STARINE

NA SVIET IZDAJE

JUGOSLAVENSKA AKADEMIJA ZNANOSTI
I UMJETNOSTI.

KNJIGA XX.

U ZAGREBU 1888.

U KNJIŽARNICI JUG. AKADEMIJE L. HARTMANA (KUGLI I DEUTSCH).

TISAK DIONIČKE TISKARE.

5.90

STARINE

NA SVIET IZDAJE

JUGOSLAVENSKA AKADEMIJA ZNANOSTI
I UMJETNOSTI.

KNJIGA XX.

U ZAGREBU 1888.

U KNJIŽARNICI JUG. AKADEMIJE L. HARTMANA (KUGLI I DEUTSCH).

Dionička tiskara u Zagrebu.

SADRŽAJ.

Što je pisama sakupio P. Blagoslav Bartoli.

PRIOBĆIO AKADEMIK DR. IVAN ČRNČIĆ.

Predano u sjednici filologičko-historičkoga razreda dne 16. listopada 1886.

Negda 1861. ili 62. godine željno zapitah Krčke franovce, da imaju li u svojem mostiru koju knjigu ili pismo od davna, pak mi pokazaše nekakovu knjigu, ter pisanu. U toj knjizi je puno pisama, ter najveć za kojugod pravicu toga manastira. A ta pisma je u nju od 1741 do 1743 godine prepisao neki pratar Blagoslav Bartoli, kako to same njegove rieči kažu: „Indice delle scritture del Convento di San Francesco della città di Veglia, fedelmente copiate da me Frà Felice Bartoli Esprovinciale negli anni 1740—1741" (drugdje je 1743 godina zabilježena). No ja ne znam, s kuda je bio rodom taj franovac. A da je nekoliko toga znao i umjeo, možemo odsuditi po tom, što je nekada prije bio državnikom („esprovinciale"), i što je tada jur bio prevalio, a to je sâm drugdje pripomenuo, svojih šestdeset godina. Pak možemo mu povjerovati, da je vjerno („fedelmente") prepisao; no za gdjekoju držim da mu možemo prigovoriti.

A da iz kojih matica je prepisao, tih nekoliko da je našao u samom manastiru, a nekoliko u knjigah zapisnicah krčke obćine, pak da zato nisu sva pisma u njegovoj knjizi redom po godinah, kako da je bio namislio razrediti, i kako da jest do 101-ga lista.[1]

[1] „Se cominciando dalle carte num. 101, e così susseguentemente, si troveranno registrati istrumenti promiscuamente, e senza continuazione di tempo, come si fece da principio, e come si era ideato: sappiasi, che ciò è succeduto, perchè questi istromenti non li ho trovati in Convento, ma mi è convenuto estraerli dalli Protocolli esistenti nella Cancellaria della Comunità, che ho procurato mi siano fidati". Ovako na 107 l., a na 230: „Nota. Comecchè molti, anzi moltissimi istromenti mi é riuscito estraerli da Publici Protocolli esistenti nella Cancellaria della Comunità, però avendoli trascritti in questo libro in diversi tempi, così non è da maravigliarsi, se non sono registrati per successione di tempo, come sarebbe desiderabile, e come da me nel principio di questa fatica si era deliberato. Quello pertanto non ho potuto fare io, stante la mia pur troppo avvanzata età di anni 64 compiti in questo stesso giorno 8 maggio del 1743. Prego Dio venga perfezionato da altri soggetti più giovani, più forti e più abili di me. Faxit Deus".

Za nekoje matice pripominje, da su na kvieru iliti na kožici iliti na „živoj harti“ pisane, „estratto dal suo originale in *pergamena*“, — „in *carta pecora*“, — „*da pergamena*“. Pak te takove matice držim da je našao u manastiru. Čega nije mogao u maticah pročitati, za to je u prepisih ostavio po nekoliko prostora prazna. I toga je u mnogom prepisu. Ali nije se čuditi: matice bijahu od davna, koja od 200, koja od 300, koja od 400 godina. No, a to smo jur čuli, on je toga nekoliko, ter više prepisao iz prepisana, pak jur totu držim da je bila kojagod praznina, a možda i kojagod shaba. Ali svakako puno je prikoristio Krčkoj, i duhovnoj i svjetovnoj povjesti, ter nekoliko i Vinodolskoj i Modruškoj i Senjskoj i Gatanskoj, a tako i Frankopanskoj.

Pozabih pobrojiti ta znamenita pisma iliti izprave, a tako i listove knjizi. No sam prepisao tih pisama četrdeset i osam, ter nekoja sam, a to znamenitija, sva, a nekojih samo toliko, koliko sam držao da će koristiti, ili rabiti. Pak nekoliko tih pisama meni je jur dva puta rabilo: za ono nekoliko poviesti o Sv. Luciji, opatiji u Baški,[1] i za pridavak: „Nekoliko krčkih biskupov“, u „Najstarijoj Poviesti“, od 119 do 147 strane, ter sam jih i priložio tomu pridavku sedamnaest, pak i spomenuo to totu na 151 strani, u primjetbi, samo valja pridati još XIX, što smo zanemarili, ili ja, ili slagar. No za nešto drugo valja kriviti Bartolića (možda su ga ovako naši zvali, ili bi ga bili), ili toga, koji je prije njega bio prepisao: „1306, indictione 4, mensis februarii die 3 intrante, vacante sede regni Ungariae, eg(regio) domino N(icolao) Dei gratia episcopo Segniensi .... *(prazno)* egregii domini Frederici comitis Veglae, Vinodol, et Modrusiae, et *Beschae*, ac (Segniae domini) perpetui, post nati videlicet magnifici viri domini comitis Duymi“ ... (pod V.). Ni mrve se ne bojim odsuditi, da je ona „Beschae“ krivo prepisana, namjesto: *Geschae* = *Getska* = *Gatska* = *Gazka* = *Gacka* = *Gatanska*, koja župa, onamo na kopnu, znamo, da je bila *nekojih* krčkih knezova; a „Baška“ je *diel* krčkoga otoka („Veglae“), pak nije nikada imala *svoga* kneza. No ja toga onda valja da nisam znao, kada nisam izpravio.[2] A „post nati“, ona ne može biti = *postumus*, jer onomu knezu „Frederiku“ otac „Dujam“ živeo je i pokle mu se je on rodio, ter sve do 1317 godine. A tako i „post“ je shaba. A

[1] Književnik, god. I. svez. 2. 10—13.

[2] Ako za „Gatsku“ nisu znali Krčani, koji su mogli vidjeti tu župu sa svojega Triskavca: hoćete li, da su Benetčani? Evo: ..... „Anno millesimo tricentesimo vigesimo tertio, indictione sexta, die penultimo mensis Decembris. Actum est hoc Vegle in sala egregii et magnifici viri D. Comitis Frederici Veglie (*sic*), Modiulle (za: *Modrusse*), Vinodoli, atque Vezebe (za: *Gezche*) Comitis, nec non Segne dominatori*(s)* perpetuo (*sic*)“ ... u vele znamenitu pismu u *mletčanina* Jakova Koleta pridavku ka Farlatovoj V, na 644 s. Da je krčki knez Levnardo jur 1300 g. držao Gatsku, za to je dokaz u XVIII knj. ak. Rada, na 224 s.

pak „Minelino“ (pod X.) i „Minelinus“ (pod XVII.), ondje najbrže da je *e* namjesto *c: Minclinus*, sudeć po ovom: „1411 . . . na ime Luka i Mironig i Mikula i Gižman i *Miklin*“ (u Vrbanskom statutu), — „1428 . . . . . Et questa parte fo presa per m(esser) lo archidiacono Zagò (?), et de m. Maschola, et collo primiario, et de m. p(re) Zane fiol de Petrj, et de pre Math'o, et de p. Zane de Stanchono (?), et de p. *Minclino*“ (Krčki kanonici u nekakovu pismu a u mene), — „Mi fratar Mikula s Krka . . . . biskup Krčki . , . . . s počtenimi muži, gospodina Mikule Rajčića[1] arhižakna,[2] g. Matija prmancera, g. Dominiga Mavrovića . . . . g. Bartolomeja *Minkliniča*,[3] g. Antona Škinelića . . . . . kanonikov crikve naše Krčke . . . . 1466“ (u Kukuljevićevih Pov. Spom. na 101 s.)

No i ostalih trideset i jedno držim da će koristiti na vidjelu. Evo spravio sam je za na vidjelo. Prvô je 1248 godine pisano, ter je jur u Arkivu za Jugoslovinsku poviest u I. knjizi, i to, kako Kukuljević tu na 61 strani kaže, iz Marka Antona Vinciguerre kronike od 1480 g., dano na svjetlo; no u Bartolićevu prepisu više petdeset jih je drugačije ter više tih držim da pravo. Pak zato držim, da je potreba opet obznaniti pismo puno svjetla za Krčku poviest.

Jošte samo to držim da valja pripomenuti za krčke franovce, da su bili prvoga, i to črnoga, reda sve do 1782 godine, a sada su trećega.

I.

Popis Krčke vlastele.

1248. 10. Luglio. Privilegij et esenzioni de' cittadini Nobili di Veglia.[4]

Jussu Nobilium Veglensium tempore magnifici domini Marci Contareni tunc Comitis Veglensis confectum 1248.

In Christi nostri nomine. Anno eiusdem Nativitatis millesimo ducentesimo quadragesimo octavo, indictione sexta, die veneris X. intrante julio.[5] Quum esset discordia de nobilibus viris de Vegla et de sua nobilitate, nos Marcus Contarenus de mandato domini

---

[1] Smućeni prevodilac (jer matica je latinski, a to u Farlatovoj V. na 306 s.) počeo instrumentalom a svršio genitivom! I još jih čudo ne slaže u tom prevodu, koji držim da je od kada i matica. „Stanislaus de *Polonia*“ ovako je prevedeno: ⰔⰕⰀⰐⰋⰔⰎⰀⰂ Ⰸ ⰎⰅⰐⰌⰅ t. j.: „Stanislav z *Lengje*“, po magjarsku! Da je ono = *Lengje*, a ne = *Lenje*, to sudim po pravopisu toga prevodioca.

[2] U matici: *archipresbytero*.

[3] Ne ima ga ondje, a ni drugih sedam kanonika.

[4] Valja da je Bartoli pridao ovo i što je za nekoja druga pisma talijanski pripomenuto.

[5] Bolje: julii, jer „intrante“ spada na „die“, ter znači: jutrom, pred pôdne u taj dan.

*

Ducis Comes Veglensis, et eius Consiliarii Joannes Fuscarenus et Jacobus de Canali posuimus in presencia nobilis viri domini Joannis Theupulo Comitis Auxerensis,[1] illustris domini ducis Venetiarum filii, quinque nobiles viros de Vegla ad sacramentum, et iuraverunt ad sancta Dei evangelia de dicere et inquirere omnes nobiles viros de Vegla.

Branicius[2] de Castromusculo,[3] et Stephanus de Bano,[4] et iudex Bora,[5] et Sprecia de Dominico, et Sprecia de Nicola sunt illi qui iuraverunt .... per suum sacramentum. De progenie Dognanis, domo Branicii, sunt nobiles: Blasius de Chisa, Rabaldus nepos Branicii. Lassinus[6] frater Branicii, et Petrus nepos Branicii. De progenie Subinich[7] sunt nobiles: Stephanus de Bano, Banus filius Bore, Nicola filius quondam Nicole, filius quondam Mile, Vido filius quondam Joannis Bore ..... De progenie Togomorich[8] sunt nobiles: iudex Bora, Dominicus eius frater, Petrus eius nepos, Jurislaus[9] eius nepos, et Andreas eius nepos dicti Bore; Sprecia de Nicola, Lassinus filius dicti Spresiae; Jurislaus filius quondam Nicolae, Sprecia de Dominico, Jurislaus frater dicti Spreciae; Andreas de Syzo, Milogne de Syzo. De progenie Judinich sunt nobiles: Imina uxor quondam Simonis, Mattheus de Perano, Dominicus de Suzura, et Jurislaus filius Sclavogosti. Et aduc nobiles Vulcina de Dominica, Nicola eius frater, Dessa filius Rambaldi, Petrus Romanus, Barbanus de dicto Dessa, Priboslaus filius Jurislavii de Bescha, et Amicus de Martinuso.

Praeterea Branicius et Stephanus de Bano et iudex Bora et Sprecia de Dominico et Sprecia de Nicolla per sacramentum, quod nos fecimus vobis domino Marco Contareno comiti Veglensi, et vestris consiliariis, domino Joanni Fuscareno et Jacobo de Canali, dicimus omnes praedictos viros damusque pro nobilibus vobis domino Marco Contareno comiti Veglensi et vestris consiliariis dominis Joanni Fuscareno et Jacobo de Canali, dicentes predictus Branicius et Ste-

---

[1] Vinciguerra: *arbensis;* no po krivu, jer „Johannes Teupulus comes *Absari* ... 1249", kako Ljubić kaže u V. knj. akad. Rada na 89 s.

[2] Valja da: Branič, ili Branko. Cf. Braničevo.

[3] I sada latinski: Castromusculum, a talij.: Castelmuschio, a slov.: (grad) Omišalj. Uzporedi: „Oimuscle". Docum. Hist. Chroat. per. antiq. na 383.

[4] Uzporedi ime „Ban" u vrbanskom zakonu od 1411 god.

[5] „Actum est hoc Vegle in plathea ante januam quondam Nicolai de *Borre* .... 1263". Arkiv za jugoslov. poviest na 60 s.

[6] Uzp.: „Ego predictus (= *Produs*) ... Veglensis notarius ... rogatus per ..... (*dvornikum ?*) *vlasinum* ..... de Castro muscho ... 1263". Isto totu. A u nekakovu pismu od 1496 god. čitam: „Ser Antonius de *Vlasino* dictus Busse, civis et habitor Veglae".

[7] V. 6. pis. Valjada = Zubinić.

[8] = Tugomerić?

[9] Uzp.: „Ego *Juresclavus* subscripsi", 1153 g., u Koletovu pridavku ka Farlat. V, na 640 s.

phanus de Bano et iudex Bora et Sprecia de Dominico et Sprecia de Nicolla, quod iidem omnes supradicti nobiles nunquam dederunt aliquod tributum, nec dacia comitibus, qui fuerunt hinc retro in Vegla, specialiter (*tempore*) quondam nobilium virorum Comitum Joannis, Vidonis, et Emerici de Vegla non solverunt dacia nec tributa.

Praeterea dicimus de magistro Luciano, quod nos scimus, quod nobiles viri Comites Joannes, Vido, et Emericus de Vegla receperunt dictum magistrum Lucianum de Vegla per nobilem virum; et nunquam dedit aliquod tributum vel dacia predictis Comitibus, qui fuerunt hinc retro; sed de nobilitate magistri Luciani nihil scimus. Preterea dicimus de Andrea de Stregogne, quia scimus, quod Comites, qui fuerunt hinc retro in Vegla, habuerunt ipsum Andream per nobilem . . . . quia scimus, quod Comites, qui fuerunt hinc retro receperunt . . . . nobilem, et nunquam dedit aliquod tributum vel dacia dictis Comitibus, qui fuerunt hinc retro, sed de nobilitate dicti Ottubelli nihil scimus.

Preterea dicimus de domo de Bonci de Tragomiro,[1] quia scimus, quod Comites, qui fuerunt hinc retro in Vegla, habuerunt ipsam domum per nobilem, et nullum tributum vel dacia dedit dictis Comitibus, qui fuerunt hinc retro in Vegla; sed de nobilitate sua nihil scimus.

Preterea dictus dominus Marcus Contarenus Comes Veglensis, et eius consiliarii domini Joannes Fuscarenus et Jacobus de Canali, visis et auditis rationibus secundum quod Branicius de Castro Musculo, et Stephanus de Bano, et iudex Bora, et Sprecia de Dominico, et Sprecia de Nicola dicebant et testificabantur per suum sacramentum, quod omnes predicti homines erant nobiles, et nullum tributum vel dacia dederunt dictis Comitibus qui fuerunt hinc retro in Vegla: predictus dominus Marcus Contarenus Comes Veglensis et eius Consiliarii domini Joannes Fuscarenus et Jacobus de Canali absolverunt omnes supradictos viros ab omni dacio et tributo secundum quod fuerunt absoluti a Comitibus, qui fuerunt hinc retro in Vegla.

Actum fuit Veglae in Curia domini Marci Contareni Comitis Vegle.

Ego Joannes Matei de Cerdano de Padua imperiali auctoritate notarius interfui iussu dicti Branicii et Stephani et iudicis Bore et Sprecie de Dominico et Sprecie de Nicola rogatus scripsi et corroboravi.

Ego Andreas Bragadinus, Comes Auxeri, ut vidi in matre, testis sum in filia, et manum misi.

Ego magister Joannes de Monte imperiali auctoritate notarius et cancellarius Chersii, rogatus huic exemplo me subscripsi et meo consueto signo signavi.

Ego Bartolus, notarius et cancellarius Vegle,[2] exemplavi et me subscripsi.

---

[1] No: „1186 . . . Ego Bonzo de *Dragomero*", a „1239 . . . quondam Bontii *Dragomiri*". Isto tote od 641 do 643 s.

[2] „Bartholus" bijaše krčkim bilježnikom 1397, 1410, 1418 i 1419 g.

Ego Petrus Dinich, notarius et coadiutor Cancellariae, suprascriptam instrumenti copiam fideliter exemplari feci, et cum copia suprascripti Notarii excultavi (*sic*), et quia concordare inveni me subscripsi, et sigillo S. Marci sigillavi in praemissorum fidem.

Ego Daniel de Terzago, publicus notarius,[1] suprascriptam copiam sic sigillo s. Marci munitam in presenti meo protocollo registravi, praecibus et instantia Nobilium Veglensium.

II.

1300, 7. febr. *Za bratovštinu sv. Frana u Krku.*

Statuti e leggi della Confraternità di S. Francesco nella Chiesa del medesimo Santo della Città di Veglia, fedelmente copiati dalla sua pergamena.

In nomine Domini amen. Haec sunt ordinationes, quas Fratres Fraternitatis Beati Francisci de Vegla apud locum Fratrum Minorum, anno Domini 1300, die 7 intrante februario, congregati concorditer voluerunt perpetuo observari. Statuerunt in primis (*I ostalo*).

Haec sunt nomina fratrum istius Fraternitatis defunctorum:

.... (*Preskočiv*) ....

Duijmus Comitis Bartholi

Barthulus Comitis Petri

.... (*Preskočiv*) ....

Qui praesens transumptum ex originali suo in membranis, vetustate iam quasi abrasis sive consumptis, per me presbyterum Sanctum de Stagijs, Canonicum Veglensem, publicum apostolica auctoritate notarium, transumi et exemplari fecerunt currente anno a salutifera Christi Jesu incarnatione 1524, indictione 12, die 8 mensis Octobris, Pontificatus Sanctissimi in Christo patris et Domini nostri D. Clementis Divina Providentia Papae Septimi anno primo.

III.

Anno 1317, 13 Febr. Veglae. Estratto dal suo originale in carta pecora.

In Christi nomine, amen. Anno eiusdem 1317, indictione 15, die 13 mensis februarii exeunte, Veglae in via publica apud domos olim domini Petri de Alexandro, archipresbyteri Veglae, quae sunt apud ecclesiam Sancti Petri de medio ipsius civitatis, coram domino Nicolao dicto Gospodino.[2] iudice Comunis Veglae, et praesentibus Nicolao filio quondam Marini de Lampredio, Dumicello de Pesayte, Leonardo de Ficasecca Nicola filio quondam Jacobi de Cayta, et Mencho filio quondam Joannis Rubea .... (*A napred „Schimosa" žena pokojnoga „Melagne" zapisuje Menku sinu pokojnoga Andrije „de Carsagno" nekakove brajde.*)

Ego supradictus Nicolaus judex manum misi

[1] Ovaj bijaše bilježnikom u Krku od 1488 do 1504 godine.

[2] A u Ķoletovu pridavku ka Farlat. V. k. na 644 s.: „1323 ... d. Bonizzo condam judice Nicolao de Vegla dicto *Gospondino*" (sic).

Ego Jacobus filius quondam Gerardini de Ripatranonsis,[1] imperiali auctoritate notarius, hiis omnibus interfui, et rogatus haec omnia supradicta scripsi, publicavi, et corroboravi.

IV.

Anno 1348, 10 Julii. Veglae. *Znamenita oporuka.*

In Christi nomine, amen. Anno a nativitate eiusdem 1348, indictione prima, mensis julii die 10 intrante, Veglae in domo infrascriptae testatricis, coram domino presbytero Nicola de Pisanto, Canonico Veglensi, patrino suo spirituali, praesentibus Joanne dicto Caristia . . . . . Pedrino de Sparverio, et aliis ad haec convocatis specialiter et rogatis testibus. Ibique Cecilia de Vulpe, uxor quondam Petri, per Dei gratiam sana mente et sensu, licet corpore languens, suarum rerum et bonorum omnium dispositionem per praesens nuncupativum testamentum sine scriptis in hunc modum facere procuravit. In primis quidem voluit, praecepit et ordinavit, quod Frater Bartholinus eius filius accipiat de bonis suis quiquid sibi placuerit. Item dimisit Capitulo Veglae solidos quadraginta denariorum venetorum parvorum. Item patrino suo praedicto unum romanatum. Item cuilibet monasterio Veglae quartam romanati. Item cuilibet haeremite Veglae grossos tres, excepta haeremita Pasqua, cui dimisit id, quod ei tenetur. Item Fratribus S. Mariae de Vegla medium romanatum. Item sodalitati dictae Ecclesiae medium romanatum. Item medium romanatum sodalitati S. Joannis Evangelistae. Item grossos tres sodalitati S. Mariae de Angelis. Item grossos tres sodalitati S. Quirini. Item grossos tres sodalitati S. Francisci. Item grossos tres sodalitati S. Mariae Magdalenae. Item grossos tres sodalitati S. Catharinae. Item Ecclesiae S. Spiritus de Casteletto unum romanatum. Item romanatum medium sodalitati dictae Ecclesiae . . . . (*I ostálo.*)

Ego Quirinus filius q. Leonardi de Vegla, imperiali auctoritate iudex ordinarius et notarius, hiis interfui, et rogatus scripsi, publicavi et corroboravi.

V.

1350, 22 nov. *Knez Bartol izručuje krčkim Franovcem što im je pustila njegova teta Cecilija.*

In Christi nomine amen. Anno a nativitate eiusdem 1350, indictione 3, mensis Novembris die 22 intrante, Veglae in sala domini Comitis Bartholomaei infrascripti, coram domino Mauro Comunis Veglae judice, praesentibus Nicolao quondam vicecomitis Nicolai, Duymich[2] genero quondam Michaelis de Kersina, et aliis ad haec convocatis specialiter et rogatis testibus. Ibique

[1] Grad u Taliji.

[2] Više je prilike, da je ovaj bez imena, nego da valja čitati: . . . icolai Duymich . . .

nobilis et egregius vir dominus Bartholomaeus Comes Veglae et Modrusiae, natus bonae memoriae domini Comitis Federici, tanquam procurator et commissarius nobilis dominae dominae[1] Ceciliae eius amitae, et eius testamenti executor specialis, ut dicebat, dedit, tradidit, et donavit libere et irrevocabiliter inter vivos, nomine procuratorio suae commisionis, Nicolao quondam domini Comitis Schinellae, tanquam procuratori et factori loci Fratrum Veglae de Ordine Minorum, vice, loco, et nomine ecclesiae Sancti Francisci de Vegla, stipulanti et acceptanti unam vineam quondam dictae Ceciliae, positam in contrata Capitis de Valle apud (h)ortum judicis Petri . . . . (*I ostâlo*).

Dictus dominus Comes Bartholomaeus procuratorio seu commissario nomine, quo supra, se dictam vineam constituit possidere, donec ex ea possessionem acceperit corporalem, quam accipiendi sua propria auctoritate, et retinendi deinceps dictis Fratribus licentiam omnimodam dedit. Et hoc nominatim, ut Fratres eiusdem loci perpetuo annuatim teneantur et debeant omni nocte ardere unam lampadem ante altare Sanctae Trinitatis, quod est et colitur in Cathedrali Ecclesia Veglensi, et facere perpetuo annuatim duos obitus in loco Fratrum, ut ibi moris est, unum videlicet pro anima dictae dominae Ceciliae, et alium pro anima dominae Ursae eius matris . , . . (*I ostâlo*).

Ego Maurus judex supradictis manum misi.

Ego Quirinus filius quondam Leonardi de Vegla, imperiali auctoritate judex ordinarius et notarius, hiis interfui et rogatus scripsi, publicavi et corroboravi.

VI.

In Dei nomine, amen. Anno a Nativitate eiusdem 1351, indictione 4. die 7 exeunte mensis Martii, Veglae in Curia convicinali quondam Corizole, coram domino Joanne archidiacono Veglensi . . . (*Ostâlo o nekakovu mjestu darovanu Franovcem).*

Ego Dominicus de Vegla, filius quondam Vicecomitis Subenne, publicus imp. auctoritate notarius, hiis omnibus interfui, et rogatus scripsi, publicavi et corroboravi.

VII.

Anno 1362, 19 Augusti. Veglae. *Krčki sudci odsudjuju, da Klara de Virzolis ima platiti krčkim Franovcem njeki dug.*

In Christi nomine, amen. Anno a Nativitate eiusdem 1362, indictione 15, mensis Augusti die 19 intrante, Veglae in loco, ubi placita audiuntur, domini Nicolaus vicecomes Veglae, et Matthaeus judex ordinarius Veglae, et Quirinus judex dominorum Comituum (*sic*) Veglae,[2] ad instantiam et requisitionem iudicis Pauli advocati Conventus Fra-

[1] Prvo „dominae" držim da je namjesto *quondam*, kako je niže.
[2] To bijaše Stjepan i Ivan, sini kneza Bartola. V. 8 p.

trum Minorum de Vegla, eiusque Conventus loco ac nomine requirentis haec infrascripta sententiari, et se contulerunt in hunc modum dicentes: Orta quaestione in iudicio coram Nobis inter iudicem Paulum tanquam advocatum conventus Fratrum Min rum de Vegla ex parte una agentem nomine dicti Conventus, et Claram de Vizolis, filiam quondam Luciani de Rubra, seu eius advoc tum ex parte altera se defendentem, quae talis fuit. Petebat nanque dictus iudex Paulus, nomine dicti Conventus a dicta Clara certum debitum ab ea fiendum pro anima qu ndam Dessae de Banissa,[1] occasione certarum possessionum ab eo Dessa relictarum pro hoc debito. Quod debitum dicebat ipse iudex Paulus, nomine quo supra, ipsam Claram non dedisse, nec fecisse per novem annos transactos ab illo tempore usque ad praesentem diem; ipse petebat nunc et habere volebat ab ea Clara antedicta, et haec juxta formam et tenorem testamenti quondam dicti Dessae de Banissa pro possessionibus ab eo relictis, ut in eius testamento. Ad quae ipsa Clara, seu eius advocatus pro ea respondens dixit, quod ipsa Clara de hoc debito non tenebatur in aliquo, quia ipsa non tenebat dictas possessiones. Ad quae dictus iudex Paulus nomine dicti Conventus respondens dixit: Non dicis bene, Clara, quod non tenes ipsas possessiones; imo tenes et habes eas, cum unam ex eis, scilicet ortum vendidisti vicecomiti Dominico, qui ipsum habet a te et tenet; et aliam scilicet campum de Campis locasti Jacoftino, qui ipsum habet a te, et tenet tua manu, et propterea dico, quod ad ipsum debitum teneris, et eum dare debes iuxta tenorem dicti testamenti pro ipsis novem annis transactis, et etiam ut in antea. Quibus omnibus et singulis a Nobis diligenter auditis et intellectis, viso dicto testamento, et . . . . habito super hiis consilio diligenti, cum deliberatione solemni inter Nos et cum aliis bonis viris . . . . . manifeste est inventum, quod ipsa Clara vendidit ortum vicecomiti Dominico, et locavit sua manu campum dicto Jacoftino, quae possessiones obligatae sunt pro dicto debito, ut in dicto testamento habetur. Nos in loco tribunali sedentes, Dei nomine invocato, praesentibus . . . . . sententiando deffinimus, et sententiamus, ac deliberando concedimus, quod ipsa Clara, vel qui eius l co fuerit, debeat et faciat ipsum debitum, seu obitum dicto Conventui annuatim, tam pro dicto tempore transacto, in quo non fecit, quam pro temporibus in futuro, ut in dicto testamento continetur. Testes autem ad haec convocati et rogati fuerunt dictus vicecomes Dominicus, et Sanctus dictus Gardello, et alii. Secundum autem supradictam sententiam ipsi domini taxàverunt, quod eidem Conventui detur annuatim pro ipso obitu solidos quadraginta parvorum tam pro transacto tempore, quam in f·turo.

Ego Quirinus filius quondam Leonardi de Vegla, imperiali auctoritate iudex ordinarius, et notarius, huic sententiae interfui, et, rogatus tanquam scriba fideliter publicavi et corroboravi.

[1] Čija je oporuka od 1248 g. u Najstarijoj Poviesti na 151 str. gdje je „Virzolis", a ne „Vizolis", kako je ovdje. No veća razlika je ıno „Lunzoli", u!8.!

VIII.

. . . . . 1368, indictione 6, mensis januarii die 15 . . . . . . Matthaeus filius Laurentii de Bomāti (= *Bomanti?*) dare tenetur annuatim Conventui S. Francisci Veglen. ob donationem ei factam per Claram de Lunzoli[1] pro neresio posito in contrata Callis Partitis,[2] cuius ab uno latere et ab alio sunt viae publicae; et in campo jacente in „Campis" juxta campum domini vicecomitis Pauli, et apud viam publicam, et iuxta campum nobilium dominorum Stephaní et Joannis honorabilium comitum Veglae; et in orto (*sic*) posito Veglae iuxta domum Michaelis de Bernardino, et apud viam publicam, et iuxta ecclesiam S. Marci . . ." (*I ostâlo.*)

IX.

1370. 15. jun. *Krčki sudci za nekakovo trsje odsudjuju da je totu franovačko.*

In Christi nomine, amen. Judiciali orta in loco infrascripto coram nobilibus viris providis Dominis Andrea Segniae et Rosta Veglae vicecomitibus per magnificum virum potentem Dominum Dominum Stephanum, honorabilem Comitem Veglae, Modrusiae, Segniae, etc., ad infrascripta delegatis judicibus institutis et deputatis, quaestione, et mota ac agitata inter religiosum virum Fratrem Nicolettum de Vegla, Custodem, sive Paulum judicem procuratorem et advocatum loci seu ecclesiae Fratrum Minorum Sancti Francisci de Vegla agentem de et super quadam possessione sive vinea infrascripta ex parte una, et Joannem de Malvasino Veglensem civem, sive Bunnam eius conjugem ex altera deffendentem. Quae quidem questio talis erat. Petebat nanque et agebat dictus procurator nomine loci ipsorum Fratrum Minorum, et pro eo . . . . . et adversus dictum Joannem, sive Bunnam eius coniugem, virtute et vigore cuiusdam publici instrumenti, dicendo, quod ipsi coniuges Joannes et Bunna tenebant, imo usurpabant et iniuste possidebant quandam vineam sitam in Capite Vallis, olim dimissam, cum quibus(*dam*) obitibus et tributis, ipsi loco Fratrum Minorum de Vegla per felicis memoriae Dominum Bartholomeaum Comitem Veglae, procuratorem bonae memoriae Ceciliae Comitissae eius amitae, prout de hoc in dicto instrumento clarius continetur. Quocirca petebat et supplicabat procurator ipse nomine quo supra, quatenus dicta possessio deberet restitui et reddi sententialiter eidem loco Fratrum Minorum de Vegla, prout juste expedit et convenit. Ad haec autem dicti coniuges Joannes et Bunna respondebant et allegabant, quod dictam possessionem sive vineam juridice tenebant, possidebant, et fruebantur, vigore etiam quorundam instrumentorum, ibi in judicio ostensorum, et quod obitus, debita et

[1] V. primjetbu ka VII.
[2] „de Callis spartitis" u onoj oporuci od 1284.

alia praemissa fecerant et faciebant ad plenum, ideo supplicabant Coniuges ipsi, quod non deberent molestari, sed potius in ipsa possessione permitti pacifice stare. Eapropter dicti Domini vicecomites sic delegati et deputa i, visis instrumentis ipsis, plenarie examinatis, perlectis et intellectis, nec non allegationibus et responsionibus partium utriusque praedictarum hinc inde dictis et prolatis, quia ipsum instrumentum loci dictorum Fratrum Minorum de Vegla primitus fuerat factum, et vigore cujus dicta possessio attributa erat loco ipsi cum tributo, sive tributis, in eo contento sive contentis: Dei nomine invocato, sine quo nullum ri e fundatur exordium, communicato consilio sapientum, stando . . . . . . sedendo pro tribunali, partibus ambabus ad haec praesentibus, auctoritate et commissione praedicta delegata, sententiando deliberaverunt, et deliberando senten iaverunt, et deffiniverunt, quod ipsa possessio seu vinea remaneat perpetuo eidem loco Fratrum Minorum de Ve la, ad providendum, faciendum, et observandum continue temporibus universis dicta debita, videlicet facere comburere seu ardere unam lampadem omni nocte perpetuo ante altare Sanctae Trinitatis, quod est et colitur in Ecclesia Cathedrali Veglae; nec non et facere annuatim duos obitus, in loco praedicto Fratrum Minorum, unum videlicet pro anima quondam dictae dominae Ceciliae, et alium pro anima quondam dominae Ursae eius matris, et quod de et pro hijs debitis quibuslibet dicta possessio semper sit subiecta, et nullo modo seu ingenio praedicta ammitti vel alienari possit, prout in dicto instrumento clarius continetur, confecto et corroborato manu Quirini filii quondam Leonardi de Vegla, imperiali auctoritate judicis ordinarii et notarii; facientes etiam judices ipsi delegati instrumenta ipsa dictorum coniugum Joannis et Bunnae ibi incidi, tanquam nullius fore et esse valoris; Volentes etiam, quod si qua alia instrumenta sive scripturae aliquae, vel probationes quaelibet pro dictis coniugibus occasione vineae memoratae reperirentur, quod ammodo nullius sint vel existant efficaciae, firmitatis vel valoris; adjiciendo etiam, quod pro incisione sive putatione dictae vineae anni praesentis dictus locus debeat dare eidem Joanni romanatum unum, et quod de caetero ipsi coniuges in nullo teneantur eidem loco occasione vineae memoratae. Cujus quidem instrumenti manu Quirini memorati facti et corroborati principium tale est: „In Christi nomine, amen. Anno a nativitate eiusdem 1350, indictione 3, mensis Novembris 22 intrante, Veglae in Sala Domini Comitis Bartholomaei infrascripti, coram Domino Mauro Comunis Veglae iudice, praesentibus Nicolao q. vicecomitis Nicolai, Duymich genero q. Michaelis de Kersina, et alijs ad haec convocatis specialiter et rogatis testibus. Ibique nobilis et egregius vir dominus Bartholomaeus Comes Veglae et Modrusiae, natus bonae memoriae domini Comitis Frederici, tanquam procurator et commissarius nobilis dominae dominae Ceciliae eius amitae, et eius testamenti executor specialis, ut dicebatur, dedit, et cet., ut in dicto instrumento plenius continetur.[1] Actum fuit hoc Veglae in

ecclesia magnae salae dominorum Comituum (*sic*) sub anno 1370, indictione 8, mensis iunii die 17 intrante. Et ad haec testes fuerunt praesentes, videlicet dominus Matthaeus archidiaconus Veglae, dom. Joannes filius quondam dom. Vicecomitis Matthaei . . . . . de Vegla, dom. Raduchus filius quondam iudicis Jacobi de Segnia[2] et Schinella filius dom. Vicecomitis Nicolai de Vegla, et alii ad haec specialiter convocati testes et rogati. Quam quidem sententiam sic prolatam et promulgatam praemissus egregius vir dom. Comes Stephanus sibi comunicatam laudavit, ratificavit, et approbavit.

Ego Andreas Vicecomes Segnie et Amministrator manum misi.

Ego Andreas Canonicus Veglensis, filius q. Matthaei olim Mauri de Vegla, imp. auctoritate notarius, huic sententiae interfui, et de mandato dicti egregii viri dom. Comitis Stephani, nec non praemissorum dominorum Vice-Comitum Andreae et Rostae delegatorum in publicam redegi formam, et ad petitionem et requisitionem partis loci Fratrum Minorum praedictorum rogatus scripsi, publicavi et corroboravi. (L. s.)

X.

1371, 22 octobris. (*Preskočiv.*) . . . Ego Quirinus filius quondam Leonardi de Vegla, imperiali auctoritate iudex ordinarius, et notarius, rogatus de mandato et auctoritate dominorum Matthaei Vicecomitis Veglae et Nicolai iudicis comunis Veglae . . . . . . praesentibus Matthaeo et Capalbo ad instantiam vicecomitis Francisci . . . . sub 1371, indictione 9, mensis Octobris die 22 intrante.

XI.

. . . . . Anno 1376, indictione 14, mensis Julii die 8 . . . Veglae . . . . coram domino Schinella Comunis Veglensis iudice . . . . praesentibus religioso viro fratre Jacobo Abbate monasterii Sancti Michaelis de Vegla itd.

XII.

In Christi . . . . . . 1377, indictione 15, mensis novembris die 15 intrante, Veglae in camerino domini Nicolai Comitis Veglae,[3] Veglensi Consilio ordinato et congregato causa dandi, faciendi, et iudicandi domino Schinellae quondam iudicis Vigi, iudici Comunis Veglae, domini Paulus et Christophorus Vicecomites Veglae expo-

---

[1] V. 5. pismo.

[2] Uzporedi 156 i 162 §. u senjskom štatutu.

[3] Ovaj knez Mikula, sudeć po ovoj izpravi, i još po njegovoj oporuci pisanoj na 22 aprila iste 1377 g. (Najstarija Poviest 156), bijaše sin kneza Marka, koji 1323 jur bijaše umro, kako to kaže nekakova izprava od tada a u onom Koletovu pridavku. Imao je biti drugi, ako ne jur treći, bratučed knezu Stjepanu i knezu Ivanu (V. 8 i 9 p.). I on držim da nije nikada vladao.

suerunt . . . . .: Comes! Quia est orta lis inter iudicem Schinellam praedictum et Domicellum de Caris in procuratorem Conventus Fratrum Minorum de Vegla ratione unius campi quondam domini Comitis Marci, quem ipsi Fratres tenent et possident, et dicunt, quod Vos, domine Comes, ipsum eis dedistis, si ita est, vel non nobis diceretis, ut possimus facere rationem ipsi iudici Schinellae, qui ipsum campum petit in iudicio coram nobis tanquam suum a dictis Fratribus, et ipsi Fratres ponunt Vos, et dicunt, quod Vos ipsum eis dedistis. Ad quae dictus dom. Comes Nicolaus respondens dixit: quod dom. Vicecomes Nicolaus consanguineus suus vere dedit Fratribus loci Veglae dictum campum, et ego consensi ad haec. Testes autem ad haec convocati et rogati fuerunt Vicecomes Vincentius quondam iudicis Zutigni, Petrus de Vassolino, et Joannes notarius cum aliis.

Ego Paulus vicecomes manum misi.

Ego Christophorus vicecomes manum misi.

Ego Quirinus filius quondam Leonardi de Vegla, imperiali auctoritate iudex ordinarius et notarius hiis interfui, et rogatus scripsi, publicavi, et corroboravi. (L. s.)

XIII.

In Christi etc. Anno . . . . 1378, indictione prima, mensis madii die sexta intrante, Veglae in via publica apud domum Michaelis dicti Clonnae, coram domino Schinella, comunis Veglae iudice filio quondam iudicis Viti, praesentibus presbytero Dominico quondam Menchi de Vegla . . . (*A dalje je nekakova pogodba.*)

Ego Joannes filius quondam Petri de Rotunda Veglensis Cancellarius,[1] et imperiali actoritate notarius, hiis interfui omnibus et rogatus scripsi, publicavi, et corroboravi.

XIV.

1392, 29. junii, na Rieci. *Vitez Mikula iz Hreljina očituje, da mu je knez Ivan Krčki itd. dužan 200 dukata, pak toga pol zapisuje Krčkim a pol Jerusolimskim Franovcem.*

In Christi etc. . . . . 1392, indictione 15, die 29 mensis iunii, in terra Fluminis Sancti Viti, in domo solitae habitationis infrascripti domini Nicolai, praesentibus Marco Violetich, Jacobo quondam Nicolai, iudicibus nunc comunis dictae terrae, et Vito quondam Bartoli cive eiusdem terrae, testibus ad infrascripta vocatis et rogatis, et aliis. Ibique egregius miles dominus Nicolaus quondam Vicebudini[2] de Creglino, et nunc habitator in dicta terra Fluminis per se suosque haeredes et successores sponte

---

[1] „Veglensis *Canonicus*“ u pismu od 1402. u Najstarijoj Poviesti a 159 s.

[2] = vicebani?

et ex certa scientia, non per errorem, solemni stipulatione, sine aliqua exceptione iuris vel facti, dedit et donavit, titulo merae purae liberae simpliciter et irrevocabilis donationis, quae nulla ingratitudine, causa, vel offensa valeat revocari, nec non cessit, transtulit, et mandavit ex causa donationis fratri Marco Fratrum Minorum guardiano monasterii et conventus S. Francisci Fratrum Minorum de Vegla praesenti, et recipienti medietatem quantitatis ducatorum infrascriptae, vice et nomine omnium et singulorum Fratrum Minorum existentium ad Sanctum Sepulcrum supra montem Sion et reliquam medietatem vice et nomine ipsius monasterii et conventus S. Francisci Fratrum Minorum de Vegla omnia et singula iura, et actiones reales et personales, utiles et directas, tacitas et expressas, civiles . . . . . atque mixtas, et quae habet, habebat, habere potest seu poterat, seu videtur vel videbatur habere, contra et adversus magnificum et potentem Dominum Dominum *Joannem Comitem Veglae, Segniae, Modrusiae etc.*, et eius haeredes et successores, et in ipsius bonis, nomine et occasione debiti ducentorum ducatorum auri, quos ipse Dominus Dominus Comes Joannes dicto Domino Nicolao dare et solvere tenebatur. ex causa mutui, ab ipso Domino Nicolao eidem Domino Domino Comiti Joanni facti, ut ipse dominus Nicolaus asseruit et suo sacramento, tactis scripturis, firmavit, omnia et singula suprascripta vera esse. Et hoc nominatim et expresse ad laudem et honorem Domini nostri Jesu Christi, et in remedium peccatorum suorum antecessorum salutemque animae suae; sub tali modo, pacto et conditione, videlicet, quod dictus Frater Marcus guardianus monasterii et conventus S. Francisci Fratrum Minorum de Vegla, vel qui pro tempore erit, teneatur et debeat mittere per nuncium fide dignum et tutum dictam medietatem dictorum ducentorum ducatorum, videlicet ducatos centum auri, vel personaliter portare ad dictum locum montis Sion, et dare ipsis Fratribus Minoribus existentibus in dicto loco; et reliquam medietatem ipsius quantitatis ducatorum, videlicet ducatos centum, distribuere et dispensare in reparatione praefati monasterii et conventus S. Francisci Fratrum minorum de Vegla. Quem Fr. Marcum Guardianum dicti monasterii et conventus, vel qui pro ipso erit, nominibus, quibus supra, ipse Dominus Nicolaus constituit procuratorem, ut in rem suam, et ponens eum in locum suum ita, quod omnimode in antea nominibus rationem dictis rationibus quibuscunque peti et exigi valeat dictam ducentorum ducatorum auri quantitatem a praefato magnifico et potenti Domino Domino Comite Joanne, et eius haeredibus et successoribus et in ipsius bonis nomine et occasione suprascripta, et adimplere velle dicti domini Nicolai . . . . . . et suo sacramento tactis scripturis firmans, nec non conveniens mihi Nicolao notario . . . ut publicae personae stipulanti nomine et vice nominibus antedictis, quod nulli alii hactenus donavit, nec ex causa donationis cessit dictam quantitatem ducentorum ducatorum auri, seu aliqua eorum iura . . . . *(I ostâlo).*

Ego Nicolaus filius quondam Ser Missoli Matthievich de Jadra, civis praedictae terrae Fluminis, publicus imperiali auctoritate notarius ac iudex ordinarius, praedictis omnibus interfui, et rogatus scripsi et publicavi. (L. s.)

XV.

. . . . . 1394, indictione 2, mensis octobris die 13 intrante, Veglae in curia magnifici domini Bartholi de Potentia[1] Vicecomitis Veglae . . . . *(Preskočiv.)*

Ego Bartholus vicecomes manum misi.

XVI.

1397, 12 decembris. Veglae. *(Preskočiv)* . . . . Ego Bartholus filius quondam vicecomitis Pauli de Vegla, imperiali auctoritate notarius, et iudex ordinarius, ac Comunis civitatis Veglae notarius iuratus . . . de mandato, licentia, et auctoritate . . . vicecomitis Marci mihi tradita et concessa, prout in dicto testamento inveni, dictam particulam de verbo ad verbum fideliter scripsi, publicavi, et corroboravi, nil addens, vel minuens, quod sensum mutet, vel intellectum. Anno 1397, indictione 5, die 12 mensis decembris, Veglae in curia dicti vicecomitis Marci, praesentibus Marino filio vicecomitis Bartholi itd

XVII.

. . . . . . 1400, indictione 8, mensis madii die 6 exeunte. Actum est hoc in via publica apud Magnum Campum de prope Veglam . . . . Ibique nobilis vir dominus miles Joannes filius quondam domini vicecomitis Viti (*I ostâlo.*)

XVIII.

. . . . . . 1405, indictione 13, die 9 januarii intrante, Veglae in Plathea Comunis coram domino Paulo iudice . . . . Comunis Veglae . . . discre us vir dom. Nicolaus quondam domini Comitis Schinellae (*I ostâlo.*)

Ego Duymus vicecomes Veglae manum misi.

XIX.

Da pergamena.

In Christi nomine etc. . . . 1407, indictione 15, die 6 mensis februarii, Veglae in hospitio domini Bartholi de Potento[2] vicecomitis Veglae . . . . . et quae vinea posita est in contrata Craij,[3] apud vineam olim domini Comitis Stephani . . .

[1] Grad u Taliji.

[2] Potentia, po 15 p.

[3] = *Kraj*, a to je selo, koje sada zovemo: *Stârâ Baška*; no ljudi iz *Mlâdê Baške* (drugako: *Primorje)* još to selo zovu: *Kraj*, a ljude tu: *Krajane*.

XX.

1418, 27. febr., u Krku. *Vid Kirinčić iz Baške zapisuje krč. franovcem četvrt nekakova vinograda.*

In Christi nomine............1418, indictione 11, die 27 mensis februarii, Veglae in Ecclesia Sancti Antonii de Platea, coram d. Antonio vicecomite Veglae, praesentibus ser Bartholino iudicis Marci, Nicolao Flacho, et Cudella, civibus Veglae, et aliis testibus ad haec convocatis specialiter et rogatis, Ibique Vitus Chirincich de Bescha, tam nomine suo proprio, quam Stephani (*et*) Jurii suorum fratrum, ac Ursae eius sororis, pro quibus promisit de rato dedit, vendidit, et tradidit, ac donavit irrevocabiliter, pro parte videlicet vendens, et pro parte donans jure proprio in perpetuum domino Fratri Simoni de Vegla ad praesens Vardiano Sancti Francisci de Vegla, pro se et suis successoribus recipienti et ementi totam quartam partem pro indiviso unius vineae.... quae tota vinea posita est in contrata V Chraijch[1] districtus Beschae, ubi dicitur Pod Snisnu,[2] apud vineam domini Comitis Ciliae,[3] apud vineam ser Lodovici,[4] apud viam publicam, et apud Dubrovizam[5]...... (*I ostâlo*).

Ego Antonius vicecomes supradictus manum misi.

Ego Bartholus quondam vicecomitis Pauli de Vegla, imperiali auctoritate notarius, et iudex ordinarius, ac Comunis Veglae cancellarius iuratus, praedictis omnibus interfui, et rogatus scripsi. (L. s.)

XXI.

....1418, indictione 11, die 8 mensis martii (*Preskočiv*)..... in contrata Vchraijch districtus Beschae, ubi dicitur Podsnisnu, apud vineam domini Comitis Ciliae, apud vineam ser Lodovici de Segna, itd.

XXII.

....1420, indictione 13, die 8 novembris extra Veglam, iuxta mulum, coram nobili viro domino Rigo quondam vicecomitis Schinellae, iudice comunis Veglae (*I ostâlo*).

XXIII.

....1427, die 2 februarii.... Veglae in claustro S. Francisci, coram Rigo de Schinella vicecomitae Veglae, presentibus domino fratre Stephano abbate Sanctorum Michaelis et Laurentii, iudice Bartholino de Marco, iudice Minellino[6].... (*I ostâlo*).

[1] = v' *Krajih*, lokal množ.

[2] = *Snižnû*, izvjestni pridavnik žen. spola u akuzativu jed. od „snieg".

[3] Celjski knez po imenu Fidrig, komu žena bijaše Jelisava hći kneza krčkoga Stjepana, koji 1407 na 6 febr. jur bijaše umro, kako 19 p. kaže. Usporedi 21. p. za sve tri ove primjetbe.

[4] *de Segna*, isto totu.

[5] Dubravizam?

[6] Minclino? V. u pripomenku.

XXIV.

1445, u Krku. *Knez Ivan Frankopan, uzdajuć se u svoju braću, daje nekomu Dujmu crkvicu na Glavotoku.*

Copia tratta da un processo civile sciolto del volume decimo del 1502, vertente trà il qm. prè Nicolò Collosso e li gastaldi delle confraternite di S. Andrea, S. Martino, S. Elena, et Altare di S. Ca tarina di Dobrigno, a ca(*rte*) 125.

Èxemplum transumptum ex authentico, prout ad litteram iacet, de slavo in latinum (?) per Ser Danielem Terzago, venetum, notarium,[1] cuius tenor talis, videlicet:

Noi Conte Joanne de Frangipanibus de Veggia, Segna, Modrusia etc. significhiamo per questa nostra lettera aperta, et in perpetual memoria, come Noi, volendo magnificar li Nostri diletti Fradelli, et il Nostro Dominio, et similmente le Capelle ouer Chiese, qual sono nel nostro dominio, acciocchè siano similmente bonificade le nostre Capelle, specialmente quelle che sono nell' isola di Veglia, hauemo dado la Capella della B. V. Maria chiamata di Capo dell' Isola, a Doimo[2] et a suoi heredi perpetualiter senza alcun impedimento predetto, con fiducia de nostri fedeli diletti Fradelli e dei nostri successori, con questa condition, che lui possa golder li terreni di questa giesia, et che abbia dar da mò avanti sempre nel zorno di San Zorzi una vedella à colui à chi fosse dada la giesia dalli nostri diletti Fradelli e da Nui similmente; et che le debbia dar la X^ma^ di tutto quello che nascesse in questi terreni a quello, el quale avesse la giesia nel'e man. Item, se quando esso Doimo, ouer suoi heredi piantasse vigne, et che sia tenudi a dar la X^ma^ a cui fosse la giesia nelle man: et questo a cui li nostri diletti Fradelli e Nui, over li nostri successori desse o donasse questa giesia, sol non possa lo dito Doimo, over li suoi heredi desuzar nè azonzer altra servitù ne a lui ne a suoi heredi, eccetto come di sopra se contiene. Et questo havemo fatto, perche era deserto, non era alcuna intrada a questa giesia. Item sopra questo come Nui inquirissimo con verità dai nostri huomini dabene, che chi fosse che per invidia, o per propria volontà facesse pascolar, over danno facesse a questa giesia, che rimanga in ducati cinquanta per l' antiqua consuetudine. Et similiter Nui confermamo tutto questo con il nostro sigilo consueto questa nostra lettera sub anno Domini 1445, datum Veglae, die 9 mensis . . . .

Hinc nuncupatur sigillum, et non potest legi, cuius mensis sit.

Filotis Dardis cancellarius Veglen. ex supradicto processu, in quo descripta sunt quam plurima privilegia dicti q. domini comitis Joannis, ac instrumenta et litterae Serenissimae Dominationis Venetiarum, ac privilegia Serenissimorum Regum Ungariae, fideliter sub 18 martii 1564 exemplificavit et subscripsit.

---

[1] V. 14. primjetbu ka 1. pismu.

[2] Nije pridjevka, a morao je tu biti.

Ego Rainaldus Columbanus Piranensis notarius pub. ac vicecancellarius Veglae ex consimili extraxi et sigillavi sub die 19 martii 1564.

Andrea Bandata di veneta autorità nodaro pub. copiò il presente d' altro simile esistente nella cassa di' RR. PP. di S. Maria di Capo.

XXV.

...... 1471, indictione 4, die 20 mensis octobris, Veglae in domo infrascripti emptoris, coram domino Hugone de Ariostis de Ferraria, milite, comite, et vicecomite Veglae ...... Ibique Hificus Zubranich,[1] illustris et magnifici domini dom. nostri comitis Joannis servitor, civis Veglae et habitator ... *(I ostâlo)*

XXVI.

...... 1488, indictione 6, die 16 oc obris. In Cancellaria Veglae, praesentibus discretis viris ser Bartholo Grabbia, ser Gaspare Budislavich, et ser Andrea Almerigotto testibus ad infrascripta habitis. Ibique rvdus. in Christo pater dominus frater Nicolaus Venerius Abbas Ecclesiae S. Laurentii de et extra muros civitatis Veglae, de assensu, parabola, et auctoritate magnifici Antonii Vinciguerra ducalis secretarii, et per Illmum. Excellum. Do. Do. Venetiarum Veglae et Insulae Rectoris dignissimi .... jure livelli locavit *(I ostâlo).*

Daniel Terzago notarius publicus.

XXVII.

...... 1488, 19 octobris, indictione 6. In Cancellaria Veglae, praesentibus ser Gaspare Budislavich, et ser Georgio Grabbia, civibus et habitatoribus Veglae, testibus habitis et rogatis. Ibique revdus. in Christo pater dominus frater Nicolaus Venerius benemeritus Abbas S. Laurentii, et Commendatarius, sive Rector ecclesiae S. Michaelis de Vegla, pro utili dictae ecclesiae concessit ad affictum ... *(I t. d.)*

Daniel Terzago notarius publicus.

XXVIII.

...... 1501 ... Revdus. in Christo pater d. frater Stephanus Abbas et Rector Ecclesiae seu Abbatiae S. Nicolai de Castromusculo ... *(I t. d.)*

---

[1] A u krčkom štatutu medju vlastelom tih godina: „Ser Ifco Zubranich over Radoazzo". Tako *Ivko* (Ivan) Čubranić. Pak „Vicenco" (Čubranić) bojim se da nije pravo u pismu *dva puta* prevedenu a u Kukuljevićevih Povjest. spom. na 97 s. Koji prevod je u mene: u tom je ovako: ... „abbiamo s(c)elto li nostri uomini dà bene *Zvane* Vicenzo Zubranich" ... A ni onako nije pravo: „Buduć poslan *g(o-*

XXIX.

1502, 25. jun., u Krku. *Zaharija Garzoni, mletčanin, dostignuv po mletačkoj gospodi opatije sv. Lucije u Baški i sv. Lovrenca u Krku za uživanje, po poruku daje u najam sve dobro tih opatija.*

1502. 25 Giugno.

Actum Veglae ad cancellum mei notarii infrascripti, praesentibus probis et discretis viris ser Paulo Lando, ser Joanne Manstrich, et magistro Jurco cedrone, ac alijs civibus Veglae ad infrascripta testibus habitis, conuocatis et rogatis.

Ibique prudens vir ser Franciscus de Bergamo, uti familiaris et procurator ac commissus legitimus Reverendi Domini Zachariae de Garzonibus magnifici dom. Marini patritij veneti, militis jerosolimitani et commendatarij Abbatiarum S. Luciae Vallis Beschae, et S. Laurentij de prope ipsam ciuitatem Veglae, procuratorio nomine, quo supra, omni meliori modo, quo potuit, ad meliorandum, et non deteriorandum, iure locationis siue affictationis, locauit, et affictauit per annos quinque proxime et successive venturos probis viris d. presbytero Georgio Ilijch ac Nicolao Punarich (?) de Besca, ser Francisco Xuf . . . de Segna consortibus, interuenientibus, facientibus, et de rato promittentibus nomine Matthaei Iuranich de dicta Valle Beschae, ibidem praesentibus, et pro dicto tempore annorum quinque proxime futurorum acceptantibus et stipulantibus, omnes redditus, et prouentus Abbatiarum S. Luciae et S. Laurentij suprascriptarum, nec non omnes redditus et prouentus ecclesiarum S. Hieronymi del Craij,[1] et S. Nicolai de Bossaro, quae duae ecclesiae sunt de Abbatia praedicta S. Laurentij, cum omnibus terris, possessionibus, liuellis, aquis, molendinis, et animalibus pecudinis et caprinis, et cum omnibus suis iuribus ac seruitutibus in integrum quoquomodo spectantibus et pertinentibus Abbatijs S. Luciae et S. Laurentij; pactis tamen et conditionibus inter ipsas partes celebratis, videlicet: praedicti conductores habere et percipere debeant quinque redditus dictarum Abbatiarum et ecclesiarum tantum; et quod teneantur et sint obligati dicti conductores celebrare, et celebrari facere, ac illuminare dictas abbatias et ecclesias, videlicet singulo die missam unam in abbatia S. Luciae, nec non in omnibus Dominicis et Festivis cantari facere missam unam. In ecclesiis vero praedictis singulo mense in qualibet earum missam unam. Circa vero aliam abbatiam S. Laurentij dictus procurator dixit, quod magister Rigus cerdo curam illuminandi, et eam officiandi habet, et omnia alia facere, quae ad diuinum cultum pertinent iuxta consuetudinem hactenus obseruatam, sumptibus et expensis

podi)n Čubranić", u *prevedenu prevodu* u istih Povjest. spom. na 03 s. Jer ono isto pismo sada je u Krčkoj poreznici prevedeno, pak tom prevodu ovako je: „Essendo mandato *Ifcho* Chiubranich onorato uomo dal Signor Conte Zvanne" . . . .

[1] V. XIX.

*

dictorum conductorum. Et hoc ideo fecit praefatus procurator vigore commissionis et mandati praefati d Zachariae Commendatarij rogati et scripti manu, ut legitur, ser Ruffini de Gratarolis veneti notarij publici de die penultimo mensis maij mille imi instantis, a me notario infrascripto visi, perlecti etc. Quia praedicti conductores conuenerunt, et promiserunt dare, soluere, et deffere praedicto d. Zachariae, vel eius procuratori legitimo, Venetias annuatim, eorum proprijs sumptibus et expensis, pro affictu et nomine affictus dictorum reddituum, iurium, terrarum, et animalium, et omnium praedictorum locatorum, ut supra, omni et quolibet anno dictorum annorum quinque, ducatos centum sexaginta aureos boni ponderis, videlicet de praesenti ducatos quadraginta duos auri, quos dictus procurator confessus est et manifestus se cum effectu habuisse, et realiter recepisse ab ipsis conductoribus; et centum et decem octo bonae monetae in festo Ascensionis Domini proxime venturi anni 1503, et sic de tempore in tempus annuatim tempore praedictae Ascensionis ducatos 160 auri boni et iusti ponderis, siue bonae monetae, deferendos eos Venetias praedicto dom. Zachariae, vel eius commisso, ut supra dictum est. Declarato insuper, quod casu, quo praedicti conductores non attenderent circa solutionem dicti affictus tempore praedicto Ascensionis, quod tunc existat in arbitrio praefati d. Zachariae, vel eius loco legitime existentis, venire, seu mittere Veglam suum procuratorem, et, uti opus fuerit, pro redimendo, exigendo, et recuperando quicquid ab ipsis exigere deberet, et eos omnes, et quemlibet eorum in solidum convenire, sive conveniri facere et arctare tam realiter quam personaliter ubique locorum, ad dandum, solvendum et satisfaciendum id, quod tam pro parte, quam pro resto dare deberent, cum damnis et expensis omnibus, et interesse ipsorum conductorum. Et non solvendo in dicto termino, quod tunc existat in arbitrio praefati d. Zachariae, vel eius procuratoris, expellere, cassare, et licentiare dictos conductores de dictis bonis sibi, ut supra, locatis, etiamsi terminus praedictus annorum quinque elapsus non fuerit. Declarato insuper, quod conductores praedicti elapso termino teneantur restituere, et assignare praedicto d. Zachariae, vel eius procuratori legitimo, omnia et singula bona mobilia et stabilia, et potissime de animalibus pecudinis et caprinis illam quantitatem, et illius conditionis et . . . . prout eis assignatum est. Hoc declarato, quod si dicta animalia, vel pars ipsorum defficerent, videlicet guerra, fulgure, aut morbo generali, ad hoc non teneantur, quoad animalia. Hoc etiam declarato, quod praedicti conductores teneantur solvere datium animalium Abbatiae S. Luciae praedictae de eorum pecunijs. De animalibus vero S. Hieronymi et S. Nicolai non teneantur ad datium, prout constat litteris serenissimi Du(calis) Do(minii). In reliquis vero expensis ipsi conductores teneantur, ut praemittitur, ita et taliter, quod formatio ipsa ducatorum 160 auri deveniat ipsi d. Zachariae libere et expedite ultra omnes expensas.

Promittentes dictae partes, videlicet una pars alteri, et e converso, dictam locationem, et omnia et singula suprascripta attendere, observare, et adimplere, et non contravenire de iure vel de facto sub poena ducatorum 100, applicandorum parti observanti, cum refectione etc., qua poena etc.

Daniel Terzago notarius publicus.

XXX.

..... 1518, indictione 6, die vero 26 aprilis. Ac'um Veglae in Curtivo monasterij S. Mariae ab Angelis, praesentibus rev. dom. presbytero Dominico de Rinaldis archidiacono Veglen., ser Ioanne Cecuta nobili Veglae, et magistro Victore barbitonsore testibus. Ibique domina Mare relicta quondam magistri Georgij muratoris, cognomento Cragnaz .... donavit monasterio S. Mariae ab Angelis Veglae superius dicto, praesente rel giosa et honesta domina sorore Gabriella, ipsius monasterij abbatissa dignissima .... et obligata sit (abbatissa) ipsam donatric m .... in articulo mortis habitu S. Benedicti induere .... *(I ostâlo)*.

XXXI.

..... 1521, indictione 9, die vero 2 mensis novembris.

Actum Veglae in camera rev. patris fratris Georgij de Sibenico socij provinciae Dalmatiae, praesentibus ibidem ser Petro nepote quondam Reverendissimi Domini Donati à Turre episcopi Bossonensis, alias Veglensis ... *(I t. d.)*

O. Rafo Levaković i Vlasi u Hrvatskoj g. 1641.

Šest izprava, koje iz arkiva Aracelitanskog u Rimu

PRIOBĆUJE O. EVSEBIJE FERMENDŽIU.

Predano u sjednici jugosl. akademije znanosti i umjetnosti filologičko-historičkoga razreda dne 16. listopada 1886.

I. **1641, 24 veljače. U Zagrebu.** *Levaković javlja Ingoli u tajniku propagandinom, da mu je ban hrvatski (Ivan Drašković) s drugimi velikaši obećao svaku pomoć glede unije, koju bi on imao zavesti medju Vlasi sa rimskom crkvom; da ga je svjetina u Metlici primila kakono angjela s neba; da se Vinković, biskup Zagrebački, pako srdi, što on (Levaković) nije došao već kao posvećeni biskup. Moli, da se to pitanje glede svoga imenovanja za biskupa medju Vlasi, komu je i car sklon, u Rimu čim prije rieši.*

Illustrissimo e Reverendissimo Signore, padrone mio Collendissimo. Scrissi a. V. S. Reverendissima da Lubiana, et avvisai alcuni particulari che m' erano occorsi con li Valachi; hora mi sono condotto in Croatia e gionto a Zagabria per abboccarmi non solo con Monsignor vescovo, ma con il Sig. Conte Bano che è Vicerè di questi Regni e Provincie; e con altri Signori conti del paese. Ho ritrovato tutti affetionatissimi alla mia nientezza, e lodato Iddio, molto inclinati alla conversione de Valacchi. Il vicerè, overo Bano, mi ha dato la parola di cooperare con sua autorità et il medesimo hanno promesso il Signor Wolfgango Frangepani Generale di Carlistad e Crovatia, et il Signor Conte Sfarzenberg Generale di Slavonia, che sono tre principali, dalli quali dipendono tutti li Capitani et altri Offitiali di questi due Regni di Croatia e Slavonia. Li Signori Conti Erdeodi et di Zrinio, che hanno sotto di se circa sette millia Vallachi, non solo hanno la volontà di cooperare, ma m' hanno pregato per amor di Dio, che procurassi convertirli promettendo mi tutti ajuti necessarij. Monsignor Vescovo poi e tutto immerso in questo negotio, solo li dispiaque ch' io non sia venuto consacrato vescovo come lui sperava. Veramente io conosco la mia debolezza, ma posso ben dire, che tal qnal io mi sono, tanquam Angelum Dei excoperunt me. Monsignor Vescovo non ha volsuto che alloggi in Monasterio, ma in Suo Palazzo dandomi stanze e quanto si può desiderare; i Signori Generali facevano a . . . che meglio sapesse regolarmi; così anco altri Signori Conti e Baroni. Tutti loro presenti e donativi io ho mandato parte alli Patri Capuccini, parte

alli Patri nostri, e parte all' Ospitale. Non ho riservato per me altro, che un Cavallo donato mi dal Signor Conte Erdeodi Pietro, che mi servirà per andare alli confini dove stanno li Valachi. Ho ritrovato casualmente D. Giovanni Tinino, che sta al servitio del Signor Conte Bano, qual l' ama come se fosse suo proprio figliuolo. Lui sta benissimo con bona provisione et ottima riputatione. Mi è stata grandissima consolatione d' haverlo incontrato, et a lui non è stata inutile la mia venuta, perchè ha acquistato miglior stima appresso tutti, e sacra Congregatione viene lodata in allevar la gioventù per beneficio publico della santa fede, che con sua occasione ho havuto campo di ragionarne. Al sudetto Don Giovanni ho dato copia della mia Istrutione o vero del mio modo, con il quale spero acquistar li Valacchi, et l' ho fatto giurare, che non accett*arà* cosa alcuna da loro, salvo il vitto quotidiano. Perchè appresso Metlica mentre predicai, raccolsero li Valacchi di 400 grossi per darmeli et io non ho voluto accettarne pur un solo protestando loro, che io non intendo altro, se non farli conoscere la vera strada della loro salute; et esortai che quelli denari li convertissero in beneficio della chiesa. Di questo se ne riempito tutto quel Monte, et il luogo di Rovischie che è principal nido delli Valacchi dicendo che è venuto un frate, che non vol denari e predica la fede antica

Ancora non mi sono dichiarato della unione, perchè solo ri rehendo li vitij e la discordia in particulare. Vedo però che bisognerà inpegnarsi a guadagnare il loro perfido vescovo, quall' a tutti ha commandato con anathematismi, che non debbano lasciar la sua dottrina. So che mi guarderà, perchè vede mia retta intentione In poco tempo poco posso promettermi, perchè mi ricordo benissimo della stampa del Breviario Illirico e piacendo al Signore intendo venir a farlo, con tutto ciò voglio dar il principio, che con la brevità ancora li Apostoli convertivano Provincie intiere Almeno nascerà tra questi qualche desiderio di sentir la parola di Dio,

In tanto V. S. Illustrissima veda spuntar il negotio mio, che di già non puo essere non habbia risposto Monsignor Nontio, che qui Monsignor Vescovo mi ha mostrato una sua lettera, nella quale scrive, che anche sua Maestà Cesarea era contenta.

Quando V. S. mi facesse spedire quanto si vuole, venirei subito per consacrarmi e con bona gratia tornarei finche sono questi boni Patroni e l' assicuro che in spatio di due anni haverei da loro il modo e commodità di stampare alle loro spese il Breviario costi, o dove vorrà la sacra Congregatione. Mi rimetto in tutto alli commandi della sacra Congregatione e di V. S. alla quale prego dal Signore ogni felicità e contentezza. Di Zagabria alli 24 febb. 1641. Di V. S. Illustrissima e Reverendissima Devotissimo et Obligatissimo figliolo fr. Raffaele Croato.

II. 1641, 20 svibnja. U Mrzlompolju. *Istomu, piše da je razgovarao sa Maksimom, vlaškim biskupom, pak da je on skupa sa pukom priklon uniji, nu da ga prieči njeki drugi monah (Gavro*

Miakić); te se pako zapreke, veli on, mogu odstraniti, samo ako bude molba zagrebačkog biskupa u Rimu uslišana. Zatim primećuje ob uspjehu svojih prodika i o inih stvarih.

Illustrissimo e Reverendissimo Signor Padron Colendissimo. Sono stato sin' adesso nelli confini tra li Valacchi et abboccatomi con il Massimo loro Pseudovescovo. Loro sono facili ad essere guadagnati per esser molto docili e desiderosi della parola di Dio; e suddeto Vladica non sarebbe renittente, se uno delli suoi Monaci non lo tenesse nel suo errore, ad instanza e persuasione di cui commette molti eccessi. Questo parimente Monaco con tempo e patienza si guadagnarebbe, quando persona si fermasse con qualche agiustamento et occupatione, la quale non potrà mai essere ne più ferma ne piu profittevole, se non mettendo costi in esecutione la più volte replicata dimanda del vescovo di Zagabria.

Stanno molti catolici tra li Valacchi, e fermandosi la persona tra essi et esercitando Pontificalia e cose simili si infiammerebb*eno* li medesimi Monaci, massime quando li sermoni, che si sogliono fare in latino nell' ordinationi et altre funtioni si facessero in lingua delli sudetti Valacchi. Monsignor di Zagabria è attempato e molto occupato, oltre l' infermità che lo molestano, e però non puo conferirsi in persona a far simili funtioni, onde gli è necessario un Coadjutore tanto quanto importa la salute di molt' anime. Don Giovanni Tinnino sta discosto da me sei buone giornate, n' ha havuto tempo attendere a quanto con l' altre mie di gia ho significato, perchè sta con il Signor Conte Bono per suo capellano e conviene lo serva.

Io per hora ho guadagnato quattro anime, cioè quattro donne che prima sono state catholiche, et havendo abbandonato li loro mariti sono state congionte alli scismatici. Tutte hanno fatto la professione della fede e due si sono riconciliate con li legittimi consorti, due altre con licenza delli loro mariti primi si sono condotte alli loro parenti con proposito di vivere in continenza.

Cinque Valachi parimente hanno mandato via le concubine e ripigliate le loro prime e legittime mogli, perchè mi sono adoprato di persvadere loro la vera dottrina del Matrimonio et il vincolo di esso, dominando molto tra detti Vala*cc*hi la perversità del ripudio.

Mi sarei fermato in oltre alli confini, se certi negotii della mia provincia non mi richiamavano di abbandonarli, onde con essi passai per Zagabria, dove quel Prelato di nuovo mi diede la presente annessa per la sacra Congregatione, qual prego V. S. Reverendissima ad effettuare in servitio di Dio benedetto e salute dell' anime Christiane.

Qui a Merzlopolije vicino a Metlica habitato da Vala*cc*hi trovo un loro Pop o Sacerdote molto inclinato alla unione, ma semplice et idiota; voglio instruirlo a dir divotamente la liturgia e spiegarli la dottrina Christiana perchè è tanto dotto che non sa in che consiste la nostra santa fede, solo dice: Io credo in Christo figliuolo di Maria Vergine.

Una sola lettera di V. S. Illustrissima ho ricevuto doppo la mia partenza, nella quale mi da speranza e mi esorta a tornare alla stampa. So benissimo il mio debito e non sparagnerò la fatica, quantunque sarebbe più espediente per adesso metter mano alla conversione delli Valacchi che a stampar il Breviario, perchè ho in ajuto tutti li Signori Principali e capi da quali dipendono li Valacchi di questi due Regni, che sono nella diocesi di Zagabria. Ne occore molestar la Maestà dell' Imperatore per suo commando in questo particulare. Aspettarò la sua risposta e conforme quella mi governerò. La potrà mandare a Venetia per Lubiana. Se sacra Congregatione havesse sin hora fatto la gratia che Vescovo di Zagabria chiede per mia persona, V. S. Illustrissima facci far il processo e procuri la speditione che esso vescovo pagarà tutte le spese che si faranno, secondo che la sacra congregatione, quando lei spedisse li sol fare; et io subito venirei a consacrarmi e ricever li ordini che mi sarebbero dati. Per fine resto pregando Iddio a conservare la V. S. Illustrissima e li baccio le mani. Da Merzlopolye vicino Metlica alli 20 Maggio 1641. Devotissimo figliolo fra Raffaele Croato.

III. 1641, 20. kolovoza. U Zagrebu. *Istomu tajniku saobćuje da je bolest, koje se bje o Petrovu u Marči dopao, prebolio, te da sada prebire podatke za povjest crkve zagrebačke; zatim govori o mjestih, gdje obitavaju Vlasi, te crta njihov broj po pripoviedanju gjenerala. Prelazi na poteškoće, koje se iztiču proti njegovoj i Vinkovićevoj namjeri da postane biskupom. Tomu pridaje izvješće o Maksimu vlaškom biskupu.*

Illustrissimo e Reverendissimo Signor Padron mio Colendissimo. Questi giorni a dietro Iddio m' ha visitato con una grave infermità, dopo che tornai dal Monasterio di Marcha, dove ero andato per predicare alli Valacchi il giorno della festa di S. Pietro, cioè ali 9 di Luglio conforme al antico calendario. Già ero spedito dal medico, ma Iddio m' ha resa la vita, a fine che possa fare penitenza per l' offese fatte a sua divina Maestà. Mi trovo adunque ricuperando le forze et insieme mettendo insieme una radunanza dell' Antichità di questa chiesa di Zagabria dall' Archivio del Vescovo di essa. E perchè a punto hieri venne a Monsignor Vescovo la lettera del Emminentissimo Cardinale Antonio con il Decreto della sacra Congregatione fatto sopra le sue ultimamente inviate, nel quale fanno tre dificoltà sopra la sua istanza per la persona mia. Prima, che non consta che li Valacchi e Monte feletrio sia nella Diocesi di Zagabria, come havevo da certe relationi. 2-o, che per essere io del rito latino non potevo secondo li canoni esser fatto vescovo loro, che sono del rito greco; 3-o, che non s' haveva a richiesta informatione da Monsignor Nontio di Germania; mi pare degno, che sopra queste difficoltà dica quello che sento, con ogni riverenza e poi darò anco ragguaglio di quello che mi è successo con il Massimo schismatico, quando fui come ho detto nel suo monasterio a Marcha.

Primieramente quanto alla Diocesi V. S. deve sapere ch' ella è grandissima et abbraccia in se il Regno di Slavonia, posto tra fiumi Drava e Sava; abbraccia la Croatia sino a Hrastovicza, Bosiglievo et Ogulin, passa il fiume Mura e penetra più d' una giornata dentro l' Ungaria; verso Oriente e Meriggio arriva sino alli confini di Posega, nella quale anticamente ritrovo è stato il capitolo nella chiesa di S. Pietro, si come dimonstrano lettere scritte da quel capitolo, che qui ho letto. Verso l' occaso poi anticamente comprehendeva Ciglia con il suo contado et la Metlica con il Monte che va verso Xumberg, quantunque poi o per negligenza di vescovi o per altra causa, che non trovo, il contado di Ciglia quasi tutto e bona parte di esso Monte, che non so chi ha dato in nota col nome di Feletrio, nel quale sta bona parte delli Valacchi sotto il capitanato di Xumberg, è stata distrutta et occupata dalli vicini Diocesani e sin al presente non posseduta pacificamente; stante che li preti cattolici che colà si trovano arrivando alla visita Archidiacono di Zagabria dicono, che sono della Diocesi di Aquileja e così sfuggono la visita, et arrivando alcuno d' Aquileja dicono, che appartengono al vescovo di Zagabria. Hora lasciando da parte li Valacchi, delli quali sarebbe da disputare, come sono tutti quelli che si trovano sotto il capitanato di Xumberg, che al presente è Signor Paradeiser libero Barone, e mio particulare e singolar Padrone, sono molte migliaja delli Valacchi schismatici nella diocesi di Zagabria sparse per li confini di Croatia e Slavonia et hanno occupato molte ville appartenenti al Vescovo, nelle quali habitano con gran danno di esso. Et anco il sudetto Monastero di Marcha, dove risiede il loro vescovo Massimo suddetto, è stato fondato sopra li beni del vescovo di Zagabria, nella sua diocesi, con obbligo di pagarne ogni anno duodici libre di cera per riconoscer il Jus del dominio; e però quantunque fusse qualche dubbio del monte Monte Feletrio, non vi è però alcun dubbio d' altri che superano di gran lunga il numero di quelli, e sono habitanti nella diocesi di Zagabria. Di modo che, dice il vescovo, che non per altri ma solo per quelli che sono della sua diocesi lui faceva instanza per essere obbligato come pastore procurar la salute di quelli che sono suoi diocesani. Il capitano di S. Maestà in Ivanich mi diede una nota, che solo sotto il suo capitanato, sotto quello di Crisevczi, e di Coprivnicza, tutti della diocesi di Zagabria sono mille e cento case delli Valacchi. Il Massimo schismatico loro mercenario mi disse, che in tutta la diocesi di Zagabria, potevano essere al presente incirca undici millia case, oltre quelli, che giornalmente arrivano da Turchia, e si doleva grandamente, che non trovava preti per tanta moltitudine. Et io so, che dalla Relatione del P. Malesio si troverà molto maggior numero et io procurerò haverlo dalli Signori capitani de confini. Quelli di Monte Faletrio, conforme mi ha detto il Signor Paradeiser suddetto lor capitano, sono da mille e duccento case in circa, et tutti questi non hanno al presente se non un prete solo et un Collogero per esser morto quel di Merzlopglie, ch' era il terzo.

Quanto alla seconda difficoltà io resto molto attonito come ella poteva nascere sopra l' ultime lettere di Mons. Vescovo, perchè hieri sera mi feci dar la copia di esse e ritrovo che non ha fatto mentione alcuna non che Instantia, acciò io mutassi il Rito, ovvero fossi fatto vescovo delli Valacchi. E però si conosce che le lettere non sono state riferite secondo il contenuto, ma vi è stata data l' aggionta, dalle prime lettere di esso vescovo, non ostante, che ultime fussero molto differenti, nel modo e nel mezo da quelle. Perchè dove nelle prime si trattava che bisognava rimover Massimo schismatico, et in sua assenza far un altro vescovo cattolico, che sapesse il rito, ceremonie il carattere, la lingua e costumi delli Valacchi e si trattava della mia persona con proporre, che si poteva dispensare sopra il canone novamente addotto; in queste ultime scriveva il vescovo che stante le difficoltà che si movevano appresso l' Imperatore sopra la rimotione d' esso schismatico vescovo, egli supplicava la sede Apostolica e la sacra congregatione, acciò io fossi fatto vescovo di qualche titolare e dato a lui per suffraganeo, perchè come suffraganeo andando alla visita delli cattolici, che stanno mischiati con li Valacchi, potevo procurare la loro conversione e forse guadagnare il principal capo di loro, che è il Massimo suddetto. Il che facilmente per la moltitudine delli negotij e per essere più volte ventilato, non sarà stato avvertito nel suo senso, ma con la occasione nova, ripigliato nel senso di prima et esaminato dalla sacra congregatione.

Circa la terza difficoltà, Monsignor Nontio non saprei perchè non da la desiata informatione, stante che l' ha ricevuta ampissima e scrive a Monsignor già molto tempo fa, che S. M. Cesarea non era contraria. Monsignor Vescovo di novo gli scrive e lo prega a darla, si come scrive all' Emminentissimo Signor Cardinale Antonio et alla sacra Congregatione spiegando meglio il suo sentimento. Ho detto tutto questo con il rispetto e riverenza debita rimettendo il tutto nelle mani di Dio e di V. S. Illustrissima, acciò sia fatto quello che è più convenevole per servitio suo e della salute mia e delli Valacchi.

IV. 1641, 20 kolovoza. U Zagrebu. *La mia Relatione del vescovo Massimo scismatico.*

Andai per li 9 di Luglio in Ivanich dominio di Monsignor Vescovo di Zagabria et indi al Monastero di S. Michele Arcangelo di Marcha, discosto da Ivanich tre miglia italiane in circa, per predicare ivi quel giorno, nel quale li Valacchi celebravano la festa di s. Pietro secondo il Calendario antico. Arrivai un giorno avanti et abbocandomi con il Massimo vescovo de' Valacchi, che ivi risiede, mi mostrò parecchi libri scritti con il carattere serviano nella lingua antica Illirica, come la Biblia, li Minii, Euchologio, le Vite di Santi Padri et altri Ecclesiastici del rito greco. Mi mostrò anco oltre il Breve di Paolo Quinto dato a Simeone Vrotonich vescovo delli Valacchi, suo antecessore, nel quale li concedeva facoltà di fabricare il Monastero di Marcha e la chiesa di S. Michaele con

le pietre della chiesa antica di tutti li santi quale sin · al presente stà, discostà dal Monastero poco più d' un tiro d' archibugio; lo confermava in oltre vescovo e secondo l' espositione fatta all' hora a S. Santità li commetteva la cura di Zagabria et altri vicini, che suppone fossero tutti catolici. Mi mostrò appresso la sua *nominatoria*, con la quale l' Imperatore Ferdinando II. di fel. mem. lo nominava vescovo Vretanense con ordine e conditione espressa che debba andar a Roma farsi consacrare. Con questa occasione cominciai con bel modo a parlarli, perchè non haveva adempito la conditione di sua Maestà, ma andato ad ordinarsi da un scismatico, qual Dio sa, se era o non era mai vescovo consacrato. Rispose, che lui non era andato a Roma, perchè dice che l' Eminentissimo Signor Cardinale Pallota, in mano di cui dice haver fatto la professione della fede, mentre era Nontio a Vienna, l' haveva detto, che non era necessario andasse a Roma, ma andasse a farsi consacrare dove li piaceva. E replicando io, che dato che l' Eminentissimo Signor Cardinale Pallo*tt*a gli havesse cosi detto, intendeva però che andasse dal vescovo cattolico et che fosse *ob*ediente alla Sede Apostolica. Rispose: No, perchè, dice, raccontando ivi all' Eminentissimo Pallota, il pericolo che correva dalli Val*ac*hi, se non fosse andato a Pech da quel Metropolita a farsi consacrare, gli disse, che andassi. E soggiongendo io, perchè almeno dopo non era venu'o a Roma a render l' obedienza a Sua Santità, rispose: che ciò non haveva potuto farlo per le sue spesse infermità, ma che lui honorava Sua Santità e lo riveriva, e che quando havesse potuto assicurarsi della Sua Santità, di poter camminare, verrebbe in persona a Roma. Et io dimandando perchè non haveva maadato alcuno delli suoi callogeri o preti a far tal offitio, sendo egli impedito dell' infermità; rispose: che non haveva persona a proposito e sufficiente, e perchè sperava di poterlo fare egli stesso in persona. Mi condusse poi in una sua Vigna ivi vicina, dalla quale mi mostro la montagna *Baba* et altre verso Oriente et mezzogiorno che si stendono sino in Turchia e mi disse: tutte queste sono habitate da Valachi; et ivi per esser solitarij senz' altra compagnia, entrai ad esporli quanto gran conto renderebbe a sua Divina Maestà, poichè tante anime si dannaranno per causa sua, dimonstrandoli con l' autorità di S. Cipriano, Agostino e Crisostomo, che niuno poteva salvarsi fuori della chiesa cattolica, della quale era capo il Pontefice Romano. Adonque, disse, tanti mici digiuni, tante orationi e penitenze nulla mi gioverano alla salute, e similmente alli miei popoli le loro? Nulla, risposi io, stante, sono fatte stando fuor dell' unità della chiesa cattolica. Anzi, dico, come insegna il s. Cipriano e lo riferisce e conferma s. Crisostomo, se spargesti il sangue proprio per amor di Christo, non saresti martire ne ti salveresti, se sei diviso dalla unità della chiesa; e mi stesi alla lunga sopra questo particolare. Ritornati al monastero mi interrogava di molte cose particolari et io sempre procurava di risponderli con piacevolezza il vero. Per lo che molto si doleva

che si trovava absente il suo archidiacono Gabrielle, che è quello, di cui scrissi in altra mia, che lo tiene a freno e lo fa far ogni a suo modo, con dire che volontieri sentirebbe come io saprei risolvere li suoi dubij. Io me offersi che ogni volta che vorrà sempre sarò pronto. F così andammo a pranzo; stando a tavola non potè il Massimo trattenersi di non dimandare di nuovo in presenza di tutti i suoi callogeri e preti e quattro homini cattolici, che meco erano venuti, com' era possibile, che uno facendo tanti digiuni, tante orationi e tant' opere pie, penitenze e mortificationi doveva dannarsi? E se bene io lo pregava, che sopra di ciò li risponderei dopo il mangiare, fui astretto di mostrarli la verità, onde come disperato si levò da tavola et andò via, lasciando tutti suoi collogeri pieni di spavento e maraviglia. Io restai a tavola e senza punto mutarmi seguitai il mio ragionamento alli callogeri dimostrando loro lo stato infelice nel quale si trovano, trovando si fuori della obedienza del Pontefice Romano. Dopo longo tempo tornò il Vladica e dopo altri ragionamenti mi pregò venissi il giorno seguente alla festa, si come feci. Mi provocava anche il dì seguente a parlar delle controversie et io mi scusavo con dire, che io mal volontieri ragionavo di simili cose con persone che andavano in colera, mentre si diceva loro la verità; pure fui astretto a narrare tutta la historia dello scisma del tempo di Fotio, Patriarcha di Constantinopoli, sino all' ultimo, restando molto ammirato e lui e li Vayuodi Valacchi, che presenti si trovava. Ultimamente uno di quelli Vayuodi accostando si mi pregò a sentirlo privatamente e facendo così mi disse: Noi, Padre Reverendo, volontieri veressimo alla vostra fede, se questo nostro vescovo ci lasciasse, quale sempre li minaccia col anathema e non fa altro che pelarci. Faresti cosa santa a farli venir un mandato da Papa o dall' Imperatore, che non debba impedire overo maledire quelli, che spontaneamente vogliono venire alla fede Romana. Mi disse in oltre, che bisognava prohibirli, che non possa andare ne mandare li Callogeri in Turchia, ne ricevere quelli che di là vengono. E questo di già l' ho fatto fare dal Signor Conte Sfarzenberg Generale di Slavonia. Il Massimo è perversissimo, et ogni giorno imbriaco; crede tuttavia che con patienza e familiarità si guadagnarebbe. Con il suo Archidiacono non posso incontrarmi. Che è quanto per ora posso dire con farli humilissima riverenza. Da Zagabria li 20 Agosto 1641. Di V. S. Illustrissima e Reverendissima De otissimo figliolo fra Raffaele Croato.

V. 1641, 10 rujna. U Zagrebu. *Istomu pripovieda o disputaciji, koju je imao na dvoru biskupovom u Zagrebu i to sa Maksimom i nonahom Gavrom, u kojoj je učestvovao i kanonik Ratkaj.*

Illustrissimo e Reverendissimo Padrone. Doppo haver scritto alla unga li 20 Agosto e spiegato quanto m' era occorso con il Massimo scismatico, sicome da essa lettera, qui aggionta, s' intendera, venne a Zagabria in persona il suddetto Massimo insieme coll Gabrielle suo favorito. Lasciai tutte cose e mi posi in accoglienze. E dopo ungo famigliar colloquio mi ritirai coll Gabrielle discorrendo con

lui hora di una hora d' altra cosa. Egli è vivace d' ingegno et inclinato alle lettere, e quelli pochi libri che loro tengono, intende. È cavilloso, tenace delle sue parole e non meno testardo che ostinato. Alto di statura, faccia longa, d' età d' anni 30 incirca. Non ostante però prima non l' haveva veduto me lo resi benevolo. Dopo il pranzo Monsignor di Zagabria fece chiamare da se il Signor Ratkai Canonico di Zagabria, qual prima era stato Gesuita, e lo pregò, che si affattigasse col Vladica, ma lui benche dottissimamente parlasse, non era inteso, onde più danno faceva. Perchè il Vladika si turbò e comminciò dolersi, che detto Canonico lo ingiuriasse. Fui per tanto necessitato accostarmi con il Gabrielle e ripigliando il medesimo parlare del Signor Canonico, ch' era del Concilio fiorentino, spiegai il suo concetto per lo che restò quietato. Seguitai poi sopra esso Canonico discorrere alla lunga, e loro non dissero altro, salvo che non sapevano altro di tal cosa, se non che era fatto tal Concilio, ma che cosa contenesse, non l' havevano in lingua loro. Indi lasciando Vladica col Monsignor Vescovo a far certi fatti loro, insieme col Signor Canonico e Gabriello callogero suddetto si ritirammo in una camera et ivi feci tutto mio sforzo a conoscere da lui, in che fondato stava e che difficoltà haveva, e perchè era così infenso alli Cattolici. E se bene egli fintamente dimonstrasse, che riconosceva summo Pontefice per capo della Chiesa e che non haveva altre difficoltà se non perchè li latini non consagravano in fermentato, pure solvendoli il dubbio e dimonstrandoli quanto era grata et accetta a Dio la santa unione e la carità fraterna, conobbi il veleno che nascosto teneva. Perchè all' ultimo disse: Tutte queste cose sono verissime, ma io piuto to voglio farmi turco, che tener con voi altri latini, che ci odiate e perseguitate. Risposi: non occorre che per ciò ti facci turco, che tanto ti basterà andar in casa del demonio, qual vedo ti ha accecato mentre conosci e confessi il vero e non vogli abbraciarlo. Che poi dici, che noi vi odiamo et perseguitamo, in questo dici male, perche odiamo solo lo scisma e la ostinatione vostra, ma voi come fratelli amiamo e desideriamo la vostra salute; e mi posi a narrarli quanto hanno fatto li sommi Pontifici in procurare la unione, et in tirar li Greci dallo scisma, quante fatiche, quante spese. Ultimamente conclusi, che lui malamente si poteva dolere non potendo saper l' historie e però bisognava prima conscere il vero per tutto, che ascoltando li bugiardi Greci odiar li latini. E dicendo lui, che volontieri imparerebbe la lingua latina quando avesse occasione e commodità; dissi: venghi meco a Roma, che ti sarà data da S. Santità tutta la commodità et occasione di imparare non solo latino, ma greco et italiano. E rispondendo: e come farò per la strada? m' offersi, che senza spendesse un quattrino del suo io haverei trovato boni amici, e Dio ci provederebbe. Ultimamente parlando il Gabrielle col Massimo sopra questo li disse: Anathema Sathana. E come ho da restar io solo; se vuoi andar, va con mia maleditione, e così ambedue si discostorno di noi. Alla cena il vescovo di Zagabria entrò ancor

lui a parlare, e si fece intendere che quando il Massimo non servasse le conditioni accettate dal suo antecessore Simeone e non vivesse sotto l'obbedienza del Papa catholicamente, egli levarebbe il monasterio, stante *ora* fondato sopra li beni della sua chiesa con tali conditioni. Il Massimo e Gabrielle dissero apertamente, che non temevano, se però non veniva con qualche numero di gente al improvisa, e poi noi tenemo Papa per Papa e per capo della chiesa, che volete più? Venga il Papa, venite voi et andate a predicar alli Valacchi, fatte questa vostra unione, noi non saremo contrarij; e poi aggionsero molte altre impertinentie. Finalmente dissero: Voi Monsignore, e quanti sete, non sapete nostre cose, (e veramente e così, perchè non sanno discernere del rito) e ci fatte mille ingiurie. Lasciatici ragionar con il Padre, monstrando me, il quale cento volte sa meglio che non sapete tutti voi altri; e quando lui non ci tirarà a quest unione, voi non ci tirarete mai. Il vescovo disse: Discorrete adunque con beneditione di Dio. Discorressimo alla lunga sopra varie cose e la matina il Vladika con suo compagno partì, pregando mi che venissi a visitarlo. Io sono stato mal contento delle parole ingiuriose che il canonico lor diceva, perchè finalmente bisogna andar colle bone. Tanto mi occorre.

Mando la lettera del Sign. Card. Antonio et un' altra, che scrivo a V. S. insieme con memoriale che desidera sino all' ultimo proposto senza pur produrre altre lettere. V. S. Reverendissima veda una volta ultimar questa cosa, ch' io dimani piacendo al Signore m' incamminarò alla volta di Lubiana. E quando sentirò, che la sacra Congregatione ha fatto a me la grazia e consentito alla petitione del vescovo, io venirò ad assistere alla stampa del Breviario; in tanto me ne voglio star in casa mia. Tanti altri sono fatti e tirati et io solo tengo tutte le difficoltà e tutti l' ostacoli, perchè non servito in cosa alcuna, ne la sacra congregatione ne meno la santa Chiesa. Mi sono sempre rasegnato in mano del Signore e tuttavia mi rassegno. Sarebbe però tempo ch' una volta V. S. Reverendissima si sbraciasse; perchè son certo che quando vorrebbe *davero* colpirebbe. Del rimanente prego il Signore a guardare V. S. longamente, alla quall mi raccomando. Di Zagabria alli 10 di 7mbre 1741. Di V. S. Reverendissima Devotissimo figliolo fr. Raffaelo Croato.

VI. 1641, 25 rujna. U Gorici. *Istomu javlja, da šalje memorial u pogledu svoje težnje za biskupstvom; govori kako bi se unija lakše mogla provesti; primećuje, da ga svećenstvo iz Istrije i Liburnije moli, da se opet lati preštampavanja glagolskih brevijara itd.*

Illustrissimo e Reverendissimo Padrone! Ho scritto per la posta assata et insieme inviai lettere di Monsignor di Zagabria con un lemoriale, quale vorrei fusse prodotto nel suo tenore, e senza aver mira alle cose passate ne meno far caso del rito o simili ppendici, si facesse semplice risolutione sopra la dimanda che fa, oè che io, stando nel rito latino, fussi dato a lui et alla sua diosi per suffraganeo, perchè visitando li cattolici, che stano mi-

schiati con li Valacchi e predicando, si pigliarà familiarità et amicitia con essi; e stando in Iuanich si contraherà domestichezza con il Massimo e con i altri Callogeri del Monastero di Marcha, et in questo non si vuole alcuna cosa dall' Imperatore. Quando la sacra Congregatione admetterà la dimanda che fa per me il vescovo di Zagabria o pure mi procuri altra chiesa da Sua Santità, io verrò ad assistere alla stampa e la finirò volontieri, che cosi starmene con discommodità e patimenti senza ricognitione altra non posso indurmi. E però V. S. Illustirssima potrà in ciò fare l' ultimo sforzo e mene dara con suo commodo l' avviso, che io me ne anderò per certi negotii sino a Venetia la settimana che viene. Sabbato passato fu da me Pret' Andrea Copayso mandato da tutti li parti e clero di Istria, Liburnia e Diocosi di Segna per conto del Breviario Illirico, al quale ho risposto secondo mi e' parso e rimandatolo a casa. Padre Rantio Gesuita parimente mi scri e e prega et io non mi spiego; perchè laborem non recuso dummodo constet de premio. Per fine a V. S. Illustrissima baccio le mani. Da Goritia 25 7mbre 1641. Di V. S. Illustrissima e Reverendissima Devotissimo figliolo fr. Raffaele Croato.

Još o glagolskom napisu u crkvi sv. Lucije u drazi baščanskoj.

PRIOBĆIO DOP. ČLAN DR. IVAN ČRNČIĆ.

Predano u sjednici filologičko-historičkoga razreda dne 1. srpnja 1887.

Taj znameniti napis ja sam prvi pročitao na dva puta, 1861 i 1863 godine, i to gledajuć ga na mjestu, do sedamdeset rieči, a u svem jih je do stotina. A što sam i kako pročitao, to sam godinu dana zatim rado obznanio u Književniku (II, 15—19).

Dr. Rački, onako marljiv i naučen povjestnik Hrvatski, koji je bio vidio taj napis nekoliko godina prije nego ja, po tom, što sam ja obznanio, spozna, kako li je on znamenit, pak poželi pročitati ga svega. Poželi doznati, zašto je tu „Zvonimir kralj Hrvatski!“ On ne pojde opet sâm u Bašku, nego pametan priskrbi taj napis prepisan svjetlopisom, ter dva puta i još na sadri. Pak on gledaj, razbiraj i sudi. A kako li je sudio i odsudio, to je 1875 godine i on, dašto, rado svietu obznanio u „Starinah“, u VII. knjizi, od 130 do 163 strane, ter je priložio svjetlopisni snétak (bolje, nego: *snimak!)* toga napisa, smanjiv ga, dašto. I taj snétak da je vjeran.

Tko bi rekao, da sam ja zamjerio Račkomu za to djelo, taj bi se meni zamjerio. Ja volim istinu, nego sebe. Samo istina je znanje. Ja Račkomu liepo zahvaljujem, ter ne toliko za to, što je malo da ne sve moje čitanje potvrdio, jer to je morao, koliko za to, što je još dvadesetak rieči pročitao, pak bolje protumačio taj napis; a dvie godine zatim, ter Geitlerovom pomoću, još bolje, kako vidim u njegovoj neprocienjenoj knjizi „Documenta“, na zadnjih stranah; tako da on tu piše zanj, da ga je svega pročitao: .... „ita ut modo inscriptio .... *tota* pateat“.

No ja lje držim, da mogu Račkomu za dvie tri prigovoriti. On u tom napisu čita: [illegible], a ovako to razumie: „*Ego abbas Dr̀žiha scripsi hoc de agro, quem dedit*

Zvonimir rex Chroatorum, dum in diebus suis in sanctam Luciam exivisset".

Ali ovako razumjeti ne daju ovi razlozi:

1. za kralja Zvonimira tu još ne bijaše sv. Lucije crkve, kako je vidjeti po drugih riečih u istom napisu, i to po samom tumačenju Račkoga. A tako „vъ dni svoee vъ svetuju Luciju isъšedъ" ne može biti prâvo čitanje.

2. ne bi bilo rečeno, komu je dao Zvonimir ledinu; a za svaki zapis ili zadušbinu mora biti očito rečeno ne samo *tko* daje i *što*, nego i *komu*, iliti *za što*. Po onakovu čitanju sv. Lucija, bojim se, da ne bi ništa dobila na tvrdu sudu;

3. ako bi rieč ⰸⰲⱏⱀⱏⰿⰻⱃⱏ, kako Rački čita, bila prâva, ne bi na onom mjestu bila, jer onako nebi bilo po slovjensku; nego bi bila pred svimi onimi riečmi, ili da i pred zadnjimi trimi. A da je dobro znao opat Držiha, koji je ono napisao, za zakone slovjensoga jezika, to ti svjedoči ona: „Svetago Duha", a ne: „Duha Svetago", kako mi sada po latinskoga jezika zakonu. A i po onom je vidjeti to njegovo znanje, što mu je glagol ⰴⰰ odmah za predmetom ⱃⰰⰻ a pred subjektom i ostalim;

4. nije prilike, da je ⰸⰲⱏⱀⱏⰿⰻⱃⱏ pravo, jer u napisu sada nisu nego dva prva slova posve očita, ter prvo može biti svoja rieč (*i*).

Ako bih ja bio i one rieči „ⰻ ⰴⰻⰴⰸⰹⰾ ⱃⰰⰻ" pročitao (ali jesam ⰻ (ⰴⰻ)ⰴⰸ-ⰾⱃ(ⰴⰻ)), pak je prilika, da ako bih bio po četvrti put tamo pošao, da bih bio), držim, da bih bio lako pomislio i odsudio, da rieči „vъ dni svoee vъ svetuju Luciju" spadaju na glagol „da" (= *dedit)*, pak da je „vъ svetuju Luciju" = svetoj Luciji, ili: za svetu Luciju. I to bih bio tim laglje odsudio, što isto tada, kada pisah onu razpravu, bijahu mi na pameti, a to kaže treća moja razprava u istom Književniku pod C. na 21 s., ova dva pripomenka:

„To pisa pop Marko popu Blažu v Obrovi kapelanu svetago Jurja li[1] v Obrovi[2] dobru mužu i ophodniku[3] gospodina biskupa[4] g. Anadala. A tagda biše gospodin Anadal otegnul[5] desetinu vsu

[1] lje, isto, *itidem*.
[2] „Obrovie" u Književniku tiskarska pogrješka, kako i „biš" „svih", namjesto: biše, svoih.
[3] obhodnik = polaznik, visitator.
[4] ninskoga.
[5] Valjada: stegnul, exegit.

ličku po isti asel[1] viku vikoma. I takoe li[2] va to vrime gospoda Mogorovići *daše županiju v' sveti Ivan na Gori* vsi kupno za svoe grihe i za svoih mrtvih duše. A pisah te kvaterni stoe na Luci[3] u svetago Luke na let g(ospod)nih 1441". „Ja pop Blaž plemeněm Bobinac, vikar v Lici pod gospodinom Anadalom biskupom ninskim, stoe[4] u svetago Ivana v Kasezih, prodah ta misal crikvi svete devě Marie na Drenovci. *(Preskočiv)*. I va to lěto se načiniše vsi Mogorovići s knezom Dujmom Banićem[5] za županiju ličku, i daše 2 sti[6] dukat, a on nim županiju pusti v Lici vikuvičnim zakonom. A oni *ju daše crkvi svetago Ivana na Gori* vikuvičnim zakonom, tekuće let 1449".

Da je: „daše v' sveti Ivan" u prvom pripomenku = „daše crkvi svetago Ivana" u drugom, to je očito.

No još toga ja mogu, a držim, da i imam pokazati, da kada su naši stariji štogod, bilo to pokretno ili nepokretno, davali, zapisivali, pušćali ili ostavljali čemu *neživu,* da im je rabio više akuzativ s predlozima ⰲⰰ (ne ⰺ s genitivom = *apud),* i ⱃⰰⰴⰻ, nego dativ. Otvorimo zlata vriednu knjigu, Kukuljevićeve „Povjestne Spomenike":

„1437, (v Zadri) .... Ja dom Juraj Zubina pop, sin ostali Pavla z Blata[7] (*Preskočiv*). I ti pinezi da *se dadu* 3 dukati svetomu Lovrincu v Kalih[8] .... i *v bratšćinu svetoga Jakova 2 dukata",* na 61.;

---

[1] = pod sveti Asel (Anselm)? Stolna crkva u Ninu.

[2] Vidj 1. prim.

[3] U ninskoj biskupiji.

[4] = stojeć.

[5] Knez Mikula Frankopan, ban Hrvatski, koji je 1432 god. umro, imao je devet sinova, ter medju timi i Dujma, pak držim, da je ovo bio taj, i da su njega i njegovu braću „Banići" prozvali zato, što im je otac (od 1424 g.) bio banom. Dà, i njegovu braću, jer za njegova najmladjega brata Ivana gospodara krčkoga ovako zapisa Šimun Klimentović: „1480, prvara. Tada pride Majer Blaž s voiskom na kneza Ivana *Banića* v Krk". (Arkiv IV. 35.) A tako i Šimun Glavić zapisa (Isto tu na 39.). A i njihovu djetcu su isto tako zvali, kako svjedoči ovaj zapis: „1493. Kada bi boi na Udvini .... pogibe (?) Ivan Cetinski i knez Mikula *Banić* imenom (sic!) Frankopan" (na 46 s.) No od sâme te braće dva su, Ivan (stariji) i Stjepan, nekoliko banovala.

[6] dual od „sto".

[7] *Blato,* sada župa u Splitskoj biskupiji; a *Blatta* u Dubrovačkoj, li je pravo onako.

[8] *Kali* množ. muž. spol., a to sada župa u zadarskoj biskupiji. kuljević u Imeniku po krivu: Kalih, lokal nam. nominat.

*

„1460 ..... na Bagu ..... pristupi domin (= *pop*) Mihovil sin Jurja Sultića z' Gvozdnice, proseći niko mirišće bivšega domina Tomaša, vikara baguškoga a ujca njegova, *ko mirišće biše dano v' crkv' više rečenu*" („svete Marie"), na 89.;

„1466. Ja dom Toman, sin Matiše[1] Mavrovića, („kapelan Uglanski") ...... *puššam v' svetu Mariju 1 dukat* ...... a *v sveti Impolit*[2] *7 libar v križ, v' svetu Stošiju*[3] *1 dukat*", na 102; a na 106 strani:

„Ja gospodin Jakov (s') svoim bratom Juršû, sini bivšega Jurka Mikulotića z Bribira .... daemo ednu našu zemlu slobodnu, ka e zemla v Dubravicah v kotari Novogradskom, *i mi ju damo*[4] *poû oltar svetago Jurja* v dotu, ki e oltar naših pridnih i naš v crikvi svete Marie pod Novim na Ospi ..... Pisan v Novom ... 1470".

No kojigod pretvrd razsudnik mogao bi mi prigovoriti, da su ovi dokazi preskori za naš napis; i to bi mogao tim laglje, što za predlog **въ** nije u Miklošićevu „lexiconu" svjedočastva, da je ovako rabio. Pak i za takova razsudnika, ako i nerazborita, držim, da valja pokazati dokâza. I za to će mi dobro poslužiti vele znamenita izprava, koju je baš Rački u XIII knjizi „Starina" dao na svjetlo, a pisana je, i to po Klementu, od 1185 do 1250[5] godine na bračkom (tako je u njoj, i držim da je pravo) otoku. Čujmo:

„**И бѣше се ѹдаль чловекь ѹ мольстерь стаго иоанна именемь смольць, а реки: дохранн ме** (**до**?) **сьмьрти а моѣ дедина ѹса** **в ѹ д н в ь ц р к в ь**". — „**И заведе ѣ**[6] **самь жѹпань прьвошь вь цркв ь**". — „**Приде порѹга сь своимь сиомъ техоемь ѹ** (*sic*) **црквь стаго иоана, и бьиста тѹ колѹдра, и д а с т а село свое на пражьиицахь, и виноградн,**[7] **и земле, и все достоѣние ию**[8] **в ь ц р к в ь с т а г о и о а н а**" — „**и да владнина локьвицѹ и ннкѹ в ь ц р к в ь с т а г о и о а н а**" — „**и да драгоия и марна в с е ѹ** (*sic*) **ц р к в ь с т а г о и о а н н а**" — „**Придоста**

---

[1] Mateše?

[2] *S. Hippolytus*, na Ugljanu.

[3] *S. Anastasia*, u Zadru.

[4] Ili u matici ili u priepisu pogrješka, namjesto: daemo.

[5] „**лЕть тисѹща и дви сти и петьдесеть, и прьви месеца деѵебра**", ovako čita Rački; no ja bih rekao, da i zadnji broj „**и прьви**" spada na onu „**лЕть**", po tom, što je i ovdje isti veznik *i*, a ne *a*; pak da je 1251 pravo. Malo vriedi prigovor, da „prvi" ne slaže s „leto" da bi imalo biti: prvo; jer je još toga u toj izpravi, što ne slaže.

[6] namjesto: **ю** (**дединѹ**)?

[7] namj.: **винограды**.

[8] po talijanskoga jezika zakonu, namjesto: *svoje*.

два чловека в (*sic*) мольстрь стаго иоанна именемь поруга и смольц, и рѣста опату радьку: дохранп на сьмрт на наю виногради и земле вьсе будите вь црквь стога иоанна".

A da je i prije predlog **ⰲⱏ въ** Slovjenom rabio za o akove misli, to pak znam po tom, kako su *oni* tu, gdje su štogod latinski p'sali, *silili in*, preko zakona toga jezika, na isto onakovu službu Evo, što sam našao u pohvaljenoj knjizi Račkoga, „Documenta":

918 godine zadarski župan Andrija u svojoj oporuci: . . . „Et *in sancto Chrisogono dimitto uinea,* que emi de Mezulo, et terre a Duculo que comparaui, et seruum et ancillam, et centum capita de pecora, et uno panno di sirico et uno sauano; *in sancta Maria* uno panno de sirico; *in sancto Petro* uno panno de sirico; *in sancto Thoma* uno sauano; *in sancta Anastasia* una coppa de argento et uno panno de sirico";[1]

999 g. u Zadru Agapa Dabrova u svojoj oporuci: . . . . „uolo et iubeo, ut cenaculo cum corte et quoquina et orto, que est post ipsa quoquina, *sit in ecclesia sancti Chrisogoni*".

Za tim spominje do četrdeset pokretnih i nepokretnih stvari, pak za nje naredjuje: „Hec omnia *si(n)t in ecclesia sancti Chrisogoni*";

1000 g. u Solinu Pinčić ili Penčić skupa sa svojim rodom: . . . „Emi itidem terrenum . . . . uolo, ut *sit in hac ecclesia*" (sv. Mihovil u Solinu). I još trikrat ovako;

1029 g. . . . „Ego Heleniza, soror Godemiri bani, cartulam hanc recordationis de quadam mea oblacione, *quam offerre cupio in cenobio beati Chrisogoni,* iubeo fieri". I još totu jednoč. Isto tako u 33. izpravi, koja je lje u Zadru 1034 pisana. A u ovoj (37) je pak „in" s akuzativom, baš na slovjensku:

1042 . . . „Ego Stephanus banus fabricaui istam ecclesiam ad honorem sancti Nicolai . . . et *dedi in eam quindecim pannos de serico*", i još to i to. Isto tako i u 70., koja je 1072, ter lje u Zadru, pisana: „Ego Petrus iupanus de Sidraga . . . . *trado in cenobium sancti Chrisogoni omne territorium*" . . . . Na prvi način još je u 60. i u 71. izpravi rečeno.

A i sada naš narod znam da govori: *dati*, *pustiti*, *ostaviti vъ crkvu,* ili, gdje su pomiešali ovaj predlog s *u*, *u crkvu*, ili pak *d crkvu.*

Za ove razloge onih osamnaest *očitih* riečî ovako imamo čitati i razumjeti: **ⰰⰸⱏ ⱁⱂⰰⱅⱏ ⰴⱃⱏⰶⰹⱈⰰ ⱂⰹⱄⰰⱈⱏ ⱄⰵ ⱁ ⱀⰹ-**

[1] „peruisum" u 5. r., ono je pogrješka, namjesto: provisum, kako u 21. i u 38. izpravi.

ⰴⰹⱀⱘ,[1] ⱓⰶⰵ ⰴⰰ ⰸⱏⰲⱏⱀⰹⰿⰹⱃⱏ ⰽⱃⰰⰾⱐ ⱈⱃⱏⰲⰰⱅⱐⱄⰽⱏ[2] ⰲⱏ ⰴⱀⰹ ⱄⰲⱁⱑ ⰲⱏ ⱄⰲⰵⱅⱆⱙ ⰾⱆⱌⰹⱙ = Ego abbas Drъžiha scripsi hoc[3] de agro, quem Zъvъnimir rex Chroatiae in diebus suis dedit Sanctae Luciae .... Ovako sv. Lucija držim da bi *mogla* osvojiti ili izpravdati tu ledinu.

Meni bi drago bilo, da bi to bila istina, da je Hrvatski kralj Zvonimir ne samo držao „splendidissimam civitatem *Curictarum*",[4] nego i da je bio, kako Rački misli, na Krčkom otoku; ali po ovom napisu on tu nije bio. Za njega, kako jur spomenuh, tu još nebijaše svete Lucije crkve a držim da ni samostana. No kada je koludrom Benkovcem iz nekoga inoga samostana dao nekakovu „ledinu", a ta držim da je bila velika, oni tu do mala uzidaše oboje, i crkvu i samostan. ter se tu nastaniše, pak u crkvi onako zapisaše, i to, kako Rački po samom napisu sudi, na dva puta.

ⱈⱃⱏⰲⰰⱅⱐⱄⰽⱏ(ⰹ?) rekao sam: *Chroatiae*, zašto po nekadanjem a donekle i po sadanjem slovjenskom govoru „Hrvati", to je ne samo: *Chroatae*, nego i: *Chroatia*, kako i „Ugri" = *Hungari* i *Hungaria*, a „Česi" = *Bohemi* i *Bohemia*, a „Niemci" = *Germani* i *Germania*, a „Vlasi" = *Itali* i *Italia*. I za to bih lako mogao skupiti stotinu svjedoka. I to „Chroatiae" držim da je priličnije istini i pravici, nego li „Chroatorum". U izpravah Hrvatskih knezova i kraljeva, pisanih latinski, čitamo ne samo „dux Chroatorum", „rex Chroatorum", nego i „dux Chroatiae", „rex Chroatiae" (V. „Documenta"); a što nije svagdje ovako, tomu, držim, da je slovjensko napastovanje bilo krivo. A po slovjenskom govoru posve je dobro i pravo: „kralj Hrvatski"; i samo ovako je pravo; tako, da ako bi u onom napisu bilo: „kralj Hrvatov", ili: „kralj Hrvatske", ja bih ga brže bolje uništio ..... „Hrvatski-a-o", to nije ne „croaticus-a-um", kako Miklošić kaže i Vuk; nego = *Croatarum* i *Croatiae*. No Vuk, ako nije pravo protumačio „skî" u ovoj rieči, jest u sto drugih, ne popustiv *Njemačkomu* napastovanju .....

Petnaestoj rieči sam zadnje slovo napisao ɛ, a ne з, kako je Rački. Ja sam i u prvoj svojoj razpravi napisao з, zašto tako sam

[1] Od ove držim da potiče „Ledînî" (muž. pridav. u izviestnom obliku), kako se dva mjesta zovu u našoj Dobrinjskoj župi.

[2] A možda još i ⰹ bijaše na kraju.

[3] No ovdje jednina, ako našemu jeziku pristoji, nepristoji latinskomu nego množina: *haec*.

[4] Iz napisa, koji je u Krku, ter sam ga ja obznanio u onom istom Književniku.

vidio na kamenu; a tako *vidim* i u njegovu snétku, gdje je još poznati okomicu, ne na desnoj, nego na lievoj strani. Ako su znali za to slovo još 1483 godine (a da jesu, to kaže slovo [Glagolitic] u misalu, koji je slovjenski tada tiskan): je li čudo da su za nj znali onda, četiri vieka prije? A i v·iedni pop Petar Dorčić, baščanski župnik, *vidio* je, i to prije nego ja, [Glagolitic], kako to kaže njegov priepis u mene. A ta istina, držim, da može koliko toliko koristiti slovenskoj filologiji. Ja neću da to odsudim, „jeli opat Držiha" izricao [Glagolitic] kako [Glagolitic], ili drugačije, no tvrdim ter tvrdim, da je ono slovo [Glagolitic] (ako li nije baš [Glagolitic]?).

A što je za onom osamnaestom „[Glagolitic]"? Da nije „[Glagolitic]", to sam jur dokazao. No da je za njom [Glagolitic] i još da i za pet slôva prostora, to je očito, ter ne samo po onom što je Dorčić, nego i po svjetlopisnom snétku. Pak za to prvo slovo ([Glagolitic]) valja odmah reći, da ono, kako može biti početak koje rieči, tako može i svoja rieč (veznik *i*). A za tima slovima Dorčić je odsudio da je [Glagolitic]. A tako sam i ja. A i svjetlopis, držim, da to slovo kaže. A za timi trimi slovi ono bi moglo biti [Glagolitic]. No prije treba čuti drugih trideset i osam riečî, i to kako Rački čita: „[Glagolitic text of the inscription]" = *Nos Desilo, Krъbavae županus, županus Lukae Prbъnebga. Hic misit Vitoslavum in insulam: ut qui hoc revocaverit, maledicat illum deus et beata dei genitrix et quatuor evangelistae et sancta Lucia amen. Ut qui hic vivit, oret pro illis deum*".[1]

„[Glagolitic]", ono ne može biti = *nos*, i to ne toliko zato, što nije [Glagolitic], kako bi imalo biti, koliko zato, što toga neda ova: „[Glagolitic]" = „oret pro *illis* Deum": ako bi onako bilo pravo, ovdje, po logici, ne bi bilo [Glagolitic] (= *pro illis)*, nego [Glagolitic], ili pravo [Glagolitic] (= za nas, pro *nobis)*, ili pak, ako bi s prieda bio dual, [Glagolitic]. A ni to ne može biti, da je „[Glagolitic]" namjesto [Glagolitic] (= za nas, pro nobis), pak da je pravo „[Glagolitic]" = [Glagolitic], nos. Jer tako zapovidjeno „moljenje" bilo bi namienjeno samo za ona dva župana, koji nisu

[1] Ovih zadnjih osam jest u „Starinah", a u spomenicih („Documenta") nije, ter ni medju izpravci („Corrigenda et addenda")!

ništa, sudeć po onakovu čitanju, dali, a ne i za kralja, koji je *ledinu* dao. I ne bi već bila istina, da je samo „opat Držiha" ono napisao, nego da je skupa s onima, i da su oni prije svoje *dostojanstvo* spomenuli, nego li svoje ime! A to pak nikako ne pristoji, da je ono „ⱅⰵ" srednji spol u akuzativu jednine, pak da je „ⰸⰰⱅⰵ" = *ideo*, *propterea*. A ni zato ono ⰿⰻ ne može biti = ⰿⱐⰻ, *nos,* što bi tako „župani" bili u napisu *bez razloga*. Kako Rački čita, onako ne znamo ter ne znamo, zašto su oni totu, osobito prvi; a držim, da mora biti u samom napisu, ili ovako ili onako, očitovan razlog, zašto je njima tu spomena.

Pak taj razlog ja bih rekao da je ili u onom „ⰻ ⱄ(ⰲⰵ) . . . ⰿⰻ", ili u nečem negdje dalje, a toga da Rački nije pravo pročitao. „ⰿⰻ", ili je kratki oblik od ⰰⰴⰻ *(ja)* u dativu jednine, pak spada na pisca opata Držihu, ili je svršetak one nekakove rieči. No prva je priličnija, ako li je pred onim: ⰻ ⱄⰲⰵⰴⱁⰽⰻ (ili, kako bi pravilnije bilo, ⱄⰲⰵⰴⱐⰽⰻ, ili pak ⰻⰲⰵⰴⱁⰽⰰ, ili: ⱄⰲⰵⰴⱐⰽⰰ, u dualu). Jer držim da liepo pristoji: ⰻ ⱄⰲⰵⰴⱁⰽⰻ (ili ⱄⰲⰵⰴⱁⰽⰰ) ⰿⰻ: ⰶⰿⱂⰰⱀⱐ ⰽⱃⰱⰰⰲⱄⰽⰻ (ⰲⰻ) ⰴⰵⱄⰻⰾⱁ (ⰻ) ⰶⰿⱂⰰⱀⱐ ⰲⰻ ⰾⱆⰽⱑ ⱂⱃⰱⱐⱀⰵⰱⰳⰰ = *Et testes mihi: županus Corbaviae Dessilo (et) županus Lucae Prbznebga.* Baš kako je želio Rački („Starine", 148).

Istina, ⱄⰲⰵ . . .; ovako nije po pravopisu, nego bi imalo biti: ⱄⰻⰲⱑ . . .; ali taj prigovor ništa ne vriedi, jer u istom napisu je, a to je očito, ⱄⰴⱑ (= *hic),* namjesto: ⱄⰻⰴⱑ, a baš ⱄⰲⰵⰴⱁⰽⰻ, namjesto: ⱄⰻⰲⱑⰴⱁⰽⰻ, u mnogom spomeniku od davna, n. p. u Bračkoj izpravi od 1251, i u Vinodolskom zakonu od 1288 godine, po nekoliko puti.

No i to bi moglo biti, da je ono „ⰻ ⱄ(ⰲⰵ . . .)ⰿⰻ" = ⰻ ⱄⰲⰵⰴⱁⰿⰻ, a to namjesto: ⱄⰻⰲⱑⰴⱁⰿⰻ, što bi sudeć po Miklošićevu riečniku („съвѣдомъ, adj. qui boni est testimonii"), isto značilo, samo ako bi namienjeno bilo onoj *dvojici*, imalo bi biti: ⱄⰲⰵⰴⱁⰿⰰ.

Ja držim, da je il' ovako il' onako priličnije istini, nego (jer i to je moći pomisliti) da je „ⱄ" predlog, namjesto ⱄⰻ (= *cum),* a „ⰿⰻ" svršetak nekoje druge rieči, i to u instrumentalu množine, i da ta rieč jošte spada na glagol „ⰴⰰ" (= *dedit),* pak da je njom nešto pridano ili priloženo „ledini", n. p. ⰻ ⱄⰲⰵⰴⰰⰿⰻ (jer dragom Bašćanskom teče potok, a na tom je nekoliko malina). Tako bi opet „župani" tu bili bez razloga, ili bi ga trebalo iskati dalje, ondje gdje je više neočitih nego očitih pismena,

pak bi moglo biti, da nije pravo: „ⱄⰵ ⱂⰻⱄⰰⱅ ⰲⰻⱄⰵⱄⰾⰰⱅ-ⰲⱅ“, kako Rački nagadja, premda sam ja za devetim vidio ⱂ.

Zadnje rieči u napisu Rački, drugoč, ovako čita i razumie: „ⰻ ⰱⱑⱎⰵ ⰲⰵ ⱅⱏ ⰴⱀⰻ (ⰿ)ⰻⰽⱆⰾⰰ ⰲⱏ ⱁⱅⱁⱍ[ⱐ](ⰻ ⰲⱏ ⱄ)ⰲⰵⱅⱑⰻ ⰾⱆⱌⰻⰻ ⰲⱏ ⰵⰴⰻⱀ[ⱁ]“ = „*Et erat his diebus Mikula in Otočьc et in sancta* Lucia insimul“. No kako je rekao „Nicolaus“ — u „Starinah“, tako je i ovdje imao reći. Ne mogu mu potvrditi, da je šestoj rieči prvo slovo (ⰿ) po ve iztrto. No jest osmoj rieči iztrto zadnje slovo (ⰻ ili ⰰ), i za njim još nešto, što on čita: „ⰻ ⰲⱏ ⱄ“. Ali tu nije ne prostora za pet slova, nego samo za tri, a sva sila za četiri. A ni ne treba ih tu pet. Ovako nije moći ništa razumjeti. Da je osma rieč imala svoj svršetak (ⰻ ili ⰰ), a „ⰲ(?)ⰵⱅⱑⰻ“ svoj početak (ⰻ), tomu ne može biti prigovora. Istina, ova zadnja ima znak da je skraćena; no, ili je taj znak tu po klesarovoj smutnji, ili je ona s prvine pravo bila skraćena, i to ovako: ⱄⰵⱅⱑⰻ, ili baš po običaju: ⱄⱅⱑⰻ (kako je ono: ⱄⱅⰰ); a možda i: ⱄⱅⰵⰻ (u instrumentalu). Rekoh, s prvine, jer je prilično istini što domišljati Rački sluti, da je u drugoj polovici toga napisa, gdje je ono nekoliko pismena na latinsku ili na Klementovu iliti na grčku, „imala posla *kasnija* a popravljajuća i obnavljajuća ruka“. Drugačije ne možeš protumačiti te smjese. A za druga tri pismena, „ⰻ ⰲⱏ“, za toliko tu nije ter nije prostora. No ovaj veznik (ⰻ) nikakor ne pristoji, pak je očito, da ga tu nije ni bilo; a ni „ⰲⱏ“ držim da nije tu bilo, nego da je ⱄ ili ⱄⰵ (= *cum)*, pak da je „ⱄⰲⰵⱅⱑⰻ ⰾⱆⱌⰻⰻ“ u instrumentalu, pak da je možda zato znak nad „Luciju“ da je skraćena, što bi imalo biti: ⰾⱆⱌⰻⰵⰻ. A to mi je sada dokazati.

„Mikula“, bez pridjevka, bez službe, bez časti, bez dostojanstva, nego samo „vъ Otočъci“, onako ne može biti pravo! No to može biti, da je zaboravio ili pisac napisati, ili klesar zaklesati; ⱄⰲⰵ-ⱅⰵⰻ, ili ⱄⰲⰵⱅⰻ (= *sveti);* i to je kle ar još laglje mogao zaboraviti ili preskočiti, ako ta bijaše skraćena: ⱄⱅⰵⰻ, ili ⱄⱅⰻ. Pak ja držim, da ono imamo čitati i razumjeti ovako: ⰻ ⰱⱑⱎⰵ ⰲⰵ ⱅⱏ ⰴⱀⰻ (ⱄⰲⰵⱅⰻ) ⰿⰻⰽⱆⰾⰰ ⰲⱏ ⱁⱅⱁⱍⱏⰲⰻ ⱄⰵ ⱄⰲⰵ-ⱅⱑⰻ ⰾⱆⱌⰻⰻ ⰲⱏ ⰵⰴⰻⱀⱁ = *Et erat his diebus (sanctus) Nicolaus e Otočьc cum sancta Lucia in commune.* — Kako je „[illegible]“ instrumental, tako je i „ⱄⰲⰵⱅⱑⰻ ⰾⱆⱌⰻⰻ“.

Da je „Otočac“ nekakov grad u Senjskoj biskupiji, ter u župi, koju Gackom (namjesto: Gatskom) zovu neki a neki Gatanskom, pak da je blizu „Svetoj Luciji“, to zna vas sviet. A da je u tom gradu bio „Sveti Mikula“, samostan i crkva, i da su bili totu koludri Benkovci iliti Benediktovci sa svojim opatom, ako toga nije znao 1704 godine Paval Ritter, Senjski povjestničar,[1] znam ja, ter ne samo po tom, što još i sada na glavi i okolo vrata komu god *popu* traje „opatija sv. Mikule Gatanskoga“, nego i po takovu svjedoku, kakovu ne možeš prigovoriti. Evo što papa Kalisto III. 1456 godine a na prvi junija piše Senjskomu biskupu: „Da mu je „pisao Ivan *opat sv. Mikule Otočkoga samostana reda sv. Benka a* „*poda tu biskupiju,* da je blizu toga samostana knez Žigmunt Fran- „kapan Senjski iznova sagradio i sazidao grad i zagradje, a totu „ljudi za duhovnô da ne imaju svoje crkve ni svoga popa, pak da „je njemu to duhovno od davna izručeno; no tu da je bilo nestalo „koludara, a on sam da nije mogao vršiti te službe, pak da tim „ljudem ne bude škode u duhovnom, zato da je pogodio šest po- „pova i dva žakna koji će mu u tom pomagati, i da im je odredio „toliko i toliko iz dohodaka toga *manastira* ili te svoje *opatije*. „A povrh toga i taj knez da im je za bolji žitak dao i izručio nešto „nepokretna, ili dohodak iz toga Pak taj *opat* i knez da ga mole, „neka im to potvrdi“.[2] Zatim naredjuje biskupu, da neka razvidi,

[1] „Ego infrascriptus Sacr. Caes. Reg. Majestatis Consiliarius, requisitus a Reverendissimo Domino Antonio Vukmerovich, Canonico Zagrabiensi . . . . . electo Abate *S. Nicolai de Gacka,* do pro memoria, quibus expedit, universis, qualiter praedicatum ejusdem *Abbatiae S. Nicolai* de praedicta *Gacka* (No „Gatzka“ u Farlatovoj IV. 164), vulgo *Ottochaz,* commune vulgetur. An autem Ecclesia illa vere Abbatialis fuerit, *nulla tradit memoria.* Verius tamen credi par est, *parochialem* solum extitisse“ . . . Sladović: Pověsti, 247.

[2] . . . . „Sane pro parte dilecti filii Johannis *Abbatis Monasterii sancti Nicolai de Ottozac ordinis sancti Benedicti* tue dioecesis petitio continebat, quod cum olim ipse propter carentiam *monachorum* in partibus illis curam animarum parochianorum Castri et Burgi, prope ipsum *Monasterium* per dilectum filium Nobilem virum Sigismundum de Frangepanibus Comitem Signiensem *(sic)* noviter constructorum et edificatorum, ejusdem *Abbatis* cure, pro eo quod alia parrochialis *(sic)* ecclesia ibidem non existit, commissorum solus gerere et exercere no[n] posset, ne parrochiani predicti in missis et aliis divinis officiis, et sacramentorum ecclesiasticorum administratione paterentur quomodolibe[t] detrimentum ex deffectu . . . hujusmodi *monachorum,* sex presbitero[s] seculares et duos clericos conduxit, eisque ut sibi assisterent, nec no[n] animarum curam hujusmodi simul et alia ei pro tempore incumbenti[a]

je li tomu tako, pak da ako jest, da neka potvrdi, bilo to i preko kojega god zakona ili običaja toga *samostana i reda*, „non obstantibus . . . . statutis et consuetudinibus *Monasterii et ordinis predicatorum*“ (! = *predictorum*).

Tako je prava istina, da je u Otočcu bio benediktovački samostan i crkva „sveti Mikula“, i da je tu 1456 godine jur nestalo bilo koludara, tako da je samo opat bio ostao. A po tom slobodno je odsuditi, da je od davna tu bio „sv. Mikula“; a još i po tom, što on tada imadjaše toliko svoga: tako da je na tom pet godina zatim mogla postati biskupija. Ovako bih odgovorio tomu, tko bi zahtievao dokâza od prije toga. Tà ni za „sv. Luciju“ do sada neimamo *očita* dokaza, od kada je ono na kamenu napisano, do 1375 godine. A za koliko crkava i opatija ne znamo baš ništa, a bile su. Gdje su to bile n. p. u Vinodolu „opatije“, koje Vinodolski zakon spominje: „§. 36 . . . . . . ako ki ukrade rič (= *stvar)* niku nikoj crikvi ili molstiru ili *opatii*, dèržan je v osudu, kim je deržan od rièt knež*(j)*ih ili službenikt više pisanih?“

I liepo mogaše „biti v jedino“ (= sdružen, sjedinjen) taj sv. Mikula u Otočcu sa sv. Lucijom u Baški. Jer tada još ne bijaše biskupa u Senju, nego, a to sam ja u svojoj „Najstarijoj Poviesti“ dokazao, taj grad za duhovnô bijaše pod Krčkoga biskupa, a tako i Gatska, pak i „Otočac“, pak i „sv. Mikula“; a za svjetovnô kako bijaše Senj i „Otočac“ pod „kneza Kozmu“ a prije pod „kralja Zvonimira“, tako i Krčki otok. Sto putt laglje držim da je bilo sdružiti to dvoje, nego kojugod Krčku crkvu s kojimgod samostanom u Taliji. No itako Krčki biskup Petar i knez Dujam i još nekoliko Krčana 1153 godine crkvu sv. Martina i crkvicu sv. Apolinara na tom otoku dadoše samostanu sv. Benedikta na Padu rieci *u Taliji;*[1] a biskup Ivan 1186 i 1188 dade i darova tomu

---

onera secum una subirent, ac missas statutis diebus celebrarent, certam partem fructuum, redditunm et proventuum ipsius *Monasterii* sive mense sue *Abbatialis* assignavit“ . . . . . Theiner: Monumenta Slavor. merid. I. 418.

[1] . . . . . . „tibi Dom. Uberto Monasterii S Benedicti super *Padum* Vener. Abbati loco tuo (= *tui)* recipientibus . . . . ecclesiam sancti Martini tradimus, tuisque successoribus, cum capella sancti Apollinaris, et cum omnibus pertinentiis suis“ . . . . U Coletovu pridavku ka V. Farlatovoj, 640. Ove dvie izprave, biskupova i kneževa, ne kažu ne, da je totu tada taj knez „osnovao“ samostan, kako je Kukuljević odsudio (Rad, LXXXI, 7).

istomu i jošte samostanu sv. Ciprijana u *Muranu* blizu *Mletaka* svoju crkvu „sv. Ivan“ u Krku.[1]

No po tom, što bijahu sdružena ta dva Hrvatska samostana, prilika je, da *tada* nisu oba imala svaki svoga opata, nego da je jedan opat bio nad obima, i da je imao svoga namjestnika, a toga da su, na latinsku, zvali *priurom*, pak da je opat stanovao u ovom a *priur* u onom; kako n. p. opat sv. Ciprijana, gdje bijaše samo *priur*, sudeć po onih riečih: „monasterio S. Benedicti super Padum, et monasterio S. Cypriani de Morianis, et *Abbati* atque *Priori* supradictorum *monasteriorum*“. A tako i u Krčkom „Svetom Ivanu“ crkvi i samostanu tu postalu bijaše samo *priur*, po riečih: .... „Ego Anthasius filius quondam Bontii Dragomiri in Christi nomine trado me ipsum ad serviendum Deo et ecclesiae *S. Johannis* de Portasuso Veglensis diocesis, et stare sub obedientia *Prioris* ipsius ecclesiae .... do, offero dono, et concedo ecclesiae seu altario *S. Johannis* de Portasuso Veglensis diocesis *obedientie S. Cypriani de Murana Torcellane diocesis* omnibus pro futuris temporibus, tempore D. Petri *Prioris* suprascripte ecclesie“ .... u dvih izpravah od 1239 godine a u onom istom Coletovu pridavku, 642—3. Isto tako u nekakovoj izpravi od 1323: ... „dono, offero, concedo et submitto monasterio S. Cypriani de Murano Torcellane diocesis in manibus fratris Paschalis *Prioris S. Johannis de Vegla*“, isto tote na 644.

A u sv. Luciji držim da je opat stanovao, a njegov namjestnik u sv. Mikuli, dokle bijahu sjedinjena ta dva samostana No kada se razdružiše, tek tada, držim, da je sv. Mikula dostignuo svojega opata, ter postao svojom opatijom. I to se je valja da dogodilo, pokle Mletčani osvojiše Krk (od 1115 do 1133), pak, kakovih trideset godina zatim, uzkrsnu Senjska biskupija; a tako Krčka izgubi Senj i Gatsku, pak i Otočac; a i Vinodol, dašto i Modruše, ter to dadoše najprije Spljetskoj nadbiskupiji, pak 1186 godine Krbavskoj biskupiji tada zastavljenoj na saboru u Spljetu. Dà, i Vinodol da-

[1] ..... „do, concedo, et offero Deo et *(monasterio)* S. Benedicti et monasterio S. Cypriani de Venetiis“ .... u prvoj izpravi, a u drugoj: .... „damus, offerimus Deo et monasterio S. Benedicti super *Padum* et monasterio S. Cypriani de *Murianis*, et Abbati atque priori supradictorum monasteriorum .... ecclesiam nostram S. Johannis positam in civitate *Vegle*“ .... U istom Coletovu pridavku na 641 s. A tako „sv. Ciprijan“ ne bijaše „na ostrvu Krku“, kako Kukuljević isto ondje kaže, nego u Taliji ter, kako rekoh, blizu Mletaka!

doše na tom saboru Krbavskoj biskupiji, a ne Senjskoj; kako se je Rački lani zarekao.[1] Tà još i sada Vinodol spada pod Krbavsku biskupiju.

No sada u Otočcu, sudeć po šematizmu Senjske biskupije, nije nego crkva presv. Trojice, pak moramo odsuditi, da je crkva „sv. Mikule“ ili propala, ili da su ju onako prekrstili. Vriedno bi bilo opitati to i razvidjeti, i više toga doznati za tu crkvu i opatiju od tolike starine! I za to bi naša akademija imala skrbiti, bilo i tako, da bi ona morala tamo poslati koju glavicu!

„ⰲⰵ ⱅⰺ ⰴⱐⰺ“ rekao sam kako i Rački; „his diebus“; no držim, da valja reći: *eodem tempore.* I vriedno je zapametiti, da je u tom napisu trikrat ⰴⱐⰻ (dni) = *tempus.* Zato mi rečemo: *dangubiti*, *danguba*, a ne: vrieme gubiti. Vrieme je drugo: Wetter, po njemačku. No itako držim, da bi bolje po slovjensku bilo: ⱅⰵⰳⰴⰰ ili ⱅⰵⰴⰰ *(tada)*, nego „vъ te dni“. A ni ono preda tim „vъ dni kъneza Kosъmъta“ ... nije baš po slovjensku, nego ovako bi bilo: za kъneza Kosъmъta, ili: pri knezě Kosmatě. „Dni“ za *tempus,* tako je po svetom pismu, ter na židovsku.

Za nešto imam se potužiti na Račkoga. On u „Starinah“ na 144 s. piše za me, da „mislim (a to u Književniku), da je na kraju 9 redka ⰰ izpalo, pak da čitam „zьzdah“. Da ja tako nisam mislio, kaže, ne ono, „zъzdahъ“ u prepisanu latinskimi pismeni, nego „(ⰰ)ⰸⰴⰰⱈⱏ“ u mojem snétku, i još moj prigovor onomu „zъz“ ..., ter u istoj knjizi „Starina“ na 6. strani u prvoj primjetbi. Nisam mogao zaboraviti one pogrješke!

Rački puno toga piše o pismenih, kakova li su ono; ali ništa o pismenu ⱓ (= *ju),* premda je ono tu deset putî; nego u svojem priepisu kaže ovakovo: ⱓ, s jednom okomom crtom na lievoj, strani ter na samom kraju, i ta je kraća nego druge dvie na desnoj. No nije tako ni na kamenu ni na svjetlopisu; nego i na lievoj strani ima to pisme dvie okome črte, ter negdje su očite, a negdje je poznati, da su tu bile. I te prve nisu kraće nego zadnje; samo nisu onako okome, iliti ravne, i na dnu brže da nisu ili nisu bile sdružene. A tako to pisme je tu malo da ne onakovo, kakovo je u Assemanovu evangjelistaru, i u Kločevu rukopisu; ako li je to tako, *po tanku* prispodabljati pismena dlietom udjelana na kamenu? ter još izderana, s pismeni perom napisanimi na koži ili na papiru:

[1] „Nutarnje stanje Hrvatske prije XII. stoljeća“, Rad, k. LXXIX. 4, 2. prim.

A i to je zaboravio Rački reći, da slovu ш nije prva okomica dulja nego druge dvie.

Na pričelu je napis izlizan i sk·nčan. No Rački malo po ovom malo po onom sudi, da je tu bilo napisano: † . ⰰ . ⰱ . ⰲⰵ ⰳⰴⰵ, pak da ova dva slova za križem da kažu, kada je to napisano, t. j. 1100, i da je tada to napisano. I sva je prilika, da on pravo sudi, samo ako nije bilo ⰲ ⰳⰴⰵ, kako je ono „ⰲⰵⰴⰵⰲⰰ“. Jer tako bi bilo prostora za tim čislom još za jedno slovo, a to bi moglo biti još čislo, n. p. ⰰ = 1. ili ⰱ = 2. I za 1101, ili 1102 poviest držim da ne bi dodijala. Ja sam bio odsudio, da je to napisano prije 1100. Tako odsuditi prisili me ono:

OC. OPVS. Ē	T ŌIS h̄ COMVNIS
. † A . DNĪ . M C.	NA . MŌ
. I . TPŌE . I . VĒGLS	ĒPĪ ET . B . AC . W . CŌV
	OC OPVS Ē ĪCEPTV̄,

što je napisano u Krku na Kamplinu nad vrati nekadanje sudnice i tamnice. Jer ja sam to pročitao: „*Hoc opus est omnis*[1] *hujus comunis. Anno Domini M. C. Na(tale?) Ma(gistro?) in tempore I(oannis?) Veglensis episcopi, et B(artholomaei?) ac W(iti?) Comitum hoc opus est inceptum*“, a tako 1100 godine Krčkim gospodarom ne bi bio „knez Kosma“, nego knezi B. i W“, pak ono u sv. Luciji ne bi moglo biti tada napisano. Zato držim, da je imao prigovoriti Rački, a nije, tomu, kako sam ja pročitao Krčki napis; i to tim više, što je vidio, da je i Kukuljević na moju, ter deset godina zatim, pristao,[2] a Ljubić držim da mi je kašnje za to prigovorio, i da je odsudio, da je ono „NA . MŌ“ = *nonagesimo* = 90, pak da je napisano 1190 godine. Čuo sam, da je on tako odsudio, ali ne znam kada i gdje. No vidim, da je pravo odsudio, jer:

1. „na . mō“ samo onomu pristoji, što je s prieda: „Anno Domini M . C“;

[1] No sva je prilika, da ono „T“ ne spada na „E“, nego na „ōis“ pak da je *totius* pravo.

[2] Codex diplom. I. 220. Izpravljeno u II, 238.

2. imamo još dosta pisama i napisa, gdje su godine donekle brojem ili brojnim slovom napisane a odnekle riečju, bilo posve napisanom, ili skraćenom; a to negdje za laginju, negdje za štednju, a negdje zato, da prava godina bude mogla više vjekovati;

3. totu je Krčkomu biskupu ime „.I.". A tako su skraćivali *Ioannes;* a tolič smo čuli, da je 1186 i 1188 godine krčkim biskupom bio *Ivan*, pak držim da je još i 1190 mogao biti, jer od mala bijaše biskupom, a za drugoga ne znamo sve do 1258. A nikakova dokaza ne imamo, da je 1100 godine u Krku biskupovao *Ivan;* a ni da je kolikogod prije toga ni za tim; a najzad

4. kako su tu rieči razredjene i svezane, po tom je vidjeti, da „veglensis" ne spada samo na „episcopi", nego i na „comitum", pak da su krčki knezi bili „B." i „W;" ali da je tko u Krku *knezovao* jur 1100 godine, za to ne znamo. Jer nije ne istina ono u Sladovićevih „Poviestih" na 192 strani: „U vremenu Bele četvrtoga ovoga imena kralja ugarskoga i hervaškoga *(sic)* ki je bil leta 1200 *(sic)* od svojih *(sic)* podložniki iz kraljestva prognan i došal u strane primorske na *otok* aliti školj *Kerški,* ki se drugač zove *vejski,* ki je bil knežie *Frangepani,* stare familie rimske Anicii, ki Frangepani od prveh kralj*(?)* ugerskeh z istum knežium *Kerskum*(?), senskum i modruškum darovani i nadeljeni, buduć *Mikula Frangepan* iz latinskeh stran u hervaške na pomoć keršćanstvu suproti Otomanu (!!) *leta 1100 došal* (!!!), kako svedoče historie ovoga kraljestva, ku *(sic)* poštovani otac Baltazar Milovac jezuvitar leta 1661 u knižicah „Dušni kinč" imenovaneh hervaškem *(sic)* zajikom po njem spravneh, obilneje izpišuje i svedoči". I tomu Sladović nije prigovorio!!! A što znamo, jest to, da je u Krku *knezovao* 1133 i 1153, a valja da i svih onih godina knez *Dujam,* i da je tu 1186 bilo *više* knezova. Jer na znanoj krčkoga biskupa Ivana izpravi od 1186 medju podpisanimi svjedoci jest i ovaj: „*Ego Bartholomaeus frater* Comitum *tt. ss.*" = Ja Bartol brat knezom jesam svjedok. Tako tu bijahu najmane tri brata, ili bolje po slovjensku, brati. Pak držim, da je ovaj „Bartol" 1190 godine bio krčkim „knezom", pak da je ono „B" = *Bartholomaei.* I to je tim priličnije istini, što bijaše ime *Bartol* krčkomu „knezu", komu *1193* kralj Bela dade modrušku županiju iliti kneživu [1] A još i drugdje iste 1193 g. zapisano: krčki knez „B."[2] A jednomu bratu („Co-

[1] Kukuljević: „Borba Hrvatah" (ali pravo: Hrvatska borba!) na i na 73 str.

[2] „Ego M. *(Mirko?)* filius *Comitis B.* de Veglia *(sic!)* testis", u ikovoj izpravi za Rabske pravice. Illyric. Sacr. V. 238.

mitum") toga kneza Bartola držim da je bilo ime: *Vid*, pak da je ono „W" = *Widonis* = *Guidonis*. Jer njegovu *sinovcu* bijaše ime: *Gvid* iliti *Vid*, pak toga on, izgubiv nekako svojega sina „M.", posini, pak za njega 1209 godine izprosi u kralja Andrije potvrdu za modrušku županiju.[1] Da je to bilo isto ime „Gvid" i „Vid", to vidim po ovih riečih: „*quod iidem omnes supradicti nobiles nunquam deder nt aliquod tributum, nec dacia comitibus qui fuerunt hinc retro in Vegla, specialiter tempore quondam nobilium virorum Comitum Joannis,* **Vidonis** *et Emerici de Vegla ..... nos scimus, quod nobiles viri Comites Ioannes,* **Vido** *et Emericus de Vegla receperunt* dictum magistrum Lucianum de Vegla per nobilem virum", u izpravi za krčku vlastelu od 1248 godine a u Blagoslava Bartolia sborniku. Jer to bijaše onaj isti knez. Pak valja da je i otcu toga Vida ili stricu bilo ime: Vid, kako je i njegovu sinu, ter su i toga i ovako („Vid") i onako („Gvid") zvali.[2]

I tako sve odvjetuje za Ljubićev izpravak: „nonagesimo". I na tom ja mu liepo zahvaljujem. Pak sada je *slobodna* tvrdnja Račkoga, da je ono u sv. Luciji 1100 godine napisano.

Sada ću vas Svetolucijski napis ovamo prepisati onako kako držim da sam dokazao, da ga valja čitati i razumjeti i ovako ću mu ograditi [ ] pismena, kojih je koliko toliko poznati, a ovako ( ), kojih nije ni mrvice, kako je i Rački.

---

[1] .... „Quum .... pater noster Bela Rex fideli nostro *Bartholomeo* Comiti terram in Banatu tali libertate contulerit possidendam, ut eam, si filio caruerit, cuicunque de consanguineis suis voluerit, possit relinquere possidendam: nos eadem libertate sibi confirmantes, et petitionem ipsius benignius admittentes, *nepoti suo Comiti Guidoni de Veglia (sic?)* quem sibi heredem instituit, concessa, ut si ipsum predicto Bartholomeo Comite *patruo suo* supervivere contingerit, illo sine herede decedente, terram, quam ex regali beneficio idem Bartholomeus mereatur obtinere, ipse *Guido* eodem iure perpetuo possideat". Isto tote.

[2] „Quod nobiles viri Johannes, Leonardus et eorumdem filii, filii Comitis **Vid** de Vinodol, Modrussia et Vegla ... 1289". Kukuljević: Jura, I. 97. Pak toga *trećega* Vida kneza krčkoga sin, ili bratučed, ili sinovac (imena mu ne znamo) 1299 god. bijaše Oglajskim kanonikom, po riečih: „Anno Domini millesimo ducentesimo nonagesimo nono, ind. duodecima, die octavo intrante Aprili ..... Venerabiles viri ..... Varnerus de Cucanea, magister Ruonanus dictus Maninus, Phi liponus et Napinus fratres de la Turre, Vido de Villalta .... *Come Vieglae (sic)* Canonici Aquilejensis ecclesiae .... promiserunt" ... De Rubeis: Monum. Ecclesiae Aquilejen. 803.

[illegible]

Pripomenak. U čitanju ovoga zlo sačuvanoga nadpisa prijatelj Črnčić odstupa od moga glavno na jednom mjestu, na ime na kraju četvrtoga redka. Ovdje su posljednja pismena poslije rieči „[illegible]“, te poslije sliedeća dva dosta čitljiva pismena [illegible] i [illegible], na ploči tako izlizana, da se samo dviju sliedećih tragovi vide, a od ostalih triju ili č tiriju ništa nevidi. Ona dva pismena [illegible] i [illegible] ja sam popunio sa [illegible] te čitao cielu rieč [illegible] i protegnuo ju na kralja Zъvъnimira; jer sam u ostancih četvrtoga pismena nazirao pisme ш. Ja ne držim, da se može stvarni prigovor podići proti ovomu čitanju, tim manje što ne ima historijskoga dokaza proti tomu, da za kraljevanja Zvonimirova nije bilo na Krku svete Lucije. Da je ona „ledina“ darovana sv. Luciji, razumieva se po sebi. Črnčić voli ono satrto mjesto na kraju 4 redka izpuniti sa [illegible], pak čitati [illegible] [illegible], prem sam priznaje, da je pravilnije [illegible], jer sliede dva osobna imena, ili [illegible]. Ostale razlikosti tiču se tumačenja a ne teksta. Što Črnić za potvrdu svoga čitanja obširnije dokazuje, da se je u starom hrvatskom jeziku, koji su nasliedovale u tom i latinske izprave, rabio u zapisih mjesto dativa akaiv stvari s predlozima *v* i *pod*, dakle „da vъ svetuju Luciju“ jest svetoj Luciji, to je poznato svakomu, koji se iole bavio s našimi rimi izpravami, pak s te strane ne može biti prigovora njegovu nju i tumačenju. Ono dakle nečitljivo mjesto daje priliku nagaju više ili manje opravdanu.

Dr. Fr. Rački.

Izvještaj barskoga nadbiskupa Marina Bizzia o svojem putovanju god. 1610 po Arbanaskoj i staroj Srbiji.

Priobćio u sjednici filologičko-historičkoga razreda dne 15. prosinca 1886. god.

AKADEMIK DR. FRANJO RAČKI.

Medju mojimi bilježkami, koje sam si boraveći u Rimu sastavio o rukopisih u tamošnjih knjižnicah, nalazi se rukopis u knjižnici knezova Barberini pod br. 1160 „De Albania, Servia et Antibarensi provincia relatio Marini Bizzi, antibarensis archiepiscopi".[1] Taj rukopis poznavao je i glasoviti historik L. Ranke,[2] te je iz njega kratak izvod priobćio. Pregledao sam ga i ja; ali prepisanje odgodio na kašnje vrieme i drugu priliku, koja mi se medjutim nije pružila. S toga umolio sam kanonika sv. jerolimskoga A Friša, da mi ga dade prepisati, što je on rado učinio, na što mu budi iskrena hvala.

Dao sam pako taj rukopis prepisati i sada ga iznosim na svjetlo, što držim, da je posvema osnovana tvrdnja L. Rankea, kada je pisao: „Za poviest iztoka imade još jedno nikada netaknuto vrelo u izvještajih rimskih nuncija ili visitatora, koje su podastirali papi ili propagandi".

Prem su od onó doba njekoliki izvještaji javnosti predani: to jih još imade dosta, koje bi valjalo na svjetlo iznieti. Neka bude i ovaj izvještaj prilog k ovoj vrsti historičkih vriela za poznavanje balkanskih zemalja u doba turske vladavine.

Izvieštaj Marina Bizzia znamenit je osobito za to, što se tiče zemalja balkanskoga poluotoka, za koje su mršaviji iz prošlosti ove vrsti spomenici, na ime zapadnoga primorskoga okrajka od Bara do Drača, onda gorovita mu zaledja arbanaskoga te stare Srbije. Bar i Drač na zapadu a Prokoplje i Novobrdo na iztoku dvie su skrajne crte onih priedjela, koje je Bizzi posjetio. Prema tomu u tom se putopisu opisuju zemlje izmedju davnoga zetskoga i arbanaskoga primorja i Rieke Morave, a dotiču se uz Rašu, Zahumje Trebinje i Konavlje. Uz mjesta, koja se na tom prostoru napominju

[1] V. Rad XVIII, 227.

[2] Serbien und die Türkei im XIX Jahrh. Leipzig 1879. S. 539.

čine ovaj putopis zanimivim viesti u njem razsijane o žiteljstvu, osobito obzirom na vjeru, pak o turskoj vladavini i nasiljih pod njezinom zaštitom počinjenih proti kršćanskomu stanovničtvu. U osobah njekojih nasilnika crtaju se turski poglavari onih strana.

Pisac izvještaja bijaše rodom iz našega Raba, gdje se negdje oko 1570 godine rodi. Ovdje je bio takodjer nadpopom, dok god. 1608 posta nadbiskupom barskim. Primiv od pape Pavla V blagoslov dne 29 svibnja r. g. uputi se iz Rima u Mletke a odavle prieko Dubrovnika i Kotora u Budvu, kamo prispie dne 21. rujna, i gdje je imao stalno sielo, budući da je taj grad bio u vlasti Mlečana a Bar u turskoj. Kano barski nadbiskup bijaše po pravu metropolitom biskupije budvanske, olgunske, svačke, pulatske, skadarske, drivastske, danjske i (staro) srbske. Ovu je metropoliju Bizzi god. 1610 pregledao, da zadovolji svojoj dužnosti i svomu pravu, idući od župe do župe, svagdje izpitujući stanje katoličkoga puka i svećenstva te izdavajući prikladne naredbe, da zlo ukloni a dobro utvrdi. Vrativši se sa skrajne sjevero-iztočne točke, Prokoplja na rieci Toplici, pritoku Morave, prieko Novoga Pazara, Priepolja i Plevlja u Trebinje, a odavle u Konavlje, Kotor, Budvu i Bar, podje sliedeće godine u Rab i Rim, gdje podnese ovaj svoj izvještaj. U Rimu je Bizzi sproveo više godina kod kardinala Sabellia. Neželeći više u onih težkih okolnostih upravljati barskom nadbiskupijom zahvali se na časti (1624), te god. 1625 prestavi se u viečnom gradu, odkle biše mu umrli ostanci preneseni u rodno mjesto Rab i ovdje pohranjeni u crkvi sv. Antuna.

Glede priepisa imam samo to opaziti, da je mjestimice, pošto je pismo matice dosta nečitljivo, netočan, nu da sam ga nastojao izpraviti. U bitnih stvarih neće biti pogrješan.

Relatione della visita fatta da me Marino Bizzi, Arcivescovo d' Antivari, nelle parti della Turchia, Antivari, Albania et Servia. Alla Santità di Nostro Signore Papa Paolo Quinto.

Breve prefatione col sommario dell' opera.

Se dalla s. sede apostolica con desiderio s' aspetta, che i prelati del Christianesmo vengano al termino prefisso à dar relationi dello stato spirituale dei loro popoli, acciòche ella come madre amorevole raguagliata di quanto passa, o senta la debita consolatione dei buoni e santi progressi, o pur s' impieghi, quand o facci bisognio, alle provisioni necessarie per salute dell' anime, quanto maggiormente doveran aspettarsi, e con gusto sentirsi le relationi dello stato della Christianità dei paesi incogniti, che tali potiamo dir quei, che sono sotto la tirranide Ottomana per la parva cognitione, che senne hà, essend' ella sepolta dentro à quei confini infelici, nei quali puochi forestieri s' assicurano di conversare, ne essi possono visar lo stato loro senza pericolo, che li vengano accresciute le loro miserie da quei barbari suspettosissimi.

*

Però havendo piaciuto a S. D. M·à servirsi della debolezza mia, che nel carico che porto habia potuto haver arco di penetrar dentro di paesi della Turchia, e visitar, e consolar con quanto sia stato in poter mio i popoli della mia giuridizione, non si hà parte disconveniente di havermi distrato alquanto in una minuta relatione. Se non che tutti i particolari, che mi occorsero in quei viaggi, pocchi haviano bisognio di maggior distesa almeno di molte cose curiose, e che con qualche piacere possono leggersi; havend' io presuposto non dover elle esser meno gustevoli, per la raggion sudetta, che le relationi annui mandate dai padri Giesuiti dall' Indie. E mi ho spiegato l'· infrascritto somario, acciò in defetto di tempo, o di volontà d' impiegarsi in si lunga lettura, si possa da puochissimo intrar quanto si diffonde in molte carte, e poi in fronte dar l' occhiata à quella parte che torna a gusto, essendo il tutto compreso sotto carateri e numeri.

Però ho dato principio dalle cause, che mi tratenero alcune settimane in *Ven(ezi)a* e poi in *Ragusa* doppo la mia partita da Roma, come sotto la l(ette)ra A. carta 1.

Arivo mio a *Budua* con la relatione di quel luoco, e le operationi ivi incominciate fra li disturbi havuti da un prete, massime nella conversion dei Pastrovicchi. Lettera B. car. 3.

Il *Bassa* della *Bosna* mi da aviso della buona salute del Bassa *Mahmut d' Arbe,* et il già S. Cardinale s. Giorgio della satisfatione di S. Beatitudine, ch' io visitassi la Christianità dentro la Turchia. Lettera C. car. 6.

Arivo delle patenti del Gran Turco a mio favore, e la loro interpretatione coi novi disturbi dei fratelli Scorovei per la mia andata in Antivari. Lettera D. c. 7.

Il mio passaggio in *Antivari* el piede nell' arivo à quel porto; e come vi fui ricevuto; con la relatione di quella città, e dell' operationi ivi incominciate. Lettera E car. 8.

Nuovi disturbi dei *Scorovei,* onde fui licentiato dai Turchi, e come non dimeno io restassi nella città. Lettera F c. 9.

Visita delle *ville intorno Antivari,* et operationi ivi fatte. Il mio ritorno alla città per abboccarmi col Sanzacco di Scutari, che vi si aspettava. Lettera *G.* car. 10.

Risolutione di passar alla visita di *Albania,* e le difficoltà, che mi si presentavano al mio arivo a *Selitta,* e poi à *Sfazzi,* e quanto ivi si operò. Lettera *H.* car. 13.

Passaggio mio a *S. Giorgio* sopra la *Bojana,* e lo sualigiamento ivi fattomi dai Turchi di Dulcigno con la prigionia di noi tutti. Lettera I. car. 15.

Passaggio mio su per la fiumara a *Samarisi e Gorizza,* e quello, che ivi occorse col comessi del Metropolita scismatico, che andava estorquendo danari dai latini. Lettera K c. 19.

Passaggio a *Musante,* e *Daicci,* et alle ville di *Trunsi,* e quanto ivi occorse con la nuova spedita delle mie robbe occupate dai Turchi di Dulcigno. Lettera L. c. 20.

Passaggio a *Barbalussi*, *Giadri*, e *Blinisti*, e poi in *Allessio* alla solennità dell' Annunciazione della B. Vergine, che ivi solemnamente celebrai. Lettera M. c. 23.

Passaggio a *Baladreni*, *Cacaricesi*, e *Cucculi*, et alla benedizion delli ogli santi; con quanto occorse col cadi della *Zadrina* inanci che passassi a *Renesi*. Lettera N. c. 24.

Andata di mio nipote a *Costantinopoli*, per li servitij della mia chiesa. Lettera O. c. 26.

Passaggio mio alle ville di *Trassiani*, e *Fixta* con altre della *Zadrina*, con la relatione di quanto ivi occorse. Lettera P. c. 26.

Arrivo dei Turchi a dar il guasto alla *Zadrina*, e la mia ritirata oltre il *Drino*; la morte di Angelo mio nipote con quant occorse in quelle fationi; con la mia fuga a *Baladreni*. Lettera Q. carta 28.

Abboccamento mio con *Alaibeg* e la mia partita ad alcune ville d' *Allesio*. Lettera R. c. 30.

Passaggio alle parti di *Redoni* e *Durazzo* all' invito d' *Itelbegh*; e quanto mi occorse con *Alaibegh* passando a casa sua à Matthia. Lettera S. c. 31.

Arrivo nostro in *Redoni*, dove si comincia a predicar la restitutione del sacramento dell' estrema untione, che era in dissuso, con altre operationi ivi fatte. Lettera *T*. c. 32.

Pericoli che mi si presentaron al ritorno da *Redoni*. Lettera V. c. 38.

Passaggio a *Barbalussi*, e *Gliuban*, con la nuova della taglia impostami dai Turchi di Dulcigno. Lettera X. c. 41.

Passaggio di monti dei *Ducaini* con la relatione di quei popoli, et operationi ivi fatte massime intorno alla correttion dell' anno; e le difficoltà propostene per entrar in Servia, e come si superassero. Lettera Y. c. 42.

Arrivo nostro in *Servia* à *Cocius* et a *Prizreni*, e sua relatione. Lettera Z. c. 45.

Travaglio, che patij andando amalato a *Procupie* doppo i pericoli superati, nel passar a *Giagnevo*, e *Monte nuovo*. Arrivo del Vescovo di *Sofia* ad incontrarmi a *Procupie*, e la relatione della sua diocesi. Lettera AA. BB. c. 47, 49.

Passaggio à *Trepsa*, e poi *Novipazr*, da dove in compagnia degli Ambasciadori di Ragusa tornai alle marine per il *Ducato di Chelmo*. Lettera CC. c. 50.

Ritorno di mio nepote da Costantinopoli con la relatione di quanto havea operato. Lettera DD. c. 52.

Ritorno mio in *Antivari* con la relatione dei pericoli, che vi ›rsi, ed in quanto vi operai. Monitorio contro li detentori dei ni ecclesiastici, e contrahenti in gradi prohibiti et usurari. Let-·a EE. c. 53.

Espedit oni per visitar i popoli *Clementi*, e mio ritorno a Budva ᴵ pericolo scorto da mio nepote in Antivari doppo la mia partita, ι la conclusione della presente relatione. Lettera FF. c. 54.

Copie di diverse scritture intorno alla presente relatione cavate dagl' autentici epm.

Le constittutioni lasciate in Albania, et in Servia. Lettera GG. carta 62.

Alcune fedi circa le operationi della visita. Lettera HH. car. 65.

Alcune fedi della prigionia, e svaligiamento fattomi dai Turchi. Lettera II. car. 67.

Fedi della morte di Angelo mio nepote, e della taglia impostami dai Turchi di Dulcigno. Lettera KK. car. 64.

Lettera da Costantinopoli intorno l' arivo di Marino mio nepote a quella Porta per la recuperatione dei beni ecclesiastici. Lettera LL. carta 68.

Ordini del Gran Turcho contra l' estorsioni fatte di Latini dal Metropolita Scismatico. Lettera MM. carta 69.

Alcuni scismatici convertiti alla fede catholica. Lettera NN. carta 70.

Mandato del S. Provid(itore) di Cattaro ai Pastrovicchi contra il Metropolita scismatico. Lettera OO. carte 7.

Tre lettere dell istesso circa la conversion dei Pastrovicchi. Lettera PP. carte 71.

Fede del disturbo della conversione dei Pastrovicchi. Lettera QQ. carta 72.

Monitione fatta al Vescovo d' Allessio per la mia residenza. Lettera RR. carte 72.

Comissione al Vicario di Durazzo per insegnar le cerimonie della messa. Lettera SS. carta 72.

Monitorio per i matrimonii in Albania. Lettera TT. carta 73.

Mandati contro gli usurpatori dei beni ecclesiastici. Lettera VV. carta 73.

Patenti di nuovi Procuratori delle chiese create in Antivari. Lettera ZZ carta 74.

Patenti à frati d' Antivari da Sibenico per visitar i Clementi. Lettera YY. carta 76.

Beatissimo Padre!

Havendosi compiaciuta la benignità della Santità Vostra imponer sopra la debolezza di me Marino Bizzi il carico della chiesa Metropolitana di Antivari, che porta seco la Primatia del Regno di Servia, e le raggioni sopra il Ducato di Chelmo, e Principato di Croazia, tutti hora essistenti sotto il duro dominio de Ottomani, mi ha parso convenevole di dar relatione alla Santità Vostra di quanto col divin agiuto è stato da me operato in quelle parti nel tempo, che vi son stato in servitio di S. D. M-a a consolatione spirituale di quelle anime, e sodisfattione et honorevolezza d' istessa Vostra Beatitudine.

Dalla quale havend' io presa la s. benedizione di 29 di Maggio 1608, tirai verso Venetia per spedir le lettere Ducali per fermar

la residenza in Budva suddita à quei signori, ai quali parve, che per non dar suspetto di me ai Turchi col mio arivo in quelle parti, mi tratenessi, finche si fosse vedutto il progresso dell' armata di Ponente, che era fuori con nuova, che ella minazzasse all' Albania.

Però spedij in questo mentre le solite lettere pastorali al prelato di Antivari, et à quello di Budva; e dovendomi tratener qualche tempo in Venezia mi furon inviati da casa danari, et alcuni argenti per farne certi lavori necessarii al grado, i quali tutti con infausto principio restaron somersi col vascello, che li portava, sopra il porto di Venezia. Ma doppo à cinquanta giorni della mia dimora in quella città, essendo passato il suspetto dell armata, speditte le lettere tirai per la riviera dell' *Istria,* e Dalmatia per spazio di quasi 600 miglia, finche arivai a *Ragusa;* dove mi fermai alcuni giorni per provar se havessi potuto placar gl' animi di quei signori alterati circa i Budvani in tanto, che haveano à tutti levata la pratica e comercio della loro città, et à molti imposte grosse tagle per haverli in mano o vivi o morti.

Et era la cagion di questa risolutione, perchè già erano scorsè alcune settimane, chè Vuchsan figliolo del Capitan Nicolo Becicchio con Nicolo Suagogna suo germano, havendo ricevuto un affronto di bastonate in detta città, ne sen havendo potuto rissentir in altro modo, tornati a Budva alteraron talmente quei cittadini, per se stessi molto inclinati alla vendetta di qualsivoglia ingiuria e già assai mal sodisfatti di quei signori, che pocco prima haveano fatto apicar per la gola alcuni dei loro; e intanto chè alcuni di essi armata una fregata con 14 huomini disposti, sene passaron verso Ragusa per vendicarsi nella persona di qualsivglia dei maggiori che potessero haver in mano di quella Republica. Si che la notte del loro arivo vicino alla città, sbarcati in terra hebero nuova, che li vicino si travava à diporto uno dei presenti e più stimati soggietti di Ragusa, chiamato il S. Michele Sorgo gentiluomo ricco, e che per le sue buone qualità era senatore di conto e riverito da tutti. Et chi disegnando di farla à punto à costui, con la scorta di uno del luoco sene entrarono tre di essi nel palazzo, dove egli senza suspitione alcuna sene era già andato quella sera à riposare; e fattolo levar e vestirsi lo conduceano verso la fregata, dissegnando alla matina sequente traghettar lo allo scoglio di Locruma, lontano dalla città poco più d' un tiro di arcibuso, ivi in vista dei Ragusei tagliarlo in pezzi; e poi confidati nella velocità della fregata, spinta dalla forza di tanti remi, dilleguarsi dalla vista loro, e tornarsene con questa vendetta à Budva.

Ma egli presago del suo male, tutto spaventato e tremante mancandogli i piedi sotto, seben era da loro solecitato, e battuto, acciò si afiretase à caminare, non potendo nell' oscurità della notte fra quelle strade sassose sforzarsi di far maggior camino, causò che essi dubitando di esser seguitati, fecero risolutione, onde in mezzo a strada cen molte botte atteratolo, l' uccisero, e laceraron tutto,

lasciandolo così à spetacolo dei cittadini per la matina sequente; et essi quell' istessa notte si levaron di lì e sene ritornaron con molta festa come vittoriosi a Budua.

Questo caso alterò gl' animi di quei signori in tanto, che ridottisi à consiglio, levaron la pratica à tutti i Buduani, et imposero taglia à tutti quelli, che intervenero in quel delitto, di 300 taleri per testa et agli interfettori mille e cinquecento per uno, ai quali la moglie del morto ne agginuse mille per ogn' uno di essi. E perchè ebbe grossa taglia anco colui, che li fece la scorta, fra puochi giorni egli il primo fu amazzato appresso Budua con tanto sdegno dei Buduani, che subito preso l' interfettore e condottolo sopra lo scoglio di san Nicolo vicino alla città, a furore populi lo lapidaron e levaron di vita, ne senza riconpensa ai figlioli et alla moglie, poichè i signori Ragusei li assignaron e casa di bando, e provisione sufficiente per il loro vivere; e missa all' ordine una loro galera con alcune barche armate le facevano girar intorno a quelle marine per haver in mano i malfattori, tenendo in tanto in gelosia i vascelli di Budua sichè nel passarli conveniva allargarsi in mare, e levarsi quasi di vista da terra, per non si lasciar ritenere, cercarsi fra loro se trovasse alcuno dei colpevoli al sudetto delitto.

In questo stato si trovavano quelle differentie, quand' io avisato di esse, e desiderando di trovarvi qualche temperamento, per esser l' anime di Budua sotto la giurisdizzione d' Antivari, mi parve di fermarmi in *Ragusa*, dove fui alogiato nel convento dei Padri di san Dom(enico) e regalato da quei signori di confettioni e cene; a quali con occasione di complire mi introdussi accompagnato da un loro secretario, che di ordine loro venne à levarmi.

Risedono i magnati di quella Republica in un bello e suntuoso palazzo, dove alle porte sta sempre una guardia de alabardieri vestiti à livrea con honorevole vista; e nel collegio, dove fui introdotto, trovai sedervi oltra i secretarij, che assisterono, tra 24 gentilhuomini consiglieri vestiti di romani sotto i mantelli, il Doge overo Rettor di quella Republica in habito di damasco cremesino; et era allora il Sig. *Francesco Gradi*, il qual fra molte accoglienze fatto me lì seder acanto, doppo alcuni complimenti mi domandò quanto mi sarei tratennuto fra loro. Dalche prendendo io occasione di entrar nell' intercessione dei Buduani, che la matina seguente si sariano inviate le robbe per assister il mio alogiamento in Budua, e poi havrei aspettato, che alcuni di quei cittadini fossero venuti à levarmi, quando però fosse con buona gratia loro, ch essi vi potessero venire, essendomi gia stati riferiti certi disgusti occorsi per alcuni accidenti passati. Rispose il Doge, ch' essi haveano havto gran causa dai Buduani di disgustarsi, ed alterarsi contro essi, perche haveano fatto una crudeltà et una barbarie maggior, che se fossero stati Turchi, in persona del miglior e più innocente gentilhuomo, che fosse stato fra loro. Alche havend' io replicato, ch' essi sapendo chi erano stati i malfattori, haveano ragion di procurar il loro castigo; ma però non dovea patirne tutto il resto dei citta-

dini di Budua, poichè non erano tutti colpevoli à quel delitto. Rispose, che tutti si haveano resi suspetti, perchè non si haveano mai discolpati con loro con quella sodisfattione, ch' essi tutta via aspettavano. Della qual risposta havend' io dato aviso alla città di Budua mi furon subito rescritte lettere di molta sodisfatione in disgravamento del comune della città; pregandomi, che volessi tirar inanci questo negozio, poichè S. D. M-ta mi havea condotto alla presenza di quei signori. Ai quali credendo io per queste lettere doversi accomodar il tutto, mandai domandar audienza, la qual non potei haver quel giorno, trovandosi essi occupati in chiesa ai divini officii; et in una solenne processioni per interceder la salute di alcune lor navi, mandate in Soria, delle quali non poteano haver nuova alcuna; il resto del giorno impiegando à placar alcuni Turchi venuti da Castelnuovo per esser stato amazzato in Ragusa un loro soggietto di conto.

Finalmente redottomi di nuovo in Collegio, esposi il tenor delle lettere della città di Budua, mirando che però haveano occasione di relassar la pratica al resto di quei cittadini, tornando ella in benefatto dell' un' e dell' altra parte, salvo il risentimento, che si dovea di malfattori.

Ma in fine havendo animo quei signori di conseguir dai Buduani la sodisfatione d' haver in mano ò vivi ò morti coloro; ne potendo impettrar altra cenclusione da loro, tolta da essi licenza, mene passai verso *Cattaro*; dove fui alogiato da quell' illustrissimo Providitore, ch' era il S. *Francesco Moresini*; e di lì per terra arivavi finalmente ai 21 di Settembre in *Budua*, lontana 15 miglia oltra bocca di Cattaro verso levante e 18 di qua d' Antivari.

Haverà 600 anime in circa con mezzo miglio, ò puoco più, di lunghèzza, et altretanto di larghezza di territorio, cinto dai confini dei Turchi, et dalla marina; oltr' à quali confini vi e molta Christianità, ma quasi tutta lintorno scismatica.

Hebbe già il Vescovo particolare, ma non vi essendo entrata sufficiente per sustentarlo, è gran tempo, che non vi è stato alcun successore, si come im molte altre chiese suffraganee d' Antivari.

Vi trovai un solo prete, che serviva nella chiesa di S. Giovanni Battista con assai debole provisione, ma doppo il mio arivo si trovò tratenimento per altri doi preti, e si conferi la prima tonsura coi 4 ordini minori ad altri chierici.

Al mio arivo con occasione dell' indulgenza plenaria alla mia prima messa comunicai quasi tutto quel popolo con certificarrlo in sermon in quella lingua del continuo Paterno desiderio, che tiene V. Beat. della loro salute, essortand li però a viver col timor di 'o come si conviene à buoni Christiani.

Si diede ordini, che dai miei capellani si facesse la charità d' segnar la dotrina christiana, e le lettere ai figlioli della città, i chè non havevano il maestro di scola; e si cominciò à recitar chiesa nelle feste, nelle quali s' introdussero anco le messe e i speri cantati con qualche musica dalla mia famiglia; nè si mancò,

massimo nell' Advento e quadragesima, consolarli con sermoni e prediche continue fra me e il Pre Himisi mio theologo, e D. Angelo mio nepote; poichè per la povertà del luoco non vi si conduce quasi mai il predicatore.

La detta chiesa di S. Giovanni Battista sarà capace di 300 anime, assai m›l in ordine di pavimento e di ornamenti, con doi calici di argento, e doi pianette, senza il battisterio, e senza sacrario; si diede ordine per l' un e per l' altro, et io stesso in quel sabbato santo vi benedissi l' aqua, consecrai l' altar maggiore, et alcuni altarioli, e si trovando danari scossi dai debitori della chiesa per incartarla e fornir di lastre per il pavimento; e si comprò una croce d' argento col suo stendardo. Vi tenni la cresma doppo il mio arivo et anco inanzi la mia partita, e furon quasi 300 d' ogni sesso ed' ogni ettade.

Vi è anco in Budua un' altra chiesa devota della beata Vergine con la sua imagine riputata di mano di S. Luca, la qual chiesa è servita da tre o quatro padri osservanti, che vi hanno il convento contiguo.

Al mio arivo in Budua vi trovai un prete di quel luoco chiamato Francesco Scoroveo, overo Picatovich, il qual seben mi era stato dipinto per soggetto di molte sinistre qualità, e di mala lingua; non di meno per esser egli di quei paesi, feci risolutione in Roma di compiarcerlo di pigliar me lo in casa. Ilche mi causò molti disturbi e travagli, mentre io dissegnavo andarlo drizzando alla giornata, e poi impiegarlo di servizio di quell' anime che hanno carestia di sacerdoti massime di qualche intelligenza, havendo costui imparato qualche cosa in Roma. Et essendo egli stato 4 mesi meco pur conoscendo il desiderio mio andava coprendo quanto poteva l' imperfettioni, che lo dominavano, non però tanto, che non ricevessi spesso molti disgusti e richiami de suoi mali portamenti, pur da me tollerati con speranza di ridurlo al mio dissegno, quando per certa reprensione, che li feci alla Madonna di Loreto, per havermi al solito suo conturbata la famiglia con parole d' ingiurie, e talmente licentiatolo, essendomi io fermato à Rimini egli passò à Venezia, dove havendo fatto con diversi molte mormorationi contro me sene passò à Budua, dove andò persuadendo quei cittadini à non accetarmi, poichè la mia residenza fra loro non potesse non pregiudicarli, se essi pretendevano di conseguir un loro Vescovo particulare, procurando che quella Comunità proponesse lui stesso per Vescovo di Budua.

E nell' istesso tempo passatosene in Antivari, ancora con maggior malitia andò conturbando contro me gl' anime di quei cittadini Christiani, acciò non me accettassero. Dal che successe, che al mio arivo in Budua non riccevessi quelle accoglienze che essi per lettere mi prometevano; e che degli Antivarini, da me avisati del mio arivo a Budua, non solo non venisse ness' uno a trovarmi; ma à pena doppo molte settimane hebbi risposta, che fossi il ben venuto; ma che ness un di loro non s' haveria assicurato per le

solite suspitioni dei Turchi venir à trovarmi, ne meno aprir la bocca per domandar licenza ai padroni della città per la mia venuta in Antivari.

E nell' istesso giorno mi capitò una lettera scritta dal Vicario del mio precessore, remandatami da Venezia in risposta della lettera pastorale, che li havevo di là inviata in lingua Illirica, accioche fossè letta al solito al popolo, e intesa da ogni uno, significando mi, che quella lettera era stata molto mal veduta in Antivari, perchè io l' havessi mandata in quella lingua ad una communità trattandoli da ignoranti, che non intendessero la lingua Italiana; et havessi mostrato di tener puoco conto di loro con haverla mandata aperta, et inclusa in lettera di un prete privato; ond' essi haveano risoluto di non mi dar altra risposta.

Siche mi convenne andar destregando, et aquietando quegl' anime ingannate, e conturbate dal sudetto prete, si come finalmente mi successe; perchè seben quanto ai Buduani, essi restassero persuasi di procurar di haver un Vescovo loro particularmente e però chiamato il loro conseglio, vi presero per parte, che s' egli li fosse stato concesso, li haveriano dato tre per cento delle loro entrate del vino, che potea ascender à sessanta over 80 barili in circa, e che per li doi per cento à me promessi per la mia residenza a Budua, essendo già passate le vendemie, fossero per 4 deputati dal conseglio tassati tutti i cittadini à contribuir in denari secondo l' entrate di ciascuno quanto importavano quei duo per cento; la qual tassa però non fù mai scossa, ne io la procurai per il puoco gusto ch' hebbi, poiche doppo tanto tempo, ch' erano stati senza Vescovo, non haveano fatto quella risolutione, se non doppo che io ero venuto alla lor cura, parendo che non fossero restati sodisfatti delle operationi mie. Non dimeno essi risolsero per consiglio di supplir con un honorevole testimonianza delle opere, e sodisfationi, che da me riceveano. E gl' Antivarini finalmente vennero à Budua quasi tutti i principali à complir, e certificarmi esser necessarie le patenti del Granturco per il possesso, e per la mia venuta alla città, e che con tutto ciò ella saria stata pericolosa per le continue avaniè dei Turchi, per le quali non parve mai all' Arcivescovo precessore risicarsi di venir alla città pur una volta. Non dimeno io stabilii, di procurar lettere patenti e poi in ogni modo venir con essi alla città, e veder lo stato, nel qual si ritrovava quella Christianità, non potendo esser, ch' ella non fosse assai inselvatichita per le passate absenze del suo pastore.

Ne li fini la malignità del sudetto prete, perchè vedendo egli che questi successi intervenivano forse per la diligenza, che si faceva n chiesa di dar ogni consolatione spirituale à quel popolo, s' imainò di andarlo divertendo à non intravenir all' operatione, che vi i facevano con andar egli la matina à bu n hora à celebrar inanci h' io ci venissi; acioche puochi ò nessuno più resstasse in chiesa al mio rrivo; essendo il solito di coloro, doppo udita la messa (concorrendo uasi tutti alla prima) ogn' uno poi andar per i fatti suoi. Però

feci publicar un mandato, che nessuno celebrasse la prima messa in quella chiesa senza mia licenza sotto pena d' incorrer nella suspensione a celebratione missarum; sopra il qual mandato il prete fece molte conventicole, e mormorationi tutto quell giorno, con dar ad intender, ch' io non havevo nessun' autorità ne giurisditione in Budua; e la matina seguente andò a buon hora a celebrar continuandó cinque ò sei matine, finche li feci intimar un mandato, che desistesse sotto pena di cader nell' escomunicatione, e nella perdita dei benefici, sopra il qual mandato egli interpose l' appellatione inanci a mos. Illustrissimo Nuntio di Venezia, dove finalmente s' aviò, lassiando in Budua dei pretti, che sequitando gl' humori del prete, procedevan meco da nemici, in tanto che per alcune parole d' insolenza uno di essi fu bandito dal Podestà di Budua; et egli in Venezia oltra le continue maledicenze e detrationi, con le quali procurava di pormi in cativa considerazione per tutto, e facendomi ogni possibil incontro, fece un operation empia, e degna di molto castigo, che fu questa:

Nella diocesi d' Antivari verso la parte di Budua alla riviera della marina vi sono i popoli *Pastrovicchi* al numero di 5-m e più anime, quasi tutti scismatici, sudditi alla serenissima Republica di Venezia, i quali fin al principio del mio arivo a Budua desiderand' io di ridur sotto il grembo di santa chiesa Romana, vi usai ogni mezzo e destrezza possibile, incontrando ogni occasione di far carezze, et alogiar in casa quando venivano alla città, specialmente i loro caloceri per farli capaci dell' inganno dello scisma, nel qual viveano mostrando à coloro, puoco informati di qualsivoglia lettere, l' origine di esso, acciò che restando capaci e persuasi s' inclinassero di ridur alla vera fede se stessi, e quei popoli, ch' assai dependevano da loro. Nella qual impresa fui assai favorito, et agiutato dal sudetto illustrissimo Francesco Moresini Proveditor di Cattaro, che ne havea la giurisditione, intanto ch' essendo il negotio già assai ben incaminato, havend' io finalmente spedito ad una loro congregatione il Vicario di Budua, el Archidiacono d' Antivari col S. Giorgio mio fratello per haver da loro la conclusione certificandoli, che la riduttion loro sotto il grembo di santa chiesa Romana era la vera strada della loro salute, da me desideratali quanto la mia istessa; e che ogni giorno sariano più consolati di così santa risolutione, la qual già haveano fatto tanti altri popoli del loro rito. Et essi risposero, che ringratiavano alla charità, con la quale io m' affaticavo intorno alla loro salute; e che però fra puoco io sarei restato sadisfatto della loro risolutione, la qual mentre s' aspettava, mi vien nuova che appresso i loro confini era arivato il *Patriarca di Pechi* da Servia scismatico per visitarli, e riscoter alcuni come tributi, che annuamente li pagavano. Del che diedi subito conto al Proveditor sudetto, ponendoli in consideratione, che se in di passati Cacenico sanzacco di Scutari si lasciava intendere di voler riscoter il tributo dai Pastrovicchi pretendendo, ch' essi fossero sudditti del Granturcho, adesso essendo arivato ai loro con-

fini quel Patriarca per l' istesso effetto, non sarà fuor di proposito, per gl' interessi publici prohibir à quei popoli di accetarlo, e r'conoscerlo col detto tributo, con il che saria anci affacilitato il negotio della loro conversione. Questo inteso, non mancò quel signor subito spedir e mandar ad intimar il detto mandato con pena di bando e di gale.a ai contrafattori. Onde veduto ch' hebbe il detto Patriarca non esser accettato, sene tornò da dove era venuto, con molte minazze contro essi Pastrovicchi, le quali puoco doppo egli pose in essequtione, perchè ritornato che fu à *Pecchi*, spedi un calocero à portarli la maleditione, ch' egli li mandava. E venne in tempo che dai Pastrovicchi erano stati mandati a detto sig. Providitore alcuni dei loro vecchi à domandar gli licenza di poter mandar à Venezia alcuni Ambasciatori per certi loro interessi, essi arivaron a tempo, ch' io li havevo dato conto della sudetta maledizione, con occasione dela quale havria havto materia di persuaderli alla risolutione di venir sotto il grembo di santa chiesa Romana, e levarsi dalla tirranide di quel Patriarca scismatico, e dissobediente alla chiesa catolica. Il qual offitio havendo fatto quel signore efficacemente, puoco doppo gl' Ambasciadori di quei popoli, che passavano à Venezia, vennero à trovarmi a Budua, e darmi conto della loro risolutione, ch' in quel viaggio doveano domandar licenza à sua serenità di poter mandar alcuni loro Ambasciadori a Roma à professar la fede Romana e prender la riconciliatione e beneditione dal Vicario di Christo. Nella qual occasione, cosi anco ricercato da loro, mi parve accompagnarli con una lettera à S. Serenità, nella qual dandoli conto della santa risolutione, che haveano fatto quei popoli suoi devotissimi, supplicai, ch' se fossero venuti in senato i loro Ambasciadori a trattar circa l' adempimento di quel santo proposito, si compiacesse di darli buon arivo e favorirli.

Hora essendo essi Ambasciadori arivati in Venezia et essendo stato avisato del tutto il sudetto prete Scoroveo, dissegnò d' incontrar questa mia attione ancora e disturbarla. Però abboccatosi in piazza di san Marco con un calocero dei Pastrovicchi, attacò seco il ragionamento, com' egli istesso poi mi riferi precisamente, restava maravigliato di haver inteso, ch' essi coloceri, e i loro popoli Pastrovicchi havessero fatto risolutione per dar nell' humore all' Arcivescovo di Antivari di farsi della fede Romana, e lasciar quella, nella quale erano vissuti per tanto tempo i loro antenati, e far una novità sì grande quasi dubitando, che la loro fede non sia cosi buona e sincera, quanto è la Romana. Ma perchè il Calocero, ... assai ben sentiva il negotio della reconsiliatione di quei popoli, ... li fece altra risposta, se non di non ne saper altro, il detto ...te sene andò di tiro ad avisar di questo negotio un personaggio ...eco di authorità e molto mal affetto per opinion, cioè contro la ...esa Romana, acciò egli agiutasse à distornar gli Ambasciadori ... quella risolutione, onde non succedesse altro. E cosi fu, perche ...i hebero di gratia, per le minazze fatteli, di non ne trattar

cos' alcuna, ma di tornarsene senz' altra conclusione e restar come stavano prima; come il tutto mi consta poi con atti publici.

Ne anco in questo si fermo la perversità di questo prete, ma havendo presentito, ch' io havessi formato processo contro lui per uno scandaloso sermone, che volse far al popolo di Budua fra la messa, nel qual concluse con molto sussurro del popolo, ch' egli ne haveva mai perdonato alcune pretense ingiurie fatteli da un suo fratello e dalla cognata, e per esser stato ordinato in Roma con una fede falsa fattasi far da alcuni, ch' egli havesse oltra 60 scudi di entrata di patrimonio, e non ne haveva dieci. Per questo dico scrisse da Venezia una lettera, o pur libello famoso, indrizzandolo à gl' agenti della città di Budua piena di tante ingiurie, e villanie contra molti, ch' egli credeva, ch' fossero stati testimonii in detto processo, specialmente circa me, e casa mia, che mosse a tanto sdegno fra gl' altri il S. Gio. Paolo Prubich Nobile di Budua, che non potè ritenersi di non aventarsi adosso al fratello di detto prete, che di ordine suo legeva detto libello famoso, e coi pugni e calzi gonfiargli gl' occhi e tutto il viso e poi caciato man all' armi egl' con altri della città, posero in fuga lui con l' altro suo fratello persequitandoli fin oltre li confini dei Pastrovicchi. E poi chiamatosi consiglio fu dechiarata nulla una falsa procura fatta a detto prete da alcuni, che spesero il nome della comunità e fu data comissione à gl' agenti, che dovessero dar à detto prete quella risposta, che meritava l' insolente suo procedere.

E io essendomene doluto con mons. Illustrissimo Nuntio sudetto e mandatali la copia di detto libello, acciò coi termini della giustitia vendicasse l' ingiuria fatta alla dignità, che porto, e reprimesse l' audacia di soggietto così scandaloso, mi rispose, ch' era pronto a farre giustitia, ma ch' era necessaria la presenza almeno de miei intervenienti per far le debite instanze, e recognitione dei carateri, che vanno fatte nei processi criminali. Et io già ero restato privo delli agiuti del Dottor Nicolo mio nepote, il qual havendome da Roma accompagnato à Venetia, et ivi essendo restato per alcuni miei affari, venne a morte di età di 80 anni, essendo assai amato dai padroni, et in particolare dall Illustrissimo S. Cardinale *Borghese*, che l' havea puoco prima creato Protonotario apostolico. Però non potei farvi altro, perchè indrizzai ad alcuni lettere, e danari indarno, poiche altro non operaron, che portar il tempo in lungo al costarmi di alcuni procuratori singulari.

Intanto io stavo con qualche maraviglia di non ritrovar per ancora risposta da Costantinopoli, dove per ottener la patente del Granturcho di pote praticar in Turchia et essercitar il mio carico, havevo gia piu volte scritto massime al Bassa *Mahmut mio patriotta di Arbe*, che nella guerra del 1571 fu preso sopra quell' isola con molti altri fanciulli di anni 8 dai Turchi di Obrovazzo, e condotto à Costantinopoli et impiegato alla disciplina militare, riuscì fra l' altre sue prodezze, così valente nel tirar l' arco, che fu diamato per sopranome Chiemanchis, cioe Principe degl arcieri. Per il che nell' ultime speditioni per Ungaria hebbe il carico di conduttier d

8-m spahoglani, poi tornato a Costantinopoli fu fatto Mirahur del Granturcho cioe gran maresciallo, poi Bassa in Natolia, e parente di ..... Granturcho, che li diede per moglie una sultana del sangue. Del qual soggietto havend' io parlatto piu volte col cavalier Gio. Solimano in Budua causò, che con occasione si abboccò con Mustafà Bassa della Bosna sotto Castelnuovo, (dove) era venuto per restaurar le ruine di quella fortezza, causatevi dal terremoto di quell' anno, gli diede relation, ch' io ero patriotto, e parente stretto di detto Bassa Mahmut, ed stavo maravigliato di non haver sua risposta, stando in dubio s' egli era vivo. Il che produsse che detto Mustaffa Bassa mi inviò una mia lettera involta in una sachetta di rasa carmesina, nella qual dandomi titoli honorevoli mi significò la buona salute di detto Bassa Mahmut, e che se volevo, che li capitassero le mie lettere, li inuiassi a Costantinopoli nella contrata di santa Soffia con la mansion m Chiemanchis Mahmut Bassa, poichè con questo sopranome vien chiamato e conosciuto in quella Porta. Per il che valendomi dell' ordine di quel personaggio inviai le lettere in sue mani, acciò con le sue li capitassero.

Intanto havend io dato conto alla buona memoria del Sig. Card. s. Giorgio, alhora Protettor di quelle parti, che all' arivo delle patenti da Costantinopoli non havrei mancato di andar, se ben il mio Predecessore non volse arisicarsi tanto, à visitar la Christianità d' Antivari, e sua diocesi, travandomi anco pronto d' espormi ad pericolo, e spesa di visitar, e consolar anco il resto di quell' amplissima giurisdizione, quando Sua Beatitudine havesse comandato. E mi rescrisse, ch' Ella havea conpiacer intesa la buona mente mia; e che però havea dato ordine, che me ne fosse spedito un breve, e per la conversione dei *Paulini sul Danubio* una patente dalla sacra congregatione del s. offi io. Il chè poi mi fù confirmato anco con lettere di Mons. di Lesina Fratanto finalmente mi capitò la patente da Costantinopoli con spesa di dodeci cechini e mezzo in lingua e carattere turcho secondo l' infrascritta interpretatione col segno, nel qual vien esser impresso il sigillo e nome del Granturcho.

„Il comandamento di questo nobile, sublime, signorile et esequitato imperial segno, dimostrator di prosperità, adornator, et aquistator del mondo, che per gratia e favor divino corre et è essequito, significa come l' aportator di questo imperial comandamento Marino Bizzi religioso et Antivarense delli Christiani franchi nella provincia di Antivari hora deputato in luoco del gia levato Vescovo, havendo alli ... della luna di Zemat (Jomad) Achir l' anno *1018* dato e consignato in contanti al mio reggio errario per conto del solito et ordinario presente *880* aspri, onde al sudetto ho datto et concesso questo mio regio privilegio, dimostrator di prosperità, et accrescitor di allegrezza. E comando, che il sopradetto religioso deva andar ad esser vescovo della nation franca secondo l' ordinaria consvetudine e canoni e conforme il rito suo, e che tutti li preti frati, che sono in quel luoco, lo debino conoscer per loro Ves-

covo e ricorrer a lui in tutte le cose appartenenti al Vescovo, ne debino trasgredir alle parole, et ordinationi sue. E se alcun frate, ò prete pertinente al suo Vescovato o qualche Calozero venisse a morte, e che la facoltà del morto fosse di 5-m aspre in giù, possi e debi es o vescovo secondo l' antico costume ricever e posseder detta facoltà; ma se quella fosse di 5-m et di 5-m aspri in sù, alhora li huomini del Maveafal lo devano tor e ricever per conto del publico. Et quelli Religiosi, che morissero, tutto quello che lasseranno per testamento secondo il rito et costumi loro alli poveri della chiesa, sia accetto, et approbato, ne niente sia impedito. Che il sudetto ve·covo volendo dismetter, ò dar autorità a quelli frati e preti, ch' egli conoscerà meritare, possi egli conforme al suo rito et usanze m·tterli, e dismetterli, ne altro che lui se possa ingerire. Che li frati, e li preti delle ville non possino senza licenza di esso Vescovo sposar li Franchi. Che fuggendo alcuna donna dal suo marito overo volendo un franco lass r la moglie sua per divorzio, overo maritarsi, altro che esso vescovo possa in queste cose ingerirsi per somma secondo il rito latino. Tutti i giardini, vigne possessioni, prati, monasteri, fiere, aque sante, molini et altre cose simili, che fossero li beni di chiesa, debba esso Vescovo goder e posseder, secondo che fin hora sono stati soliti goder e possedere li altri Vescovi franchi suoi precessori. Et in questo persona alcuna non li possa esser di impedimento. Cosi hà noto e ha prestato fede al nobil segno. Scritto nella residenza di Costantinopoli alli 20 della luna di Zemasil Achir l' anno *1018.*"

Oltra questa patente, mi fù inviato anco un comandamento dirretto al Cadì d' Antivari, aciò egli facesse essequir quanto in esso si concedeva, sebene quanto alle possessioni, et entrate ecclesiastiche, essendo sene impadroniti i Turchi, non occorse ne anco farsi parola; poichè sarà stato un voler perder la vita ò almeno esser caciato da quelle parti, quando non havessi ottenuto altro preciso stretto ordine con essequatur da Costantinopoli chiamato Capici, il chè fù anco tentato da me, ma indarno con haver mandato à posta à quella volta mio nepote, come più sotto si dirà.

All' arivo delle sudette patenti spedi mio fratello a farle veder, et approbar dai capi dei Turchi di Antivari, i quali gratiosamente li approbaron con darmi licenza di venir alla città a mio beneplacito. Perilche i fratteli del sudetto prete Scoroveo vedendo, che mi ponevo all' ordine, essi passaron prima verso Antivari, e con molta malitia andaron seminando zizanie, e procurando di conturbar gl' animi, specialmente dei Turchi, acciò non me ammetessero affermando, ch' io venissi come esplorator ad aprir la via all' armate, ponentissi in quei paesi.

Delle quali sollevazioni ess nd' io stato avisato con lettere e fede dei Christiani et anco certificato dai testimoni, chè sopra ciò feci essaminare, suspesi la mia andata, finche dalle lettere del cadi restai assicurato, che j mali offitij di quei scandalosi, ne da lui, ne d' altri erano tenuti in consideratione sapendo, che procedevano

dá loro malignità, e che pur venisse a mio piacere, poichè il Gran signore mi teniva per confidente massimo essend' io sudito dei signor Venetiani.

Però agli primi di Genaro del 1610 data in chiesa la beneditione al popolo concorsovi alla messa, col nome di Dio, e della gloriosa Vergine mi parti verso Antivari con la famiglia di otto persone, fra quali il P. fra Jeremia Himira dell' ordine de minori osservanti theologo, e predicatore con D. Giorgio Abolus (?) d' Arbe mio capellano accompagnato quasi da tutti presenti del luoco sin alla fregatta, che mi dovea condur al porto d' Antivari, dove essendo già per arivare ne furon tirate dà quasi deci cannonate (ma per la Dio gratia senza offesa) da alcuni vasceli Perastini, credendo che fossimo corsari per veder quella fregata venir verso di loro contra mar e contra vento, tirata à forza di tanti remi, finché ne riconobero.

Quella notte havend' io mandato l' aviso del mio arivo ai Christiani della città venero la seguente matina molti di loro dei primati et anco molti Turchi di conto à condurmi, tra quali il luogotenente del Cadi col suo cavallo, sul qual di ordine del suo signor volse, ch' io cavalcassi, Assan begh Giemino, Alli Rais suo fratello, Assan Celebia, e già mi havea concessa la sua casa per habitarvi, Aissao di Solimano Voivoda; e passassimo verso la città per una campagna totta piena di olivari, da quali si cava gran quantità d' oglio.

Antivari restò nobilitata con la traslatione fattavi dell Arcivescovo, ch' era in Dioclia prima ch' ella fosse distrutta dai Barbari, si come anco Spalato dell' arcivescovato di Salona. È città assai forte dalla parte, che guarda alla marina, sedendo ella sopra una rupe altissima, et inespugnabile, ma dall' altra parte è alquanto dominata dai monti. Haveva *600* case in circa habitate indistintamente da Turchi e da Christiani, e questi latini e scismatici, di Christiani puoco prevale il numero de Turchi, et di scismatici quello dei latini, ma quelli ogni dì vanno calando dalle montagne del Monte negro ad habitarne. La chiesa archiepiscopale sotto titolo di san Giorgio di sontuosa struttura col suo campanile sopra la rupe fu convertita puochi anni doppo la perdità della città in moschea.

Nell' Archivescovato vi tengono i Turchi la stalla dei cavalli, el fieno, et una parte di esso vien habitata dal Cadi. Oltra questa vi erano tre collegiate: san Pietro, s. Elia, e la madonna extra muros nei borghi di sopra con sei canonici et un arciprete per c scuna. Hora non sono restate se non tre prebende in s. Elia, e t in s Maria; il resto coi beni di altre chiese, ch' erano dentro d la città al numero di *18* e fuori di 48, sono state usurpate d Turchi contra i patti dichiarati, quand' ella fu ressa; ecceto l chiesa di s. Elia sudeta dentro, e fuori della Madonna, e di s ta Veneranda, con alcun altre puoche per le ville della diocesi l ...te dai Turchi per l' uso dei Christiani.

Erano nella diocesi tre Abbatie, cioè di S. Sergio appresso la villa di *Marcoevich*, di san Marco à *Turcinni*, e della Madonna di *Rotazzo*, che ancora ha alcune entrate dentro i confini dei Pastrovichi.

Doppo il mio arivo in Antivari finita la distributione dei presenti necessarij per comparir fra i Turchi, i quali senza essi restano come offessi, e non stimati; havendo presentati non solo i magistrati e soggietti di carico, ma quasi tutti quei, ch' eranno tenuti in qualche stima al numero sino a *30* in circa, con grave spesa, feci publicar l' indulgenza per la seguente dominica, nella quale feci il sermon al popolo, come in Budua, con soggiunger l' essortamento à tollerar con pazenza la servitù, nella qual era caduto, forse per la puoca ricognitione dei beneficij, che prima riceveva da Dio in goder un territorio sì bello, e sì fecondo con tante comodità e delizie, e che Iddio sta sempre apparechiato di mutar sentenza e perdonar quando noi ci disponiamo di mutar vita. E comunicai quella matina quasi tutta la Christianità latina, di poi cresmate cento e venti anime si publicò il monitorio della visita per riconoscer lo stato spirituale della città, e come si trovavano governate le cose sacre, pascendo intanto quell' anime con sermone continuai le prediche già tralasciate da molti anni in Antivari.

In mezzo di queste attioni ecco i fratelli Scorovei venutimi dietro da Budua, di nuovo con loro mali offitij di mettermi a suspetto maggior di prima ai Turchi, causaron ch' essi congregatisi a conselio e discorrendo sopra le continue instanze, che farano col oro sopra la mia espulsione; e trovandosi mal sodisfatti ne solo di loro istessi ma dei Christiani forestieri circonvicini, che capitando in Antivari sen' intravano nella città a loro beneplacito, e caminavano per essa armati; dove a loro, quando arivavano a Budua over a Cattaro, ne vi si permetteva l' ingresso per spazio di hore e di giorni, e ben spesso li conveniva tornarsene senz' haver la pratica, non essendo ben certi della mia sincerità a non machinar qualche novità, fecero insolenza di publicar un bando, col qual levaron il comercio e la pratica in Antivari a tutti i Buduani, Pastrovichi e Cattarini, con ordine a quelli, chi si trovassero nella città, di sgombrar sin alla notte sotto pena di vita; et à me mandaron a dire, che in termine di tre giorni mi levassi via; poich' essi ne vedeano continuo suspitioni impresseli dagl' istessi Christiani della mia persona. Ricevuto che hebbi quest' ordine mandai subito à risponder à tutta la congregatione, ch' aspettava la mia risposta, ch' io non mi trovavo per alcun' altro effetto in Antivari se non per servir i nostri Christiani nelle cose appartenenti alla nostra fede, e per dar anco la beneditione alle campagne alli suoi temp e che però ne havevo mai voluto entrar nei confini del Granturch senza sua espressa licenza, anci anco di loro istessi che mi inv taron quando li mandai à mostrar le patenti, mandatemi da Co stantinopoli, inanci l' arivo delle quali Isufbegh V. Sansacco d Scutari, ch' alhora governava tutti quei paesi, conoscendomi sud

dito della republica di Venezia, e però tenendomi per confidente, mi haveva mandato anchor egli ad invitare, che mi entrassi a mio beneplacito, la cui patente mandai a mostrar alla congregatione, concludendo che prontamente farò l' obedienza con levarmi dalla città, solo desiderando che si contentassero di concedermi altri cinque ò sei giorni di termino per rispetto dei giorni piovosi e fangosi, che regnavano.

Parve che i Turchi restassero appagati dalla mia risposta et assicurati dalla confidenza, ch' havea mostrato di haver di me il sudetto V. Sanzaco per la patente, che lessero, e subito me la remandaron con risposta, ch' erano contenti, ch' io vi stessi e cinque e sei giorni, et anco otto; e quello istesso dì vennero alcuni di essi a dirmi, che stessi di buon arivo, perchè quella risolutione non era stata fatta per me ma per il cativo proceder dei Buduani, et altri forestieri, e che saria stato sempre in mio arbitrio di star, e di andar, quando io havessi voluto.

Non dimeno fra questo termino procurai di haver qualche maggior' assicuratione in scrittura almeno dal Cadì, e Dizdaro della città, per non incorrer in qualche avania de Turchi; ne potei haver altra maggior cautione che di sole parole, per le quali i Christiani consiglavano, che non mi movessi, se non fosse stato replicato quà de nuovo ordine Non però mene stavo senza suspetto, il qual maggiormente mi si accrebbe, doppo che una delle dame turche della città, chiamata per nome Fatemia, moglie di Dusli aga, che era uscito alhora dal Gieminato del Granturcho, la qual seben era giovine di aspetto assai nobile e vago, era non dimeno fiera e terribile oltra l' instinto feminile, avezza dalla fanciulezza a manegiar l' armi, e correr sopra ogni cavallo feroce, a par di qualsi voglia altro guerriero, e nel corso lanciarsi inanci rotolando in aria una mazzucca di ferro, e ripigliarsela con molta destrezza e galanteria. Mi si accrebbe, dico, il suspetto parendo che costei fosse restata mal sodisfatta di me con occasione, che ella mi mandò à ricercare di compiacerla à battezar una fanciulla, ch' puoche settimane inanci ella havea partorito, essendo in quei paesi l' usanza di quasi tutti i Turchi di far battezzar le loro creature, seben è contra gl' instituti della lor setta; perchè credono, ch' essendo battezzati, li fatuchieri cilupi non possono nocerli, oltrache si liberino da certo natural fettore della vita, al quale sono sottoposti i Turchi; havendole io mandato à risponder, che me havesso per escusato e mi comandasse qualche altra cosa che stesse in poter mio, poichè questo io non potessi farle, come all' istessa s' haveva certificato obstandone gl' ordini christiani e piani. Alla qual risposta ella chiamato uno dei nostri principali Christiani, seco si dolse con qualche alteratione, che io non me fosse degnato di fare di questo piacere, il qual quotidianamente vien fatto dai miei preti a rechiesta di qualsivoglia plebeo. E esso dubitando, ch' ella mi procurasse qualche disturbo, al meglio che seppe l' andò certificando, ch' io non haveo ricusato ad una pari sua, perchè non me fossi

degnato di servirla, ma solo perchè tal cosa non stava veramente in poter mio, persuadendola a levarsi da questo desiderio

Fra così puocha assicuratione del mio star in Antivari non uscivo mai di casa, ne lassavo, che vagassero per la città, se non per cose necessarie, quei della mia famiglia, et non uscivo se non in chiesa, dove massime nelle feste si attendeva à pascer quelle anime con la frequenza dei sacramenti e, come dicessimo sopra, continui sermoni e prediche, non restando molti Christiani dei presenti spesso regalarmi di rifrescamenti, non so se più perchè campativano alle gran spese dei continui doni, che mi conveniva andar facendo ai Turchi, e banchettar i presenti per conservarmene benevoli, ò pur per mostrar segno della benevolenza loro verso il suo Pastore.

Fra gl' altri, che convitavo spesso, che mi mostrava gran segno di affetto, era uno dei presenti Religiosi della setta maomettana in quei paesi, il qual per ogni buon fine non si nomina. Questo con molta curiosità andava interrogando dei misterij della fede Christiana, et in tutto quel tempo, che stava con noi, haveva spesso in ragionamenti simili; nel che havend' io nel principio preso qualche ombra, che questo fosse qualche artificio per farne incorer in qualche avania turchesca, non essendo ne luoco, ne occasione di aspetar alla sua conversione, ma che si correva pericolo che restassero per questa via impedite le mie attioni, andavo troncando quei ragionamenti; ma egli accortosi della mia suspitione, si metteva la man sul petto et alzando gl' occhi al cielo giurava, che fra noi potessimo parlar liberamente, poichè egl' entrava in quei propositi sentendo mirabil questo intender simili cose, e spesso menava à pranzar seco il Padre Teologo, dove esso et altri Religiosi, pur di quella setta, andavano tratenendosi con simili ragionamenti, però con qualche circumspetione, non si fidando totalmente di quella generatione.

Le soprascrite suspitioni della puoca sicurezza della mia stanza in Antivari e l' eccessive spese, troppo alte alla possibilità mia, mi diedero occasione di uscirmene alle ville della diocesi essendo stato ricercato dai Christiani di *Tuiemille*[1] di andar à consecrargli la lor chiesa di san Nicolo, e cresmar molte anime per l' absenza degli Arcivescovi passati non ancora cresmate. Si che uscij dalla città ai 15 di febraio. Et era per il vero cosa di molta edificatione e consolatione spirituale di veder quei 20 huomini in circa, che venero armati à levarmi per condurmi sicuramente à Tuiemille. A penna essendo al quanto allontanati dalla città, accompagnati da molti cittadini ancora, quali venivano, essendo invitati da coloro a tenir alla cresma i loro filiogli, con continui canti in doi chori, facendo segni di allegrezza, non cessaron mai, finchè incontrassimo nella maggior parte dei vecchi del luoco venuti mi incontro per quasi mezza miglia sopra la strada, à ringraziarme della fatica presami, et à S. D. M. che gli havesse fatto gratia di veder nel

[1] Tudjemile.

lor luoco esser venuto il lor Arcivescovo, che non vi era stato più doppo la perdita della città. Et in tutti quei tre giorni, ch' io dimorai con loro, sempre continuaron à mostrar segni di allegrezza con canti continui fino à mezza notte sempre concludendo laude e gratie à Dio.

Questa villa di Tuiemille è lontana dalla città tre miglia in circa, consta di 40 case tutte de latini, ma redotte in moltà povertà, com' anco l' altre ville circonvicine, non li lasciando i Turchi à pena il vivere, tutto il resto delle loro entrate vanno in tributi, alogi et avanie. Consecrai la loro chiesa capace di sole cento persone. Ha il suo cemiterio intorno alla chiesa. Non hanno il capellano, parte non havendo copia di sacerdoti, nè meno possibiltà di mantenerli; ma uno dei preti della città viene qualche volta à celebrargli la messa, et administrargli i sacramenti; gli fu fatto il sermone per inanimargli à mantenersi costantemente nella fede christiana, e fatte le orationi et assolutioni per i morti, e cresmate 28 anime d' ogni sesso et ettade e datali la beneditione partij accompagnato dalla maggior parte di loro verso un altro villaggio lontano doi miglia chiamato *Zupza,*[1] havendomi quelli habitanti mandato ad invitar à venir aministrargli la cresma, e dar la beneditione alle lor campagne ancora.

Questa villa consta di 60 case, tutte pur de latini, i quali hanno la chiesa sotto tit. di S. Nicolo, capace di 200 persone, consecrata doppo la perdita della città da un vescovo di Albania, con doi croci nella fazzata dell' altar maggiore, e doi al dirimpetto e per ciascuna dell' altre doi fazzate. L' altar grande era parimente consecrato, ma per esser la mensa non maggiore di mezza canna di lunghezza, e per la sua bassezza incomoda à celebrarvi, era stata aggiunta una mensa grande p^rsticcia sopra detto altare, e sopra questa senz' altro altariolo si celebrava la messa. Onde convenendo sodisfarli di unir quella mensa allo stipite dell' altare e consecrarla, mandai à levar le reliquie per servir messa in quella consecratione. Ma perchè, seben elle furon trovate assai ben conditionate (in) uno vasettino di piombo, ciascuna di grandezza di doi grossi di formente (?), essendo pero senza nomi, le feci salvare, e ripresi altre delle nominate, havendone io portate assai per simil bisogni da Roma

Dal che presero occasione i Scorovei di mandar la solita loro importunità, perchè doppo la mia partita per Albania empiron la testa à quei poveri villani semplici di tanta mala sodisfatione, ch' io havessi portato via quelle reliquie e che li havessi lasciate in poter loro, che essi dolsero discopertamente, che gli havessi portato via cosa, ch' importava più di 60 taleri, essendo essi persuasi, che li havevano potuto vender anco di più. E mi fù referto, ch' essi Scorovei per procurar di metermi al solito loro in mala

[1] Zubci.

conditione s' haveano fatto far una fede, che nel visitar la loro chiesa li havessi portato via le reliquie, che vi havessi trovato.

Li bene di detta chiesa furon usurpati dai Turchi, ne questa ha proprio capellano per le cause sudete, ma si servono di quei della città. Vi cresmai 91 persona, e fatte le solite funtioni, passai ai 20 Febraio verso un' altro villaggio contiguo chiamato *Susanni*[1] ricercato da quelli habitanti per consecrarvi la loro chiesa, che porta il titolo Sta. Veneranda, e tenervi la cresma.

Questa villa consiste di 80 case tutte de latini, et essi ancora per l' ordin(nario) e miserie della povertà del paese erano senza capellano, pure restaron persuasi per l' honesto numero delle case di dar tratenimento, si che potesse del continuo riseder fra loro un frat. d' Antivari, da Sibenico, franciscano, essendo quella villa più lontana dell' altre della città. Qui bisogniò tratenersi alcuni giorni di più, perchè havendo trovata quella chiesa col pavimento tutto diruppato, la feci isvalegiare, intanto ogni matina vi si celebrava e predicava con molto concorso, anco delle ville vicine.

Finite le solite funtioni, e cresmate 127 anime, hebbi nuova, che il dì sequente s' aspettava nella città Hebraim Sanzacco di Scutari con gran numero di Turchi seco, e che si credeva, che volesse alogiar nella casa, dov' io ero stato alogiato. Però feci subito risolutione di tornar alla città, sì per non mi trovar sicuro fra tanti Turchi forestieri per quelle ville, dove essi in tal occasione sogliono andar discorendo alla busca, e far molte insolenze, sì anco per abbocarmi col detto Sanzacco per assicurar meglio la mia stanza in Antivari, intendendo ch' egli era amicissimo del sudetto nostro Bassa Chiemanchies Mahmut de Arbe, del qual già passava la voce fra i Turchi, ch' io li fosse fratello germano.

Aviatomi dunque verso la città, hebbi nuova, che già vi era arivato con molta comitiva dei Turchi il Chiechaia avero luocotenente del Sanzacco, col qual puoco doppo il mio arivo in Antivari mi ero riconosciuto e fatto seco amicitia.

Nell' arivo al borgo venne Dede (?) capo dei Religiosi di quella setta in quei contorni, con la presenza et authorità sua fece allargar alcuni Turchi di questi adventitii, che già ad alcuni della nostra compagnia haveano cominciato à far alcune insolenze, et intrati nella città mi incontrai à punto col detto luocotenente, ch' era accompagnato da molti Turchi e Christiani alla grande; e qual come mi vide e riconobe da lontano, acortosi ch' io mi aviavo verso di lui per far complimenti seco, mi se spinse incontro, e m' abbraciò con molta festa e carezze significando ai suoi in lingua turca, ch' io ero l' Arcivescovo dei Christiani latini, e ch' ero fratello del Bassa Chiemanchies. Et havendoli io esposto, che trovandomi in visita dei nostri Christiani per il teritorio, et havendo presentito, che si aspettava nella città il Sanzacco, havevo tralasciato ogni cosa per venir a far il debito mio seco, massime sa-

[1] Šušanj.

pendo quanto sono amati e stimati i suoi meriti dal Bassa nostro. Rispose, che già più volte egli havea parlato seco di me, e che ancor egli era desiderato di conoscermi e favorirmi.

Ma perchè il giorno seguente venne una nuova, che conturbò tutta la corte di detto Sanzacco, cioè che fosse arivato da Costantinopoli già vicino à Scutari Alli Cascapan surrogato nel Sanzaccato in luoco di esso Hebraim, il qual puoco prima ne havea preso il possesso, causò, ch' egli non venne più oltre in Antivari, ne meno tornò a Scutari; ma com' è costume per lo più di quei magistrati Turchi, si levò mal dal paese per non star alla censura e sindicato del successore per le estorsioni, che sogliono commetere, e le quali essi successori puniscono prontamente per rimborsarsene se stessi.

È costume della Porta di Costantinopoli di vender quasi tutti i magistrati et officij di quell' Imp ro per certa summa da pagarsi annuamente in camera con l' esborso di alcune annate prima. Occorre spesso, che il prencipe tenendosi padrone dei sudditti ed delle facoltà loro, doppo simil esborsi, se qualunch' altro offerisse maggior summa per detto offizio ò magistrato, il primo ne vien spogliato et investito il secondo, anco con la perdita del sudetto esborso. Da quì aviene, che quando s' impossessano di detti offizij, attendono con ogni estorsione a cavar danari per venir prima sul suo capitale, e poi non essendo certi di quanto habbino da dominare, attendono accumular danari con la distruttione dei dudditti. Però si vedono la avanie perpetue in quella generatione, la puoca giustitia, ch' vi si administra, l' estorsioni continue, le miserie dei sudditti, la loro fuga dai paesi, e la desolatione delle provintie.

Mentre facevo i sudetti complimenti col Chiechaia del Sanzacco, vi era presente uno spahoghlano chiamato Musli begh da Selitta, il qual puochi mesi inanti si havea con sciuto e fattosi assai amico con Angelo mio nepote in Albania, mentr' era arivato in quelle parti per alcuni miei affari. Costui il giorno seguente doppo il mio ritorno in Antivari venne à trovarmi, e farmi sapere, ch' egli era stato tre volte sotto l' insegni di Chiemachia mio parente, desiderava d' impegnarsi a qualche mio comodo; poichè per amor di quel signore egli si trovava pronto à mostrar nella persona mia la riverenza, che li portava; che havend' egli presentito, che io do evo visitar anco i Christiani d' Albania, s' offeriva guidar et accompagnarmi, dove io stesso havessi comandato, e che se facessi risolution di spedir me fra doi o tre giorno, mi haveva aspettato.

Per la qual offerta accettai l' occasione di passar in Albania sotto la scorta di costui, havendo inteso dal nepote le carezze, ch' in quelle parte havea conseguitto da lui, e specialmente i Christiani di Antivari mi haveano dato buona relatione della sua persona. Solo mi faceva star con l' animo suspetto i protesti, che mi facevano molti amici, che mi esponeva à troppo gran pericoli, et ad una quasi certa e sicura perdita della vita mia, e della fa-

miglia, crescendo ogni dì maggior l'odio e l' insolenze dei Turchi contra i Christiani, essendo suspettosissimi, massime doppo che fu preso l' altr' anno, e sacchegiato Durazzo dall' armata Ponentina. Ma molto più mi travagliava il timore di non poter riuscire in così difficile impresa, ma convenirmene presto con puoco frutto ritornarmene à dietro, poichè seicento ori dati per il viatico di quella visita dalla fel. mem. di Papa Clemente[1] à monsig. Orsino mio predecessore parve, che non lo conducessero fino à mezza strada, che li convenne tornarsene à dietro. Tuttavia essendomi stati rimessi nuovamente danari da casa con qualche sentimento dei miei, ch' io già havessi speso più di doi milla ducati, et impegnatomi e dato ordine, che mene fossero rimessi degl' altri per ogni bisognio à Ragusa, mi partij col nome di Dio circa il principio di Marzo, lasciata la benedizione à gl' Antivarini et ordine, che fosse pregato per la mi salute, e che Dio soministrasse le forze onde potessimo resister à gl' incontri, et effetuar il suo santo servitio.

Quella matina che montassimo à cavallo à pena descendessimo dalla porta della città al parte di sto Hilario, che il spahoghlano Musli begh con molta festa cominciò à mostrarvi le prodezze del mio corsiero, che sopra l' istessa salissata, ch' è oltra quel torrente chiamato Orciuli, con un solo grido postolo in cariera andava con tanta velocità e leggierezza, che parea, che non toccase terra. mentr' io dubitavo, ch' il Turcho forse di soverchio aggravato dal viso non conoscesse il pericolo, nel qual si haveva posto di stropiar quel cavallo, e forse romper il collo à se stesso in quella strada cosi saligiata di sassi, quando noi altri li venivamo dietro con suspetto, che non ne cadesson i cavalli sotto, seben andavamo à passo à passo; ma nei prati, che vi erano per la via, spesso si apportava à darli il maneggio, e farli tirar corbette e salto, seben per le passate pioggie vi era il terreno molle, si che à penna vi si poteva caminar sopra senza strissiar i piedi, anco spesse volte nell' uscir dalle fosse, e dai torrenti, senza riponerlo sul sentiero, li faceva salir argini, e pendici più che se fosse stato un capriolo non restando alcuni altri spahoglani e gianizzeri, ch' s' erano con noi accompagnati fino à Selitta[2] ancor essi di far molti scherzi sui loro cavalli, spesso battendo li corsieri abbracciati insieme à doi a doi con molta destrezza e lagiadria, senza che à nessun di loro in tanti moti pur arrivassero di moversi i turbanti, non che di caderli di testa, essendo pur mobili al paro di ogni nostro capello.

Quella sera dunque arivassimo à *Selitta,* villa tutta habitata da Turchi di 25 case in circa, et allogiassimo dal sudetto Musli begh in casa sua, ch' era tutta à pepiano con un cortino grande inanci senza nesun sollaro al costume di quasi tutti i Turchi, che puoco

---

[1] Clemente VIII. (1592—1605).
[2] Selita.

si curano, anci pare che schifino ogni comodità e politia domestica, in tanto che nella stanza, dove ne condusse, erano per terra sopra il fino panni per sedervi coi piedi incrociati, mangiar e poi dormirvi sopra, solo con aggiungervi à me un matarazzo sotto, e coperte à sufficienza per tutti; solo quando vi si dovea mangiare vi si stendeva sopra un bulgaro tutto tondo senz' altra tovaglia, o salvietta, per la quale serviva un panno di lino vergato di colori alla Moresca, con cucchiari, appresso tutti i Turchi, e ricchi e poveri, non di altra materia, che di legno, ma assai polito; ne adoperano altre forchette, che le sole dita. Nella medesima stanza sopra le mura pendevano tutte le armi del Turco, et vi stavano anco alogiati i cavalli incatenati alle mangiatorie, et un piede di dietro ad un paletto fisso in terra, acciò stessero queti.

Haveva il spahoghlano il padre allora vecchio tutto canuto, e di buon aspetto, il qual nella sua gioventù per alcuni interessi humani haveva rinegata la fede Christiana, onde tutti di quella famiglia assai numerosa con tre figlioli di garbo riuscitti assai valorosi erano tutti Turchi. Per il che seben il spahoghlano in casa sua mi faceva ogni sorte di carezze, e mostrando desiderio che mi trattenessi qualche giorno, come hebbi informatione che quel vecchio era rinegato, e ch' era causa della perdita delle anime di cosi bella famiglia, non vidi l' hora di levarmi di là e passarmene (come feci) à Sfazzi, lì vicina à 3 miglia, pur accompagnato dal spahoghlano sudetto.

Sfazzi[1] già fu città assai grande, e ben edificata, come tuttavia mostrano le sue ruine; e si dice, che già vi si contarono fino à 365 chiese, cioè tante, quanti sono giorni nell' anno. Adesso è ridotta in villaggio, accedenti ordinariamente degli aquisti dei Turchi, che ogni cosa desertano, e ruinano. Vi era già il vescovo, ch' era uno dei suffraganei d' Antivari. Sta situata sopra un colle à cavallier di un lago ameno, spatioso e pieno di pesci diversi, dei quali quegli habitanti per lo più si sustentano. Nell' invernate è tutto occupato e coperto da anadre, cigni, agironi e simili altri uccelli. È lontano d' Antivari circa 20 miglia; li sta all' incontro alla marina Dulcigno città, che nella guerra passata andò in poter dei Turchi insieme con Antivari, ch' erano della republica di Venezia. Haverà da 80 case quasi tutte habitate da Christiani latini con puochi Turchi. Ha la chiesa assai grande, e spatiosa sotto titolo di san Gio. Batt. oltra molte altre che sono discoperte. Ella è assai mal in ordine di ogni cosa. Sopra l' altare non vi è alcuna pala, se non una croce di legno; e nel muro sotto la tribuna alcune imagini de santi, senza battisterio, e senza sacrario; sic me quasi tutte le altre chiese d' Albania, scusandosi esser pericoloso il battisterio di esservi spondente l' aque dai Turchi. Vi è il curato residente d. Lorenzo Mezilli, che pocche settimane prima io vi posi. Gl' habitanti non parlano altra lingua, ch' l' Al-

[1] Sfači, Svač, Cвачь.

banese e la turca. Per esser in casa del prete à pie del colle alla riviera del lago, fui alogiato vicino alla chiesa in casa di Assan Turcho, il qual si haveva comprata la moglie, ch' era Christiana, vendutali di buona volontà dal proprio padre per 25 talari.

Accostei havendomi ella fatto domandar gratuite (?) Agnus dei, se ne haves e portato qualcuno da Roma, feci saper destro, ch' ella viveva in disgratia di Dio ad haver assentito di esser moglie d' un infedele, e che però haveria fatto bene di levarseli dinanzi; o se questo non poteva, almeno venendo il Turco inanci à lei, mai più assentisse à tal peccato, se desiderava di salvar l' anima.

Intanto arivò à Sfazzi d. Thoma Armani capellano della villa di san Giorgio sopra la fiumara della Boiana per accompagnarmi à quella volta, siche havendo cresmate 53 anime e fatte l' altre funtioni e data beneditione al popolo, c' imbarcassimo per il lago in certe barchette incavate dagl' arbori intieri di lunghezza di 4 passa, e larghezza non più di mezzo, e queste s' adoperano per tutte le aque, che sono fra terra in Albania, in tanto che congiungendo e legandone insieme due, in esse si traghettano sopra le fiumare anco cavalli pur feroci che siano. Questa *villa di san Giorgio*[1] haveva 30 case in circa tutte habitate da Christiani latini, i quali come anco quei di Sfazzi pagano il tributo ad un spahi, che è come saria à dir un soldato veterano e benemerito del Granturcho, il quale però gli concede quell' entrate per il suo vivere; et egli per questo è obligato ad ogni comandamento del Prencipe andar alla guerra con tanti soldati senz' alcun altro stipendio. E era allora spahi di questa ville Isuf Chiaus, che nel viaggio, che poi fece à Costantinopoli puochi mesi doppo, quando vi mandai ancor io mio nipote, morì per strada.

La detta villa per esser sopra la fiumara, come si disse, et vicina anco al lago di Sfazzi abonda molto di pesci, massime di cefali, dai quali ai lor tempi si cavano le bottarghe. La fiumara sudetta è della grandezza del Tevere, pescosissima, perch' esce dal lago di Scutari, ch' è pieno di tanti pesci di ogni sorte, massime di cefali, saracchi, scoranzi. et anguille d' insolita grandezza, che stanca i pescatori, che vi attendono, et marinari che vi caricano i vascelli per la Puglia ad arrichirvi l' errario del Prencipe. Et in alcuni tempi dell' anno intorno alla bocca, dov' ella entra in mare, i pescatori vanno à botta salda, purchè non restino impediti dalla maretta, à buttarvi le reti, e caricarvi le barche di pesci d' ogni sorte, massime di cefali, e di varoli.

Arivati che fossimo à s. Giorgi il Spahoghlano mi domandò licenza di trasferirsi quella sera a Selitta à dar alcuni ordini alla casa, dovendo starsene tanti giorni lontano, e poi tornarsene il giorno seguente. Et essendomi stato affermato da lui, e da d. Thoma, ch' erimo in luoco sicuro, gl' diedi licenza. Ma feci errore, perchè per la sua absenza mi si causò un grave disturbo, cioè

[1] S. Giorgio, S. Zorzi.

che la matina seguente ai 12 di Marzo, nella festività di S. Gregorio, all' alba, mentre tutti fuori di suspetti riposavamo nella casa del prete, tutta terrena, io in una cameretta, e gl' altri tutti sopra panni distesi per terra all' Albanese, appresso l' ingresso della casa, ecco che ne arivarono à batter alla porta 25 Turchi armati, condotti da Solimano Aga, e da Sinam Rais, Voivoda di Dulcigno, dove stavano al presidio, quasi tutti corsari da mare, ma perchè puoco prima i Buduani gl' haveano abrugiata una loro fusta, che sola haveano, essi andavano per terra assassinando e botinando l' intorno per il paese i viandanti, che vi passavano, non senza inditij che fossero stati avisati, e spinti dai Scorovei con darli speranza di gran bottino.

Costoro entrati in casa con molti rumori e strepiti al costume dei Turchi, andavano scoprendo i nostri e domandando che gente erano, ne gl' davano tempo di vestirsi, facendo vista di v lergli legare. e condur à Dulcigno. Ma mio nipote levatosi in piede così mezzo nudo, diede di mano la patente del Gransignore e spiegatala à vista di coloro, parve che aquetasse lo strepito, che faceano; perchè per il vero tutti i Turchi, che l' haveano veduta, confessavano di vederla con maraviglia, essendo scritta magnificamente con lettere Arabi distesse sul fondo dorato, col segno del Granturcho tutto d' oro, e miniato con varij colori in carta grande contra il solito dell' altre patenti simili.

Dunque presala in mano S nam Rais la lesse tutta inseme col comandamento per la sua essequtione al Cadi d' Antivari, che à punto era anco Cadi di Dulcigno. Al fin della lettura da tutti ascoltata attentamente parea che Sinam fosse di opinione, che fossimo lassati senza nessun disturbo stante quell' ordine et anco le lettere che li furon mostrate d' Isufbegh Ma perchè quella canaglia havea caminato tutta la notte con speranza di far buon botino, ne volendo tornarsene con le mani vuote, si cominciò attaccar alle assassie et ai garbugli. Onde Solimano Aga fu il primo à dire, ch' egli non essendo sicuro, che quelle patenti n n fossero false, non voleva restar di condurne tutti à Dulcigno e poi à Scutari, acciò che Isufbegh le havesse riconosciute, e poi deliberato di far quello, che gl' havesse parso. E così in un tratto cominciaron à portar fuori tutte le robbe nostre nel cortino e condur fuori i uomini et osservarle sotto custodia, mentr' io dalla cameretta sentendo il rumore levatomi di letto solecitavo à vestirmi, dubitando che i Turchi venissero à levarmi, così mezzo ignudo e finito attendevo à guardar per le fessure della porta quanto succedeva, quando la madre del prete tutta lagrimosa per tal accidente aperta la porta della cameretta, venne ad avisarmi di quanto si faceva. Il che die l' occasione ad uno di quei Turchi di entrar dentro per veder se altri vi era, ma trovando la cameretta scura andava tastando con le mani se si fosse imbatuto in qualcuno, et hebbi ventura che havendomi posta una mano sopra la schena sene tornasse fuori senza far altro motto, forse credendo essersi imbatuto nella

vecchia istessa; e subito doppo entrato anco il prete dentro, essendo già tutti i Turchi nel cortino coi uomini li domandai che volesse dire, ch' essendo stata mostrata la patente del Granturcho a coloro, mostrassero di non ne tenir conto; e che vedesse, che cosa pretendessero in somma da noi. E rispondendo, che quella era una man di canaglia avezza andar assassinando tutti, ne tenendo conto del lor Principe, ne de suoi representati, erano venuti per mangiar qualche cosa, li diedi ordine, che uscisse fuori, e li prometesse qualche paro de cechini, acciò sen' andassero al lor viaggio, e ne lasciassero in pace. Ma i Turchi tenero la mira alta, perch' essendo in tanto numero non volsero liberarme, finchè non videro che li toccava grossa mancia per ciascuno. Onde non solo ne levaron tutti i danari, d' alcuni in poi, che mi trovarono cusiti adosso, ma Solimano Aga havendo trovato un zacco di mio nipote di 40 scudi di valuta se lo pose indosso, e se ne tornò con essi verso Dulcigno, lasciandone tutti attoniti e confusi; l' ultimo à partirsi fu Sinam Rais, il qual protestò non haver assentito à quell insolenza, pretendeva di partecipar di un' aspro di quel' botino pregando che dove havesse fatto bisognio, facessero quella testimonianza.

A pena partiti i Turchi si empì tutto il cortile della casa, dove erimo, di gente armata della villa, come che fossero venuti à mia diffesa, scusandosi, che il caso era stato così a buon hora, che nesuno sen' era accorto se no finito il fatto. Ma quella fu una fintione, perchè essi non si curarono di opponersi ai Turchi, ch' ogni giorno pratticavano nella villa, per non soli far inimici, e patir del insolenza da loro, sicome poi sene vide l' effetto.

Andassimo poi in chiesa alla messa, dove doppo si terminaron alcune differentie matrimoniali, et altro. Ella è assai piccola ma bella, e ben in ordine sotto il titolo di S. Giorgio con le mura tutte dipinte intorno con varie imagini de santi, e sopra l' altar maggiore una madonna assai bella; era anco fornita di paramenti, e di calici assai decentemente. Ma non essendo consecrato l' altare, come non sono quasi per tutt' Albania, vi trovai l' altar portatile essecrato per frattioni enormi, che vi erano sopra, et il prete per la puoca scienza con esso celebrava. Però datogli ordine che apparechiasse un' altra pietra, e facesse egualegiar il pavimento della chiesa tutto dirupato al costume de Albanesi, che pongono pezzi de sassi sopra le sepolture per riconoscerle, mi inviai verso l' alogiamento, e fuori di chiesa trovai il spahoghlano, che havevo richiamato, il qual cosi à cavallo ascoltava da quei della villa il caso del numeroso sualegiamento. Onde accostatomisi mi essortò à non mene prender tra aglio, perchè al tutto s' haveria rimediato con danno di quei mal ndrini. Sichè doppo pranso montò egli à cavallo con Marino nipote mio, e sessi andaron di tiro à Dulcigno per procurar la restitutione, o almeno da quel magistrato la fede all' uso de Turchi, per comparir con essa inanzi al V. Sanzacco à Scutari, restandomene io nella villa ad aspettarli per la matina seguente. Ma verso le 22 hora si vide uno schifo ò palischermo venirsene

già per la fiumara dalla parte di *Samarisi*[1] e di Scutari verso di noi, e vi era dentro D. Theodoro Pasquali Archidiacono d' Antivari, il qual doppo che fu convertita in moschea la chiesa archiepiscopale di san Giorgio in Antivari et usurpate dai Turchi le sue entrate sene stava al servitio della *villa di Busante*[2] *e di Daicci*,[3] *D. Francesco* suo nipote (?) in Samarisi. Costui havendo havto nuova del mio sualegiamento, ne ben tenendome sicuro, che anco da altri non mi fosse levato il resto, era venuto à posta a persuadermi, che mi levassi di là, e m' inviasse à Samarisi, lontana otto miglia incirca, perchè in quel luoco sarei stato sicuro. Però diedi ordine che s' imbarcassero le robbe nelle sedie fo quanto prima, poiche di là dal fiume puoco piu di mezzo miglio contato si vedevano molti Turchi, che di tiro sene venivano per la pianura verso san Giorgio, ne furon i uomini (?) così presti, che a pena allargatici ad un tiro d' archibuso dalla villa, i Turchi erano già sopragiunti alla riva oltra il fiume, tutti con archibusi d' Algieri al numero di sette, i quali subito vi chiamaron à riva, e nell' istesso tempo dall' altra banda del fiume calavano pur verso la villa più di 20 altri Turchi archibusieri da Dulcigno. Quei sette primi imbarcatisi dentro nello schifo, quasi credessimo, che non volessero altro che esser traghestati oltra la riva, come furon dentro, volsero, che si vogasse più per il fiume, si che passata la villa oltra un miglio, senza che nessuno si movesse a nostra diffesa, me fecero accostar alla riva, et ivi congiuntisi con gl' altri Turchi, che dall' altra parte del fiume ne venivano dietro, scaricaron tutte le robbe, e ne fecero smontar tutti dai marinari in poi, i quali essendo Buduani et amici di uno di quei Turchi chiamati Safer, furon lasciati liberi, cosi anco D. Thoma e l Archidiacono; ma essi non volsero abandonarne, acciò quella canaglia non facesse a qualche sinistra risolutione di noi, sperando con la loro presenza assicurarne dalla morte. Et smontati che fossimo in terra cominciaron alcuni dei Turchi à cercar nelle saccocie, se vi havessimo denari ò altre cose di prezzo; e se ben io havessi alcuni ori cusiti in dosso, e nella saccocia sinistra alcune gioie, che portavo per qualche bisognio occorente, non dimeno volse Iddio, che i Turchi non li trovassero, havendomi posta la mano solo nella saccoccia destra, ne fecero altra diligenza in cercarmi in dosso. Dunque levate le robbe sopra le spalle s' avviaron i Turchi verso Dulcigno per la via d' un bosco vilisco, conducendone tutti seco, non mi giovando andar con le buone persuadendo quei che mi parevano esser i capi à non mi usar simili termini, essend' io suddito de Signori Venetiani, e trovandomi in quelle parte con le patenti del Granturcho ed' Isufbegh; la qual havendo appresso, mostrai, e ne giovò assai, affermandoli, et andassimo verso Scutari invitati da lui, che portavamo alcuni presenti ponendoli in

[1] Samaris, Samriši.
[2] Bussanti (Bušat).
[3] Daiči.

consideratione che non sariano stati ben intesi ne da lui, ne meno alla porta di Costantinopoli quei strassi, perche ci havessimo per personaggi tali, e così potenti, che s' haveriano potuto risentir contra essi anco doppo la nostra morte, la qual saria stata da loro vendicata con loro gran danno. E seben l' Archidiacono e D. Thoma non restavano di farli sapere, ch' io ero parente del Bassa Chiemanschie Mahmut, e che mi ero posto in camino per andar à trovarlo in Costantinopoli, non di meno fingevano ò di non creder, ò di non curarsene; anco a mi rispose uno di essi capi, che volevano condurne tutti a Durazzo, e venderne. Già erano 23 hore in circa, et erimo assai vicini per entrar nel bosco, quando accostatosi ai preti dissi, che io havessi gran suspetto, che quei barbari all' arivo nel bosco havessero giocato di mano, e fracassateci le teste, perche s' avicinava la notte; tanto più che sentivo le editorne (?) instanti, che facevano à loro, acciò che non venissero piu oltre; e già uno della villa, che si era ancor egli accompagnato con noi, era ritornato à dietro, et Angelo mio nepote ne havea infesto haver sentito à parlar tra loro in turchesco. che voleano amazzarne tutti. Siche vedessero di placarli con darli qualche cosa in gola, contentandomi purche restassero salve le vite, che ne portassero via quanto havessimo. L' Archidiacono, pareva, che in somma havesse persa la serenità, ne poteva ritenerse da piangere vedendo il pericolo, che corressimo di perder le vite; il che mi dava gran travaglio tenendomi per spedito, giachè egli pratico del paese e degli humori di quei barbari havea quella opinione. Onde nel caminar restai aliquanto à dietro con D. Giorgio mio capellano à reconciliarmi inanci ch' entrassimo nel bosco, e poi subito passai inanci con lasciarli ordine, che vedesse di ascondersi tra quelle siepi, che forse i Turchi non si seranno di lui avertiti, e pregasse Dio per le nostre anime se havesse sentito, che coloro ne havessero levate le vite. Ma egli seben restò per esseguir il mio ordine, non dimeno tutto smarito e attonito sene restò in mezza la strada guardandone dietro come incantato senza saperse muover di là. Perilche un di coloro voltatosi, e vedutolo così fermato sopra la strada, tanto allontanato da noi, entrato in bestia, calò il cane dell' archibuso, e li andava correndo contra per amazzarlo, quando io accorsomi di quella risolutione fui subito adosso al Turco, et a pena lo aquietai con le buone e con affirmarli, che non voleva fuggire, ma far qualche bisognio, onde il capellano correndo più che di pressa, venne à rimettersi fra gl' altri.

Intanto D. Thoma era stato in continua pratica per aquietar quei barbari, hora trattando con Safer, al qual erimo stati racomandati dai marinari, hora con gli altri capi, sichè senza che io sapessi niente, poichè non hebbe tempo di riferirmi, havea concluso l' accordo in una parte delle robbe, lasciandone col resto in libertà di ritornarsene à S. Giorgio. Et erimo già entratti nel bosco, quando dentro esso ad un tiro di mano, vidi che in una piazzetta i Turchi si fermaron tutti, e posaron in terra tutte le robbe; ed uno di quei capi mi disse, ch' io sedessi sopra uno dei tamburi;

quand' io vedendo che alhora egli volesse por mano alla simitarra per troncarmi la testa comodamente pur dissimulando il timore risposi, che mi trovassi cosi travagliato da quell' inaspettato strussio, che non havessi voglia ne anco di sedere; pur tornando à po nerli in consideratione quello che per strada havevo detto prima. Et mentre tuti stavimo smaritti et impalliditi, colui ne tornò il fiato nel corpo con dirmi, che guardassi bene se ivi erano tutte le mie robbe, e che dicessi se vi mancava alcuna di esse, perchè essi voleano piglar solo quella parte, che li era stata promessa da D. Thoma, e che col resto potessimo tornarsene quando volessimo alla nostra via; ma che prima aprissi i tamburi. perche volevano il danaro, che vi era dentro. E rispostoli ch' ero contento, che pigliassero quello, che volevano e quanti danari havessero trovati, ma che mi credessero, che non ven' erano nei tamburi ne anco per un quatrino, perchè mi erano stati levati quella matina tutti, che per non haver le chiaui appresso, essendo in mano di mio nepote, che non era lì, non potessi aprirli i tamburi, pur se li pareva li rompessero, contentandomi in tal caso, se ne havessero trovato, che subito mi troncassero la testa.

Appagati di quella risposta non volsero romperli; ma levate in spalla alcune robbe piu importanti, ne lasciaron nel bosco tirando ad alogiar quella sera nella *vila di Recci*[1] puoco lontana. Et essendo già il sole à monte, bisogniò far risolutione di caricarsi tutte le dette robbe restate, et andarne pian piano verso san Giorgio, finchè havessimo incontrato chi ne havesse agiutato à portarle, ringraziando à dio, che ne havesse scapolato dalle mani di quei barbari con manco male di quello che aspettassimo.

Giunti alla villa subito feci metter in ordine una barchetta e senza fermarsi più, se ne andassimo sù per la fiumara della *Boiana* fra il . . . dell' oscura notte à *Samarisi*, lasciando D. Thoma, che ne venisse dietro con le robbe, che non potevo capir nella barchetta, con ordine che subito mandasse à Dulcigno uno ad avisar il nepote spahoghlano di questo altro assassinamento. Ma seben il prete mandò un' huomo, essi non furon avisati, perchè colui finse, ma non volse andar à portargli l' aviso, non so se più per la puoca sincerità della maggior parte di coloro, ò pur per non incorrer in qualche persecutione di quei malandrini.

In *Samarisi* trovassimo d. Franc. Pasquali sudetto, che serviva quella villa et anco *Gorizza*,[2] ch' è oltra il fiume; e quella notte ci ristorassimo alquanto dagl' affanni patiti nelle passate borasche; e la sequente mattina visitai la chiesa, ch' era oltra il fiume, di assai buona struttura, capace di più di 500 anime; assai ben ornata di pitture per tutte le fazzate. Ha il titolo dell' Annunziata della beata Vergine, assai fornita di calici e paramenti, un l' altariolo portabile, come quasi tutte le chiese di Albania senza battti-

[1] Reči.
[2] Gorica.

sterio, e senza sacrario, mal pavimentata per i sassi delle sepolture; dove anunciata la cresma per la mattina sequente si tornò à casa, dove trovassimo mio nepote col spahoghlano, tornati da Dulcigno con haver ricuperato solamente il sasso per haver affermato il spahoghlano essei suo, e circa i danari non havendo potuto rehaverli, haveasse portato un sigillato ò fede della sualegiamento, che poi si scoprì, che era un passaporto semplice essendo in lingua e caratere turco.

Si spedì subito alla volta di Scutari con alcuni presenti a Isuf begh con farli sapere l' assassinamento fattomi sotto l' ombra sua; onde mi favorisse per giustitia di farmi render quello che mi era stato tolto. E tornaron con riferirmi, ch' egli haveva mostrato di sentir con tanto dispiacer il danno fatomi, che havea risposto che quell' affronto, non essendo stato fatto a me, ma a lui istesso, non me pigliassi pensiero, perch' egli haveva mandato à chiamar quei capi, e me haveva fatto restituir il tutto, seben credesse di refarmi del suo proprio. Con loro venne anco Sinam Rais, il qual giudicassimo, che fosse stato à discolparsi con Isuf begh, essendo stato in compagnia di quei malandrini.

Di là a puoco ne venne nuova, ch' era arivato Cascapan Sanzacco di Scutari, il qual quella sera doveva trovarsi a Salitta, che tirava per andar alla sua residenza di Scutari; e puoco doppo arivò un altro amico, ch' alla detta chiesa dell' Annunciata oltra il fiume era arivato con alcuni Turchi un comesso del Patriarca di Pecchi scismatico à far le solite estorsisioni dai preti e ville latine, delle regalie, che si doveano agli Arcivescovi d' Antivari per la consuetudine antica et fermata dai Gran(signori), le quale regalie sono doi aspri per casa ogn' anno, 12 per ogni matrimonio, 22 per matrimonio di vedovo, 48 per il matrimonio della vedova, e per ogni chiesa un cechino all' anno; e sene venivano doi ò tre volte all' anno questi comessi, e qualche volta il Patriarca istesso, come di sopra; e col brazzo di Turchi, che conducevano seco, estorquevano anco dai latini le dette regalie, seben essi sono sudditi delli soli Arcivescovi di Antivari.

Alhora Sinam Rais, che, come dicessimo, era Voivoda di Dulcigno, e come Cadi quello (?) di campagna di quei contorni, spedì alcuni de suoi huomini, acciò conducessimo quel caluiero alla nostra presenza per sentir da lui, con che autorità andasse scodendo dai latini quello, ch' à lui non si dovea, con pensiero di fargli sborsar quanto havesse scosso, et egli guadagnasse la mancia. Condotto che fù il caloiero, presentò alcune patente del Gran(turco), per le quali pretendeva di poter andar scodendo dette regalie, come da lui concesse al Patriarca suo. Ma Sinam come l' hebbe lette, voltatosi verso il calogero, gli domandò, se haveva altra maggior autorità di quella; et gli rispandendo, quella esser sufficiente, montato in colera disse: dunque in virtù di questa sola patente tu vai estorquendo danari dai latini, che non hanno di fare col Patriarca tuo, non essendo a lui sudditi, ma all' Arcivescovo d' Anti-

vari; e subito ordinò, che fosse legato e tenuto sotto buona custodia fino all' arivo del Sanzacco. Ma mentre quei sateliti esseguivano l' ordine di Sinam, e cavati alcuni funicelli cominciavano à legarlo, io dissi, che trattandosi in quel negotio dell' interesse mio, mi contentavo, che senza che fosse legato il calogero si andasse inanci al Sanzacco, e fosse terminata quella differenza coi termini della giustitia. Perrò ch' essi andassero inanzi al Sanzacco, al qual fossero mostrate le patente, e le ragioni sue e mie. Con Sinam e Musli begh spahoghlano vi mandai anco mio nepote; quali tutti di compagnia conducendo seco il calogero, se ne tiraron verso Selitta; restando abandonato dai suoi turchi il detto calogero, dubitandosi di qualche risentimento di detto Sanzacco; la venuta del quale perchè non si verificò, il calogero havendo donato ai Turchi dieci tollari, fu da loro licentiato con promissione di trovarsi à Scutari per la domenica prossima, dove sarà stata decisa quella differenza inanci Isuf begh. Ma egli non ci venne, e già per questo erano comparsi alcuni dei miei preti à dolersi, ch' ogni anno venissero doi o tre volte indebitamente gravati di quelle estorsiani, non dovendo niente ai scismatici, ma all' Arcivescovo di Antivari loro superiore. E seben Isuf begh diede ordine, che di nuovo fosse chiamato il calogero, egli non comparse mai, ma attesse con maggior sollecitudine col brazzo de suoi Turchi a riscoter quello, che ancora gli restava. Il che mi diede occasione di non domandar de' regalie a nessuno, poichè per forza già li haveano dato, se non che ciascuno mi dava qualche parte volontatariamente non versavo di accetarle trovandomi in bisognio per li sualigiamenti passati, e per i doni eccessivi, che per tutto mi conveniva far a Turchi.

Fatte le debite funtioni in Samarisi e Gorizza, e lasciati qua gli ordini, che si convenivano per lo stato spirituale di quell' anime, passassimo verso Busanti e Daiči, dove serviva, come dicessimo, l' Archidiacono sudetto; e quì alla sequente mattina andassimo à visitar la chiesa lontana doi miglia dalla villa, per la qual lontananza il prete diriz ava spe so un altar sotto una loggia della sua casa nella villa, e vi celebrava la messa per accomodar il popolo massime nei tempi fangosi e piovosi, il che trovai osservarsi quasi in tutti i luochi d' Albania, dov' erano le chiese lontane, senza che si potesse dar ordine di drizzar nelle ville almeno gli oratorij se non le chiese, poichè i Turchi non permettono nuova edificatione di essi, ne meno la restauratione, se non per forza di denaro.

Trovai quella chiesa sudetta, (sotto) tittolo di s. Nicolo, di buona uttura capace di 500 persone, ma assai oscura, e malinconica, oen honestamente fornita di paramenti e di calici, ma al soo mal pavimentata con le pietre sopra le sepolture ineguali, e sordinate. Si celebrava sopra l' altariolo portatile assai polito, galante; ma guardatone fisso, lo trovai rotto per il traverso, le convenne mandar una posta verso Gorizza per haver l' alta-

riolo di quella chiesa, acciò quella matina si celebrasse almeno la messa, essendovi congregato gran popolo; ma non si havendo trovato il prete à Gorizza l'altariolo non si hebbe, perrò sene mandò un altra all' Abbatia di san Sergio,[1] lontana cinque ò sei miglia, da dove in puoco più d'una hora havendo portato l'altario'o, si celebrò la messa, e si fece l'oratione per i morti visitando le loro sepolture con assai consolatione di coloro.

Da quella chiesa, ch' è posta sopra le colline, si scopre la fortezza di Scutari, lontana otto miglia in circa, situata sopra un sasso inespugnabile, che guarda intorno tutte quelle campagne e l' lago.

Tornati alla villa quel giorno cresmai 150 persone ò puoco più. Poi passassimo verso la chiesa di *san Sergio* sudetta et alle tre ville di Trunci,[2] nelle quale erano capellani d. Giacomo Cressendeli, e d. Athanasio Vassij, e di esse tiravano il t ibuto tre fratelli (?), cioè Isuf begh, sudetto Soliman Aga et Hebraim Aga, tutti soggietti di gran conto, e stimati in quei paesi. Convenne visitar li doi ultimi e presentar secondo l' uso, trovandosi Isuf begh à Scutari, al mio carico. E discorrendosi con questi circa lo sualegiamento fattomi dai Dulcignani, diedero buone parole, che mi si haveva fatto render il tutto, se ben credessero di pagar essi del proprio; ma non si vide, che mai le loro promesse si effettuassero, non so se più per la puoca sincerità, con la quale i Turchi trattano coi Christiani, ò pur perchè essi haveano bisogno di conservarsi benevoli i Turchi di Dulcigno per l' inimicitia, che haveano con Isuf chiaus timariotto di Sfazzi e di s. Giorgio, e con Mustafa Celebi xabia della Sadrima, coi quali erano entrati in una importante rissa, che diede molto disturbo alla Christianità della Zadrima inanci che mi partissi da quei contorni con una percossa notabile, come di sotto si dirà.

Queste tre ville di Trunci non hanno altra chiesa, se non quella di san Sergio, lontana più di doi miglia, ma di struttura magnifica capace di 3 m. persone. Vi stavano per lo passato i monaci di san Benedetto con ampie entrate, che hora sono tutte usurpate dai Turchi, e la chiesa istessa mal trattata, essendovi stati levati e rotti i miglior marmi, che vi erano, cavati gl' occhi à tutte le imagine de santi, eccetto à s. Giorgio, et a s. Michele da loro tenuti in qualche veneratione. Riconciliai quella chiesa, perchè dissero, ch' era stata violata con alcune empietà. Gl' habitanti erano tornati à ricondurmi (?) mezza, e per il resto si soprasedeva, essendo entrate in grave discordia fra loro dette tre ville per alcune fattioni et homicidij successi con occasione, che dovendosi finir il coperto di detta chiesa, haveano gl' huomini di una di dette tre ville determinato di restringer le spese della fraterna, e specialmente quella, che si faceva assai grossa nella festa di s.

[1] Srč, Sirč, Sirgi.
[2] Trunši.

Sergio, nella quale si faceva apparecchio per dar da mangiare à tutti chi fossero concorsi da esse ville alla festa. Ma le altre, senza il voto delle quali era stata fata quella risolutione, non volendo assentirvi, hebero un protesto (da) essi li preti, che si celebrasse la messa, e si facesse la festa nelle ville, acciò nessuno havesse occasione di andar alla chiesa quel giorno et aggravarla di quella spesa. Ma per esser quelli di numero inferiori, non passò il loro voto per gl' altri, che volsero andar, e far secondo la consuetudine conducendo seco d. Athanasio a dirvi la messa, non vi havendo voluto venire d. Giacomo.

Finita la festa verso il tardo tornandosene costoro tutti allegri alle circonstanze, volsero passar per la 3-a villa, la qual non havea voluto intervenirvi. Il che parendo à coloro, che era fosse stato fatto per dispetto, fu occasione che si attaccassero di parole alcune di esse dall' un e dall' altra parte, trovandosi anco sdegnati circa il prete, ch' era andatto à celebrar contra il loro volere, e molto maggiormente s' alteraron, quando sentiron una donna à lamentarsi circa uno di loro, perche con una frezzata le havesse amazzata una gallina, presuponendo, che il tutto facessero per farli dispetti, in tanto che dalle parole venero ai fatti, e all' armi fra loro, dove oltra molti ferriti dell' un' e dell' altra parte caderon morti alcuni di questa 3-a villa, del tutto restando incolpato piu che nessun' altro il prete per esser andato quella matina à celebrar in chiesa. — Però alcuni di quei vecchi comparsero à instar per il suo castigo, asserendo esser stato egli il primo à menar le mani, et haver tirato cinque o sei frezzate. Et havendoli io risposto, che al ritorno del mio canceliere, ch' era tornato fino à Samarisi, producessero la querela e i testimonij, perche non havrei mancato di fargli giustitia, il prete subito fece ricorso à Hebraim Aga uno dei padroni, il qual fece con mi una gagliarda intercession per lui, acciò io non procedessi, ne facessi circa esso altro risentimento, affermando ch' egli sapeva, che coloro gli caricavano adosso per malevolenza, ma non perch' egli fosse in alcuna colpa, havendosene egli voluto molto ben chiaure (?). Concludendo ch' essendo il prete anco suo parente, quello ch' havessi fatto à lui, riputasse di far alla persona sua propria. Et havendoli io risposto, ch' essendomi cara ogni occasione di compiacerlo in tutte quelle cose, che stessero in arbitrio mio, in questo volontieri lo compiacerò, se coloro non produranno la querela, e i testimonij. Ma che facendo essi risolutione di prosequire, io non potevo per gl' instituti Christiani negarli la giustitia. Ma egli fece tal bravata agli suoi di detta villa, che seben mi tratenessi quasi una settimana fra loro, mai comparsero. E con questa occasione havendo io pregato il sudetto Hebraim Aga e Solimano suo fratello ad interporsi per repazificar quelle ville non passò un mese, che le parti fra loro s' aquetarono.

Qui feci cominciar à sermonegiar in quella lingua à D. Pietro Isij Abbate di S. Paolo alunno del Collegio Clementino, e ch' era venuto ad accompagnarme per quelle parti, dove non si tralasiò

quasi in n ssun luoco di pascer quell' anime con la parola di Dio. E finite le cresme, e quanto si dovea, si fece risolutione di passar verso *Barbalussi.*[1] Ma perch' era la comitiva grossa, e le robbe molte, se pativa assai di cavalli, e i Turchi non vedevano volontieri quella grotta, mi parve di rimandar à dietro verso Budua D. Giorgio il capellano con alcuni altri della famiglia con quasi tutte le robbe, eccete quelle, ch erano più che necessarie in quell viaggio, e li fecci accompagnar fino alla Boiana, dove imbarcati in un navello da Budua, calaron verso la bocca della fiumara per uscir fuori in mare, e andar al lor camino; ma perchè il navello era assai grosso, e carco, e puoca aqua nella fiumara in quei giorni, vi stettero alquanti giorni à non poter uscir fuori, quando i Turchi di Dulcigno accortisi, ò pur essendo stati avisati, ch' io rimandavo à Budua in quel vascello tante robbe, sene vennero di tiro, e montativi sopra le andaron cercando per tutto; e seben parte di esse erano state salvate sotto le balle di lana, delle quali egli era carco non di meno le trovaron e portaron vià tutte, ecceta una croce piena di diverse reliquie, ch' era stata salvata nella cassa del padron del vascello, à pena havendo tanto tempo D. Giorgio con gli altri di salvarsi in un bosco vicino. Ma mai se ne potè recuperar altro, ch' una mitra di tela d' argento con freni d' oro, et una croce di rami inargentata e indorata, perchè da Isuf begh finalmente non hebbe altro che promesse e parole, la speranzza delle quale mi trattenero per quei contorni più di quello havrej voluto senza nessun frutto, seben del continuo andai buttando il manico dietro la munara coi presenti continui, ch' li andavo faccendo, non mi havendo mai assicurato far ricorso al nuovo sansacco di Skutari per non mi pigliar à petto detto Isufbegh, dal qual pareva, che i Dulcignani dependessero.

Dunque poichè furon remandate via le robbe, come di sopra, con parte della famiglia, più speditamente poi cene passassimo da Trunsi verso *Barbalussi*, che sta sopra la riva del *Drino*, fiumara maggior del Tevere, che calando con lunghi giri dal lago di Ocrida divide verso la parte settentrionale l' Albania dalla Servia, e passando per il paese della Sadrima, ariva in Allessio, ove dividendosi in doi rami sbocca nel mar Adriattico formando un' isoletta di legnami d' ogni sorte. Qui trovai D. Nicolo Gramsi investito in quella capellania dal Vescovo *Zapatense* uno dei suffraganei d' Antivari, seben quell' luoco è oltra i confini della sua diocesi, essendo egli in quello di Scutari Però feci risolutione di rimoverlo, tanto più che mene mandaron à pregare i sudetti Hebraim e Solimano coi (ti)mariotti di quel luoco ancora, acciò vi ponessi alcuni preti da loro racomandati. Ma al fine per le molte instanze di quei Christiani, che me fecero pregar anco da Isufbegh nel mio ritorno da Redoni e Durazzo, le restituij con farlene nova patente.

[1] Barbalusi, Burbuluschi.

In *Barbalussi* vi è la chiesa di san Stefano capace di 300 anime con calice, patena, croce d' argento, mal pavimentata al solito. Vi trovai il sudetto Vescovo Zapatense mons. Nicolo Bianchi, prelato di buone e sante maniere, il qual era venuto ad incontrarmi essendo la sua diocesi confinante con Barbalussi, solo essendo divisa dal Drino, oltra il quale si entra nella *Zadrima*, che e' l' antica *Farsalia*, dove successe il fatto d' armi tra Cesare e Pompeo fra Scutari et Allessio, paese fertilissimo et ameno quanto qualsi voglia altra parte d' Albania, tutto dottato dalla natura di vaghezza di scito ed ogni bene.

Finite le funtioni in Barbalussi ci traghettassimo oltra il Drino, e passassimo quella sera à *Giadri,*[1] villaggio di 80 case in circa, tutte habitate da Christiani con sole doi ò tre case dei Turchi, tra quali era Ferat Aga, per sopranome chiamato Cotus, cioè arabiato, perchè dicevano i Turchi, che più volte si era egli veduto, quando entrava nelle battaglie, come se fosse stato arabiato, menar le mani valorosamente; lo andai à visitar e presentar al solito, poichè nel ritorno che feci di Servia monsg. Orsino mio precessore, non havendo usato i complimenti seco ch' egli aspettava coi presenti ordinarij, lo havea fatto prigione, onde quei Christiani hebbero fatica di levargli lo dalle mani. Costui ad instanza dell' Abbate sudetto, che in quei giorni era entrato in differenze con Muslibegh mio Spahoglano, li feci un rebusto (?), perchè si fosse impatronido del zacco di mio nipote, ricuperato dai Dulcignani, che subito sene havea posto in dosso, e se ben più volte se li era stato domandato, non di meno sene buttava in burla e andava indusiando e portando il tempo inanti. Però la matina sequente con scusa di arivar a Scutari per la risolutione del n gotio col calogero serviano, non lo vidi più, perche puoco doppo chiamato alla guera di Persia sene parti, ma e col sacco secondo l' ordinario proceder Turchesco, non havendo quella generatione. come si vol dire, ne fede ne legge.

Da Giadri passassimo à *Blinisti*[2] villa di doi centi e più case senza nessun Turcho, solo pagano i loro tributi à Mustafa Celebia di quella regione, del qual dicessimo di sopra, con entrata di 14 m. talari, dei quali per obligo ne rimette 2 m ad alcuni hospitali à Costantinopoli, huomo di buone et hamene qualità, le cui molte buone operationi quei Christiani non cessavano di lodare, il quale, havendo le sue case tre ò quatro miglia lontano, andai à visitare e presentar al solito; e lo trovai assisso alla mensa con più di 20 Turchi di conto. E fatto me lì seder à canto me invitò più volte à pransar seco, essendo piena la mensa di pollami e carne. Però li feci sapere, che pe· l' instituto della fede nostra ci asteniamo da quei ibi per 46 giorni continui, nei quali osserviamo il digiuno à punto n quei tempi. Mi disse, ch' essendo egli informato, ch' io tanto ppartenessi al Passa Mahmut Chiemanchies, si maravigliava, ch'

[1] Gjadri.
[2] Bliništi.

io non andassi à Costantinopoli à visitarlo, essendo egli di tanta stima e autorità in quella Corte, narando i suoi carichi e titoli sin hora havti, e ch' era predestinato di esser creato Capitan generale da mare, se si fosse fatta mutatione di quel carico; concludendo che se havessi fatto risolutione di andarvi, si offeriva con occasion, che fra 16 giorni dovea egli ponersi in camino verso quella volta, di condurmi ancora à salvam nto. Risposi, che li rendevo gratie, e li havrei dato risposta.

Era à Blinisti capellano D. Primo Isij, che serviva anco alla villa di Giadri dove quando passai, hebbi da quei vecchi gagliardi instanze di provederli d' un capellano particulare, poiche D. Primo non poteva supplir a tutti doi quei luochi, proponendo essi D. Pietro Isij Abbate di san Paolo. Ma perche era comune la chiesa di s. Stefano vicina à Blinisti all' un' et all' altra villa, e quei, di Blinisti dicevano haverla essi provista di paramenti e di calici con altro che li faceva di bisognio, ci era dubio, se il prete di Giadri havesse potuto servirsene senza qualche difficoltà e dispendii Però così contentandosi tutti doi i preti, con l' intervento anco et autorizatione del vescovo si diede quel carico ad ambi doi in comune, del che anco le due ville restarono sodisfatte.

E perche s' avicinava la festa dell' Annunciatione della beatissima Vergine fui invitato ad intervenirvi in *Allessio*, lontano cinque ò sei miglia da Blinisti, dove con gran frequenza ella vien sollennizzata in una buona chiesa capace di oltra 2. m persone, fuori della città di là dal Drino, e vien officiata dai frati osservanti, che hanno nella città un cenvento con tre ò 4 di loro, misero e povero al possibile per li continui aggravij dei Turchi, li mangiano ogni cosa. Nella chiesa sudetta dicono esser sepolto il famoso Allessandro Castrioto, chiamato per altro nome Scanderbegh, che si segnalò con tante valorose fattioni contra Turchi, le quali ridotte in versi si cantano in quella lingua da tutti gl' Albanesi in pre enza anco dei Turchi.

Al mio Arivo in *Allessio*[1] andai secondo l' ordinario à visitar e presentar il cadia della città, al qual havendo fatto veder le patenti del Gransignor, egli in conformità di quelle mene fece spedir un' altra, acciò potessi liberamente praticar per tutti i luochi della sua giuriditione.

Allessio à gl' anni passati era da qualche cosa, ma adesso è ridotta di edificij e di habitanti à tale, che è come un villaggio con le mura, che le erano intorno smantellate, con gran parte delle case ruinate e mal ridotte, habitate da Turchi più insolenti che in qualsivoglia altro luoco. Hà però un castello, che da una collina puoco forte guarda e domina la città.

Vi saranno da 30 case de Christiani, i quali per la maggior parte trovai molto mal affetti circa il loro Vescovo monsignor Innocenzo Stoilino, Monaco da Ragusa, uno dei suffraganei d' Anti-

[1] Alessio, Leš.

vari, per haver date alcune sinistre relationi di quei poveri Christiani alla fel. memoria di papa Clemente ottavo, toccandolo essi publ camente di mala lingua e di mala vista. E forse che per questo le havesse più v lte amorevolamente amonito indarno, che volesse trasferirsi da Ragusa, dove s' havea fermato, e andasse alla residenza, nella qual finalmente lo trovai nel mio ritorno di Servia puoco ben affetto circa di me, havendo io dato conto à Roma, ch' egli non risedesse.

Celebrassimo dunque la solenità sudetta con marivaglioso concorso de Christiani, che da tutte quelle parti circonvicine erano convenuti con molti Turchi ancora, che per curiosità entraron in chiesa per veder le nostre ceremonie della messa, nella qual al parer de tutti, e massimi del Vicario, ch' era il Gransignor dei frati, cantai col piu solenni apparati, che fu possibile, essendovi molto numero dei preti e di frati venuti da tutte le ville, ch' erano lì intorno.

Di là passassimo à *Baladreni,*[1] villa di 50 case ò puoco più. Vi serviva D. Andrea Julsi nativo del luoco nella chiesa di s. Anna. Ha calici e paramenti decenti. Ha campanile quadro, ma senza campane. Gl' habitanti sono tutti Christiani latini, eccetto doi case de Turchi.

Poi passassimo à *Cacaricchi,*[2] che per esser villaggio di 160 case ha doi preti, D. Christoforo Crutta e D. Giov. de Nizza con la chiesa di s. Niccolo, e col campanile ancor ivi quadro con una campana sopra, senza nessun Turco. Poi passassimo à *Cuculi*[3], pur oltra il Drino, ch' è mezzo nella diocesi di Scutari, e mezzo di Allessio, dove trovai Isufbegh fratello e molta comitiva de Turchi, venuto à ricreatione in casa di Tetta Mida uno dei (capi) di quel luoco. E con quell' occasione andai a visitarlo per veder se vi era risolutione per la restitutione delle robbe tolte dai Dulcignani, circa le quali egli si scuzò di non haver mai havto comodo di trattarne con coloro per molti impedimenti, ma che come fosse stato il tempo non haveva mancato di far ogni opera, acciò elle mi fossero restitute. Dalla qual risposta scarsegiata dalle prime mi accorsi, che era tempo puoco, e ch' egli solo mi dava parole per stancarmi, come fu in effetto, essendomi stato poi referto, ch' egli haveva havto la parte di quei botini, poichè gl' era stata veduta in casa tra l' altre cose una coperta di seta da letto assai vagamente lavorata, che quei malandrini lavaron l' ultima volta à D. Giorgio.

Volse, ch' io pransassi con lui quella matina, e fece seder anco mio nepote, eto à mezzo pasto fece seder anco l' Abbate, e D. Primo Isij ch' erano venuti accompagnarmi, sedendo egli pur in terra sopra tapeti in una pellicia di rale sguardo foderata di fuini

[1] Baldrin.
[2] Kakariki.
[3] Kukli?

con un gran turbante in capo; huomo di bella e nobil presenza, eloquente, et accorto oltre modo.

Quella sera tornati à *Blinisti,* venne il Vescovo Zapatense sudetto, con tutti i preti della sua diocesi ad invitarmi alla benedizione delli ogli santi nella sua chiesa di san Giorgio, lontana quatro ò cinque miglia, dove non volse assentir mai di far egli stesso quell' offizio, parendoli, che trovandomi io presente, a mi si convenisse, ne mi parue restar di sodisfarlo essendo da me amato, e stimato assai per le sue buone qualità. Et havendo me invitato, che volessi visitar la sua diocesi inanci ch' io passassi piu oltre, li promisi di sodisfarlo subito che fossi tornato da *Renati*[1] verso la riva del mare, dove essendo stata violata la loro chiesa di san Giovanni, erano stati hormai spesse volte alcuni di quei vecchi à pregarlo mi si trasferisse à riconciliarglela.

Inanci che partissi dal Vescovo, mi parve tempo et occasione di andar à visitar e presentar il Cadi della Sadrima, poichè si trovava puoco lontano da quel luoco nel villaggio di *Mieti,*[2] e mentre la matina del Venerdi santo si ponevano all' ordine i cavalli, arivaron dei Turchi à cavallo nel cortile del Vescovo esponendo, che il Cadi era mal sodisfatto, specialmente di lui, perche essendo arivato nella Zadrima. et anco in casa sua l' arcivescovo dei Christiani di quei paesi, egli non havesse procurato, ch' in tanto tempo fosse venuto à riconoscerlo, e mostrarli, che tenga di lui stima. Et essendoli stato risposto, che li potevano riferire, che a punto s' insellavano i cavalli per venir à sodisfar questo debito con lui, i Turchi però non volsero auiarsi inanci, finche tutti non ci ponessimo in camino. Et il Vescovo entratto in suspetto, che non ne fosse usata qualche stranezza, fece pigliar doi para de caponi, e non so che altro, oltre i presenti che io li portavo, acciò il barbaro meglio restasse placato.

E perchè era la matina del Venere santo, e D. Gius. Bianchi capellano di santa Maria di *Gallina* ne aspettava all' offizio in quella chiesa, ch' era su la strada di Mieti, come ci avicinassimo à detta chiesa, pregassimo i duo Turchi, che passassero inanci, e facessero al Cadi buona relatione, acciò non ne si mostrasse sdegnato al nostro arivo.

Io havessi remandato verso Blinisti la famiglia, e solo ed il Vescovo e l' Abbate et alcuni pedoni ci ponessimo in camino, e finito l' offizio s' accompagnaron con noi per ogni buon rispetto molti di quei vecchi delle ville circonvicine di *Haemille,*[3] e *Renesi,*[4] siche giunti à *Mieti* alla casa del Cadi, lo trovassimo con un gran turbante in capo assiso sopra un crovetto, ch' è come una scena tre palmi alto da terra, e sedeva sopra tapeti e cussini, huomo

---

[1] Manati?
[2] Mieta, Mjet.
[3] Haimeli.
[4] Renesi.

di bella presenza con una barba lunga nera, qual al mio arivo nella stanza subito si levò in piedi per honorarmi. Il che mi fu detto, che li Cadi fanno ai soli Sanzacchi, e persone grandi, et accoltome con belle maniere, me vi fece seder à canto sopra alcuni cusini, li feci la scusa, che veramente erano alcuni gi rni, ch' io mi trovavo nella Zadrima, senza esser venuto sin alhora à far il debito mio seco ritardato dalla speranza della ricuperatione di quanto mi era stato tolto dai Dulcignani, per che alhora (se) li haveria pareva di poter li comparir inanci senza rossore con quei doni, che si convenivano alla sua persona, ma che pur intanto accetasse con quel puoco il buon animo mio; e subito coi presenti li feci por inanci alcuni danari, acciò mi favorisse di un passaporto in conformità delle patente del Granturcho, le quali insieme con le altre che fin alhora havevo haute egli lesse tutte, e rispose, ch' all' arivo del suo s cretario l' haveria fatto spedir, e mandar fino à Blinisti, desiderando di farmi qualche maggior servitio per la riverenza, che porta al Bassa Chiemanchies Mahmut. Fece seder al suo dirimpetto anco il Vescovo stando tutti gl' altri in piedi, e doppo alcuni raggionamenti si licentiassimo et andassimo à pranso dal sudetto D. Giov., ch' era nepote del Vescovo, e vi stessimo fin al tardi; quando rimontati à cavallo, volse il Vescovo accompangarmi quasi fin à mezza strada di Blinisti. Et essendo già tramontato il sole, mi convenne usar dei sproni, et anci andar di galoppo per non caminar di notte per quelle campagne in terra de Turchi. Il che causò, che la spada, che havea l' Abbate à canto, havendo batutto via il fondo del cannone, dov' erano le patenti del Granturcho, e tutte le altre, havendosele egli posto alla cintura dalla parte della spada, et uscite fuori del cannone tutte caderon à terra senza che ce ne accorgessimo arivando senza esse à Blinisti, dove oltra che trovassimo la fameglia mezzo spaventata per l' indugio del nostro ritorno dal Cadi, dubitandosi di qualche incontro, restassimo tutti attoniti per la perdita delle p tenti. Però se ben erano passate doe hore di notte, spedij subito mio nepote con l' Abbate per l' istessa via à veder, se vi havessero potuto ritrovare. E volse Iddio col favor di un puoco di luna, che puoco più lontano di doi miglia trovaron il tutto con renderne gratie à s d. Maestà, che ne faceva superar tanti incontri.

Celebrassimo *la Pasqua in Blinisti* con gran divotione di quel popolo, dal quale ricevei molta consolatione in sentir in una processione, che tutto il popolo domandasse ad alta voce misericordia à Dio, con rispondersi gl' uni a gl' altri in doi chori soli con queste parole replicate del continuo: „Kirie eleison, Christe eleison", nto le donne, quanto gl' huomini ed i fanciulli tutti, essendo per vero nation assai inclinata alla devotione. Alorche entrano in iesa, li prima s' inginocchiano a far oratione inanti la porta, e tti generalmente si astengono nelli venerdi di tutto l' anno dalle va e laticinij, e quando vedono passar un sacerdote, lasciano ni cosa, e corrono à bacciarli la mano. Nelle messe sentendo

nominar Jesus tutti s' inchinano con replicar: „Jesus;" e molti altri atti di devotione.

Passai poi a reconciliar la sudetta chiesa di s. Gio. Battista à *Renesi,* dalla quale essa è più lontana di doi miglia dentro un porto capacissimo, e diffesso da tutti i venti, che prende il nome dalla chiesa sudetta di san. Giovanni col sopranome di *Medua,*[1] dove alcuni vascelli da Budua, e da Perasto scancaron alcuni pezzi di artigliaria al nostro arivo in segno di saluti. E perchè quei di Renesi erano mal sodisfatti di D. Christoforo Cruta loro Capellano, che talvolta soleva venir a dirli la messa, e ministrargli i sacramenti, per le instanze, che mi fecero, gli concessi D. Andrea da Baladreni assai più vicino, poichè per la povertà del luoco non potevano mantener il capellano particolare, oltra che ne meno sene trovava.

In tanto s' avicinava la partita del xabia sndetto per la volta di Costantinopoli, onde feci risolutione di mandar seco Marino mio nepote per veder se si potesse cavar dalle mani dei Turchi le possessioni, e l' entrate dell' Arcivescovo, e dell' altre chiese d' Antivari, poichè circa i patti stabiliti nella perdita della città erano da essi state usurpate, et anco per proveder, che i Latini miei sudditi non fossero più molestati dalle indebite essationi del Patriarca Serviano scismatico, oltrache venivo à conservarmi nella riputatione della dependenza del sudetto Bassa per esser maggiormente rispettato dai Turchi, dove mi conveniva passare Onde il primo giorno di Maggio havendo il xabia al parer suo assicurata la Zadrima con haversi repacificato con Isufbegh suo nemico, e per maggior ratificatione dell' amititia havendo quella matina pransato seco nei suoi giardini à *Gramsi,*[2] cominciò à marchiare con comitiva di piu di 30 cavalli, aspettandolo io à Blinisti, dove egli dovea passare per racomandargli il nepote; e haveo posto sù una buona cavalcatura per si lungo viaggio, e per dargli anco in mano alcune lettere in favor mio al Bailo di Venezia, et anco per il suo paggio chiamato Pervana, che desiderava accomodarsi in certe loro scole in Costantinopoli.

Nell passar ch' egli fece, si fermò, e con piacer prese le lettere et accolto il nepote disse, che non meno pigliasse pensiero, che li saria stato à cuore quanto ogn' un altro de suoi più cari, e li assignò subito il sudetto paggio, acciò non servisse altri che la sua persona; sen' avertito passato che fu, che i Turchi quando sono montati à cavallo per qualche lungo viaggio, prendono à si mal augurio esser fermati sopra la strada quel primo gi rno, che quando questo li aviene, sogliono di nuovo tornar à casa, e rimontar à cavallo per fuggir quel mal augurio. Non di meno egli sene passò verso Allessio, dove quella sera s' alloggiò nei padaglioni sin alla matina seguente. Con quella comitiva si era anco accompagnato l'

[1] Medua.
[2] Gramši.

Archidiacono di Antivari sudetto per andar à reclamar alla Porta di Costantinopoli circa Cacenico Sanzacco di Scutari, che per certo preteso delitto di D. Francesco suo prette, havea fatto pagar all' Archidiacono sudetto 500 talari. Vi era nella cavalcata il Damiani Giemino d' Antivari e Dulcigno, che vi andava per assicurarsi meglio nell' offizio, che havea. Il che mi fu di gran piacere per ogni occasione che potesse occorer al nepote in sì lungo viaggio.

Doppo la partita del xabia, mi parve esser tempo di sodisfar al desiderio del Vescovo Zapatense, però mi trasferij alle ville di *Trasciani,*[1] e *Fixta,*[2] dov' era capellano D. Primo Zinzio nella chiesa sotto titolo della Madonna, assai honestamente fornita di paramenti e col calice d' argento. E gli si lasciò ordine, che apparechiasse un altra pietra maggiore per l' altariolo, e la portasse al Vescovo à consecrarla. Mercoledi venne un messo dalla parte di *Redoni* verso Durazzo, mandato da Nelbegh potente in quei paesi con una lettera invitandomi à trasferirmi in quella parte per consolatione di quei Christiani à lui sudditi, poichè essi li ne haveano fatto continue instanze, doppo ch' haveano inteso il mio ingresso in Albania, e che se havesse voluto farli questo piacere, mi haveria fatto la scorta l' istesso messo chiamato Gioanni Chieca al ritorno suo da Perasto, dov' egli lo mandava per alcuni suoi servitij. Risposi, che fatta quella visita nella Zadrima l' haverei compiaciuto, purchè mi assicurasse il viaggio con mandarmi ad accompagnar da qualche suo Turco di authorità.

Partito il messo verso Perasto, e finite le funtioni in Trasciani e Fixta, passassimo à *Zappa,* dove nella chiesa di s. Giorgio, nella quale facessimo la benedizione delli ogni santi, serviva D. Primo Cruesio assai compito, e di buona intelligenza.

Quì mi venne à trovar una donna Christiana moglie d' un Turco, esponendomi con molte lagrime, ch' ella era la più infelice e disperata di quei paesi, perch' era già molto, che trovandosi ella (seben era sua moglia) in potenza d' un Turco, che sel' havea presa per moglie, senza ch' ella si potesse liberar da lui, veniva esclusa dai sacramenti et anco dalla chiesa, non venendo per questo admessa dal prete, come le altre donne Christiane, supplicando, che trovandosi ella dolente della servitù, nella qual vivea in poter di quell' infidele, volessi dar ordine al prete, et al Vescovo, dal qual più volte havea fatto ricorso, ch' ella fosse admessa con le altre alla messa, et alla comunione, essend' ella in tale stato di confusione, che se non veniva consolata da qualche parte dubitava di ridursi à tale, e hauria causata la morte à se stessa per non viver nella miseria, nella quale vivea. Non mancai di andar con molte ragioni temperando la passion di costei, avertandola, che quelli, che per levarsi dalle miserie di questo mondo haveano fatto impiamente risolutione di esser homicidi à se stessi, sono

[1] Tražanj, Trošnjani.
[2] Fišta.

entrati nell' altro mondo in miserie cosi estreme, che meglio saria stato per loro di non esser nati, si che s' ella non poteva, come asseriva, levarsi dalle mani di colui, che havendo procreati seco alcuni figlioli, non poteva assentire di licentiarla, pregasse Iddio, ch' egli la liberasse, onde potesse colle altre esser admessa al suo desiderio; che in tanto s' haveria hauto consideratione con Mons. Vescovo almeno circa il suo entrar in chiesa con le altre Christiane, e s' haveua deliberato quello, che s' havesse potuto fare già che alla comunione per tutto elli venivano esclusi, come per consentienti al peccato nella concettione dei figloli, oltra che la forza è cosi assoluta, ch' elli non potrano farsi forza à quelli infedeli, quando se li prendono per moglie, s' essi non volessero assentire. Non di meno mi parve, che quelle donne, delle quali per tutt' Albania e per tutta Turchia è gran numero, non si dovessero escluder dalla chiesa, acciò con questo tratenimento almeno, poiche sono esclusi dalla comunione, si conservino nella fede Christiana, all' apostasia della quale pur troppo vengono solecitate dai mariti infedeli, e molto più facilmente lasciavano la fede, quando non havessero l' ingresso nella chiesa.

Et invero mi parve gran mancamento di quella Christianità à tollerar un abuso di tanto pregiud zio, circa il quale non si sono mai curati di far ricorso ai superiori; massimo al Mufti, ch' è capo spirituale della setta Mahumettana, che prohibisse espressamente le copule dei Turchi con Christiane. Et in più luochi non mancai di riprender questa loro puoca cura della salute corporale e spiritule delli lor figlioli, non che dell' honor violato delle case loro, sicuri che ne renderano conto a Dio.

Speditomi di Zappa andassimo alle ville di *Haemelli* e *Renesi*, dove dicessimo, che nella chiesa di santa Maria di Gallina serviva D. Gius. Bianchi, poi discendendo giù da quelle ville, che tutte erano sopra colline, venissimo alla villa di *Mireri*[1] in una bella pianura bagnata dal Drino, nel qual entra il fiume *Giadri*, dove nella chiesa della Madonna assai picola, ma con un portico inanti, era capellano D. Nicolo Cabassi, e nella villa di *Schielit*[2] contigua D. Gius. suo prette. Di là passassimo alla villa di *Babbi*,[3] dove pur serviva nella villa di s. Pantaleone D. Giov. Trunsi, detto per sopranome il Scanderbegh. La detta chiesa capace di 300 persone era consacrata con croci in doi fazzate, e doi nell' altre doi. Ha una croce d' argento, ma il calice con la patena di stagno.

Et perchè il Vescovo, ch' era lì col suo vicario, mi pregò che volessi amonir detto prette, acciò lasciasse una concubina, ch' egli teneva già erano molti anni, poichè esso l' havea più volte amonito, e cominciato à castigarlo indarno, poiche egli subito ricorreva dai Turchi, acciò li comandassero, che non lo travaglasse, lo amonij

[1] Mireri.
[2] Selčit.
[3] Baba.

sotto pena della suspensione dalla messa, e privatione della sua officiatura, che si separasse da essa. Il che egli fece subito, ma non prima intesa la mia partita per Redoni e Durazzo, che un' altra volta tornò al vomito. Onde al mio ritorno in Sadrima, havendomi si condoluto il vescovo con tutti gl' altri preti, che colui era incorigibile instando per il suo castigo, essequij circa esso la penna del monito lasciando secreta comissione al vescovo di restituirlo, se si fosse emendato, acciò che non andasse ramengopio (?) essendo vechio.

Et perchè erimo vicini ai giardini et habitationi d' Isufbegh, ch' essendo arivato al suo carico Cascapan Sanzacco di Scutari, si era ritirato à casa sua, andai per termini di creanza à visitarlo con alcuni presenti al solito, mi fece pur molte offerte di far e di dire in proposito dei Dulcignani. Ma tutte erano parole finte. Poi in progresso del ragionamento parlando egli con l' Abbate, ch' era meco, cominciò à scoprir la mala volontà sua contra il xabia sudetto, seben se erano pacificati come dicessimo; perche servendosi dell' occasione della sua absenza havea dissegnato di darli una botta notabile con dar il guasto alla Zadrima, e sacchegiar le case di esso xabia, come fra puochi giorni egli fece, dicendo all' Abbate, ch' egli era risoluto all' arivo del Sanzacco dai Ducaini, che havea chiamato à posta, e lo aspettava di breve di castigar quei della Zadrima, havendo lo essi impedito il passato inverno nell' incursione, ch' egli havea dissegnato con certa speranza di gran preda, e de bestiami, e chiassi de Ducaini nemici del Granturcho, per il qual impedimento havendosi essi mostrati come rebelli, defendendo i nemici del loro Principe, voleva lasciar (diceva egli) al mio giudicio, essendo io il loro capo spirituale maggior di nessun' altro doppo il Papa, che pena e castigo per questo essi meritassero. E passaron puochi giorni, che trovandomi io pur nella Zadrima nella villa di *Crucca*,[1] dove serviva D. Giorgio Bianchi, alunno del Collegio Clementino, Vicario e nepote del Vescovo nella chiesa di s. Demetrio restaurata dai fondamenti per la ruina, causatassi dal terremoto, ne venne nuova, che il Sanzacco sudetto era arrivato molto grosso, e già passato il Drino, et entrato nella campagna di *Mieti*, ereti i padiglioni puoco lontano dalle vestigie della città di *Degna*, già ruinata da Scanderbegh, ivi aspettava ad unirsi seco il Sanzacco di Scutari, et Isufbegh, ch' havea fatto chiamar sotto l' insegno tutti i Turchi e Christiani suoi dependenti d' Antivari, Dulcigno, Trunsi, Cacaricchi, Cuculi, e quelli che stavano sopra le rive della Bojana.

Questa nuova diede assai che pensar à tutti, ne io trovandomi fuori dei confini passar il *Drino*, e trattenir mi finche passassero quelle furie nella villa di *Cacaricchi*.[2] Ma si era amalato gravemente Angelo mio nepote di certi dolori di stomaco, che lo ha-

[1] Grűka.
[2] Kakarić.

veano ridotto à tali, ch' era già il quarto dì, che non havea potuto ritenervi cosa alcuna, pure ò perche fosse spaurito dal pericolo, ò perche egli si sentisse meglio, come diceva, volse montar à cavallo; poichè Cacaricchi non era lontano più di tre miglia. Et arivati tutti allegri per esser in parte secura, non passaron doi hore, che sentì romperlisi come una postema nel petto, e gonfiatalisi la gola solo con grand' instanza racomandandomi si à ricordar mi dell' anima sua, et invocando l' intercessione della beata Vergine e della s. Cecilia sua Avocata, à mezza confessione, che mi fece, non gli potendo piu intender le parole, che tuttavia con molto fervore andava quanto poteva esprimendo, tenendolo io in braccio, e facendoli animo à domandar misericordìa à Dìo, persa totalmente la favella, gli diedi l' assolutione, poi lassatolo alla cura del Padre theologo, e di quei preti, mi ritirai à buttarmi in ginocchioni à supplicar S. D. Maiestà, che mi facesse gratia della salute di quell' anima, la qual puoco doppo con gran segni di contritione sene parti dal corpo ai 13 di Maggio, lasciandome tanto adolorato, e attonito, che quasi non sapressi dove mi fosse, essendo giovine di 23 anni d' ingegno vivace, e di memoria felicissima, del qual mi servissi non solo per secretario, ma anco à certi bisogni; supplicai à sermonegiar gratiosamente al popolo, e venne à mancarmi nel maggior mio bisognio fra il molto patire di quei viaggi nell' incomodo dormire quasi in ogni luoco per terra senza lenzuola fra un' infinità d' imonditie, delle quali parea che nessuno potesse deffendersi, essendone pieno quel paese.

Sentit si il caso della sua morte, il Vescovo con molti preti venero à trovar, e consolarmi di quella perditta, la qual venendo dalla divina volontà, conveniva sopportar con patienza, ringratiarne S D. Maesta.

Intanto quei della Zadrima, vedendosi comparsi i nemici adosso, ci consigliaron prima che s' accendesse il fuoco, e che i Turchi cominciassero dannegiarli, mandar à placar il Sanzacco, e procurar, ch' egli senza fargli altro dispiacere sene tornasse a dietro, però fatta una raccolta di rinfresco et altri doni, mandaron alcuni dei principali lor vecchi à presentarli il tutto. Et egli, seben accettò il presente, non promise, ne diede alcuna intentione di tornarsene, ne meno apertamente disse il suo pensiero, fiuche le genti d' Isufbegh non fossero tutte all' ordine sotto l' insegni. Il che vedendo quei della Zadrima, si possero insieme sotto la condotta di Safer prefetto dell xabia, e patiò la loro protettione anco Ferat Cotus Aga, del qual dicessimo di sopra, e si presentaron à fronte degli allogiamenti del Sanzacco, nei quali era già arivato con le sue genti Alli Cascapan Sanzacco di Scutari e la maggior parte delle genti d' Isufbegh, ai quali parendo di esser come disfidente à battaglia, usciron fuori, et attaccatasi la scaramuzza nel primo impeto restaron dall' un e dall' altra parte molti morti, e gran numero de ferriti, massime dalla parte dei Zadrimani, i quali vedendosi così gran quantità de Turchi adosso rispetto à loro, ch'

erano solo spallegiati da quei d' Allessio, cominciaron à piegar indietro, ne fu possibile ritenerli, seben Safer, ch' era giovine assai coragioso di anni 22 in circa, postosi inanci à tutti, per gran pezzo sostenne l' impeto dei nemici. Ma finalmente vedendo, che anche Fe at Aga con la sua squadra tutta dissordinata s' andava à più poter ritirando, egli ancora cede il campo ai nemici; e fini la fattion di quel giorno, tornandolessi il Sansacco vittorioso ai suoi allogiamenti, essendo già l' Haemilli e Ramsi, et altre circonviccine (ville) sacchegiandoli tutte sin alle case del xabia, che tutte andaron in preda ai nemici, e non vi lasciaron casa alcuna, tagliando i cerchi alle botte del vino, e facendo molti oltraggi alle donne, accesero il fuoco nelle case, che con miserabile spectacolo si vedeva da *Cacarichi*, non che dall' altre ville int rno, levar le fiamme sin al cielo. E perchè al primo arivo dei Turchi i Zadrimani haveanno caciati i loro bestiami verso i monti, acciò non andassero in lor potere, mentre soli quei di Giadri haveano mandato i suoi in salvo nella villa di Cacaricchi, essi doppo quelle fattioni non solo fecero preda di tutti quei, ch' erano sui monti, ma minazzarano di venir à sacchegiar il resto delle ville, e dargli il fuoco. Sichè bisogniò, che i Zadrimani facessero risolutione di far una grossa contributione di danari, coi quali doppo molte pratiche placaron i nemici, che aquetò il tutto.

Onde furon licentiate le genti, le quali mentre si avicinano alle case loro, una di quelle matine venne una nova nella villa di *Cacaricchi*, che erano passati di quà dal Drino più di cento Turchi da Dulcigno, che venivano alla villa per levar il bestiame di quei di Giadri, e che erano già vicini per entrarvi dentro. Per il che tutti quelli, che haveano bestiami, cominciaron con molta fretta à cacciarli verso *Baladreni*, o pur verso il monte, che sta à cavalliero à Cacaricchi. Et io che non potevo sentir nuova, che più mi potesse alterar di questa; poichè quei barbari sentivano male l' instanze, che si facevano per la restitutione di quanto mi haveano tolto, e già minacciavano, subito presa una camicia sotto il braccio, et un breviaretto nella saccoccia, uscitomene con molta fretta coi miei fuori di casa, trovai che D. Christoforo poneva in ordine una barchetta, nella quale entrati, si cominciò à spingerla sopra il canale verso Baladreni, ne potendosi per danari trovar chi ne agiutasse a farla andar inanti, parendomi, che ella facesse puoco viaggio alla fretta, che havevimo, feci risolutione di smontare dubitandomi di haver i Turchi vicini; e quanto mi potevano portar le gambe con gran fretta caminando et anche correndo ci allontanassimo dalla villa, volgendosi del continuo indietro per veder se ancora comparivano i Turchi a seguitarne. Ma giunti che fossimo vicini à *Baladreni* ad un quarto di miglio, non vi essendo barchetta nessuna da traghettarne oltra il canale, mi parve esserne ridotto nella rete; onde non pottevamo scampar dalle mani dei Turchi, se i fossero discoperti, se non col buttarmi a nuoto non vene vedendo ı alcuna parte il guado per guaciarlo. Il che mentre mi dava gran

travaglio, massime trovandomi tutto bagnato dal sudore con pericolo di una puntura per un venticello fresco, che tutto mi trapassava; ecco un barchetta venir dalla parte di Allessio, ma caricata di legni, che finalmente mi traghettò oltre la riva, se ben con intervalli di tempo, non potendo levar, se non un solo alla volta.

Giunti al *Baladreni* non vi trovassimo quasi nessuno, perchè havendone scoperti la guardia venir così frettolosi per la pianura, e sapendosi la moltitudine dei Turchi, che si trovavano in quei contorni con l' armi in mano, fossimo stimati esser una parte di coloro, che venissimo à sacchegiarli, e farli degli oltragi. Però sen' erano quasi tutti fugiti ad ascender nella selva vicina, presone li figlioli, con quante haveano potuto portar seco delle robbe delle lor case. Ma essendo noi stati sconsciuti, e sentendo quasi passavano à Cacarichi, mandaron subito à richiamar i fuggiti, e spediron un huomo per la via del monte ad esplorar gl' andamenti dei Turchi rinforzando le guardie in altri luochi ancora. E tornò il messo con riferir, che i Turchi senz' haver fatto altro danno sen erano andati verso Dulcigno. Ond' io levato l' una barchetta coi miei, tornassimo quella sera alla villa per aspettar ivi i messi d' Hezbegh per passar in Redoni; poi che senza essi non ardivo di andarvi, dovendo passar per il paese bagnato dal fiume Mattia, dov' era timariotti, e patronegiava Alaibegh, del qual havevo sentito, che si fosse lasciato intendere, che se in qualche luoco me havesse potuto haver in mano, mi havesse fatto prigione, e mandatomi subito verso Costantinopoli, non potendo esser, ch' io non andassi esplorando quei paesi con dissegno di qualche novità. E non compariva nessuno, perchè Gion Chieca mandatomi da esso Hezbegh, havendo fatto di ordine mio una levata di vasselli Perastini invitati andar a caricar formenti in Redoni, sen' era egli montato sù essi, e passatossene verso quelle parti per mare.

Non s' interposero molti giorni, che trovandomi tutto occupato da varij pensieri venne l' Abbatte a dirmi, che Boe Gianchi da Marchigna gli havea fatto sapere, ch' egli era stato quei giorni à trattar alcuni negozij col suddetto Alaibegh, e che non solo l' havea disgannato dalla sinistra opinione, che havea di me, ma fattolo entrar in desiderio di veder, e di favorirmi, massime havendo sentito da chi dependesse alla porta di Costantinopoli, e che tra puochi giorni egli dovea esser à Marchigna in casa sua, dove havrei havto occasione di abboccarmeselo. Per la qual nuova mi parve di tornarsene à *Blinisti*, dove per un messo dell' istesso Alaibegh intendessimo il mio arivo a *Marchigna*,[1] e l' invito che mi faceva che mi lasciassi veder prima che egli partisse di là per tornar à Biatzia. Onde subito apparecchiati i soliti presenti montai à cavallo con l' Abbate e mi trasferij à Marchigna doe miglia lontana non senza molto sospetto di qualche avania turchesca; pur confi-

[1] Markinje, Murkinje.

datami in Dio, nelle mani del quale mi havevo in quel viaggio totalmente rasignato, mi andai intrepidamente. E li trovassimo sotto certe ombre apresso una fontana essersi attendati con una grossa comitiva di Turchi con molti cavalli di pezza, et a punto stava assiso alla mensa distesa sopra l' herba, che vedendomi comparire mi consolò tutto con la grata cera, con la qual mi accolse, e subito fatto me li seder appresso, mi usò molte belle parole di complimenti assai graziosi invitandomi, che se havessi pensiero di passar verso Redoni e Durazzo, mi trasferissi la matina sequente in Allessio et ivi lo aspettassi, perchè saressimo andati a casa mia à Niathia (Nanschjat?), dove per assicurarmi in tutti quei paesi sono stato bene, che io havessi aspettato il ritorno del Chehaia del Sansacco di quelli parti per conseguir le mie patenti, non si trovando allora pronte per esser andato ad accompagnar alquante giornate il Sanzacco, che tirava alla guerra di Persia. E perchè sedessimo così a fianco, mi pregò che li sedessi al dirimpetto, acciò havesse potuto, come diceva, gustar più comodamente il piacer, che sentiva della mia presenza, usando parole, e maniere cosi gravi, che restai non meno maravigliato, che sodisfatto del suo procedere.

Finalmente presa licenza col sudetto apontamento tornati à *Blinisti*, calassimo giù per il Drino la matina seguente in *Alessio* et allogiassimo nel convento, dove, come di sopra fu detto, era Guardiano et anche Vicario del Vescovo fra Lodovico Carli, al qual parve, che dovendosi aspettar in casa di Alaibegh il ritorno del Chehaia, in tanto si desse una vista, e si consolassero alcune villa, ch' erano fra Allessio e Biatzia, mentre dai preti di Redoni, e di Rendesia ricevevo continui ambasciate, acciò io non passassi più oltre dei molti pericoli, ch' io havrei corso in quelle parti, non solo perchè si fossi buttato per quelle campagne non più di 300 Turchi fuor usciti Idroman Derviš assassinando quanti passavano; ma anche perchè la presa e sacco di Durazzo fatto dall' armata di Ponente l' anno passato teniva cosi suspetti gl' animi dei Turchi, che li pareva, ch io fossi venuto tentarvi qualche altra novità, offerendomi molti doni, acciò io tornassi a dietro. Ma trovandomi haver il favor dei turchi, che erano Alaibegh e Hezbegh, oltra la testimonianza di tante patenti, ch' havevo meco, entrato anche in qualche inditio, che vi si trovaria qualche notabil dissordine, massime che detto Hezbegh m' invitava a venirvi, volsi ad ogni modo passar inanzi.

Siche la matina seguente ai primi *Giugno* lasciata in Allessio l' ambasciata ad Alaibegh, tirassimo col Vicario verso la villa di *Solamunt*,[1] dove nella chiesa di S. Biagio serviva D. Nicolo Giunsi, havea la cura di un' altro villaggio ancora più dentro fra i monti, chiamato *Darda*[2] di 30 case de Cristiani per ogn' una. La chiesa sudetta è assai buona ma in parte montuosa, e lontana

[1] Solamunt.
[2] Darda.

dalle sudette ville al solito di tutte l' altre di Albania. Ha un calice con la patena d' argento, et un altro di stagno. Doi campane assai grandi, ma pendenti dentro la chiesa; una pianetta di damasco cremesino, senza batistero come tutte l' altre; la palla dell' altare con l' imagine di s. Nicolo con doi candelieri di cotone; l' altar era construtto di tavole, però fù lasciato ordine che fosse fatto di muro, che lavassero i corporali. Ha il cemiterio intorno alla chiesa, et essendo venuto a levarne D. Demetrio Zarpassi capellano della villa di *Zorino,* tirassimo verso quella volta ai 17 del mese.

Ivi è la chiesa sotto titolo di S. Nicolo non molto grande, ma in occasione d' alcuni pittori, che passaron per tutta Albania, è stata assai ben adornata di pitture, e specialmente un portico di fuori, capace di 200 persone ben fabricato con i suoi sedili intorno. La pala dell' altare con l' imagine della beata Vergine. Ha un calice con la patena, et una croce di argento; una pianeta di damasco cremesino; una campana dentro alla chiesa per sonar alla messa. Il prete mal informato di lettere e cerimonie della messa, e della forma dell' assolutione, la qual come per la maggior parte degl' altri preti, egli legge dal libro. Però gli fu data la forma in scriptis con termino di impararla à mente, come si fece à tutti gl' altri.

È posta questa villa su le cime di alcune colline, sotto le quali si profonda una valle, dalla quale poi essendo un' altra man di colline, al principio delle quali su la sumità vi è la villa di *Pedana,*[1] dalla quale riguardando in quella di *Zoime* si possono riconoscer le persone, et anche parlarsi insieme; poiche la distanza di esse non consiste in altro che nella discesa della valle, e nell' ascesa delle colline. Qui serviva D. Andrea Carli. Vi trovai una buona chiesa capace di 500 persone sotto titolo di Santa Barbara, con un bel portico grande inanzi. Ha il calice e la patena d' argento, et un altro di stagno. Ha la campana dentro la chiesa come le altre, di paramenti, e di tovaglie assai in ordine. In questa chiesa trovai l' altarilo portatile con la pietra di matone, ò pur di un pezzo di tegola, nel qual ne meno trovai alcuna reliquia nominata. E diceva il prete esser stata consecrata dal già Mons. Prusce Vescovo d' Allessio, che seben sapeva un puoco leggere, non però sapeva scrivere, come gran parte dei preti d' Albania. Siche ad instanza del Vicario e del prete gli vi consecrai un' altro, acciò quei preti non restassero senza messa; ed anche acciò che il prete non havesse occasione di dir la messa senza altariolo per esser ancor egli molto inerudito, à pena sapendo leggere, senza saper à mente la forma dell' assolutione, la qual fu data a lui ancora con termine di impararla. E ci affaticassimo più volte a dar ad intender à lui, et à quello di *Zoime,* le ceremonie della messa, e convenien così ineruditi tollerarli in quelle parti, non

[1] Pedana, sul fiume Mati.

vi essendo altri, a chi si potessero dar quelle cure. Intanto venne Gion chieaia con un' altra lettera d' Hezbegh ad invitarmi di nuovo; onde trovandosi le case di Alaibegh vicine à Pedana puoco più di un miglio, mi parve di andar da lui, e conferir gli, che facesse risolutione di passar verso *Redoni*, poiche Hezbegh m' invitava, e non ci era nuova fin' ora (?) del ritorno del Chiehaia. E lo trovai in un casamento grande in campagna, all' usanza de Turchi di potere diviso in due parti, una per gl' nomini, e l' altra per le donne. Era egli alhora assiso alla mensa con alcuni Hogi, overo sacerdoti della lor setta, se ben erano quasi 22 hore, non si essendo mai levati dal pranso al costume dei Turchi, che mai finiscono di mangnar, e bere, spendendo le giornate, e le notti intiere intorno alle mense. E si che una volta sedendo io in Antivari con quel Disdaro, over Castellanò, quando credessi, che già ci volessimo levar da tavola, egli ordinò, che fossero amazzate alcune galline et apparecchiate; ne si levò di cibi, che nell' intervallo che si puo presuporre, essendo finalmente stati portati in tavola, non solo hebero magnati tutti, trattenendosi ancora un pezzo à discorrere e bere. E perche io, non potendo seder sì lungamente presi certa scusa di levarmi, e passar in altre stanze, fui avertito che il Disdaro havea notato quell' atto come che fosse stato puoco civile!

Hora subito che fui arivato alla presenza di Alaibegh, fatto mene seder appresso e postici in varij ragionamenti, mi pregò di favorirlo di due lettere, una ai Pastrovichi, acciò venissero à pacificarsi seco con l' esborso di molti danari per pagamento del sangue da loro sparso nell' homicidio d' un mio nepote al costume di quei paesi, dove i parenti dei morti o ferriti si fanno pagar il sangue nei trattati della pace; e l' altra ai Ducaini di Chtella, acciò li rendessero alcuni suoi homini fatti schiavi da loro durante il patto di non molestarsi. Poi subito fatta levar la mensa ne fu portata un' altra per segno di honorarmi, cioè un bulgaro tondo capace di x persone, il qual steso sopra tapeti, io vi era in quell' altro, fu riempito di nuove vivande di ogni sorte, e come che egli con gl' altri non havessero ancora magnati, si misero à menar le mani con molto gusto; ne io intendendo quell' atto di reapparecchiar nuova mensa per me, ne feci resistenza, senon quando mi sentij ad invitar da lui à cenar seco, essendo l' hora tarda, e non volendo egli accettar scusa alcuna, convenne sodisfarlo per un pezzo, e poi pigliata licenza per tornar à Pedana, disse che egli havesse fatto far molto, quando havesse voluto passar verso Redoni, perche ne haveva fatto accompagnar fino ai confini.

Ma quando ci ponessimo in camino per quella volta, non volse costarmi a quella casa, perche intendessimo, che quella matina li havea concitato Joroman Derviš fuor usciti, del qual dicessimo sopra, egli era in casa con più di doi cento de suoi huomini, io havessi gia sentito che colui, havendo sentito la mia venuta quelli paesi, aspirava prendermi; ma spinto Gion Chieaia ad

*

avisar Alaibegh in secreto, che io passassi, mandandoli le lettere che desiderava per rimetterle ai Pastrovichi, et ai Ducaini. Rispose, ch egli poteva veder quanta moltitudine gl' era in casa, e che però non haveva tempo di ringraziarmi del servitio. Ritrovandosi quei malandrini così appresso, mi pareva ad' hor ad hora haverli alle spalle, feci trovar dei sproni gagliardamente, finche giunto il fiume *Mathia* puoco doppo sopragiunti da Gion arivassimo alla fiumara d' *Isimo*,[1] e poi quella sera à *Chiuresi*[2] nella diocesi Albanese, dove nella chiesa di S. Nicolo serviva D. Giorgio Bianchi detto Macedone, constituito per Vicario sopra i preti di Redoni dal Vescovo Stefanense, uno dei suffraganei d' Antivari.

La fazzata di detta chiesa era appontellata con travi per un ter remoto che l' havea conquassata. Però ad istanza del detto Vicario fu publicato un monitorio contra quelli, che venivano usurpare l' entrate di detta chiesa, acciò essi se levassero dal pecato, e la chiesa fosse restaurata. Ha un calice e la patena et una croce d' argento, et un calice di stagno, con una pianeta di damasco di varij colori. La mensa dell' altare di legno con l' altariolo portatile, il qual havendo la pietra picola, non volsi admetter, siche apertolo non si trovaron dentro ne reliquie ne altro, ne meno il sepolcro per esse, dicendo esso Vicario haverlo così comprato credendo che fosse consecrato, però gli ne consecrai un altro. Il detto Vicario non havea la patente degli ordini, ma una fede et admissione fattali da Mons. Capitre (?) Arciv. di Antivari di buona memoria. Gli fu lasciata la forma dell' assolutione acciò la imparasse à mente, et ad instanza sua, e di quel prete, vi fezi la cresma con molto concorso. — Spediti da *Chiuresi* passassimo alla villa di *Rusili*,[3] dove nella chiesa di Santa ne serviva D. Marco nativo del luoco. La chiesa sudetta non è molto grande, ma assai mal in ordine, col calice e patena di stagno, una sola pianeta di bambasina bianca; fu ripreso il prete per i corporali imondi; l' altariolo portatile, non havendo la pietra maggiore di due dita di lunghezza, li fu prohibito, et aperto glielo non vi trovai ne reliquie, ne alcuna cosa dentro, dicendo egli haverlo trovato cosi, quando venne a servir in detta chiesa, però gli ne consecrai un altro.

Oltra questo trovai un altro dissordine, che nel visitar li ogli santi non vi trovai quello degli infermi, e domandata la causa, rispose il prete, che non lo teneva, per che quei popoli non lo volevano havendo rimorso di conscienza, come anche per tutto quel paese; perche credono, che se fossero guariti da quell' infermità, non gli sarà più stato lecito l' uso del matrimonio, ne andar piedi scalzi senza peccato mortale. Il qual disordine trovassimo in tutte quelle parti. Onde per levar dalle opinioni loro questo diabolico inganno, ne facessimo per tutti i luoghi ragionamenti publici per

[1] Išmi.
[2] Guresi
[3] Ruskuli (?).

disganar quei popoli dalla lor falsa opinione, e persuaderli a non tralasciar nelle occasioni di ricever quel santo sacramento, il qual essendo sprezzato causa peccato mortale, e per consequenza la dannatione dell' anima. Et all' incontro à quelli, che lo ricevono, opera (secondo le dichiarazioni dei Dottori) la annulazione dei peccati confessati; se deve morire di quella infermità, muore con minor travaglio; e se deve (s)capare, guarisce più presto. E per tutto lasciai ordine ai confessori, che quando havessero veduto l' infermo in grave pericolo di morte, gli administrassero ad ogni modo quel santo sacramento, intanto ordinandoli, che ne facessero subito provisione. Et in vero, quel popolo, e tutti gli altri, restando così disingannati per ogni luoco da quella falsa opinione, publicamente rispondevano, che sarano stati pronti per l' avenire di accetarlo secondo che si fa negli altri luochi di christianità ringraziando Iddio di esser venuti nella cognitione di questa verità, come il tutto consta per fede publica fatta da Vicario di Redoni et da Vicario di Durazzo, che quasi per tutti quei paesi ne accompagnaron e certificaron, che essi, come paesani, non haveano hauto credenza appresso quei popoli in disinganarli, ma che a mè come a forestiero et Archivescovo, haveano prestato fede pienamente.

Nelle patenti, che havea D. Ma·co, fatteli da mons. *Stefanense*, vien chiamata quella villa nella diocesi Albanense, il cui vescovato hora, come sono molti altri in Albania, si trova sottratto non senza grave incommodo del paese e molta diminutione del culto divino e della Christianità, non si trovando altri, che tre vescovati vi esser in tutto quel regno, cioè Capatense Allessiense e Stefanense et il ricorso à questi quando risedino è pericoloso ogni puoco, che il viaggio sia lungo per l' insolenze dei Turchi, e per gl' assassinationi delle strade. Donde deriva il puoco numero dei sacerdoti in quelle parti, e la puoca loro intelligenza in quel mestiero; il gran numero dei Christiani, che invecchiano, et anche morono senza il sacramento della confermatione et apostano dalla fede quasi per tutto.

In questo luoco ancora ad instanza del Vicario e del popolo tenissimo la cresma con maggior concorso, che nella villa di Chiuresi. Poi essondo già tempo di visitar Hezbegh, che sotto la villa di *Sporargni*[1] haveva le sue case in campagna, ci trasferissimo verso il tardi à detta villa, dove riposassimo in casa di D. Nicolo capellano di detto luoco. Poi la matina mi trasferij da lui coi soliti presenti, e lo trovai seder in terra all' uso turchesco sopra tapeti, vecchio di settanta e più anni, con la testa affato paralitica, occunato intorno alla fabrica d' una torrione, credo per assicurarsi a qualche incursione di chi havesse insidiato alla sua persona ò ar alla gran summa dei danari che haveva, come puochi giorni oppo quasi restò preda de fuochi di legna, che con la scorta d' cunni del paese entraron nel fiume Isimo, e smontati per andar

[1] Sporagni.

ad assaltarlo all' improviso, furon scoperti d' alcuni d' Allessio, ch' erano in una fregata dentro à detta fiumara, che saltati subito in terra e levato il rumor per il paese, bisognò che gli scocchi tornassero ad imbarcarsi, e si ritirassero.

Egli lesse con gusto le patenti del Granturco amirando la magnificenza insolita di quella scrittura, ma quanto a gli altri passaporti, che gli mostrai, rispose, che quelle erano tutte magnarie di quelli, che li haveano fatti, dovendo bastarmi solo il comandamento del Granturco senza che quelli altri mi havessero posti in spesa per concedermele. E fattemi grandi offerte dei suoi favori, e della sicurezza mia in quei paesi, dentro i termini della mia giurisditione mi esortò à castigar senza rispetto, chi havessi trovato colpevole, così preti come secolari, perchè egli mi haveva favorito sempre col suo brazzo, perchè se credeva il Turco, che io fossi venuto, come sogliono essi quando caminano per il paese, solo per cavar danari dai suditi condannandoli per ogni bagatella, credendo che io poi gli haverei fatto parte del danaro, che havessi cavato dalle condanne, come poi mi riferi il dragomano. Ma quando poi gli fu referito, che io non procedevo con quei popoli à nesuna condannatione, ne di dannari, ne d' altro, senon che solo con le buone per il più andavo rimendiando ai disordini, et agli abusi, intesi, che non solo non se prese sdegno per esser stato ingannato dal suo pensiero, ma comendò quel procedere, come benigno, e charitevole, e non restò di favorirmi nelle occasioni, che mi occorsero; se ben intesi doppo la mia partita da Redoni, che non era restato sodisfatto di me per non haverlo compiaciuto in una intercessione, che mi fece, come de sotto diremo, in tanto, che si lasciò poi intender essersi pentito di non mi haver fatto prigione e postomi al riscatto.

Visitassimo poi la villa sudetta di *Sporagni* consistente come le altre di 80 case, ò puoco più, quasi tutte de Christiani, come nell' altre ville, e tutti Latini. Ha la chiesa sotto titolo di sant. Elia, di assai buona struttura, capace di più di mille anime, ma tutta discoperta da una capella in fuori dalla parte sinistra. E perchè intesi, che si usurpavano da alcuni Christiani le entrate di detta chiesa, onde non si poteva ricoprire, feci publicar un monitorio circa quei tali, applicando dette entrate per il coperto, e poi per il vivere del prete, che le serviva con puoca provisione di contributione delle case, come per le altre ville. Havea la chiesa l' altar maggior di muro senza mensa con l' altariolo al solito, il qual essendo con pietra picola, ne consecrai un altro, come feci quasi in tutti i luochi, non ne havendo trovato dei buoni; et mi dissero i preti, che monsg. Stefanense, quando fu in quei luochi, havendo dato ordine per farvi una general consecratione, non hebbe tempo di farla, sopragiunto dalla persecutione di quei barbari, per la qual li convene levarsi da quel paese. La detta chiesa di S. Elia ha un calice con la patena di stagno, una pianeta di veluto cremesino vecchia, l' antealtare di coro d' oro, la campana nella chiesa per

sonar alla messa, senza battistero, e senza l' oglio infirmorum come l' altre.

Da questi vilaggi, ch' erano sopra colline, voltassimo verso la banda sinistra verso la pianura, che guarda alla citta di *Croia* alle ville di *Belagni,*[1] essendo venuto D. Domenico Voio sotto (?) — prete di Belagni inferiore ad incontrarne; questa è una bella e spatiosa pianura, da puoco in quà ritratta da una selva, che tutta la occupava, e tutta via ne occupa la maggior parte. Vi sta a cavalliero alle falde d' alcuni monti la città di *Croia,*[2] la qual con quella di Scutari mantien in devotione l' Albania, non vi essendo altra fortezza ne città, se non alcune di puoca conditione, cioè Dulcigno, Durazzo, Allessio, Isimo e Pressia, benchè queste doi ultime si possono chiamar più tosto castellotti, che cità, tutto il resto del paese da Albassan in poi, chè è fra terra, consiste in villaggi, e quasi tutti habitati da Christiani con puochi Turchi.

In *Belagni* vi è la chiesa parimente con titolo di sant Elia assai capace, ma oscura per la sua bassezza; però si lasciò ordine, che ella fosse elevata acciò potesse ricever lume. Ha doi porte di fuori. Già vi stavano i frati osservanti. Ha una croce, calice e patena d' argento, ma per la sua vecchezza mal in ordine. Però fu commesso, che fossero fatte rinovate. L' altariolo fu trovato piccolo al solito, et anco con fratture enormi. Però apertolo non vi si trovò reliquie dentro. Gli ne consecrai un altro. Ha una pianetta di broccato. L' ante-altariolo di coro d' oro con l' imagine della beata Vergine. Fu lasciata la forma dell' assolutione al prete, acciò la imparasse a mente. Sopra questa chiesa trovai una campana à congregar il popolo con un' altra picuola nella chiesa per l' elevatione del santissimo sacramento. Non ha la palla dell' altare, ma nella tribuna vi è l' imagine della beata Vergine con altre diverse. La chiesa ha l' indulgentia plenaria perpetua concessa da Papa Gregorio 13. per la festa di S. Elia. Nelle patenti quella villa pur si chiama nella diocesi Albanese, che s' estende per longo tramite anco per i monti Ducaini ai confini della Servia. Vi sono *60* case tutte da Christiani. Intorno alla chiesa vi è un' ampio cemitero circondato di siepi, e vi risponde dentro una porta della casa dell' habitatione del prete, per la custodia della quale egli teniva doi cani mastini terribili. Però hebbi richiami, che molti temevano venir alla chiesa dubitando esser morduti da essi, onde li feci un mandato, ò che levasse i detti cani di casa, ò che trasferisse la porta della sua habitatione in altra parte lontana dall' ingresso della chiesa; et acciò fosse obedito il mandato ne applicai la pena ad Hezbegh (?).

Di qui ai 4 di luglio passassimo a *Belagni superiore,* dov' era prete D. Pietro. La sede nella chiesa di S. Giovani Battista assai ben fornita, e fabricata, ma oscura con la campana sopra il tetto

[1] Belanji.
[2] Kroja, Kruja.

come nell' altra villa. Ha una croce, calice, e patena d' argento, un altro calice di stagno. Ha anche questa la pala dell' altare, ma imagini dipinte nella tribuna. Una pianeta di broccato. L' altariolo come gle altri, piccolo. Però gli ne consecrai un' altro. In questa villa sono 50 case de Christiani senza nessuna de Turchi. Al prete fu lasciata la forma dell' assolutione, acciò ancor egli la imparasse à mente.

In tanto si faceva sentir in quelle selve vicine Idroman Dervis sudetto coi suoi sequaci in numero di 300 non perdonando ne a Turchi ne a Christiani, indistintamente spogliando quanti trovava, et anche amazzandone molti, quando venne a trovarmi à Belagni con alcuni preti D. Giorgio, zio del sudetto prete, che era vicario di Croia, e di *Remlesia,* perche credeva, che io volessi passar à quella volta per accompagnarmi. Ma poiche da lui, e dagli altri pigliai le debite informationi dello stato spirituale di quei habitanti, è lasciatili alcuni ordini pertinenti al buon governo di quelle anime, non mi parve di risicar me e la famiglia spaventata a tanto pericolo. Onde egli vedendo la mia risolutione di alontanarmi da quelle selve, e tornar alle colline, presa licenza sene tornò ancor egli alle sue parti, dove havendo raccolti tutti gli altari diffetosi, venne à portarmeli, accioche in luoco di quelli, che non erano admissibili, ne consecrassi degli altri, come feci finalmente in *Calesi.*

Dalla pianura dunque tornando alle colline, passassimo di 3 à *Molocussi* [1] dove nella chiesa di S. Barbara serviva D. Michele Bianchi Questa villa haveva 50 case, tutte de Christiani, i quali fabricavano quella chiesa dai fondamenti, e già vi si faceva il tetto. L' altariolo essendo con pietra piccola fu aperto, e non vi si trovò alcuna reliquia, non ostante però gli ne consecrai un' altro. La chiesa ha un calice con la patena di stagno, una pianeta di broccado. L' ante altare di coro d' oro con l' imagine della beata Vergine. Hebbi molti richiami contro il prete, e fra gli altri che fosse concubinario di XV anni ostinato et incorrigibile, non havendo bastate molte provisioni fatte dal vescovo Stefanense per separarlo dalla concubina. Siche amonitolo li promisi di perdonar li il tutto, purche licentiasse la femina di casa, o pur non conversasse con lei.

Il che havendo egli prontamente promesso et esseguito subito volsi assicurarmi con un mandato, nel qual oltra la pena delle censure, applicai una grossa pena peccuniaria in caso, che tornasse al vomito con nuovo termino di sepperarsi sotto l' istesse pene toties quoties.

Prima che partissi da *Molocucci,* venne a darsi in colpa Gion Cusa, perche erano già cinque anni, che un giorno trovandosi alterato dal vino havesse battuto il Padre publicamente, supplicando che li volessi dar l' assolutione e la penitenza. Cosi anche com-

[1] Molocucci.

parsero 3 fratelli: Nicolo, Gion e Giorgio per domandar ancor essi l' assolutione, perchè tempo fa, che havendo per alcuni loro dispareri fatta rissa insieme, e datisi delle ferite, haveano causato, che il loro Padre vi fosse morto di dolore.

Di quì passasimo alla villa di *Masagni in Lacci* (?), dove nella chiesa di S. Biagio serviva D. Gioanni di Petralba. Questa villa haveva da 40 case de Christiani. La detta chiesa è capace di 600 persone col calice e patena di stagno, l' altariolo piccolo, però gli sene consecrò un altro. L' ante altare di coro d' oro. Una pianetta di cabino bianco con le fettuzze di seta rossa e bianca con l' arme di S. Beatitudine. Qui ancor fu publicato un monitorio contra quelli, che usurpassero beni ò entrate della chiesa.

Passassimo ai 13 di luglio alla villa di *Calevacci*, dove nella chiesa della Madonna sopra la cima d' un' alta collina serviva D. Primo, vecchio di 60 anni. Vi s no 60 case de Cristiani. La chiesa era coperta di tavole; promisero di coprirla quanto prima di tegole. Ha doi calici di stagno, uno dei quali prohibij per non esser stagno; ha solo nella tuluna alcune imagini dipinte. Ha un ante altare di broccato d' oro con le ciste intorno di raso verde.

Qui più efficamente, che negli altri luochi, fu fatto il ragionamento circa la restitutione del sacramento dell' estrema untione, poichè quel popolo diceva convenirsi ai soli preti e frati; ma restaron capaci con render gratia sino di haver conosciuta questa verità. Vi sono X case de Turchi, li quali ancor essi contribuiscono per sostentar il prete, poichè quasi tutti hanno le mogli Christiane. Fu fatto anco un ragionamento sopra le usure assai esercitate da coloro, e fu ordinato al prete a non assolver se non quei, che debitamente conosceva essersi emendati, e li fu lasciata la forma dell' assolutione, e consecratoli un altariolo per esser quello, e haver al solito picolo, e si tenne la cresma assai numerosa, e si fecero le altre funzioni necessarie.

In questo luoco ogni matina che io entravo in chiesa a celebrare vi trovavo un Turco assiso appresso l' altare, al quale, come a tutti gli altri, non si puo prohibir l' ingresso, quando ci vogliono intervenire. Costui, se ben teniva sempre il berettino in testa mentre si diceva la messa, non di meno quando si levava il santissimo sacramento, vedevo che voltata un puoco meglio la schena al popolo, alzava gli occhi all' adoratione battendosi il petto non volendo esser veduto. E perchè una matina venne à pranzo con noi, lo domandai, perchè faceva quelli atti, e che intentione fosse la sua. Rispose a confidenza, ch' erano alquanti anni, che alcuni Turchi havendolo fatto bene di soverchio, lo indussero à tanto, che mentre a fuori di se stesso, li haveano erstorto di bocca l' assenso di negar la fede chistiana con farli alzar il dito verso il cielo all' o loro, e che, se ben egli poi si lasciò intender non esser stata intentione sua di lasciar la sua fede, e che non pretendeva, che quell' atto fatto in tempo di imbriachezza, egli fosse obligato setta maometana, non di meno essi gli haveano sempre fatto

sapere, che se tornasse alla fede christiana, il palo gli era apparechiato; siche era forzato di professar di esser Turco, ma che egli havea nel cuor suo la fede christiana, con la qual pretendeva voler viver e morire. Gli feci sapere, che havendo questa intentione rimediasse in altro modo per la sua salute, perchè non gli bastava haver nel cuore la fede christiana, e professar la maometana, dicendo Christo: colui, chi confessarà me appresso gl' huomini, confessarò ancor io lui appresso il Padre mio; e per questo i santi martiri hanno voluto prima perder la vita, che professar altra fede, che la christiana; e che se egli non la puo professar in Albania senza perder la vita, il mondo è grande, e la christianità abraccia volontieri et agiuta, chi a lei fa ricorso in simil occasione. Restò costui tutto pensieroso, ne potei saper, che risolutione habbi poi fatto doppo la mia partita.

E di questi infelici, che hanno fermata la conscienza in creder, che per rispetti humani possano professar il maomettismo con ritener nel cuore la fede christiana, ne sono pieni gli stati Ottomani, massime in Albania, dove hanno apostato vilaggi intieri per sottrarsi dal pagamento del tributo, seben puochi anni sono Cacenico sanzacco di Durazzo radoppiò il tributo ad un vilaggio, che per non gli lo pagar si havea dichiarato haver lasciato la fede christiana. Il che poi diede che pensar ad altri, che non facessero sì empia risolutione.

Da Calevacci passassimo verso *Durazzo* alla villa di *Lapsi,*[1] pur sopra alcune colline, che vanno continuando per molto spazio verso levante, ma da Lapsi fino alla marina, dove si vede la città, si estende una bellissima e spaziosa pianura molto ben coltivata, quanto si possa veder in mezza Italia. La dett *città di Durazzo*[2] siede al lito del mare sopra una ponta, la qual si va à puoco alzando verso ponente sopra certi colli, i quali perchè vanno continuando oltra la città, i Turchi vi hanno fabricato sopra doi forti, che la diffendono da chi volesse batterla da quella parte, restando tutta via le dette colline superiori di forti.

Era già città, che abrazzava gran scito, ma hora è puoca cosa, e male habitata, massime doppo che fu presa, e saccheggiata l' altro anno dall' armata Ponentina; sarà lontana dalle colline di Lapsi cinque miglia. Non è molto tempo, che i Turchi hanno fabricato sopra Lapsi un castelloto assai forte, su quelle colline chiamate *Preva* per tenirsi in devotione e rendersi più obedienti gl' Albanesi di quelle parte.

In questa villa serviva D. Scura de Scuris con doi compagni, D. Nicolo de Zanscolis, e D. Giorgio Scura, tutti tre malissimo informati di altro, che di un puoco di leggere, senza haver nemeno litteratura, ne meno sapendo le cerimonie della messa, come anco la maggior parte degli altri. Però lasciai il primo nell' officiatura

[1] Lapsi.
[2] Durazzo, Drač.

con obligo di presentarsi ancor egli ogni 15 giorni inanzi al Vicario, finchè da lui le havesse imparate competentemente con termine d' imparar la forma dell' assolutione, che ancor a lui fu lasciata in scriptis come a tutti gli altri, poichè usavano una forma, che doppo l' assolutione dai peccati, assolveva poi dall' escomunicatione e non prima. A qual' altri doi preti levai l' authorità anco di celebrare, finche dal Vicario havessero imparate le cerimonie ed altro. Vi è la chiesa fabricata de legnami, e per la vecchiezza tutta inclinata da una parte. Per il che diedi termine a quel popolo fino a Natale d' haverla ristaurata di muro e coppi, altrimento passato quel termine, se non volesse, che vi si celebrasse. E promissero di fabricarla quanto prima havendo già ottenuto la licenza di Turchi. Di qui passassimo verso la villa di *Calesi* arivando quella sera à *Sporagni* per la festa di S. Elia, dove mi arivaron lettere da Costantinopoli con alcune, che scriveva il Bassa Chiemanchies Mahmut à diversi in mia racomendazione e massime al sanzacco di Scutari di questo tenore secondo la tradutione mandatami, essendo scritta in lingua e caratteri Turchi: „Ad Alli Bassa, al potente Sanzacco di Scutari, Mahmut Chiemanchies suo amico amorevole. Doppo presentate le debite salutationi alla presenza dell' honoratissimo S. Bassa mio frattelo quello, che amichevolmente se gli fa saper, è questo, che poichè S. Signoria si trova al presente possessore del Sanzaccato di Scutari, l' antica amicitia, che è fra noi, et il desiderio, che ho, che i miei parenti, et altri dependenti, che in quelle parti si trovano, stiano sotto l'ombra della sua protettione, mi ha mosso di affettuosamente scrivere, et à S. Signoria inviarle presenti pregandola, che per l' occasione, che occorrono à Marino Arcivescovo dei Franchi apportator delle patenti, nostro stretissimo parente, di star in continuo moto et visita di quelli contorni conforme il loro rito insieme con Giorgio suo fratello di mai mancargli con l' occhio della sua protetione. Et essendo parimente nostro parente Christoforo al presente Jemino in quelle parti, tutti essistenti nella fortezza d'Antivari, la prego di prestargli ogni suo favore, si come spero, che usando ogni sua diligenza per sua gratia, da creatura niuna non saranno in maniera alcuna molestati. Et in somma tutti quelli favori, che dall' infinite sue gratie alli sopradetti saranno usati, causandoli grandissimo obligo senza dubio alcuno saranno tanto grati, quanto se personalmente à questo suo amico fossero fatti, e noi all' incontro ancora non mancaremo con ogni nostro studio di dar buona relatione al possibile della sua persona, facendo il debito, che si richiede all' amicitia. Nel resto Dio la conservi nei suoi honori. Di Costantinopoli alli primi della luna di Rabil e nel anno 1019 della trasmigrazioni del profeta etc.“

Ho voluto inserir la soprascritta lettera, acciò si veda con che termine di creanze procedano tra loro i Turchi di conto, e con che forza di frasi sogliano persuader le cose loro.

Celebrata che fu la sudetta festa di S. Elia con gran concorso

di gente non meno Turchi che Christiani con esservi stato predicato fra la messa, passassimo verso *Lalesi,*[1] che è villaggio di 80 case in circa de Christiani, dove nella Chiesa di san Demetrio serviva Don Gion vecchio sessagenario, ma ancor egli di puochissima intelligenza, tenendosene in mano il messale, e da esso leggendo la confessione nel principiar la messa. Quella chiesa è assai capace, ma tutta conguastata dal teremoto, e minazzante ruina. Ha una croce d' argento, calice e patena di stagno. Li si consacrò l' altariolo per esser quello, che havea un due sole dita di pietra, et anco si alzava in mezzo con alcuni angoli, con la memoria dentro esser stato consecrato sotto il Prencipato di Scanderbegh. Ad instanza del popolo e del Vicario vi cresmai doicenti e più anime, gran parte già vecchi decrepiti. Vi ordinai anco alcuni chierici di varij luochi ai 4 ordini minori, et essortato il popolo alla contributione per separar la chiesa e disganatolo sopra il sacramento dell' estrema untione, e ripresolo dell' abuso di pigliar le mogli gran parte di loro senza celebrar il matrimonio, vi feci publicar un mandato a quelli, che haveano le spose in case, celebrassero il matrimonio in presenza del paroco, e testimonij secondo la forma del sacro Conc. di Trento, e che de cetero non si copulassero senz' haver prima celebrato il matrimonio applicando oltra la pena spirituale anco una pecuniaria ad Hezbegh, acciò il mandato fosse eseguito. Fu dato anche ordine ai confessori, che non mancassero riprender penitentia, et opponersi à quelli, che danno le figliole ai Turchi per mogli, et alle donne istesse, che vi consentono, con far capaci queste, che durante quel brutto concubinato non possono esser assolte ne admesse alla communione. E quei miseri hanno fermata la conscienza in creder di non peccar per simil concubinato per esser i Turchi signori del paese, e che però non si possa ne deva far altro, che obedirli quando comandano qualsivoglia cosa. Sicome anco nell' apostatar dalla fede per interessi humani le par esser sicuri in conscienza con ritener la fede christiana nel core, se ben nell' esteriore professino la maometana, come dicessimo piu sopra.

Intanto venne a trovarmi un Turco chiamato Cassun, che con un altro Christiano era Chiefalia, cioè Capo, di quasi tutte quelle ville di *Redoni* doppo Hezbegh sudetto. Il qual Turco col suo compagno mi havea fatto molti obsequij et accompagnatomi in molti di quei luochi cortesemente. Costui chiamatomi da parte appresso la chiesa sudetta di S. Demetrio mi mostrò un Turco armato, facendomi sapere, che quello era uno degli huomini di Idroman Dervis, venuto ad informarsi quando e per che strada dovevo uscir fuori dei confini d' Hezbegh, trovandosi egli in quelle selve nella pianura per andar in Allessio, credendo, che farò quella strada. Ma diceva il Turco, che chiamava il cielo in testimonio, che tanto gli dispiaceva ogni mio disturbo e danno, quanto

[1] Lalesi.

se fosse il suo proprio. Pero vedendosi, che quei malandrini dissegnavano di spogliar e mal trattarmi, sarà bene, che io facessi risolutiono di tornar in Allessio per mare, quando mi sarò spedito da Redoni, e che per arivar sicuro alla marina, se farà bisognio, egli haveria accompagnato con più di 300 huomini.

Da questa nova tanto più mi confermai nell' opinione di non passar più verso Croia, e Rendesia, ne oltra Durazzo al capo de Lacchi, tanto più che già era tornato di Rendesia quel Vicario con molti altarioli da lui ancora visitati, e trovati diffettosi, acciò gli sene consecrassero degli altari, et anco ordinati alcuni chierici ai 4 minori, come feci il tutto secondo il suo desiderio.

E dalle parti di *Cavo de Lacchi* mi era venuto a trovar D. Andrea Lopez, Vicario di Durazzo, e di quei contorni, il qual mi parve sacerdote di molto garbo e di buona intelligenza, essendo stato alunno del collegio Clementino in Roma, e puochi anni erano, che vi era tornato. Era ancor egli venuto a trovarmi con alcuni di quei preti portando molti altarioli, ancor essi per riconsecrar, e condotto seco alcuni chierici, che furon pur ordinati ai 4 ordini minori.

E lasciati molti buoni ordini pertinenti al culto divino e governo di quelle anime, come si vederà più sotto, e dato l' assunto specialmente à detto Vicario di Durazzo per i suoi luochi, et à quello di Redoni per i suoi d' insegnar le ceremonie della messa à gli altri preti, attendevo con ogni solecitudine à spedirmi, non mi parendo esser sicuro in quel luoco, poichè havendomi Cassun dato quell' aviso entrai in suspetto, e havendo voglia quei malandrini d' havermi in mano, giachè si trovavano così vicini, che senza esser scoperti potevano una notte venir a trovarmi, ne sarà stato chi havesse potuto deffendermi, facessi quasi risolutione di ritirarmi quella notte a dormir in bosco, se il Vicario di Rendesia non mi havesse dissuaso col pericolo delle fiere, e con avertirmi di haver gran sicurtà con Joroman Dervis, onde non havessi che temere essendo egli potente. Perrò essendo io con questo restato in casa quella notte, non dormij con quiete parendomi ad hor' ad hor di sentir qualche nuova

Quando a pena spuntata l' alba e trovandomi ancora in letto, sentij, che erano arivati alcuni Turchi alla porta della casa, dove erimo con dire, che essendo quì l' Arcivescovo dei Christiani mi fosse fatta l' ambasciata, che mi vestissi, e venissi con loro ai padaglioni, che erano tesi lì puoco lontano, perche havessi mostrato di tener puoco conto al mio arivo in quel paese. E domandando io più minutamente, chi fossero questi e haveano tesi i padaglioni, mi chiamavano, fu detto, che era il Cadi di Redoni, il qual spettava esser visitato, e presentato al mio arivo; ma che haendo veduto d' havere tenuto conto di solo Hezbeg, e non di lui, oleva veder con che authorità io caminassi per quel paese. Ma erchè gia erano stati distribuiti tutti i denari (?), e confetti, non avendo con che placar quel barbaro, non mi bastò l' aviso di

andarli inanci, ma li mandai il Vicario di Durazzo, e quello di Rendesia a darli qualche paro de cechini, acciò sene andasse al suo viaggio. E seben il Turco voleva ad ogni modo, che io venissi in persona, essi non di meno l' aquetaron, e cosi parti vià. Quel giorno venne a trovarmi il Voivoda, che è come barigello di compagnia d' Hezbegh, il qual havendo presentito il timor, nel qual mi trovavo per quei malandrini, mi mandò una poliza di sua mano, nella qual dechiarava, che egli haveva pagato ogni danno, che havessi patito mentre mi trovassi nei suoi confini. Ben mi esortava, che al ritorno in Allessio, poichè non facesse pensiero di passar più oltre, vi andassi per mare, poichè oltra i suoi confini egli non mi poteva assicurare da tanti malandrini, che erano per tutto, dicendo, ch' haveo fatto male di dar cosa alcuna al Cadi, per il che gli haveva dato delle bastonate, comme li fosse venuto inanci. E che desiderava da me un servizio di notabil piacere, cioè che essendo Ghega Chiusi suo amico e parente, che più volte mi erano comparsi inanci senza frutto, egli non poteva far di manco di interceder da me con tutto il cuore la grazia, che egli potesse ripudiar quella moglie, ch' haveva, e pigliarsi un' altra, poi che non era possibile, che egli si potesse confar con colei, havendoli con strigarie insidiato alla vita, e fattoli molte ingiurie, assecurandosi, che non gli haverei mancato per il desiderio, che egli ancor haveva di farmi servizio e compiacermi in ogni gran cosa. Risposi, che mi trovassi tanto obligato alla sua amorevolezza, che non era cosa, che io non facessi in suo servizio, purchè stesse in poter mio di farlo; sicome non mancarei di farli questo piacere, quando tal cosa non fosse espressamente prohibita nella fede christiana di ordine divino. Perochè pregasse et suo S. da parte mia, che prendesse informazione, che non solo io non ho tal authorità, ma ne anco il supremo superior spirituale nella Christanità, che è il Pontefice romano. Al che ripigliò il Voivoda, che sapeva Hezbegh, che senza peccato non si poteva fare, ma che però egli li haveva ordinato, che mi dicesse, che s' egli si contentava d' entrar in questo peccato con procurar questo ripudio, mi pregava, che ancor io vi entrassi per amoroso in concederglilo. Ad una si gagliarda instanza già infastidito dell' argutie di coloro, e per levarmi colui d' inanci risposi, che io essendo certo dell' affezzione, che mi portava Hezbegh, potevo anco esser sicuro, che di ogni mia disgrazia e travaglio haveria sentito dispiacere a par d' ogni altro mio amorevole. E che però gli riferisca, che quando io facessi tal cosa, sarei rovinato affatto, perchè oltra il castigo, che mi aspettarei da Dio, come transgressor dei suoi comandamenti, prima che arivassi alla presenza del mio superior supremo, sarei per strada da lui fatto morire senza alcun fatto, che però si appaghi della buona volontà mia di compiacerlo in ogni altra cosa possibile, dandoline io il segno con alcuni mandati, nei quali gli havevo applicata la pena pecuniaria, se non sarano obediti. E perchè subito li mi fece dar le copie, non mi replicò altro in pro-

posito del divorzio sudetto, ma con quelle copie assai sodisfatto si portò via, seben doppo la mia partita di lì intesi, che Hezbegh era restato alterato si di quella ripulsa, che se non mi fossi levato di là così presto, mi haveva fatto prigione, e posto al riscatto, havendosi egli di ciò lasciato intender con molti. E perchè non vedevo l' hora di levarmi da quei luochi, havendo congregati tutti quei preti insieme, quasi celebrando un sinodo, feci publicar gli ordini, overo constituzioni infrascritte, lasciando ordine ai Vicarij, che delle copie lasciateli ne dessero parte a tutti, racomandandoli la cura di quelle anime, delle quali doveano render conto stretto a S. D. M.

In tanto procuravo, che mi si apparechiasse qualche barca alla marina per imbarcarmi verso Allessio. Perchè venne a trovarmi un Turco chiamato Dervisbegh, fingendo di esser stato mandato da Hezbegh con ordine, che mi servisse con una barca, che egli haveva nella fiumara d' Isimo, ivi in Allessio. E io accorsi, che era sua fintione, perchè per un viaggio di puocche miglia di marina volse esser pagato con molti tallari, e non vi essendo al hora altra barca, et a me parendo ogni giorno un anno, mi convenne dargli quanto richiese. Ma vi concurreva una circonstanza considerabile, e piena di gran suspitione, poichè non voleva il Turcho assentire, che venissero in barca Christiani per marinari, ma tutti Turchi, al meno di sei e non meno, al qual numero non volendo io à modo alcuno assentire, ne lui volendo sminuirlo, dicendo non poter ne menar manco, restassimo finalmente d' accordo, che menasse tre marinari Turchi, e tre Christiani, e cosi havendo egli promesso e datali la caparra, si partì ad apparecchiar la barca, e condurla sulla bocca di detta fiumara d' Isimo, dove finalmente passassimo per imbarcarci accompagnati sin li dal Vicario di Durazzo, da quello di Redoni, da D. Scura de Scurio, D. Gion nostro ultimo hospite, e da alcuni chierici, et altri huomini di detta villa di Calesi. E vi trovassimo apparecchiata la barca; ma dentro in essa sei marinari tutti Turchi armati contro l' accordo senza nessun Christiano. Per il che restai tutto sorpreso non sapendo che risolutione fare, se dovevo o non confidar la vita mia e dei miei alla discrettione di quei barbari, tanto più, che detto Dervis non era ben sodisfatto di me, per non haver io voluto à requisitione sua crear Vicario il prete di Belagni superiore, havendomene in quei giorni molte volte fatto instanza. Ma convenne far risolutione di partire, perchè in quel punto mi venne nuova, che Alli Gianizzero di *Presia*, parendoli di haver da me ricevuto un affronto, perchè non gli havessi voluto far una fede, che egli fosse stato uello, che havesse fatto amazzar Vuco Rubich da Budua, per oter con essa andar a riscoter la taglia di 300 talari impostali i signori Ragusei, mi aspettava con molti Turchi puoco più di i miglia lontano in certi boschi per amazzarmi, pensando, che facessi la strada di Allessio per terra. E puoco doppo essendo vato anco Gion mio Dragomano, mi riferì, che alcuni Christiani

gli haveano ordinato, che mi avisasse, che a nessun modo andassi per terra in Allessio, ne permettessi, che la barca si accostasse in nessun luoco a terra, perchè tutti quei boschi erano pieni di assassini di strada; ma appena ch' entrassi in barca, pregai il Vicario di Durazzo, che venisse fino in Allessio con noi per levarmi da una gran suspitione, che quei barbari non mi facessero qualche burla per strada, assicurandomi, che essendo egli del paese, non havevano fatto in presenza sua nessuna maligna risolutione, che forse havevano in animo essendo noi gente forestiera, la qual havevano non essendo egli con noi potuto levar di vita senza che si sapesse niente.

E Dio m' inspirò di far venir meco quel sacerdote, perchè non hebi da coloro altra offesa, senon che vollero più danari di quello, che s' era fatto l' accordo; perchè arivati in Allessio, et allogiatisi dai frati, il detto Vicario quasi subito usci col guardiano per far alcuni servitij nella città, dove s' incontrò in un turco da Croia, il qual riconosciutolo, gli dimandò che buone facende haveva in Allesio, et egli rispondendogli che niente altro, senon che haveva accompagnato l'Arcivescovo di Antivari dalli paesi di Redoni sin lì. E ripiglò il Turco: „dunque è arivato à salva mente? Io credevo, che non vedesse mai più Allessio, perche ieri m' imbattei dove Dervisbegh metteva in ordine la barca coi compagni, e mi confidò che come fosse stato in mare l' haveva quella notte affogato con tutti i suoi, e levatoli quanto havesse hauto seco."

Alla qual nuova ringraziassimo Signore, che ne havesse preservati da tanti pericoli et insidie; pur vedendo che il tutto sta in mano di S. D. M. non ostante la mala volontà e dissegni degli suoi perversi, restando essi vani e frustratorij, quando si ha la divina protettione, nella quale in tutti quei viaggi e pericoli sempre confidententemente sperai trattandosi del suo servo.

Al *ultimo di luglio tornai à Blinisti* per passar verso i monti dei Ducaini, e visitar la Christianità della *Servia;* quando essendosi avicinata la festa di s. Stefano, che viene ai 20 di Agosto, venne D. Nicolo Gramsi, Cappellano di *Barbalussi*, ad invitarmi à consolar con la mia presenza quel popolo, che vi concorreva quel giorno con gran frequenza. Ma perchè la casa del prete era assai stretta, e vi era gran caldo, e già che in tutto quel viaggio mi ero già assuefatto à non attender ad ogni mio comodo, massime nell dormire, del qual perculto si pativa oltre ogni modo, mi parve di farmi aconciar sotto alcuni alberi al fresco sollevando il letto alto da terra più di sei palmi, et anco gl' altri si accomodarono al meglio che si poteva. Il che forse tra gl' altri patimenti causò al P. Theologo puoco doppo una gagliarda febre, che lo assaltò, senza lasciarlo per più di 20 giorni nella villa di *Gliuban* appo Scutari, dove mi ritirai per proveder inanzi la mia partita d' Albania d' un capellano nella chiesa di S. Maria Madalena, che è sotto la detta fortezza nella villa di Sirocco, essendone ella restata senza per la morte di D. Primo Gruimira.

In questa villa di *Gliuban*[1] nella chiesa di Santa Veneranda serviva D. Giorgio Arileti, vecchio di 60 anni, dove si numeran 30 case de christiani, et cinque de Turchi. La chiesa è piccola col cemiterio intorno, lontana dalla villa doi miglia. Ha un calice di argento con la patena di rame indorato. Vi trovai una pianeta di damasco cremesino, trovai l' altar portatile essecrato per esser stata mossa più volte la pietra per la pocca cura del prete. Però gli ne consecrai un altro. Cresmai anime in tutto 31 con molti anco decrepiti li ancora. Instavano anco i Christiani della detta villa di Sirocco, che è quasi burgo della detta fortezza di Scutari, che volessi arivar sin là per cresimar molti che non erano cresmati; ma essendo cosa di molto pericolo accostarsi à quella fortezza à gente farestiera, massime havendovi veduto l' esempio nel Vescovo *Sapatense,* ch' l' anno inanci vi fu ritenuto con avania che vi fosse andato per esplorarla, fu condanato in molta somma de denari, e quasi nella vita, io non volli andarse prima non havessi mandato a domandar licenza a quei capi, i quali risposero, e massime Solimano Aga, che quando io ci fossi venuto, haverei riceuto ogni cortesia da loro e da altre persone civili, poiche haveva la licenza dal Gransignor, ma perche sempre si trovano degl' imbriachi, et insolenti, che mi havevano potuto far qualche dispiacere, che sarà ritornato à vergogna di essi capi, se gli volevo bene (usaron questo termine) non ci venissi; per che restai di andarvi.
Et era già migliorato assai il P. Theologo, però all' invito di mons. Sapatense sudetto passassimo verso di lui, essendo egli sul passo dei *monti dei Ducaini*. e perche l' istesso dovea venir ad accompagnarmi in Servia, partij da Gliuban, e gvazzato il *Drino,* trovai il Vescovo, che mi aspettava à *Mieti* dentro i confini della sua diocesi, da dove passassimo à *Sappa,*[2] dove convennero i preti di tutta la diocesi; tra quali anco D. Pietro Isio Abbate di san Paolo col suo compagno; e da questi doi mi fu referto, che alcuni turchi li haveano avertiti, ch' essendo venuta nuova ai Dulcignani, ch' in Costantinopoli era stato spedito ad instanza de miei intervenienti un ordine al Sanzacco di Scutari, che dovesse farmi restituir quanto mi haveano tolti con darline il debito castigo, e ch' l' istesso loro Mufti li mandava la maleditione se non havessero obedito, che però sdegnati contro di me, mi haveano imposto una taglia per havermi in mano, e lasciarmi di vita. Il che mi diede assai che pensare, et occasione di affretar la mia partita d' Albania. Perilche trovandosi congregati tutti i preti insieme, è fatto quasi un *sinodo* li ancora, come in Redoni, feci publicar gl' ordini e constitutioni infrascritte et ad instanza del Vescovo e de tutti levai la capellania e suspesi dalla messa il sopradicto. D. Gion Trunsi, esser doppo la mia partita dalla Zadrima tornato ad habitar la concubina; lasciando perrò secreta comissione al Vescovo

[1] Ljuban, Iubani.
[2] Sappa.

che se si fosse corretto, lo restituisse. Il qual ordine lasciai in secreto, anco il prete non se facesse restituir anco senza la correctione col grazia e favor dei Turchi, e che il Vescovo s' havesse potuto scusar di non haver autorità circa l' ordine da superior maggior. Il Vescovo intanto essendosi gravemente amalato, ne potendo (come si haveva offerto) venir meco in Servia, mi diede D. Giorgio, suo nepote, e Vicario, che supplisci in luoco suo, siche il *3 di Settembre* fossimo all' ordine di partire, essendo venuto D. Nicolo Reggio prete della villa di *Derfandena*[1] in *Ducaini* (secondo l' ordine datogli) ad accompagnarmi. Ne volse restar il Vescovo di montar a cavallo, e per alcune miglia accompagnarmi, facendo poi venir con noi per una giornata intiera fino *Duchmira* (Dushman?) D. Primo Cruesio e D. Primo Zinzio.

Alla salita dei primi monti perdessimo un cavallo, che traviato dal sentiero, andò con tutta la soma rotolando abasso, e altra mat na il P. theologo nel montar a cavallo havendogli inavertentemente attaccato uno sperone al fianco, et offesolo, si ch' egli saltando in aria, e inarborandosi fece cader a terra il Padre con grave percossa, che pareva che havesse perso i sensi con gran dispiacer de tutti, massime ch' essendo quei luochi pericolosi a fermarvisi, conveniva ad ogni modo andar inanci. Pur havendo fatto di necessità virtù, remessosi à cavallo, passassimo verso le *ville di Miriditti,* le quali lasciate su quei monti alla man sinistra, arivassimo la sera a *Bini* una delle ville di *Fandi,*[2] dove habitavano i principali capi di quei popoli, i quali servendosi dell' occasione dei sciti montuosi di quel paese, si sono sempre cnnservati in libertà senza sottoporsi al dominio dei Turchi, coi quali però havendo continua guerra, non cessano mai di andar cortegiando non solo l' Albania, che guarda verso la marina, ma la Servia, che è mediterranea, e ariva verso il Danubio. Onde non perdonando essi ne à Turchi, nè a Christiani loro suditi, hanno causato, che per le loro perpetue incursioni si sono dissertate gran parte di dette provincie, non meno che per il mal inteso governo dei Turchi, (come di sopra fu detto), essendo ad altro pur che non attendano, che all' estorsioni, et à scorticar lì suditti, e cavar da loro per ogni via quanti danari possono. — Qui trovai uno di detti capi chiamato Giec lalos (?), il qual inanci ch' io passassi à Redoni era capitato con un salvo condutto del Xabia della Zadrima à Blinisti, dove in publico buttandomisi a terra inanci con le ginocchia nude, mi pregò, ch' essendo io il capo spirituale, doppo il Pontefice Romano maggior che sia in quei paesi, volessi dargli la benedizione riconoscendosi peccator grande, havendo amazzato di sua mano gran numero dei suoi d' ogni conditione, e molti di essi per sola avaritia. Et essendo io stato avertito, che costui haveva in casa già

[1] Nderfandina.
[2] Fandi, fiume.

molti anni la concubina, lo essortai doppo haverlo consolato al meglio che potei, che volesse sposar quella donna, contumace con S. D. M. et havendomi promesso di far ogni cosa al mio arivo in quelle parti, lo feci prontamente; e con l' essempio suo un altro capo suo compagno ancor egli concubinario di molti anni celebrò il matrimonio con l' istessa occasione. Nel quali caso tutti doi fecero un convito, nel qual intervenero quasi tutti i principali del luoco, con apparecchio di castrati intieri rostiti sopra i pali, e trinciati poi in piatti di legno, puoco essendo in uso in quei paesi politia ò delicatezza alcuna, essendo gente fiera, et avezza al patire, intanto che la maggior parte di essì caminnano e corrono coi piedi scalzi tanto sopra sassi, quanto sopra il terreno, e se pur alcuni portano le scarpe, se le fanno di cuoio crudo, tenendosi rivoltate le braghesse, aciò li restino le cosce ignude per esser più spediti e veloci al corso, portando così nell' estate, come nell' inverno puoco più in dosso, che le dette braghesse, e la sola camicia. Vanno armati di targhe, giavarine, frezze e scimitare, con le quali armi infestano, e si sono fatti formidabili a tutti i paesi circonvicini Puoco meglio veste la maggior parte delle donne, che si cingono solo sopra una cimara aperta, ma incrociata inanci con le brazza ignude, puoche portando la camicia, onde aviene, che nel caminare sventillando il moto, il vento i lampi, li si scopre il nudo in ogni parte. Del che feci consideratione à quei vecchi, acciò dovessero come Christiani correger quell' abuso per levar l' occasione al demonio di solecitar la gioventù alla libidine; e circa questo ordinai ai confessori, che dovessero proveder, che esse si vestissero con maggior modestia, seben tutti rispondevano, che in quei paesi non vi era alcuno, che ne pigliasse scandalo, essendo così l' uso del paese già antico; sicome anche forse con maggior dissonestà le donne delle ville bagnate dai fiumi in Albania entrando in essi à empir i vasi di aqua, ò per lavarvi alcuna cosa, senza nessun rispetto si alzano tanto le vesti, che tutte si scoprono, rispondendosi l' istesso in quelle parti ancora. — Hora tornando al convito, nei progressi dei ragionamenti, che con quella occasione si facevano à tavola, scoprij, che quei popoli mal sentivano la corretione dell' anno, cioè la diminutione dei X giorni fatta dalla fel. memoria di Gregorio 13, poichè affermavano, che dubitando quello esser stato un mero caprizzo, dal qual pareva à loro haver conseguiti molti incomodi, e specialmente la diminutione dell' entrate, che d' allora puoche volte erano state abondanti, quasi haveano fatti risolutione tra loro di ritornar all' osservanza antica. Sopra il che mi parve instruirli della raggion, che [...]esse quel sudetto Pontefice per far la detta corretione avertendi primieramente, che toccando il governo di santa Chiesa Chri[...]ana ai Pontefici romani, come à Vicarij di Christo in terra, era [...]bito dei buoni Christiani obedir in ogni loro commandamento, [...]ssimo procedendo essi in tutte le cose gravi et importanti con [...]ndissima prudenza e consideratione, come à punto si fece in

*

quella occasione trovandosi, che non veniva celebrata la santa Pasqua di Resuretione con l' altre feste mobili nel giorno stabilito nella santa Chiesa dandoli ad intender il tutto, e che cosi si osservava da tutti i buoni e Catholici Christiani solo essendo dissobedienti al solito loro gl' heretici e i scismatici. E che à questa corretione dell' anno non si poteva dar colpa delle diminutioni dell' entrate, perchè Dio manda le carestie et altri flagelli di questo mondo per i peccati, ma non per le buone opere, come fu quella, che tutta tendeva al servitio di S. D. M.

E questo li fu insinuato con sì facili demonstrationi, che restando essi capaci della verità rendevano grazie, che li fosse stata data ad intender questa difficoltà c' havea tenuto in alhora ogn' un di loro suspeto.

Da questo si passò al grave error, che si faceva anco da loro in haver per vani rimorsi di consienza tralasciato il sacramento dell' estrema untione, e facendoli capaci di questa verità ancora, non solo lasciai al loro prete quel, ma anco gl' altri ogli santi, dei quali fin alhora non si era provisto, et io pressago di trovar questo dissordine per la lontananza de Vescovi gl' havevo portati meco.

Sono quei paesi parte nella *diocesi Albanese*, parte in quella detta *Polatensis*. Mons. Stefanense, che per timor de Turchi stette per alcun tempo ritirato fra coloro, li servi in molti bisogni simili, ma adesso non vi è nessuno.

Hanno la chiesa sotto titolo di S. Marco mezzo atterata dai Turchi, che gl' anni passati haveano pur penetrato, e fatto una incursion' in quei paesi; ma già haveano apparecchiata la materia per restaurarla. Ha la campana sopra il tetto, con un' altra dentro la chiesa per l' elevatione. Un calice con la patena d' argento. Il cemiterio intorno alla chiesa, nella qual serviva D. Gionzacuri sessagenario.

E perché non havevo tempo di fermarmi in quei paesi essendo già arivato il settimo giorno di Settembre, onde mi conveniva solecitar il viaggio per riveder la Christianità della Servia à tempo che pottessi tornar alle marine inanci che cadessero le nevi sui monti, fattomi dar alquanti giovani armati, che per lo o pagamento mi accompagnassero sino à *Collesi*, ch' era l' ultima villa di essi Ducaini verso la Servia, lasciata la beneditione à quel popolo con dar li speranza del mio presto ritorno à qualche loro maggior consolatione, alle 8 passassimo inanci, facendo una giornata laboriosa e rincrescevole non solo per la lunghezza della strada fino à Collesi, ma per le gran montagne, e luochi pericolosi, che passassimo.

E sono per il vero in tutte quelle montagne fortissimi sciti e quasi inacessibili per l' altezza dei monti, ch' in alcun luochi con vien passar fino alle cime. E tutte le strade si vedono attraversate da grossissimi pini, i quali fanno gran selve sopra quei monti e sono quasi per tutto atterati dai Ducaini, acciò i nemici restas

sero impediti di entrar nel paese, e quando ci fossero entrati, e ricevessero la carica, non havessero tempo di ritornar senza gran danno. Quei popoli, come anco gl' Albanesi nelle pianure, si servono per lo più di quel legno redatto in schieggie lunghe per illuminar le case la notte, puochi adoperando altre candele ò lucerne, stando sempre uno à mezza la stanza sominiatrando le dette schieggie, che tiene in una mano alla fiamma limpidissima e che illumina quanto ogni torcia. A mezzo giorno cominciassimo salir un monte altissimo per un sentiero il più erto, che mai salissi, in tanto, che ai cavalli era laborioso, et anco ai pedoni attaccarvisi coi piedi, se questi non vi si fossero sustentati con le lanze, e giàvarine, c' haveano in mano; quando già passata l' hora del vespero essendosi appressati alla cima, li non giovenì più svelti che mai parendo tanti caprioli, si sparsero da per tutto allargandosi l' uno dall' altro per gran moltitudine di gente, che da ogni parte arivasse, se su quella cima, e correndo con li targhi, e giavarine in mano con molti piedi verso un bosco, che vi era, e tenendo in alto le giavarine quasi per lanciarle, et altri correndo con le scimitare snudate, domandai che voleano dir quegli atti inprovisi. Mi fu risposto, che essendo quel passo periculoso di urtar negli assassini, che in quel bosco solevano aspettar i viandanti stancati da quella salita, i non gioveni mostravano quella braura, acciò se coloro vi fossero, restassero spaventati, onde si ritirassero lasciandone libero il passo.

Finalmento arivassimo quella sera à *Collesi,*[1] dove allogiassimo in casa d' un prete di D. Athanasio capellano di *Giagnevo* in Servia, il qual nostrò maravigliarsi, che mi fossi assicurato di espormi ai pericoli di quel viaggio, certificandomi, che trovandosi tutte le strade della Servia piene di assassini atrocissimi correvo gran pericolo di non tornar ne io ne dei miei, perchè ne loro istessi si assicuravano di allontanarsi dalle lor ville, consigliando che tornassi in Albania, e per alhora lasciassi quell' impresa.

Per la qual nuova essendosi non puoco smariti gl' animi dei nostri, gli andai ponendo in consideratione, che tutti i nostri passati viaggi erano stati in ogni luoco con gravissimi pericoli, dai quali S. D. M.à per tutto ne havea preservati, trattando noi il suo s. servizio, e che non meno ne preservarà per l' avenir ancora, massime per l' intercessione di tanti santi, le reliquie de quali portassimo per servitio di quella Christianità, la qual senza dubio ogni dì andaria peggiorando, se non ricevessi l' agiuto di quelle visite, con le quali pur essa restava inanimata à conservarsi costantamente nella fede christiana, e consolata vedendo che S. Beatidine tiene memoria di essa, e procurava come Padre amorevole sua salute, essendo io certo, che se fossi tornato à dietro, hande il favore di patenti così mag. che del Granturco, et oltra i illati e passaporti di tanti capi Turchi di Albania, anco la ripu-

[1] Collesi, Čeleza.

tatione della dependenza del Bassa Chiemanchnies Mahmut, havrei causato, che non si haveva forse mai piu assicurato nessun altro Prelato visitar per l' avenire la Servia, e così quelle anime restando come abbandonate, patiriano senza dubio gran peggioramento nel culto divino. Concludendo, che se anco fossimo fatti degni di spender il sangue e le vite in quel viaggio, sariano elle state ben spese, poichè tornava il tutto in servitio di quelle anime e di S. D. M-à; che perrò dovendo noi entrar in quel paese, saressimo andati con le debite circumspettioni, caminando per tutto da persone pratiche e fedeli. Onde mi pareva bene, che inanzi che ci movessimo da Collesi, mandassimo à chiamar alcuno dei preti di Servia, perchè da loro haveressimo tutte le informationi necessarie, e la scorta per i luoghi meno periculosi. Con questa conclusione non si poteva trovar nessuno nella villa, che per nostri danari volesse portar una lettera fino alla città di Prizreni, lontana manco d' una giornata, parendo, che non bastasse l' animo a nessuno; onde stassimo assai confusi, quando un giovine di 18 anni lasciandosi intender, che per buon pagamento egli vi saria andato; fattolo venir inanzi, e datoli quanto chiedeva, et oltre questo promettendoli buona mancia se fosse tornato coi preti, scrissi al capellano della città, et a quello della villa di Cocius, che li è vicina, che senza perder tempo venissero à trovarmi, essendo io risoluto doppo la visita d' Albania entrar con la scorta loro a visitar anche la Christianità della Servia. — Il giovane subito si pose in viaggio, restando noi in Collesi con qualche dissagio così nel dormire, come nel bere, perchè essendo sotto le vindemie, non vi si trovava pur una lacrima di vino, onde conveniva bere dell' aqua con assai pericolo. Il 3-o giorno tornò il giovine verso il tardi, e tutto allegro venne à darmi nuova, che i preti erano lì appresso et esso domandando la mancia promessa gli.

Venuti i preti, e di nuovo intesa la mia risolutione dissero, che veramente erano per tutto grandissimi pericoli così per la moltitudine degli assassimi, come per l' ordinarie insolenze dei Turchi, massime in Prizreni piena di Gianizzari e spahoghlani, de quali pur uno non era partito per la guerra di Persia, seben per tutto il paese erano state fatte grosse levate di loro, e che nella città si trovava il Metropolita scismatico, dal qual forse si riceveria qualche disturbo, come le ricevè il precessor Arcivescovo mons. Orsino, quando fu in quelle parti. Tuttavia che la mattina seguente saressimo andati alla villa di Cocus, da dove D. Marco uno di quelli preti si saria spinto verso la città per intender dai Christiani quello, che si dovesse fare per assicurar la mia venuta dentro. E così fu fatto essendosi fermati quella sera in Colesi, dove non era altro prete se non uno quasi affatto cieco, e però non celebrava, ma confessava, e battezzava. Il qual non havendo li ogli santi gli ne lasciai. E li ancora si fece il ragionamento circa l' estrema unctione, poich ancorè essi non l' haveano in uso.

La matina seguente ai X di settembre montassimo a cavallo, e ci aviassimo per guazzar il *Drino,* ch' era lontano doi miglia, e divide l' Albania dalla Servia; e non ci essendo ancora allontanati un miglio da Collesi, nell' etrar in un bosco scoprissimo, che vi era dentro gente armata al numero di 25. che ne spaventò assai, credendo, che fossimo urtati nei malandrini; ma furon conosciuti, che erano gente di quelle ville li intorno. E dissero, c' havendo hauto nuova, che alcuni assassini si fossero veduti in quei boschi, li andavano cercando. Per il che li donassimo una buona mancia, acciò ne accompagnassero fuori di quei boschi, e guazzassero con noi il Drino, oltre il quale per gran spatio ne accompagnaron fino alla riva del Drino piccolo, il qual cala giù dalla Servia, e sbocca nel grande, dove essendo noi passati all' altra riva, ch' era senza boschi, tirassimo per la riviera verso *Cocus,*[1] dove arivati passò inanti D. Marco con le patenti e con i passaporti, c' havevo per ritornarsene con la risolutione. E non tornò prima del terzo giorno, perchè quel sanzacco e cadi con tutta la cavallaria e fanteria erano usciti fuori contro alcuni assassini, che sula strada, che conduce à *Giagneuo,* haveano amazzato uno spahi, e doppo il suo ritorno alla città gl' erano state presentate le patenti e passaporti; onde il prete portò la nuova, che havessero risposto, che potevo venir sicuramente à mio piacere, e che gia essendosi sparsa la nuova del mio arivo molti Turchi li haveano domandato quando si aspettava il lor superiore. Onde ci apparecchiassimo di partir verso il tardi per entrar nella città di notte.

La villa di *Cocus* haverà 50 case. tra le quali cinque sono de Turchi, et il resto de Christiani e Turchi rinegati per non pagar i tributi. Vi è la chiesa sotto titolo di S. Allessio assai buona con un portico inanzi. Ha il calice con la patena, et un imagine d' un crucifisso piccolo di argento. Non ha la pala di altare, ma nella tribuna dipinta l' imagine della beata Vergine. Ha il sacrario, ma non il fonte battesmale, l' altariolo piccolo, però gli ne fu consecrato un altro. E dati al prete di ogli santi, perchè non li haveva, e lassatoli ordine, che administrasse il sacramento dell estrema untione agli infermi, havendosi fatti li ancora un ragionamento al prete per disgannarlo.

Da quella villa mi fu mostrato un luoco non molto lontano, dove quell' anno i Turchi in certe ruine d' un drennasto haveano trovato piu di 20 medaglie d' oro ascoste in uno di quei muri nella perditta del paese.

Quando fu l' ora, ci ponessimo in viaggio verso la città, *(Prizreni),*[2] nella quale, essendo ella senza mura come sono quasi tutte quelle città, entrassimo a doe hore di notte, caminando per essa il prete con qualche susspetto per essersi amallati fra loro in casa sua alcuni gianizzeri, che vi erano venuti a magnare, pretendendo

[1] Kukus.

[2] Prizren.

i Turchi la pena dal prete, poichè gli interfettori si erano absentati.

Questa città continendo 8600 case assai grandi havendo quasi tutte i soi cortili come le rustiche in Italia, non cede di grandezza à nessun altra, che a Scopia, che ne ha 40m. È irrigata tutta da fontane et altre aque vive, che voltano le ruote ai molini, e rendono la città comoda e piena di vaghezza.

Al nostro arrivo ne fu detto, che sino a un hora di notte erano stati appo la porta della casa del prete, dove allogiai, alcuni calloceri del Metropolita scismatico, che mi haveano aspettato per abboccarsi meco. Ma la matina sequente intesi poi, che per altro non erano stati che per vedermi. Ne in queli 3 giorni, che stetti a *Prizreni*, sentij altro moto da coloro, se non che una di quelle matine il detto Metropolito scismatico mandò un suo Gianizzero à far le solite sue estorsioni anco da quel prete.

In questa città sona una campana sopra uno dei molti campanili, che vi sono delle loro moschee, battendovi le ore in uno horologio fatto ai Turchi da alcuni Franzesi, cosa insolita in Turchia. Vi sono puoco più di 30 case de Latini con la chiesa sotto il titolo della Madonna dell' Assuntione, la qual tre volte in puoco tempo è stata abrugiata dai Turchi, e doe volte sacchegiata, massimo quando sequì il caso del' homicidio tra quei gianizzeri. Ha un bon portico dinanzi col cemiterio assai grande cinto di mura. Ha un calice con la patena, et un imagineta col crucifisso di argento, che si pone sul altare quando si celebra. Doi pianete di seta con doi tovaglie assai decenti con l' ante altariolo di coro d' oro, senza sacrario e battisterio, e senza ogli santi. Però gli ne furon dati dei nostri. Vi sono molti scismatici nella città, i quali superano di gran lunga i Latini, et hanno doi chiese sole di 80, che prima haveano.

Consecrai alcuni altarioli per quella, e per altre chiese. Vi cresmai puoco più di 25 anime, e comunicai quasi tutto il popolo, che in vero concorreva ogni mattina in chiesa con molta devotione.

In questi paesi della Servia si parla *la lingua Dalmata*, seben fra quelle provintie vi s' interpone im parte l' Albania, che ha il suo idioma particolare. Però giache senza interpreti eravamo intesi, le sermonegiai con accertarle della continua memoria e dilett one, che tiene verso di loro S. Beatitudine come Padre amorevole, e desideroso della loro salute, essortandoli à viver costantemente nella fede Christiana, non si lasciando vincer dagli interessi temporali per apostatar da essa, come già haveano fatto tanti fra loro, con eterna danatione delle lor anime, perchè Iddio ha apparechiate ai cativi pene indicibili, si come ai buoni Christiani ha preparato (gloria) del paradiso, all qual doveano aspirar tutti con osservar i divini precetti, e resister valorosamente ai nemici della lor salute.

Da *Prizren* dovendo passar à *Giagnevo*, città lontana una giornata e mezzo per strade assai pericolose, i Christiani mi posero per le mani uno spahoghlano, che con alcuni suoi compagni mi conducesse con i suoi compagni à salvamento à Giagnevo. Però

hauti coi soliti presenti e spese il passaporto dal sanzacco, ai 19 la matina doi hore inanti giorno partissimo, accompagnati fra gli altri dal prete di Cocus, e da quello di Serec armati al loro solito quando vanno in viaggio. Verso l' hora di terza havendo cavalcata un bella e ben coltivata pianura, tutta piena di villaggi de scismatici, salite alcune colline, e dovendo entrar in certe selve pericolose, ci fermassimo in una di quelle ville per levar altra gente con noi, et assicurar la strada; ma havessimo nuove molto fastidiose, e terribili, cioè ch' essi stavano con guardie continue, e poi la notte tutti si ritiravano à dormire nei boschi per gli assassini, che erano li intorno al numero di 20 a cavallo, e 40 pedoni, i quali in quella settimana haveano spogliati et amazzati alcuni viandanti puoco più di doi miglia lontano da li, essortandone à tornar à Prizreni, poichè essi tenivano per cosa certa, che ci saressimo imbattuti in loro in quelle selve, ne meno bastava l' animo ad alcuni di loro di venir ad accompagnarme. Ma il spahoghlano, ch' era huomo coragioso e valente vedendome star assai suspeso per tal aviso, mi disse, che lasciassi la cura a lui, che haveressimo superati tutti i pericoli. Però egli il primo essendo montato a cavallo coi suoi, sempre cavalcando inanci a tutti, all' entrar nella selva, spedì inanci uno de suoi Turchi chiamato Solimano beg à cavallo, anco si lasciasse veder per quella selva, dove se vi fossero gl' assassini, sariano venuti ad assaltarlo, ma ch' egli in tal caso desse dei sproni al cavallo, e tornasse ad avisarne, perchè se fossero in tanto numero, che non potessimo fargli testa, saressimo tutti tornati donde partissimo; in tanto noi seguitando Solimano à passo precedendo sempre il spahoghlano con l' arco teso in mano, e così tutti gl' altri, c' haveano gli archi stavano sempre apparecchiati per tirare; quando già havendo passate molte miglia di quella selva, trovassimo Solimano, che in una piacetta, che ella faceva à vista di alcune case de scismatici, ne aspettava, come che havessimo già passati i passi pericolosi. Ma perchè oltra quelle case si entrava in un altra selva, il spahoghlano risoluto di haver gente di quel luoco, che ne facessero scorta, di nuovo spinse inanci Solimano con ordine, che ritornasse qualcuno di coloro, fin ch' egli con gli altri fossero sopragiunti ad agiutarlo. E così fu essequito, perche gli fermò cinque suoi, che in una ara battevano il grano, e li trattenne finche il spahoghlano levatosi il turbante di testa per non scoprirsi turco, corse a tutta briglia à sopragiunger ancor esso quei villani, e levatine doi, e facendoli sempre caminar inanci ne guidaron fuori di quelle selve alla *pianura di Cossovo*[1] salva mente. Questo è un bellissimo piano più di 80 miglia di lunghezza, e 20 di larghezza, meso per le fattioni fattesi coi Turchi da Gianco Vaivoda, e per caso della risolutione, che fece Milos Cobilich contro la persona Amurat Granturco, che ivi con le sue mani uccise. perchè essendo stato posto in suspetto di puoca fede al Despoto della Servia

[1] Kosovo.

suo signore, mentre erano entrati à guerreggiar contro esso in quei paesi i Turchi, egli per accertarlo della sua fedeltà uscitto dalle trincere a cavallo, sen entrò in quelle dei nemici, e come havesse portate ambasciate dal Despoto, smontato, e lasciato il cavallo alla parte del padaglione del Granturco, entratovi dentro, l' uccise prima che da nessun de suoi havesse potuto esser agiutato, e subito saltato a cavallo, e fuggendosene à tutta briglia fra gl' alogianti dei nemici, restò affermato da alcune targhe, buttate per strada, sopra le quali essendo gli caduto i cavallo, fu sopragiunto da Miloš, et amazzato ancor egli. Quella sera arivassimo ad una villa de scismatici in mezzo del piano, e la matina per tempo passassimo à *Giagnevo,*[1] che siede fra alcune colline già tutte sbusate per le minere d' argento, che vi si cava abondantemente.

Questa città ha 120 case de Latini, 200 de scismatici, e 180 de Turchi. Vi serviva D. Athanasio da Collesi nella chiesa di S. Nicolo non molto grande, ma ben fatta, e ben in ordine con un calice e patena d' argento di gran peso, et un altro simile ma mediocre, doi croci, turibolo, la pace et altri vasi pur d' argento, 8 pianete di seta et una di panno d' oro; piviale di brocato d' oro, 3 camisi, doi cotte sottili, e sette tapeti. All altare s' ascendeva per 4 scalini di pietra, sopra quali dall un' e dall' altra parte sono le colonnette con le cornici sopra, su le quali ardono alle messe sei candelotti di 15 libre l' uno, oltre gl' altri posti sopra l' altare sui candelieri di cotone.

La detta chiesa è tutta lastricata di quadri di pietra. Dal campanile sopra la porta della chiesa furon deposte 4 campane e sepolte dai Christiani in luoco secreto, acciò i Turchi non se le pigliassero. La chiesa ha alcune vigne, e terreni, ogni cosa gavernata da 4 procuratori, i quali hanno cura come quasi in tutti gl' altri luochi in Servia et Albania di raccoglier al prete la mercede fra loro patuita per la sua servitù, la qual è ad nutum dell' una e dell' altra parte.

A questo popolo ancora feci il ragionamento, come a quello di Prizreni, cresmai 164 an. comunicai quasi tutto il popolo, e fatte altre funtioni secondo il solito, partissimo verso la città di *Montenovo.*[2] Questa siede pur sopra colline assai alte, tutte piene di minere, delle quali il Granturco cava assai tirando egli la metà dell' argento, netto da ogni spesa, il resto va a quelli, che le cavano. In questo luoco sono 40 case de Latini, 60 de scismatici, e 100 fra Hebrei e Turchi, i quali hanno convertita in moschea una bella e sontuosa chiesa, ch' era dei despoti della Servia, lavorata con musaichi, et architetture ben intese. Hanno nondimeno i Latini una chiesa nei borghi assai ben intesa, capace di 1000 anime, il tetto della quale essendo coperto di tavole al costume di quasi tutte l' altre chiese e case di quei paesi, era allora atterato dalla furia

---

[1] Janjevo.

[2] Novo brdo.

dei venti apparecchiandosi però quei Christiani di repararlo. Là lontano à mezzo miglio, ci è un altra chiesa bella e grande sotto titolo della Madonna, capace di 3 mi. persone ed un bel portico grande adornato di belle pitture. Trovai in detta chiesa 12 calici d' argento con le sue patene, e doi croci d' argento, ben in ordine di paramenti. Serviva in dette chiese D. Marco vecchio sessagenario di buon aspetto, ma con la podagra. Fu gia Vicario generale di Servia fatto dal mio precessore; li procuratori li danno 30 talari per la sua servitù. Vi consecrai doi altarioli per dette chiese, e per quella di Giagnevo, trovati vi piccoli al solito. In questo luoco cominciai a travagliar con un poco di febre, la qual non mi havendo lassato andar in chiesa nella Domenica matina vi mandai il P. theologo, il qual vi disse la messa, e predicò, e pur desiderando partir la seguente matina verso *Procupie,* mi feci vestire per dar alcuni ordini minori à Gieronimo nipote di detto D. Marco al meglio che potei in casa prima che passasse quella matina di festa, acció non li convenisse venirmi dietro per questo à Procupie, ch' era lontana doi grosse giornate. Dunque partiti da Montenovo, hebbi che fare ad arivar a Procupie in tre giornate, havendomi sempre accompagnato la febre con tanta vehemenza, che fu molta grazia di Dio, ch' io non morissi per strada, dove essendo tutto il paese pieno de scismatici, Turchi, non vi era luoco da fermarsi, ma conveniva ò vivi ò morti caminar inanci. Arivati finalmente in *Procupie*[1] città di 1500 fuochi, dove per 20 giorni continui non potei levarmi di letto; e fra quel tempo il Vescovo di Sofia mons. fra Pietro Salinate, di nation Bosnese, uno dei suffraganei d' Antivari, havendo sentito il mio arivo, venne da Chipronaz per spazio di 4 giornate a trovarmi, et abboccarsi meco in Procupie, e trovandomi in quel stato, onde non potevo arivar più nelle parti della Christianità di quelle parti, che oltra quella che si trova in Sofia e Ternovo, vi sono più di 600 case de Latini, et un convento de frati minori oservanti in Chiprovac, racomandato, come dissi, alla sua cura dalla fel. mem. di Papa Clemente 8. Oltra di questo che si era fatta una bella conversione alla fede Christiana e cattolica con la sua industria sula riva del Danubio di alcuni popoli, chiamati *Paulichiani,* nei quali per carestia dei operai era smarito ogni lume della fede christiana, della quale non era restata appo di loro informatione nessuna, onde non erano ne Christiani, ne Turchi, poichè come questi non si circumcidevano, e come quelli poiche si battezzavano. E che de 14 villaggi di costoro già in erano convertiti otto, e fabricatesi alcune chiese con l' elemosine raccolte dai Latini della Servia e provistola anco di alcuni sacerdoti, i quali servono con de elemosine senza alcuna provisione di detti popoli essendo poverissimi, et infelici tiranegiati da Turchi oltre modo. Per il che havendomi pregato il Vescovo, che per agiuto di questa buona opera, volessi concedergli alcune regalie, che mi per-

[1] Prokoplje. Sulla Toplica.

venivano dai capellani di sua giuriditione, acciò potessi con queste supplir in parte alle spese di mantenir quella Christianità in fede, mi contentai donargli de cetero senza pregiuditio de successori. Dissi, che detto Vescovo è di nation Bosnese, dell' ordine de minori osservanti, i quali nella Bosna havendo molti conventi mantengono la Christianità di quel regno, che vi è in gran numero e quasi tutta latina, sotto un Vescovo, chiamato mons. fra Fran Balich dell' istesso ordine.

Hora havendo il Vescovo di Sofia dimorato meco 4 giorni in Procupie sene tornò à Chiprovaz alla sua cura, et io, havendomi per la divina grazia puoco doppo lasciato la febre, cominciai a levarmi di letto, non havendo mancato in tutto quel tempo il P. theologo consolar quell' anime con prediche continue con tanta consolatione di quel popolo, quanto che la predication già era in quel paese insolita, e non più sentita da molto tempo.

In Procupie i Latini non hanno alcuna chiesa, ma un oratorio nella casa, dove habita il capellano, e vi celebra la messa, et administra gli sacramenti, et era alhora fra Pietro Draghissa da Ragusa con licenza anco dei superiori. I Latini in quella città non sono se non 12 case di mercanti Ragusei per il più, e da puoco tempo in quà venuti ad habitarvi, si come tutti gli altri Latini, che sono per la Servia, sono adventizi Albanesi, Bosnesi, e Ragusei. dei quali puochi habitavano in quei paesi, mentre vi dominavano i Prencipi Christiani, poichè essi con tutto il popolo erano caduti nello scisma, che hoggidi continua ostinatamente; e se ben vi sono cosi puoche case in Procupie, non dimeno vi cresmai quasi 30 anime.

Da Procupie in doi giornate arivassimo a *Trepsa,*[1] accompagnati da alcuni di quei mercanti, e da fra Pietro sudetto, il qual fece venir dal convento di Chiprovaz un frate, acciò che servisse in luoco suo in Procupie.

Trepsa è città di 500 fuochi con 40 over puoco più case de Latini, e più di 200 de Scismatici, i quali vi hanno anco un loro Vescovo, che risiede fuori della città in un monastero de Caloceri. In questo luoco ancora vi è gran quantità di minere di argento. Questa Christianità assai buona e devota era alhora servita da D. Gregorio nepote di D. Marco da Montenovo. Non ha la chiesa nella città, ma fuori doi migli lontana, onde e per lo più si celebra in un oratorio, fatto in casa; quella chiesa è molto bella, e ben fabricata con pietre di travertino, e tutta adornata di dentro con pitture, fornita di calici, croci d' argento, e paramenti decentemente. In questa città mi trovai nella festa di ogni santi, però andassimo alla chiesa sudetta per celebrarvi quella solemnità, e vi si predicò con molto concorso dei nostri. E nel ritorno à mezza strada, c' incontrassimo nel Vescovo sudetto, che veniva dalla città, accompagnato dal Vicario suo, e da molti caloceri, quasi tutti andavano

[1] Trepča.

ad una loro casa vicina alla nostra chiesa. Il qual Vescovo come s' accorse, che io era, si affrettò di accostarmisi, e con allegra cera facendomi molti inchini, mi prese la mano, la qual volse baciar egli e tutti i suoi; e poi anco ingenochiò, usando complimenti di molte offerte con ogni maniera civile. E perchè la matina seguente alla commemoratione dei morti vi trovassimo, e dovendosi tratenere assai per visitar le loro sepolture quasi una per una secondo l' uso del paese, fu portata la provisione di pransar appo la chiesa, dove essendo assisi all' ombra su tapeti, il Vescovo, che era ivi nella sua casa vicina, ne mandò a regalar con qualche mia maraviglia di haver trovato quella benevolenza in colui, poichè il mio precessore hebbe da coloro incontri e travagli importanti.

Comunicai questo popolo ancora, e vi tenni la cresima con molto concorso. Et essendo comparso uno scanno di neve in quella notte, solecitavo a dar fine à quanto mi restava, non mi avanzando pur tempo di formarmi li intorno, ne meno mi dava animo indebolita mia complessione di trattenirmi in quei paesi nella prossima invernata, poichè suol esser fredissima. Siche essendo venuto D. Pietro Budi Capellano della Christianità di *Scopia*, che comprende puoco meno di case latine tra 40-m, che sono in quella città, per darmi conto della sua cura; et oltra le buone relationi haute della sua sufficienza, vedendolo sacerdote assai intelligente, e di buone qualità, mi parve lasciarlo (come havea fatto anco il mio predecessore) Vicario in Servia. E perchè mal puo un solo Vicario haverne il governo, poichè per la grandezza del paese è difficile la visita di tutti i luochi, et il ricorso da paesi lontani, mi parve col consiglio anco de altri lasciar nelle parti occidentali di quel regno un altro Viccario in alcune città, e villaggi distinti, ciòè il sudetto fra Pietro Draghissa da Ragusa dividendo à ciascuno di essi i luochi, dove havessero giurisdizione. E pubblicativi gl' ordini infrascritti, come s' havea fatto in Albania, e lasciatili ai doi Vicarij con commissione, che ne mandassero le copie a tutti gli altri preti della Servia, e le facessero eseguire, stavo con puoca risolutione di far la strada di Albania per tornar in Antivari, poichè tutti me la presuponevano assai pericolosa. Quando da Procupie hebbi nuova, che da Constantinopoli vi erano arivati li doi Ambasciatori della Republica di Ragusa, che vi erano stati per negotij publici, che fra doi ò tre giorni si doveano trovar alla Citta di *Novopazar* per tirar di là verso le marine per la Herzegovina, overo Ducato di Chelmo, cosi ben accompagnati, e rispettati per tutto, quanto se essi fossero i principali Passa della Turchia. Per la qual nuova tutto ralagratomi, vedendo che S. D. M. havea proveduto per la curezza del mio ritorno, data fuori la notte, che vedevo partir r trovarmi a *Novopazar*, si congregò tutto il popolo quella ma- a alla messa, e ricevè la benedizione. E montati à cavallo, et sciti fuori della città, non potei con molte amorevole instanze tener massime alcuni vecchi presenti che non si affaticassero accompagnarmi per più di un miglio di strada, anco difficili a

salire, fin chè arivati sopra una collina, a tutti di nuovo posti ingenocchioni diedi la benedizione racomandandoli con tutto il resto della Christianità di quel regno à S. D. M-à. Con questi sensi tornaron, non (tutti) havendo voluto molti altri a cavallo et a piedi restar di accompagnarmi armati alcuni per tutta quella giornata, et alcuni altri fino a *Novopazar,*[1] dove anco fui allogiato da uno di loro.

Questa è una citta grande, e bella di più di 3-m fuochi, non vi sono altro che doi case di Latini, mercanti Ragusei. Ma gli scismatici sono in molto numero. Vi arivassimo giovedì *ai 4 di Novembre*, e il giorno seguente gli Ambasciatori, che erano il detto Pietro Proculi el detto Gioseffo Venlì (?), vi arivaron con molta comitiva di gente a cavallo e a piedi con le bandirole sopra le lanze assai alla grande; perchè per il vero i Ragusei sono assai ben veduti, et accarezzati per tutti i paesi della Turchia, e i loro mercanti essenti dalle gabelle. Mi mandaron ad avisar, che domenica mattina voleano partire, che però mi ponessi al ordine.

Ascoltassimo quella matina la messa insieme e poi montati a cavallo passassimo fuori della citta, essendo concorso gran numero di gente à veder quella cavalcata.

A Novopazar comincia la *Herzegovina,* overo ducato di Chelmo ò di S. Saba, del qual Ducato tuttavia gl' Arcivescovi di Antivari s' intitolano, perchè il re di Servia havendolo soggiogato jure belli, applicò all' Arcivescovato di Antivari, essendo all' hora l' Arcivescovo Gran Cancellier di quel Regno. E se ben puoco doppo quel re usando clemenza à quel duca, lo rimise in possesso, si dice, che egli non poteva far questo, non essendo più suo, ma di quella chiesa. Si estende fino alla marina confinando coi signori Ragusei, passando fino a Narenta il fiume Cetina, circa 12 giornate di lunghezza e 4 di larghezza. Hora è tutto sotto la tiranide de Turchi.

Quella sera arivassimo à buon hora ad una Caravanssaria cioè allogiamento fatto per li viandanti, che consiste di una sola stanza terrena, dove indistintamente si aloggiano le persone e i cavalli, e si convien comprar, et apparecchiar da mangiare, essendo la stanza nuda. Quì trovassimo più di 60 Mori di Granata, che con le mogli e figlioli, anco nelle cune, sene passavano verso Costatinopoli essendo cacciati da Spagna dal re Catholico, e tutti erano vestiti alla spagnola, solo haveano i turbanti in testa come Maumettani, i quali subito al nostro arivo furon cacciati in un cantone di quella stanza (a ciò mi dessero luoco) dai Gianizzari, che gl' Ambasiatori vi menavano seco. La matina seguente inanci giorno si fece levata, cavalcando tutta quella giornata per paesi assai ameni, ma per lo più deserti e incolti; e la sera arivassimo appo *Rocca* partita in una Caravanseria simile; e nella seguente giornata verso Vespero lasciassimo à man destra la fortezza di *Milosevgrad*[2] si ben intesa e

[1] Novi pazar.
[2] Milošev grad.

ben fabricata in sito cosi forte sopra un sasso, che si può giudicar inespugnabile, al tutto simile alla fortezza di Cattaro de signori Venetiani, oltre la qual puoco più lontano d' un miglio si vede un bel *monastero* chiamato di *San Sabba* di più di 100 calozieri con la chiesa coperta di piombo, dove dicono quei calozeri trovarsi il suo corpo, ma non lo mostrano, e si dice, che Sinam Bassa, passando de lì per la guerra d' Ungheria, lo facesse abrugiar. La sera si arivò à *Pripoglie*[1] città senza le mura come tutte le altre. Passassimo poi alcune buone città come *Taslica,*[2] e *Focchia*[3], dalla qual partiti cavalcassimo quasi tutta quella giornata per strade tutte infrascate d' alberi fruttiferi, e specialmente di nocelle, e pomi, e poi la sera facessimo la posata in una picciola, e mal agiata Caravansaria sotto la montagna *Cemerna*[4], che suona in quella lingua: „dolorosa".

E per il vero oltra il patir che si fece quella notte in così stretto e mal comodo alogiamento, la seguente matina si fece una strada molto travagliata sì per le salite sassose e diruppate, come perchè vi passassimo in tempo che vi butava la neve con furia di vento accuto; e tutta la precedente notte havea piovuto gagliardamente; onde convenne mandar inanzi alcuni pedoni, e cavalli più spediti per spianar la strada rassettandovi sopra la neve, che vi era assai alta, però non si havendo potuto far molto camino arivassimo quella sera à Cerniza,[5] città non molto grande, e aperta come le altre.

A capo di 11 giornate arivassimo ai confini de signori Ragusei nel paese di *Tribigne,*[6] dove gl' Ambassiatori presero la via à man dritta verso Ragusa, e noi verso la marina arivando quella sera al Convento dei Fratti zoccolanti in *Canale,*[7] ch' è una valle bellissima pur sotto Ragusa, da dove arivati il dì seguente alla bocca di *Cattaro,* passassimo à *Budua,* dove si come fu improviso il nostro arrivo, cosi apperta maggior consolatione quasi a tutto quel popolo, havendone ogn' uno giudicati morti in così lunga e fastidiosa visita.

Fui avertito subito, che in quella mia absenza il prete Scoroveo, ch' era tornato à star à Budua, continuando nella solita sua perversità di procurarmi cativa consideratione, s' havesse fatto far alcune fede false in mio biasmo da certi marinari suoi parenti, che alhora haveano il sigillo della comunità di Budua in mano, e falsamente haveano speso il nome di essa comunità. Della qual cosa essendomi doluto con molti, si chiamò il consiglio, e si terminò,

[1] Priepolje sul fiume Lim.
[2] Taslidža, Plevlje.
[3] Foča.
[4] Čemerna.
[5] Crnica.
[6] Trebinje.
[7] Canale, Konavlje.

che si trovassero questi falsarij, e si querelassero à nome di essa comunità, e che in tanto gl' agenti di essa facessero publica fede, che se mai apparisse alcuna di simil fede c' intendano che sono state fatte falsamente e si ano di nessun valore, ritornando di nuovo à far testimonanza honorevole delle mie attioni. L' istesso ance era accaduto in Antivari. In oltre intesi che detto prete essendosi retirato à Ragusa, acciò da monsignor di Cattaro non gli fosse intimato un monitorio dell' illust. Nuncio di Venezia di andar à dar conto di tante scandalose sue operationi, havesse persuaso quel Vicario in absenza dell' Arcivescovo di quella città à spedir un monitorio ai Buduani, acciò non riconoscessero altri per superiori spirituali che l' Arcivescovo di Ragusa, havendo trovato in alcuni Provintiali (?), che il Vescovato di Budua già era sotto l' arcivescovato di Ragusa. Però mi convenne publicar un monitorio in Budua di dirritto contrario à quello, stante l' antica consuetudine della giuriditione, che sempre hanno esercitato in Budua gl' Arcivescovi miei precessori. E seben puoco doppo, essendo tornato da Ragusa, il Vescovo di Cattaro gli fece intimar detto monitorio, egli non di meno non volse obedirlo, ne meno fu possibile intimargli ne un altro simile, che al mio arivo in Venezia fu mandato contra esso à Cattaro et à Budua, havendo egli fatto ricorso inanci à quei Magnati, i quali s' interposero acciò non li s' intimasse.

Al mio arivo à Budua trovai, ch' era tornato da Costantinopoli Marino mio nepote, et che si trovava in Antivari doppo haver patito in quelle parti per il gran viaggio un lunga malatia, che nell' andar in là lo assali in Andrinopoli, e lo havea tenuto in letto la maggior parte del tempo ch' era stato in Costantinopoli, apena havendo hauto tempo di refarsi, inanci che calassero le nevi su i monti per il suo ritorno. Che però circa la recuperatione dei beni dell' arcivescovato e dell' altre chiese di Antivari non poteva far altro, che lasciarne l' informatione al Bassa Chiemanches; ma che quanto all' estorsioni fatte di Latini dal Metropolita scismatico, il Granturcho gli havea concesso un ordine da esser esseguito dal Sanzacco di Scutari, e dal Cadi di Antivari, che gli le prohibiva espressamente appartenendo quelle regalie alla Chiesa d' Antivari cosi per la consuetudine antica, come per il privilegio concessomi da lui. E che per lo sualigiamento fattomi dai Turchi di Dulcigno esso gli havea spedito uno stretto ordine, che il sanzacco mi facesse resarcire del tutto col castigo dei malandrini. Ma che essendosi accompagnato con detto mio nepote nel ritorno da Costantinopoli idrochicharia (?) Turco principale di Dulcigno, il qual per alcuni favori fattili da esso mio nepote in quella città haveva assai agiutata l' espedition di detto ordine con testificar il detto sualigiamento e dar anco in nota i nomi dei malfattori, quando arivaron à Scopia li cavò di mano detto ordine con scusa di volerne levar una copia, e subito hautolo in poter suo, senza volerglilo più rendere, voltò una per altra strada, e rilegrandosi dalla compagnia, sene passò verso Dulcigno, havendo hauto

di gratia detto mio nepote di tacer, havendo scoperto che i molti Turchi, ch' erano in quella compagnia, dissegnavano di amazzarlo per svaligiarlo, in tanto che se non fosse stato in quella compagnia il Damiani Giemino di Antivari e Dulcigno, haveva hauto fatica di scapolar dalle lor mani.

Havendo dunque esso mio nepote hauto aviso del mio arivo a Budua venne à levarmi, poichè dovendo io raccetar molte cose, che mi restavano alla mia partita, volevo tornar in *Antivari*, dove finalmente arivato mi dolsi con coloro, che in pregiuditio mio havessero fatte fede false ad instanza di quel prete scandaloso, non havendo hauto riguardo nè alla conscienza, nè all' honor loro, non che del loro Prelato, dal qual non haveano riceuto se non segni di charità, e di mausuetudine. Nè essi ciò negaron confessando de plano d' haver le fatte, ma contro la volontà loro, perchè esso prete haveva adoperato il favor e brazzo dei Turchi principali à fargli le far per forza. Ma vi rimediaron efficacemente con resarcir il pregiudizio fattomi, seben ancora doppo la mia partita egli tornò in Antivari à seminar nuove zizanie, non mi parendo per schifar molti inconvenienti fargli altro in quei paesi, che procurar di redur lo inanci alla giustizia di mons. illustrissimo Nuntio di Venetia.

In questo mio secondo arivo in *Antivari* scorsi i maggiori pericoli della vita, che in tutti gli altri luochi della passata visita, e ricevei più molestie della plebaia dei Turchi contra il solito loro, che l' anno passato, perchè alcuni e massime preti colpevoli di molti mancamenti, per i quali aspettavano qualche risentimento dalla giustitia ecclesiastica; e però acciò mi partissi presto dalla città, andavano sottomani concitando alcuni Turchi, e massimo un figliolo lunatico, anci furioso del Desdaro chiamato Mustafa à far à mi, e alla famiglia delle stranezze straordinarie, in tanto che ogni giorno havevo le frotte dei Turchi alle porte, che imperosamente domandavano chi una cosa, e chi un altra, contra i quali non mi parve che si dovesse far alcun richiamo al Cadi per non ricever qualche affronto, stimando essi puoco i superiori, e la giustitia; ma solo conoscendo l' origine di quelle straniezze insolite procuravo di aquettar ogn' uno con le buone. E non di meno era difficile potersi schernire da Mustafa, poichè l' istesso suo padre, il qual mi si mostrò sempre assai favorevole, non poteva ripararsi dalle sue insolenze. Onde veniva spesso à batter alla porta, acciò li si aprisse, e non potendo ottener questo, si tosto non li si buttavano danari, acciò si partisse, si metteva à far molte romanzine con villanie e bravate terribili.

Et un giorno havendo affrontato mio nepote in mezzo la piazza, tenendolo stretto per la veste, finche gli diede alcuni danari, i ali essendo puochi a quello, che egli voleva, gli tirò d' un' pugno rso la testa, poi pigliato un sasso in mano, gli lo tirò con tanto petto, che se non si abassava lo discuppava con esso. Ond' egli sa la pacienza, essendo giovine riterito et avezzo alle guerre, iato man al pugnale haveva fertio il Turco, se non veniva ri-

tenuto da alcuni Christiani amici, che lo avertiron, che se lo havesse solo toccato, sarà subito restato morto dai Turchi. Però essendo venuto a casa tutto conturbato, e pieno di sdegno, lo amonij à star avertito per quei puochi giorni, che dovessimo star lì per finir il servizio di Dio a non si lasciar trasportar dell' ira, poichè questo era forse il dissegno di qualche malevole per fabricarne il precipitio con simili pravocationi. E perchè puoco doppo il mio arivo in Antivari alcuni Christiani della villa di *Susanni* [1] non potendo più longamente sopportar le gravezze ogni dì maggiormente accresciuteli da Assan Chaus loro timariotto, fecero risolutione più di 21 di loro levarsi da quel luoco, e passarsene con le loro famiglie in Christianità; onde la notte precedente alla loro partita acesero il fuoco in alcuni casamenti importanti, che havea il detto Chiaus in detta villa, abrusiandoli tutti senza che vi se potesse ricuperar cosa alcuna della maggior parte delle sue sustanze, che esso vi teneva dentro. Dal che presero occasione pur alcuni mal affetti di mettermi in suspetto à detto chiaus, di haverli io essortati à questo, perchè nel mio ritorno in Antivari mi ero fermato doi giorni in quella villa, la qual suggestione parve che assai empisse il capo al Chiaus, in tanto che non solo si lasciava intender à molti Christiani per la città parole di querele e di minazze contra di me, ma comparso inanci il Cadi gli espose la credenza, che egli havea contra di me, in tempo che per alcuni negotij io havevo mandato da esso Cadi mio nipote col Damiano Giemino, con la presenza dei quali il Chiaus molto maggiormente andò amplificando la sua essageratione et querela, mostrando di pretender, che io gli pagassi tutti i suoi danni, et interessi oltre la pena, che io meritavo per simil solevatione. E se ben essi gli risposero, che coloro, che gli haveano referto quella calunnia, erano persone mal affette contra di me, et l' istesso Cadi mio assai amorevole rispose di non poter creder tal cosa, egli non di meno havendo hauto in mano quell' istesso giorno uno dei complici, prima che con gli altri havesse potuto levarsi fuori di quei confini, e fattolo condur legato in casa sua, al primo arivo, trovandosi infuriato, gli diede con le sue proprie mani 300 bastonatte sui piedi, poi tutta quella notte lo fece variamente tormentare, acciò confessasse se io gli havevo persuaso a far quella risolutione; intanto che à pena cominciò a spuntar l' alba, che venne secretamente a battermi alla porta un Christiano molto mio amorevole ad avertirmi, che quanto prima facessi salvar le robbe di casa, e provedessi per la salute mia e della famiglia, poichè egli era stato avisato, che havendo il Chiaus fatto tormentar tutta quella notte colui, et egli per tormenti havendomi incolpato, faceva una raccolta de Turchi per venirmi ad assaltar in casa, e forse levarmi di vita. La qual nuov havendomi conturbato assai, mi levai subito di letto, e senza perde tempo mandai a chiamar il S. M. Ant. Pasquali gentiluomo vec

[1] Šušanj, Sušana.

chio, e di molta prudenza, il qual havendo inteso quel pericolo subito dato di mano ad alcuni rinfrescamenti da presentar il Chiaus se spinse verso casa sua, poichè era da lui ben visto, e fatto li il presente, lo pregò à non dar orecchie ad alcuni mali Christiani, che per i suoi mancamenti trovandosi colpevoli, e stando in paura di esser da me castigati, usavano ogni artifitio di farme perire, o almeno allargar d' Antivari. E che non havea occasione ne meno di suspettare, che io havessi comesso alcun mancamento circa la sua persona; poichè non lo havendo conosciuto se non per fama, havesse mirato la stima, che facesse di lui come di soggietto principale, e di meriti, perchè l' anno passato quando la prima volta venne in Antivari, l' havevo mandato à regallare di uari confettioni e christalli, e che se havesse informatione della mia mansuetudine e quiete, c' haveva certificati, che non solo non haverei fatto dispiacer a lui, il qual tenevo per mio amico, ma al maggior inimico, che potessi havere. E tanto seppe dire, che non se partì da lui, che egli restò aquetato e disgannato, anci mi mostrò ogni segno di affettione in quei puochi giorni, che io stessi ancora in Antivari; fratanto quel pover huomo, havendo di ordine del Chiaus ricevuto altre 300 botte sui piedi, fra puochi giorni rese lo spirito.

A pena aquetata quella burasca, mi risorse un altra non meno periculosa. perchè havendo io ripreso i due preti della chiesa di s. Maria, che da certo tempo in quà havessero incominciato admetter alla sepoltura nella lor chiesa gli scismatici, che ogni giorno in maggior numero calavano delle ville di Montenegro ad habitar nei borghi di Antivari con pericolo, che non havendo essi la loro chiesa particolare cacciassero da essa col tempo i Latini, avertendoli, che per l' avenire non li amettessero, poichè essi haveano il loro cemitero, dove si potevano sepelire. Dal che i buoni preti mi causarono uno scandalo molto pericoloso, perchè puoco doppo vedendo essi, che gli scismatici portavano un loro morto verso la detta chiesa, dove il loro caloiero doveva farli l' offitio, e poi sepelirlo nel cemitero loro, gli seraron la chiesa in forza, facendo restar tutti come affrontati. Per il che essi domandandone la cagione, risposero, che co-ì haveva comandato l' Arcivescovo, perchè non voleva, che essi fossero più admessi in chiesa, nè meno lasciarli sepelire nè anco in quel cemitero per esser contiguo al nostro. Dalla qual cosa essendo restata fra coloro gran mormoratione vennero subito alcuni di essi a trovarmi per intender se questo era di mio ordine, e se mi contentavo, che almeno sepelissero quel morto nel loro cemitero. Et havendoli io amorevolmente risposto, che mi contentavo, che essi si sepelissero in detto loro cemitero, essendo mia intentione ne ordine di . . . dispiacendomi di non li er admetter anco nella nostra chiesa, si come si admettono quei rito loro quasi per tutta la diocesi di Cattaro, perchè si sono ti dal scisma, e dalla differenza, che è tra noi e loro, havendo noscuto per Vicario di Christo il Pontefice Romano, abiurando cisma col Primato del Patriarcha di Costantinopoli nella chiesa

christiana, essendo essi restati nei loro riti, che non repugnano alla purità della fede Cattolica, poichè la s. sede Apostolica gli li permette concludendo, che se essi ancora faranno il simile, io gli admetterò alla participatione della nostra chiesa, e dei nostri Christiani latini. Sopra il che mi sarebbe stato, che fossero venuti a parlar meco alcuni dei loro Caloieri e vecchi, perchè forse ci saressimo accomodati insieme.

Con questa risolutione essendosi costoro partiti da me andaron a riferir il tutto alla turba, che aspettava fuori di chiesa la mia risolutione, mentre che tuttavia i preti facendo circoli tra loro, et incolpandomi di quella resistenza affermavano, che volevo, che si havessero anco fuori di chiesa quelle ossa, che vi si trovavano sepolte dei loro. Il perchè insieme con l' esortamento di accettar la fede romana causò mormoratione e strepito fra coloro, anci alcuni turchi rinegati di loro et altri, che vi haveano dei suoi sepolti. (astermavano) che passandone la parola anco fra gli altri Turchi, e specialmente fra gli Poppi (?), che io fossi venuto in Antivari, come dicevano, per convertir alla fede Christiana quei del *rito serviano,* e che non li poteva aspettar altro se non che cominciasse a procurar, che anco i Turchi facessero l' istesso. Doppo haver fatto gran mormoratione in piazza, venero alle porte della mia casa molti scismatici e Turchi per entrarvi, e forse mal trattarmi, trovandomi io risentito in letto. Et haveriano forse effettuato il lor dissegno, se non si interponevano molti dei nostri Christiani, che con incolpar i preti, che per loro malignità con bugiarde assertioni havessero causato quel rumore, tanto si adoperaron, mentre le porte stavano serrate, che li aquetaron, e fecero tornar à dietro, non restando i Poppi (?) farmi indolenze inanzi il Cadi, il qual come mio assai favorevole procurrò non solo di aquetarli, ma essendo puochi giorni doppo arivato in Antivari il Chiehaia del sanzacco di Scutari, havendo fatto i Poppi (?) inanzi a lui ancora l' istesse indolenze il detto Cadi insieme col Desdaro, che si trovaron pronti, risposero per me con molte parole honorevoli, affe mando in fine, che essend' io parente stretto del Bassa Chiemanchies Mahmet, tanto racomandato da lui à tutti, non ero trattato in quella città come meritavo, ne meno i Turchi di Dulcigno haveano mai voluto rendermi i danari e robbe, che già tanti mesi mi teniano contra l' intentione del Granturcho. Per il che il Chiehaia mi mandò a chiamar, et io dato di mano ad alcuni pani di zuccaro con alcune candele di cera da tavola, che mi trovavo in casa, andai alla sua presenza, dove stava attorniato da tutti i principali Turchi di Antivari e molti Christiani et altri della sua corte, e raccoltomi con molte accoglienze mi fece grand' officio, ch' essendo egli per partire al hora, e passar à Marcoevich quella sera, non molto lontano da Dulcigno, haveria ad ogni modo mandato à chiamar quei malandrini, e fattomi render ogni cosa. Ma ne anco costui fece altro.

Doppo questa burasca venne un giorno à trovarmi una donna Christiana, et avisarmi, che quanto prima facessi salvar le robbe di casa, perche Vesta Vaivoda, figliolo del Desdaro, che si trovava in rissa col padre, per fargli dispetto dovea venir fra mezza hora à saccheggiarmi la casa con una frotta de Turchi, che beveano in casa di detta donna, ma che che da alcuni di casa gli erano stati negati doi fiaschi di vino, c' havea mandato à domandar quella matina. Però mandai subito a chiamar molti Christiani, coi quali mentre mi dolevo della malitia, con la qual alcuni di loro mi andavano provocando adosso così insolitamente i Turchi, venne il Vaivoda, e sentendo tanta gente in casa non fece altro se non che domandò, che se li imprestassero alcune robbe, le quali mai più egli rese. E con quest' occasione egli negandomi haver hauto mal animo contra di me, e tuttavia fingendosi amico, venne un giorno solo à trovarmi, e subito che gli fu aperta la porta, egli la prese, acciò non si serasse, finchè fatto cenno ad altri Turchi, che erano in strada, li fece entrar tutti, ch' erano 15 e più, e dato di mano ad alcune robbe di valore, sene usciron tutti di casa, portandosele via, sebben doppo col mezzo del Cadi ne rese parte.

Fra tanti incontri solecitavo di spedir quanto dovevo per partire inanzi che me ne arivasse qualche altro adosso forse maggior dei passati. Intanto volsi veder, chi veramente (aveva) causato questi incontri, com' anco quello dei scismatici e Turchi con chiamar secretamente molti Christiani, quali feci essaminar in un processo, che sopra esso feci formar, e tutti dando là colpa ai doi preti, non solo di quelli, ma di alcuni altri mancamenti, e specialmente che e l' un' e l' altro celebrasse in irregolarità, essendo uno di loro bigamo, e l' altro havendo fatto morir per mano dei Turchi Ascanio Pasquale, nobile d' Antivari, che in certa rissa gl' havea amazzato un fratello. Le quali informationi haute, mi riservai di proceder all' espedition del processo in Budua, tenendolo in tanto secreto, acciò col brazzo dei Turchi essi non mi astringesser a strazzar quanto era contra di loro scritto, o almeno non mi concitassero adosso qualche altra borasca. E quando venne il tempo, servati i debiti termini, ne essi essendosi discolpati, li dichiarai ambi doi irregolari con sottoporli alla pena di paga al Cadi X taleri per ogni volta, che ardissero di celebrar, finchè non havessero ottenuta la dispensa dalla Sede apostolica, e per gli altri mancamenti bandij il bigamo per doi anni, e l' altro condannai a pagar alcuni danari ai poveri Christiani della città, secondo paresse ai procuratori delle chiese.

Intanto vedendo quant' era pericoloso il proceder contra alcuni colpevoli di varij eccessi nella città coi termini della giustitia ecclesiastica, pur vedendo molti dei puniti e di seguiti incolpati nel processo della visita, in particulare della distratione dei beni delle chiese, di usure, e di matrimonij in gradi prohibiti, havendo trovato in quest' ultimo mancamento involta la maggior parte dei nostri Christiani latini, non so se più per la pocca intelligenza dei

preti intorno à quei termini et anco di loro medesimi, ò pure perche credessero non v' intervenir tanto mancamento dalla parte loro, perchè essi dicono haver presi le parenti per mogli, acciò i Turchi non se le prendessero, come già haveano fatto più volte in Antivari, et in altri luochi di tutti quei paesi. Onde parendomi, che per rispetto del luoco e del tempo si dovesse piùttosto proceder con paterne admonitioni, che col rigor della giustitia provedendo con quel mezzo, che per alhora mi parve più espediente, feci publicar, e poi lassar affisso in chiesa un monitorio, che qui sotto sarà referito.

„Marino Bizzi, per la divina misericordia, e gratia della s. Sede apostolica arcivescovo di Antivari, Primate di Servia etc. Alla diletta nostra Christianità latina della città e borghi d' Antivari salute e beneditione nel Signore. Poichè per l' importunità dei tempi, e per li urgenti bisogni della nostra partita non habiamo potuto, come era nostro debito e desiderio, rassetar lo stato nostro spirituale, acciò havessimo col divin agiuto lasciativi nella beata e dolce quiete delle proprie conscienze, onde con maggior franchezza e minor trema haveste aspettato il giorno di render conto à S. D. M-à delle operationi vostre, nè ha parso di suplir coi presenti nostri paterni et amorevoli ricordi al desiderio nostro, et al vostro bisogno, acciò nel giorno del giuditio noi non restiamo colpevoli, massime di alcune nostre colpe principali, nelle quali con nostro dispiacer vi habiamo trovati, e con maggior dolore anco vi lasciamo involti. Però desiderandovi à tutti la pace e beneditione nel Signore vi amonimo, et esortamo per conservatione del culto divino e delle cose sacre, anci della Religion Christiana in voi stessi, e nei vostri figlioli, che non abandoniate, come par che fin hora habiate abondonate le vostre chiese, e quei puochi beni, restatili dalle usurpationi passate, aggravandone noi le consienze vostre, et in particolare dei Procuratori, che quì sotto dichiaramo, et altri, che d' anno successivamente si dichiareranno d' impegnarsi prontamente alla cura e conservatione et anco recuperatione, in quanto sia possibile, di detti beni, sicuri di conseguirne gran merito appresso Iddio, e la nostra patria, poichè anichilandosi i beni ecclesiastici si anihilerano anco i sacerdoti in Antivari, e restareste senza sacramenti e col tempo (il che Dio non permetta) anco senza la fede. Per tanto dichiaramo per Procuratori di quest' anno, videlicet della chiesa di s. Elia: P. Hieronimo Razzano, Marino Somma, Andrea Maria, e Giorgio Hidichien; e della Chiesa di s. Maria P. Antonio Proculiano, il Giacomo Alatovich, Pietro Cogliezin, e Nicolo Vintar, rimettendo specialmente nelle conscienze loro questa importante cura. Di più amonimo, et esortamo nelle viscere d' Giesù Christo tutti quelli, che si trovano colpevoli, et hanno ag gravate le loro conscienze nelle usurpationi e distrattioni de ben sudetti mobili, stabili, entrate, danari, livelli, e qualsi voglia altr cosa, pertinente alle chiese, che non si lasciando ingannar dal' avarizia humana, e dal nemico infernale, rimedijno, finchè possono

allo stato loro, dovendo esser certi di esser in disgratia di Dio, e caduti nella scomunica maggior, fulminata contra essi non solo dai sacri canoni, ma dal Concilio di Trento, e dalla bolla in „Cena Domini", dalla qual scomunica non possono esser assolti da nessun confessore, ne vale alcuna assolutione data da altri, che da S. Beatitudine e da chi havesse da lei autorità, se non in articolo mortis, et alhora se haveran fatte le debite restitutioni e non altrimente. E perchè siamo restati con infinita maraviglia e dispiacere di havervi trovati, se non quasi tutti, almeno più che la maggior parte di voi, congiunti in matrimoni in gradi prohibiti dalla s. chiesa che comprendono il 4-o grado inclusive; e che puoco vi curate anco di rimediar a così pernicioso e scandaloso dissordine, quanto se dai sacri canoni non fossero escomunicati tali contrahenti, e anco gli istessi parochi, che intervengono alla celebratione di deti matrimonij in gradi prohibiti, vi essortamo et amonimo, che procuriate dalla s. sede apostolica le debite dispensationi quanto prima, poichè non potete esser admessi ai ss. sacramenti senza cader in maggior disgratia di Dio, ne meno esser sepolti in luoco sacro vivendo e morendo nella detta escomunicazione; altrimente procederemo, over daremo ordine al Vicario generale, che sarà da noi dichiarato, ch' egli proceda contra ciascuno coi soliti termini della giustizia ecclesiastica, acciò vi leviate da così gran mancamento. Avertendo quelli, che conoscono in conscienza loro di non poter andar ò mandar per povertà, ò altro impedimento à conseguir delle dispensationi, che se venivanno à darsi in nota et esprimerne le cause, non mancaremo noi stessi far ogni cosa appresso S. Beatitudine per rimediar al loro bisogno. Si sentono anco fra gli cristiani in questa città essere esercitate le usure con tanta sicurezza e libertà, quanto se non fossero proibite dalle divine e dalle humani leggi. Però amonimo, et essortamo tutti quelli, che si trovano macchiati da sì gran peccato, che rimedijno in casi loro empietà (finche) hanno tempo, poichè vivono in scomunica, dalla quale non possono essere assolti senza la debita restituzione, morendo non possono essere sepeliti in sacro. Avertendo tutti che tra molti capi è ussura a imprestar denari, acciochè doppo il termine convenuto siano restituiti con guadagno di chi l' impresta. E che è contratto usuratico dar denari innanzi il tempo del raccolto, acciò il debitore renda formento, vino, oglio ò altra cosa tale per minor prezzo di quello che corre. Certificando ciascuno, che se per l' avvenire sì sentiranno più contratti simili, si procederà anco contra tali coi soliti termini della giustizia ecclesiastica. — Et ex nunc comettiamo ai confessori, che nel principio delle confessioni interroghino i penitenti, che li veniranno ai piedi, se si trovino in alcuno dei casi sudetti sotto pena di suspensione ab audienda confessione. E se li troveranno colpevoli, non li administrino i Ss. Sacramenti, finchè non havranno rimediato prima ai sudetti mancamenti. Pregando noi e supplicando S. D. M. che per sua infinita misericordia illumini gli occhi di ciascuno di riconoscersi e di ri-

mediar a sì gran mali e viver senza macchíar la propria conscienza e che conceda a tutti la sua santa benedizione. Dat. in Antivari alli 6-di Genaro 1611. Fù publicato nella chiesa di S. Elia, et lasciato affisso al muro di detta chiesa il di sudetto".

Già nel mio arivo in Antivari havevo dato conto del disordine di questi matrimonj in gradi proibiti all' Illmo Sign. Card. Borghesi, Miss. e Protettore di quelle parti, con le difficoltà, che quei Christiani presuponevano per ottener le dispense a Roma proponendo a SS. Illustrissima, che se li paresse bene farmi haver la facoltà almeno per il 4. grado dei già contratti, volesse parlarne con Vostra Beatitudine affermando essi Christiani, che la fel. mem. di Papa Clemente, havendo riguardo al luoco, in cui si trovano et alle miserie loro, havea date la facoltà di dette dispense all' Arcivescovo mio Predecessore, della qual esso non aveva mai conseguito nessun beneficio, poichè egli non venne mai in Antivari. E SS. Illustrissima mi rispose sotto li 29 Giugno 1610, che per dette dispense matrimoniali, cosi per i contrahendi, se scriverò i casi che mi ocorrono, e le cause, che si allegano per ricevere la dispensa, mi si darà di man' in mano facoltà per *lettere* di poterli dispensare in tutto quello, che si giudicherà espediente per salute loro. Però dopo la publicazione del sudetto monitorio comparsero inanti a me quasi tutti a supplicarmi, che essendo essi, si puo dir, tutti involti in matrimonij in gradi proibiti, ed essendo à loro impossibile trattar con Vostra Beatudine per le loro dispense, sì per non si rendere suspetti ai Turchi, che essi trattassero altro, come anco per la povertà loro, intercedessi in questa mia andata a Roma per qualche riparo al loro bisogno, dandomi in mano essi una supplica acciò a nome loro la presentassi.

In questo mentre, essendo entrati gli scirocchi, non poteva comparire la fregatta, che aspetavo, che mi venisse a levar da Budua in tempo, che gravemente premendomi non haver potuto per le gran nevi visitar gli Clementi popoli quasi tutti latini, e di lingua Albanese e Dalmata, distinti in dieci villaggi, cioè *Clementi*, *Gredi e Hotti Castratti*, *Sobriolli* (Brioli), tutti e questi latini; dipoi *Bilopaulichi*, *Piperi*, *Bratonossi(či)*, e questi Dalmatini, et Cucci, la metà dei quali è scismatica, e l' altra latina, e tutti habitano sopra quelle montagne, dell' asprezza dei cui sciti essi servendosi non avevano mai resa nessuna obedienza ai Turchi, come ne anco i Buduani, che con loro confinano dalla parte orientale. E sentendo che anco erano privi dei Sacramenti, non havendo sacerdote alcuno, havendo io procurato molto tempo, che da Roma mi fossero mandate le obedienze per doi frati minori osservanti, c' havevo persuasi di andarvi ad essercitar la charità religiosa, cioè fra Ludovico Carl Guardiano del Convento d' Allessio e fra Gregorio Albanesi. Ma essendomi arivate le lettere senza le dette obedienze, essi non si assicurando andarvi senza esse, feci risoluzione di mandare fra Antonio da Sibenico, che habitava in Antivari, acciò li visitasse et administrasse i sacramenti et esortavo a trovar qualche provisione per

i sacerdoti, che li dovevano venire a servire e gli spedij una patente del tenore come qui sotto.

Fatto questo tenni di nuovo la cresima e consecrai alcuni altarioli; venne poi la fregata a levarmi, però mi fece avisato il Cadi col Desdaro, i quali diedero ordine, che li fosse fatto noto, quando fosse stata l'ora del partire, perchè mi haveriano fatto accompagnare fine alla marina. E venne a visitarmi Assan Chiaus sudetto presentandomi un' anguilla presa nel lago di Scutari la maggior che avessi veduto, con offrirmisi di voler venire in persona ad accompagnarmi alla marina. Il che avendo io ricusato disse, che almeno haveria mandati i suoi servi col suo cavallo proprio acciò vi montassi sopra. Ma perchè vennero a levarmi et accompagnarmi quasi tutti i Christiani latini, non volli che si facesse altro motto ai signori, ne al Chiaus. Però data la benedizione al popolo uscii dalla città avviandosi giù per la saliziata, attendendo in quell' ultima partita così per strada à componer alcune inimicitie antiche, e far che si rimettessero ingiurie fra loro e che in mia presenza s'abbrazzassero. Il che mi riuscì allora assai bene fra quelle tenerezze della mia partenza, se ben per lo passato mi vi ero affaticato senza frutto. E perchè non vedevó tante navi armate quante eredevo, essendo la maggior parte senz' armi, non stavo senza sospetto d'essere aspettato per strada dai Turchi di Dulcigno; e che, come fu detto più sopra, m'aveano fatto bataglia; quando già allontanati più di un miglio, si videro dalla parte della città venirne dietro correndo alcuni Turchi, ma furono conosciuti essere i servi di Assan Chiaus, che conducevano a mano un cavallo di pezza con fornimenti tutti fregiati di prese d'argento, et arrivativi inanci si dolsero da parte di Chiaus, che non gli avessi fatto far motto, ma che mi pregáva che non gli mancassi di non montar sù quel cavallo e cavalcarlo per amor suo fino alla marina; e se ben andavo ricusando la cortesia del Chiaus, poichè ero ben a cavallo, fu forza dargli soddisfazione per consiglio di tutti.

Giunti alla marina e di nuovo data la benedizione ai nostri brevemente essortandoli a vivere da buoni Christiani con pace e charità fra loro coll' osservanza dei divini precetti, guardandosi dai peccati, coi quali si provoca l'ira di Dio, e i travagli di questa e dell' altra vita, li assicurai, che invocando la divina misericordia sopra le loro miserie, egli come Padre clementissimo quando essi manco vi pensassero, gli havrà forse ritornati alla felicità di prima.

Con questo entrati in fregatta voltassimo verso Budua, dove trovai essermi morto un altro cavallo di buona razza, che con passo assai soave mi haveva indotto dalla Servia assai comodamente nella mia convalescenza. Et essi tornarono alla città con mio nepote, che restò a diffinir alcuni negotij, che mancavano ancora. Et in quel tempo ancho egli scorse un gran pericolo di vita, perchè essendo li entrato in casa un giorno Mustafà figliolo lunatico del Desdaro, posto mano alla scimitarra e spingendogli la punta verso la panza i l'attaccò nel gipone forandolo insieme con la camicia senza

intaccargli la carne, havendo egli col sguainarsi con la vita schivato il colpo. Ond' egli abbracciatosi seco e levatali a viva forza la scimitarra di mano e buttatala da parte, havendo subito cinto il collo al tu·co con un braccio gli spinse il dito grosso dell' altra mano dentro un occhio, che spiccandolisi e restando egli tutto insanguinato cominciò ad alta voce gridare per il dolore ; ne havendo il nipote ordine di lasciarlo, acciò non ripigliasse la scimitarra et egli facesse male í fatti suoi tenendolo stretto lo condusse verso una finestra, che rispondeva sopra la strada; e per giustificarsi della perdita dell' occhio del Turco, cominciò ancor egli a gridare quanto poteva, ch' era assassinato a casa propria in una città del Gransignore senza che nessuno avesse a dargli ajuto. Per il che subito empitasi la casa di molti Turchi i quali vedendo Mustafa così insanguinato, mentre ne domandavano la cagione, il nepote riconoscendo il suo pericolo destramente calandosi giù per le scale se ne passò nella cantina della casa per salvarsi al buio, ma sentendo tuttavia crescere maggiore il tumulto dei Turchi in casa e che erano arrivati anco doi fratteli di Mustafa, che per casa lo cercavano per vendicarsi, ne si trovando sicuro nella cantina, aprì una porta ed uscito in strada passò in casa di Feris cursore del Cadi non senza resistenza delle donne di casa per la vergogna che di li ne potesse riuscire, se vi fosse stato trovato dai Turchi. Ma essendo il nepote amico del Feris le donne si lasciarono persuadere, che vi restasse, finchè avessero fatto avisato del caso e del pericolo il S. di Antonio Pasquali, il quale subito inteso quanto passava recatosi alla casa del Desdaro, procurò di scusare il nepote con le insolenze del figliuol lunatico, con le quali pochi giorni innanzi l' haveva quasi discoppato con un sasso in piazza, et che era andato anche per ammazzarlo in casa, pregandolo perchè non gli paresse a male, se il giovine per salute della propria vita, s' aveva difeso da lui, e più per disgrazia che per alcuna mala intenzione l' haveva offeso un puoco in un' occhio. Ne si parti da lui finchè il Desdaro appagandosi di razione mandò a dire ai figlioli, et ad altri Turchi, che non gli facessero dispiacere, poichè Mustafa per sua colpa haveva trovato quello, che aveva cercato. Nondimeno subito che questo intesi, gli mandai una barca, acciò se ne venisse a Budua, doppo averegli trovata la casa molto sacheggiata da Turchi, che concorsero a quel rumore.

Feci poi risolutione di lasciar mio Vicario generale S. F. Giacomo Pasquali Archidiacono d' Antivari, facendolo però ritornare d' Albania a quel governo; giacchè quei doi preti si trovarano impediti dalla irregolarità; e celebrata in Budua la settimana Santa con le feste della Pasqua, lasciando anco à quel popolo latino benedizione, c' imbarcassimo verso Arbe m·a patria a rassettar molte cose di casa, essendovi ivi, oltre un fratello, passata all' altra vita anco la madre, non so se più essendo aggravata dagli anni, o pur da continuo timore di sentir qualche mala nuova della mia vita in così pericolosa e fastidiosa visita.

Nella qual rendo gratie a S. D. M. che non solo mi habia preservato sempre in tutti i pericoli scorsi, ma anco armatomi di tanto animo. Che non mi spaventarono le gravi spese, alla mia puoca possibilità intollerabili, massimamente nei molti passaporti spediti con gran spese, e nei doni innumerabili, havendomi convenuto in Antivari solo più volte presentar più di 70 Turchi di conto, banchettarne molti. Ne meno stimavo i gravi patimenti nelle salite à piedi, et discender di montagne; di caldo, e di freddo; dissaggio massimamente nel dormire discomodo e fra imonditia, dalle quali non era possibile schernirsi essendo rare le case in Albania, che non ne siano piene. Ne mi atterirono qualsi vogliano incontri, ne aversità, di perdita di robba, di nepoti, di prigionie, d' infermità, di paura continua di trovarsi con gli assassini e perder la vita; parendomi che la vita e la robba e qualsivoglia cosa veniva ben spesa, spendendosi in servitio così rilevante di Dio e di numerose anime christiane, che massimamente in Albania, che è tutta latina e cattolica di 350-m e più anime; da quelli tre o 4 mille in poi che sono tra i Clementi, avanzano i turchi, si può dire, a dieci per uno; e quasi in ogni luoco petunt panem, et non est qui frangat eis; perchè vi sono pochi Vescovi, che con la loro dotrina e buon esempio potessero darli agiuto, non ve ne essendo in tutt' Albania altri che tre soli, e poi non sempre residenti, cioè il Zappatense, l' Albanense et il Stefanense, et in Servía un solo, cioè quello di Sofia; e per lo più i preti, i quali hanno la cura spirituale dei popoli, non havendo dove imparar le lettere, e non possedendo altra lingua, che la materna, fuori di tre o 4 alunni del Collegio Clementino, non hanno informatione nessuna dei sacramenti, nè delle cose sacre, se non quanto hanno imparato dagli altri per traditionem; e recitano i divini ufficij e le messe pure in lingua latina, ma rari sono che n' intendevano qualche puoco, e la maggior parte di essi non sanno scrivere. Onde s' introducono gli abusi delle usure, dei concubinati, dei matrimonij in gradi proibiti, di dar le figliole per mogli ai Turchi, di schifarsi dal sacramento della estrema untione; di apostatare dalla fede per non pagare i tributi, come già hanno fatto villaggi interi, et ogni dì vanno facendo, con opinion cioè che se l' Albania e la Servia non riceverà qualche maggior agiuto, in meno di 7 anni andrà a male quasi tutta quella Christianità per il puoco numero dei Vescovi, de sacerdoti di qualche intelligenza, non mancando intanto quei puochi, che vi sono, sostentarla in quanto possono, massime coll' agiuto dei frati osservanti, che in Servia hanno un Convento in *Chiprovaz*, et in Albania ne hanno XI, nei quali però non saranno più di 80 frati; e tra questi vi sono alcuni, che sono stati ammaestrati in Italia, dei quali era Ministro Provintiale fra Giovanni Collesio da Croia, soggetto di intelligenza e dotrina. E questi soli con la predicatione et essempio vanno dove possono arivare, provedendo ai bisogni, reparando ai dissordini, opponendosi agli abusi, e sostentando la fede; operationi, le quali senza dubio saranno efficacemente per tutto effettuate, quando i

Vescovi vi fossero in numero competente con un competente numero di sacerdoti di lettere, poichè si vede, che la Zadrima è assai meglio governata che l' altre parti d' Albania per la continua residenza e vigilanza del Vescovo zappatense con doi alunni del Collegio Clementino, e nella Servia il paese di Chiprovaz per la residenza del Vescovo di Sofia. Alla qual residenza saranno sempre più assidui i Vescovi del paese istesso, che forestieri, quando se ne creasse qualcun' altro; come pur sarebono di grand' utile in molti luoghi per la raggion sudetta, e massime essendo troppo pericoloso a chi ha da ordinarsi o provedersi di ogli santi andar lontano per il paese a cercare il Vescovo, e quelli che si devono cresimare non si muovono da casa per questo.

E però fu da me conferito questo sacramento ad infiniti vecchi decrepiti, non havendo essi havuto prima di allora da chi riceverlo, e distribuiti gli ogli santi in molti luoghi, che non havevano.

E quando fosse data comodità a qualche numero di chierici di quelle parti per essere ammaestrati nelle lettere, bisognava darla a paesani, et interessati nei patrimonii e nei parenti, acciò doppo lo studio andassereo a risedere e spendere il talento in benefitio di quell' anime. E con questi non solo potriano riuscir soggetti sufficienti alla cura di quella Christianità, ma anco a quei Vescovati; e non saria bisognio, che nelle visite si affaticassero all' estirpatione degli abusi i Prelati, che vi andassero.

E questo è quanto mi ha parso nella presente relatione humilimente esponer alla Santità V. con baciarli riverentemente il piede.

Seguono le constitutioni e gl' ordini lasciati in Albania e in Servia.

Marino Bizzi per la divina misericordia, e gratia della S. Sede Apostolica Arcivescovo d' Antivari, Primate di Servia etc. Alli Revd. Vicarij e Pastori spirituali delle Provintie di Albania e di Servia salute e b nedizione nel Signore. Havendo noi in questa visita, alla quale col favor di S. D. M. finalmente habiamo imposto il debito fine, veduti e maturamente considerati i molti bisogni spirituali dell' anime Christiane di detta Provinzia di Albania e di Servia, habiamo deliberato per gloria di Dio, conservatione et augmento del culto divino e dello Stato spirituale di dette anime lasciare gl' infrascritti ordini. Primieramente con paterno affetto vi essortamo tutti nelle viscere di Gesù Christo N. S. che del continuo ricordandovi dell' officio e debito vostro siate vigilanti da veri Pastori spirituali alla salute dell' anime raccomandate alla vostra cura, delle quali havete a render conto a Dio, esortandole e promovendole con parole et buoni essempij ai tanti progressi, et al vivere da buoni e veri Christiani. — Però non vi allontanerete dalle vostre parochie, nè fuori di quelle pernottare senza grave causa oltra di doi giorni, et allora con licenza dei Revdi Vicarij, lasciandovi in luoco vostro qualche altro sacerdote idoneo, che potesse supplire à qualche bisogno occorrente. Avvertirete, che non passi alcuno dalla presente vita senza i debiti sacramenti, e non apostino dalla fede per vostra

negligenza o colpa; onde il danno che per tal causa pattissero quell' anime non causasse la vostra propria damnatione. E perchè, se ben sono detestabili e perniciosi i erratti dell' usura, essendo contrarij alle divine et alle humane leggi, non dimeno si vede, che quasi nella maggior parte di questi paesi ocorrono liberamente, forse più per difetto de' Pastori Spirituali, delle persone semplici, che senza avedersi dell' enormità di essi eratti usuratici gli essercitano. Però vi essortamo tutti nelle viscere del Signore, che per l' avenire usiate ogni debita diligenza coi mezzi oportuni così nelle confessioni come nei colloquij di estirpar questo enorme e pestifero vizio. — E così come in ogni luoco, dove ne ha parso bisogno, habiamo con ogni diligenza e studio procurato di disgannar gl' animi di quelli, che s' astenevano di ricever, quando fa bisognio, il sacramento dell' estrema untione per vano rimorso di conscienza, che guarendosi da quell' infermità non sarebbe lecito più l' uso del matrimonio nè andar coi piedi scalzi, così voi ancora, se ne troverete alcuno, che ancora gli facesse resistenza, procurarete con insegnar à tutti, non intervenire in tal caso peccato alcuno, che nessun resti in tal occasione quando sia bisogno ricevere quel tanto sacramento, gli effetti del quale andarete dichiarando secondo le annotationi dell' Ordo baptizandi nuovo. — Quelli, che per negligenza o per altri accidenti non si havevan fatto far le patenti degli ordini e delle loro cure, procurino fra il termine prescritto dai Revdi Vicarij farseli fare in forma autentica. — Quelli, che nelle confessioni recitano dal libro la forma dell' assolutione meritando molto biasimo per la negligenza di non impararla à mente, e castigo, se non si trovando il libro appresso, non potessero dar l' assolutione, massime in articolo di morte: la imparino a mente fra il termine prescritto ad ognuno secondo la capacità sotto pena di suspensione ab audienda confessione. E questa sarà la forma: „Misereatur tui etc. Indulgentiam, absolutionem etc. Dnus noster Jesus Christus per suam piissimam misericordiam ipse te absolvat, et ego auctoritate ipsius, qua fungor, absolvo te, imprimis ab omni vinculo excomunicationis, si quo teneris, quatenus ego possum, et tu indiges; deinde ego te absolvo ab omnibus peccatis tuis in nomine Patris, et Filij et spiritus s. Amen. Passio domini nostri Jesu Christi et merita beatae Mariae semper virginis, et omnium sanctorum, et quidquid boni feceris, et mali sustinueris, sint tibi in remissionem peccatorum, in augmentum gratiae et praemium vitae aeternae. Amen.“ — Nessuno si vadi a fare ordinar fuori della Diocesi senza le lettere dimissiorali del suo Vescovo ò Vicario sotto pena ipso facto della Sospensione ad arbitrium ordinarij secondo il decreto del sacro concilio di Trento. — Habiate cura di esortare fideli alla confessione e communione, anco di oltre il tempo della pasqua di resurretione in altri tempi e specialmente nelle feste principali. — Avertirete per schifar il sacrilegio, che non diate assolutione a quelli, che ne sono incapaci, nè a tali conferirete, administrarete alcun sacramento, acciò mentre mostraste di

voler sciogliere et agiutare le anime de' altri, non legaste, e condannaste le vostre proprie. — Esortarete i fideli all' osservanza delle feste di S. Chiesa, e frequenza delle messe, dichiarandoli l' obbligo di ciascuno sotto pena di peccato mortale, quando non siano legitimamente impediti. — Però acciocchè le chiese siano con maggior prontezza frequentate, fate che in ogni modo elle siano egualegiate, levando dai pavimenti i sassi et altri impedimenti, posti sopra le sepolture non senza grave deformità di esse chiese, et incomodo de fideli, facendo che in luoco di sassi siano posti altri segnì per conoscere la sepoltura. — E per supplire alla negligenza di gran parte del popolo di queste Provintie in imparare il Paternoster, l' Ave Maria, il Credo coi comandamenti, ordiniamo, che nei giorni festivi doppo l' offertorio, quando annunciarete le feste, recitate le sudette cose, che insegnerete secondo la propria capacità il mistero dell' incarnatione e morte di Gesù Christo N. S. cose tutte necessarie di es ere intese dai fedeli, ai quali dichiarerete gli evangelij correnti con qualche documento appartenente alla loro salute. — E per dar qualche rimedio per l' avenire ai tanti dissordini che sono in queste parti circa i eratti di matrimonij per non essere osservato intorno di essi il decreto del detto Sacro concilio di Trento, ordinamo, che de cetero li contrahenti non cohabitino insieme, finchè doppo che saranno fatte le denuncie in chiesa in tre giorni festivi, non sarà celebrato il matrimonio in presenza del paroco e testimonij. E se non sarà eseguito questo nostro ordine, che i contrafacienti siano esclusi dalla chiesa fintanto che lo haveranno eseguito, e che i Reverendissimi Vicarij publichino una pena pecuniaria contra tali, applicandola ai Signori di ciascun luoco, acciò essi se la faccino pagare, dove non è stata fin hora da noi publicata. Alle quali pene sottoponiamo anco il Padre e la Madre della donna, che sarà data in poter del marito inanzi la sudetta publicatione e celebratione del matrimonio. — E perchè non troviamo in nessuna parte di questi paesi osservato il sudetto Sacro concilio di Trento circa l' obligo imposto ai Parrochi di inscriver in libri particolari i matrimonij e battesimi; ordinamo che de cetero habiate i libri, nei quali siano scritti i nomi e cognomi dei contrahenti, del paroco e testimonij col tempo della pubblicatione e celebratione del matrimonio. Co i siano notati i nomi dei battezzati, del padre e della madre loro, come anco del battezzante, et delli compari col giorno del battesimo. Parimente ordinamo per la conservatione dei beni delle chiese, siano descritti in libri gl' inventarij dei beni di esse chiese così mobili come stabili, avertendo ogn' uno di non alienarli sotto qualsivoglia titolo, ne affittar o emphitenticar oltre tre anni sotto pena di escomunica ipso facto incurrenda; ma ogn' uno procuri non solo di mantenir i detti beni, ma di aumentarli ancora. — Così perchè non si può negar esser grave mancamento, che s' habino tralasciati in queste Provincie i fonti battesimali, administrando noi il Battesimo con l' acqua semplice, ordinamo per conservar questo Santo rito introdutto nella

chiesa Christiana per maggior benefitio e privilegio de battezzati; che quanto prima drizziate nelle vostre chiese il fonte battesimale, et ogn' anno nel sabbato Santo e nella vigilia della Pentecoste benedicite l' acqua secondo la forma prescritta nel messale. — E seben per il dominio di Signore di legge diversa dalla Christiana non si può à gl' infermi portar il Santissimo Sacramento con quella decenza e cerimonie, che li convengono, di cotta, stola, piviale, ombrella, associatione de fedeli, campanella e lumi, non dimeno non si può negare, che in molti luoghi esse potriano in gran parte eseguirsi, quando i parrochi vi usassero il debito zelo, vi essortamo tutti a non mancare in quanto potrete con pace de Signori almeno di associatione con qualche lume, almeno in lanterne. Cosi nelle chiese, nelle quali senza suspetto si più conservar comodamente detto Smo. Sacramento vogliamo, che si conservi, sì per devotione del populo, come per il bisogno dei morienti, acciò in tal articolo non passino senza il viatico. Ilche rimettiamo nelle vostre conscienze, sicuri che di questo ancora havrete a render conto a Dio. — E perchè le cerimonie introdotte da S. Chiesa intorno alla celebrazione delle messe apportano seco gran misterij, sarà anche grave mancamento ai sacerdoti a non le fare secondo il rito prescritto nel messale. E però desiderando noi, che esse siano imparate con ogni debita diligenza secondo l' obligo di ciascuno, ordinamo, che quelli, che al giudizio dei Reverendissimi Vicarij havranno bisogno di migliore informatione, ogni 15 giorni siano tenuti presentarsi inanzi essi Reverend. Vicarij, dai quali dette cerimonie saranno mostrate a ciascuno, finchè competentemente le habino imparate. Dando noi autorità à detti R. Vicarij di suspendere à nome nostro quelli, che saran negligenti à esseguir questo nostro ordine. — Avertirete di non vi lasciar indur à celebrar il Santo sacrifizio della messa, se prima con la S. confessione non haverete espurgata la conscienza dai peccati, massime dai mortali, non guardando per questo alcuna distanza di luochi per andare a trovar il confessore; acciò in cambio di placar l' ira di Dio per i peccati humani non la concitate contro i nostri proprij. — In oltre vedendosi la puoca cura di molti in tener nettì i corporali e purificatori e contentandosi di celebrar in calici di peltre molto squalidi, et indecenti, vi mettiamo in conscienza a tutti questo esser grave mancamento potendosi facilmente detti corporali e purificatori tener netti, et almeno con le contributioni dei popoli provedersi di calici di maggior decenza. E però ordinamo, che facciate nelle chiese i sacrarij da spander simil lavature e servirsene per gli altri usi, per i quali sono introdutti i sacrarij. Vi provederete ancora per ampollette di vetro per le messe, cucuzze, che si adoperano ordinariamente sono indecenti e causano qualche nausa. — Ordinamo ancora, che sopra gli altari si tengano nella celebratione della messa gli candelieri almeno di legno, poichè non basta accender candele sopra i muri od altri luochi non convenevoli. — E proibimo à tutti espressamente di tener sopra l' altare, massime

finchè si celebra, robbe di alcuna sorte, se non pertinenti all' uso della celebratione. — E quanto spetta all' honestà sacerdotale, et al buon esempio, che si deve dare ai secolari, acciò sia glorificata S. D. M—tà, e noi tenuti da loro nella debita riverenza, prohibimo a tutti di tenir in casa sotto qualsivoglia pretesto, o scusa, donne suspette; ne siano da loro accettate se prima non saranno vedute et approbate dai N. Vicarii. E se ben nei viaggi di queste parti molte volte s' incontrano malfattori et altre persone insolenti, che non portano rispetto, anzi talvolta usano violenza anco ai sacerdoti, non dimeno vi ricordamo a tutti, che sempre sarete più rispettati da ognuno per la santità della vita, che per qualsivoglia sorte d' armi, con le quali solete andar armati, massime dovendo essere le armi dei sacerdoti e chierici le lacrime e l' oratione. — Vi essortamo et amonimo ancora, che ricordandovi quanto sia grande mancamento ai secolari, non che ai sacerdoti e chierici, attender alle crapole, nelle quali si sogliono spender le notti, ci giova in gran parte, non solo voi vi asteniate di seder longamente a tavola, ma con l' essempio, con le vostre essortationi procuriate di levar questo abuso dalle vostre parocchie. — Et essendo molto indecoro e grave mancamento agl' Ecclesiastici a portar gli habiti indistinti d i secolari, onde ben spesso non sono conosciuti per quelli che sono, vi ordinamo a tutti, che quanto prima ciascuno secondo la possibilità propria si facci e porti la tonica almeno fino a mezza gamba, che servirà per qualche maggior gravità e decoro clericale, e sodisfatione dell' obligo in ciò imposto à ciascuno dai sacri canoni. — Et perchè habiamo con dispiacere trovato quasi in ogni luoco molta negligenza in conservar li ogli santi in luochi honesti, et sicuri tenendoli essi per le case esposti all' arbitrio di qualsivoglia mala persona senz' alcuna custodia; vi comettiamo sotto grave mancamento, che se detti ogli santi non si possono sicuramente tener nelle chiese per il pericolo de Infideli, almeno li teniate nelle vostre case in vasi e luochi decenti sotto chiave, acciò non possano esser maneggiati da ognuno, sì per la riverenza che li si deve, come per schivar il pericolo che fossero adoperati in qualche empietà. — E vedendosi puoco numero di sacerdoti e chierici in queste Provincie, che a molti vecchi non si troverà facilmente successore nella cura d' anime, vi amonimo et essortamo tutti ad usar ogni diligenza e studio con ogni zelo e charità sacerdotale à elevar quanti più chierici potete insegnandoli così di lettere, come di costumi quello che potrà ogn' uno secondo la capacità di essi, et a conto proprio di ciascun di noi, sicuri che il mancare in queste sudette cose non può se non riportar grave pena; et all' incontro molto premio, se vi userete la debita diligenza, si come dovete esser certi, che delle buone e cative operationi darete conto a S. D. M. — Finalmente riuscendo vani e frustratorij qualsivoglia buoni ordini de superiori, se non vi si provede intorno alla loro debita essequtione, diamo l' assunto per essa essequtione dei sopradetti ordini ai R. Vicarij, sopra la quale aggraviamo le loro conscientie.

Seguitano alcune fedi, cavate dagli originali intorno alle operationi della sopradetta Visita.

Noi Giudici e Procuratori della comunità di Budua con il minor consiglio. Havendo parso à questa magnifica comunità di procurar che sia renovata in questa nostra città l' antica sua honorevolezza di haver, come havea per il passato, il vescovo particolar, et essendosi però fatte alcune proposizioni convenevoli per conseguir questo nostro desiderio in tempo, che s' attrova qui in Budua alla residenza et cura spirituale S. Ill. et Rev. monsig. Marino Bizzi Arcivescovo d' Antivari, acciò non paresse che tal provedimento sia stato fatto per non haver havuto questo popolo delle attioni di SS. Rm. perchè ci fosse intervenuto qualche suo mancamento, havemo voluto con le presen'i far fede à qualunque elle perveniranno, qualmente il sud. Rm. Mons. Arcivescovo dopo che si trova in questa residenza non ha mancato del continuo adoperarsi in tutte quelle sante et honorate attioni, che si appartengono a buon prelato e zelante dell' honor di Dio e della salute delle anime con ottimi documenti ai nostri figlioli fàcendoli del continuo ammaestrare dall' honorata sua famiglia non solo nei buoni costumi e nella S. Dotrina Christiana, la qual ha introdotto, che nelle feste sia recitata in chiesa; ma anco nelle case senz' alcun premio; e facendo da detta sua famiglia massime nelle feste celebrare i divinij officij in canto con musiche, spesso havendo sermonegiato hora SS. ill. ora facendo sermonegiar suo nepote, massime nell' Advento e quadragesima passata con molta consolatione spirituale di tutte queste anime; non si havendo anco sparagnato non solo per la quiete e pace spirituale e temporale di queste anime, ma andar in persona à consolar molti, che stavano in transito di morte, confessarli con molta charità e desiderio della lor salute. Il qual desiderio ha mostrato del continuo anco verso i Pastrouichi scismatici nostri vicini, intorno ai quali si ha affaticato molti mesi con frutto per ridurli sotto il grembo di S. Chiesa chatolica, facendo queste et altre degne operationi di molta edificatione et universal soddisfazione di tutti. Però ne ha parso convenevole per sodisfar in parte all' obligo, che habiamo à SS. Ill. di honorarla con la testimonianza delle presenti sottoscritte di nostre proprie mani, e sigillate col solito sigillo di questa magnifica Comunità. In quorum fidem etc. Buduae die p-o. Julii 1609. Bare Ant. Bubich Giudice affermo. Battista Belglana Giudice. Franc. Angelouich Procuratore Marco Petcouich Giudice. Cav. Gio. Solimano uno delli Agenti. Io Hieronimo Ivanis uno delli Agenti. Io Carlo Radelich uno delli Agenti. Io Stef. Angelouich detto Henarda. Locus † sigilli mag., Communitatis. Il Canc. della M. Comunittà de mand.

Fede della Visita et Operationi fatte nel paese di Redoni.

Noi Giorgio Bianchi, Vicario Generale del Rev. Vescovo Stefaense nelle parti di Redoni in Albania, faciamo fede a qualunque spetta, qualmente l' illmo. mons. Marino Bizzi Arcivescovo di Anti-

uari prosequendo la sua visita di Albania è venuto in queste parti di Redoni et Croia, dove fra le altre buone operationi fatte con molto zelo e laude e gloria di Dio, conservatione et accrescimento del culto di Dio e stato spirituale di queste anime, con molta consolatione e sodisfatione di tutti, oltre haver consecrato in questi luochi la maggior parte degli altarioli mal conservati; et haver cresimati infiniti, ancora di età decrepita, ha per ogni luoco disgannato questi popoli, che resistevano al sacramento dell' estrema untione, e li ha resi pronti ad accettarlo, quando li sarà bisogno, siccome l' istesso anco ha persuaso in altri luoghi di questa Provinzia. E per fede di ciò e della nostra comune consolatione per i santi ordini lasciati in queste parti, lo habiamo accompagnato con la presente per supplir in parte all' obligo nostro con SS. IRma. In quorum fidem etc. Dato in Chialesi di Redoni alli 24 Luglio 1610. Fr. Giorgio Bianchi Vicario di mano propria. Io B. And. Lopez Vicario di Durazzo affermo, ut dictum; e fui presente quando il sopradetto S. Vicario scrisse di mano propria. Cum legalitate Episcopi Zappatensis.

Fede del Padre Ministro di Albania intorno l' istesse visite.

Frater Joannes Collesius Croiensis, Provintiae Albaniae Religionis Observantiae Minister, et servus, omnibus et singulis ad quos presentes nostrae pervenerint, his testimonialibus litteris fidem facimus ac in rei veritate attestamur, quod Illustrissimus et Reverendissimus D. Marinus Bizzius Archiepiscopus Antibarensis, visitans has nostras partes Albaniae, incipiendo ab Antibari, pertransiens Suazzum, Scodram, Zadrimam, Alexium, Redonium, et Durachium, aliaque loca, quo potuit accedere, ita honorifice, prudenter, et sancte se gesserit, atque cum animarum populi fidelis satisfatione et consolatione, quod melius et sanctius se gerere non potuit, sicuti proprijs occulis vidimus, dum plagas Allexii, Redone nec non in multis alijs locis ejusdem diocesis, ubi idem Illustrissimus et Reverendissimus aderat, presentes fuimus et ab alijs audivimus, qui quidem in hac visitatione multa bona opera in honorem Dei, et utilitatem animarum fecit, ordinavit, et sancivit, visitans cum magno periculo vitae, et damno suppellectilium, multas afflictiones, et erumnas a furtis cum tota sua familia fortiter patiendo. Ideo pro veritatis corroboratione has nostras propria manu subscriptas, solito sigillo nostrae Provinciae munivimus. Dat. Allexij die 20 mensis Julij 1610. Locus † Sigilli. Idem F. Io. qui et manu propria.

Fede del Vescovo Sappatense circa l' istesso.

Noi Nicolò Bianchi, per la grazia di Dio e della S. Sede Apostolic vescovo Sappatense e Sardanense faciamo ampla e indubitata fede qualsivoglia, a chi perveniranno le presenti nostre lettere testimoniali qualmente l' Illustrissimo e Reverendissimo Mons. Marino Bizz Arcivescovo d' Antivari ha visitato quasi tutti i luochi di quest Provinzia di Albania con grandissimo suo incomodo, danno e periglio, e patimenti della sua compagnia, e con universal benefici

e sodisfatione di queste parti, in molte dè' quali ha posto e stabilito ss. ordini, corretto e levato infiniti abusi, già da numerosa gente osservati; restituito il Sacramento della extrema untione nelle parti del Redoni e molte altre, renuenti voler pigliarlo quando fa bisogno, come appar anche per lettere testimoniali di quei Revd. Vicarij. In fede delle quali ci sottoscriviamo et sigillamo col nostro solito sigillo. Fatto in Procupie alli 17 di 8-bre 1610. Locus † Sigilli. Ita est Petrus episcopus. Can. de mand.

Fides capturae et spoliationis.

Nicolaus Blancus, Dei et Apostolicae sedis gratia Episcopus Sapatensis et Sardanensis Omnibus et singulis, ad quos praesentes nostrae pervenerint, fidem facimus et attestamus ob relationem fide dignorum testium ad casum infrascriptum presentium, quod Illustrissimus et Reverendissimus D. D. Marinus Bizzius Archiepiscopus Antibarensis, Primas regni Serviae et una cum Rev. Pre fratre Hieremia Himirico, ordinis minorum de observantia theologo, et concionatore S. D. Ill. et Rev. patre Georgio Malliceo capellano, atque etiam D. Angelo Bizzio, et D. Marino eius fratre familiaribusque alijs perficiens munus visitationis suae Dioecesis Archiepiscopalis Antibarensis cum peruenissent ad flumen Boianam in locum sancti Georgij muncupatum, huic nostrae diocesi confinantem, existens in domo patris Thom. Armani curati ejusdem loci in die sancti Gregorij istantis de mane ad auroram fuit agressus a quibusdam Turcis armatis ab Olchinio, a quibus post varias impietates factas contra eandem famigliam suam fuit spoliatus pecunijs, alijsque supellectilibus cum magno suo detrimento et incomodo, atque eadem die circa vesperas, cum in naviculam ingressus fuisset, ut inde discederet, alij Turcae armati ab eodem loco Olchinio eundem Illmum. Archiepiscopum una cum tota familia, atque cum eodem Rev. Hom. Armano, et Rev. D. Theodoro Pasquali Archidiacono Antibarensi agressi sunt, et captos duxerunt cum omnibus supelletilibus in silvam ab eodem loco Sti. Georgij circa duo millia passuum distantem; ibique postquam sepius obtruncationem capitum eorundem consuluissent, tandem eos ad preces et lacrimas eorundem presbiterorum in his partibus comorantium d. Ill. D. Archiepiscopum cum familia vivum, substantijs expoliatum reliquerunt. In quorum fidem. Dat. Blinisti die mensis Martij 1610. Ita est Nicolaus epus. qui supra Locus † Sigilli. Canc de Mand.

Noi infrascritti curati e parochiani d' Albania faciamo fede a qualunque perveniranno le presenti nostre, qualmente l' Ill. et Rmo. Mons. Marino Bizzi Arcivescovo d' Antivari, Primate di Servia etc. trovandosi nella visita della sua diocesi accompagnato dal M. Rev. Pre fratre Hieremia Himira de minori osservanti theologo e predicator di SS. B. et del Rev. B. Giorgio Mallicich Capellano D. Angelo Bizzi e del P. Marino suo fratello et altri della sua familia sopra il fiume della Boiana in tre volte è stato spogliato di tutti i denari e robbe, che portava seco, con gravissimo danno et

interesse di SS. Ill. oltre haver patito esso e tutta la sua famiglia varij stratij e pericoli della vita quasi concessa a tutti loro per grazia e intercessione delli Rvmi B. Theodoro Pasquali Arcivescovo di Antivari e D. Thoma Armani curato della villa di S. Giorgio presenti al caso. In quorum fidem etc. Dat. Sappati in Albania die 8 Aprilis 1810. Io D. Athanasio curato di S. Sergio afermo quanto di sopra. Io D. Juane curato di Cacaricchi affermo quanto di sopra. Io D. Primo Cruesin curato di S. Giorgio affermo ut supra. Io D. Ioanne Renesi di Raba affermo ut supra. Io D. Giacomo Vicario d' Albania affermo ut supra. Io D. Giessi Bianco curato di S. Maria di Gallina afferma ut supra. Io D. Thoma Armani curato di S. Giorgio affermo ut supra e fui pnte. al caso sud. Io D. Giessi Cabassi curato di S. Zuane affermo ut supra. Nos Nic. Blancus, Dei et Apostolicae sedis gratia Episcopus Sappatensis et Sardanensis, fidem facimus et attestamur, suprascriptas subscriptiones esse de manu eorundem sacerdotum quum nobis presentibus fuerunt subscriptae. In quorum fidem etc. Dat. Sappate die 8 Aprilis 1610. Ita est Nic. epus qui supra. Locus † Sigilli.

Fede della morte del nepote D. Angelo in Albania.

Nicolaus Blancus, Dei et Apostolicae sedis gratia episcopus Sappatensis et Sardanensis. A qualunque perveniranno le presenti nostre faciamo vera et indubitata fede, qualmente fra gli altri interessi, incomodi e danni, che ha patito il servo di Dio e delle anime christiane di queste parti nella sua visita l' Illm e Rev. Mons. Marino Bizzi Arcivescovo di Antivari Primate di Servia, è stata la perdita, che ha avuto del Rev. P. D. Angelo Bizzi, suo nepote giovane di molta espettatione per le sue virtù e buone qualità. Il quale per i molti incomodi del viaggio, e specialmente del dormire quasi in ogni luoco, dove si arivava, per la povertà dei paesi caddè in alcuni dolori del petto e della gola, che lo strinsero a tanto, che doppo di essere stato dalli x di Maggio fine alli 13. senza poter ricever cibo di alcuna sorte, come habiamo vedutto in fatti, finalmente quella sera rottaglisi una postema nel petto e da essa soffocato, se ne portò in brazzio di esso Monsig. suo Zio con molta contritione all' altra vita nella villa di Zacovicchi. E di tal caso habiamo voluto far le presenti sottoscrite di nostra mano, e sigillate col solito sigillo nostro. In quorum fidem etc. Dat. Sappate 17 Maij 1610. Nicolaus episcopus, qui supra. Locus † Sigilli.

Fede circa la taglia imposta dai Turchi di Dolzigno.

Noi Nicolo Bianchi, per la gratia della S. Sede Apostolica Vescovo Sappatense e Sardanense, faciamo fede a qualunque perveniranno le presenti nostre, qualmente ritrovandosi in casa mia l' Ill. Mons. Marino Bizzi, Arcivescovo di Antivari, con tutti i preti della mia diocesi fu avertito dalli Revdi. D. Pietro Isio Abbate di S. Paolo e D. Primo Isio curato di Blinisti, che si dovesse guardare, et andar cauto dai malandrini di Dolcigno, i quali già lo spogliorno e sualigiorno; perchè essi erano stati avisati già più

volte dai Turchi, che essendo venuti ordini da Costantinopoli al sanzacco di Scutari, che deve persequitar e castigar questi malandrini per tal sualigiamento, essi havevano imposto una taglia à esso Monsignor Arcivescovo per amazzarlo, sdegnati che fosse stata fatta indolenza contra essi a nome suo. In quorum fidem. Dat. in Sappa alli 3 di 7-mbre 1610. Nicolaus Blancus, episcopus qui supra. Can. de Mandato Locus † Sigilli.

Lettera da Costantinopoli intorno all' arrivo del nepote per la recuperatione dei beni sulevati.

Illustrissimo et Reverendissimo Signore e Padron osservantissimo! Questa sarà per avisarla, come per gratia di Dio siamo giunti a salvamento quà con il S. Marino suo nepote, il qual m' ha pregato che trovandosi lui amalato in letto con flusso, il quale gli cominciò ancora in Andrianopoli, la dovessi avisare, qualmente ha trovato il Signor Bassa Chiemanchis Mahmut, Germano di V. S. Illustrissima, sano e molto desideroso di farle servizio, come per un' altra l' ha avisata per via di Cattaro. Ma esso S. Marino sta molto travagliato, dubitando che per questa sua malatia habia buttata via la spesa e le fatiche di così longo viaggio, e che essendo così impedito dal male non puol procurare il negotio principale, per il quale V. S. Illustrissima l' ha mandato quà per la recuperatione dei beni sulevatili, perchè già sono tanti giorni che siamo quì e doveressimo essere in Maggio di ritorno, perchè le nevi sono vicine. Però subito che potrà cavalcare, il che speriamo che sarà presto, li convien lasciare ogni cosa e mettersi in viaggio, se non volemo restar qui tutta l' invernata. Ma lassarà l' informazione al Bassa. Ella non si pigli pensiero della sua malattia, perchè ogni dì per grazia di Dio va migliorando, essendo governato quanto se fosse in casa propria. Il che è quanto mi occorre, supplicandola a pregar Dio per il nostro buon ritorno, che ne scapoli dai molti pericoli che sono per strada. Le bacio le mani. Di Costantinopoli alli 20 7-bre 1610. B. V. S. Illssm. e Revdssm. Affezmo Servitore Christoforo Damiani Emisso (?) d' Antivari e Dulzigno. All' Illstrsm. et Rev. S. e padron osservant. S. Arcivescovo d' Antivari.

Ordine del Granturco contra l' estorsioni del Metropolita Scismatico in pregiuditio dell' Arcivescovo d' Antivari, interpretato dalla lingua e caratere Turco.

All' honoratissimo Sanzacco di Scutari e sapientissimo Cadi d' Antivari. Al gionger dell' eccelso segno imperiale saprete, come il Bailo di Venetia per Arz. ha fatto intendere alla mia felice porta come l' apportatore di questo mio Imperial comandamento Marino Bizzi, Religioso, Arcivescovo della Nation, Chiese e Religiosi Fransi, che sono in Antivari e suo territorio, luoco sotto la giurisdizione di Scutari, volendo in virtù dell' Imperial privilegio, e nobil mandamento, che gli è stato concesso dalla mia Signoria, tor e scuoter una volta all' anno secondo l' antica consuetudine dalli Christiani e Religiosi habitanti nel detto paese, cioè 120 aspri per

cadauna chiesa di elemosina, e doi aspri per ogni casa de Christiani, e VI aspri per il primo matrimonio, e 24 per il secondo e 48 per il 3-o, li metropoliti dello rito Seruiano e Greco, andando con alquanti Giannizzeri e Spahi, per forza vogliono essi scuoter quelle elemosine e regalie, ed in vista del loro baratto pervengono ad esso Arcivescovo, e non cessano con ciò di dar molestia contro esso baratto, e nobil comandamento et antica consuetudine al sopradetto Arcivescovo. Per il che ha esso Bizzi richiesto, che li sia dato questo mio Imperiale comandamento, a fine che per l' avenire sia esequito iusta il privilegio e nobil comandamento di esso Arcivescovo, (che) tiene in mano, e conforme l' antica usanza li ha fatto havere dette elemosine e dretti (?), ne sia lassato farli alcun impedimento dalli Metropoliti Greci e Seruiani; i quali in caso che cavassero comandamento per voler tor loro e scuoter elemozine e dretti delli Christiani, e Chiese, purchè siano quelli onesti et essequite sempre secondo il comandamento, che Esso Arcivescovo ha nelle mani. Pertanto comando, che ogn' uno di voi habiate cura di questo e dando essequtione all' Imperiale privilegio e nobil comandamento, che detto Archivescovo ha in mano, e non lassarete, che contra esso baratto e nobil comandamento li sopradetti si possano ingerire nell' elemosine e dritti sudetti. Et in caso che di nuovo li Metropoliti Greci e Seruiani venissero con Giannizzeri e Spahi per voler tor loro li detti dretti et elemozine, voi li vietarete, e mi farete con Art. saper li nomi di essi e di quelli, che con essi venissero. Così saprete; e doppo visto questo mio honorato comandamento lo restituirete nelle mani di esso Arcivescovo, e prestarete fede all' Imperial segno. Scritto in Costantinopoli alla metà della luna di l' anno 1011 cioè 1610. Tradotto dal Borisso (?).

Sequitur quorundam Scismaticorum ad fidem reductorum professio. Desumpta e libro Estraordinariorum actorum Cancelariae Archiepiscopalis.

Constitutus in presentia Illustrissimi et Reverendissimi D. D. Marini Bizzij, miseratione divina Archiepiscopi Antibarensis, ita residentis cum pluribus nobilibus viris huius civitatis in sala suae solitae residentie, Radus Radonicic, de Braichio loco scismaticorum diocesis Antibarensis, humiliter exposuit, qod cum ipse usque ad hunc (diem) Scisma(te) Grecorum signatus fuerit, eorumque nonnulla falsa dogmata, superstitionesque (professus esset) humiliter supplicavit S. D. Illustrissimam, ut uellet eum accipere in gremium fidelium et reconciliare cum S. matre Ecclesia catholica Romana, atque a censuris absolvere; agnoscens atque professionem faciens, non esse id quod docet et credit ipsa Romana ecclesia, prout ipse credit et profitetur; detestans, et abiurans, videlicet alia dogmata superstitiones et abusus tam scismaticorum quam aliorum quorumcumque hereticorum contra fidem catholicam Romanam introductos cum pretendat velle quam diu ipse uixerit esse sub obedientia et potestate Romanae ecclesiae, atque Sanctissimi Romanorum Pontificis. Tunc idem Ill. D. Archiepiscopus, post probatam constanten

voluntatem et desiderium dicti Radi ad catholicam (ecclesiam) et sub potestatem Romanae ecclesiae veniendum, ab omnibus ibi presentibus bis supplicatus vigore facultatum sibi a sacra Congregatione illustr. DD. Cardinalium in universa Republica Christiana adversus hereticam pravitatem . . . . . in Urbe pridie calendis Maji 1608 concessarum, eundem Radum Radonicium humiliter genuflexum, et fidem catholicam professum, adhibita debita forma a censuris absoluit atque recepit in gremium S. Matris ecclesiae Romanae catholicae, eum restituendo sacramentis ecclesiae et unitati fidelium; praesentibus inter multos alios strenuis Capitaneis ac nobilibus hujus ciuitatis Buduae B. Babich et Simone Petcouich testibus rogatis. In quorum fidem etc. Dat. Budue, die 5 Epiphaniae Domini 6 Mensis januarii 1609.

Pariter fidei professionem emiserunt Buduae infrascripti a scismate reducti, pro ut in eodem libro. Videlicet: Babich Andrea, de Bozidar de villa Braichensi. Hirenes uxor Vuli fratris ei sdem. Michael de Monte nigro. Margarita Stephani de Spizza. Comes Allexander Tomianus de Maino. Vulinna eius filius. Margarita filia Georgij Vuenanzi. Anna Stefani de villa Pobori. Angelina uxor Nicolai de Spizza. Joannes q. Vuchich de Maino. Angelina Georgij de Spizza. Rodus Nicolai de Zuppa. Rodus Petri de Sasso. Andreas Nicolai Grelghi. Stanna Christofori de Zuppa.

Deinde in visitatione Maini castelli nuncupati regionis Pastrouichioris infrascripti fidei catholicae professionem emiserunt: Catherina filia Vincentij Medini. Angelica filia eiusdem. Elena filia eiusdem. Christina filia Nicolai Pastra. Stancha uxor Stefani Ruzzoenichi. Rosa filia Stefani, et Milize. Francesca filia Marci Medini. Flora filia Stefani Zarnouichi. Damianus filius Calle et Helene. Hieronimus filius Vuci à Monte nigro. Angelina Jacobi Pastrouicchi. Vincentia uxor Seculi Medini.

Sequitur il mandato del S. Proveditor di Cattaro contra il Patriarca di Pecchi.

Francisco Moresini, Rettor, e Proueditor. Alli nostri fideli Giudici e sboro de Pastrouicchi. Havendo noi presentito, che il Patriarca di Pecchi si vuole ingerire nelle nostre giurisdizioni in Pastrouicchi, e minazzando di fulminar scomuniche, vi commettemo, che dobiate poner pena a qualsi voglia di bando, galera et altre pene ad arbitrio nostro, che non ardisca di accettare esso Patriarca, nè alcuno de suoi, nè similmente portar sue lettere, ne accettarle, nè meno riferir sue parole sotto l' istessa pena. E così eseguirete. In Cattaro li 1 Febraro 1609. Aloisius Prodi V.

Sequitano altre lettere intorno la conversione dei Pastrouicchi.

Illustrissimo e Reverendissimo Signor, padron Colendissimo. Dalla Vostra di DD. Rev. delli 5 del corrente ho inteso il vostro desiderio, che tiene procurare, che quelle anime, che sono fuori del grembo di S. Chiesa, venghino alla recognitione della vera fede e del vero Pontefice, siccome è anco mia particolare intentione Però stij pur VS. Revma. sicura, che non mancherò in alcun conto di coadiu-

varla, in quanto le farà bisogno e che stimerò necessario E quando li Pastrovicchi veniranno da me per poter con mia licenza eseguir, quanto da lei gli sarà imposto per benefizio dell' anime loro, farò quant' ella desidera, si come anco ho fatto in comendarlo et ad essi Pastrouicchi et à quelli d' Antivari. Ho sentito infinita consolatione, che il mio mandato sia stato ben accetto da quei popoli, e parimente a lei grato. E senza più le bacio le mani. In Cattaro alli 8 Febraro 1609. Di VS. Illustr. e Rev. Serv. obbsmo. Francesco Moresini Rettor e Provid. All' Illustr. et Rev. S. S. colendissimo Mons. S. Arcivescovo d' Antivari. Budua.

Molto Illustr. e Rev. S. mio devotissimo. Non ho prima scritto a VS. Rev. perchè aspetavo opportuna occasione di far l' officio con quelli Pastrouicchi, et avisarli poi l' effetto et il frutto del mio offizio, essendogli venuti parte di loro Ambasciatori destinati a VS. et essendovi anco il Cap. Nic. Pecich (?) di esso luoco, mi dissero à punto quello che lei mi scrisse che quel Patriarca Serviano gli havea escomunicati per la negatione del tributo, che da loro ha richiesto. Io soggiungendo haver inteso, che molti si erano mossi a darglielo contra il mio mandato, acconsentendolo lor Metropolita. Non resto aggiunger, che li essortavo a star ressistenti in condescender a suoi voleri; e che questa occasione di escomunicazione sarebbe opportuna occasione di levarsi da quella chiesa scismatica, e sottomettersi a quella nostra Catholica e Romana, amplificando i quanti benefici che si ricevono da Dio. Mi si hanno mostrato di buona opinione e di voler operar con gli altri à voler risolversi; ma havendo in consequenza questo negotio la raggion di Stato, non mi pare molestarli, che trattandosi dell' anime vorei veder con pienna dispositione una spontanea risolutione; questo è quanto voglio e debbo fare; e tutte le volte, che mi si presenti opportunità, non resterò di repplicare l' offitio, e la buona dispositione di V. S. Rev. verso di loro. Che serva in risposta della sua lettera delli 29 del passato. E le bacio affettuosamente le mani. — In Cattaro alli 2 Luglio 1609. D. V. S. Illustr. e Rev. Serv. Obbsmo. Francesco Moresini Rettor Proveditore. All' Mons. Illustr. et Rev. S. S. colendissimo Mons. Arcivescovo d' Antivari. Budua.

Illustr. e Rev. S. osservandissimo. Mi duole, che gli Ambasiatori de Pastrouicchi siano ritornati senza aver operato quel tanto che V. S. Revma. desiderava per bene delle anime loro intorno all' articolo della loro conversione con S. Chiesa. E se è vero quanto le vien referto, Iddio perdoni a chi ha devertito sì buona e Christiana operatione. Quanto alla istanza fattami di essaminar detti Ambasiatosi trattandosi contra un religioso, non comparisse al mio foro admetter prova alcuna in questo fatto, come può ben lei considerare. Può valer i però del foro spirituale, che è quanto posso dirle. E le bacio le mani. — In Cattaro il 1-o 8-bre 1609. D. V. S. Ill.

e Rev. Serv. Franc. Moresini Rettor e Prov. All' Ill. e Rev. S S. mio devotissimo Mons. Arciv. di Antivari. Budua.

Fede del disturbo della conversione Dei Pastrouicchi.

Col tenor della presente faccio fede con mio giuramento io fra Girolamo . . . da Zara Minorita nell' Oratorio dello scoglio di S. Nicolo appresso Budua, qualmente parlando un giorno col superiore overo Igumeno dei Caloieri dei Pastrouicchi, mi disse, che essi havendo deliberato e fatto risolutione di riconciliarsi con la s. Chiesa Romana per l' essortatione dell' Illustr. e Rev. Arcivescovo Bizzi d' Antivari, e per questo effetto dovendosi domandar licenza da S. Sede di poter mandar a Roma, si l' aveva interposto P. Francesco Scoroueo da Budua, et havea turbato questo loro santo proposito, onde il negotio restò imperfetto. L' istesso anco mi fu detto da M. Francesco Gentilezza canc. dello sboro dei detti Pastrouicchi. Et in fede della verità ho fatto la presente scrittura di mia mano propria. In Budua alli 12 Febrario 1611. Io fra Gierol. sud. di mano propria. Io B. Gio. Fei fiorentino affermo con mio giuramento che la sopradette fede è fatta di mano delle stesso P. Heremita et esser vero quanto contiene, poichè ancor io l' ho sentito di bocca propria del sudetto Scoroveo, come anche ho deposto in processo, et ho sottoscritto di mia mano propria; e sigillato col mio sigillo.

Per la residenza del Vescovo d' Allessio.

Molto Illustr. et Rev. Monsig. mio devotissimo. Mi saria stato caro oltre modo haver potuto veder V. S. Rev. in queste parti, com' ella et altri d' Allessio già me ne diedero speranza, pur tuttavia assicurandomi il zelo e charità sua, che non mancherà, essendo il dovere doppo tanto tempo consolar le sue pecorelle con la sua presenza e dar questo contento a me ancora rimordendomi troppo la pena del Concilio Tridentino, quando mancassi a non comunicar con N. S. che ella ne ha in Allessio, mentre desidero servir e non attristarla. E si può andar allegramente, perchè al suo arrivo intendo che troverà molta soddisfazione in quelle anime, et un grosso avanzo delle mie entrate. E con questo à V. S. Rev. pregando l' accrescimento delle divine gratie li auguro ogni prosperità. Di Budua alli 29 8-bre 1609. D. V. S M. Ill. et Rev. per serv. affmo. Marino Bizzi Arcivescovo di Antivari. Ragusa. All' M. Ill. et Rev. Mons. R. Vescovo di Allessio.

Sequita la Comissione al Reverendissimo Vescovo di Durazzo per insegnar le cerimonie della messa.

Marino etc. a voi Rev. D. Andrea Lopez, curato di Croia, e Vicario di Durazzo, salute e beneditione nel Signore. Havendo noi nella presente visita di Albania veduto il molto bisognio, che hanno li sacerdoti di haver migliori informationi delle cerimonie della messa et essendo noi relativamente sodisfatti della vostra sufficienza in esse cerimonie, vi commettiamo in virtù della presente patente, che usiate la vostra solita charità coi sacerdoti.

che sono intorno a Croia, Rendesia e Durazzo con la Diocesi Stefanense in mostrarli con ogni pazienza e zelo le cerimonie sudette, finchè al vostro giudizio ciascun di loro le habbia sufficientemente imparate. Dandovi autorità, che quelli, che saranno negligenti di venir ad imparar le dette cerimonie, almeno in capo di 27 giorni, come li habiamo dato ordine noi, li possiate a nome nostro suspendere dal celebrar la messa, finchè etc. In quorum fidem. Dat. in Calesi ai 24 di Luglio 1610.

Sequita il monitorio per i matrimonij in Albania.

Marino etc. Havendo noi trovato per tutta Albania molti disordini nei contratti dei matrimonij, perchè non si habbia finora osservato il decreto del sacro Concilio di Trento circa la publicatione di essi, e perchè subito contratti gli sponsali habitano insieme i contrahenti, ne più si curano molti celebrar il matrimonio vivendo come in perpetuo concubinato. Però col tenor del presente nostro mandato, da esser publicato da tutti i parochi nelle chiese di questa Provincia di Albania, comettiamo a tutti quelli, che si trovano copulati con le loro spose, che debano in termine di un mese dopo la publicatione di detto mandato haver con effetto alla presenza del paroco et testimonij contratto il matrimonio sotto pena di escomunica e di pagare 25 tollari ai Signor del paese. E se per un altro, alla quale de cetero siano sottoposti anco i Padri e le Madri, che daranno in mano dei mariti le loro figliole inanzi che sia fatta la publicatione in chiesa nella forma del detto sacro Concilio e poi non haveranno, come di sopra, celebrato il matrimonio. In quorum fidem etc. Dat. in Calesi alli 24 Luglio 1610.

Sequitano alcuni mandati contra gli usurpatori dell' entrate.

Marinus etc. A tutti quelli, che lavorano le possessioni, vigne e terreni della chiesa di S Nicolo di Chialesi, comettiamo in virtù di S. obedienza e sotto pena di escomunica ipso facto incurrenda, che debano ripender al R. D. Giorgio Bianchi, Vicario, la giusta parte dell' entrate spettanti alla sudetta chiesa da esser applicate, si come ex nunc l' applicamo alla fabrica della detta chiesa, la qual minazza ruina sino all' intesa sua restauratione, dopo la quale detto Rev. Vicario e suoi successori debano goderle, e possederle come curati di detta chiesa. Et in quanto si sentissero gravati, comparir debano in termine di giorni 15 che non le li mancherà di giustitia. In quorum fidem etc. Dat. in Chialesi 25 di Giugno 1610.

Simile mandatum relaxatum fuit in villa Sporagni pro ecclesia eiusdem die 29 Junij 1610. Item simile mandato relaxatum fuit pro curatia s. Blasij in villa Mazani die 20 Julij 1610.

Sequitano le patenti et Commissioni fatte ai Procuratori nuovi delle Chiese d' Antivari.

Marino Bizzi etc. Alli diletti nostri figlioli in Christo li SS. Gieronimo Bazzano, Marino Summa, Andrea, Marino, e Giorgio Hilchion salute e benedizione nel Signore. Fra i più importanti ordini,

che si possono lasciar dai superiori in queste parti nelle loro chiese, senza dubio par che siano quelli, che appartengono alla conservatione dei beni ecclesiastici, acciò essendo mantenuti i sacerdoti, e per consequenza i ssmi. Sacramenti et anco l' istessa fede. Però havendo noi trovato con nostro dispiacere infinito haver patito per il passato le chiese d' Antivari gravissimi danni per non esservi stato chi si habbia interposto alla diffesa e conservatione di detti beni, habiamo deliberato di provedere, che almeno per l' avenire non succedano più simil disordini, con crearsi i Procuratori, che devano, come nelle altre chiese Christiane, haverne la debita cura. Però giudicando noi degni di così importante carico il vostro zelo, charità christiana, vi creamo, costituimo e pronunciamo Procuratori della chiesa di S. Elia di Antivari, dandovi piena et ampla authorità di soprastare alla conservatione di detti beni con la vostra solita prudenza in tutti i debiti modi, e specialmente negli infrascritti, videlicet: Farete il catastico dei beni stabili con inventariarli tutti con le perticationi e confini, e siano notati in libri particolari. Non alienerete, nè permetterete che altri sotto qualsivoglia pretesto ò authorità, eccetto se fosse da S. Beatudine, alienino, nè oblighino detti stabili della chiesa, avertendo ogn' uno, che caderanno nell' escomunica maggiore fulminata in bulla cene Dni Non livellerete, nè permitterete che altri livellino detti beni, nè altrimente oblighino, perchè non si puo se non per tre anni secondo la bolla di Papa Paolo 2-o. Quelli che sono alienati, e distratti, procurerete, per quanto potrete, recupararli per mantenimento della chiesa, e per levar quelli, che malamente li possedono, dalla scomunica contra essi fulminata, nel che vi diamo authorità coniunctim et separatim di procurar il suo benefizio con comparir inanti qualsivoglia giudice. Haverete custodia dei mobili, che noi stessi già havemo inventariati, secondo la poliza datavi in mano, con altri mobili, che forse vi saranno dati, et consegnati dal fedelli, che li hanno conservati. Scoderete gli crediti della chiesa, e ne conserverete il danaro per li suoi bisogni, nei quali non vogliamo, che si spendano, se non con saputa e consenso del Vicario Generale nostro, che dichiareremo, et con la maggior parte di noi. Al fin dell' anno della vostra administratione darete il conto di essa, e consegnarete per inventario quanto haverete manegiato al detto nostro Vicario, et ai Procuratori, che da lui saranno dichiarati. Dandosi piena et ampla authorità di procurar con ogni altro debito mezzo la conservatione et augmento di detti beni et utili di detta chiesa; e comettendo a tutti i fideli Christiani di tenervi per veri e legitimi Procuratori, con quella authorità, che hanno in ogni altro luoco gli altri Procuratori delle chiese, et noi vi esortamo di non mancar di adoprarvi prontamente incarico sì importante e per servitio di Dio, consolatione della nostra propria, sicuri che ne haverete merito appò S. D. Maestà. In quorum fidem etc. Dat. in Antivari alli . . . Gennaro 1611.

Un' altra simile fù fatta ai Proveditori della Chiesa Sta. Maria nei Borghi d' Antivari.

Sequita la patente spedita al Padre frat. Antonio da Sibenico per visitar i popoli Clementi.

Marinus Bizzius, miseratione Divina et Sanctae Sedis Apostolicae gratia Archiepiscopus Antibarensis, Primas regni Serviae etc. Dilecto nobis in Christo Rdo. Pri. fra. Antonio de Sibenico, ordinis Minorum Observantiae salutem et benedictionem in Domino sempiternam. Cum personaliter non potuerimus accedere, prout erat nostri muneris, et desiderii, ad montana Clementum nostrae Diocesis, et jurisdictionis, ut claritativo offitio Visitationis illi consolarentur populi, sacerdotibus destituti, ac sacris et sacramentis nimis indigentes, ideo in hoc discessu nostro, quo, faciente Deo, ad Romanam Curiam properamus, aliquo pacto, quantum in nobis est, utilitati et benefitio eorum consulamus, tibi predicto R. Prov. fr. Antonio, de cujus charitate et pietate satis confidimus, damus in mandatis, ut statim, ac in montibus dictorum Clementinorum nives cessaverint, te nomine nostro ad hos debeas, tanquam Visitator, transferre, assumendo tibi socios sacerdotes, quos elegeris. Ibique visites ecclesias, et sacra eorum; illos in Christiana pietate confirmes, arguas, obsecres, increpes in omni patientia et doctrina, eos maxime adhortando ad deputandam promissionem pro sustentatione sacerdotum, ut sacramentis aliisque spiritualibus in posterum longius non destituantur. Dantes tibi amplam facultatem baptizandi, confessiones audiendi, eandem seu limitatam auctoritatem socijs tuis sacerdotibus concedens, cemeteria eorum pro more patr ae benedicens atque nostram, imo Ss. D. N. . . . benedictionem impendentes. Quod si tantum munus ea pietate ac zelo, quo de te confidimus, diligenter ac solicite adimpleveris, ab omnipotente Deo retributionem merito sperabis. In quorum fidem etc. Dat. Antivari die 30 mensis Januari 1611.

Trnovsko tetrajevanđelije.

Priobćio u sjednici filologičko-historičkoga razreda dne 3. studenoga 1887. god.

AKADEMIK M. VALJAVEC.

Jugoslavenska akademija znanosti i umjetnosti u Zagrebu čuva rukopis iz Mihanovićeve zbirke u kojem su bugarsko slovenskim jezikom prevedena četiri jevanđelija. Sada nije više cio, sprijeda mu je nestalo sve do Mateja gl. IX 5; listova ima 247, a oni su od kože i od papira: prvi i četvrti list svakoga kvaterniona je od kože, a drugi i treći od papira. Pisano je jednim stupcem visokim 11 a širokim 7 i pô ctm. dočim je cijelim listima dužina 17 a širina 12 ctm. U stupcu ima po 23—27 redaka. Tinta je u običnom tekstu crnilo, a crvenilom označuje se na čelu, u dnu ili sa strane listova ono što se u koji dan imalo čitati. Pismo je ćirilsko dosta čitļivo, ali nije svuda jednako, na ńekim je listima krupno, a na drugim dosta sitno, ipak je sve od iste ruke.

Taj je rukopis bez ni jedne sumńe iz XIII vijeka, ali godina kad je bio napisan više nije izvjestna. Ima doduše ispod kalendarija pripis iste ruke koja je ostalo pisala, ali je žali bože poliven ńekom tekućinom koja je list tako oštetila i mjestimice izgrizla da je slabo što čitļivo. Što se dade naporom čitati to je Leskien u Jagićevu arhivu IV 512 ovako prepisao:

ц҆ртвоу ѿ благовѣрно
тантиноу оу
ѿоу всѣм рм ·:·
р ар арсѣ тин бльгар(м)ъ ·⁝·
ꙗ са и сврьши са тетраеᷢулъ
ьѡаннемь и цѣнѫ ієромонаха
маѯима а ржкоѫ проз ера драгоѫ
писань іже сѫть вь цриградѣ трь
новѣ да до его дондѫть
не кльнѣте писавшаго а.

Pod ovim pripisom prepisala je isti pripis druga ruka drugom tintom a jezikom do 400 godina mlađim od onoga kojim je ostalo pisano. Ta kopija glasi (в)ь лѣ ͭ ѕ ѱ. ка ͥ ͣ ца(рьствоующоу благовѣрномоу царю (Ко)станд(ни)оу и Михаилоу сыноу его, обладоующоу всѣми Бльгари, и при патриарсѣ Ігнатии Бльгаромь ҙаче се и сьврьши се тетраеугль сии потыщаниемь и цѣною иеромонаха Маѯима а роукою прозвутера Драгые. Писани же соуть вь цари градѣ Трьновѣ, да до его доидоуть, исправѣите, а не кльнѣте писавшаго ю. Miklošić, koji je imao naš rukopis u ruci na upotrebu za slovnik, napomiñe ga u lex. X EV. TRN. i stavļa ga u XIII vijek i to u godinu 1273. Tu veli: saec. XIII. (1273): (в)ь лѣто ѕѱ. ка (litteris ка superinscriptum est на recte па). Leskien ono nad на natpisano čita opet ка: „in dem abdruck der jüngern bei Sreznevskij steht die jahreszahl ѕѱ. па d. h. 6781 = 1273. Das п beruht aber auf einer conjectur, denn die handschrift hat deutlich ѕѱ. ка, es ist sogar, da das ка ein wenig verwischt war, mit derselben hand noch einmal ка darüber geschrieben“. Ali ono što je nad ка natpisano ja ne mogu čitati za ка, nego čitam на kako je i Miklošić čitao. Svakako je ono nad ка natpisano slabije čitļivo nego ono u retku napisano razgovijetno ка pa ne vjerujem da je radi slaboga pisma, već radi ispravka ma i opet nevaljala nastao onaj natpis. Pošto se znade da je Konstantin vladao od god. 1258—1277, to ne može biti prava godina niti ѕѱ. ка niti ѕѱ. на, jer ono daje 6721 = 1213, a ovo 6751 = 1243, oboje je prerano, a ѕѱ. па, što daje 6781 = 1273 je samo konjektura Sreznevskoga i Miklošićeva prema vladańu Konstantina cara. Ali se ova konjektura meni boļe sviđa od one koju kao da Leskien pravi kad veli: aber da Konstantin von 1258—1277 regierte, bliebe, vorausgesetzt das а der zahl sei richtig, noch immer das jahr 1263 = 6771 ѕѱоа möglich. Ja za to nagińem ka godini ѕѱ. па, jer je u onom rukopisnom ostatku bugarskoslovenskoga prijevoda apostola, koji no je Daničić u Starinama I 86 sl. opisao, naznačena godina ѕѱ. пе = 1277: в лѣто ѕѱ. пе (6785 = 1277) при свѧтѣмь и прѣвисоцѣмь цари Костандинѣ и царици его Марии и ѡтьрасль ею Михаилѣ порфирородитѣмь. Sve naslućujem da je na isto poticańe nastalo trnovsko jevanđelije, na koje i taj aposto: jevanđelije je došlo da kako prije apostola na red, ali taj nije mogao dugo zaostati iza jevanđelija. Po tome bio bi apostol napisan četiri godine iza jevanđelija, a dosta je vjerojatno jer razmak godina nije prevelik, a po

Leskienovu naslućivańu bilo bi četrnaest godina razmaka, što je predugo i mańe vjerojatno.

Pismo. Za *i* piše se и i ї: иже i їже mt. 10. 4 слѣпиї mt. 10. 5 приїметъ itd.

Za *o* piše se о i ѡ, ѡ obično na početku, ali i u sredini riječi: ѡбаче mt. 12. 24 ѡнона mt. 27. 51 Іѡ(а)нъ malo ne svuda, a tako osobito u dat. sing. složene deklinacije na ѡмоу: дроугоѡмоу mk. 15. 21 слѣпоѡмоу mt. 12. 22 itd. Kašto dolazi о s pikńicom ili zrnom u sebi: ⊙: ⊙баче lk. 18. 8 itd. kašto dolazi kao okrug sa četiri zrna na sebi: gore doļe s desna i s lijeva: ꙩ горе lk. 11. 52. Kašto dolazi kao okrug bez zrna ali sa slovom u sebi koje u riječi iza ńega ide: ⓣъ mt. 22. 29 lk. 13. 15 м⓪е = može lk. 14. 30 крам⓪ѫ = kramolą lk. 23. 19 азык⓪ь = azъkomь itd ili sa dva ili četiri zrna na sebi: ⓣъвѣщавъ lk. 13 14 ⓣъвѣщавъ mt. 26. 33. Dolazi li iza slova koje je upisano u о opet о, to se ovo drugo о ne piše: Сол⓪нъ = Solomonъ lk. 12. 27 itd.

Za *u* piše se uz оу i о na kojem sjedi kvaka načińena od ү: ȣ: ȣчить mt. 11. 1 ȣне jon. 18. 4 оүбрȣсъ jon. 20. 6 погȣбить mt. 10. 4 трȣждающии mt. 12. 28 Капернаȣмъ 12. 28 itd.

Za *ê* piše se uz obično ѣ kašto ⸭, to je ѣ bez ovojka u dnu s desne, ali tako nikada u retku nego samo nad retkom kad ide ê iza r: р⸭ша = rêšą jon. 4. 52 пр⸭жде jon. 5. 7 вечер⸭нии = večerjanii lk. 22. 20 вр⸭днаа mk. 2. 7 гр⸭шникъ lk. 5. 30 пр⸭сташе lk. 8. 24 пр⸭даша lk. 12. 48 кр⸭пкыи lk. 11. 54 пр⸭дъ lk. 4. 1 скор⸭ lk. 18. 8 цар⸭ jon. 19. 5 кесар⸭ lk. 3. 1, ređe kad ê ide iza drugoga slova: мѣст⸭ jon. 5. 14 мн⸭ = mnê jon. 6. 87 itd.

Za *m* dolazi kašto м sa široko izbočenom sredńom crtom: ⨅ kad se hoće da se u tu izbočinu upiše ono slovo u riječi koje ide iza m: ⨅ене = mene lk. 22. 34 ослабленоȣ⨅ mk. 2. 10 itd.

Za *dz* dolazi tri puta ѕ u riječi мноѕи lk. 14. 25 jon. 10. 20, 12. 49.

Za *t* dolazi uz т jednako visoko s ostalim slovima kašto tako nadignuto da mu je vrh nad retkom: достоинъ mk. 12. 14 стaрецъ lk. 9. 22. Često dolazi u obliku Т: кость jon. 19. 36 радость jon 16. 24 кость mt. 22. 21. U tom se obliku spaja i sa и в р te bivaju ligature: Ти = ti Тв = tv Тр = tr: причасТие = pričęstie mt. 21. 38 Творитъ = tvoritъ lk. 6. 2 благовѣсТвоуѫ = blagovêstvuą lk. 8. 1 сТрахъ = strahъ lk. 1. 64 пеТръ = Petrъ jon. 18.27 itd.

Za *št* dolazi samo щ nikada шт.

Za *ps* dolazi u tuđim riječima ѱ: ѱалмѣхъ lk. 24. 44.

Za *ks* piše se ѯ u tuđim riječima: Ăфаѯадовъ lk. 3. 36 Ăлеѯандровоу mk. 15. 21.

Za *ng* dolazi u grčkim riječima *gg:* аггелъ = angelъ Наггеѡвъ lk. 3. 26 τοῦ Ναγγαί, еѵаггелиꙗ = evangelija mk. 8. 35.

Za ꙑ ы dolazi često ъї ili ьї ы̂: въїлъї mt 11. 28 поустьїнѧ mt. 11. 7 изы̂досте mk. 7. 24. Dolaze mješovito jedno za drugo: чашѫ стоудены водꙑ mt. 10. 4 itd.

U tuđim riječima rabi ѵ za grčko υ: Сѵриеѩ lk. 2. 2 вѵсъиъ lk. 16. 29 a mjesto ѵ dolazi въ u въсъпъ ὕσσοπος jon. 19. 29.; — ф za φ: фарисеи, ѳеофиле lk. 1. 4 — ѳ za ϑ: матѳаатовъ lk. 3. 24 Салаѳиилевъ lk. 3. 27 Єлисавеѳь lk. 1. 5. 13. 24. 36 Назареѳъ lk. 1. 26 itd., ali ѳ dolazi i za ф na rusku: Ăлѳеова mk. 2. 14, 3. 18 lk. 6. 14.
Za *au* dolazi kašto ligatura od а i ѵ: заѵтра.

Jotacija označuje se i ne označuje. Označuje se slovima: ꙗ za a: Мариꙗ lk. 1. 27 uz Мариа lk. 1. 34 спасениꙗ lk. 1. 69 uz милосръдиа lk. 1. 78 твоꙗ uz твоа lk. 1. 11 itd. ѣ za ja iza l r č št i vokala: дѣлѣ = dêlja, često, царѣ jon. 19. 15, čêšѫ jon. 18. 1 краѣ mt. 27. 51; — ѥ za je: ѥмоу lk. 1. 19 uz емоу lk. 1. 31 ѥсть lk. 1. 61 uz есть lk. 1. 36, nastavak иѥ piše se obično ие: веселие lk. 1. 14 видѣние lk. 1. 22 itd. — Ю za ju: сваиию mt. 12. 1 царьствию lk. 1. 33 Іюдовъ lk. 1. 89 uz горениоу mk. 3. 17 шьдшою jon. 1. 41 uz слышавшооу jon. 1. 41, za юже dolazi samo оуже; — ю dolazi i iza ч u riječima чоудо чоудити сѧ i чоути: чюдо jon. 4. 54 чюдеса mt. 21. 15, 24. 24 mk. 13. 22 чюдесъ jon. 4. 48 чюдите сѧ jon. 5. 20 чюди сѧ lk. 7. 9 чюдишѧ сѧ mk. 12. 17 lk. 1. 63, 8. 25 чюждаахѫ сѧ lk. 1. 22 jon. 4. 27 чюдащи сѧ lk. 2. 33 чюдащемъ сѧ lk. 9. 43, 24. 41; чюеши lk. 7. 41 чюете mk. 8. 17 чюхъ mk. 8. 46 чю lk. 24. 18 чюста lk. 2. 48 чюлъ mk. 7. 24 — ѩ za ją: ѩ αὐτήν mt. 9. 25 uz ѫ mt. 10. 31 поѩтъ mk. 12. 21 uz поѫтъ mk. 5. 40 itd. — ѩ za ję: ѩзыкъ lk. 21. 10 uz ѧзыкъ lk. 21. 14 лѣвꙑѩ mt. 20. 21 uz лѣвꙑѧ mt. 20. 23 itd.

Više riječi dolazi u skraćenom obliku n. pr. аг͞гл҇ъ = angelъ, б͞ъ = bogъ б͞а = boga б͞ы = bыstъ гл͞а гл͞ѧ глаше глще = glagola glagolę glagolaše, glagoljąšte, г͞ь = gospodь г͞нъ = gospodinъ дх͞ъ = duhъ Іс͞ъ = Isusъ, ц͞рь = carь ч͞лвкъ = člověkъ, ѿ = otъ itd. U samom tekstu jevanđelija nema premnogo kratica, više ih dolazi ostraga u mjesečniku i kalendariju.

Gramatika. Ъ i ь dolaze mješovito jedno za drugo bez pravila: ѥстъ mt. 10. 25 ѥсть mt. 11. 14 въ имѧ i вь имѧ mt. 10 41 приметь i приимeтъ mt. 10. 41 itd. ali dosljedno ь u: чьсо ничьсоже.

Za ь dolazi često є, i to 1) u korijenu: вреине jon. 9. 14 uz връине jon. 9. 5. 11 врьине jon. 9. 6 — весь κώμη: mt. 10. 11, 21. 2, mk. 1. 33, 8. 26, 11. 2 lk. 9. 52, 10. 38, 17. 12, 24. 13. 28 jon 11. 30 веси mt. 9. 35 mk. 1. 38, 6. 56, 8. 23. 26. 27 lk. 8. 1, 9. 6. 12, 13. 22 jon. 4. 5, 6. 5 весехъ mk. 6. 36 uz вьсь lk. 9. 56, 19. 30 вьсии lk. 5. 17 — весь πᾶς ὅλος: mt. 13. 38, 18. 30. 32. 34, 21 10, 22. 40, 26. 59 mk. 1. 33, 2. 13, 4. 1, 7. 14, 8. 36, 9 15, 10. 15, 14. 55, 15. 1, 16. 15 lk. 7. 19, 8. 37 jon. 4. 53, 5. 22, 6. 14, 11. 27. 50, 12. 19, 13. 10, 18. 37 uz вьсь въсь mt. 13. 2, 20. 6, 22. 46 lk. 9. 25. 55 jon. 9. 34, 14. 27 възде mj. въсьде mt. 25. 29, nu nikada: весе весего весемоу itd. nego вьсе въсе itd. — двеpъ jon. 10. 7 двери mt. 25. 10, 27. 60 mk. 15. 46 lk. 11. 7, 13. 25 двериn mt. 28. 2 mk. 16 3 двеpемъ mt. 28. 33 mk. 1. 33 jon. 20. 19. 26 двеpехъ mt. 24. 33 mk. 2. 2, 11. 4, 13. 29 jon. 18. 16 двеpьми mk. 2. 3 jon. 10. 1. 2 двеpиница jon. 18. 17 двеpиници jon. 18. 16 двеpиникъ jon. 10. 8 — жезла lk. 9. 3 mk. 6. 8 uz жъзла mt. 10 10. — легко mt. 11. 30 — менишихъ mt. 25. 40, 45 — мечь mt. 10. 34 — овещиника lk. 5. 10 овещиници mt. 23. 30 — скрежетъ mt. 24. 51 — темници mt. 14. 10, 25. 36 39. 43 44 mk. 6. 17. 28 lk. 3. 20 темницѫ mt. 18. 30 lk. 12. 58 jon. 3. 24 темница mt. 14. 3 uz тъмницѫ lk. 22. 33, 23. 19. 25 тъмница lk. 21. 12 — često u: ьм-: заемъ lk. 11. 5 иземъ lk. 10. 35 обьемъ mk. 10. 16 приемъ mt. 27. 49 lk. 9. 11 приемши lk. 13. 21 възeмъ mt. 14. 19, 17. 24, 26. 24, 26 mk. 10. 21 lk. 10. 35, 19. 15 възeмше mt. 25. 2, 27. 6 възeмшеи mt. 26. 52, tako u: пьи чьи мьр пьр стьр тьр: пропеиши mk. 15. 24 распеише mt. 27. 35 начeнъ mt. 20. 8 lk. 23. 5 начeнишоу mt. 18. 24 uz начьнъ lk. 24. 27 оумерьми jon. 12. 1 оумерша jon. 19. 33 оумершаго jon. 11. 29 сѫпериикомъ lk. 12. 58 простеръ mt. 12. 49, 14. 31, 26. 51 mk. 1. 41 lk. 5. 13 отерши jon. 11. 2 — osobito često u: шьд: шедъ mt. 18. 12, 25. 18, 26. 14, 36. 44 27. 5 mk. 1. 45, 14. 32 jon. 9. 7 шедше mt. 11. 4, 18. 31, 22. 15, 28. 7, 19 mk. 17. 20 lk. 9. 12, 13. 53 шедша mt. 21. 6 lk. 7. 22, 12. 18 шедшоу lk. 9. 59, 17. 7 шедши mk. 7. 30, 16. 10 въшедъ mt. 15. 29, 26. 58 mk. 1. 21, 7. 24, 11. 15 lk. 19. 1. 45 въшедше mt. 12. 45 въшедшоу mk. 9. 27 ишедъ mt. 14. 14, 15. 21, 18. 28, 20. 5, 24. 1 ишедши mt. 15. 22 ишедше mt. 22. 10, 27. 53 lk. 8. 33 ишедшоу mt. 26. 71 ишедшѫ mk. 5. 30 ишедшемъ mk. 11. 12 lk. 8. 27 изшедъ mt. 26. 75 mk. 3. 27 изъшедшии mt. 26. 71

изшедъшъ mk. 7. 30 изъшедъша mk. 16. 8 ошедшема lk. 7. 24 пришедъ mt. 12. 44 21. 28, 25. 16. 27 mk. 5. 23, 13. 36 lk. 4. 34, 8. 51, 12. 37, 14. 21 jon. 11. 17, 19. 33 пришедъше mt. 13. 27, 14. 12. 33, 16. 1, 20. 9, 26. 50, 27. 33, 28. 11 mk. 9. 1, 16. 1 пришедшоу mt. 21. 23 пришедшемъ mt. 17. 14. 24 пришедши mt 7. 25, 12. 42 пришедшии mk. 7. 1 jon. 11. 45 пришедъі jon. 19. 39, 20. 8 прошедъ jon. 8. 59 прѣшедъ mt. 12. 9, 15. 29, 24. 46, 26. 39 mk. 1. 19 прѣшедшоу mk. 5. 21 съшедъі jon. 6. 41. 58 отъшелъ lk. 4. 42 пришелъ mt. 26. 50 lk. 9. 55 jon 6. 17 прѣшелъ mt. 26. 39 сънишелъ jon. 16. 30 шествие lk. 13. 22 пришествие mt. 24. 27. 39. — 2) u nastavcima: нь: дьнесь mk. 14. 30 inače дьньсь. — ispred ль: свѣтелъ mt. 17. 5 — ispred мъ: времъ mt. 11. 29 времинца mt. 21. 5 — u ьнъ: благообразенъ mk. 15. 43 боленъ mt. 25. 43 бѣсенъ mt. 9. 32 lk. 4. 33 врѣмененъ mt. 13. 21 вѣренъ mt. 25. 21 lk. 16. 10 jon. 20. 27 невѣренъ mt. 17. 17 lk. 9. 41 jon. 20. 27 длъженъ mt. 18. 28, 23. 16 lk. 16. 5 истиненъ mt. 22. 16 mk. 12. 14 jon. 7. 28, 8. 16 миренъ lk. 1. 79 печаленъ mt. 14. 9 подобенъ mt. 11. 16 lk. 6. 47. 48 7. 6 jon. 4. 9 праведенъ lk. 2. 25 jon. 5. 30 неправеденъ lk. 16. 10 праздень mt. 12. 44 противенъ mt. 14. 24 mk. 6. 48 равенъ jon. 5. 18 силенъ lk. 14. 30 чьстенъ lk. 7. 2 pa tako i imena mjesecima ostraga u mjesečniku: гроуденъ november стоуденъ december сѣчень februarius трѣвенъ majus чрьвенъ julius, tako i: стьклениця lk. 11. 39 uz стьклѣница od stьklênъ, младениць lk. 2. 12. 16 младеньцемъ mt. 11. 25 lk. 10. 21 младеньца lk. 18. 15 младениць mt. 21. 16 lk. 1. 14. 44 uz младьнъцъ lk. 2. 23. — tako u nastavku: ътъ: оцетъ mt. 27. 34 jon. 19. 30 uz оцътъ lk. 23. 36 скрежетъ mt. 25. 51 скрѣжетъ mt. 22. 13, 25. 30 lk. 13. 28 prema tomu: скрьжещетъ mk. 9. 18. — za tim u ьць: агнецъ jon. 1. 36 близнецъ jon. 11. 16, 20. 24 богоучьстивецъ jon. 9. 31 вѣнецъ mt. 15. 14, 27. 29 mk. 15. 17 jon. 19. 5 жрѣбецъ mk 11. 4. 5 жърецъ lk. 1. 5 ковчежецъ jon. 13. 29 uz ковчежьць, конецъ mt. 24. 31, 26. 59 mk. 2 21 льстецъ mk. 27. 63 мрътвецъ jon. 11. 44 мытоимецъ mt. 10. 3 овецъ (pl. gen.) lk. 15. 13 jon. 10. 26 прѣвѣнецъ lk. 2. 7 рожецъ lk. 15. 16 слѣпецъ mt. 14. 15 lk. 6. 34, 18. 35 старецъ mk. 7. 3. 5, 8 31, 14. 43 стоуденецъ jon. 4. 11 телецъ lk. 15. 23 tako i u mjesečniku: просинець januarius, uz сѫчъцъ lk. 6. 42 четврътовластьцъ mt. 14. 1 itd. — Jednom dolazi е и za ь: mk. 7. 31 приде межлоу прѣдѣлы декаполенскы.

Za ъ dolazi ńekoliko puta o: црьковъ mt. 21. 12. 28 lk. 2. 27 црьковнѣамъ lk. 4. 9 црьковнымъ lk. 22. 52 — д(ь)новижѧ mt. 20. 12 — крътопъ lk. 19. 46 — опрѣснокъ mk 14. 12 — смоковница

mt. 21. 20 смоковницѫ mk. 11. 13. 20. 21. 28 lk. 13. 16 смоковници lk. 13. 7 смоковница mt. 24. 32 lk. 21. 29 смоковницеѫ jon. 1. 41. 49 смоковниноє mt. 21. 21. — то αὐτός mt. 12. 50 — тогда 6 puta od 100 puta: mt. 9. 37, 13. 26, 22. 2, 24. 14 mk. 2. 20 jon. 8. 28 — когда mt. 25. 14 uz 13 puta: тъгда. — въсѣко lk. 1. 40 съвръшенъ же въсѣко бѫдетъ, — ко мнѣ jon. 6. 35.

Za ъ dolazi jednom а: lk. 23. 43 ва рап.

ъ i ь u sredini riječi često se ne pišu: все всего uz вьсе въсе вьсего itd. a kad ispadu, onda od къде biva где mk. 14. 12, 15. 46 lk. 8. 25 itd. нигдеже jon. 5. 37 (a кте jon. 11. 57) od съде biva зде mt. 12. 6. 42, 17. 4, 20. 6 itd. възде mt. 25. 29 (зъде mk. 9. 1. 5) od съдравъ biva здравъ jon. 7. 23 здрава lk. 15. 27 a jon. 5. 5 зьдравь, od бъчелъ biva пчелъ lk. 29. 42. Otpadaju i na kraju riječi osobito u 3. sing. i plur. obično ispred enklitičnoga са, же: събѫдет са mt. 12. 17 надѣѫт са mt. 12. 21 нижe mt. 18. 28 ихже mk. 2. 26 itd.

ъ dolazi jedan put za є: бѫдътъ mk. 16. 16 što može biti pisarева grijeŝka; jednom stoji za grčko о: въсъпъ ὕσσοπος jon. 19. 19.

ъ ili ь dolazi dva tri puta za и u infinitivu: ємоуже хощетъ сынъ авитъ lk. 10. 22, и пакы начатъ оучить mk. 4. 1, кто можетъ спасенъ быть mk. 10. 26. To će biti rusizmi.

ь dolazi za и prije sloga koji počima sa j, ali dosta rijetko: жльчьа mt. 27. 34 жрѣбьа jon. 19. 24 (pamti: десатьї mt. 20. 24 mj. десатии).

ъı ili ы nastaje često u riječima složenim s prijedlozi възъ i изъ koji se završuju na ъ, a same riječi počimaju vokalom и: изыдохъ mt. 12. 44 lk. 11. 25 jon. 8. 42 изыдосте mt. 11. 7. 8, 26. 55 mk. 14. 48 lk. 7. 25 изъїдосте lk. 7. 24 изыдоста mk. 14. 16 изыдоша mt. 12. 14, 25. 1 mk. 14. 26 изъıдоша lk. 8. 35 изыдошѫ mt. 26. 30 mk. 8. 11 lk. 8. 35 jon. 4. 30, 12. 13, 21. 3 изъıдошѫ mk. 3. 21 изыдѣте lk. 17. 23 възъıдошѫ jon. 7. 10, 11. 55, 18. 27 възъıдоста lk. 18. 10 възыгра lk. 1. 41 възыскати lk. 19. 10 възыщетъ lk. 12. 48, 17. 32.

Svršuje li se glagol na ъ ili ь a za ńim ide и, to od ъ+и, ь+и biva ъи ыи (ъ—и, ы—и): осѫдатъїи = осѫдатъ и lk. 11. 32 да поставатыи царѣ = поставатъ и царѣ jon. 6. 15; походатьїи = походатъ и mk. 9. 12; протешетъıи польна = протешетъ и mt. 24. 51; оубиємъıи = оубиємъ и mt. 21. 38 lk. 20. 14; ali se ъи ыи može sažeti na ы: ѣко хотатъ прити да въсхытатъі и да поставатыи царѣ = въсхытать и jon. 6. 15; аще кто ѡщоутиты кте бѫдетъ = ѡщоутить и где . . jon. 11. 57; мнози же отъ Іюдеи пришли бѣахѫ

*

къ Марѳѣ и Марии да оутѣшѫты о братѣ = да оутѣшать и . . jon. 11. 19.

Ѣ dolazi obično pravilno na svojem mjestu. Za tim dolazi za glas ja iza vokala i iza l r: краѣ mt. 27. 51 погребениѣ jon. 12. 7 оутѣшениѣ lk. 2. 25 запоустѣниѣ mk. 13. 14, боурѣ mk. 4. 37 lk. 8. 23 прѣ lk. 2. 24 распрѣ jon. 7. 43 9. 16, 10. 19 царѣ lk. 2. 1 jon. 19. 5 кесарѣ lk. 3. 1 Лазарѣ lk. 1. 11 jon. 12. 10. 17 морѣ mt. 14. 24 mk. 6. 47 олтарѣ lk. 1. 11 пастырѣ mk. 6. 84, 14. 27 вечерѣхъ mt. 23. 6 mk. 12. 39 по вечерѣнии lk. 22. 20 вечерѣѫ lk. 17. 8 съмѣрѣѫ lk. 14. 11, 18. 14 прѣахѫ jon. 6. 52 творѣаше mk. 6. 21 творѣхѫ lk. 6. 28 творѣахѫ lk. 6. 26 раздрѣаше jon. 5. 18; дѣлѣ (= dêlja) mt. 10. 18. 39, 12. 27. 31, 13. 21 lk. 12. 22 jon. 7. 13. 43, 10. 17, 12. 5. 11. 18. 39, 42, 15. 19, 16. 15 кораблѣ jon. 6. 19 родителѣ lk. 2. 43 землѣ mt. 24. 35, 27. 51 mk. 4. 28, 13. 31 lk. 21. 33 оукривлѣѣ mt. 20. 13 явлѣет са mt. 23. 27 явлѣете mt. 23. 28 itd.

Ѣ dolazi kašto za a iza ч: чѣемъ mt. 10. 2 чѣѭщемъ lk. 3. 15 чѣѭщихъ jon. 5. 3 чѣсъ mt. 24. 44 mk. 6. 35 lk. 12. 40 чѣсѣ mt. 27. 46 mk. 13. 32 чѣшѫ mk. 10. 38. 39 jon. 18. 11 въ притчѣхъ mk. 4. 11 врачѣ lk. 5. 31 отажьчѣлѣ mt. 26. 43 оучѣше mk. 4. 2 лъгъчѣе mk. 6. 11 растачѣетъ lk. 11. 23; tako i iza щ: мещѣмъ jon. 19. 24 ищѣте lk. 12. 29. 31 uz ищате lk. 11. 9. Na dalje u: трѣва mt. 13. 26 jon. 6 10 трѣвѫ mk. 4. 28 lk. 12, 28 трѣвѣ mt. 14. 19 mk. 6. 39, сищѣ jon. 9. 15, obratno a za ѣ: пщате mj. пьщѣте mt. 10. 19 i само za сѣмо 11 puta, a сѣмо samo jedan put mt. 14. 18. — Za ѣ dolazi i ѩ: тѩхъ mj. тѣхъ mt. 26, 73, въ молитвѩ lk. 6. 12 на странѩ lk. 15. 14, въ мѫчныхъ ситѩхъ трехъ lk. 13. 21 простри mt. 12. 13. — Za ѣ dolazi jednom е: jon. 21. 25 сѫтъ же ина многа еже (= ѣже) сътвори; — a jednom и: jon. 20. 30 многа ина знамениѩ сътвори Ісоусъ, иже (= êже) нѣсѫтъ писана въ книгахъ сихъ (ovdje je и moglo nastati od ѣ koje bi pisac držao = е, a u nenaglašenom slogu napisao po svome izgovoru и).

Od nosnih vokala dolazi ѫ i ѭ, а i ѩ; ѫ i а u tvrdom slogu stoje u opće na mjestu u kojem u staroj slovenštini, a u mekom se slogu veoma često zamijenjuju, i to ovako:

A. Ѧ ili ѩ dolazi za ѫ i ѭ 1) u tvrdom slogu samo u glagola имѣти i вѣдѣти u 3 plur. praes.: иматъ mt. 15. 32 mk. 2. 19, 4. 17, 6. 36, 8. 2, 9. 17, 13. 31 lk. 9. 29, 14. 14 jon. 11. 17, 15. 22 u part. praes. act. имащъ mk. 9. 17 jon. 11. 17 имаща mk. 1. 34, 11. 13 lk. 23. 12 имащоу mt. 18. 5. 25 mk. 9. 43. 47 имаще mt. 15. 30 mk. 8. 18bis имащи mt. 9. 20, 26. 7 lk. 13. 11, 15. 8 jon.

5. 2 имаштѫ mk. 1. 34, 6. 34, 11. 13 имаштѫѧ mt. 9. 36 имаштомоу mt. 25. 28 lk. 19. 26 имашт оѡмоу mk. 3. 2 lk. 3. 11, 6. 8, 19. 24. 26 имаштаго lk. 12. 5, 19. 26 имаштаго mt. 25. 29 имаштеи mk. 10. 23 lk. 18. 24 имаштемъ lk. 12. 14 имаштимъ mk. 8. 1 имаштема lk. 7. 42 uz имѫшти mk. 14. 3 имѫштоу mt. 18. 8; — бѫдаште mt. 22. 29 mk. 12. 24 lk. 8. 48 бѫдашти mk. 5. 33 бѫдаштии jon. 21. 12. — 2) u mekom slogu a) na početku riječi (za ѭ): ѭ αὐτήν mt. 10. 39, 16. 25, 22. 2. 8 mk. 9. 48, 12. 22. 23 lk. 4. 6. 8. 54, 12. 25, 13. 8, 15. 4. 5 jon. 2. 19, 10. 17. 18, 12. 25, 15. 2, 17. 27, ѧ: mt. 16. 25, 19. 7. 9, 26. 61 mk. 6. 28, 8. 35 lk. 4. 6, 7. 13, 14. 35 jon. 10. 18bis, 19. 27 uz ѭ mt. 9. 25, 10. 39 lk. 9. 24, 17. 33bis jon. 12. 25, 15. 2 uz ѫ: mt. 10. 39, 15. 23, 18. 13 mk. 1. 31bis, 6. 28, 8. 35, 9. 45 lk. 4. 39, 7. 13, 9. 24, 13. 7. 8. 9. 12. 14, 17. 33, 20. 31. 33 jon. 2. 20, 8. 3, 11. 31. 33, 15. 6; — ѭже ἥν: mt. 20. 22 mk. 10. 38. 39, 11 21 lk. 15. 9 jon. 8. 40, 17. 5. 22. 24, 18. 11 uz ѭже mt. 17. 27 lk. 13. 16 uz ѫже lk. 19. 20, 21. 10 jon. 4. 5. 14bis, 6. 51; — ѭдоуже mt. 25. 26 lk. 19. 22 uz ѫдоуже mt. 25. 24. — ѭглоу mt. 21. 42 uz ѭглоу lk. 20. 17 i ѫглоу mk. 12. 10. — ѭродиви mt. 23. 19 ѭродивыѩ mt. 25. 3. 8 uz ѫродивъ mt. 25. 2. — ѧтрь mt. 26. 58. — ѭтрьѭдоу mt. 23. 25 ѭтрьадоу mt. 25. 28 uz ѭтрьадоу` mt. 23. 27 lk. 17. 21. — ѭжа lk. 8. 29 ѧжемъ mk. 5. 4 ѧжи mk. 5. 4 uz ѫжи lk. 8. 29. — ѭжика lk. 1. 36. — b) iza vokala: α) acc. sing. fem. братиѧ mt. 19. 29, 22. 25 mk. 10. 29 lk. 22. 32 uz братиѫ lk. 18. 29, 21. 16 jon. 21. 23; виѳаниѧ mt. 21. 17 виѳфагиѧ mt. 21. 1 mk. 11. 1 Іліѧ mk. 8. 28; Мариѧ lk. 2. 16 jon. 11. 31 uz Мариѫ jon. 11. 28, параскевьгиѧ jon. 19. 42; благѫѧ lk. 10. 42, бывшѫѧ lk. 23. 19, вселенѫѩ lk. 2. 1, 21. 26, вѣчиѫѩ mt. 19. 16 jon. 12. 25 вѣчиѫѧ mt. 25. 46bis, гвоздииѫѧ jon. 20. 25, деснѫѩ mt. 20. 21, 26. 64, 27. 29, 38 mk. 10. 37. 40, 12. 26, 14. 62, 15. 27, 16. 5 lk. 1. 11, 20. 42, 23. 13 деснѫѧ mt. 20. 23, 22. 44, 25. 33. 34 mk. 16. 19 lk. 20. 42, 22. 69 jon. 21. 6, достоиѫѧ lk. 15. 12, дроугѫѩ mt. 25. 16. 20bis lk. 6. 29. Єлеоньскѫѧ mt. 26. 30 lk. 22. 39, ишедшѫѧ lk. 5. 30 ишедшѫѩ lk. 8. 46 Іюденскѫѧ jon. 4. 7. 19. 42, киньскѫѧ mt. 22. 19 (кро)миѣшиѫѧ mt. 22. 13, лѣвѫѩ mt. 20. 21, 25. 33. 41 лѣвѫѧ mt. 20. 23 uz лѣвѫѭ mt. 27. 38, нокѫѩ lk. 5. 36, ноштиѫѩ lk. 2. 9, огиьиѫѩ lk. 12. 5 огиьиѫѧ mt. 13. 42, отъстоѫштѫѩ lk. 24. 13 погывшѫѧ lk. 15. 6 прѣвѫѩ mt. 28. 1 mk. 16. 9 lk. 6. 1, 15. 22 прѣмьиѫѩ lk. 19. 30, речениѫѩ mk. 13. 14 речениѫѩ mt. 24. 15 рѫкотворениѫѩ mk. 14 58, четврътѫѩ mt. 14. 25, шоуѫѩ mk. 15. 27 lk. 23. 33 шоуѭѭ mk. 10. 40 шоуѭѫ mk. 10. 37; коѩ mt. 24. 43 jon. 18. 29 вскѫѩ lk. 13. 7 въ весь иѣкѫѩ lk.

17. 12, сиѫ mk. 10. 5, 14. 27. 58 lk. 4. 6 сиѭ lk. 12. 20 uz сиѭ mt. 15. 15 mk. 14. 36 lk. 4. 20, 12. 41, 13. 6. 16, 15. 3, 22. 42 i сиѫ mt. 21. 23 mk. 11. 28 lk. 7. 44, 12. 44, 15. 3, 18. 9, 20. 2. 9 jon. 2. 19, 4. 15, 10. 6; своѭ mk. 10. 45 lk. 1. 36, 9. 24, 10. 2 своѫ mt. 20. 28 mk. 10. 11 jon. 11. 28, 12. 25 uz своѭ i своѫ mt. 9. 16. 38, 10. 35. 39bis, 16. 25bis 26bis, 19. 3. 9, 22. 5. 25 mk. 8. 34, 35. 36 lk. 3. 17, 12. 53bis, 16. 18, 22. 36, 24 26 jon 2. 9 6. 52, 10. 11, 15. 13 (своеѫ mt. 10. 35), твоѫ mk. 3. 5 jon. 17. 17 češće твоѫ mk. 9. 18 lk. 6. 10, 12. 20, 22. 32 jon. 4. 42, 13. 38, 20. 27 твоѭ mt. 7. 10, ali uz 11 моѫ ni jedno моѭ ili моѫ. — β) u instr. sing. fem.: властиѫ mt. 21. 24 mk. 11. 28 lk. 4. 36 uz властиѫ mt. 21. 27 mk. 11. 29. 33 lk. 4. 32, жльчьѫ mt. 27. 34 коустодиѫ mt. 27. 66, льстиѫ mt. 26. 4 mk. 14. 1, марнеѭ lk. 2. 5, мышцеѫ lk. 1. 51, нощиѫ mt. 17. 64 a нощиѫ lk. 21. 37 jon. 3. 2, 7. 50, 11. 10, 19. 39, пѧтиѫ lk. 7. 41 a пѧтиѫ ibid. правдоѭ lk. 1. 75 радостиѫ mt. 28. 8 a радостиѫ — стиѭ mt. 13. 20 mk. 4. 16 lk. 8. 13, 10. 17, 24. 52 jon. 3. 29, силоѭ lk. 4. 36 uz силоѫ mt. 24. 29 mk. 13. 26 lk. 1. 17, 21. 27, 24. 49, славоѭ mk. 13. 26 jon. 17. 5 uz славоѫ mt. 24. 30 lk. 21. 27, съмрътиѫ mk. 7. 10 uz съмрътиѫ mt. 15. 4, 18. 32, 21. 19 jon. 12. 33, сѣниѫ mk. 4. 32, Сүрисѭ lk. 2. 2; мьногоѭ mk. 13. 26 a мьногоѫ lk. 21. 27, непраздноѫ lk. 2. 5, пророучьскоѫ mt. 23. 30, поүщениѭ lk. 16. 18, сѫщеѭ lk. 2. 5, Трахонитьскоѭ lk. 3. 1, чистоѫ mt. 27. 59; еѫ jon. 11. 4 uz еѫ mt. 23. 21 mk. 6. 17 lk. 1. 73, юѭже lk. 1. 73 uz еѫже jon. 17. 26 ѭже lk. 6. 38, снеѭ lk. 1. 56 jon. 11. 33 uz неѭ неѫ lk. 1. 58, 4. 39, 7. 12 jon. 27. 11. 31; мноѫ lk. 11. 23bis uz мноѫ мноѭ mt. 12. 30 lk. 4. 8, 15. 31 jon. 15. 27; коеѭ mk. 11. 33 uz коеѫ mk. 11. 29, въсеѭ lk. 10. 27bis uz всеѫ mt. 22. 37 mk. 12. 30bis. 33bis., твоеѭ lk. 10, 27. — γ) u 1. sing. praes.: благовѣствоуѫ lk. 2. 10, варѣѭ mt. 26. 32, велиѫ mk. 9. 25, даѫ jon. 10. 28, закливаѫ mt. 26. 63, mk. 5. 7, исповѣдаѭ lk. 10. 21 uz исповѣдаѫ mt. 11. 25, крѣщаѭ mk. 10. 38, наслѣдоуѭ lk. 10. 25, пиѫ mk. 10. 38. 39, 14. 25 uz пиѫ mt. 26. 9 испиѫ mt. 26. 42, оүкривлѭ mt. 20. 14. — δ) u 3. plur. praes.: выкаат mk. 4. 11, вчтаѭтъ lk. 9. 12, въсхытаатъ mt. 11. 12, даатъ lk. 6. 34 отъдаѭт сѧ lk. 7. 47 uz отъдаѫт lk. 7. 48, дѣатъ mk. 6. 14, знаатъ jon. 10. 14, испиѭтъ mk. 16. 18, оставлѣѭть mt. 24. 40, отъпоүщаат сѧ mk. 2. 5 uz отъпоүщаѫт mk. 2. 9 повиноүѭт сѧ lk. 10. 20, повѣдаѭтъ lk. 7. 32, помышлѣѫть mk. 2. 8 послоүшаѭтъ mk. 1. 27, послоүшьствоуѫтъ mk. 14. 60 jon. 10. 25 a послоүшьствоуѫтъ mk. 15. 4, прѣбиѫть jon. 19. 31 свѣдѣтельствоуѫтъ mt. 27. 13, сѫдолѣваѭть mk. 10. 42, трѣбоуѭть mk. 2. 17 lk. 5. 31,

оубнатъ mk. 10. 34, 14. 1, 55 lk. 11. 49, оуготоваѭть lk. 9. 52, оусрамѧтѣатъ mk. 12. 6, оутѣшаѭтъ lk. 8. 45, ѩвлѣат сѧ mt. 23. 27. — ε) u part. praes. act.: бивѭще mk. 12. 5, възвраштаѭщемъ lk. 2. 43, възглашаѧщемъ mt. 11. 16, възнскаѭща lk. 2. 45 въпиѭще lk. 4. 41, въпрашаѭща lk. 2. 46, искоушаѧще mt. 19. 8, истираѭще lk. 6. 1, коупоуѭщаѩ mk. 11. 15, лаѭще lk. 11. 54, метаѭще mk. 15. 24, отъметаѭщемъ lk. 8. 45, падаѭща mk. 13. 25 пиѭще lk. 10. 7, покываѭщеи mk. 15. 29, поспѣшьствоуѭщоу mk. 16. 20, прѣливаѧщѫ lk. 6. 38, слагаѭщи lk. 2. 19 спасаѧщихъ lk. 13. 23, сѣѭщоу mt. 13. 4 трѣвоуѭщѫѧ lk. 9. 11, оубиваѭще mk. 12. 5, оутвръждаѭщоу mk. 16. 20, чаѭщимъ lk. 2. 38 чѣѭщемъ lk. 3. 15, четврътовластъствоуѭщоу lk. 3. 1 ter. — ζ) u ꙗдоу ѧдоу kad je složeno: вънѣѧдоу mt. 23. 27. 28 ѩтрѣꙗдоу mt. 23. 25 ѩтрѣѧдоу mt. 23. 28. — c) iza л н р

α) u acc. sing. fem.: волѧ mt. 12. 50, 21. 31 mk. 3. 35 lk. 12. 47 jon. 4. 34, 5. 30, 6. 38, 7. 17, 9. 31 землѧ mt. 10. 34 mk. 4. 26. 31, 6. 53 lk. 5. 11, 8. 26. 27, 22. 44, 24. 5 jon. 9. 6 21. 9 i bez л: земѧ mt. 14. 34, 23. 35 25. 18 mk. 4. 26. 31 lk. 12. 49, 13. 7, 14. 25 jon. 3. 22 uz землѫ lk. 12. 51, коупла mt. 22. 5 lk. 19. 15, милостынѧ lk. 11. 41, поустынѧ mt. 11. 7 mk. 1. 12 lk. 4. 1, 7. 24, 8. 29; — господинѧ lk. 1. 9, кромѣщнѧѫ mt. 25. 30, въ нѧ mk. 11. 2, 5. 23, 10. 11 lk. 13. 18 jon. 8. 7 въ нѧже mk. 4. 24 lk. 12. 46, 19. 30, 24. 28 jon. 4. 53, 5. 28, 6. 21; вечерѧ mk. 6. 21 lk. 14. 12. 16 jon. 12. 2 — β) u 1. sing. praes.: глаголѧ mt. 11. 9. 11. 22. 24, 12. 6. 31, 13. 13. 17, 17. 12. 20, 18. 3. 13, 19. 9. 22. 24. 28, 21. 31. 43, 23. 36. 38, 24. 34. 37, 25. 40. 45, 26. 13. 29. 34. 64 mk. 2. 11, 3. 28, 5. 41, 6. 17, 8. 12, 9. 1. 41, 10. 15. 29, 11. 2. 23. 24. 33, 12. 43, 13. 30. 36bis, 14. 9. 18. 23. 30 lk. 3. 8, 4. 24, 5. 24, 6. 27. 46, 7. 8. 9. 14. 26. 28. 47 itd. възглаголѧ jon. 12. 49, ицѣлѧ mt. 13. 15 jon. 12. 40 любѧ jon. 14. 31, 21. 15. 16. 17 възлюблѧ jon. 14. 21, молѧ lk. 9. 38, 14. 19, 16. 27 jon. 7. 9bis 15bis. 23 помолѧ mt. 26. 36 mk. 14. 32 оумолѧ jon. 14. 16, 16. 26, осыпѧѧ lk. 13. 8, оставлѧ mt. 18. 21 jon. 14. 18 поставлѧ mt. 25. 21. 23, погоублѧ jon. 6. 39, приемлѧ jon. 5. 34. 41 въземлѧ lk. 12. 49, славлѧ jon. 8. 54 прославлѧ jon. 12. 28, сѧѧ jon. 20. 21 послѧ mt. 11. 10, 23. 34 mk. 7. 27 lk. 11. 49, 20. 13, 24. 49 jon. 13. 20, 15. 26, 16. 17, тръплѧ mt. 17. 17 mk. 9. 19 lk. 9. 41, оуподоблѧ mt. 11. 16 lk. 7. 31, 13. 18 ѩвлѧ jon. 12. 41, 14. 21; жынѧ mt. 25. 26, изгонѧ mt. 12. 27. 28 lk. 11. 19. 20, 13. 32, мьнѧ lk. 7. 43, 17. 9 jon. 21. 25, съмлажнѧ mt. 16. 33; варѧ mk. 14. 28, прозьрѧ mk. 10. 51 lk. 18. 41 оузрѧ jon. 16. 22, разорѧ mt. 21. 24 lk. 12. 18, творѧ mt. 21. 24 mk. 11. 29. 33 lk. 13. 32, 20. 8

jon. 4. 34, 5. 36, 6. 38, 8. 28. 29, 10. 25. 36. 37, 13. 7, 14. 12. 13. 14, 31, 17. 4 с(ъ)творѧ mt. 19. 16, 20. 32, 26. 18, 27. 22 mk. 1. 17, 10. 17. 36. 51, 15. 12 lk. 12. 17. 18, 16. 3. 4, 18. 18. 41, 20. 13 jon. 14. 13. 14, 17. 4. — γ) u 3. plur. praes.: глаголѧтъ mt. 11. 18, 16. 13, 17. 10, 21. 6, 23. 3 mk. 8. 30, 9. 11 lk. 6. 46, 7. 32, 9. 18, 20. 41, 24. 23 jon. 7. 26, 19 37 възглаголѧтъ mt. 12. 10 mk. 3. 2, 16. 17 lk. 11. 54, нсыплѧтъ lk. 14. 35, покѫплѧт сѧ mk. 7. 4, ѥмлѧтъ mt. 17. 25 емлѧтъ lk. 6. 44 роемлѧтъ mt. 24. 40 lk. 9. 5, 17. 34. 35bis приемлѧтъ mk. 4. 16. 20 lk. 10. 8. 10 jon. 5. 44 сънемлѧт сѧ lk. 18. 20. — δ) u part. praes. act.: глаголѧщъ mt. 14. 58 lk. 1. 37 глаголѧща mt. 20. 31 lk. 23. 2 глаголѧщоу mk. 5. 35 глаголѧще mt. 14. 33, 19. 25 mk. 5. 12, 12. 18 lk. 4. 36, 5. 21. 30, 10. 17, 19. 7, 20. 5 глаголѧщемъ mt. 21. 4 mk. 1. 27 lk. 7. 32 uz глаголѫще lk. 13. 25, гыблѧщее jon. 6. 27 коплѧща lk. 22. 44, мелѧщи mt. 24. 41 lk. 17. 35, ѥмлѧща lk. 5. 27 ѥмлѧщи lk. 15. 1 емлѧщеи lk. 7. 29 ѥмлѧщиихъ lk. 5. 29 емлѧщиими lk. 5. 30 отемлѧщаго lk. 6. 30 i bez л: отемѧщомоу lk. 6. 29 приемлѧще jon. 5. 44 приемлѧщеи mt. 17. 24, tako i горѧще lk. 12. 35 jer stsl горѫшть kajk. goruč. — ε) a d v. ѧдоу: отъѧдоуже mt. 12. 44. — d) iza ч ш шт ж: притчѧ acc. sing. mt. 13. 18. 24. 33. 36. 53. 15. 15, 21. 33 45 mk. 12. 12, 13. 28 lk. 4. 23, 5. 36, 6. 39, 12. 16. 41, 13. 6, 14. 7, 15. 3, 18. 9, 19. 11, 20 19, 21. 9 jon. 10. 6 uz притчѫ lk. 20. 9; отьчѧ acc. sing. fem. mt. 21. 31 праведничѧ acc. s. f. mt. 10. 41, пророчѧ acc. s. f. mt. 10. 41; 3. pl. praes. алчѧтъ lk. 5. 33. 35 въсплачѧт сѧ mt. 24. 30, марнчѧт сѧ mk. 8. 27, part. praes. act.: алчѧщии lk. 6. 21, плачѧщѫ mk. 5. 38 jon. 11. 33bis плачѧщи lk. 7. 38 jon. 20. 11 плачѧщии lk. 6. 21 плачѧщемъ mk. 16. 10; ш: юношѧ acc. sg. mk. 16. 5, створшѧѫ mk. 5. 32; шт: пищѧ acc. sg. mt. 24. 45, хощѧ 1. sg. praes. mt. 21. 29 mk. 6. 25 jon. 21. 23, ищѧще lk. 11. 54 трепещѧщи mk. 5. 33, ищѧтъ 1. 37; ж: лобжѧ mk. 14. 44 поражѧ mt. 26. 31 mk. 14. 27 скажѧ jon. 18. 26. — e) iza ц u acc. sing. fem.: багреницѧ mk. 15. 17, житницѧ mt. 13. 30, златицѧ mt 22. 19, мьшицѧ mt. 23. 24, овцѧ mt. 12. 11, плащаницѧ mk. 14. 52 пшеницѧ mt. 13. 29 mk. 4. 28 lk. 3. 17, 22. 31 uz пшеницѫ mt. 13. 30, смоковницѧ mk. 13. 28 lk. 21. 29, темницѧ mt. 14. 3. — f) iza с: въсѧ acc. sing. fem. mt. 14. 35, 27. 27, mk. 1. 28, 5. 33, 6. 55 lk. 3. 3, 4. 6, 5. 5, 10. 19, тысѧщъ mt. 14. 21 mk. 6. 44, 8. 19 lk. 9. 14, 14. 31 jon. 6. 10 тысѧщи mt. 5. 13 тысѧщѧ mt. 15. 38 mk. 8. 9 тысѧщамъ mk. 8. 20 тысѧщама lk. 14. 32. тысѧщникъ jon. 18. 12 тысѧщникомъ mk. 6. 21, tako i: гасѧщее mk. 9. 43. 45 gdje je c za ш.

B. ѫ i ѭ dolazi za ѧ i ѩ 1) u tvrdom slogu samo: пѫть lk. 2. 44 uz пѧть, i зѫб- u: прозѫбнетъ mk. 24. 82 uz прозѧбнетъ mk. 13. 28, прозѫбаетъ mk. 11. 27 прозѫбе mt. 13. 26 mk. 4. 5 прозѫбь lk. 8. 6. 8. — 2) na početku riječi (za ѩ): ѫ plur. acc. masc. i fem. αὐτούς, αὐτάς: mt. 10. 1, 13. 28. 30 50, 14. 18, 15. 30bis 19. 2, 20. 2, 22. 41, 26. 40, 28. 19 mk. 3. 14, 4. 26, 5. 28. 34. 86. 48bis, 8. 9. 13. 31, 9. 2, 10. 1 lk. 2. 46, 5. 17, 12. 37, 13. 4, 17. 14, 19. 27, 22. 45, 24. 50bis jon. 12. 41, 14. 21, 17. 11. 14. 18, ѭ mk. 12. 28, 13. 12, 14. 37. 40 uz ѧ mt. 20. 12, 21. 14. 17. 41, 28. 20 mk. 3. 23, 6. 2. 28, 16. 8 jon. 10. 3 ѩ mt. 10. 21, 12. 15, 13. 15. 30. 42, 20. 25 mk. 2. 13, 6. 35 lk. 2. 9, 4. 40, 9. 2. 16. 18. 54, 11. 31. 48 jon. 8. 2, 10. 12. 27; ѫже mk. 3. 13 jon. 5. 21, 14. 10; ѫзыкъ mt. 24. 7bis mk. 7. 35, 10. 33 lk. 7. 5, 18. 32, 21. 10, 24. 25 jon. 48. 50 ѫзыка mk. 7. 35 ѫзыкы lk. 21. 24 ѫзыкомъ mk. 10. 33 lk. 18. 82 uz ѩзыкъ mt. 24. 9. 14 mk. 7. 33, 10. 42, 11. 17, 16. 17 lk. 1. 64, 2. 32, 12. 30, 21. 10 itd. азыкъ lk. 16. 24, 21. 24 itd.; — ѫти lk. 22. 52 jon. 4. 48, 10. 3 uz ѩти mt. 21. 45, 26. 55 mk. 3. 21, 12. 12, 14. 48 ати jon. 7. 29. 44, ѫсте mt. 26. 55 ѫша mt. 26. 50 mk. 14. 51 ѫшѫ mk. 16. 3 jon. 21. 3 uz ѩша mk. 14. 46, 16. 11. 14 lk. 5. 10 ѩшѫ lk. 5. 6 jon. 2. 22, 18. 1. 2 ашѫ jon. 9. 18, ѫтъ mt. 9. 25 jon. 8. 20 uz ѩтъ mk. 6. 17, ѫта jon 8. 4, ѫтѫ jon. 8. 8. — 3) u mekom slogu a) iza vokala α) gen. sing. fem.: Арималѳеѫ mk 15. 43 lk. 23. 51, братиѫ lk. 14. 12. 26, 16. 28, 20. 29, Виѳаниѫ lk. 24. 50 jon. 11. 1, Ꙁахариѫ mt. 23. 35 lk. 1. 21, Галилеѫ mt. 27. 55 mk. 3. 7 lk. 23. 5. 50. 55 jon. 7 41. 52bis, Ісаиѫ lk. 3. 4 jon. 12. 38 іюдеѫ mk. 7. 8 lk. 6. 17 jon. 4. 47. 54, Кесариѫ mk. 8. 27, Мѡѵсиѫ jon. 7. 22, пистикиѫ jon. 12. 3, Самариѫ jon. 4. 7; божиѫ mt. 22. 29 mk. 7. 9. 12. 24 jon. 5. 42, вьселеныѫ lk. 4. 5, Галилеискыѫ jon. 12. 21, девятиѫ lk. 23. 44, земныѫ mk. 4. 5, единоѫ mk. 5. 26, 6. 5 lk. 23. 14 jon. 18. 38, поднебесныѫ lk. 17. 24, прѣвыѫ mt. 27. 64; еѫ mt. 15. 28 mk. 1. 31 lk. 1. 41, 8. 55 jon. 10. 18, II. 1. 5 юѫ mk. 5. 29 lk. 1. 58 uz еа lk. 8. 56 юа mk. 7. 27 еѩ mk. 6. 22, еѫже mt. 18. 19 mk. 7. 25, неѫ mt. 26. 27 mk. 2. 4, 16. 11 lk. 1. 38, моеѫ mt. 19. 20 mk. 10. 20 lk. 7. 46, 18. 21 jon. 5. 30, 8. 43, 10. 28 uz моеа jon. 8. 50, своеѫ mt. 10. 10. 36, 25. 31 mk. 9. 41 lk. 1. 8. 15, 7. 38, 9. 62, 10 7, 14. 26 jon. 3. 4, 7. 17. 38, твоеѫ mk. 5. 34, 7. 29 lk. 4. 11, 14. 12, 15. 29, вашеѫ lk. 12. 7, 21. 18 jon. 16. 22, тоѫ lk. 6. 49, 15. 15, сеѫ jon. 4. 13, 15. 13, вьсеѫ mt. 13. 35 lk. 21. 35, вьсѣкоѫ mt. 23. 27 jon. 17. 2, нѣкоѫ lk. 11. 36, никоѫ lk. 23. 4, никоеѫже jon. 6. 63, 16. 29, 19. 11.

— β) plur. nom. fem. i acc. masc. i fem.: архиерѧ lk. 23. 13, волѧ mt 22. 7, жрѣбиѧ lk. 23. 34, змиѧ mt. 10. 16 lk. 10. 19, иерѣѧ jon. 1. 19, Іюдеѧ jon. 11. 33 книгъчиѧ mt 23. 13. 14. 23. 27 uz книгъчиѧ mt. 23. 15, сѫдиѧ mt. 12. 27 lk. 11. 19 свиниѧ lk. 15. 16; ближиѧѧ mk. 1. 38 богатыѧ lk. 21. 1 божиѧ jon. 1. 52, 3. 34, болѧщаѧ mk. 6. 55, брачныѧ lk. 5. 34, бѣдиныѧ lk. 14. 21, велиѧ mk. 4. 32, гвоздиныѧ jon. 20. 25, добрыѧ mt. 13. 48, дроугыѧ mt. 20. 6 jon. 19. 3. 37, званыѧ mt. 22. 3, злыѧ mt. 13. 48. 49, Іюденскыѧ mt. 19. 1 небесныѧ mt. 13. 4, 24. 29 lk. 13. 19, 21. 6, недѫжныѧ mt. 14. 14 mk. 6. 56 lk. 10. 9, нищаѧ jon. 12. 17, нѣмыѧ mt. 15. 31, окрѫстныѧ lk. 9. 12, посланыѧ lk. 13. 34, продаѧщаѧ lk. 19. 45, распоустныѧ mt. 19. 7, скроушеныѧ lk. 4. 18 uz скроушеныѧ lk. 4. 19, слѣпыѧ lk. 14. 21, смѣреныѧ lk. 1. 52, стадныѧ mt. 26. 31, сѣдѧщаѧ mk. 3. 34, творѧщаѧ mt. 13. 41 lk. 20. 10; моѧ lk. 19. 27 jon. 10. 14. 27, 12. 47, 14. 15, 15. 10, 21. 15, 16. 17, 18. 36, 19. 24, своѧ mt. 12. 49, 13. 41, 21. 34, 22. 3. 16, 24. 49, 25. 1. 2, 26. 65 mk. 1. 5. 18, 6. 45, 7. 33, 8. 1. 8. 27, 11. 7, 14. 63, 15. 20 lk. 6. 13. 20, 11. 1, 15. 6, 18. 13, 21. 1, 23. 48 jon. 1. 11, 10. 3. 4. 12, 13. 12, 21. 17, твоѧ mt. 22. 44 mk. 3. 3, 12. 36 lk. 16. 6. 7, 20. 43, сиѧ mt. 10: 5 mk. 8. 4 lk. 24. 19, кыѧ mt. 19. 18 нѣкыѧ lk. 8. 2. — γ) part. praes. act.: благовѣствоуѧ lk. 8. 1, богатѣѧ lk. 12. 21, боѧ сѧ lk. 18. 2, възлиѧѧ lk. 10. 34, въслагаѧ lk. 4. 40, вѣроуѧи jon. 3. 15. 16. 18bis. 34, 6. 35. 40. 47, 7. 38, 11. 25. 26, 12. 46, 14. 12 uz вѣроуѧи jon. 12. 44, грѧ jon. 18. 20, дождѫщиимъ mk. 13. 17, дождѫщиимъ lk. 21. 23, драселоуѧ mt. 16. 3, дѣѧ lk. 1. 10, дѣлаѧи jon. 1. 3. 20, желаѧ lk. 16. 21, желѣѧ lk. 23. 8, запрѣщаѧ lk. 4. 41, знаменаѧ jon. 18. 32, имѣѧ mt. 19. 22 mk. 10. 22 lk. 4. 33, 17. 7 имѣѧи mt. 11. 15, 13. 9. 43 mk. 7. 16 lk. 3. 11, jon. 3. 29, 14. 21, искоушаѧи mt. 22. 35, кланѣѧ mt. 17. 14, начинаѧ lk. 3. 23, негодоуѧ lk. 13. 14, обидоуѧ jon. 12. 48, обиноуѧ mk. 8. 32 jon. 11 14, 16. 25, 18. 20, обрѣтаѧ lk. 11. 24, ожидаѧи jon. 6. 35 uz ожидаѧи jon. 6. 48, отметаѧи jon. 12. 48, падаѧ mk. 1. 40, пиѧ mt. 11. 18, пиѧи jon. 4. 13, 6. 54. 56, побиваѧ mt. 23. 27, lk. 13. 34, повиноуѧ lk. 2. 51, послоушьствоуѧи jon. 8. 18, проповѣдаѧ mk. 1. 7. 14. 39 lk. 3. 5, 4. 44, 8. 1. 39, прѣбываѧи jon. 14. 10, поущаѧи lk. 16. 18, радоуѧ сѧ lk. 15. 5, 19. 6, разарѣѧи mt. 27. 40, развръзаѧ lk. 2. 23, разоумѣваѧи mt. 13. 23, растачаѧ lk. 16. 1, свѣдѣтельствоуѧи jon. 5. 32, 21. 24, сващаѧи mt. 13. 19, скоушаѧ lk. 9. 39, слоушаѧи lk. 10. 16bis jon. 5. 24, послоушаѧ jon. 3. 29, срамлѣѧ lk. 18. 2, стоѧ lk. 18. 13 jon. 18. 18, стоѧща lk. 5. 2, 9. 32, стоѧщѧ mt. 20. 3 mk.

13. 14, стоѭща mt. 20. 6 mk. 3. 31, стоѭщоу mt. 24. 15, стоѭщи jon. 8. 9, стоѭщааго jon. 11. 42, стоѭщиихъ mt. 16. 28 mk. 9 1 lk. 9. 27, стоѭщиимъ mt. 26. 73 27. 47 mk. 14. 20, отъстоѭщаа lk. 24. 13 прѣдъстоѭщиимъ lk. 19. 24, строѭща mk. 1. 19, събираѫ mt. 25. 24, събираѫи lk. 12. 21, съблюдаѫ jon. 14. 21, съзидаѫ mt. 27. 40, съмѣрѣѫи lk. 14. 11, 18. 14, сѣѫи mk. 4. 14 jon. 4. 36, оукрѣплѣѫи lk. 22. 43, оумираѫ mk. 12. 20. 21, хлапаѫ mk. 10. 46 i 3. plur. praes.: стоѫтъ mt. 12. 47, оустоѫтъ lk. 22. 25. — δ) više puta u glagola ѧти kad je složen s prijedlogom: наѧти mt. 20. 1, объѫтъ jon. 1. 5, поѫ mt. 17. 1 mk. 14. 13, поѫхъ lk. 14. 20, поѫтъ mk. 5. 40, 9. 2 lk. 20 30 31 jon. 19. 27, поѭтъ mk. 12. 21, прѣѫша mk. 7. 4 uz прѣѫшѫ mk. 14. 65, приѫти mt. 21. 34 mk. 10. 30 jon. 6. 21, 7. 39, 14. 17, приѫхъ jon. 10. 18, приѫтъ mt. 14. 31 lk. 4. 19. 24, 8. 43, 15. 27, 19. 6 jon. 19. 13, 21. 12, приѫшѫ mt. 20. 9 jon. 12. 3 uz приѫшѫ jon. 1. 11, 17. 8, приѫша mt. 20. 10, прииша lk. 9. 53, прѣѫшѫ mk. 14. 65. приѫста jon. 19. 40. приѫлъ lk. 16. 25, приѫто lk. 4. 19. въсприѫхомъ jon. 1. 17. b) — iza ч ш щ ж жд a) u korijenu iza ж жд: жѫдиа mt. 25. 44, жѫтелемъ mt. 13. 30 uz жѫте(ле) mt. 13. 39, жѫтва mt. 13. 39 lk. 10. 2 jon. 4. 34, жѫтвѫ mt. 9. 38 lk. 10. 2, жѫтвѣ mt. 9. 38 lk. 10. 2 jon. 4. 35, жѫтьвиыи mt. 13. 30, жѫждѫ jon. 4. 15, 19. 28, жѫждаетъ jon. 7 37, жѫждѫща mt. 25. 37, въждѫдати jon. 4. 14, 6. 35, въжѫждет jon. 4. 13 въждѫдахѫ сѧ mt. 25. 35. 42. — b) u gen. sing. fem.: доушѫ mt. 10. 28 lk. 14. 16, одеждѫ mt. 12. 22 lk. 12. 13, пищѫ mt. 10. 10 lk. 12. 23, сѫщѫ jon. 4. 9 въсклѣнлѫщѫ jon. 4. 14, погыбшѫѫ lk. 15. 4. — c) u plur. nom. fem. i acc. masc. i fem.: доушѫ lk. 21. 19 jon. 10. 24 мрѣжѫ mk. 1. 16 uz мрѣжа mk. 1. 18 lk. 5. 2. 4 нашѫ lk. 1. 79, вашѫ lk. 21. 28; въшедшѫ mk. 16. 8 lk. 24. 3, глаголѫщѫ lk. 24. 23, зрѫщѫ mk. 14. 40, изъшедшѫ mk. 16. 8, имѫщѫ mk. 1. 34, 6. 34, множьшѫ mt. 21. 36, плачѫщѫ mk. 5. 38. 16. 8, свѣдѣтельствоуѫщѫ jon. 5. 39, спѫщѫ mt. 26. 4 mk. 13. 36, 14. 40 lk. 22. 45 uz спѫща mk. 14. 37, стязаѭщѫ mk. 12. 28, стоѭщѫ mt. 20. 3, страждѫщѫ mk. 6. 48, съвъкоупльшѫ сѧ lk. 24. 33, сѣдѫщѫ jon. 2. 14; алчѫщѫѩ lk. 1. 53, богатѫщѫѫ lk. 1. 53, болѫщѫѫ lk. 9. 2, бывшѫѫ mt. 11. 23 lk. 10. 13, 24. 22, възметѫѭщѫѫ lk. 21. 1, въсходѫщѫѫ mk. 4. 19, въшедшѫѩ mk. 15. 41 lk. 23. 49, глаголѫщѫѫ jon. 19. 24, заблѫждьшѫѫ mt. 18. 12, коупоуѭщѫѫ lk. 19. 45 любѫщѫѩ lk. 6. 32bis множьшѫѫ jon. 4. 1, нищѫѩ mt. 26. 11, нищѫѫ mk. 14 7 lk. 18. 21, поурьшѫѫ jon. 2. 9, пришедшѫѫ jon. 11. 33, продаѭщѫѫ mk. 11. 15, продаѭщѫѫ jon. 2. 14, сѫщѫѫ jon. 13. 1, сѣдѫщѫѫ lk.

*

1. 77, 21. 35, **творѧщѫꙑ** lk. 6. 28, **трѣбоуѭщѫꙗ** lk. 9. 11 — d) u 3. plur. praes.: **блажѫть** lk. 1. 49, **възложѫть** mk. 4. 21 lk. 21. 12, **дръжѫт сѧ** jon. 20. 23, **обложѫтъ** mk. 9. 42 lk. 19. 43 **послоужѫть** mk. 10. 45, **слышѫтъ** mt. 11. 5 mk. 4. 10. 20 lk. 7. 22, **оуслышѫть** jon. 5. 25. 28 uz **оуслышатъ** mk. 4. 15, **оутѣшѫть** jon. 11. 19. — e) u part. praes act.: **бьющѫщаахъ** lk. 24. 4, **възлежѫ** jon. 13. 23, **възлежѫи** lk. 22. 27 uz **възлежаи**, ibid. **възлежѫщоу** mk. 2. 15, 14. 3, **възлежѫще** lk. 5. 27, **възлежѫщемъ** mk. 14. 18, 16. 14, **възлежѫщиимъ** jon. 6. 11, **възлежѫщиихъ** mt. 22. 10. 11 mk. 6. 26 lk. 14. 15 jon. 12. 2, 13. 28, **лежѫ** mk. 5. 40, **лежѫщъ** lk. 2. 12. 16 jon. 20. 7, 21. 9, **лежѫща** jon. 5. 5 21. 9, **лежѫщѫ** mk. 7. 31, **лежѫще** lk. 12. 19 jon. 20. 56, **належѫщоу** lk. 5. 1, **дръжѫще** mk.7. 37, **дръжѫщеи** lk. 22. 63, **одръжѫ** lk. 14. 7, **жѫждѫща** mt. 25. 37, **ищѫ** mt 12. 43 lk. 11. 24, 13. 7, **ищѫи** lk. 11. 10 jon. 7. 18, 8. 50, **отъмещѫи** lk. 10. 16, **слоужѫи** lk. 22. 26. 27, **слоужѫще** mt. 25. 55, **слоужѫщи** lk. 2. 37, **слышѫи** lk. 6. 47 uz **слышаи** lk. 6. 49, **слышѫще** mk. 4. 12 lk. 4. 28, **слышѫщемъ** lk. 19. 11, 20. 45, **слышѫщиимъ** mk. 4. 24 uz **слышащеи** mk. 4. 18. — f) u 3. plur. aor. veoma često: **врѣгошѫ** mt. 21. 42, **бышѫ** mt. 11. 22. 23, 17. 2, 21. 35, mk. 9. 3, 12. 3, 14. 40 lk. 4. 29, 5. 1, 6. 11, 10. 13, 22. 2, 24. 35 jon. 1. 3. 28. 86, 10. 22, 15. 22. 24, 18. 36, 20. 30 **бѣжашѫ** mk. 16. 8, **варишѫ** mk. 6. 33, **ведошѫ** mt. 26. 57, 27. 2. 31 mk. 14. 53, 15. 16 lk. 8. 29, 22. 54 jon. 18. 13. 28, 19. 16, **видѣшѫ** mt. 13. 17 lk. 2. 20, 9. 32, 10. 24, 19. 37, 24. 24 jon. 19. 6. 33, 21. 9, **въвръгошѫ** jon. 21. 6, **възалкашѫ** mt. 12. 1, **въждѣлѣшѫ** mt. 13. 17, **възблюдошѫ** jon. 15. 20 **възвратишѫ** lk. 24. 52, **възвѣстишѫ** mt. 14. 12 mk. 5. 14, 6. 30 lk. 7. 18, 8. 20. 34. 36, **възгласишѫ** mk. 10. 49 jon. 9. 18. 14, **въздашѫ** lk. 18. 42, **възискашѫ** lk. 20. 19, **възлѣзошѫ** jon. 6. 17. 24, **възлюбишѫ** jon. 3. 19, 12. 43, **възложишѫ** mt. 26. 50 jon. 19. 26, **възмогошѫ** lk. 2. 22, 17. 13, **възненавидѣшѫ** jon. 15. 24. 25, **възнесошѫ** lk. 2. 22, 17. 13, **възникошѫ** mt. 13. 15, **възрадовашѫ** lk. 22. 5, **възъїдошѫ** jon. 7. 10, 11. 55, 18. 28, **възъпишѫ** lk. 23. 18 jon. 18. 40, **възашѫ** mt. 14. 12. 20, 29. 9 mk. 6. 29. 43 lk. 9. 17 jon. 8. 59, 10. 31, 11. 41, 19. 23, 20, 2. 13, **в(и)идошѫ** mt. 27. 53 lk. 8. 30, **въпросишѫ** mt. 12. 10, 22. 23 lk. 21. 7 jon. 1. 20. 24, 5. 12, 9. 2. 19, 19. 31 **въсадишѫ** lk. 19. 35 **въселишѫ** lk. 13. 19 **въсташѫ** mt. 27. 52 **въсѣдошѫ** jon. 21. 3, **глаголашѫ** mt. 14. 17, 15. 33, 19. 7. 10, 21. 31. 40 mk. 6. 37, 11. 33, 12 14 lk. 17. 36, 24. 25 jon. 8. 4, 9. 17, 11. 8. 34, 16. 29, 21. 3 **гнашѫ** mk. 1. 36, **дивишѫ сѧ** mt. 22. 22 lk. 2. 18, **донишѫ** lk. 23. 29, **забышѫ** mt. 16. 5, **задѣшѫ** mk. 15. 21 lk. 23. 26, **запльвашѫ** mt. 26. 67, **запрѣтишѫ** mt. 19. 13,

заоушишѫ mt. 26. 67, **идошѫ** mt. 14. 13, 19. 2, 20. 5 lk. 9. 55, jon. 6. 22. 66, 11. 31. 46, **избышѫ** jon. 6. 13, **изведошѫ** mt. 21. 39 mk. 15. 20, **извлѣкошѫ** jon. 21. 9, **извръгошѫ** mt. 13. 48 mk. 12. 8, **изгнашѫ** lk. 20. 12 jon. 9. 34. 35, **излѣзошѫ** lk. 8. 30, **изыдошѫ** mt. 26. 30 mk. 3. 21, 8. 11 lk. 8. 35 jon. 4. 30, 12. 13, 21. 3, **имѣшѫ** mk. 12. 23 lk. 20. 33, **испльнишѫ** mt. 22. 10 lk. 1. 23. 75, 2. 6, 5. 26, **кръстишѫ** lk. 3. 21, **коупишѫ** mt. 27. 7 mk. 16. 1, **меташѫ** jon. 19. 24, **могошѫ** mt. 17. 16 lk. 20. 26, **молишѫ** mk. 5. 12 lk. 4. 38, 8. 32. 37, **напльнишѫ** lk. 2. 22, 6. 11 jon. 2. 7, 6. 13, **нарекошѫ** lk. 2. 21, **насытишѫ** lk. 9. 17 jon. 6. 12, **наоустишѫ** mt. 27. 20, **начашѫ** mt. 12. 1 mk. 15. 15 lk. 7. 49, 11. 53, 14. 18, **обидошѫ** jon. 10. 24, **облѣкошѫ** mk. 15. 20 jon. 19. 2, **обрѣтошѫ** mt. 22. 10, 27. 32 lk. 17 18, 24. 2. 23, **обѣдовашѫ** jon. 21. 15, **обѣщашѫ** mk. 14. 11, **одѣашѫ** mt. 27. 28, **опечалишѫ** mt. 17. 23, **оправдашѫ** lk. 7. 29, **оставишѫ** mk. 12. 22, **осѫдишѫ** mt. 27. 3 mk. 14. 64, **отидошѫ** mk. 12. 22, **отъвръгошѫ** lk. 7. 30, **отъвръзошѫ** mt. 27. 52 lk. 1. 64, **отъвѣщашѫ** lk. 20. 7 jon. 2. 18, 7. 46. 47. 52, 8. 39. 49, 9. 34, 10. 33, 18. 5, 19. 7, 21. 5, **отъкрышѫ** mk. 2. 4, **очистишѫ** lk. 17. 14, 14. 17, **падошѫ** mt. 13. 4. 5. 7bis, 17. 6, 22. 28 jon. 18. 6, **пишѫ** mk. 14. 23, **побишѫ** mt. 21. 35 mk. 12. 4, **поведошѫ** lk. 23. 26, **повѣдашѫ** mk. 5. 16 lk. 9. 10, 18. 37, **погребошѫ** lk. 16. 22, **познашѫ** mk. 6. 33 jon. 16. 3, 21. 4, **позовашѫ** mt. 13. 4 mk. 4. 4, **покаашѫ сѧ** mt. 12. 41 lk. 11. 32, **положишѫ** mk. 6. 29, 8: 6, 16. 6 jon. 20. 2. 13, **помаиѫшѫ** lk. 5. 7, **помѣнѫшѫ** lk. 24. 8 jon. 2. 17. 21, 12. 16, **порѫгашѫ** mt. 27. 31 mk. 15. 20, **послашѫ** mt. 22. 16 mk. 12. 18 lk. 20. 20 jon. 1. 19, **послоушашѫ** jon. 10. 9, **поставишѫ** mt. 26. 15, **пошьшѫ** mk. 12. 22, **приближишѫ** lk. 24. 28, **приведошѫ** mt. 19. 18 mk. 7. 32, 8. 22, 15. 22 lk. 22. 66, 23. 1 jon. 8. 3, **придошѫ** mt. 13. 4, 14. 15. 34 mk. 1· 29, 2. 3. 18, 3. 8. 20, 5. 14. 35, 6. 29, 11. 27, 12. 18 lk. 2. 16, 3. 12, 4. 42, 6. 17, 24. 1 jon. 3. 26, 4. 27. 40, 6. 23. 24, 7. 45, 10. 41, 12. 9, 19. 32, 21. 8, **придѣшѫ** jon. 19. 29, **присмаиѫшѫ** mt. 13. 6, **присташѫ** mk. 6. 35, **пристѫпишѫ** mt. 13. 36, 15. 1. 12. 23, 17. 19, 18. 1, 19. 3, 21. 23, 24. 1, 26. 73 jon. 12. 21, **приѩшѫ** jon. 1. 11, 17. 8, **приѩшѫ** mt. 20. 9 jon. 12. 8, **прободошѫ** jon. 19. 37, **прозвашѫ** mt. 10. 25 **проповѣдашѫ** mk. 16. 20, **пропѧшѫ** lk. 24. 21, **просишѫ** mt. 16. 1, **прѣбышѫ** jon. 19. 33, **прѣдашѫ** mt. 27. 3 mk. 15. 1 lk. 1. 2, 12. 48, 24. 20 jon. 18. 35, **прѣѩшѫ** mk. 14. 65, **поустишѫ** jon. 11. 54, **раздѣлишѫ** mt. 27. 35 jon. 19. 24, **разоумѣшѫ** mt. 17. 18, 21. 45 mk. 9. 32, 12. 12 lk. 1. 22, 18. 34, 20. 19 jon. 7. 26, 8. 27, 10. 6, **распѧшѫ** lk. 23. 23 jon. 19. 18, **рекошѫ** mt. 12. 2. 24, 13. 27. 28, 17.

19, 21. 38 mk. 3. 32, 8. 6 lk. 3. 12, 9. 13, 17. 5 jon. 6. 25. 30. 34, 7. 35. 38. 42. 52, 8. 39, 9. 24. 28. 34. 40, 11. 12, 18. 30. 31. 34, 19. 24, **родишѫ** mt. 19. 12 lk. 23. 29 jon. 1. 13, **рѣшѫ** mt. 27. 4. 6. 25 mk. 8. 20, 12. 17, 16. 8 lk. 1. 61, 9. 12, 18. 26, 19. 25. 33, 20. 2. 16. 24, 22. 35. 38. 70. 71, 24. 14 jon. 1. 22. 24, 2. 18. 20, 3. 26, 4. 52, 6. 60, 7. 45, 8. 13. 41. 48. 52. 58, 9. 12. 26, 11. 46, 12. 19, 16. 17, 18. 7, **сказашѫ** mt. 18. 31, **скончашѫ** mk. 15. 27 lk. 2. 39 **слышашѫ** mt. 13. 15. 17 lk. 1. 58, 2. 20, 10. 24 jon. 7. 31, 9. 40, 12. 18, **сматошѫ** mt. 14. 26, **срѣтошѫ** jon. 4. 51, **сташѫ** lk. 7. 14, 17. 12, **стазашѫ** mk. 9. 34, **съблазнишѫ** mt. 15. 12, **събрашѫ** mt. 13. 2, 22. 33, 26. 3. 57, 27. 62 mk. 3. 30, 7. 1 jon. 6. 11, **съвѣсишѫ** lk. 5. 19, **съвѣщашѫ** mt. 26. 4 lk. 22. 5 jon. 11. 53, 12. 10, **съиндошѫ** mk. 14. 53 jon. 6. 16. 22, **състашѫ** lk. 20. 1, **с(ъ)творишѫ** mt. 20. 12, 21. 36, 22. 7. 15 lk. 9. 10. 15, 20. 17 jon. 12. 2. 6, 19. 24, **съхранишѫ** jon. 17. 6, **оубишѫ** mt. 22. 6 mk. 12. 5. 8, **оубоꙗшѫ сѧ** mt. 17. 6, 21. 45 mk. 5. 15 lk. 2. 9, 8. 35, 9. 34, 20. 19 jon. 6. 19, **оуготовашѫ** mt. 26. 19, **оудръжашѫ** mk. 9. 10, **оужасишѫ** lk. 24. 22, **оужасошѫ** mk. 1. 27, 9. 15, 16. 5, **оукоришѫ** mt. 22. 6 jon. 9. 28 **оумлъчашѫ** lk. 14. 3, **оумрѣшѫ** lk. 20. 31 jon. 6. 58, 8. 53, **оуслышашѫ** jon. 4. 1, **оусъхошѫ** mt. 13. 6, **оутвръдишѫ** mt. 27. 66, **хотѣшѫ** mk. 9. 13 lk. 10. 24, **цѣнишѫ** mt. 27. 9, **чтошѫ** jon. 19. 20, **чоудишѫ сѧ** mk. 12. 17, **чюдишѫ сѧ** mt. 9. 32 lk. 1. 36, **ꙗвишѫ** lk. 24. 11, **ꙗшѫ** mt. 14. 20, 15. 37 jon. 6. 23. 31. 49. 58, **ꙗшѫ** lk. 5. 6 jon. 2. 12, 18. 12, **ѩшѫ** jon. 9. 1°, **ѭшѫ** mk. 16. 3 jon. 21. 3. — A oblik **-шѧ** dolazi u ovim aoristima: **бышѧ** mt. 11. 20. 21. 24, 24. 22, 25. 10, 28. 15 mk. 3. 6, 11. 18, 12. 13 lk. 10. 13, 20. 20, **бѣжашѧ** mt. 26. 56 mk. 5. 14, 14. 50 lk. 8. 34, **бѣшѧ** mt. 22. 8 lk. 5. 9, 13. 2. 4, **ведошѧ** mk. 15. 1 lk. 4. 29, **видѣшѧ** mt. 17. 8 mk. 6. 49, 9. 8. 9, 11. 20, 16. 4. 5, **възбоудишѧ** mk. 4. 38, **възвратишѧ** lk. 2. 20. 29, **възвръгошѧ** mt. 12. 44, **възвѣстишѧ** mt. 28. 11 lk. 9. 36, 24. 9, **възлегошѧ** mk. 6. 40, **възложишѧ** mt. 21. 7, 27. 37 mk. 11. 7. 14. 46, 15. 17, **възмѧтошѧ** mk. 6. 50, **възрадовашѧ** mk. 14. 11, **възѧшѧ** mt. 25. 3bis, 27. 30 mk. 8. 8, **въкысошѧ** mt. 13. 33, **в(ъ)ниидошѧ** mt. 25. 10 mk. 1. 21, 5. 13 lk. 9. 52, **въпросишѧ** mk. 4. 10, **въскрычашѧ** mt. 14. 26 **въсташѧ** mt. 25. 7, **глаголашѧ** mt. 13. 51, 20. 7, 22. 21. 42, 27. 22 mk. 1. 30. 37, 4. 38, 6. 38, 8. 19, 11. 28, 14. 12, **дашѧ** mt. 27. 34, **дивишѧ сѧ** mt. 21. 20, **забышѧ** mk. 8. 14, **задѣшѧ** mk. 27. 32, **заложишѧ** mt. 27. 29, **идошѧ** mt. 27. 55, 28. 16 mk. 2. 15, 3. 13, 6. 1. 32 lk. 5. 12, 9. 11 jon. 18. 6, **избрашѧ** mt. 13. 48, **изыдошѧ** mt. 12. 14, 25. 1 mk. 14. 26 lk. 8. 35, **исказишѧ** mt. 19. 12, **испльнишѧ** lk. 2. 21, **напльнишѧ**

lk. 4. 28, 5. 7, насытишѧ mk. 8. 8, наоучишѧ mk. 6. 30, начѧшѧ mt. 26. 22 mk. 2. 23, 5. 17, 6. 55, 8. 11, 14. 19. 65 lk. 1. 1, 5. 21, негодовашѧ mt. 26. 8 mk. 10. 41, 12. 10, обльѣкошѧ mt. 27. 31 mk. 15. 17, обрѣтошѧ mt. 26. 60bis lk. 2. 16, 7. 10, 8. 35, 24. 8, оставишѧ mt. 26. 56 mk. 11. 6, отидошѧ mt. 22. 5 lk. 2. 15, 10. 30, отъвѣщашѧ mt. 25. 9 mk. 8. 4. 28, погребошѧ mt. 14. 12, познашѧ mt. 6. 54, поклонишѧ mt. 28. 17, положишѧ lk. 1. 66, помѣнѫшѧ mk. 15. 11, посадишѧ lk. 9. 15, послашѧ mt. 14. 35 mk. 12. 3. 4 lk. 19. 14, поѩшѧ mk. 4. 36, приведошѧ mt. 9. 32, 12. 22, 17. 24, 18. 24, прикръгошѧ mt. 15. 35, призвашѧ mk. 15. 16, прилоучишѧ lk. 13. 1, принесошѧ mt. 14. 35, пристѫпишѧ mt. 24. 3, приѩшѧ lk. 9. 53, приѩшѧ lk. mt. 20. 10, прорекошѧ mt. 11. 13, прѣдашѧ mt. 27. 27 mk. 14. 10, прѣтекошѧ mk. 6. 55, раздѣлишѧ mk. 6. 52 jon. 17. 7. 8, разоумѣшѧ mk. 6. 52 jon. 17. 7. 8, распѧшѧ mt. 27. 38, рекошѧ mt. 13. 10, 15. 12. 34, 17. 24, 21. 27, 25. 8, 26. 35 mk. 2. 18, рѣшѧ mt. 26. 66. 73, 27. 41 mk. 6. 42, 10. 3, 12. 16 lk. 2. 15, 6. 2, 9. 19, 11. 15 jon. 18. 25, сказашѧ jon. 18. 12, скопишѧ mt. 19. 2, слышашѧ mk. 11. 18, смѣжишѧ mt. 13. 15, стрѧсошѧ mt. 28. 4, събрашѧ mt. 22. 10, 27. 27, 28. 12, съвлѣкошѧ mt. 27. 31, съвѣсишѧ mk. 2. 4, съжалишѧ mt. 18. 31, с(ъ)творишѧ mt. 26. 19, 27. 1 mk. 6. 30, 9. 13, текошѧ mk. 6. 33, троудишѧ jon. 4. 38, оубишѧ mt. 21. 35. 39 lk. 20. 15, оубоѩшѧ сѧ mt. 27. 54, mk. 4. 40, 12. 12, оугасошѧ mt. 25. 8, оуготовашѧ lk. 24. 1, оужасошѧ mk. 5. 42, оукрадошѧ mt. 28. 13, оумльчашѧ lk. 20. 26, оусѫмнѣшѧ mt. 28. 17, оутворишѧ mt. 25. 7, ѩшѧ mk. 14. 46, lk. 5. 10, ѭшѧ mt. 26. 50 mk. 14. 51, k tomu još: бѣашѧ lk. 5. 29 (= бѣахѫ). Dakle: preko 530 na -шѫ prema do 220 na -шѧ. — 5) iza ц з: u gen. sing.: ползѫ jon. 6. 63, пшеницѫ mt. 13. 25, u acc. plur. fem : житницѫ lk. 12. 18, кънѧзѫ lk. 23. 13, овцѫ jon. 2. 15, 21. 17, стъзѫ mk. 1. 13 lk. 3. 4. — 6) iza с samo jednom: сѫ lk. 18. 9 рече же къ етеромь надѣжѧщиимъ сѧ на сѫ ἑαυτούς. — 7) iza и (= ѝ) samo jedan put: жьнѭи jon. 4. 37 uz жьнѧ mt. 25. 24 jon. 4. 36. — Amo nisu ubrojeni primjeri iz glavizana ni iz mjesečnika kao: отъ пендикостиѫ, на вьсѧ истинѫ, свѧтыѫ мѫченицѫ Варвары, gen. sing. надеждѫ, софиѫ.

Dakle: 1) poslije vokala i iza ч ш щ ж i ц pa kašto na početku riječi i veoma rijetko u tvrdom slogu dolazi ѧ ѩ za ѫ ѭ i ѫ ѭ za ѧ ѩ; 2) poslije жд (с) dolazi ѫ ѭ za ѧ ѩ, a ѧ ѩ ostaje; 3) poslije л н р (с) dolazi ѧ ѩ za ѫ ѭ, a ѫ ѭ ostaje.

Gdje je pisac mogao napisati ѫ za ѧ i ѧ za ѫ, tamo mu je moralo oboje ili jednako ili barem veoma slično glasiti. Koji je taj glas bio, može se naslučivati. Kad je pisac napisao вьстръзаѫте mt. 13. 30 i помышлѣѫте mk. 2. 8, nije to napisao za вьстръзаете помышлѣете, već za asimilovani oblik вьстръзаате помышлѣате, kako je i нарицаатъ mt. 19. 6, 21. 43, прѣдаатъ mt. 26. 45 i разлѫчаатъ mt. 19. 6 asimilovano od нарицаетъ прѣдаетъ разлѫчаетъ. Ѫ je dakle našemu piscu glasilo kao ńekako a, a tako mu je glasilo i ѧ ꙗ nalik na a ili ꙗ gdje je piše za ѫ, pa je za to jednom i napisao ꙗ za ѩ: сили ꙗже сѫтъ на небесехъ mk. 13. 25.

Za ѫ dolazi samo jednom оѵ (о̑): вь истинноѵ lk. 24. 34, a i tu je ю natpisano nad zadńim u и исти: исти (ю).

Uz оѵсѫмьнѣ mt. 14. 31 оѵсѫмнѣвша mt. 28. 7 ima i оѵсъмните mt. 21. 21.

Za ѫ dolazi valda griješkom jednom и: бѫдитъ: трѫси же велици по мѣста и глади и мори бѫдитъ lk. 21. 11. Ali je ono i moglo nastati od ѫ preko ѧ (vidi пѧть mjesto пѧть) koje je ѧ prešlo na є, kako to biva u današńoj bugarštini, pa je pisac mehanično preko predloge napisao i po glasu koje ima e u nenaglašenom slogu. Za нѫдитъ сѧ i нѫждьници mt. 11. 12 u Mar. dolazi ноѵдит сѧ, ноѵждьници. сѧдѧщи mt. 27. 27 je griješka mj. сѧдищи.

Za ѧ dolazi jednom ꙗ: тꙗ mk. 10. 49. i jednom а: просада(тсѧ) mt. 9. 17.

Za ѧ dolazi е: гл(агола)ще lk. 24. 34, блъщѧще сѧ mk. 9. 3.

Za ѩ dolazi jednom ꙗ: силы ꙗже сѫтъ на небесехъ mk. 13. 25.

Za є i ono od ь i ono od ѧ u nenaglašenom slogu dolazi kašto po današńoj bugarštini и: приимъ тѣло Іосифъ обитъ и (= є) плащеницеѫ mt. 27. 57, приимъ отроча по срѣдѣ ихъ и обьимъ и (= є) рече имъ mk. 9. 36; си (= се) вьсе сътворѧтъ вамъ jon. 15. 21; и щ е ἔτι (= еще́) mt. 17. 5; не вѣдыи иже (иже́ = еже́ quod) глаголаше lk. 9. 33; и иныѩ овцѧ имамъ иже (иже́ = еже́ od ѩже quae) нѣсѫтъ отъ двора сего jon. 10. 16; паде ници (= нице ili ниць) на лици своемь mt. 26. 39; богъ истининъ (preko истиненъ od истиньнъ) естъ jon. 3. 33; истинино есть свѣдѣтельство jon. 19. 35; младеницъ (preko младенець od младеньць) lk. 2. 12. 16, tako možda i: блистанинимъ za блистаниемъ lk. 11. 36. — Obratno dolazi е za и: приидоша обрѣзати дѣтища и нарицаахѫ е (= и eum) именемъ отьца lk. 1. 59; роди сѧ намъ д(ь)нcь спасъ еже (= иже́) естъ хрьстъ lk. 2. 11; еже (= иже́) имаать вълагалище да възметъ

ὁ ἔχων βαλάντιον ἀράτω lk. 22. 36; не имать остати зде камень на камени еже (= иже) не разорит са mt. 24. 2; тъгда . . иже на кровѣ да не слазитъ възати еже естъ въ домоу его, и еже (= иже) на селѣ такожде да не възвратит са mt. 24. 18; никтоже естъ еже (= иже) сътворитъ сила mk. 9. 39; вьсѣкъ еже (= иже) естъ отъ истинны, послоушаетъ гласа моего jon. 18. 37; еденого о десных а единого о лѣвых mt. 27. 38. Tako možda i jon. 10. 8 все (= вьси) елико же приде нхъ татие сѫть; mat. 21. 16 слышиши ли что се (= си) глаголать τί οὗτοι λέγουσιν.

О kašto ostaje o i iza j i mekih suglasnih: Іаковъ lk. 3. 28, доухомъ божиомъ mt. 12. 28, Андреова jon. 1. 45, архиереомъ mt. 27. 3, иереомъ mt. 12. 4, Фарисеомъ lk. 11. 42, Моусеомъ lk. 9. 4. архиереовъ mt. 26. 3 itd. фарисеовъ lk. 7. 36 Иесеовъ lk. 3. 32 кесаровъ mk. 12. 16 inače кесаревъ.

Ꙃ ispred c postavši c ispada: бе страха lk. 1. 24, и-съмирѣ mt. 1. 29, исѣче mt. 27. 60, исѣченъ mk. 15. 46, исѣчена lk. 23. 53 исѣцѣте lk. 19 27; — з ispred ц postavši c ili ostaje c: исцѣлѣ mt. 15. 28, 17. 28, исцѣли mt. 15. 30 mk. 1. 34, ili ispada: ицѣлити mt. 17. 16 lk. 4. 18, ицѣлитъ mk. 3. 2 lk. 6. 7. 17 jon. 4. 47, ицѣли mt. 12 15. 22, 14. 14, 19. 2, 21. 14 mk. 3. 10, 6. 5 lk. 4. 23, 7. 21, 9. 42, 13. 14, 22. 51, ицѣла mk. 13. 15 jon. 12. 40, ицѣлены lk. 8. 2, ицѣлѣти lk. 8. 43, ицѣлѣетъ lk. 7. 7, ицѣлѣ mt. 13. 15 lk. 8. 47, 17. 15, ицѣлѣаше lk. 4. 40, ицѣлѣахѫ mk. 6. 13, ицѣлѣвыи jon. 5. 13, ицѣлѣвъша lk. 7. 10. — Ꙃ pred ч postavši c ili ostaje c: ис чрѣва mt. 19. 12, исчътени lk. 12. 7, исчисти mk. 1. 41, ili ispada: и-чрѣва lk. 1. 15, ичьтени mt. 10. 30, бечадъ lk. 20. 29, бечадиѣ lk. 20. 28, бе-чьсти mt. 13. 57, бечьстьнъ mk. 6. 4, рачьтетъ lk. 14. 28, ili сч biva щ: бещьстна mk. 12. 4, бещадъвъ lk. 20. 30 ищазе lk. 24. 31. — ispred ш ispada: ишедъ mt. 13. 1, 14. 14, 18. 28, 20. 3 itd. — pred жд postav ж ispada: ижденѫ jon. 6. 37, ижденетъ jon. 10. 4, ижденѫтъ jon. 15. 20. — ali pred н ne biva ж: из него mk. 1. 25, 7. 15, без него jon. 1. 3.

U riječi праздникъ može д ispasti: празникъ mk. 14. 12, 15. 6 jon. 11. 56, 12. 12 uz праздникъ mt. 26. 5 lk. 2. 41. grješkom dolazi ж za ш: кокожь lk. 13. 34 pamti mt. 25. 28 тъга mj. тъгда (uz тъжда mt. 24. 7); сръце, bez ikaka znaka skraćeńa mk. 7. 6.

Г umeće se u tuđim riječima između ү, в i и (υει): леүги λευεί lk. 5. 29, левьгиѫ lk. 5. 27, левгиѫ mk. 2. 14, леүгинъ lk. 3. 29, нинеѵгитьщии mt. 12. 41, параскевги παρασκευή lk. 23. 54 jon. 19. 31, параскевгии jon. 19. 14, параскевьгиѫ jon. 19. 42, tako i алгоүнно

ἀλόης jon. 19. 39. — Γ je ispalo u вѣство mk. 13. 18 uz вѣгъство mt. 24. 14.

Epentetsko л se često zanemara: благословенъ (samo skraćeno блѣнъ) mt. 21. 9, 23. 38 mk. 11. 9 lk. 1. 42 68, 13. 35 jon. 12. 13, благословена lk. 1. 28. 42. 68, благословено mk. 11. 10, благословении mt. 25. 34, благословенааго mk. 14. 61; корабь mt. 13. 2, 14. 24 mk. 5. 18, 8. 13 jon. 6. 22, 21. 3 uz корабль mt. 14. 22. 32 mk. 3. 9, 4. 1. 37, 6. 45. 47. 51, 8. 10 lk. 8. 22. 37 jon. 6. 21, корабн mt. 14. 33 mk. 4. 36, 5. 21 uz корабли mk. 4. 36 lk. 5. 7, корабицоу lk. 5. 3, корабицемъ jon. 25. 8 uz корабьница lk. 5. 2; любѣаше jon. 11. 36 uz люблѣаше jon. 11. 5, 13. 23, 19. 26, 21. 7. 20, възлюбенъ jon. 14. 21, възлюбенъи lk. 20. 13, възлюбенаго mk. 12 6 uz възлюбленъи mt. 17. 5 mk. 1. 11 lk. 9. 35, възлюбь jon. 13. 1; оставь mk. 14. 52 lk. 5. 28 uz оставль mt. 26. 44 mk. 8. 13, 14. 52, оставльше lk. 10. 30; отемлющомоу lk. 6. 29, въземли jon. 1. 29 uz въземля lk. 19. 22, приема jon. 12. 48 uz приемлян mt. 10. 41; прѣломь mt. 14. 19 lk. 24. 30, прѣположение jon. 7. 14; пристѫпиши mt. 18. 9, пристѫпьше mt. 13. 10, mk. 10. 2 ali samo пристѫпль mt. 18. 21, 19. 16, 21. 30, 26. 49, 27. 58, 28. 2 mk. 1. 31 lk. 7. 14, 10. 34, 23. 52, пристѫпльши lk. 8. 44, пристѫпльша mt. 26. 60, пристѫпльше lk. 8. 24, 9. 12, 20. 27 itd. — земя mt. 13. 5, 14. 34, 23. 35, 25. 18, lk. 12. 49, 13. 7, 14. 35 jon. 3. 22, 21. 11 uz земля mt. 12. 40 mk. 4. 5 lk. 5. 3, 10. 21, 21. 35 jon. 3. 31, 12. 32, 21. 8 i землѫ lk. 12. 51, земи dat. i loc. mt. 9. 26, 11. 24, 13. 23, 23. 9 mk. 4. 1. 8, 13. 27 lk. 6. 49, 8. 15, 11. 2 jon. 12. 24 uz земли mt. 9. 31, 10. 29, 11. 25, 13. 8, 16. 19bis, 18. 18bis. 19, 25. 25, 27. 45, 28. 18 mk. 2. 10, 4. 20, 6. 49, 8. 6, 9. 3. 20, 15. 33 lk. 2. 14, 4. 25, 5. 25, 8. 8, 11. 31, 12. 56, 16. 17, 18. 8, 21. 23 25. 44 jon. 6. 21, 8. 6. 8, 17. 8, 18. 6, a nom. sing. samo ʒемлѣ, Tako dolazi bez л i adj. земъстии mt. 17. 25, земна jon. 3. 12, земнаа mt. 24. 30, земныхъ mk. 4. 31.

Za сци сцѣ dolazi dosta često сти стѣ: Архиерейсти lk. 23. 23, Галилеистѣи jon. 2. 11, Галилеистѣмъ mk. 1. 16 uz Галилеисцѣ jon. 2. 1. Геннзаретьстѣ lk. 5. 1, Гомоpъстѣ mt. 12. 24, земстии mt. 17. 25, Єлеоньстѣ mt. 24. 3 елеоньстѣи mt. 21. 1, ѥлеоньстѣ mk. 13. 3 uz елеѡньсцѣ lk. 19. 37, єхидъньстии mt. 23. 32, ѥхидьньстии mt. 12. 34, Іюдеистѣи lk. 1. 65, Іюдеистии jon. 19. 21, людъстии mt. 21. 23, 26. 3 lk. 22. 6 uz людъсции mt. 20. 23, 27. 1, морстѣи mt. 18. 6, нинеѵгитьстии lk. 11. 31, Содомъстѣ mt. 12. 24, Тивериадъстѣмъ jon. 21. 1, Фарисеисти mk. 2. 18bis, фарисеистии lk. 5. 33, 19. 37,

тлоктоуьстѣ mk. 9. 12 lk. 9. 44. — Tako i блистанинымъ lk. 11. 36, блистаащи сѧ lk. 17. 24, блистаѩ сѧ lk. 9. 30.

Metateza ima u сьвтѣ za свѣтъ: сьвтить lk. 17. 24 jon. 1. 5, съвта jon. 5. 35 просьвтѣ mt. 17. 2.

Deklinacija. Od ы-osnova dolazi sing. nom. цръкы mt. 23. 17, любы mt. 24. 12, jon. 17. 26, свекры lk. 12. 48, неплоды lk. 1. 7 uz цръкзь jon. 2. 20, кръвь mt. 27. 25, — sing. acc. završuje se na е: любьве lk. 11. 42 jon. 13. 35, свекръве mt. 10. 35, lk. 12. 53, смокве mt. 21. 19, црьквe mt. 26. 61, 27. 40 mk. 11. 11, 14. 58, 15. 29 lk. 18. 10, 19. 45, 21. 38 jon. 2. 19 uz цръквъ (-вь) mt. 16. 9, mk. 11. 15 lk. 1. 9 jon. 7. 14, 8. 2 цръковь mt. 21. 12. 23. lk. 2. 27 кръвъ jon. 6. 54. 56. — sing. gen. dolazi obično na е rеđe na и: кръве mt. 23. 35bis, mk 5. 25 lk. 11. 51, 22. 44 uz кръви mt. 27. 24, чистъ есьмь отъ кръви праведника сего jon. 6. 53, не пиете кръви эго (lk. 8. 44, ста течение кръви еѧ može dativ biti), любьве jon. 5. 42, 15. 13 цръкве mt. 24. 1 mk. 13. 1 jon. 2. 15, 8. 59 — sing. dat. цръкви mt 18. 17 mk. 13. 3. — sing. lok. любви jon. 15. 9. 10, цръкви mt. 21. 12. 15, 26. 55 jon. 2. 14, 5. 14, 18. 20 itd. — sg. istr. кръвиѭ mt. 23. 30, црьквиѭ mt. 23. 16. 21 — plur. nom. неплодви lk. 23. 29 — plur. acc. смокви lk. 6. 44 кръви lk. 13. 1 (?) — plur. gen. кръвии jon. 1. 13 — plur. dat. смоквамъ mk. 11. 13 — plur. lot. жрънъвахъ mt. 24. 41.

Od оу-osnova dolazi (osim ostalih padeža) sing. voc. сыноу mt. 20. 30 mk. 5. 7, 10. 48 — sing. gen.: волоу lk. 13. 15, домоу mt. 10. 14, 13. 1 mk. 13. 35 lk. 10. 7, 12. 39, 13. 25, 14. 21, полоу: съ оного полоу Iордана mk. 3. 8, младьнъцъ мѫжьска полоу lk. 2. 23, съ връхоу jon. 19. 23, до връхоу горы lk. 4. 29 uz до. върха jon. 2. 7 из вьноу mk. 7. 18, до долоу mk 15. 38 — sing. loc. въ домоу mt. 13. 57, 26. 6 mk. 2. 1. 15, 6. 4, 9. 33 itd. на ономь полоу mt. 14. 22 mk. 6. 45, въ полоу нощи mk. 13. 35 lk. 11. 5, tako: връхоу mt. 21. 7, 27. 37 lk. 11. 44, долоу mk. 4. 9, низоу mk. 14. 66 — sing. dat. сынови jon. 5. 23. 26, nastavak ови primaju iz druge deklinacije: Аньдреови jon. 22. 12, богови lk. 18. 43, господеви lk. 19. 8, доухови lk. 8. 9, Iосифови mk. 15. 45, Iродови mk. 6. 18. 22, Iсоусови mt. 18. 1, 21. 27 mk. 9. 5 jon. 21. 21, кесареви mt. 22. 17 mk. 12. 17 lk. 20. 25 jon. 19. 12bis. мѫжеви lk. 6. 8, Петрови mt. 26. 40. 73 mk 8. 33, 14. 37. 70, 16. 7 lk. 8. 51, Симонови lk. 5. 10 jon. 21. 15 — plur. nom. сынове mt. 12. 27, 13. 38, 23. 21 itd. — plur. gen. домовъ mk 10. 30, сыновъ mt. 27. 9 lk. 16. 8, грѣховъ lk. 24. 47 tako i: врачевъ mk. 5. 26

*

— pl. loc. въ домохъ mt. 11. 8 (dual. po ъ-dekl. сна оба сына моа mt. 20. 21, сынома mt. 20. 20) — dual. istr. польма mt. 24. 51.

Po muškoj и-deklinaciji dolazi sing. gen. господи lk. 1. 43, пѫти mk. 12. 14 lk. 20. 21 — sing. dat. къ господи богоу lk. 1. 16; — sing. loc. на пѫти mt. 10. 10, при пѫти mt. 13. 4. 19 itd. — sg. istr. господемь mt. 10. 24 lk. 2. 22, пѫтемь mt. 21. 32 lk. 10. 31 — plur. nom. господие lk. 19. 33, людие mt. 27. 25 mk. 7. 6 itd. татие jon. 10. 8, трие mt. 18. 20 lk. 12. 52; po ovim dolaze tako: пастырие lk. 2. 8. 20 uz пастыри lk. 2. 15, дѣлателие mt. 21. 35 дьние mt. 24. 21 itd.; — plur. acc. голѫби mt. 21. 12 mk. 11. 15 lk. 19. 45 jon. 2. 14. 16, люди lk. 9. 13, 20. 1 itd. пѫти lk. 3. 5, 14. 23, три mt. 12. 40 — pl. gen. господии mt. 15. 27, людии mk. 11. 32 lk. 2. 31 itd. — pl. dat. людемь mt. 27. 64 lk. 1. 68 itd. — pl. loc. людехъ mt. 26. 5 lk. 21. 23, по трехъ дьнехъ lk. 2. 46 — plur. istr. людьми lk. 20. 16, 24. 19, звѣрми mk. 1. 13, трьми mt. 24. 61, 27. 32, четырьми mk. 2. 3. а десяты jon. 2. 20.

Od konsonantske deklinacije dolazi sing. gen. na е rijetko na и: дьне mt. 11. 23, 22. 46, 24. 38, 27. 8. 64, 28. 15 mk. 14. 25 lk. 1. 20. 80, камене mk. 15. 46 lk. 19. 44, 21. 41, корене mt. 13. 21 mk. 4. 6. 17 lk. 8. 13, врѣмене mt. 26. 16 lk. 4. 13, 12. 56 itd. имене mt. 10. 22, 19. 29 itd. племене mk. 12. 21. 22, сѣмене mt. 22. 25, д(ь)ни mt. 25. 13, имени lk. 12. 12; небесе mt. 21. 26 lk. 9. 54 itd., оуесе lk. 6. 42, словесе mt. 13. 21, 25. 28 itd., козлѧте lk. 15. 29, овчате mt. 12. 12; дъщере mk. 7. 26. 29, матере lk. 14. 26 mk. 10. 30; — sing. acc. дъщере mt. 10. 35. 37 lk. 13. 16, матере mt. 10. 35, 15. 4, 19. 19. 29 lk. 12. 53 jon. 19. 26 uz дъщерь lk. 12. 53, матерь mt. 10. 37, 19 5 mk. 5. 40, 7. 10, 10. 7. 19 lk. 18. 19 jon. 6. 42; — sing. dat. д(ь)ни mk. 6. 21 lk. 6. 42, имени jon. 10. 3 сѣмени lk. 1. 55, небеси mt. 11. 25, словеси jon. 2. 22, дъщери mt. 21. 5, матери mt. 14. 11, 15. 5 — sing. loc. dočima na и i е: дьни mt. 24. 36 mk. 13. 32, jon. 11. 9, дьне jon. 11. 9, камени mt. 21. 44 mk. 13. 2 lk. 6. 48bis, 20. 18, 21. 6, пламени lk. 16. 24, имени mk. 9. 39 lk. 10. 17, сѣмени mk. glav. врѣмени lk. 8. 4, оуеси lk. 6. 40. 42 (uz оцѣ lk. 6. 42bis), небеси mt. 28. 18, 22. 30, словеси mk. 10. 22 lk. 20. 20 jon. 8. 31, жрѣбѧте jon. 12. 15 а жрѣбѧти mk. glav. — sg. istr. дьнемь lk. 17. 4 uz д(ь)нѧ lk. 21. 37,именемь mt. 27. 32. 57 itd. словесемь jon. 17. 20, матерьѭ mt. 14. 8. — plur. nom. дьние mt. 24. 22 mk. 13. 19 lk. 2. 6. 22, 9. 51, 19. 58, 21. 6. 22, 23. 29 — pl. voc дъщери lk. 23. 28 —

pl. acc. дьни mt. 12. 40, 15. 32, 28. 20 lk. 1. 5 itd. — pl. gen. дьнии mt. 11. 18, 24. 29 lk. 2. 21, 4. 2, 5. 17, 8. 22 itd. a дьнъ iza broja mt. 17. 1 mk. 9. 2 jon. 12. 1, 20. 26; дъщерь lk. 1. 5 — pl. dat. словесемь lk. 1. 20 — pl. loc. д(ь)нехь mt. 27. 64 mk. 2. 1 itd. времемехь lk. 11. 46, небесехь mt. 10. 32, 16. 19 itd словесехъ lk. 4. 22, 9. 28, словесьхь mk. 10. 24 — pl. istr. дьньми mt. 26. 61, 27. 40 mk. 14. 58 itd. a словесы lk. 23. 9 — dual: два дьни jon. 4. 40, по двою дьнию mt. 26. 2 mk. 14. 1 jon. 4. 43, очесоу mt. 9. 29.

Sing. nom. mjesto na ии izlazi na ии stegnuto и: мльнии mt. 24. 27, 28. 3 lk. 17. 24, сѫдии lk. 12. 58, 18. 2. 6, параскевгии jon. 19. 14 параскевги lk. 23. 54 jon. 19. 3, Леуги lk. 5. 29, Мѡсии jon. 1. 46, 6. 32, 8. 5, Мѡүсии lk. 20. 28. 37, Мѡси mk. 1. 44, 6. 10 jon. 5. 45, 7. 19. 22, Моүси mt. 17. 3, 19. 7. 8, 22. 24 mk. 10. 3, 12. 19 lk. 5. 14, 9. 30 jon. 3. 14 (prema tomu dat. Мѡсии mk. 9. 6 jon. 9. 29, Мѡүсиї lk. 9. 33, Мѡси mt. 17. 4 acc. Мѡүсиѫ jon. 7. 22 i adj. Мѡүсиинахь mk. 12. 26, dočim gen. Мѡсеа lk. 16. 29, 24. 27 jon. 4 9 istr. Мѡүсеѡмь mk. 9. 4 jon. 1. 17 a prema tomu i adj. Мѡүсеѡвъ).

Sing. nom. mjesto na ꙑии dolazi na ꙑии: равꙑии mt. 26. 29, Халилꙑии mt. 55. 22, Самарѣнꙑии jon. 4. 9, Сүрꙑинфүникүсаꙑии mk. 7. 26. — Ан(ь)дреа mt. 9. 2 jon. 6. 8 a Андреи mk. 13. 3 jon. 12. 22.

sg. gen. Лазара lk. 16. 23 jon. 12. 9 uz Лазарѣ jon. 11. 5, 12. 10. 17.

sg. dat. иерсоү lk. 5. 13 архиереоү mt. 26. 57 mk. 1. 44 jon. 18. 15. 16. 22. 24, кесароү lk. 20. 22, 23. 2.

sg. loc. при Авиаѳарѣ mk. 2. 26.

sg. istr. алчъмъ lk. 2. 37, Даниилемъ mt. 24. 15 mk. 18. 14; Иеремиемъ mt. 27. 9 Исаиемь mt. 12. 7.

Plur. nom. dolazi na е u supstantiva na инъ i телъ: граждане lk. 19. 14, Ероусалимлѣне mk. 1. 5, Галилѣане lk. 13. 2, Самарѣне jon. 4. 40, Жидове mk. 7. 4, Рүмлѣне jon. 11. 48, благодателе lk. 22. 5, дѣлателе mt. 21. 38 lk. 20. 10. 14, законооүчителе lk. 5. 17, свѣдѣтеле lk. 24. 48, тажателе mk. 12. 7 pa tako i: царе mt. 17. 25 mk. 10. 24 lk. 22. 25 мытаре mk. 2. 15 lk. 3. 12, четыре jon. 4. 35; прѣлюбодѣе lk. 18. 11.

plur. gen. братии mt. 27. 9.

Plur. dat. Содомлѣнемъ и Гомор(омл)ѣнемъ mk. 6. 11, ниневитѣнемъ lk. 11. 30, Содомомъ lk. 10. 12.

U nom. voc. acc. sing. složene deklinacije dolazi nastavak и na ъ ili ь a) bez promjene, ali veoma rijetko: нарицаемьи lk. 19. 2 sravni цръкьи mt 13. 7; b) ъ ili ь sliva se sa и na ы ili ы: клънъі mt. 23. 21, възнесы mt. 11. 23, вѣчны jon. 4. 14, грѧды jon. 3. 31, sravni sprijeda 163 изыдохъ od изь идохъ itd. i malo niže: да въхытаты za въхытать и, itd.; c) najčešće ъ ili ь ispred и biva ы ili ы a и ostaje: бестѣлесныи mt. 14. 26, добрыи рабе благыи и вѣрныи mt. 25. 21. 23, възлюбленыи mt. 17. 5, въсѣвъіи mt. 13. 39, вѣчнъіи mt. 25. 41 jon. 5. 31 вѣчныи mt. 18. 8 lk. 18. 30 jon. 4. 36, глаголемыи mt. 26. 14 jon 4. 25, грѧдъіи jon 1. 27 грѧдыи jon. 1. 15, девѧтыи mt. 20. 5, дроугыи mt. 10. 23, злыи mt. 24. 48, имыи mt. 22. 24, иночѧдыи jon. 1. 18, Искариотьскъіи mt. 26. 14, кльнъіи mt. 23. 22, клънныи mt. 23. 20, любимъіи mt. 12. 18, могъіи mt. 19. 12, нарицаемъіи jon. 11. 16, нарицаемыи mk. 15. 17 lk. 22. 1. 47 jon. 20. 24, небеснъіи mt. 18. 35, нѣмъіи mt. 9. 33, обрѣтъіи mt. 10. 39, падъіи mt. 21. 24, пекъіи сѧ mt. 19. 22, посланыи jon. 1. 33, приимыи jon. 3. 33, принареченъіи mt. 10. 3, проныривъіи mt. 18. 32, пръвъіи mt. 10. 2, прѣтрьпѣвъіи mt. 13. 13, слѣпъіи mt. 23. 26, сьшедъіи jon. 3. 13 сыи često; сѫботныи mt. 28. 1, сѫдиъіи mt. 11. 22, сѫдиыи mt. 11. 24, оуготованъіи mt. 25. 41, чловѣчьскъіи mt. 10. 28, 12. 19, 18. 11, шестыи mt. 20. 5 lk. 1. 36 itd. sravni 163: осѫдѣтъіи za осѫдатъ и, поставатыи царѣ = поставать и itd. — Isto biva u padežima na хъ i мь (мъ ми): нѣстъ богъ мрътвъіихъ нѫ живыхь mt. 22. 32, глаголемъіихъ lk. 2. 33, богатыимъ lk. 6. 24, житиискъіими lk. 8. 14; мрътвъіими lk. 24. 5 itd.

Genetiv sing. složene deklinacije češće dolazi na ааго nego stegnut na аго, n. pr. благословенааго mk. 14. 61, бѣсивъшааго сѧ mk. 5. 15, бѣсѧщааго сѧ jon. 10. 21, бывъшааго lk. 8. 35. 56 jon. 2. 9 винограднааго mt. 26. 21, виѳлеемскааго jon. 7. 42, въпиѭщааго lk. 3. 4, jon. 1. 23, въсажденааго lk. 23. 25, вышнѣаго mt. 27. 51 mk. 5. 7 lk. 1. 32. 35, 6. 35, 8. 28, галилеискааго mk. 1. 9, глаголемааго mt. 27. 16 17, грѧдѫщааго lk. 3. 7 jon. 6. 37, девѧтааго mt. 27. 45, драгааго mk. 14. 8, дроугааго mk. 15. 27 lk. 16. 18, дъбрьскааго mt. 23. 38 дьнешнѣаго mt. 11. 23, единочѧдааго jon. 3. 16. 18, живааго lk. 25. 5 jon. 6. 69, имѫщааго lk. 12. 5, 19. 26 jon. 5. 41, иночѧдааго lk. 6. 16, Іскариотъскааго mk. 3. 19, искрьнѣаго mt. 19. 19 lk. 10. 27, кадилнааго lk. 1. 11, которааго lk. 11. 11, 14. 5, 20. 33, крѣпкааго mt. 12. 29, mk. 3. 27, коупльнааго jon. 2 16, лознааго mk. 14. 25 lk. 22. 18, малааго mk. 15. 40, морьскааго lk. 21. 25, нареченааго lk. 9. 10, нарицаемааго lk. 6. 15, 22. 3, Назаренскааго jon. 18. 5. 7, небеснааго mt.

13. 11, неправедьнаго lk. 16. 8, новааго mk. 14. 24, повелѣнааго lk. 3. 18, погыбшааго lk. 11. 51, пославшааго lk. 10. 16 jon. 6. 38 39, 7. 16, 9. 4, 12. 45, 13. 16, 14. 24, праведнааго mt. 23, 35, праведнааго lk. 11. 51, прозрѣвшааго jon. 9. 18, пропатааго mk. 16. 6, прѣдающааго lk. 22. 21 jon. 13. 11, реченааго mt. 22. 31, стоащааго jon. 11. 42, сѫдащааго jon. 12. 48, шестааго mt. 27. 45. stegnuto: вниманѣго mt, 22. 39 mk. 12. 38, болащаго lk. 7. 10, вълнащаго mk. 1. 3, вышнѣго lk. 1. 76, глаголемаго mt. 26. 3, градѫщаго jon. 1. 9, истинаго jon. 17. 3, непотрѣбнаго mt. 25. 30, отемлащаго lk. 6. 30, погыбшаго mt. 18. 11, пославшаго mt. 9. 37, прокаженаго mt. 26. 6, оумершаго jon. 11. 39.

Dativ sing. složene deklinacije završuje se na оомоу i stegnuto na омоу, nestegnuto dolazi češće, n. pr.: вышьшоомоу lk. 24. 12, вѣсноомоу mk. 5. 16, водноомоу lk. 8. 24, въпадъшоомоу lk. 10. 36, Галилеискоомоу mt. 15. 29, дроугоомоу mk. 15. 21, жрьскоомоу lk. 1. 9, законноомоу lk. 2. 27, идѫщоомоу lk. 7. 9, имащоомоу mk. 3. 3 lk. 3. 11, 6. 8, 19. 24, Іскарнотьскоомоу jon. 13. 2. 26, ицѣлѣвшоомоу mk. 5. 10, которооомоу mk. 12. 28, лѫкавоомоу mt. 12. 45, нарекеноомоу lk. 22. 22, нечистоомоу lk. 8. 29, 9. 42, нищоомоу lk. 5. 39, новоомоу lk. 5. 39, нѣмоомоу mt. 12. 22, ослабленоомоу lk. 5. 24, поставшоомоу jon. 7. 33, просащоомоу lk. 6. 30, прѣвоомоу lk. 16. 5, реченоомоу lk. 2. 24, слѣпоомоу mt. 12. 22 jon. 9. 32, 11. 37, тлъкѫщоомоу lk. 11. 20, чловѣчьскоомоу lk. 9. 22 — stegnuto: вѣроующомоу mk. 9. 23, вѣчномоу mk. 3. 30, дроугомоу lk. 7. 8, 9. 59, 16. 7, 20. 2 jon. 19. 32, зиждѫщомоу lk. 6. 48, зъвавъшомоу lk. 14. 12, имащомоу mt. 25. 28. 29 lk. 19. 26, нечистомоу mk. 9. 25, ослабеномоу lk. 5. 28, отемащомоу lk. 6. 29, ослабленомоу mk. 2. 5, 9. 10, понтьскомоу mt. 27. 2 lk. 3. 1, пославшомоу jon. 16. 5, пропатомоу jon. 19. 32, прѣвомоу jon. 19. 32, рекшомоу mt. 12. 48, създавшомоу lk. 6. 49, чловѣчьскомоу mk. 8. 31. — Pamti: послѣднемоу mt. 20. 14.

Lokal sing. složene deklinacije završuje se na ѣамъ: воднотрѫдовитѣамъ lk. glav. вѣчнѣамъ jon. 6. 27, глаголанѣамъ lk. 2. 17, грѣшнѣамъ mk. 8. 38 домовнѣамъ lk. 16. 2, дроузѣамъ lk. 5. 7, женьстѣамъ mt. 11. 11, небеснѣамъ mt. 13. 52, 18. 4, прокаженѣамъ mk. u glav. слѣпѣамъ mk. u glav. čudnovato da dolazi samo разоумѣеть nikada разоумѣатъ. uz to stegnuto na ѣмь: кръвнѣмъ lk. 8. 43, нарицаемѣмь jon. 19. 13, небеснѣмь mt. 11. 11, неправеднѣмь lk. 16. 11, новѣмъ mk. 27. 60, прѣлюбодѣинѣмь mk. 8. 38 u glaviznama mk. i lk. морсцѣмь mk. непокелѣнѣмь lk. неправеднѣмь lk. ослабенѣмь

mk. lk. прокаженѣмь lk. слѣпѣмъ lk. — oblik ѣемь dolazi rijetko: вѣсиѣемь lk. glav.

Plur. nom. masc. složene deklinacije partic. i komparativa završuje se češće na ии nego na еи: алчѫщии lk. 6. 21, болѧщии mt. 9. 12 mk. 2. 7 lk. 5. 31, възлежѧщии lk. 7. 49, въходѧщии lk. 8. 16, вѣдѫщии jon. 21. 12, вѣроуѭщии jon. 6. 64, 7. 39, глаголѧщии mk. 13. 11, грѧдѫщии mk. 11. 9, множаишии mt. 11. 28, мнашии mk. 10. 42, оцѣщаѭщии mt. 23. 24, плачѧщии lk. 6. 21, послоушаѭщии lk. 2. 47, приходѧщии mk. 6. 31 пришедшии mk. 7. 1, слышѧщии mk. 4. 18, стоѩщии mt. 26. 73, страждѫщии lk. 6. 18, троуждаѭщии mt. 11. 28, ходѧщии mk. 11. 9 . . uz мимоходѧщеи mt. 27. 39, стрѣгѫщеи mt. 28. 4, смѣѭщеи lk. 6. 25.

Pamti: lok. plur. fem.: (въ ризахъ) бльщѫщаахъ сѧ lk. 24. 4.

Genetiv duala složene deklinacije završuje se na ою, ооу: бѣ же Аньдреа братъ Симона Петра единъ оть обою слышавъшооу оть Iω(а)на и по немь шьдъшою jon. 1. 41; единъ же отъ обѣшеноѹ злодѣю хоулѣаше и lk. 23. 39.

Pamti plur. acc. f. тыѩ: jon. 10. 16 и їны овьцѧ имамь иже нѣсѫть отъ двора сего, и тыїѩ подобаеть привести.

Pamti sing. loc. вьсемоу: jon. 8. 26 въ всемоу мирѣ.

Pamti sing. istr. своѫ: mt. 14. 8 она же наважденa материѭ своѭ. — ѩже: lk. 6. 38 тоѫ бо мѣроѫ ѩже мѣрите измѣритъ сѧ вамъ. — собѫ: междоу собѫ jon. 13. 16.

Uz obični sing. nom. masc. сь ima dva puta сии: lk. 14. 30 сии чловѣкъ начатъ здати lk. 17. 18, како не обрѣтошѫ сѧ възвращьше сѧ дати славѫ богоу нѫ толико иноплеменинкъ сии. pamti съи lk. 1. 66, се lk. 1. 36. — plur. nom. masc. ima do 12 puta сии a 8 puta stegnuto си, a uz to tri puta се: mt. 21. 16 что се глаголѧть, mk. 14. 60 что се на тѧ послоушьствоуѭтъ, lk. 21. 22 дьние мъщению се сѫтъ; pl. nom. neutr. samo си.

Pamti dual на nos duo: lk. 7. 20 Iо(а)нъ Кръститель посла на къ тебѣ; — ва vos duo: mk. 14. 13 сращетъ ва чловѣкъ; mk. 1. 17 придѣта въ слѣдъ мене и сътворѫ ва ловцѧ чловѣкомъ.

Konjugacija. Nastavak za 3. duala ženskoga roda je obično тѣ rede та, те: mt. 26. 43 бѣстѣ бо имъ очи отѧжьчѣлѣ; mk. 14. 40 бѣстѣ бо имъ очи тѧжьцѣ, lk. 4. 20 вьсѣмъ въ съборищи очи бѣстѣ зьрѧщи на нь; mt. 28. 6 придѣте видитѣ мѣсто идеже лежа господь и бръзо шедъше рьцѣтѣ оученикомъ его ѩко въста отъ мрътвыихъ и се варѣетъ вы въ Галилеи. тоу и оузрите; се рѣхъ вама. и отьшедъше бръзо отъ гроба съ страхомъ и радостиѭ великоѫ

текостѣ възвѣстити оученикомъ его; егда же идѣастѣ възвѣстить оученикомъ его, и се Ісоусъ срѣте и глагола: радоуитѣ сѧ, онѣ же пристѫпьши ѩстѣ сѧ за нозѣ его и поклонистѣ сѧ емоу. тъгда глагола има Ісоусъ: не боита сѧ, идѣта и възвѣстита братиі моеи; — lk. 2. 30 ꙗко видѣстѣ очи мои спасение твое; — jon. 9. 10 како ти сѧ отъврьзостѣ очи? uz mt. 9. 30 отъврьзоста сѧ очи има; — lk. 24. 16 очи же ею дръжасте сѧ да его не познаетѣ; — jon. 11. 3 посласта же сестрѣ его къ немоу; — mt. 13. 16 ваши же блаженѣ очи ꙗко видите и оуши ваши ꙗко слышитѣ.

Nastavak za plur. 1. мъ ili мы dolazi u glagolima bez tematskoga vokala: есмъ lk. 9. 12 jon. 9. 40 есмы lk. 17. 10, нѣсмы jon 8. 41 вѣмъ mk. 11. 33 lk. 20. 7 вѣмы jon. 4. 42, 7. 27, 9. 24; имамъ mk. 8. 16 lk. 3. 8. имамы jon. 8. 41, 19. 7.

Uz аетъ аютъ dolazi 3 puta asimilovano аатъ: нарицаать mt. 21. 43, прѣдаатъ mt. 26. 45 i разлѫчаать mt. 19. 6. — Za аате dolazi dva puta ажте (što valda glasi aäte): помышлѣжте mk. 2. 1 въстързажте mt. 13. 29.

Pamti имаать za имать lk. 22. 36.

Nastavak тъ za 3. rede za 2. osobu dolazi u ńekim aoristima, i to u osnovama мрѣ, пѣ, би, jьm, кльн i чьн: оумрѣтъ ἀπέθανε mt. 22. 27 mk. 9. 26 lk. 20. 29. 30 uz оумрѣ mt. 9. 24 mk. 5. 35 lk. 8. 53, 16. 22, 20. 32 jon. 8. 52. 53, 11. 14; — въспѣтъ ἐφώνησε mt. 14. 72; — обитъ ἐνετύλιξε mt. 27. 59 lk. 23. 53 mk. 16. 46 повитъ ἐσπαργάνωσεν lk. 2. 7, ѩтъ ἐκράτησεν 6. 17, ꙗже вѣрѫ ѩтъ ἡ πιστεύσασα lk. 1. 45, ѧть ἐκράτησεν mt. 9. 25 ἐπίασεν jon. 8. 20, наѧтъ ἐμισθώσατο mt. 20. 7, объѧтъ κατέλαβεν jon. 1. 5, поѩть ἔλαβεν mk. 12. 21, поѩть mk. 12. 21, поѧть παραλαμβάνει (= παρέλαβεν) mk. 5. 40, 9. 2 ἔλαβεν jon. 19. 27 lk. 20. 30. 31 uz поѧ jon. 19. 1 поѧ mt. 17. 1, 20. 27 mk 14. 33, приѩть ἔλαβεν mk. 15. 23 lk. 7. 16 ἐδέξατο lk. 2. 28, приѧть ἔλαβεν jon. 1. 12, 6. 11, приѧть lk. 8. 40, 10. 38, 15. 27, 19. 6 jon. 19. 30, 21. 13 uz приѧ lk. 1. 54 jon. 13. 12, 19. 30, възѧть ἦρεν mt 24. 39 jon. 5. 9, начѧтъ ἤρξατο mt. 11. 20, 16. 22 mk 4 1, 6. 2, 7. 34, 8. 31. 32, 10. 28 32, 11. 15, 12. 1, 14. 53. 69, 15. 8 lk. 7. 24. 38, 12. 1, 14. 30, 15. 14, 19. 45 jon. 13. 5 uz начѧ mt. 11. 7, 16. 21, 26. 37. 74 mk. 1. 45, 5. 20, 10. 47, 13. 5, 14. 71 lk. 4. 21, 7. 15, 9. 12, 11. 29, 19. 37, 20. 9, зачѧть συνέλαβεν lk. 1. 24. 36, 2. 21; клѧть ὤμοσεν mk. 6. 23 lk 1. 73, проклѧтъ κατηράσω mk. 11. 21. — Osnova бъ dolazi samo u kondicionalu bez тъ: бы, inače samo бысть obično skraćeno бы̑, tako veoma često, a i složena s pri-

jedlogom: прѣбысть lk. 1. 56 jon. 1. 32, 4. 40, 10. 40, 11. 6 — Od osnove да dolazi samo jedan put aorist: да lk. 7. 44, inače od osnove дад: дастъ: mt. 10. 1. 19, 15. 36, 21. 23, 25. 15, 26. 27. 48 mk. 2. 16, 5. 19, 6. 7. 28, 11. 28, 14. 22. 23. 44, 15. 45 lk. 6. 4, 7. 45, 9. 1 (10. 35), 19. 13. 15, 22. 19 jon. 1. 12, 3. 35, 4. 12, 5. 22. 26. 36, 6. 31. 32. 39, 7. 19, 10. 29, 12. 49, 18. 11 подасть lk. 3. 11, 11. 11bis jon. 6. 11 прѣдасть mt. 10. 4. 21, 18. 34, 21. 41, 24. 10 mk. 3. 9, 14. 10. 11. 18, 15. 15 lk. 1. 56, 12. 58, 22. 4. 6, 23. 25 jon. 1. 32, 4. 40, 10. 40, 11. 6, 13. 2. 3. 21, 19. 16. 30 продасть mt. 13. 46.

Osnova вѣд ima u 1. sing. praes. obično вѣмь: mt. 26. 70 itd. ali i вѣдѣ mt. 25. 12 lk. 13. 27 jon. 9. 12.

Konjunktiv, koliko ga je preostalo, dolazi za grčki konjunktiv i imperativ, za konjunktiv: мещѣмъ жрѣбиꙗ λάχωμεν lk. 19. 34, оубиимъ ᾿αποχτείνωμεν mk. 12. 7 mt. 21. 38 lk. 20. 14; za imperativ: въземлѣте αἴρετε lk. 9. 3, въмещате χαλάσατε lk. 5. 4, вънемлѣте προςέχετε lk 12. 1, 17. 3, 20. 46, 21. 34, глаголѣте λέγετε lk. 10. 9, 11. 2, заколѣте θύσατε lk 15. 23, ищате ζετεῖτε lk. 1. 9, ищѣте lk. 12. 29. 31, осꙗжате ψηλαπέσατε lk. 24 39, покажате ἐπιδείξατε lk. 17. 14, 20. 24 uz покажите mt. 22. 19, поучите ἀναπαύεσθε mk. 6. 31. — U не пцате са μὴ μεριμνήσετε mt. 10. 9 stoji а za ѣ kao само za сѣмо.

Od osnove видѣ i вѣд 2. sing. optativa za imperativ glasi samo виждь вѣждь; виждь: mk. 2. 24, 11. 21, 13. 1, 15. 4 jon. 1. 47, 11. 34, 20. 27, повѣждь: mt. 24. 3 mk. 8. 26 jon. 20. 15. — Od osnove да nikada дади, nego samo od osn. дад: даждь: lk. 6. 30, подаждь lk. 6. 29.

Što je мь lk. 21. 19 въ трьпѣнии вашемъ стяжите мь доуша ваша κτήσασθε τὰς ψυχὰς ὑμῶν, ne znam.

Nesigmatskih aorista nema do идѫ lk. 22. 39, 24. 24, придѫ lk. 23. 38, 24. 23 jon. 4. 45; lk. 2. 16, обрѣша biće griješkom za обрѣтоша; pamti: отрь jon. 12. 3 uz отьре lk. 7. 44.

Imperfekat dolazi pretežnije na аахъ ѣахъ nego na ахъ ѣхъ. Na аахъ ѣахъ dolazi u glagola prvoga razreda a) s osnovom na suglasno: vêd(ѣ): вѣдѣахъ jon. 1. 31. 33 вѣдѣаше mt. 25. 26, 27. 18 lk. 19. 22 jon. 2. 9. 24. 25, 5. 13, 6. 6. 34, 13. 11, 18. 2, вѣдѣахѫ mk. 1. 34 lk. 4. 41 jon. 20. 9, вѣдѣаста lk. 2. 49, gręd: градѣаше mk. 2. 13 lk. 18. 43, dad: дадѣаше mt. 11. 16, lk. 15. 17, živ: живѣаше lk. 8. 27 jon. 1. 40, 11. 54, žьr: жьрѣахѫ mk. 14. 12, id: идѣаше mt. 24. 1, 26. 58 lk. 7. 6. 11, 8. 42, 22. 47. 54, 23. 27, 24. 15 jon. 4. 50, 6. 1, 8. 59, 18. 15, идѣахѫ mk.

9. 30 lk. 2. 3, 7. 11 jon. 4. 36 6. 17, 8. 2, 12. 11, идѣаста lk. 24. 28 jon. 20. 3, идѣасть mt. 28. 9 — mog: можааше mt. 11. 46, 22. 46, 26. 9 mk. 1. 47, 5. 3, 6. 5. 19, 14. 5 lk. 1. 22, 19. 3 jon. 11. 37, можаахѫ mk. 4. 33 lk. 8. 19 jon. 12. 39, 21. 6 — pek: печааше са jon. 12. 6 — rast: растѣаше lk. 1. 80 — b) s osnovom na vokal: bi: биаахѫ lk. 22. 64, — my: мываше jon. 5. 4 — Glagoli trećega razreda: bolê: болѣаше jon. 4. 46, 11. 2 — vidê: видѣахѫ mk. 1. 34, 3. 11 jon. 6. 2 ненавидѣахѫ lk. 19. 14 — drъža: одръжааше lk. 5. 9, дръжааасте lk. 24. 16, дръжаахѫ lk. 4. 42 — zьrê: зьрѣаста mk. 15. 47, зазьрѣахѫ mk. 7. 2 — imê: имѣаше mt. 13. 46, 18. 25, 27. 16 mk. 4. 5, 5. 3, 12. 6 44, 16. 8 lk. 13. 6, 16. 1, 23. 17 jon. 13. 29, имѣахѫ mt. 13. 6, 14. 5, 21. 46 mk. 3. 10, 8. 7. 14, 11. 38 lk. 4. 40 — leža: лежааше mk. 1. 30, 2. 14 lk. 5. 25 належааше jon. 11. 37 възлежаахѫ mk. 2. 15 прилежаахѫ lk. 23. 23 — mlъča: млъчааше mt. 26. 63 mk. 14. 61 — mьnê: мнѣахѫ lk. 19. 11, 24. 37 jon. 13. 29 — pьrê: прѣахѫ са jon. 6. 52 — sêdê: сѣдѣаше mt. 26. 58, 28. 2 mk. 10. 46 lk. 18. 35 jon. 4. 6, 6. 3 — slъša: слышааше lk. 10. 39, слышаахѫ lk. 16. 4 — sъpa: съаахѫ mt. 25. 5 — stъıdê: стыдѣахѫ са lk. 13. 17 — umê: оумѣахѫ mk. 14. 40, — hotê: хотѣаше mt. 27. 34 mk. 6. 19, 7. 24, 9. 30 lk. 15. 28 jon. 7. 1, 12. 4, 18. 32 хотѣахѫ mt. 22. 3, 27. 15 jon. 6. 21, 7. 40, 6. 19 — Glagoli četvrtoga razreda: blazni: блажнѣахѫ mt. 13. 57 — vadi: важдаахѫ jon. 8. 10 — vlači: облачааше lk. 8. 27 — vodi: привождаахѫ lk. 4. 40 — goni: гонѣахѫ jon. 5. 16, изгонѣахѫ mk. 6. 13 — divi: дивлѣахѫ са lk. 9. 43 — krêpi: крѣплѣаше lk. 1. 80, 2. 40, 22. 59, крѣплѣахѫ lk. 23. 5 — krъsti: кръщаахѫ jon. 3. 23 — lazi: влажааше jon. 5. 4 — lomi: ломлѣахѫ mk. 11. 8 — ljubi: люблѣаше jon. 11. 5, 13. 23, 19. 26, 20. 2, 21. 7. 20 — moli: молѣаше mk. 14. 35, lk. 7. 36, 5 41, 11. 37 молѣахѫ mt. 14. 36 mk. 7. 32, 8. 22 lk. 8. 31 — mlъvi: млъвлѣаше lk. 10. 40 — mudi: моуждааше lk. 1. 21 — mъısli: мышлѣаше lk. 12. 17, мышлѣахѫ mk. 11. 31 lk. 20. 14 — nosi: ношааше jon. 12. 6, възношааше lk. 24. 51, изношаахѫ lk. 17. 12, приношаахѫ mk. 1. 32, поношааста mt. 27. 44, mk. 15. 32 — prosi: прошаахѫ mk. 15. 6 — sadi: саждаахѫ lk. 17. 28 — slàvi: славлѣаше lk. 13. 13, slovi: благословлѣаше lk. 24. 51 — služi: слоужааше mk. 1. 31 lk. 4. 39 jon. 12. 2 — tvori: творѣаше mk. 3. 8, 6. 21, 15. 8 lk. 9. 43, 24. 28 jon. 2. 23, 5. 16, 6. 2, творѣахѫ mk. 3. 6 — uči: оучааше mt. 13. 54 mk. 9. 31 lk. 5. 3 — hodi: въхождааше mk. 6. 56 захождааше mk. 11. 19 lk. 4. 37, прохожда(аше) lk. 5. 15,

исхождаахѫ lk. 4. 41, прихождаахѫ mk. 1. 45 jon. 3. 23 хождааста lk. 11. 41 — huli: хоулѣаше lk. 23. 39 — cêli: цѣлѣаше lk. 9. 11, цѣлѣахѫ lk. 6. 19 — čjudi: чюждаахѫ сѧ lk. 1. 21 jon. 4. 27 — Glagoli petoga razreda: arja: разарѣаше jon. 5. 18, bira: избираахѫ lk. 14. 7, събираахѫ lk. 5. 15, bljuda: съблюдааше lk. 2. 19. 51, bъiva: бывааше lk. 8. 29, jon. 5. 4bis, valja: валѣаше mk. 9. 20, vrašta: възвраштаахѫ lk. 23. 48, vêda: исповѣдааше lk. 2. 38, исповѣдаахѫ jon. 12. 42, проповѣдаахѫ mk. 6. 12, vęza: вѧзаахѫ lk. 8. 29, glagola: глаголааше, mk. 6. 4, 8. 32 itd. gnêva: гнѣвааше сѧ mk. 6. 19, gnêta: оугнѣтаахѫ lk. 8. 42, dvarja: оудварѣаше сѧ lk. 21. 37, draža: подражаахѫ сѧ lk. 23. 35, zira: озирааше mk. 5. 32, назираахѫ mk. 3. 2 lk. 6. 7, zъva: звааше mk. 10. 48 зваахѫ mt. 21. 9 jon. 12. 13, zьda: здаахѫ lk. 17. 28, iska: искааше mk. 14. 11 lk. 9. 9, 19. 3, 22. 6, искаахѫ mt. 26. 59 mk. 11. 18, 14. 1 lk. 5. 18, 11. 16 jon. 5. 18, искаахомъ lk 2. 48, искааста lk. 2. 44. 49,, kasa: прикасаахѫ mk. 6. 56, kaza: сказааше mk. 4. 34 lk. 24. 32, klanja: кланѣаше сѧ mt. 9. 18, 18. 26, кланѣахѫ сѧ mk. 15. 19, konьčava: скончаваахѫ lk. 8. 23, laga: полагаахѫ mk. 6. 56, 15. 47, liza: облизаахѫ lk. 16. 21, lobъiza: облобызааше lk. 7. 38, lǫča: разлѫчааста lk. 9. 33, maza: мазааше lk. 7. 38, мазаахѫ mk. 6. 13, meta: отъметааше mk. 14. 70, метаахѫ lk. 23. 34, mira: оумирааше lk. 7. 2, 8. 42, mъišlja: помышлѣасте mk. 9. 33 помышлѣахѫ mt. 21. 5, mǫšta: възмѫштааше jon. 5. 4, pada: припадаахѫ mk. 3. 11, pira: прѣпираахѫ lk. 12. 1, pisa: писааше jon. 8. 6. 8, plaka: плакаахѫ (mrêžę) lk. 5 2 сѧ lk. 23. 37, podoba: подобааше mt. 18. 33, 23. 23, 25. 27 lk. 11. 42, 15. 32, 24. 46, praša: въпрашааше mk. 9. 33, 15. 4, prêšta: запрѣштааше mk. 7. 36, pušta: отъпоуштааше mk. 15. 6, rъpъta: ръптаахѫ mt. 20. 11 lk. 5. 30, 14. 1, 19. 7 jon. 6. 41, rъida: рыдаахѫ lk. 8. 52, rêta: обрѣтаахѫ mk. 14. 55 lk. 19. 47, rêza: рѣзаахѫ mt. 21. 8, rǫga: рѫгаахѫ сѧ mk. 5. 40 lk. 8. 53, 22. 63, saga: посагаахѫ lk. 17. 27, svita: свитааше lk. 23. 54, sluša: послоушааше mk. 12. 37, sъpasa: спасаахѫ mk. 6. 56, stavlja: оставлѣаше mk. 1. 34, stila: постилаахѫ mt. 21. 8bis mk. 11. 8, tapa: оутапаахѫ mk. 5. 13, tira: отирааше lk. 7. 38, trъga: протръзаахѫ lk. 5. 6, въстръгаахѫ lk. 6. 1, tęza: стѧзаахѫ lk. 4. 36, užasa: оужасаахѫ сѧ mk. 6. 51, 10. 24. 32, hulja: похоулѣахѫ lk. 16. 14, hъišta: въсхыштааше lk. 8. 29, cêlja: ицѣлѣаше lk. 4. 40, ицѣлѣахѫ mk. 6. 18 — Glagoli šestoga razreda: вѣроваахѫ jon. 7. 5, 12. 11, благовѣствовааше lk. 3. 18, коуповаахѫ lk. 17.

28, плькаахѫ mk. 15. 19, послоушьствоваахѫ mk. 14. 56. 57, радоваахѫ сѧ lk. 1. 58, 13. 17, трѣбоваше jon. 2. 25, оупование lk. 11. 22.

Tako i osnova бꙑ, бѣахѫ mk. 2. 6, 5. 18. 17. 50 lk. 8. 23, бѣаста mk. 9. 4.

Samo ахъ ili ѣхъ: većina glagola kojim se osnova svršuje na vokal a primaju prezentni nastavak je: bi: биаше lk. 18. 13, биахѫ mt. 27. 30 mk 15. 19 lk. 23. 27 jon. 19. 3, vъpi: въпиаше mk. 10. 48, въпиахѫ mk. 11. 9, grêja praes. grêje: грѣахѫ сѧ jon. 18. 18, daja praes. daje: даꙗше lk. 9. 16, дааше mt. 26. 26 mk. 6. 7, 8. 6, даахѫ (= dajahą) mt. 13. 8 mk. 15. 23, продаахѫ (= prodajahą) lk. 17. 28 dêja praes. dêje: дѣаше mk. 1. 35 lk. 4. 41, pi: пиахѫ lk. 17. 27. 29, staja praes. staje: въстааше (čitaj въстаꙗше) jon. 6. 18, прѣстаахѫ mk. 10. 48, spêja praes. spêje: спѣаше lk. 2. 52, sъmê: смѣаше mk. 12 34 jon. 21. 12, смѣахѫ lk. 20. 40, sêja praes. sêje: сѣаше lk. 8. 5. — Inače glagoli prvoga razreda: bljud: блюдѣхъ jon. 17. 12, ved: ведѣше lk. 4. 1, ведѣхѫ lk. 23. 32, vêd: вѣдѣхъ mt. 25. 24 вѣдѣше mk. 15. 10 lk. 6. 8 вѣдѣхѫ jon. 2. 9, 6. 21 živ: живѣше jon. 3. 22, id: идѣше mt. 26. 58, идѣхѫ jon. 6. 21, rast: растѣше lk. 2. 40 strêg: стрѣжахѫ mt. 27. 36, tek: течаста jon. 20. 4 jad: ꙗдѣхѫ lk. 6. 1, 17. 27. 28 — Glagoli trećega razreda: bolê: болѣхъ mt. 25. 36, boja: боꙗхъ сѧ lk. 19. 21, боꙗше mk. 6. 20, боꙗхѫ mk. 9. 32, 11. 18, 32, 16. 8 lk. 9. 45, 22. 2, боꙗста jon. 9. 22, mlъča: млъчахѫ mk. 3. 4, 9. 34, mьnê: мнѣхѫ mt. 20. 10, slъša: слꙑшахѫ mk. 11. 14, stoja: стоꙗше jon. 6. 22, 18. 6, 19. 29, 20. 11, стоаше mt. 13. 2, 26. 69, jon. 1. 3 достоꙗше lk. 6. 4, 13. 16 jon. 4. 4, стоꙗхѫ lk. 23. 0. 35. 49 jon. 19. 25, оустоахѫ lk. 23. 23, sêdê: сѣдѣхъ mt. 26. 55, сѣдѣше mt. 13. 1, hotê: хотѣше mt. 18. 30 lk. 18. 13, хотѣхѫ jon. 6. 11. — Glagoli četvrtoga razreda: divi: дивлѣхѫ сѧ mt. 12. 23, 19. 25 22. 33, mk. 1. 22 ženi: женѣхѫ сѧ lk. 17. 27, moli: молѣше mt. 18. 29 mk. 5. 18. 23, 7. 26 lk. 15. 28, 22. 44, молѣхѫ mt. 15. 23 mk. 5. 10, 6. 56 lk. 7. 4, jon. 4. 31. 40 slavi: славѣхѫ mt. 15. 31, mk. 2. 12, slovi: благословлѣше mk. 10. 16, taji: таѣше сѧ lk. 1. 24, tvori: творѣхѫ lk. 6. 28, uči: оучаше mk. 2. 13, 10. 1, hodi: хождаше mt. 14. 29, исхождаше lk. 6. 19 хождахѫ mk. 15. 41, huli: хоулѣхѫ mt. 27. 39 mk. 15. 29. — Glagoli petoga razreda: vêda: повѣдаста lk. 24. 35, vêštava: отъвѣштаваше mk. 14. 61, glagola: глаголаше mk. 7. 6 itd. глаголахѫ mt. 3. 34 itd. глаголаста lk. 9. 31, gnêta: оугнѣтахѫ mk. 5. 24, zъva: зваста mt. 15. 47, 20. 31, iska: искаше mt. 26. 16, kaza: сказаше lk. 24. 27, mъšlja: помышлѣхѫ mt. 16. 7,

nužda:ноуждаста lk. 24. 24, paja: напаяше (= napajaše) mt. 27. 48 mk. 15. 36, plaka: плакахѫ сѧ lk. 8. 52, podoba: подобаше lk. 24. 26, praša: въпрашаше mt. 16. 13, rąga: рѫгахѫ сѧ mt. 27. 29, sъla: сълѣхѫ mt. 12. 23, 22. 32, tęza: стѧзахѫ mk. 1. 27. — Glagoli šestoga razreda: бесѣдоваста lk. 24. 14, вѣровахѫ jon. 12. 37, пошлоушьствоваше jon. 12. 17, цѣловахѫ mk 9. 15.

Tako i osnova bъı: бѣста mk. 1. 16 lk. 23. 12, бѣстѣ mk. 14. 40 lk. 4. 20. — Pamti бѣаша lk. 5. 29, иже бѣаша съ нимь възлежѧще.

Partic. praet. act. glagola četvrtoga razreda dolazi dosta često s tvorkom ъв: испрошь lk. 1. 63, възглашъ lk. 16. 24 itd. ali počima već prilično dolaziti s tvorkom vъš, vъšь: раздѣливь сѧ mt. 12. 25 uz раздѣль сѧ, ibid. отъпоустивъ mt. 14. 23 u Mar. otъpuštъ, пристѫпивъ mt. 17. 7, 25. 20. 22 mk. 12. 28 uz пристѫпль mt. 18. 21 itd. оставивъ mt. 21. 17 uz оставь mk. 14. 52 i оставль mt. 26. 44 itd. оставивше mk. 7. 8 uz поставльше jon. 8. 3, растоуивъ mt. 25. 24 u Mar. растоучь, напльнивъ mk. 15. 36 u Mar. i plъnь, створивъ lk. 10. 25 u Mar. sъtvorь, сътворивьи lk. 10. 37 u Mar. сътвории, въсадивъ lk. 10. 34 u Mar. въсаждь, оуиззвивше lk. 12. 12 u Mar. оуѧзвьше, оучивъ jon. 7. 15 u Mar. оучь, взложившоу jon. 13. 2 u Mar. възложьшю, омоививъ jon. 13. 26 u Mar. омоуь.

Part. praes. act. uz сы, сыи dolazi сѫи mk. 13. 16, lk. 16. 23.

Pamti jon. 10. 7: аз есь дверь овцамъ; есь biće svakako griješkom napisano za есмь, jer tako dolazi mahom iza toga jon. 10. 9 аз есмъ дверь, ali есь sjeća živo na kajkavsko nis: vem ja nis norc kaj bi to činil.

Supina još ima: mt. 11. 1 прѣде отъ тѫдоу оучить и проповѣдать въ градѣхъ ихъ, mt. 13. 3 изиде сѣяи сѣять, mt. 28. 9 идѣасте възвѣстить оученикомъ itd. ali već mah preotima infinitiv: положити разлѫчити mt. 10. 34. 35, видѣти mt. 11. 7. 8, помолити mt. 14. 23, възискати и спасти mt. 18. 11, наѧти mt. 20. 1, коупити mt. 25. 10, спасти mt. 27. 49, погоубити mk. 1. 24, призвати mk. 2. 17, видѣти mk. 5. 14, помолити mk. 6. 46, възѧти mk. 13. 15. 16, съвѧти mk. 15. 36, крьстити lk. 3. 7, благовѣстити lk. 4. 18, ицѣлити lk. 4. 18, проповѣдати, отъпоустити lk. 4. 19, призвати lk. 5. 32, видѣти lk. 7. 24, въврѣщи lk. 12. 49, искоусити lk. 14. 19, пасти lk. 15. 15, възѧти lk. 17. 31, помолити lk. 18. 10, възыскати lk. 19. 10, оубити lk. 23. 32, поурѣти jon. 4. 7, поурьпати jon. 4. 15.

Riječi koje nisu u Miklošićevu rječniku: богоучьстивецъ θεοσεβής jon. 9. 31 u Mar. Богоутецъ Zogr. Богоучьтьць. — Дьбрьскъ: отъ

огнѣ дъбръскаагo mt. 23. 33 Mar: отъ сѫда ћеонъскааго. — камѣ. ннца κεράμιος mk. 14. 13 Mar. скѫдльница. — Нардънъ νάρδου mk. 14. 3: нмѫщи стьклѣница помазаниꙗ нардъна и пистикиꙗ драгаго- — отъдесꙗтоватн = отъдесꙗтъствовати mt. 23. 23 — отъпоущенница ἀπολελυμένη mt. 19. 8 Mar. подъвѣга. — пистикинъ πιστικός mk. 14. 3. — сътошти соугоувъ ἑκατονταπλασίων lk. 8. 8 Mar. сътократицеѫ, — оукрнвити ἀδικεῖν mt. 12. 13 — ера ἆρα lk. 18. 8 Mar. оубо; pak oblik рождание: въ рождании женъстѣамъ ἐν γεννετοῖς γυναικῶν mt. 11. 11.

Trnovsko jevanđelije nije samostalan prijevod iz grčkoga teksta, nego je samo ńekakav prerad staroslovenskoga prijevoda koji je ńekoliko prema bugarskim crkvenim potrebam prenačińen: ńeke su riječi zamijeńene drugimi vaļda poznatijimi u onim krajevima gdje bi to jevanđelije rabiti imalo. Koji je prerađivao, imao je više tekstova pred sobom, to kažu različite riječi za istu grčku riječ. lk. 7. 37 je riječ μύρου u: κομίσασα ἀλάβαστρον μύρου opisana: благовоньны масти, a malo niže odmah v. 38 ostavļena je ista grčka riječ u: ἤλειφε τῷ μύρῳ мазааше мирoмъ. Da je pisac iz grčkoga prevodio a nije imao nikakva prijevoda pred sobom, jamačno bio bi istu riječ oba puta jednako preveo ili ostavio neprevedenu, to kažu i ispravci kašto nepotpuni: lk. 1. 30 je u ниневгитѣнем(ь) ѣ načińeno od o, imao je dakle prijevod pred sobom u kojem je stajalo ниневђитомъ ili u Nik. невѣытомь varijanta невгытомъ. mt. 19. 5 je od duala нѣсте kako ima Mar. načińeno нѣста tako da se vidi da je od е ispravļeno а, mk. 7. 30 изшедъшъ načińeno je od ишедъшъ u predlozi tim da je з natpisano. lk. 2. 44 сѫшта ispravļeno je od сѫштъ u predlozi tim da je od ъ načińeno а. lk. 7. 39 i 8. 47 емоу načińeno je od емъ tim da je od ъ ispravļeno оу, jer se piscu lokal bez prijedloga već čudnim neobičnim činio lk. 10. 40 u радиши načińeno je а od о u predlozi родиши. lk. 24. 24 обрѣтѣше kaže da je u predlozi stajao nesigmatski aorist обрѣтѫ. mt. 13. 29 еда въстръгающе плѣвелы въстръгнете коупно съ нимь и пшеницѫ u predlozi плѣвелъ ispravļeno je prema ζιζάνια na plur. плѣвелы a zaboravļeno ispraviti i съ нимь na plural съ ними. — Grčko ἔθνος dolazi u stsl. prevedeno riječju: ꙗзыкъ, naš je preradilac zamijenio riječju страна странънъ pa se je s početka ove riječi i držao tako da u mt. dolazi devet puta a kasnije sve toređe: u mk. i lk. po jedan put, na ostalim je mjestima pridržao riječ ꙗзыкъ koju je našao u svojoj predlozi: mt. 24. 7. 9. 14 mk. 10. 33. 42, 11. 17, 13. 8 lk. 2. 32, 7. 5 12. 30, 18. 32, 21. 10 24, 22.

25, 23. 2, 24. 47 jon. 11. 45. 50. — Za grčku riječ κράσπεδον dolazi въскрилие mk. 6. 56 подолъкъ mt. 9. 20 lk. 8. 44 подрагъ mt. 14. 36. Da je pisac sam iz grčkoga prevodio ili da je imao samo jedan slovenski prijevod pred sobom, ne bi bio za jednu stvar tri različite riječi rabio. — ὥρα dolazi u stsl. prevedena riječju година, našemu piscu za to rabi часъ i to u mt. i mk. isklučivo: mt. 14. 15, 20. 6. 9, 24. 36. 42, 26. 45. 46 mk. 6. 35, 15. 25. 33. 34, pa tako još jon. 8. 20, 11. 9, 12. 23. 27, 16. 4. 25. 32, na ostalim je mjestima pridržana riječ година iz predloge: lk. 12. 46, 20. 44, 22. 53. 59, 23. 44 jon. 1. 40, 2. 4. 6. 21. 52bis. 53, 5. 35, 13. 1, 19. 14. — συναγωγή ima stsl. сънъмище, našemu je piscu poznatija riječ съборище koja mu je i rabila, ali je сънъмище pridržao iz predloge i to tako da dolazi u mt. 6 puta съборище a 1 put сънъмище, u mk. 6 puta сънъмище a nijedan put съборище, u lk. 11 puta съборище a 4 puta сънъмище, u jon. 1 put съборище a 4 puta сънъмище. Tako ima za συνέδριον съборъ mt. 10. 17, 26 59 i jon. 11. 47, a сънъмъ mk. 14. 54, 15. 1 lk. 22. 6, съборъ ima i Ostrom. i Sav. — za μάρτυρ μαρτύριον μαρτυρεῖν dolazi u stsl. съвѣдѣтель съвѣдѣтельство съвѣдѣтельствие съвѣдѣтельствовати. U našem spomeniku dolaze i ove riječi, ali uz ńe i послоухъ mt. 18. 16 mk. 14. 63 (а свѣдѣтель mt. 26. 65 i još 3 puta), послоушьство mk. 6. 11. 14. 55. 59 jon. 8. 17 послоушьствование mk. 14. 56 uz 15 puta свѣдѣтельство; послоушьтвовати mt. 23 31 mk. 10. 19, 14. 56bis. 60, 15. 4 jon. 7. 7, 8. 18bis, 10. 25, 12. 17, 13. 21, 18. 37 (tako i Ass. i Ostr.). — εὐώνυμος ima stsl. шюй, našemu ispravlaču bila je poznatija riječ лѣвъ: mt. 20. 21. 23. 25. 33. 41, 27. 38, a шоуи je ostavio mk. 10. 4. 37, 15. 27 lk. 23. 33. — lk. 1. 59 придоша обрѣзать дѣтища и нарицаахѫ е именемъ отьца. U prijevodu koji je pisac imao pred sobom stajalo je valda отрочате kako doista ima Mar. i Zogr. Piscu bijaše poznatija ili milija riječ дѣтищь od riječi отроча pa je dakle mjesto отрочате metnuo дѣтища, ali ujedno ostavio е odnosno na отрочате ne ispraviv na и da bi se odnosilo na дѣтищь, riječ muškoga roda, bud što e zaboravio da je napisao дѣтища za отрочате, bud što je na novobugarsku nenaglašeno е čitao kao и, čemu inače doduše ima ali veoma malo primjera uz obilatu priliku. Takvoga bi se dalo više navesti da je potreba.

Prijevod onih predloga iz kojega je Trnovsko jevanđelije prerađivano bio je valda panonskoga izvora, jer lokal bez prijedloga dosta često u ńem dolazi n. pr. mt. 9. 20 приносиѩ са ризѣ

його 9. 21 аще тькмо прикосиѫ сѧ ризѣ его спасѫ сѧ, 9. 29 прикосиѫ сѧ ѡчесоу юю, mk. 10. 18 принесошѫ къ немоу дѣти да ихъ прикажеть, mt. 14. 36 молѣахѫ и да тькмо прикоснѫт сѧ подразѣ ризъ его, mt. 17. 7 пристѫпивь Исоусъ прикосиѫ сѧ ихъ, mt. 20. 34 прикосиѫ сѧ очию има; mk. 4. 30 коен притчи приложимъ е (царьствие), mk. 3. 10 многы исцѣли ꙗко нападати емь да сѧ прикоснеть емь ὥστε ἐπιπίπτειν αὐτῷ ἵνα αὐτῷ ἅψωνται, mk. 5. 27 прикосиѫ сѧ ризѣ его, 5. 28 аще прикосиѫ сѧ понѣ ризѣ его спасена бѫдѫ, mk. 6. 56 молѣхѫ и да понѣ въскрилии ризы его прикоснѫт(и) сѧ . . . и елико аще прикасаахѫ сѧ емь спасаахѫ сѧ, lk. 6. 19 весь народъ искааше прикасати сѧ емь, lk. 7. 39 жена иже прикасает сѧ емь, грѣшница есть, lk. 8. 44 косиѫ сѧ по(до)лыцѣ ризы его, lk. 8. 45 кьто есть косиѫвїи сѧ мнѣ, lk. 8. 47 прикосиѫ сѧ емъ (ali je ъ ispravljeno na оу), lk. 20. 36 не могошѫ зазрѣти глаголѣ его прѣдъ людьми, lk. 10. 35 прилежи емь, lk. 11. 46 сами ни единѣмъ же прьстомъ вашимь не прикасаете сѧ брѣменехъ, lk. 12. 25 кьто можеть приложити тѣлѣ своемь лакьтъ единъ, lk. 18. 15 принашаахѫ къ немоу и младеньца да би сѧ прикосиѫлъ ихъ, lk. 23. 51 сь не бѣ присталъ свѣтѣ и дѣлѣ ихъ, jon. 4. 9 не прикасаѫтъ во сѧ Іюдеи Самарѣнехъ, jon. 20. 17 не прикасаи сѧ мнѣ; mk. 13. 18 молите сѧ да не бѫдетъ бѣство ваше зимѣ ни къ сѫботѫ, jon. 18. 13 иже бѣ архиереи томъ лѣтѣ, mk. 13. 35 не вѣсте кьгда господинъ домоу придетъ вечеръ или полоу нощи, mt. 17. 18 и исцѣлѣ томь часѣ.

Razlike od Mar. različite su:

1) Riječi u Mar. neprevedene prevode se:

акриди: прѫгы mk. 1. 6.

алавастръ: стькляница mt. 26. 7 mk. 14. 3 lk. 7. 37.

ароматы: вонѧ mk. 16. 1 uz аромафы lk. 23. 56, 24. 1 ароматы jon. 19. 40.

архиереи: pl. gen. жрьць mk. 8. 31, жрьци mk. 14. 53 жрьци lk. 3. 2, uz архиереи sg. nom. mt. 26. 62. 63. 65 mk. 14. 60. 61. 63 jon. 18. 13, старѣишина архиереиска jon. 11. 49. 51, sing. loc. иереи mk. 2. 26; plur. nom mt. 21. 15, 23. 45, 26. 3, 27. 1. 6. 20. 62 mk. 14. 1. 11. 54, 15. 1. 3. 10. 11 lk. 19. 47, 20. 1. 10. 22. 66, 23. 10, 24. 20 jon. 11. 47. 57, 18. 35, 19. 6. 15. 21 старѣишины архиереискы jon. 7. 32, 12. 10 иереи mk. 11. 18. 27; plur. gen. mt. 16. 21. 26. 47 mk. 14. 43 оть старѣишинъ архиереискъ jon. 18. 3; — архиереоу dat. sing. mt. 26. 57 mk. 1. 44 jon. 18. 15. 16. 22. 24; архиереомъ plur. dat. mt. 20. 18, 26. 14, 27. 3. 12 16 mk. 10. 33, 14. 53 lk. 22. 3. 52, 23. 3. 4 jon. 7. 45, архиерея plur. acc. lk. 23. 13 (архиереовъ lk.

22. 54 jon. 18. 26 архиереова mt. 26. 51 lk. 22. 50 jon. 18. 10, архиереискъ mk. 14. 54. 66 архиереиска mt. 26. 58).

архисγнагогъ: старѣишина съборογ lk. 13. 14, отъ архисγнагога: оть старѣишины съборъска lk. 8. 49, оть старѣишины сънъмищογ mk. 5. 35, архисγнагогови: старѣишинѣ сънъмищογ mk. 5. 22 uz архисγнагоговъ mk. 5. 38.

афедронъ: проходъ mk. 7. 19, афедрономъ: проходомъ mt. 15. 7.

власфимиѣ: врѣдио слово mk. 7. 22, хоγлно глаголанне mt. 15. 19, власфимиѭ: хоγлеиие mt. 26. 65, хоγлѫ lk. 5. 21, врѣдиаа словеса mk. 14. 64, власфимиѭ рече: хоγлно бесѣдова mt. 26. 65, о власфимии: о лъжи jon. 10. 33, власфимиѩ: врѣдиаа словеса mk. 2. 7, 3. 28, власвимисаатъ: врѣдьнѣ глаголетъ mk. 3. 29, власфимисаѭтъ: врѣдънѣ глаголатъ mk. 3. 28, власфимлѣеши: съгрѣшаеши jon. 10. 36 uz власвимисаетъ lk. 12. 10.

газофилакиѩ: кровище имѣнии mk. 12. 41. 43, газофилакеови: кровищоγ имѣнии mk. 12. 41 uz: въ газофγлакиѫ lk. 21. 1, въ газофилакии jon. 8. 20.

гиафеи: бѣлилникъ mk. 9. 3.

динарь: сребръникъ lk. 7. 41.

еиќеииѣ: поновлениѩ jon. 10. 22.

отъ ефимериѩ Авиѣна: по чрѣдѣ Авиании lk. 1. 5.

иереи: жърецъ lk. 1. 5 иерѣомъ: жърцемъ mk. 2. 26, lk. 6. 4 uz: иереи sing. nom. mt. 12. 5 lk. 10. 31, иереоγ sg. dat. lk. 5. 14, иереѫ pl. acc. jon. 1. 19, архиереωмъ lk. 17. 14; по обычаю иерейскоγмоγ: по обычаоγ жърскоωмоγ lk. 1. 9. za жрьчьскоωмоγ?

икономa: домоγ строителѣ lk. 16. 8 (οἰκόνομος prevedeno je riječju строителъ i lk. 16. 1, a riječju приставъникъ lk. 12. 42).

въ ђеонѫ: въ юзеро огиьно mk. 9. 43 ωгиьное 9. 45 въ ђеонѫ огиьиѫѩ: въ юзеро ωгиьное mt. 9. 47 въ дъбрь ωгиьиѫѩ mt. 18. 9 въ ђеéииѣ: въ дъбри ωгиьнѣи mt. 10. 28, ђеоиьиѣ: дъбри ωгиьиѣї mt. 23. 15, отъ сѫда ђеонъскааго: оть огиѣ дъбръскааго mt. 23. 33, uz гееиѫ ωгъииѫѩ lk. 12. 5.

катапетазма: ωпона mt. 27. 51 uz катапетазма lk. 23. 45, (a опона i mk. 15. 38.)

кентγриона: сътиика mk. 15. 45.

краиниеко мѣсто: главиое mt. 27. 33 uz краииеко mk. 15. 22 lk. 23. 33 jon. 19. 17.

кринъ: цвѣтца: смотрите цвѣтца како растетъ lk. 12. 27.

лепта: двѣ мѣдинци mk. 11. 4 uz льптѣ lk. 21. 2 (sravni lk. 12. 59 доньдеже и послѣднѧѧ мѣдьницѫ въздаси.)

муро: масть lk. 23. 56 масть благовоньнаа jon. 12. 5, муроу: благовоньны масти lk. 7. 37, муроѭ: вонеѫ благоѫханноѫ jon. 11. 2 uz муро mt. 26. 9. 12 мура mt. 26. 7 муромъ jon. 7. 46 мироmъ lk. 7. 38.

олокавтоматъ: жеженыхъ жрьтвь mk. 12. 3.

олѣи: масло lk. 10. 34, олѣа: масла lk. 16. 6, олѣемъ: масломъ lk. 7. 46 олеемъ: масломъ дрѣвѣнынимъ mk. 6. 13 uz нолѣи mt. 25. 4 нолѣѩ mt. 25. 3 олѣѩ mt. 25. 8.

параскевьђии: патъкъ mk. 15. 42, по параскевьђии: по патцѣ mt. 27. 62 uz параскевги lk. 23. 54 jon. 19. 31 параскевгии jon. 19. 14 параскевгиѫ jon. 19. 42.

паропсиди: блюдоу mt. 23. 25. 26.

пиры: мѣха mk. 6. 8 lk. 9. 3 uz пиры lk. 22. 35 пирѫ lk. 22. 36 (i lk. 10. 4 gdje ima Mar. врѣтишта.)

прѣторъ: сѫдильница mk. 15. 12 uz преторъ jon. 18. 28. 33, 19. 9.

раввии: оучителю mt. 23. 7 оучителе mt. 23. 8 uz равви mt. 26. 25. 49 mk. 9. 5, 11. 21 jon. 1. 50, 3. 26, 4. 31, ali dolazi obratno i za оучитель u Mar. равви jon. 6. 25, 9. 2, 11. 8.

сикера: всѣкого кваса lk. 1. 15.

скандѣлъ: съблазнь mt. 18. 7bis, скандали: съблазни lk. 17. 1, скандѣломъ: блазнемъ mt. 18. 7, скандѣлы: съблазьникы mt. 13. 41, скандалисаетъ: прѣблажнѣетъ mt. 18. 6, скандалисаатъ: съблазнитъ lk. 17. 2.

скинии: кѫща mk. 9. 5 lk. 9. 33 (a mt. 17. 4 сѣни, lk 16. 10 храмы Mar. кровы.)

спира: народъ jon. 18. 12, спирѫ: народъ mk. 15. 16 jon. 18. 3 uz спирѫ mt. 27. 27.

стадии: пъприщь jon. 6. 19, 11. 18 uz стадии lk. 24. 18.

сукаминѣ: агодичинѣ lk. 17. 6.

тектонъ (сынъ): дрѣводѣлинъ mk. 6. 3 uz тектоновъ сынъ mt. 13. 55.

тетрархъ: четврътовластецъ mt. 14. 1.

хитонъ: котыга jon. 19. 23.

хламидѫ: ѡкроннцѫ mt. 27. 31 uz хламидоѭ mt. 27. 28.

хризма: помазание mk. 14. 5, хризмы: помазаниѩ mk. 14. 3 масти jon. 12. 3; хризмьныѩ: мастьныѩ jon. 12 3, гыбель хризмьнаѣ:

*

помазанию mk. 14. 4. (lk. glav. хризмож: мироми). похризмити: помазати mk. 14. 8.

упокрити: лицемѣри mt. 22. 18, 23. 13. 15. 25. 27. 29 lk. 12. 46 съ упокриты: съ лицемѣры mt. 24. 51.

I druge tuđe riječi zamijeńene su domaćimi ili poznatijimi, kao:

воукъви: кингы lk. 16. 6 7.

вельбждоу: камелю lk. 18. 25 uz вельбждъ mt. 23. 24 вельбждоу mt. 19. 24 mk. 10. 25 вельбжжди mk. 1. 6.

мисѣ: блюдоу mt. 14. 8. 11 mk. 6. 28 блоуда lk. 11. 39.

прапржда: багреница mk. 15. 17 багреницеж mk. 15. 20 прапрждьнж: багрѣнж jon. 19. 5 папрждьнжж: багрѣнж jon. 19. 2.

пѣнязъ: златицъ mt. 18. 28 пѣнаѕа: сребрьника lk. 10. 35 по пѣнаѕоу: по цатѣ mt. 20. 2. 9. 10. 13 uz пѣнязъ mt. 22. 19 mk. 6. 37, 12. 15, 14. 5 lk. 20. 24 jon. 6. 7, 12. 5 пѣнязя jon. 2. 15 пѣнязема lk. 12. 6.

склязъ: златица mt. 22. 19.

скриница: ковчежьць jon. 12. 6, 13. 29.

скждѣль: покровъ lk. 5. 19, въ скждльницѣ: въ камениця mk 14. 13.

2. Supstantiva zamijeńuju se drugimi supstantivi:

бални: враль lk. 4. 23 балниа: врача mk. 2. 17bis балии: врачевъ mk 5. 26 балнѣмъ: врачемъ lk. 8. 43.

брани: рати mt. 24. 6 mk. 13. 17, слышанія бранин: ратиаа mt. 24. 6 бранин: рати mk. 13. 17 uz брань lk. 14. 3 , 21. 9.

варъ: зиои lk. 12. 55 uz варъ mt. 20. 12.

винаревн: копачъмѣ (!) lk. 13. 7.

вода: потопъ mt. 24. 9.

вонна: спекоулатора mt. 6. 27 (inače: воиноу jon. 19. 23 воини plur. mt. 27. 27 mk. 25. 16 lk. 3. 14, 23. 36 jon. 19. 2. 24. 32 вои jon. 19. 23 pl. acc. воины lk. 7. 8 pl. gen. воинъ jon. 19. 33 вои lk. 2. 13, воиномъ mt. 28. 12, pl. istr. вои lk. 23. 11.)

врътъ: градъ jon. 18. 1 врътѣ: градѣ jon. 18. 26.

врътъпъ: градъ jon. 19. 41 пещерж mt. 21. 13 врътъпѣ: градѣ 19. 41 uz врътъпъ mk. 11. 17 врътопъ lk. 19. 4.

врѣма: лѣто lk. 13. 9, въ врѣма: въ годъ mt. 11. 25, 13. 30, 24. 45 исплъни са врѣма: испльниша са дьние lk. 1. 57.

врѣтишта: пиры lk. 10. 3, въ врѣтишти: въ вризѣ mt. 11. 21 lk. 10. 13.

въдагалиште: имѣниѩ lk. 12. 33 uz влагалище lk. 22. 36 влагалища lk. 10. 3, 22. 35.

въскрилии: прикоснѫ сѧ въскрилии ризы его: подольцѣ ризѣ его mt. 9. 20, lk. 8. 44 подразѣ ризѣ mt. 14. 36 въскрилиѣ ризъ: подолкы котыгъ, uz въскрилии mk. 6. 56.

о въскрѣшении: о въстании mt. 22. 31.

вѣстьникома: оучениkома lk. 7. 24.

вѣтроу: морю mk. 4. 39.

главѫ: зачяло mk. 12. 10.

глаголь: слово mt. 18. 16, (глаголъ бѣ: глаголемо бѣ lk. 9. 7).

година: часъ mt. 14. 15 mk. 6. 50, 15. 25 (чѣсъ) jon. 8. 20, 12. 23, 16. 4. 25. 31, 17. 1 годины: часа mt. 27. 45 mk. 15. 33 годинѫ: часъ mt. 20. 3. 5. 6. 9, 24. 42 mk. 15. 34 jon. 12. 27 годинѣ: часоу mk. 15 33 о годинѣ: о часѣ mt. 24. 36 чѣсѣ mt. 27. 46, дъвѣ годинѣ: два часа jon. 9. 11 uz година lk. 22. 53. 59, 23. 44 jon. 1. 40, 2. 4, 4. 6. 52, 16. 2, 19. 14 годинѫ lk. 12. 46 годины jon. 4. 52.

горьницѫ: ногатницѫ mk. 14. 15 uz горницѫ lk. 22. 12.

господъ: Исоусъ lk. 11. 39 господемь: богомъ lk. 1. 15.

градъца: веси jon. 11. 1 градъца: веси mt. 14. 15 mk. 6. 6.

(гробѣхъ: клѣтѣхъ mt. 10. 27).

грѫдыни: прѣзоръ mk. 7. 22.

доволъ: имѣние lk. 14. 28.

дрѣво: дѫбь mt. 13. 32 дѫбие mk. 8. 24 uz дрѣво mt. 12. 33ter lk. 3. 9, 6 43. 44, 13. 19 дрѣва mt. 21. 8 lk. 3. 9, 21. 9 дрѣвѣ lk. 23. 31 дрѣвъ mk. 11. 8.

дѣвици: отроковици mt. 14. 11 uz дѣвица mt. 9. 25 mk. 5. 41.

дѣлателемъ: жателемъ mt. 13. 30.

жрътвами: трѣвами lk. 13. 1.

законьникъ: книжъникъ lk. 10. 25, 11. 45 законьници: книжници lk. 7. 30 законьникомъ: книгчиамъ lk. 11. 52 uz законьникомъ lk. 14. 3.

застѫдьникы: дѣлателе lk. 20. 20.

зракомъ: видѣниемъ lk. 3. 22, uz зракъ mt. 28. 3.

иго: времъ mt. 11. 21. 30.

Июдеи: жидове mk. 7. 3 uz Iюдеи jon. 18. 31 itd.

Иосифъ: отьць его lk. 2. 33 не чю Iосифъ и мати его: не юста родителѣ его lk. 2. 43.

ищадиѣ: отьроди mt. 23. 33 lk. 3. 7 отьроди mt. 12. 34.

каженици: скопци mt. 19. 12ter.

ковьчегъ: корабль mt. 24. 38.

кокотъ: коуръ mt. 26. 27 mk. 14. 30. 68. 72 lk. 22 34. 60. 61 jon. 13. 38 коури mt. 26. 34. 75, кокотогласшеније: коурогласшеније mk. 13 35.

колѣна: племена mt. 24. 30.

корецъ pl. gen.: мѣръ lk. 16. 7.

користь: плѣнъ lk. 11. 22.

кровы: сѣни mt. 17. 4 храмы lk. 16. 9.

кръштенья: погрѫженија mk. 7. 4. 8.

коупла: тръжишта mk. 7. 4.

кънигы: писанија mt. 26. 54. 56 писаније jon. 13. 18, 19. 28. 36 въ кънигахъ: въ писании mt. 20. 21. 42.

въ ладиѭ: въ корабль mk. 4. 37 jon 6. 17 въ ладии: въ корабн mk. 1. 19. 20 въ корабли mk. 4. 36, ладиѩ: корабн mk 4. 36, ладиица: корабль mk. 3. 9 въ ладиицѫ: въ корабь mk. 5. 18.

лишенија: недостатка mk. 12. 44.

лобъзанья: цѣлованија lk. 7. 45.

на лозѣ: въ винограда jon. 15. 4.

лѣта: врѣмена jon. 5. 4.

лѫкавъство: пронырство mt. 22. 18.

любодѣица: блѫдници mt. 20. 21. 31.

маломоштнѭ: бѣдникомъ mt 9. 43.

въсего мира: твари всеѧ mt. 13. 35.

мльва: плищь mt 26. 9, 27. 24 mk. 5. 38, 14. 2 мльвѫ: плищь mk. 5. 38.

мошъны: мѣшца πήραν mt. 10. 10.

мрѣжа: сѣть jon. 21 6.

мъзды: пищѫ m^t. 10. 10.

мысліѭ: разоумомъ mt. 27. 37 оумомъ mk. 12. 13.

наслѣдьникъ: причастьникъ mk. 12. 7 lk. 20. 14 наслѣдьника: ѡбещника lk. 5. 10.

неволѣ: ноужда mt. 18. 7.

въсѣкъ недѫгъ: въса ѩзѫ mt. 10. 1.

неуистоты: бесправдъıѣ mt. 23. 25.

въ ножьници: въ мѣсто свое jon. 18. 11.

обѣдъ: хлѣбъ lk. 14. 25.

одромъ: ложемъ lk. 5. 19.

Осифъ: Іѡ(а)нъ mt. 13. 55.

отрокы: дѣти mt. 21. 15, отроковица: отроча mk. 5. 41; uz отрочины: из дѣтьска mk. 9. 2, отроча: дѣтищь lk. 1. 66 80 отрочате: дѣтища lk. 1. 59.

отъпадание: оставленије mt. 26. 28.

отъноуштение: оставление lk. 1. 77, 3. 3 отъноуштенню: къ оставление lk. 24. 47.

къ пиштн: къ крьмли lk. 7. 25.

плаштаница: понѣвицѫ mk. 15. 46.

плеща: рама mt. 23. 4.

подъбѣгоѫ: ѡтьпоущеницеѫ mt. 9. 19.

подъметы въскрилиѣ: подолкы котыгъ mt. 23. 5.

полъ: странѫ mt. 19. 1, створи и искони мѫжескъ полъ и женескъ: створи и испръва мѫжа и женѫ mt. 19. 4.

попошение: оукоризнѫ lk. 1. 25. (acc.)

постомъ: алканиемъ mt. 17. 21 алчъмъ lk. 2. 39.

призракъ: мъчьтъ mt. 14. 26.

приставьникъ: строитель lk. 16. 1. 3.

прѣльстение: пята jon. 13. 18.

пръта: льна mt. 11. 20.

къ пѫчинѣ: къ ширинѣ mt. 18. 6.

разга: лоза jon 15. 32.

ремене: въстѧгы mk. 1. 7 вѧзы lk. 3. 16.

ризѣ: котыгъ mt. 23. 5.

свѣта: вѣка mt. 13. 22.

при четврътѣи стражи нощтиѣи: четврътыи часъ нощныи mk. 6. 48.

стоуденецъ: кладязъ lk. 14. 5.

съвѣдение: послоушьство mk. 1. 44, съвѣдѣтель: послоухъ mk. 14. 63, послоухоу (dual) mt. 18. 16, съвѣдѣтельство: послоушьство mk. 6. 11, 13. 9, 14. 59 jon. 8. 17, съвѣдѣтельства: послоушства mk. 14. 55.

съкровиште: имѣние mt. 19. 21 lk. 12. 23, съкровиштю: имѣнию mt. 13. 44 съкровишта: житница lk. 12. 24, въ скровиштихъ: въ кровѣхъ mt. 24. 26.

съложениѣ: начала lk. 11. 56.

сънемъ: съборъ mt. 26. 59 jon. 11. 57 сонъмы: съборъ mt. 10. 17; въ сънмиште: въ съборище mt. 12. 9 lk. 4. 6 и-сънмишта: съ съборища lk. 4. 38, сънмищю: съборищоу lk. 8. 41 въ сънмишти: въ съборищи lk. 4. 20, сънмиштъ: съборищь lk. 13. 10 jon. 11. 42 на сънмиштихъ: на съборищихъ mt. 9. 35, 10. 17, 13. 34, 23. 6. 34 lk. 4. 15, 11. 43.

сѣма: племя jon. 8. 33. 37 сѣмене: племене mk. 12. 20. 21. 22 jon. 7. 42.

сѫмьнениемъ: блюдениемъ lk. 17. 20.

точило: тѣскъ mk. 12. 1.

тръхътъ: мѣдьницѫ lk. 12. 59.

храмъ: домъ mt. 12. 44 клѣть lk. 5. 19, храма: клѣти mt. 24. 43 въ храмѣ: въ домоу mt. 24. 18.

христъ: господь mt. 28. 6.

хыштениѣ: грабленим mt. 23. 25 lk. 11. 39.

чловѣкъ: Галилеанъ lk. 13. 12, чловѣкови: мѫжеки lk. 6. 8.

чрѣвиемъ: сапогъ mk. 1. 7.

чрѣждение: гошение lk. 5. 29.

чада: дѣти mt. 18. 25 чадъ: дѣтии mt. 22. 24.

чюдо: знамение jon. 4. 25.

ѩзыкоу: странѣ mt. 21. 43 ѩзыци: страни mt. 11. 21, 25. 32 lk. 12. 30 ѩзыкы: страны mt. 28. 19 ѩзыкъ: странъ mt. 20. 25 ѩзыкомъ: странамъ mt. 10. 12, 11. 18, 20. 19, ѩзычьникъ: страникъ mt. 18. 17.

ѫтробы: чрѣва lk. 1. 42 въ ѫтробѣ: въ чрѣвѣ lk. 1. 44.

3. **Supstantiva** zamijeńuju se supstantivi **istoga korijena ali druge tvorbe**, kao:

Андрѣа: Андреи mk. 13. 3 jon 12. 22.

благодѣть: благодать jon. 1. 17 (tako i lk. 2. 36. 52 i svuda).

богочьтецъ: богочьстивецъ jon. 9. 13.

владичьства: владичьствим lk. 3. 1.

власть: область jon. 2. 2.

вратьникоу: вратарю mt. 13. 34.

въскръсновении: въскресении mt. 27. 53.

вѣтвье: вѣтьвь mt. 13. 20.

вѣие: вѣтви jon. 12. 13.

господь: господинъ mt. 18. 25, 24. 46, 25. 19. 21 mk. 12. 9, 13. 35 lk. 13. 25, 16. 3. 8 господа: господина lk. 12. 47 jon. 13. 16, 15. 21 господи: господина lk. 16. 5 господьма: господинома lk. 16. 13 a obratno: господинъ: господь mt. 25. 48 49 господиноу: господеви lk. 12. 2, 14. 21 господоу mt. 9. 38.

дира: раздрание mt. 9. 16 mk. 2. 21.

дѣтиштемъ: дѣтемъ mt. 11. 16.

животъ: жизнь mt. 18. 8. 9, 19. 16. 17. 29, 25. 46 jon. 6. 51 житие mk. 9. 43 jon. 6. 63, живота: житим jon. 6. 33 житие jon. 17. 2. 3, въ животѣ: въ жизнь вѣчнѫѭ jon. 12. 25; — жилиште: житие mk. 5. 3.

жрѣбецъ: жрѣба mk. 11. 2.

запоустѣние: опоустѣние lk. 21. 20.

зрънѣ: зрънии mk. 4. 31.
кодрантъ: кондратъ mk. 12. 42.
коньчина: кончание mt. 13. 39 конецъ mt. 26. 58 mk. 3. 20, 14. 41 на коньчинѣ: на концы mk. 5. 23.
корениѣ: корене mk. 4. 6
коша: кошницъ jon. 6. 13.
кънижьници: книгчиѧ mt. 23. 27, 26. 57.
куриниеа: куриниеанина lk. 23. 26.
лихоимствие: лихоимьство lk. 12. 5.
лицоумѣрие: лицоумѣрство mk. 12. 15.
льсть: прѣльсть mt. 13. 22.
милостынѧ: милование lk. 12. 33.
младънецъ: младенищь mt. 21. 16 lk. 1. 41. 44.
мытарь: мытоимецъ mt. 10. 3, 18. 17 (мытарь: оучастие емлѧща lk. 5. 27) мытаре: мытоимци mt. 20. 21. 31. 32 (оучастие емлющеи lk. 7. 29, 15. 1, мытарь: оучастие емлющиихъ lk. 5. 29) мытаремъ: мытоимцемъ mt. 11. 19 (съ мытари: съ емлющими оучастие lk. 5. 30.)
наводнию: поводии lk. 6. 48.
невѣрьствию: невѣрю mk. 9. 24; невѣрьство: невѣрствиѧ mt. 13. 58 невѣрование mt. 17. 20.
обитѣль: обитѣльница mk. 14. 14 (обитѣли: обѣти jon. 14. 2.)
обласТь: властть mt. 20. 21. 28 mk. 11. 20 lk. 20. 2 jon. 10, 18 области: власти jon. 19. 10 областиѧ: властиѧ mk. 11. 28. 29 властиѧ lk. 20. 2.
окуа едино: оцꙗ единѧ mt. 12. 11.
одѣание: ѡдеждѧ mt. 22. 11. 12; одѣние: одѣание mt. 28. 4 lk. 9. 29.
оплотомъ: плетомъ mk. 12. 1.
отьуьствие: ѡтьуьство mt. 13. 54 отьуьствии: отьуьствѣ mt. 13. 57 uz отьуьствие mk. 6. 1. itd.
пешть: пещера jon. 11. 38.
пльновение: плюновение jon. 9. 6.
попелѣ: пепелѣ lk. 10. 13bis.
поурънала: поурьпалиника jon. 4. 11.
похоти: похотѣние jon. 8. 48.
по приключаю: по слоучаю lk. 10. 31.
проказа: проказение mk. 1. 44.
пропадъ: пропасть lk. 16. 26.
пропатие: распатие mt. 20. 19. 27. 31 lk. 23. 23.

прѣгрѣшєнии: съгрѣшєнии mk. 11. 26.
прѣдъсѣданиѣ: прѣдъсѣдѣнию lk. 20. 46.
прѣждєзъваниѣ: прѣдъзванию lk. 20. 46.
прѣмѫдрости: мѫдрость lk. 11. 31.
птєнъца: птєнища mt. 23. 37, птєнъца голѫбина: голѫбиничища lk. 2. 24.
раба єдина: рабыни єтєра lk. 22. 56, obratno рабыни: раба mk. 14. 69.
раждиє: рождиє jon. 15. 5.
распрѣ: распрѣниє jon. 10. 19.
свѣдѣниє: свѣдѣтєльство mt. 10. 18.
свѣтильникъ: свѣтила mt. 25. 7, свѣтильника: свѣщѫ lk. 15. 7 свѣтильникы: свѣща mt. 25. 1. 2 съ свѣтильникы: свѣщами mt. 25. 4; свѣщьницѣ: свѣтилѣ lk. 11. 33.
сєдмицєѭ: сєдмоѩицєѫ mt. 18. 22: (сєдмєрицєѭ: сєдмищи lk. 17. 4bis).
смоковьницѫ: смоквє mt. 21. 19 uz смоковница mt. 21. 20.
статиръ: статирѫ mt 17. 27.
сѫпрємъ: сѫпєрникомъ lk. 12. 58.
сѫсѣдыня: сѫсѣды lk. 15. 9.
токъ: тєчєниє lk. 8. 44.
въ точєнии кръвє: въ тєчєнии кръвнѣмъ lk. 8. 48.
оужасъ: оужасєниє lk. 4. 36.
оукроємъ: оукриємъ jon. 11. 44.
въ оутрьнии: на оутрию mk. 11. 12 (въ оутрѣи: на оутрию mt. 15. 1 jon. 12. 12).
оутѣха: оутѣшєниє lk. 6. 24 оутѣхы: оутѣшєнию lk. 2. 25.
храмины: храмъ lk. 15. 8.
цѣсарь: царь svuda tako; цѣсарьствиє: царство mt. 10. 7, 11. 12, 13. 31 itd. uz царьствиє mt. 12. 28, 11. 11 itd.
чєтврътовластєцъ: чєтврътовластиникъ mk. 9. 7.
чловѣкооубиниць: чловѣкооубиница jon. 8. 44.
шьстьє: шєствиє lk. 13. 22.
юноша: юнота mt. 19. 20. 22.
ютро: за оутра mk. 11. 20, 13. 15.

4. Za supstantiv u Mar. dolazi adjektiv, kao:

бѣсъ ли имаши: бѣсьнъ ли єси jon. 7. 20, доухъ бѣса: бѣсєнъ lk. 4. 33, о кънѧѕи бѣсъ: кнѧѕємъ бѣсовьскыимъ mt. 12. 24.
да бѫ и прѣдали области воєводы: воєводьнѣи lk. 20. 20.
силѫ врага: вражнѫ lk. 10. 19.

лице небеси оумѣете разлѫчати, а знамениѣ врѣменемъ не можете: а знамении врѣмениихъ не можете lk. 16. 3.

съзиждате домы въдовицъ: домы вдовиихъ mt. 23. 13.

въторицеѭ: второе mt. 26. 42 mk. 14. 30. 72 jon. 21. 16.

власи главы: главнии mt. 10. 30.

въ рѫкы грѣшьникомъ: грѣшныихъ mt. 26. 45. mt. 25. 45.

въ домоу Давида отрока своего: въ домоу Давыдовѣ lk. 1. 69.

десницѫ: десныѫ рѫкѫ mt. 27. 29.

дльгъ: дльжное mt. 18. 30.

тяготѫ дьне: дьньныѭ mt. 20. 12.

женихъ: женли са mt. 9. 15, 25. 10 mk. 2. 19. 20 lk. 5. 34. 35 жениха: женащаго са mk. 2. 19.

скрьжетъ зѫбомъ: зѫбьны mt. 13. 50.

цѣсарь Іюдеомъ: царь Іюденскъ lk. 23. 3, въ Іюдеѭ: Іюденскѫѭ jon. 11. 7.

село кръве: кръвное mt. 27. 8, въ теченин кръве: въ точении кръвнѣмъ lk. 8. 43 цѣна кръве: кръвнаа mt. 27. 6.

отъ витиниѩ градьца марнина и марты сестры ѥѩ: отъ веси Марнины и Марѳины сестры еѫ jon. 11. 1.

мъножьство рыбъ: многы рыбы lk. 5. 6.

Ісоусъ Назарѣа: Ісоуса Назаренскааго jon. 18. 5.

опрѣснокъ: опрѣсньчныи mt. 26. 17.

мы вы бес печали сътворимъ: васъ беспечалны mt. 28. 14.

имѫшти алавастрь хризмы нардъны пистикиѩ драгы: имѫщи стькльницѫ помазаниѩ нардъна пистикинна драгааго mk. 14. 3.

жена же бѣ поганыни Сурофиникиссаныни: жена же бѣ пливиска Сурынифуникиснавнии mk. 7. 26.

праведьници: праведнии mt. 25. 37.

пришельца: приходаща mt. 23. 15.

въ кръви пророкъ: кръвиѩ пророчьскыѫ mt. 23. 30.

прѣлюбодѣина: блѫдиаго mk. 8. 38.

идѣте на исходишта пѫтии: пѫтнаа mt. 22. 9.

сътвористе вьрътьпъ разбоиникомъ: пещерѫ разбоиничьскѫѫ mt. 21. 13.

слѣпецъ: слѣпы mk. 10. 51.

овьца стада: стадныѫ mt. 26. 31.

странѣ Нюденстцѣи: горнѣи (ὀρεινῇ) Нюденсцѣи lk. 1. 65.

третицеѭ: третие mt. 14. 41.

вѣнецъ отъ трънинѣ: трьновъ mt. 27. 29.

въ имѧ оученика: оучениче mt. 10. 42.
въ рѫцѣ человѣкомъ: въ рѫкы человѣчьскы mt. 17. 22.
нѣсть пророкъ бе-чьсти: бечьстьнъ mk. 6. 4.

slično: **дроугаа прозѧбѫ зане не имѣше глѫбины землѣ: възни-кошѫ за не не имѣаше глѫбины земныѧ** mt. 13. 5.

5. Ređe dolazi obratno za adjektiv u Mar. supstantiv:
стадо свино: свинии mk. 5. 11.
въ рожденыхъ женами: въ рождании женстѣамъ mt. 11. 11.
въ Iѡръданисцѣи рѣцѣ: въ Iѡрданѣ mk. 1. 5.
жена хананаиска: ханаанѣини mt. 15. 22.
грѣшенъ: грѣшникъ jon. 9. 24.
цѣсарѣ Iюденска: царѣ Июдеѧ lk. 1. 5.
Искариотьскы: Iскариѡтинъ mt 10. 4
отъ кроупицъ дѣтескъ: дѣтии mk. 7. 28.
мѣсто мѫчєноє: мѫчениѧ lk. 16. 28.

исцѣли мъногы недѫжины имѫшта различьны ѩза: недѫгы имѫщѧ различными ѩзами mk. 1. 34.
праведьнааго: праведника mt. 27. 24
на соухо: на землѧ lk. 5. 11.

6. Adjektiva u Mar. zamijeńuju se drugimi adjektivi, ili istimi ali druge tvorke, i inim n. p.:
Авраамль: Аврамовъ mk. 12. 26.

архиереова: архиереиска mt. 26. 58 mk. 14. 27 **архиереискъ** mt. 14. 54. 66.
безоумьне: безоумлє lk. 12. 20.
благо: добро mt. 19. 16, lk. 6. 35 **благостьнъ (ирємъ)** mt. 11. 13.
божие цѣсарьствие: царьство небесное mk. 10. 14.

больши (дира): горе (раздрание) mt. 9. 16, **больши заповѣдь: великаа заповѣдь** mt. 22. 38.
боуи: юродивъ mt. 25. 2 **юродиви** mt. 23. 17. 19. **боуѩ: юроди-выѧ** mt. 25. 3. 8.
бѣдьноу: врѣдноу mt. 18. 8.

велии, велеи: великъ lk. 1. 15 **великы** lk. 23. 23 **велики ихъ** jon. 21. 11 **вельѣ: велика** mt. 15. 28 **велиѣ: велика** lk. 5. 29, 6. 49, 16. 26, 21. 23 **велие: велико** mk. 5. 11 lk. 5. 29, 6. 49 **велиѭ: великѫ** lk. 2. 10, 14. 6 jon. 6. 18 **велию: великоу** jon. 6. 18 **велиеѭ: великѫѭ** mt. 28. 8 **великоѭ** lk. 24. 52 **многѫ** mt. 24. 30 **велиемъ: великомъ** mt. 24. 31, 27. 46 mk. 15. 34 lk. 1. 42, 2. 7, 4. 38. 38, 8. 28, 23. 46 jon. 11. 43, i obratno: **великъ: велии** jon. 19. 31.

възможьно: мощно mt. 24. 24, 26. 39 mk. 14. 35 аже възмогѫтъ mk. 13. 22, вьсѣ възможьна: все мощно mt. 19. 26, не възможно: немощно mt. 17. 20, 19. 26 не възможъна сѫтъ: не мощно естъ mk. 10. 27.

вънѣштънимъ: вънѣшнимъ mk. 4. 11.

вънѫтрънее: ѫтрънее mt. 23. 26.

вѧште: множае lk. 7. 43.

гадаринскѫ: галилеискѫ mk. 5. 1, гадаринскыѩ: гергесинъскыѩ lk. 8. 37.

галилеискѫ: Іюдеискѫ mk. 1. 28.

въ законѣ господьни: мѡүсеѡвѣ lk. 2. 24.

вьсѣ готова: все оуготовано mt. 22. 4.

дивъна: славна lk. 5. 26.

добрѣа: добрѣ mt. 18. 8. 9, 26. 24 добрѣе mk. 9. 43 добрѣє mk 9. 47. добрѣе: оүне jon. 18. 14.

домаштьнии: домашнии mt. 10. 36.

достоинъ: подобенъ lk. 7. 6 достоина: подобна lk. 7. 7, не достоино естъ: не подобаетъ сѧ mt. 27. 6, не достоино бѣ: не достоꙗше mt. 12. 4.

дрѧхла: драсела lk. 24. 17.

животъныи: оживлѣжи jon. 6. 35. 48.

земльскаа: земнаа mt. 24. 30.

иночѧда: единочѧда lk. 8. 42, иночѧдааго: единочѧдааго jon. 3. 18.

искрънии: ближнии lk. 10. 36 искрънѣго: ближнѣго mt. 22. 39 mk. 12. 31. 33.

исто: право mk. 7. 35; истовое: истиньное jon. 4. 37.

Іюдеискъ: жидовъскъ mk. 15. 2. 26 жидовъскыи mk. 15. 18 Іюдеиска: жидовьска mk. 15. 9. 12 jon. 2. 13.

лозънааго: винограднааго mt. 26. 29.

лоүчъши: оүнши mt. 10. 30 лоүчьше: оүнше lk. 12. 24 лоүче: оүнѥ lk. 5. 39 лоүчеи: оүне mt. 12. 2.

лъжи: лъживи mt. 24. 24 mk. 13. 22 лъжнимъ: льживимъ lk. 6. 26.

лѣны: лѣнивыи mt. 25. 26.

лѫкавы: пронърливыи mt. 18. 32 лѫкаво: пронырливо mt. 20. 5.

лютьшь: лючьшъ mt. 12. 45.

маловѣри: маловѣрнии lk. 12. 28.

матоүсаль: матоүсаловъ lk. 3. 37.

мили емоү быша: милосръдова о нихъ mk. 6. 34.

милосръдъ: милостивъ mt. 16. 22 i obratno: милостиви: милосръди lk. 6. 36.

бѫдетъ млада: бѫдетъ ѡмладѣла mt. 24. 32.

Мѡсеовахъ: Мѡсииахъ mk. 12. 26.

не по мъногоу же: мало же по томъ mt. 26. 73 мъножаишиихъ: мнозѣ lk. 11. 53 (мъного: зѣло lk. 7. 47).

мьнѣи: мьнии mt. 11. 11 мьньшими: маломъ lk. 7. 47.

насѫштъны: надневны lk. 11. 3.

небеское: небесное mt. 10. 7, 11. 12, 13. 24 небескааго: небесьнаго mt. 13. 11 небесцѣмъ: небесинѣмъ mt. 11. 11 itd. небескымъ: иже естъ въ небесехъ mt. 18. 14.

неключимааго: непотрѣбнаго mt. 25. 30.

неповиненъ: чистъ mt. 27. 24.

несъмыслънаа: неразоумнаа lk. 24. 25.

ништии: оубозии mt. 11. 5 ништиимъ: оубогымъ mt. 19. 21, 26. 9.

въ окрѫстьнаѩ: въ окрѫстныѩ веси lk. 9. 12.

отърадиѣѥ: лъгъчѣе mk. 6. 11.

отъроуьна: отречена lk. 14. 18.

подънебескѫѭ: подънебесиѣи lk. 17. 24.

праведьни: правдиви mt. 23. 28.

прапрѫдьнѫ-нѫѭ: багрѣнѫ jon. 19. 2. 5

въ проуии день: въ дьнь по семъ lk. 9. 37.

пръва: првѣниши mk. 12. 28. 30.

прѣдьнии: старѣи mt. 20. 7.

Салань: Салановъ lk. 3. 35.

самарьскъ: самарнискъ jon. 4. 5.

скатъ: благъ lk. 11. 13.

семеоновъ: семенинь lk. 3. 26.

силоуамсцѣ: силоамли jon. 9. 7.

симоню: симоновоу jon. 13. 26.

скръбни быша: опечалишѫ сѧ mt. 17. 23.

скѫдѣльничи: керамиичи mt. 27. 9 скѫдѣльниково: кераминьниче mt. 27. 7.

странънымъ: тоуждимъ mt. 27. 8.

стрънпътънаѣ: кривая lk. 3. 5.

въ соуе: без оума mt. 15. 9 mk. 7. 7.

сырѣ: соуровѣ lk. 23. 31.

Сумеоновъ: Сумеонь lk. 3. 30.

Тарань: Θарановъ lk. 3. 34.

таготьнѣ: тажьцѣ mk. 14. 40.

тажьцѣ: отажьчѣлѣ mt. 26. 43.

оусєлєнѫѭ: вселенѫѭ lk. 2. 1.

чловѣчьскъ: чловѣчь jon. 12. 34 чловѣчьскы: чловѣчь lk. 17. 30 jon. 5. 27 чловѣчьскыи: чловѣча lk. 12. 16 чловѣчьскааго: чловѣча lk. 17. 26, 21. 27, 22. 48 чловѣчьскоумоу: чловѣчю jon. 12. 43 чловѣчьстѣмъ: чловѣчи lk. 18. 31.

шестаа: третиѩ jon. 19. 4.

о шюѭ: о лѣвѫѭ mt. 20. 21. 23, 23. 32. 41, 27. 38.

шчьнъ: шчмѣнъ jon 6. 9 шчьнъıхъ: шчнѣнъıхъ jon. 6. 13.

7. Razlike kod pronomina.

Za мєнє u Mar. dolazi мѧ: mt. 18. 5 иже колиждо приеметъ отроча таково въ имѧ мое, мене приемлетъ: мѧ. jon. 15. 24 възненавидѣша и мене и отьца моего: и мѧ. obratno dolazi мєнє za мѧ: mt. 26. 55 изидете ѩти мѧ: изыдосте ѩти мєнє. — Za мєнє dolazi ми: lk. 10. 5 да застоитъ мене: ми. — Za мьнѣ dolazi ми: mt. 26. 53 приставитъ мьнѣ ваште ли дъва на десѧте леђеона анђелъ: приставитъ ми. — Za мѧ dolazi мнѣ: mt. 26. 12 на погребение мѧ: мнѣ. — Za намъ dolazi вамъ: jon. 11. 50 оуне естъ намъ: вамъ; obratno намъ za вамъ: jon. 6. 27 еже сынъ чловѣчьскы вамъ дастъ: намъ дастъ. — Za тебѣ dolazi ти: mt. 26. 17 къде хоштеши оуготоваемъ тебѣ пасхѫ ѣсти: оуготоваемъ ти. jon. 5 12 кто естъ чловѣкъ рекы тебѣ: рекы ти; obratno ти za тебѣ: mk. 2. 5 отъпоуштаѭтъ ти сѧ грѣси: отъпоущаѫт сѧ тебѣ, lk. 7. 8 отъпоуштаѭтъ ти сѧ грѣси: отьдаѫт сѧ тебѣ. — Za ти dolazi єго: jon. 4. 51 сынъ ти живъ естъ: сынъ єго. — Za въ тебѣ dolazi въ нєи: mt. 23. 27 посланыѩ въ тебѣ: въ нѣи. — Za ны (dual) dolazi на: lk. 7. 20 Іоанъ крьститель посъла ны къ тебѣ: на къ тебѣ. — Za вы (dual) dolazi ва: mk. 1. 17 сътворѭ вы быти ловьца чловѣкомъ: ва ловца; mk. 14. 13 идѣта въ градъ и сърѧштета вы (nom.) чловѣкъ (acc.): и сращетъ ва (acc.) чловѣкъ (nom.) — Za вамъ dolazi вашь: mt. 23. 11 болеи васъ да бѫдетъ вамъ слоуга: вашь слоуга. — Za васъ dolazi вамъ: lk. 6. 33 благотворите благотворѧштиимъ васъ: вамъ; jon. 15. 15 юже не глаголѭ васъ рабъ: вамъ раби. — Za васъ dolazi вы: lk. 11. 20 постиже на васъ цѣсарьствие божие: на вы, a obratno васъ za вы: mt. 28. 14 мы . . вы бес печали сътворимъ: васъ беспечалины. — Za вы dolazi вамъ: lk. 6. 37 отъпоуштаите и отъпоустатъ вы: отъпоустатъ вамъ; mk. 15. 9 хоштете ли да отъпоуштѫ въ (= вы) цѣсарѣ Июденска: вамъ царѣ жидовъска. — Za

себе dolazi сѧ: jon. 2. 24 самъ же Ісоусъ не въдааше себе въ вѣрѫ ихъ: не вдааше сѧ.

Za и dolazi мѧ: чловѣкъ повѣдѣ Іюдеомъ ѣко Ісоусъ естъ иже и сътвори цѣлѣ: иже мѧ. Za иже dolazi ѣко: lk. 7. 49 кто сь естъ иже и грѣхы отъпоуштаатъ: ѣко и грѣхы отъдаетъ; za иже dolazi кто: mt. 10. 14 иже колижьдо не приіметъ васъ: кто любо аще не приемлетъ васъ; za въ ньже dolazi въ кыи: mt. 10. 11 въ ньже колиждо градъ вънидете: въ кыи любо градъ. za е dolazi слово: mt. 13. 22 льсть богатьства подавлѣетъ е: слово; za еже dolazi егоже і кого: mt. 16. 19 еже аште съвѧжеши на земи бѫдетъ съвѧзано на небесехъ, и еже аште раздрѣшиши на земи, бѫдетъ раздрѣшено на небесехъ: егоже .. свѧзанъ .. и аще кого раздрѣшиши .. раздрѣшенъ. za еже dolazi ѭже: mt. 20. 22 еже азъ крьштаѭ сѧ: ѭже азъ имамь крьстити сѧ; za еже dolazi ѩже: jon. 2. 23 видаште знамениѣ еже творѣаше: ѩже; za его dolazi того: mt. 28. 4 отъ страха же его сътрѧсѧ сѧ стрѣгѫштеи: отъ страха того страсошѧ сѧ; za ѣже dolazi ѣкоже: mt. 21. 6 сътворьша ѣже повелѣ има: ѣкоже. za ѩ dolazi osoba: mk. 9. 33 въпрашааше ѩ: въпрашааше оученикы своѩ; za имъ dolazi его: mt. 11. 20 въ нихъ же бышѧ мъножаишаѩ силы имъ: его; za съ нимъ dolazi съ неѭ: mt. 21. 2 обрѧштета осьлѧ привѧзано и жрѣбѧ съ нимъ: съ неѭ (držeći осьлѧ za осьлицѫ); za ею dolazi его: lk. 2. 22 егда исплънишѧ сѧ дьнье очиштениѣ ею: его; za ихъ dolazi нашихъ lk. 1. 77 отъпоуштение грѣховъ ихъ: оставление грѣхъ нашихъ.

Za цѣмъ dolazi нѣкымъ lk. 14. 8 егда зъванъ бѫдеши цѣмъ на бракъ: нѣкымъ.

Za не къто dolazi никтоже: mk. 13. 5 блюдете сѧ да не кто прѣльститъ васъ: да никтоже, mk. 9. 30 не хотѣаше да къто оувѣстъ: да никтоже; za чьто dolazi како: lk. 6. 30 что ти имѧ естъ: како ти естъ имѧ, za чесомоу dolazi комоу: чесомоу оуподобимъ цѣсарьствие божие: комоу; чьто: mk. 10. 51 чесомоу хоштеши да сътворѭ тебѣ: чьто хощеши.

Za овогo-овогo dolazi овогo-оногo: mt. 21. 35 овогo бишѧ овогo же оубишѧ: овогo бишѧ оногo оубишѧ; za онъ dolazi osoba: mt. 24. 2 i mk. 14. 61 онъ же: Исоусъ же, mk. 14. 31 Петръ же; za оно dolazi то: mt. 14. 1 въ врѣмѧ оно: въ то же врѣмѧ.

Za сь dolazi сии i stegnuto си: jon. 6. 56 сь естъ хлѣбъ: сии естъ хлѣбъ, jon. 7. 8 вы възидѣте въ праздьникъ сь: въ праздникъ сиї, jon. 3. 2 бѣ же чловѣкъ отъ фарисеи, сь приде къ немоу: си

приде, lk. 14. 30 ѣко сь члоеѣкъ начатъ съдати: сии члоеѣкъ, lk. 17. 18 како не обрѣтж сѧ възвраштьше сѧ дати славж богоу тъкъмо иноплеменикъ сь: иноплеменикъ сии; za сь dolazi се: mt. 13. 20. 22 23 сѣаное на камении сь естъ слышаи слово: се естъ; za сии (pl.) dolazi се: mk. 14. 60 не отъвѣштаеши ли ничесоже что сии на тѧ съвѣдѣтельствоуѭтъ: что се на тѧ послоушьствоуѭтъ; za сь dolazi тъ: mt. 19. 11 не вьси въмѣстатъ словесе сего: словесе того, mt. 10. 23 въ градѣ семь: въ градѣ томь; za отъ сего dolazi отьтоли: jon 6. 66 отъ сего мьнозии отъ оученикъ его идж въспать: отьтоли; za по сихъ по семоу dolazi такожде: lk. 6. 23 по сихъ бо творѣахж пророкомъ отьци ихъ: такожде бо. lk. 6. 26 по семоу бо творѣахж . . такожде бо . .

Za тъ dolazi сь: mt. 11. 14 тъ естъ Ілиѣ: сь ѥсть Ілиѣ, za то dolazi се: mk. 13. 11 то глаголете: се глаголите; za ти dolazi сии: jon. 17. 8 и ти приѩсѧ: и сии приѩшѧ, za тѣма dolazi онѣма: mk. 16. 13 ни тѣма же вѣры ѩсѧ: ни онѣма.

Za цѣмъ dolazi нѣкымъ: lk. 14. 8 егда зъванъ бѫдеши цѣмъ на бракъ: нѣкымъ; za никъıи dolazi никто: jon. 8. 11 никъıи же ли тебе не осѫди? она же рече: никъıи же: никто ли же тебе не осѫди? она же рече: никтоже.

Za вьсѣкъ dolazi često вьсь: mt. 9. 35 цѣлѧ вьсѣкъ недѫгъ: вьсь недѫгъ, mt. 10. 1 цѣлити вьсѣкъ недѫгъ и вьсѣкѫ болѣзнь: цѣлити вьсѫ ѩзѫ и вьсѫ болѣзнь, lk. 10. 1 въ вьсѣкъ градъ и мѣсто: въ вьсѧ грады и мѣста, lk. 16. 19 на вьсѣкъ денъ: на вьсѧ дьни, lk. 20. 18 вьсѣкъ падъı на камени томъ съкроушитъ сѧ: весь падъıи, jon. 2. 10 вьсѣкъ члоеѣкъ: весь члоеѣкъ, jon. 3. 8 тако естъ вьсѣкъ рождены отъ доуха: весь рождены, jon. 3. 15 да вьсѣкъ вѣроуѩи во нь не погыбнетъ: да весь вѣроужи, jon. 3. 20 вьсѣкъ дѣлаѩ зъла: въсь дѣлажи, jon. 6. 40 вьсѣкъ видаи сына и вѣроуѩи въ него имѣтъ живота вѣчьнааго: весь видаи, jon. 4. 13 вьсѣкъ пиѩи отъ воды сиѩ въжаждаетъ пакы: весь пижи; mk. 7. 18 вьсѣко еже из вънѹ въходитъ въ члоеѣка: въсе еже; lk. 4. 13 съкончавъ вьсѣко искоушение диѣволъ отиде отъ него: въсе искоушение, lk. 6. 30 вьсѣкомоу просѧштоумоу оу тебе даи: всемоу просѧщоомоу оу тебе даждь, jon. 6. 39 се естъ волѣ посълавъшааго мѧ отьца, да вьсѣко еже дастъ ми, не погоублѭ: да все еже дастъ ми, jon. 17. 2 да вьсѣко еже еси емоу далъ, дастъ имъ живота вѣчьнааго: да вьсѧ же еси емоу даль, jon. 1. 9 иже просвѣштаетъ вьсѣкого члоеѣка: всего члоеѣка, lk. 19. 26 вьсѣкомоу имѫштюмоу

дадатъ: всемоу имащомоу, lk. 4 5 показа емоу вьсѣка цѣсарьствиꙗ: вьсѣ царьствиꙗ.

Za мои dolazi свои: mt. 26 53 ли мьнитъ ти сѧ ѣко не могѫ нынѣ оумолити отьца моего: отьца своего, lk. 7. 8 глаголѭ рабоу моемоу: рабоу своемоу, lk. 15 29 да съ дроугы моими възвеселилъ сѧ бимъ: съ дроугы своими повеселилъ сѧ бихъ, mt. 11. 10 азъ посълѭ анђелъ мои прѣдъ лицемь твоимъ: аггелъ свои, mt. 13. 35 отъвръзѫ въ притъчахъ оуста моѣ: оуста своа; — za свои dolazi твои: mt. 7. 10 чьти отьца своего и матерь своѭ: отьца твоего и матерь твоѫ, mk. 12. 30 възлюбиши господа бога твоего .. вьсеѭ доушеѭ своеѭ и вьсеѭ мыслиѭ своеѭ: всеѫ доушеѫ твоеѫ и всѣмъ оумомъ твоимъ; — za свои dolazi мои: lk. 12. 4 глаголѭ же вамъ дроугомъ своимъ: дроугомъ моимъ; — za твои dolazi свои: jon. 5. 8 възъми одръ твои: одръ свои, mt. 18. 33 не подобаше ли и тебѣ помиловати клеврѣта твоего: клеврѣта своего, mt 22 37 възлюбиши бога твоего вьсѣмь срьдьцемъ твоимъ: бога своего вьсѣмъ срьдьцемъ своимъ, mt. 25. 21. 23 вънииди въ радость господи твоего: господа своего, lk. 2. 29 нынѣ отъпоустиши раба твоего: раба своего, lk. 6. 42 изъми прѣвѣе бръвъно из очесе твоего: из очесе своего, lk. 10. 27 възлюбиши искрьнѣаго твоего ѣко самъ сѧ: искрьнѣаго своего, jon. 5. 10 не достоитъ тебѣ възати одра твоего: одра своего, mk. 19. 21 продаждь имѣние твое: имѣние свое, mt. 13. 27 не добро ли сѣма сѣлъ еси на селѣ твоемъ: на селѣ своемъ, lk. 6. 42 самъ бръвъна въ оцѣ твоемь не вида: въ оцѣ своемь, mk. 5. 19 иди въ домъ твои къ твоимъ: къ своимъ; — za твои dolazi сь: lk. 19. 9 дьнесь съпасение домоу твоемоу бысть: домоу семоу; — za твои dolazi dativ си: lk. 23. 42 егда приидеши въ цѣсарьствии твоемь: въ царьствѣ си.

Za дроугыꙗ dolazi етеры lk. 24. 1 придѫ на гробъ несѫшта ѩже оуготоваша ароматы и дроугыꙗ съ ними: и етеры съ ними.

Za единъ u Mar. dolazi дроугы, етеръ, нѣкы, нѣкъто, нѣкоторы, инъ, a) дроугы: mk. 10. 37 даждь нама да единъ о деснѫѭ тебе и единъ о шюѭ тебе садевѣ: а дроугы; mt 24. 41 дъвѣ мелѭшти въ жрьнъвахъ едина поемлетъ сѧ и едина оставлѣетъ сѧ: а дроугаꙗ оставлѣет сѧ, mk. 15. 21 задѣша мимоходаштоу единомоу Симоноу: дроугоѡмоу Симоноу, mk. 2 6 бѣахѫ же едини отъ кънижьникъ тоу сѣдаште: дроузии, mk. 7. 1 събъраша сѧ къ исмоу фарисеи и едини отъ кънижьникъ: дроузии отъ, mk. 9. 1 сѫтъ едини отъ сьде стоꙗштиихъ иже ..: дроузии отъ ..,

mk. 11. 5 єдинн отъ стоꙗштиихъ тоу глаголаша: дроузи.и, mk. 14. 4 бѣахѫ же єдини негодѫѭште: дроузи и, mk. 14. 65 наѵаса єдини пльвати на нь: дроузи и, mk. 15. 35 єдини отъ стоꙗштихъ глаголахѫ: дроузи и, lk. 6. 2 єдини же отъ фарисѣи рѣша: дроузи и, lk. 19. 39 и єдини фарисѣи отъ народа рѣша: дроузи и же, jon. 9. 16 глаголахѫ же отъ фарисѣи єдини: дроузи и, jon. 11. 37 єдини же отъ нихъ рѣша: дроузи и, jon. 11. 47 єдини же отъ нихъ идѫ къ фарисѣомъ: дроузи и, mk. 12. 13 посълаша къ немоу єдинꙑ отъ фарисѣи: дроугꙑꙗ; — b) єтеръ: lk. 10. 31 иереи єдинъ съхождааше пѫтемь тѣмь: иереи єтеръ, lk. 11. 37 молѣаше и фарисѣи єдинъ, да обѣдоуоутъ оу него: фарисеи єтерь, lk. 13. 6 смоковъницѫ имѣаше єдинъ въ винѹградѣ: єтеръ, lk. 18. 2 сѫди бѣ єдинъ въ єдиномъ градѣ: сѫди єтерь бѣ вь єтерѣ градѣ, lk. 18. 18 въпроси и єдинъ кънѧѕь: єтеръ кнѧзь, jon. 5. 5 бѣ же тоу єдинъ ѵловѣкъ: бѣ же єтеръ тоу ѵловѣкъ, lk. 10. 38 жена єдина именемь марта приꙗтъ и: жена єтера, lk. 11. 27 въздвигъши гласъ єдина жена реѵе: єтера жена, lk. 10. 38 вънидє Исоусъ въ весь єдинѫ: єтерѫ, lk. 21. 2 видѣ єдинѫ въдовицѫ: єтерѫ вдовицѫ, lk. 23. 19 иже бѣ за єдинѫ крамолѫ . . въвръженъ въ темьницѫ: za єтерѫ крамолѫ, lk. 23. 26 ємъше Симона єдиного кѵренѣа: имшеи Симона єтера кѵренеанина, lk. 24. 22 женꙑ єдинꙑ отъ насъ оужасниша нꙑ: женꙑ єтерꙑ, lk. 11. 15 єдини же отъ нихъ рѣша: єтери, lk. 20. 27 пристѫпьше же єдини отъ Садоукеи въпрашаахѫ и: єтери, lk. 24. 24 и идѫ єдини отъ насъ къ гробоу: єтери, jon. 7. 25 глаголаахѫ же єдини отъ Ієроусалимлѣнъ: єтери, jon. 13. 19 єдини мьнѣахѫ: єтери, jon. 7 44 єдини же отъ нихъ хотѣахѫ и ꙗти: єтери, lk. 18. 9 реѵе же и къ єдинѣмь надѣѭштемъ сꙗ: єтеромь надѣѭштиимъ сꙗ на сѧ, lk. 21. 5 єдинѣмъ глаголѭштемъ о цръкви реѵе: єтеромъ; — c) нѣкꙑ: lk. 7. 36 молѣаше и єдинъ отъ фарисѣи: нѣкꙑи отъ, lk. 8. 27 сърѣте и мѫжь єдинъ отъ града: нѣкꙑи отъ., lk. 9. 57 реѵе єдинъ къ немоу: реѵе нѣкꙑи, lk. 10. 30 ѵловѣкъ єдинъ съхождааше въ Єрихо: ѵловѣкъ нѣкꙑ, lk. 11. 1 на мѣстѣ єдиномь: нѣкоемь . . реѵе єдинъ отъ оуѵеникъ єго: реѵе нѣкꙑ, lk. 12. 45 отъвѣштавъ же єдинъ отъ законьникъ глагола ємоу: нѣкꙑи отъ книжникъ, lk. 12. 13 реѵе же ємоу єдинъ отъ народа: нѣкꙑ отъ народа., lk. 14. 15 слꙑшавъ же єдинъ отъ възлежаштиихъ съ нимъ: нѣкꙑи, lk. 14. 16 ѵловѣкъ єдинъ сътвори веѵерѭ велиѭ: ѵловѣкъ нѣкꙑ, lk. 16. 19 ѵловѣкъ же єдинъ бѣ богатъ: ѵловѣкъ нѣкꙑи, lk. 19. 12 ѵловѣкъ єдинъ добра рода иде на странѫ далеѵе: ѵловѣкъ нѣкꙑ; lk. 17. 18 въходаштю ємоу къ єдинѫ весь:

*

къ весь нѣкоѧ, lk. 14. 1 вънидє Исоусъ въ домъ єдиного къназа: нѣкоего къназа, lk. 11. 36 не имы части єдины тъмьны: части нѣкоѧ, lk. 12. 16 чловѣкоу єдиномоу богатоу огобьзи сѧ нива: чловѣкоу нѣкоемоу, lk. 11. 1 на мѣстѣ єдиномь: нѣкомь, mt. 27. 47 єдини же отъ стоѩштиихъ тоу глаголаахѫ: нѣции, lk 9. 27 сѫтъ єдини отъ стоѩштиихъ сьде: сѫтъ зде нѣции., lk. 13. 1 приключиша же сѧ єдини въ то врѣмѧ: нѣции., lk. 13. 31 приступиша єдини фарисѣи: нѣции, lk. 20. 39 отъвѣштавъше єдини къннжьници рѣша: нѣции отъ книжникъ, jon. 6. 64 сѫтъ отъ васъ єдини иже не вѣроуѭтъ: нѣции., jon. 12. 20 вѣахѫ же Єллини єдини отъ въшедъшиихъ: Юєллини нѣции. lk. 8. 2 жены єдины: нѣкыѩ. — d) нѣкъто: lk. 13. 23 рече же єдинъ къ немоу: нѣкто, lk. 14. 2 чловѣкъ єдинъ имы водъны трѫдъ: чловѣкъ нѣкто, lk. 16. 20 ништь же бѣ єдинъ именемь Лазарь: нѣкто, jon. 11. 1 бѣ же єдинъ болѧ Лазарь: бѣ же нѣкто. — e) нѣкоторы: mt. 12. 47 рече же къ немоу єдинъ: нѣкоторыи, lk 8. 49 приде єдинъ отъ архисунагога: нѣкоторыи оть старѣишины съборьска, lk. 10. 33 Самарѣнинъ єдинъ грѧды приде: нѣкоторыи. — f) инъ: mk. 9. 38 видѣхомъ єдиного именемь твоимь изгонѧшта бѣсы: видѣхомъ иного, mk. 14. 57 єдини въставъше лъжѫ съвѣдѣтельствоваахѫ на нь: инии же послоушьствоваахѫ на нь. — Pamti: jon. 5. 44 отъ єдинаго бога иштете: иночадаго божиа.

Za етеръ u Mar. dolazi дроугы: lk. 9. 7 глаголъ бѣ отъ етеръ: глаголемо бѣ оть дроугыхъ; — нѣкы, нѣкто: lk. 16. 1 чловѣкъ етеръ бѣ богатъ: чловѣкъ нѣкыи; lk. 9. 49 видѣхомъ етера о имени твоемь изгонѧшта бѣсы: видѣхомъ нѣкого, lk. 7. 2 сътьникоу етероу рабъ болѧ зълѣ оумирааше: нѣкоемоу, lk. 7. 41 дъва длъжьника бѣсте заимодавьцоу етероу: нѣкомоу, mk. 14. 51 єдинъ юноша етеръ по немь идє: єдинъ нѣкто юноша, lk. 7. 19 призъвавъ дъва етера отъ оученикъ: два нѣкаа, mt. 12. 38 отъвѣшташа етери отъ къннжьникъ: нѣции; нѣкоторы: jon. 11. 49 єдинъ же етеръ отъ нихъ: єдинъ же нѣкоторыи; — юдинъ: mt. 19. 16 и се етеръ пристѫпь рече емоу: и се юдинъ пристѫпль: — къто: mt. 18. 12 аште бѫдеть етероу чловѣкоу: комоу чловѣкоу; — оньсица: mt. 26. 18 идѣте въ градъ къ етероу и рьцѣте емоу: къ ѡньсици.

8. Razlike u glagolima i glagolskim izrazima.

авать сѧ: облнчат сѧ jon. 3. 21.

алчѫшта: алчьна mt. 25. 37. 44.

бнвъше: тепше lk. 18. 33.

благовѣствоуѭтъ: благовѣстатъ mt. 14. 5 lk. 7. 22, благовѣстьствоуѭштю: благовѣствоуѭщоу lk. 20. 1.

благовѣштаѭ: благовѣствоуѭ lk. 2. 10.

благоизволихъ: благоволихъ mt. 17. 5, благоизволи: изволи mt. 12. 18.

блисцаѭ: блистаѭ lk. 9. 29.

блѫдите: прѣльщаете сѧ mt. 22. 29 mk. 12. 24. 27.

блюдѣте сѧ: бъдите mk. 13. 33.

болашта: болна mt. 25. 39.

бъдитъ: блюдеть mk. 13. 34.

бываетъ: бѫдетъ mk. 13. 22, бываемое: бывающее lk. 22. 49.

бимъ: быхъ mt. 25. 27 lk. 19. 27 jon. 14. 2 быхъ былъ jon. 18. 36, быхомъ mt. 23. 30 jon. 18. 30; бысть: еси jon. 5. 14; бѣ: бѣаше mt. 12. 10, 25. 2 mk. 6. 52, 14. 1 есть jon. 8. 44, бѣахѫ: бѣшѧ lk. 4. 27, 5. 17, бѣша: бѣахѫ mk. 5. 40; бѫдетъ: испадетъ jon. 19. 24, прѣбѫдетъ jon. 15. 11, да бѫдетъ: бѫди mt. 18. 17, 20. 26. 27, 23. 11, бѫди: ѥсть mk. 10. 43, бѫдете: бѫдѣте lk. 3. 14. бѣашете: бѣаста lk. 1. 6 lk. 1. 7.

бѣгаите: бѣжите mt. 10. 28.

бѣсноуетъ сѧ: бѣсит сѧ mt. 15. 22, 17. 15 бѣсновавъшааго: бѣсившааго mk. 5. 15 бѣсноуѭштааго: бѣсѧщааго jon. 16. 21.

веселимъ сѧ: възвеселим сѧ lk. 15. 22.

видиши: видѣ mk. 5. 31, видатъ: оузратъ mk. 9. 1, вида: видѣвъ mk. 14. 30 видаште: видѣти lk. 24. 37, видѣ: видитъ jon. 12. 45, 14. 9 видѣвъ: видѣ mt. 27. 3 видѣвъше: видивше lk. 18. 15, видѣаше: видѣ mk, 12. 41 видѣахѫ: вѣдѣахѫ mk. 1. 34.

вратисте: възвратиста lk. 24. 33.

не врѣдоу сътвориша: не брѣгошѫ mt. 20. 21. 42. негодоваша mk. 12. 10.

въвръженъ: вънсщемъ lk. 5. 5, въвръгѫтъ и: въвръженъ бѫдетъ mt. 9. 42.

въведе: въведи jon. 18. 6.

не въждадаатъ: не имать въждадати сѧ jon. 4. 14.

въжиѕаатъ: въжежетъ lk. 15. 8.

възвоѣша сѧ: оубоѭша сѧ mk. 4. 41.

възведетъ: изведетъ mt. 12. 20.

възвеселилъ сѧ бимъ: повеселилъ сѧ быхъ lk. 25. 9.

възвръзи: връзи mt. 21. 21.

възвѣси сѧ: оудави сѧ mt. 27. 5.

възглаголете: глаголете mt. 10. 19.

възгласити: възгласите mk. 10. 49.

въздати: ѡтъдати mt. 18. 25 въздамъ: отъдамъ mt. 18 26. 29 въздастъ: ѡтъдастъ mt. 16. 27, 18. 30 44 въздадатъ: ѡтъдадатъ mt. 21. 41, въздаждь: даждь lk. 16. 2.

въздвиже: въздвигнетъ jon 13. 18.

въздрѣмаша: въздрѣмахѫ mt. 25. 5.

въздъхнѫ: въздъхнѫвъ mk. 7. 34.

въземлѭтъ: възмѫтъ mk. 6 8.

възлеже: възлегъ jon. 13. 12, възлежаштихъ: иже възлежаахѫ mt. 14. 9.

възлѣзъше: възлѣзошѫ jon. 6. 17.

възлюбнши: възлюби mt. 17. 19, възлюблены: любимы mt. 12. 18.

възможетъ: можетъ mt. 26. 42 възмогомъ: могохомъ mt. 17. 19 възможе: възмогосте mt. 26. 40.

възмѣритъ: измѣритъ lk. 6. 38.

възнесетъ: възноситъ lk. 14. 11, възнесетъ са: възвышит са mt. 23. 12.

възъва: призва jon. 18. 33, възгласи jon. 12. 17 зваше jon. 7. 28, възъва и: възвавын jon. 12. 44, възъваша: възва и mt. 6. 49.

възъпиша: въскрнуаша mt. 14. 26 възъпивъ: възъпи mt. 27. 50.

възьратъ: оуѕратъ jon. 19. 37 възьрѣвъ: оуѕрѣвша mk. 16. 4.

възѣди: въиди lk. 5 4.

възатъ: въземы mk. 2. 12, възато бѫдетъ: да са възметъ mt. 25. 29, въземъ: идъ lk. 24. 43.

вълаи са: мѫчѫ са mt. 14. 24 вълаахѫ са: въ бѣдѣ бѣахѫ lk. 8. 23.

вълн: вълни jon. 13. 5.

вложь: вложи mt. 19. 5.

въметаѭтъ: мещѫтъ lk. 3. 9 въметаѭшта: мещѫща mk. 1. 16 въметаемоу: мещемѫ lk. 12. 28, въметѣте: въмещате lk. 5. 5.

въмѣстить: вмѣсти са mt. 19. 2 въмѣсташтъ: въмещѫщъ jon. 2. 6.

въмѣштаахѫ: въмѣщати mk. 2. 2.

вънемлѣте: вънимаите mt. 16. 6 блюдѣте са mt. 10. 17.

внести: внесѫтъ lk. 3. 19.

вънити: възьпити lk. 19. 40 въпиѣше: зваше mk. 10. 48 въпиѣхѫ: звахѫ mk. 3. 11 въпиѣхѫ глаголѭште: възглашаѭще глаголаахѫ lk. 23. 21.

въпраша: въпрашааше jon. 4. 52, въпроси: въпрашааше mt. 27. 11 въпросиша: въпрашаахѫ mk. 12. 18.

въскысѣ: въскысошѧ mt. 13. 38.

въскрѣситъ: въставитъ mt. 22. 24.

въсмѣѭтъ сѧ: въсмѣете сѧ lk. 6. 21.

въспитѣнъ: въспитанъ lk. 4. 16.

въспиѣшете: зваста mt. 20. 31.

въсприѩти: пакы възѧти lk. 6. 34 въсприѩѫтъ: пакы възѩѫтъ lk. 6. 34 въсприѩлъ: приѫлъ lk. 16. 21.

въспѣтъ: възгласи mk. 14. 68.

въстати дати: въставъ дати lk. 11. 7 въста: въстанетъ mk. 3. 26 въставъ mk. 2. 12 lk. 6. 8.

въстръгнете. въстръзаѫте mt. 13. 29, въстръзаахѫ: въстргаахѫ lk. 6. 1.

въсходаштю: вълѣзьшоу mk. 5. 18.

въсхытаатъ: въсхытитъ mt. 13. 19.

въсѣ: въсѣѩ mt 13. 25. 31 въсѣакы: сѣѩи mt. 13. 17.

въходатъ: въсходатъ lk. 24. 38 въходашта: въслѣпаѫщѧ jon. 4. 14.

въцѣсаритъ: въцаритъ lk. 1. 38.

въшедъ: пришедъ mt. 9. 18 въшедъшемъ: въсходащемъ lk. 2. 42.

въѣдѫ: прѣидошѫ lk. 8. 23.

вьвѣсте: възведосте mt. 25. 35.

въздерн: въстръгни lk. 17. 6.

вѣмь: вѣдѣ mt. 25. 12 jon. 9. 12 не вѣмь: нѣсъмъ lk. 22. 60 вѣста: вѣдѣаста lk. 2. 49 вѣсте: оувѣсте mk. 2. 10 вѣдите lk. 13. 28.

вѣрѫ имете: вѣроуете jon. 9. 35 вѣрѫ ѩ: вѣроваше jon. 12. 38 не имете вѣры: не вѣроуите mt. 24. 23 не ѩсѧ вѣры: не вѣровасте mt. 21. 6, вѣроуѭштиимъ: вѣровавшиимъ mk. 16. 17 вѣроуоуте: вѣровасте jon. 6. 36.

вѣсѧ: приведошѫ lk. 22. 6, 23. 1.

глаголати: повѣдати lk. 5. 14 проглаголати lk. 1. 22 глаголѭ: азъ повѣдѣ mt. 21. 27 глаголете: глаголите mk. 13. 11 нарицете mk. 8. 29 глаголати mt. 10. 19 глаголите: глаголѣте lk. 10. 9 глаголѭтъ: нарицатъ mk. 8. 27 глаголѭште: и глаголаахѫ mt. 12. 23 глаголѭштюмоу: рекшомоу mt. 12. 48 глаголѭштемъ: глаголатъ lk. 7. 32, глагола: бесѣдова mt. 13. 3 рече mk. 3. 5, 10. 14 jon. 21. 7 отъвѣщѧ mk. 12. 29 глаголаше mk. 5. 8, глаголааше: глагола lk. 11 39, глаголаше: глаголетъ mt. 21. 45 глагола lk. 13. 6 глаголлахѫ mk. 11. 5 глаголахѫ mk. 5. 31, глаголаашете: зовете jon. 13. 13.

гласи: призва mk. 9. 35 глашаатъ: зоветъ mk. 15. 35 позываетъ jon. 10. 13 глашаѭште: зовѫще mk. 3. 31.

гладаше: видѣти mt. 12. 22.

градѫ: идѫ lk. 14. 19 jon. 14. 12, 17. 13 придѫ jon. 8. 14 градеши: идеши lk. 12. 58 градетъ: идетъ lk. 3. 16, 14. 27 jon. 23. 8 придетъ lk. 14. 26 градан: градъи lk. 13. 35 грады: приходаи lk. 6. 46 градъи: приходаи lk. 7. 19. 20 градѫшта: ходаща jon. 1. 26 гради: приди jon. 11. 34 грѣди: гради mk. 2 14 градѣте: придѣте lk. 14 17 градѣахѫ: изыдошѫ jon. 5. 30.

даждь: ѡтъдаждь mt. 18. 28 дан: даждь lk. 11. 3 дастъ: далъ естъ jon. 3. 16 подастъ jon. 13. 20, дано бъти: дати mt. 20. 9 дано бѫдетъ: дастъ са mt. 25. 29 дано бъістъ: дано бѫдетъ lk. 12. 48 даемое: ломимо lk. 22. 19.

дарова: дастъ lk. 7. 21.

даѩ: дахъ lk. 10. 19 даѣше: дѣаше lk. 4. 41 дадѣаше lk. 15. 17.

дивиша са: чюдишѫ са mt. 9. 33 дивити са mk. 2. 12 ѣко дивлѣахѫ са емоу и глаголахѫ: ѩко дивити са имъ и глаголати mt. 13. 54.

довлетъ: довольно ѥстъ mt. 10. 25.

доконьчалъ есмъ: доконьчахъ mt. 19. 20.

намъ досаждаеши: иы корниши lk. 11. 15 досаждьше: иечьствовав"ше lk. 20. 11, досадиша: злѣ оукоришѫ mt. 22. 6.

доушѫшть: вѣжщь lk. 12. 55.

дыхаѭштю: доушѫщоу jon. 6. 18.

дѣла: съдѣла mt. 25. 16.

не дѣиы: не дѣите ѥада jon. 12. 7, дѣаша: дѣахѫ mt. 26. 67.

желааше: желаѫ lk. 16. 21.

живлѣатъ: живитъ jon. 6. 63.

жаждѫшта: жадна mt. 25. 44.

завѣштаваѭ: завѣщаѫ lk. 22. 29.

заказаѭшта: строжща mk. 1. 19.

закла: заклалъ еси lk. 15. 30.

заклепе: заключи lk. 3. 20, 4. 25.

заматорѣвъши: застарѣвши lk. 1. 18.

заповѣдаѩ: заповѣда mt. 11. 1, заповѣдааше: запрѣщааше mk. 7. 36, заповѣдѣ: заповѣда mt. 17. 9 mk. 11. 6 jon. 14. 31.

запрѣти: заповѣда mt. 16. 20 запрѣтиша народи: попрѣти народъ mt. 20. 31.

запоустѣетъ: ѡпоустѣѥтъ mt. 12. 25

засъвѣдѣтельствоуоутъ: свѣдѣтельствоуетъ lk. 16. 28.

знаѭ: вѣдѣ mt. 26. 72. 74.

зъваше: възва jon. 7. 37, зъваахѫ: възгласишѧ mk. 10. 49.

зълословити: злословесити mk. 9. 39 зълословитъ: злѣ словитъ mk. 7. 10 злословѣствитъ mt. 15. 4.

зърѭ: виждѫ mk. 8. 24, зъраште: видѧще mt. 13. 14.

емлете: имете jon. 8. 24, емъше: имьше mt. 26. 57.

есмъ: бѣхъ jon. 8. 55 естъ: быстъ lk. 16. 10.

иждените: ѿтъжените mt. 23. 34.

иждивъши: раздаавши mk. 5. 26.

избиша: оубишѧ mt. 22. 6.

избьравъшю: събравшоу mt. 13. 47.

извлѣче: изьмъче mt. 26. 51.

извѣстованыхъ: извѣстиыхъ lk. 1. 2.

да изгонатъ ѧ: ꙗкоже изгонити ѧ mt. 10. 1.

изити: изыди mk. 9. 25 изидетъ: идетъ lk. 11. 21 изиде вонъ: ишьдъ вънъ mk. 14. 68 изидѫ: излѣзошѧ lk. 8. 38.

изиштетъ: възыщетъ lk. 12. 48.

излѣзѫ: извлѣкошѧ jon. 21. 9.

изъметъ: иметъ mt. 12. 11 изъми: исткни mt. 18. 9.

именова: нарече lk. 6. 14.

аште къто иматъ: имѣаи mk. 7. 16 не имамъ сѫдѣ: нѣстъ намъ зде lk. 9. 13 иматъ: имѣхѫ mt. 21. 26 могѫтъ mk. 2. 19 имѣи: имаи lk. 14. 18 имѣте: имѣите mk. 9. 50 имѣѧ-ии: имыи lk. 3. 17, 7. 8, имѫштоумоу: иже иматъ mk. 13. 12 имѣша: имѣхѫ mt. 22. 28 имѣ mk. 7. 25; имѣахѫ: имаахѫ lk. 24. 11.

имете: имате mk. 4. 40.

исказиша сѧ: скопиша сѧ mt. 19. 12.

испълните: наконачаваете mt. 23. 32 испълни: напльни mt. 13. 48 lk. 1. 53 испълниша: напльниша lk. 2. 22, 4. 28, 5. 7 напльнишѧ lk. 6. 11 jon. 6. 18.

исповѣдѣ: исповѣда lk. 22. 6 jon. 1. 20.

истръгнетъ: изметъ lk. 14. 5.

истаѕаѭтъ: истѧжѫтъ lk. 12. 20.

исцѣлѣахѫ: цѣлѣахѫ lk. 6. 18.

исходаштемъ: идѫщемъ mt. 11. 7, исходите: изидѣте mt. 25. 6.

исъше: оусъше mt. 21. 17.

ити: прити jon. 13. 36, иде: приде mt. 15. 29, идѫ: иди jon. 7. 3, иди: шедъ jon. 9. 7, идѣте: изидѣте lk. 21. 8, идѣаше: грѧдѣаше mk. 2. 13 иде mk. 5. 24, идете: придоста mk. 10. 35.

ншедъ: излѣзъ lk. 15. 28.
нштетъ: проситъ mk. 16. 4.
нштнстнтн: оуистити mk. 1. 40 **нштнсти**: исуисти mk. 1. 41 **нштнстнша**: оуистиша lk. 17. 14. 17.
клепла: знаменаѫ jon. 18. 32.
клюунтъ: лоууить mk. 14. 31 **клюун**: лоууи lk. 1. 9.
коньуаѭ: оконуаѫ lk. 13. 32.
коснетъ: прикажетъ mk. 10. 13 **коснѫ ѣ къ оун**: прикосъиѫ са ѡуусесоу ею mk 9. 29.
красите: оукрашаете mt. 23. 29.
крнуашта: клиуаща mk. 15. 38.
кръштаѭ: кръщѫ mk. 10. 39.
коупоуетъ: коупитъ mk. 13. 44.
кьснитъ: моудитъ mt. 24. 44 lk. 12. 45. **кьснаштоу**: моудащоу mt. 25. 5, **къшнѣаше**: моужда аше lk. 1. 21.
бѣ лежало: лежа jon. 20. 12.
лнѣтн: вълѣати mk. 2. 22.
лъжесъвѣдѣтельствоун: льженослоушьствоуи mk. 10. 19 **лъжесъвѣдѣтельствоваахѫ**: льжевепослоушьствоваахѫ mk. 14. 56 **лъжѫ съвѣдѣтельствоваахѫ**: льжѫ послоушьствоваахѫ mk. 14. 57; — **лъжесъвѣдѣтель бѫдешн**: льжѫ свѣдѣтельствоуеши mt. 19. 18.
льшташтa: блъщаще mk. 9. 3.
иже любнтъ: еже любити mk. 12. 38.
меташа: метаѭще mk. 15. 24 въвръгше mt. 27. 35.
мететъ: мещетъ mt. 12. 41, **метемъ**: мещемъ jon. 10. 33 **метете**: мещете jon. 10. 32, **метѣмъ**: мещамъ jon. 19. 24.
мнмондетъ: прѣидетъ mt. 24. 35 прѣминетъ mt. 26. 39 **не мнмо ндетъ**: не имать прѣити mt. 24. 34 **мнмо ндѫтъ**: прѣидѫтъ mt. 24. 35 имѫтъ прѣити lk. 21. 33, **мнмо ходашть**: приходащь lk. 18. 36.
мннѫтн: мимо ити lk. 19. 4, **мннѫвъшоу**: бывшоу mk. 6. 35.
мл ъ кнте: плищоуете mk. 5. 39 **млъваштъ**: плищоуѫщь mt. 9. 23
можетъ: въззможетъ mk. 8. 1 **може**: можетъ mk. 9. 3 **могѫштемъ**: имащемъ lk. 12. 4.
молн: молѣаше lk. 5. 12 въпроси jon. 19. 8, **молѣше**: молѣхѫ mk. 5. 10, **молѣхѫ глаголѭште**: молаще глаголаахѫ jon. 12. 21, **молнша**: въпросиша jon. 19. 31.
мрькнетъ: помръкнетъ mt. 24. 29.
иже аште мьннтъ са нмѣн: иже иматъ mt. 25. 29 **мьнѣша**: минѣахѫ jon. 11. 13.

накаждена: наоучена mt. 14. 8.
(надѣемь са: надѣахом са lk. 24. 25.)
назиражште: блюдаще lk. 14. 1, назьрѣахж: назираахж lk. 6. 7.
нападахж: нападати mk. 3. 10.
нареуетъ: нарнуетъ jon. 20. 16, иже нареуетъ са: глаголемыи mt. 10. 2, нарѣша: прозваша mt. 10. 25; нарицати са: звати са mt. 23. 7 нарицаетъ са: глаголет са mt. 13. 55 нарицаемъ: нарицаемыи jon. 11. 54, нарицаемыи: нарекомыи lk. 7. 10, нарицаемои: глаголемыи jon. 21. 2, нарицаемы: глаголемы mt. 26. 14, нарицаемаѣ: нареуенаа lk. 8. 2 нарицаемое: глаголемое mt. 27. 33 нарицаемжѩ: глаголемжѩ mt. 26 36 нарицаемааго: глаголемааго mt. 26. 3, 27. 16. 17. 22 нареуенааго lk. 9. 10, нарицаемѣи: нарицажщии са lk. 25. 37.
наслѣдитъ: приниметъ mt. 19. 29.
наслѣдъствоуѩ: наслѣдоуж lk. 18. 18 приимж mk. 10. 17.
натроухомъ: напитахомъ mt. 25. 37.
наоуучь са: оуунвь са mt. 13. 52.
науьнжтъ падати: бждатъ падаѩща mk. 12. 25, науаса негодовати: негодоваша mk. 10. 41, науенъ: науатъ mt. 14. 30.
непъштоуж: мьна lk. 7. 41 непъштоуѩтъ: глаголатъ lk. 9. 18, непъштеваша: непъщевахж mk. 6. 49.
низведешн: съведеши lk. 10. 15.
низвѣсиша: съвѣсишж lk. 5. 19.
низриижли: сърнижли lk. 4. 29.
носимъ: носаща mk. 2. 3.
нѣ: нѣстъ jon. 6. 63.
обемлѭтъ: емлатъ lk. 6. 44.
обижда: оукривлѣа mt. 20. 13
обрѣштаатъ: обращетъ mt. 12. 43 аште обраштетъ: аще бждетъ обрасти mt. 18. 13, обрѣтомъ: обрѣтаемъ lk. 23. 2.
обѣсатъ: повиснетъ mt. 18. 6.
обаса: ишж lk. 5. 6.
одѣхомъ: одѣахомъ mt. 25. 38 одѣсте: одѣасте mt. 25. 35. 43 одѣша: одѣашж mt. 27. 28 одѣна: облѣуена lk. 7. 25.
окоушаете: искоушаете mt. 22. 18.
омоуии: омакавыи mt. 26. 23.
омыкаѭтъ: оумиваѭтъ mk. 15. 2.
оправъдиша: оправдашж lk. 7. 29.
опражиѣетъ: оупражиѣетъ lk. 13. 7.
оставитъ: оставилъ естъ mk. 10. 29 остави lk. 18. 19, оставльше: оставиша mt. 26. 56.

останн: прѣмльчи lk. 4. 34 не врѣзи mk. 7. 27.

осадѫтъ: обымѫтъ lk. 19. 43.

отиде: изыде mk. 1. 42.

отлъстѣ: оүдебелѣ mt. 13. 15.

отъкрѣзи: врѣзи mt. 18. 8.

отъвѣштаваеши: отъвѣщаеши mk. 14. 61, 15. 4, отъвѣштавааше: отъвѣща mt. 27. 12, отъвѣштати: отъвѣщавати lk. 21. 14 отъвѣштаате: помыслите lk. 12. 11, отъвѣшта: отъвѣщавъ lk. 13. 15, отъвѣштавъши речe: отъвѣща и глагола mk. 7. 28.

отъдесатъствоуете: отъдесатоуете mt. 23. 23.

отъкрыѭ: ѿтърыгнѫ mt. 13. 35, отъкры: отъкрылъ еси lk. 10. 21, отъкръвено бѫдетъ: отъкрыет сѧ mt. 10. 26.

отъметаатъ: отъмещетъ lk. 10. 16 отъметаате: отъмещете mk. 7. 9 отъметаан: отъмещѫи lk 10. 16.

отъпоуштѫ: ѿставлѫ mt. 18. 21, отъпоустнтъ: оставитъ mt. 18. 32, отъпоустнтъ сѧ: оставлѣт сѧ mt. 12. 31 ѿтъдастъ сѧ lk. 12. 10, отъпоустнте: отъпоущаете mk. 11. 26, отъпоусти: ѿстави mt. 18. 27 lk. 17. 4, отъпоуштати: оставлѣти lk. 5. 21. 24, отъпоуштаатъ: отъдаетъ lk. 7. 49, отъпоуштаате: оставлѣете mt. 13. 35, отъпоуштаѭтъ: оставлѣѫтъ lk. 5. 20. 23 отъдаѭть сѧ lk. 7. 49 ѿтъдаѫтъ lk. 7. 48.

отърешти: отъвѣщати lk. 9. 61.

отъстѫпити: възыти lk. 5. 3.

отрасѣте: истрасѣте lk. 9. 5.

отърѣшаашете: отърѣшиста mk. 11. 4.

охождааше: отъхождааше lk. 2. 37, охода: ѿтъхода mk. 15. 34.

отагъчени: отѧжчени lk. 9. 32; отѧжаѭтъ: отѧжьчаѫтъ lk. 21. 34.

оуютиша: оувѣдѣша mt. 24. 39.

естъ писано: пишетъ mt 10. 11.

пискахомъ: свирѣхомъ mt. 11. 17 свирихом lk. 7. 32.

пиѭ: испиѫ mt. 26. 42.

плакати сѧ: желѣти mt. 9. 15.

плинѫ: плюнѫ въ mk. 8. 23 плинѫвъ: плюнѫвъ mk. 7. 33 пльнѫвъше: пльвавше mt. 27. 30.

повѣдаѭ: даѫ jon. 13. 34 повѣдаи: повѣждь lk. 8. 39, повѣдѣ: повѣда lk. 8. 47, 14. 21, повѣдѣша: повѣдашѫ mk. 5. 16 lk. 18. 37; повѣдаеми бѣахѫ: пропповѣдаеми бѣхѫ lk. 1. 56.

повѣлѣ: заповѣда jon. 8. 5.

поглъштаѭште: пожиражще mt. 23. 24.

погрѣбати: погрибати jon. 19. 40.

погрѫзнѫти: погрѫзити сѧ mk. 4. 37.

бѫ погоубили: бишѧ оубили mk. 11. 13.

погыблетъ: погыбнетъ lk. 21. 18 jon. 6. 12, погыблете: погыбнете lk. 13. 3, погыбнѫтъ: оумирѫтъ mt. 26. 53.

подрыти: подъкопати mt. 24. 43.

подрѣжаахѫ: похоулѣахѫ lk. 16. 15.

пожидѣте: прѣбѫдѣте mt. 26. 38 пожиждѣте: бѫдете mk. 14. 34.

полагаатъ: подаетъ jon. 2. 10.

положишѧ: възложишѧ mt. 27. 37, иде бѣ положенъ: иде положишѫ и mk. 16. 6.

помакаѭ: помаѭ lk. 1. 22 помакаахѫ: помаахѫ lk. 1. 62.

поминаате: поминаите jon. 6. 4.

помрьче слъньце: сльньцоу омрькшоу lk. 23. 45.

понесъшенимъ: подъемшиимъ mt. 20. 12.

поносити градомъ: корити градъ mt. 11. 20.

посълавъ: посла mt. 11. 2.

послоушаеши: послоушааше jon. 11. 42, послоушаѭ: послоушавъ mk. 6. 20.

послѣдоуѭштоумоу: идѫщоѡмоу lk. 7. 9.

послѣдъствоуѭтъ: послѣдоуѫтъ mk. 16. 17.

посрамлѣѭтъ: оусрамлѣатъ mk. 12. 6.

постави: поставитъ mt. 24. 45.

постиже: достиже mt. 12. 20.

постимъ сѧ: алчемъ mt. 9. 14 постатъ сѧ: алчѫтъ mt. 9. 14. 15 алчатъ lk. 5. 33. 35.

пострадати: приꙗти mt. 16. 21.

постълашѧ: постилаахѫ mt. 27. 8.

посѣтисте мене: присѣтисте мѧ mt. 25. 26 посѣтилъ естъ: посѣти lk. 1. 78.

посылаѭ: посла lk. 7. 27, посылаатъ: посла mk. 3. 14, посылаѭтъ: послашѧ mt. 22. 16.

потопатъ: погрѫзнетъ mt. 18. 6

почиваате: почиваите mt. 26. 45 почините: почиꙗте mk. 6. 31.

поѣстъ: потрѣбитъ lk. 9. 54.

приглаасатъ: призовѫтъ lk. 19. 15 пригласи: призва lk. 6. 13, 13. 12 приглашаѭштемъ: повѣдаѭть lk. 7. 32.

придетъ: приходитъ jon.. 3. 8, приде: идѣше mt. 12. 1 поиде mt. 18. 11 придошѧ mk. 9. 33 притекъ mk. 10. 17 придетъ jon. 10. 8 егда приде: пришедшоу емоу mt. 21. 23, придете: изыдосте lk. 22. 52.

призъвать: звать mt. 9. 13, призови: пригласи jon. 4. 16, призъва: призвавъ lk. 18. 16, призъваша: възгласиша jon. 9. 18. 24 призъвавъ: призва mt. 18. 32 mk. 6. 7.

приимати: прияти jon. 7. 39 приемати jon. 3. 27, приемлетъ: приметъ lk. 11. 10, приемлете: приемете mk. 11. 24, приемлютъ: емлютъ mt. 17. 25.

приключитъ: прилоучитъ lk. 21. 13 приключиша: прилоучиша lk. 13. 1, приключьшю са: приспѣвшоу mk. 6. 21.

принеси: простри jon. 20. 27; — приношаахж: принесоша mk. 10. 13.

прнобрѣте: створи mt. 25. 16.

присвадж: присмаижша mt. 13. 6.

приствпиша: придоша mt. 14. 15, 17. 24, 22. 23, приствпьше: пришедше mt. 14. 12, 16. 1 приствпишж mt 15. 12. 23, 17. 19, 26. 73, приствпьша: приствпльше lk. 9. 12.

притѣша: текошж mk. 6. 33.

приходитъ: придетъ mt. 13. 19.

пришедъ: приде mt. 15. 39 прѣшедъ mt 15. 29 пришедъши: въпадши mk. 5. 25.

приятн: възати lk. 19. 12 приниметъ: приимлетъ mt. 9. 37 приемлеть jon. 16. 14. 15, приметъ: приемлетъ mt. 18. 5 възметъ mt. 19. 29, прими: възми lk. 16. 6, приятъ: прия lk. 1. 54, приахомъ: въсприяхомъ jon. 1. 16, прияса: възашж mt. 27. 9. 30 jon. 19. 23 приаса: прѣяшж mk. 7. 4 прия: приимъ lk. 6. 4, приемъ: въземъ mt. 14. 19, 27. 24, приимъ: въземъ mt. 26. 24. 26 lk. 19. 15, приемы: иже прия mt. 25. 18 иже въза mt. 25. 22. 24, приимъи: иже въза mt. 25. 20, приемъше: въземше mt. 27. 5, приемъшеи: въземшеи 25. 52.

прогнѣвавъ: разгнѣвавъ mt. 18. 34.

да продадатъ: продати и mt. 18. 25.

прозабж: възникошж mt. 13. 5.

проливаемаа: изливаема mt. 26. 28, пролѣатъ са: проливает са lk. 22. 20.

проповѣдано бждетъ: проповѣстъ са mt. 26. 13 mk. 14. 9, проповѣдѣтъ: проповѣдати lk. 4. 19, проповѣдѣша: проповѣдашж mk. 16. 17. 20.

пропьнете: распнете mt. 23. 34 пропаса: распашж mt. 27. 37 lk. 23. 33, пропьньше: распенше mt. 27. 35, да пропатъ бждетъ распни и mt. 27. 22. 23.

пророучьствова: прорече mt. 15. 7

въ прославленъ: бѣаше прославилъ са jon. 9. 39.
простри: истагни mt. 12. 13.
прохождаше: ѡбхождаше mt. 9. 35.
прошибаѭтъ: прошибаѫтъ lk. 21. 13.
прѣбѫдете: прѣбѫдѣте mt. 10. 11.
прѣдаатъ: прѣдастъ mt. 14. 31, прѣдалъ: далъ mt. 25. 22 прѣданъ бѫдетъ: прѣдаст са mt. 26. 2 mk. 9. 31, 10. 33, прѣданъ има быти: хощетъ прѣданъ быти mt. 17. 22, прѣдаѭтъ: прѣдадатъ mt. 10. 19.
прѣди: приде lk. 19. 28.
прѣдълагаѭтъ: прѣдъполагаѭтъ mk. 8. 6.
прѣжде рѣхъ: пророкохъ mt. 24. 25.
не прѣидѫтъ: не имать прѣити mk. 13. 31.
прѣкратитъ: съкратитъ mk. 13. 20, прѣкратилъ: съкратилъ mk. 13. 20.
прѣлинѣѭштѫ: прѣливаащѫ lk. 6. 38.
прѣльштени бысте: прѣльщени есте jon. 7. 47.
прѣрѣкати: ставлѣти mt. 16. 22.
прѣтити: ставлѣти mk. 8. 32.
прѣтръзаахѫ. прѣтръзати mk. 5. 4.
прѣѣдемъ: прѣидемъ lk. 8. 22, прѣѣвъше: прѣихавъше mt. 14. 34 прѣахавше mk. 6. 56, прѣѣвъшю: прѣшедшоу mk. 5. 21.
поусти: прости mk 18. 27, поуштьши: поустить mk. 10. 11.
пьцѣте: пщате mt. 10. 19.
радиши: родиши lk 10. 40.
разбиваатъ: разбиетъ mk. 9. 18.
развраштени: съвращенъ mt. 17. 17.
раздрѣшиши: раздрѣшите mt. 18. 18.
раздѣлилъ са естъ: раздѣли са mt. 12. 16 раздѣль са: раздѣлѣм са lk. 11. 17 раздѣльше: раздѣли са mk. 15. 24.
разлѫчаатъ: ѡтлѫчаетъ mt. 25. 32.
разоумѣваатъ: разоумѣютъ mt. 24. 15, разоумѣваѭтъ: разоумѣѫтъ mk. 4. 12 разоумѣѭ: разоумѣхъ lk. 16. 4 jon. 5. 42 разоумѣете: разоумѣсте mk. 14. 13, разоумѣѭштю: разоумѣваѭщоу lk. 8. 4, разоумѣ: разоумѣвъ jon. 4. 53, разоумѣсте: съмыслите mk. 8. 21, разоумѣвъ: оувѣдѣвъ mt. 26. 10.
раскопа: въкопа mt. 25. 18.
распата: пропатаа mt. 27. 44.
растачи: расточи lk. 1. 52.
расточихъ: расточивъ mt. 25. 26.

растръзакъ: растръзаж lk. 8. 29.

расхытити: разграбити mt. 12. 29 mk. 3. 27.

речетъ: рече mt. 25. 40, речете: повѣсте mt. 21. 24 рекжтъ: повѣдатъ mk. 16. 20, рьци: повѣждь mt. 18. 17, 27. 17 рьцѣте: повѣдите mt. 10. 27, рекомы: глаголемы jon. 4. 25 рече: глагола mk. 16. 6 jon. 20. 15 речетъ jon. 21. 23 рекъ mt. 14. 2 рече имъ глагола: глагола имъ рекы mt. 28. 18, рече дати: рече: дадите mk. 5. 43.

не родити начьнетъ: прѣобидитъ lk. 16. 13 неродити: да не родитъ lk. 2. 6 аште о цръкви не родити вънметъ: аще ѡслоушает са mt. 18. 17, не родиши: не врѣжеши mk. 4. 38, 12. 14 не радиши mt. 22. 16, не родите о единомъ: не прѣобидите юдиного mt. 18. 10, не рождьше: не врѣгше mt. 22. 5.

рыдахомъ: плакахомъ са lk. 7. 32.

рѣзаахж: ломлѣахж mk. 11. 8.

ржгахо са: сминахж са mt. 9. 24.

сади: насади mt. 15. 13.

свашта: освашж jon. 17. 19 свашташжштие: сватащии mt. 23. 17.

скврънатъ: осквръиатъ mt. 15. 18 осквръиѣжтъ mk. 7. 23.

скръба: пекыи са mt. 19. 22.

славлѣахж: славити mk. 2. 12.

слышжтъ: оуслышатъ mk. 4. 15 слоушажтъ jon. 10. 3, слыша: оуслыша lk. 15. 24, слышавъ lk. 9. 7 jon. 9. 35, слышасте: слышите lk. 10. 25, слышавы: слышаан lk. 6. 49, слышавъше: слышаще lk. 8. 15.

стоаштаа: сѣдащаа mk. 3. 34.

събиражтъ: свазажтъ mt. 23. 4.

съблюдахъ: влюдѣхъ jon. 17. 11 съблюдаите: влюдѣте mt. 23. 3, съблюде: съблюдетъ jon. 12. 7.

събравъшемъ са имъ: събраномъ же имъ mt. 27. 17, събрани: съвъкоуплени mt. 18. 20.

събываетъ са: наконъчавает са mt. 13. 14; — събыстъ са: скончa са mt. 27. 9 съконъчашж mk. 15. 28, събждетъ са: скончает са jon. 13. 18 събждатъ са: скончажтъ са mt. 26. 54, (кънигы): скончает са (писание) jon. 17. 12.

съвѣдѣтельствоуѭ: послоушьствоуж jon. 7. 7, 18. 37, съвѣдѣтельствоуоутъ: свѣдѣтелюетъ jon. 2. 25, съвѣдѣтельствоуете: послоушьствоуете mt. 23. 31 свѣдѣтельствоуѭтъ: послоушьствоужтъ mk. 14. 50, 15. 4 jon. 10. 25 свѣдѣтельствоуѩ: послоушьствоуаи jon. 8. 18, съвѣдѣтельствоуите: послоушьствоуите lk. 11. 47, съвѣдѣтель-

ствова: послоушьствова jon. 13. 21, съвѣдѣтельствоваше: послоушьствоваше jon. 12. 17, съвѣдѣтельствоваша: послоушьствовахѫ lk. 4. 22.

съвѣштаваатъ: съвѣщаеть jon. 14. 31.

съгараатъ: съгоритъ jon. 15. 6.

созьрѣатъ: събиражтъ mk. 4. 29.

съкроушаахѫ: скроушати mk. 5. 4.

съдазитъ: слѣзеть lk. 17. 31.

сълѭ: посла mt. 23. 34 посылаѭ mt. 10. 16.

слежааше: лежааше mk. 2. 4.

съложили: съвѣщали jon. 9. 22.

съмѣритъ сѧ: обинжает ҫѧ 23. 12.

съемлѭтъ сѧ: съберѫт сѧ lk. 17. 36 съньмаахѫ: събирраахѫ lk. 5. 15; съемъшемъ сѧ: събравшем сѧ lk. 12. 1.

сънѣсти: ꙗсти mk. 3. 20 сънѣстъ: снѣждь mk. 11. 14.

съпасти: спасати lk. 6. 9 съпасенъ быти: спасти сѧ mt. 19. 25 съпасенъ бѫдетъ: спасет сѧ mt. 10. 22, съпассени бываахѫ: спасаахѫ сѧ mk. 6. 56, съпасена бѫдѫ: спасѫ сѧ mt. 9. 21.

сърѧштета вы чловѣкъ: сращетъ ва чловѣкъ mk. 14. 13.

сътворити: створисте mt. 23. 15, сътвори: съдѣла mt. 26. 10 творилъ jon. 15. 24 дастъ jon. 19. 9 сътворилъ естъ lk. 1. 50, сътворатъ: поставаты и jon. 6. 15, сътвориша: приимше mt. 12. 14 сътворъша ѣже: сътвориста ꙗко mt. 21. 6.

сътазати сѧ о словеси: съпрѣти сѧ словесы mt. 18. 23 сътажите: притѧжите mt. 10. 9, сътазаѭште сѧ: питаѭще mk. 9. 10, сътаза сѧ съ ними о словеси: възвѣща съ ними слово mt. 25. 19.

съхождааше въ кѫпѣль: мыꙗаше сѧ въ кѫпѣли jon. 5. 4.

съхраних: съблюдохъ jon. 17. 12 сънабдѣхъ mt. 19. 20, съхранитъ: съблюдетъ jon. 12. 47.

сѣлъ: сѣалъ mt. 25. 24 сѣалъ еси: сѣа mt. 13. 27 сѣхъ: сѣахъ lk. 19. 22, сѣвъ: сѣꙗвъ lk. 19. 21 сѣвъшааго: сѣꙗвшаго mt. 13. 18 сѣвъшоу: сѣавшоу mt. 13. 24, сѣании: сѣемии mk. 14. 10, сѣнное: сѣꙗнное mt. 13. 19.

сѣдѣте: садѣте mt. 26. 36 садете lk. 24. 49; сѣде: сѣдѣаше mt. 15. 29; сѣдѣаше: стоꙗше mt. 26. 69, сѣдѣти mk. 4. 1 сѣдъше: сѣдаще mt. 27. 36.

сѫтъ: бѫдѫтъ jon. 17. 21 lk. 11. 41 ꙗвлѣѫт сѧ mt. 23. 27, сѫште: сѫтъ lk. 20. 36 вечерь сѫштоу: вечероу бывшоу mt. 16. 2, сѫштеи: иже бѣхѫ mk. 3. 8 сѫштаꙗ: иже бѣшѫ lk. 5. 9 сѫштимъ: иже сѫтъ mt. 25. 41.

творити: дѣати mt. 19. 9 сътворити mk. 3. 4 lk. 6. 9 jon. 7. 17 творитъ: сътворитъ jon. 7. 19, не до връха плода творатъ: не съвръшаѭтъ плода lk. 8. 14, молитвѫ творащите: молат са mt. 23. 13.

тепе: би jon. 19. 1.

тлѣшти: тльщи lk. 13. 25.

чьто троуждаете женѫ: почто троуды дѣете женѣ mt. 26. 10 почъто ѭ троуждаате: чьто еи троудъı дѣете mk. 14. 6

оубити: оуморити mt. 27. 1; оубиваѭште: оубивающе mk. 12. 5, бѫ оубили: оубиѫтъ jon. 11. 53 оубыѫтъ: оуморатъ mt. 10. 21.

оубѣди: понудити mt. 14. 22 mk. 6. 46.

оувѣдѣ: разоумѣ jon. 4. 1 оувѣдѣсте: видѣсте jon. 14. 7, оувѣдѣно бѫдетъ: оувѣстъ са mt. 10. 26.

оугасаѭтъ: оугасоша mt. 25. 8

оугождьши: оугоди mk. 6. 22.

оуготоваатъ: оуготовитъ lk. 7. 27 естъ оуготовано: дано естъ mk. 10. 40.

оударен: оударивъı mk. 26. 68, за ланитѫ оударишa: заоушишѫ и mt. 26. 67.

оудръжимъ: прѣимемъ mt. 21. 38.

оужасиѫша: оужасоша mk. 5. 42.

оузьрѣ: видѣ mt. 26. 71 егда оузьрѣша: оузрѣвше mt. 21. 38.

оукрасиша: оутвориша mt. 25. 7.

оукры: съкры lk. 19. 42.

оумлъчите: оумльчита mt. 20. 31 оумлъча: оумльче mt. 22. 12.

оумретъ: оумираетъ mt. 15. 5, оумеры: мрътвецъ jon. 11. 44, бѣ оумеры лежа: лежааше мрътвыи jon. 11. 41 оумрѣтъ: оумрълъ естъ mk. 15. 44 оумираѫ mk. 12. 21.

оумѣѭ: знаѫ mk. 14. 68.

оуничьжатъ: похоулатъї и mk. 9. 15.

оупитѣнаа: оупитаное mt. 22. 4 оупитѣнъı: оупитаньıи lk. 15. 27.

оуподобитъ: оуподоби mt. 25. 1.

оупъваѭтъ: надѣѫт са mt. 21. 21.

оурѣза: отьрѣза mt. 26. 51.

оуслъıшатъ: слъıшатъ lk. 8. 13, оуслъıшавъ: слыша mt. 14 1.

оустоѭтъ имъ: съвладаѫть ими mt. 20. 25 съдолѣваатъ mk. 10. 42

оусѫмьнитъ са: размыслитъ mk. 11. 23.

оутапати: погразати mt. 14. 30.

оутвори: отвори mk 8. 25.

оутврьдй сѧ цѣлѧ: быстъ цѣла mt. 12. 13.

хлабаш: хлапаж mk. 10. 46.

хлжпати: просити lk. 16. 3

ходите: творите mt 23. 13 хождаше: поиде mt. 14. 29 хождѣаше: идѣаше jon. 21. 18, хода: грады mt. 14. 25, ходашть: идѫщь mt. 14. 26, ходаштю: ходити mk. 2. 23, ходаштеи: градѫщии mt. 21. 9 mk. 11. 9, хождаахѫ: идошѫ jon 6. 66.

хотѣатъ си: хощет се lk. 21. 7, хотѣаше: хотѣ jon. 21. 18, хотѧ: хотѣаше mt. 14. 5 mk. 6. 48, хотаи прѣдати и: прѣдажи его jon. 6. 64 хоташте: ищѫще mt. 12. 47 хотаще прикоснѫти сѧ емь: да сѧ прикоснетъ юмъ mk. 3 10.

цѣлите: (цѣ)лѣите mt 10. 8.

чешѫтъ: рѣжѫтъ lk. 6. 44.

нѣсте ли чьли николи же: николи же ли нѣ поучитасте mt. 21. 42.

иже чьтетъ: чьтыи mt. 24. 5.

шедъ: пришедъ mt. 25. 16, отъстѫпивъ mt. 26. 42.

ѣдъ: иды mk. 1. 6.

ѣдѣахѫ: идѣахѫ jon. 17. 21.

ѩтъ: приѩтъ mt. 14. 31, ѩсте: есте ѩли jon. 21. 10.

9. Razlike kod numeralia: mt. 14. 19 приемъ пѧть хлѣбъ и дьвѣ рыбѣ: въземъ . . обѣ рыбѣ; mt. 10. 5 сиѩ оба на десѧте посъла Ісоусъ: сиѩ два на десѧте; mt. 20. 17 поѩтъ оба на десѧте; mt. 26. 47 Іюда единъ отъ обою на десѧте приде: отъ двою на десѧте; jon. 6. 71 единъ сы отъ обою на десѧте: отъ двою на десѧте; mt. 10. 2 обѣма на десѧте апостолома имена сѫтъ: двѣма на десѧте; mt. 11. 1 заповѣдаѩ обѣма на десѧте оучеником: двѣма на десѧте; mt. 19. 28 сѧдаште обѣма на десѧте коленома: двѣма на десѧте; mt. 26. 20 вълеже съ обѣма на десѧте оученикома: съ двѣма на десѧте; jon. 6. 67 рече Ісоусъ обѣма на десѧте: двѣма на десѧте; — jon. 19. 14 година бѣ ѣко шестаа: третиѩ. — Glede sintakse pazi: mt. 20. 17 въсходѧ Ісоусъ въ Іероусалимъ поѩ два на десѧте оученикъ, u Mar.: оученика; mt. 26. 20 вечероу же бывшоу възлеже съ двѣма на десѧте оученикъ, u Mar.: съ обѣма на десѧте оученикома; mt. 26. 53 приставитъ ми вѧште ли дъва на десѧте легеонъ аггелъ. u Mar.: леђеона; mk. 6. 43 възѧшѧ оукроухъ два на десѧте кошь, u Mar.: коша; lk. 9. 12 пристѫпльше же оба на десѧте рѣшѧ, u Mar.: пристѫпьша . . рѣсте; lk. 9. 13 нѣстъ намъ зде вѧште пѧти хлѣбъ, u Mar.: не имамъ съде вяште пати хлѣбъ; lk. 9. 17 възѧшѧ избывъшиихъ оукроухъ кошницѣ два на десѧте, u Mar.:

*

възаша извыкъшее имъ кошь ·кı·; lk. 10. 17 възврати же са седьмь десаты, u Mar.: възвратиша са; lk. 15. 7 радость бадетъ на небеси о единомъ грѣшиницѣ кающим са неже о девати десатъ и девати праведникъ, u Mar.: праведьницѣхъ.

10. Razlike u broju:

Za plurale neutr. na grčku u Mar. dolazi sing. neutr. mt. 11. 27 вьсѣ мьнѣ прѣдана сатъ: вьсе мьнѣ прѣдано естъ; — mt. 13. 34 вьсѣ глагола Ісоусъ притъчами: въсе; — mt. 13. 56 отъ кадоу семоу вьсѣ си сатъ: все се (bez естъ); — mt. 17. 11 i mk. 9. 12 Ілиѣ оустроитъ вьсѣ: все; — mt. 18. 26 вьсѣ въздамь ти: все ти отьдамъ; — mt. 19. 20 вьсѣ си съхранихъ: вьсе то сънабдѣхъ; — mt. 19. 27 i mk. 10. 28 ми оставихомъ вьсѣ: все; — mt. 23. 36 придатъ вьсѣ си на родосъ: придетъ все то на родъ съ; — mt. 24. 33 егда оузьрите вьсѣ си: все се; — mt. 24. 34 i mk. 13. 30 не мимо идетъ родосъ доньдеже вьсѣ си бадатъ: все се бадетъ; — mk. 4. 11 вь притъчахъ вьсѣ бывалатъ: все бываетъ; — mk. 4. 34 съказааше оученикомъ своимъ вьсѣ: вьсе; — mk 13. 4 егда иматъ съконьчати са вьсѣ си: егда иматъ ськоничати са все се; — lk. 5. 28 оставь вьсѣ въ слѣдъ его иде: все; — lk. 9. 7 слышавъ же Іродъ бывающаа отъ него вьсѣ: бывающее все; — lk. 15. 14 иждивъшю же емоу вьсѣ: вьсе; — lk. 18. 22 вьсѣ елико имаши продаждь: все; — jon. 10. 41 вьсѣ же елико рече Іоанъ о семь, истина бѣ: все; — jon. 14. 26 тъ въспомѣнетъ вамъ вьсѣ елико же рѣхъ вамъ: все еже рѣхъ; — jon. 16. 15 вьсѣ елико иматъ отьць моѣ сатъ: все (ali ipak моа сатъ) jon. 16. 30 нынѣ вѣмь ѣко вѣси вьсѣ: вьсе; — jon. 17. 7 вьсѣ отъ тебе сатъ: вьсе (ali ipak ne естъ nego сатъ); — jon. 18. 4 Ісоусъ вѣды вьсѣ градаштаа на нь: вьсе градащее; — mt. 24. 6 подобаатъ вьсѣмъ быти: вьсемоу; — lk. 2 20 хвалаште бога о вьсѣхъ еже видѣша: о вьсемъ; — lk. 12 30 вьсѣхъ сихъ азыци мира сего иштатъ: въсего сего страны ищатъ; — lk. 9. 43 чюдаштемъ са о вьсѣхъ ѣже творѣаше Ісоусъ: о вьсемь еже; — lk. 14. 17 оуже готова сатъ вьсѣ: готово естъ вьсе; — lk. 12. 48 не вѣдѣвы же сътворь же достоинаа ранамъ биенъ бадетъ малы: достоино; — mk. 7. 4 и ина мънога сатъ ѣже приаса: и ино много естъ еже приашѧ; — jon. 17. 10 моѣ вьсѣ твоѣ сатъ и твоѣ моѣ: мое вьсе твое есть и твое мое; — mk. 4. 4 егда сѣаше ова пада на пати и прида птица и позобаша ѣ: ово паде при пати и придоша птица и позобашѧ е; — lk. 17. 19 сътвори повелѣнаа: повелѣное; — mt. 21. 24. 27 коеѭ

властиѭ си творѭ: се твора; — mk. 11. 28 кто ти дастъ область да си твориши: власть да се твориши; — lk. 12. 31 обаче иштите цѣсарьствиѣ божиѣ и си вьсѣ приложатъ са вамъ: и се все приложит са вамъ; — lk. 14. 15 слышавъ же единъ отъ възлежаштиихъ съ нимъ си рече: слышавъ . . се рече; — lk. 21. 7 когда оубо си бѫдѫтъ и что естъ знамение егда хотатъ си быти: когда оубо се бѫдетъ . . егда хощетъ се быти; — jon. 8. 30 си глаголѭштю емоу мънози вѣроваша вь него: се глагол . . ; — jon. 12. 16 си сътвориша емоу: се; — jon. 12. 36 си глагола Iсоусъ: се; — jon. 13. 21 си рекъ Iсоусъ възмѫти са доухомъ: се рекъ; — jon. 16. 3 си сътворатъ вамъ: се; — jon. 16. 4 помнилите си: се; — jon. 16. 33 си глаголахъ вамъ: се; — jon. 16. 4 сихъ же вамъ испрьва не рѣхъ: сего же; — mk 16. 12 по сихъ же двѣма . . ѣни сѣ: по сем же; — jon. 19. 36 быша бо си да сбѫдѫтъ са кънигы: быстъ бо се да сбѫдетъ са писание; — jon. 16 32 разидетъ са кождо въ своѣ: къждо вь свое; — jon. 16. 32 никомоу же не възвѣстиша . . ничесоже о тѣхъ еже видѣша: о томъ; — lk. 7. 22 възвѣститѣ Iоанови ѣже видѣста: Iоноу еже видѣста; — lk. 10. 7 въ томь же домоу прѣбывайте ѣдѫште и пиѭште ѣже сѫтъ оу нихъ: еже естъ вь нихъ; — lk. 10. 23 блажени очи видаштеи ѣже видите: еже вы видите.

11. I inače dolazi kašto singular gdje ima u Mar. plural: mt. 20. 29 по немъ идѫ народи мъноѕи: въ слѣдъ его иде народъ могъ; — mt. 21. 9 народи же ходаштеи прѣдъ нимъ и въ слѣдъ зъваахѫ осанна: народъ же градѫщии въ слѣдъ; — jon. 6. 24 егда же видѣша народи: видѣ народъ; — lk. 23. 18 възъпиша вьси народи: съ вьсѣмъ народомъ; — mt. 25. 19 по мъноѕѣхъ врѣменехъ: по мнозѣ врѣмени; — mt. 25. 16 и бѫдѫтъ едино стадо: бѫдетъ; — jon. 2. 7 напльните водоносы воды: водоносъ; — jon. 10. 7. 9 азъ есмь двьри: двьрь; — jon. 4. 34 съврьшѫ дѣла его: дѣло его; — lk. 12. 45 отъ западъ: отъ запада; — mt. 13. 32 еже мьнье естъ вьсѣхъ сѣменъ, егда же въздрастетъ, боле зелии естъ: боле вьсѣхъ зелию юстъ; — lk. 10. 38 ходаштимъ имъ: ходащоу емоу; — lk. 13. 32 исцѣлениѣ творѭ: ицѣление твора; — jon. 6. 24 въ корабла: въ корабль; — jon. 6. 51, 8. 57 въ вѣкъ: въ вѣкы; — lk. 23. 8 бѣ желѣѧ отъ мъногъ врѣменъ: отъ много врѣмене; — mt. 17. 15 на новы мѣсаця: на новъ мѣсяцъ; — mt. 26. 47 съ орѫжии: съ орѫжиемъ; — mt. 24. 18 иже на селѣ такожде да не вратитъ са възатъ ризъ своихъ: възати ризы своа; — mt. 26. 64 глагола имъ Iсоусъ: емоу; — jon.

7. 40 **мъноѕи слышавъшии словеса си глаголаахѫ: слово**; — mt. 11. 22 **глаголѭ вамъ Тоурома и Сидоноу: Тѵроу и Сѵдоноу**; — mt. 14. 30 **видѧ вѣтры крѣпъкы оубоѣ сѧ: вѣтръ крѣпъкъ**.

12. Obratno dolazi plural gdje ima u Mar. singular: mt. 13. 54 **отъ кѫдоу семоу естъ прѣмѫдрость си и сила: силы**; — jon. 5. 34 **азъ не отъ чловѣка съвѣдѣтельства приемлѭ: отъ чловѣкъ**; — mt. 14. 53 **вѣсѧ Ісоуса къ архиереови: къ архиереѡмъ**; — mt. 26. 47 **Іюда приде и съ нимъ народъ мъногъ: народи многы**; — mt. 15. 35 **повелѣ народоу: народомъ**; — mt. 15. 2 **егда хлѣбъ ѣдѧтъ: хлѣбы**; — mt. 21. 43 **отъиметъ сѧ отъ васъ цѣсарьствие божие и дастъ сѧ ѩзыкоу творѧштоумоу плодъ: дастъ сѧ странѣ творѧщии плоды его**; — lk. 4. 3 **рьци каменоу семоу да бѫдетъ хлѣбъ: да бѫдѫтъ хлѣби**; — jon. 6. 7 **дьвѣма сътома пѣнѧѕъ хлѣбъ не довьлѣѫтъ: хлѣби не довлѣѫтъ**; — jon. 6. 11 **приѧтъ хлѣбъ Ісоусъ: хлѣбы**; — mk. 11. 8 **вѣтвие рѣзаахѫ отъ дрѣва: ломлѣахѫ отъ дрѣвъ**; — jon. 4. 20 **въ Ероусалимѣ: въ Ероусалимѣхъ**; — lk. 23. 7 **въ Іроусалимѣ: въ Іроусалимѣхъ**: — lk. 16. 1 **оклеветанъ бысть ѣко растачаѩ имѣние его: имѣниѩ его**; — lk. 13. 15 **отъ избытъка комоужьдо животъ его естъ отъ имѣниѣ емоу: отъ имѣнии емоу**; — lk. 8. 27 **ишедъшю же емоу: ишедшемъ же имъ**; — mk. 4. 5 **а дроугоѥ паде на каменьнѣемь: на каменьныхъ**; — lk. 10. 6 **аште бѫдетъ тоу сынъ мира: аще бѫдѫтъ тоу сынове мира**; — lk. 18. 22 **до небесе: до небесъ**; — lk. 21. 27 **тъгда оузьрите сына чловѣчьскааго на облацѣ: тъгда оузрѧтъ сына чловѣча грѧдѫща на облацѣхъ**; — mt. 13. 29 **въстрѣгаѭште плѣвелъ: плѣвелы**; — mt. 13. 30 **съберѣте прѣвѣе плѣвелъ и съвѧжите и въ снопы: съберѣте плѣвелы и съвяжате ѩ**; — mt. 27. 54 **сътъникъ же и иже бѣхѫ съ нимъ: сътиници же и иже бѣахѫ съ ними**; — mk. 11. 16 **не дадѣаше никомоуже нести съсѫдъ сквозѣ цръквъ: да кто мимо несетъ съсѫды сквозѣ црьквъ**; — lk. 22. 40 **по немь идѫ оученици его, бывъ же на мѣстѣ рече: бывше же**; — lk. 1. 20 **бѫдетъ се: бѫдѫтъ си**; — lk. 1. 15 **испльнии сѧ врѣмѧ: испльниша сѧ дьние**.

13. Dual za singular u Mar. dolazi lk. 4. 40 **онъ на когожъдо рѫкѫ възлагаѩ исцѣлѣаше ѩ: възлагаѫ рѫцѣ**.

14. Dual za plural u Mar. ima mt. 15. 20 **не оумъвенами рѫками ѣсти не сквръниетъ чловѣка: не оумывенама рѫкама**; — mk. 15. 9 **прѣгыбаѭште колѣна кланѣахѫ сѧ: колѣнѣ**; — lk. 23. 5 **стоѣахѫ людие зьрѧште, подрѣжаахѫ же и и кънѧѕи глаголѭште съ ними: съ нима** (je li to serbizam?).

15. Plural za dual u Mar. čita se kod jon. 13. 5 начатъ оумывати нозѣ оученикомъ: ногы; — lk. 9. 34 въшедъшема има онѣма въ облакъ: въшедшемъ имъ.

16. Razlike u rodu: Za masculinum u Mar. dolazi neutrum u lk. 18. 10 чловѣка дъва въниидете въ цръквь помолитъ сѧ, едини фарисѣи а дроугы мытарь: едино фарисеи а дроугое мытарь; — jon. 3. 6 рождены отъ плъти плъть естъ и рождены отъ доуха доухъ естъ: рожденое.

Femininum za masculinum u Mar. ima mt. 23. 37 Ієроусалиме избивы пророкы: Ієроусалимъ Іероусалимъ избивьшаꙗ пророкы; — lk. 10. 18 видѣхъ сотонѫ ѣко мльниѭ съ небесе падъша: падъшѫ; — jon. 2. 9 слоугы почръпъшеи водѫ: почрьпшѫа.

17. Razlike u padežima:

Za akuzativ u Mar. dolazi genetiv: mt. 10. 37 иже любитъ сынъ ли матерь паче мене: сына; — mt. 18. 15 аште тебе послоушаатъ, приобраштеши братръ твои: брата своего; — lk. 20. 44 давидъ и оубо господь нарицаатъ: давидъ оубо господа нарицаетъ и; — jon. 10. 3 овъцѧ гласъ его слышатъ: овьцѧ гласа его слоушаѭтъ; — lk. 11. 5 къто отъ васъ иматъ дроугъ: дроуга; — lk. 17. 34. 35 единъ поемлѭтъ а дроугы оставлѣѭтъ: единого поемлатъ а дроугаго оставлѣѭтъ; — lk. 12. 6 власфимисаатъ на доухъ свѧты: на доуха свѧтаго; — mt. 26. 31 поражѫ пастырь и разидѫтъ сѧ овъцѧ: поражѫ пастырѣ; — lk. 10. 30 оставльше елѣ живъ сѫшть: жива сѫща; — jon. 3. 36 вѣроуѭи сына иматъ животъ вѣчьны: живота вѣчнаго; — mk. 7. 33 поемы-и единъ отъ народа: поимъ единого; — jon. 4. 16 призови мѫжь твои. пригласи мѫжа своего; — mk. 2. 3 приидѫ къ немоу носѧште ослабленъ жилами: ослаблена; — lk. 18. 24 видѣвъ же Ісоусъ прискрьбенъ бывъшь рече: прискрьбна бывша; — lk. 20. 10 посъла къ дѣлателемъ рабъ: раба; — lk. 12. 10 иже речетъ слово на сынъ чловѣчьскы: на сына чловѣча; — jon. 18. 21 въпроси слышавъшаꙗ: слышавшихъ; mk. 16. 5 видѣша юношѫ сѣдѧшть: юноша сѣдѧща; — lk. 2. 44 мьнѣвъша и въ дроужинѣ сѫщть: сѫща (uz и ne его); — lk. 11. 7 не твори ми троудъ (plur. gen. li?): троуда; — jon. 19. 33 видѣвъша и оуже оумьрьшъ: оумерша; — lk. 3. 13 ничтоже боле повелѣнаго творите: ничьсоже; — mt. 12. 10 въпросиша и: его; — mt. 26. 48 прѣдаѩи же и дастъ знамение: прѣдажи же его; — mk. 3. 4 зидѫ мти и: изъидошѫ мти его; — mk. 7. 15 въхода во нь мо-

жетъ оскврънити и: е г о; lk. 9. 9 искааше видѣти и: видѣти е г о; — lk. 14. 1 ти бѣахѫ назираѭште и: блюдѫще е г о; — jon. 12. 17 въскрѣси и отъ мрътвыхъ: е г о; — jon. 1. 33 надъ ньже оузьриши доухъ съходаштъ: надъ н е г о ж е; — mk 10. 13 приношаахѫ къ немоу дѣти да ѩ коснетъ: да н х ъ прикажетъ; — mk. 12. 32 нѣстъ инъ развѣ его: нѣстъ и н о г о.

18. Obratno za g e n e t i v u M. dolazi a k u z a t i v: mk. 1. 34 не оставлѣаше глаголати бѣсъ: б ѣ с ы; jon. 20. 22 приимѣте доуха свата: д о у х ъ с в а т ъ; jon. 3. 15 да иматъ живота вѣчьнааго: ж и в о т ъ в ѣ ч и ы и; jon. 10. 10 азъ придъ да живота имѫтъ: азъ придохъ да ж и в о т ь имѫтъ; mt. 15. 5 не почьтетъ отьца ли матере своеѩ: м а т е р ь с в о ѭ; jon. 16. 8 пришедъ онъ обличитъ мира: в ъ с ь м и р ь; jon. 16. 33 си глаголахъ вамъ да въ мьнѣ мира имате: м и р ъ; lk. 14. 29 да не егда положитъ основаниѣ: о с н о в а н и е; jon. 19. 30 егда же приѩтъ оцьта Ісоусъ рече: егда же оубо приѩтъ о ц е т ь; jon. 15. 4 розга не можетъ плода творити о себѣ: лоза не можетъ п л о д ъ сътворити; jon. 20. 27 принеси пръста твоего сѣмо: принеси · п р ъ с т ь т в о и само; jon. 8. 12 ходаи по мьнѣ . . иматъ свѣта животьнааго: с в ѣ т ъ ж и в о т н ы и; jon. 12. 36 доньдеже свѣтъ имате, вѣроуите въ свѣта: в ъ с в ѣ т ъ; jon. 5. 9 азъ не отъ чловѣка съвѣдѣтельства приемлѭ: с в ѣ д ѣ т е л ь с т в о; jon. 9. 35 вѣроуеши ли въ сына божиѣ: въ с ы н ъ б о ж и и; jon. 21. 13 Ісоусъ приѩтъ хлѣба и дастъ имъ: х л ѣ б ъ; lk. 9. 54 боѣхѫ са въпросити его о глаголѣ семь: въпросити и; jon. 6. 44 никтоже не можетъ прити къ мьнѣ, аште не отьцъ привлѣчетъ его: привлѣчетъ и; jon. 4. 39 11. 45 мъноѕи вѣроваша въ него: в ъ н ь; jon. 6. 40 вѣроуѩи въ него: вѣроуѩи в ь н ь; jon. 7. 39 вѣроуѭштеи вь него: вѣроуѭщии в ь н ь; jon. 5. 45 на негоже вы оупъвасте: н а н ь ж е вы оуповасте; jon. 4. 18 пать мѫжь имѣла еси, и нынѣ егоже имаси нѣстъ ти мѫжь: и ж е имаси; jon. 3. 16 тако богъ възлюби мира: в е с ь м и р ъ; lk. 12. 15 мьните ли ѣко мира придъ дати на землѭ, ни глаголѭ вамъ, нъ раздѣлениѣ: р а з д ѣ л е н и е; lk. 17. 18 како не обрѣтѫ са възвраштъше са дати славы богоу: с л а в ѫ; jon. 19. 9 написа же и титла Пилатъ: т и т л ъ; mk. 7. 18 еже из вънѹ въходитъ въ чловѣка: въ ч л о в ѣ к ъ; mt. 27. 19 ничьсоже тебѣ и праведьникоу томоу: н и ч ь т о ж е; mk. 7. 12 ничьсоже сътворити отьцю своемоу: н и ч ь т о ж е; mk. 14. 61 ничьсоже не отъвѣштааше: н и ч ь т о не отъвѣщаваше.

19. D a t i v za g e n e t i v u M.: mt. 12. 19 не оуслышитъ никтоже на распѫтихъ гласа его: гласа е м о у; mt. 19. 14 таковыхъ

єсть цѣсарьствиє небескоє: тацѣмъ єсть царьствиє небесноє; mt. 13. 25 съпаштемъ же чловѣкомъ приде врагъ его: врагъ є м о у; mt. 17. 1 поятъ Ісоусъ Петра и Іѣкова и Іоана братра его: брата є м о у; mt. 22. 24 да въскрѣситъ сѣмя братра своего: да въставитъ сѣмя б р а т о у с в о є м о у; mt. 26. 7 възлья на главѫ его възлежашта: є м о у в ъ з л е ж а щ о у; mt. 26. 67 запльваша лице его: лице є м о у; mt. 12. 45 и бѫдѫтъ послѣдънѣѣ чловѣка того горьша пръвыхъ: ч л о в ѣ к о у т о м о у; mt. 21. 12 дъскы тръжникъ испровръже: т р ъ ж н и к о м ъ; mt. 28. 20 азъ съ вами есмъ вьса дьни до сконьчаниѣ вѣка: в ѣ к о у; mk. 5. 1 приде на онъ полъ морѣ: м о р ю; mk. 1. 19 оузьрѣ Іѣкова Зеведеова и Іоана братра его: брата є м о у; mk. 7. 35 абье разврѣсте са слоуха его: разврьзоста са слоуха є м о у; mk. 12. 9 да въскрѣситъ сѣмя братра своего: б р а т о у с в о є м о у; mk. 16. 3 къто отъвалитъ намъ каменъ отъ дьвреи гроба: отъ двери г р о б о у; mk. 13. 27 отъ коньца земля до коньца небесе: оть конецъ з е м и и до конца н е б о у: lk. 1. 10 въ годъ темьяна: ѳ и м и я м о у; lk. 2. 32 свѣтъ въ окръвение ѩзыкъ: въ отькръвение ѩ з ы к о м ъ; lk. 6. 42 тъгда прозьриши изяти сѫчецъ иже єсть въ очесе братра твоего: иже єсть въ очеси б р а т о у т в о є м о у; lk. 22. 25 цѣсаре ѩзыкъ оустоятъ имъ: царе ѩ з ы к о м ъ; lk. 23. 49 стоѣахѫ же вьси знаемии его издалече: знаемии є м о у; jon. 4. 42 сь єсть въ истинѫ съпасъ мира: спасъ м и р о у.

20. Obratno dolazi g e n e t i v za d a t i v u M a r. lk. 1. 17 обратити срьдьца отьцемъ на чада: о т ь ц ь; lk. 9. 51 сконьчаваахѫ са дьнье въсхождению его: дьние в ъ с х о ж д е н и ѩ; lk. 13. 27 отъстѫпите отъ мене вьси дѣлателе неправьдѣ: н е п р а в д ы; lk. 19. 44 не разоумѣ врѣмене посѣштению твоемоу: п о с ѣ щ е н и ѩ т в о є г о; lk. 20. 36 въскрѣшению сынове сѫште: в ь с к р ѣ ш е н и ѩ сынове сѫтъ; mk. 7. 27 нѣстъ добро отяти хлѣба чадомъ: ч а д ъ; jon. 11. 49. 51 Каиѣфа иерей лѣтоу томоу: Каиафа старѣишина архиереиска л ѣ т а т о г а. (a jon. 13. 18 lokal: томь лѣтѣ). — V o k a t i v za nominativ u Mar.: lk. 10. 13 Хоразинъ: Х о р а з и н е.

21. P a d e ž s p r i j e d l o g o m za padež bez prijedloga u M a r.: mt. 20. 1 изиде наятъ дѣлателъ виноградоу своемоу: наяти дѣлатела в ъ в и н о г р а д ъ с в о и; mt. 21. 32 не ѩсте вѣры емоу: не вѣры ясте к ъ н е м о у; lk. 1. 61 рѣша еи: к ъ н е и; mk. 7. 30 шедъши домови: в ъ д о м ъ с в о и; lk. 5. 9 не обрѣтъше кѫдоу въвести и народомь: н а р о д а д ѣ л ѣ; lk. 3. 19 Іродъ . . обличаемъ имъ: о т ь н е г о; lk. 12 22 пьцѣте са доушеѭ вашеѭ: о д о у ш и

своєи; mk. 13. 35 не вѣсте бо къда господь домоу придеть ве-
черъ ли .. ютро: или за оутра, mt. 20. 1 изиде коупьно утро: авие
за оутра; lk. 3. 3 проповѣдаѩ крьщение покаанию: на покаание.
— Obratno: mt. 18. 6 вѣроуѭштихъ въ ма: мнѣ.

22. Ine razlike u padežima dolaze s druge konstrukcije ili možda s drugoga teksta. Tako n. p. uz ѣко = ὥστε s infin. i accus. dolazi dativ s infin. za nomin. uz verb. defin. mt. 12. 22 ѣко слѣпъ и нѣмъ глаголаше и глѧдаше: ѣко слѣпоомоу и нѣмоомоу глаголати и видѣти prema ὥστε τὸν τυφλὸν καὶ κωφὸν καὶ λαλεῖν καὶ βλέπειν; mt. 13. 2 ѣко вьлѣзъ въ корабь сѣде: ѣко влѣзьшоу въ корабѣ сѣсти; mk. 2. 12 ѣко дивлѣахѫ сѧ вьси и славлѣахѫ бога глаголѭште: ѣко дивити сѧ всѣмъ и славити бога глаголѭщемъ; mk. 4. 1 ѣко самъ вьлѣзъ въ корабь сѣдѣаше: ѣко самомоу влѣзьшоу въ корабль сѣдѣти; mk. 9. 26 ѣко мънози глаголаахѫ ѣко оумьрѣтъ: ѣко многымъ глаголати. — Razlika uslijed druge konstrukcije: lk. 9. 60 остави мрътвыимъ погрети своѩ мрьтвьцѧ: мрътвыѩ ἄφες τοὺς νεκρούς .. lk. 7. 25 чесо изидете видѣть, чловѣка ли мѧкъками ризами одѣна: мѧкы ризы облѣчена; mk. 14. 64 осѫдиша и повиньноу быти: и быти повинна; lk. 20. 43 доньдеже положѫ врагы твоѩ подъножию ногама твоима: подъножие; lk. 13. 24 Пилатъ посѫди быти прошение ихъ: прошению ихъ γίνεσθαι τὸ αἴτημα αὐτῶν; mk. 1. 34 исцѣли мъногы недѫжъны имѫшта разлчьны ѩзы: разлчнами ѩзами (tako i Nik.); mk. 7. 37 глоухыѩ творить слышати: глоухымъ; mt. 26. 23 омочии съ мъноѭ рѫкѫ въ солило: омакавьи съ мноѫ въ солилѣ рѫкоѫ; lk. 3. 4 ѣкоже естъ писано въ кънигахъ словесъ Ісаиѩ пророка: словесы; mt. 12. 2 въ соботы: въ сѫботѫ; jon. 20. 19 въ единѫ соботъ: сѫботѫ; jon. 20. 19 сѫшти же поздѣ: сѫштоу же; lk. 11. 3 горе вамъ, фарисеи: вамъ фарисеомъ; mk. 7. 6 добрѣ пророче Ісаиѩ о васъ, лицемѣри; о васъ лицемѣрѣхъ; lk. 6. 48 на храминѣ тои: на храминѫ тѫ; mt. 18. 12 не оставитъ ли девѧти десѧтъ и девѧти на горахъ: на горы; mt. 17. 15 падаетъ на огнь: на огни; lk. 13. 19 птицѧ небесьскыѩ вселишѧ сѧ въ вѣтви его: въ вѣтвехъ его; lk. 21. 24 падѫтъ въ острии меча: въ остріе; mt. 24. 3 сѣдѧштю же емоу на горѣ елеоньсцѣ пристѫпишѧ къ немоу оученици его единомоу глаголѭште: единии (i zogr. единии). mk. 4. 19 слышаштеи слово и печали вѣка сего, и лесть богатьствие и о проучихъ похоти въсходѧшта: и льсть богатьствиѩ и о проучихъ похотехъ въсходѧщѧ (похотехъ može biti pogrješka). lk. 1. 15 доуха свѧтааго исплънитъ сѧ: доухомъ свѧтымъ.

23. Razlika u deklinaciji adjektiva. Za supstantivni oblik adjektiva u Mar. dolazi složeni oblik: jon. 9. 32 отъврьзе оуи слѣпоу рожденоу: слѣпоѡмоу рожденоу; lk. 7. 21 въ тъ часъ исцѣли мъногы отъ недѫгъ и ранъ и доухъ зелъ, и мъногомъ слѣпомъ дарова прозьрѣние: доухъ зълыхъ и многомъ слѣпынмъ дастъ прозрѣние; lk. 8. 2 отъ доухъ зълъ: доухъ злыхъ; jon. 10. 41 еда бѣсъ можетъ слѣпомъ оуи отврѣсти: слѣпынмъ; mk. 9. 19 ѡ роде невѣренъ: невѣрьныи; lk. 10. 21 оутаилъ еси са отъ прѣмѫдрь и разоуменъ: отъ прѣмѫдрыхъ и разоумныхъ; mt. 21. 32 приде во Іоанъ крьститель пѫтемь праведномъ .. приде бо къ вам Іѡанъ пѫтемъ праведнынм; lk. 2. 13 мъножьство вои небесьныхъ хвалѧщихъ бога: хвалѧщихъ; lk. 8. 4 подобенъ естъ чловѣкоу зиждѫштю храминѫ: зиждѫщомоу; lk. 8. 4 градѫщемъ отъ вьсѣхъ градъ: градѫщинмъ; lk. 18. 9 рече же и къ единѣмъ надѣѭштемъ са на са: рече къ етеромь надѣѭщинмъ са; jon. 20. 31 да вѣрѫѭште живота вѣчьнааго имате: да вѣроуѭщии животъ вѣчныи имате; mt. 9. 36 овьца не имѫшта пастырѣ: имащѫ; mt. 19. 9 развѣ словесе прѣлюбодѣинна: блѫднаго; mt. 11. 29 сынъ чловѣчьскъ: чловѣчьскыи mk. 20. 18 itd. — Obratno za složeni oblik u Mar. dolazi supstantivni: jon. 6. 27 сынъ чловѣчьскы: чловѣчьскъ; lk. 1. 17 противнъиыѧ: противны

24. Razlike kod prijedloga.

въ: jon. 19. 4. 6 въ немь вины не обрѣтаѭ: до него; — jon. 18. 39 азъ ни единоѩ вины обрѣтаѭ въ немь: ѡ немь; — mt. 26. 71 ишьдъшоу же емоу въ врата оузьрѣ и дроугаѩ: къ вратомъ; — mt. 18. 21 коль кратъ съгрѣшитъ братръ мои въ ма и отъпоуштѫ емоу: колижди съгрѣшитъ къ мнѣ братъ мои оставлѫ емоу; — lk. 17. 4 съгрѣшитъ въ та: къ тебѣ; — mt. 27. 7 коупиша село скѫдельниково въ погрѣбание страньныимъ: коупиша село керамиинычие на погрѣбание тоуждиинмъ; lk. 24. 38 по что помышлаиниѣ въсходатъ въ срьдьца ваша: на срьдьца; — jon. 6. 22 въ оутрѣи день: на оутриѩ; — mt. 26. 10 дѣло добро сътвори вь мьнѣ: съдѣла ѡ мьнѣ; jon. 6. 14, 7. 40 въ истинѫ: во истинѫ; — mk. 14. 4 въ чемь гыбѣль си хризмьнаѣ бысть: по что .. помазанию бысть; — lk. 2. 9 анђель господьнь ста въ нихъ: оу нихъ; — jon. 10. 32 мънога дѣла добра ѣвихъ въ васъ: ѩвихъ вамъ; — mt. 23. 30 не бимъ оубо обештьници имъ были въ кръви пророкъ: не бихомъ .. кръвиѫ пророчьскыѫ; — mt. 15. 28 исцѣли дъшти еѩ въ тъ часъ: часа того; — mt. 18. 16 да въ оустѣхъ дъвою ли трии съвѣдѣтель станетъ вьсѣкъ глаголъ: да оусты двою послоухоу или трии

станетъ вьсѣко слово; — jon. 6. 9 естъ отроучишть сьде единъ иже имать пѧть хлѣбъ ꙗчьнъ и дъвѣ рыбѣ, нъ си что сѫтъ въ елико: селикоу; — mk. 8. 20 въ четыри тысѫшта: четыремъ тысѧщамъ; — lk. 5. 16 приде въ Назаретъ въ немь же бѣ въспитѣнъ: иде же бѣ въспитанъ.

до: lk. 4. 29 вѣсѧ и до връхоу горы: ведоша и на врхъ горы.

за: jon. 16. 21 егда же родитъ отроча, къ томоу не помьнитъ скрьби за радость: радости дѣлѣ; — mt. 24. 22 за избъраныѭ же прѣкратѧтъ сѧ дьне ти: избраныихъ же ради прѣкратят сѧ дьние тии — mk. 6. 26 прискрьбенъ бысть цѣсарь за клѧтвы: клѧтвы ради; mk. 2. 4 не могѫште пристѫпити къ немоу за народъ: народа ради; — mk 7. 29 рече еи за слово се иди: рече еи се ради слово(!); — mk. 14. 65 слоугы за ланитѫ прѣѩсѧ и: въ ланитѫ прѣꙗшѧ и; — lk. 8. 6 дроугое оусъше, за не не имѣаше влагы: по не же; — lk. 2. 7 положи и въ ꙗслѣхъ, за не не бѣ има мѣста: имже не бѣ; — mk. 6. 34 мили емоу быша, за не бѣхѫ ꙗко овьца: бѣхѫ бо ꙗко овца; — mt. 16. 23 mk. 8. 33 lk. 4. 8 иди за мьноѭ, сотоно: иди за мѧ.

изъ: lk. 18. 21 вьсѣ си съхранихъ из юности моеѩ: оть юности моеѩ; — mt. 15. 18 исходѧштаа из оустъ отъ сръдьца исходѧтъ: отъ оустъ; — mk. 1. 26 изиде иѫ него: из него.

искръ: jon. 4. 5 приде Ісоусъ въ градъ Сухарь искрь веси: близь веси.

къ: jon. 13. 28 къ чесомоу рече емоу: о чьсомъ; — mt. 26. 17 глаголѭште къ немоу: глаголѫще юмоу; — mt. 12. 22 привѣсѧ къ немоу: приведошѫ юмоу.

на: mt. 26. 69 петръ же вьнѣ сѣдѣаше на дворѣ: стоѣше въ дворѣ; — lk. 15. 18. 21 и съгрѣшихъ на небо: къ небоу; — jon. 10. 40 иде пакы на онъ полъ Іорьдана: об онъ полъ; — mk. 4. 4 ова падѫ на пѫтти: при пѫти.

o: mk. 4. 28 о себѣ землѣ плодитъ сѧ: въ себѣ; — lk. 5. 14 принеси о оучиштении своемь: за оучищение твое; — jon. 9. 21 самъ о себѣ да глаголетъ: отъ себе; — mt. 12. 24 съ не изгонитъ бѣсъ о вельзѣволѣ: вельзавоуломъ; — lk. 9. 49 видѣхомъ етера о имени твоемь изгонѧшта бѣсы: видѣхомъ нѣкого именемь твоимъ; — lk 16. 13 единого дръжитъ сѧ а о дроузѣмь не родити начнетъ: а дроугааго прѣобидитъ; — jon. 13. 22 о комь глаголете: комоу; — mt. 12. 27 аште азъ о вельзѣволѣ изгонѭ бѣсы, сынове ваши о комь изгонѧтъ: вельзѣвоуломъ .. чимъ; — lk. 14. 34 аште же соль обоуѣатъ, о чемь осолитъ сѧ: чимъ оубо; —

mt. 25. 16 шедъ же приимы ·д· талантъ дѣла о нихъ и приобрѣте дроугыѩ ·д· талантъ: пришедъ же пать талантъ възѧ съдѣла ими и створи дроугыя пать талантъ.

объ: lk. 5. 5 об нощь вьсѫ троуждьше сѧ не ѩсомъ ничьсоже: въсѫ нощь.

отъ: lk. 11. 50 да мьститъ сѧ кръвь вьсѣхъ пророкъ пролиѥмаа отъ сьложениѩ всего мира отъ рода сего: до рода сего; — jon. 12. 17 егда Лазаря възъва отъ гроба: възгласи из гроба; — mt. 19. 20 вьсѣ си схранихъ отъ юности моеѩ: вьсе то сънабдѣхъ изъ юности моеѩ; — lk. 16. 21 желааше насытити сѧ отъ кроупиць нападающтиихъ отъ трапезы богатааго: съ трапезы; — lk. 20. 5 отъ небесе: съ небесе; — mk. 20. 20 пристѫпи къ немоу мати сыноvоу Зеведеовоу .. просѧщти нѣчесо отъ него: оу него; — jon. 1. 1. 2 слово бѣаше отъ бога и богъ бѣаше слово, се бѣ искони отъ бога: слово бѣ оу бога и богъ бѣ слово, се бѣ искони оу бога; jon. 4. 9 како ты Іюдѣи сы отъ мене пити просиши: оу мене; jon. 4. 52 въпрашааше же годины отъ нихъ: оу нихъ; — jon. 16. 23 аште чесо просите отъ отьца въ имѧ мое, дасть вамъ: оу отьца моего; — mt. 20. 23 имъже оуготовано естъ отъ отьца моего: отьцемь моимь.

по: mt. 14. 70 не по мъногоу: не въ дльзѣ; — mt. 18. 28 вьсь дльгъ твои отъпоустихъ тебѣ, понеже оумоли мѧ: за не оумоли мѧ; — lk. 1. 7 не бѣ нама чѧда, понеже бѣ Єлисаветъ неплоды: имже бѣ; — mt. 27. 6 не достоино естъ вложити его въ корванѫ, понеже цѣна кръве естъ: им же цѣна кръвнаа естъ; — mt. 19. 2 по немь идѫ народи мънози: въ слѣдъ его идошѧ; — mt. 20. 29 по немь идѫ народи мънози: въслѣдъ его иде народъ многъ; — 20. 34 по немь идете: въ слѣдъ егоже идоста; — mt. 26. 58 петръ идѣаше по немь: въ слѣдъ его идѣаше; mt. 16. 24 аште къто хоштетъ по мьнѣ ити: иже хощетъ въ слѣдъ мене ити; — mt. 19. 8 моси по жестосръдию вашемоу повелѣ вамъ отъпоустити жены ваша: противѫ жестосрьдиоу.

послѣдь: mk. 12. 22 послѣдь же вьсѣхъ оумрѣтъ и жена: послѣжде вьсѣхъ; obratno mt. 22. 27 послѣжде же нхъ вьсѣхъ оумрѣтъ и жена: послѣдъ же всѣхъ.

при: jon. 21. 4 ста Ісоусъ при брѣзѣ: на брѣзѣ; — jon. 19. 25 стоѣхѫ же при кръстѣ Ісоусовѣ мати его и сестра матере его: оу кръста Ісоусова; — mk. 3. 9 рече оучеником своимъ да естъ при немь ладица народа ради: да корабль бѫдетъ оу него; — mt. 15. 29 приде при мори галилеисцѣмь: къ морю галилеискомоу.

прѣдъ: mt. 10. 18 прѣдъ владикы .. ведени бѫдете: къ владикамъ; mk. 2. 2 не въмѣштаахѫ сѧ ни прѣдъ двьрьми: при дверехъ.

ради: mt. 10. 18 прѣдъ владикы .. ведени бѫдете мене ради: мене дѣлѣ; — mt. 10. 39 иже погоубитъ доушѫ своѭ мене ради обраштетъ ѭ: мене дѣлѣ; — mt. 12. 27 lk. 12. 22, 14 20 jon. 10. 17, 12. 18. 27. 29, 15. 19, 16. 15 сего ради: сего дѣлѣ; — mt. 13. 21 словесе ради: словесе дѣлѣ; — jon. 7. 13 страха ради: страха дѣлѣ; — jon. 12. 15 чесо ради: чьсо дѣлѣ; — jon. 12. 11 его ради: его дѣлѣ; jon. 11. 30 не мене ради: мене дѣлѣ; — jon. 12. 42 фарисѣи ради: фарисеи дѣлѣ; — jon. 12. 9 придѫ Ісоуса ради: придошѧ Ісоуса дѣльма; — mt. 26. 8 чесо ради гыбѣль си: по что.

оу: mk. 6. 3 не ли сестры его сѫтъ оу насъ: не сестры ли его сѫтъ зде въ насъ; — jon. 11. 22 егоже колиждо просиши оу бога, дастъ тебѣ богъ: отъ бога.

25. Razlike u prislovima, veznicima itd.

аште: mt. 16. 24 аште къто хоштетъ по мънѣ ити: иже хощетъ.

бо: mt. 9. 16 никтоже бо приставлѣатъ приставлениѣ платна не бѣлена ризѣ ветъсѣ, въэметъ бо коньчинѫ своѭ: въэметъ же; mt. 28. 3 бѣ бо зракъ его ѣко млъни: бѣ же; jon. 5. 21 ѣко бо отьць въскрѣшаатъ мрътвыѩ .. тако и сынъ: ико же.

съ выше до ниже: mk. 15. 38 опона цръкъвънаѣ раздъра сѧ на дъвое съ выше до ниже: отъ горы до долоу.

вънѫтрь: mt. 26. 58 Петръ вълѣзъ вънѫтрь сѣдѣаше: въшедъ ѫтрь; — вънѫтрьѫдѫ: mt. 23. 27 вънѣѫдѫ сѫтъ красьни, вънѫтрьѫдѫ же плъни сѫтъ костии мрътвыихъ: ѫтрьѫдоу.

въсѫдѣ: mk. 1. 45, 15. 20: въсѫдоу.

горе: mt. 18. 7 mk. 14. 21 lk. 6. 25bis. 26: лютѣ.

да: mt. 10. 1 дастъ имъ власть на доусѣхъ нечистыхъ да изгонѣтъ ѩ: ѣкоже изгонити ѩ; — mk. 5. 23 молѣаше и мъного глаголѣ: ѣко дъшти моѣ на коньчинѣ естъ, да пришедъ въложи на ниѭ рѫцѣ: и пришедъ.

далече: lk. 24. 28 тъ творѣаше сѧ далее ити: далече ити.

добро: mk. 14. 21 добро би емоу было: добрѣ.

же: mt. 27. 22 глагола имъ Пилатъ: чтоже сътворѭ Ісоуса: чьто оубо створѭ; jon. 11. 6 егда же оуслыша ѣко болитъ, тъгда же прѣбыстъ на немь же бѣ мѣстѣ дъва дьни: тъгда оубо; lk. 1. 6 бѣашете же оба праведьна: бѣста бо.

з а д и: mt. 9. 20 жена . . пристѫпьши съ зади прикосн҄ѫ сꙗ въскрилии ризы его: пристѫпи съ з а ж д а.

е г д а ж е: jon. 7. 20 егдаже възидѫ братриꙗ его: ꙗ к о възыдошѧ; mt. 21. 3 егда приде: п р и ш е д ш оу е м оу.

е д а: mt. 13. 29 рече имъ: ни, еда въстръгаѭште плѣвелъ въстръгнете коупьно съ нимъ и пшеницѫ: ꙗ д а н а к о.

е д и н а ч е: mt. 15. 16: ꙗ д и н а к о.

е л и к о: mt. 18. 25 да продадатъ и женѫ его и чада и вьсе елико имѣаше: вьсе ꙗ ж е; mk. 6. 11 елико аште не приимѫтъ васъ: и ж е аще; mk. 11. 24 вьсѣ елико молѧште сꙗ просите: вьсе е ж е.

е л о и е л о и л е м а mt. 27. 46: и л и и л и л и м а.

и: mk. 1. 22 бѣаше оучꙗ ꙗко власть имꙑ, и не ꙗко кънижьници ихъ: а не; lk. 9. 24 иже бо аште хоштетъ доушѫ своѭ спасти погоубитъ ѭ, и иже аште погоубитъ доушѫ своѭ мене ради, съпасетъ ѭ: а иже; lk. 17. 33 иже аште възиштетъ доуша своеꙗ ѭ съпасти погоубитъ ѭ, и иже погоубитъ ѭ, живитъ ѭ: а иже; lk. 23. 49 стоꙗхѫ же вьси знаемии его из далече и женꙑ въшедъшаꙗ съ нимь: а женꙑ; mt. 11. 27 ни отьца кто знаетъ тъкмо сꙑнъ, и емоуже волитъ сꙑнъ отъкрꙑти: т и емоуже; mt. 17. 3 ꙗвисте сꙗ имъ мосии и Ілиꙗ: ꙗвиста сꙗ имъ Мѡисеи т и Іли; mt. 21. 21 аште имате вѣрѫ и не оусѫмьните сꙗ: т и не оусъмните сꙗ; mk. 3. 27 никтоже не можетъ съсѫдъ крѣпъкаго въшедъ въ домъ его расхꙑтити, аште не прѣжде крѣпъкаго съважетъ и тъгда домъ его расхꙑтитъ: т и тъгда; mk. 8. 36 каꙗ пол҄ьза естъ чловѣкоу, аште приобраштетъ весь миръ и отъштетитъ доушѫ своѭ: т и отъщетитъ; sravni radi ти i mt. 19. 9 иже аще поуститъ женѫ своѭ развѣ словесе блѫднаго т и възметъ инѫ.

и д е: lk. 1. 3 иждe.

и с п л ъ н ь: mt. 15. 34 въздаса избꙑтъкꙑ оукроухъ седмь кошьницъ исплънъ: и с п л ъ н е н ъ.

к а к о: mt. 12. 14 съвѣтъ сътвориша на нь како и погоубатъ: съвѣтъ приимше на нь изꙑдошѧ ꙗ к о д а погоубатъ и; mk. 12. 37 самъ оубо Давидъ нарицаатъ и господа, и како емоу естъ сꙑнъ: о т ъ к ѫ д оу сꙑнъ емоу естъ.

к о л и ж ь д о: mt. 10. 42 иже колижъдо напоитъ единого отъ малꙑихъ сихъ: и ж е а щ е напоитъ; mt. 15. 5 иже колиждо оречетъ отьцю ли матери даръ: и ж е а щ е оречетъ; mk. 6. 10 идеже колижъдо вънидете въ домъ, тоу прѣбꙑваите: идеже а щ е вънидете; mk. 6. 56 ꙗможе колижъдо въхождааше: ꙗ м о ж е а щ е (a lk. 9. 57 ꙗможе колиждо); mk. 14. 9 идеже колижъдо проповѣдано бѫдетъ евангјелие

се: идеже аще проповѣстъ сѧ; mt. 10. 11 въ нь же колижъдо градъ ли весь вьнидете: въ кꙑи любо градъ (а lk. 10. 10 въ колиждо градъ); mt. 10. 14 иже колиждо не приметъ васъ: кто любо аще не приемлетъ васъ; lk. 12. 8 вьсѣкъ иже колижъдо исповѣстъ мѧ: вьсѣкъ иже исповѣстъ мѧ; jon. 14. 13 егоже колижъдо просите въ имѧ мое: егоже аще просите (а jon. 15. 16 егоже колиждо просите).

коупьно оутро: mt. 20. 1: абие за оутра.

ли: za ли u Mar. dolazi obično или; pazi jon. 7. 17 аште кто хоштетъ волѭ творити, разоумѣатъ о оучении кое отъ бога естъ, ли азъ отъ себе глаголѭ: аще азъ; lk. 12. 47 тъже рабъ вѣдѣвꙑ волѭ господа своего и не оуготовавъ ли не сътворь по воли его, бьенъ бѫдетъ мьного: не оуготовавъ ни сътворь; mk. 4. 21 еда приходитъ свѣтильникъ да подъ спѫдомъ поставленъ бѫдетъ ли подъ одромъ, не да ли на свѣштьникъ възложатꙑ-и: нѫ да на свѣтило възложѧть и.

низъ: lk. 4. 9 врьзи сѧ отъ сѫдоу низъ: долоу.

никакоже: jon. 12. 19 видите ѣко никакоже польза естъ: ѩко никаа же польза естъ.

николиже: jon. 1. 18 бога никъто же не видѣ николиже: нигдеже.

нъ: za нъ dolazi najčešće нѫ, ali i нъ.

овъде: mk. 13. 21 се съде Христъ се овъде: ѡнде; lk. 17. 21 рекѫтъ: се сьде ли овъде: зде ли ѡнде; lk. 17. 23 се сьде се овъде: се зде се онде.

пакꙑ: mk. 8. 1 въ тꙑ дьни пакꙑ мъногоу сѫштоу народоу: въ тꙑ же дьни зѣло многоу . .

послѣди: lk. 18. 4 послѣди же рсче: по сихъ же.

пръвѣе: jon. 18. 13: прѣжде.

прѣди: lk. 19. 4 прѣди текъ възлѣзе на сукомориѭ: прѣдъ текъ . .

прѣжде: mt. 23. 26 оучисти прѣжде вънѫтрьнее: пръвѣе.

сице: jon. 9. 22 сице рѣсте родителѣ его: се рекоста.

сквозѣ: mt. 2. 23: скозѣ.

съде: mt. 14. 36 съде ли съде: зде или ѡнде.

сътократицеѭ: lk. 8. 8: сътоши соугоубъ; съторицеѭ: mk. 10. 30: сто кратꙑ.

сѫдѣ: mt. 17. 20 прѣиди отъ сѫдѣ тамо: оть сѫдоу; i obratno: lk. 13. 31 иди отъ сѫдоу: оть сѫдѣ.

таи: jon. 7. 10 вьзиде не въ ѣвѣ нъ ѣко таи: нѫ ѩко ѡтаи; jon. 11. 28 призъва сестрѫ своѭ таи: ѡтаи.

тако: mt. 25. 17 тако и иже дъва (таланъта приобрѣте): такожде и иже; lk. 24. 24 идѫ едини отъ насъ къ гробоу и обрѣтѫ тако ѣкоже и жены рѣшѧ: обрѣтошѧ такожде; mk. 2. 9 что тако помышлѣете: что си помышлѣѥте; lk. 24. 26 не тако ли подобаше пострадати Христоу: не си ли подобаше.

тачѣе: jon. 2. 10 хоужде.

тожде: mt. 21. 36 пакы посъла инъı рабы мъножѣишѧ пръвнхъ и сътворишѧ имъ тожде: такожде.

толико: lk. 15. 29 се толико лѣтъ работаѭтъ: се колико.

третиици: jon. 21. 14. 17: третицеѫ, mk. 14. 41 третие.

тоу: lk. 4. 15 и тоу оучааше: и тъ оучааше.

тъгда: mt. 13. 42 въвръгѫтъ ѩ въ пещь огньнѫ, тъгда бѫдетъ плачь: тоу бѫдетъ плачь.

тъкмо: mt. 16. 4 знамение не дастъ сѧ имъ тъкмо знамение Іоны: нѫ тъкмо; lk. 17. 18 како не обрѣтѫ сѧ възвратившеи сѧ дати славы богоу тъкмо иноплеменьникъ сь: нѫ толико иноплеменикъ сии.

тѫдѣ: mt. 9. 27, 12. 15, 13. 58, 14. 13, 15. 21. 29 mk. 6. 10: тѫдоу.

оу: lk. 21. 9 подобаетъ бо симъ прѣжде быти, нъ не оу абие коньчина: нѫ не тъгда абие. — оубо. lk. 18. 8 обаче сынъ чловѣчьскы пришедъ оубо обрѧщетъ ли вѣрѫ на земи: и пришедъ вѣра обрѧщетъ; mt. 13. 30 оставите е коупьно расти оубо до жатвы: коупно ѡбое.

изоутръѩдоу: mk. 7. 21 изѫтръ.

ѣко: mt. 10. 16 бѫдѣте.. цѣли ѣко голѫбье: ѩкы гол..; mt. 17. 2 просвьтѣ сѧ лице его ѣко слъньце: акы слъньце; mt. 15. 28 отъпоусти ѩ ѣко въпнетъ въ слѣдъ насъ: понеже въпнетъ; ѣкоже: lk. 14. 22 бысть ѣкоже повелѣ: бысть еже повелѣ; mt. 23. 37 ѣкоже събираатъ кокошь птенъца своѩ подъ крилѣ: цѣмже образомъ събираетъ.

(Svršiće se)

Ispravci:

157. 24 čitaj цѣноѫ.

161. 3 dodaj: nu ь dolazi češće nego ъ, tako n. p. 3. sing. praes. u jon. na тъ dolazi 137 puta, a na ть 246 puta, ne računajući естъ есть.

164. 2 dodaj: мꙑ оутолимъї m^{t}. 28. 4. Kašto ъ ь ispred и biva ꙑ ꙑ a da ono и ne gine: възлюбитъї и lk. 7. 42, слꙑшахомъї и глаголѭщь mk. 14. 58.

165. 25 ispred мариѩ dodaj: коустодиѩ mt. 27. 65.

166. 5 ispred jon. 11. 28 dodaj: lk. 1. 58, a 12 čitaj коустодиѥѩ.

167. 7 iza lk. 8. 45 dodaj: оцѣщаѭщии mt. 23. 24 opako za оцѣ-ждаѭщии.

172. 1 : l. 77 ispravi: l. 79.

174. 22 lk. 1. 36 ispravi l. 63, a 24 iza jon. 21. 3 dodaj: i бѣшѫ lk. 1. 21.

176. 25 dodaj: ѧ dolazi jednom za є: чатꙑ̂ри jon. 19. 28.

179 iza 4 dodaj: Rijetko biva s i n i c e z a: немлете jon. 5. 47 za не емлете; славоѭже jon. 17. 5 za славоѭ ѭже, a to za славоѫ ѭже.

188. 2 ispred h u l i dodaj h r a n i: хранѣаше mk. 6. 20.

197. ispred д р ѣ в о dodaj: д р ь к о л м и: посохꙑ mt. 26. 47 uz дрьколꙑ mk. 14. 43. 48 дрькольми lk. 22. 52; a ispred д ѣ в и ц и dodaj: д е н ь в е л и к ъ: праздникъ mt. 27. 15.

201. 21 iza 13. 58 dodaj: mk. 6. 6.

202. ispred tačke 4. dodaj: pamti još: Варавва: Вараввѫ mt. 27. 16; Каиѣфа: Каиафꙑ mt. 26. 3; въ пасха: въ пасхѫ jon. 2. 23; отъ Мωсѣа: Мωѵсиѩ jon. 7. 22; Ѥрихона: Ѥриха mt. 20. 9.

213. ispred въведе dodaj: не придъ в ъ в р ѣ щ т ъ мира: не придохъ положити мира mt. 10. 34.

217. 23 za lk. 3. 17 piši 3. 11, a 24 iza 8 dodaj: ниꙑ: ниѣ lk. 4. 33, je li slučajno da oblik ниꙑ i ниѣѩ(и) dolazi u Mar. Trn. malo ne svuda na istom mjestu?

Борба Црногораца с Турцима
око превласти над Граховом.

(Један прилог за новију историју Црне Горе).

Читано у сједници филолошко-историјскога разреда јужно-славенске академије знаности и умјетности дне 15. просинца 1887. год.

НАПИСАО Марко Драговић.

Војвода граховски Анто Даковић дао ми је неке његове биљежке, у којијема је побиљежао многе догађаје, који се догодише на граници црногорско-ерцеговачкој у ово потоњих шестдесет — седамдесет година. Кад сам путовао по Грахову и Бањанима, распитивао сам старије људе о истим догођајима, те оно, што сам за истинито нашао, побиљежао у мојој записци. Доцније прикупио сам и неколико писама из преписке владике Петра II. Петровића са ерцеговачким и босанским пашама. У тим писмима говори се у опће о односајима међу Црном Гором, Ерцеговином и Босном, али опет највише о Грахову, које је, за толико дуго вријеме било каменом спотицања међу Црном Гором и Турском.[1]

У 63—1 књизи „Гласника српског ученог друштва“ наштампао сам једну групу писама из преписке владике Петра II. са Јеремијом Гагићем, руским консулом у Дубровнику, у којијем се на више мјеста говори о Грахову (стр. 126—145).

Тамо сам наштампао два трактата међу владиком Петром II. и везирима од Босне и Ерцеговине о уређењу ствари око Грахова (стр. 145—148).

Ја сам тамо наштампао и неколико писама из преписке међу владиком Петром II и Али пашом Ризванбеговићем, везиром

[1] Види „Гласник срп. уч. друштва“ књ. 63, стр. 13 (моја збирка материја за историју Црне Горе).

ерцеговачким, у којијем се већином говори о граховским стварима (стр. 158—172).

Тамо је и једно писмо Али пашино војводи Јакову Перову Даковићу и главарима граховскима, о томе, колико арача морају плаћати Граховљани Турцима (стр. 172—173). Додао сам и једно писмо Беџид-Мехмед паше, везира босанскога, владици Петру II. takoђе односеће се к питању о Грахову и односајима са Ерцеговином (стр. 176—177).

Пошто сам наштампао вишеречену збирку у „Гласнику“, трудио сам се нећу ли још што год прикупити из преписке владике црногорскога са везирима од Босне и Ерцеговине. У томе сам прилично успио те прикупио још око стотину писама преписке с једне и друге стране. Ове ћу у своје вријеме с оријинала преписане објелоданити.

На свршетку овога рада додајем 4 писма (број 1, 2, 3 и 4), која је босански везир Беџид-Мехмед паша писао владици Петру II. о пословима граховским, а у особитости о питању, кад је Али паша задржао главаре граховске у Мостару, кад су се ови враћали од везира босанскога. У овој мојој радњи о овоме наћиће читалац опширан опис. Даље додајем једно писмо Али пашино владици Петру II. (број 5) и једно писмо владичино Али паши (број 6).

Да учиним још ову примједбу. У вријеме, које обухвата ова моја радња, били су главари над Граховом кнез Перо Јаковов Даковић, за њим његов син Јаков Перов Даковић, а за овим Јаковов син Анто, војвода граховски, који је још и данас жив. Они, заједно са Граховљанима, много су муке и јада трпјели од Турака, те су многи као мученици пали жртвом турскога зулума.

Ова радња у особитости је посвећена тим граховским главарима и Граховљанима у опће, њиховој борби са Турцима и вавдашњој жељи да се придруже Црној Гори.

Говори се и о томе, какво је учешће у пословима граховскима примала Црна Гора и њени владаоци.

Документи, које наштампах у 63. књизи „Гласника“, и документи, које још имам у рукама, са овом радњом заједно, дају нашему историографу најбогатију грађу за објашњење односаја међу Црном Гором и Турском на црногорско-ерцеговачкој граници, за означено вријеме.

Борба око Грахова започела се је још за вријеме владе владике Петра I, онда кад су били ратови Наполеона I.

У мају мјесецу године 1807, у вријеме француско-руских ратова, један дио руске војске, под предвођењем рускога бригадијера,[1] и један дио црногорске војске, под предвођењем самога владике Петра I., изађе у Грахово, и у поље граховско учини војнички логор. Намјера је њихова била пренијети рат са Турском у Ерцеговину, те су кренули да најпријед ударе на погранични турски градић Клобук, и на племе Корјениће. Владика и бригадијер позову и главаре граховске и бањске, да их наговоре да дигну и своја племена, те да у друштву са Русима и Црногорцима ударе на Турке. Главари од оба племена пристану. У Грахово у то вријеме био је племенски главар кнез Перо Вујачић, који је имао велики уплив не само у своме племену, него у опће на границу ерцеговачку.

18. маја Руси и Црногорци крену војску из Грахова и ударе на Клобук и почну га бомбардирати. У толико Турци, заједно са Французима, ударе од стране Клобука и жестоко се потуку са Русима и Црногорцима. Ови потоњи морали су одступити и том пригодом много руске војске погинуло је низ клобучке греде, које се и до данас зову *московске греде.* Турци су сашли у Грахово и попалили села: Долове, Вилусе, Заслап, Граховац, па и Грахово, а за тијем вратили су се натраг, а владика и бригадијер отишли су преко Кривошија у Рисан, а отуда у Котор.

Добро вели народна мудрост: „Лако је кавгу заметнути, али јој је тешко начин дати.“ Тако и Граовљани побише се с Турцима, Турци их разпршише, па сад нијесу знали што ће чинити. Договоре се главари, да иду за владиком Петром и руским бригадиром да их питају, како ће даље поступати. Ка граховским главарима пристану и главари од Бањана, те отиду к владици у Котор. Пред главарима је био Перо Јаковов. Пошто је био подужи разговор о пограничним стварима и о томе како ће се даље ратовање продужити, запитао је Перо Јаковов бригадијера, да каже, на какав их начин оставља сада, пошто је већ био покољ међу њима и Турцима, и пошто су Турци изгорели Грахово и све опљачкали. Бригадијер им је

[1] Мора да је то био руски пуковник Книпер, који је заједно са владиком Петром ударао на Опогошт (Никшић) у марту и. г. Види Милаковић, стр. 274.

одговорио, да ће Русија за њих мислити и да ће их бранити од Турака. За тијем дао им је свједочанство, како су се храбро борили противу Турака. У томе свједочанству говорило се је и о томе, да ће Русија вазда за њих мислити и у свакој нужди и невољи бити им у помоћ. Савјетовао их је, да се до бољих времена примире с Турцима и што је боље могуће удесе с њима одношаје.

Пошто су се главари вратили у Грахово и Вањање, гледали су да се како нагоде и примире с Турцима; али увалудно, јер су Турци продужавали обичне њихове зулуме, које Граховљани нису могли трпјети.

Не много посље овога времена дошао је у Грахово капетан никшицки Осман бег Мушовић да купи араче. Али му је мало било купљење арача, него даде затворити у тамницу једнога од граховских главара, по ишену Саву Булаића, који је 1807. године, пригодом ударца на Клобук, посјекао клобучкога капетана Беговића. Граховљани молише Осман капетана да пушти Булаића, јер нема права окривити га за оно што је било у вријеме рата, који је већ подавно прошао и посље којега је мир учињен, али Мушовић је отклонио њихову молбу.

Кад Граховљани виђоше да молба ништа не помаже, окупи се стотину бираних момака, те ударише на тамницу, разбише врата и пустише Булаића. Посље овога догођаја капетан Осман вратио се је у Никшиће, заклевши се, да ће се жестоко осветити Перу Јаковову за све што чине Граховљани противу Турака. Како је рекао, тако је и учинио. Године 1826. главари никшицки подмитише некога Николу Иванова, Граховљанина, а при том и рођака Перова, те овај уби истога Перу, па за тијем побјеже к Турцима у Никшиће.

Посље смрти Пера Јаковова Али паша Ризванбеговић, везир ерцеговачки, поставио је за главара граховског Перовога сина Јакова. Јаков се је с почетка добро владао с Турцима, те му допуштио Али паша да суди Граховљанима без учешћа турскога у тим судовнма. Такође овластио га је, да сам купи араче и да их шаље њему у Мостар. Али не гледајући на то Јаковово пријатеъство с Турцима Граховљани, у друштву са Црногорцима, непрестано су четовали по Ерцеговини и много зла Турцима чинили. Али паша је писао Јакову, да савјетује Граховљане да се окане дружења са Црногорцима, јер су то

„зли људи“. У случају ако га не би хћели послушати, пријетио им је жестоком осветом.

Пошто је Али паша видио да Граховљани неће да се одустану дружења и пријатељства са Црногорцима, почео је купити војску да удари с њом на Грахово. Писао је свим беговима од Ерцеговине, да дижу војске што је највише могуће. Од тадашњих бегова главни помоћници Али пашини били су Смаил ага Ченгић, у чији кадилук спадало је Гацко, Пива, Дробњаци, Шаранци, и Асан бег Ресул-Беговић заповиједник од кадилука Требињског. Сва Ерцеговина одазвала се је Али пашином позиву, те се је скупила доста велика војска, која се је кренула на рат противу Граховљана. Кад је све било готово за нападај, Али паша је написао писмо војводи Јакову и другим главарима граховскима, у којему им је препоручавао да се покоре и да покупе обичне араче, те да их понесу у Мостар. У исто вријеме написао је писмо и владици црногорскоме Петру II., да се пробе Грахова, јер је то царска земља, а Граховљани царска раја, а он, Али паша, да је њихов господар по милости његовога величанства султана, који га је поставио везиром од Ерцеговине.

Владика је одговорио Али паши, да не признаје да је Грахово турска земља, него да је Грахово црногорско, па опет он од своје стране моли Али пашу да се пробе Грахова. Граховљани такође не послушаше што им Али паша писа. Главари граховски на окупу ријеше одупријети се Али паши и напишу му одговор, који му пошљу по Бошку Тодоровићу у Требиње, ђе се је тада Али паша налазио. У томе писму, између осталога, било је овако речено: „Што нам пашо пријетиш, да ћеш с војском ударити на Грахово — ајде кад оћеш, ми те се не бојимо, него ћемо те јуначки чекати и дочекати, а арача ти не дамо нити паре ни динара. Ми нијесмо раја царска, нити признајемо султанске власти, него смо ми људи владике црногорскога, који је наш господар.“

Пошто је Али паша примио овакав одговор, исти час је наредио да се војска креће пут Грахова. Граховљани се нађу у невољи, јер се нијесу могли сами одупријети оволикој турској војсци, па пошљу протопопа Шћепана Ковачевића и писмо к владици на Цетиње. У писму су писали о намјери Али пашиној и тражили су помоћ.

Али Турци нијесу оклијевали, него се одма крену пут Грахова. Августа 6. године 1836 војска турска је уљегла у поље граховско и попалила и поробила све Грахово до куће Јакова Перова. Јаков са својом фамељом и рођацима затворио се је у своју кулу и у пећину, која је под кулом. Жене, ђеца, старци и немоћници побјегли су к аустријској граници, еда би пребјегли у Кривошије и тамо нашли уточиште. Људи способни за бој измакли су се по околним брдима, па су отуда нападали на Турке. У тој борби погинуло је доста Граховљана, међу којијема и брат Јаковов.

Јаков са дружином тукао се је са Турцима из своје куле и доста им јада задавао, али опет тежко му се било држати у затвору.

Већ су прошла три дана од како се је бој започео, али није било рјешавајућег резултата нити на једну, нити на другу страну. Трећи дан написао је Јаков писмо Смаил аги Ченгићу, у којему га је молио, да му допусти да изађе на вјеру да укопа свога брата и рођака, који су први дан погинули. Смаил-ага је одговорио Јакову, да може слободно изаћи, и сувише напише му да би желио с њим поразговарати се. Јаков Перов изађе из куле и пошто укопа брата и рођака, пође на разговор са Смаил-агом. Таман су се почели били разговарати, кад се појаве црногорски барјаци на Замаћево ждријело (ово је ждријело улазак у Грахово од стране Цуца). Кад је Смаил-ага видио црногорске барјаке и војску, онда запита Јакова: „Што је оно Јакове?“ — „Богме ето црногорска војска честити беже“, Смаил-ага тај час сједне на коња те пође пут Умца, ђе је Турцима био логор, и нареди да се диже чадорје и да се креће отоле војска горе уз поље к Никољској цркви и ка граховској ријеци, ђе ће моћи сигурније логоровати.

Кад су Црногорци виђели, да се миче уз поље турска војска, помислили су да Турци побјегоше, те ти они покликни: „Ај! ко је Црногорац! утекоше Турци, за њима, да се насијечемо глава.“ Пошто је црногорска војска уљегла у поље, најпријед је дошла на кућу Јакова Перова. Отоле Његуши и Цуце кренули су пут Челине. Кад је Смаил-ага видио, куда су Црногорци окренули, тад је окренуо једну војску иза Курјаја (брдо), а једну војску остави код Никољске цркве. Пошто су Црногорци започели бој, онда једна војска турска (коњаници) јуриши низ поље к Челину, ђе су били Црногорци, а друга турска

војска удари озго од брда. Првом је заповиједао Али-паша, а другом Смаил-ага. Црногорци, опкољени далеко многобројнијом турском војском, виђеше, да се не могу држати, те узмакоше једни уз Дервиш (брдо), а други пут Кличевца. Остало је само неколико Црногораца у Челину, међу којијема су били: брат владике Петра II. Јоко Томов, и брат књаза Данила Сгево Станков. Ови оба погинули су у истом боју и с њима јошт око четрдесет Црногораца. Све ове Црногорце Турци су посјекли.[1]

Пошто се је све ово догодило, и пошто су Црногорци оставили Грахово, изиде по ноћи Јаков Перов из затвора и крене да иде на Цетиње к владици. Кад је доша у Цуцко село Трешњево, ту га зауставе неки његови познаници и наговоре га, да не иде на Цетиње, јер да има десет глава све би их изгубио на Цетиње, како се је владика на њега озлосрдио за погибију црногорску на Грахово. Тада се Јаков врати натраг у Грахово и опет се затвори у кулу.

Пошто су Црногорци отишли с Грахова, опет се поврате Турци из ријеке и учине логор код Умца, ђе им је најпријед био. Јаков Перов, са дружином, јошт је био у затвору и имајући доста праха и таина, намјеравао је продужити борбу са Турцима. Но у томе дођу неки Граховљани, међу којијема и протопоп Ковачевић, те изазову Јакова на разговор. „Што сте дошли Граховљани?“ запита их Јаков. „Дошли смо Јакове, да се поразговарамо о овоме несрећноме народу. Видиш Јакове, да овај народ не може више живјети од глади и жеђе. Аустрија не да у њену земљу, а Црноторци нас оставише; но ајде Јакове, да се предајемо Турцима.“ На то је одговорио Јаков: „А дали ти ја нијесам зборио попе Шћепане, да се не свађамо с Турцима, но да им пошљемо арач и да ћерамо зле људе између себе? Ви ми тада рекосте да сам се ја на половину потурчио, и да ви нећете давати Турцима арача, нити им се покорити, него се бити с њима у здравље господара владике црногорскога и његовијех Црногораца? Да ли се нијесмо заклели да ћемо се бити с Турцима и да се нећемо предавати? а Лазар Тодоров предао се је Турцима још на Преображење.“ „Све је то истина, одговори поп Шћепан, али ко се је мога надати, да ће се овако с нама догодити. Него те кумимо Богом

[1] Виђи додатак број 1., ђе се говори о погибији у Грахово.

живијем, немој да несрећни народ пропада, но гледај да се примиримо са Али-пашом; а ја се надам, да ће нам он опростити те ће се тако наше робље моћи повратити кућама.“ На то ће одговорити Јаков попу Шћепану: „И мени је жао да народ страда, него ајде ти попе Шћепане к Али паши, и с тобом нека иду главари од свијех братства, и ајте најпријед к Смаил-аги и Асан-бегу и замолите да макну војску из Грахова.“

Посље овога поп Шћепан и по један човјек од сваке породице отишли су Смаил-аги, те му изјавили покорност Граховљана и замолили га да дигне војску. Смаил-ага, невидећи међу главарима војводу Јакова, одма је питао за њега, а поп Шћепан му је одговорио, да је јошт у затвору. „А што мисли он чинити?“ запита Смаил-ага. „Богме честити ага он мисли, ако мога, бјежати у њемачку земљу“, одговори поп Шћепан. „Богме прото залуду сте дошли овамо, јер без Јакова пословања нема, и док њега не видимо међу нама, ова се војска неће мицати из Грахова. Но хајте и доведите га овамо и задајте му Божју вјеру, да му ништа учинити нећемо, док га доведемо код Али паше, па како Али-паша учини с њим.“ За тијем се Смаил-ага крену уз ријеку к Али-паши, а поп Шћепан с Граховљанима к Јакову, те му кажу што је рекао Смаил-ага, те је и Јаков пристао да иде к Турцима.

Кад смо дошли у логор турски, прича војвода Анто по причању његовога оца Јакова, дођосмо пред шатор Смаил-агин и Асан-бегов. Главе граховске и црногорске, које су посјекли Турци, бјеху све метнуте пред шатором Смаил-агиним и Асан-беговим. Од главара турскијех, осим поменута два, ту бјеху: бег Љубовић из Невесиња, Реџепашић, такође из Невесиња, и један капетан из Љубушке. Ни један ништа не збораше, док подоцкан рече Асан-бег: „Ево дође и ти Јакове.“ „Ево дођох беже“ одговорих му ја. „Видиш ли те главе те су пред шаторима?“ — „Видим, честити беже.“ — „А колико је Граховљана погинуло?“ — „Погинуло је четрнајест.“ — „А знаш ли колико је Црногораца погинуло?“ — „Ту је свега педесет и двије главе, беже, од њих су дванајест граховскијех, а друго су све црногорске.“ — „А познајеш ли ону главу те је умивена и постављена над свијема главама?“ — „Не познајем беже.“ У толико пришапта ми на ухо поп Шћепан, да је то глава Стева Станкова Петровића Кад виђе Асан-бег, да ми нешто поп Шћепан шапће, запита ме: „Што ти то збори поп

Шћепан Јакове?" — „Он ми каже, да је оно глава рођака владике црногорскога, а именом глава Стева Станкова Петровића." — „И ми смо зборили Јакове, да је то глава некаквога господичића," рече Асан-бег. За тијем питао ме је Асан-бег јошт за неке главе, чије су. Кад је Асан-бег свршио питања, онда проговори ријеч Смаил-ага и рече: „Е Јакове! о твојој души, и о души онога владике црногорскога, оволика погибија. Зар не би боље било, Јакове, да су ови људи данас живи? Колико би дао ти за овога твога рођака, или владика за онога његовога?" Баш кад се ми овако разговарасмо, ударише бубњеви и свирке по војсци те се сва војска диже на ноге. Најпријед је свак мислио, да ће посјећи мене и друге главаре граховске. Но мјесто тога даде се војсци заповијед, да диже чадорје и све војничке припреме, па да креће с Грахова. Ја сам отишао дома, по допуштењу Смаил-агином, за неке домаће потребе, па, пошто сам свршио, кренуо сам и ја за Турцима и стигао Смаил-агу и Асан-бега у Корјениће на Шејовића главицу. Отоле се заједно кренемо и дођемо у Требиње, ђе затечемо Али-пашу. Сјутра дан кренули смо из Требиња и дошли на конак у Љубиње. Други дан пошли смо из Љубиња у Столац, па из Столца у Мостар."

Пошто се је свршио покољ на Грахово, и пошто је Али-паша отишао из Грахова, написао је исти писмо владици Петру II. у којему му је јавио о догађају и опет молио га, да се прође Грахова. Сувише писао му је, како намјерава уредити пограничне послове међу ћесаревом земљом, Ерцеговином, а такође и Црном Гором. Владика Петар одговорио је Али-паши слиједећим писмом:

„Од нас Петра Петровића, владике црногорскога и брцкога, Али-паши Ризван-беговићу. везиру ерцеговачкоме![1]

„Примио сам твоје писмо јошт по прије, али ти нијесам имао кад одговорити на њем. Ти пишеш, да те је честити Отмановић поставио везиром од Ерцеговине — то смо и ми чули. А што пишеш, да је Грахово у твој санџакат — то до сада није било, и ако си га преваром опалио. То си могао кријући чинити вазда, али никаквога поштења ни пред ким не можеш бити за такве твоје поступке. Ја ти кажем, да је Грахово ш ђед населио, и да је до сада било наше, а по сада бити

[1] Ово писмо саопштавам из моје збирке писама владике Петра II. М. Д.

ће онога, коме Бог суди. Што пишеш, да си се мислио састати са заповиједником од Котора и Дубровника, пошто Грахово умириш, да поставиш мир међу вашом краином и ћесаревом; а послијед и с Црногорцима — то је све била твоја пријевара, какву си и учинио над Граховљанима. Зашто, кад си мислио арати Грахово, нијеси написа мене, да идеш с војском арати моје људе и моју земљу, па да би се и ја могао спремити да браним моје границе? Ја знам добро, да његово величанство султан Махмуд није ти река да хараш погранични народ, но си ти кријући ударио и кријући побјега, а имао боја нијеси ни с ким до с неколико Граховљана, при помоћи триста и четрдесет Црногораца, који су пандурили на својој граници. Што говориш, да мислиш да сам и ја чуо да су два цара у мир, па у мир њихов ко има право метати прст у рају цареву — то ти одговарам, да ја моју дужност врло добро знам на конат тога, а знам добро и наредбу коју сам имао од мога покровитеља, да сједимо с миром од свакога. Ја би драге воље с поданицима високе Порте отоманске у миру живио, као што живим с људима цара аустријскога; али ти твоју дужност не знаш, но желиш славу добити харајући народ који није подвластан Порти отоманској, и то јошт с пријеваром. Али знај добро, да на Црну Гору јошт нико добио није славу, па нећеш ни ти, вјеруј ми, и ако се поводом твога славољубља много наше крви пролило, али ни турске није ништа мање. Што говориш, да не знаш јели то из моје главе било, да гвардија и неколико људи из Црне Горе дођу у помоћ Граховљанима и толико твојијех људи побију — то ти одговарам, да сам ја ово мало число људи послао у Грахово као пандуре, а чим су они дошли, твоја је војска ударила на Грахово и попалила, а они су дужни били бити се, и били су се, колико су могли, и толико твојијех људи, како ти кажеш, побили. И мене се међу тијема Црногорцима неколико момчади од моје исте куће нагнало и ту је двоје погинуло."

„Ја веома сажаљевам, да нијесам знавао твоје намјере, јер бих скупио неколико иљада Црногораца да те јуначки сретем на моју границу, како су се вазда научили Црногорци. Нег сврх свега овога покоља и крви, која је пала, ја те молим, д се прођеш од Грахова; нећеш ли се проћи, а ти одговар Богу и твојему цару за све што се је досад догодило и шт ће се по сада око њега догодити. Цетиње 6 октомбра 1836 года

Ово владичино писмо саопштавам, да се види, како се је он однио к догођају на Грахово. Сад ћу се опет повратити к причању Јакова Перова, што се је догодило пошто су дошли у Мостар.

„Кад нас доведоше у Мостар, смјестише нас у ан (крчма, гостионица) Чинојевића и метнуше неколико Турака да нас чувају, али нас не везаше. Ту смо стојали десет дана. Десети дан дођоше два пашина кавава те одведоше к Али-паши мене и попа Ковачевића. Кад дођосмо пред одају (собу) Али-пашину, ту нас дочека његова стража и узе нам оружје, па нас за тијем уведоше к Али-паши. Соба, у коју сједијаше Али-паша, бјеше сва застрта богатијем ћилимима Али-паша сједијаше на један диван, а око њега Смаил-ага Ченгић, Асан-бег и бег Љубовић. Ми се поклонисмо и метнувши руке на прси, кренусмо к њему да му пољубимо руку, али он не допусти. Ту постојасмо једно десет минута сви ћутећи, док Али-паша проговори: „Добро дошао ајдуче Јакове!“ — Ја му одговорих: „Јошт боље вас нашао Господаре.“ „А што ти хће Јакове да потежеш оволику војску на Грахово и да доводиш Црногорце да ти помажу?“ — „Ето зла памет наша Господаре!“ што смо тражили оно смо и нашли.“ — „Вала Јакове не можеш платити ово зло, које се је догодило, па да имаш на себе двадесет глава. А тебе прото Ковачевићу што је хћело да идеш к ономе владици на Цетиње? Ти си одио да га зовеш, да ти поможе. Али не мисли, јадни прото, да је све тако како ти мислиш. Ја не пуштајем лако Ерцеговину, а ви сте царска раја“.[1] „Видимо Господаре, да смо заслужили велику каштигу, али ми нијесмо толико криви, колико Махмут агов Шеховић, којега си ти послао у Грахово да купи араче Ми имамо твоју буруntију (карту, књигу), да на мушко дијете, које се налази јошт у колијевку, не дајемо арача, а Махмут агов узео нам је и на њих цијели арач, као на мушке главе које работају.“ „Добро Јакове, одговори Али-паша, није Махмут агов имао права да узима араче од ђеце, али сте могли доћи к мене па ми казати, па бих ја Махмуту запријетио да тако не чини.“ После овога за подуже времена Али-паша није проговарао ријечи, а такође не збораху ништа ни бегови, који око њега сједијаху. Посље једно по сата мучања окрену се Али-паша к Смаил-аги и рече му: „Е Смајо! чуо сам да је и тебе мало

[1] Виђи додатак број 5.

пушка дохватила, кад си хата нагонио на кулу Јаковову?“ „Јест, ме неко гађао из куле Јаковове и дохвати ме зрно мало преко руке.“ — „Е видиш Смајо, да може бити и влах добар“ додаде Али паша.

За тијем Али паша дарова ми 24 товара кукуруза (урметина) и два товара каве и цукра и отпушти нас да се враћамо кући рекавши: „Сада Јакове и попе Шћепане ајте дома. До сада што сте зла учинили све нека вам је просто. Али по сада чувајте се, јер ако имасте посла са Црногорцима, и ако Граховљани продуже четовање, оба ћу вас на колац набити. Нађите добријех педесет момака, да чувају стражу од Црне Горе, и даваћу им на мјесец по цекин плате и по оку брашна на дан. Сад ајте збогом и запамтите да вам други пут опроштења нема, него ћу вам сву кућу ископати, ако преступите моју заповијед.“ Ми се на ове ријечи поклонисмо и кренусмо да му приступимо руци, али Али паша не даде.“

Сутра дан пошто се ово догодило главари граховски вратили су се у Грахово. Није прошло много времена, а Али-паша послао капетана Мушовића из Никшића, да купи араче, који су му уједно и предати. Пошто је пашин посланик покупио араче од Граховљана, отишао је и Граховљани га испратише до Омутића, у Рудине, ђе је била турска фортица (тврђава).

„Кад је ово чуо владика црногорски, јако се је расрдио, те је запријетио главарима граховскијема, да ће им се осветити. То је тако трајало до године 1837. Те године владика се је спремао да иде у Русију. Кад сам чуо да ће владика саћи у Котор, кренем и ја да идем к њему (прича даље војвода Јаков). Али да се Турци не би досјетили, зашто идем у ћесарову земљу, купих у Корјениће, у Шеховића, неколико волова, да их препродам у Рисан или Котор.“

„Кад сам дошао у Котор, нашао сам тамо много Црногораца, који бјеху дошли да прате владику. И ако сам се с многијема познавао, опет ни један није хтио приступити, да се са мном поздрави и пољуби, но су се сви одмицали од мене. Подоцкан поздрави се са мном сердар Рамо Манојлов. Ја га замолих, да јави владици да сам дошао, и да му желим приступити. Рамо, на моју молбу, пође и каже владици за мене. Владика, у мјесто да ме прими, пошље одма човјека у циркула, да овоме рече да ме проћерају из Котора. Циркуо (окружни капетан) испуни владичину вољу и пошље полицију те ме ова изведе из града,

па отоле све крајем допратила ме је до Рисна. У Рисан которска ме полиција предаде полицији рисанској, која ме је пратила преко Леденица, па преко Дврсна до на Плочу ђе је граница аустријска.“

„Владика је већ био у Русију и вратио се у Црну Гору. Ја нијесам знавао што ћу чинити од себе. Хтио сам да идем к владици на Цетиње, али нијесам смио. Те ти ја напиши писмо Јоку Стијепову Петровићу, у којему писму молио сам га и кумио живијем богом, да ради код владике да ми допушти да дођем на Цетиње да му пољубим руку, па ако ће ме тај час мушкетати (стријељати). Не прође неколико дана, а ја добих одговор од Јока, да дођем у Котор, ђе ћу наћи његовога сина Драга, па да с њим заједно изидем на Његуше. Пошто примих ово писмо, ја ти одма кренух у Рисан, опет са неком трговином, из Рисна пријеђох у Котор, ђе нађох Драга Јокова, те с њим изидох на Његуше. С Његуша кренусмо пут Цетиња, али нијесмо смјели правијем путем, куда народ пролази, него окренусмо на десно, уз поточине, па преко Трешње. Кад смо сашли у поље Цетиње, опет не смјесмо пољем, него окренусмо кршима извише Умаца, док смо дошли више манастира код табље, ђе се мећу турске главе. Отоле сађосмо у манастир те уљегосмо у једну малу камарицу, под волат (свод), ниже звона, те ту сјеђесмо, док је свануло. У саму зору Драго некуда изиде, а мене закључа у ону камарицу. Таман бјеше сунце огријало, кад се отворише врата, пак ево ти Јока Стијепова. Пољубисмо се, па сједосмо да се разговарамо. У то донесе једно момче каве и ракије. Пошто се написмо, Јоко отиде к владици. Не прође четврт сата, кад али се Јоко враћа са извјешћем да ће ме владика примити. Јоко и ја отидосмо заједно к владици. Кад уљегосмо у његову собу. ја му приступим и пољубим га у руку. Владика се окреиу к Јоку и запита га: „Јели ово Јоко Јаков Перов, твој пријатељ с Грахова?“ „Јест, господаре“ одговори му Јоко. Тад владика заповиђе, да се нареди стража на врата, да никога не пуштаје унутра у собу. „Зашто ти Јакове не посјече Мушовића, кад ти је недавно долазио у кућу да купи араче од Граховљана?“ запита ме владика. „За бога господаре, како сам могао то учинити? што би јадно робље граховско, којега има до 2000 душа? Да сам посјекао Мушовића, Али паша би све, и мушко и женско, ставио под сабљу. Осим тога, господаре, ту није било Турака с главе до самога

Мујаге Мушовића, и с њим десетеро просте момчади. А да се је посјекао и Мујага, опет он неби могао поднијети, да се с њим освете ваша браћа, која погибоше на Грахово. Кад би се за њих могао погубити Асан-бег, или Смаил-ага, тада би била права освета." — „А ти Јакове посијеци Асан-бега, или Смаил-агу," рече владика. „Не могу господаре ни једнога, а ево зашто: Асан бег не иде никуда из Требиња до у Суторину преко Зубаца, и то врло ријетко. Смаил-ага никада не долази ни у Бањане, ни у Грахово, јер ми нијесмо под његов кадилук, но под никшицки. Мени се чини, да би се могло наћи људи из Пиве или Дробњака, који су у кадилук Смаил-агин, да посијеку Смаил-агу, јер он често пута тамо долази да купи араче." На ово ми одговори господар владика: „Добро си рекао Јакове. Сад ти ајде дома и владај се с Турцима лијепо, немојте четовати; а реци Цуцама, да не долазе у Грахово, јер од њих неће бити никакве користи, ако неће штете. Немој кажевати никоме да си долазио код мене, да не би дознали Турци; јер би тада ти погинуо од Али паше." Тад ја приступих владици и пољубих га у руку, а за тијем изидосмо и ја и Јоко. Послије овога отидосмо у исту камарицу, те ту нешто ручасмо. Цио дан стојао сам у ту собу, и никуда излазио нијесам; јер ми владика бјеше рекао да се никоме на Цетиње не показујем, само је код мене долазио и сједио Јоко Стијепов и њевов син Драго. Пошто мрче, кренусмо с Цетиња ја и Драго заједно и по ноћи сађосмо у Котор. Из Котора врати се Драго на Његуше, а ја продужих пут дома."

Године 1838. отишли главари граховски и много народа на богомољство у манастир Косијерево. Баш кад смо били у Косијерево, дође нам глас, да је дошао на Грахово Махмут Шеховић са јошт десет Турака, и да су том приликом посјекли једнога Црногорца. Чим чусмо, похитасмо, нећемо ли застати Махмута на Грахово, да га посијечемо, те да тијем осветимо Црногорца. Али Махмут бјеше побјегао с Грахова прије него смо ми дошли. Убијени Црногорац био је родом из Цуца. Цуце одма пођоше на Цетиње, те дигоше жалбу противу Граховљана пред владиком, као да су Граховљани наговорили Турке да убију Цуцу. Пошто ово чусмо, договорисмо се сви Граховљани, да неколико од нас отиде на Цетиње, да се оправдамо пред владиком и да му докажемо, да Граховљани нијесу криви за погибију Цуце. На договору би ријешено, да идемо на Це-

тиње ја, поп Шћепан и јошт десет Граховљана с нама. На Цетиње дошли смо о Ђурђеву-дне, кад слављаше владика своје крсно име, и бива скуп Црногораца. Кад приступисмо руци господару владици, не проговори с нама ни ријечи, а такође нико други не проговори с нама ни ријечи за цијело четврт сата. Док на посљедку Филип Ђурашковић, обративши се к нама, рече: „Што вам хће Граховљани да пресијецате Црногорца на Грахово? Зар вам је мало било оне црногорске погибије назад двије године дана?“ На то му ја одговорих: „Коме то спомињеш Филипе, погибију црногорску на Грахово?“ „Ето тебе Јакове, ада коме“, одговори Филип. „Није истина, што збориш Филипе, одговорих му ја, јер нијесу Граховљани криви што су Црногорци изгинули. Граховљани су се били с Турцима колико су могли. Ми знамо добро Филипе, кад си доша на Грахово са ријечком нахијом да се бијеш с Турцима. Ти си с војском починуо код Умца, а катунска нахија почела је била бој тек на једну уру прије̑д него си ти приспио. Ви сте гледали, како се бију у Челину, а нијесте се примакли једнога корака да поможете катунској нахији. Пошто сте виђели, да умакоше испред Турака Његуши, Озриниђи и Цуце низ поље, к мојој кући, а Турци се погнаше за њима: ви не хћесте измијенити Катуњане и побити се с Турцима но пријед Катуњана побјегосте пут Замаћева ждријела без боја.“ У толико чу господар разговор мој и Филипов, па рече: „Доста је те дакије, но оставите тај разговор.“ У толико ће проговорити поп Шћепан Ковачевић: „Дајте нам господаре неколико катунске нахије, па ћемо се одма побити с Турцима. Удариђемо на Корјениће и попалити их и насјећи се глава. Ми не жалимо што ћемо се разурити, само нека буду Црногорци с нама.“ У то ће владика одговорити: „ајде прото дома, а ми ћемо вам послати неколико Црногораца и Лаза Пророковића пред њима.“ Другога важнијега разговора о догађајима на Грахово није било. Ми смо одма 'сјутра дан кренули својим кућама

Не прође много времена, а ево ти нам писмо од Пророковића Пише нам га из Стоспуда са воде Калца. Ја и поп Шћепан, и јошт неколико људи с нама, пођосмо одма к Пророковићу. Нађосмо њега и неколико његове војске, ђе леже у ладовима. Пољубисмо се с познаницима, па за тијем и ми сједосмо. У толико ће проговорити Лазо Пророковић: „Ево прото Шћепане Црногораца, како си желио, да се кољемо

с Турцима.“ — „Добро нам дошли, и ајдемо одма напријед“; одговори поп Шћепан. „Лакше попе, нијеси погодио како мислиш“, одговори Пророковић, ова се војска одавле неће кретати док ви Граховљани не окрвавите руке турском крвљу; но хајте па ђе год посјеците Турке, па ћемо се онда заједно бити с Турцима.“

Пошто разумјесмо ове Пророковићеве ријечи, вратисмо се на Грахово. Одма чим смо дошли посласмо неколико момака, нећемо ли ђе око Корјенића наћи којега Турчина да утуку и посијеку, јошт док нијесу чули да су Црногорци дошли у Грахово.

Кад су ови момци изашли на Бојање брдо, спрама Граховца, срели су три Турчина ђе иду нешто послом пут Грахова. На истоме мјесту, ђе сретоше Турке, ту их похваташе и свезаше, и свезане их доведоше у Грахово, и ту их посјекоше, па им главе понесоше код Лава Пророковића. Кад Лаво виђе турске главе, тад рече онијема те су их посјекли: „ајте ви носите главе на Цетиње, а ви Граховљани спремајте се да идемо на ударац на Турке.“

Сјутра дан, у саму зору, Црногорци и Граховљани кренуше се на војску. Војска је најпријед логор учинила у граховску ријеку, те су ту и распоред учинили, ђе ће која војска ударити. Једна војска би одређена да иде пут Клобука, и да сађе на Шеховића главицу. Друга је била одређена да иде на Нудо. Боја се је овога пута чинило врло мало, те посље краткога времена војска се врати натраг; због чега ова војничка експедиција није имала никаквога успјеха. Само је војска црногорска и граховска запалила неколико турскијех кућа, из којијех су Турци били избјежали, те се затворили у боље куће ради одбране, и два три турска млина.

Ово је било око године 1838. Те исте године послао је господар владика мајсторе да граде кулу на Грахово на главичицу Умац. Али паша је чуо за ову грађевину, али се није чинио вјешт, те је тога љета био мир међу Граховљанима и Турцима, и нијесу се Граховљани мијешали с Турцима. Неколико пандура било је постављено, да пазе да Турци неби ударили изненада на торине, ђе је Граховљанима стока стојала.

Исте године писа ми владика, прича даље војвода Јаков, да дођем на Цетиње са неколико главара граховских. На позив господарев ја се кренем пут Цетиња са попом Шћепаном

Ковачевићем и јошт неколико Граховљана. Кад дођосмо на Цетиње, приступисмо руци господару, и он нас лијепо прими. Пошто нас распита за наше домаће ствари, и за Граховљане, окрену се к мене па ме запита: „Знаш ли Јакове, зашто сам вас звао на Цетиње? „Не знам господаре,“ одговорих му ја. „Звао сам те да те пошљем у Травник, у Босну, к моме пријатељу великоме везиру Веџид-Мехмед-паши, који ће вам дати о свачему лијепи начин. А ево ја ћу вам дати мога слугу Радована Пипера, да иде с вама ради више ваше сигурности, писаћу и ја за вас везиру писмо у којему ћу вас добро препоручити.“ На ово ја одговорих господару: „Господаре! смијемо ли ми одити у Босну од Али-паше? Ја се бојим, да ће нас Али-паша све метнути у тамницу, кад дозна да смо кренули да идемо к везиру босанскоме.“ На ово нас владика посоколи и рече, да се не бојимо ништа, и да нам се ништа рђаво догодити неће, јер он ће мислити за нас.

Овога пута стојасмо на Цетиње четири дана, док је владика приправио писма за Мехмед-пашу и док се приправио за пут владичин посланик, перјаник Радован Пипер.

Прије него ћу окренути с Цетиња, прича даље војвода Јаков, све ме нешто мучаше. Питах себе: А што ће рећи људи, ако погинем овога пута? Могу помислити, да сам отишао да тражим мито од Турака, или јошт Бог зна што. Те ти ја владици: „Бих те нешто молио Господаре.“ „А што Јакове?“ одговори владика. „Да ми даш писмо твоје како нас шиљеш ти у Босну, да писмо оставим дома. Ако ме Турци објесе, као што мислим и да оће, да знаду људи да си ме ти шиљао; јер би свак рекао: што је тражио оно је и нашао. Нијесмо га шиљали, па би господаре остало рђаво име на моју кућу.“ Тада ми даде господар писмо и потписа својом руком.

Послије овога кренусмо с Цетиња и дођосмо на Грахово, ђе остадосмо два дана. Трећи дан петина нас Граховљана, и Радован Пипер шести, отидосмо из Грахова преко Гацка, те дођосмо у Травник у Босну. Везир нас дочека лијепо и нареди е нам се даде конак у један добар хан (крчму, гостиону). ла и пића даваху нам изобила, такође и храну за коње. Пошто здосмо неколико дана, позва нас везир на *конаке*, ђе нас лијепо ими и распита за владику и за Црну Гору. Тога пута даде не бурунтију (писмо), да сам војвода од Грахова, а другу рунтију даде, да Грахово даје само 250 талијера харача. Од

*

овога да узмем ја талијера 50, а 200 да дајемо у цареву касу, а агама да дајемо трећину са земље. Плати нам све трошкове и мене дарова један ћурак, попу Шчепану један бињиш до земље, и сувише 50 дуката за трошак. Посла по Радовану Пиперу једнога хата[1] зелена од три године, као дар владици на Цетиње. Пошто нас овако лијепо везир дочека, весело кренусмо из Травника. Кад бисмо на границу од Ерцеговине, рече Радован, да идемо преко Мостара; а ја му рекох да не смијемо од Али-паше, а Радован опет на ово рече, да се не бојимо, јер нам Али-паша не смије ништа учинити. Ми сви послушасмо Радована и отидосмо у Мостар. Кад дођосмо у Мостар, починусмо у хан Чинојевића. Таман бјесмо починули, кад ево ти Али-пашиног каваѕбаше и одма запита: „ко је Црногорац Радован.“ Кад му казасмо које је, каваѕбаша рече, да је Али-паша наредио да пријеђе у другу бољу меану. Пошто Радован отиде, ми се досјетисмо што је Али паша наумио учинити и наредисмо да нам донесу ракије да се добро напијемо. Не потраја дуго, кад ево ти десет Турака са мушкетима и пред њима Хамет-ага Тузовића, којега смо лагумавали у Косијерево 1842 године.[2] Чим дође Хамет-ага код нас, завика: добро дошао кнеже Јакове! јесте ли здраво путовали у Босну? „Здраво вала Богу, честити беже, но јеси ли нам ти добро и здраво?“ „Мене је послао господар Али-паша Јакове, да вас причувам.[2] Има на вас од свакуда из Ерцеговине давија, па да ви не би ко што учинио, кад би сте одили кроз чаршију.“ — „Хвала Богу и Али паши када за нас тако мисли,“ одговорим ја. Сјутра дан позове Али-паша Радована и рече му да иде дома. „Ајде Радоване дома (рече Али-паша), и реци владици, да су ово моји људи, и ако он гради фортице у царску земљу.“ Пријед него је Радован кренуо из Мостара, дошао је к нама, те нам све казао што је Али-паша рекао.

Ми имадијасмо с нама неколико момчади, те их бјесмо узели да нам причувају коње. Ове посласмо у Грахово са коњима. Али-паша посла у Грахово Лазара Тодорова, да гледа што се тамо чини, и да види долазе ли често Црногорци, па да о свему често и точно пише Али-паши у Мостар.

Пошто прође осам дана, дође к нама један каваз, послани од Али-паше и рече нам, да нас Али-паша зове к себе. Нема се

[1] Viђи додатак број 2.
[2] Виђи додатак број 3 и 4

куд камо, него пођосмо за кавазом. Кад уљегосмо у одају (собу) Али-пашину, поклонисмо се. Али-паша сједијаше на диван. Са мном не хтје зборити ништа, него поче зборити с попом Шћепаном, и најприје му рече: „Добро дошао прото из Босне.“ — „Боље тебе нашао Господаре.“ — „А јесте ли здраво путовали у Босну?“ — „Јесмо здраво у здравље ваше господаре.“ — Посље овога одговора Али-паша се насмија па продужи: „Богме прото, да сте ви одили у моје здравље, не би сте одили у Босну. А знаш ли прото, да сам ја и свога брата убио, јер оћаше да буде господар од Ерцеговине, па не дадох ја, а камоли да пуштим ономе босанскоме шљивару. Нијеси погодио попе ни ти ни везир босански, нити владика из Црне горе, код којега често идете.“ Посље овога отпушти нас да идемо кући. Ми се поклонисмо па изађосмо.

Тако стојасмо више но мјесец дана. Лијепо нам бијаше. Нијесу нас везали, а тајина имасмо доста. Кад нам је била воља, излазили смо по чаршији да шетамо; али вазда је уз нас била стража од неколико оружаних Турака. У вече, кад би пошли спати, закључали нас, па би ми спавали у једну собу, а чувари наши у другу.

Не даде нам несрећа мировати, но се почесмо договарати да бјежимо. Најпријед углависмо овако: Да молимо Али-пашу да нам допушти да пошљемо једнога од нашега друштва дома на Грахово, да нам донесе што год од аљина и коју пару; а ми бјесмо виђели каква је брава на врата од одаје, у коју смо спавали, па оћасмо да пошљемо овога друга код Ђоне Мијатова мајстора, не би ли нам направио кључ, којијем бисмо могли одкључати по ноћи и утећи. Ја бјех добро познат са каваз-башом, с којијем сам одио к владици на Цетиње, те га замолих, да моли Али-пашу да нам допушти послати кога у Грахово. Каваз-баша пође право к Али-паши, да га моли за нашу ствар, и Али-паша допушти. Ми послосмо Луку Мијатова Вуичића, а његов исти брат Ђона био је ковач и умио је браве направљати.

Ђона, по каживању Лукину, направи кључ. Пошто је Лука испунио поруку, врати се у Мостар и с њим једна жена, која донесе њешто аљина, да Турци не би што посумњали, зашто је Лука одио у Грахово. Пошто је Лука дошао, један дан пођосмо сви, осим Луке, да шетамо по чаршији и наши чувари с нама. У то вријеме Лука је чинио прову, оћели се кључ

угодити, и кључ се је угодио. Пошто смо се повратили из шетње, Лука нам каза да се може одаја отворити. Посље овога договорисмо се, да једну вече узмемо доста ракије по вечери и да опијемо наше стражаре; а сви Турци добро пију ракију, особито Ахмет-ага. Тако и учинисмо, и једну вече посље вечере донесосмо доста ракије и почесмо надпијати се ко ће више попити. Турци пијаху сваку редовну, а ми све низа се просипасмо. Пошто се добро напише, не умјеше изаћи из наше одаје, но сви попадаше и не закључаше врата на одају. Пошто је био сат по поноћи, кренусмо да бјежимо. То је било уз часне посте (велике, ускршње посте) годнне 1839. Побјегосмо уз Мостарско поље, а свануло нам је код Благаја. Бјежали смо рђаво, јер поп Шћепан не могаше никуда крочити. По дану не смјесмо продужити бјежање, а киша бјеше почела падати, те се ми прибисмо уз један крш. Ту нас виђе један шокац, који ту бјеше код коза. Овај, чим нас виђе, поче викати: ко сте ви? Ја га молих да не виче, и од невоље побратимих се с њим, тек да мучи, и дадох му три дуката, па га закумих да не казује никоме да нас је видио. Он се закле да неће и да смо слободни од његове стране. Отоле нас поведе те нас остави у једну малу пећину и рече нам, да ту сједимо, а он да ће поћи да нам донесе хљеба. У то чусмо ђе пољем пуцају пушке. Одма се авизасмо да нас траже коњаници кроз лужине. У то рече Лука Мијатов: Војводо! тако ми Бога, ја се бојим од онога шокца, да нас не прокаже, но дај да се одавле мичемо ђе друго.“ Ја му рекох да нас неће проказати, а дали се нијесмо с њим побратимили. Посље овога Лука рече: „А ви тројица сједите овђе, а ја ћу изаћи на врх главице да видим куда су Турци и куда нас траже.“

Не прође по сата док се зачу глас са врх главице: „О куме Јакове, о куме Јакове!“ Ми извирјесмо из пећине, кад али нас Турци опколили. Посље тога опет ме неко зазва, ја на зов запитах: „ко ме зове?“ Тад чух одговор: „Ево те зове Заир Тановић но оди овамо.“ — У мене и у Јована бјеше по мала пушка, а имасмо фишека доста, па рекосмо да не излазимо, но да чекамо на врата од пећине, да се бар замијенимо. — У то опет Заир поче звати и даде ми вјеру, да нам ништа неће учинити, док нас доведу к Али паши. — Ја га заклех да рече истину, оће ли нас довести живе код Али-паше. — Он ми даде божју вјеру и сувише рече, да ме пријед не би пустио

да ми Турци што учине, пријед Али-паше, него би погинуо он са његово пет брата, који су с њим. — Послије овога изидосмо, кад али имамо што виђети. Пред нама све на коњима више од сто и педесет Турака. Отоле поведоше нас мостарскијем пољем. Турци се посилили као да су ухватили, што но се рече, Марка Краљевића, па разиграваjу коње по пољу, а пуцају из кумбура (мале пушке).

Кад нас доведоше до Аџијне сове, како се улази у варош, завика Заир Тановић: „Дај Јакове оружје, небој ми се ништа, послаћу ти га сину у Грахово." — Тад му дадох сребрни нож и сребрну пушку. Отоле поведоше нас уз чаршију. Изашло бјеше и мало и велико да нас гледа. Поведоше нас право на конаке Али-пашине. Кад нас уведоше к њему, он сједијаше на диван. За дуго нас је гледао и није проговарао ријечи. Послије се окрену попу Шћепану па му рече: „А што вам хће да бјежите попе Шћепане? Зар вам је рђаво било код мене? Зар нијесте имали што да једете и да пијете? Зар сте били у гвожђа свезани?" На ово поп Шћепан одговори: „Нама је лијепо било господаре, и имали смо доста да једемо и да пијемо, а у гвожђа нијесмо били; али наша манита памет, а ко неће из тамнице бјежати?" Тад се Али-паша насмија и рече: „И ја бих, прото, бјежао, да ме ко метне у тамницу, кад бих само могао." — Послије овога нареди, да нас воде у тамницу. Поведоше нас и метнуше у једну мрачну тамницу при земљи. Озгор кров таван висаху троје гвожђа. Мене метнуше у једна гвожђа ногу, а на грло метнуше ми једну алку широку два прста, па ме закључаше кључем. Овако исто закључаше у гвожђа и прота, а Јована закључаше само у једну ногу. Тако стојаше нам гвожђа и на ноге и на грло цијелих петнајест дана. За ово вријеме молили смо и кумили кавазбашу да нам се макну гвожђа баре с грла; али бјеше узалудно. Петнајести дан нареди каваз-баша те нам макоше гвожђа с грла. Послије овога позивао нас је по који пут на каву и ракију. Пошто се мало ослободисмо, почесмо молити и кумити каваз-башу да моли Али-пашу, да нас пушти са стражом, да пођемо до у Клобук, а у Клобук да изађе ко од нашијех роднијех: браће или синова, да остану у таоце, а ми да пођемо кућама, да видимо, је ли нам ко жив и да узмемо што год за арча. На ово ми одговори каваз-баша овако: „Јакове и попе Шћепане, слушајте добро што ћу вам рећи, турске ми вјере и бога, који

нас је јаратисао (створио), радиһу за вас све што најбоље могах. А да ви није мене било кад сте оно бјежали, бисте били одма објешени. Ја памим, Јакове, оно добро, које си ти мене учинио, знаш, кад ме посла Али-паша с тобом на Цетиње к владици, па кад смо се вратили из Црне Горе на Грахово и дошли у твоју кућу, кад оно дође Андрија Иванов (Перовић из Цуца) с Црногорцима да ме посијече у Грахово; а ти с Граховљанима не даде но ме испратисте здрава до у Клобук. Мене оно на ум пада, но ви ајте и не мислите ништа."

Послије овога разговора поведоше нас опет у тамницу и дуго у њу стојасмо, да нас нико не позива, нити нам се чини вјешт. Таман сјутра дан по Васкрсењу ево ти каваз-баше к нама. Чим уљезе у тамницу, нареди да се скину с нас гвожђа. Пошто нам скидоше гвожђа поведе нас код Али-паше. Кад изађосмо пред Али-пашу, рече нам: „Јакове и попе Шћепане! ево се моли за вас каваз-баша да вас пуштим да отидете до у Клобук, ђе ће доћи ваша браћа или синови, да остану за вас у тајство, што вам и допуштам, али да одма, пошто свршите ваше послове, дођете у Мостар."

Отоле ми пођосмо са каваз-башом преко Ерцеговине, те дођосмо у Клобук. Тада поручих ја, да дође за мене у тајство мој брат Живко, поп Шћепан поручи, да му дође син Петар, а Јован поручи, да му дође брат Шћепан. Не потраја дуго, ево ти ђе иду Петар и Шћепан, а Живка нема. Ја запитах, зашто мој брат није дошао. Одговорише ми, да није смио доћи, јер му је запријећено с Цетиња, да не иде у Ерцеговину. Поп Шћепан и Јован одма отидоше пут Грахова, а ја остадох и поручих, да ми пошљу сина у таоце за мене. Други дан дође ми мајка и доведе мога сина, те ја тада кренух пут Грахова

О своме бављењу у Клобук, као таоц за оца, војвода Анто прича овако:

Ја то знам као да је данас било, а било ми је тада тек петнајест година. Ту сам видио тога пута Смаил-агу Ченгића, Мујагу Мушовића из Никшића и Захира Тановића из Гацка. Они се разговараху често с мојом бабом и слобођаху је, да ми неће ништа учинити, па и ако се Јаков не врати, и да ме неће водити у Мостар.

Пети дан врати се мој отац и с њим дође његов брат Вук. За Јована Михаилова дође Милутин попов Булаић, а за попа

Шћепана исти Петар. Од Андријашевића дође Стеван Радов, од Вучетића Петар Ђураков, а од Вуичића Јаков Мијатов. Дође с њима у Клобук и Јоко Гиљен, перјаник владичин.

Пошто смо дошли у Клобук и довели таоце, продужава причати војвода Јаков, одма ме запита Смаил-ага, ко је дошао да остане за нас. Пошто Турци примише таоце, отпутоваше с њима у Мостар, а ми се вратисмо на Грахово. То бјеше управо 22. априла. Пошто дођосмо у Грахово, рече ми перјаник Јоко, да ми Црногорци пријете, и да се на Цетиње збори, да сам ја самовољно, без ичије наредбе, одио к везиру босанскоме у Травник. Кад ја то разумијех, узех оно писмо, што ми је владика дао, кад ме је справио у Босну, те ти ја и поп Шћепан пођи на Цетиње. Кад дођох на Цетиње, ниједан од главара црногорскијех не ћаше са мном говорити, док негђе подоцкан поче зборити са мном Филип Ђурашковић, и прве му ријечи бјеху: „Канда ти Јакове није танак врат, не познаје ти се што си стоја у тамницу Али-пашину.“ — Ја му одговорих: „Валај знам сердаре, да си ми ти давао да једем и пијем, да би ми био тањи врат. А што зборите ви Црногорци, да сам од своје воље одио у Травник к везиру босанскоме, то није тако, а ево читајте ово писмо, те ми га је господар дао, кад сам кренуо у Восну.

На Цетиње стојасмо три дана, да не приступасмо руци господару. Трећи дан посла перјаника да нас зове к себе. „Како си Јакове?“ запита ме господар. „Добро фала богу господаре“, одговорих му ја. — „А кад сте дошли из Мостара?“ — „Дошли смо у очи Ђурђевадневи.“ — „А ко је отиша на мјесто вас у Мостар?“ — Тада му ја поименовах све по реду, који су Граховљани отишли у таоце за нас. — „Ко је долазио од Турака с вама?“ — „Долазио је господаре Смаил-ага, каваз-баша и Захир Тановић из Гацка, Мујага Мушовић из Никшића и јошт неколико каваза.“ — „Чуо сам Јакове, кад сте бјежали из Мостара, па вас Турци ухватили, да вам је много добра учинио Захир Тановић.“ — „Јест, господаре! да њега није било, нећаху нас Турци живе доводити до Мостара.“ — „Сад Јакове ајте дома и владајте се добро с Турцима, не ћете ли оне избавити из Мостара, па ћемо се по сада другчије владати с Турцима.“

Пошто приступисмо руци господару владици, одма кренусмо пут Грахова. Одма по Петровудне кренусмо ја и поп Шћепан

у Мостар. Знајући ону народну пословицу „празна врећа узгор не може стојати“ узесмо, неколико новаца и других дарова, те ми око каваз-баше, а каваз-баша око Али-паше, док ево ти један дан зову нас к Али-паши. Кад дођосмо код Али-паше, поклонисмо се по обичају, па се одмакосмо натраг. „Ево Јакове и попе Шћепане, рече Али-паша, молио се за вас каваз-баша, да ви пуштим таоце да иду дома, а он се је потписао за вас, да ви више нећете зло чинити, као што сте се научили. За то хајде дома и будите мирни; немојте да каваз-башу за вас посијечем. Добро знај прото, да Вам није било каваз-баше, вјере ми Божије, и ти и Јаков, би сте били набијени на колац.“ На ове ријечи поклоиисмо се Али-паши и захвалисмо му на милости, коју нам је учинио, па изидосмо и отидосмо к нашој дружини, да кажемо да нас је Али-паша опростио и дао нам слободу да идемо својим кућама. Послије овога сви заједно отидосмо код каваз-баше, да му приступимо и захвалимо за добра која нам је учинио. Каваз-баша рече нам: „Ајде, с богом Јакове и попе Шћепане. Вјера и бог, који је свијет саздао, сви кадилуци ерцеговачки поднијели су Али-паши давију на вас и молбу да вас никада не пушти, да се вратите својим кућама, ако мисли, да му је земља мирна. И не ћаше, вјера и бог, пуштити вас, да није мене било. Но ајте сада дома. Али пази ти Јакове, немојте чинити рђава дјела. До сада вас је два пута опростио господар Али-паша, а знајте да више неће.“

Послије овога кренусмо из Мостара и дођосмо у Грахово на сам Илин-дан. Од године 1839. па до године 1842. били смо у миру са Турцима. У ове двије године давали смо арач, али смо га сами купили, па га шиљали у Мостар. Али је свагда бивало чета, које су упадале у Ерцеговину. За ово вријеме Али-паша је више пута за мене поручевао да отидем у Мостар; али нијесам хтио, него сам вазда шиљао по којег другог Граховљанина.

Годиие 1842. у мјесецу јануару, покуписмо араче и посласмо их по попу Шћепану у Мостар, а у исто вријеме издаде заповијед Мушовићу у Никшиће, Шоботи Авдићу, Асан бегу у Требиње, да се сви договоре и да скупе што више војске, п да ударе на Грахово и да га плијене. Једно јутро ударише св тројица на Грахово са три стране. Мушовић удари на Пр јеку љут на стоку Ковачевића, Булаича и нашу, Вујачића, Поштреље, у Продапов нугао. Појавише Турци неколико крдов

стоке Ковачевића, а Ковачевићи посјекоше три грађанина. Послије тога Турци ударише на стоку Булаића на Пождреље и посијекоше два Булаића и појавише два три крда стоке. У толико удари Шобота Авдић на Ријечане и Балосаве на стоку Андријашевића и сваку појавише и посјекоше три Андријашевића, а Лазар Тодоров Андријашевић предао се је одма Турцима. Баш у исто вријеме удари Асан-бег са Требињанима и Корјенићима на Заслап, Граховац, Долове и Вилусе и појави сву стоку, одведи неколико робља Неколико од заробљеника посјекоше, а неколико одведоше у Мостар. Од овога робља има и данас у Ерцеговину, те се је тамо населило, а нијесу се враћали више у Грахово. Више реченога Лазара Тодорова, који се је предао Турцима и измамио на вјеру она три Андријашевића, те су их Турци посјекли, поведоше Турци у Мостар; али му Али-паша не учини ништа, нити га мета у тамницу, но га посла одма у Грахово са попом Шћепаном. Кад је влада црногорска дознала за предају и издају Лазара Андријашевића, и да се је повратио из Мостара у Грахово: посла одма перјанике, те га стријељаше у Грахово исте године. Тога су се љета опет Граховљани били с Турцима.

Кад је Али-паша видио, да се Граховљани све више и више придружују к Црногорцима, наумио је сасвијем поништити Граховљане, и безусловно их покорити под своју власт. Године 1843. покупи Али-паша велику војску, да удари на Грахово, и да развали кулу, коју је владика Петар оградио на Умац граховски.

Кад је за ово дознао владика, науми бранити Грахово од Али-паше свом могућом силом. У мјесецу августу крене сам лично на Грахово, са свим својим рођацима, са намјером, да се затвори у кулу на Умац, те да је брани од Али-паше. Са собом поведе војску од све катунске нахије, од ријечке нахије и неки дио Бјелопавлића. Кад дође владичина војска у Грахово, владика са главарима отиде одма у кулу на Умац, а војска његова учини логор подно поља граховскога. У то вријеме дође и Али-паша у Корјениће у село Гранчарево, а посла војску у Грахово, која учини логор поврх поља Граховскога. Сјутра дан, пошто је војска турска и црногорска дошла у Грахово, побише се неке страже турске и црногорске Било је мало мртвијех са обје стране. Турци тога пута посјекоше за Граховљанина.

Чуј ти паша скадарски, да су Црногорци отишли у Грахово, те ти он кријући пошљи војску, да удари на Врањину и на Лесендро. Црногорске војске није било, да брани та мјеста, те их Турци узеше и посјекоше двадесет Црногараца, који су стојали у фортицу Лесендро. Кад је дочуо за то владика, послао је кућама сву војску од ријечке нахије, да се нађе тамо, ако би Турци кренули, да иду дубље у ријечку нахију. Послье овога започела се преписка међу владиком и Али-пашом око ствари граховски и око фортице, коју је владика оградио у Грахово. За ову преписку између Али-паше и владике није нико знавао од главара, осим Стеван Перков и Новица Церовић. На посљедку изашло је на јавно, да су се владика и Алипаша погодили око Грахова и то оваko: Да владика иде с војском из Грахова и Грахово да остане Али-пашино. Да Алипаша развали фортицу, коју је владика оградио на Грахово, а да дâ владици за њу накнаду од 3000 мацарија. Да и Алипаша дигне сву војску из Грахова и да је поврати одакле је покупљена.

Једно јутро ево ти ђе пртља и турска и црногорска војска да креће на пут. Ја то виђех из моје куће, која није далеко од Умца, ђе је била фортица, у коју је стојао владика. Одма кад виђох кретање војске отидох к владици, да видим, што се је то догодило, и што владика чини. Кад ја у фортицу, али и тамо почели товарити што је било у фортицу муниције и другог. И ако бјеше владика иједак, опет се усудих запитати га, да ми каже, ђе креће војска, и куда пртљају муницију из фортице. — „Бог ме Јакове, да ти право кажем: Ја се погодих са Али-пашом око Грахова.“ — „А како господаре?“ — „Бог ме Јакове Грахово оста Али-пашино, а фортицу да развали Али-паша. Што се тиче вас Граховљана, да давате араче Алипаши, а агама трећину са земље.“ — Кад ово чух, ударих се од жалости шакама у главу и закуках: А што учини господаре од овога несрећнога племена! — На ово ми господар одговори: „Не бој се војвода, ја за то мислим. Док је моје куће, никада те нећу заборавити, нити Грахово. Сад се није могло другојаче, а ако бог дâ, брзо ће Грахово бити црногорско.“ — Кад се ја ово разговарах с владиком, бјеше ту и поп Шћепан. Господар са главарима врати се у Црну Гору преко Рисна, а ја и поп Шћепан остадосмо, кукајући по празној фортици. Док ево ти одма сјутра дан, пошто је отиша владика,

посланик Али пашин, Осман-ага, носи ми писмо од паше, у којему се заповиједа, да одма покупим Граховљане и развалим фортицу. Нема се куд камо, но ти ја поручи за Граховљане, те дође 200 људи да развађују. Кад почеше развађевати, сјетих се оне пословице: „Град градио за седам година, а дође вријеме развали га за годину дана.“ Тако и ми Граховњани градили смо ову фортицу готово за двије године, а развалисмо је готово за један дан.

Господар је отишао с Грахова 23. септембра 1843. Од те године, па све до 1852. стојали смо у миру с Турцима, и шиљали редовно Али-паши араче у Мостар. Више пута је Алипаша поручевао, да идем у Мостар, али нијесам хтио.

При свршетку ове записке војвода Анто Јаковов Даковић чини овакву примјетбу:

„Ово што сам овђе побиљежио за мога оца и за остале Граховљане, очима сам видио и све запамтио, па точно побиљежио. Нијесам само био очевидац разговора мога оца са Алипашом и са владиком, али ми је отац све причао, па сам ја точно по његовом причању побиљежио. Што се тиче ствари, које се односе на мога ђеда, то сам такође побиљежио по причању мога оца и попа Шћепана, такође и по причању другијех старијех људи, који су добро знали мога ђеда и с њим дружили.“

Додатак.

I. Књига от мене везира босанскога Веџид-Мехмед паше царскога тајнога вијећника и голема властника и гуверна све Босне и краинско стојни паланака у Травник, на Високопреосвештенога господина и мога вијерного доста[1] владику Петра владику Петра Петровића лијепи поздрав.

У Грахову што се је зло догодило, ја сам вама посла писмо и допало вами је у руке прошасте године: како је Али-паша ударио с војском на Грахово и многе главе погубили у Грахову ваши и Царногораца, који су вама били у помоћ. Ви сте од ваше стране писали Али-паши да овакве ствари не

[1] Дост, пријатељ. Да примјетим: Писма саопштавам истим језиком, како су писана, само новим правописом

бивају, већ мир нека је. Али-паша није послушао. На овакво неваљанство нијесте каил[1] на ове послове и уредбе. Потом изговор од моје стране заискалисте и једнога човјека за ове послове што сте ми послали књигу разабра сам кад ми је дошла у руке. Наш честити цар вазда је рад да није ни Турчин, ни раја у немиру него рајет, и од овога посла неваљала ништа не излази само поради раје има зарара и свакоме друго ништа. Управ како сте ми писали онако сам и ја на муселиме и на друге који имаду власт. Што су под вашом руком да не чине неваљалство, да лијепо живете. Од моје стране ја сам писао онијем људма и на Али-пашу писато је да на вашу страну војске не шиље .... Војсци запријетио сам, на Церну Гору неће ударити, а ти на ваше људе запријетите на Херцеговину да не ударају ни на једно мјесто. Од моје стране ако устреба људе шиљаћу, да се ови послови упуте. Ја сам написао једну турску, а једну сарпску, обе су једнаке Друго ништа. Да си ми здраво.

У Травнику овога мисеца года 1838.

II. Везир босански Вецид-Мехмед-паша лијепи поздрав моме досту Петру Петровићу царногорскоме владици.

Од Грахова нахије послове смирисмо са Али-пашом и Херцеговином мир би — за ту сварху за увјероват и разумјети Царногорце и граховску рају да је мир учињен, послали сте ми свога човика Радована, да се са мном види и књигу ш њиме посласте и ш њиме се видисмо и од Грахова нахије да сте мир учинили драго ми је, а у исто доба варло ми је мило, да сте ми свога човека послали и овако будући јесмо од пријед дости и у напредак ћемо бити. И ето вам шаљем опета вашега човика Радована. Како ја вас милујем казаће вам ваш Радован, и за вашу драгост ову вам књигу пишем, која, желим, да вас у лијепому здрављу наиде. Једна сарпски, а једна турски — обе су једнаке. И да сте ми здраво.

У Травнику, по турски мјесеца Шевала 4. 1838.

P. S. Од моје стране како вас милујем и како смо и прија дости за ваше свако добро и драгост ето вам једнога коња шаљем и у здрављу и рахату да га јашете. Од мојих је атова.

[1] Каил, задовољан, сагласан.

III. Од мене везира босанскога Вецид-Мехмед-паше отоманскога тајнога вијећника и голема[1] властника, од све Босне заповједника, да сте ми здраво драги досту.

У Мостару Али-паша што је зауставио од Грахова Јакова војводу и остале кнезове, тако сте ми писмо послали, да их Али-паша пусти, и како је у сенату писано, да ће онако ћињети, јесте ми писали тако, и вако ми је ваше драгоцјено писмо дошло од вас, из кога сам разумио свако — ми смо ове послове по заповиједи и заповиједи свијетлога и ћестита цара учинили и поради факир-фукаре и раје за рахатлук. У Мостару што су устављени Јаков војвода и поп Шћепан и остали да их пушти, писао сам Али-паши, и Али-паша је мени отписао, да их није зором[2] онде уставио и како мусефире под пусатом (оружјем) стоје, нити сам вели за њихове ружне послове, ни за граховске раје њих уставио. Тако ми пише — није за друго него за увјероват се и за искоренути рђаве послове граховске раје николико људи да стоје у Мостару на наћин реума, тако је Али-паша с Јаковом војводом и осталима имао еглену (разговор) и они су овако се подуфатили и укаилили (сагласили се) и от Грахова који буду на прилику реум (таоци) када доиду у Мостар, онда кнезове и попа сваки на своје мјесто хоће послати. Тако ми пише Али-паша. Друго ништа него ова два писма, једно турски, а друго славено-српски желим да вас наиде у лијепому здрављу.

У Травнику по турску Зилџиде мисеца на 30. года 1839.

P. S. Међу вама и међу мном знате какво имамо лијепо пријатељство. За харђаве послове са други нека се наша љубав не распане.

IV. Од мене везира босанскога Вецид-Мехмед-паше пријатељски поздрав мому досту цагногорскому владици.

Херцеговачки паша од Грахова људе уставивши и тако дући јесте ми писали књигу, која ми је у руке дошла и азумио сам сваку, коју ми пишете — да пишем Али-паши, те људе пушти. Али-паша ове људе заради ружнога посла

[1] Големо, велико.
[2] Зором, на силу.

није уставио, него поради све Херцеговине људи и граховске раје да буде вјерност права међу њима и они рехуми да дођу Али-паши. Од Али-пашине стране никакве ружности њима бити неће. И овде нејма ништа него права вирност. И с тога будући ови послови од стране требињском муселиму Асан-бегу овако сам писао граховској раји да даде праведну памет да Али-паши реум пошаљу — а код Али-паше оне Јакова војводу и кневове да пушти за тај разлог. Вама ову књигу пишем, нека знаш. И ове двије књиге једна турски, а вторија славеносарпски и да си ми здраво.

У Травнику дана 11. марта года 1839.

V. Од нас Али-паше везира херцеговачкога нашему побратиму Петру Петровићу, владици црногорском, пријатељски поздрав.

За чудо ми да немам од тебе никаква одговора на двије моје књиге, сто сам ти посло од скоро.

Сад да те авизамо (извијестимо) како је досо мој ћехаја ономадне из Цариграда и за Грахово било је дивно ћути (чути) и мому богодржавному старјесини, и свакоме великому двору будући да је свакому живу јавно и познато, да је царска земља од фети и у њему царска раја под мојом дрвавом. За све сто смо ми разговарали у нашему састанку, и по књигама, и за сваки разговор сто си имао с нашијем послаником познато је међу нама. Саљемо и сада до тебе нашега послузника Басиља Колако и морес с њим слободно сваки разговор имати, колико с највјернијем нашијем послаником, будући да је вјерна наша слуга од његова ђетинства, колико да је од наше куће. Сувиси од потреба је мој драги пријатељу да буде опет међу нама пријатељски састанак преко наших најприбраних посланика, то јест или да ти пошљеш до мене једнога твога прибрана и разумна рођака и близњега, оли ја до тебе каква мога приличнога рођака, оли братића, и како гођ буде тебе повољито одпиши нам одма или ћеш ти нама послати, или ми тебе. И да си од Бога здраво.

У Мостару 1843. марта 1.

P. S. Сада смо примили и твоје писмо од 13. прошастога и виђесмо сто нам пишеш за онога лупеза Станка Туровића,

кога имамо послати теби док се врати амо Васиљ како смо му и наредили да дођу твоји перјаници до у Бањане и ту имамо ми њега послати и предати да га доведу теби, а ти како видиш прилично према његова дјела у толико година тако и кастигај. Ми смо тако насли за боље кога гођ би уфатили у нашу државу на рђаво дјело да тебе шаљемо. На исти начин уфамо се, да ћеш и ти чинити од свакога нашега подложника.

Нашао сам и једну копију од писма које је писао владика Петар II. Аџи-Али-бегу Ризванбеговићу, те ћу и то писмо овђе саопћити.

VI. Од нас Петра Петровића владике црногорскога и берцкога и кавалијера роускога цара Аџи-Али-бегу Ризванбеговићу пријатељски поздрав.

Примио сам јуче твоје писмо и разумио у њему све што ми пишеш. Ти кажеш да се чудиш што сам ја овде изашао. Мене су и стари вазда кад им је воља била овђе излазили; али ја сада ни изаша не бих, но знаш што учинише Турци зимус од Граховљана: преко моје погодбе и два везира на пријевару их посјекоше и поробише и плијенише. Па сврху свега тога дође ми глас из Дубровника, да се опет купе Турци да ударају на Грахово кријући. С тога сам и ја овден изашао. Али како смо изашли заповиједао сам војводи да немају никога тицати ни задијевати изван својијех граница. И доиста нете никога тицати ни задијевати доклен сам ја овдена, нако када би ко њих задио. Него ти пишем мој пријатељу, ако је вас каил као мене, да смиримо ове крајеве, да не гори сиротиња и с једне и с друге стране, у мене можете сваки лијепи начин од мира наћи, ако хоћете ви; ако ли не можемо сада одмаха учинити мир, ано за неко време да учинимо вјеру, а у тој вјери дако бисмо се и умирили. И на ову ми књигу отпиши, да се умијем владати. И да сте здраво.

На овој копији нема датума нити године, кад је писана, али то јој не губи баш ни мало од њене важности.

STARINE

NA SVIET IZDAJE

JUGOSLAVENSKA AKADEMIJA ZNANOSTI
I UMJETNOSTI.

KNJIGA XXI.

U ZAGREBU 1889

U KNJIŽARI LAVOSLAVA HARTMANA NA PRODAJU.

Dioničkа tiskara u Zagrebu.

SADRŽAJ.

Trnovsko tetrajevanđelije.

Priobćio u sjednici filologičko-historičkoga razreda dne 3. studenoga 1887. god.

AKADEMIK M. VALJAVEC.

(Svršetak. V. Starine knj. XX, str. 157—241).

Razlike po glaviznama.

Mat. IX. 12 ȥдравии, нж болѧщиї. 13 не придохъ бо ȥвать. нж. 14.
алуемъ mj. постимъ сѧ, алчжтъ mj. постатъ сѧ. 15 желѣти mj. пла-
кати сѧ, женѧи сѧ mj. жениxъ. югда (bez: же). алчжтъ mj. постатъ
сѧ. 16 ispred риȥе ima: въ, же mj. бо. и горе раȥдрание mj. и
больши дира. 17 погыбнжть. 18 сице же юмоу гл(агола)щоу къ нимъ
се иназъ пришед(ъ) кланѣаше сѧ. оумрѣ. iza пришедъ nema: въȥьложи
ржкж своѭ на нѭ. 19 идѣше. 20 имащи je ispred двѣ на десате.
приступльши съ ȥажда mj. съ ȥади, подольцѣ риȥе mj. въскрилии риȥы.
21 риȥѣ. спасж сѧ σωθήσομαι. 22 спасе сѧ. отъ того часа. пламоу-
жщъ mj. мльвѧщъ. 24 бо iza не. оумрѣ. смиахж сѧ mj. ржгахо сѧ.
27 чадоу. идоста. 28 глаголаста. 29 прикосьнж сѧ ѡчесоу юю. 30
отвръȥоста сѧ оуи има. 31 прослависта. 32 приведошж к немоу. 33
нѣмыи. чюдишж сѧ mj. дивиша сѧ. 35 ѡбхождаше. веси. на събо-
рищихъ ихъ mj. соньмищихъ ц(а)рьствиꙗ. вьсь mj. вьсѣкъ. 36
имащаа. 38 господоу.

X. 1 оучениикъ своихъ. на д(оу)хы нечистыꙗ ꙗко же иȥгонити ѧ и
цѣлити вса ꙗȥж и вьсж болѣȥнь въ людехъ. 2 двѣма mj. обѣма. си mj.
се. прьвыи Симонъ г(лаго)лемыи Петрь Андреа брать его. 3 Іаковъ
Ȥеведеовъ и Іѡ(а)нъ брать юго Филипъ и Варѳоломеи, Ѳома и
Матѳеи мытоимецъ, Іаковъ Алѳеовъ и Леви прииареченыи Ѳаддеи. 4 и
Симонъ Кананитинъ, Іюда Іскариѡтинъ. 5 сиж два на десате. и г(ла-
го)ла въ пжть страньнъ. 7 ц(а)р(ь)ство небесноє. 8 (цѣ)лѣите. 9 при-
тѧжите. 10 ни мѣшца. двооу. жеȥла. пищж своєж mj. мъȥды своєѧ. 11
вь кыи любо градъ или въ весь. прѣбждѣте. дондеже. иȥыдете. 13 миръ
въ вамъ пакы въȥвратит сѧ. 14 и кто любо аще не приемлеть васъ ни

послоушаѥтъ. или mj. ли. 15 Содомьстѣ и Гоморъстѣ nema: вь день
сѫдънѣи. 16 посылаѭ mj. сълѭ. ꙁъмиѩ. ꙗкы mj. ѣко. гохѫби(ѥ?)
17 блюдѣте сѧ ѿтъ mj. вънемлѣте же. на съборъ и на събо-
(рищихъ оуби)ѫтъ. 18 и къ вл(ады)камъ (do 10 slova nečitljivih).
мене дѣлѣ (čitaj: дѣлꙗ) mj. мене ради. въ свѣдѣтельство имъ и стра-
намъ. 19 прѣдадѧтъ. гла(гола)ти. 21 оуморѧтъ mj. оубьѭтъ. 22 nema:
вьсѣми. тъ спасеть сѧ mj. съ с(ъ)п(асе)нъ бѫдетъ. 23 томъ mj.
семь. бѣжите. дроугыи. nema: во niti: ꙗко. чл(о)в(ѣ)чьскыи. надъ
господемъ (ispisano). nema: своимъ. 25 доволъно ѥстъ mj. довьлетъ.
ꙗко и господоу. аще ли. nema: домоу. вельꙁеволомъ проꙁвашѫ. 26
открыет сѧ. не оувѣстъ сѧ. 27 повѣдите mj. рьцѣте. mj. кровѣхъ
je druga ali nečitljiva riječ, možda: клѣтехъ. 28 не боите же сѧ отъ
оубиваѭщиихъ и д(оу)шѫ не могѫтъ. въ дъбри огньнѣи mj. въ ꙉеенѣ.
29 ѥста. 30 власи въси главини ничтени сѫть. 31 оуншꙗ ѥсте вы
mj. лоучьши вы есте. 33 а иже. 34 придохь. и придохъ. положити
mj. въвръщъ. 35 придохъ. раꙁлѫчити. дъщере на матере. на све-
кръве. 36 домашнии. 37 с(ы)на. дъщере. 38 приемлеть. идеть mj.
градетъ. 39 обрѣтыї и. мене дѣлѣ. 40 иже мѧ приемлетъ. 41 при-
емли (po drugi put, ali prvi put sa л.) 42 аще mj. колиждо. ма-
лыихъ. оучениче.

XI. 1. ꙁаповѣда двѣма на десѧте оученикомъ свои(мъ), прѣде
(opako za прѣидѣте) тѫдоу. 2 посла два отъ оученикъ своихъ. 3 и
рече ѥмоу. или чѣемъ. 4 Іѡ(а)нноу еже слышите и видите. 5 оубоꙁии
благовѣстатъ 6 иже сѧ не съблаꙁнитъ. 7 идѫщемъ mj. исходѧщемъ
нача. чьсо иꙁыдосте въ поустинѧ видѣти. 8 нѫ чьсо иꙁыдосте ви-
дѣти. nema: ли. се же иже мѧккы. ц(а)рихъ 9 нѫ чьсо иꙁы-
досте видѣть. ima: еи ispred глагола. 10 пишетъ mj. естъ писано.
аггл҃ъ свои. иже ispred оуготовитъ. 11 въ раждании женъстѣамъ mj.
въ рожденыхъ женами. а мьнии въ царьствии н(е)б(е)снѣмъ болии
его ѥсть. 12 ц(а)р(ь)ство небесное ноудит сѧ и нуждници въсхытаат
ѥ. 13 прорекоша. 14 съ ѥстъ. 16 комоу же оуподоблѧ родъ съ?
подобенъ ѥстъ дѣтемъ на тръжищихъ сѣдѧщемъ и въꙁъглашаѭщемъ
дроугомъ своимъ. 17 и гл(агола)щемъ: свирѣхомъ mj. пискахомъ
18 ни ꙗдыї ни пиѭ. 19 приде же. чл(о)в(ѣ)чъскыи. мытоницемъ. 20
корити грады mj. поносити градомъ. его mj. имъ. 21 Витсандо. Тvрѣ
и Сvдонѣ. быша mj. бѫ. въ ꙗриꙁѣ mj. въ врѣтищи, пепелѣ 22 Тvроу
и Сvдоноу. сѫдьныи. 23 бышѫ силы былы бывшѧ. прѣбыли бышѧ
до д(ь)нешнѣаго д(ь)не. 24 Содомъстѣ и Гоморстѣ. сѫдиныи. 25 въ
тъ годъ. исповѣдаѭ сѧ тебѣ о(ть)че г(оспод)и небеси и ꙁемли. 26
nema: ꙗ (ѣ). 27 вьсе мнѣ прѣдано естъ. nema: не. ти (= и mj.

и) емоу же. 28 nema: къ мънѣ. троуждаѭщии сѧ. 29 ꙗремъ мои mj. иго мое. на сѧ. кротъкъ. 30 ꙗремъ бо мои благостьнъ ѥстъ.

XII. 1 идѣше mj. приде. вь сѫботѫ ио сѣанию, ,вь сѫботѫ, je nad retkom pripisano. възалкаша сѧ и начаша. 2 Фарисеи. рекошѧ къ немоу. в сѫботѫ. 3 възалька. сѫщии. 4 не достоꙗше ѥмоу ꙗсти; ispred ꙗсти stoji: вꙑ valda = вѣ, jer u predlozi stajaše: достоино. сѫщиимъ. ispred тъкмо ima: ѥѫ. 5 или. въ сѫботѫ въ црькви. сѫботѫ 6 г(лаго)ла же. болеѥ. ѕде. 7 и аще, bez: ли. чьто. милостыни. да не бысте осѫдили николиже неповинънꙑихъ. 9 въ съборище mj на соньмище. 10 бѣаше mj. бѣ. ѥго mj. и. 11 nema: отъ. овцѫ ѥдинѫ. въ сѫботѫ въ ꙗмѫ и въздвигнетъ ли ѥѧ. 12 оуне mj. лоучеи. въ сѫботы 13 истагни рѫкѫ своѫ и простри и быстъ цѣла ꙗко и дроугаꙗ. 14 Фарисеи же съвѣть принеше на нь изыдоша ꙗко да погоубать и. 15 тѫдоу. идошѫ. 17 Ісаиемъ пр(о)р(о)комъ. 18 любимꙑи мои. на нь же изволи доуша моꙗ. 18 странамъ mj. ꙗз(ы)к(о)мъ. 19 распѧтиихъ. емоу mj его. 20 льна въньмиша сѧ mj. пръта извѣдетъ. 21 страны mj. ꙗз(ы)ци, надѣѫт сѧ mj. оупъваѭтъ. 22 приведоша ѥмоу бѣсноуѭщь сѧ. ꙗко слѣпоѡмоу и нѣмоѡмоу г(лаго)лати и видѣти, grč. ὥστε τὸν τυφλὸν καὶ κωφὸν καὶ λαλεῖν καὶ βλέπειν. 3 и г(лаго)лахѫ. 24 рекошѫ. Вельзавоуломь кназемъ бѣсовъскыимъ, 25 вѣдыи же І(соу)съ. въсе царъство опоустѣѥтъ и весь домъ или градъ раздѣлиивъ сѧ. 26 раздѣли сѧ ц(а)р(ь)ство. 27 Велъзѣвоуломъ. чимъ mj. о комь. сего дѣлѣ. 28 д(оу)хомъ божиомъ. ц(а)р(ь)ствие. 29 или како можетъ кто въ домъ крѣпкааго вьнити. разьграбити mj. расхытити. 30 събираетъ. растачаѥтъ. 31 оставлѣт сѧ mj. отъпоуститъ сѧ. poslije чловѣком nema: а иже на доухъ хоула не отъпоустить сѧ чловѣкомъ, а 32 ima ovako: и аще речеть кто на с(ы)нъ чло(вѣ)чъскꙑи, оставит сѧ ѥмоу, а иже речетъ на д(оу)хъ с(ва)тꙑи, не оставит сѧ ѥмоу ни въ съи вѣкъ ни въ бѫдѫщии. 33 или ꙁлъ. 34 отъроди ѥхидьньстии (Mikl. lex. отродъ navodi: отьроди ехидновии ev. trn.) od 35 do 38 je tekst izlizan. 38 ima: ѥмоу нѣции mj. етери bez емоу фарисеи. 39 прѣлюбодѣи. 41 Ниневгитьсции осѫдать и. въ проповѣдь Іѡнинѫ εἰς τὸ κήρυγμα Ἰωνᾶ. 42 izostavljeno u cod. mar. glasi ovako: царица южьскаа встанеть на сѫдъ съ родомъ симъ и осѫдить и ꙗко приде отъ конецъ ꙁемлꙗ слышати прѣмѫдрости Соломона и се боле Соломона ꙁде 43 обращетъ. 44 въ домъ свои mj. храмъ мои. отъ надоуже изыдохъ. обращетъ и 45 д(оу)хъ ниѣхъ лоучьшъ себе послѣдниꙗ чло(вѣ)коу томоу. лѫкавоѡмоу 46 и ѥще же ѥмоу. мати ѥго и братиꙗ ищѫще г(лаго)лати къ немоу. 47 нѣкоторꙑи mj. единъ. мати твоꙗ и братиꙗ твоꙗ вънѣ стоѫтъ ищѫще

*

ти г(лаго)лати, 48 рекшомоу юмоу mj. къ г(лаго)лющюмоу nema: кто сѫтъ. братиꙗ 49 dodaje iza рѫкѫ: своꙗ. братиꙗ моꙗ. 50 nema: иже єстъ на нбсхъ. то мои братъ.

XIII. 2 ꙗко влѣзъшоу въ корабь сѣсти grč. ὥστε αὐτὸν εἰς τὸ πλοῖον ἐμβάντα καθῆσθαι. въсь. на мори mj. номори. 3 бесѣдова mj. г(лаго)ла, сѣꙗть. 4 сѣющоу емоу. nema: оубо. падошѫ. придошѫ. 5 а дроугаꙗ падошѫ на каменинхъ, идеже не имѣꙗше ȥема многы, въȥникошѫ mj. прозѧбѫ. имѣаше. ȥемныꙗ mj. ȥемли. 6 nema: же. присиꙗвъшѫ mj. присвадѫ. имѣахѫ. оусъхошѫ. 7. а дроугаꙗ падошѫ 8 и дроугаꙗ же падошѫ на ȥемли добрѣ и даахѫ плодъ. 9 имѣѧ 10 рекошѧ. чьто. 11 рече имъ. таины ц(а)р(ь)ствиꙗ небеснааго. 12 иже бо имать дастъ са емоу. 14 и наконъчаваетъ са ими mj. събываетъ са имъ. видѧще mj. ȥьрѧще. 15 оудебелѣ mj. отлъстѣ. очеса своꙗ nema: очима и оушима оуслышатъ и срьдьцемъ разоумѣютъ. ицѣлю 16 блажени. слышитѣ. 18 сѣꙗвшаго 19 слово ц(а)р(ь)ствиꙗ. разоумѣваюте. придетъ mj. приходитъ nema: же. въсхытитъ сѣꙗнное сѣꙗнное 20 сѣꙗнное. се юстъ. 21 врѣмененъ. отгонению словесе дѣлѣ абие съблажнѣетъ 22 се юстъ. вѣка mj. свѣта. прѣльсть mj. льсть. nema: е. бѫдетъ mj. бываетъ. 23 се юстъ. nema: е, ni: ѣко подобаатъ. mj. р. ѯ. ђ. ispisano: сто, шестьдесать, тридесать. 24 царствие небесное чло(вѣ)коу сѣꙗвшоу. 25 юмоу mj. его. вьсѣѧ. 26 проȥѧбе, 27 раби къ домовнооумоу влад(ы)цѣ рекошѧ. сѣа (2. s. aor.): своемъ. кѫдоу. 28 рекошѫ. 29 юда како. плѣвелы въстрѣȥаѫте. 30 и mj. е odnosi se na плѣвелы. обою mj. оубо. въ годъ жѧтьвьныи рекѫ жѧтелемь. плѣвелъı. ѫ = ꙗ, naime: плѣвелъı mj. и, naime: плѣвелъ. 31. ц(а)р(ь)ство небесное. 32 iza сѣменъ ima: ȥемнынхъ. въȥрастетъ bez д. боле всѣхъ ȥелию юсть и бѫдеть дѫбь ꙗко птицамь н(е)б(ес)нымъ прити. 33 ц(а)р(ь)ствие небесное. въ мѫчныхъ ситѣхъ трехъ mj. въ мѫцѣ три сатъ. въскысоша въса. 34 се вьсе. nema: ничесоже. 35 своꙗ и отригнѫ. твари всеѧ mj. вьсего мира. 36 селнчынхъ. 37 сѣꙗи доброе сѣмѧ юсть с(ы)нъ чловѣчьскыи. 38 сии mj. се. ц(а)рствиꙗ, плѣвели. 39 врагъ же всѣꙗвыи ꙗ юстъ диꙗволъ, а жѧтва конъчание вѣкоу юстъ. жѧте griješkom mj. жѧтеле аггли сѫтъ. 40 nema: бо. nema: тако бѫдетъ. 41 чловѣчьскыи аггли своѫ. царьствиꙗ, съблаȥнѣники mj. скандѣлы. беȥаконие. 42 огньнѫѫ. тоу mj. тъгда grč. ἐκεῖ. 43 просвѣтат са. въ ц(а)р(ь)ствии. 44 ц(а)р(ь)тве небесное. имѣнию mj. скровищю. коупитъ mj. коупоуетъ 45 ц(а)р(ь)ство небесное. бисеръ. 46 бисеръ. nema: имѣние. е mj. и. 47 ц(а)р(ь)ствие небесное. 47 събравшоу. 48 наплънии са. извръгошѫ вънъ. 49 въ сконъчанию. 49 праведнъıнхъ 50 скрьжетъ ȥѫбъмъ. 52 он же mj.

І(сѹ)съ же. оучинь сѧ въ ц(а)р(ь)ствии небеснѣмь. подобинъ покая
53 тѫдоу. 54 о(ть)чьство. оучааше. на съборищихъ ихъ, ѩко дивити
сѧ имъ и г(лаго)лати ὥστε ἐκπλήττεσθαι αὐτοὺς καὶ λέγειν, nema:
естъ. силы αἱ δυνάμεις mj. сила. 55 глаголет сѧ mj. нарицаетъ сѧ.
братия. Іоа(н)нъ mj. Осифъ. 56 все се mj. вьсѣ си сѫтъ. блажнѣахѫ
сѧ. ве чьсти mj. бещьстии. о(ть)чьствѣ. ҙа невѣрьствиѩ многъ ихъ.
XIV. 1 въ то же врѣмѧ слъїша Іродъ четврътовластьцъ (mj. тетрархъ).
2 и рекъ. мрътвъіихъ. nema: о немъ. 3 nema: емъ, nego: Іродъ бо Іоана
сваҙа и въсади въ темница. 4 Іродиѩди. брата. имѣти ти еѧ. 5 и
хотѣаше. и оубоѩ сѧ. имѣахѫ 6 рождьствоу же творимоу Іродовоу
grč. γενεσίων δὲ ἀγομένων τοῦ Ἡρόδου, nema: по срѣдѣ. Іродоу. из-
рете (bez д). nema: еи. 8 наоучена mj. наваждена. на блюдѣ mj. на
мисѣ. 9 ц(а)ръ. иже въҙлежаахѫ mj. въҙлежѫщиихъ. nema: и na
kraju. 11 принесошѫ. на блюдѣ mj. мисѣ. отроковици mj. дѣвици.
12 пришедше и. пристѫпьше. nema prvo: его. въҙѧшѫ. погребоша
mj. погрѣсѧ. 13 тѫдоу. идошѫ. 14 многъ народъ. ицѣли 15 придошѫ
mj. пристѫпиша. ima: iемоу poslije г(лаго)лще. и часъ оуже минѫ mj. и
година минѫ юже. веси mj. градъца. 17 ҙде. 19 въҙемь mj. приемъ. обѣ
mj. дьвѣ. 20 въҙѧшѫ иҙбытьныихъ. 21 ядѫщиихъ. nema: мѫжъ, nego:
аще. тысащь. дѣтии. 22 понѹди mj. оубѣди grč. ἠνάγκασε. корабль. 23
отпоустивъ. на горѫ помолити сѧ единъ. 24 mj. вълаш сѧ ima druga
slabo čitljiva riječ, kao da je: мѫча сѧ. 25 nema; І(соу)съ. гради
mj. хода. 26 по морю идѫщь смѧтошѫ сѧ. бестѣлесныи мьчьть mj.
приҙракъ. въскричаша mj. въҙъпиша. 27 не боите сѧ, аҙь есъмь. 28
ima: iемоу iza же. къ тебѣ прити. 29 поиде по водамъ къ Іс(оу)-
с(о)ви mj. хождааше по водахъ и прити къ. 30 видѣвъ же вѣтрь
крѣпъкъ. начатъ погрѧҙати и въҙъпи mj. начень оутапати воҙъпи.
31 приѧтъ mj. ѩтъ. оусѫмьнѣ mj. оусоумьнѣ. 32 корабль. 33 сѫщии.
и пришедше. б(о)жии. 34 прѣмахавъше придошѫ на ҙемлѧ Генесарит-
скѫ. 35 принесоша 36 молѣахѫ. подраҙѣ риҙѣ mj. въскрилии риҙы.
елико же сѧ прикосиѫ ихъ, ицѣли ѫ.

XV. 1 от Іерл̂мъ. фарисеи. 2 о(ть)цъ mj. старецъ. не бо оумы-
ваѫть. хлѣбы. 3 прѣстѫпаете. 4 матере. ҙлословествитъ. матере. съ-
мртиѫ да оумираетъ. 5 иже аще bez: колиждо. или. nema: сѧ. и mj.
...ѣ, о(ть)ца своего или матерь своѫ. 7 прорече mj. пророчьствова.
юдеи сии оустами čitaj оустънами. 9 беҙ оума mj. въ соуе. ҙа-
ядии чловѣчьскы. 11 nema: въ оуста. 12 пристѫпишѫ . . и ре-
м. фарисеи слышавше. 13 небесныи. 14 nema: слѣпьцемъ. въ-
ета сѧ. 16 юдинако. беҙъ раҙоума. 17 nema: не ю ли раҙоумѣ-
іе. въмещает сѧ. проходомъ mj. афедрономъ. 18 исходащее отъ

оустъ. осквръиатъ. 19 nema: татьбы лъжесъвѣдѣнии, власфимиѩ, nego: хоулно г(лаго)лание. 20 оумъвенама ржкама. 21 тждоу. Тѵрскѫ. и Сидоньскѫ. 22 жена Хананыни (γυνὴ χαναναία) ишедъши отъ . . въѕъпи к немоу. бѣсит сѧ. 23 пристѫпишѧ. поиеже mj. ѣко. 24 Іѕраилева. 27 nema: ико. падаѭщиихъ. . господии. 28 велика. часа того mj. во тъ часъ. 29 прѣшедъ отъ тждоу І(соу)съ приде вь морю Галилеискоωмоу. сѣдѣаше. 30 врѣдны dolazi iza многы pripisano crnijom tintom. привръгоша. 31 чюдити сѧ mj. дивити сѧ. нѣмыѩ. и врѣдны mj. вѣдъиыѩ. 32 рече к нимъ. о народѣ семь. оуже. чьсо. да како (bez: не). 33 оученици юго: отъ кждоу намъ въ поустыни хлѣбъ толико ꙗкоже насытити народъ толикъ. 34 рекоша: седьмъ и мало рыбъ. 35 народомъ. 36 приимъ седьмь хлѣбъ и мало рыбъ. 37 въѕаша иаплъиенъ mj. исплъиь. 38 а ꙗдъшиихъ бѣ четыри тысащѧ. дѣтии. 39 корабль, и приде.

XVI. 1. пришедше mj. пристѫпьше. фарисеи и садоукеи. 2 вечероу бывшоу. 3 дьиьсь ѕимно. 3 ѕнамении врѣменыхъ. 4 ѕлъ. проситъ mj. ищетъ. 4 емоу mj. имъ. иѫ тькмо. 5 mj. онъ полъ biće: на онѫ странѫ, ali je to slabo čitljivo. 6 вънимаите. Садоукеиска. 7 въѕахомъ. od 8 do 19 sve skoro nečitljivo. 19 ц(а)р(ь)ствиꙗ. егоже mj. еже. на ѕемли. съваѕанъ. и аще кого раѕдрѣшиши на ѕемли, бѫдетъ раѕдрѣшень. 20 ѕаповѣда mj. запрѣти. повѣдатъ mj. рекѫтъ. 21 отъ толи нача. подобаетъ. приати mj. пострадати. оубиеноу. третии. 22 nema: и поемъ и, nego: Петръ же иачатъ стаблѣти и (mj. прѣрѣкати емоу) г(лаго)лѧ: милостивъ . . не имаатъ быти се тебѣ. 23 Петроу. иди ѕа мѧ. 24 nema: аще къто, nego: иже хощетъ въ слѣдъ мене ити. да въѕметъ. да вь слѣдъ мене градетъ. 25 а і иже хощетъ poslije своѫ opetuje se grješkom: спасти погоубить ѫ, а иже погоубит доушѫ своѫ, ali je opet izbrisano. 26 или. 27 чловѣчьскъıи. nema: съ анѓлы с(ва)тыми. отдастъ mj. въѕдастъ. 28 ѕде. стоѩщиихъ. вькоуснти сьмр(ъ)ти. с(ы)на чловѣчъскаго градѫща въ ц(а)р(ь)ствии.

XVII 1 nema: бъıстъ. поѩ емоу mj. его. 2 просвѣтѣ. 3 ꙗвиста сѧ имъ Мωиси ти Ілиа. 4 рече къ І(соу)с(о)ви ѕде. сѣни mj. кровы. тебѣ единѫ, Моуси единѫ и Ілии единѫ. 5 ище mj. еще. nema: се. възлюбленъıи ми. благоволихъ. 6 падошѫ. 7 пристѫпивъ. 8 nema: же. никогоже не видѣша. заповѣда. nema: не. 10 nema: его. книжници глаголатъ. подобаетъ. 11 вьсе mj. вьсѧ. nema: ѣко. оуже. 12 nema: всѧ. 15 новъ мѣсаць бѣсит сѧ. многажди mj. мъножицеѭ. на огни. многашди. 16 привѣдохомъ mj. привѣсъ gr. προςήνεγκα. могошѫ. исцѣлити. 17 невѣренъ. съвращенъ mj. раѕвращены. 18 nema: отрокъ.

19 пристѫпиша. рекошѧ. могохомъ mj. възмогомъ. 20 невѣрованиє.
гороушно. отъ тѫдоу mj. отъ сѫдѣ. немощно mj. не възможъно. 21
съ же родъ. алканиемъ mj. постомь. 22 хощеть с(ы)нъ уловѣчьскыи
прѣданъ быти въ рѫкы уловѣчьскы. 23 третии. 24 Капернаоумъ. при-
доша mj. пристѫпиша. къ Петроу. рекоша. 25 рече же еи. ц(а)ре
земъстии. кыихъ. юмлатъ mj. приемлѭтъ. или. отъ с(ы)новъ ли своихъ
или отъ тоуждиихъ. 26 рече же юмоу. 27 ѩже прѣжде имеши. статирѫ тѫ.
XVIII. въ І(соу)сови. болии. въ ц(а)р(ь)ствии небесисѣхъ. 3 ц(а)р(ь)-
ство небесное. 4 въ ц(а)р(ь)ствии н(е)б(е)сѣхъ (a vidjeti je
slabo) 5 приемлеть. мя mj. мене. 6 прѣблажниетъ mj. скандалисаетъ.
nema: малыхъ сихъ, nego: вѣроуѭщиихъ сихъ мнѣ. да повиснетъ
жрънъвъ на выи его осьлъскы и погразнеть въ ширинѣ морстѣи. 7
отъ съблазнь mj. скандѣлъ. ноужда бо юстъ приити съблазниемъ. лютѣ
mj. горе. съблазнъ mj. скандаль. 8 и mj. ли. връзи mj. отъврѣзи.
добрѣ ти естъ въ жизнь вънити хромоу или врѣдноу. 9 съблажнѣетъ.
то истькни mj. изьми. добрѣ. съ єдинѣмь. въ жизнь mj. животъ. въ
дъбрь mj. въ ѣеонѫ. 10 не прѣобидите юдиного mj. не родите о еди-
номъ малыихъ. на небесехъ. н(е)б(е)сн(а)го. 11 поиде mj. приде.
възискати и спасити погывшаго. 12 что ся мьнитъ вамъ. комоу mj.
етероу. сто овьцъ. девать десатъ и деваты. 13 и аще бѫдетъ обрѣсти
ѫ. девать. 14 иже юстъ въ небесехъ mj. небескыимъ. 15 nema: же.
послоушаетъ. брата своего. 16 аще ли не послоушаетъ тебе, поими
съ собоѫ юще юдиного или два, да оусты двою послоухоу или трии
станетъ всѣко слово. 17 аще и не послоушаетъ ихъ, повѣждь цр(ъ)-
кви, аще ли цр(ъ)кве ослоушаеть ся, бѫди ти ѩко и страиникъ и
мытоимецъ. 18 на земли (oba puta), свѧзанъ на небесих(ъ) раздрѣшите
mj. раздрѣшиши gr. λύσητε. разьдрѣшенъ на небеси (ъ u разьрѣшенъ
načiñeno od o). 19 съвѣщаета, на земли. просита. на небесехъ. 20
еста два или трие съвъкоуплени (mj. събрани). 21 пристѫпль. ко-
лижди mj. коль краты. съгрѣшитъ къ мнѣ брать мои оставла юмоу?
до седмижди ли. 22 до седьмижди (седьшди, a mi je natpisano nad
retkom nad ш.) до седьмь десатъ краты седморицеѫ. 23 ц(а)р(ь)ство
небесное. ц(а)рю. сънрѣти ся словесы mj. сътязати ся о словеси. 24
nema: о словеси. приведоша. 25 отдати. mj. въздати. повелѣ
господинъ юмоу продати. дѣти mj. чада. все юже mj. вьсе елико.
тьда. 26 рабъ тъ кланѣаше ся. все ти отдамъ. 27 прости mj. поусти.
остави mj. отъпоусти. 28 ишедъ же рабъ тъ. златицъ mj. пѣнязъ.
отдаждъ mj. даждь. 29 падъ же оубо клеврѣтъ юго на ногоу емоу
молѣше. все ти отдамъ. 30 nema: ведъ. отдастъ дльжное mj. емоу
весь длъгъ. 31 nema: оубо. бывшаа 32 призва . . и г(лаго)ла. про-

Trnovsko tetrajevanđelije.

Priobćio u sjednici filologičko-historičkoga razreda dne 3. studenoga 1887. god.

akademik M. Valjavec.

(Svršetak. V. Starine knj. XX, str. 157—241).

Razlike po glaviznama.

Mat. IX. 12 ꙁдравии, нѫ болѧщиї. 13 не придохъ бо ꙁвать. нѫ. 14.
алчемъ mj. постимъ сѧ, алчѫтъ mj. постатъ сѧ. 15 желѣти mj. пла-
кати сѧ, женѧи сѧ mj. женихъ. югда (bez: же). алчѫтъ mj. постатъ
сѧ. 16 isprеd риꙁѣ ima: къ, же mj. бо. и горе раꙁдранне mj. и
большн дира. 17 погыбнѫть. 18 сице же юмоу гл(агола)щоу къ нимъ
се кнѧꙁъ пришед(ъ) кланѣаше сѧ. оумрѣ. iza пришедъ nema: въꙁьложи
рѫкѫ своѫ на нѧ. 19 идѣше. 20 имѫщи je isprеd двѣ на десѧте.
приступлѣи съ ꙁаждѫ mj. съ ꙁади, подольцѣ риꙁе mj. въскрилии риꙁы.
21 риꙁѣ. спасѫ сѧ σωθήσομαι. 22 спасе сѧ. отъ того часа. плачоу-
щѫъ mj. млъвѧщѫъ. 24 бо iza не. оумрѣ. смиахѫ сѧ mj. рѫгахѫ сѧ.
27 чадоу. идоста. 28 глаголаста. 29 прикоснѫ сѧ ѡчесоу юю. 30
ѡтвръꙁоста сѧ очи има. 31 прослависта. 32 приведошѫ к юмоу. 33
нѣмыи. чюдишѫ сѧ mj. дивиша сѧ. 35 ѡбхождаше. веси. на събо-
рищихъ ихъ mj. соньмищихъ ц(а)рьствии. вьсѧ mj. вьсѣкъ. 36
имѫщѫ. 38 господоу.

X. 1 оученикъ своихъ. на д(оу)хы нечистыѧ ѩко же иꙁгонити ѧ и
цѣлити вса ꙗꙁѫ и вьсѫ болѣꙁнь въ людехъ. 2 двѣма mj. ѳбѣма. си mj.
се. пръвыи Симонъ г(лаго)лемыи Петръ Андреа братъ его. 3 Ꙗковъ
Ꙁеведеѡвъ и Iѡ(а)нъ братъ юго Филипъ и Варфоломеи, Ѳома и
Матѳеи мытоимецъ, Ꙗковъ Алфеовъ и Левги примаречемыи Ѳаддеи. 4 и
Симѡнъ Кананитинъ, Iюда Iскариѡтинъ. 5 сиѫ два на десѧте. и г(ла-
го)ла къ пѫть странъмъ. 7 ц(а)р(ь)ство небесное. 8 (цѣ)лѣите. 9 при-
тажите. 10 ни мѣшца. двоу. жеꙁла. пищѫ своѭ mj. мъꙁды своѥм. 11
въ кыи любо градъ или въ весь. прѣбѫдѣте. доньдеже. иꙁыдете. 13 миръ
къ вамъ пакы въꙁвратит сѧ. 14 и кто любо аще не приемлеть васъ ни

послоушаѥтъ. или mj. ли. 15 Содомьстѣ и Гоморъстѣ nema: вь день
сѫдънѣи. 16 посылаѭ mj. сълѭ. ꙁъминѫ. ꙗкы mj. ѣко. гоҳѫби(ѥ?)
17 блюдѣте сѧ ѡтъ mj. вънемлѣте же. на съборъ и на съб о-
(рищихъ оуби)ѫтъ. 18 и къ ва(лды)камъ (do 10 slova nečitļivih).
мене дѣлѣ (čitaj: дѣлѩ) mj. мене ради. въ свѣдѣтельство имъ и стра-
намъ. 19 прѣдадатъ. гла(гола)ти. 21 оумората mj. оубьѭтъ. 22 nema:
вьсѣми. тъ спасеть сѧ mj. съ с(ъ)п(асе)нъ бѫдетъ. 23 томъ mj.
семь. бѣжите. дроугыи. nema: бо niti: ꙗко. ч л(о)в(ѣ)чьскыи. надъ
господемъ (ispisano). nema: своимъ. 25 доволъно ѥстъ mj. довьлетъ.
ꙗко и господоу. аще ли. nema: домоу. вельꙁеволомъ проꙁвашѫ. 26
открыет сѧ. не оувѣстъ сѧ. 27 повѣдите mj. рьцѣте. mj. кровѣхъ
je druga ali nečitļiva riječ, možda: клѣтехъ. 28 не боите же сѧ отъ
оубиваѭщиихъ и д(оу)шѫ не могѫтъ. въ дъбри огньнѣи mj. въ ђеенѣ.
29 ѥста. 30 власи въси главиии ичьтени сѫть. 31 оуиши ѥсте вы
mj. лоучъши вы есте. 33 а иже. 34 придохь. и придохъ. положити
mj. въврѣщѣ. 35 придохъ. раꙁлѫчити. дъщере на матере. на све-
кръве. 36 домашнии. 37 с(ы)на. дъщере. 38 приемлеть. идеть mj.
градетъ. 39 обрѣтыї и. мене дѣлѣ. 40 иже мѧ приемлетъ. 41 при-
емаи (po drugi put, ali prvi put sa л.) 42 аще mj. колиждо. ма-
лыихъ. оучениче.

XI. 1. ꙁаповѣда двѣма на десате оученикомъ свои(мъ), прѣде
(opako za прѣидѣте) тѫдоу. 2 посла два отъ оученикъ своихъ. 3 и
рече ѥмоу. или чѣемъ. 4 Iѡ(а)нноу еже слышите и видите. 5 оубоꙁии
благовѣстатъ 6 иже сѧ не съблаꙁнитъ. 7 идѫщемъ mj. исходащемъ
нача. чьсо иꙁыдосте въ поустиниѫ видѣти. 8 нѫ чьсо иꙁыдосте ви-
дѣти. nema: ли. се же иже мавкы. ц(а)рихъ 9 нѫ чьсо иꙁы-
досте видѣть. ima: еи ispred глагола. 10 пишетъ mj. естъ писано.
агг҇лъ свои. иже ispred оуготовитъ. 11 въ раждании женъстѣамъ mj.
въ рожденыхъ женами. а мьнии въ царьствии н(е)б(е)снѣмъ болии
его ѥсть. 12 ц(а)р(ь)ство небесное ноудит сѧ и нуждинци въсхытаат
ѥ. 13 прорекоша. 14 съ ѥстъ. 16 комоу же оуподобла родъ съ?
подобенъ ѥстъ дѣтемъ на тръжищихъ сѣдащемъ и въꙁъглашаащемъ
дроугомъ своимъ. 17 и гл(агола)щемъ: свирѣхомъ mj. пискахомъ
18 ни ꙗдъї ни пиѫ. 19 приде же. ч л(о)в(ѣ)чъскыи. мытоницемъ. 20
корити грады mj. поносити градомъ. его mj. имъ. 21 Витсандо. Тvрѣ
и Сидонѣ. быша mj. бѫ. въ ꙗриꙁѣ mj. въ врѣтищи, пепелѣ 22 Тvроу
и Сидоноу. сѫдиъин. 23 бышѫ силы былы бывшѧа. прѣбыли бышѫ
до д(ь)нешнѣаго д(ь)не. 24 Содомъстѣ и Гоморстѣ. сѫдиъин. 25 въ
тъ годъ. исповѣдаѭ сѧ тебѣ о(ть)че г(оспод)и небеси и ꙁемли. 26
nema: ѧ (ѣ). 27 вьсе мнѣ прѣдано естъ. nema: не. ти (= и mj.

и) емоу же. 28 nema: кь мънѣ. троуждаѫщии сѧ. 29 ıаремъ мои mj.
ıго мое. на сѧ. кротъкъ. 30 ıаремъ бо мои благостьнъ ıестъ.

XII. 1 идѣше mj. приде. кь сѫботѣ по съанию, „кь сѫботѫ, je
nad retkom pripisano. въꙁалкашѫ сѧ и начашѫ. 2 Фарисеи. рекошѫ
къ немоу. в сѫботѫ. 3 въꙁалька. сѫщии. 4 не достоıаше ıемоу ıасти;
ispred ıасти stoji: бı valda = бѣ, jer u predlozi stajaše: достоıно.
сѫщиимъ. ispred тъкмо ima: нѫ. 5 или. въ сѫботѫ въ црькви. сѫ-
ботѫ 6 г(лаго)лѧ же. болеıе. ꙁде. 7 и аще, bez: ли. чьто. милостынѧ.
да не бысте осѫдили николиже неповинниꙑнхъ. 9 въ съборище mj на
соньмище. 10 бѣаше mj. бѣ. ıего mj. и. 11 nema: отъ. овцѧ ıединѫ.
въ сѫботѫ въ ıамѫ и въꙁдвигнетъ ли еѫ. 12 оуне mj. лоучеи. въ
сѫботы 13 истагни рѫќѫ своѫ и простри и быстъ цѣла ıако и дроу-
гаа. 14 Фарисеи же съвѣть приниıаше на нь иꙁыдошѧ ıако да погоу-
бать и. 15 тѫдоу. идошѫ. 17 Ісаиемъ пр(о)р(о)комъ. 18 любимꙑи
мои. на нь же иꙁволи доуша моа. 18 странамъ mj. ıаꙁ(ы)к(о)мъ. 19
распѫтиихъ. емоу mj его. 20 льна въньıаша сѧ mj. пръта иꙁведетъ.
21 страны mj. ıаꙁ(ы)ци, надѣѫт сѧ mj. оупъваıѫтъ. 22 приведошѧ
ıемоу бѣсноуѫщь сѧ. ıако слѣпоѡмоу и нѣмоѡмоу г(лаго)лати и ви-
дѣти, grč. ὥστε τὸν τυφλὸν καὶ κωφὸν καὶ λαλεῖν καὶ βλέπειν. 3 и г(ла-
го)лахѫ. 24 рекошѫ. Вельꙁавоуломь кнаꙁемъ бѣсовъскꙑнмъ, 25 вѣдꙑи
же І(соу)съ. вьсе царъство опоустѣıетъ и весь домъ или градъ раꙁ-
дѣлнвъ сѧ. 26 раꙁдѣли сѧ ц(а)р(ь)ство. 27 Велъꙁѣвоуломъ. чимъ mj.
о комь. сего дѣлѣ. 28 д(оу)хомъ божиомъ. ц(а)р(ь)ствие. 29 или
ıако можетъ кто въ домъ крѣпкааго вьнити. раꙁьграбити mj. расхꙑ-
тити. 30 събираетъ. растачаıетъ. 31 оставлѣт сѧ mj. отъпоуститъ
сѧ. poslije чловѣком nema: а ѣже на доухъ хоула не отъпоуститъ сѧ
чловѣкомъ, а 32 ima ovako: и аще речелъ кто на с(ы)нъ чло(вѣ)чъ-
скꙑи, оставит сѧ ıемоу, а иже речетъ на д(оу)хъ с(вѧ)тꙑи, не оставит
сѧ ıемоу ни въ сьи вѣкъ ни въ бѫдѫщии. 33 или ꙁлъ. 34 отърод(и)
ıехидьньстии (Mikl. lex. отродъ navodi: отьроди ехидновии ev. trn.)
od 35 do 38 je tekst izlizan. 38 ima: ıемоу нѣции mj. етери bez
емоу фарисеи. 39 прѣлюбодѣи. 41 Ниневгитьсции осѫдать и. въ
проповѣдь Іѡнинѫ εἰς τὸ κήρυγμα Ἰωνᾶ. 42 izostavljeno u cod. mar.
glasi ovako: царица южьскаа встанеть на сѫдъ съ родомъ симъ и
осѫдить и ıако приде отъ конецъ ꙁемлѧ слышати прѣмѫдрости Соло-
мона и се боле Соломона ꙁде 43 обращетъ. 44 въ домъ свои mj.
храмъ мои. отъ надоуже иꙁыдохъ. обращетъ и 45 д(оу)хъ инѣхъ
лоучьшъ себе послѣдниѣа чло(вѣ)коу томоу. лѫкавоѡмоу 46 и ıеще
же ıемоу. мати ıего и братиıа ищѫще г(лаго)лати къ немоу. 47 нѣ-
которꙑи mj. едииъ. мати твоа и братиıа твоа вънѣ стоѫтъ ищѫще

*

ти г(лаго)лати, 48 рекшемоу юмоу mj къ г(лаго)лющюмоу nema:
кто сжтъ. братиꙗ 49 dodaje iza ржкꙑ: своꙗ. братиꙗ моꙗ. 50 nema:
иже естъ на нбсхъ. то мои братъ.

XIII. 2 ꙗко влѣзьшоу въ корабь сѣсти grč. ὥστε αὐτὸν εἰς τὸ
πλοῖον ἐμβάντα καθῆσθαι. вьсь. на мори mj. поморѣ. 3 бесѣдова mj.
г(лаго)ла, сѣꙗть. 4 сѣющоу емоу. nema: оубо. падошꙙ. придошꙙ. 5
а дроугаа падошꙙ на каменинихъ, идеже не имѣаше ӡема многы, въ-
ӡникошꙙ mj. проӡабꙙ. имѣаше. ӡемныꙗ mj. ӡемли. 6 nema: же. при-
смагнꙙшꙙ mj. присвадꙙ. имѣахꙙ. оусъхошꙙ. 7. а дроугаа падошꙙ 8 а
дроугаа же падошꙙ на ӡемли добрѣ и даахꙙ плодъ. 9 имѣꙙ 10 ре-
коша. чьто. 11 рече имъ. таины ц(а)р(ь)ствиꙗ небесныаго. 12 иже
бо иматъ дастъ са емоу. 14 и наконъчавает са ними mj. събываетъ са
имъ. видаще mj. ӡьраще. 15 оудебелѣ mj. отлѣстѣ. очеса своꙗ.
nema: очима и оушима оуслышатъ и сръдьцемъ разоумѣютъ. ицѣла.
16 блажени. слышитѣ. 18 сѣявшаго 19 слово ц(а)р(ь)ствиꙗ. разоумѣ-
ваюте. придетъ mj. приходитъ nema: же. въсхытитъ сѣаное сѣ-
ꙗное 20 сѣаное. се юстъ. 21 врѣменемъ. отгонению словесе дѣлѣ.
абие съблажнѣетъ 22 се юстъ. вѣка mj. свѣта. прѣльсть mj. льсть.
nema: е. бждетъ mj. бываетъ. 23 се юстъ. nema: е, ni: ѣко подо-
баатъ. mj. р. ѯ. ѣ. ispisano: сто, шестьдесатъ, тридесатъ. 24 цар-
ствие небесное чло(вѣ)коу сѣавшоу. 25 юмоу mj. его. вьсѣꙗ. 26 про-
ӡѧбе. 27 раби къ домовитоумоу клад(ы)цѣ рекошꙙ. сѣа (2. s. aor.)
своемъ. кждоу. 28 рекошꙙ. 29 ꙗда како. плѣвелы въстрѣӡаѧте. 30 и
mj. е odnosi se na плѣвелы. обою mj. оубо. въ годъ жатьвеныи рекꙙ
жателемь. плѣвелы. ꙙ = и, naime: плѣвелъ mj. и, naime: плѣвелъ.
31. ц(а)р(ь)ство небесное. 32 iza сѣменъ ima: ӡемныихъ. възрастетъ
bez д. боле всѣхъ ӡелиꙗ юсть и бждеть джбь ꙗко птицамь н(е)б(ес)-
ныимъ прити. 33 ц(а)р(ь)ствие небесное. въ мжчныхъ ситахъ трехъ
mj. въ мѫцѣ три сатъ. въскысоша вьсѧ. 34 се вьсе. nema: ничесоже.
35 своа и отригнꙙ. твари всеꙙ mj. вьсего мира. 36 селныихъ. 37
сѣꙗи доброе сѣма юсть с(ы)нъ чловѣчьскыи. 38 сии mj. се. ц(а)р-
ствиꙗ, плѣвели. 39 врагъ же въсѣавыи и юстъ диꙗволъ, а жатва
коньчание вѣкоу юстъ. жате griješkom mj. жателе аггли сѫтъ. 40
nema: бо. nema: тако бждетъ. 41 чловѣчьскыи аггли своꙙ. царь-
ствиꙗ, съблаӡнъникы mj. скандѣлы. беӡаконие. 42 огньнꙙꙙ. тоу mj.
тъгда grč. ἐκεῖ. 43 просвѣтат са. въ ц(а)р(ь)ствии. 44 ц(а)р(ь)тво
небесное. имѣнию mj. скровищю. коупитъ mj. коупоуетъ. 45 ц(а)р(ь)-
ство небесное. бисеръ. 46 бисеръ. nema: имѣние. е mj. и. 47 ц(а)р(ь)-
ствие небесное. 47 събравшоу. 48 наплънии са. извръгошꙙ вънъ. 49
въ скончанию. 49 праведнъıихъ 50 скръжетъ ӡѫбъны. 52 он же mj.

І(соү)съ же. оүчнвь са въ ц(а)р(ь)ствии небеснѣлмъ. подобнъ покаа
53 тадоү. 54 о(ть)ьчстео. оүчааше. на съборищнхъ нхъ, ꙗко днвнтн
са нмъ н г(лаво)лати ὥστε ἐκπλήττεσθαι αὐτοὺς καὶ λέγειν, nema:
єстъ. снлы αἱ δυνάμεις mj. снла. 55 глаголет са mj. нарнцаєтъ са.
братиꙗ. Іѡ(а)нъ mj. Осифъ. 56 все се mj. высѣ сн сѫтъ. блажнѣахѫ
са. бе ьчсти mj. бещьстнн. о(ть)ьчствѣ. ꙁа невѣрьствиꙗ многъ нхъ.
XIV. 1 въ то же врѣмꙗ слъїша Іродъ четврътовластьцъ (mj. тетрархъ).
2 н рекъ. мрътвынхъ. nema: о немъ. 3 nema: емъ, nego: Іродъ бо Іоана
свяꙁа н въсади въ темннца. 4 Іроднꙗдн. брата. нмѣтн тн еа. 5 н
хотѣаше. н оүбоꙗ са. нмѣахѫ 6 рождьствоү же творнмоү Іродовоү
grč. γενεσίων δὲ ἀγομένων τοῦ Ἡρώδου, nema: по срѣдѣ. Іродоү. нз-
рете (bez д). nema: еи. 8 наоүчена mj. наважденa. на блюдѣ mj. на
мисѣ. 9 ц(а)ръ. нже въꙁлежаахѫ mj. въꙁлежѫщннхъ. nema: н na
kraju. 11 прннесошѫ. на блюдѣ mj. мисѣ. отроковнци mj. дѣвнцн.
12 пришедше ю. пристѫпьше. nema prvo: его. въꙁашѫ. погребошѫ
mj. погрѣса. 13 тадоү. ндошѫ. 14 многъ народъ. нцѣлн 15 прндошѫ
mj. прнстѫпнша. ima: юмоү poslije г(лагол)аще. н часъ оүже мнпѫ mj. н
годнна мннѫ юже. весн mj. градъца. 17 ꙁде. 19 въꙁемь mj. прнемъ. овѣ
mj. дьвѣ. 20 въꙁашѫ нꙁбытьнымхъ. 21 ꙗдѫщннхъ. nema: мѫжъ, nego:
аще. тысащь. дѣтнн. 22 попоүдн mj. оүбѣдн grč. ἠνάγκασε. корабль. 23
отпоүстнвъ. на горѫ помолнтн са еднпъ. 24 mj. вълам са ima druga
slabo čitljiva riječ, kao da je: мѫча са. 25 nema: І(соү)съ. градн
mj. хода. 26 по морю ндѫщь смзтошѫ са. бестѣлесныи мъчьть mj.
прнꙁракъ. въсирнчаша mj. въꙁъпнша. 27 не боите са, аꙁь есъмъ. 28
ima: юмоү iza же. къ тебѣ прнтн. 29 понде по водамъ нъ Іс(оү)-
с(о)вн mj. хождааше по водахъ н прнтн въ. 30 вндѣвъ же вѣтръ
крѣпъкъ. начатъ поградꙁатн н въꙁъпн mj. начепъ оүтапатн воꙁъпн.
31 прнѫтъ mj. ꙗтъ. оүсѫмьнѣ mj. оүсоүмьнѣ. 32 корабль. 33 сѫщнн.
н пришедше. б(о)жнн. 34 прѣпдавъше прндошѫ на ꙁемла Генесарнт-
скѫѫ. 35 прннесошѫ. 36 молѣахѫ. подраꙁѣ рнꙁѣ mj. въскрнлнн рнꙁы.
єлнко же са прнкоснѫ нхъ, нцѣлн ѫ.

XV. 1 от Іерл҃мъ. фарисеи. 2 о(ть)цъ mj. старецъ. не бо оүмы-
вамть. хлѣбы. 3 прѣстѫпаюте. 4 матере. ꙁлословествнтъ. матере. съ-
мртнѫ да оүмнраєтъ. 5 нже аще bez: колнждо. нлн. nema: са. н mj.
"же. о(ть)ца своего нлн матерь своѫ. 7 прорече mj. пророчьствова.
людеи снн оүстамн čitaj оүстънамн. 9 беꙁ оүма mj. въ соүе. ꙁа-
повѣднн чловѣчьскы. 11 nema: въ оүста. 12 прнстѫпншѫ . . н ре-
кошѫ. фарисеи слышавше. 13 небесныи. 14 nema: слѣпьцемъ. въ-
падета са. 16 юднпако. беꙁъ раꙁоүма. 17 nema: не ю лн раꙁоүмѣ-
ꙗте. въмещает са. проходомъ mj. афедропомъ. 18 нсходащее отъ

оустъ. осквръиатъ. 19 nema: татьбы лъжесъвѣдѣниѣ, власфимиѣ, nego: хоулио г(лаго)лание. 20 оумъвенама ржкама. 21 тждоу. Тѵрскж. и Сидоньскж. 22 жена Хананыни (γυνὴ χαναναία) ишедьши отъ.. въζъпи к иемоу. бѣсит са. 23 пристжпишж. понеже mj. ѣко. 24 Іζраилева. 27 nema: нбо. надажщиихъ. господии. 28 велика. уаса того mj. во тъ уасъ. 29 прѣшедъ отъ тждоу І(соу)съ приде кь морю Галилеискоωмоу. сѣдѣаше. 30 врѣдиы dolazi iza многы pripisano crnijom tintom. привръгоша. 31 уюдити са mj. дивити са. иѣмыж. и врѣдиы mj. бѣдъиыж. 32 реуе к иимъ. о народѣ семь. оуже. уьсо. да како (bez: не). 33 оууеиици юго: отъ кждоу намъ въ поустыни хлѣбъ толико ѩкоже иасытити народъ толикъ. 34 рекоша: седьмъ и мало ръїбъ. 35 народомъ. 36 принмъ седьмь хлѣбъ и мало рыбъ. 37 въζаша иапльиенъ mj. исплъиь. 38 а ѩдъшиихъ бѣ уетыри тысаща. дѣтии. 39 корабль, и приде.

XVI. 1. пришедше mj. пристжпьше. фарисеи и садоукеи. 2 веуероу бывшоу. 3 дьньсь ζимио. 3 ζиамении врѣменыхъ. 4 ζлъ. проситъ mj. ищетъ. 4 емоу mj. имъ. иж тькмо. 5 mj. оиъ полъ biće: иа оиж страиж, ali je to slabo čitļivo. 6 вънимаите. Садоукеиска. 7 въζахомъ. od 8 do 19 sve skoro nečitļivo. 19 ц(а)р(ь)ствиѩ. егоже mj. еже. иа ζемли. съваζаиъ. и аще кого раζдрѣшиши иа ζемли, бждетъ раζдрѣшеиь. 20 ζаповѣда mj. запрѣти. повѣдатъ mj. рекжтъ. 21 отъ толи иауа. подобаетъ. приати mj. пострадати. оубиеиоу. третии. 22 nema: и поемъ и, nego: Петръ же иауатъ ставлѣти и (mj. прѣрѣкати емоу) г(лаго)ла: милостивъи.. не имаатъ быти се тебѣ. 23 Петроу. иди ζа ма. 24 nema: аще къто, nego: иже хощетъ въ слѣдъ мене ити. да въζметъ. да вь слѣдъ мене градетъ. 25 а і иже хощетъ poslije своѩ opetuje se griješkom: спасти погоубить ѩ, а иже погоубит доушж своѩ, ali je opet izbrisano. 26 или. 27 уловѣуьскыи. nema: съ аиѣлы с(ва)тыми. отдастъ mj. въζдастъ. 28 ζде. стоящиихъ. въкоусити сьмр(ъ)ти. с(ъ)иа уловѣуъскааго градяща въ ц(а)р(ь)ствии.

XVII 1 nema: быстъ. поѩ емоу mj. его. 2 просвѣтѣ. 3 ѩвиста са имъ Мωиси ти Ілиа. 4 реуе къ І(соу)с(о)ви ζде. сѣии mj. кровы. тебѣ едииж, Моуси едииж и Ілии едииж. 5 ище mj. еще. nema: се. възлюблеиъи ми. благоволихъ. 6 падошж. 7 пристжпивъ. 8 nema: же. иикогоже не видѣша. запокѣда. nema: не. 10 nema: его. киижиици глаголатъ. подобаетъ. 11 вьсе mj. вьсѣ. nema: ѣко. оуже. 12 nema: всъсѣ. 15 иовъ мѣсацъ бѣсит са. многажди mj. мъиожицеѩ. иа огии. многашди. 16 привєдохомъ mj. привѣсъ gr. προσήνεγκα. могошж. исцѣлити. 17 иевѣреиъ. съвращеиъ mj. раζвращеиъ. 18 nema: отрокъ.

mj. изклѣче ἀπέσπασε. и отрѣза mj оурѣза. 52 възврати свои ножь
въ мѣсто свое. въземшеи mj. приемъшеи. оумиражтъ mj. погыбнѫтъ.
53 или. своего mj. моего. ми mj. мьнѣ. легеон, pripisano sa strane
a nad tim: рече. 54 сконч҄аѫт сѧ mj. събѫдѫтъ сѧ. писаниꙗ mj.
кънигы. подобаше. 55 nema: ли. изыдосте. орѫжиемъ и съ посохы
mj. орѫжьемь и дрькольми. мене mj. мѧ. не по вее д(ь)ни ли въ
васъ сѣдѣхъ въ цр(ь)кви оуча и не ѩсте мене. 56 писаниꙗ пророчь-
скаꙗ mj. кънигы пророчьскыꙗ. оставиша и и бѣжаша mj. оставльше
57 они же І(соу)са имьше ведошѫ и къ Каиафѣ архиереоу. книгчиꙗ
mj. кънижьници. 58 Петръ же въ слѣдъ его идѣше из далече. архие-
рейскаꙗ mj. архиереова. атръ mj. вънѫтрь. конецъ mj. коньчинѫ. 59
съборъ весь mj. сьнемъ вьсь. свѣдѣтельства mj. съвѣдѣтелѣ prema
grč. ψευδομαρτυρίαν. 60 обрѣтоша. и пристѫпльшемъ не обрѣтошѫ.
nema: лъжа. 61 рѣста. цр(ь)кве. създати. 62 ничтоже. 63 да намъ
речеши. 64 емоу mj. нмъ. члокѣчьска. градѫща. небесныхъ. 65 хоулно
бесѣдова mj. власфимиꙗ рече. хоулание mj. власфимиꙗ. 67 емоу mj.
его. делахѫ mj. дѣаша. заоушишѫ и mj. за ланигѫ оударнша. 68 оу-
дарнвъıи ὁ παίσας mj. оударен. 69 стоꙗше mj. сѣдѣаше ἐκάθητο. въ
mj. на (дворѣ). 70 прѣдъ тѣми всѣми. 71 изъшедшоу къ вратомъ
mj. въ врата. видѣ mj. оузьрѣ. nema: чл(овѣ)къ. Назарѣниномъ. 72
вѣдѣ mj. знаѭ. 73 мало же по том пристѫпишѫ стоѫщиї и рѣша
къ Петрови. тꙗхъ mj. нихъ. 74 нача mj. начатъ. nema: сѧ poslije
клати. вѣдѣ mj. знаѭ. коуръ mj. кокотъ. 75 прѣде даже коури не
възгласать, трищи. изшедъ вънъ.

XXVII. 1 оутроу. nema: и старьци. оумориити mj. оубити. 2 свѧ-
завше mj. съвѧзавъше. ведошѫ. понтьскомоу. игемоноу. 3 видѣ и
mj. видѣвъ. 5 въ цр(ь)кви. оудави сѧ mj. вьзвѣси сѧ. 6 възимше mj.
приемъшь. не подобаеть mj. не достоино естъ. корванѫ. иже цѣна
кръвнаа ѥстъ mj. понеже цѣна кръве естъ. 7 керамиичьниче mj. скѫ-
дельникоко. на mj. въ. тоуждиимъ mj. странънымъ. 8 крьвное mj.
кръве. 9 тъгда сконча сѧ реченое Іеремиемъ пр(о)р(о)к(о)мъ. възаша
mj. приасѧ. цѣненаго. с(ы)новъ Із(раи)левъ. 10 керамиииничи mj. скѫ-
дельничи. 11 ѥгемономъ. въпрашааше ѥго игемонъ mj. въпроси и
иѥмонъ. ц(а)рь. nema: емоу. 12 и гда, kasnije nad retkom pripisano:
ѥ: ѥгда: и ѥгда г(лаго)л(а)щемъ на нь архиереомъ и старцемъ ничь-
соже не отвѣща. 14 игемоноу. 15 праздникъ mj. день великъ, иге-
моноу. 16 г(лаго)лемааго Вараавѫ. 17 събраном же имъ mj. събравъ-
шемъ же сѧ имъ. отпоущѫ. Вараавѫ. г(лаго)лемааго mj. нарицаемааго.
19 сѣдащоу. ничтоже д(ь)нсь. 20 народъ. Вараавѫ. 21 игемонъ.
поущѫ mj. отъпоущѫ. Вараавѫ. 22 оубо mj. же. г(лаго)лемаго mj.

мъчителемъ mj. лжкавы. весь длъгъ онъ оставихъ тебѣ, ꙁа не оумоли
ме. 33 подобааше. своего mj. твоего. ꙗко же та помиловахъ и аꙁъ.
34 раꙁгнѣвавъ са отдасть весь дльгъ свои. 35 небесныи. оставлѣете
(mj. отъпоущаате) къждо братоу своемоу отъ ср(ъ)д(ь)цъ вашихъ
съгрѣшениꙗ имъ τὰ παραπτώματα αὐτῶν.

XIX. 1 на онѫ странѫ mj. въ онъ полъ. 2 и въ слѣдъ его идошѧ.
ицѣли ѧ. 3 фарисеи, ima: ѥмоу, ispred аще. 4 не прѣва mj. искони.
мѫжа и женѫ mj. мѫжескъ полъ и женескъ. ima: ꙗ (acc. daal.)
pred есть. 5 nema: своѭ. бѫдета. 6 оуже неста (а načińeno od є).
плъть едина. сътьта. 7 Мωуси ꙁаповѣда. 8 Мωуси противѫ жесто-
срьдноу. поустити mj. отъпоустити. испрьва же mj. искони же. 9
nema: иже. блѫдиаго mj. прѣлюбодѣниꙗ, za tim dodano: ти въꙁметь
инѫ. дѣати mj. творити. отпоущеницеѫ mj. подъбѣгоѭ. 10 аще така
вина ѥсть. 11 вьмѣсть griješkom mj. вьмѣстать. того mj. сего.
12 скопци mj. каженици sva tri puta, не чрѣва матерня. скопиша
mj. исказиша. ц(а)рствиꙗ ради небеснааго. могыи. вьмѣсти са. 13
приведошѧ 14 таковымъ mj. таковыхъ. ц(а)р(ь)ствие небесное 15 въꙁ-
ложи . . и отиде отъ тѫдѣ. 16 ѥдинъ пристѫпль mj. етеръ пристѫпь.
благыи. добро mj. благо. жиꙁнь вѣчьнѫѭ mj. животъ вѣчьныи. 17
въ жиꙁнь mj. въ животъ. ни mj. не (ispred оукрадеши). 18 не лъжѫ
свѣдѣтельствоуеши mj. не лъжесъвѣдѣтель бѫдеши. 19 матере. въꙁ-
любиши. ꙗко и. 20 юнота mj. юноша. вьсе то mj. вьсѣ си. съблюдѣхъ
mj. съхранихъ. иꙁъ mj. отъ. чьсо и еще не доконьчахь. 21 свое mj.
твое. оубогымъ mj. нищимъ. имѣние mj. съкровище. на небесехъ.
22 юнота mj. юноша. печьин са mj. скрьбѧ. 23 nema: аминь гла-
голѭ вамъ тако. въ ц(а)р(ь)ство небесное. 24 nema: ѣко. скоꙁѣ
игълинѣ оуши. ц(а)рство. 25 оученици его. дивлѣхѫ са. спасти са mj.
сп(а)с(е)нъ быти. 26 немощьно ѥсть. все мощьно mj. невъꙁможьно
есть. вьсѣ въꙁможьна. 27 все mj вьсѣ. идохомъ. 28 nema: ѣко.
чловѣчьскыи. двѣма mj. обѣма. 29 братиꙗ. или septies mj. ли. ма-
тере, въꙁметь mj. приметъ. жиꙁнь вѣчнѫ приниметъ mj. животъ вѣчныи
наслѣдитъ.

XX. 1 ц(а)рствие небесное. авие ꙁа оутра наѫти дѣлатела въ вино-
градъ свои mj. коупьно оутро наѩтъ дѣлателъ винаградоу своемоу.
2 съ дѣлатели по цатѣ mj. по пѣнаꙁоу. 3 въ третии часъ mj въ
третиѭ годинѫ. 4 въ правьдѫ 5 идошѧ. въ шестыи и девятыи часъ.
6 въ единыи же на десате часъ обрѣте дроугыѧ праꙁдны стоѧща.
чьто ꙁде стоите вьсь дьнь. 7 въ правдѫ. 9 nema: же. въ единъ на
десате часъ прншѫшѫ по цатѣ. 10 мнѣхѫ се ꙗко вяще приимѫтъ и приꙗша
и ти по цатѣ. 11 приимше: на господина. 12 nema: глаголѭще, nego:

Marko. I. 1 еѵагґелиꙗ І҃ѵхрістова. божиꙗ. 2 писано ѥсть. na kraju
dodano: прѣдъ тобоѫ. 3 въпиѭщаго. 5 Іоудейскаа. въ Іωрданѣ. 6
идѫ връгы mj. ѣдъ акриди. 7 проповѣдаше. въстагы сапогъ mj.
ремене чрѣвиемъ. 9 Назареѳа. 10 авие. 11 и гласъ бысть. ima: гла-
гола iza небесе. 13 д(ь)нии. m. 14 ц(а)рствиꙗ. 15 ц(а)рствие. по-
каите са mj. каите са. 16 галилейстѣмъ. Андреа брата емоу ме-
щаща. сѣста. 17 ва mj. вы. nema: быти. 18 авие. идоста. 19 и
прѣшедъ мало. Іакова брата емоу. mj. братра его. въ кораби строѭща
mj. въ ладии завазаѭща καταρτίζοντας. 20 авие. а mj. и to je: и
αὐτῷ. Заведен въ кораби mj. въ ладии. съ наимиикы идоста. 21
вънидоша. авие. въ сѫботѫ въшедъ на съньмищи оучаше, a nema:
и. 22 дивлѣхѫ са. бѣаше mj. бѣ. инъи а не. 23 на съньмищи
ихъ. 24 погоубити. 25 оумлъчи и изиди. 26 nema: гласомъ ве-
лиемь. из него. 27 оужасошѫ са вьси ꙗко ω . . ытати въ себѣ
grč. ὥστε συζητεῖν πρὸς αὐτούς. глаголаще мъ. (бласти, ta je riječ
ispravljena od druge: в je načińeno od drugoga slova, iza лa istru-
gana su do tri slova, c je crnije od ostaloga.) 28 и изиде авие
слоухъ ѥго въ вьса странѫ Іоудейскѫ mj Галилейскѫ. 29 и авие и
съньмищъ ишедъше придошѫ. Андреовъ. Іωаномъ. 30 лежааше 31
приставль. имъ mj. емъ. за рѫкѫ еѫ 32 бывшоу. захождааше. 33
дверемъ. 34 исцѣли многы недѫгы имащѫ разлнчнами ꙗзами. оста-
вѣаше. вѣдѣахѫ mj. видѣахѫ ᾔδεισαν. 35 оутро. 38 веси. изидохъ.
40 г(лаго)ла mj. г(лаго)ла. оуистити mj. ищистити. 41 исчисти. 42
реченоу. изыде. прокаженние его mj. отиде проказа отъ него. 44 ничь-
соже. архиереоу. въ послоушьство mj. въ свѣдѣние. 45 шедъ нача.
бѣаше mj. вѣ. прихождаахѫ. всѫдоу.

II. 1 и вънидe І(соу)съ пакы. 2 авие. ꙗко . . не вьмѣщати са ни
при дверехъ mj. не вьмѣщаахѫ са ни прѣдъ дверьми prema grč. ὥστε
μηκέτι χωρεῖν . . 3 придошѫ. ослаблена. носаща орнko mj. носимъ.
4 въ немоу je sa strane pripisano. nema: за народъ, nego: народа
ради. ослабленъи лежааше. 5 ослабленомоу са тебѣ mj. ти са. 6
дроузии mj единии. 7 nema: съ. врѣдиꙗ словеса mj. власфимиꙗ. иѫ
тьмо. 8 си mj. тако. grč. ταῦτα. помышлѣѫте. 9 ослабеномоу. или.
10 оувѣсте mj. вѣсте. члов(ѣ)чьскъ. на земли. ослабленомоу. 12 и
въставъ авие възьмъ одръ свои изыде. ꙗко дивити са всѣмъ и сла-
вити бога г(лаго)л(ѫ)щемъ. prema grč. ὥστε ἐξίστασθαι πάντας καὶ
δοξάζειν τὸν θεὸν λέγοντας mj. ꙗко дивлѣахѫ са вьси и славлѣахѫ бога
г(лаго)лѭще. 13 ima: І(соу)съ iza пакы. грѧдѣаше mj. идѣаше. оучаше.
14 Левгиѫ. Алфеова. гради, mj. opakoga: грѧди. 15 nema: же. въз-
лежащоу. грѣшници и мытаре възлежаахѫ. nema drugo: съ идоша.

къ немоу мытоимъци же и блѫдница ꙗшѧ ѥмоу вѣрѫ. вѣры mj. вѣрѫ. 33 оплетомъ. сꙁъда стлъпъ и вꙑдастъ и. 35 и ныне дѣлателие. овогo бишѧ, оного оубиша. 36 множаишѧ. такожде mj. тожде. 38 оуꙁрѣвше с(ы)на mj. егда оуꙁьрѣша с(ы)нъ рекошѧ. причастникъ mj. наслѣдъникъ. оубиимъи и прѣимемъ причастие емоу mj. оубимъи и оудръжимъ достоꙗние его. 39 ныше иꙁведошѧ вънъ. 40 nema: же. ispred 41 dodaje se: г(лаго)лашѧ емоу. 41 отдадатъ. 42 николи же ли поучтасте въ писании mj. нѣсте ли чьли николиже въ кънигахъ. не брѣгошѧ mj не врѣдоу сътвориша. ѫглоу mj. ѫгълѫ. се mj. си. 43 ц(а)рствие. странѣ творащии mj ѩꙁыкоу творащоумоу. плодъ̑. 41 падъи на камени. 45 глаголеть mj глаголаше grč. λέγει. 46 ищѫще ѥго ѩти.

XXII. глагола имъ. 2 ц(а)рство небесное. 4 nema: се. оупитаное исколено и все оуготовано. 5 не брѣгше отидоша mj. не рождъше отидѫ. 6 прочии. ꙁлѣ оукоришѧ п оубишѧ ѩ mj. досадиша имъ и иꙁбиша ѩ 7 царъ. оубиица. 9 пѫтиала mj. исходища. 10 nema: ти. на пѫть. елико обрѣтошѧ mj. ѩже обрѣтѫ. ꙁлъ. вьꙁлежѧщиихъ. 11 ц(а)ръ. вьꙁлежѧщиихъ. одеждеѧ брачноѫ mj въ одѣание брачъное. 12 одеждѫ брачнъѫ mj. одѣанихъ брачъна. 13 царь. вьврьꙁѣте и. мнѣшиѫа mj. кромѣщьнѭѭ. 15 фарисеи. 16 послашѧ mj. посылаѭтъ grč. ἀποστέλλουσιν. по истинѣ mj. въ истинѫ. не радиши ни о комже mj. ни о комьже не родиши. 17 повѣждъ mj. рьци. 18 проиꙑрство mj. лѫкавъство. искоушаете лицемѣри mj. окоушаате упокрити. 19 ꙁлатица книьсиѫа mj. склаꙁъ книъсъиы принесошѧ. 20 и онъ mj. онъ же. чии образъ съ. 21 кесаревъ. отдаите mj. въꙁдаите. ѥже ѥстъ кесарево кесареви и еже ѥстъ божие то богоу. 22 nema: и оставьше. отидошѧ 23 д(ь)нь. приидошѧ mj. пристѫпишѧ. nema: глаголѭще, nego iza садоукеи: иже глаголѭть 24 Мѡуси. иꙑин·дѣтии mj. чадъ. братъ его. въставитъ mj. въскрѣситъ grč. ἀναστήσει. братоу своемоу. 25 братиѫ. пръвыи. иꙑни. братоу. 26 третии 27 послѣдъ же вьсѣхъ. 28 да оубо на въскрѣшении которааго. имѣхѫ mj. имѣша. 29 прѣльщаете сѧ mj. блѫдите. 30 на н(е)б(е)си. 31 о въстании mj. вьскрѣшении grč. περὶ δὲ τῆς ἀναστάσεως. мрътвъꙑихъ. 32 Авраамъ. Ісааковъ. мрътвъꙑихъ. 34 сами mj. срами, ali je ɒ istrugano. на нь mj. въ коупѣ. 35 и въпроси его ѥдинъ оть нихъ. 36 великаѩ mj. больши grč. μεγάλη. 37 своего mj. твоего. своимь mj. твоимъ, всѣмъ раꙁоумомъ своимъ mj. вьсеѭ мыслью твоеѭ grč ἐν ὅλῃ τῇ διανοίᾳ σου. 38 пръвая и великаа mj. большиѣ, grč. πρώτη καὶ μεγάλη. 39 ближнѣго своего mj. искрънѣго твоего. 42 чии. 43 д(оу)хомъ г(лаго)ла нарицаатъ. 44 сѣди mj. сади. 45 аще оубо Давидъ доухомъ нарицаетъ г(оспод)а, то како емоу ѥстъ с(ы)нъ. 46 и никтоже емоу.

иже. оуслышатъ. свмное. 16 и се такожде юсть, на каменьныихъ.
свемини. nema: авие. 17 или. гоненноу. 18 иже въ трънии свемин
слышащии. 19 льсть. богатьствиа. похотехъ въходащжа. вывжтъ.
20 земли. nema: е. 21 г(лаго)лаше. или. иж. да на светило въз-
ложжтъ mj. не да ли на свещьникъ. 22 потаюно. авленне. 24 въ
иже. 26 ц(а)рствие. аколе аще. въметаетъ. 27 въстаетъ прозябаетъ.
28 въ mj. о. 29 сьбиражтъ mj. созърватъ drukčije grč παραδῷ. 30
глаголааше комоу mj. чесомоу. ц(а)рствие или. 31 гороушноу зрьноу.
въсвано. ima: юстъ poslije свменъ. 32 въсвано. мощно mj. мощи
небесныихъ. 33 многами, to je sa strane pripisano. 34 ima poslije
имъ: словесъ. сказааше. вьсе. 35 д(ь)нь. 36 пошша. въ корабли mj.
ладии. кораби mj. ладиа. 37 вътрьнаа вълнвааахж са. въ корабль mj.
въ ладиж ако оужс погржзити са емоу prema ὥστε αὐτῷ ἤδη γε-
μίζεσθαι mj. погразижти хотваше. 38 не бржжеши ли mj. не родиши
ли. 39 морю mj вътроу grč. τῷ ἀνέμῳ. nema: и оулеже вътръ. 40
имате mj. имете 41 оубоаша са mj. възбоаша са.

V. 1 придоша. морю. Галилеискж mj. Гадаринскж. 2 доухомъ не-
чистомъ. 3 житие mj. жилищд κατοίκησιν. и ни веригами (mj. же-
лвзномъ жжемь) никтоже не можааше юго съвазати 4 за не емоу
много краты. ажи. сказаноу сжщоу првтръзати са (prema διασπάσθαι)
mj. првтръзаахж са отъ него жжемъ желвзномъ и пжтомъ скроушати
са (συντετρίφθαι) mj. съкроушаахж са. и никтоже не можааше его
оумжчити. 5 въїнж. д(ь)нь. бваше mj. бв. тлъкыи. 7 чьто есть мнв.
и тебв. с(ы)ноу. 8 г(лаго)лаше бо емоу. 9 въпрашааше. легеонъ нма
мнв есть. 10 молвхж mj. молвша. 11 стадо свинии велико пасомо.
12 да вънидемъ въ на. 13 и повелв имъ авие I(соу)съ. виндоша.
бвахж же ако. 14 придошж видвти. бывшеіе. 15 придоша. бвсивъ-
шааго са. легеонъ. 16 повдашж. бвсноомоу. 17 начаша. 18 влвзьшоу
емоу въ корабь mj. въходащю емоу въ ладицж. молвше. 19 своимъ
mj. твоимъ. 20 нача. 21 првшедшоу mj. првввъшю. I(соу)сови. 22
отъ архиереи съньмищоу mj. отъ архисинагогъ. 23 на конци юсть mj.
коньчинв. и mj. да, oba puta. 24 иде mj. идвааше grč. ἀπῆλθε. оу-
гнвтаахж. 25 и се жена. nema: едина сжщи. два mj. дьвв. 26 вра-
чевъ mj балии. и раздалвши свое все mj. иждивъши вьсе свое δα-
πανήσασα. въпадши mj. пришьдъши ἐλθοῦσα. 28 nema: ,̆ вко. 29 цв-
лветъ. 30 ишедшжа. 31 г(лаго)лаахж. вида mj. видиши βλέπεις. 34
и же mj. I(соу)съ же. дръзаи, дъщи. 35 придошж отъ старвишины
съньмищоу mj. придж отъ архисинагога. оумрв. 36 старвишинв сънь-
мищоу mj. архисинагогови. 37 ima: ити poslije: же. брата. 38 плищь
mj. мльвж. кличаща mj. кричаща. 39 плищоуете mj. млъвите 40

(oba puta ispisano). нзбнвъшаю пророкы каменнемъ. къ неи mj. къ тебѣ. колнжди mj. коль краты. цѣм"же образомъ събнраетъ mj. ѣкоже. птеннща своеѧ. 38 юко не нмате мене вндѣти.

XXIV. 1 нс цр(ъ)кве. nema: къ немоу. цр(ь)кваа. 2 Ісоусъ же рече к нимъ. всего сего остати зде. еже mj. иже. 3 елеоньстѣ. nema: его. едннин. къгда се бѫдетъ. 4 да нcorreктоже васъ не прѣльстнтъ. 6 ратн mj. бранн. слышанню ратнаа, н вндите, нѫ не оужасанте сѧ, подобаетъ бо въсемоу быти. 7 ц(а)р(ь)ство bis. бѫдѫтъ тькда гладн. 8 болѣзнн. 9 оукнѫтъ. 11 лъжн. 12 за оумноженню. 13 прѣтръпѣвын. 14 ц(а)р(ь)ствню. 15 Даннилемъ. стоѫщоу на мѣстѣ с(вѧ)тѣ чьтын, да разоумѣетъ, „юко прнблнжн сѧ запоустѣнне“, toga nema u grč., biće tumačeńa radi dodano. 16 сѫщнн. 17 въ домоу юго mj. въ храмѣ его. 18 н еже mj. нже. възатн рнзы своеѧ. 19 доющннмъ. 20 бѣгъство. 21 н до селѣ. 22 аще не быша сѧ прѣкратнлн д(ь)нне тнн, то не бы спасаа сѧ. нзбранннх же раді mj. за нзбъраныю же. дьнне тнн. 23 зде Х(рнст)ъ нлн онде, не вѣроунте mj. не нмѣте вѣры. 24 лъжн Хрнстн н лъжнвн пророцн. велнка. аще бы моѱно. 25 се прорекохь mj. се прѣжде рѣхъ. 26 nema: же. въ кровѣхъ mj. съкровнщнхъ. 27 млъннн. юклѣетъ. 29 помръкнетъ mj. мрькнетъ. снлън небесныѫ подвнгнѫтъ сѧ. 30 члове́чьскаго. на небесн. племена земнаа mj. колѣна земльскаѣ. чл(о)в(ѣ)ча. небесныхъ. многоѫ mj. велнеѫ. 31 аггЛы своѫ. велнкомъ. съберѫтъ. 32 югда оуко вѣю. отмладѣла opako za омладѣла mj. млада. лнствне прозѫбнетъ. 33 такоже. все се. дверехъ. 34 юко не нмать прѣнтн родъ съ доніеже все се бѫдетъ. 35 прѣндеть, не прѣндѫтъ mj. мнмо ндетъ, ндѫтъ. 36 о д(ь)нн же томъ н о часѣ (mj. годннѣ тон). небеснин. ima: мон ispred юдннъ. 37 ima: бѣ iza бо. въ mj. во. прнходъ ἡ παρουσία mj. въ дьнн. 38 юкоже бо бѣахѫ. пнѫще. въ корабль mj. въ ковчегъ. 39 оувѣдѣша ἔγνωσαν mj. ощютнша. потопъ mj вода grč. ὁ κατακλυσμός. чл^oš^вча. 40 бѫдета. оставлѣють (bez сѧ). 41 еднвъ mj. еднна. а дроугаа. оставлѣеть сѧ. 42 въ кын часъ mj. въ кѫѭ годннѫ. 43 то mj. се. nema: храма. подъкопатн клѣтн своеѧ mj. подърытн храма своего. 44 н въ н же чѣсъ не мннте. чловѣчьскын. поставнтъ mj. поставн grč. κατέστησεν. да дастъ пнща въ годъ. 46 г(осподн)нъ. 47 нмѣннемъ свопмъ поставнтъ н. 48 злын. моуднтъ mj. кьснитъ. г(о-спод)ь мон. 49 stoji: бнтн poslije: своѫ. 50 прндеть же г(оспод)ь д(ь)нь. 51 протешеты-н польма. лнцемѣры mj. упокрнты. скрежет.

XXV. 1 оуподобн сѧ mj. оуподобнтъ сѧ ὁμοιωθήσεται. царьстн небесное. свѣща своѫ нзыдоша mj. свѣтнльннкы своѩ нзндѫ. про-тнвѫ. 2 бѣаше mj. бѣ, жроднвъ mj. боун. пѧть же mj. н пѧть.

юродивꙑꙗ же въземше свѣщꙙ mj. боуꙗ же приемъше свѣтильникꙑ.
полѣи. 4 мѫдрꙑꙗ же въꙁѧшѧ олѣи. съ свѣщами mj. свѣтильникꙑ.
5 моудащоу mj. кьснащоу. въꙁдрѣмахѫ mj. въꙁдрѣмашѧ. nema: вьсѧ.
6 иꙁꙑдѣте mj. исходите. 7 тъда всташѧ вьсѧ дѣвꙑ оньи и оукво-
ришѧ свѣтила своꙗ. 8 юродивꙑꙗ же мѫдрꙑимъ рекошѧ олѣи. оуга-
сошѧ mj. оугасаѭтъ grč. σβέννυνται. 8 продаѭщиимъ. 10 коупити.
жених са mj. жениxъ. внидошѧ. двери. 11 придошѧ. 12 вѣдѣ mj.
вѣмь. 13 dodaje se na kraju: въ иже с(ы)нъ чловѣчьскꙑи придетъ
ἐν ᾗ ὁ υἱὸς τοῦ ἀνθρώπου ἔρχεται. 14 nema: во свое имѣние. 15
nema ni: и ni: же. 16 пришедъ же пать талантъ въꙁа съдѣла ими
и створи дроугаѩ пать талантъ. 17 такожде. 18 а иже единъ приꙗ
шедъ въ ꙁемꙗ въкопа и сꙑрꙑ. 19 по мноꙁѣ же врѣмени приде г(о-
споди)нъ рабъ тѣхъ и въꙁвѣща с ними слово mj. сътаꙁа сѧ съ ними
о словеси. 20 и пристѫпивъ иже пать талантъ въꙁа. приобрѣтохъ
к ними. 21 рече же ємоу г(осподи)нъ єго: добрꙑи рабе благꙑи и
вѣрнꙑи. надъ многꙑми. господа своєго mj. господи твоего. 22
пристѫпивъ же иже два таланта въꙁа рече. далъ mj. прѣдалъ. се
дроугаа два таланта приобрѣтохъ к нима. 23 рече же. добрꙑи
рабе благꙑи и вѣрнꙑи. бꙑ mj. бѣ. вѣрнъ. господа своего. 24 при-
стѫпи же и иже єдинъ талантъ въꙁа и рече свалъ. растоучьвъ. 25 въ
ꙁемли. 26 ima iza же: ємоу. ꙁлꙑи рабе и лѣнивꙑи. ꙗдоуже. расто-
чивъ mj. растоучихъ. 27 дати mj. въꙁдати. stoji iza: сребро мое.
пришедъ. бихъ оубо mj. оубо бимъ. na kraju ima: тъга рече рабомъ
своимъ, grč. nema. 29 въꙁде дасть сѧ mj. весьде дано бѫдетъ а оть
не имѫщаго и еже иматъ да сѧ въꙁметь отъ него. 30 непотрѣбнаго
mj. неключимаго. 31 егда же. чловѣчьскꙑи. с(вѧ)тии ангели (агг҇ли).
32 вьсѧ страны mj. вьси ꙗꙁꙑци. nema: ꙗ. отлѫчаетъ mj. раꙁли. 33
о лѣвѫѭ mj. о шюѭ. 34 ц(а)ръ. бл(аго)с(ло)вении (б҇лгии). ц(а)р-
ствие. мира всего. 35 страньнъ бѣ mj. вѣхъ. въꙁведосте. 36 при-
свтисте мѧ. придосте 37 праведнии mj. праведьници. алчьна mj.
алчѫща. напитахомъ mj. натроухомъ. или. 38 въведохомъ. ili. одѣа-
хомъ. 39 болна mj. болѧща. придохомъ. 40 рече mj. речетъ grč. ἐρεῖ.
nema: сихъ малꙑхъ. братии mj. братръ. меншихъ. 41 иже о лѣвѫѭ
сѫтъ mj. сѫщиимъ о шюѭ. вѣчнꙑи оуготованꙑи диаволоу и анг(е)-
ломъ его. 43 страннъ, въведосте. одѣасте. 44 алчъна mj. алчѫща.
или. жѧдна mj. жаждѫща. ili svuda za ли. 45 отвѣщаетъ. 46 пра-
веднии mj. праведьници. въ жиꙁнь вѣчнѫѭ mj. въ живоτъ вѣчьнꙑ.
XXVI. 1 nema: вьсѣ. 2 д(ь)ню mj. дьноу. чловѣчьскꙑи. прѣ-
дасть сѧ mj. прѣданъ бѫдетъ. 3 г(лаго)лемаго Каиафꙑ. 4 съвѣщашѫ
сѧ mj. съвѣтъ сътворишѧ. 5 iza праꙁдникъ dodano: въ сѫботѫ.

od ꙑ crnije od ostaloga. 17 помышлѣюте. не оу ли. ima: ли iza юще, a ne iza: окаменено. 19 пати тысащь. испльнь pripisano je sa strane crnijom tintom, da ide iza принесте. 20 и егда седьмь уетырем тысащамъ колико кошницъ оукроухъ приꙗсте. 21 г(лаго)лаше. съмыслите mj. разоумѣсте συνίετε 22 Витсаидѫ. приведошѫ. 23 из веси. плюнѫвъ . . възложи. mj. плинѫ . . и въз . . 24 виждѫ mj. зьрѭ. уловѣкъ и дѫбие mj. уловѣкъи ѣко дрѣво. 25 емоу mj. и прозрѣти. откори са mj оутвори са. 26 вь веси. 27 въ веси. nema: г(лаго)ла имъ. нарицатъ mj. г(лаго)лютъ. 29 нарицете mj. г(лаго)л(е)те. 31 подобаетъ. уловѣуьскомоу. отъ старецъ и книжникъ, и оубиеноу. тре-тии д(ь)нь. 32 приимъ Петръ науатъ ставлѣти и mj. прѣтити емоу· 33 за ма mj. за мъноѭ. божиа. 34 и по минѣ градетъ. 35 nema: аще. ‚еуаггелиꙗ‘ моего. nema: тъ. 36 каꙗ. ти mj. и. 37 уто ли mj. уто бо. 38 прѣлюбодѣинѣмь и грѣшнѣамъ. уловѣуьскыи.

IX. 1 и г(лаго)лааше имъ: аминъ. дроузии mj. едини. зъде. оузрать mj. видатъ. ц(а)рствие. 2 дьнь (ispisano). особь юдины. 3 и ризы его бышѫ бльщаще са mj. льщаща са. ꙗцѣх же не можеть бѣлил-никъ mj. гнафеи на земли. 4 Мωисеωмъ. бѣаста. съ I(соу)сомь. 5 зде. кѫща mj. скиниꙗ. Мосии. 7 ima: г(лаго)ла iza: облака. възлю-блениы. 8 не видѣше к томоу нѫ I(соу)са. 9 юже из мрътвъихъ въскрьснетъ. 10 и слово оудрьжашѫ въ себѣ питаѫще mj. сътаза-юще са. 11 подобаетъ прити прѣжде 12 вьсе. уловѣуьстѣ. похоулать! и mj. оуниуьжатъ и. 15 абие. весь. оужасошѫ са. цѣловахѫ са. 16 стазаете са. 17 приведохъ. 18 и иже идеже. разбиетъ. скрьжещетъ. оцѣпенѣютъ. рекохъ. възмогошѫ. 19 nema: емоу. невѣрныи. ima: въ ispred трьпла. 20 принесоша. 21 отнелиже. из дѣтьска mj. из отроуниы παιδιόθεν. 22 многажи mj. мъножицеꙗ. 23 вѣроуѫщомоу. 24 невѣрноу (ispred toga istrugana su tri četiri slova). 25 неуи-стомоу. изыди mj. изити. 26 ꙗко многымъ г(лаго)лати mj. мъноzи г(лаго)лахѫ. 27 имъ mj. емъ. 28 въшедшоу. въпрашаахѫ. възмогохомъ. 29 нѫ тьмо. 30 тѫдоу. никтоже mj. къто. 31 прѣдает са. mj. прѣ-данъ бѫдетъ. оубиѫтъ. оубиенъ. д(ь)нь. 32 боꙗхѫ са 33 придоша mj. приде ἦλθεν (valda je prevoditelj čitao ἦλθον). оуүеникы свои mj. ꙗ αὐτούς. помышлꙗсте 34 млъуахѫ. nema: къ. стазашѫ са. болии. 35 призва mj. гласи. мнии. 36 приимъ. nema: постави е обьмъ. и mj. е. 37 иже ли аще. приемлеть. мене не приемлеть нъ пославшаго ма. 38 иного mj. единого. 39 еже mj. иже. о моемъ имени. злословесити. 40 nema 41 въ имꙗ мое. 42 добрѣе есть емоу. жрънъвиыи. въврьженъ бѫдеть mj. въврьгѫтъ и grč. βέβληται. 43 събламнѣеть. добрѣе. бѣдникомъ mj. маломощниꙗ grč. χυλλόν. въ

mj. изклѣче ἀπέσπασε. и отрѣза mj оурѣза. 52 възврати свои ножь
въ мѣсто свое. въземшеи mj. приемъшеи. оумиражтъ mj. погыбнжтъ.
53 или. своего mj. моего. ми mj. мьнѣ. легеон, pripisano sa strane
a nad tim: рече. 54 скончажт са mj. събждѫтъ са. писанина mj.
кьнигы. подобаше. 55 nema: ли. изыдосте. оржжием и съ посохы
mj. оржжьемь и дрьколььми. мене mj. ма. не по вее д(ь)ни ли въ
васъ сѣдѣхъ въ цр(ь)кви оуча и не жсте мене. 56 писанина пророчь-
скаа mj. кънигы пророчьскыя. оставиша и и бѣжаша mj. оставльше
57 они же І(соу)са имьше ведошж и къ Канафѣ архиереоу. книгчиа
mj. кънижьници. 58 Петръ же въ слѣдъ его идѣше из далече. архие-
реиска mj. архиереова. атръ mj. вънжтрь. конецъ mj. коньчина. 59
съборъ весь mj. сьнемъ вьсь. свѣдѣтельства mj. съвѣдѣтела prema
grč. ψευδομαρτυρίαν. 60 обрѣтоша. и пристжпльшемъ не обрѣтошж.
nema: лъжа. 61 рѣста. цр(ь)кве. създати. 62 ничтоже. 63 да намъ
речеши. 64 емоу mj. имъ. чловѣчьска. граджща. небесныхъ. 65 хоулно
бесѣдова mj. власфимия рече. хоулание mj. власфимия. 67 емоу mj.
его. деахж mj. дѣаша. заоушишж и mj. за ланигж оударита. 68 оу-
дарикыи ὁ παίσας mj. оударен. 69 стоеше mj. сѣдѣаше ἐκάθητο. въ
mj. на (дворѣ). 70 прѣдъ тѣми всѣми. 71 изъшедшоу къ вратомъ
mj. въ врата. видѣ mj. оузьрѣ. nema: чл(овѣ)къ. Назарѣниномъ. 72
вѣдѣ mj. знаж. 73 мало же по том пристжпишж стоящиі и рѣша
къ Петрови. тихъ mj. инхъ. 74 нача mj. начатъ. nema: са poslije
клати. вѣдѣ mj. знаж. коуръ mj. кокотъ. 75 прѣде даже коури не
възгласать, трищи. изшедъ вънъ.

XXVII. 1 оутроу. nema: и старьци. оумориты mj. оубити. 2 сва-
завше mj. съвѣзавъше. ведошж. понтьскомоу. игемоноу. 3 видѣ и
mj. видѣвъ. 5 въ цр(ь)ви. оудави са mj. възвѣси са. 6 възимше mj.
приемъшь. не подобаеть mj. не достоино естъ. корванж. нмже цѣна
кръвнаа юсть mj. понеже цѣна кръве естъ. 7 керамиьниче mj. скж-
дельниково. на mj. къ. тоуждиимъ mj. страньнымъ. 8 крьвное mj.
кръве. 9 тъгда сконча са реченое Іеремиемъ пр(о)р(о)к(о)мъ. възаша
mj. приасл. цѣненаго. с(ы)новъ Із(раи)левъ. 10 керамииничи mj. скж-
дельничи. 11 югемоном. въпрашааше юго игемонъ mj. въпроси и
иѣемонъ. ц(а)рь. nema: емоу. 12 и гда, kasnije nad retkom pripisano:
ю: югда: и югда г(лаго)л(а)щемъ на нь архиереомъ и старцемъ ничь-
соже не отвѣща. 14 игемоноу. 15 праздникъ mj. день великъ, иге-
моноу. 16 г(лаго)лемааго Вараавва. 17 събраном же имъ mj. събравъ-
шемъ же са имъ. отпоущж. Вараавва. г(лаго)лемааго mj. нарицаемааго.
19 сѣдащоу. ничтоже д(ь)нсь. 20 народъ. Вараавва. 21 игемонъ.
поущж mj. отъпоущж. Вараавва. 22 оубо mj. же. г(лаго)лемаго mj.

нарицаемааго. nema: вьси. распъни и mj. да пропатъ бѫдетъ. 23
игемонъ же. върнахѫ: распъни и mj. да пропатъ бѫдетъ. 24 що
не оуспѣетъ нимъ иничьсоже. паче mj. мълва. бываетъ. въземъ mj.
приемъ. чистъ mj. неповиненъ. кръви mj. кръве. праведника сего mj.
праведънааго. 25 людие. Варавва. nema: же. 27 игемонови. въ сѫ-
дѫщи mj. на сѫдищи. 28 одеждеѭ mj. хламидоѭ. одѣашѧ mj. одѣша.
29 тръновъ mj. отъ тръниѣ. въ десницѫ его рѫкѫ mj. въ десницѫ
его. рѫгахѫ сѧ. ц(а)рю. 30 пльвавъше mj. плинѫвъше. въземше mj.
приимъше. биахѫ. 31 съвлѣкоша. окроиницѫ mj. хламидѫ. облѣкоша.
ведошѫ, распатие mj. пропатие. 32 обрѣтошѫ. киринеиска. 33 г(ла-
го)лемое mj. нарицаемое. главное mj. краниево. 34 смѣшенъ. хотѣаше.
35 распенише же и и раздѣлишѫ mj. пропьньше же и раздѣльше. въ-
връгше mj. меташа. 36 сѣдѧще стрѣжахѫ. 37 възложиша mj. поло
жиша. винѫ емоу. ima: I(соу)съ ispred: ц(а)рь иоудеискъ. 38 рас-
паша mj. пропаша. едецого. о лѣвѫѭ mj. о шѫѭ. 39 хоулѣхѫ. 40
цр(ь)кве. д(ь)ньми. еси божии. 41 г(лаго)лахѫ. 42 ц(а)рь. 43 избавитъ
и. nema: иныи. nema: ѣко. 44 пропѧтаа mj. распата. поношааста.
45 отъ шестааго же часа mj. шестыѭ же годины. земли. до девѧ-
тааго часа mj. девѧтыѭ годины. 46 при девѧтѣмъ же часѣ mj. де-
вѧтѣи же годинѣ. великомъ. или или лима сабахѳани. боже боже мои.
47 нѣции mj. едини. стоѩщиихъ. г(лаго)лахѫ. 48 абие. приимъ. въ-
зиьзъ. напаяше. 49 спасти mj. sup. спастъ. дроугыи. 50 I(соу)съ
же пакы възъпи. велиемъ. 51 опона цр(ь)ковнаа mj. катапетазма.
краа mj. краѣ = крап. 52 отвръзошѧ сѧ. 53 въскр(ъ)с(е)нии. вънн-
дошѧ. многѣмъ mj. мъногомъ. 54 сътиици mj. сътьникъ. бѫдхѫ.
с ними. 55 идоша. слоужѧщe. 56 Мариа и Мариꙗ. Iаковлѣ. с(ы)ноу.
57 Аримаѳеѩ. 58 пристѫпль. 59 приимъ. 60 двери. 62 д(ь)нь. по
петцѣ mj. по параскевьѣци. 63 тре mj. трехъ. 64 третиꙗго. nema
его. льсть. 65 рече же.

XXVIII. 1 сѫботныи. дроугаа Мариа. 2 пристѫпль. двериꙗ. 3 же
mj. бо. одѣание. 4 того mj. его. страсоша сѧ. 5 женамъ. боите сѧ
вы. ищете. 6 зде. приидѣте. видите. г(оспод)ь mj. Х(рист)ъ. 7 бръзо
mj. ꙗдро. шедше. рьцѣ, sa strane pripisano. варѣетъ. 8 отшедше
бръзо mj. ꙗдро. великоѫ. текостѣ. извѣстити. 9 егда же идѣастѣ
възвѣстить оученикомъ его. радоуитѣ. ꙗстѣ сѧ. поклонистѣ сѧ. 10
братии 11 идѫщема. сы нѣми mj. се едини. 12 nema: же. 13 nema:
нощиѫ. оукрадоша. 14 игемона. васъ mj. вы. беспечалны. 15 приимше.
16 единъ. идоша. 18 пристѫпль. г(лаго)ла mj. рече. рекы mj. г(ла-
го)ла. на небеси и на земли. 19 шедше. страны mj. ꙗзыкы. 20 вѣкоу.

Marko. I. 1 еѵаггелиѥ І҃ү҃ христова. божиа. 2 писано ѥстъ. na kraju
dodano: прѣдъ товож. 3 въпиѭщаго. 5 Іоудеискаа. въ Іѡрданѣ. 6
иды пржгы mj. ѣдъ акриди. 7 проповѣдаше. въстжгы сапогъ mj.
ремене үрѣвиемъ. 9 Назареѳа. 10 авие. 11 и гласъ бысть. ima: гла-
гола iza небесе. 13 д(ь)нии. m. 14 ц(а)рствиѥ. 15 ц(а)рствие. по-
каите са mj. каите са. 16 галиленстѣмъ. Андреж брата ѥмоу ме-
щжща. вѣста. 17 ва mj. вы. nema: быти. 18 авие. идоста. 19 и
прѣшедъ мало. Іакова брата ѥмоу. mj. братра его. въ корабн строжща
mj. въ ладии законзаѭща καταρτίζοντας. 20 авие. а mj. ѣ to je: и
αὐτῷ. Заведеи въ корабн mj. въ ладии. съ наимники идоста. 21
вънидоша. авиѥ. въ сжботж въшедъ на сънимищи оүүааше, a nema:
и. 22 дивлѣхж са. бѣаше mj. вѣ. нимыи а не. 23 на сънимищи
нхъ. 24 погоүбити. 25 оүмлъүи и изиди. 26 nema: гласомъ ве-
лиемь. из него. 27 оүжасошж са вьси ѥко ѡ . . ытати въ себѣ
grč. ὥστε συζητεῖν πρὸς αὐτούς. глаголаѭщемъ. (обаасти, ta je riječ
ispravljena od druge: в je načińeno od drugoga slova, iza ла istru-
gana su do tri slova, c je crnije od ostaloga.) 28 и изиде авие
слоухъ ѥго въ вьса странж Іоудеискж mj Галилеискж. 29 и авие и
сънимищъ ишедьше придошж. Андреовъ. Іѡаномъ. 30 лежааше 31
пристжпль. имъ mj. емъ. за ржкж еж 32 бывшоү. заходждааше. 33
дверемъ. 34 исцѣли многы неджгы имаѭщж разлиүнами жзами. оста-
влѣаше. вѣдѣахж mj. видѣахж ᾔδεισαν. 35 оүтро. 38 веси. изидохъ.
40 г(лаго)ла mj. г(лаго)ла. оүчистити mj. ищистити. 41 исүисти. 42
рекшоу. изыде. проказжение его mj. отиде проказа отъ него. 44 виүь-
соже. архиереоу. въ послоушьство mj. въ свѣдѣние. 45 шедъ наүа.
бѣаше mj. вѣ. прихождаахж. всждоу.

II. 1 и вънидe І(соу)съ пакы. 2 авие. ѥко . . не вьмѣщати са ни
при дверехъ mj. не въмѣщаахж са ни прѣдъ дверьми prema grč. ὥστε
μηκέτι χωρεῖν . . 3 придошж. ослаблена. носаща opako mj. носимъ.
4 къ немоу je sa strane pripisano. nema: за народъ, nego: народа
ради. ослабленыи лежааше. 5 ослабленомоу са тебѣ mj. ти са. 6
дроузии mj единии. 7 nema: съ. вртѣдиаа словеса mj. власфимиѩ. иж
тькмо. 8 си mj. тако. grč. ταῦτα. помышлѣжте. 9 ослабеномоу. или.
10 оүвѣсте mj. вѣсте. үлов(ѣ)үъскъ. на земли. ослабленомоу. 12 и
вьстав авие въземъ одръ свои изыде. ѥко дивити са всѣмъ и сла-
вити бога г(лаго)л(ѭ)щемъ. prema grč. ὥστε ἐξίστασθαι πάντας καὶ
δοξάζειν τὸν θεὸν λέγοντας mj. ѣко дивлѣахж са вьси и славлѣхж бога
(глаго)лѭще. 13 ima: І(соу)съ iza пакы. грддѣаше mj. идѣаше. оүүаше.
14 Левгиж. Алфеова. гради, mj. opakoga: грѣди. 15 nema: же. въз-
лежжщоу. грѣшници и мытаре възлежаахж. nema drugo: съ идоша.

16 книжници же и фарисеи съ мытари и грѣшникы. пиетъ. 17 мко не трѣбоуѭть съдрави враѵа (tj. балним) нѫ болащии, не придох бо призвати. покааниѥ. 18 фарисеисти tj. фарисеи. придошѧ и реkошѧ. 19 доидеже женли сѧ съ ними естъ. сьбоѫ tj. съ собоѭ. женащаго сѧ tj. женихa. не могѫтъ tj. не имѫтъ grč. οὐ δύνανται. 20 дьние. женли сѧ tj. женихъ. 21 и никтоже пристављѣетъ плата не бѣлена на ризѣ ветъсѣ. аще ли же не tj. ни. конецъ его. и горше раздрание tj. горьши дира. 22 въливаетъ. новое. мѣхы. вълияти, za tim se dodaje: и обое съблюдет сѧ. 23 и бысть мимо ходити емоу въ сѫботѫ скозѣ сѣяниѥ, и начашѧ. 24 въ сѫботѫ. 25 ты. 26 при Авиаѳарѣ иереи. нѫ тькмо жърцемъ tj. иереомъ сѫщиимъ. 27 имъ І(соу)съ чловѣчьскыи

III. 1 и вълиде І(соу)съ пакы. нмыи. 2 ицѣлитъ. 3 имащоѡмоу. 4 створити. nema: ли зъло творити. и доушѫ спасти или погоубити. млъчахѫ. 5 реѵе tj. г(лаго)ла 6 и ишедше фарисеи абие съ Іродиаиы. творѣахѫ быша tj. бѫ. 8 Ідоумеа и иже бѣхѫ tj. и сѫщеи. Сидоиѣ. множьство много. творѣаше. придошѧ. 5 да корабль бѫдетъ оу него tj. да ест при немъ ладиица. 10 ицѣли. мко нападати емъ ὥστε ἐπιπίπτειν αὐτῷ tj. мко нападаахѫ емь. да сѧ прикоснѫтъ ѥмъ, tj. хотаще прикоснѫти сѧ емь. 11 и доуси нечистии егда видѣахѫ и. звалахѫ tj. вьпиѣхѫ. 12 na kraju dodano je: мко вѣдѣахѫ и Х(рист)а самого сѫща. 13 жже хотѣ самъ. идошѧ. 14 и посла ѫ tj. и да посылаатъ ѫ. 15 nema: недѫгы. 17 брата воаиергесъ. 18 Андреѫ. Варѳоломеа. Матѳеа Ѳома. Іакова. Алѳеова. Ѳадеа. Каианеѫ. 19 прѣдастъ. придошѧ. 20 ıасти tj. съıасти. 21 nema: иже бѣахѫ оу него. изыдошѧ ıати его 22 Вельзакоулъ. 23 nema: къ. 24 ц(а)рство. 25 домъ тъ. 26 въстанетъ на сѧ самъ tj. въста самъ на сѧ grč. ἀνέστη. раздѣлъ сѧ. коицъ tj. коньчинѫ. 27 въ домъ его въшедъ разграбити tj. расхытити. 28 врѣдила словеса tj. власфимиѭ. врѣдънѣ г(лаго)л(а)тъ tj. власфимисаѭтъ. 29 а иже врѣдьнѣ г(лаго)летъ tj. власфимисаатъ на д(оу)хъ с(ва)ты. повиньнъ. вѣчномоу. 31 братиѧ его зовѫще tj. глашаѭще. 32 рекошѧ. братиа. 33 братиа. 34 сѣдащаѧ tj. стоѩщаѩ. братиа. 35 братъ. мати моа.

IV. 1 оуѵить при мори. ıако самомоу влѣзьшоу въ корабль сѣдѣти prema grč. ὥστε αὐτὸν ἐμβάντα εἰς τὸ πλοῖον καθῆσθαι, tj. ѣко самъ вълѣзъ въ корабь сѣдѣаше. весь. бѣша ima iza: земи. 2 оуѵѣше ж. г(лаго)лааше. 4 око паде при пѫти и придоша птица и позобашѫ е. 5 на каменьнѣихъ прозѧбе. и. 6 въсиѣвшоу. корене. 8 дааше. десате. шестьдесать. 9 имѣа. 11 ц(а)рствиа божна. вънѣшнимъ. въ притѵѣхъ. все бываетъ. 12 разоумѣѭтъ. 14 сѣетъ. 15 се же естъ

иже. оуслышатъ. сѣюное. 16 и се také ꙗкоже исть, на камєньнꙑихъ.
сѣемии. nema: авие. 17 или. гоиенноу. 18 иже въ тръиии сѣемии
слꙑшащии. 19 льсть. богатьствиꙗ. похотехъ въходащѫꙗ. въвлѫтъ.
20 ꙁемли. nema: є. 21 г(лаго)лааше. или. иѫ. да иа свѣтило въꙁ-
ложѫтъ mj. не да ли иа свѣщъникъ. 22 потаѥно. ꙗвлєние. 24 въ
иѫже. 26 ц(а)рствие. ꙗкоже аще. въмѣтаетъ. 27 въстаетъ проꙁѧбаетъ.
28 въ mj. о. 29 сьбиравтъ mj. соꙁърѣатъ drukčije grč. παραδῷ. 30
глаголааше комоу mj. чесомоу. ц(а)рствие или. 31 гороушноу ꙁръноу.
въсѣано. ima: ѥстъ poslije сѣменъ. 32 въсѣꙗно. мощно mj. мощи
небесныимъ. 33 многами, to je sa strane pripisano. 34 ima poslije
имъ: словесъ. сказааше. вьсе. 35 д(ь)нь. 36 поꙗша. въ корабли mj.
ладии. корабн mj. ладиꙗ. 37 вѣтръная въливаахѫ сѧ. въ корабль mj.
въ ладиѭ ꙗко оужє погрѧꙁнити сѧ емоу prema ὥστε αὐτῷ ἤδη γε-
μίζεσθαι mj. погрѧꙁнѫти хотѣаше. 38 не брѣжеши ли mj. не родиши
ли. 39 морю mj вѣтроу grč. τῷ ἀνέμῳ. nema: и оулеже вѣтръ. 40
нмате mj. имете 41 оубоꙗша сѧ mj. въꙁбоꙗша сѧ.

V. 1 придоша. морю. Галилеискѫ mj. Гадариискѫ. 2 доухомъ не-
чистомъ. 3 житие mj. жилищд κατοίκησιν. и ни веригами (mj. же-
лѣꙁномъ ѫжемь) никтоже не можааше ѥго съвѧꙁати 4 ꙁа не емоу
много кратꙑ: ѫжи. сваꙁаноу сѫщоу прѣтръꙁати сѧ (prema διασπᾶσθαι)
mj. прѣтръꙁаахѫ сѧ отъ него ѫжемъ желѣꙁномъ и пѫтомъ скроушати
сѧ (συντετρίφθαι) mj. съкроушаахѫ сѧ. и никтоже не можааше его
оумѫчити. 5 въїнѫ. д(ь)нь. бѣаше mj. бѣ. тльквн. 7 чьто есть мнѣ.
и тебѣ. с(ы)ноу. 8 г(лаго)лаше бо емоу. 9 въпрашааше. легеонъ има
мнѣ есть. 10 молѣхѫ mj. молѣша. 11 стадо свиний велико пасомо.
12 да вънидемъ въ иѧ. 13 и повелѣ имъ авие І(соу)съ. виидоша.
бѣахѫ же ꙗко. 14 придошѫ видѣти. бꙑвшеѥ. 15 придоша. бѣсивъ-
шааго сѧ. легеонъ. 16 повѣдашѫ. бѣсноѡмоу. 17 начаша. 18 влѣꙁьшоу
емоу въ корабь mj. въходащю емоу въ ладиицѫ. молѣше. 19 своимъ
mj. твоимъ. 20 нача. 21 прѣшедшоу mj. прѣвꙑшю. І(соу)сови. 22
отъ архиереи съньмищоу mj. отъ архисунагогъ. 23 на коицн ѥсть mj.
коньчинѣ. и mj. да, oba puta. 24 иде mj. идѣаше grč. ἀπῆλθε. оу-
гнѣтаахѫ. 25 и се жена. nema: едина сѫщи. два mj. дьвѣ. 26 вра-
чевъ mj баліи. и раꙁдаливши свое все mj. иждивъши вьсе свое δα-
πανήσασα. въпадши mj. пришьдъши ἐλθοῦσα. 28 nema: ꙗко. 29 цѣ-
лѣетъ. 30 ишедшѫꙗ. 31 г(лаго)лаахѫ. вида mj. видиши βλέπεις. 34
он же mj. І(соу)съ же. дръꙁаи, дъщи. 35 придошѫ отъ старѣишииꙑ
съньмищоу mj. придѫ отъ архисунагога. оумрѣ. 36 старѣишинѣ сънь-
мищоу mj. архисунагогови. 37 ima: нти poslije: же. брата. 38 плищь
mj. мльвѫ. клнчаща mj. кричаща. 39 плищоуєте mj. млъвите 40
*

о(ть)ца и матере отроковица. бѣахѫ mj. бѣша. 41 имъ mj емъ отроча mj. отроковицѫ. талиѳакоуми. 42 оужасоша са. 43 дадите mj. дати δοθῆναι.

VI. 1 о(ть)чьствие. идоша. 2 слышаюшеи. дивлѣхѫ са о оучении его, г(лаго)лахѫ. отъ кѫдоу се емоу. или mj. и. таковыя. 3 дрѣводѣлинъ mj. тектонъ. и братъ же. не и сестры ли его сѫтъ сьде въ насъ. съблажьнѣахѫ са. 4 бечьстьнъ mj. бечьсти. nema: въ рождении. 5 и не. възложь рѫцѣ ицѣли. ж. 6 за невѣрствиꙗ обхождааше веси mj. градьца. 7 призва. два два mj. дъва и дъва. нечистыꙗ. 8 възмѫть. мѣха mj. пиры. 10 ima: аще poslije: идеже mj. колиждо. тѫдоу. 11 и иже аще mj. и елико аще. nema: васъ. тѫдоу. послоушьство mj. свѣдѣтельство. льгьчѣе mj. отърадьнѣе. Содомлѣнемъ и Гоморомлѣнемъ mj. Содомомъ ли Гоморѣнемъ. 13 многыи. масломъ дрѣвѣныимъ mj. олеемъ. недѫжныꙗ ицѣлѣахѫ. 14 и оуслыша Іродъ ц(а)рь. ꙗвѣ бо. г(лаго)лаше. 15 и инии же г(лаго)лахѫ ꙗко пророкъ ѥстъ ꙗко единъ пророкъ. 16 nema: сь естъ. мрътвыихъ. 17 съвазавъ. брата. 18 брата. 20 послоушаавъ. творѣаше. 21 приспѣвшоу mj. приключьшю са γενομένης. 22 дъщи еѫ mj. дъщери еꙗ. оугоди mj. оугождьши ц(а)рь. 23 аще просиши до полъ царства моего, дамь ти. 24 ima: рече poslije: своеи. чьсо. 25 ц(а)рю. да ми даси н(ы)нѣ на блюдѣ. 26 ц(а)рь клатвы ради mj. за клатвы. 27 царь. спекоулатора mj. воина. 28 на блюдѣ mj. на мисѣ. 29 оученици его придошѫ и възашѫ. 30 все. 31 почиите mj. почиите nema: и исходѧщии. 32 идоша. 33 и mj. ꙗ iza познашѫ grč. αὐτόν. текоша mj. притѣша. 34 и м(и)л(о)ср(ъ)дова о нихъ mj. и мили емоу быша. бѣхѫ бо mj зане бѣхѫ. 35 бывшоу mj. минѫвъшоу. пристѫпьла opako napisano mj. пристѫпльше. оуже часъ mj. година. 36 въ весехъ. чьсо. 37 nema: хлѣбы. 38 колико хлѣбъ имате. nema: хлѣбъ iza пять. 39 nema: на сподъ. 40 възлегоша. десяти. 41 приимъ. nema: пятъ. хлѣбы. mj. хлѣбъ. дааше. 43 възашѫ. кошъ. 44 ꙗдшиихъ. 45 понуди mj. оувѣди. корабль. Видсаидѣ. 46 молити. 47 корабль. на земли. 48 вѣтръ противенъ. и четврътыи часъ нощныи mj и при четврътѣи стражи нощьнѣи. хотѣаше ἤθελε миничти ж. 49 ходащъ по морю. непьщевахѫ mj. непьщеваша ἔδοξαν. възва ꙗ mj. възъваша ἀνέκραξαν. 50 възматошѫ. 51 корабль. nema: въ себѣ. дивлѣхѫ. оужасаахѫ je riječ ispravljena ispred -хѫ. 52 бѣаше бо mj. нъ бѣ. окаменѣно. 53 прѣахавьше придоша mj. прѣѣвъше придѫ. Геннисареѳьска. 54 nema: же 55 прѣтекоша. начаша. приносити stoji iza болѧщаѫ. слышахѫ. 56 (и ꙗможе) аще mj. колиждо. веси. или. распѫтиихъ. молѣхѫ. прикоснѫти. прикасаахѫ. спасаахѫ са mj. съпасени бываахѫ ἐσώζοντο.

VII. 1 дроуꙁии mj. едини. пришедшии. 3 Жидове mj. Юдеи. аще
не търъще оумыѫтъ рѫкоу. прѣданиѥ τὴν παράδοσιν. 4 тръжища mj.
коупла. и ино много естъ еже прѣѩша (mj. приѩса) дръжати, и по-
грѫжаниѥ (mj. нръщениѣ) стъклѣницамъ. 5 въпрашахѫ и фарисеи. по
прѣданию. 6 о васъ лицемѣрѣхъ. си mj. сии. сръце, tako bez nijedne
oznake da je ispalo дь. 7 веꙁ оума mj. въ соуе nema: оучаще.
дръжѫще ꙁаповѣдии чл(о)в(ѣ)чъскъ. 8 оставивше. погрѫжениѥ mj.
кръщениѣ. стъклѣницамъ. nema: подобъна. 9 г(лаго)лааше. отъмещете
mj. отъметаате. 10 твоего mj. своего. твоѫ mj. своѭ. ꙁлѣсловитъ
mj. ꙁълословитъ. и mj. ли. смр(ъ)тиѫ. 11 и mj. ли. коварванъ mj.
корван. 12 оставлѣете. ничьтоже створи о(тъ)цоу. или. 14 весь. г(ла-
го)лаше. раꙁоумѣите. 15 въ mj. во. не можетъ. его mj. и. и та. 16
имѣѫи mj. аще кто имаатъ. 17 вьниде І(соу)съ. 18 раꙁоумѣете.
въсе mj. вьсѣко. чл(о)в(ѣ)къ. 19 сквоꙁѣ проходъ mj. сквоꙁѣ афедронъ.
21 иꙁ ѫтрѣ mj. иꙁ оутрьѫдѫ. отъ ср(ъ)д(ь)ца исходатъ помышлениѥ
bez чл(о)в(ѣ)ч(ьс)ка. 22 лѫкавства стоудодѣаниѥ. око лѫкаво. врѣдио
слово mj. власфимиѣ, прѣꙁоръ mj. грѣдыни. беꙁоумие. 23 оскврѣ-
ниѣатъ. iza чловѣка dodaje se: иже имать оуши да слышитъ. 24
сидонъскы. и вьшедъ въ домъ никомоу же хотѣаше да би и чоулъ.
25 юже имѣ дъщи доухъ нечистъ. 26 жена же вѣ Іллиска (mj. ѥ-
ili Єлиньска, с je natpisano), Срьыни финикисаныни mj. вѣ поганыни
Сурофиникиссаныни γυνὴ Ἑλληνὶς Συροφοίνισσα молѣше. и да вѣсъ
ижденетъ иꙁ дъщере ѥѩ. 27 І(соу)съ же рече еи: не врѣꙁи mj. остани
ἄφες. чадъ mj. чадомъ. и покрѣщи псомъ. 28 отвѣща и глагола емоу
mj. отъвѣщавъши рече емоу. и'си дѣтии mj. дѣтескъ. 29 ꙁа се ради
слово иди. 30 въ домъ свои mj. домови. 30 иꙁшедъшъ, ali je ꙁ
kasnije natpisano. 31 междоу. Декаполенскы. 32 приведошѫ. нѣма
mj. гѫгъниваа. 33 и поимъ единого. плюнѫвъ mj. плинѫвъ. 34 въ-
дъхнѫвъ г(лаго)ла. ефата. 35 раꙁврьгоста сѩ слоуха емоу. ваꙁание
ѫꙁыка mj. ѫꙁа ѩꙁыка. г(лаго)лааше право mj. чисто grč. ὀρθῶς. 36
въ имъ mj. имъ тъ. ꙁапрѣщааше mj. ꙁаповѣдааше. проповѣдахѫ. 37
дивлѣхѫ сѩ. nema: вьсе. глоухыимъ. нѣмыимъ.

VIII. 1 въ ты же д(ь)ни ꙁѣло многоу народоу сѫщоу. и не има-
щимъ чьсо ѩсти приꙁвавъ І(соу)съ. 2 народъ сии. оуже. чьсо. 3
пришли сѫтъ. 4 отъ кѫдоу кто сиѩ ꙁде въꙁможетъ насытити. 5 ре-
кошѫ 6 на ꙁемли. приимъ. nema: тѫ. дааше. прѣдъполагаѫтъ. 7
nema drugo: и. ѩша. въꙁаша. 9 вѣахѫ же ѩко ѩдъшиихъ. 10 и
вълѣꙁъ авие въ корабль. Дальмафанискы (коу je zaostalo u peru). 11
иꙁыдошѫ. ищѫще. искоушаѫще. 12 родъ съ. ꙁнаниe mj. ꙁнамениe, ме
je u peru zaostalo. 13 оставль. 15 фарисеиска. 16 имамы, ali je ι

od ы crnije od ostaloga. 17 помышлѣѥте. не оу ли. ima: ли iza ѥще, a ne iza: окаменено. 19 пѧти тысѧщь. испльнь pripisano je sa strane crnijom tintom, da ide iza приꙗсте. 20 и егда седьмь четырем тысѧщамъ колико кошницъ оукроухъ приѩсте. 21 г(лаго)лаше. сьмыслите mj. раꙁоумѣсте συνίετε 22 Витсаидѫ. приведошѧ. 23 иꙁ веси. плюнѫвъ . . възложи. mj. плинѫ . . и въꙁ . . 24 виждѫ mj. ꙁьрѭ. чловѣкъ и дѫбие mj. чловѣкы ѣко древо. 25 емоу mj. и проꙁрѣти. отвори сѧ mj оутвори сѧ. 26 вь веси. 27 въ веси. nema: г(лаго)ла имъ. нарицатъ mj. г(лаго)лѭтъ. 29 нарицете mj. г(лаго)л(е)те. 31 подобаетъ. чловѣчьскомоу. отъ старецъ и книжникъ, и оубиеноу. третии д(ь)нь. 32 приимъ Петръ начатъ ставлѣти и mj. прѣтити емоу 33 ꙁа ма mj. ꙁа мъноѭ. божиа. 34 и по минъ грѧдетъ. 35 nema: аще. ‚еуаггелиꙗ‘ моего. nema: тъ. 36 каꙗ. ти mj. и. 37 что ли mj. что бо. 38 прѣлюбодѣиницѣмъ и грѣшнѣамъ. чловѣчьскыи.

IX. 1 и г(лаго)лааше имъ: аминъ. дроуꙁии mj. едини. ꙁьде. оуꙁрѧть mj. видѧтъ. ц(а)рствие. 2 дьнь (ispisano). особь ѥдины. 3 и риꙁы его бышѫ бльщаще сѧ mj. льщаща сѧ. ꙗцѣх же не можеть бѣлильникъ mj. гнафеи на ꙁемли. 4 Моисеомъ. бѣста. съ І(соу)сомь. 5 ꙁде. кѫща mj. скинны. Мосии. 7 ima: г(лаго)ла iza: облака. въꙁлюбленыи. 8 не видѣше к томоу нѫ І(соу)са. 9 ѥже иꙁ мрътвыихъ въскрьснетъ. 10 и слово оудрьжашѫ въ себѣ питаѫще mj. сътѧꙁаѭще сѧ. 11 подобаетъ прити прѣжде 12 вьсе. чловѣчьстѣ. похоулаты и mj. оучинчьжатъ и. 15 абие. весь. оужасошѧ сѧ. цѣловахѫ сѧ. 16 стѧꙁаете сѧ. 17 приведохъ. 18 и иже идеже. раꙁбиетъ. скрьжещетъ. оцѣпенѣѥтъ. рекохъ. въꙁмогошѧ. 19 nema: емоу. невѣрныи. ima: вы ispred трьпла. 20 принесошѧ. 21 отнелиже. иꙁ дѣтьска mj. иꙁ отроучины παιδιόθεν. 22 многажи mj. мъножицеѭ. 23 вѣроуѭщомоу. 24 невѣрноу (ispred toga istrugana su tri četiri slova). 25 нечистомоу. иꙁыди mj. иꙁити. 26 ꙗко многымъ г(лаго)лати mj. мъноꙁи г(лаго)лахѫ. 27 имъ mj. емъ. 28 въшедшоу. въпрашаахѫ. въꙁмогохомъ. 29 нѫ тьмио. 30 тѫдоу. никтоже mj. къто. 31 прѣдает сѧ. mj. прѣданъ бѫдетъ. оубиѭтъ. оубиенъ. д(ь)нь. 32 боꙗхѫ сѧ 33 придошѧ mj. приде ἦλθεν (vaļda je prevoditeļ čitao ἦλθον). оученикы своꙗ mj. ꙗ αὐτούς. помышлꙗсте 34 мльчахѫ. nema: къ. стѧꙁашѧ сѧ. болии. 35 приꙁва mj. гласи. мини. 36 приимъ. nema: постави обьмъ. и mj. е. 37 иже ли аще. приемлеть. мене не приемлеть пославшаго мѧ. 38 иного mj. едииого. 39 еже mj. иже. о моеѧ имени. ꙁлословесити. 40 nema 41 въ имѧ мое. 42 добрѣе ес емоу. жрьнъвныи. въврьженъ бѫдеть mj. въврьгѫтъ и grč. βέβλητ 43 съблажнѣеть. добрѣе. бѣдникомъ mj. маломощиꙗ grč. κυλλόν.

житие mj. животъ. имащоу. въ юзеро огньно не гасащее mj. въ ѣеонѫ въ огнь не гашѫщии. 44 оумираетъ. оугасаетъ. 45 съблажнѣеть. добрѣю. въ житие mj. въ животъ. имащи. въ езеро огньное негасащеѥ. mj. въ ѣеонѫ, въ огнь не гашѫщии. 46 оумираеть. оугасаѥть. 47 съблажнаеть. добрѣю. ц(а)рствие. имащоу. въ юзеро огньное. 48 оумираетъ. оугасаеть. 49 вьсь mj. вьсѣкъ. 50 миръ имѣите междоу собоѫ.

X. 1 придоша. обиүаи имѣ. оуүааше. 2 фарисеи. женѫ мѫжоу поущати. 3 Мѡүси. ispred: повелѣ ima: они же рѣша. 4 Мѡүси. отпоустити mj. поустити. 7 poslije матерь ima: своѫ. nema: къ. 8 бѫдета оуже. нѣста. 9 разлѫүаетъ. 10 о сем же. 12 поустить mj. поущъши. ima: сии pred посагнеть. принесоша. да ихъ присажеть mj. да ѩ коснетъ ἵνα ἅψηται αὐτῶν. 14 реүе mj. г(лаго)ла. таццѣхъ: s prva bilo je samo цѣхъ, kasnije je visoko T sprijeda dopisano i a natpisano nad ц. ц(а)рство небесноѥ mj. божие. 15 nema: аминъ. приметъ ц(а)рствиꙗ божиꙗ. 16 обьемь е. благословлѣше. 17 исходащоу. притекъ нѣкто юдинъ поклони са προδραμὼν εἷς mj. приде единъ и поклонь са. и въпрашааше и. благыи. приимѫ mj. наслѣдъствоуѭ κληρονομήσω. 19 прѣлюбы. не оубии. не лъжепослоушьствоуи mj. не лъжа съвѣдѣтельсвоуи. матерь твоѫ. 21 poremećeno je, iza емоу ima: аще хощеши съвръшенъ быти, единого еси не доконүалъ; иди . . нищимъ. на н(е)б(е)си. и приидн. nema: ходи. 23 ц(а)рство. 24 о словесьхь. nema: үада. оупоъаѫщиимъ. ц(а)рство. 25 скозѣ оуши игаинѣ. ц(а)рство. 26 быть. 27 възърѣвь же. не мощно mj. не възможъно. иѫ не отъ бога. все бо възможно отъ бога есть. 28 вьсе. идохомъ. 29 оставилъ естъ mj. оставитъ grč. ἀφῆκεν. или mj. ли svuda. братиꙗ. nema: ли отьца или матерь. nema: и еванѣелиѣ. 30 сто краты боле mj. сторицеѭ bez: боле. nema: нынѣ братиꙗ. матере. 32 ima: ѩ iza варѣѩ. nema: и послѣдь градѫще боѣахѫ са. поимъ. nema: І(соу)съ. 33 үловѣүьскыи. прѣдасть са mj. прѣданъ бѫдетъ. nema: и кънижъникомъ. ѩзыкомъ. 34 д(ь)нь. 35 и прѣдъ нь придоста с(ы)на Zеведеова Іаковъ Іоанъ г(лаго)л(ѫ)ща. просивѣ оу тебе. 37 рекоста. а дроугы о шоуѭѫ mj. и единъ о шюѭ. 38 үьсо. үѣшѫ. и mj. ли. 39 рекоста. үѣшѫ. кр(ъ)щѫ са. 40 о шоуѭѭ. дано юсть mj. естъ оуготовано ἡτοίμασται. 41 негодоваша mj. наүаса негодо…и grč. ἤρξαντο ἀγανακτεῖν. Іаковѣ. 42 мнащии. съдолѣвааать mj. …тоштъ κατακυριεύουσιν. nema: и pred: велицииі. 43 nema: же. …гъ mj. бѫди. 46 придоша. исходащоу. Єрихона.. с(ы)нъ слѣпца, а …меовь je hrđavijom tintom pripisano nad: слѣпца i Варѳимеи. …наѫ mj. хлѫбаѩ. 47 наүа. І(соу)се. 48 пауе звааше mj. изаиха въ-

нищѣше. с(ы)ноу. 49 рече имъ: възгласите и mj. възгласити φωνηθῆναι и възгласишѫ mj. зъвахѫ grč. φωνοῦσι. тиѧ mj. та. 51 чьто mj. чесомоу. слѣпыи mj. слѣпецъ. равврии.

XI. 1 Витфагиа. Виѳанина. елеоньстѣ. 2 г(лаго)ла mj. и г(лаго)ла въ на mj. нѧѭ. жрѣба привѧзано, на не же. 3 дѣета. трѣбоуеть. абие пакы. само mj. сѣмо. 4 идоста и обрѣтоста. дверехъ. отрѣшиста mj. отрѣшаашете. 5 дроузии же mj. и едини. стоѩщиихъ. г(лаго)лаахѫ. дѣета. 6 рекоста. заповѣда Ісоусъ. 7 приведоста. 8 ломѣахѫ mj. рѣзаахѫ. дрѣвъ. 9 ходѧщии mj. ходѧще. грѧдѫщии mj. ходѧщеи. 10 грѧдѫщее ц(а)рство. г(оспод)а. 11 въ цр(ь)кве. вьса. оуже. Виѳанина. 12 на оутриа mj. и въ оутрьнии. Виѳанина. 13 листвие. оубо чьто. ничьсоже. nema: на неи. не бо бѣ. 14 отъ тебе никтоже въ вѣкъ не снѣждь (φάγοι) плода. слышахѫ. 15 и придошѧ пакы въ Іер(оу)с(а)(ли)мъ въ цр(ь)кви. 16 и не дадѣаше да кто мимо несеть съсѫды. сквозѣ цр(ь)квь. 18 ереи. быша оубили mj. бѫ погоубили. дивлѣаше сѧ mj. дивлѣахѫ сѧ. 19 вънъ. 20 за оутра mj. ютро. (оусъх̑ѣ). 21 смоковницѫ. 23 аминъ бо. иже аще. размыслить mj. оусѫмьнить. бываеть. nema: аще ispred еже. 24 елико аще приимете mj. приемлете. 25 небесныи. 26 отпоущаете mj. отъпоустите. н(е)б(е)сныи mj. иже въ н(е)б(е)с(е)хъ съгрѣшениии. 27 придоша въ цр(ь)кви. ходѧщоу. придоша. иереи mj. архиереи. 28 властиѧ mj. областиѭ. или mj. и. власть mj. область. се mj. си. 29 ima: вы iza: въпрошѫ. властиѫ mj. областиѭ. 30 кѫдоу. съ небесе. 32 пророкъ бѣ mj. пророка. 33 вѣмы, za tim dodaje se: І(соу)съ же отвѣщавъ г(лаго)ла имъ. ни азъ же. се mj. си.

XII. 1 плетомь mj. оплотомь. тѣскъ mj. точило. създа. вѫда mj. вѫдасть. 3 и имъше. 4 оубишѫ многы ины. 5 оубиваѭще mj. оубиѣѭще. 6 възлюбенаго. посла и того послѣди къ нимъ. оусрамлѣвать mj. посрамлѣѭть. 7 они же тажателе видѣвше и грѧдѫщь. причастникъ mj. наслѣдъникъ. оубиимъ. причастие его mj. достоѣние. 8 и имъше и. изврьгошѫ и вънъ. 9 господинъ (ispisano) mj. г(оспод)ь. 10 ни сихъ ли книгъ чьли есте. негодоваша mj. не врѣдоу сътворишѧ. въ зачало mj. въ главѫ. 12 къ нимъ притча рече. отидошѫ. 13 дроугыѧ mj единъы. фарисеи. Іродиѣнъ, да быша mj. да бѫ. 14 врѣжеши mj. родиши. въ истинѫ. iza оучиши ima: рьци оубо намъ. 1[k] лицемѣрьство, окоушаете. 16 принесеша. 17 кесарева въздаите кес реви а божиа б(ог)оу. 18 придошѫ. въпрашаахѫ и глаголаще (isp sano). 19 не Моуси ли. брать. братъ емоу. братоу своемоу mj. брат своего. 20 седмь же братиа бѣ и пръвыи поѩть. племе(не) mj. с

ревноста. 20 на mj. ны. приходаи mj. градъıи. или mj. ли. 21 въ тъ же часъ исцѣли. ѕлыихъ. слѣпыимъ. дастъ mj. дарова. 22 шедъша. Ю(а)ноу. еже mj. яже. благовѣстать. 24 оучениикома mj. вѣстьникома. къ народомъ г(лаго)лати. чьсо. изыдосте видѣти. 25 чьсо. изыдосте. мякы ризы облѣчена mj. макъками ризами одѣна. въ крьмли мноѕѣ сѫще mj. и нищи сѫще. цр҇кииихъ. 26 изыдосте. пр(о)р(о)ка. 27 сь бо. посла. оуготовить. 28 nema: же. рожденыихъ. ц(а)рстви. болии есть его. 19 людие vaļa čitati kraticu люе. оучастие емлащеи mj. мытаре. оправдаша. 30 фарисеи. книжьници mj. ѕаконьници. отвръгоша. 31 nema: оубо. 32 тръжищи. повѣдаютъ mj. приглашающемъ глаголатъ mj. глаголющемъ. свирихомъ mj. пискахомъ. и плакахом са mj. ръıдахомъ. 34 члоеѣчьскыи. идъıи. съ mj. се 35 отъ всѣхъ тадъ. 36 нѣкыи mj. единъ. фарисеи. 37 фарисеовѣ. стъклѣницѫ благовоньны масти mj. алавастръ мурроу. 38 миромъ. 39 фарисеи. аще би пророкъ былъ. 39 ima: иже iza: жена. прикасает са. емоу mj. еиь, ali je od ъ načiňeno kasnije ѵ, dakla isprva: емъ. 40 nema: отъвѣщавъ. 41 вѣста давшоу ѕаимъ mj. вѣсте ѕаимодавъцоу. нѣкомоу mj. етероу. nema: бѣ. пати сътъ сребръникъ mj. патиѭ сотъ динарь. патиѫ. 42 nema: има. которыи. nema: оубо. 43 мьнѭ оубо mj. непъщюѭ. множае mj. ваще. 44 Симоноу рече. вънидохь. да mj. дастъ. сльѕами ноѕѣ мои намоуи mj. омоуи. 45 целованиѭ mj. лобъѕаньѣ. от неаиже вънидохъ. 46 масломъ mj. олѣемь. си же муромъ помаѕа ноѕѣ мои. 47 отдают са mj. отъпоущаютъ са. мноѕии. ѕѣло mj. мъного. nema: са iza: отъда. маломъ mj. мьньшьми. 48 отдаѫт са тебѣ mj. отъпоущаютъ ти са. 49 начаша. ико mj. иже. отдаетъ mj. отъпоущаатъ.

VIII. 1 веси. благовѣствоуѫ. ц(а)рствие. 2 нѣкыѫ mj. едины. бѣшѫ. исцѣлены отъ недѫгь и ранъ и д(оу)хъ ѕлыхъ. нареченаа. иѕ неяже седьмь бѣсъ иѕиде. 4 раѕоумѣвающоу. градащиимъ. nema: г(оспод)ъ. притчеѫ. nema: сиѭ къ нимъ. 5 сѣıатъ. н(е)б(е)сныа. 6 на камени. прозѧбь. по неже mj. ѕане. 8 на ѕемли. проѕѧбъ. сътощи соугоубъ mj. сътократицеѭ. 9 въпрашахѫ. 10 вамъ дано естъ. ц(а)рствиѫ. не слышать (ispravļeno je od druge riječi) mj. раѕоумѣютъ. dodano je: и. 12 слово има iza слышащеи. имше. 13 слышатъ mj. оуслышатъ. са mj. сии. 14 си mj. сии. отъ печали и богатьствиѫ. житиискыми. не свръшаѫть плода mj. и не до връха плода творатъ. 15 слышще. 16 покрываетъ. или. подъ одромъ подлагаетъ. въѕлагаѫть. входащии. 17 явил са. 18 а иже mj. и иже. 19 братиѫ. можаахѫ. братиѫ. 21 братиѫ. си mj. сии. 22 д(ь)нии. корабль. прѣидѣмъ. прѣидошѫ mj. въѣдѫ идѫщемъ mj. ѣдѫщемъ. 23 боурѣ вѣтръна.

се бѫдеть. 31 а словеса моѣ не имать прѣити, οὐ μὴ παρελθῶσι mj.
не прѣидѫтъ. 32 часа. 33 iza блюдѣте сѧ ima: бъдите 34 хода
mj. ѡхода. оставить (bice za: оставль ἀφείς) mj. остави. вратарю
mj. вратьникоу. блюдеть mj. бьдитъ. 35 г(осподи)нъ или. nema:
въ ispred полоуношти. въ коурогласшение mj. кокотогласшение. ili за
оутра mj. ли ютро. 37 а еже вам г(лаго)ла: бьдите, вьсѣмъ г(лаго)лѧ.
XIV. 1 бѣаше. дню mj. дьноу. льстиѧ. имше. 2 г(лаго)лаахѫ. праз-
никъ. плищъ въ людехъ mj. млъва людемь. 3 сѫщоу. nema: емоу.
Виѳании. възлежѫщоу. стъклѣницѫ помазаниѧ mj. алавастръ хризмы.
нардъна и пистикиниа драгааго съвръшена и скроушивши стъклѣницѫ
mj. алавастръ, 4 дроузии mj. едини. негодоуѫще. по чьто mj. вь
чемъ. помазанию mj. хризмъиаѣ. 5 се помазаниe продано mj. си
хризма продана. сътъ. nema: сѧ. 6 чъто ей троудъі дѣете mj. ѭ
троуждаате. 7 ima: имъ iza творити. 8 помазати mj. похризмити.
9 идеже аште пропокѣст сѧ евангелие се. 10 Іскариотъскыи. 11 дати
сребръникы. nema: въ. 12 прѣвыи. опрѣснокъ. где mj. къде. ima:
да ispred шедше. 13 сърашетъ ва чловѣкъ mj срашета вы. въ ка-
мѣници mj. скѫдьльницѣ. 14 где обитѣльница mj. обитѣль. 15 во-
гатицѫ mj. горьницѫ. оуготоваите. 16 изыдоста. придоста. обрѣтоста.
оуготоваста. 18 ядыи. 19 начаша. nema: и тѫжити. 20 nema: съ
мъноѭ. 21 писано есть. лоучѣ mj горе. чловѣчьскыи. прѣдастъ сѧ
mj. прѣдаатъ сѧ. добрѣ mj добро. емоу би было. чловѣкъ тъ. 22
приимъ. iza хлѣбъ ima: хвалѫ въздавъ б(лагос)л(о)вивъ (s natpisa-
nim c.) 25 nema: же. оуже. пиѫ ново mj. пьѭ ино. въ ц(а)рствѣ.
26 изыдоша. 30 nema: ты. сиѫ mj. сьѭ. второе mj. въторицеѭ.
коуръ mj. кокотъ. 31 Петръ mj. онъ. лоучитъ mj. ключитъ. 32 при-
доша. Геѳсимани. зде. 33 поѫ. 34 бѫдѣте зде mj. пождѣте сѫде.
35 мошно mj. възможно. часъ: nad часъ natpisano je kasnije: ша,
te se čita: чаша. 36 въсе мошно тебѣ есть. юже mj. еко. ты mj.
тъ. 37 не възможете ли. 38 бьдиꙉе pisano za бьдите, a dodano je:
оубо. nema: есть. 40 бѣсте тѫжьцѣ mj. тяготнѣ. оумѣахѫ. бышѫ
mj. бѫ. 41 третие mj. третицеи. проче. коньць mj. коньчина. прѣ-
даетъ сѧ. 43 Іюда Іскариотъскыи. nema: мъногъ. съ дрѣкольі. nema:
и кънижъникъ. 44 г(лаго)ла имъ. тъ есть, имѣте и и ведѣте и. 45
пришъдъ. пристѫпи. г(лаго)ла, 46 иша. 47 архиерѣиска. 48 изыдосте.
съ орѫжиемъ и дрѣкольі. 49 въ цр(ь)кви. 51 единъ нѣтко юноша
одѣанъ. ѫшѫ mj. иса. 53 ведошѫ. архиереомъ сънидошѫ жрьци
mj. архиереи. 54 и Петръ же архиереискъ. 55 сънмь. послоушьства
mj. съвѣдѣтельства. оубиютъ. 56 лъжеве послоушьствоваахѫ на нь и
равнопослоушьствованиѩ не бѣахѫ. 57 нии же послоушьствоваахѫ на

нь г(лаго)л(ю)ще. 58 слышахомъї н. цр(ь)кве. 59 то н тако не бѣ.
послоушьство mj. съвѣдѣтельство. ихъ mj. имъ. 60 отвѣщаеши. ничь-
соже. се mj. сии. послоушьствоуатъ. 61 І(соу)съ mj. онъ. ничьто.
отвѣщавааше. пакы же. 62 чловѣчьска. небесными. растрьза г(лаго)ла.
чьто и. послоухъ mj. свѣдѣтель. 64 врѣдъная словеса mj. власфимиѭ.
nema: его. мнѣѥть. осѫдиша mj. осѫдишѧ. и быти повинна. 65 на-
чаша: ш je kasnije natpisano nad ч. дроузии mj. едини. оударии.
въ mj. за. ѥмлѣаше 66 Петроу. архиерейскъ 68 знаѫ mj. оумѣѭ. и
ишьдь вънъ mj. и изиде вонъ. авие коуръ възгласи mj и кокотъ
вьспѣтъ. 69 и рабa видѣвши и пакы. съ отъ нихъ естъ. 70 въ далѣ
mj по мънегоу. въ истинѫ и ты. nema: иво Галилѣанинъ еси. 71
нача. 72 второе mj. въторицеѭ. коуръ mj кокотъ, oba puta. начьнъ
плакааше сѧ mj. начатъ плакати сѧ.

XV. 1 авие. на оутрнѭ. сътворишѧ книжници съ съньмомъ. ве-
доша и прѣдашѧ. 2 ц(а)рь жидовъскъ. 3 и на нь г(лаго)лахѫ. ничь-
соже. отвѣщакаше. 4 ничьсоже. послоушьствоуѭтъ mj съвѣдѣтель-
ствоуѭтъ. 5 не отвѣща ничьсоже Пилатоу. 6 празникъ. 7 нарицае-
мыи Варавва разбойникъ съ ковникы своими съвѧзьнии. въ кровь mj.
ковѣ. 8 възъпивъ народъ начатъ сѧ mj. възъпивъше начѧсѧ въсегда
mj. присно. 9 nema: да. вамъ mj въ. ц(а)рѣ жидовьска. 10 вѣдѣше.
11 да паче разбойника отпоусти имъ Варавѫ. 12 отвѣщавъ паки.
ц(а)рѣ жидовьска. 14 г(лаго)лааше. что оубо сътвори зло. 15 Ва-
раввѫ. 16 ведошѧ. и mj. І(соу)са. сѫдильница mj. прѣторъ. весь
народъ mj. вьсѧ спирѫ. 17 облѣкоша и въ багреница mj. въ пра-
прѫдъ. 18 начашѧ. ц(а)рю жидовъскыи. 19 и биахѫ по главѣ и
тръстиѭ. колѣнѣ. 20 багреницеѫ съвлѣкше и и облѣкошѧ и. изве-
дошѧ. 21 дроугоемоу mj единомоу. Кирииеоу. грѧдѫщоу. Алезадровоу.
и Роуфовоу je kasnije sa strane pripisano. 22 приведошѧ. 23 даахѫ.
огорчено mj. оцьтьно. 24 пропеншен. раздѣлиша. метаѫще mj. ме-
таша. 25 бѣаше же часъ третии mj. бѣ же година третиѣа. пропаша.
26 ц(а)рь жидовъскъ. 27 о шоуѫѭ mj. о шюѭ. 28 скончашѧ сѧ пи-
саниe mj. събыстъ сѧ писаное. 29 хоулѣхѫ. iza покыва istrugana je
dobra trećina retka, a za tim nastavļa se: ищеи. разарѣа. цр(ь)кве.
31 такожде же и архиереи рѫгаѫще сѧ дроугъ къ дроугоу въ кни-
жникы. а себе ли не mj. али себе не. 32 ц(а)рь пропатаа. поноша-
аста. 33 бывшоу же часоу шестомоу mj. бывъши же годинѣ шестѣи.
земли. до часа ѳго mj до девѧтыѩ годины. 34 и въ часъ ѳ mj. и
въ девѧтѫѭ годииѫ. вельком. елои елои савахѳани еказаемо. на чьто
mj. въскѫѭ. 35 дроузии mj. едини. nema: виждь зоветъ mj. гла-
шаатъ. 36 исполньникъ mj. исплъны. възъньзъ. напаааше. сънѧти. 38

*

отъ горы до долоу mj. съ выше до ниже. 39 сътникъ. 40 бѣхѫ. въ
нихъ же бѣ Маріꙗ Іаковлѣ малааго и Іосиова мати и Саломи. 41
хождахѫ. 42 оуже. бывъшоу. натъкъ иже ѥсть въ сѫботѣ mj. на-
раскевьѣнии пасцѣ 43 Аримаѳеѫ. ц(а)рствиꙗ божиа. 44 оумрѣ. iza:
сътника ima: въпроси и. оумрълъ есть mj. оумрѣтъ. 45 сътника
mj. кентуриона. 46 понѣвицѫ mj. плащаницѫ. сънемъ и и обитъ и.
въ понѣвицѫ mj. плащаницѫ. двери. 47 ѕрѣаста где.

XVI. 1 вониа mj. ароматы. пришедше. сѫботѫ. придошѫ. въсиꙗвшоу
слъньцоу. 3 двернии гробоу. 4 оуѕьрѣвша и mj. възьрѣвъша ἀναβλέ-
ψασαι. велии. 5 влѣѕше. сѣдаща о деснѫѭ ихъ. оужасошѫ сѧ. 6 г(ла-
го)ла mj. рече. ѕде. положишѫ и mj. бѣ положенъ ἔθηκαν αὐτόν. 7
идѣте и рьцѣте. варѣетъ. 8 изъшедшѫ. ничьсоже. 9 въ прьвѫѭ сѫ-
ботѫ. иѕ mj. иж. седьмь mj. ·ж̅· 10 она же шедши. 11 отъ неѩ mj.
еѩ. ꙗша. 12 по сем же. 13 възвѣстиста. окѣма mj. тѣма. nema:
же. жнѫ mj. ꙗса. 14 единомоу. жестосрьдию. ꙗша. 16 бѫдътъ mj.
бѫдетъ. 17 вѣровавъшиимъ mj. вѣроующиимъ grč. τοῖς πιστεύσασι.
послѣдоуѭтъ си mj. си послѣдъствоуѭтъ. 18 недѫжныꙗ mj. недѫ-
жникы. бѫдѫтъ mj. бѫтъ. 19 ѥмоу mj. его. nema: сѣде 20 шедше
проповѣдашѫ въсѫдоу г(оспод)оу. 20 ѕнамении.

Luka. I. 1 начаша. о извѣстныихъ. nema: въ. 2 словеси. 3
хождъшоу. славныи Θеофиле. 5 ц(а)рѣ Іюдеа жърецъ mj. ереи. по
чрѣдѣ Авиании mj. отъ ефимѣриꙗ Авиѣиа. Єлисавеѳь. 6 вѣста во. 7
ни же mj. по неже. Єлисавеѳь. ѕаматорѣвьша сѧ. вѣаста. 8 nema:
прѣдъ б(о)г(о)мъ. 9 по обычаоу жрьскомоу лоучи сѧ mj. по обычаю
иерейскоумоу ключи сѧ. въшъдшоу. 10 вънь mj. вънѣ. ѳимиꙗноу. 11
кадилнааго. 13 анг(е)лъ г(оспод)нь. Єлисавеѳ. 15 великъ. прѣдъ б(о)-
гомъ mj. г(осподе)мь. вьсѣкого кваса mj. сикера. д(оу)хомъ с(ва)т(и)мъ.
16 Іѕ(раи)левъ bez д. 17 о(ть)ць. противны въ мѫдрости. 18 чьсомоу.
ѕастарѣвши mj. ѕаматорѣвъши. 19 Гавриилъ. ima iza тебѣ: си ταῦτα.
20 могыи. бѫдѫть си. 21 людие. моуждааше mj. въсиѣаше. nema:
тъ. въ цр(ь)кви. 22 opako: ишъдше mj. ишедъ же ἐξελθὼν δέ. про-
г(лаго)лати къ нимъ mj. г(лаго)лати къ людемъ. помаꙗ mj. помаваꙗ.
23 д(ь)ние. 24 Єлисавеѳь. мѣсаць пать. 25 мнѣ створи. оукориѕнѫ
моѫ mj. поношение мое. 26 шестыи. Гавриилъ. Наѕареѳъ. 29 nema:
въ себѣ. 30 рече анг(е)лъ ен. 33 въцарит сѧ. ц(а)рствию. 34 ѥжде
mj. иде. 35 и еже 36 Єлисавеѳь. с(ы)нъ. се mj. сь. шестыи. 3
иде съ тъщаниемъ въ градъ 40 Єлисавеѳь. 41 Єлисавеѳь. младенищ
радощами (ta je riječ dodana ovamo iz 44.) 42 великомъ. чрѣ
твоего mj. ѫтробы твоеѩ. 43 кѫдоу. 44 оушию. младеньць. въ чрѣ
моемь mj. въ ѫтробѣ моеи. 45 аже mj. ѣже. г(лаго)ланыимъ еи о

господа. 47 въ҆радова bez д. 49 величие. 50 на боꙗщиимы сѧ его. 51 сътворилъ естъ. растоуи. мысли mj. мыслиꙗ. 52 силиы. 53 напльни. 54 прим. 55 Авраамоу. 56 nema: и isprєd три. 57 Єлисавефи. испльнишѧ сѧ д(ь)ние mj. испльни сѧ врѣмѧ. 59 осмыи. д(ь)нь. придошѧ дѣтищѧ mj. отроуате. нарицаахѫ. 60 имѧ емоу Іо(а)нъ. 61 нь нем mj. ем. нарицает сѧ. 62 помаахѫ mj. помаваахѫ. о(ть)цоу. его mj. е. 64 отврьзошѧ. nema: авие. 65 nema: окрьсть ихъ. горнѣи mj. страни grč. ὀρεινῇ. Іюдеисцѣи. проповѣдаеми бѣхѫ. си mj. сии. 66 дѣтищь mj. отроуа. 69 Давыдовѣ. 70 ima iza пророкъ: иго. 71 изъ рѫкы. 72 с(ва)тыи 73 о(ть)цоу 74 изъ рѫкы. 76 вышнѣго. 77 оставление mj. отъпоуштение. грѣхъ нашихъ mj. грѣховъ ихъ. 78 м(и)л(о)срьдиа. посѣти mj. посѣтилъ есть. 79 въ сѣни съмрьтнѣи. 80 дѣтищь mj. отроуа nema: въ prєd Із(раи)лю

II. 1 ты mj. тъ. царѣ. вселенѫѧ. 2 владѫщоу. Кѵринноу. 3 къждо iza сѧ. 4 Назареѳъска. нарицает сѧ Виѳлеемъ. зане же. 5 nema: емоу женоѫ. 6 бысте. да родить mj. родити. 7 иы же mj. за не. 8 и пастырие бѣахѫ въ . . nema: и стрѣгѫще. 9 оу нихъ mj. въ нихъ. великомъ. 10 благовѣствоуѫ. велико. 11 д(ь)нсь. еже mj. иже ὅς. nema: г(оспод)ъ. 12 младеницъ. 13 небеснынхъ вои хвалѧщихъ. 14 на земли. 15 отидошѧ. Виѳлеема. nema: съ. иже г(оспод)ь сказа намъ. 16 придошѧ. обрѣшѧ biće griješkom ispao slog то: обрѣтошѧ. nema: же младеницъ. 17 глаголанѣамъ. о дѣтищи mj. о отроуате. 18 г(лаго)ланынхъ. nema: вьсѧ. 20 пастырие. о въсемъ еже слышашѧ и видѣшѧ. 21 нарекошѧ. отъ ангела (аггла). 22 напльшѧ griješkom mj. напльнишѧ. д(ь)ние. его mj. ею. възнесошѧ. прѣдъ г(оспо)демъ. 23 младьнѣцъ. 24 реченоѡмоу. Моусеовѣ mj. г(оспод)ни. грьлицища. или. голѫбиуища mj. птенъца голѫбина. 25 праведенъ. оутѣшении. 26 вѣ. с(ва)тынмъ. не видитъ. 27 въ цр(ь)ковь. въведоста. законноѡмоу. 28 ima: Сѵмеонъ isprєd: б(ог)а. 29 своего mj. твоего. 30 видѣстѣ. 31 griješkom dva puta: еже иже еси; 32 откръвение ἀποκάλυψιν. мзыкомъ. людии. 33 и бѣ о(ть)цъ его и мати mj. Іосифъ и мати его. г(лаго)лемынхъ. 34 iza м ńešto je istrugano. падание. 36 Асѵрнова. седьмь. 37 отхождааше отъ цр(ь)кве алчьмъ mj. охождааше постомъ. ношь и д(ь)нь. 38 чамщимъ. 40 растѣше. 41 хождаста. 42 въсходѧщемъ mj. въшедъшемъ ἀναβάντων. по обычаю. 43 и не чюста родителѣ его mj. не чю Іосифъ и мати его. 44 жща: a je od ъ ponačińeno. придоста д(ь)ни пѧть. искааста. 45 ъзвратиста сѧ. 46 обрѣтоста. 47 послоушаѫщии. 48 дивиста сѧ. єте ima isprєd чадо. 49 искааста. вѣдѣаста. въ тѣхъ ima isprєd же. 50 разоумѣста.

отъ горы до долоу mj. съ выше до ниже. 39 сътникъ. 40 бѣхѫ. въ
нихъ же бѣ Марїꙗ Ꙗковлѣ малаго и Іосиова мати и Саломи. 41
хождахѫ. 42 оуже. бывъшоу. натъкъ иже ѥсть въ сѫботѣ mj. па-
раскевьѓии пасцѣ 43 Ѡримаѳеѫ. ц(а)рствиꙗ божиꙗ. 44 оумрѣ. iza:
сътника ima: въпроси и. оумрълъ есть mj. оумрѣтъ. 45 сътника
mj. кентѵриона. 46 понѣвицѫ mj. плащаницѫ. сънемъ и и обитъ и.
въ понѣвицѫ mj. плащаницѫ. двери. 47 ѕрѣаста где.

XVI. 1 вона mj. ароматы. пришедше. сѫботѫ. придоша. въсиꙗвшоу
слъньцоу. 3 двериꙗ гробоу. 4 оуѕьрѣвша и mj. въѕьрѣвъша ἀναβλέ-
ψασαι. велии. 5 влѣѕше. сѣдаща о деснѫѭ ихъ. оужасошѫ сѧ. 6 г(ла-
го)ла mj. рече. ѕде. положишѫ и mj. бѣ положенъ ἔθηκαν αὐτόν. 7
идѣте и рьцѣте. варѣетъ. 8 иѕъшедшѫ. ичьсоже. 9 въ прьвѫѭ сѫ-
ботѫ. иѕ mj. иж. седьмь mj. ·ѫ҃· 10 она же шедши. 11 отъ неѧ mj.
еѭ. ꙗша. 12 по сем же. 13 въѕвѣстиста. онѣма mj. тѣма. nema:
же. ѫшѫ mj. ꙗса. 14 единомоу. жестосрьдию. ꙗша. 16 бѫдътъ mj.
бѫдетъ. 17 вѣровавъшиимъ mj. вѣроуѭщиимъ grč. τοῖς πιστεύσασι.
послѣдоуѫтъ си mj. си послѣдъствоуѭтъ. 18 недѫжныꙗ mj. недѫ-
жникы. бѫдѫтъ mj. бѫтъ. 19 ѥмоу mj. его. nema: сѣде 20 шедше
проповѣдашѫ въсѫдоу г(оспод)оу. 20 ѕнамении.

Luka. I. 1 начаша. о иѕвѣстнѣихъ. nema: въ. 2 словеси. 3
хождъшоу. славныи Ѳеофиле. 5 ц(а)рѣ Іюдеа жърець mj. ереи. по
чрѣдѣ Ѡвиании mj. отъ ефимѣриꙗ Ѡвиѣиа. Єлисаве̇ѳь. 6 бѣста во. 7
им же mj. по неже. Єлисаве̇ѳь. ѕаматорѣвьша сѧ. бѣаста. 8 nema:
прѣдъ б(о)г(о)мъ. 9 по обычаоу жрьскомоу лоучи сѧ mj. по обычаю
иерейскоумоу ключи сѧ. въшъдшоу. 10 вънь mj. вънѣ. ѳимиꙗмоу. 11
кадилнаго. 13 анг(е)лъ г(оспод)нь. Єлисаве̇ѳ. 15 великъ. прѣдъ б(о)-
гомъ mj. г(осподе)мь. всѣкого кваса mj. сикера. д(оу)хом с(ва)т(и)мъ.
16 Іѕ(раи)левъ bez д. 17 о(ть)ць. противиꙗ въ мѫдрости. 18 чьсомоу.
ѕастарѣвши mj. ѕаматорѣвъши. 19 Гавриилъ. ima iza тебѣ: си ταῦτα.
20 могыи. бѫдѫть си. 21 людие. моуждааше mj. ксиѣаше. nema:
тъ. въ цр(ь)кви. 22 opako: ишъдше mj. ишедъ же ἐξελθὼν δέ. про-
г(лаго)лати къ нимъ mj. г(лаго)лати къ людемъ. помаꙗ mj. помаваꙗ.
23 д(ь)ние. 24 Єлисаве̇ѳь. мѣсаць пать. 25 миѣ створи. оукориѕиѫ
моѫ mj. поношение мое. 26 шестыи. Гавриилъ. Наѕареѳъ. 29 nema:
въ себѣ. 30 рече анг(е)лъ ей. 33 въцарит сѧ. ц(а)рствию. 34 иꙗде
mj. иде. 35 и еже 36 Єлисаве̇ѳь. с(ы)нъ. се mj. сь. шестыи. 39
иде съ тъщаниемъ въ градъ 40 Єлисаве̇ѳь. 41 Єлисаве̇ѳь. младенищь.
радощами (ta je riječ dodana ovamo iz 44.) 42 великомъ. чрѣва
твоего mj. ѫтробы твоеꙗ. 43 кѫдоу 44 оушию. младенищь. въ чрѣвѣ
моемь mj. въ ѫтробѣ моеи. 45 аже mj. ѣже. г(лаго)ланыимъ ей отъ

господа. 47 възрадова bez д. 49 величие. 50 на боющиимъ са его. 51 сътворилъ есть. расточи. мысли mj. мыслиж. 52 силиы. 53 наплъни. 54 прим. 55 Авраамоу. 56 nema: и isprеd три. 57 Єлисавеѳи. испльнишж са д(ь)ние mj. испльни са врѣмя. 59 осмыи. д(ь)нь. придошя дѣтища mj. отроучате. нарицаахж. 60 имя емоу Io(а)нъ. 61 мь неи mj. еи. нарицает са. 62 помаахж mj. помаваахж. о(ть)цоу. его mj. е. 64 отвръзошж. nema: авие. 65 nema: окрѣсть ихъ. горнин mj. странѣ grč. ὀρεινῇ. Іюденсцѣи. проповѣдаеми бѣхж. си mj. сии. 66 дѣтищь mj. отроуа. 69 Давыдовѣ. 70 ima iza пророкъ: юго. 71 изъ ржкы. 72 с(вя)тыи 73 о(ть)цоу 74 изъ ржкы. 76 вышиѣго. 77 оставление mj. отъпоущение. грѣхъ нашихъ mj. грѣховъ ихъ. 78 м(и)л(о)сръдиа. посѣти mj. посѣтилъ есть. 79 въ сѣни съмрьтиѣи. 80 дѣтищь mj. отроуа nema: въ pred Із(раи)лю

II. 1 ты mj. тъ. царѣ. вселенжи. 2 владжщоу. Кγринноу. 3 къждо iza са. 4 Назареѳъска. нарицает са Виѳлеемъ. зане же. 5 nema: емоу женож. 6 бысть. да родить mj. родити. 7 ни же mj. за не. 8 и пастырие бѣахж въ . . nema: и стрѣгжще. 9 оу нихъ mj. въ нихъ. великомъ. 10 благовѣствоуж. великж. 11 д(ь)нись. еже mj. иже ὅς. nema: г(осподъ)ъ. 12 младениць. 13 небесныихъ вои хвалащихъ. 14 на земли. 15 отидоша. Виѳлеема. nema: съ. иже г(осподь)ь сказа намъ. 16 придошж. обрѣша biće griješkom ispao slog то: обрѣтоша. nema: же младениць. 17 глаголанѣамъ. о дѣтищи mj. о отроучате. 18 г(лаго)лаиыихъ. nema: вьса. 20 пастырие. о въсемъ еже слышашж и видѣшж. 21 нарекошж. отъ ангела (аггла). 22 иапльшж griješkom mj. напльнишж. д(ь)ние. его mj. ею. възнесошж. прѣдъ г(оспо)демъ. 23 младьнъцъ. 24 реченоѡмоу. Моγсеовѣ mj. г(оспод)ни. грълицища. или. голжбнучища mj. птенъца голжбина. 25 праведенъ. оутѣшениѣ. 26 бѣ. с(вя)тыимъ. не видитъ. 27 въ цр(ь)ковь. въведоста. законоѡмоу. 28 ima: Сγмеонъ isprеd: б(ог)а. 29 своего mj. твоего. 30 видѣстѣ. 31 griješkom dva puta: еже юже еси; 32 откръвение ἀποκάλυψιν. язык ѡмъ. люднн. 33 и бѣ о(ть)цъ его и мати mj. Іосифъ и мати его. г(лаго)лемыихъ. 34 iza ю ńešto je istrugano. падание. 36 Асγрнова. седьмь. 37 отхождааше отъ цр(ь)кве алучьмъ mj. охождааше постомъ. нощь и д(ь)нь. 38 чящимъ. 40 растѣше. 41 хождааста. 42 въсходащемъ mj. възшедъшемъ ἀναβάντων. по обычаю. 43 и не чюста родителѣ его mj. не чю Іосифъ и мати его. 44 сжща: ѫ je od ъ ponačińeno. придоста д(ь)ни пжть. искааста. 45 възвратиста са. 46 обрѣтоста. 47 послоушажщии. 48 дивиста са. рече ima isprеd чадо. 49 искааста. вѣдѣаста. въ тѣхъ ima isprеd иже. 50 разоумѣста.

III. 1 въ патое же. владичьствия. кесарѣ. Понтьскомоу. братоу.
Итуриеѧ. 2 жрьци mj. архиереи. Каиафѣ. 3 въ mj. во. Іордань-
скѫ. на покаяни(и)е. въ оставление mj. отъпоущение. 4 словесы. 5
кривая правая mj. стръмътьная въ правая. 7 кръстити. отъродие
ехидновии mj. ищадиѣ ехидънова. 8 Авраама. 9 оуже. мещать mj.
въметаѭть. 10 pred что ima: оучителю. nema: оуво. 11 г(лаго)-
лаше λέγει mj. г(лаго)ла. имающомоу. имыи mj. имѣяи. 12 придоша.
рекоша. 13 ничьсоже. 14 ima: ne ispred: обидите. доволни бѫдѣте
mj. довьльни бѫдете grč. ἀρκεῖσθε. 16 отвѣщаваяше же Іо(а)нъ. и
идеть mj. грядеть. крѣплии. вѧзы mj. ремене. 18 ино. благовѣство-
ваше. 19 отъ него mj. имъ. брата. 20 заключи mj. заклене. 21
людие. кръщъшоу ся и молящоу. 22 тѣлесномъ видѣниемъ mj. тѣ-
лесьнымъ зракомъ. бысть съ н(е)б(е)се. nema: възлюбленим. 23 сын.
Іліовъ. 24 Матѳаловъ. Леугиинъ Аннѣевъ. 25 Маттаѳиевъ. Езлимовъ.
Наггеовъ. 26 Маѳовъ. Матаѳиевъ Семеинъ. 27 Іониаевъ. Русаевъ.
Ѕаламѳиилевъ. 28 Адиевъ. Косамовъ. Елмодамовъ. Ировъ. 29 Іосиевъ.
Маттаѳовъ. Леугиинъ. 30 Симеонь. Іоудовъ. Іоанамовъ. 31 Мелеановъ.
Маттаѳаевъ. Наѳановъ. 33 Іоарамовъ 34 Іаковль. Ісааковъ. Ѳарановъ.
35 Салановъ. 36 Афазадовъ. 37 Матоусалань. Іеноховъ. 37 Каинановъ.
38 Сиѳовъ. божии.

IV. 1 ведѣше. 2 четыри десяти д(ь)нии. ничьсоже. 3 диаволъ. да
бѫдѫть хлѣби. 4 iza г(лаго)лѣ ima: исходящиимъ изъ оустъ. 5 възь-
ведъ. вься mj. вьсѣхъ. ц(а)рствия. 7 ima: падъ pred поклонищи.
бѫдеть тебѣ вьсе. 8 рече емоу І(соу)съ. за мя mj. мъноѭ. писано
бо есть. г(осно)доу. 9 цр(ь)ковнѣамъ. 10 долоу mj. низъ. 11 яко
на рѫкоу mj. и на рѫкахъ. да не прѣтъкнеши о камень ногы твоея.
12 рече емоу І(соу)съ. 13 вьсе mj. вьсяко. 15 тъ mj. тоу grč.
αὐτός. съборищихъ mj. сънъмищихъ. Назареѳъ. идеже mj. въ немь
же grč. οὗ. въспитанъ. nema: своемоу въ день соботъны. въ съво-
рище mj. въ сънъмище. 17 nema: и разгънжвъ кънигы. 18 благо-
вѣстити. исцѣлити. 19 проповѣдати (oba puta). 20 съборищи mj.
сънъмищи. вѣстѣ. 21 начя. д(ь)нь. 22 послоушьствоваахѫ. 23 врачь
mj. балии. зде. 24 никоторыи. приѭть mj. приятенъ δεκτός. о(ть)чь-
ствии. 25 яко многы заключи mj. заклене. земли. 26 ima: ne ispred
посланъ. Ілиа нѫ тъкмо. въ Сарепоѫ Сидоньскѫѭ. 27 бѣшѫ mj. вѣ-
ахѫ. ima: ne ispred: очисти. тъкмо. Сирьскыи. 28 наплъниша ся
вьси ярости на съборищи (mj. сънъмищи) слышѫще се. 29 възвѣ.
ведоша. на връхъ mj. до връхоу. бѣ mj. бяше. да и бишѫ съринѫли
mj. да бѫ и низърнѫли. 30 nema. 31 nema: І(соу)съ. 33 съборищи
mj. сънъмищи. нъѭ mj. ны. доухъ бѣсенъ mj. бѣса. нечисть. ве-

анномѣ. 34 премыльчи mj. остави ἔα. с(ва)тыи. 35 nema: и повръгъ
и бѣсъ по срѣдѣ изиде из него. 36 оужасение. 37 шоумъ. 38 съ
съборища mj. и -сънмища. Симоновѫ. великомъ. 40 заходащоу. во-
лѣзнѧ. възлагаѫ рѫцѣ и цѣлѣаше ѧ. 41 дѣаше mj. дѣяше. 42 вышедшоу.
придошѫ 43 благовѣстити ми подобаетъ царьствие. 44 съборищихъ
mj. сънмищихъ. nema: Галилѣисцѣхъ.

V, 1 бывшѫ mj. въ. Геннисаретьстѣ. 2 кораблица. рыбари mj. ры-
бьцы. 3 корабицоу, възънити mj. отъстѫпити. 4 и яко же. nema:
въ. вънди mj. възѣди. въмещате mj. вьметѣте. 5 въсѫ нощь mj. об
нощь всѫ. троуждъше са ничьсоже не аломъ, iza ничьсоже je nešto
istrugano. въмещемъ mj. въвръжемъ. 6 множьство многы рыбы. протръза-
лхѫ же са мрежа. 7 бѣша въ дроугыимъ кораблии. придоша. наплънишѫ.
8 I(соу)сови. 9 иже бѣша съ нимъ mj. сѫщаа. ѧша. 10 бѣста
овещмина mj. бѣсте наслѣдьника. 11 на землѫ mj. на соухо. оставльше.
идоша. 12 молѣше mj. моли. 13 абие проказенние mj. проказа. 14
повѣдати mj. г(лаго)лати. иж шьдъ. за очищение mj. о очищении.
твое mj. своемь. Моусеи въ свѣдѣние mj. во свѣдѣтельство. 15
прохождаше. събирахѫ mj. сънъмлахѫ са. и цѣлити. 16 nema: и.
17 д(ь)нии. бѣшѫ mj. бѣахѫ (oba puta) фарисеи. въсѣхъ вьсии mj.
вьсякои вьси. Іоудейскы. nema: отъ. 18 ima: носаще iza мѫжи.
19 кадоу внесѫть и mj. кѫдѫ внести и. народа дѣлѣ mj. народомъ.
кльть mj. храмъ. покровъ mj. скѫдель. съвѣсишѫ mj. низвѣсиша. съ
ложемь mj. съ одромь. по срѣдѣ Іс(оу)са mj. пр(ѣ)дъ І(соу)са. 20
оставлѣхѫть mj. отъпоущаютъ. 21 начаша. фарисеи. кто съ естъ.
хоулѫ mj. власфимиѫ. оставлѣти mj. отъпоущати. 22 nema: въ. по-
мышлаете. 23 iza рещи ima: ослабеномоу. оставлѣѧть mj. отъпоу-
щаютъ. или mj. ли. 24 чловѣчьскы на земли. оставлѣти mj. отъпоу-
щати. ослабленомоу. 25 славла. 26 славиша mj. дивъна. д(ь)нес(ь): с
napisano nad е. 27 по семь. оучастие имлаща mj. мытарѧ. Левгиѧ.
сѣдаща 28 вьсе. 29 грещение велико Левгии mj. учреждение велие Левь-
ги. оучастие имлащихъ mj. мытарь. бѣаша mj. бѣахѫ. 30 съ им-
лащими оучастие mj. съ мытари. пиете. 31 врачъ. болащии. 32
придохъ. призвати. грѣшникъ. на mj. въ. 33 алчать mj. постатъ са.
фарисеистии. 34 женан са mj. женихъ, oba puta. съ ними естъ.
тъгда же алчатъ mj. тъгда постатъ са. 36 nema: не приставлѣеть
прилоучит са mj. приключитъ са. ковагo. 37 nema: не. въливаеть.
38 вливати mj. въливати. 39 новомоу. оунее mj. лоуче.

VI. 1 вторѫѫ и пръвѫѫ mj. въторопрьвѫѫ δευτεροπρώτῳ. сѣмении.
въстръгааѫ. идѣхѫ 2 дроугии mj. едини. фарисеи. сѫботы. 3 ни ли
ѥго чьли есте. nema: са. 4 приимъ mj. прии. nema: и pred: естъ.

достоꙗше. жрѣцемъ mj. иерѣомъ. 5 г(лаго)лаше члов(ѣ)чьскыи. сѫбот: pisano сѫбо, а т над о. 6 съборище mj. сънꙗмище. емоу деснаа. 7 назираахѫ, nema: и фарисѣи. и цѣлить (bez: и). 8 вѣдѣше. мѫжеви mj. чл(о)вѣкови. имащоомоу. въставъ ста. 9 аще mj. что grč. τί. nema prvo: ли. сътворити. сп(а)сати или. 10 nema: ѥ. прострѣ. 11 наплънишѫ сѧ безоумиꙗ. 12 въ mj. во. въ мол(и)твѣ. 13 д(ь)нь. призва mj. пригласи. 14 нарече mj. именова. Андреѫ брата. Вароо-ломеа. Матоеа, Томѫ и Iакова. Алфеова. 17 nema: мъного. Тѵрска. придошѫ. ицѣлитъ. недѫгъ своихъ. 18 стражд̃ѫщии. нечистыхъ. цѣ-лѣахѫ сѧ mj. исц . . 19 весь. исхождаше и ицѣлѣаше. 20 г(лаго)лаше. 21 нищии д(о)ухомъ. ц(а)рство. алчащии, плачаштии сѧ. въсмѣете сѧ. nema: бо. на н(е)б(е)сехъ. такожде mj. по сихъ. творѣхѫ. 24 бога-тымъ. ꙗко въ соуе дѣлаете оутѣшение ваше mj. ѣко въсприꙗсте оутѣхѫ вашѫ. 25 лютѣ mj. горе. ima: мнѣ pred ѣко. лютѣ mj. горе. възърыдаете. 26 лютѣ mj. горе. добрѣ рекѫтъ такожде mj. по семоу бо. лъживиимъ. 29 биѫщоомоу въ деснѫѭ латииѫ подаждь и дроу-гѫѭ, и отемащомоу. 30 всемоу mj. въсѣкомоу. просѧщоомоу. даждь. отемлащаго. твое. 32 аще. каа. nema: ихъ. 33 вамъ mj. васъ. каꙗ. 34 заемъ. даете. чаете. пакы възати mj. въсприꙗти nema: ибо. заемъ. пакы възмѫтъ mj. въсприимѫтъ. 35 добротворите mj. благо-творите. заемъ. иничьсоже вышнѣаго. 36 милосръди mj. милостиви. ꙗкоже bez: и. 37 вамъ mj. вы. 38 прѣливаꙗща. измѣрит сѧ mj. възмѣритъ сѧ. 39 въпадета. 40 въсѣко. 41 сѫчьцъ. въ очеси. брата. бръвно. въ очеси. 42 братоу. брате. сѫчьцъ, oba puta. своемь mj. твоемь. своего mj. твоего. въ очеси братоу твоемоу. 44 отъ своего плода познаетъ сѧ. рѣжѫтъ mj. чешѫтъ емлѫтъ mj. обемлѭтъ. 45 благыи. благааго. злыи. 47 приходаи mj. грады. моа словеса. nema: азъ. 48 зиждащомоу. на камени. поводии mj. наводию. быкъши. на храминѫ тѫ mj. храминѣ тои. подвигнѫти mj. двигнѫти. на камени. 49 слышаи створивъ. създавъшомоу. nema: разори сѧ и. велико.

VII. 1 егда же 2 нѣкоемоу mj. етероу. емоу бѣ. 4 I(соу)соу. мо-лѣхѫ. ima: емоу ispred: ꙗко. 5 nema: бо. 6 не далече емоу. по-добенъ mj. достоинъ. 7 подобна mj. достоина. ицѣлѣетъ. 8 азъ бо. подъ властиѭ mj. властѣлы. имыи mj. имѣа. воины mj. воꙗ. дроу-гомоу. своемоу mj. моемоу. 9 и слышавъ I(соу)съ. обращъ сѧ и идащоомоу mj. послѣдоуꙗщоумоу. аминъ г(лаго)ла вамъ въ Iз(раи)ли толикы. обрѣтохъ. 10 обрѣтоша болащаго ицѣлевъша (ali je pro-grizeno). 11 нарекомыи mj. нарицаемыи. 12 единочадъ. 14 пристѫпль. юноше. 15 нача. nema: и дасты-и матери его. людии. 19 два нѣкаꙗ mj. дъва етера. приходаи mj. градыи. или mj. ли. nema: мѫжа

ѣкоста. 20 на mj. ны. приходан mj. градын. или mj. ли. 21 въ тъ
же часъ ицѣли. ꙃлыихъ. слѣпыимъ. дастъ mj. дарова. 22 шедъша.
Іо(а)ноу. еже mj. ѣже. благовѣстатъ. 24 оучениковa mj. вѣстьникома.
къ народомъ г(лаго)лати. чьсо. иꙃыдосте видѣти. 25 чьсо. иꙃыдосте.
мякы риꙃы облѣчена mj. макъкамн риꙃами одѣна. въ крьмли множѣ
сѫще mj. и пищи сѫще. цр̂впихъ. 26 иꙃыдосте. пр(о)р(о)ка. 27 сь
бо. посла. оуготовить. 28 nema: же. рожденыихъ. ц(а)рстви. болии
естъ его. 19 людие vaļa čitati kraticu люе. оучастие емлащеи mj.
мытаре. оправдашѫ. 30 фарисеи. книжьници mj. ꙃаконьници. отвръ-
гошѫ. 31 nema: оубо. 32 тръжищи. повѣдаѫтъ mj. приглашаѫщемъ
глаголатъ mj. глаголѫщемъ. свирихомъ mj. пискахомъ. и плакахом
са mj. рыдахомъ. 34 чловѣчьскын. ꙗдын. съ mj. се 35 отъ всѣхъ
чадъ. 36 нѣкын mj. единъ. фарисеи. 37 фарисеовѣ. стъкльницѫ бла-
говоньны масти mj. алавастръ мүроу. 38 мироимъ. 39 фарисеи. аще
би пророкъ былъ. 39 ima: ꙗже iza: жена. прикасает са. емоу mj.
емь, ali je od ъ načińeno kasnije ү, dakle isprva: емъ. 40 nema:
отъвѣщавъ. 41 бѣста давшоу ꙃаимъ mj. бѣсте ꙃаимодавъцоу. нѣкомоу
mj. етероу. nema: вѣ. пати сътъ сребрьникъ mj. патиѩ сотъ динарь.
патиѫ. 42 nema: има. которын. nema: оубо. 43 мьна оубо mj. не-
ньщюѭ. множае mj. ваще. 44 Симоноу рече. вънидохь. да mj. дастъ.
сльꙃами ноꙃѣ мои имоути mj. омоуи. 45 целованиꙗ mj. лобъꙃаньѣ.
от нелиже вънидохъ. 46 масломъ mj. олѣемь. си же мүромъ помаꙃа
ноꙃѣ мои. 47 отдаѫт са mj. отъпоущаѫтъ са. многпи. ꙃѣло mj.
мъного. nema: са iza: отъда. маломъ mj. мьньшьмн. 48 отдаѫт са
тебѣ mj. отъпоущаѫтъ ти са. 49 начашѫ. ꙗко mj. иже. отдаетъ mj.
отъпоущаатъ.

VIII. 1 веси. благовѣствоуѫ. ц(а)рствие. 2 нѣкыѫ mj. едины. бѣшѫ.
нцѣлены отъ недѫгь и ранъ и д(оу)хъ ꙃлыхъ. нарeченаа. иꙃ неѩже
седьмь бѣсъ иꙃиде. 4 раꙃоумѣваѫщоу. градащиимъ. nema: г(оспод)ъ.
притчеѫ. nema: сиѭ къ ниимъ. 5 сѣꙗтъ. н(е)б(е)сныа. 6 на камени.
проꙃѧбь. по неже mj. ꙃане. 8 на ꙃемли. проꙃѧбъ. сътощи соугоубъ
mj. сътократицеѭ. 9 въпрашахѫ. 10 вамъ дано естъ. ц(а)рствиꙗ. не
слышатъ (ispravļeno je od druge riječi) mj. раꙃоумѣѭтъ. dodano je:
и. 12 слово има iza слышѫщеи. ниже. 13 слышѫтъ mj. оуслышатъ.
си mj. сии. 14 си mj. сии. отъ печали и богатьствиꙗ. житиискыми.
не скрьшаѫтъ плода mj. и не до връха плода творатъ. 15 слы-
шаще. 16 покрываетъ. или. подъ одромъ подлагаетъ. въꙃлагаѫть.
въходащии. 17 ꙗвиа са. 18 а иже mj. и иже. 19 братиꙗ. можаахѫ.
20 братиꙗ. 21 братиѫ. си mj. сии. 22 д(ь)нии. корабль. прѣидѣмъ.
23 прѣидошѫ mj. вѣдѫ идѫщемъ mj. ѣдѫщемъ. 23 боурѣ вѣтръиаа.

сконуавахѫ са и въ бѣдѣ бѣахѫ mj. и въладахѫ са. 24 пристѫпльше.
iza настаникче ima: сп(а)си ны. погыбнемъ. водноѡмоу. оуладже. 25
гдѣ. кто оубо есть съ. 26 прѣидошѫ. Гадариниѫ. Галилеѭ. 27 и ишед-
шем же имъ. нѣкыи mj. единъ. отъ многъ лѣтъ. 28 nema: и iza:
І(соу)са. недикомъ. 29 неуистоѡмоу. растръзаѫ ѫжа διαρρήσσων τὰ δεσμά
mj. растрьзавъ жѫзы.. своѕѣ. 30 како mj. уто τί. ти есть има. ле-
геонъ. въниидошѫ. 32 na kraju dodano: въ ты внити εἰς ἐκείνους
εἰςελθεῖν. 33 nema: же. nema: въниідѫ. 35 изыдошѫ. придоша. обрѣ-
тошѫ уловѣка сѣдаща. изыдоша. 36 nema: и бѣсновавыи. 37 весь.
Гергесиньскыи mj. Гадариинъскыи. корабль. 38 излѣзоша. отпоусти
же и І(соу)съ. 39 вonline. nema: и ispred иде. 40 приатъ и. 41
nema: къ І(соу)соу. съборищоу mj. сънъмищѣ. nema: свои. 42 едино-
уада емоу бѣ. 43 въ теуении кръвнѣмъ. двою. врауемъ mj. балиѣмъ.
издаавъши. имѣние свое. ицѣлѣти. 44 пристѫпльши. съ зажда mj.
съ сзада. польцѣ mj. въскрилии. теуение кръви mj. токъ кръве. 45
косндѫвыи, oba puta. 46 ишедшѫм. емоу, ali je od оу kasnije nači-
ńeno ъ: емъ. повѣда. nema: емоу. ицѣлѣ. 48 І(соу)съ mj. онъ.
49 ѥще же ѥмоу. нѣкоторыи отъ старѣишины съборъска mj. единъ
отъ архисинагога. оумрѣ. 50 нѫ тъкмо 51 не да вънити съ собоѫ
никомоуже тъкмо Петроу. о(ть)цоу. матере. 52 плакахѫ nema: еи.
iza оумръла ima: д(ѣ)в(и)ца. 53 griješkom: рѫгаахѫ. оумьрѣ. 54
въиъ вьсе. имъ mj. емъ 56 оужасоста. никомоуже не повѣдати бывъ-
шаагo.

IX. 1 nema: І(соу)съ. 2 проповѣдати. ц(а)рствие. 3 жезла. меха
mj. пиры. 4 тѫдоу. 5 nema: и ispred прахъ. истрасѣте. 6 своѕѣ
веси. благовѣствоуѭще. въсѫдоу. 7 слышавъ уетврътовластиикъ. бы-
ваѭщее. вьсе. г(лаго)лемо бѣ отъ дроугыхъ mj. глаг(о)лъ бѣ отъ
етеръ. мрътвыихъ. 8 дроугыихъ. нѣкыи. древьнихъ. 9 nema: же.
видѣти его. 10 нареуенаагo. Вифсанда. 11 идоша. приемъ. г(лаго)-
лаше. о ц(а)рствии. 12 науа. пристѫпльше. рѣшѫ mj. рѣсте. веси.
зде. семѣ. 13 рекошѫ нѣстъ намъ зде mj. не имамъ съде. пѫтни
не шедше въ. 15 и mj. вьса. 16 приимъ. даяше оууеникомъ своимъ.
17 ѩша. избывъшиихъ оукроухъ кошницъ два на десате. 18 г(лаго)-
латъ mj. неньщюѭтъ. 19 ть mj. единъ. въскръсе. 20 кого г(лаго)-
лете ма. 22 подобаетъ. улов(ѣ)уъскоѡмоу. nema: и iza старецъ.
оубиенoу. д(ь)нь. 23 г(лаго)лаше. 24 а иже mj. и иже. 25 въсь mj
весь. или. 27 сѫтъ зде нѣции mj. сѫтъ едини. ц(а)рствие. 29 мо-
лѧше. одѣание. его бѣло (λευκός) блистаѭ са. 30 бѣста. Моуси. 31
nema: ѣже. г(лаго)ласта же исхождение mj. исходъ. 32 отѧжуени
nema: же. 33 разлѫуаaста. зде. nema: и iza быти. три кѫща mj

синима три. Моусии. вѣдыи. иже mj. еже ó. 34 nema: же. вънед-
шемъ имъ. nema: обѣма. 35 послоушаите mj. слоушаите. 36 ѵьсоже.
о томъ. 37 nema: проѵии. въ д(ь)нь иже по семъ. griješkom: съ-
шедщемъ mj. сышедъшемъ. 39 еметъ и въ неѯаапж. пржжаетъ. nema:
еъ. nema: отъ него. 40 възмогошж. 41 невѣрен. само mj сьмо.
42 градащоу. нечистомоу. ицѣли. о(ть)цоу. 43 ѵюдащемь са имъ о
вьсемъ еже творѣаше. nema: къ. 44 вложите вы въ. ѵловѣѵьскыи.
ѵлов(ѣ)ѵьсти. 45 прикрѣвенъ. ощоутатъ. и mj. его. 46 вырении. 47
видыи. приимъ. 48 иже аще ма приемлетъ. пославшааго ма приемлетъ.
въ mj. во. вящии. 49 нѣкого mj. етера. именемь твоимъ mj. о
имени твоемь. 50 не браните емоу. nema: во iza иже. 51 д(ь)ние.
въсхождении. ити въ Iер(оу)с(а)л(и)мъ. 52 шедъше. вънидоша. 53
приаша. градыи. 54 рекоста. потрѣбить mj. почетъ. 55 iza ѯапрѣти
има stoji: и рече: не вѣста са коего д(оу)ха еста вы. с(ы)нъ бо
ѵловѣѵъскыи несть пришелъ д(оу)шъ ѵловѣѵьскъ погоубить нж сп(а)сть.
56 и идошж въ инж вьсь. 57 идащемъ имъ. нѣкыи. 58 небесьнии.
ѵловѣѵьскыи. где главы подъклонити. 59 дроугомоу. шедшоу. 60
мрътвыж. царьствие. 61 дроугыи. nema: же повели ми отвѣщати са
mj. повели отъреции ми са. 62 I(соу)съ къ немоу. ц(а)рствие.

X. 1 nema prvo i drugo: и. въ вса грады и мѣста. 2 господеви
mj. г(осподи)моу. 4 пиры mj. вретища. 5 г(лаго)лѣте. 6 аще бждать
тоу с(ы)нове мира, поѵиетъ миръ вашъ на немъ. griješkom: възврат
са mj. възвратитъ са. 7 юже есть mj. яже сжтъ. 8 и въ и же ко-
лиждо градъ. 9 г(лаго)лѣте. ц(а)рствие. 10 распжтия. 11 прильпшии.
iza вашего ima: въ ногахъ нашихъ. ц(а)рствие. 12 яко Содомомъ въ
тъ д(ь)нь отърадиѣе бждетъ. 13 Хораѯине. о горе тебѣ Витьсаидо.
Сидонѣ. въ валю. въ вриѯѣ mj. вретищи. пепелѣ. покаали. 14 Сидоноу.
15 да не до небесъ възнесъ са до ада съведеши са. 16 слоушаетъ,
и слоушажи мене слоушаеть пославшааго ма, и отмещжи са васъ,
мене са отмещеть, а отмещжи се мене, отмещет са пославшааго ма.
17 възврати же са седъмьдесатьи. 18 падъшж (сотонж). 19 дахъ mj
дамь δίδωμι. вражиж mj. врага. 21 възрадова са. прѣмждрыхъ и ра-
ѯоумныихъ и открылъ еси. nema: си. 22 въсе мнѣ прѣдано есть.
о(ть)цъ. ависть. 23 nema: единѣмъ. еже вы видите. 24 царе видѣти
хотѣшж. юже. еже вы слышите. 25 книжникъ нѣкыи mj. ѯаконьникъ
етеръ. nema: къ I(соу)с(о)ви створивъ mj. сътворь. наслѣдоуж mj.
наслѣдъствоую. 27 griješkom: отъ вьсе mj. вьсего, отъ je sa strane
pripisano. и отъ вьсеа крѣпости твоеа и вьсего помышлениа твоего
mj. вьсеж крѣпостиѣ твоеж и вьсѣмь помышлениемъ твоимь. своего
mj. твоего. 28 ima: I(соу)съ iza юмоу. u прив nе vidi se и. 30

*

нѣкы mj. единъ. Єрихо. разбоинникы. на нь отидоша. жива сѫща. 31
по слоучаю mj. приключаю. етеръ mj. единъ. 32 левгинть. 33 нѣ-
которын mj. единъ. градыи. милосрьдова. 34 пристѫпль. масло mj.
олѣи. въсадивъ mj. въсаждь. u: прилежа емъ natpisano je nad
ae: ни te se opako čita: належаниемъ. 35 изъемъ два сребръника
mj. пѣназа. дас(тъ го)стинникоу. дам ти mj. въздамь ти. 36 ближнии
mj. искрьнии. мнитъ ти сѧ. въпадшоомоу. 37 сътворивыи. рече же.
38 ходѧщоу емоу. nema: І(соу)съ. етерѫ mj. единѫ. жена же етера
mj. жена едина. Маръѳа. 40 nema: и nego: Марѳа же. въставъши.
од роднши je načińeno радиши. 41 І(соу)съ рече еи. Марѳа Марѳа.

XI. 1 нѣкоемъ mj. единомъ. nema: ѣко прѣста. нѣкы отъ оуче-
никъ mj. единъ оуч. 2 г(лаго)лѣте. н(е)б(е)сехъ. ц(а)рствие. на н(е)-
б(е)си. 3 наднeвныи mj. насѫщьнии. даждь. д(ь)нь. 5 дроуга. заемъ.
6 чьсо. 7 и тъ изь вътрьмдоу mj. и отъ из ѫтрьѫдѫ. троуда. двери.
въставъ ἀναστάς. 8 ima: же pred вамъ. трѣбоуетъ. 9 азъ вамъ
г(лаго)ла. ищате. 10 приметъ. обрѣтаетъ. тлъкѫщоомоу. 11 кото-
раго. или mj. ли. 13 оумѣете даѩниꙗ благаꙗ даати. о(ть)ць вашъ.
бл(а)гъ mj. с(ва)тъ. 14 нѣмыи. 15 етери mj. едини. 17 ц(а)р-
ствие само раздѣлѧѩ сѧ. запоустѣетъ. падаетъ. 18 ц(а)рствие. 19
nema: же. ispred сего ima: бѣсы, ali precrtano. ти сѫдиѫ вамъ
бѫдѫтъ. 20 вы mj. васы. ц(а)рствие. 21 крѣпкыи. въорѫжи je valjda
krivo prepisano i čitano za въ орѫжи mj. въорѫжь. 22 крѣплии.
нашъдъ. nema drugo: и. отиметъ. плѣнь mj. користь. раздаетъ. 23
събираетъ. растачаетъ. 24 nema: же. скозѣ. отъ пѫдоуже изыдохъ.
25 обрѣтаетъ. nema: и. 26 идетъ mj. изидетъ. горъшъ седьмь.
nema: д(оу)хъ. прьвыхъ. 27 г(лаго)лаше. етера жена гласъ mj. гласъ
едина жена. блажено. ношьшее. 28 блажени. слышаще. хранѧще
е. 29 нача. родъ съ родъ. 30 Нинeвгитѣнемъ: ѣ načińeno
od o, kao da je htio napisati Нинeвгитомъ. чловѣчьскыи. 31
ц(а)р(и)ца южьскаꙗ. отъ коньць земли. мѫдрость. множае. зде.
Нинeвгитьстии. 32 осѫдатѥ. множае. зде. 33 свѣщилѣ mj. свѣ-
щьницѣ. въходѧщии. 34 око твое. 36 nema: вьсе. ниыи. нѣкоѫ mj.
едины. блистаниимь. просвѣщаетъ. 37 г(лаго)ла. фарисеи етерь mj.
фарисѣи единъ. обѣдоуетъ. 38 фарисеи. видѣвыи. 39 рече же І(соу)съ.
фарисеи. стьклениции и блоуда mj. мисѣ. оучищаете. грабление
mj. хыщение. 41 вьсе чисто вамъ бѫдетъ mj. вьсѣ чиста вам[ъ]
сѫтъ. 42 фарисеомъ. даете. пигана. любъве божиѫ. 43 фарисеомъ
съборнищихъ mj. сънъмищихъ. тръжищихъ. 44 о горе. фари-
сеи. nema: и. nema: иде. есте бо. 45 нѣкыи mj. единъ. кни-
жникъ mj. законьникъ. и ны корищи mj. и намъ досаждаеши. 4[6]

о горе. изкладаете. не прикасаете. 47 о горе вамъ книжници и фа-
рисеи лицемѣри. 48 послоушьствоуете бо mj. оубо съвѣдѣтельствоу-
оуте. nema: и волѭ имате, nego: дѣломъ о(тв)цъ вашихъ и волите
сь ними. nema: оубо. 50 проливаемаа отъ начала mj. съложениѣ. до
рода сего mj. отъ р. с. 51 междоу. 52 о горе. книгчиамъ mj. ѕа-
коньникомъ. въходѧщимъ. 53 начашѭ. фарисеи. о мноѕѣ mj. о мъно-
жаишихъ. 54 nema: его, nego: и ищеще. отъ него mj. отъ
оустъ его.

XII. 1 събравшем сѧ mj. сънемъшемъ сѧ. прѣпираахѫ mj. попи-
раахѫ. фарисеиска. 2 раѕоумѣетъ. 3 рекосте. 4 моимъ mj. своимъ.
имащемъ mj. могѫщемъ. чьсо. 5 кого оубоите сѧ. геенѫ огньнѫѭ.
7 исчьтени. оулѣише ѥсте вы. 8 nema: колиждо. чловечьскыи. испо-
вѣстъ и. 9 отвръгыи. 10 с(ы)на чло(вѣ)ча. отдастъ сѧ mj. отъ-
поуститъ. еже mj. иже. власвимисаетъ на д(о)уха с(ва)таго. 11 съни-
мища. помыслите mj. отъвѣщаате. 12 въ mj. во. подобаетъ. 13 нѣкы
mj. единъ. братоу. 14 или mj ли. 15 лихоимѣнию mj. лихоимьствиѣ.
ima: не pred: отъ. имѣнии. нѣкоемоу mj. единомоу. 19 на многа
лѣта. почивай и ѩждь, пии и весели сѧ. 20 беѕоумле mj. беѕоумьне.
сиѭ. истѧжѧтъ. 21 nema: си глагола възгласи, имѣѩи оуши слышати да
слышитъ. 22 рече же. сего дѣлѣ mj. ради. о д(оу)ши своеи mj. д(оу)-
шеѭ вашеѭ. 24 житница mj. хранилища. питаетъ. оучише mj. лоучьше. 25
нѣкыи. лакътъ. 96 чьсо. проучихъ. 27 цвѣтца mj. кринь. растетъ.
троуждает сѧ ни прѧдетъ. въ mj. во. 28 nema: ли. д(ь)нсь. мещемѫ
mj. вметаемоу. тако одѣеть. маловѣрнии. 29 не ищѣте μὴ ζητεῖτε
mj. ищете. или что mj. и что. 30 въсего бо сего страны mj. вьсѣхъ
бо сихъ ѩѕ(ы)ци. о(ть)цъ. трѣбоуете. 31 ищѣте mj. ищите. ц(а)р-
ствиѭ. се все приложит сѧ вамъ. 32 ц(а)рствие. 33 милование mj.
милостынѭ. имѣниѭ mj. благалища. имѣние mj. съкровище. прибли-
жает сѧ. 36 къгда. nema: сѧ. 37 nema: г(оспод)ъ. 38 въ mj. во.
39 кыи. 40 чѣсъ. чловѣчьскыи. 41 или mj. ли. 42 мѫдрыи. 45
моудить mj. кьснитъ. 46 вь д(ь)нь въ и же не чаетъ. 47 рабъ же
тъ. г(осподи)на. ни mj. ли не. биенъ. 48 вѣдѣвыи. nema: сътворь
же. достоино. биенъ. мало. дано бѫдетъ mj. бысть. възыщет сѧ mj.
иѕищетъ сѧ. 49 придохь въврѣщи. что ли. аще и оуже. 50 кончаетъ.
51 придохъ. раѕдѣление. 53 на матере. на свекръве. 54 отъ ѕапада.
бываетъ. 55 вѣѫщь mj. доущѫщь. ѕнои mj. варъ. бываетъ. 56 лице-
мѣри mj. чпокрити. nema: лице. оумѣете. како не искоушаете. 58
идеши. сѫперникомъ mj. сѫпьремь. 59 тѫдѣ. послѣдниѭ мѣдьницѫ
mj. посаѣдьнии трьхътъ.

XIII. 1 приключиша. нѣции mj. едини. крѣви. сѫмѣ opako za
сѫмѣси. съ трѣбами mj. жрътвами. 2 Галилеане. си mj. сии. грѣшьніше.
Галилеанъ mj. чл(овѣ)къ. 3 покаете. погыбнете. 4 или. паде са.
живѫщиихъ. 5 покаете. 6 г(лаго)ла. етеръ mj. единъ. 7 копачьмѣ (!)
mj. винарєви. третие лѣто отъ не ли жє прихождѫ. nema: и pred:
не. посѣци ѫ оубо. землѭ. оупражнѣетъ. 8 осыпаѭ ѫ. 9 лѣто mj.
врѣмѧ. 10 съборищь mj. соньмищь. 11 бѣ имѫщи д(оу)хъ недѫжьнъ.
12 призва ѫ mj. пригласи bez ѭ. 14 старѣишина събороу mj. архи-
сунагогъ. зане же. ицѣли. д(ь)нии. въ д(ь)нь сѫботьныи. 15 отвѣ-
щавъ же . . рече. отрѣшаете. волоу своего или осла. напаяетъ. 16
дъщере. nema: Авраамлѭ. nema: ѭ, nego: отъ ѫзы сеѩ. въ д(ь)нь
сѫботьныи. противлѣѭще. радоваахѫ са. 18 ц(а)рствие. 19 nema:
цствие небское. горюшноу. имъ mj. емъ. възрасте. небесьнаа. въ
вѣтвехъ. 20 и пакы. ц(а)рствие. три сатъ. вьсе. 22 сквозѣ. веси.
шествие mj. шьствье. 23 нѣкто спасаѫщихъ. 24 сквозѣ. г(лаго)лѭ вамъ.
25 г(осподи)нъ. двери. тьщи двери bez въ sprijeda. кѫдоу. 26 тъгда
ѣхомъ mj. ѣмь. 27 вѣдѣ mj. вѣмь. неправды. Исаака. Іакова. въ
ц(а)рствии. nema: вы же изгонимы вонъ. i cijeli 29 nema. 31 д(ь)нь.
нѣции mj. едини. фарисеи. отъ сѫдѣ. 32 ицѣление. днесь и оутрѣ и
въ третии оконьчаѭ. 33 подобаетъ д(ь)нсь и оутрѣ и въ онъ д(ь)нь.
34 избивыи. камениемь. opako: кокошъ mj. кокошь. nema: свое. 35
оставлѣетъ. nema: вамъ. мене видѣти. nema: придетъ егда. грядыи.

XIV. 1 nema: І(соу)съ. нѣкоего mj. единого. фарисеиска. блю-
дѫще его mj. назираѭще и. 2 нѣкто mj. единъ. нѫѭи. 3 І(соу)съ
рече фарисеомъ. 4 приимъ ицѣли и. 5 или mj. ли. кладѧзь mj. стоу-
денецъ. и абие не измеѣтъ mj. и не абие истрьгнетъ. въ д(ь)нь сѫ-
ботныи. 6 възмогошѫ. 7 г(лаго)лаше. званымъ. 8 нѣкымъ mj. цѣмъ.
9 звавыи. opako: иного mj. оного αὐτόν. 10 послѣдниемъ. прѣдъ
всѣми сѣдѧщиими. 11 възносит са mj. възнесетъ са. 12 и въ зва-
вшомоу и. или mj. ли. братиѭ. такожде тѧ. 13 възови. 14 чьсо.
nema: ти. въ mj. во. 15 нѣкыи. mj. единъ. се mj. си (рече). хлѣбь
въ ц(а)рс(т)вѣ mj. обѣдъ въ ц(ѣ)с(а)рствии. 16 нѣкы mj. единъ. ве-
ликѫ. 17 придѣте mj. грядѣте. готово есть вьсе. 18 начашѧ. пръ-
выи. ноуждѫ. имаи. отреч(е)на: drugo je e natpisano, a prvo isprav-
ljeno na: o, mj. отъроучьна. 19 рече емоу. воловъ mj. воловьныихъ.
идѫ mj. градѫ. искоусити. отречена, isto tako kao u 18. 20 пожи
mj. поѩсъ. сего дѣлѣ mj. ради. 21 пришедъ. nema: тъ. повѣда
г(осподе)ви. тъгда. скоро mj. ѩдро. само mj. сѣмо. 22 еже mj
ѣкоже. 24 nema: мнози . . sve do 25. 25 съ нимь же идѣахѫ. 2
придеть mj. градетъ. братиѭ. оученикъ мои. 27 идеть mj. градет

оучєникъ мои. 28 хотѧ. съзьдати. раҷьтеть имение mj. раштьтеть до-
воль. єже mj. иже. 29 основание. видѧщє. 30 сии mj. сь. 31 или
mj. ли. ц(а)рь. ц(а)рю. съвѣщаеть. силеиъ. градѫштаго. nema: де-
сѧтьма. 34 обаѣеть ҷимь mj. о ҷемъ. оубо ispred: осолит сѧ. 35
ꙁемлѧ ли.

XV. 1 оуҷастие юмлѧщеи mj. мытаре. 2 рьптаахѫ. фарисеи. 4
кыи. имыи. девѧти десѧтъ и девѧть. ꙗ обрѧщеть. 5 и обрѣтъ ꙗ
въꙁлагаеть. 6 въ домъ свои съꙁываеть. сѫсѣды своѧ. nema: сѧ iza
радоуите. обрѣтохь. 7 небеси. кажщим сѧ. праведникъ mj. праведь-
ницѣхъ. 8 или mj. ли. драгмъ десѧть вьжежеть mj. вьжиꙁаать.
свѣщѫ mj. свѣтильника. храмь mj. храмины. 9 съꙁываеть. сѫсѣды
mj. сѫсѣдына. обрѣтохь. 10 быкаетъ на н(е)б(е)си. кажщимъ сѧ. 11
nema: г(оспод)ъ. нѣкы mj. едниъ. мьнии mj. юнѣи. о(ть)цоу єю.
14 вьсе. крѣпькъ. на страна тои. 15 шьдъ. свиниии пасти. 16 сѧ
mj. ҷрѣво свое. дадѣаше. 17 наемъ. 18 къ небоу mj. на небо. 19
наемникъ. 21 къ небоу mj. на небо. iza: с(ы)нъ твои dodano je:
сътвори мѧ ꙗко единого отъ наемникъ твоихь. 22 скоро иꙁнесѣте
на ноꙁѣ его. 23 оуnитѣиыи. ꙁаколѣте. вьꙁвеселим сѧ. 24 наҷашѧ.
25 оуслыша. въпрашааше и. 27 nema: ѣко. братъ. оуnитаиыи. ꙁдрава.
28 иꙁлѣꙁъ mj. ишедъ. молѣше. 29 къ о(ть)цоу. колико mj. толико
своими mj. моими. повеселилъ сѧ бихь mj. вьꙁвеселилъ сѧ виимъ. 30
nema: сь. иꙁѣдыи. ꙁаклалъ емоу еси тельцъ питомыи. 32 počima
sa: и. вьꙁрадовати сѧ братъ.

XVI. 1 г(лаго)лаше. nema: и. нѣкыи mj. етеръ. строитель mj.
приставьникъ. имѣниѧ. 2 даждь mj. вьꙁдаждь. домовнѣамъ. 3 строи-
тель. г(осподи)нъ. просити mj. хлѧпати. 4 раꙁоумѣхъ ἔγνων mj. раꙁ-
оумѣѭ. домъ свои mj. домы своѧ. i grč. plur. 5 г(осподи)на mj.
господи. г(лаго)лаше прѣкоомоу. 6 nema: онъ же реҷе. стомъ мѣръ
масла mj. отъ олѣа. он же реҷе емоу: вьꙁми книгы твоѧ mj. и реҷе
емоу: приими боукъви твоѧ. 7 nema: и. дроугомоу. а ты mj. ты
же. мѣръ mj. корецъ. nema: и pred г(лаго)ла. вьꙁми книгы твоѧ mj.
приими боукъви твоѧ. 8 г(осподи)нъ домоу строителѣ неправедьнаго
mj. г(оспод)ь иконома неправедьнаго. ꙗко мѫдрѣ. 9 аꙁъ г(лаго)ла
вамъ. осѫдѣете. храмы mj. кровы. 10 вѣрныи. выстъ mj. естъ. не-
праведны. неправеденъ. 11 неправедиѣмь житии. 12 двѣма господи-
нома работати не можетъ mj. не можетъ дъвѣма г(оспод)ьма рабо-
тати. или mj. ли. а дроугаго прѣобидить mj. а о дроуꙁѣмь не родити
наҷьнеть. 14 nema: си вьсѣ и. фарисеи и. похоулѣахѫ mj. подрѣ-
жаахѫ. 15 же mj. єже. 16 ц(а)рствие. благовествоуеть сѧ. iza toga
ima: и весь вь не ноудит сѧ καὶ πᾶς εἰς αὐτὴν βιάζεται. 17 nema:

же естъ ȥемли. 18 вьсѣкъ оубо. дѣетъ. 19 нѣкыи mj. единъ. облачаше. и къ вѷсъмъ. на вса д(ь)ни mj. на вьсѣкъ день. 20 нѣкто mj. единъ. и mj. иже. 21 желаѫ mj. желааше. съ mj. отъ. 22 ницюмоу. Авраамле. оумрѣ. погребошѫ. 23 въȥведъ же. сьи mj. сы. Авраама. Лаȥара. 24 Лаȥара. 25 прижль еси. nema: ты. ȥде. оутѣшаетъ. 26 пропасть mj. пропадь. велика. отъ сѫдоу минѫти. 28 братиѫ. свѣдѣтельствоуетъ mj. ȥасъвѣ . . мѫчениꙗ mj. мѫчьное. 29 nema: емоу. 31 мрътвыихъ. веры имѫтъ. (a nema: не).

XVII. 1 оученикомъ своимъ. съблаȥни mj. скаиъдали. обаче о горе томоу. 2 оуне. съблаȥнитъ mj. скаиъдалисаатъ. nema: единого. 3 nema: же. nema: тебѣ. братъ. покаетъ са. 4 седьдмицш mj. седморицеѭ. къ тебѣ mj. въ та. nema: и. седмищи же mj. седморицеѭ. nema: дьнемь. обратит са къ тебѣ. остави mj. отъпоусти. 5 рекошѫ. гороушно. агодичинѣ mj. сикаминѣ. въстръгни mj. въȥдери са. nema: и iza: море nego: то. 7 или mj. ли. и mj. иже. пришедшоу емоу. съ села речетъ емоу. 8 или mj. нь не. nema: ли. мси ты и пиеши. 9 повелѣное. 10 повелѣное. есмы. nema: ѣко. 11 идѫщоу. междоу. и Галилеѭ 12 въходащоу же емоу въ весь. нѣкыи mj. единѫ. 13 въȥнесошѫ. 14 шедше. покажате са архиереомь. оуистишѫ са mj. ищистишѫ. 15 славлѧ. даѫ mj. въȥдаш. 17 оуистишѫ са. обрѣтошѫ. славѫ. нѫ толико mj. тъкъмо. сии mj. сь. 20 фарисеи. къгда. ц(а)рство. ц(а)рствие. блюдениемь mj. сѫмьнѣниемь. 21 ȥде ili онде ц(а)рство. ѫтръждоу mj. вънѫтрьждѫ. 22 въжделѣете. 23 се ȥде се онде. блистаѫщи се отъ подънебесныѫ. на поднебесныи свѣтит са. 25 подобаетъ. 26 nema: и iza бѫдетъ. уловѣуа. 27 ыдѣхѫ и пиѣхѫ, женѣхѫ са и посагаахѫ. 28 nema: и iza такожде. ыдѣхѫ. nema: и pred: продаахѫ mj. продаѣхѫ. 29 д(ь)нь. отъ Содомлѣ mj. Содомлѣнь. жоупелъ. 30 д(ь)нь. уловѣуь. 31 въ д(ь)нь. слѣȥетъ mj. съллаȥитъ. въȥати. 33 иже бо. д(оу)шѫ своѫ. nema: ѭ iza своѫ. а иже mj. и иже. 34 бѫдета. единого поемлатъ а дроугааго оставлѣѫтъ. 35 бѫдета. дроугаѫ. nema: бѫдете ispred: на селѣ. единого поемлатъ а дроугааго оставлѣѫтъ. 36 где mj. къде. тоу и. съберѫт са mj. тоу орьли сънемлѭтъ са.

XVIII. 1 nema: и. г(лаго)ла. подобаетъ. 2 nema: г(лаго)лѭ. сѫдии етеръ бѣ въ етерѣ градѣ mj. сѫди бѣ единъ въ единомъ градѣ. уловѣка. 4 по сих же mj. послѣди. уловѣка. 5 ми mj. мене. 6 и рече (bez же). праведныи иȥбраниныихъ вънижщихъ. д(ь)нь. 8 мѣсть. уловѣуь. ѣра mj. оубо grč. ἆρα. ȥемли. 9 рече же къ етеромь mj. рече же и къ единѣмъ. надѣѭщиимъ са. 10 въȥыдоста mj. вънидсте. въ цр(ь)кве. помолити. едино фарисеи а дроугое мытарь. 11 фарисеи

же ставъ сице ταῦτα. молѣше са. прѣлюбодѣе. 12 два крата. въ сѫ-
ботѣ. 13 хотѣше. бишше. 15 да би са прикоснѫлъ ихъ и. nema: же.
16 призвавъ. таковъıихъ бо. ц(а)рствo божие юстъ. 17 прииметь.
ц(а)рс(т)ва. 18 етеръ mj. единъ. благъıи. уъто створа въ животѣ
вѣуъıи наслѣдоуѫ? 19 nema: є. 20 оубии. nema: твоѭ. 21 он же
рече юмоу. 22 nema: се. все mj. вьсѣ. на небесехъ. 23 nema: се
24 прискръбна бъıвша. ц(а)рство. 25 камелю mj. вельбѫдоу. сквозѣ
оуши иглинѣ. въ ц(а)рство б(ожи)е. 27 възможнаа. 28 идохомъ. 29
оставн. или mj. ли. братиѫ, ли сестры, ли женѫ. ц(а)рс(т)ва. 30 вѣу-
ныи. 31 писанаа. ул(о)в(ѣ)уи mj. уловѣуьсцѣмь. 33 тепше mj. бивъше.
третии д(ь)нь. 34 и ти отъ сихъ ниуьсоже. г(лаго)лъ съ. mj. г(лаго)-
лось. г(лаго)лемъıихъ. 35 nema: І(соу)съ. 36 nema: мимо. прихо-
дащь. 37 повѣдашѫ 38 и ть възьри. 39 nema, sve je u peru za-
ostalo. 40 повелѣ и привести къ себѣ nema: г(лаго)ла. 43 славла.
XIX. 1 парицаемьи. 4 предътекъ. сикомориѫ. мимо ити mj. минѫти.
5 Ȥаххее. д(ь)н(ь)сь. подобаеть. 7 видѣвшеи. грѣшноу мѫжоу 8 Ȥа-
кхее. къ г(оспо)д(е)ви. 9 д(ь)н(ь)сь. семоу mj. твоемоу grč. τούτῳ.
10 уловѣуьскъıи. възыскати и спасти. 11 nema: имъ. приложь рече
притьуа. ц(а)рствие. ювити. 12 нѣкы mj. единъ. възати mj. приmати.
ц(а)рство. 13 nema prvo i drugo: и. 14 а граждане же. и послаша.
царствоуеть. 15 въземь ц(а)р(ст)во mj. приимъ ц(ѣ)с(а)р(ь)ствие.
призовѫтъ mj. пригласать. 16 прьвъıи. минасъ твоа десать придѣла
минасъ. 17 добрыи вѣрие. nema: область имы. десатиѫ. 18 вьторъıи.
пать минасъ. 20 дроугыи. 20 воиахъ. сѣавъ. 22 ȥлъıи. сѣахъ, za tim
dodaje: и събираѫ ѭдоуже не раздаахъ. 23 поуто моего не въздасть
сребра коупцемь mj. пенажьникомъ. бихь mj. бимъ. 24 имащоѡмоу
десать минасъ. 25 десать mj. і. 26 всемоу mj. вьсѣкомоу. имащомоу.
27 да ц(а)рь быхъ былъ. само mj. сѣмо. 28 приде mj. идѣаше. 29
Виѳфагиѫ и въ Виѳаниѫ. два отъ оуученикъ. 30 въ прѣмьнѫѭ вьсь.
николиже mj. никтоже къде. приведѣта ми. 31 въпрашаеть: поуьто
отрѣшаета. его трѣбоуеть. 32 шьдъша. обрѣтоста. по уто отрѣшаета.
34 рѣста. его трѣбоуеть. 35 приведоста. І(соу)соу. 36 ризы своѭ.
37 елеоньсцѣ. наua. 38 бл(аго)с(ло)вень. грады ц(а)рь. на небеси.
nema: въ pred вышьнъıихъ. 39 дроузии же фарисеи mj. и едини
фарисѣи. 40 рече к нимъ. nema: г(лаго)лѭ вамъ. аще сии. възьпити.
42 nema: твои. съкры са mj. оукры. оуию. 43 д(ь)ние. объмѫть та
j. осадѫть та. въсѫдоу. 44 въ тебѣ iza камени. посѣщениѭ твоего.
45 въ цр(ь)кве. продаѭщаѫ голѫби и коупоуѭщѫа вь неи. 46 и бѫ-
еть храмъ мои храмъ молитвѣ. врътопъ. 47 въ цр(ь)кви. nema:
. nema: его. 48 люди е. послоушаѭще его.

XX. 1 д(ь)нии. nema: тѣхъ. благовѣствоующоу. 2 властиѭ. или mj. и. давъіи. власть. 5 с небесе mj. отъ. речетъ оубо къ намъ: по что. 6 iza людемъ ima: о Іо(а)нѣ, ꙗко пророкъ бѣ. 7 вѣмъі. 9 нача. чловѣкъ етеръ. 10 раба. бивше и αὐτόν. 11 дроугъіи нечьствовав^а^ше ἀτιμάσαντες mj. досаждьше емоу. 12 оуꙗѕвивше. 13 възлюбенъіи. nema: видѣвъше. 14 помышлѣвахѫ. причастникъ mj. наслѣдьникъ. nema: придѣте. оубиꙗмъі-и mj. оубиѣмъ и. 15 вънъ. 17 ꙗглоу. 18 весь mj. вьсѣкъ. падъіи. на камени. сътретъ сѧ. 20 дѣлатела mj. ѕасѣдьникы. творащѫ сѧ праведникы быти mj. праведьници сѫще. быша mj. бѫ. воеводьнѣи. 21 въ истинѫ. 22 кесароу. 23 льсть. nema: что мѧ оукоушавате. 24 покажате. они же рѣшѫ: кесаревъ. 25 nema prvo: ѣже сѫтъ. б(ог)оу. 26 могошѫ. людьми. дивлъше сѧ. 27 приступльше етери mj. едини. 28 Моѵсии. братъ. бечадиь: нь je kasnije natpisano, dakle je bilo isprva: бечадъ. бѫдеть mj. оумреть. да пониметъ братъ его женѫ. брата. 29 братиѫ. поимъ. бечадънъ. 32 оумрѣ. 33 вь mj. во. 35 мрътвыихъ. 36 въскрѣшениꙗ. сѫтъ mj. сѫще. 37 nema: а. Моѵсии. г(лаго)ла mj. г(лаго)летъ. 38 нѣции отъ книжникъ mj. едини кънижъници. смѣахѫ. 41 книжници mj. едини. nema: быти nego: с(ы)на сѫща. 42 самъ бо mj. а самъ. псалмскыхъ. сѣди mj. сади. 43 подножие. 44 Давидъ оубо г(оспод)а нарицаетъ и то како с(ы)нъ емоу естъ. 46 прѣдъсѣдѣниꙗ. прѣдъѕваниꙗ. nema: и на вечерѣхъ 47 осѫждение.

XXI. 1 гаѕофѵлакиѫ. 2 видѣвъ же етерѫ. льпьтѣ. 3 nema od: си глагола do 4. 4 сии mj. си. nema: своего. nema: б(о)жиꙗ. имѣние свое еже имѣаше. 5 и етеромъ mj. и единѣмъ. 6 се еже. д(ь)ние. на камени сьде. 7 г(лаго)л(а)ще. къгда оубо се бѫдетъ. хощет се быти. 8 nema: да не прѣльщени бѫдете. nema: ѣко. изыдѣте mj. идѣте. nema: оубо. 9 подобаетъ. тъгда mj. тоу. 10 въстанетъ бо ꙗзыкъ на ѫзыкъ и ц(а)рство на ц(а)рство. 11 бѫдитъ mj. бѫдѫтъ. 12 сихъ всѣхъ. сьньмища и тъмнице ц(а)ремъ. имени. 13 прилоучитъ mj. приключитъ. 14 пооучати. отвѣщавати. 16 родители и братиѫ. 17 всѣми mj. отъ всѣхъ. 18 отъ главы. погыбнетъ. 19 въ трьпѣнии. сътажите мь (?) 20 nema: вои. тъгда. опоустѣние mj. ѕапоустѣние. 21 тъгда. сѫщеи. 22 д(ь)ние. се mj. си. писаниа mj. написаниа. 23 о горе. непраѕдиꙑмъ. дожщиимъ. велика. на ѕемли. 24 въ острие. плѣнены. 25 на ѕемли. шоума. 26 градѫщиихъ. н(е)б(е)сныѫ. двигнѫ сѧ mj. подв . . 27 оуѕрать mj. оуѕьрите. ч(ло)в(ѣ)ча градѫща и облацѣхъ. 29 и рече притча имъ. 30 прошибѫт сѧ. 31 бывающа ц(а)рствие. 32 родъ съ. 33 не иматъ прѣити mj. не мимо идатъ 34 nema: же. къгда. отажьчаѫтъ. объꙗдениемъ mj. обѣдаиниы

пиканьскомь. житиискыми. 36 хотащиихъ. 37 д(ь)ииж mj. въ дьие. въ цр(ь)кви. а нощиж исхода оудварѣаше mj. въд . . са въ горѣ шарицжщии са елеонъ. 38 въ цр(ь)кве.

XXII. 1 опрѣсиъкъ. нарицаемы. 2 бышж mj. бж. боюхж. 3 въ Іюдж. Іскариотѣ. отъ обою на десате числа. 4 шьдъ. прѣдастъ и. 5 възърадоваша са. исновѣда. 8 шъдша. 9 рекоста. где. 10 скждѣлиицъ. 11 где, 12 nema: велиж. 13 шедша же оубо обрѣтоста пасхж. 15 желѣнием въждехѣхъ сеж пасхж исти. 16 кончает са. въ ц(а)рствии. 18 лозиааго. ц(а)рство. 19 ломимо mj. даемое. 29 иовѣи завѣтъ естъ. ирохиваетъ са. 22 чл(о)в(ѣ)чь. нареченоомоу. 23 начашж. которъи. 24 болии. 25 царе азыкомъ. 29 завѣщаж. 30 въ ц(а)рствѣ. Ізраилекома. 31 да би и сѣлъ. 32 братиж. 33 рече емоу. въ тьмиицж. 34 рече емоу. 34 коуръ mj. кокотъ. 35 иичьсоже. 36 nema: иъ. сже mj. иже. имаать 37 подобаеть. скончает са. 38 зде. nema: имъ. 39 ишьдъ. по обычаю своемоу. елеоискжж. 40 бывше. 41 камене. 45 и обрѣте. 47 пристжпль къ І(соу)соу. 48 чл(о)в(ѣ)ча. 49 nema: и pred иже. бывдждщее mj. бываемое 50 nema: иѣкы. nema: и iza раба. 52 цр(ь)ковиымъ. изыдосте. iza дръкольми ima: жти мене. 53 въ цр(ь)кви. иа ма ржкъ. 54 ведошж. nema: имъ. 56 рабыни mj. раба. етера mj. едина. и съ сънимь бѣ. 57 nema: его. 59 година. и сь сънимъ бѣ. 60 иѣсъмъ mj. не вѣмь. г(лаго)л(а)щоу емоу. коурь mj. кокотъ. 61 коуръ mj. кокотъ. 62 ишъдъ. вънъ. nema: Петръ. 63 бижще и. 64 биюхж. по лицоу. кто есть иже та оудари. 66 людьстии. архиереи же и старци и книжници. привѣдошж mj. вѣса. сънъмъ. 67 он же рече имъ. 68 отвѣщаете. 70 ты ли оубо еси. он же рече имъ.

XXIII. 1 привѣдошж mj. вѣса. 2 начашж же вадити на нь. обрѣтаемъ mj. обрѣтомъ grč. εὕρομεν. кесароу. г(лаго)лаща са ц(а)рѣ быти. 3 царь Іюдеискы. емоу рече. 5 развращаетъ. до зде. 6 nema: и. Галилеискъ. 7 въ І(е)р(оу)с(а)л(и)мѣхъ. 8 отъ многа врѣмене. видѣти и. 9 иичьсоже. 10 стоюхж. 11 Пилатоу. 12 быста. Пилать же и Іродъ въ тъ д(ь)нь. бѣаста. 13 съзвавъ. 14 привѣдосте. азъ прѣдъ вами истазавъ ии единож же не обрѣтохъ. 15 nema: иъ. послахъ. иичьсоже. 18 съ всѣмъ народомъ mj. вьси народи. Варавж. 19 етерж mj. единж. въ тьмиицж. 21 они же възглашажще г(лаго)лаахж: пропии пропии и. 22 зло сътвори сь. иичтоже. обрѣтохъ. 23 велнкы. распатие mj. пропатие. оустоахж. архиереисти. 24 прошению. 25 имъ разбоиника. въ тьмиицж. 26 поведошж. имъше и. етера mj. единого. Кvрииеаиина. 27 nema: мжжи. nema: и iza мже. 28 рече къ иимъ. 29 д(ь)ние. 30 тъгда. начать s natpisanim иа, da bi bilo: начиить.

*

31 соуровѣ mj. сырѣ. 32 вѣдѣхѫ. nema: съ І(соу)с(о)мъ. ꙁлодѣа два. оубити. 33 распяшѫ mj. пропаса. а дроугаго о шоуѭи пропяша. 34 г(лаго)лаше. творѧще mj. творѧтъ. 35 стоѣхѫ. подражаахѫ. nema: и iza же. с нима. nema: сь iza аще. иꙁбраньи. 36 осьтъ. придаѧще. 37 ц(а)рь. 38 Рѵмьскыми. ц(а)рь 39 обѣшеноу ꙁлодѣю. 40 дроугыи. 41 nema: дѣломъ наю. nema: не. 42 г(лаго)лаше. І(соу)соу. въ ц(а)рстви си mj. твоемь. 43 д(ь)н(ь)сь ка mj. вь. 44 са(ънь)цоу омрьчшоу. na kraju iza двое ima: отъ горы до ниꙁь. 46 великомъ. nema: І(соу)съ. и рече. 47 праведень. 48 nema: народи. nema: сь. 49 стоѣхѫ. емоу mj. его. а жены mj. и жены. 50 съ mj. сы. 51 Ѿримаѳеѫ. иже и тъ чаашe ц(а)рствиꙗ. 52 пристѫпль. 53 nema prvo: є. никъгда же. 54 параскевги. 55 nema: его. 56 въꙁвращъша са жены. ароматы: ѳ načińeno od т. масть mj. мѵро.

XXIV. 1 сѫботъ поидошѫ mj. придѫ. ароматы. етеры mj. дроугыя. 2 обрѣтошѫ. 3 обрѣтоша. 4 стаста. бльщѫщаахъ. 5 рекоста. 6 ꙁде. и еще. 7 подобаетъ. чловѣчьскоу. и пропатоу. д(ь)нь. 10 бѣ же Магдалы Мариа. си mj. се. 11 не имаахѫ вѣры имъ. 12 nema: и pred иде. 13 бѣста. д(ь)нь. отстоѧщѧ. Еммаоусъ 14 бесѣдоваста на пѫти. nema: въ себѣ. приклоучшиихъ. 15 приближи са и идѣаше. 16 дръжаасте са. поꙁнаетѣ. 17 ставаета. драсела mj. драхла. 18 не чю бывшиихъ въ немъ въ д(ь)ни сиѫ. 19 кыихъ. рекоста. 20 пропашѫ. 21 надѣахом са mj. надѣемъ са. иꙁбавити Іꙁраилѣ. nema: се. д(ь)нь nema: дънесь отъ нелиже си быша. 22 етеры mj. единъı. бывшѫа. 23 обрѣтошѫ (možda griješkom) ꙗвление. 24 етери mj. едини: обрѣтѫ a nad ѫ natpisano ше, da bi glasilo обрѣтошѫ. такожде. 25 о неразоумиаа mj. несъмысльнаа. моудна. 26 си mj. тако grč. ταῦτα. 27 начьнъ. Мосеа. въ всѣхъ кингахъ mj. кънигъ. 28 идѣаста. далече mj. дале. 25 ноуждааста. оуже. д(ь)нь. 30 приимъ. дааше. 31 отвръꙁоста. поꙁнаста. 32 рѣста. г(лаго)лаше. nema: и pred ꙗко. скаꙁааше. 33 въ тъ часъ въꙁвратиста са. обрѣтоста. иже съ ними бѣахѫ. 34 глаголаще ꙗко вь истиноу mj. глаголѭща въ истинѫ ѣко. истиноу pisano je: вь исти, a ни je natpisano. 35 повѣдаста. поꙁна са. 36 nema: въскресъ etc. što je u zaporci. 37 мнѣахѫ са д(оу)хъ видѣти. 38 вьсходатъ. на mj. въ. 41 ꙁде. 42 пчель mj. бъчелъ. 43 ꙗдъ mj. въꙁемъ — ѣстъ. nema: прочее дастъ имъ, ali je istrugano polak vrste. 44 словеса си. nema: къ. ꙗще съ вами сы. подобаетъ. 46 nema: и рече имъ. тако писано есть трети д(ь)нь. покаанию: od ю ispravljeno: ѥ. 47 въ оставление mj. отъпоущению. начьнше. 49 садете mj. сѧдѣте grč. καθίσατε. Іер(оу)

с(а)л(н)мьсцѣ. 50 вьнъ. Виѳанию 51 благословлѣаше. 52 великоѫ. 53 вьхѫ. въ цр(ь)кви.

Joan. I. въ[ter.] и mj. отъ. 2 и mj. отъ. 3 беꙁ него. 3 сьтвит са. 9 истинныи. всего mj. всѣкого. грѧдѫщаго въ весь миръ. 10 въ всемъ мирѣ. весь миръ bis. 12 область mj. власть. вѣроуѫщиимъ. 13 nema: ни отъ похоти мѫжьскы. 14 иноуадааго. 15 прѣвѣе. 16 испльнениꙗ mj. исплъненниѣ. nema: вьси. въсприѧхомъ. 17 Моусеомь. бл(а)годать. 18 нигде же. иноуадыи. сы mj. сии. исповѣда. 19 Іюдеи. левгиты. 12 исповѣда и не отвръже са, исповѣда. 21 пророкъ ли еси. 22 пославшиимъ. 24 фарисеи. 26 отвѣщавъ. nema: . нимъ. 27 nema: сь естъ. nema: иже прѣдъ мъноѫ бысть. 28 Виѳании. 29 въ оутрѣи же д(ь)нь. въꙁемли. всего мира 31 вѣдѣхь. ꙗвитъ са. Іꙁ(раи)лю. придохъ аꙁъ. 33 надъ негоже mj. надъ ньже. 35 д(ь)нь. стоаше. 36 ходаща и mj. грѧдѫща. идоста. 38 nema: и. 39 чьсо. рекоста. где. 40 придоста. видѣста. где. оу него прѣбыста д(ь)нь тъ. въ же ꙗко година деватаа mj. година въ ѣко деватаѣ. 41 Андреа. обою слышавъшюоу. шьдшою. 42 брата. обрѣтохомь. 43 І(соу)соу. скаꙁаетъ. 44 д(ь)нь. nema: І(соу)съ. Галилеѫ. 45 nema drugo: отъ. Андреова. 46 Наѳанаилѣ. обрѣтохомь. Наꙁареѳа. 47 Наѳанаиль. Наꙁареѳа. nema: и iza: быти. 48 видѣвъ. Наѳанаилѣ. вь истинѫ. 49 Наѳанаиль. 50 Наѳанаиль. nema: и pred ты. ты ц(а)рь еси. 52 н(е)во отврѣсто. чловѣчьска.

II. 1 д(ь)нь. 6 лежащь iza: Іюденскоу въмѣщаѫщъ mj. вьмѣстащь. или mj. ли. 7 водоносъ. nema: ѫ. 8 архитриклинноу. они же принесошѫ mj. и принѣса. поурьпшѫ. 10 весь mj. вьсѣкъ. подаст(ь) mj. полагаатъ. тьгда. хоуждее mj. тачее. 11 начатькъ. Галилейстѣи. въ нь. 12 nema: І(соу)съ братиꙗ. прѣбыстъ mj. прѣбыша. grč. ἔμειναν. 13 жидовъска mj. Іюденска. въ цр(ь)кви. 15 сътвори ꙗко бичь. ис цркве. пѣнаꙁа mj. панаꙁы. 19 цр(ь)кве. д(ь)ньми. 20 цр(ь)квь. д(ь)ньми. 21 г(лаго)лаше. ꙗшѫ. 23 пасхѫ. ꙗже mj. еже. 24 са mj. себе. 25 свѣдѣтелюеть mj съвѣдѣтельствоуоутъ. nema: что бѣаше. о mj. въ.

III. 1 фарисеи. 2 си mj. съ. 3 ц(а)рствиꙗ. 5 не можетъ въ ц(а)рство божие вьнити. 6 рожденое, oba puta. 7 подобаетъ. 8 приходить mj. приидетъ. весь mj. вьсѣкъ. 11 никтоже не приемлеть mj. не приемлете. 12 вѣроуете. небеснаа вѣроуете. 13 на небо. сьшедыи. сь ебесе с(ы)нъ чл(о)в(ѣ)чь сыи на н(е)б(е)си. 14 Моуси. подобаетъ ьꙁнести са: ovo са je natpisano, a na prvom je mjestu istrugano. л(о)в(ѣ)чьскоу. 15 весь mj. вьсѣкъ. въ нь. животь вѣчныи. 16 тако ьꙁлюби богъ весь миръ ꙗко с(ы)на своего единоуадааго далъ естъ

къ весь мнръ, да весь (mj. вьсѣкъ) вѣроужн въ нь не погыбнетъ,
нж нматъ животь вѣчнын. 17 вь весь мнръ, да сждитъ всемоу мнроу.
да спасетъ весь мнръ. 18 въ нь. nema: юже. еднноуадааго. 19 юко
свѣтъ прнде въ весь мнръ mj. прнде бо свѣтъ въ мнръ. 20 въсь
mj. вьсѣкъ. ȥлаа. 21 облнуат са mj. аватъ са. 22 ȥема н тоу кръ-
щааше н живѣше с ннмн. 23 Салнмакн. 26 прндошж. 26 nema:
сь. кръщаетъ. 27 прнематн. ннуьсоже. 28 свѣдѣтельствоуєте. 29 ра-
доует са. 30 подобаетъ. 31 грады. 32 nema: н na početku. свѣдѣ-
тельствоуеть, свѣдѣтельства. 33 нстнннмъ. 35 о(ть)цъ бо. ржкж. 36
живота вѣчнааго. вѣроуєтъ.

IV. 1 раȥоумѣ mj. оувѣдѣ. фарнсен. множанша. кръщаетъ. 4 до-
стоюше. 5 nema: І(соу)съ. Самарннскъ. нарнцаемын. блнȥь mj. нскрь.
весн. 6 Іаковль. годнна же бѣ шестаа. 7 поурѣтн. г(лаго)ла ен. 9
сын. оу мене проснши пнтн mj. отъ мене пнтн проснши. 11 поуръ-
паалнника mj. поуръпала. кждоу. 12 болнн. Іакова пн mj. пнтъ. 13
весь mj. вьсѣкъ. 14 не нматъ вьжждатн са mj. не вьжждаалъ са.
въслѣплжщж. 15 само mj. сѣмо. поуръпатн. 16 прнгласн mj. прнȥовн.
мжжа своего mj. мжжь твон. само mj. сѣмо. 17 не нмамъ мжжа.
18 нже mj. егоже. 20 Є(роуȥалн)мѣхъ. 21 вѣрж мн нмн. 22 клашѣєте.
23 кланѣжщннхъ mj. покланѣющнхъ. 24 кланѣетъ. 25 глаголемын
mj. рекомы. егда же онъ mj. егда тъ. 27 прндошж. уюждаахж. 30
нȥыдошж. ндѣахж mj. градѣахж. 32 nema: къ. 34 дѣло. 35 оуже.
36 жьна. сьбнраеть. вѣчнын. nema: н iza да. радоует са. 37 нстннь-
ное mj. нстовое. 38 аȥъ же внндосте. 39 въ нь mj. него. свѣдѣ-
тѣльствоужщін. 40 прндошж къ немоу. молѣхж. 42 оуже. вѣмы. мнроу.
43 д(ь)нию. 44 въ своемъ о(ть)уьствѣ не нматъ. 45 Галнлеж. прнжшж.
Галнлеане. nema: во. 46 ц(а)рь. 47 Галнлеж. nema: н iza снндетъ.
нцѣлнтъ. 48 nema: І(соу)съ. 49 ц(а)ръ. 50 емоу mj. къ немоу. нмъ
mj. емъ. 51 срѣтошж. его mj. тн. 52 въпрашааше годнны оу ннхъ
mj. отъ ннхъ. 53 раȥоумѣвъ. юко та годнна бѣ. вь нже. nema:
ѣко н домъ его весь. 54 ȥнаменне mj. уюдо. Галнлеж.

V. 1 нарнцает са. Внѳеȥда. 3 уѣжщннхъ. 4 врѣмена мынаше са
въ кжпѣлн mj. лѣта съхождааше въ кжпѣль ȥьдравъ. 5 бѣ же етеръ
тоу уловѣкъ. нмын. 6 юже. нмааше. 7 неджжнын. 8 свон mj. твон.
10 нцѣлѣвшоѡмоу. своего mj. твоего. 12 рекын тн mj. тебѣ. 13
нцѣлѣвын. 14 въ цр(ь)кви. цѣлъ есн mj. быстъ. да не горе тн уте
бждетъ. 15 повѣда. нже ма mj. н. 16 гонѣахж І(соу)са Іюден. 17
отвѣщаваалше. дѣлаетъ. 18 паче нскаахж его оубнтн Іюден. 19 тво-
рнтн о себѣ ннуьсоже. творащa о(ть)ца. 20 покаȥаетъ. болша. nema
дѣла. 21 же mj. бо. въскрѣшаетъ. 23 нже н посла mj. посълавъ-

шааго н. 24 животъ вѣчныи. 26 животь (oba puta). 27 nema: и
pred сѫдъ. чл(овѣ)чь. 28 въ нaже. сѫщии. 30 слышѫ и сѫждѫ. пра-
веденъ. пославшаго. 32 иѫ естъ mj. нинъ естъ. свѣдѣтельствоуетъ.
34 отъ чловѣкь. свѣдѣтельство. 35 свѣта. възрaдовати bez: д. 37
пославъıи. нигдеже. 38 посла тъ. 39 вѣчнъıи. 42 разоумѣхъ. любве.
43 придохь. 44 иночадааго mj. единааго. 45 на иже mj. на негоже.
оупокасте. 46 Мосеоу. имете.

VI. 1 nema: Галилѣꙗ. Тивериꙗдъска. 2 по нем же. творѣаше.
недѫжиъıнхъ. 6 вѣдѣаше. 7 хлѣби. довьлѣтъ. 8 Андреа Симона Петра
братъ. 9 зде. nema: единъ. ꙗчиѣнъ, ali je nad istrugano slovo и
natpisano м, te glasi: ꙗчмѣнъ. nema: въ. селикоу. 11 хлѣбы хо-
тѣхѫ. 12 nema: и. погыбнетъ. 13 наполънишѫ. кошницѫ. ꙗчнѣныхъ.
ꙗдшиимъ. 14 по истинѣ. nema: весь. 15 и да поставаты-и царѣ
mj. и сътворатъ ц(ѣ)с(а)рѣ. 16 сънидошѫ. 17 въздѣзошѫ въ корабль
и идѣахѫ mj. вълѣзъше въ ладнѭ ѣдѣахѫ. прнде к нимъ І(соу)съ
mj. оу бѣ пришелъ къ нимъ І(соу)съ. 18 великоу доушѫщоу mj.
велие доухаѫщю. 19 пъприщъ mj. стадии. или л mj. ли ѣ-ти. быв-
шоу. 21 въ корабль. на земли. идѣхѫ mj. ѣдѣахѫ. 22 на оутрии же
mj. въ оутрѣи. стоѣаше. nema: въ иьже. вънидошѫ. идошѫ. 23 при-
дошѫ. ꙗшѫ mj. ѣсѧ. въздаше г(осподе)ви. 24 егда же видѣ народъ.
влѣзошѫ. въ корабль. придошѫ. ищѫще. 25 рекошѫ. равви mj. оучи-
телю. кьгда. само mj. сѣмо. 26 знамениꙗ. 27 nema drugo: брашъно.
вѣчнѣамъ. чловѣкъ. намъ mj. вамъ. 28 рекошѫ. 29 вѣроуете. 30
рекошѫ. кое знамение оубо ты твориши. 31 ꙗшѫ mj. ѣсѧ. 32 рече
же. Мосии. даеть mj. дастъ. 33 схода. житие всемоу мироу mj. жи-
вота мироу. 34 рекошѫ. 35 ожиклѣѫи mj. животънъıи. градъıи ко
мнѣ. възалкати. 36 nema: не. вѣровасте ми mj. не вѣроуоуте. 37
opako: припридеть mj. придетъ. кь мнѣ mj. по мьнѣ. вънъ. 28 сни-
дохъ. 39 все mj. вьсѣко. nema: и. д(ь)нь. 40 весь mj. вьсѣкъ. въ
нъ mj. вь него. животъ бѣчныи. 41 сьшедшыи. 42 г(лаго)лахѫ. сни-
дох(ь). 44 и mj. его. 45 писано бо естъ. наоучени mj. оучени.
вьсѣкыи слышавыи отъ о(ть)ца. 46 iza юстъ ima: кто, иѫ тъкмо
сыи (mj. сѫи). 47 животь вѣчныи. 48 ожнвлѣа mj. животънъı. 49
ꙗшѫ. 50 аще кто отъ него ꙗстъ. 51 въ вѣкы. за жизнь мира всего
mj. за животъ мира. 52 како можеть съ дати намъ плъть своѫ ꙗсти.
53 чл(о)в(ѣ)чьска. и не пиете кръви его, не имате живота въ себѣ.
54 ꙗдыи. животь вѣчныи. 56 ꙗдъıи. прѣбиваеть. 57 живи mj. живѫи.
iza ради ima još: и ꙗды ма и тъ живъ бѫдеть мене ради. 58 сни
mj. сь. съшедъıи. ꙗшѫ. ꙗдыи. съньмищи. 60 слоушати его. 61 вѣ-
дыи. се ли вы блазнитъ. 62 чловѣчьска. 63 живить mj. живлѣатъ.

нѣстъ житие mj. животъ. 64 нѣции mj. едини: вѣроуѭщии. кто естъ прѣдаѭи его mj. хота и прѣдати и. 65 г(лаго)лааше. 66 толи mj. сего. идошѫ. 67 двѣма mj. обѣма. 68 житиꙗ mj. живота. 70 Іскариоѳа сын. двою mj. обою.

VII. 1 хождааше с ними І(соу)съ въ Галилеи и. 3 братиꙗ. сѫдоу. иди. да mj. до. 4 ничьсоже. 5 братиꙗ. nema: его. не вѣроваахѫ. 7 весь миръ. послоушьствоуѫ mj. съвѣдѣтельствоуѭ. 8 сии mj. сь. не оу възидѫ. сии mj. сь. 9 се же рекъ имъ оста въ Галилеи. 10 ꙗко възыдошѫ братиꙗ. взиде въ празникъ. отаи. 11 где. 12 они бо. 13 никоторыи. дѣлѣ mj. ради. 14 прѣполовение. 15 како сь оумѣетъ книгы не оучивъ са. 17 сътворити. разоумѣетъ оучение. аще mj. ли. 19 сътворитъ. 20 бѣсьнъ ли еси mj. бѣсъ ли имаши. 22 отъ Моусиѫ. обрѣзаете. 23 Мосеовъ. гнѣваете. здрава. 24 праведныи. 25 етери mj. едини. 26 и се ꙗвѣ г(лаго)лет(ъ). nema: не обиноуꙗ са г(лаго)л(е)тъ. ничьсо же. 27 вѣмы. кѫдоу. 28 зваааше же въ храмѣ б(ож)ии І(соу)съ. nema drugo: и вѣсте. придохъ. 30 nema: не. на нь рѫкы. часъ mj. годъ. 31 въ нь. г(лаго)лахѫ. 32 фарисеи. ръпщѫть. послаша фарисеи и старѣишины архиеренскы. 33 пославшоѡмоу. 35 рекошѫ. сами къ себѣ. ima oba puta: съ pred: ити. Єлины. 36 слово се еже рече. 37 въ послѣдныи же д(ь)нь. стоꙗше. възва mj. зъваааше. 38 рекошѫ. 39 приꙗти mj. приимати. вѣроуѭщии въ нь. бѣаше mj. бѣ. бѣаше прославилъ са mj. бѣ прославленъ. 40 слово mj. словеса си. по истинѣ. 41 еда ли. Галилеѫ. 42 рекошѫ. племене mj. сѣмене. iza Д(авидо)ва ima: и отъ Виѳлеемскааго града, идеже бѣ Давидъ. 44 етерии mj. едини. ꙗти и. nema: не. 45 придошѫ. фарисеомъ. приведосте. 46 г(лаго)лъ естъ. 47 фарисеи. бѣсте mj. бысте. 48 въ нь или отъ фарисеи 49 народъ сь. 50 Никодимъ къ нимъ. пришедыи. 51 разоумѣетъ. 52 рекошѫ. Галилеѫ. iza: приходитъ ima: 53 и иде къждо въ домъ свои.

VIII. 2 за оутра. людие. 3 приведошѫ. поставльше. 5 Мосии. заповѣда mj. повелѣ. 6 бышѫ mj. бѫ. что на нь. на земли. 8 на земли. 9 nema: они nego: слышавши же. nema: І(соу)съ 10 где. важдаахѫ. никто ли же mj. никыи же ли. 11 никто же mj. никыи же. 12 рече имъ. всемоу мироу. нѫ иматъ свѣтъ животныи. 13 фарисеи. 14 придохь. идѫ mj. градѫ. 16 и аще сѫждѫ. посланыи. 17 послоушьство mj. съвѣдѣтельство. 18 послоушьствоуѭи mj. съвѣдѣтельствоуѭ. послоушьствоуетъ mj. съвѣдѣтельствоуеутъ. 19 где оубо бист 20 nema: І(соу)съ. въ цр(ь)кви. пришьлъ часъ mj. пришъла година. 23 аз отъ сего мира нѣсмь. 24 имете mj. емлете. 25 г(лаго)лахѫ. начатькı 26 еже mj. ѣже. се mj. си. въ всемоу мирѣ. 27 г(лаго)лаше б(ог)

28 тогда разоумѣете. ничьсоже. се г(лаго)ла mj. мои си творѭ. 29
посланыи. оугоднаа емоу твора. 30 се mj. си. 31 въ истинѫ. 32
разоумѣете. 33 племѧ mj. сѣмѧ. nema: не pred работахомъ. 35
рабъ же не прѣбываетъ. nema: въ домоу. nema: с(ы)нъ же прѣбы-
ваатъ въ вѣкъ. 36 въ истинѫ. 37 племѧ mj. сѣмѧ. въмѣщаетъ. 38
еже mj. ѣже. 39 рекошѫ. 42 nema: б(ог)ъ. изыдохь и придохъ. при-
дохь. 43 разоумѣюте. 44 похотѣние mj. похоти. о(ть)ца вашего диа-
вола. чловѣкооубиица есть. въ истинѣ. 45 nema: за не. и не емлете
мнѣ вѣры. 46 обличаеть. но что вѣры не емлете мнѣ. 47 послоу-
шаетъ. сего ради вы не послоушаете, ѩко отъ б(ог)а нѣсте. 50 ищѫ.
51 въ вѣкы. 52 оумрѣ. 52 не иматъ съмрьти въкоусити въ вѣкы.
53 оумрѣ. 54 nema: естъ. славлаи. 55 nema: ѣко. и mj. его. 58
рече же имъ. nema: аминъ аминъ глаголѭ вамъ. бѣхъ mj. есмъ.
59 възашѫ. изь цр(ь)кве. хождааше тако οὕτως.

IX. 1 рождениꙗ mj. рождьства. 2 равви mj. оучителю. 2 ѩватъ.
4 подобаетъ. д(ь)нь. 5 въ всемъ мирѣ. всемоу мироу. 6 се mj.
си. пл'нѫ. брьние. плюновениꙗ. брьниемъ. 7 шедъ mj. иди. въ вѫ-
пѣли Силоамли. сказаетъ. 8 просаи. 9 инии же глаголаахѫ. подобенъ
емоу есть mj. онъ же г(лаго)лааше ѣко азъ есьмъ. 10 г(лаго)лахѫ.
отврьзостѣ. 11 бръние. Силоуамлѫ. шьдъ. nema: и. прозьрѣхъ. 12
где. nema: тъ. вѣдѣ mj. вѣмъ. 13 ведошѫ же и въ фарисеомъ. нѣкъ-
гда. 14 брение. 15 фарисеи. бръние. 16 г(лаго)лахѫ. фарисеи. дроузии
mj. едини. nema: грѣшенъ. сицѣ čitaj сициꙗ mj. сица. бѣаше mj. бѣ.
17 слѣпцоу. 18 ашѫ. о немь Іюдеи. възгласишѫ mj. призъваша. 19
егоже г(лаго)ласта ѩко слѣпъ роди сѧ mj. г(лаго)лете λέγετε. 20 от-
вѣщаста имъ. рекоста. роди сѧ. 21 nema: ли кто емоу отврьзе очи
вѣ не вѣвѣ. отъ mj. о. 22 се mj. сице. рекоста. боꙗста сѧ. оуже.
съвѣщали mj. съложили. аще mj. ѣще. съньмища. 23 рѣста. 24 въз-
гласишѫ mj. призваша. рекошѫ. вѣмы. грѣшникъ mj. грѣшенъ. 27
отвѣща имъ. рѣхъ. оуже. что паки хощете. 28 рекошѫ. Мосиини
mj. Мосеови. Мосии mj. Мосѣови. 31 послоушаетъ. богочьстивецъ
mj. богочтецъ. творитъ mj. сътворитъ. 32 слѣпоѡмоу. 33 аще сь не
бы былъ отъ б(ог)а. ничьсоже. 34 рекошѫ весь. nema: и pred из-
гнашѫ. 35 слышав же. вьнъ. въ с(ы)нъ б(о)жии. и видѣлъ и еси.
39 придохь. 40 и слышаша же отъ фарисеи сѫщии съ нимъ и ре-
кошѫ. есмы. 41 прѣбываетъ.

X. 1 дверьми. nema: тъ. 2 дверьми. 3 дверникъ. отврьзаеть. гласа.
слоушаѫтъ mj. слышатъ. позываетъ mj. глашаатъ. 6 ежс mj. ѣже.
(лаго)лаше. 7 есь mj. есмъ дверъ mj. двьри. 8 все еликоже при-
етъ ихъ. nema: прѣжде мене. 9 дверь mj. двьри. 10 придохъ. животь.

11 пастырь добрыи. полагаеть. 12 [illegible]. оставлаеть. бегаеть. 13
наимникъ (bis). 14 добрыи. nema zadnje: мои. 15 знаеть. 16 [illegible]
mj. имѣ. [illegible]. тыи mj. [illegible] ἐκεῖνα. подобаеть. nema: и pred
гласъ. бждать mj. бждеть. 17 [illegible] mj. ради. 18 [illegible] mj. [illegible]
(oba puta). nema: [illegible]. [illegible]. 19 [illegible] же [illegible] бысть mj.
[illegible]. 20 послоушаете. 21 г(лаго)лаахж. [illegible]. бѣсащаго сл. [illegible]-
[illegible]. 22 [illegible] mj. [illegible]. въ цр(ь)кви. 24 [illegible]. [illegible]-
[illegible], вѣроуете. послоушьствоуять mj. свѣдѣтельствоуять. 26 вѣроуете.
28 въ [illegible]. [illegible] [illegible] есть. 31 [illegible]. 32 [illegible] mj. въ [illegible].
за кое дѣло [illegible] [illegible] [illegible] на [illegible]. 33 [illegible] не [illegible]. о
лъжи mj. о [illegible]. nema: и pred [illegible]. [illegible]. 34 nema: [illegible]. 35
разорити книги. 36 ос(ва)ти mj. с(ва)ти ἡγίασε. въ весь миръ. съ-
[illegible] mj. [illegible]. зане [illegible]. 37 [illegible] mj. [illegible]. 38
разоумѣете. вѣроуете. 39 nema robetno: и: [illegible]. 40 [illegible] mj. [illegible].
идѣже. 41 [illegible]. г(лаго)лаахж. все mj. [illegible].

XI. 1 нѣкто mj. единъ. [illegible]. [illegible] Марины и Марѳины mj.
градъца Марины и Марѳи. 2 [illegible] благовонною mj. [illegible]. [illegible]-
[illegible] его. [illegible] братъ. 3 посълаастѣ. 5 Марѳа. 6 [illegible] mj. [illegible]. 7 [illegible]-
[illegible]. 8 nema: его. равви mj. оучителю. искаахж тебе [illegible]. 9
два на десяте часа еста mj. дьнѣ на десяте годинѣ есте. 10 [illegible]
свѣта [illegible] [illegible] нѣсть. 11 се mj. си. да и [illegible]. 12 [illegible].
13 [illegible] mj. [illegible]. 14 оумре. 16 Ѳома. [illegible]. 17 [illegible]-
[illegible] [illegible]. nema: [illegible]. 18 [illegible]. [illegible] mj. стадии. 19 [illegible] же.
[illegible] [illegible]. Марѳѣ. [illegible] и. о братѣ. 20 Марѳа. 21 Марѳа.
І(соу)с(о)ви. зде. не бы оумрьлъ братъ мои. 22 [illegible] mj. [illegible]. 23 братъ.
24 Марѳа. 28 [illegible] mj. иде. [illegible]. 29 [illegible] mj. [illegible]. 30 не [illegible]
же [illegible] І(соу)съ. и [illegible]. Марѳа. 31 [illegible] [illegible] [illegible]. [illegible] mj. [illegible].
по [illegible] [illegible] [illegible]. 31 [illegible] mj. иде. зде. не бы братъ мои. 34 где,
[illegible] и mj. [illegible]. 36 г(лаго)лаахж. [illegible] bez и. 37 [illegible] mj.
едини. [illegible]. 39 [illegible] mj. [illegible]. 39 и г(лаго)ла. [illegible].
Марѳа. [illegible]. [illegible] (opako mj. [illegible]) [illegible] се д(ь)нь [illegible]
есть mj. [illegible] бо есть. 41 [illegible]. идѣже [illegible] [illegible]
mj. идѣже бѣ [illegible] [illegible]. [illegible] [illegible] свои горѣ въ [illegible]. 42
[illegible] mj. [illegible] grč. ἀκούεις. 43 nema: се. [illegible].
44 и [illegible] [illegible] [illegible]. [illegible] mj. [illegible]. 45 [illegible].
въ нь mj. въ него. 46 дроузии mj. едини. [illegible]. фарисеомъ. 47
събраша же сл. съборъ mj. сънемъ. nema: на І(соу)са. 48 оставимъ
и. nema: и pred [illegible], а za мѣсто ima: [illegible]. nema: [illegible]. 49
нѣкоторыи mj. етеръ. Каиафъ [illegible] архиереиска [illegible] того
mj. Каиафа архиереи сы [illegible] томоу. [illegible]. 50 не mj. [illegible]. [illegible]

мышлаете. вамъ mj. вамъ. 51 старѣишина архиерѣиска лѣта того mj.
архиереи сы лѣтоу томоу. 52 да и. 53 да и оубиать mj. бж оубиац.
54 не къ mj. не акъ. въ Іюдеихъ. варитемъ. 55 възидоша. 56
nema drugo: же. въ цр(ь)кви. 57 ѡпоутить и. opako: кте mj. где.
XII. 1 шестыи д(ь)нь. оумерыи. 3 привлши. масти mj. хризмы.
мастьныа. 4 Іскариотскыи. 5 чьсо дѣлѣ масть си благовоннаа не
продана бысть. на трехъ сътѣхъ пѣнязъ и дана нищимъ. 6 се же.
ковчежьць mj. сиринига. въметаемаа. 7 не дѣите юа да въ д(ь)нь.
съблюдеть. 8 въсегда имате съ собож, мене же не. 9 придошж. дѣльма
mj. ради. мрътвыихъ. 10 старѣишины архиерѣискы mj. архиереи. да
mj. до. Лазарѣ. 11 дѣлѣ mj. ради. вѣровааха. 12 на оутрии. nema:
день. празникъ. 13 приашж вѣтви финичьскы mj. принеса вѣие отъ
финикъ. изыдошж bez и sprijeda. 13 градыи. ц(а)рь. 15 ц(а)рь. 16
се mj. си. 17 послоушьствоваше mj. съвѣдѣтельствоваааше. Лазарѣ
възгласи mj. Лазара възъва. из mj. отъ. и mj. его. мрътвыихъ. 18
дѣлѣ mj. ради. противж изиде емоу. nema: и pred створшъ. 19
ничьса же mj. никако же. 20 бѣхж же Єлинии етеции mj. Єлинии едини.
21 Виѳсаидьі. м(о)л(ѣ)ше и глаголааха mj. молѣхж и глаголюще. 22
Андреови. Андреи. г(лаго)ласта. 23 часъ mj. годинж. чловѣчьскыи. 24
аще не . . видъ въ земи оумреть. прѣбываеть. ima: то ispred многъ.
25 д(оу)шж свож. въ жизнь вѣчнжѭ mj. въ животѣ вѣчьнѣемь. 26
послоужитъ mj. слоужитъ. 27 отъ часа сего mj. отъ годины сеѩ.
его дѣлѣ придохь на часъ сь mj. его ради придъ на годинж сиѭ.
30 дѣлѣ mj. ради, dva puta. 31 вънъ. 32 nema: аще. 34 прѣбы-
ваетъ въ вѣкы. подобаетъ. чл(о)в(ѣ)чю. nema: сь. чл(о)в(ѣ)чь. 36
въ свѣть. се mj. си. ошьдъ. 37 вѣровахж въ нь. вѣроваше mj. вѣрж
и. мышьца. 39 дѣлѣ mj. ради. 40 ицѣлж. 41 се же рече mj. си
рече. 42 кназъ и мнози. въ нь mj. вь него. фарисеи дѣлѣ mj. фа-
рисѣи ради. отъ съборища mj. и- сънъмища. 44 въззвавыи. вѣроуетъ.
45 видитъ mj. видѣ grč. θεωρεῖ. 46 придох'. 47 всемоу мироу. весь
миръ. 48 приема mj. приемаа.

XIII. 1 видѣвъ. възлюбь въ всемь. 2 оуже. въложнвшоу. Іскариотъ-
скомоу. 3 видѣв же. вьсе mj. вьсѣ. идетъ mj. градетъ. 5 вълиа
mj. въли. ногы mj. нозѣ. 8 моею ногоу. 10 трѣбоуетъ. 12 прна.
възлегъ . . рече mj. възлеже . . и рече. 13 зовете mj. г(лаго)ла-
шете grč. φωνεῖτε. 14 nema: оубо. ima iza г(оспод)ь: сы. 16 бо-
лии г(осподи)на. болии. 17 се mj. си. 18 писание скончает са иже
mj. къниги съблждѫть са. възвигнетъ на ма пѧтѫ своѧ mj. въздвиже
на ма прѣльщение свое. 20 nema: и pred ма. 21 и се mj. си. по-
слоушьствова mj. съвидѣтельствова. 22 съзирааха. домысляше са.
*

комоу mj. о комь. 24 кыи то оүбо mj. кто оүбо. 25 nema: тъ, 26 омоүникъ (oba puta) подасть mj. дастъ. Симоновоу. Іскариотъскоомоу. 27 твори mj. сътвори. 28 възлежащиихъ о үьсомъ mj. къ үесомоу. 29 етери mj. едини. ковүежець mj. скриницѫ. въ mj. на. или mj. ли. да дастъ нѣүто. 30 приимъ же оүбо. 32 прославитъ и. 34 заповѣдъ новѫ даѫ вамъ mj. заповѣдь повѣдаѭ вамъ. nema: да и вы. 36 любве. между. собѫ 36 отвѣща емоу. ты не можеши прити mj. не можеши нынѣ по мьнѣ ити. 37 г(лаго)ла емоу Петрь. 38 коүръ mj. кокотъ.

XIV. 1 смѫщает сѧ. ср(ъ)д(ь)це ваше. 2 обѣти opako mj. обитѣли. виҳь mj. вимъ. 3 аще. nema: оүготоваѭ мѣсто вамъ. 4 nema: и nema: вѣсте. 6 нѫ тьмо. 7 nema: и pred отъ. познаите. видѣсте mj. оүвѣдѣсте. 9 nema: ли iza: толико. видѣвыи мене mj. мѧ. видить mj. видѣ ἑώρακε. 11 въ мнѣ естъ. 12 болшаа. идѫ mj. градѫ. 13 аще mj. елиждо. 14 үьсо. то mj. азъ. 16 nema na početku: и niti pred иного. 17 весь миръ. знаетъ. знаете. прѣбываетъ. 19 весь миръ мене ктомоу не видитъ. 20 д(ь)нь. разоумѣете. 21 заповѣдь. възлюблѣ. 22 Іскариотъскыи. авити. 24 слышасте ἀκούετε. 25 сыи. 26 вьсе еже mj вьсѣ елико же. 27 миръ мои. даетъ. смѫщает сѧ. ср(ъ)д(ь)це ваше. оүстрашает сѧ. 28 възьрадовали. nema: рѣхъ. о(ть)цъ болии мене естъ. 29 iza имете ima: мко азъ рѣхъ вамъ. 30 оүже. инүьсоже. 31 разоүмѣетъ весь миръ. заповѣда.

XV. 1 вьсѣка лоза о мнѣ не творащиꙗ плода посѣүетъ ѭ и вьсѣ творащиꙗ плодъ отрѣбитъ ѫ. 4 ꙗко бо лоза mj. ѣкоже розга. плодъ сътворити. въ винградѣ mj. на лозѣ. 5 вы же рождие. 6 вънѣ. съгоритъ mj. съгараетъ. 7 и емоүже. nema: хощете. 10 ꙗкоже и азъ. съблюдохъ mj. съблюсъ. любви. 11 въ васъ прѣбѫдетъ. 12 се же mj. си естъ. 15 оүже. вамъ раби mj. васъ рабъ. г(осподи)нъ. вьсе еже mj. вьсѣ ѣже. 16 отъ о(ть)ца моего. nema: въ имѧ мое. 18 прѣжде васъ мене. 19 ispred: миръ, мира istrugano je nešto, valjada: весь, всего. нѫ ꙗкоже. дѣлѣ mj. ради. 20 болии г(осподи)на. съблюдошѫ. 21 вьсе mj. вьсѣ. 22 быхъ mj. бимъ. бышѫ mj. бѫ. 24 быхь mj. бимъ. ихже никтоже инъ не творилъ. бышѫ mj. бѫ. мѧ mj. мене. 26 свѣдѣтельствоуетъ. 27 свѣдѣтельствоуете.

XVI. 3 се mj. си. 4 үась mj. година. поминаите се mj. поминаате си μνημονεύετε αὐτῶν. сего mj. сихъ. 5 пославшомоу. nema: не. въпрашаетъ. 6 се mj. си. скръбь испльни срьдьце ваше. 7 въ инѫ mj. истинѫ. г(лаго)ла вамъ. оүне. 8 весь миръ. 12 и еще. 13 истиньныи. nema: наставитъ вы. и на. griješkom: възвѣстъ mj. възвѣститъ. 14 приемлетъ. 15 вьсе mj. вьсѣ. дѣлѣ mj. ради. nema: вамъ приемлетъ. 17 nema: се. 19 хотѣахѫ. и к томоу не видите мене. 20

въζърыдаете сѧ вы, а весь миръ въζрадоует сѧ. 21 придеть часъ
mj. приде годь grč. ἦλθεν. nema: отроча. радости дѣлѣ mj. ζа ра-
дость. въ мирѣ. 22 въζрадоуетъ сѧ. 23 иничьсоже. аще чьсо просите
въ имѧ мое оу о(ть)ца моего, дастъ вамъ. 24 иничьсоже. 25 се mj.
си. nema: нъ. часъ mj. година. 26 д(ь)нь. 27 nema: аζъ. иζидохъ.
28 иζидохь. придохь въ весь миръ. весь миръ. 30 вьсе mj. вьсѣ.
въпрашаетъ. сь ишелъ mj. ишелъ еси 31 вѣроуете. 32 часъ mj. го-
дина. къждо же. въ своѩ mj. въ своѣ. ima: н(ы)нѣ iza единъ. 33
се mj. си миръ. въ всемъ мирѣ. побѣдихъ весь миръ.

XVII. 1 се mj. си. nema: І(соу)съ ispred: очи. часъ mj. година.
2 далъ еси емоу. вса жже mj. вьсѣко еже, πᾶν ὅ. житие вѣчное mj.
живота вѣчьнаго. 3 вѣчное житие mj. вѣчьныи животъ. истиннаго.
4 на ζемли. 5 nema: ты. оу себе mj. оу тебе. славоѭже skraćeno
mj. славоѩ ѭже = славоѭ ѭже. весь миръ. 6 всего мира. 7 все
mj. вьсѣ. 8 сии mj. ти. приашѧ. въ истинѫ. иζидохъ. 10 и мое
вьсе твое есть. 11 въ всемь мирѣ. въ всемъ мирѣ нѣсѫтъ с(ва)тыи.
бѫдетъ mj. бѫдѫтъ. 12 блюдѣхъ mj. съблюдахъ. съблюдохь mj. съ-
хранихъ. погыбѣлныи. сконачает сѧ mj. събѫдѫтъ. писание mj. кънигы.
13 нынѣ же. идѫ mj. градѫ. се mj. си. въ всемъ мирѣ. 14 весь
миръ. нѣсѫтъ. всего мира. (dva puta). 15 всего мира. 16 всего мира.
(dva puta). nema: не сѫтъ. 18 въ весь миръ. (dva puta). 19 ζа
не. ос(ва)щаѫ mj. с(ва)щѫ. въ истинѫ. 20 нѫ о вѣроуѫщиихъ mj.
нъ и вѣроуѭщихъ. словесемь mj. словомь. 21 бѫдѫтъ mj. сѫтъ.
весь миръ. 22 едино есмъ. 23 ти mj. ты. раζоумѣетъ. 24 идеже mj.
иждеже. всего мира. 25 и въсь миръ. 26 въ них же mj. въ нихъ
(бѫдетъ).

XVIII. 1 се mj. си. градъ mj. врътъ. 2 многажды mj. мъножи-
цеѭ. приимъ. народъ mj. спирѫ. и отъ старѣишинъ архиереискъ mj.
и отъ архиереи. фарисеи. и съ свѣщами и съ орѫжии. 4 вьсе градѫ-
щеѥ mj. вьсѣ градѫщаа. и ишъдъ. 5 Наζаренскааго mj. Наζарѣа. 6
стоише. идоша. падошѫ. на ζемли. 7 Наζаренскааго. 8 аще оубо. 10
nema: и iza иζвлѣче. 11 въ мѣсто свое mj. въ ножъница. чѣшѫ.
12 народъ mj. спира. имѫ. 13 ведошѫ. прѣжде mj. прѣвѣе. каиафѣ.
томъ лѣтѣ mj. лѣтоу томоу. 14 Каиафа. Іюдеомъ. оуне mj. добрѣе.
15 архиереоу. 16 дверехъ. 16 архиереоу. двериници. въведи mj. и въ-
еде. 17 двериница. 20 въ цр(ък)ви. Іюдеи. иничьсоже. 21 слышавшиихъ.
ии mj. си. ѭже рекохъ. nema: аζъ. 22 прѣстоѩщиихъ. архиереоу.
4 nema: съваζана. архиереоу. 26 въ градѣ mj. въ врътѣ. 28 ве-
ошѫ. nema: въ притворъ. 29 иζиде же Пилатъ къ нимъ. 30 рекошѫ.
быхомъ mj. не бимь. 31 рекошѫ. намъ не достоитъ. 32 ζнаменаѫ

mj. клевлл. съмрътиѫ. хотѣаше. 33 призва mj. възъва. ц(а)рь. 34 о себѣ ли се г(лаго)леши. рекошѫ. 36 ц(а)рство. быхѫ былѣ mj. биша. Іюдеомъ. 37 то оубо. ц(а)рь ли еси ты. придохъ. весь. послоушьствоуѫ mj. съвѣдѣтельствоуѭ. еже mj. иже. 38 Іюдеомъ. о немь mj. въ немь. 39 ц(а)рѣ. 40 Варавва.

XIX. 1 пол. би и mj. теве. 2 opako: вонн mj. вонии. багрѣнѫ обложиша mj. прапрѫдънѫ облѣкоша. 3 и прихождаахѫ к немоу и глаголаахѫ. ц(а)рю 4 вънъ (oba puta). разоумѣете. до него mj. къ немь. nema: ни единоѭ. 5 вънъ. багрѣнѫ mj. прапрѫдънѫѭ. 6 і архиереи и слоугы. поимѣте и вы, пропнѣте. до него mj. къ немь. 8 слово се. 9 и Пилат же г(лаго)ла: Пилат же pripisano je kasnije. отъ кѫдоу ты еси. дастъ mj. сътвори. 10 г(лаго)ла же. 11 власти mj. области. отъ толи mj. отъ того. 12 к немоу г(лаго)л(а)ше: ‚к немоу‘ pripisano je sa strane. кесареви (oba puta). ц(а)рь. 13 вънъ. лифостротъ. Євреискы. Гаввафа. 14 параскевгии. третии mj. шестаа. ц(а)рь. 15 ц(а)рѣ. царѣ (po drugi put, ispisano). 16 І(соу)съ iza имъ. поимше и ведошѫ. 17 носа себѣ връстъ. евреискыи. голгофа. 18 пропашѫ. 19 nema: и iza же. титлъ. Назарен. ц(а)рь. 20 съ же титлъ mj. сего же титла. чьтошѫ mj. чиса. Іюдеи. пропаша. евреискы. nema: и pred: латинскы. 21 г(лаго)лахѫ. Пилатоу. Іюдеискыи 23 вои mj. воини. пропаша. възаша mj. примса. части. котыгѫ mj. хитонъ. котыга mj. хитонъ. шьвена. истъкана вся. 24 рекошѫ. мещѣмъ mj. метѣмъ. испадетъ mj. бѫдетъ. о матизмѣ моеи. жрѣбьа се mj. си. 25 оу кр(ъ)ста І(соу)с(о)ва mj. при крьстѣ І(соу)с(о)вѣ. 26 матере. 26 nema: своеи. 27 nema: же. 28 оуже. nema: о немь събѫдет са писание mj. събѫдѫтъ са кънигы. 29 стоѣше. nema: они же исплъньше гѫбѫ оцьта. на въсънъ mj. на усопъ. възнѣсше. 30 егда же оубо приѩть оцеть. 31 параскевги. велии д(ь)нь. въпросишѫ mj. молиша. 32 придошѫ mj. придѫ. прьвомоу. дроугомоу такожде пропатомоу. 33 пришедже mj. пришедъше. оуже. оумерша. 34 ребра емоу. nema: и iza видѣвъ. 35 истинно. вѣроуете mj. вѣрѫ имете. 36 бысть бо се, да събѫдет са писание. mj. быша бо си да събѫдѫтъ са кънигы. 37 оузратъ mj. възьратъ. nema: на нь. прободошѫ mj. пробаса. 38 по сем же mj. по сихъ же. въпроси mj. моли. Аримафеа. сы mj. сьи. въза. 39 І(соу)соу. несъи. змирънно mj. змирънио. 40 приѩста. обвиста. Іюдеомъ. погрибати. 41 пропаш . градъ и въ градѣ mj. врътъпъ и въ врътьпѣ. 42 параскевгиѫ. Іі - денскѫѫ. бѣ mj. бѣаше. гробъ идеже положиста І(соу)са.

XX. 2 дроугомоу. възашѫ. где. 3 идѣаста. 4 течаста. nema: ь . 7 оуброусъ mj. соударь. 9 подобаетъ. 10 идоста. 11 nema: са і ı

плакааше. 12 кожа mj. въ лежаше. 13 г(лаго)ласта. nema: она. nema: са iza плачеши. възжаша. где. 14 и се. 15 и кого. г(лаго)ла mj. рече. повъждь и азь. где. 16 Мариа. раввъни mj. раввоуни. нарицеть са mj. нарецеть са. 17 възыдохъ. братии. 19 сжщоу. д(ь)нь. свботж. дверемь. 20 въздрадоваша bez д. 21 рече же. 22 доунж. д(оу)хъ с(ва)ть. 24 нарицаемии. 25 г(лаго)лахж. гвоздинныхь. и вложж пръста моего въ изъвж гвоздинныя и вложж ржкы моеж въ ребра его, не имж веры. 26 д(ь)нь. приде же. дверемь затворенамъ. 27 пръсть твои. само mj. съмо. виждь. простри mj. принеси. 28 отвещя же. 30 иже mj. еже. писаны. 31 nema: Х(ръст)ь. вероужщии. животь вечны.

XXI. ima: самь pred нами. Тивериадьскаемь. nema: же. 2 глаголемыи mj. нарицаемои. Наѳанаиль. Галилеискыа. 3 изыдоша и въсъдоша. ажа mj. яса. тачьсоже. 4 nema: абие. на mj. при. nema: же. оученици его. 5 имате ли что съньдно. riječ ...жа je izbrisana, a napisana: сеть. въвръгоша. ж mj. genet. ея. 7 iza оученикь pripisano je nad retkom: ть. любляаше. 8 корабицемь. придоша. 9 изълезоша mj. изидж. р(ы)бж лежащж на немь. 10 аже есте н(ы)не яли mj. иже есте яли. 11 на земж. pogrješno: плъ mj. плъна. велиихъ. сжщоу. 12 ...ащии 13 хлебь. 14 оуже. третицеж mj. трет(ицеж). 16 второе mj. въторицеж. г(лаго)ла емоу І(соу)съ. 17 третицеж mj. третицею рече третицеж емоу mj. рече емоу третицеж. рече mj. г(лаго)ла. ты все веси. 18 идеаше mj. хождеаше. хоть mj. хотеаше. 20 nema početno: и. iza: са je nešto istrugano. 21 того mj. сего. 22 что есть тебе. nema: ты. 23 братиж. рече mj. речеть. что есть тебе. 25 еже mj. еже. си же mj. еже аще. писана. ... mj. ми(ь)ж. а то mj. ... пишемыихъ книгь сихъ.

Primjeri s razrjeŠenijem kraticama.

Mat. 23. 1) тогда Ісоусъ глагола къ народомъ и оученикомъ своимъ 2) глагола: на моусеовѣ седалищи седоша книжници и фарисеи, 3) въсе оубо елико рекуть вамъ, блюсти блюдете и творите, но дѣлом же ихъ не творите, глаголють бо а не творять, 4) свазують же брѣмена тяжька и неудобь носима и възлагають на рамѣ человѣчьскам а пръстомь своимъ не хотать двигнути ихъ. 5) вся же дѣла своя творять да видими бждуть человѣкы, разширяють же набъдѣниа своя и величають въскрилиа одеждь своихъ, 6) любять же прѣждевъзлеганиа на вечерахъ и прѣждеседаниа на съборищихъ, 7) и целованиа на тръжищихъ и зъвати са отъ человѣкъ: оучителю; 8) вы же не нарицайте са

оучителе, юдинъ бо юстъ оучитель Христъ, вы̂ же в"си братиꙗ юсте,
9) и ѡтьца не ꙁовѣте себѣ на ꙁеми, єдинъ бо юстъ вашъ ѡтьцъ
иже юстъ на небесехъ; 10 вы̂ же не нарицаите сѧ наставници, єдинъ
бо єстъ вашъ наставникъ христъ, 11) а боли̂ васъ бѫди вашъ слоуга,
12) а иже възвы̂шит сѧ самъ обинжаєт сѧ, и їже обинꙁит сѧ въ-
ꙁвы̂шит сѧ. 13) Горе же вамъ книгчиѫ и фарисеи лицемѣри, юко
снѣдаете домы̂ вдовича и вииоѧ далече молѧт сѧ, сего ради приимете
лише ѡсѫждение; 14) горе вамъ, книгчиѫ и фарисеи лицемѣри, юко
ꙁатварѣете царьство небесное прѣдъ чловѣкы̂, вы бо не въходите ни
въходѧщиихъ ѡставлѣете вънити; 15) ⊙ горе вамъ книгчиѧ и фа-
рисеи лицемѣри, юко прѣходите море и соушѫ створисте юдиного
приходѧща, и егда бѫдеть творите и сына дъбри ѡгньнѣї соугоубѣиша
васъ; 16) горе вамъ вожди слѣпии глаголѭщиї̂, иже аще клънет сѧ
цръквиѫ ничтоже юсть, иже ли кльнет сѧ ꙁлатомъ цръквнъї̂нымъ длъ-
женъ есть. 17) юродивии и слѣпии, кто болии юсть, ꙁлато ли или
цръкви свѧтѧщиꙗ ꙁлато? 18) и їже аще клънет сѧ ѡлтаремъ, ничтоже
юстъ, а иже аще клънет сѧ даромъ иже естъ връхоу юго, дльженъ
юстъ, 19) юродивии и слѣпии, чъто боле юстъ даръ ли или ѡлтарь
свѧщаѫи даръ? 20) клънын сѧ оубо ѡлтаремъ клънет сѧ нимъ и всѣмъ
иже връхоу юго, 21) клъны сѧ цръквиѫ клънет сѧ еѫ и живѫщиимъ
въ неи, 22) и клънын сѧ небесемъ клънет сѧ прѣстоломъ божиемъ
и сѣдѧщиимъ на немъ. 23) ⊙ горе вамъ книгчиѫ и фарисеи лице-
мѣри, юко ѡтъдесѧтоуєте мѧтѫ и копрѣ и кумининъ и остависте тѧжь-
шаа ꙁакона сѫдъ и милость и вѣрѫ, се же подобаше сътворити и
тѣхъ не ѡставити. 24) вожди слѣпии ѡцѣщаѭщии мъшицѧ велъбѫдъ
пожираѭще, 25) горе вамъ книжници и фарисеи лицемѣри, юко ѡчи-
щаете вънѣшнее стъклѣници ї блюдоу, ѫтрьѫдоу же плъниї сѫть гра-
бления же и бесправдъї̂ѣ; 26) фарисеоу слѣпъıи, ѡчисти прьвѣе ѫтрь-
нее стъклѣници ї блюдоу, да бѫдетъ вънѣшнее има чисто. 27) ⊙
горе вамъ книгчиѫ и фарисеи лицемѣри, юко подобите сѧ гробомъ
поваплиеномъ иже вънѣѧдоу оубо ювлѣат сѧ краси ѫтрьѧдоу же плъни
сѫтъ кости мрътвъї̈ихъ и всѣкоѫ нечистоты̂; 28) тако и вы вънѣ-
ѭдоу сѧ юслѣете чловѣкомъ правдиви, ѫтрьѧдоу же плъни есте ли-
цемѣрна и беꙁакониꙗ. 29) горе вамъ книжьници и фарисеї лицемѣри
юко ꙁиждете гробы пророчьскыѧ и оукрашаете ракъї праведныихъ. 30)
и глаголете аще быхомъ были въ дьни ѡтьць нашихъ не быхом
оубо ѡбещници имъ были кръвиѫ пророчьскѫѧ, 31) тѣм же сам
послоушьствоуєте себѣ юко сынове есте иꙁбившиихъ пророкы, 32
наконъчаваєте мѣрѫ ѡтьць вашихъ, 33) ꙁмиѧ ѡтъроди ехидьньстии
како оубѣжите ѡтъ сѫда ѡгнѣ дъбръскааго? 34) сего ради се аꙁ

посла къ вамъ пророкы прѣмѫдры и книжникы и ѡтъ нихъ оубиете
и распънете, и ѡтъ нихъ биете на съборищихъ вашихъ и ѡтъ града
къ градъ, 35) да придетъ на вы вьсѣка кръвь правднаа проливаемаа
на ѕемѧ ѡтъ кръве Авела праведнааго до кръве Ѕахариѫ сына Вара-
хиина югоже оубисте междоу цръквиѫ и ѡлтаремъ. 36) Аминъ гла-
голѧ вамъ, ꙗко придетъ въсе то на родъ съ. 37) Їєроусалимъ Ие-
роусалимъ избившаꙗ пророкы камениемъ побиваѭщи посланыѧ къ ней,
колижди въсхотѣхъ събрати чада твоꙗ, ꙗщѣм"же ѡбраѕомъ събираетъ
кокошь птенища своꙗ подъ крилѣ, и не въсхотѣсте; 38) се ѡста-
влѣет сѧ вамъ домъ вашъ поустъ, глаголѧ бо вамъ ꙗко не имате
мене видѣти ѡтъ нинѣ доидеже речете: благословенъ грѧды въ имѧ
господне.

Mark. XII. 1) И начать имь притчами глаголати: виноградъ чло-
вѣкъ насади и ѡгради͗ плетомъ и ископа тѣскъ и съѕда стлъпъ и
вьда ї тѧжателемъ и ѡтиде. 2) И посла кь тѧжателемъ рабъ въ
врѣмѧ да ѡтъ тѧжатель прии́меть ѡтъ плодъ винограда, 3) и имьше
и бишѫ и послаша и тъщь. 4) И пакы посла кь имь дроугыи рабъ
и того камениемъ бивше пробишѫ главѫ емоу и послаша бечьстна.
5) И пакы иного посла и того оубишѫ и многы ины ѡвы бивше
ѡвы же оубиваѭще. 6) Юще же имѣаше юдиного сына възлюбенаго
своего, посла и того послѣди к нимъ глаголѧ ꙗко оусрамлѣат сѧ
сына моего. 7) ѡни же тѧжателе видѣвше и грѧдѫщь къ себѣ рѣшѫ
ꙗко съ юсть причастникь придѣте оубиꙗмъ и и наше бѫдеть прича-
стие его. 8) И имьше и оубишѫ и изьвръгошѫ и вънѣ изь вино-
града. 9) Что оубо створить господинъ винограда? придеть и погоу-
бить тѧжателѧ и дасть виноградъ инѣмъ. 10) Ни сихь ли кьнигъ чьли
есте? камень егоже не годоваша ѕиждѫщеи сь бысть въ ѕачало
ѫглоу. 11) ѡтъ бога бысть си, юсть дивна въ ѡчию нашею. 12) И
искаахѫ ꙗти и и оубоꙗша сѧ народа, раѕоумѣшѫ бо ꙗко к нимъ
притьча рече и ѡставльше и ѡтидошѫ, 13) и послашѫ к немоу дроу-
гыѧ ѡть фарисеи ї Иродиꙗнъ да́ быша ѡблъстили словомъ. 14) Ѡни
же пришедше глаголашѫ юмоу: оучителю, вѣмъ ꙗко истиненъ еси
и не брѣжеши ни ѡ ком же, не ѕьриши бо на лице чловѣкомъ, нѫ
вь истинѫ пѫти божию оучиши, рьци оубо намъ: достоить ли дати
кинсъ кесареви или ни, дамь ли или не дамъ. 15) ѡни же вѣдꙑ ихь
лицемѣрьство рече имъ: что мѧ ѡкоушаете? принесѣте ми пѣнаѕъ
да виждѫ. 16) Ѡни же принесеша и глагола имъ: чии есть ѡбраѕъ
съ и написание? ѡни же рѣша емоу: кесаровъ. 17) И ѡтъвѣщавь
Ісоусъ рече имъ: кесарева въѕьдадите кесареви а божиꙗ богоу, и
чюдишѫ сѧ о немъ. 18) И придошѫ садоукеи кь немоу иже глаголѭть

не бытн въскрѣшенню н въпрашаахѫ н глаголаще: оучнтелю, не
Мѡусн лн напнса намъ, ѩко аще комоу братъ оумреть н ѡставнть
женѫ а чадъ не ѡставнть, да поиметь братъ емоу женѫ его н въ-
скрѣснть сѣмѧ братоу своемоу. 20) седмъ же братнѩ бѣ н прѣвын
поѩть женѫ н оумнраѫ не ѡставн племе. 21) н вторын поѩтъ ѫ
н оумнраѫ н тъ не ѡставн племене н третнн такожде. 22) н поѩшѧ
ѩ седмь н не ѡставншѧ племене, послѣжде же н всѣхъ оумрѣ н
жена. 23) въ въскрѣшенне оубо егда въскрѣснѫть, котороѡмоу нхъ
бѫдетъ жена? седмь бо нмѣшѧ ѩ женѫ. 24) Н ѡтъвѣщавъ Ісоусъ
рече нмъ: не сего раднн прѣльщаете сѧ не вѣдаще кннгъ нн снлы
божнѩ; 25) егда бо нꙁ мрътвыхъ въскрьснѫть, нн женѧт сѧ нн по-
сагаѫть, нѫ сѫть ѩко аггелн на небесехъ. 26) а ѡ мрътвънхъ ѩко
въстанѫт(ь) нѣсте лн чьлн вь кннгахь мѡусннахь прн кѫпннѣ како
рече юмоу богъ глагола: аꙁъ богъ Авраамовъ н богъ Ісааковъ н
богъ Іаковлъ. 27) нѣстъ богъ мрътвынхъ нѫ богъ жнвънхъ, вы оубо
многн прѣльщаете сѧ. 28) Н прнстѫпнвъ еднпъ отъ кннжннкъ слы-
шавъ ѩ стаꙁаѭщѧ сѧ вндѣвъ ѩко добрѣ ѡтъвѣща нмъ въпросн н:
каѩ естъ ꙁаповѣдь прьвѣншн всѣхъ? 29) Ісоусъ же ѡтъвѣща емоу
ѩко прьвѣншн всѣхъ ꙁаповѣдн: слышн Іꙁранлю, господь богъ нашь
богъ юднпъ естъ, 30) н въꙁлюбншн господа бога твоего въсѣмъ
сръдьцемъ твонмъ н вьсеѫ доушеѫ твоеѫ н всѣмъ оумомъ твонмъ
н въсеѫ крѣпостнѫ твоеѫ, сн есть ꙁаповѣдь прьвѣншн всѣхь ꙁапо-
вѣдн, 31) н втораа подобна ен: въꙁлюбншн блнжнѣаго своего ѩко
самъ себе, болшн сею ꙁаповѣдь нѣсть. 32) Н рече емоу кннжннкъ:
добрѣ оучнтелю, въ нстннѫ рече ѩко еднпь есть богъ н нѣсть нпъ
раꙁвѣ его, 33) н еже любнтн н въсѣмь сръдьцемъ н всѣмъ раꙁоу-
момъ н всеѫ доушеѫ н всеѫ крѣпостнѫ н еже любнтн блнжнѣго ѩко
н себе боле юсть всѣхь съжеженыхь жрътвъ. 34) Ісоусъ же вндѣвъ
н ѩко съмыслъно ѡтьвѣща рече юмоу: не далече есн ѡтъ царьствнѩ
божнѩ, н нııктоже не смѣаше его к томоу въпроснтн. 25) Н ѡтъ-
вѣщавъ Ісоусъ глаголааше оуча въ цръквн како глаголѭтъ кннжннцн
ѩко Хрнстъ сынъ Давндовъ естъ. 36) тъ бо Давндъ рече доухомъ
свѧтымъ: рече господь господоу моемоу: сѣдн ѡ деснѫѭ мене дон-
деже положѫ врагы твоѩ подножне ногама твонма, 37) самъ оубо
Давндъ нарнцаетъ н господа, н ѡтъ кѫдоу сынъ емоу естъ, н многъ
народъ слоушааше его въ сласть. 38) Н глаголааше нмъ въ оученн
своемъ: блюдѣте сѧ ѡтъ кннжннкь хотаще нхъ в ѡдѣанніхъ ходнтн
39) н цѣлованнѩ на тръжнщнхъ н прѣждесѣданнѩ на сънмнщнхъ н
прьвовъꙁлежаннѩ на вечерѣхь. 40) поѩдаѭщнн домы вьдовнцъ н не
пьщеваннемъ далече молѧще сѧ, снн прнмѫть лнше ѡсѫжденне. 41

И сѣдъ Ісоусъ прѣмо кровищоу имѣниї видѣв же како народ мещеть
вь кровище имѣниꙗ, и мноꙁи богатиї въметаахѫ много. 42) Ц при-
шедъши єдина вдовица оубога въвръже двѣ мѣдинци, еже єсть
кондрать. 43) И приꙁвавъ оученикы своѧ рече имъ: аминь глагола
вамъ, ꙗко вдовица си оубогаа множае всѣхъ вьвръже вьметаѭщиихъ
вь кровище имѣниꙗ, 44) вси бо ѿтъ иꙁбы́тка своего въвръгошѧ а
сии отъ недостатка своего все єлико имѣаше въвръже все житие свое.

Luka I. 1) Понеже оубо мноꙁи начаша чинити повѣсть о иꙁвѣст-
нъїихъ (въ) насъ вещехъ, 2) ꙗко же прѣдашѧ намъ бывъшеи искони
самовидци ї слоугы словеси, 3) иꙁволи сѧ и мнѣ хождъшоу испрьва
по всѣхъ въ истинѫ по радоу писати тебѣ, славныи Ѳеѡфиле, 4) да
раꙁоумѣеши ѡ них же наоучилъ сѧ еси словесехъ оутвръждение. 5)
бысть въ дьни Ирода царѣ Июдеа жърець единъ именемъ Ꙁахариꙗ
по чрѣдѣ Авиани и жена его ѿтъ дъщеръ Арѡнь и имѧ еи Єлисаѳеѳь.
6) бѣста бо ѡба праведна прѣдъ богомъ ходѧща въ ꙁаповѣдехъ
всѣхъ и ѡправдании҅хъ господинихъ бес порока. 7) И не бѣ имѫ чада
имже бѣ Єлисаѳеѳь неплоды и ѡба ꙁаматорѣвьша сѧ въ дьнехъ
своихъ бѣаста. 8) бысть же слоужащоу емоу въ чиноу чрѣдъї своеѫ
по обычаю жърскомоу, лоучи сѧ емоу покадити въшъдшоу въ црькве
господьнѣ, 10) и въсе множьство людиї бѣ молитвѫ дѣѫ вънѣ въ
годъ ѳимиꙗмоу. 11) Ꙗви же сѧ емоу аггелъ господьнь стоѩ ѡ де-
снѫѫ ѡльтарѣ кадилнааго, 12 и смѧте сѧ Ꙁахариꙗ видѣвъ и страхъ
нападе на нь. 13) рече же къ немоу аггелъ господнь: не бои сѧ
Ꙁахарие, ꙁа не оуслышана бысть молитва твоа, и жена твоꙗ Єлиса-
веѳь родить сынъ тебѣ и наречеши имѧ емоу Їѡанъ, 14) и бѫдеть
радость тебѣ и веселие и мноꙁи ѡ рождьствѣ его въꙁърадоуѭт сѧ,
15) бѫдеть бо великъ прѣдъ богомъ и вина и всѣкого вваса не
имать пити и доухомъ сватымъ испльнит сѧ еще и-чрѣва матере
своеѫ, 16) и многы сыновъ Иꙁраилевъ ѡбратить къ господи богоу
ихъ, 17) и ть нрѣдъидеть прѣдъ нимъ доухомъ и силоѫ Илиинoѫ
ѡбратити срьдьца ѿтьць на чада и противны въ мѫдрости правед-
ныхъ оуготовати господеви люди съврьшены. 18) И рече Ꙁахариꙗ къ
аггелоу: по чьсомоу раꙁоумѣѫ се? аꙁъ бо есъмъ старъ и жена моа
ꙁастарѣвши въ дьнехь своихъ. 19) И ѿтъвѣщавъ аггелъ рече емоу:
аꙁъ есмъ Гавриїлъ прѣстоѩи прѣдъ богомъ и посланъ есъмъ глаго-
лати къ тебѣ и благовѣстити тебѣ си: 20) И се бѫдеши млъча и
не могыи проглаголати до негоже дьне бѫдѫть си, ꙁане не вѣрова
словесемъ моимъ, иже събѫдѫть сѧ въ врѣмѧ свое. 21) и бѣщѫ
юдие жидѫще Ꙁахариѫ и чюждаахѫ сѧ емоу еже мѫждааше въ црь-
кви. 22) и шъд же не можааше проглаголати къ нимъ и раꙁоумѣшѫ
*

ꙗко видѣние видѣ въ црькви и тъ бѣ помаꙗ имъ и прѣбывааше нѣмъ.
23) И бысть ꙗко испльнишѧ сѧ дьние слоужбы его иде въ домъ свои.
24) по сихь же дьнехь ꙁачатъ Єлисавеѳь жена его и таꙗше сѧ мѣ-
сяцъ пять глаголющи: 25) ꙗко тако мнѣ створи господъ въ дьни
въ нѧже приꙁьрѣ ѡтати оукориꙁнѫ моѫ въ чловѣцѣхъ. 26) въ шестыи же
мѣсяцъ посланъ бысть аггелъ Гавриилъ ѡтъ бога въ градъ галилеискъ,
емоу же имѧ Наꙁареѳъ 27) къ дѣвѣ ѡбрѫченѣ мѫжеви емоуже имѧ
Иѡсифъ ѡтъ домоу Давидова и їмѧ дѣвѣ Мариꙗ. 28) въшедъ къ
неи аггелъ рече: радоуи сѧ благодѣтнаа, господъ съ тобоѫ благосло-
вена ты въ женахъ. 29) Ѡна же видѣвши съмяте сѧ ѡ словеси его
и помышлѣаше каково се бѫдеть цѣлование, 30) и рече аггелъ еи:
не бои сѧ, Марие, ѡбрѣте бо благодѣть ѡтъ бога 31) и се ꙁачьнеши
въ чрѣвѣ и родиши сынъ и наречеши имѧ емоу Ісоусъ, 32) съ бѫ-
детъ великъ и сынъ вышнѣаго наречет сѧ и дастъ емоу господъ
богь прѣстолъ Давида ѡтьца его, 33) и въцарит сѧ въ домоу Іаковли
въ вѣкы и царьствию его не бѫдетъ конца. 34) Рече же Мариа къ
аггелоу: како бѫдетъ се иждe мѫжа не ꙁнаѫ? 35) И ѡтъвѣщавъ
аггелъ рече юи: доухъ святыи наидеть на тѧ і сила вышнѣаго ѡсѣ-
нитъ тѧ, тѣмже и еже родит сѧ свято наречет сѧ сынъ божии, 36)
и се Єлисавеѳъ ѫжика твоа и та ꙁачать сынъ въ старость своꙗ и
се мѣсяць шесты естъ еи нарицаемѣи неплодьви. 37) ꙗко не иꙁ-
неможеть ѡтъ бога всѣкъ глаголъ. 38) Рече же Мариꙗ: се раба го-
сподинѣ, бѫди мнѣ по глаголоу твоемоу, и ѡтиде ѡтъ неѫ аггелъ.
39) въставши же Мариꙗ въ ты дьни иде съ тъщаниемъ въ градъ
Іюдовъ и вьниде въ домъ Ꙁахариинъ и цѣлова Єлисавеѳъ, 41) и
бысть ꙗко оуслъїша Єлисавеѳь цѣлование Мариино въꙁыгра сѧ мла-
денищь радощами въ чрѣвѣ еѧ и їсплъни сѧ доухомъ святымъ Єли-
савеѳь 42) и въꙁъпи гласомъ великомъ и рече: благословена ты въ
женахъ и благословень плодъ чрѣва твоего, 43) и ѡтъ кѫдоу се мнѣ
да придет(ъ) мати господа моего къ мнѣ? 44) се бо ꙗко бысть
гласъ цѣлованиꙗ твоего въ оушию моею, въꙁыгра сѧ младенищь ра-
дощами въ чрѣвѣ моемъ, 45) и блажена аже вѣрѫ ѩть ꙗко бѫдеть
съвръшение глаголанъїимъ еи ѡтъ господа. 46) И рече Мариа: вели-
чить доуша моа господа, 47) и въꙁърадова сѧ доухъ мои ѡ боꙁѣ
спасѣ моемъ 48) ꙗко приꙁрѣ на смѣрение рабы своеѧ, се бо ѡтъ
селѣ блажѧть мѧ въси роди, 49) ꙗко сътвори мнѣ величие сильны
и свято имѧ его. 50) и милость его въ родъ и родъ на боꙗщиимъ
сѧ его. 51) сътворилъ естъ дръжавѫ мышцеѧ своеѫ, растоучи грьдыꙗ
мыслии срьдьца ихъ, 52) низложи силнъї съ прѣстолъ и въꙁнесе смѣ-
реныѧ, 53) алчѫщѫꙗ напльни благъ и богатѧщѫꙗ ѡтъпоусти тъщѧ

54) приꙗ Иꙁраилѣ ѡтрока своего помѣнѫти милость 55) ꙗко же
глагола къ ѡтьцемъ нашимъ Авраамоу и сѣмени его до вѣка. 56)
Прѣбыстъ же Мариꙗ с неѭ ꙗко три мѣсаца и възврати сѧ въ домъ
свои. 57) Елисавеѳи же испльнишѫ сѧ дьние родити еи и роди сынъ,
58) и слъїшашѫ ѡкрьстъ живѫщеи ї рожденїе еѧ ꙗко възвеличилъ
естъ господь милость своѧ съ неѭ и радовахѫ сѧ съ неѭ. 59) и
бысть въ ѡсмъıи дьнь придоша обрѣꙁать дѣтища и нарицаахѫ е име-
немъ ѡтьца своего Ꙁахариꙗ, 60) и ѡтъвѣщавши мати его рече: ни
нѫ да наречетсѧ имѧ емоу Їѡанъ, 61) и рѣшѫ кь неи и ꙗко никтоже
юстъ ѡтъ рождениꙗ твоего иже нарицает сѧ именемъ тѣмъ. 62)
Помаахѫ же ѡтьцоу его како бы хотѣлъ нарещи его, 63) и испрошь
дъщицѫ написа глагола: Їѡанъ есть имѧ юмоу, и чюдишѫ сѧ въси.
64) ѡтъврꙁошѫ же сѧ оуста его и ꙗꙁыкъ его и глаголаше благо-
слова бога, 65) и бысть на всѣхъ страхъ живѫщиихъ (ѡкрьстъ ихъ)
и вь въсеи горнѣи Июдеисцѣи проповѣдаеми бѣхѫ въси глаголи си,
66) и положиша въси слышавшеи на срьдьцихъ своихъ глаголѭще:
чьто ѹбо дѣтищь сьи бѫдеть? и рѫка господьнѣ бѣ с нимъ. 67) и
Ꙁахариа ѡтьцъ его испльни сѧ доухомъ сватымъ и пророчьствова
глагола: благословенъ господъ богъ Иꙁраилевъ, ꙗко посѣти и створи
иꙁбавление людемъ своимъ; 69) и въꙁдвиже рогъ спасениꙗ нашего
въ домоу Давыдовѣ ѡтрока своего, 70) ꙗкоже глагола оусты сва-
тыхъ сѫщихъ ѡтъ вѣка пророкъ юго: 71) спасение ѡтъ врагъ на-
шихъ и иꙁъ рѫкы всѣхъ ненавидащихъ насъ, 72) сътворити милость
съ ѡтьци нашими, помѣнѫти ꙁавѣтъ сватыи свои: 73) клатвѫ
юже клат сѧ къ Авраамоу ѡтьцоу нашемоу дати намъ 74) бе страха
иꙁъ рѫкы врагъ нашихь иꙁбавлꙗшем сѧ слоужити емоу 75) прѣподо-
бием и правдоѭ прѣд нимъ вса дьни живота нашего, 76) и ты
ѡтроча пророкъ вышнѣго наречеши сѧ, прѣдъидеши бо прѣдъ лицемъ
господиемъ оуготовати пѫти его, 77) дати раꙁоумъ спасениꙗ людемъ
его въ ѡставление грѣхъ нашихь 78) милосрьдиа ради ї милости бога
нашего въ них же посѣти насъ въстокъ съ выше, 79) просвѣтити
сѣдащѫꙗ въ тьмѣ и въ сѣни сьмрьтнѣи направити ногы нашѫ на
пѫть мирьнъ. 80) Дѣтищъ же растѣаше и крѣплѣаше сѧ доухомъ и
бѣ въ поустинѣхъ до дьне ꙗвлениꙗ своего къ Иꙁраилю.

Ivan 18. 19. (muka Isukrstova). 18. 1 Иꙁыде съ ученикы своими на
нъ полъ потока кедрьска, идеже бѣ градъ вьнже вьниде самъ и
ученики его. 2) Вѣдѣаше же Июда иже и прѣдааше мѣсто ꙗко мно-
жды сьбирааше сѧ Ісоусъ тоу съ ученикы своими. 3) Іюда же при-
мъ народъ и ѡтъ старѣишинъ архиереискъ и фарисеии слоугы приде
ѣмо съ свѣтилы и съ свѣщами и съ ѡрѫжии 4) Ісоусъ же вѣды все

все грядѫщеѥ на нь и ишъдъ рече имь: кого ищете? 5) отъвѣщашѧ
ѥмоу: Їсоуса назарейскаго. 6) Глагола нымъ Ісоусъ: азъ есмъ. сто-
ꙗше же Июда иже и прѣдааше съ ними, да ꙗко рече имъ азъ есмъ,
идоша въспять и падошѧ на земли. 7) пакы же ѧ въпроси Їсоусъ:
кого ищете? они же ръшѧ: Ісоуса назарейскаго. 8) отъвѣща Ісоусъ:
рѣхъ вамъ ꙗко азъ есмъ, аще оубо мене ищете, не дѣите сихъ ити,
9) да събѫдет сѧ слово еже рече, ꙗко ꙗже далъ еси мнѣ не погоу-
бихъ никогоже отъ нихъ. 10) Симон же Петръ имѣї ножъ изваче
и оудари архиерешва раба и оурѣза емоу оухо десное, бѣ же имѧ
рабоу малхъ. 11) рече же Ісоусъ Петрови: вънъзи ножъ въ мѣсто
свое, чѣшѫ ѭже дастъ мнѣ отьць не имамъ ли пити еѧ? 12) народъ
же и тысѧщникъ и слоугы июденскы ѩшѧ Ісоуса и свѧзаша и, 13)
и ведошѧ и къ Анинѣ прѣжде, бѣ бо тьсть каиѧфѣ, иже бѣ архиереи
томъ лѣтѣ. 14) бѣ же каиѧфа давъї съвѣтъ июдеомъ, ꙗко зле есть
единомоу чловѣкоу оумрѣти за люди. 15) По Ісоусѣ же идѣаше Си-
монъ Петръ и дроугыи оученикъ, оученикъ же ть бѣ знаемь архиереоу,
и вънйде съ Ісоусомъ въ дворъ архиерешвъ. 16) Петръ же стоѩще
при дверехь вънѣ, изыде же оученикъ тъ иже бѣ знаемъ архиереоу
и рече двериници: въведи Петра. 17) Глагола же раба двериница Петрови:
еда и ты отъ оученикъ еси чловѣка сего? глагола онъ: нѣсъмъ.
19) Стоѩхѫ же раби и слоугы огнь створше, ꙗко зима бѣ и грѣахѫ
сѧ; бѣ же с ними Петръ стоѧ и грѣѧ сѧ. 19) Архиереи же въпроси
Ісоуса о оученицѣхъ его и о оучении его. 20) отъвѣща емоу Ісоусъ:
азъ не обиноуѧ сѧ глаголахъ въсемоу мироу, азъ въсегда оучихъ на
съньмищи и въ цр(ъ)кви, идеже въси Іюдеи сънемлят сѧ, и таи не
глаголахь ничьсоже; 21) что мѧ въпрашаеши? въпроси слышавшиихъ
что глаголахь имъ, се сиї вѣдать ꙗже рекохъ. 22) Си рекшоу емоу
единъ отъ прѣстоѩщиихъ слоугъ оударивъ ланитѫ Ісоуса рекъ: тако
ли отъвѣщаваеши архиереоу? 23) отъвѣща емоу Ісоусъ: аще злѣ гла-
голахъ свѣдѣтельствоуи о злѣ, аще ли добрѣ, что мѧ биеши? 24)
посла же и Анна свѧзана къ Каиѧфѣ архиереоу. 25) бѣ же Симонъ
Петръ стоѩ и грѣѧ сѧ, рѣша же емоу: еда и ты отъ оученикъ его
еси? онъ же отъвръже сѧ и рече: нѣсьмъ. 26) глагола единъ отъ
рабъ архиерешвъ ѫжика сыи емоуже оурѣза Петръ оухо: не азъ ли
тѧ видѣхь въ градѣ сь нимъ? 27) пакы же Петръ отъвръже сѧ, и
абие коуръ въզгласи. 28) Ведошѧ же Ісоуса отъ Каиѧфы въ преторъ:
бѣ же за оутра и ти не внидошѧ да не оскврънят сѧ, нѫ да ꙗдатъ
пасхѫ. 29) Изыде же Пилатъ къ нимъ вънъ и рече: кѫѭ рѣчь при-
носите на чловѣка сего? 30) отъвѣщашѧ же и рекошѧ емоу: аще
не би былъ съ злодѣи, не быхомъ прѣдали его тебѣ. 31) рече же

нмъ Пилатъ: поимѣте и вы и по закоиоу вашемоу сѫдите емоу. Рекошѧ же емоу Июдеи: намъ не достоитъ оубити никогоже; 32) да слово Ісоусово събѫдет са еже рече знаменаѧ коеѫ съмрьтиѫ хотѣаше оумрѣти. 33) Вънидe же пакь Пилатъ въ преторъ и призва Ісоуса и рече емоу: ты ли иеси царь июденскъ? 34) ѿтъвѣща емоу Ісоусъ: ѡ себѣ ли се глаголеши или ини тебѣ рекошѧ ѡ мнѣ? 35) ѿтъвѣща Пилатъ: еда азь жидовинъ есьмъ родъ твои? и архиереи прѣдашѧ та мнѣ, что еси створилъ? 36) ѿтъвѣща Ісоусъ: царьство мое нѣстъ ѿтъ сего мира, аще ѿтъ сего мира би было царьство мое, слогы моѧ оубо подвизалы са бышѧ да не прѣданъ бихъ былъ Июдеѡмъ, нынѣ же царьство мое нѣсть ѿтъ сѫдоу. 37) Рече же емоу Пилатъ: то оубо царь ли еси ты? ѿтъвѣща Ісоусъ: ты глаголеши ѩко царь есьмъ азъ, азъ на се родих са и на се придохъ въ весь миръ да послоушьствоуѫ о истинѣ, всѣкъ еже естъ ѿтъ истины, послоушаетъ гласа моего. 38) Глагола емоу Пилатъ: что естъ истина? и се рекъ пакы изыде къ Июдеѡмъ и глагола имъ: азъ ни единоѧ вины ѡбрѣтаѫ ѡ немь. 39) Естъ же ѡбычаи вамъ да единого вамъ ѿтъпоущѫ на пасхѫ, хощете ли оубо да ѿтъпоущѫ вамь царѣ июденска? 40) възъпишѧ же вьси глаголѭще: не сего нъ вараввѫ; бѣ же варавва разбойникъ.

Ivan 19. 1) тъгда же Пилатъ поѧ Ісоуса и би, 2) и во(и)ни съплет"ше вѣнецъ ѿтъ тръниѧ възложишѧ на главѫ емоу и въ ризѫ багрѣнѫ облѣкошѧ и. 3) и прихождаахѫ к немоу и глаголаахѫ: радоуи са царю июденскъ, и биахѫ и по ланитама. 4) изыде же пакы Пилатъ вънъ и глагола имъ: се изводѫ и вамъ вънъ да разоумѣете ѩко до него вины не ѡбрѣтаѫ. 5) Изыде же вънъ Ісоусъ носа тръновъ вѣнецъ и багрѣнѫ ризѫ и глагола имъ: се чловѣкъ. 6) Егда же видѣшѧ и архиереи и слоугы, възъпишѧ глаголѭще: пропни і пропни и. Глагола имъ Пилатъ: поимѣте и вы пропнѣте, азъ бо не ѡбрѣтаѫ до него вины. 7) ѿтърѣщашѧ емоу Июдеи: мы законъ имамы и по закоиоу нашемоу дльжънъ естъ оумрѣти, ѩко сынъ божии творит са. 8) Егда же слыша Пилатъ слово се паче оубоѩ са 9) и вниде въ преторь пакы, Пилат же глагола Ісоусови: ѿтъ кѫдоу ты еси? Ісоусъ же ѿтъвѣта не дастъ емоу. 10) Глагола же емоу Пилатъ: мнѣ ли не глаголеши? не вѣси ли ѩко власть имамь пропати та и властьнмамь поусти(ти) та? 11) ѿтъвѣща Ісоусъ: не имаши власти на мнѣ никоеѫже, аще не би ти дано съ више, сего ради прѣдавыи ма тебѣ болии грѣхъ имать. Ѿтъ толи Пилатъ искаше поустити и. 12) Июдеи же зъпиахѫ к немоу глаголѭще: аще сего поустиши, нѣси дроугъ кесаревии, всѣкъ иже са творитъ царь, противит са кесареви. 13) Пилат"же

слышавъ та словеса изведе вънъ Ісоуса и сѣде на сѫдищи на мѣстѣ
нарицаемѣмъ лиѳостротъ евренскыи же гаввлаѳа. 14) бѣ же параскевгии
пасцѣ, година бѣ ꙗко третиꙗ, и глагола Июдеѡмъ: се царь вашь.
15) они же въпиꙗхѫ: възми възми пропни и. Глагола имъ Пилатъ:
царѣ ли вашего пропнѫ? ѿтъвѣщашѫ архиереи: не имамъ царѣ тькмо
кесара. 16) Тъгда прѣдастъ и имъ Ісоусъ да и пропънѫть, ѡни же
поимше и ведошѫ и 17) носа себѣ кръстъ изиде въ нарицаемое скра-
иниево мѣсто еже глаголет сꙗ евренскыи голгоѳа, 18) идеже и про-
пашѫ и съ нимъ ина два сѫдоу и ѡвѫдоу, по срѣдѣ же Ісоуса. 19)
Написа же титлъ Пилатъ и положи на кръстѣ. бѣ же написано:
Ісоусъ назарей царь июденскъ. 20) Съ же титлъ мнози чьтошѫ ѿтъ
июдеї, ꙗко близь бѣ мѣсто града идеже и пропаша, и бѣ написано
евренскы грьчьскы латинскы. 21) Глаголахѫ же Пилатоу архиереи
июденстиї: не пиши: царь июденскъ. нѫ ꙗко самъ рече: царь есмъ
июденскъ. 22) Ѿтъвѣща Пилатъ: еже писахь писахъ. 23) Вои же егда
пропаша Ісоуса възашѫ ризы его и сътворишѫ чатыри части ко-
моуждо воиноу часть и котыгѫ; бѣ же котыга не шьвена съ връхоу
ист'кана в"сѣ. 24) рекошѫ же къ себѣ: не прѣдерѣмь еѫ, нѫ мещѣмъ
жрѣбиа ѡ на комоу испадетъ, да събѫдѫть сꙗ книгы глаголѭщѫ:
раздѣлишѫ себѣ ризы моѫ ї о матизмѣ моеи меташѫ жрѣбьꙗ. Воини
же оубо се творишѫ. 25) Стоꙗхѫ же оу кръста Ісоусова мати его
и сестра матере его Мариꙗ Клеѡпова и Мариꙗ Магдалыїни. 26) Ісоусъ
же видѣвъ матере и оученика стоꙗща, егоже люблѣаше, глагола матери:
жено, се сынъ твои. 27) По томъ глагола оученикоу: се мати твоꙗ:
и ѿтъ того часа поꙗть ѭ оученикъ въ своꙗ си. 28) По семъ вѣдꙑ
Ісоусъ ꙗко вcѣ оуже сьвръшишѫ сꙗ, да събѫдет сꙗ писание, глагола:
жѫждѫ. 29) съсѫдъ же стоꙗше пльнъ оцта, на въсъпъ възнъзше
придѣшѫ кь оустомь его. 30) Єгда же оубо приꙗть ѡцеть Ісоусъ
рече: съвръши сꙗ, и прѣклонь главѫ прѣдасть доухъ. 31) Їюдеи же
понеже параскевги бѣ, да не ѡстанѫть на кръстѣ тѣлеса въ сѫботѫ,
бѣ бо велии дьнь тоꙗ сѫботы, въпросишѫ Пилата да прѣбиꙗть голѣни
їхъ и възмѫть ѫ. 32) Придошѫ же воини и прьвомоу прѣбишѫ го-
лѣни и дроугомоу такожде пропатомоу съ нимъ, 33) на Ісоуса же
пришедже ꙗко видѣшѫ и оуже оумерша не прѣбишѫ емоу голѣнию,
34) нѫ единъ ѿтъ воинъ копиемъ ребра емоу прободе и изыїде абие
кръвь и вода, 35) и видѣвъ свѣдѣтельствова и їстиньно есть свѣ
дѣтельство его и тъ вѣсть ꙗко истинѫ глаголетъ, да и вы вѣроуе
36) бысть бо се, да събѫдет сꙗ писание: кость не скроушит сꙗ его
37) и пакы дроугыѫ книгы глаголать: оузрать егоже прободош
38) По сем же въпроси Пилата Иѡсифъ иже бѣ ѿтъ Аримаѳеа, с

оучєникъ Ісоусовъ таниъ же ꙁа страхъ нюденскъ, да въꙁметь тѣло Ісоусоко, и повелѣ Пилатъ; принде же и въꙁѧ тѣло Ісоусово. 39) Принде же и Никодимъ, пришедъї къ Ісоусови нощиѫ прѣжде несъїн смѣшение ꙁмиръмно и алгоунно ѥко и литръ сто. 40) Приѧста же тѣло и ѡбиста є риꙁами съ ароматы, ѥкоже обыїуаи єсть Іюдєомъ погрибати. 41) бѣ же на мѣстѣ идеже и пропаша градъ и въ градѣ гробъ новъ. 42) въ нем же николиже никтоже не бѣ положенъ, тоу же ꙁа параскев'гиѫ нюденскыѧ, ѥко блиꙁь бѣ гробъ идеже положиста Ісоуса.

Главиꙁны євангелию ѡтъ Марка.

а҃. о бѣсноуѧщиим сѧ; б҃. ѡ тьщи Петровѣ; г҃. о ицѣлѣвшиіхъ ѡтъ раꙁличныихь недѫгъ; д҃. о прокаженѣамъ; є҃. о ослабеиѣмъ жилам(и); ѕ҃. о Левги (и) мытари; ꙁ҃. о имащиимъ соухѫ рѫкѫ; и҃. о іꙁбраиін апостолъ; ѳ҃. о сѣмении притча; і҃. о ꙁапрѣщені водамъ; аі҃. о легеѡнѣ; бі҃. о дъщері архисинагоговѣ; гі҃. о кръвоточивѣи; ді҃. о повелѣнии ап(о)с(толомъ); єі҃. о Іѡанѣ и Іродѣ; ѕі҃. о пати хлѣбъ; ꙁі҃. о морсцѣмъ хождені; иі҃. о прѣстѫпеи(ии) ꙁаповѣди божіа; ѳі҃. о фуникисні; к҃. о глоусѣ и нѣмѣ; ка҃. о седьмині хлѣбь; кв҃. о квасѣ фарисеисцѣ; кг҃. о слѣпѣамъ; кд҃. о въпрошені кесаревѣ; кє҃. о врѣображенїи (opako bp za np) Ісоусовѣ; кѕ҃. о бѣсащиимъ на нов(ы) мѣсац(а); кꙁ҃. о помышлѣѫщиіхъ кто болі юсть; ки҃. о въпроⷲнін фариⷯ; кѳ҃. о впрошиимъ богатѣмъ; л҃. о сыноу Ꙁеведеѡвоу; ла҃. о вартимеи; лв҃. о жрѣбати; лг҃. о оусъхшні смоковиці; лд҃. о не помнѣ(ти) враждi; лє҃. о впроⷲнiⷯ аⷯрерei и книжникъ; лѕ҃. о виноградѣ; лꙁ҃. о впрошшiхъ ль(стиѭ) о кинсѣ; ли҃. о садоукеихъ; лѳ҃. о книжиицѣхъ; м҃. о впрошени господии; ма҃. о женѣ ѥже ѡба пѣнаꙁ(а); мⷦ҇. о сѫдиѣмъ дьні рекше рекше о коичии(ѣ); мг҃. о дьни і о чѣсѣ; мд҃. о помаꙁавши господа муромъ; мє҃. о пасцѣ; мѕ҃. о прѣданиі пророчьство; мꙁ҃. о ѡтъметанні Петровѣ; ми҃. о испрошенні тѣлесе господьнѣ.

Євангелию главиꙁны ѡтъ Лоукы.

а҃. о написании; в҃. о стрѣгѫщиихъ пастырехъ; г҃. о Сүмеонѣ; д҃. о Аннѣ пророчіци; є҃. о бывшиим(ь) глаголѣ къ Іѡаноу; ѕ҃. о въпрошениіхъ Іѡ҃; ꙁ҃. о искоушениі спаситеавѣ; и҃. о имѫщи-

ни(ь) доухъ бѣснъ; ѳ. о тьщи петровѣ; і. о исцѣлѣвшихъ ѿтъ различенъ недѫгъ; аі. о ловитвѣ рыбъ; ві. о прокаженѣмъ; гі. о (о)слабенѣмъ; ді. о левгии мытари; еі. о имѫщіим(ь) соухѫ рѫкѫ; ѕі. о изБраніи апостолъ; зі. о блаженыіихъ; иі. о сътницѣ; ѳі. о сынѣ вдовичи; к. ѡ посланыихь ѿтъ Іѡана: ка. о помазавшеи господа миромъ; кв. о притчи сѣавшаго; кг. ѡ запрѣщеніи вѣтроу и морю; кд. ѡ легеѡнѣ; ке. о дъщери сунагоговѣ; кѕ. ѡ кръвоточивѣи; кз. ѡ посланиі обѣма на ·і· ·|· ки. о пати хлѣбъ; ѳк. ѡ господьни въпрошении л. о прѣѡбраженіи Ісоусовѣ; ла. о бѣсноуѫщиим са на новы мѣсаца; лв. ѡ помышлѣѫщиихъ кто болии; лг. ѡ не повелѣниѣмъ послѣдъствовати; лд. ѡ явленыихъ ·о·; ле. ѡ впрошшим(ь) законніцѣ; лѕ ѡ впадшиимъ въ разбоиникы; лз. ѡ Марфѣ и Маріі; ли. ѡ молитвѣ; лѳ. ѡ имѫщиимъ бѣсиѣемъ; м. ѡ възъпившии гласомъ ѿтъ народа: ма. ѡ просащихъ знамениа. мв. о фаріесеі оубѣждьшим(ь) Ісоуса; мг. ѡ окаяниі законникъ; мд. ѡ квасѣ фарисеисцѣ; ме. ѡ хотащиимъ раздаати имѣние; мѕ. ѡ богатѣамъ емоуже оугобзи са нива; мз. ѡ галилеихъ иже бѣахѫ въ (си)лоуамѣ; ми. ѡ имѫщиимъ доухъ недѫженъ; ѳм. ѡ притчахъ. н. ѡ въпрошьшиимъ аще мало спасаемыхъ; на. ѡ рек"шиихъ Ісоусови Ирода ради; нв. ѡ водиотрѫдовитѣамъ; нг ѡ не любити прѣвовъзлѣгании; нд. ѡ званыхъ на вечера; не. притча о създаниі стльп(а). нѕ. (п)ритча ѡ сто ѡвецъ; нз. ѡ ошедшим(ъ) на странѫ далече; нѳ. ѡ богатѣмь и Лазари; з. ѡ десати прокаженъ; за. ѡ сѫдии неправедиѣм(ъ). зв. ѡ фарисеи (и) мытари; зг. ѡ вьпрошьшим(ь) его богатѣмъ; зд. ѡ слѣпѣмъ; зе. о Закхеи. зѕ. ѡ ошедшим(ъ) приати царьствие; зз. ѡ пришедшиихъ (opako za: приемшиихъ) десать мнасъ; зи. ѡ жрѣбати; зѳ. о впрошшихъ архиереихъ и ѡ книжницѣхъ; о. ѡ винограде. (а). ѡ лѫжщихъ кинса ради; ов. ѡ садоукеихъ; ог. ѡ въпрошениі господьни; од. къ фарисеѡмъ; ѡ давшиим(ъ) ѡба пѣназа; ое. ѡ кинсѣ; оѕ. ѡ пасцѣ; оз. ѡ стажаѫщиих са кто болии; ои. ѡ испрошении неприязнинѫ; оѳ. ѡ оукорении Іродовѣ; п. ѡ н(л)ачащиих са женахъ; па. ѡ покаявшим са разбоиницѣ; пв. ѡ испрошении тѣлесе господнѣ; пг. ѡ клеѡпѣ.

Pripisci. Pripisaka ima u tekstu, na čelu lista iznad teksta, s strane teksta s desna i lijeva, u dno lista ispod teksta ponajviš crvenilom, ali i crnilom. Tako prvi sačuvani list nosi na čelu скѫ. е. ѳ ма. во прѣхода Ісъ видѣ члка; u dno lista crnilom: ні коусих(ъ) перо мастило и оуписах(ъ); taj pripis dolaži i na list

134a kasnijom rukom i pismom: покусихъ перо и мастило оупнсахъ. — Na l. 3a ima crven pripis porazdijeljen u tekstu nad vrstom i sa svake strane teksta: аще стмъ утещи, прѣиди на па. с обa на десате, аще ли рад(ъ), не прѣстѫпаи нѫ рци имена.; na 4b l. na čelu: к па .г. не ф. ма се и всѣм(ъ) стым(ъ). ре гь всѣ иже . . s leva: егда утеш(и) па, то не прѣходї индe, нѫ чти до где е ко па, а всѣм(ъ) стым(ъ) прѣходи по глвамъ яко ти ще казать і. Ovake pripiske mimoilazim, navodim samo one koji kažu sadržaj tekstu. *U mt.* l. 8b ѡ просащиихь — 9b о притуахъ — 13a о Iѡанѣ и ѡ Iродѣ — 26b о ѡслати и жрѣбати — 37a о пришествии христовѣ. — *U mk.:* 64a о седми хлѣбѣхь — 66b о прѣображении Исоусовѣ. — *U lk.:* 71a на обрѣзание господа нашего И(соухрист)а — 93a на вечерне с(вя)т(а)го богоявлениа — 116a аггеломъ ѡбещь и апостоломъ євраφоу — 117a о въпадшиих(ъ) вь разбойникы — 119a с имащиимь бѣсиѣм(ъ) — 130b притча о .р. ѡвець — 133b ѡ пристависнцѣ неправеднѣмь — 135a ѡ богатѣмь и о Лазарѣ — 138b о фарисеи и о мытари — 139b о въпрошении его богатѣ — 140b о Закхеи — 141a о принемши(емши)мь ·г· минасъ — 142a о жрѣбати — 134b ѡ винограде — 144b ѡ садоукеихъ — 145b ѡ въпрошении господии к нимъ — 155a ѡ испрошении тѣлѣ господи(н) — *U jon.:* 162a ѡ бранѣ вь каперпаоумѣ (!!) — 162b о изгнаиих(ъ) и цр(ъ)кве — 163b ѡ Никодимѣ — 165b о въпрошении оучищению — 166a ѡ Самарѣныни — 168b о цари мѫжи — 169a о расслабенѣмь — о имащиимъ ·ли· лѣтѣ вь недѫзѣ — 172b о пяти хлѣбь — 175a о морсцѣмь хождении — 175b еуаг(гелие) оумерши(ъ) — 180b сватѣи Феѡдорѣ се ѡже женамъ — 184b о слѣпѣм(ь) — 186a о рожденѣмъ слѣпѣ — (187a сватомоу Костантиноу царю) — 187b ѡ бещьстимъ — 188b на священие цръкви — 190a сѫб(ота) Лазарова — 193b ѡ помазавше господа хризмож . . u dnu: ѡ них же рече Июна — 195a о пришедшихъ Єлинѣхь, u dnu: сщиномо кв Климентоу — 195b на въздвигь кръста — 197a еуаггелие прѣжде оумивениа, a u tekstu: о оумивении — 197b еуаггелие по оумивении — 197b s desna: по оумивении — (200b сватаго мокiа и бвше царѣ града) — 203b о параклитѣ — 211a на въздви(гъ) кръста — (212b мѣсаца маиа -н. Iѡноу феологоу.)

Iza Joanova evanđelija ima: Синаксаръ сирѣчь съборникъ четырьмъ еуаггелистомъ, a iza toga: мѣсачникъ. Iz mjesečnika vadim jošte imena mjesecima:

мѣсаць	септабръ	рекомы	роуиъ,
„	октабръ	„	листопадъ,
„	иоѫбръ	„	гроудень,
„	декабръ	„	стоуден(ъ),
„	генарь	„	проснинець,
„	февраp(ь)	„	сѣчен(ъ), tuj ima dodatak:

вѣдомо да естъ и се, ꙗко феврарь мѣсаць три лѣта недостатъчнъ есть единѣмь дьнемь, на ·д· е лѣто прибываеть емоу дьнь единъ, тогда имать ·кѳ· дьниї а то глаголет са висекто.

мѣсаць	мартъ	рекомъı	соухъıі,
„	априлъ	„	брѣзѡвъ,
„	маи	„	трѣвень,
„	июнь	„	изокъ,
„	июль	„	чрьвен(ъ),
„	авгоустъ	„	заревъ.

Znakova koji većinom ništa ne znače ima iz obila u tekstu nad slovima, glavni jesu: ′ rijedak: достóить jon. 5. 10 ицѣлѣвшóѡмоу jon. 5. 70 мимѣáхѫ jon. 13. 29 . ., ″: ѥ̋стъ jon. 5. 12 . ., ‵: фарисеѝ jon. 7. 32 некыи̑ jon. 5. 12 . ., ‵: старѣи̑шинъı̑ jon. 7. 32 . ., ′: прѣдáше jon. 18.. Июдéискъ jon. 5. 1 Ӥюде(и) jon. 7. 54 . ., ″: ѿтрока lk. 1. 69 . ., ⁀: ѐмлѐте jon. 5. ѐуаггелии̑ lk. 1. 1 рыцѧ̑тъ jon. 1. 32 . ., ˜: õнъ jon. 5. 11 . ., dvije pikńice nad ı: дивїте jon. 17. 21 фарїсеи̇ jon. 7. 32 възъїде jon. 5. 1 възьїдѣте jon. 7. 5 възьїщете jon. 7. 35.

Za nepisano slovo ili više ih, a to nije ъ ili ь, rabi kratica: ‾: б҃ъ = богъ; a za nepisano ъ ili ь dolazi znak ″ ″: п″тицн mt. 10. 29 ꙗвит″ са jon. 1. 31 видѣв″ше jon. 4. 45 но том″же jon. 6. 13 itd. rijetko ’: ишъд’ше lk. 1. 22. — Mnogi su znakovi površno napisani te nije lako svuda razabrati što je.

Njekoliko izprava krčkih biskupa.

Predano u sjednici filologičko-historičkoga razreda dne 19. studenoga 1887 god.

PRIOBĆIO AKADEMIK DR. IVAN ČRNČIĆ.

U biskupiji u Krku jest knjiga od 270 jednakih listova, ter je kožom pokrivena, a bez korica. Listi su joj napisani sve do 218-ga, i još 230-ti i 231-vi, a ostali su čisti. Na prvom je listu sprieda napisano: „Jura Ecclesiae Veglen(sis)", t. j. pravice krčke crkve, a zada mitra a pod njom četiri glave,[1] a na sriedi u kolu turan prekrižen kanoti dvima mačima. A to je grb krčkoga biskupa (od 1589 do 1623 g.) Ivana kneza Turanskoga (*„comes Turrianus"* ili „a Turre") iz Benetačkoga, sudeć po njegovu pripomenku, koji je talijanski zapisao za tim grbom a na prvi januara 1608 bilježnik Bernardin Klarić („Clarius"), a on se samo podpisao, jer je drugačije pismo Evo što kaže taj pripomenak:

„Dobar biskup, držim, da ima svakako skrbiti za bolje svojoj crkvi. Zato, pomisliv, koliko li vriede izprave povlastnice, pogodnice i oprostnice, a da su one veći diel razmetnute, pak da se lako mogu izgubiti, sakupih jih koliko sam mogao, ter prâvih i vjerovanih, pak je u ovu knjigu zato prepisah, da po njih bude laglje biskupom za menom vladati krčkom crkvom (biskupijom), koju je Gospodin Bog i papa apostolovac izručio našoj vjeri i pomnji.

U Krku na prvi januara 1608. Ivan biskup krčki s. r."[2]

---

[1] Nisam zabilježio, kakove su; a to kada tu od 1861 do 1863 g. bijah tajnikom.

[2] „Parmi conuenirsi all' ufficio di buon Prelato d' attender al prosperare la Chiesa sua in tutti quelli modi, che dalla diligenza di lui possano auuenire. Et per ciò considerando, di quanto momento siano li priuilegij, prerogatiue, et essentioni, che per il più stando in carte sconcertate, et attissime al smarrirsi mi è parso, per quanto m'è sij *(sic)* stato lecitto *(sic)*, andarne raccogliendo alcune di esse benissimo munite di auttenticazione, legalità, et d' ogni altro necessario requisito, et unicamente riportando in questo Libro affine, che diano a' successori miei maggiore commodo nel reggere questa Chiesa di Veglia, raccommandata alla fede et diligenza nostra, cosi dalla Diuina Maestà, come dalla S. Sede Apostolica. In Veglia il primo Genaro 1608. Gio. Vesc°. di Veglia m. p.

Koja ruka je pisala taj pripomenak, ta je i drugo sve do 47. lista. A da je to bio neki Bernardin Klarić, bilježnik, taj to sâm na 46. listu očituje, pripomenuv, i to u Krku a na 13. aprila 1611 godine, da je sve to sâm svojom rukom vjerno prepisao iz svakakovih pisama, a ta pisma da su u presv. g. Ivana kneza Turanskoga, biskupa krčkoga, i da je zajedno pročitao matice i svoje prepise.[1]

Rekao sam: *Klarić*, zašto znam, da je taj pridjevak bio u naših krajih, i da je još i sada.

Tako taj biskup, rodom Talijanin a plemenom knez, liepo se domisli sakupljati pisma za pravice krčke crkve. I nije čudo, da se je to domislio on naučenjak, a to Farlat piše, u obojem pravcu. A kada je skupio nekoliko takovih pisama, udjela knjigu, koju sam spomenuo, pak dade ta pisma bilježniku Klariću prepisati u nju. A da je *bilježnik* umeo pravo pročitati ta pisma, i da je je „vjerno" prepisao, to držim da možemo vjerovati! No itako držim, da je on gdjekoju rieč shabio, i da je volio svoj (tadanji) pravopis.

Farlat je znao za tu knjigu, jer za toga istoga biskupa piše:.... „jura, privilegia, diplomata episcopalia in unum codicem congessit, ne dispersa et sejuncta interciderent, ac perirent"; no držim, da je samo *čuo* za nju i za ono, što je u njoj. Jer ona njemu za ovo i za ono, i to po pravu, prigovara.

Najprvo pismo totu kaže, kako je knez krčki, modruški i senjski Mikula 1410 godine[2] potvrdio Krčanom i njihovu biskupu taj i taj zakon. I tu izpravu ja onda, dašto, prepisah, i još nekoliko znamenitijih, a ne domislih se popisati sve što je u Klarićevih priepisih na prvih 46 listova. No sva je prilika, da česa nisam prepisao, da to malo vriedi. Najskorija izprava, koju je Klarić na 45 list prepisao, jest od 1605 godine, ter tu se je podpisao: Bernardinus Clarius.

A što je na ostalih listih te knjige napisano, to su drugi krčki biskupi, ter skorije, dašto, napisali, ili dali napisati. Pak je u toj drugoj česti ima pismo udjelano 1258 godine, ter je tu dva puta napisano, najprije na 96. i na 97., pak na 114. i na 115. listu; a

[1] „Suprascriptas literas Ducales, Privilegia, et omnia contenta in his folijs 46 hoc comprehenso, excerpta ex diversis scripturis existentibus apud Illustrissimum et Reverendissimum D. D. Joannem Comitem Turrianum Episcopum Veglen. manu propria, nil addendo, vel minuendo, fideliter descripsi, factaque diligenti collatione, ego Bernardinus Clarius Publicus Imperiali Auctoritate Notarius in eorumdem fidem me subscripsi, appositis solitis signo, nomineque meis. Datum Vegliae die 13 Aprilis 1611". (Znamen: †).

[2] Tada jošte se ne bijaše ne prozvao *Frankopanom*, nego nekada od 1420 do 1426 godine. U komgod je pismu taj pridjevak njemu ili komugod od njegovih prije tih godina, to je nekada kašnje ili izopačeno ili baš izmišljeno. I ja bih to mogao lako dokazati za nekoja takova pisma; no tomu ovdje nije mjesta.

kaže, kako je Palestrinski[1] kardinal-biskup Stjepan po naredbi pape Lesandra IV. krčkomu biskupu Bonakursu i njegovu kaptolu odsudio za zadužbine i za desetinu, za što su se pravdali. Po toj izpravi smo, i samo po njoj, doznali za toga krčkoga biskupa. Pak samo za to onda dosta vriedi. A tamo ju prepisa biskup Ivan Miroslav Ursin Roza na 2 februara 1733, no, a to sâm očituje, ne iz matice, nego iz priepisa, ter jošte skončana. Ja sam ju u svojoj Najstarijoj Povjesti dao na vidjelo, pak držim, da je ne treba opet dati.

A na 98. listu zada i na 99, tu su popisani krčki biskupi do Hijacinta Ignatija Pellegrina, koji je umro 1792 godine. I to je prozvano: „Nomenclatura Episcoporum Veglensium, quorum adest memoria". Ista ruka je zapisala Ivana Miroslava Ursina Rozu, koji krčkim biskupom bijaše od 1729 do 1738, i sve biskupe pred njim, t. j. koliko ih je u tom imeniku, izvan ovoga: „1280. Fr. Lambertus"; pak je očito, da su pri njem popisani ti biskupi. Pri njem možda je i „Lambert" tu zapisan, samo nekoliko kašnje. No sva je prilika, da je taj imenik samoga Ursina Roze. Dosta je siromašan, a i neistinit za nekoje biskupe sve do 1564 godine. Tu je prvi biskup 1059; no pisac valja da je znao ili sumnjao, da ih je i preda tim bilo, ostaviv prostora za dvanaestoricu. No itako držim da je vriedno dati ga na svjetlo, ali s primjetbami.

U Rimu na 19. avgusta 1887.

Dr. Ivan Črnčić.

I. 1410., 25. maja. U Jeloviku. *Mikula knez krčki, modruški i senjski potvrdjuje povelju svojih starijih, da ne budi tudjemu vinu slobodno u grad Krk na prodaju, izvan biskupova.*

Nos Nicolaus Vegliae, Modrusiae, Segnaeque Comes etc. Ad perpetuam rei memoriam, uniuersis et singulis tam aliarum quarumcunque terrarum et locorum, quam nostrae dictioni (sic) subiect(is) salutem etc. In eo, qui est omnium vera salus. Curam debentes gerere Principes eorum (sic) fidelium subiectorum, ac eorum commoda procurare, quia in illis populi proficiunt, et eorum commoditates stabilita firmitate seruare. Sane ad dilectissimam ciuitatem nostram Veglensem, quam recolendae memoriae Progenitores nostri sinceritate paterna confouerunt, priuilegijsque et gr(at)ijs gratuit(ae) mentis velut ex sinu ptio[2] dotar(unt), nostrae mentis aciem oculis munificentissimis retorquentes, eam prosequi volentes fauoribus et gr(at)ijs spiritualibus,[3] eiusdem supplicationibus annuentes, qui[4] dictae nostrae ciuitatis ciues humiliter supplicarunt, ut pro commodo dictae nostrae ciuitatis statuta alias edita de consensu dictorum progenitorum nostrorum et signanter magnificorum domino-

[1] Latin. *Praeneste* a talijan. *Palestrina,* grad dalje od Rima na iztok do 25 kilometara.

[2] patrio? pretio?

[3] temporalibus?

[4] quia?

rum Fiderici[1] et Nicolai[2] Comitum Veglae praedecessorum nostrorum, quibus cauetur, ut vina forensia animo vendendi portari et introduci non possint, ut in illis ordinatum et statutum latius continetur, pro aug(ment)o et commodo dictae nostrae Veglensis ciuitatis stabilire et confirmare perpetuo de nostra munificentia et gr(ati)a spe(ciali) dignaremur. Et quia iuste deprecantibus non est denegandus assensus, videntes, ex dicta gratia dictae nostrae ciuitati plurimum commoditatis afferi, Episcopo Veglensi dumtaxat excepto, qui statutis temp(ora)libus non ligatur contra omnes alios et singulos nostros subditos, quam (sic) Veglen(ses), quam foren(ses) dictas ordinationes et statuta perpetuis temporibus duratura confirmamus, et realiter approbamus, volentes, ut de caetero ullus noster subditus Veglensis, aut alius, nec forensis vinum forense causa vendendi (in) dictam nostram ciuitatem introducere praesumat. Qui vero contrarium fecerint, ex nunc (sciant) se poenas in dictis statutis contentas irremissibiliter incurrisse. Insuper volumus, quod praesentes literae nostrae confirmationis et approbationis statutis et ordinationibus dictae nostrae ciuitatis Veglensis de verbo ad verbum debeant annotari. Si autem alicui de praedictis subditis nostris, aut forensibus gratiam fecimus per litteras speciales de introducendo vinum forense contra statuta praedicta: illam gratiam solummodo pro praesenti anno usque ad proximas vindemias valere volumus, et non ultra. In quorum testimonium praesentes nostras patentes priuilegiales litteras scribi jussimus, et nostri soliti sigilli appensione muniri.

Datum in castro nostro Zelovich,[3] anno Domini millesimo quadrigentesimo decimo, die 25 maij, 3 indictione. (Locus sigilli s. Marci.)

---

[1] To držim da je bio njegov pradjed, Dujmov sin, komu je 1306, 1309, 1313, 1323 i 1332 godine spomena; a ne stariji, Vidov sin, koga 1242, 1253 i 1260 spominju, a možda još i 1284 (u mojoj „Poviesti" na 152 s.) i 1288 (u vinodolskom zakonu), ako ono nije mladji.

[2] Pred njim su dva „Mikule“ u Krku knezovala. No ovo, držim, da je bio prvi, Bartolov sin, zapisan 1323 godine ovako: „Magnificus vir D. *Nicolaus,* Comes Vegle, Quaris (= Hvar) et Brazis (= Brač), filius bone memorie D. Bartholomei, Comitis Vegle, Quaris et Brazis“ (U Koletovu pridavku ka Farlatovoj V. na 644 s.); a ne drugi, Markov sin, a prvoga Mikule sinovac, komu je 1377 spomena (u mojoj „Poviesti na 156 s.)

[3] Shabno, kako je i „Idovikj" u pismu, koje isto on na 6 prosinca 1426 godine dade senjskomu kapitulu za zornicu (U Farlatovoj IV. na 125 s.) Pravo je: *Jelovik,* sudeć po ovoj: „Mi gospoja (J)elža .... knegin(j)a senska i brinska i *(j)elovska* ..... 1461 (?), marca 26 dan, v *Jelovici*“ (U Kukuljevićevih Povjestnih Spomenicih na 90.) No tako zvana grada nije sada ni u senjskom šematizmu ni u zagrebskom. Možda je isto ono „Gelsa“ : ... 1421 ... Nicolaus Russovich de Vegla, Vicecomes in Otocaz et in *Gelsa“ ?* (U mojoj Povjesti na 165.)

Joannes Daniel Terzago notarius et coadiutor Cancellariae Veglae, ex . . . . (exemplum?) literarum libri rubri foll. ex(empla)uit. In quorum fidem sigillo Diui Marci signauit.

Et ego Hieronymus Terzago[1] Veglensis notarius et coadiutor Cancellariae Veglae, fideliter exemplaui, et in fidem me subscripsi et sigillaui (?). In quorum fidem.

II. 1480., 7. maja. U Krku. *Antun Vinciguerra, mletački tajnik, spoznaje, da su njeki Krčani slobodni od carine i od svake tlake.*

Exemplo del reg(ist)ro V(erd)e (?) della Camera.

1480, adi 7 mazzo, a car. 17.

Quelli che mi Antonio Vinciguerra Secretario dell' illustrissima Ducale Signoria Nostra di Venetia ho trouati franchi da datij, immuni et esenti d'ogni grauezza del Isola di Veglia: il R. Ms. lo Vescouo è franco, et esente de tutti i datij delle sue intrade particolari; item Paulo de Barthold Canc(ellie)re; item Zuan Francesco de Bōartinis[2] da Moncelise;[3] item Giacomo Graia;[4] item Ugo d' Ariosti; item Aluise Medei. Ego Antonius Vinciguerra, ducalis secretarius, in fidem praemissorum me subscripsi.

Io Baldin de Garzoni scriuan della Camera di Veggia ho copiato la presente scrittura dal reg(ist)ro V(erd)e, come ho predetto, et in fede di ciò me ho sottoscritto manu propria, et sigillato col sigillo di San Marco.

Ego Joannes Paulus Boninsegna V. Canc. Veglae exemplaui ex quodam alio ex(empl)o, manu ut dicitur, et in eo approbat. suprascripti D. Baldini olim scribae Camerae fiscalis Veglae cum impressione sancti Marci suptus, et in fidem praemissorum me subscripsi, et sigillo sancti Marci roboraui.

Hipp(olitu)s Andreas notarius et coadiutor Cancellariae Veglae ex quodam exemplo, ut supra corroborato sigillo Diui Marci, existenteque penes Dominum Bernardinum de Bommartinis praesentem copiam extraxit, et in fidem se subscripsit, appositis, sigillo diui Marci, et signo consuetis ad maius robor.

Blasius Zutt(ini)s[5] notarius pub. Veglen. suprascriptum exemplum aliena manu sibi fida ex simili exemplo manu D. Hippoliti Andreae olim cancellariae Veglae coadiutoris exemplari fecit, et cum dicto exemplo auscultauit et concordauit, et in fidem se subscripsit.

Dominicus Bembo Veglae et Insulae prouisor, fidem facimus et attestamur, antescriptum d. Blasium Zottinis esse notarium publicum et legalem bonae vocis et famae, cuius scripturis publicis hic

[1] Spomena mu je od 1521 do 1541 g., a „Danielu Terzagu" od 1488 do 1504.

[2] *Bomartini,* u krčkom štatutu. Uzporedi rieči četvrtogá podpisanika.

[3] *Monselice,* dalje od Padove do 25 kilometara?

[4] *Graia* u istom štatutu; a tako je i pravo, a ne „Crai" („Ser Jac(om)o *Crai* citadin de Veja"), kako je u arkivu u V. k. na 105 s.

[5] „Praesentibus Dominis Andrea *Zottinis* q(uondam) D. *Blasii,* judice comunis Veglae" . . . u nekakovu pismu od 1565 g.

plena fides adhibetur, et ubique locorum merito adhiberi potest. In quorum fidem ec.

Veglae die X. mensis Junij 1575 (?) (L. sig. s. Marci). Jacobus Blasina coadiutor ms.

III. 1481., 18. junija. *Mletačka gospoda naredjuju, da valja davati krčkomu biskupu soli za njegovu potrebu.*

Ex(tractu)m (?) dal libro vecchio delle lettere, car. 9.

Ex literis serenissimi Duc. Dominij Venetiarum directis magnifico D. Francisco Barbo olim prouisori Veglae,[1] datis sub die XVIII Junij 1481, et praesentatis pro parte R. D. Episcopi Veglensis magnifico D. Petro Calbo[2] dignissimo prouisori Veglae:

Insuper volumus, ut loco salis, qui in eius cauediuis solitus erat confici, de sale nostri Dominij eidem R. Paternitati singulo anno dari facere debeatis per usum tantum domus suae. (L. s. s. Marci.)

Io Francesco Dalogio scriuan della Camera fiscal di Veglia occupato in altri negotij per man del fante della Camera feci copiar, et in fede.

IV. 1481/2., 5. oktobra. *Benetački dužd Ivan Mocenigo poručuje krčkomu providuru Franu Barbu, da ne valja uzimati poreza tu biskupu ni opatu sv. Lovrenca.*

Joannes Mocenigo Dei gratia Dux Venetiarum, nobilibus et sapientibus viris Francisco Barbo provisori nostro Veglae, et successoribus suis fidelibus dilectis salutem et dilectionis affectum. Tam litteris Reuer. D. Episcopi ciuitatis istius nostrae Veglae, quam relatione Abbatis S. Laurentii nobis supplicatum extitit, (ut) cum per superiora tempora nunquam astricti fuerint ad solutionem aliquam reddituum ex propriis bonis ad ipsum Episcopatum *(et ad monasterium S. Laurentii)* spectantibus, quinimmo immunes fuerunt, dignemur eos similibus exemptionibus et immunitatibus de benignitate nostra donare et conseruare imposterum, ne deterioris conditionis sub dominio nostro sint, quam antea fuerunt.

Quare intendentes quoscumque in eorum iuribus conseruare et manutenere, et nulla in re grauari, aut inusitata grauedine seu onere afficere, quam fuerint per retroacta tempora: dicimus uobis uolentes et mandantes, quod si comperietis tam ipsum d. Episcopum, quam dominum Abbatem praedictum ratione redditunm et prouentuum beneficiorum suorum antehac soluisse, ipsos similiter eo modo ac pariter *(solvere)* compellatis. Si vero inuenietis, eos fuisse liberos et immunes, sicuti literis et relatione sua nobis affir-

---

[1] Isti bijaše krčkim providurom još i druge godine na 9. avgusta, sudeć po ovom: „1482, miseca avgusta dan 9, budući v Drazi Baškoj (= Baščanskoj) . . . . . est dal Žan Jakov, kancilir krčski, ki biše va to vrime poslan . . . . . od gospodina *Frantriska provididura*" . . . . . Kukuljevićevi Povj. Spom. na 118 s.

[2] „Pero Kalbo providur krčki i pročaja", u Vrbanskom štatutu na 21 decembra 1483, i na 1 januara 1484 g.

marunt, illos in solitis jurisdictionibus, immunitatibus, ac iuribus praeservetis, ne sub dominio nostro homines deuoti atque fideles dispari ac deteriori conditione seu solutione aut grauedine sint, premantur, aut artentur, quam posthac *(antehac?)* fuerint, sed illis gaudeant ac fruantur, uti gaudere ac frui consueuerunt per tempora retroacta, ut eis via (?) in fidelitate ac deuotione solita magis praebeatur materia et facultas. Datum in nostro ducali pallatio die V. octobris, indictione XV. MCCCCLXX(XII).[1]

A t. Nobilibus et sapientibus viris Francisco Barbo prouisori nostro Veglae, et succesoribus suis. (Locus plumbeae bullae).

V. 1487 (?), 12. decembra. U Krku. *Krčki providur Marin Moro naredjuje carinaru solaru, da daj tu biskupu star soli.*

Marinus Mauro Veglae et Insulae prouisor. Mandamus tibi Andreae Almerigoto daciario salis, quatenus exhibere debeas R. D. Episcopo Veglen. unum starium salis pro usu dicti D. Episcopi et familiae suae. Et hoc in executione literarum ducalium. Veglae XII. decemb 1481.[2] (L. sigilli s. Marci). P. Donat. Cancellarius.

VI. 1488., 8. augusta. U Krku. *Marko Loredan, sindik mletački, dopušća krčkomu biskupu prodavati svoje vino izvan otoka.*

Magnificus et generosus D. Marcus Lauredano hon. auditor, aduocator (et) sindicus illustrissimi duc. dominij nostri Venet. etc. Ad postulationem Reuerendissimi d. Episcopi Veglae, v(idelicet): Cum sit, quod episcopatus suus exigat singulis annis certam quantitatem vini ex decimis tam in ciuitate quam in insula, quod vinum durare non potest tres menses aut quatuor, cum sit mixtum ex variis generibus vinorum, liceat sibi vendere extra insulam in terra firma dictum vinum, prout melius poterit, ne dictus pauper episcopatus tantum damni patiatur; committitur vobis magnifico d. Paulo de Canali honor. prouisori Veglae, et successoribus, iuxta prouisionem etiam superinde factam per praedictum mag. d. sindicum, ut permittatis, ipsum d. episcopum extrahere omnia vina sua et vendere extra insulam, ut supra fuit postulatum, ne deuastentur, et episcopatus praedictus eam iacturam accipiat. Datum Veglae die VIII. Augusti 1488.

Aloysius Zuttinis coadiutor praetorius cancellariae supradict(a) ex(emplaui)t, subscripsit, et sigillauit. (L. sigilli s. Marci.)

---

[1] Da je ovaj moj pridavak (XII) bio u matici, to je očito. Jer mletčani 1480 godine na 22. februara osvojiše Krk, a Fran Barbo, kako ono 1481 bijaše krčkim providurom, tako mogaše biti još i 1482, kojoj godini i odgovara 15. indikcija. Ja sam jur obznanio ovu povelju u svojoj „najstarijoj peviesti;“ ali onomu broju za godinu pridao sam samo XI, i nisam pokazao, da je to moj izpravak. Zato ju opet dajem na svjetlo.

[2] Pravo 1587, koje godine i još druge bijaše providurom taj Moro.

VII. 1512., 22. marca. U Rimu. *Papa Lav X. naredjuje Omišaljskomu opatu i Dražkomu župniku razvidjeti nekakovu tužbu proti Martinu plovanu svetopetarskomu na Solinah i još proti nekim popom i svjetovnjakom.*

Leo episcopus seruus seruorum Dei. Dilectijs filijs Abbati secularis et collegiatae sancti Nicolai Castri Musculi, et plebani (sic) Vallis Beschae ecclesiarum Veglensis dioecesis salutem et apostolicam ben(edictionem). Conquesti nobis sunt Jacobus Brosomelich (?) et Joannes Lombardich eius nepos pbr. Veglensis dioecesis, quod Martinus plebanus ecclesiae Sancti Petri in Saline[1] et quidam alii clerici et laici ciuitatis Veglen. et dictae dioecesis super quibusdam bonis, fructibus, redditibus, et rebus alijs ad ipsos conquerentes ratione iurispatronatus dictae ecclesiae, cuius ipsi p(at)r(o)ni existunt, ac alias co(mmun)iter spectantibus...... eisdem. Ideo discretioni vestrae per apostolica scripta mandamus, quatenus uocatis, qui fuerint uocandi, et auditis hic inde propositis, quod iustum fuerit, appellatione remota, decernatur, facientes quod decreueritis per censuram ecclesiasticam firmiter obseruari. Testes autem, qui fuerint nominati, si se gratia, odio, vel timore subtraxerint, censura simili, appellatione cessante, compellantur veritati testimonium perhibere. Quod si non ambo hisce exequendis interesse potueritis, alter vestrum ea nihilominus exequatur. Datum Romae apud Sanctum Petrum anno incarnationis Dominicae millesimo quingentesimo duodecimo, undecimo Kl. Aprilis, pontificatus nostri anno primo. Andreas Verdesotto. (Locus plumbeae bullae).

VIII. 1516., 10. maja. U Rimu. *Papa Lav X. daje krčkomu biskupu Natalu nekakove crkvice.*

Leo episcopus seruus seruorum Dei. Venerabili fratri Natali episcopo Veglensi salutem et apostolicam benedictionem. Juste petentium desiderijs dignum est nos facilem praebere assensum, et vota, quae a rationis tramite non discordant, effectu prosequente complere. Eapropter venerabilis frater, eius (tuis) iustis postulationibus grato concurrentes assensu, Sanctae Ursulae,[2] Sanctae Fusche,[3] Sancti Jacobi de Panigo,[4] Sancti Nicolai de Ogrulio,[5] Sancti Georgij, et Sancti Petri in Caneto[6] ecclesias et cappellas Veglensis ciuitatis et dioecesis, quae sine cura existunt, et quas

---

[1] Tu crkvu spominje knez Ivan Frankopan 1465 godine. Kukuljević: Povjestni Spom. 97. Sada je totu samo mirišće, kuda sam ja čudo putî prošao, hodeć u naše „Šugare“, i vraćajuć se.

[2] Ne znam za tu crkvu.

[3] Krku na zapad, ter pokraj mora.

[4] „na Ponikvah“ po našu; sada mirišće.

[5] „Ogrul“ nekoliko dalje od Vrbnika na iztok za „Glavinom“ pokr. mora naprama Senju. Sada je mirišće. Pripoviedaju, da su tu bi bieli fratri.

[6] „Canetum“ bi moglo biti *Kanajt,* kako sada zovu nekakov biskupo vinograd blizu Punta; no ja nisam čuo za te crkve.

ex dispensatione apostolica proponis te canonice fore adeptas, sicuti eas iuste possides et quiete, tibi auctoritate apostolica confirmamus, et praesentis scripti patrocinio communimus. Nulli ergo omnino hominum liceat hanc paginam nostram confirmationis et communitionis infringere, vel ei ausu temerario contraire. Si quis autem hoc attentare praesumpserit, indignationem omnipotentis Dei ac beatorum Petri et Pauli apostolorum eius se nouerit incursurum. Datum Romae apud Sanctum Petrum, anno incarnationis Dominicae millesimo quingentesimo sexto decimo, sexto idus maij, pontificatus nostri anno quarto. A. de Alexijs. (L. plumbae.)

IX. 1520., 14. marca. U Benetcih (?) *Mafej Leo benetački državni odvjetnik opominje krčkoga providura Marka Antuna Kontarena, da ne dodijaj krčkomu biskupu za carinu ni za porez preko njegove slobošćine.*

Spectabilis et egregie vir, amice carissime. Indoluit coram nobis d. fr. Franciscus Noados[1] nuntius et procurator D. Donati a Turre episcopi Bossonensis, et vicarii istius episcopatus, quod fraternitas vestra in materiis pertinentibus praefato episcopo se impedit, et molestiam infert contra formam literarum ducalium, nec non cogit suam Reuerendissimam P(aternitatem), siue eius agentes ad soluend. datia vini et aliarum rerum ex prouentibus episcopatus praefati contra formam suorum priuilegiorum, consuet(udinis), decisionis domini sindici, et terminationis nostrae Unde requirens opem magistratus nostri, cui spectat exequi et obedire facere literas ducales, et priuilegia, et reliqua suprascripta, vestram spect(abilitate)m enixe requirimus, ut praefatas literas ducales diei 15. Januarii 1510 (?), et mandatum praefati D. Sindici, et terminationem nostram executioni mittere omnino uelit, nec amplius praefatum Reuerendissimum D. Episcopum, et eius agentes, siue eius bona aliquo pacto molestare permittat, et ita agat, ut supra, ne causam habeamus amplius rescribere. Mapheus Leo aduocator communis Venetiarum, die 14. Martii 1520.

A tergo: Spectabili et egregio viro D. Marco Antonio Contareno hon. prouisori Veglae, amico carissimo.

Dominicus Blasina coadiutor mandato.

X. 1540., 14. nov. U Krku. *Krčko vieće kroji zakon, da tu dva koludrička samostana imaju biti samo za Krkinje, i da nada tima samostanima imaju biti dva takova i takova skrbnika po tri godine. No benetačka oblast za taj prvi zakon odgovara, da neka koludrice primaju po svojoj volji, samo da neka prije Krkinje.*

Die 14. nouembris 1540. Cum conuocatum et congregatum fuisset consilium nobilium et ciuium Veglensium more solito in aula pallatii residentiae magnifici et clarissimi D. Joannis Aloysii Pisani pro illustrissimo et excellentissimo duc. dominio Venetiarum ec.

---

[1] Pravo: *Nenadich* = *Nenadić?* koji pridjevak je na otoku i to na Poljicih, gdje je i selo tako zvano.

Veglae et insulae prouisoris dignissimi pro capienda parte infrascripta, interfuerunt consiliarii, computata persona ipsius clarissimi D. prouisoris no. XXX. Ubi per spectabiles dominos Franciscum Marcouich et Dominicum Blasina honor. iudices Veglae posita fuit pars infrascripti tenoris, videlicet: Nulli dubium est, che li nostri monasterii delle monache de Santa Maria de i Angioli, et Santa Maria annuntiata[1] dalli nostri maggiori sian sta fondati, oltre la deuotione, a beneficio et commodo di questi cittadini habbianti figliole, o altre parente desideranti seruir alla Maestà diuina. Pertanto acciochè la mente et intention di essi nostri maggiori omnino sortisca il suo effetto, com'è conueniente l'anderà parte; che in detti monasterii, o alcuno di quelli de cetero modo alcuna forestiera, sia de che condition esser si uoglia, per assumer l'ordine monachal, senza espressa licentia di questo consiglio, acciochè le nostre intrar possino, come ricerca il douer.

Item che per esso consiglio crear si debba doui procuratori di essi monasterii, uno delli nobili, l' altro delli popolari de triennio in triennium perpetuis temporibus, quali sotto debito di sacramento debbino procurar il bene e utile di quelli, senza la presenza dei quali procuratori le venerande abbadesse di detti monasterii presenti et future deuenir non possino ad alcuna venditione, o alienatione d' alcuni beni di essi suoi monasterij, acciochè il tutto legitimamente proceda a laude dell' omnipotente Dio, utile delli monasterij, et decoro della città. Qual nostra deliberation et ottima prouisione sia intimata alle presenti ven. Abbadesse, accioche nell'auuenir non si commettesse cosa in contrario, nec non sia aggionto nella commissione delli moderni oratori nostri, che i uedino di ottener la confermatione di questo da quel clarissimo magistrato et officio dell' inclita città di Venetia, come meglio, et più ualidamente potranno.

Alla parte presa nel suo censeglio circa le monache di Veglia accetino nelli monasterij suoi quelle, che a loro pareranno, preponendo sempre le veglesane alle forestiere.

Datum in nostro ducali pallatio die XXIX Julij, indictione XIV. MDXXXXI.

XI. **U Krku**, *negda od 1729 do 1738 g., a nešto i kašnje. Nekoliko krčkih biskupa (od 1059—1792.)*

Nomenclatura episcoporum Vegensium, quorum adest memoria:

1059: Gregorius[2]

1069: Petrus, usque ad 1094.

---

[1] Prvi samostan još je totu, ter su unutri benediktovice, a drugi j propao, a bile su u njem Franovke, najprije trećega reda, pak drugoga (Klarinke), po pismu od 1510 godine a u mojoj Poviesti n 168 strani.

[2] Istina; no preda tim, držim, da ih je bilo više nego dvanaest. D sada smo samo za jednoga doznali, za Vitala, koji bijaše 1018 g.

1100: Io: ex lap(ide) in tur(re) quadr(ata) ap(ud) episc(opale) pal(latium).[1]

1111: Dominicus, usque ad 1133.

1258: Bonacursus Ord. Min. cuius meminit sententia Praenestina, lata dicto anno.

1280: Fr. Lambertus.[2]

1301: Joannes.[3]

1302: Fr. Thomas.

1453. Franciscus.

1490: Donatus a Turre.

1519: Natalis a Turre.

1528, 9. octobris Eusebius de Priolis, N(obilis) V(enetus), Ab. s. Michaelis de Muriano Ord. Camald(ulensis), per cessionem Natalis a Turre.

1531, 24 april. Joannes Rosa de Jadra episcopus scardonensis, Praelatus Domesticus et continuus commensalis Clementis VII, translatus ad Veglen. per obitum Eusebij.

— Joannes Rota.[4]

1550, 19 martij, Albertus Duimio Chatarensis. Ord. Praedicatorum, episcopus Modrusiensis, translatus per obitum Joannis Rotae,[5] possessione ecclesiae Modrusiensis minime habita. Interfuit Concil. Trid.

1564, 19 octob. Petrus Bembo N. V. per obitum Alberti.

1589, 25 septemb. Joannes Comes Turrianus, canonicus patauin., ac nepos B. M. Michaelis Card. episcopi Cenetensis, et Sixti V cubicularius intimus per obitum Petri.

---

[1] No na tom kamenu je napisano: . . . . . . „a(nno) D(omi)ni M. C. na.mo i(n) t(em)po(r)e i. vegl(ensi)s e(pisco)pi et B(artholomaei) ac W(idonis) co(mit)u(m) (h)oc opus e(st) i(n)ceptu(m)“, pak, ako je „I“ = *Joannis* (u genitivu), nije „M. C. na.mo“ = 1100, nego 1190, jer „namo“ valja čitati: nonagesimo, kako je to drugdje dokazano.

[2] U V. Farlatovoj na 301, i u Theinerovoj „Monum. Slavor. merid.“ na 107 s. tu je pismo, kako je papa Mikula na 8. marta u trećoj godini svojega papovanja („VIII. Idus martii anno III.“) imenovao krčkim biskupom franovca Lamberta; no „Mikula“ je bez broja, a godine nije, a „na 8 marta treće godine“, po tom ono pismo isto tako može biti trećega Mikule, koji je bio papom od 25 novembra 1277 do 24 avgusta 1288, kako i četvrtoga, koji je od 22 februara do 10 aprila 1292 godine. Zato je ovaj pisac pomislio trećega Mikulu, pak 1280 godinu, a Farlat, ter on za Vadingom, i Theiner četvrtoga, pak 1290. A tako i ja za njima (Najstarija Poviest, 121). No više je prilike, da je ono III Mikula.

[3] Nije istina, jer tada bijaše *Mato*.

[4] Ovo je onaj isti „Ivan Rosa“. Pisac je negdje pročitao *t* namjesto *s*!

[5] Rosae.

1623, 10 mai, Aloysius Lippomanus, N. V., canonicus congregationis Sancti Gregorii[1] in Alga, per obitum Joannis, in saeculo Jacobus appellatus.

1640, 13 augusti. Constantinus de Rubeis Zacinthinus episcopus, translatus ad Veglen. per obitum Aloysii. Obiit 18 augusti 1649.

1653, 27 septemb. Georgius Georgiceus spalatensis, episcopus nonensis. Obiit 28 februarii 1660.

1660, 21 junii, Franciscus Marchius, spalatensis.

1669, Theodorus Gennari, vicentinus, Ord. Min. regularis obseruantiae S. Francisci. Maximus in theologia magister, qui multa typis mandauit opera, per obitum Francisci. Obiit 10 martii 1682.

1685, Stephanus Dauid, ciuis Caprularum.

1689, Balthasar Nosadinus, N. V., per obitum Stephani.

1713, Petrus Paulus Calore, venetus, clericus Reg. Congregationis de Somasca, episcopus tragurien. Obiit ultima Jul. 1717.

1720, Vincent. Lessius, canonicus curzolen. episcopus arben. translatus ad Veglen. Obiit 5 sept. 1729.

1729, 21 sept. Joannes Fridericus Ursinus Rosa, presbyter Dyrachien; origine venetus.[2]

1739, Petrus Antonius Zucchari, Forojulensis ex terra S. Viti. Obiit 12 junii 1778.

1778, Deodatus Maria Difnico, Cong. Canonic. Regularium Lateran., sibenicensis. Obiit 11 augusti 1788, aetatis suae 71.

1788, Hijacintus Ignatius Pellegrini, dominicanus, jadrensis. Obiit 6. Octob. 1792, aetatis suae 55.

---

[1] Georgii.

[2] Ovih 26 napisala je ista ruka, samo nije šestoga, a 27-ga druga; a tako i 28. i 29-ga.

Povelja bosanskoga bana Tvrtka od god. 1366.

Predao u sjednici filologičko-historičkoga razreda dne 29. veljače 1888.

AKADEMIK DR. FRANJO RAČKI.

Medju listinami, koje je naša akademija prošle jeseni u ostavini pok. grofice Vjekoslave rodj. Sermage dobila, ima jedna povelja bosanskoga bana Tvrtka pisana na koži pismom cirilskim a izdana dne 11 avgusta god. 1366 pod Prozorom u Rami. Ona je dobro sačuvana, osim što je pečat, koji je na njoj visio, iztrgnut i pismo mjestimice pobliedilo ali čitljivo ostalo. Sa gledišta paleografskoga ne ima se što osobita primietiti, jer je ova povelja pisana onako kako i druge do sada poznate Tvrtkove (sr. Miklošić: Monum. serbica nr. CLIX, CLXXV, CLXXVI, CLXXXI, CXC, CXCVII, CCCLXXXVII).

Nu kako su pisma bosanska u obće, a bana Tvrtka napose, riedka, te je ova povelja medju cirilicom pisanimi dobom druga: zaslužuje, da se bez oklievanja na svjetlo iznese. Ali osim toga sadržaje podataka, koji će donjekle popuniti i razjasniti banovanje Tvrtkovo. Bijaše poznato, da je kralj ugarsko-hrvatski Ljudevit I vojskom unišao u Bosnu (Klaić: Poviest Bosne str. 147—8); ali iz spomenikâ nije se mogla razabrati ni okolina, u koju unidje, ni prava svrha ratovanja. Tumačilo se, da je ugarska vojska imala utvrditi vlast Tvrtka, a ovaj kaže u našoj listini: „kada se *podviže na me* ugarski kralj u ime Ludovik". Na dalje kazalo se, da je vojska unišla u dolnje kraje i gornju Bosnu; naša pako povelja točnije kaže: „i prihodi u *Plievu* pod Sokol". Plieva je kraj Bosne u poriečju rieke toga imena, a ondje blizu njezina izvora zapuštena tvrdjica Sokolac pokazuje gdje je stajao grad Sokol, pod koji je došla Ljudevitova vojska i gdje se je izkazao vojvoda Vukac Hrvatinić u službi bana Tvrtka. Skoplju na Vrbasu i Dlamoču na Vrbi, koji se u povelji navode kano granice Plievi, prama jugo-iztoku leži i danas grad Prozor na rieci Rami, gdje je izdana povelja. Plieva kano priedjel doziva nam u pamet Konstantinovu (Documenta p. 400) staru hrvatsku županiju „ἡ Πλεβα", te nalazi, koliko se u ovaj čas sjetiti mogu, prvu potvrdu u našoj listini.

Ovo budi u kratko dovoljno rečeno za ocjenu toga spomenika, koji izdajem onako, kako se danas takovi spomenici izdavaju, na ime posvema vjerno po matici samo izpunjujući kratice u zaporkah.

God. 1366, dne 11 augusta. Pod Prozořom u Rami. *Ban bosanski Tvrdko daruje vojvodi Vukcu Hrvatiniću za njegovu službu u ratu proti ugarskomu kralju Ljudevitu I grad Sokol u Plievi.*

Вь име ѡт(ь)ца и сина и св(е)тога д(ȣ)ха аминь. аꙃь рабь б(о)жи и с(ве)тога грьгȣра а ꙃовомь г(оспо)д(и)нь бань тврьтко, синь г(оспо)д(и)на кнеꙃа владислава а синов(ь)ць великога и славнога г(оспо)д(и)на бана стѣпана, милостию б(о)жиѡмь г(оспо)д(и)нь многимь ꙃемламь, босиѣ и соли и ȣсорѣ и дольнимь краемь и подринию и хльмьски г(оспо)д(и)нь, створихь милость свою господьскȣ своемȣ вѣрьнȣ слȣꙃѣ ȣ име воеводѣ влькцȣ хрьватинићȣ ꙃа неговȣ вѣрьнȣ слȣжбȣ ȣ ѡно врѣме, кьда се подвиже на ме ȣгрьски краль ȣ име лȣдовикь, и приходи ȣ плѣвȣ подь соколь, и ѡньдаꙃи ми воевода вльиць вѣрьно послȣжи. и ꙃа неговȣ вѣрьнȣ слȣжбȣ дах(ь) мȣ градь ȣ плѣвѣ ч име соколь сь вьсомь плѣвомь ѡт(ь) мее до мее, ѡт(ь) ȣскопла по крьтовȣ елȣ, а ѡт(ь) дламоча по витораю, а ѡт(ь) лȣжць до рьчеве, а ѡт(ь) лȣке по ꙃламение. тоꙃи дасмо градь соколь с(ь) вьсомь плѣвомь воеводѣ вльиц ȣ ꙃа племенито немȣ и неговȣ послѣднемȣ ȣ вѣке аминь беꙃь вьсакога господьскога дохотка. а томȣ свѣдоци добри бошнане: кнеꙃь влаи добровоевићь и сь братиѡмь, каꙃиць сьнько и сь братиѡмь, жȣпань црьнȣгь и сь братиѡмь, жȣпань бранко прибинићь и сь братиѡмь, тепьчиѣ вльчихна и сь братиѡмь. а ѡть ȣсоре свѣдоци: воевода тврьтко и сь братиѡмь, каꙃиьць стѣпое чельничићь и сь братиѡмь, тепчиѣ сладое дивошевићь и сь братиѡмь. а ѡт(ь) лȣжьць свѣдоци: жȣпань стѣпко вльковићь и сь братиѡмь, жȣпань мильтѣнь хрьватинићь и сь братиѡмь. а томȣ приставь кнеꙃь богдань бѣльханићь ѡт(ь) двора, а ѡт(ь) владиниѣ приставь драгошь шаньтићь. а тко ће сие поређи или прѣтворити ѡт(ь) нась или ѡт(ь) нашихь послѣднихь сȣродниковь или иноплеменьникь, да е проклеть ѡтьцемь и синомь и светѣмь д(ȣ)хомь и материю б(о)жиѡмь и .д̄.ми ев(а)ићел(и)сти и .в̄і.ма ап(осто)лома и .ō.ми и .ꙃ̄.ми иꙃьб(р)аними б(о)жими и вьсѣми б(о)гȣ ȣгодивьшими ȣ си вѣкь и ȣ придȣщи аминь. и да е причестникь июдѣ скариѡтскомȣ, кои прѣда сина б(о)жиѣ на распетие ꙃа .л̄. сребрьиѣхь пѣнеꙃи, и кои иꙃлиха ȣпиѣше: пропни, пропни, крьвь на немь и на чедѣхь его. а се писа дражеславь диѣкь . . . по роенниѣ б(о)жиѣ лѣть .ѵ̄.т̄.ѯ̄.г̄. лѣто, и нашемȣ господьствȣ .г̄і. лѣто, мѣсеца авьгȣста по кинꙃѣ .ā і. д(ь)нь. подь проꙃоромь ȣ рамѣ.

Matica na koži, pečat odtrgnut. U knjižnici jugoslavenske akademije znanosti i umjetnosti u Zagrebu.

Bribirski nekrolog XIV. i XV. vieka.

Predano u sjednici filologičko-historičkoga razreda dne 17. travnja 1888 god.

PRIOBĆIO O. STIPAN ZLATOVIĆ.

U samostanu franjevačkom kod sv. Frane u Šibeniku čuva se časoslov pisan na koži, koji je njekada pripadao samostanu istoga reda u Bribiru. Na tom rukopisu pobilježene su godina i dan smrti njekojih poglavitih plemića onoga starodavnoga hrvatskoga grada. A kako su se kod nas slabo sačuvale takove bilježke, iz kojih se saznaje često inače nepoznato vrieme smrti historijskih osoba, dobro će doći prijateljem poviesti i taj kratak nekrolog.

U tom nekrologu zabilježena je smrt od 30 osoba, koje su, ako se prva bilježka tičuća se god. 1200 izuzme, preminule od g. 1303 do 1453. Sve pako osobe bijahu od bribirskih porodica, imenito one pod 1—7, 9, 12, 13, 16, 19, 23, 24, 27, 28, 29 od roda knezova Šubića, one pod 10, 11, 14 od Flavogostića, one pod 17, 18, 21 i 26 od porodice Ugrinića, ona pod 15 od Stipanića, ona pod 20 od Matijevića, ona pod 8 i 22 od Petrovića, napokon ona pod 25 od Obrišića. Najviše dakle bilježaka imade se od knezova Šubića, predšastnika naših knezova Zrinskih, gospodara Bribira. Nu po opazci Zavorea i Flavogostići potekli su od Šubića, pak je tim imenom prozvana ona loza njihova, koja se je u Šibenik preselila. I Zavorei da su dolazili od Šubića, na ime od Bogdana Šubića, koji se je takodjer preselio u Šibenik. Godine 1388 bijaše Ivan Šubić upisan medju šibeničke gradjane po velikom vieću gradskom; a iste godine i Ivan Pavao Nikolić iz Bribira. K istomu rodu Šubića imali su pripadati i knezovi Ugrinići i Stipanići, pak valjda i Matijevići i Petrovići i Obrišići, sve knezovi bribirski, kojih je posebno ime poticalo od Stipana, Matije, Petra, Obriša, kano što se i knez Ivan Šubić piše još Marković (br. 28), po Marku od roda Šubića.

Taj nekrolog izpisa iz matice gosp. Ante Fosco, a odanle potječe ovaj priepis.

1. A. D. MCC, die XXI Junii obiit ven. dna. Helena, consors dom. Mathei de Breberio. 2. A. D. MCCCIII die III mensis octobris. Obitus comitisse Urse, consortis domini comitis Pauli. 3. A. D. MCCCIII die V octobris obiit magnifica dna. Ursa, inclita Croa-

torum Banissa.[1] 4. A. D. MCCCIV.... mensis Junii interfecerunt dnum. Mladinum banum Bos(nenses) heretici infideles.[2] 5. A. D. MCCCXXVIII, 15 decembris obiit venerabilis dnus. Georgius, qui fuit comes Dalmatie.[3] 6. A. D. MCCCXXXIII, I. Junii fuit depositus comes Duymus, filius comitis Pauli, de Banatu. 7. A. D. MCCCXXXVI, XV octobris obiit venerabilis vir, (do)minus Georgius, filius dni. comitis de Breberio.[4] 8. A. D. MCCCLXI die X mensis Madii obiit venerabilis dominus Nicolaus Petrovich. 9. A. D. MCCCLXXIIII, XIV mensis Augusti obiit venerabilis do(mi)na Margarita, consors domini Budislavi de Breberio. 10. A. D. MCCCLXXIV prima die mensis Novembris obiit venerabilis comes Marcus quondam Gregorii Flavagostich. 11. A. D. MCCCLXXV die XI mensis Septembris obiit domina Catharina, consors domini Gregorii Flavogostic, ac mater Joannis et Marci. 12. A. D. MCCCLXXVII, IV mensis Madii obiit Do(mi)na Proba, consors domini Nicolai, ac mater dominorum Joannis et Dobrusi. 13. A. D. MCCCLXXX, I die Februarii obiit venerabilis vir comes Matheus miles strenuus de Breberio. Obiit consors Brigitta comitis Mathei militis de Breberio sub anno MCCCLXXX. 14. A. D. MCCCLXXXII die XXVI mensis Martii obiit venerabilis domina Lucia consors domini Ma(r)conis, quondam domini Gregorii Flavogostich, cuius anima requiescat in pace. Amen. 15. A. D. MCCCLXXXIIII die VI mensis Decembris obiit venerabilis vir comes Gregorius de Stipanich de Breberio, qui dimisit fratribus[5] unam crucem argenteam et calicem pro anima sua et suorum. 16. A. D. MCCCLXXXV die IX mensis Martii obiit venerabilis vir bone memorie dominus comes Georgius de Breberio. 17. A. D. MCCCLXXXV. Obiit Gregorius Ugrinich comes de Breberio, die XIX mensis Martii. 18. A. D. MCCCLXXXVI, X die mensis Julii interfectus est comes Nicolaus, filius quondam Gregorii Ugrinich. 19. A. D. MCCCXCIX, XXX novembris obiit venerabilis vir, egregius, dilectus deo et hominibus, comes Munit filius quondam Pauli comitis de Breberio, cuius memoria sit in benedictione. Planxerunt illum planctu magno, quia dignus fuit. Anno MCCCLXXXXVIIII. 20. A. D. MCCCCI die X mensis Octobris obiit dominus Matheus quondam Gregorii Mathigevic. 21. A. D. MCCCCVII. Obiit comes Ugrinus, filius quondam Michaelis Ugrinich, qui fuit laudabilis vir Deo et hominibus. 22. A. D. MCCCCVII die XII mensis Novembris obiit venerabilis domina Pava, consors

[1] Rekao bih, da je ista Ursa dva puta, razlikom od dva dana, zabilježena, ili da je jedna Ursa žena drugoga kneza Pavla, sina Pavla bana, kneza trogirskoga.

[2] To bi bio Mladen I, sin bana Stjepka, brat bana Pavla, g. 127. knez trogirski, kašnje spljetski.

[3] Ovaj bi bio Juraj sin bana Pavla, koji se je nazivao knezom Dalmacije. Lucić misli, da je umro stoprv u prosincu god. 1330.

[4] Juraj II, sin Jurja I, sina bana Pavla.

[5] sc. ordinis s. Francisci.

domini Petri ac mater comitisse Joannis Petrovich de Breberio. 23. A. D. MCCCCXI die XXVI Januarii obiit nobilis vir comes Vladislaus filius venerabilis viri quondam comitis Mathei . . . niati inclite domus Subich comitum de Breberio. 24. A. D. MCCCCXIIII. Obiit venerabilis vir comes Johannes, filius comitis Petri de Breberio, qui fuit laudabilis deo et hominibus, die VIII mensis Augusti, cuius anima requiescat in pace. Amen. 25. A. D. MCCCCVIIII die XXVI mensis Madii obiit nobilis vir comes Michac, filius quondam comitis Mathei Obrisich, qui fuit laudabilis deo et huminibus; cuius anima (requiescat in pace). 26. A. D. MCCCCXIX die XI mensis Julii obiit venerabilis domina Sabetta, consors domini Nicolai Ugrinich, ac mater domini Ugrini de Breberio, cuius anima (requiescat in pace). 27. A. D. MCCCCXXVIII. Obiit venerabilis vir Stoisciza de genere Scubit de Breberio, qui fuit laudabilis vir deo et hominibus, die II mensis Januarii, cuius anima requiescat in pace. 28. A. D. MCCCCXXIX die V mensis Novembris obiit venerabilis vir bone memorie dominus comes Joannes Markovich Subich. 29. A. D. M. MCCCCLIII. Obiit venerabilis vir dominus Petrus Banus Cetinae,[1] die XI mensis Martii.

---

[1] Možda Petar Talovac.

Kronaka O. Pavla Silobadovića o četovanju u Primorju (1662—86.)

Predano u sjednici filologičko-historičkoga razreda dne 17. travnja 1888 god.

PRIOBĆIO FRA STIPAN ZLATOVIĆ.

Strašni dogodjaji četovanja u Dalmaciji krvlju su napisani u zgodopisih naroda! Oni su započeli još god. 1415., kadno Vojvoda Hervoja prizva Turke u pomoć protiva vojsci kralja Sigizmunda, i pošto mu razbi vojsku, biesni čopori turskih konjanika razletiše se po hrvatskih županijah i porobiše izmedju ostalih i kninsku okolicu i zapališe stolnu crkvu Sv. Mariju oblu u Biskupiji.

Turci su vojevali na osobiti način. Njihove predstraže sastavljene od brzih konjika, prvo su uhodile pute, klance i zemlju; robili, palili i sužnje odvodili, te kada upropastile i opustošile pokrajinu, onda bi ju uredjenom vojskom zauzeli i zaposjednuli.

Ove predstraže bijahu čete, o kojih pominjemo, i ove za Dalmaciju započeše susliedno, odkada su Turci Bosnu zaposjeli 1463. Tada je Dalmacija do Cetine razdieljena bila na dvoje: gorska i primorska. Gorska od Velebita do Novigrada zauzimala Bukovicu i kotare od Nadina do Skradina, kninsko i Petrovopolje, Zagoru i Cetinu do Biokove, što po ugovoru god. 1433 izmedju Sigizmunda i Mlečana pripadalo hrvatskoj krunovini, a ostalo sve pri moru od Novigrada do Omiša sa Otoci zadržavali Mletčani. Oni dio, što pripadao Hrvatskoj, bio je posve zapušten od ugarskih kralja: ni vojske, ni uprave, pa ni uredjene obrane, do pojedinih velmoža, koji su imali na svojih posjedih tvrde kule i gradiće, te ih donekle sa svojimi kmetovi branili, a tvrdi gradovi u kraljevoj vlasti: kao Sinj, Vir, Patrnoje i Vrlika na početku XVI. vieka ostali bez straže, kako su ih Turci mogli na volju preuzeti.

Kad su dakle Osmanlije Bosnu zapremili, onda su njihovi četnici danomice u hrvatsku Dalmaciju provaljivali, robili, palili i pustošili, a to im lasno bilo, jer nebijaše žive duše, da im na put stane, da brani sela i progoni dušmane. Velmože iz svojih gradova samo su mogli vidjeti mrke oblake gusta dima kako svrdlaju nebu po oblake iz zapaljenih sela i po njima znali pravac, kud su kruti četnici prolazili, ter prosudjivali, da jednaka sudbina i njih čeka na njihovih gospoštinah. Da ne padnu u sužnje Turkom, oni ostaviše

svoje gradove i gospoštine, te se zakloniše neki u primorske gradove, a drugi se povukoše u Hrvatsku kao Dražkovići, Martinuzići, Oršići, Utišenovići i t. d. — Ali i tako amo bilo junaka; i ako osamljeni i bez ičije pomoći, oni su okupljali ostanke naroda i predvodili na turske četnike kao što bijahu Kršul Škrbac Ostrovićki, Marčinko Kninski, Dražoević Poljički i Kružić Kliški. Oni sa svojimi četami veće krat suzbiše i protjeraše Turke, pa im veće puta otvraćali nemilo za nedrago prodiruć svojimi četami u turska sela do Banjeluke i Travnika, do Livna i do Mostara, pa i oni jednako robili, palili i sužnje odvodili. Kad je Turska sila presvojila u Dalmaciji gorski dio, što Ungarskoj pripadao: onda Uskoci prosliedili iz Klisa pak iz Senja krvavo djelo četovanja, dokle Madridskim mirom 1627 četovanje prestade na obedvie strane.

Godine 1645 zapali se strašan rat medju Turcim i Mletčanim u Kandiji, pa taj silni požar morao je odsievati i na ovom kraju, kamo je bosanski vezir došao s jakom vojskom, da udara na Mletačke posjede i osvaja primorske gradove. Mletčani su imali dosta blaga i ratne sprave svake vrste; imali su mudrih državljana i vriednih vojvoda; ali nisu imali dosta svieta da urede dobre vojske na kopnu, kako su dosta dobru imali na moru: a ova im sada osobito trebovala, da obrane svoje posjede u Dalmaciji. U Dalmaciji gjeneral Vendramin navršivao kao vrhovni Providur uredovnu službu vladaoca pokrajine, ter mu starovieće posla zamjenika vitežkoga gjenerala Leonarda Foscolo. To je bio muž na svom mjestu; on je umom i junačtvom vriedan bio svoga položaja; on je spasio mletačke posjede na ovomu kraju. — Dovede sobom najvrednije stručnjake vojničkih utvrda i s njima obadje tvrdjave po medjašu i gradove po obalah, te naredi nove utvrde, poprave zidova i nasipa, za što ga Prejasna oskrbi velikimi svotami novca, te naveze u tvrdjave silu hrane i džebane, oružja i topova; ali opet uvidjaše mudri vojvoda, da nejma svieta, da nejma vojske, kojom bi odbijao dušmane, pa su i tvrdje i gradove lasno mogli podleći sili, kakovom su Turci razpolagali. Oblazeć gradove saznao je, da je silni broj kršćana turskih podanika uzduž njihove granice; to su ljudi krepki, jaki i srdčeni, koji svoju vjeru vrlo ćute i za nju bi svaka pregorili i žrtvovali, ako bi im se obećalo, da će biti izbavljeni turskoga sužanjstva, te da bi od njih mogao sastaviti najbolju vojsku protiva dušmanom kršćanske vjere. To je Foscolo dobro razmislio i poprimio, ter iste godine prizvao u Spljet guardiana Makarske o. Petra Kačića, koi do malo postade biskupom i nasliedi svoga rodjaka Bartula Kačića Žarkovića. Na vieću sa gjenerali Pesaro, Cocco, Caotorta i drugih vojvoda fra Petar se obveza: da će on i svi ostali guardiani i njihovi župnici vas svoj puk prevesti u mletačke podanike, koji će vojevati na Turke; samo da ih skupnovlada hrani i oskrbi oružjem i džebanom. Kad je na južnom kraju posao opremio, onda dodje u Šibenik i jednako prizva starešinu Visovca i župnika Mirlovića ter pred gjeneralom Zorzi utvrdiše pogodbu: kako će kršćani popaliti svoja sela i svi uskočiti u mle-

tačke podanike. — Kad su seljani ovršili svoju i silni se puk slegao okolo Zadra i Šibenika: Foscolo uredi zemaljsku obranu, naimenova serdare i harambaše, i opredieli svakomu krajinu, kojom bi vladali, istu od dušmana branili, i junake u rat na Turke predvodili.

Ovi serdari sa svojim pukom pomogoše osvojiti sve turske tvrdjave po kotaru od Nina do Skradina: Zadvarje, Drniš, Knin i Klis, razbiše tursku vojsku na Petrovupolju, na Kosovu i pod Ostrovicom, pa se digoše u čete na Turke i silne im kvare načiniše po Lici i Krbavi, po Bosni i po Hercegovini.

U Primorju odvrgoše se Turaka; velik broj puka sadje od Imote i iza Biokove, osvojiše Zadvarje, pa i oni urediše se u čete i udarahu na Turke u Hercegovini. Ovi četnici počiniše neprecienjene štete Turcim, ali bez svoje koristi, četujući pogibe sila svieta i slavnih vojvoda, kao serdari Smiljanić i Sorić u Lici, Janković u Duvnu, Sinobad kod Glamoča, Nakić u Neretvi, Mandušić, Šervilić, Močivun i Miljković kod Otresa i tako dalje . . .

Dignut puk sa svojih kućišta bez igdje išta na svietu, strpan okolo bedema primorskih gradova bez kuće i kućišta, bez hrane i najnuždnijih potreboća za uzdržanje života do škite podjele boba, soli i beškota, u najstrahovitijoj oskudici svega česa, kako te na plač gane čitajuć izviešća istih Providura, koji kažu Prejasnoj: da uz sva požrtvovanja i neprecienjena junačtva za skupnovladu *vivono nella più spaventosa mancanza di tutto,* prinuždeni, da ne skapaju od glada, prodavati svoju djecu; kojim biljetina služila za kuću i odjeću . . . Potjecan puk na vjerski fanatizam protiva Turcim, i nutkovan na četovanje, za koje primaše oružja, praha i olova: je li se čuditi, da nesretan narod prvo za ljutu nuždu, a kašnje omršen plienom, dragovoljno se zaliećao, pa turska sela palio, plienio i sužnje odvodio, i ove istim Mletčanim za galije prodavao?! Imamo pri ruci pismo gjenerala Foscola 22. siečnja 1647., kojim traži, da mu za galije dovedu turskih sužanja i za svakoga obećava 20 dukata; imamo i drugo pismo gjenerala Jerka Cornara 26. svibnja 1686 s kojim zakonom odredjiva: plieno i sužnje četnika te dio koji valja vladi opredieliti. Kada se sjetimo dakle, da niti se mogle zemlje raditi, ni plodovi sabirati, nego jedini izvor obstanka bila deračina i otimačina; a pak i onako kivan na Turke, što iz vjerske mržnje, što iz prepaćenih muka i nepravda, što i s toga, da su ih smatrali pravim izvorom i uzrokom svih svojih muka i nesgoda, što napokon prisiljeni od glada i od ljute potrebe: zar se je čuditi, da su četnici i hajduci onako se odlučivali na smrtnu borbu i onako mukotrpni život provodili? S druge strane u ratno vrieme to im se činilo pravo junačtvo i vitežko djelo, pa i poginuti u borbi bilo: *koga nije da kruha ne jide.*

Ovo smo cienili potrebito pomenuti, da što bolje razumiemo kroniku o. Šilobadovića o četovanju samo priedjela makarskoga Primorja, pa i za taj priedjel moramo razjasniti kako su stvari stajale u vrieme toga krvnoga četovanja.

Kad je god. 1646 pismeni ugovor utvrdjen izmedju mletačke vlade i pučkih poglavica Primorja, te po tom ugovoru Primorje se odmetnulo turske vlade i svojevoljno prešlo u podanike Prejasne: ova im svečano zajamči, da će ih od Turaka braniti, a oni da će odvažno na Turke vojevati. Dužd obeća, da će za obranu Primorja načiniti tri tvrdjave: na Dubcih, na klisuri sv. Petra pred Makarskom i u Gradcu; ali to bijahu laskave rieči. Mlečani iznevjeriše nevoljni narod, i najmanje se ne postaraše za njegovu obranu. Malo kašnje turska vojska krenu na Primorje (1648), da pozove na račun, kako se mogli iznevjeriti caru? Prestrašen biskup Makarske i sve poglavice poslaše čvrsta ulaka gjeneralu Pesaru u Spljet, tražeć pomoć i obranu prestrašenom puku. Gjeneral doplovi sa nekoliko brodova, ali bez vojske i bez moći odoljeti Turcim; posvjetuje sve kolike, da bježe, te on sa svojim i okolnim brodovljem pomože prevesti tužno pučanstvo na otoke Brač, Hvar i Korčulu. Ovaj velik broj puka, većim dielom gladna, gola i bosa, nije mogao živjeti na pustih ostrovih . . . Turska vojska sadje u Primorje i našavši ga pusta bez stanovnikâ, izkali sržbu i osvetu na crkvah, samostanih i kućah primorskih sela, ostavivši za sobom crne tragove pušećih garišta. — U sdvojnosti o svom obstanku tada se hrabreniji odlučiše na odmazdu, a još veće na robiju turskih sela, da plienom uzdrže u životu sebe i svoje obiteli. Okupiv se u čete od 20 do 60 junaka pod imenom hajduka prevezoše se sa otoka na kopno, derahu, ubijahu i sužnje dovodjahu. Kad ostali vidjeli, da se tim mogu pomoći, nasliediše krvavi posao i neprecienjene štete počiniše Turcim. To je drago bilo mletačkim vladarom, ter ih oni poticali i bodrili, dielili oružje i davali dosta praha i olova. Ovi su hajduci nemilo zastrašili Turke, a ohrabrili Primorce, kojih se veći dio opet povrati na svoja kućišta u Primorje, odakle počeše još veće četovati na Turke u družtvu dviesta, trista i do šest stotina drugova.

Ovoga vremena bijaše u Primorju župnik o. Pavao Šilobadović, i on nam vjerno opisa u svom dnevniku suvremena četovanja od god. 1662 do 1686 mjeseca ilištaka. Tada oboli i malo kašnje umri.

Ovaj *dnevnik* o. Šilobadovića napisan je bosanicom i čuva se u izvorniku u Arkivu samostana Franovaca u Makarskoj; mi ga vjerno prepisasmo latinicom s uzroka, kog ćemo drugdje spomenuti, razpravljajuć koje što u obće o bosanici.

U ime Gospodinovo 1662.

Ja fra Pava Šilobadović pisa ovi libretin, neka zńate koja su se učinila ovoga rata.

1662., siečnja na 22. dodjoše Gabeljani s fuštami pod Lavčanj i smetnuše se na suho 48 da porobe rečeno selo; ali tako srića hoti, neuteče nijedan, nego ih 12 mrtvi, a ostale žive pohitaše Primorci. Tada naših pogibe 8, a raniše 4.

1662., **miseca srpnja na** 28. dodjoše Gabeljani i Ljubušani da porobe Lavčanj 140 Turaka, za osvetiti sramotu, i pogibe 12 a živih uhitiše 17, dvi harambaše Muju Voslinovića i Marka Vehića, i daše gjeneralu, a ostale pustiše, jere nike od vojske podmitiše, a sve bi ih pohitali.

1662., **miseca srpnja na 30.** hajduci u Kotišini užegoše kuću Domnja Glavišića i u kući 4 hajduka koji hotiju poći u Turke i odmetnuti se, za to ih zapališe i smakoše. Amen.

1662., **ilištaka na 30.** otidje naša četa pod Vrgorac i ubiše 4 Turčina a tri živa dovedoše.

1662., **miseca gospojštaka na** 24. U Igrane ubi brat brata iz puške Kuzombašić i ubi Nikola Ivana.

1662., **miseca rujna na** 7. dodje turska vojska da porobi Primorje, Skenderski beg samo tri hiljade vojske. Popali Lavčanj, Brist, u Podaci 4 kuće, ali se malo pofali, jere ih pogibe 13, a raniše 50 i oteše 2 barjaka Amen.

1662., **miseca studenoga na** 22. odidje naša vojska 300 ljudi na Metkoviće, porobiše i popališe, uhitiše robja 50 a što posikoše i potopiše i izgori 100. Naša 3 pogiboše. — Ovoga godišta bi suša šest miseci, to jest: srpnja, ilinšnjaka, gospoinšaka, rujna, listopada i studenoga.

1663., **miseca siečnja na** 11. podje naša četa pod Vrgorac i ubiše Bećira, ženu mu dovedoše tomu čelo, ako neviruješ podji pitaj.

1663., **miseca siěnja na** 13. podje naša četa pod Vrgorac i ubiše Mustapu i Bruljevića, a drugoga živa dovedoše tot tako.

1663., **miseca sičnja na** 25. otidje naša vojska i porobi Stolac, uhitiše robja 30 a posikoše ji 10. Turci naša dva ubiše a raniše jih 12.

1663., **miseca marča na** 3. Pava Orljaš, samo 12 junaka, dovede iznad Popova 6 kaludjera i uciniše svaki po dvisti groša, ali zaludu.

1663., **marča na** 9. bi šćemeren S. Anton na Gubavici.

1663., **marča na** 22. u veliki četvrtak dogodi se u Korčuli, da se pobiše dvi vojvode Ivan Leka i Stipe Marković, budući u zavadi i ubi jedan drugoga na mistu iz puške.

1663., **marča na** 24. harambaša Grgur Kuštrić, samo 30 junaka, dovedoše iz Dubrava robja 14 i dvi harambaše turske. Tako se šuti. Amen.

1663., **miseca aprila na** 11. Gabeljani oteše brod hajdukom i u brodu dva kaludjera ozgora rečena i još dosta robe svakojake.

1663., **miseca travnja na** 21. harambaša Juriša Lekić, samo 40 junaka, uze kulu u Lovići Hasan bega Vlahovića i u kuli robja 27, a Turci ubiše našega jednoga, a drugoga raniše.

1663., **miseca travnja na** 24. Alija Bojčić uhiti u Bašku polj 5 fratara živih a šestomu glavu osiče i 2 dice i momka, sve proda na Livno Janjičarom za 500 groša.

1663., **miseca travnja na** 26. harambaše primorske zatekoše Alij Bojčića s bratom i još ji 8 š njime u Vrulji u špilji i jedva ji i

vadiše. Aliju pogubiše i još ji š njime 5, a 4 živa dovedoše. Turci naša 3 ubiše.

1663., **miseca svibnja na 6.** dodjoše Gabeljani s dvima vojvodami u Farski školj, uhitiše četvero dice sućuranske i odvedoše u Gabelu.

1663., **miseca svibnja na 8.** naša vojska otidje u Popovo, 80 ljudi, pogubiše harambašu Voina i još jednoga. Dognaše konja 56, goveda 35, male živine 360, naši svi zdravi. Fala Bogu tako.

1663., **miseca svibnja na 28.** naša vojska, 150 ljudi, otidje u Popovo i ubiše harambašu Hasana i još ji š njime 4 i dognaše goveda 50, konja 3, male životine 550, naši svi zdravo. B. f.

1663., **miseca srpnja na 23.** izadje iz Novoga harambaša Hasan Talin samo 26 ljudi u fušti i pohita čeljadi 31 na moru; ali mu zla srića priskoči, jere ga susrite Popović Nikola s družinom; fuštu mu uze, a nji pohita 13 živi a 7 mrtvi, a 3 jedva utekoše. Sve robje pusti brez ništa. Tako.

1663., **miseca srpnja na 25.** harambaša Pave Vukeljić samo 70 junaka porobi Rakitno i dignu goveda 120, konja 8 i dva čovika bolja od sebe kršćanina. Naši svi zdravo. Amen.

1663., **miseca srpnja na 28.** harambaša Grgur Kuštrić samo 80 junaka podje pod Vrgorac i dorenu male životinje 150, goveda 15, konja 8, jednoga Turčina živa dovedoše a drugoga pogubiše. Naši svi zdravo.

1663., **miseca ilinšćaka na 14.** podje naša četa, 50 junaka, k Ljubinju i dovedoše robja turskoga 17, a posikoše ji 7. Naši svi zdravo. Fala Bogu.

1663., **ilištaka na 25.** harambaša Grgur Bašić, samo 25 junaka, zasidoše u Grabovicu Imoćanom koji čuvaju na Zadvarju i kako je dočekaše, živi 8 uhitiše, 2 pogubiše, ostali utekoše. Naša 2 poginuše a ostali zdravo. F. B. Amen.

1663., **miseca gospoišćaka na 1.** harambaša Pave Vukeljić i Grgur Kuštrić, samo 80 junaka, zasidoše kod Počitelja sajmarom i izadje na nje Turaka 120 goneći trgovine svakojake i onde se pobiše. 7 Turaka mrtvi, jednoga živa, 5 bula, konja 18 puni robe svakojake. Naš jedan pogibe a 2 raniše. Tako se biše.

1663., **gospošćaka na 5.** Cvitko Šarić iz Šibenika, samo 250 junaka, uze kulu na Poletnici i u kuli 4 Turčina, ki su je čuvali, razori je malo i osta, ali Turci opet ogradiše. Naši svi zdravo. F. B. Amen.

1663., **gospošćaka na 8.** Mati Baričić, Miailo Kovač Rušendić, samo 50 junaka, uzeše kulu u Proložcu Vazlaginu i u kuli robja 16 turskoga. Naši svi zdravo. F. B. Amen.

1663., **gospošćaka na 16.** dodje Alipaša Čengić, samo 6 hiljada vojske, na Primorje i pali Kotišinu, Tučepe i Podgoru. U Tučepi uze dvi kule Bušeljića i Lalića, a u Podgori druge dvi Batošića i u njoj nadjoše robja 36 i robe svakojake dosta. Takodjer u Marinovića kuli nadjoše robja 70 i blaga svakojaka, u sve što čini sto

i šestero, što pomanjka naših, a Turaka pogibe 26 a raniše ih 30, a konja oteše naši 10.

1663. Istoga dneva druga vojska udari na Igrane i na Dračnice, 1600 ljudi. Opališe oba sela, odagnaše goveda 50 a male živine 100, ali se malo pofališe, jer ji ubiše 40, a raniše 26. Poginuše dvi buljukbaše Halset Glize Kapo Karamilić, Kurbegović iz Gabele, a Turci naša dva raniše, veće ništa, ali jedva Turci utekoše, vele ji puče od žedje bižeći, nego od puške i od oružja, i to me čelo kako se dogodi.

1663., gospoinšćaka 18. harambaša Pave Vukelić svojom družinom od Mostara dovede Turčina, a drugoga posika, i dogna goveda 40, konja 6. Tako se plini i svi zdravo dodjoše, fala B. Amen, tako.

1663., gospoišćaka na 20. harambaša Juriša Lekić, samo 50 junaka, dogna iz Dumna 6 stotina male živine koza i ovaca, goveda 18, konja 3. Tako se robi i dobiva po turskoj zemlji, i dodjoše svi zdravo, fala B. Amen.

1663., miseca gospoišćaka na 22. harambaša Mati Koćkalo dovede iz Rame 15 turske čeljadi, samo 25 junaka i svi zdravo, B. f.

1663., miseca rujna na 11. harambaša Mati Koćkalo, samo 40 junaka, dovedoše 40 goveda od Mostara i svi zdravo, fala Bogu.

1663., miseca rujna na 17. u Tučepi ubi brat brata iz puške, Križan Juru, Radanovi sinovi. Istoga miseca na 19 u Dračnica ubi Nikola Cvitanov Mihu Alačevića biljom po glavi na mistu, koliko da se nije rodio.

1663., miseca rujna na 19. otidje harambaša Grgur Kuštrić samo, 46 junaka, pod Ljubuški i uhiti 4 robja i dovede. Istoga puta na 21 uze kulu na Norinu i u kuli sina dizdareva i još 2 posikoše i utopiše 6 lumbarada u Neretvu i 12 kadeta i osta jim 3 lumbarde što nemogoše uvaliti u Neretvu i svi zdravo.

1663., miseca rujna na 25. harambaša Ivan Delalija i harambaša Tadija Kulišić, samo 23 junaka, i podjoše pod Velež i dovedoše 7 robja turskoga, a tri posikoše, i dognaše 7 konja i još 2 ukomnice i svi zdravo, f. B.

1663., miseca rujna na 26. Jure Slipica, samo 14 junaka, dovede 13 robja turskoga, 6 posikoše iz Neretve od Konjica i svi zdravo fala Bogu.

1663., miseca rujna na 29. harambaša Pave Vukelić, samo 40 junaka, u goru i dovede 8 robja turskoga a 4 posiče i svi zdravo, fala Bogu.

1663., miseca listopada na 7. harambaša Jurić, samo 33, u Jezeru udriše na Turke, 5 živi dovedoše, 2 posikoše a raniše 4. Naši svi zdravo, f. B.

1663., miseca listopada na 12. podjoše primorske harambaše, samo 1250 junaka, i porobiše Goricu, Soviće i Lukavac i Jimotu i dovedoše 240 goveda, 15 konja, 720 živine, 4 turskoga robja i 3 kršćanina za galiju, a ubiše bandura 9 a naša dva raniše a ostali zdravo, f. B.

1663., **miseca listopada na 13.** Turci porobiše Žeževicu i odvedoše robja 30 a posikoše 8 ljudi.

1663., **miseca listopada na 21.** harambaša Jurić, samo 76 junaka, podjoše pod Vrgorac, dovedoše 20 goveda i 2 konja. Istoga dneva pobi se s Jurićem vojvoda Jakić i biše ranjena 3 čovika: Jurić, Nikola, Ivićev Jure Jakićev brat i još malo vraga ne bi.

1663., **miseca listopada na 22.** harambaša Ivan Katić, Ivan Delalija, Nikola Martičić podjoše u Popovo i dognaše goveda 35, konja 8, živine 60 i tri robja kršćanska bolja od sebe, virujte mi.

1663., **miseca listopada na 24.** harambaša Grgur Kuštrić podje, samo 18 junaka, i dogna iz Gabele 11 goveda, 8 konja, a iz Ljubuškoga 70 živine, 5 goveda, 3 konja i dite tursko i svi zdravo.

1663., harambaša Grgur Kuštrić podje u Gabelu i doćera 35 goveda i 1 Turčina, miseca studenoga na 12. samo 14 junaka i svi zdravo.

1663., **miseca studenoga na 20.** harambaša Mileta, samo 42 junaka, otidje u Jezerac s onu stranu Ilina brda, uhiti turske čeljadi 16 robja a posiče 10, a ostali svi zdravo.

1663., **miseca prosinca na 6.** Sekuju (?) samo 14 junaka iz Čitluka dogna 41 goveda i svi zdravo, f. B.

1663., **miseca prosinca na 15.** harambaša Ivan Katić i Kulišić Tadija i Nikola Martičić, samo 50 junaka, porobiše Banočiće i Mišljen kod Ljubinja i doćeraše goveda 60, konja 3, male živinje 600 i pogubiše 2 Turčina. Naši svi zdravo, f. B.

1664. Neka se zna što će se učiniti ovoga godišta.

1664., **miseca siěnja na 4.** harambaša Grgur Kuštrić, samo 70 junaka, porobi s onu stranu Gabele, porobi i mnoge isikoše, i dogna goveda 50 a konja 18, male živine 400 i svi zdravo f. B.

1664., **miseca siěnja na 9.** Mati Baričić, samo 15 junaka, otidje u Dumno i dovede 7 robja turskoga i 4 konja i svi zdravo f. B.

1664., **miseca siěnja na 12.** harambaša Ivan Zale, samo 60 junaka, dogna iz mostarskoga Blata male živine 250 a goveda 3 i svi zdravo f. B.

1664., **miseca siěnja na 16.** Primorske harambaše porobiše Orahovno, Ramno, Fialinu u Popovu i popališe svekoliko, dovedoše čeljadi 30, živine male 800, goveda 90, konja 3, i ostale robe što je moga tko doniti; a bilo je vojske naše 300 i svi zdravo f. B.

1664., **miseca siěnja na 26.** harambaša Mati Baričić, samo 6 junaka, na Vrlici pod Imoskim ubiše harambašu Ališaha i ćer mu, a 4 živi dovedoše čeljadi turske; naši svi zdravo f. B.

1664., **miseca veljače na 13.** harambaše Primorske, samo 260 junaka, podjoše na vlahe cetinske i zapliniše ovaca 5000, goveda i konja i ostaloga blaga dosta, ali zaludu, jere pritekoše Vlasi i oteše svekoliko i ubiše 2 a 6 živi uhitiše, a ostali utekoše, ali jedva dotekoše.

1664., **miseca veljače na** 16. turska četa dohodi na Makarsku, Jalibeg, samo 30 junaka, i odvede 1 babu i to mu čelo.

1664., **miseca veljače na** 19. harambaša Pave Vukelić, samo 16 junaka, dovede 4 čeljadi turske a 2 posiku iz Imockoga i svi zdravo fala Bogu.

1664., **miseca veljače na** 21. u Podgori svadiše se hajduci i pobiše se. Pade mrtav Petar Vasilivić, Ivan Koljučija grabovničan, još jedan soldat, da ne prispe ljudi vele bi zla bilo, jere su bili pijani.

1664., **miseca marča na** 9. harambaša Juriša Lekić i Mati Kojkalo, samo 90 junaka, dognaše iz Rakitna 70 goveda i 20 konja i 14 turske čeljadi robja a 3 posikoše, a kršćanske pet i svi zdravo fala Bogu.

1664., **miseca marča** 11. harambaša Mati Baričić, samo 26 junaka, dovede iz Buškoga blata 5 turske čeljadi a 2 posiče, a 3 kršćanske i svi zdravo f. B.

1664., **miseca marča na** 22. harambaša Pave Vukelić i Juriša Lekić, samo 230 junaka, podjoše pod Ljubuški i zasidoše Turkom u polju, štogodi izadje ne uteče, ubiše ji 7 a živi dovedoše 8, a naša 2 raniše a ostali zdravo dodjoše f. B.

1664., **miseca travnja na** 16. dodje na Makarsku turska četa 460 Turaka, ali se ništa ne pohvališe jere nikoga ne uhitiše f. B.

1664., **miseca travnja na** 28. dodjoše Gabeljani s fuštom u Farski školj i uhitiše 12 čeljadi, ali se malo pohvališe, jere jim naši pritekoše, fuštu jim oteše i sve robje i još tri Turčina Alibegovića Mehmetbega, uteče jih 20 u Pelišac, ne mogoše ji naći nikako a iskaše 4 dni. Naši fala Bogu zdravi svi.

1664., **miseca travnja na** 28. harambaša Mati Baričić, samo 12 junaka, dovedoše 4 sužnja, konja 8, goveda 10 od Imockoga i svi zdravo f. B.

1664., **miseca svibnja na** 6. Marko Vodanović, samo 5 druga, dogna 10 konja izpod Imockoga i svi zdravo.

1664., **miseca svibnja na** 24. dodje 5 konjikova Turaka na Makarsku i naši ji oćutiše, tako srića hoti, nijedan ne uteče nego ji sve 5 uhitiše živi i na konji, da nijedan puške neizpali, naši svi zdravo f. B.

1664., **miseca svibnja na** 31. otidje naša četa 130 ljudi zasisti Zadvaranom, ali prvo prodjoše nego jim zasidoše, tako naši i porobiše Blace u Radobilji i dognaše male živine 230, a konja 20, a goveda 20, i svi zdravo; ali Grgura Bušeljića harambašu ujide zmija, jedva priboli.

1664., **miseca srpnja na** 6. otidje naša vojska u Imocki da porobi i popali. Zarobiše male životine 2000, konja i goveda 200, robja turskoga 3, posikoše Turaka 8, popališe kuća 100, a naša 3 raniše a biše vojske 800 naše, ostali zdravo f. B.

1664., **miseca srpnja na** 12. podje naša vojska na Kameno brdo i zarobiše dosta, ali zaludu, jer ji pritekoše Gabeljani i ubiše 3 naša, iz Omiša sva tri, a ostali zdravo. Turčinu nijednom ništa.

1664., miseca srpnja na 16. otidje naša četa k Mostaru u Blato za izmamiti Bandure, koji su im veće puta priticali i plino otimali; lipo ji izmamiše uput 4 pogubiše a 6 živi uhitiše a ostali se sbigoše u jednu kuletinu hotijući se ubraniti, ali se malo pomogoše, jerbo naši kuletinu prokopaše, vrlo ji izraniše, 12 mrtvi bi, a ostali malo koji neranjen izmače se. Našega 1 raniše a bilo je 140 junaka a Bandura 70.

1664., miseca ilinšćaka na 7. harambaša Parać, samo 60 junaka, otidje u planinu i namiri se u Zavelimu na Harapoviće, onde se pobiše, 3 živa uhitiše, 2 glavu odsikoše i Turci se dobro podniše, 1 našeg ubiše i Paraću ruku pribiše a ostali svi zdravo f. B. Gosp.

1664., miseca ilišćaka na 8. dodje Janković s galijom i 3 fušte na vrh Brača i porobi 2 kuće u sv. Martin, Ačevića i Janičića i ostalo selo, malo što i osta, jere su robili Dukalu, Blace u Radobilju i vratiše sve na sramotu nakon 3 miseca, to jest, hajduci što su godi u Blaci zarobili.

1664., miseca ilinšćaka na 12. harambaša Marko Lovićanin otidje, samo 22 junaka u Bosnu priko Neretve, i kada su onamo prišli, uput ji Turci nadjoše i ubiše 4, a 2 živa uhitiše a ostali dodjoše, 2 ranjena ostali zdravi.

1664., miseca ilinšćaka na 13. harambaša Ivan Katić i Kulišić Tadija, samo 27 junaka, i zarobiše u Cvačićici 20 konja, 4 čovika kršćanina, bolji od sebe viruj mi.

1664., miseca ilišćaka na 14. harambaša Juriša Lekić, samo 20 junaka, dovede 3 bule iz Raške gore.

1664., miseca ilišćaka na 26. harambaša Mati Kojkalo i Marko Lovićanin, samo 40 junaka, dognaše iz mostarskoga Blata goveda 36 i svi zdravo f. B.

1664., miseca gospoinšćaka na 1. podje Juriša Martinčević i Martin Rusandić, samo 28 junaka, i zasidoše u Radobilji Turkom. Srića jim iznese Alibega Matuzovića, tute ga vrlo raniše i nosiše ga daleko, a kada vidiše da krepaje, tako mu glavu odsikoše; i dočim je živio svakomu je junaku obećava 300 groša i još darove plemenite.

1664., miseca gospojšćaka na 17. harambaša Grgur Kuštrić, samo 40 junaka, uhiti pod Norinom čopula 5 a ljudi 10. Naši svi zdravo fala Bogu.

1664., miseca gospojšćaka na 23. harambaša Pave Vukeljić, samo 18 junaka, dovede iz Sovića 4 čeljadi turske i svi zdravo f. B.

1664., miseca rujna na 12. harambaša Pave Vukeljić, samo 20 junaka, s onu stranu Neretve u Jasensku udriše na bandure i ubiše ji 5, živi dovedoše u Primorje 5, naši svi zdravo f. B.

1664., miseca rujna na 15. Petar Zahočić, samo 4 junaka, izpod Imockoga i Spasika dovede Turčina i 3 magarenja i svi zdravo f. B.

1664., miseca rujna na 17. harambaša Marko Lovićanin, samo 18 junaka, dovedoše 6 čeljadi turske iz Rame; takodjer istoga dne Ivan Galijot, samo 15 junaka, dovede 2 čeljadi turske iz Drešnice i svi zdravo f. B.

1664., **miseca rujna na** 18. otidje naša četa da porobi Metkoviće, al ji oćuti straža, tako i ne udriše na selo na Sjenće i uhitiše 3 čopulje i 3 čovika, a 2 posikoše. Naši svi zdravo f. B.

1664., **miseca rujna na 20.** harambaša Ivan Galijot, samo 12 junaka, dovedoše 3 čeljadi turske iz Mostara i jedno kršćansko, koje se bilo reklo poturčiti, tako rekoše.

1664., **miseca rujna na** 21. Marko Vadanović, samo 6 junaka, dogna izpod Imockoga 8 goveda, male živine 20 i svi zdravo.

1664., **miseca rujna na** 23. Matijaš Čunjević iz Podgore uskoči u Turke i odvede tudju ženu od muža a svoju ostavi s dvoje dice, nevirno kolino Batošića.

1664., **miseca listopada na** 5. harambaša Juriša Lekić samo 25 junaka dogna iz Dumna konja 18 i dva čovika za sužnje.

1664., **miseca listopada na** 19. Vicko Kežic, samo 12 junaka, odagna konje svoje rodbine iz crljenoga grma 18 konja.

1664., **miseca listopada na** 20. biše tri mejdana pod Kozicom Mati Bilosaljić i Turčin iz Ljubuškoga i rani Turčina vrlo po ruci — i Grgur Perić iz Živogošta imenom Deranja, a Turčin od Mostara harambaša Harapović, ali Turčin rani našega po livoj ruci ter vrlo — i Jivan Medvidović imenom Galijot, a Turčin od Mostara harambaša od banduri, ali naš izbi Turčinu mač iz ruke pak se podiže po ruke pritišće Turčina i zakla bi ga zubi, a pritekoše diveri tako ji i raztaviše, nego zajitio jedan put jagodicu i ono odgriza, neka se zna da je bijo na mejdanu.

1664., **miseca listopada na** 25. harambaše Mate Baričić, samo 12 junaka, u Dumnu uhiti 8 turske čeljadi i nehtiše se voditi, za to ji sve izsikoše, nego jedno povedoše, tako i ono uteče, neka nije ni njega, naši svi zdravo f. B.

1664., **miseca studenoga na** 1. Ivan Medvidović Galiot, samo 20 junaka, dovede 2 Turčina i desetero konja, što razbiše turmu na Polji, i Turci se uciniše groša 500, naši svi zdravo f. B.

1664, **miseca studenoga na** 5. harambaša Mihalo, samo 8 junaka, dogna konja 25 iz Dumna od Stipanjića i svi zdravo f. B.

1664., **miseca studenoga na** 12. harambaša Juriša Lekić dovede 3 Turčina i bulu i 8 konja a bilo š njime junaka 20 na Posušju a Turci Imoćani. Istoga dneva Turci Zadvarani ubiše dvi harambaše hajdučke, Markonju Čalića i Vida Novalića, a raniše Grgura Picokarca a ostali utekoše, i ovo je bilo na Slimenu.

1664., **miseca studenoga na** 14. Buljukbaša Vujo Ćurčić, samo 9 konjika i deset pišaca, roba ne odvede nego 4 konja Brehaloski a čeljad utekoše, tako srića hoti.

1664., **miseca studenoga na** 14. Jure Slipica, samo 12 junaka, dovede čeljadi turske 5 iz Rame i svi zdravo f. B.

1664., **miseca studenoga na** 19. Jure Slipac pobi se s Turci u Tihaljini i Turci mu ubiše druga a 2 raniše; a oni Turkom oteše plino i uhitiše od 500 groša i raniše, koje su plino Turci bili oteli u Ćorbini, a da Jure nedodje, baš bi i njih Turci bili pohitali sve-

kolike što je bilo 120 a Turaka je bilo 60. Ljubušani a s Jurom je bilo 30 hajduka.

1664., istoga miseca na 22. harambaša Mati Baričić, samo 7 junaka, dovede 3 bule iz Kupresa a četvrtu smakli, i sv zdravo, fala Bogu.

1664., miseca studenoga na 29. Gravran aliti Ivan otidje u četu, samo 6 junaka, i dočeka ji Mujo Ćurlić svojom družinom u Žeževici i uhiti Gravrana i još 3 a dva utekoše ter jedva brže noge odniše.

1664., miseca prosinca na 5. harambaša Pave Vukelić dovede 3 čeljadi turske iz Seonice i Duvna, a dva je Turčina pogubio, bilo je junaka š njime 16, svi zdravo.

1664., miseca prosinca na 6. otidje naša vojska na Popovo, 500 junaka a prid njimi Miloš Jelisavčić i zarobiše male životine 1700, goveda 130, konja 20. Naši svi zdravo, jer se nije niko ni bijo, nego našli sve pusto.

1664., miseca prosinca na 15. ukaza se jedna zvizda čudnovata, prid sobom nosi kako radje vele duge, a ona nije svitla nego tavna i duga, traja do 20. sičnja.

Ovoga godišta 1665. što se čini u Primorju.

1665., miseca sičnja na 29. harambaša Pave Vukelić otidje, samo 10 junaka, u Boćno, i uhiti dve čeljadi turske, i posla ji amo, a on udari na drugu kulu, samo 8 junaka, i dočekavši ji Turčin tako nožem u glavu, i jedva ga duhata doniše amo. Tako pogibe Pave veliki harambaša, koga se bojaše Turci dosta zemana.

1665., miseca veljače na 7. harambaša Juriša Lekić, samo 14 junaka, dogna male životine 80, a goveda 18 od Mostara.

1665., miseca marča na 1. Jure Danka, samo 9 junaka, dovede jednu bulju i 8 konja od Mostara, i svi zdravo f. B.

1665., miseca marča na 9. Matijaš Kraljević, samo 12 junaka, dovede tursko čeljade iz Imockoga a troje ji posika, jer se nehtili voditi, naši svi zdravo.

1665., miseca marča na 15. harambaša Juriša Lekić, samo 15 junaka, dogna iz Imote, iz Lukovca goveda 6, a male živine 40. Istoga puta od Mostara dogna 6 goveda, i svi zdravo f. B.

1665., miseca marča na 20. u Podgori ubi Stipan Tolić svoga pastorka na mistu radi njegova otčinstva.

1665., miseca marča na 21. Petar Zaočić, samo 6 junaka, dogna izpod Imockoga 6 goveda i 3 konja. Svi zdravo f. B.

1665., miseca marča na 21. Vicko Kežić, samo 12 junaka, pobi se s Vrgorčani na Voškopolju u Podoborju. f. B. 2 živa dovedoše, a jednoga pogubiše. Naši svi zdravo f. B. Amen. ita fiat.

1665., marča na 29. Jure Lahuca, samo 8 junaka, dogna 6 goveda, 2 konja, jednu bulu od Mostara, naši svi zdravo f. B.

1665., miseca travnja na 3. harambaša Matijaš Kraljević, samo 15 junaka, iz Ljubuškoga, posla 8 konja po družini, a on se vrati

samodrug u Vrgorac prijatelju, tima dodje Ljuljević s Ljubušani, onde ga raniše i ufatiše i odniše u Ljubuški, a drug mu uteče.

1665., **miseca travnja na** 12. Grgur Vranješ, samo 6 junaka, dogna izpod Imockoga i Slavine goveda 18, kljuse i svi zdravo f. B.

1665., **miseca travnja na** 17. bura odnese drivo Kucetića iz Makarske, i u drivu ljudi 6, ljudi fala Bogu skampaše u maloj ladji a drivo bura privali još na srid konjala, biše puno žita.

1664., **miseca travnja na** 24. Nikola Bembelja samo 4, otidje u četu i dočekaše ga Turci na Privornici, ubiše Juru Larzića a 3 utekoše.

1665., **miseca travnja na** 26. Ivan Galijot i Marko Lovićanin, samo 30 junaka, dovedoše 5 robja turskoga od Mostara i 4 kršćanina, 2 iz Konja a 2 iz Duvna, i 9 konja, naši svi zdravi f. B.

1665., **miseca maja na** 2. igrajući se dva hajduka, to jest Jakov Vrlje i Karača Andrija, i tako maskareći se ubi Jakov Andriju iz puške na mistu.

1665., **miseca maja na** 3. Udari grad, vijar i pomete tolike ptice brez broja, samo naša dica uhitiše i nakupiše 600, a kamo ostali narod, tome broja ne ima, niti je nitko sazna ovo čudo koe se učinilo o tica i prikor.

1665., **miseca maja na** 6. nadje snig po Baškoj planini.

1665., **miseca maja na** 7. Martin Glumčević sam otišao u Duvno, dovede jedno tursko dite i proda za 70 groša, bila bi velika ištorija sve kazati.

1665., **miseca maja na** 8. harambaša Juriša Lekić, samo 25 junaka, dovede 3 Turčina iz Imockoga i ubi Antuna Grančića na mistu, i dovede 1 konja i 3 vola, 30 male živine, i još uskočiše 2 tri Bistovljanina i ovi Turke izdadoše.

1665., **miseca maja na** 8. Grgur Vranješ i Srako Vehgić uplivavši u otok u Proložcu ubiše Merčana Turčina, neprijatelja fratarskoga po mnogo načina.

1665., **miseca maja na** 18. nadje snig po primorski planina od Staze do Baške planine, tako je viruj mi.

1665., **miseca maja na** 22. harambaša Mati Baričić, samo 16 ljudi, dovede 2 čeljadi turske i posiče ji 8, jere se nektiše voditi iz Livanjskoga polja, i toga puta dovede Luku Karljića i dvoe konja. Naši svi zdravo.

1665., **miseca maja na** 28. Jakovac Božić, samo 5 druga, dovede iz Ljubuškoga Turčina i jednoga kršćanina, boljega od sebe i 2 konja, tako srića njegova.

1665., **miseca srpnja na** 8. Grgur Vranješević, samo 6 drugova, dovede izpod Imockoga divojku Turkinju i dvoje dice kršćanske, oni svi zdravo.

1665., **miseca srpnja na** 19. trčaše Turci prid Omiš, 150 junaka Livnjana i pred njima Mujo Ćurčić, ali tako hoti srića, nikoga ne uhitiše, nego 2 Turčina pogiboše a 4 raniše, naši svi zdravo f. B.

1665., **miseca srpnja na** 21. harambaša Mati Baričić, samo 20 druga, dovede Turčina, a drugomu glavu odsiče izpod Imockoga. Amen.

1665., miseca srpnja na 26. harambaša Juriša Lekić, samo 45 druga, uhiti u Posušju 3 bandura i barjak, a bilo je bandura 35, a ostali utekli, tako se biži ko more uteći; istoga puta dogna 10 goveda iz Blata izpod Mostara, naši svi zdravo.

1665., miseca srpnja na 29. Jura Lucić, večer na Petrovdan, opi se, koliko mu godi volja donosi i leže spati u brodu na Makarskoj, kad bilo u pitele da ga bude, tot on mrtav budući zdrav vrlo.

1665., miseca ilinšćaka na 12. Alibegović iz Gabele, samo 18 junaka u tri čopule, otidje na more u Korčulanski školj, i uhiti 2 divojke, vrativši se opet od onuda u Pelišcu, uhiti Grgura Žarkovića, vojevodu, i još š njime 4 vojnika i dvi ladjice, dosta velike, odvede u Gabelu.

1665., miseca ilinšćaka na 15. harambaša Grgur Kuštrić, samo 25 druga, ukobi tri čopula di idju na more, onde se pobiše, 2 Turčina poginuše a trećega živa dovedoše, i čopule oteše i dovedoše, naši svi zdravo f. B.

1665., miseca gospoišćaka na 13. otidje naša četa, 12 ljudi, zarobiše u Vlašići malo goveda i pobigoše put Tihaljine; ali ji dočekaše Turci u Tihaljini i ubiše Marka Vodanovića na mistu, a drugom oteše kabanicu, a ostali Turci i nevidiše tako plino i prognaše.

1665., miseca gospoišćaka na 20. harambaša Mati Baričić, samo 22 druga, u Glavini, uze kulu Begovića, ali se privari, jere turske čeljadi ne nadje, a osta ji pet što ne nadjoše, tako srića hoti. Naši svi zdravo.

1665., miseca gospoišćaka na 25. harambaša Juriša Lekić, samo 25 druga, dogna s Bile od Mostara male živine 300, a goveda 30, i ovo učini na svoju viru svomu sužnju, za to nikada u hajduku ne drži vire.

1665., miseca rujna na 3. fra Stipan, samo 4 druga, dovede 2 čeljadi turske, 1 pogubi.

1665., miseca rujna na 7. Turci uhitiše Šimuna Milanovića u Podbrehalju na dugomu ratu i odvedoše ga na Zadvarje.

1665., miseca rujna na 8. harambaša Mihalo i Dujam Lović, samo 20 druga, pobi se s Turci u Breli, ubiše dva čovika, a Turci našega jednoga, tot sva tri kršćanina.

1665., miseca rujna na 12. harambaša Marko Lovićanin, samo 9 druga, dovede 6 turske čeljadi iz polja Saraskoga, i svi zdravo dodjoše, f. B.

1665., miseca rujna na 21. harambaša Juriša Lekić, samo 40 druga, dovede od Čerina male životine 700, goveda 30. I ovo je učinio na svojoj viri, jer jim je viru dà, da ji neće robiti, pak ji je porobijo, toliko je uzdanje u hajduku.

1665., miseca listopada na 8. Otidjoše primorske harambaše k Mostaru, 136 druga, Grgur Bušelić, Ivan Galijot, Jure Slipica, Ivan Katić i zarobiše goveda 100, konja 35, i udariše za njimi Mostarani u potiru, stigoše ji na Vučjaci, onde se pobiše vrlo. Turaka uhitiše živi 16, ubiše 4 a raniše ji 5, a Turci našega jednoga

*

ubiše a raniše 3. Tako se tira iz Mostara na Vučjake, hotijući plino oteti, tako i nabasaše, pazi se vrlo svak.

1665., miseca listopada na 18. Juriša Lekić, samo 12 druga, dovede jednoga Turčina i 2 kršćanina, i šestero konja iz Doljana, prvo toga posla 6 konja i 2 čovika iz Imote na svojoj viri hajdučkoj.

1665., miseca listopada na 23. pogibe harambaša Grgur Kuštrić, i još 2 raniše banduri iz crkve u Zažabju, a naši nji dva ubiše a raniše ji 7 i tako na viri pustiše, jere inako nemogoše.

1665., miseca listopada na 26. harambaše Mati Baričić, samo 15 druga, izpod Imockoga dovede 4 turske i ubi Zulfikar agu i dogna goveda 10 i jednoga kršćanina, 2 konja, naši svi zdravo.

1665, miseca studenoga na 4. harambaše primorske, samo 140 druga, dovedoše čeljadi turske 3 iz gornje Drežnice, a pogubili ji 3, i dognaše goveda 30 a male živine 150, i još robe koliko je ko moga nositi. Naša raniše 2, a ostali svi zdravo f. B.

1665., miseca studenoga na 25. otidje naša četa 160 ljudi i dognaše goveda i konja 120, male živine 450. Ubiše 2 čovika, a naš jedan pogibe.

1666. ovoga godišta što će se učiniti.

1666., miseca sičnja na 18. harambaša Mati Baričić, samo 20 druga, dovede iz Dumna 2 roba kršćanina i 8 konja. Istoga puta iz Imockoga dovede 2 robja turskoga, naši svi zdravo f. B.

1666., miseca veljače na 20. jedan Turčin odnese Ivanu Galijotu iz Podgore 50 cekina i 2 ječerme s tokami veliki, i jedno 30 groša, a druge 25 groša i spone 12 groša, i još robe što je moga nositi, i budući se krstijo, ter mu rodjak: zato se svak pazi Turčina kako vraga paklenoga.

1666., miseca marča na 18. Turci Zadvarani uhitiše dva popa i jednoga štampatura od figura u Podbrehalju s brodom i bili su iz Omiša, i hotijući ukrcati malo drva; tako se drva plaćaju.

1666., miseca marča na 23. harambaša Mati Baričić s družinom, ubi jednoga bandura a drugoga živa dovede, u Slivnu se našli, tako srića hotila.

1666., miseca marča na 24. Matijaš Lunjević, samo 15 druga, odvede iz Tučepi Ivana Jajinovića i još troje čeljadi.

1666., marča na 31. pobi se naša vojska i turska u Cetini kod Sinja i pogibe naši 450, a Turaka pogibe 150. Vrlih Turaka pogibe baš po izboru što valja, ali zaludu, jer Turci dobiše i bi njihovo junaštvo.

1666., miseca travnja na 6. harambaša Juriša Lekić, samo 50 druga, dovede Turčina i bulu, još dite iz Duvna iz Crljenica, a naš jedan pogibe ondi na mistu.

1666., miseca travnja na 7., Marko Harar, dovede 3 čeljadi turske iz Dumna iz Mandina sela, sam i njegova žena i dovede u Kotišinu sve troje. Tako se vojuje i dobiva.

1666., **miseca travnja na 14.** Grgur Vranješ otidje, samo 6 druga, i dočekaše ga Turci kod Turije, onde ubiše 2 a trećega živa uhitiše, a Vranješa malo raniše.

1666., **miseca svibnja na 7.** harambaša Mati Baričić, samo 14, dovede 2 čeljadi turske, a jedno posikli u Glavini. Istoga dana uhitili jednu bulu i posla po dva druga, kad došli u Biokovu, tako i zaspali, a bula unatrag doma.

1666., **miseca svibnja na 9.** u Podbrehalju Turci ubiše 3 hajduka a 2 raniše u brodu, a malo i broda ne uzeše; da nebude druge pomoći, baš bi se zgodilo da nebi nijedan uteka.

1666., **miseca svibnja na 16.** harambaša Mihalo i Luka Zdilarić, s družinom 40 ljudi, dočekaše Ljubušćane, koji su gonili trgovinu, 3 Turčina ubiše a četvrti uteče, a dognaše goveda 15, konja 3, male životine 50.

1666., **miseca svibnja na 25.** Mati Janičić, samo 6 druga, uhiti 2 Turčina i trećemu glavu odsiče na Posušju, i bili su iz Imockoga Turci, i tako ji vodeći, dočekaše ji Turci svrhu strana Bosta, sužnje jim oteše, jednoga ubiše, 2 raniše, a jednoga živa uhitiše; tako se vojuje.

1666., **miseca svibnja na 30.** Marko Harar, samo 10 druga, dovede 4 čeljadi turske iz Rame a peto posikli, naši svi zdravo.

1666., **miseca srpnja na 26.** dodjoše Turci Gabeljani, Ljubušćani, i na svojoj viri porobiše Baćinu i odvedoše čeljadi 35 u sve, a njimi ništa, jer nije niko ni bio.

1666., **miseca ilinšćaka na 8.** Grgur Vranješ otidje u Bosnu, samo 7 druga, 4 dovedoše, 3 Turčina od Maglaja a 3 ostala da još što uhite, hitali ali ne dovedoše, veće posikli 2 Turčina ter bogata.

1666., **miseca ilinšćaka na 14.** primorske harambaše, samo 300 druga, otidjoše i porobiše Donju Dešnjicu i uhitiše čeljadi turske 18, a posikoše 4, zajaše male živine 1500, goveda 70, konja 20; naš 1 onde pogibe. Ali ji dočeka Halajbeg kod Krenice, samo 70 konjika i 300 pišaca, onde se dobro pobiše i ubiše 2 spajie a raniše ji 5, pak drugi put pobiše se u Tihaljini, ubiše 3 Turčina a 4 uhitiše; ali Turci ubiše harambašu Jurišu Lekića, i tako se vojuje aliti bije.

1666., **miseca gospoišćaka na 22.** Marko Lovićanin, samo 12 druga, dovede 6 čeljadi turske a 3 posika u Rami, naši zdravo f B.

1666., **miseca rujna na 10.** Grgur Vranješ, samo 6 druga, dovede Alijim Ćućka i uciniše ga 500 groša, ali jim uteče, tot zaludu.

1666., **miseca rujna na 13.** dodje bosanski vezir i hercegovački paša, samo 40.000 vojske i 6 lumbarada, da razori Gradac i porobi sve Primorje *quidquam;* nego se opri gjeneral Katarin Korner i ubiše mu 1000 ljudi, ako li i vele veće, ko zna. Naša 2 pogiboše, a 5 raniše i naši Gradac minoše, pak se Turci vratiše, jere naprid nesmidoše i tako se ta vojska razadje, ne odvede ni diteta ali kokoši. G. B. fala i slava po sve vike vikom, amen, i u napridak okoristijo. Vele bi bilo pisati sve pišući.

1666., miseca studenoga na 25. Grgur Vranješević, samo 18 druga, dovede turske čeljadi 5 iz Duvna od Županja potoka a jedno posikli, naši svi zdravo f. G. B. tako budi.

1666., miseca studenoga na 26. u Dračnica pobi se Matijaš Ćikić sa hajduci i ubiše mu sina, a kad on to vidi izvadivši mač rani tri hajduka i jopet hajduci ubiše Matijaša sutra dan, ali umriše dva hajduka, koje on izrani a treći priboli; tako se bije.

1666., miseca travnja na 2. utopi se Toma Kordjanović samo 12 druga i brod i sve štoe u brodu, na Punti sućuranskoj podaleko, ne izpliva, jer je bilo obnoć.

1666., miseca prosinca na 14. harambaša Mati Baričić, samo 56 druga, dogna male živine 430, goveda i konja i svi zdravo.

1666., miseca prosinca na 19. Grgur Vranješević, samo 25 druga, dovede čeljadi turske iz Dumna 8, a 2 posiče, naši svi zdravo f. G. B. Amen.

1667., miseca sičnja na 15. harambaša Mati Baričić, samo 12 druga, dovede 4 čeljadi turske iz Imockoga, a 2 posiče, goveda 8, i svi zdravo.

1667., miseca veljače na 8. Ivan Galjihot dovede 6 čeljadi turske iz Mostara a 4 posika, i biloe druga 30 i svi zdravo f. G. B.

1667., miseca veljače na 11. harambaša Mati Aničić otidje, samo 5 druga, u četu i dočekaše ga Turci kod Zavelima, Mijija živa uhitiše, Juru Kovača ubiše, a 3 utekoše.

1667., miseca aprila na 5. Mati Baričić, samo 15 druga, dovede 2 Turčina izpod Imockoga.

1667., miseca aprila na 6. bi velika trešnja zemlje, da se mnoge crkve razpukoše i kuće, a čeljad pobiše. U Podgori crkva Svisveti pade je polovica i u jednoj kući ubile stine dite. U Dubrovniku malo što i osta, tako glas dodje, da ji je mrtvi 8 hiljada prvoga puta, a tresla se onda zemlja veće puta u malo vrime i vazda je ubilo, a jedna kuća se prosula duboko 40 sežanja, a veće gori više čudo se čuda učinilo, ja nekti pisati.

1667., aprila na 10. Marko Lovićanin, samo 7 druga, dovede 4 robja turskoga iz Prozora, a 2 posika, naši svi zdravo f. B.

1667., madja na 12. pade snig tiha do srid stina po Primorju i dura 8 dana, toliko veličak bi, viruj mi.

1667., miseca srpnja na 6. Martin Jagmić, samo 35 druga, dovede Aliha Papučića i ženu mu i još njegove 5 dice iz Vrgorca. Naši svi zdravo, f. G. B.

1667., miseca srpnja na 13. Žaper, samo 10 druga, dovede 4 čeljadi turske iz Grahovice kod Drežnice.

1667., miseca srpnja na 13. Jure Hercegovac, samo 4 druga, dovede jedno dite tursko izpod Imockoga. Istoga dneva uhitiše Turci Pilipa Terzića u Gorici, a ostali utekoše harambaše Jakova Kazumovića.

1667., miseca srpnja na 22. Marko Lovićanin, samo 12 druga, dovede 8 turske čeljadi iz Drežnice a 2 porobiše, naši svi zdravo, f. G. B.

1667., **miseca ilinšćaka na** 12. svadi se Marko Kurtović i Vicko Kordić na Makarskoj i ubi Marko Vicka iz Kule na putu tako, da ništa nereče, nego skoči 3 puta.

1667., **miseca ilinšćaka na** 15. bi ubiven Ivan Kadobiljac od nevirni hajdukova na vrati od kule na Makarskoj. Opaki Petar Poljičanin za pravdu.

1667., **miseca ilinščaka na** 18. Marko Harar, samo 4 druga, dovede iz Banjeluke 3 Turčina, a dva pogubili, tako se vojuje na daleko.

1667., **istoga na** 19. dodjoše Gabeljani s fuštom pod Zaostrog i posikoše 5 čeljadi, a 5 odvedoše, svi zdravo otidjoše.

1667., **miseca gospojšćaka na** 12. Zdilarić, samo 14 druga, dovede 6 čeljadi turske iz Ljubuškoga a jedno posikli, a naši svi zdravo f. G. B. Amen.

1667., **miseca gospojšćaka na** 20. Matijaš Ljuljević, odmetnik, uhiti Grgura Klaića iz Igrane, i još jednoga i odvede u Ljubuški.

1667., **miseca gospoišćaka na** 22. Kovil, samo 20 druga, uhiti Turčina u Proložcu i ucini ga 500 groša, ali zaludu, jer ji neda nego 250.

1667., **miseca gospoiščaka na** 23. harambaša Marko Biljanića i Jure Slipica, samo 40 druga, dovede ćeljadi turske 6 iz Jablanice.

1667., **miseca gospoišćaka na** 28. nevirni Matijaš Ljuljević dodje, da s Turci porobi jednu kulu u Podgori, porobi, ali se ne ofali, jere pogibe kako pas, i tilo i duša, a Turci posikoše 2 dice malahne i čovika izraniše koji je Matijaša ubio, a drugoga odvedoše živa. Istoga dneva pobiše se dvi čete hajduka u Zavelima medju se mnideći da su Turci i ubiše Mihovila Duraka, a da se nepoznadoše, još bi bilo i veće.

1667., **miseca rujna na** 7. Jakov Lelekić i Jure Jercegović, samo 33 druga, udariše u Borčane u Dumna na Cigane i uhitiše živi 8, i dovedoše u Primorje, a posikoše ji 10, jer se ne dali voditi. Naši svi zdravo f G. B.

1667., **miseca listopada na** 20. Mati Baričić, samo 40 druga, dogna iz Bogodola male živine 550, goveda 21, i sve to učini na svojoj viri.

1667., **miseca studenoga na** 5. Marko Harar, samo 34 druga, dogna iz Seonice iz Dumna goveda 10 i tirali ji Turci do samoga Posušja, ali jim ništa nemogli, jer ji noć otela.

1667., **miseca studenoga na** 9. Vid Lekić, dogna iz Dunica, iz Vlašića male živine 350 na svojoj viri lipo, a bilo je družine š njime 35.

1667., **miseca studenoga na** 10. Marko Lovićanin i Jure Slipica, samo 12 druga, dovedoše 6 čeljadi turske iz Rame i pobiše se s banduri ramski i ubiše bandura 8 na mistu. Naši svi zdravo, fala Gospodinu Bogu. Amen.

1667., **miseca studenoga na** 28. podjoše sve primorske harambaše samo 360 druga, ali ji oćutili, tako s blagom utekli, veće ništo malo zatekli 550 male živine, goveda 10, konja 4, opalili kuća turski 52, mnogo žito i sino kako nije broja, koliko je šćeta. Našega jednoga raniše, Marka Harara.

Ovoga godišta što se čini 1668.

1668., miseca sičnja na 21. Jure Hercegović otidje u četu, samo 12 druga, i dočekaše ji aliti nadjoše, Imoćani u Vinjani, a oni vino piju, ter se opili; Nikolu Hercegovića ubiše, Juru Knezovića živa uhitiše, a ostali utekoše; tako se vojuje.

1668., miseca sičnja na 23. Jure Slipica, samo 30 druga, otišli k Mostaru i porobili jednu tursku kuću i uhitili 4 čeljadi a peto posikli; ali ji Turci privarili, jere koja su dva na straži ostali čuvajući kabanica i toraba, one Turci pohitaše žive, a kad oni s robom izadjoše, tu i Turci dočekaše u busiji, ali f. G. B. ne ubiše ni jednoga, neg jednoga raniše i ubiše jednu bulu što su naši vodili, a 3 dovedoše u Primorje.

1668., miseca veljače na 26. Mujo Veslinović, samo 12 Turaka, dočeka 5 hajduka na Radosalju kamenu, jednoga ubiše, drugoga raniše, ali uteče, i ostali utekoše, ali jedva.

1668., miseca marča na 4. Ivan Komarić, samo 10 druga, dognaše 19 goveda, iz Vlaha ukrali, ali jim ko dokučio.

1668., miseca veljače i marča do polovice, prodaše hajduci mnogo kršćana na galiju mletačku, vele 100 ljudi; ali skočiše fratri, iztiraše ji iz crkve, njih i njihove žene i svakoga, ko je njihov pomoćnik, tako se i ostaviše i na sramotu.

1668., miseca marča na 4. otidje Mati Kojkalo, samo 4 druga, u četu, a kada bili u Mostarskomu Blatu, onde se dva odmetnu u Turke, tako ona druga dva i ubiju, to jest ubiju Matija Kojkala i Vida Bogisalića, i odnesu im glave u Mostar, ter ji Turci vrlo pomiluju, jer im je Mati čudo jada zada i turske čeljadi proda.

1668., miseca marča na 5. Salibaša Vrgorčanin, samo 6 druga, odvede iz Podme 4 čeljadi i vrati se zdravo doma u Vrgorac.

1668., miseca marča na 5. ukaza se na nebu kako jedna greda iz priko Fara i dura 2 dana.

1668., miseca marča na 8. Marko Harar, samo 14 druga, dovede 5 robja turskoga iz vrh Duvna i Turčina posikli; jer je star bijo, i još jednoga kršćanina ubili iz puške u Gorici, ali su ji tirali Goričani po šumi, to se tako i dogodi.

1668., miseca aprila na 10. Grgur Vranješ, samo 15 druga, dovede iz Buka kneza i još dva kršćanina i posla u Primorje, a on se vrati, samo 8 druga, i podju u Dumno i uhite 2 čovika kršćanina i 15 goveda: idjući amo dočekaše ji Turci na Vrlici, onde uhitiše Vranješa Turci, a oni raniše jednoga Turčina ter dobro.

1668., miseca aprila na 22. Parać, samo 7 druga, u Dumnu u Stipanići uhiti 7 čeljadi turske, pak se nehtili voditi, te ji isikli sve, nikakve koristi.

1668., miseca travnja na 23. Otidje Guvernatur Bencun, samo 460 ljudi, i udrili na Tribinje u Popovu, uhite čeljadi 30 kršćanske a turske 3, goveda 250, male živine 550 i svi zdravo došli na Sućura i plino dognali i razdilili. — Pak ji se opeta vrati 260 pod Dubrovnik, u selo koje se zove Orah, ondi se izmetnu i po-

robe selo, da nakrcaju tolike brode robe svakojake i posiku čeljadi niko veli 15, a niko 20, to se nezna koliko. Bog zna najbolje.

1668., miseca svibnja na 2. Marko Harar i Bože Vudraković dovedoše jedno tursko čeljade iz Županja potoka, a troje ji posikoše i još dovedoše 2 kršćanina iz Dumna.

1668., miseca svibnja na 4. Dujam Sovulj, samo 25 druga, porobiše Brele i Slime, dognaše goveda i konja 40, i ovo učiniše na dobroj viri svojoj, kakono ti hajduci.

1668., miseca svibnja na 8. Salibaša s družinom uhiti Nikolu Cvitanovića i Tadiju Masnícu, a posika na Dračički stina, a Turkom ništa.

1668., miseca svibnja na 10. Mati Baričić, otidje na rok, samo 13 druga, k' Mustavagi Imonović na sinski most, al ne bi na roku, jere ga dočeka Stojan Kukavica, samo 40 druga: Matija živa uhitiše i još 3, a Božu Vudragovića rani i uteče, i ostali jedva utekoše, tako rekoše, i uciniše Mati 700 groša, a Filip Bogović 300. Tako ti je turski rok, pazi se svak.

1668., miseca srpnja na 1. sve harambaše primorske, samo 400 ljudi, otidjoše pod Imocki za izmamiti Turke iz grada, ali zaludu, Turci nedošli u busiju, a naši zapovrnuli 110 goveda i 3 konja živa a trećega ubili iz puške. Naši svi zdravo a Turčina uciniše 5 stotina groša.

1668., miseca srpnja na 6. izašli Gabeljani u fušti i pristali pod Bristom, ter ih se izmetne na suho 30 i podju u Lovčanj, ter uhitiše čeljadi 28, a jednoga posiku, a naši ubiju jednoga Turčina tome čelo. Istoga dneva pošla turska četa 300 i naših opaze: onde se š njimi pobiju, Turaka pogibe 6 a 16 živi uhite, naša Turci 2 raniše.

1668., miseca srpnja na 8. Grgur Vehić, izašavši s Makarske pijan obnoć i nadje Jeru, Terzića Grgura ženu u mlinici svojoj, izvede je iz mlinice, pak je ubije, neznam zašto, koji je uzrok bijo.

1668., miseca srpnja na 18. Marko Lovićanin, samo 14 druga, dovede iz Rame turske čeljadi 5, naši svi zdravo f. G. B.

1668., ilišćaka na 7. harambaša Muja Čurčić iz Livna, samo 40 ljudi, dodje k' Makarskoj i uhiti 3 čeljadi, goveda 18, male živine 60, i podjoše svi zdravo.

1668., miseca ilinšćaka na 14. Mati Baričić, Vid Lekić, Dujam Sovul, samo 80 družine, dočekaše Imoćana kod Žeževice, koji idjahu na Prominu na Zadvarje: onde se pobiše, Turaka živi uhitiše 5, a mrtvi 3. Što oteše robe zahire 18. Svi naši zdravo f. B.

1668., miseca ilinšćaka na 18. Jure Svraka, samo 13 druga, dovede čeljadi turske 4 iz Imockoga, a 2 posikoše, naši svi zdravo dodjoše f. G. B.

1668., miseca ilinšćaka na 21. otidje vojvoda Ivan Cucić s fuštom u Neretvu i dočekaše ih Gabeljani na Osinju, jedni po suhu a drugi po moru s fuštom, i ondi se pobiše; ali Turci našu fuštu uzeše i ubiše 2 vojvode i 4 soldata, a ostale žive povedoše u Ga-

belu 21 i Baptistu Stričića, a naši ubili 2 Turčina. Bilo ji Turaka 120 a naši u sve 27, tako srića hoće.

1668., miseca ilinšćaka na 25. Loze, samo 12 druga, dovede 4 čeljadi turske a 2 posikli, naši svi zdravo f. G. B.

1668., miseca kolovoza na 18. Jurica iz Popova, budući amo doša i privirio se, odvede sobom 10 druga da idju u četu, tako ji izda Turkom. On ubijo Ivana Katića i ostala vojska ubila dva, a uhitili ji 3 živa a 2 jedva utekla. To ti se uzdati u svakoga.

1668., miseca kolovoza na 23. Otidje Marko Harar, samo 60 druga u Dumno, i dognaše od Ponora male živine 600, goveda i konja 100, i 2 čovika starovlaha. Naši svi zdravo.

1668., miseca studenoga na 14. Marko Harar, samo 20 druga, uhiti u Slani Doci 12 Dumnjana i sve ji dovedoše u Primorje, 8 kršćana, 3 okomnice i Turčina, a 2 ranili pak ostavili.

1668., miseca studenoga na 16. Nikola Žaper, samo 15, uhiti 2 Imoćanina, golema četnika, i uciniše ji pasti.

1668., miseca studenoga na 28. Marko Harar otidje, samo 33 druga, na Ravno u selo, koje se zove Kukavice i uhitiše robja dosta, ali zaludu, jer Marka Turčin harbom ubode. Kad vidila družina, da je Marka harba krozi prošla, tada posikli čeljadi 12 i dovedoše ji 3, koga nije, da nejide kruh.

1668., miseca decembra na 31. Pilip Crnoborovčić, samo 4 druga, dovedoše 2 kršćanina i Turčina, i pogubiše Mehmedagu Nuhagića, naši svi zdravo.

Što sę čini ovoga godišta 1669. neka se zna.

1669., miseca sičnja na 9. dodje Ibro kapetan na Makarsku, samo 30 konjika i 40 pišaca, i zasidoše u Biloševu potoku, da pohitaju čeljad; ali tako srića hoti, naši ji opaziše, ter jim pritekoše, 4 Turčina uhitiše i 4 konja, a 2 raniše, naši fala G. B. svi zdravo.

1669., miseca veljače na 2. Uskočiše 2 Bogdanovića i još 3 š njim, i dovedoše 2 kršćanina bolja od sebe i uciniše ji 500 groša, tako se bogati.

1669., miseca veljače na 25. Otidje naša četa u Zažabje, 4 stotine ljudi, i dognaše konja 80, goveda 120, male živine 200. Opališe kuća 15, izgori u kuća čeljadi, ja neznam, niko veli 20 a niko 15, ja znam što dovedoše na more harambašu Nikolu Novkovića i još 4 bandura i čeljadi ostale, ženska i mužka 10. Naši svi zdravo.

1669., miseca marča na 3. dodjoše Gabeljani i Ljubušani, 7 stotina ljudi, i udriše na Podacu, opališe kuća 30, zajaše male živine 300, goveda 60, konja 10, jednoga starca uhitiše i odvedoše, a 2 raniše i oba umriše. Naši Turaka raniše 5, tako kaza jedan od njihove vojske koji dodje amo k nami i uskoči, budući se poturčio.

1669., miseca marča na 17. budući otiša Ilija Bogdanović u četu, samo 6 druga, ter ošpija Turke na Zadvarju i poruči po ostale četnike da dodju, i podje ji 80 ljudi k njemu i uzeše kulu na Poletnici i u kuli 3 kršćanina. Kulu opališe, izašli Turci iz Zadvarja

na pomoć, ali ji naši dočekali u busiji, 3 ubili a jednoga živa dovedoše. Ubiše Hasanagu Arapovića i to tako.

1669., miseca marča na 24. Sdilarić, samo 10 druga, dovede iz Ljubuškoga bulu i još 2 kršćanske, svi zdravo dodjoše.

1669., miseca marča na 26. harambaša Stojan Kukavica uhiti 4 hajduka u Vrhdolu u Papratnici Stipana Žarkovića i još tri njegova druga i odvede ji u Cetinu.

1669., miseca travnja na 14. dodje turska vojska na Drvenik, 15 stotina ljudi, ali se malo pofališe, jer nezarobiše ništa nego 15 koza, a nji pogibe 10 a raniše ji 15, to ti fajda, naši f. G. B. svi zdravo.

1669., miseca svibnja na 10. Otidje naša četa, 450 ljudi, na Bilje i dognaše male živine 1200, goveda 90, konja 30, ubili 2 čovika, a dovedoše ji 6, a oni naša 3 raniše, tako jedan i umri, ostali svi zdravo, f. G. B.

1669., miseca svibnja na 18. naša četa otidje pod Imocki, 390 ljudi, dosta zla učinili, jere kuće popalili, sebi fajde ne učinili, jere malo zaplinili, 2 naši na mistu pogiboše, a ostali zdravo dodjoše, oni jednoga njihova ubiše, 50 kuća opališe, 30 goveda dognaše, ali se malo pofališe.

1669., miseca srpnja na 4. Stipe Stipićević vojvoda, uhiti fuštu Gabojoku u Besdiji, ali Turci uteku u Pelišac, a skočivši se hajduci i Primorci pritekoše im, ter ji u Pelišcu pofataše sve žive i odvedoše gjeneralu u Split, a Turci našemu nogu pribiše, veće nikomu ništa f. G. B. Amen.

1669., miseca srpnja na 7. kapetan Ibro, samo 120 ljudi konjika, dohodi na Makarsku da porobi; ali se malo pofali, jer neuhiti veće jednoga čovika i jedno paripče i jedno goveče, to jim vas dobitak, ali zdravo podjoše, to je velik dobitak.

1669., miseca srpnja na 8. naša četa podje pod Vrgorac i na Orahovje, 180 ljudi, i dobro se podniše; Turaka živi dovedoše 5 a kršćana 7, još jednu ženu i dite, volova 24, konja 4 i još robe što su mogli naći, a što je najbolje svi zdravo f. G. B.

1669., miseca ilišćaka na 8. naša četa podje na Vinicu i palili dvore Dizdara od Zadvarja, i našli dosta robe svakojake, donili svekoliko što vridi i svi zdravo.

1669., miseca ilišćaka na 16. naša četa podje u Imotu pod Stipanju crkvu, u Vučidoli susritiše se s banduri, ondi se pobiše kako mogoše, ali banduri zlo podjoše, jer jednoga ubiše, sedamnajst ji živi dovedoše a jedno 2 utekoše. Naši svi zdravo dodjoše f. G. B. vazda. Amen.

1669., miseca ilinšćaka na 26. naša četa 280 ljudi, otidjoše k Ljubuškomu za izmamiti Turke; ali Turci u busiju ne smiše, nego drugim putom obrnuše, skočivši blago dognaše, 450 male živine a velike 120 a 6 čobančenja sve kršćanskoga, ovi svi zdravo dogjoše f. G. B. Amen.

1669., miseca gospoišćaka na 8. naša četa, 72 ljudi, podjoše pod Imocki u Glavinu, ondi uhitiše 4 čeljadi turske, a peto kršćansko

i male živine 100, popalili kuća u lugu 12, i svi zdravo dodjoše f. G. B. amen.

1669., miseca gospoišćaka na 22. naša četa, 650 ljudi, podjoše pobiti se s banduri i s Ljubošani; ali se malo okoristiše i jedni i drugi, naši pogibe 3, a dva živa uhitiše. Naši Turaka pogubiše 15, a raniše ji 5, pot tome čelo amen.

1671., miseca januara na 9. dodjoše Turci da uzmu Risan na sramotu; ali se naši dobro podniše, jere im nedaše ulizti, nego se š njimi pobiše kako godi mogoše i tako rekoše, konja da dovedoše 100, akoli i veće, naši 15 ubiše i gjenera vrati konje paši, a ko je mrtav neka ne jide.

1671., miseca novembra na 24. kako Dužd pusti Primorje Caru; a budući se zakleo zakletvom, da ga neće pustiti nikada, i budući odnio Misal na kom se kleo: to mi ostajemo kako riba na osekli, i to ti uzdanje u svakomu.

1676., miseca maja na 10. dodje carev kapižija na Makarsku, samo 450 Turaka, da mu Primorci dadu poharačicu; ali je ne dadoše i otidje priteći da će porobiti i sve smaknuti.

1676., miseca ilišćaka na 25. padoše čadi, da se nemogoše viditi na moru brod milju, i dura dan da se ne diže.

1678., miseca januara na 22. udari garbin, koga nisu zapamtili starci 80 godišta, i čini ruinu od brodova da nemore niko u Dalmaciji znati ni u Istriji takoga garbina.

1678., miseca januara na 26. dodjoše na Makarsku vezirovi čauši i uhitiše guardiana fra Šimuna Ribarevića, još ljudi š njime 12, uciniše te groša šesnadeste stotina. Tako se Caru daje poharačica i dva umriše u sužanjstvu.

1682., aprila na 25. Učiniše viće Primorci da nadju koje medju njimi muževi da digoše glas na Ivana Urlića i na Žunu Radobilčevića. Urlića ondi ubili, a Žune jedva u crkvu uteče, te se uhiti svetoga sakramenta, ter ga otihu onde ubiti i pritekoše fratri, tako škapula život.

1682., miseca maja na 10. dodjoše Imoćani, Gabeljani i Vrgorčan na Makarsku, 350 ljudi, tako rekoše, da kupe paše bosanskoga večeru, odniše 6 stotina groša i porobe manastir tako, da se nemogaše nikakove stvari naći; što nebijahu odnili, to sve bi razbili, neka znamo ko je ondi bio, a to je mučno virovati, po pazaru razbiše vrata i odniše sve što nadjoše. Tako Turci sve stvari čine, a mi ostasmo plačući.

1682., miseca septembra na 20. podje Durak Begović da gradi Zemunik, samo nikoliko Turaka i kršćana, ali izašli kauri iz Zadra, da jim zabrane graditi i da ji otiraju. Turci se nemariše što oni govoraše, za to se ondi pobiše kako valja; ubiše Durak Begovića i još njegove družine Turaka kršćana u sve što manjka 218 ljudi. Tako se pobiše, Turci 2 ubiše a tri raniše veće ništa.

1682., miseca oktombra 14. izgori u Rami manastir, tako da jedva fratri izadjoše, da neizgoriše i ostala familia koja je ondi bila. Bog zna kolika šteta učinjena.

1682., miseca agusta na 25. poče se dilati lis da se pokrije manastir što su Turci užegli još u ratu, i nemogosmo udilati ni pokriti. Drugoga godišća do aprila i vas aprio f G. B. pokrismo i popodismo donje pode, ogradismo vrata, ambare lipe i još bi, ali neda smrt, jer umri trećega godišta januara na 11. Otac f. Šarić budući guardijan.

1683., miseca aprila na 10. U Vratku kopajući put 8 ljudi, odtišće se zemlja i pritišće 3 čovika, jednoga išto po nogu, ovi se lasno izvadi i nebi mu ništa f. G. B. Juras Peić, a drugoga pritišće svega, jedva ga izvadiše kako mrtva ali f. G. B. oživi i leža mnogo, Luka Grakić; trećega pritišće, ovoga jedva nadjoše, a tot on mrtav, platiše globu Jeminu i kadiji, ovi je bio Petar Kačić.

1683. Ovoga godišta bi studen taka, da se nemogaše starac naći koji bi sazna takovu studen. Poče u Primorju na 17 januara i dura do 7 Marča, tako da se nediže snig niti tinu bura; nego je bio snig 8 pedlji na ravnu, a di su smeti, onde se ne zna, ko će miriti? Mnoge kuće padoše pod snigom na vele mista i podušiše dosta čeljadi, ja što je pometeno, tome konta nejma, i živine veće više; ako ne viruješ da si zdravo i procini koja je nevolja bila ovoga godišta od leda.

1684., miseca januara na 13. dodjoše Kotarci na Makarsku da izvade Jemina; ali ga nedaše Primorci, nego ga puste na viru, i tako učiniše, pustiše ga na viru i podje na Vrgorac s mirom Alibeg Bekzadić budući Jemin.

1684., miseca marča na 13. dodje iz donje krajine 250 ljudi, a toliko se skupi u Primorju i udariše na Sućurju na bale, ondi ji prijaše i dovedoše na Makarsku. Ubiše 4 Turčina na mistu a raniše ji 6, zdravi dovedoše 23. Razdiliše mnogo blago, da budu pravo dilili, došlo bi svakoga po hiljadu groša. Mnogo blago komu nije konta nije tako blago oteto, toliko jaspre, toliko svile i svite, cukra i papra i sapuna i svaki čudesa, tako da se mogaše oka papra uzeti 8 jaspri.

1684., miseca marča na 29. podje naša četa Vrgorcu i na Orahove i okolo što ko more ujagmiti. Dovedoše jednoga Turčina, drugoga ubili i jednoga šismatika. Dognaše konja 120 a goveda 140, i svi zdravo dogjoše f. G. B.

1684. miseca aprila na 9. Otidje naša četa pod Imocki, četiri stotine ljudi, dosta vlaha zapliniše, ali zaludu, jere nemore hoditi kako ista, veće nego dognaše, a ti mah Turci pritekoše, ubiše naša 62 i raniše ji, a živa 2 uhitiše 4 i tako rekoše. Dognaše goveda 60, konja 15, magarenja 10. Naši Turka ubiše 2, a raniše ji 8 tome čelo.

1684., miseca aprila na 21. dodje od donje krajine 500 ljudi, jošće se sasta od Primorja s Brača toliko i podjoše na Dvarje; uzeše Poletnicu, u njoj 6 ljudi kršćana, ali se sami pridali. Odovle pošli na Zavalju, učinili škaladu te je uzeli i u njoj 6 Turaka i

jedan kršćanin; pošli svi na grad, dali skaladu na bedene; ali se Turci zatvore u kulu, naši jim ne mogu ništa učiniti i tako ji hrvu do podne, pak prokopaju kulu i bace granatu unutra: užeže jim prah, opali ji kako miše, tako ji izvade 14 Turaka, 2 Age i Hasan Aga Raljića iz Sahovića što je bio Dizdar, posiku ji 5, a ostale žive dovedu, a kršćane sve pustiše, bilo ji e 30. Našega 1 ubiše Turci, raniše ji 10, tot tome čelo; tako se uze Zadvarje.

1684.. miseca aprila na 29. otidje naša vojska s Zadvarja Bužku Blatu do Kamešnice, 700 ljudi, mnogo plino zaplinili, male živine 7 tisuća, goveda i konja na 250, tako rekoše, čeljadi turske 30, a toliko ji posikli. Naša 2 poginuše a 1 raniše.

1684., miseca magja na 10. otidje naša četa pod Vrgorac, ondi se pobiše, 3 Turčina ubiše a 3 živa dovedoše. Ubiše serdarova sina a drugoga živa dovedoše, naši svi zdravo f. G. B.

1684.. miseca maja na 30. otidje s Dvara vojska pod Kamenšćicu, da porobi vražjega . . . Ali za nje Turci znali, tako ji i dočekali, a da budu naši u polje ulizli, neznam bili iko uteka, a tako srića hoti da ji opaziše ter u polje ne ulizoše, ali ništa nemanje 2 naša uhitiše a dvama glavu odsikoše, a Turci svi zdravo, a bilo je naše vojske 600.

1684., miseca setembra na 13. otidje naša vojska na Vrgorac, 400 junaka, porobiše, dosta zla učiniše, užegoše koliko mogoše kuće, dovedoše čeljadi 10 a posikoše ji 6, tako rekoše, i robe što su našli, a Turci našega jednoga ubiše a drugoga raniše.

1684., miseca otobra na 21. otidjoše primorske harambaše pod Pelišac i uzeše jedan patać robe svakojake trgovačke i turske, žudinske, jermenske, kršćanske i dovedoše pod Živogošću, ondi počeše izkrcavati, izkrcaše tri dila; ali dodjoše 2 fušte, što ne bi izkrcano ono odvedoše Faru, a bilo je naše vojske 600 i svi zdravo.

1684., otombra na 18. dodje Anton Buloni prvi Providur od Makarske i Primorja.

1684., novembra na 19. Uzeše kulu na Narinu izdajom, i u kuli 3 Turčina, municiona svakoga. Drugu kulu uzeše u Metkoviću i u kuli 7 Turaka, 2 ubili a 7 živi dovedoše. Našega 1 Turci ubili a 2 ranili, ter vrlo, i ovo je bilo na 20 novembra.

1685., miseca veljače na 1. otidje četa s Makarske, 560 ljudi, na Buk kod Buška blata i dognaše male živine 4 hiljade, konja i goveda 8 stotina, i svi zdravo; s obi strane tako govore.

1685., miseca veljače na 10. kod Imockoga stotina ljudi, ali se malo pomogoše, jere ništa ne učiniše, opališe ništo kuće, sina i mline na Vrlici i ubiše 4 kršćanina, to ti korist, a Turci našega jednoga ubiše a 2 raniše, ter vrlo. Istoga dneva druga četa udrila na Roškopolje pak se ovom sdruži; ali se tako dogodi, da se namire mnogi Turci, ter ji obujmu i posiku 25 a živi uhite 120, tako rekoše, a naši ubiše 4 Turčina, Ibru kapuša i kadiju županskoga i tome čelo, teško onome koga nije, tako reko.

1685., miseca aprila na 7. dodje turska vojska k Sinju, a naši bijahu Sinj s dvima lumbardami i 3 petarda, i bili su razorili

vele, ali zaludu, jere Turci učiniše juriš, tako naše i razbiše, oteše lumbarde, petarde, pobiše vojske, nemore se istinom znati, niki rekoše 500, a niki 300, ali živi uhitiše 180. Turaka rekoše da je veće mrtvi nego naši, ali zaludu, jer njihovo junaštvo bi. Ubiše vikara od Makarske i jednoga kapucina, popa rekoše 14 živi i mrtvi, toti vojska, neka znaš kako Turčin vojuje ter plaši.

1685., miseca aprila na 10. turska vojska otišla na Vlaje u Boraji do Kaštela i plina dosta zapline, ali plati, jer ji pogibe 20, a drugi rekoše 30, a Turci odvedoše robja, niki rekoše 50 a niki 60, a plina 600 ali 7 stotina.

1685., miseca aprila na 23. izgori Drvenik grad tako, da su jedva čeljad utekla s onizim što je na njih bilo, veće sve izgorilo, toliko oružje, žito, vino, rakija, haljine, nije broja šteti što se učinilo, a to je užegla jedna žena pekući kruh rano na Jurjevdan svecu. Za to se svak nauči, kako ćeš u svečani dan poslovati, tot tako se dogodi.

1685., miseca jula na 15. Dodje turska vojska da uzme Zadvarje, bosanski Paša i Jercegovački paša i bilo je toliko halajbega. Uzeše Poletnicu, Zavalu i Male Dvore, a brzo bi i grad; ali naša vojska otidje da se pobiju, tako srića hoti, da Turci daše pleća, tere pobigoše. Uhitiše ji živi 16 a ubiše ji 100, zatekoše ji u Poletnici 47 u kuli i sve ji izvadiše i povedoše u Vrulju gjeneralu. Naša pogiboše 3 a raniše ji 8, a živi uhitiše 5: Tadiju Kulišića, Ivana Povodu, Antičića iz Igrane; a naši tako rekoše, da su ji ranili 50, i ostaše 2 petarda i šta se bombe meću, alaj barjak i ostale robe, pušaka, sabalja, kopja, kabanica, to se nezna. I bi veliko veselje u svemu Primorju i u svoj Dalmaciji, jere se oslobodiše od velika zla, amen alleluja.

1685. Istoga na 23. pade snig po Baškoj planini, što niko nezna da je u ta doba pao snig onda.

1685., miseca jula na 27. Mijovijo Vodanović, samo 30 junaka, dogna goveda 45 iz Imote od Stipanje crkve i tiralo ji je 60 bandura, nikomu ništa, tako srića hotila.

1685., miseca ilinšćaka na 4. otidje naša vojska na Gabelu, 4 hiljade, ali se malo okoristi, jer ji pogibe 15, a niki rekoše 20, a raniše 20, ako li i veće, a naši dovedoše robja kršćanskoga 60, a niki rekoše 80, a turskoga 4. Robe svakojake, tome se broja nezna. Koji su u varoš ulizli i u turske kuće, da neće zaboraviti do smrti, koji li nisu, tot njimi ništa od turskoga. Nezna se koliko ji ubijeni, koliko li ranjeni.

1685., miseca ilinšćaka na 10. Naša četa otidje u Imotu, 200 junaka, i porobiše Goricu, Lobiće, dognaše konja i goveda 50, male živine 40, ubiše 3 čovika a dovedoše 3, a naši svi zdravo.

1685., miseca agosta otidje naša četa pod Livno na 18., junaka 280, zaplinili male živine hiljadu, konja i goveda 250, turske čeljadi 20, kršćanske 50, robe svakojake što je ko moga nositi; ali jim pritekoše Turci, malo da se nije zlo zgodilo da nisu izginuli,

tako srića hoti, da naši odsikoše 2 glave turske i oteše 80 konja pod sedli, a Turci 2 naša raniše, na tome svrha.

1685., **miseca agusta na 20.**, otidje Abrajam u četu svojom nevirnom družinom koji ga Turkom izdaše, njega i družinu, bilo ji e 8, jedan uteče, 5 pogubiše a 2 u Turke otidjoše, koji ji izdadoše, neka je svakom za nauk uzdati se u nevirnu družinu. Amen.

1685., **miseca otobra na 2.**, ubiše Gabeljani na Krvavcu fra Petra Matića i još š njime 6 soldati, sve glave odniše na Gabelu, neka se diče prid Turci, što su učinili junaštvo.

1685. Istoga dneva u Kotišini obisi se Mande, žena Domnjana Glavičića, budući veće od 50 godišća, izgubi ufanje, za to se obisi.

1685., **otobra na 10.**, otidje naša vojska, 1600, da digne sva sela, koja su s ovu stranu vode. Digoše Zagvozd i opališe oba sela, takodjer oba Vrdola digoše i pališe i Slivno, Runović i Drinovce svekoliko digoše i dovedoše u Primorje, jer je taka zapovid biše od gjenerala i dovedoše čeljadi u sve, tako rekoše, hiljadu i dvisti.

1685., **otobra na 22.**, Leh dogna izpod Imockoga goveda 6, male živine 20, a bilo je 5 druga, i svi zdravo, jer Turci nesmili za njima poći, scineći da je pomama i vidili su ju.

1685., **miseca novembra na 3.**, podje naša vojska na Vrgorac, hiljadu i trista ljudi, opale varoš; ali gradu nemogli ništa, udari toliko *diluvio* da se svak čudio i tako ostavivši vratiše se u Primorje. Istoga dneva druga vojska udari na Ledinac, hiljada i dvista junaka, na bandure, a prid njimi Vodanović Mićo to jest Marundelić, i onde se pobiše s banduri, naši ji ubiše 17 a uhitiše 14, i dovedoše male živine 1600, a velike, konja i goveda, 300, banduri našega 1 ubiše a raniše ji 6; opalili kuća 45, ako li i veće, oteše bandurom kabanica 80, pušaka 60 i mali 8 pušaka, a toraba veće od stotine što rekoše, ako lažu, to ti im na čast. Ja nisam onde bijo, nego kako sam čuo u kući Ivana Ljubotića. Užegu i kuću i toliku čeljad ki se nektili pridati, nego su govorili: volimo i poginuti nego se vami pridati, i tako izgorena dva izadju, jednoga posiku a drugoga tako opaljena odvedu za sužnja, jer je pravo, nek svi znate, što je pravda.

1685., **miseca novembra na 14.** otidje naša vojska, hiljadu i šest stotina, da prikrate na Zadvarje; ali kada su bili na Studenci, onde i *špia* dočeka i reče jim da se vrate, ima 10 dana od kada za nje znadu i skupila se je mnoga vojska. Tada se naši vrate na Zadvarje, a nikoliko ji otidje niz Imotu ter porobe Ružiće, Zakline, ništo koza, goveda, čeljadi i robe što su bili dobro zaplinili; ali jim na vrime Alibeg u Tihaljini priteče, ote ostalo što su odnosili i jednoga uhiti živa a dva rane malo, naši ubiju 1 konja i rane Turčina i dovedu jednoga bandura; tako rekoše.

1685., **novembra na 22.** Dodje povodanj, aliti vijavica u Živogošću, tako da malo osta manastir; ali učini čudo štete, tako da i neznaju, niti će se spominjati za vele vrimena.

1685., **miseca decembra na 5.** Sužnji izsikoše čeljad Nikole Durakovića, ali f. G. B. nebi nijednomu ništa, jere ljudi pritekoše čujući viku i sužnje pohitaše; svoj dug platiše mučno.

1685., **miseca decembra na 20.** otidje naša vojska da porobi Vinjane, hiljada i pet stotina ljudi, porobiše i popališe sve Vinjane, Mehmedoviće i oko Imockoga što su mogli. Mnogo plino odagnaše, tako rekoše, 5 hiljada male živine, konja i goveda veće od 8 stotina dovedoše, kuća 36, što čini čeljadi 360, a bilo naši pogibe 5 a raniše ji 8, i još rekoše da su ji ubili 3 Turčina. Istoga dneva druga vojska podje Gabeli, četiri stotine ljudi, porobiše Glušce i još okolo, onda što su naši opalili 50 kuća i veće dovedoše čeljadi 26, dognaše plina male živine hiljadu i pet stotina, goveda i konja 95; još su veće bili zaplinili, ali Turci pritekli, ter oteli i uhitili 4 soldata, a da ji pomoć ne izruči, čudo bi bilo zla od njih, tako rekoše, a ja neznam.

1686., **miseca januara na 4.** podje naša četa, 180 ljudi, u Dumno i porobe u Brešniku 3 kuće, zapline male živine 230, goveda i konja 30, i ono što su našli po kući, jednoga čovika dovedu, a drugoga ubiju, naši svi zdravo dodjoše f. B. Amen.

1686., **miseca januara na 19.** naša vojska otidje na Vitinu, 7 stotina ljudi, opale svu Vitinu; ali nemogli kula, zašto Turci biju iz nutra, ter nesmiše pristupiti. Dognaše male živine 300, goveda 100, konja 20, sužanja oliti čeljadi 15, jednoga čovika ubiju iz puške, naši svi zdravo. Istoga dneva druga vojska udari na Posušje, 1500, prid njimi Nakić Mati vojvoda. Opali Posušje, Gradac, Grude, Kočerin. Dognaše male živine 3 hiljade, goveda 800, konja naprćenih svake robe veće od sto, a što nije naprćeno 50, posikli ljudi 6, uhitili 30, pak ji pušte nikoliko što nemore hoditi; tima ih pristignu banduri kod Gruskoga vrila, ovde nikako odvrnu ji 6, dva uhite živa a 2 ubiju, a 2 utope u blato, a jedan pripliva, ostali zdravo dodju i plino dognu i banduri otmu 150 goveda, i tako se vojuje i otimlje jedan drugomu. Amen.

1686., **miseca februara na 4.** Šenkeber Grgur, samo 6, otidje pod Imocki i dogna 6 volova, ter veliki, ta je svaki valja 10 groša i svi zdravo dodjoše, zašto nije niko ni vidio.

1686., **miseca februara na 12.** Kebel, samo 25 druga, s Vrlike i Muhića kule dognaše male živine 40, konja i goveda 5, i svi zdravo dodjoše.

1686., **miseca februara na 20.** otidje naša četa, 300 ljudi, prid njimi Tiro Łekić, porobe kod Vidonje jedno selo, dognu male živine 150, goveda 50, konja 60, poginu 2, ostali zdravo dodju, rekoše da su Turci ubili, a oni 7 Turaka, a neznam jeli istina nijeli, oni znaju, koji nije doma doša.

1686., **miseca veljače na 21.** Podjoše Klišani u livanjsko polje, 100 ljudi, i porobe selo kod Atlagića dvora, zapline male živine 130, goveda i konja 50, i polete za njimi Turci na konji i pišaci, i dostignu ji u planini; ali se naši opru, ter ji dočekaju, tako srića oti i 6 živi uhitiše, uhite i bega Perdusovića, a 12 glava odsiku, naši svi zdravo f. B.

1686., **miseca veljače na 27.** podje četa iz Primorja s Makarske, 300 ljudi, zastadoše kod Vrgoca da dočekaju Turke. Izašla 3 Turčina, tako ji uhitiše brez rane i svi zdravo dodju f. B.

1686., **miseca na 20. marča** bi smrt pokojnoga fra Petra Delivića čudna tako, da bi s nami na kumplitu u crkvi zdrav i dobre noći. Umri, što je mučno virovati, takovu smrt strašnu.

1686., **miseca marča na 22.** otidje naša četa, 340, u Imotu, odrenu male živine 70, i čeljadi, pak čeljad puste, a oni danuju u Slivnu, pak se vratiše pod Imocki, pridju vodu 16, ostali u busiji. Kada bilo u jutro zapovrnu iz polja konja i goveda 30, skoče se za njimi Imoćani; sve što more trčati, ali oni pridju vodu s plinom i dočekahu Turke u busiji, onde ubiju 2 velika četnika, uhite nikoliko hrdeži, nešto je hodilo za vojskom kupiti, ako što ostane, naši svi zdravo f. G. B.

1686. Istoga dneva banduri Rakitski i Tribinski nadju naša 4 di su se umorili, te počivali i onde na nje navale, 3 ubiju a četvrtoga živa uhite; ali se i oni dobro podnesu, ubiju Iliju Crnobora harambašu Tribinstova i rane bandura Rašu od Rakitnoga, ter vrlo.

1686., **miseca aprila na 3.** podje naša četa pod Imocki, 60 ljudi, uzmu kulu na Vrbici i u kuli 2 čovika i robe svakojake, tako da naprte 6 konja robe i dognu na Makarsku, male živine 30 i svi zdravo f. B.

1686. Istoga dneva druga četa iz Podgore, 8 ljudi, udri u Veljaci u Lug na goveda, zaplini nikoliko goveda i konja, tako da su ji došla pod groša, ali plate, jer banduri 4 rane tot tako.

1686, **miseca maja** minaše kulu na Norinu kršćani i došavši Turci tuji ulizu muktice, a lumbarda nije mogla sinuti ništa, nego se naši kopaše, pa i tada mine sinu malo.

1686. Na 10. istoga miseca da poplaši Turke na Norinu, ali se Turci ne poplaše, nego naši toliko vrlo, da ih uhite 120, a mrtvi 80, a ostali utekoše na brode, ter jedva, tako da i ni je dosta poginulo; ali zaludu, jer njihovo junaštvo osta. Raniše serdara Mijovila Vodanovića, a ostale neću spominjati, koji nije doma doša, tot se zna da je poginujo.

1686., **miseca maja na 18.** Klišani i Splićani, j š vojske što se skupilo onda, uzeše Otok u Cetini, koji je vele jada zadava kršćanom, i dovedoše mnogu čeljad i robe svakojake, i ubiju 3 Turčina i ostali uteku, i dovedu čeljadi turske 30, a kršćanske će pustiti, tako rekoše, naši svi zdravo f. B. Amen.

1686., **miseca junia na 3.** haramaba Nakić Mati, samo 2 hiljade ljudi, porobi Župan, Potop i Stipanjiće u Dumnu; popali, porobi, smače tako kako valja, posika Turaka veće od 50, živi odveo 25, dice, bula što su mogli, robe svakojake, što je moga ko nositi, male živine 800, konja velici 20, a ostali konja i goveda 200. Ubiju kadiju, još gospode turske koliko su mogli, tako se dobiva. Turci naša 2 ubiše a 7 raniše, veće ništa i Kula Vlahovića i ona se ne dala užeći i još je bilo u njoj 7 čeljadi, sužanja kršćanski, ter vrlih. Amen.

1686., miseca juna na 4. Grgur Leh, samo 20 junaka, zavide u planinu u Vranići jednako izadje i otidje 13 turaka i kršćana, što se zna tko je Turčin, tko li kršćanin, gonili su iz Mostara robe svakojake a najviše trišanja 13 konja, onde na nje udare, jednoga ubiju a drugoga živa dovedu, a ostali uteku, i dovedu 12 konja, nu trinadesti se nikako izmakne, nemogli ga naći, na komu je roba i bila, tot tako i donesu 13 kabanica, neka nisu goli.

1686., miseca juna na 17. otidje naša četa prid Imocki, 120 junaka, dobro se podniše, dovedoše 2 Turčina živa a ubiju jednoga kršćanina nehote, dognu goveda 48, tako rekoše, i svi zdravo dodjoše, to je dosta dobitka.

1686., miseca jula na 28. Zadvarski junaci, 45 ljudi, na svojoj viri hajdučkoj porobiše, što nadjoše u Lukovcu, u Sovići i u Gorici, životine, to i odagnaše amo priko Blata, ter u Slivno. Kada su bili u Luka kod Budalića kuće, onde ji Turci dočekaju, plino jim otmu, 4 ubiju i jednoga živa uhite, to ti vira, i ko je mladji i nepazi.

1686., miseca ilinšćaka na 4. dodje turska vojska u Cetinu, 7 hiljada ljudi, a niki rekoše 6, što se zna koliko je, stiže ji nikoliko priko Mosora u Poljica, porobe Dolac i zapline plina dosta, sto ali veće opale kuća, on zna čija je izgorila; ali žalosno platiše jer i Poljičani u klanac pritekoše, pravi svoj put izgubiše, onda se vrlo pobiše, Turaka pade mrtvi tri stotine, a živi uhitiše dvi stotine, ranjeni ko zna, — konja dovedoše 50, a toliko su ji ubili, tako rekoše, ja što čuh to kazah, naši da je manjkalo u sve 7, tako rekoše. To ti robiti Poljičane.

1686., miseca ilinšćaka na 7. Dodje turska vojska na Lovčanj, hiljada ljudi, popali, porobi, posiče, odvede robja, odagna plina dosta, tako rekoše, male živine i velike hiljada, čeljadi u sve manjka 38, što su posikli i odveli. Turaka 5, veće ništa, akoli je koji ranjen bio, neka nosi doma.

1686, miseca ilinšćaka na 15. Otidje naša vojska na Livno, 7 hiljada, a prid njimi Stojan Janković i ostali serdari i harambaše od Kotara, od Šibenika i od ostale krajine, dobro se podnesu, na prvi udarac, nikoliko Turaka metnu pod ćordac, Muselima ali Cenju, pak ulizu u varoš, zapline blaga svakojako što je moga tko nositi i ko se šta dobavio, rekoše, da su naprtili, dosta opale kuća, ko veli što ko neće, (Ovo je pomršeno, jer se odnosi na Poljica); ali se naplate, jer im klanac Poličani pritekoše, put svoj izgubiše, onde se pobiše, tri stotine mrtvi Turaka pade, a živi dvista uhitiše, 50 konja dovedoše, a toliko ih ubiše, tako rekoše.

Словенски рукописи у Народној библиотеци у Паризу.

Приложио у сједници филологичко-хисторијскога разреда дне 17. априла 1888.

Н. Дучић архимандрит.

У одјељењу за рукописе у опште у Народној библиотеци (Bibliothèque Nationale) у Паризу прегледао сам књижевне старине: српске, бугарске и руске редакције. Од њих је 27 приредио за каталог тога одјељења др. Јов. Ристић и доцније прослављени српски државник. Он је те старине описао 1854 год., колико их је тада било, и штампао у „Гласнику“ VI. ст. 161—179.

У „Le cabinet historique“ 3, године 1857, бр. 3.100 на 81 ст., гдје почињу словенски рукописи, налази се: „Le catalogue du fond slave de la bibliothéque impériale[1] a été dressé par Mr. le docteur Ristitch de Belgrade“.

Њих су прегледали и из њих исписивали, мање или више, што су находили да је вриједно за науку: Добровски[2], Строев[3], Вершински[4], Мартинов[5], Даничић[6] и т. д.

Отац Мартинов описао их је на француском језику опширно с великом марљивошћу, и штампао засебно у Паризу 1858 г. Ну, тај је његов вриједни опис сада, жали боже, риједак, и не може се наћи у парискијем књижарницама; а у нашој књижевности, зна се за њ само из историје књижевности народа хрватскога и српскога од V. Jagića 1867 год. ст. 182.

---

[1] Тако се звала до постанка садашње републике; отада „Nationale“.

[2] Inst. ling. slav.

[3] Описаніе памятниковъ славяно-русской литературы, хранящихся въ публичныхъ библіотекахъ Германіи и Франціи . . . Сергіемъ Строевымъ Москва 1841.

[4] Památky dřev. pisemn Праг 1851.

[5] Manuscrits slaves de la bibliothèque impériale. Martinof. Paris 1858.

[6] Даничић животопис Немањин 1875 г., који није још штампан.

На пошљедку и са̂м сам пабирчио по њима гдјешто, што има своју књижевну или историјску вриједност, исписавши из изворника записе, које отац Мартинов у своjему опису није споменуо, као и оне, које је са гријешкама штампао.

У једному је од тијех рукописа, бр. 10, знаменити животопис Немањин од сина му, првовјенчанога краља Стефана, што га је штампао, као што се зна, П. J. Шафарик по пријепису Д. Вершинскога у „Památky", Праг 1851 г.; али са гријешкама. Тако исто и друго издање 1873.

Кад је славни Даничић био послан из Биограда у Париз 1875 г., да учи српски садашњу краљицу српску Наталију, упоредив тај животопис с издањем Шафариковијем, нашао је у томе издању таких гријешака, да ради њих није штедио труда да га својеручно препише с изворника.

Вративши се те исте године у Биоград, предао је тај свој пријепис с усменијем објашњењем писцу овијех редака, да га изнесе пред одбор Српскога ученог друштва ради штампања, на чије састанке Даничић тада не долажаше с неких ранијих личнијех разлога. Одбор не усвоји оно, како је Даничић желио, и пријепис му би враћен!

Даничић доцније умрије; а тај његов пријепис ни до данас није штампан.

Боравећи у Паризу године 1887, наумих, да препишем Немањин животопис, тијем прије, што нијесам знао, куд се дио Даничићев пријепис. Ну, да не бих узалуд уложио у то толики труд, напишем неколика ретка своjему поштованом пријатељу, дру. Петру Матковићу, тајнику Југослов. академије знаности и умјетности у Загребу, еда ли зна што год о томе Даничићеву пријепису, као извршитељ његове пошљедње воље и завјештања.

Г. Матковић својом добротом одговори ми ово:

„Glede rukopisa o životu Nemanjinu, što je pokojni Daničić u Parizu prepisao, čast mi je javiti, da sam ja u smislu pokojnikove oporuke i ustmene odredbe sve preostavše rukopise, o kojih nije bilo izrične odredbe, predao u biblioteku naše akademije. Prema vašemu pismu potražih one rukopise, i nadjoh priepis, i taj je sada u našoj akademiji, koja će ga s vremenom, kao posmrtni trud Daničićev u Starinah izdati. Prema tomu šteta bi bila vašega dragocijenoga vremena, kada bi ga prepisivanju toga rukopisa žrtvovali".

Док је овај одговор стигао у Париз, био сам већ преписао више од поле животописа, те га доврших.

По што Југосл. академија намјерава штампати и тај Даничићев труд, ја ћу свој пријепис тргнути. Ну, упоредио сам Шафариково издање с изворником и побиљежио разлике и гријешке, које ћу овдје под III изложити.

Ваља да напоменем још и то: по што сам довршио пријепис, нађох се, након мјесец дана, с оцем Мартиновим, и у разговору казах му, како сам преписао Немањин животопис са гријешака, које се находе у Шафарикову издању. А он ми одговори, да га је и он преписао и штампао у „Памятники Древней Письменности, выпускъ III. С. Петербургъ 1880".

Захвалећи неуморноме оцу Мартинову, ово је његово прво издање онако, како је у изворнику. Али ни учени Мартинов није побиљежио гријешке у Шафарикову првом и другом издању, којим су се до сада служили многи: историци, филолози и књижевници у опште. И поред свега његова старања, труда и савјесности да га препише са скраћеницама и свијем знацима тачно онако, како је у изворнику, поткрале су му се, жали боже, многе и крупне гријешке, које ћу изложити на крају под IV.

I.

Записи штампани у Мартинова са гријешкама.

1. Записи, које је отац Мартинов штампао: два ћирилицом; два у пријеводу на француски у својему опису,[1] од веће су вриједности. Находе се у србуљи, бр. 21, (минеј за фебруар), коју је писао српски калуђер Никодим у манастиру Кончулском светога Николе. Остали су мање вриједности.

Ова је србуља на хартији in folio; корице су јој дрвене у црној кожи без спона̂; има 121 л. и сви су унаоколо крпљени. Нема године кад је писана; али по знацима у њој могло би се рећи, да није старија од XV в.

На првој је корици унутра прилијепљен биљег Народне библиотеке, у којему је штамнано „Slave 21". На првом листу: „Livre d'Eglise à l'usage de la communion Ruténique". Мало ниже прилијепљено парче хартије и другом руком написано: „Euloge du mois de fevrier ecrit par un moine russien,[2] nomé Nicodim.

---

[1] Manuscrits slaves de la bibliothèque impériale de Paris. Par le p. Martinof. Paris 1858 p. 89, 90—94.

[2] Ова ријеч превучена другом руком и мастилом и додато „Serbe".

Ce livre a appartenu à un couvent de st. Nicolas. (Voir le bas du feuilles 121, et le haut du verso du même feuilles.)“ По дну дометнуто трећом руком: „Ms. du commensement du XV-e sciècle“.

Из овијех се биљежака јасно види, како они, који су их биљежили, нијесу знали ни србуљски ни у опште словенски језик.

У тој је србуљи и служба св. Симеону и Сави српском. По великој вечерњи и стиховни црвенијем словима: „**На, агрипний** (т. ј. бдјеније) **каииω общь спсоу Хоу и стомоу Сүмеоноу и Савѣ. Θеωдосиа монаха.**“

На пошљедњем листу и свршетку служаба свецима за мјесец фебруар има запис истом руком и мастилом, која је писала србуљу, само с мањим словима. Овај је запис, као што споменух, исписао и ћирилицом штампао отац Мартинов; али са гријешкама.

По што је књига оца Мартинова, у којој су описи тијех србуља сада, као што мало прије рекох, веома ријетка, и нема је никако у продаји; а удешавана за француску ужу публику, те се до тијех записа не би лако дошло; исписао сам их из изворника тачно, како су у њему.

„**Млтию стыю тройце и прѣстго и великаго, архыерѣа**[1] **хва и удотворца ωца нашего**[2] **николаю. скораго помощника сѣвернаго. иже вь конуоулѣ мирпотль прьвопрѣстолний**[3] **арьсению**[4] **сь хотѣнию и всесрдуною**[5] **любовиию**[6] **напсихь сию**[7] **книгы ві мць. рекомыї минѣй: да ме простите стьни ωци:**

Простите и мене грѣшнаго и троудшаго се[8] **никодыїмь: —**

Слава съврьшителю боу аминь:“[9] —

На пошљедњој страници задњега писанога листа запис:

„**Сіи месеуник приложи сима жупань ктитоpо монастиpоу стго николѣ григоріа тωм да му буде вь вѣуну памет:**“ —

---

[1] У Мартинова на крају „а“.
[2] „ „ нема „нашего“.
[3] „ „ на крају „ін“.
[4] „ „ нема „ь“ послије „р“.
[5] „ „ „всеродною“ (?).
[6] „ „ једно „и“.
[7] „ „ једно „и“.
[8] „ „ „е“ послије „ш“.
[9] „ „ овога завршетка нема.

Овај је запис отац Мартинов погријешно прочитао и изопачено у француском пријеводу штампао: „Ces Ménées ont été données en mémoire perpétuelle, par le Joupan Grégoire fo..(?!) fondateur du convent de st Nicolas“.[1]

Гиљфердинг спомиње у Зборнику „Боснія, Герцеговина и Старая Сербія“ на 208 и 209. ст. цркву св. Ђорђа близу митрополије у Призрену. У њој је нашао минеј за декембар српске рецензије с овијем записом:

„Написа же се цркви стиѥ бце градцке. повелѣниѥмь послѣдниго въ ниоцхе тогда соуща. игоумена градцоу Єрмонах грѣшнаго варлаама. Вь дни кнѥза великаго лазара. проучтаѥи бгомь наставлꙗѥми. да реуе бг да прости.

На дну:

„Сїи месхции декемврїе приложи сима жупань монастиру стго николи грїгорїа тмѡ, въ вѣчную памет“.

Гиљфердииг вели, да је ове записе једна рука писала. Може бити, али се по правопису разликују: први је, заиста, из доба кнеза Лазара; а други из XV в. који се подудара са записом париске србуље. Оба минеја париски и призренски приложио је „Сима жупан“ истоме манастиру „св. Николе „Григоріатмω;“ а париски је постанком из XV вијека.

На сриједи пошљедње странице листа други запис другом руком и мастилом брзописом лијепо написан:

„✝ блгоучьстивомꙋ и хлюбивомꙋ гиꙋ десьпотꙋ гюргю србълем и поморїю задушник цртва тї смѣрении мипрѡлїтъ генадїе“.

И овај је запис отац Мартинов штампао само у пријеводу на француски:

„Gennadius, métropolitain et zélateur du royaume au pieux et très-chrètien Grégoire Despote de la Serbie et des contrées maritimes“.[2]

II.

Записи мање вриједности.

2. Србуља, бр. 8, (из XVI. в.) у 8ни. на дебелој хартији, различне аскетичке и моралне поуке. Овака збирка штампана је први пут у Москви 1795. г. с натписом „Добротолюбіе“.

[1] Manuscrits slaves . . . ст. 91. и 92.
[2] Ib. ст. 90.

На пошљедњем листу бръописом: „*f* **Діωнисіє грѣшни писа на Клинцѣ по аѳωно. тьже прѣбыва сь ωцем моим кѵр Ѳеωтисто. и съ братіами моими Сімоно и сь Ѳомо. по повелѣнію ωца и гна наше кѵр ромила срца:**“ —

Србуља, бр. 9, (из XVI. в.) у 8-ни на хартији. На 218. л. запис:

„**Сьврши се сиѧ лѣствица вь светли петра монахω грѣшнимь Калиникык в Ҁенофе слава сьврьшителю боу ами. да простите**“.

Србуља, бр. 10, (из XIII. в.) у малој 8-ни на пергамену, у којој је Немањин животопис. У њој је ла (31) свежњић по 8 листа; у пошљедњем је 7, и тако свега 247 л. Немањин животопис почиње на 202, а свршује на 243 л. Остала јој је садржина:

На л. 1. **Повѣсти стых ωць, иже подбають беҁмльвиѥ сь всакымь тьщанниѥмь искати. вклко бкв.**“[1]

На л. 39. „**Повѣсти разлнчныи кь оутврьжденню в'стающимь браніемь на ны ω любодѣанниѧ**“.

На крају ове повјести на 66. л. по дну другом руком:

„**Сію книгоу коупи Ѳеωфань вь стѣй горѣ аѳон'стѣи, оу лаврѣ срьб'ской бь да га прости: — Хіландарскѣи**“.

На л. 67. „**Повѣсти различ'ны кь памети и моужьствоу оучес на**“.

На л. 83. „**Іако не подбають дѣль своихь прѣд ч҃лвкы творити**“.

На л. 90. „**Іако подбають хранити се ни ѥдиного же ωсоуждати**“.

На л. 116. „**Іако подбаѥт бьд'роу быти ω в'семь**“.

На л. 117. „**Іако подбають страннынѥ принимати и кротостыю мл҃вати**“.

На л. 121. „**Ѻ смѣреніи моудрости**“.

На л. 141. „**Ѡ прозор'ливыхь**“.

На л. 160. „**Слово исправ'леннѥ ωць**“.

На л. 168 „**Ҁаповѣди стго ωца нашего стефана. число ві. Слово стго ωца нашего Ѥфрема ω пользи д'ши и смѣрени**“.

На л. 172. „**Слово ωца нашего моисеа. соущаго в' скитѣ кь пиминоу блаженѣ бы ω нѥго писать ѥмоу**“.

---

[1] Сви су натписи црвенијем словима.

На л. 175. „Іωа мниха игоумена горы синаискые сло ω покаани ω клнмака“.

На л. 189. „Сло сто симеωна месопота. мынскаго (sic) яко побдае имѣти въ оумѣ днь исходни иже ω житиа“.

На л. 199. „Повѣсть Өеωфила архиепиа алеѯан'дрьскаго ω исхождени д'ни“.

На л. 202. „Житие и жиз'нь сто и блаженаго и прѣподобнаго оца нашего симеωна прѣжде быв'шаго наставника и оучителя си в'се ср'б'скыние земле и помор'скые. Бдко блви“.

На л. 243. и 4. „Мца фер'варя въ. гі. днь памет въ стыихъ прѣподоб'наго оца нашего симеωна, и новаго мѵротоучьца ср'бскаго и х'титора великые лавры стоуденичьскые“.

По свршетку на истом листу била су још неколика ретка по свој прилици, име писца и година; али су, по несрећи, избрисани, и другом руком и мастилом написано нешто, што се не може прочитати.

Још су до краја 4 листа пергамена, на којима је другом руком и мастилом 12 алијех петака. Њих је издао академик А. Н. Веселовскій на крају својега врло интересного истраживања: „Опыты по исторіи развитія христіанской легенди“ у Журналу министарства народне просвјете за мај 1877. г.

3. Србуља, бр. 22. (из XV. в.) у 4-ни на хартији (минеј за јануар). У њему је служба св. Сави српском 14. јануара.

На крају запис:

„Изволением оца и поспѣшением сна, и съвръшением сто дха. азь послѣдни въ инокω моих. многогрѣшнїи андоніе. иже ми ωчьство гробь. и богатьство грѣси. распалие се любовию бжиею. къ стомоу. прьвомнику и прьвомоу стмь слоужителю. стефаноу. и въспомѣноувь множьство свои грѣхов прїидо къ стомоу храмоу. прьвомника стефана. многими грѣхы ωбрѣменень. имѣе надеждоу къ стомоу, и любови ражеї се къ немоу, и видѣвь запалиень домь сто прьвомника. завистию бѣсов'скою. пожежено книжие. имы же се въ славлаше, и стїи млаше. потроудих се ω книзѣ сей. стомоу прьвомникоу и стмь

слоужителю стефаноу. Вь похвалоу и уьсть. мнѣ же окааномоу ѡ ба кь ѡпоущение грѣхѡ. и стго мати. Писа же се сия книга вь лѣ. ҂ѕцкз (= 1419) при благоутиввѣмь цремь грьуьскый кѵр манонлѣ. тогда монастира того науельствоую бѣше стар'ць Меѳодние. нь молю и милие се даю проуитающе испра(в)лиинте, а не кльнѣнте ме. а ѡва бь; прости".[1]

4. Минеј за август, бр. 23. (из XV. в.) у 4 ни на пергамену с бугаризмима.

На крају запис истом руком и мастилом:

„Си заповѣдоу вамъ да любите дрꙋгь дрꙋга, аще ли миръ васъ въ не вакв . . . Азь бихь на горе хориввцен и бы гла кь мнѣ. и рече сие уловѣуь иди и рьци людемь симъ. слꙋхомь ꙋслышите и немате разꙋма . . . ѡдолѣ бо срдце ихь. к ꙋшима тешко слишаше, и рече доколѣ гни. донѣдеже запоустеатъ гради. и бадетъ живѫщихь: — Вьсавидащомоу окоу кои зрить на помазаниѥ . . . смирениа рабн своа река же стѣи троици единосащиен азь многогрешниѥ роминѣ недостоинн. и грѣшниѥ и многострасниѥ и расодеръ. на молаан въ . . . съ безакониѥ моими".

5. Тројеванђеље, бр. 25. (из XIII. в.) на пергамену у 4-ни српске редакције, 163. л.

На првом листу друге стране испод арабеске: „С бгмь поуииние тетраеѵглъ". На 22. л. по дну: „О колика ми е тꙋжица, проса немамо. а за пшеницꙋ не говорꙋ". На. 44. л. друге стране по дну: „гдноу крал". На 65. л. другој страни: „† гдиꙋ кралю ѡ гагата (?) раваюва". На 79. л. по дну: „† мца ию кв. ега взе крал табанꙋ ѡвце. а него свеза. азь пиша (sic) ѡ сириких латорꙋ". На 82. л. по дну: „мца ию кг. ꙋспековелица (?). Ега сие пиша:"

[1] Ова ријеч дометнута другом руком.

III.

Погрјешке у Шафарикову издању „Památky drev. pisemn. . . .“ Праг 1851[1] према рукопису Париске народне библиотеке бр. 10.

Шаф. ст. I. врста 22. светыим: рук. светыимь. Шаф. I., 26. жезль: рук. жьзль. Шаф. I., 30. нема: рук. юго. Шаф. I., 30. правда: рук. правьда. Шаф. I., 32. прѣстоуплении: рук. прѣстоуплюнии. Шаф. I., 36. неизреченныимь: рук. неизреⷱн'ныимь. Шаф. II., 1. инимь: рук. ини. Шаф. II., 2. земльныимь: рук. земльныи. Шаф. II., 8. процвьтоуть: рук. проц'вьтоуть. Шаф. II., 17. своюе: рук. своюю. Шаф. II., 22. латиньскымь: рук. латиньскимь. Шаф. II., 23. изволениюм: рук. изволениюм'. Шаф. II., 28. вѣщають: рук. вещають. Шаф. II., 38. плетеше: рук. плетѣше. Шаф. III., 2. пекаше: рук. печаше Шаф. III., 4. изщьнѣ: рук. изщьнѣй. Шаф. III., 7. оузрѣв: рук. оузрѣв'. Шаф. III., 14. владыки: рук. влⷣкы. Шаф. III., 21. топлици: рук. топ'лици. Шаф. III., 30. многоцѣннаго: рук. многоцѣн'наго. Шаф. III., 33. многоцѣнныхь: многоцѣн'ныⷯ. Шаф. IV., 2. чюдотворца: рук. чюдотвор'ца. Шаф. IV., 13. непрѣстанно: рук. непрѣстан'но. Шаф. IV., 17. землюю: рук. землюю. Шаф. IV., 26. мышцею: рук. мыш'цею. Шаф. IV., 26. старце: рук. стар'це. Шаф. V., 7. оуслыша: рук. оусліша. Шаф. V., 14. ѡбещавшоумоу: рук. ѡ̂бещав'шоумȣ̂. Шаф. V., 17. оугодно: рук. оу̂год'но. Шаф. V., 19. оуслышавьшоу: рук. оуслышавьшоу же Шаф. V., 20. испольншоу: рук. испольн'шоу. Шаф. V., 21. прошенаю: рук. прошениꙗ. Шаф. V., 25. црьковьными: рук. цр̂ковными. Шаф. V., 28. расѣкавшоу: рук. расѣкавшоу же. Шаф. V., 32. концы: рук. кон'ци. Шаф. VI., 22. бѣ: рук. вь. Шаф. VI., 23. нема: й великаго. Шаф. VII., 24. нема: отпадьшомоу. Шаф. VII., 25. немогоущи: рук. немогоущии. Шаф. VIII., 6. нема: рук. вь. Шаф. IX., 34. оугодьникомь: рук. оугодьнікомь. Шаф. X., 5. юже: рук. иже. Шаф. X., 19. неѡстави: рук. неѡставі. Шаф. X., 23. глоубины: рук. г'лоубины. Шаф. X., 33. веселе: рук. веселⷯ. Шаф. XI., 3. невьзлюби: рук. невь'-лоуби. Шаф. XI., 16. нанеть: рук. нанесеть. Шаф. XI., 38.

[1] По што је овај посао мрдљив, ласно је могла која гријешка остати неопажена; али их, јамачно, не ће бити много.

притча: рук. прит'ча. Шаф. XII., 6. встани: рук. вьстани. Шаф. XII., 9. кончавшоу: рук. кончавшоу же. Шаф. XII., 10. приставники: рук. пристав'ники. Шаф. XII, 20. скончаи: рук. скон'чаи. Шаф. XII., 30. моюю: рук. мою. Шаф. XII., 31. чловѣколюбию: рук. чловѣколюбиꙗ. Шаф. XII., 33. мнѣ: рук. м'нѣ. Шаф. XIII., 3. прѣподобнѣ: рук. прѣподобне. Шаф. XIII., 9. прѣчистию: рук. прѣстыю. Шаф. XIII., 9. частьны: рук. чстьныи. Шаф. XIII., 16. милостивы: рук. млтивыи. Шаф. XIII., 19. праведнꙗго: рук. приведи ꙗго. Шаф. XIII., 25. владычною: рук. влдч'ние. Шаф. XIV., 14. тѣмь: рук. тѣм. Шаф. XV., 5. повелѣниꙗ: рук. повелѣнаꙗ. Шаф. XV., 7. сьгрѣзивь: рук. сьгрѣзив. Шаф. XV., 15. прѣлагаю: рук. прѣдлагаю. Шаф. XV., 19. расточенаꙗ: рук. расточениꙗ. Шаф. XVI., 7. неѡскоудьно: рук. нескоуд'но. Шаф. XVII., 19. свѣдоущемоу: рук. свѣдоущоумоу. Шаф XVII., 35. хладнѣ: рук. хлад'нѣ. Шаф. XVIII., 2 прооуготова: рук. прооуготоваа. Шаф. XIX., 38. пославшоу: рук. послав'шоу. Шаф. XX., 23. нема: ꙗго мсть. Шаф. XXI., 12. разбоиникы: рук. раз'боиникы. Шаф. XXII., 9. нема: твоꙗмь. Шаф. XXII., 9. недаст: недаждь. Шаф. XXIII., 7. нема: и в'сѣхь блгыихь насищьма и. Шаф. XXIII., 13. ѡбѣща: рук. ѡбеща. Шаф. XXIII., 15. прозбение: рук. провебение. Шаф. XXIV., 11. тьи: рук. тои. Шаф. XXIV., 36. прѣподобнии: рук. прѣпдоб'ни. Шаф. XXV., 2. нема: хсва. Шаф. XXV., 25. ты и: рук. тыи. Шаф. XXVI., 16. наимьники: рук. наимники. Шаф. XXVII., 4. грѣшпаго: рук. грѣш'наго. Шаф. XXVII., 6. прѣсветоую: рук. прѣчтую. Шаф. XXVIII., 18. нема: и. Шаф. XXVIII., 32. прѣложено: рук. прѣдложено. Шаф. XXVIII., 35. сладкыи: рук. слад'кыи. Шаф. XXIX., 7. и кони: рук. икони.

IV.

Погрјешке у Мартинову издању „Памятники древней письменности, выпускъ III, С. Петерб. 1880. г.“ према рукопису Париске народне библиотеке, бр. 10.

Мар. ст. XXXIV., врста 19. неизреньыимь: рук. неизречен'ныимь. Мар. XXXV., 29. топлицо: рук. топлицоу. Мар. XXXVI., 4. вь: рук. кь. Мар. XXXVI., 20 ин малы: рук. нималы. Мар.

XXXVII., 21. пребываше: рук. прѣбываше. Мар. XXXVII., 30. скрбьмьми: рук. скрьбьми. Мар. XXXVIII., 11. сѣдещо: рук. сѣдещоу. Мар. XXXVIII., 13. мльбь: рук. мльбы. Мар. XXXVIII., 23. ра: рук. рa. Мар. XLVI., 15. слоугы: рук. слоугьь. Мар. XLVII., 31. мое: рук. мие. Мар. XLVIII., 1. бицѣ: рук. бце. Мар. XLVIII., 8. млтии: рук. млти. Мар. XLVIII., 16. тебѣ: рук. тебе. Мар. XLVIII., 16., оуповающихь: рук. оупвающихь. Мар. XLVIII., 19. тебѣ: рук. тебе. Мар. XLVIII., 29. слезами: рук. сльзами. Мар. XLIX., 2. чрьн'ческаго: рук. чрьн'чьскаго. Мар. XLIX., 9. изволиль: рук. из'волиль. Мар. L, 12. слезами: рук. сльзами. Мар. L., 27. изьглаголеть: рук. изьглаголють. Мар. LI., 24. наоучии: рук. наоучи й. Мар. LI., 29. принос-им'ми: рук. приносимыми. Мар. LII., 14. тебѣ: рук. тебе. Мар. LII., 26. воимь: рук. своимь. Мар. LII., 33. протеже: рук. протеже се. Мар. LIV., 1. прѣоускь: рук. прѣоускыи. Мар. LIV., 2. забыб'шаа: рук. забыв'шаа. Мар. LIV., 5. англь: рук. англы. Мар. LV., 31. гле: рук. глю. Мар. LVIII., 1. слоу-жбоу: рук. слоуж'боу. Мар. LVIII., 2. прѣвыие: рук. прѣстыие. Мар. LVIII., 27. свои: рук. твои. Мар. LVIII., 27. прееже: рук. прѣже. Мар. LX., 34. нема: да вьзасть ми злаю за блгаю и ѡзлобити ме и ѡчьствие мие. Мар. LXI., 7. ть: рук. ть. Мар. LXI., 16. сил'ные: рук. сил'ныю. Мар. LXII., 12. страны: рук. страны. Мар. LXIII., 2. Си юже: рук. Си же Мар. LXIV., 15. нема: свезание. Мар. LXIV., 18. поустыние: рук. поу-стини. Мар. LXIV., 19. цвѣть: рук. цвѣты. Мар. LXV., 14. плѣниць: рук. плениць. Мар LXVI., 5. напастѣхь: рук. на-пастехь. Мар. LXVI., 10. погьбѣл'ныи: рук. погыбѣл'ныи. Мар. LXVI., 24. ѡзлобление: рук. ѡзлоблюние. Мар. LXVI., 28. доброповѣд'ною: рук. добропобѣд'ною. Мар. LXVII., 10. пришь-ствиюмь: рук. пришьствіюмь. Мар. LXVIII., 23. немогьи:[1] рук. немогыи.

У Париву 1887. г.

[1] Међу овијем гријешкама, јамачно, има их и штампарскијех.

Разни записи.

Приложио у сједници филолошко-хисторијског разреда дне 17. априла 1888.

Н. Дучић архимандрит.

У опису Морачкога монастира[1] само сам споменуо, да има у малој цркви, што је у авлији, на виду унутра пријепис с крисовуља основачева, како ми ондје рекоше о манастирским земљама. Је ли тај запис из онога крисовуља, што га је Е. П. Ковалевски имао у рукама,[2] не може се знати, јер га сада нема у Морачи, а из тога се ни по чему то не види. Овај је из XVII. вијека.

Г. Љуб. Ковачевић наведе из њега само два ретка у „Starinama" X. knj. c. 265., а ја га сада прилажем овдје цијела. Ако ништа друго, има барем топографијске вриједности.

1. „Бже вь име твое, нека се ꙁна црковниа мѣћа с мораүкїемь сели ѡколо цркве: издно Грли и Ꙁаградаць на Нрагь над Прьпоринцоү оү брїегь, оүз Льско брьдо оү водоү надно Скока оү кршь више Макарїевауе, страномь право ѹ плоүү на врьхь Бүрнцаа, право инза брїегь оү водѹ надно Китошевнне оү плоүѹ на врьхь Никоновца ѹправо ѹ Прѣсьлцѹ на брдѹ пүтемь изнад Црьнїина оү водѹ надно Сеоца право страномь ѹ Прѣтүьско брьдо, 'оү Пѣкь више Воиүа оү Крков виноградь право ѹ Водищицѹ оү Мѥли оү Багрннь слапь оү виноградь, оү Ieвь кршь, оү Гриднѹ посрѣдь Юрашиа оү Вѣлики крьшь надно иза Новїехь вратаа, право прѣко Глоди оү врьхь Барѣ, пакн потокомь иза Үвилаць оү рїекѹ, оү Врьүелнию, пакн низь водѹ низь Морауѹ оү Грьломѣће:

И пакн да се зна црьковнаа землꙗ оү Горной ѡба полꙗ и долие и горние и Ꙁаградаць и на рьть Блатища Рнѣнна нива границе до брьда и Рѫвин свѣ и Црѣмтища. И пакн да се зна на Лѥшнию црковнаа землꙗ, поле свѣ и Ꙁапрѣкорие свѣ, и пакн що е извание землие оү

---

[1] Гласник 43. с. 59.

[2] Черногор. и славян. земли с. 119.

послѣд врѣме прикѹплѣно, проигѹмень Стефань приложи землю оу Серогощѹ, а (оть) дрѹги людїи кѹписмо: и Любитиħе кѹписмо ѹ свїехь Равиѩна: Тогда правѣщѹ кирь Паисею патрїярхѹ прѣстоломь вьсе срьбскые земли и митрополитѹ Херцеговскомь кїрь Лоигинѹ. и кїрь Паїсею митрополитѹ Бѹдимлѩнскомь — И стго мѣста сего їгѹмень кїрь Анѳонїю їрмонахѹ свѣтлѣиши патрїархь сь митрополїти и їгѹменомь и сьборомь стго монастира вьси сьборно рѣше: аще кто ѡбрещеть се їгѹмень или проїгѹмень или любо кто продати или пременити. или ѿинмити ѿ сїнхь выше реченнїнхь бащїнь такови имать сѹдь себе сьтворити и сь прьвими законопрестѹпнїнци причьстьти се ѿ више реченїнхь бащниахь тако гпоствѹющнмь бысть по сїнхь же сы сщенны сьборь завѣща тако быти. В лѣто ҂з. р. м. и. а ѿ ржадства хва а. х. л. ѳ. крѹг сл и лоѹче д.“

У ривници на Цетињу:

2. Дарак (ваздух) свилен; на сриједи образ Вазнесења; ниже распетије Христово; а на угловима 4 јеванђелиста.

Све су слике вевене свилом различне боје и златом весма умјетно. По дну овај запис:

„Сїи стыи и бжтвныи аерь монастыра Милешеве хрм Вьзьнесенїе хво стго Сави срьбскаго арьхїепскпа. Семѹ бы ктрь Гаврииль, Аиħа, Илиа, и о семь трѹди се Мардарие иеромонахь.

Вь лѣто ҂з р ѯ и (= 7168 = 1660).“

3. Крст окован сребром владике црногорскога Руфима **҂з р м и** (7148 = 1640.)

---

4. „**Родословь светїнхь срьбскыихь господь**“ у Хиландару. Писан у Милешеву 1553. г.

Кад сам приређивао за штампу „Хиландарске старине“,[1] нијесам га споменуо, јер је запис из њега био ватурен међу артијама, те сам га доцније нашао.

Кад сам био у Хиландару 1882. г, нијесам имао при руци Даничићево издање, да га упоредим; исписавши му завршетак, види се да је само садржином једнак с њим. Нема сумње, да је преписан из Данилова „Родослова“ с правописом Константина философа, и ако преписивач вели „съписа се“ и т. д.

Овај је старији од сва три, које је Даничић употријебио у својему издању. Може бити, да су оба Карловачка преписани из онога у Хиландару преокренуто на садашњи црквено-словенски језик.

---

[1] Гласник 56.

Завршетак:

„Сїи же светїи и чьстнїи и прѣподобнїи съборь бысть оу Пекы оу патрїархїи лѣто ҂ѕ. ѿ. п. д. (= 6884 = 1376), мѣсеца октомврїа г. дьнь на паметь свещеномоучєника Дїонисїа ареопагита.“

Запис на крају:

„Съниса се сїа божьственаа книга глаголюеми родословь светїихь срьбскыихь господь. съниса се въ лѣто ҂з ѯ а (= 7061 = 1553). Въ храмѣ светаго Възнесенїа господа Бога и спаса нашего Ісуса Христа идѣже почиваюсть светые и чьстные мощи, иже въ свѣтыхь отца нашего прьваго архїепископа Савы срьбскаго. троудомь и настоанїємь раба божїа проїгумена Никанора їеромонаха, и старца Нектарїа. и приложише ю оу светую горѹ, храмоу прѣсвѣтѣи владычице наше богородыце и присно дѣвы Марїє, иже юсть Въходь юе въ светаа светыихь монастырѹ глаголюемомоу Хиландарѹ. и аще кто дрьзнеть отьменити сию вышеречєнноую книгоу оть светаго монастира, любо каковаго чина боудеть. таковыи да боудеть проклеть оть Бога нашего Ісуса Христа и прѣчистые его матере и да поразить его сила чьстнаго и животворещего креста и да боудет причестникь Іоудѣ прѣдателю господню. и съ онѣмыи иже рѣше възми възми и распни его. и паки преподобныи и богоносныи отци наши Сумеѡнь и свѣтитель Сава да моу боудеть въ мѣсто помощи съпьрницы на праведнимь и неоумитнѣнимь соудѣ. и въ час страшнаго испитанїа, да оулишен боудеть чести изьбраннынхь иже получише прѣподобие поживши о Христѣ Ісусѣ господи нашемь. аминь“.[1]

---

5. У типикарници св. Саве у Караји минеј за декембар на хартији писан у Студеници:

„Сїи мѣсеци написани быше домоу прѣсветыю богороднице Стоуденичьскыю великыю лавры светаго Симеѡна потроуждениїємь и всесрьдьчьнымь поспѣшеннюемь великаго архимандрита игоумена Никодима“.

6. Служабник штампан у Млецима: „Божидар Вуковик оть Гюрик. Труди се ѡ сем Пахомию оть Црнїє горе год. оть Христа а ф н д (1554) у Бнециех“.

7. Триод штампан у Млецима а ф ѯ а (1561).

8. Минеј за јун на хартији. Писан по запов. „Кир Герасима архиепископа Пекскаго ҂з п д (= 7084 = 1576)“.

9. Служабник штампан у Млецима 1551. г.

---

[1] Скраћенице сам исписивао попуњене. Друго је све, као у изворнику.

10. Зборник штампан у Млецима ҂з г (= 7003 = 1495) при Вавиле, најстарији штампан, за који се до сада зна.

11. Минеј за септамбар (у Хиландару) штампан у Млецима ҂з м д (= 7044 = 1536) „Труди се монах Іеродіакон Мωѵсе“ из манастира Дечена, родом из Будимља близу манастира Шудикова.

Овај исти ђакон трудио се је и над Зборником такођер у Млецима 1538. г.

12. Јеванђеље на хартији (у Хиландару) с бугаризмима; шаре и натписи са златом. Приложио га Григорие митрополить рашки ҂з с л ѳ (= 7230 = 1731.)

13. Игумански сто у саборној цркви хиландарској:

„Сїи столь сътвωри митрополить босански кѵрь Ісаїа злато ҂з р м г (= 7143 = 1635) при игумене Филимоне“.

14. Десна пијевница од ораховине ишарана седефом. Платио Васије митрополит Темишварски 1688“.[1]

---

15. Запис на полеђини једне старе иконице, која се чува у олтару хиландарске саборне цркве. Нема године;[2] али се по језику и правопису може рећи да је с краја 14 вијека.

„† Малије иконе иь велик дарь имоущи, прѣстыи ωбразь влчици и преѹтние бгомтере. ихже велик и сть моужь дарова младомоу

[1] И ове сам записе исписао, кад сам био у Светој Гори 1882. г. Али су међу артијама били затурани, те их нијесам могао штампати с осталијем у „Хиланд. Старинама“.

[2] Овај ми је запис с још неколика послао доброхотно Високопреосвештени г. митрополит српски Михаило из Хиландара 1883. г., које овдје увршћујем, на чему сам му врло захвалан. Кад сам био у Хиландару 1882. г. ради хиландарских посала, узгред сам прикупио неке књиж. старине и штампао их у „Гласнику“ 56. Али с краткоће времена и других посала нијесам могао све прегледати и, како сам желио, прикупити. У једному од овијех записа спомиње се српски патријарах Јелисије, за којега се до сада није знало. Пада у очи, што је тога истога времена био на Пећском патријар. пријестолу Паисија. Та сумња потакла ме је, те сам набавио нов тачан пријепис изнад врата хиландарске трапезарије, у којему стоји: „Илисей“. Сада је јасно, да је то погрјешно записано, а ваља читати: Паисеи. — Из другога се записа дознаје за једнога српскога новог свеца до сада незнана. — Прилажем овдје онако, како сам их примио.

младенцоу Оуглеши Деспотовикю югоже и неоскврьньша се младьхта прѣставише въ вѣчнию обители тѣло же гробоу преда се егоже изделаше нрѣоци престоупленина ради.

✝ Сподоби же влдко хрте и ти о преѵтаа бгомти и мене окаяниноую всегда о исходѣ дше моюе скрьбѣти егоже оузрѣхъ на рождших ме и на рожденномь о мене младенцу югоже жалость непрѣстанно горить вь срдци моюмь обнчаюмь мтрнимь побѣждаюма“.

16. Запис над вратима унутра хиландарске опште трпезарије. Види напомену на ст. 130.

„**Благоволенїемъ отца, и поспѣшенїемъ сина, и съвр'шенїемъ пресвтаго дха. обнови се и пописа се сїа трапезарїа повелѣнїемъ отьць и братїй, и всего собора хилендарскаго. при отцу Ігумену кирь Іларїону Єромонахоу трудомъ же и накладомъ малѣйшаго и худаго во иноцѣхъ; оубогаго въ добродѣтелей; богатаго во гресѣхъ, реку же Геωргїа Зографа Митрофановича. трудиви се о семъ дѣлу въ лѣту ҂з. р. л. (= 7130 = 1622). И сьврши се мѣсеца ноемврїа ѕı (16) день. тогда содержащу прѣстоль сербских земль архїепископу кирь Єлисею. Греческое же скиптро (sic) прѣдержащу великому султану мустафе ⁘ рьци ослнименит (?) Вѣчнаа паметъ смиреному старцу Митрофану преставльшему сѧ вь лето ҂з. р. к. ѳ. (=7129 = 1621).**“

17. Запис на икони светога Рафаила, која се чува у олтару хиландарске саборне цркве:

„**Сей святый Рафаил родомъ Сербинъ священоинокъ хиландарскїй, на таксидъ послан на монастырское послушанїе у Банатъ и тамо преставися, и прослави его Богъ даръ чудотворенїе оть честныхъ его мощей приходящимъ къ нему съ вѣрою**“. — Нема године.

18. Запис на цистерни с десне стране саборне цркве хиландарске:

„**Сїю истерну** (тако) **согради протосинггелъ сербскїа патрїаршїй кирь Висарїонъ за свою душу при Ігумену кирь Геωргїю Єромонаху, вь лѣто ҂з. р. в.** (= 7102 = 1544).“[1]

19. Запис на вратима опште трпезарије:

„**Сьградише се врата сїа при игумену Филимону Єромонаху маздовъзданїемъ Гаврїилъ Єромонах въ лѣто ҂з р м** (= 7140 = 1632).“

20. Запис на једноме столу пред црквом св. Димитрија:

„**Сей столь сьгради се во славу Богу небесному въ лѣто ҂з р г** (= 7103 = 1595) **при блаженому игумену и архимандриту кирь**

[1] Ја сам био прибиљежио само име и годину, те се не подудара с овом. У мене је ҂з р ч (= 7190 = 1682).

*

Григорію Єромонахꙋ да мꙋ є на здравіе и спасеніе са всеми братіами. аминъ".

21. Запис на вратима друге паперте у саборној цркви:

„Въ лѣто ҂з р м и (= 7148 = 1640) сіа врата соградише се при игꙋменꙋ кѵр Θеωдосію Єромонахꙋ иже и Θиторъ бысть".

22. Запис на боници:

„Въ лѣто ҂з р н д (= 7154 = 1646) при игꙋменꙋ кѵрь Θеωдосію".

23. Запис у камену на дохијарници:

„Въ лѣто ҂з р ѯ (= 7160 = 1652) поновисѧ игꙋменаріа при Ігꙋменꙋ Викторꙋ."

24. Запис на зиду више врата у црквици св. Јована претече у Пиргу:

„✝ Изволеніемъ отца и поспѣшеніемъ сына и совршеніемъ свѧтаго дꙋха сый Пиргъ свѧтаго Саввы обнови митрополитъ Белиградски кѵръ хаџи Симеонъ при игѵменꙋ Гавріилꙋ лѣто ҂з р л[1] (= 7130 = 1622). Паки послѣжде тогожде митрополіть хаџи кѵръ Симеонъ и писа се и ꙋкраси сей храмъ свѧтаго Предтече Іоанна при игꙋменꙋ Симеонꙋ Єромонахꙋ въ лѣто ҂з р л в (= 7132 = 1624)".

---

[1] Година је врло не читко записана. И послије дугог обртања, прочитао сам је, као што је горе. Написана је тако, да би се могло читати: 7170 (= 1662).

Izvodi za jugoslavensku poviest iz dnevnika Marina ml. Sanuda za g. 1526—1533.

UREDIO DR. FRANJO RAČKI.

(Nastavak. Vidi Starine XV, 180. XVI, 130—208.)

A dì 22 **Aprile** 1532. Da Udene di S. Tomà Contarini, locotenente di la Patria di Friul, di 16. riceute a di 19. April. Hessendo zonto in questa città uno Jiacomo Visentin, venuto di Lubiana, et mandato per lui, li dimandai: qual era di novo, disse: el zonse li in Lubiana uno capetanio nominato Mr. Zuam Cocianar, electo dal re di Romani, li andò in contro il vescovo di Lubiana con tutta la nobiltà in gran numero di persone; disse era l' ambassador dil ditto re, che andava al Turcho. Item zonse de quì Nicolo Busom, qual è di questa terra, et provisionato dal re di Romani per inzegner, habita in Trieste, et dimandato di novo, disse, esser venute lettere da Ragusi di primo, che avvisava, il Turcho si dovea partir di Costantinopoli, e andar a la volta di Vngaria; et che tutti questi paesi sono in grandissima trepidazione, et fin hora è stà fatte poche provvision, et che inteso questo spazione una posta al ditto re: dubitano, Turchi non vadino in Cragno, et in Histria, per esser avisati, chel farà tre campi per far ditta impresa. Questui va a Viena alla fortification, di dove se parti zà mesi otto, domandato come era fortificata, disse: la non era fortificata, le mure mal sufficiente, fatto li terragii dentro, e di fuora, et si ben le mure fusseno per terra, non li faria gran danno, et era stà da principio a cavar le fosse molto larghe, e profonde, et haveano trovato l' acqua, che resorzea. Disse: l' imperator, et il re preditto ha ordinà, tutte le zente si prepari et siano in ordine. Il Turcho uol venir in persona et l' imperator etiam lui vol esser in persona a quel conflitto; ma li soi consieri son di altra opinion. Il re di Romani andava in Boemia, perchè Bohemia li ha fatto grandissime profferte di darli soccorso. Ozi è capità de qui Mr. Gasparo fiol de Mr. Antonio de Lubiana, vien de Goritia, et li ho parlato: dice, che Zuane Cocianer è sta fatto capitanio zeneral dil Haustria, Stiria, Carinthia, Tirol, Echadombraz (sic) per il re di Romani per l' impresa di Turchi alli confini di Germania, et qual capitanio dia andar in Transilvania. Dubitano, che Turchi non vadino de li questi paesi; dice, hanno provvisto dar a S. Michiel raines 200 m., e che ditto capitano avrà un grande exercito di le terre 1532

1532. franche. Si ha nova certa, esser zonti da 20 m. Turchi a Belgrado, et menano gran numero di gambelli cargi de molti sachi di Gotom; et disse esser sta fatto ambassadori di l' imperator quattro al Turco: Mr. Joseph Lamberger governador dil re di Romani, un Visentin fuoruscito chiamato il conte Nogarola, il qual prima fo destinato et era a Lubiana et do altri conti Todeschi; ma si stima non anderà, et mandono per avanti per il salvo conduto, et stetteno molto li messi a ritornar; et chel Bassà di Bossina li rispose, haver lui autorità di far ditto salvocondutto fino in Varhbosam, et che loro ambassadori non si hanno fidati. Scrive, hessendo sta io richiesto da Gasparo Baldegara, qual è bandito da le terre nostre, di volermi parlar, li feci salvo condutto per do giorni, il quale provisionato a Maram, et venuto mi ha ditto esser stato a una dieta fatta in Gorizia, et che quelli voleva si tolesse legnami di Rovere appresso Goritia in uno bosco taiati per l' arsenal, ma poi mutono opinion, et che il capitanio di Maram ha fatto taiar 2000 legni in quelli boschi, et si continua a taiar per commission dil re, qual li ha commesso, che fazi un modello di galia, et ne vol far fare 12 galie a Maram, et x a Trieste con il conseio dil Vituri, e a so requisition se dia far, ma non sa a che effetto; il qual Gasparo si ha dolesto molto dil suo caxo etc. L. LVI, c. 31—32.

A dì **22 ditto.** Da Udene del locotenente di 20. riceuute ali 22. E venuti qui molti delle ville di sopra, dicendo haver sentito molti colpi di artellaria a Goritia e Gradisca trazer; et che Turchi erano corsi a quelle bande; unde per certificharmi mandai uno de li ritornato dice, è vero il trazer, et anno questo ordene, quando senteno trar di sopra che anche lora trazino, per far redur le robe di quelli sta dì fuora, nelle fortezze; et che di li non era moto alcuno, ma si tien di sopra ha corso Turchi, come molte volte fanno. Tutti questi vicini stanno in gran spavento. LVI, 34.

Ad 22 **Aprilis.** Di Spalato di S. Lunardo Bolani, conte e capitanio di x April, ricevute a di 23 dito. Ozi x dil istante gionse in questa terra con bona compagnia Nicolo Querini, fo di Vincivera, dragoman dil rev. Alvise Griti, e mi porto letere da Constantinopoli dil orator Zen. Scrive, venir costui per tuor il possesso di Clissa e territorio e di Poliza per la concession, li fece il re Zuane, confirmata dal Gran Signor Turcho, perho non dagi vituarie ni favor alcuno al conte Piero Crusich, il qual mi disse havea hauto il possesso de Poliza. Et dimandato dile cose di Constantinopoli dise: al suo partir da Constantinopoli erano in hordine 150 vele; et si scrivea zurme per armar fino al numero di 300 vele per andar al impresa di Cicilia, et ezercito potentissimo ala impresa di Hongaria, et havea fato preparar da 600 falconeti per l'armata e per il campo da terra. LVI, 34.

Ad 22 **Aprilis 1532.** Di S. Zuam Diedo, proueditor zeneral in Dalmatia, date a Spalato adi 6. April, ricevute adi 13 ditto. Scrive: adi 4. Marzo gionse il commesso dil reverendo Gritti im Poliza, et

aue il possesso dil tutto. Adi 3 zonse a la fortezza di Salona un 1532.
capi con cavali e fanti 300 con fama venir per custodir quella fortezza. Ozi li ditti hanno corso sotto Clissa et preso anime xxx, che erano in campagna et animali grossi et menuti, tra li qual da cai x. erano di questo territorio, et per il modo l' ha tenuto tutto e sta restituito. LVI, 34.

Da Spalato di S. Lunardo Bolani, conte e capitanio, di . . . Di questo fo letere et ne erra drizate ali cai di x, fo mandato per S. Nicolo di Prioli cao di x, era a cha di Ms. Polo Capello procurator, qual vene a palazo dal serenissimo, aperse le letere, fo mandate a lezer al coleio, e che Clisani a tolto termine zorni xx a rendersi. LVI, 37.

Ad 25 **Aprilis** 1532. De poi disnar li savij si reduseno a consultar di risponder a Spalato ala proposta fata per Nicolo Querini, comesso dil rev. d. Alvize Griti, rechiede alcune cose et ducati 500 et aiuto a tuor Clisa etc. iusta la letera scrita ali cai di x; e terminorono scriverli per il conseio di x con la zonta doman e darli la negativa di tutto . . LVI, 38.

Ad 26 **Aprilis**. Da poi disnar fo conseio di x con la zonta per scriver a Spalato, et proposto di scriver fu disputation dicendo alcuni: e materia di Pregadi e non di conseio di x; e cussi fu posto di venir con la materia in Pregadi, et lezere la letera et per quello risponderli. LVI, 38.

Ad 27 **Aprilis** 1532. Da Ratisbona di oratori nostri di 18, riceuute adi 26. April: hora vedendo questi la dieta senza risolutiom ancora andar in longo . . (Ommissis). Il re di Romani fa una dieta questo san Zorzi proximo in Strigonia; e il re Zuane ne fa un altra a posta per disturbar quel Rachos de Vngari, et a quella de Strigonia. Fer. *(Ferdinando)* manda uno conte Alexio Tors barom di principali di Hongaria . . LVI, 42 . .

Ad 27 **Aprilis** 1532. Copia di la lettera da Ragusi al proveditor dil armada. Magnifice et Clarissime Domine, semper honorande! Habbiamo per bona via advisi, come el Corsaro Iudeo e in ordine in compagnia de Cazadiavoli con velle xx fra galie et fuste, expedite di gran quantità di panaticha, et fornito di ogni altra cosa necessaria a qual se voglia impresa, et come ditto Iudeo et Cazadiavoli minaziano intrar in colfo con animo di far male a più poter et vendicarsi di le injurie, qual dice altre volte haver ricevute in colfo. El qual adviso cognossendo esser di grandissima importantia e per non manchar ponto di la observantia, habbiamo verso la illustrissima Signoria, azio di tale gente di male affar ala sprovista non riceva qualche manchamento, havemo voluto notificharlo a V. M. azio a tale incursione possa obviare, secondo meglio gli parera, facendoli intender, che secondo dicti auisi a noi dati dil armata morescha douea intrar in queste aque per tutto lo meze di febraro proximo passato; et questo auiso habbiamo per una persona a noi notissima

1532. e digna di fede, quale si trova in captivita de li ditti, e fa loro progressi et intendando altro di momento faremo V. M. ne sia advisata, quali resti felicissima. Data in Ragusi die xxi martij 1532. Sottoscrita: Rector et consilium Ragusie. *A tergo:* Magnifico et clarissimo Domino Prouisori Classis Illustrissimi Dominij Venetiarum. LVI, 40.

Ad 27 **Aprilis**. Da Constantinopoli di S. Piero Zen, orator e vice baylo, di 21 Marzo, riceuute adi 25 April. Da poi le ultime mie di 5. non e innouato piu il campo e per ussir adi 12 april cussi ragionano armata se va ponendo ad ordine gia galie 52 tra bastarde e sotil sono in aqua palmate, et sollecitano far presto galie xx per mandarle a Rhodi sotto il fratello di Curtogoli per le noue aute dil galion e galie in Arzipelago, poi ussira il Capitanio con le altri. Si stima al tutto hauerano 100, e più l'armata di Barbarossa da vele 60 insuso, et le cose se solicitano sopra questi tempi e questa armata sara benissimo in ordine de artillarie e bombarde. Tutte le sotil hauerano pezi da 30, le bastarde da 100, poi falconeti in ogni canto oltra alcune petrare. El capitano e nudo de ogni praticha, mai fu in mar, gentil persona e di la sua vita valentissimo, cugnato dil magnifico Imbraim, et fu miralem, et per tal rispetto ha gran fauor. Patroni sono quelli che tochano el fiascheto e fanno l' officio di comito. Di officiali non hanno cosa che bona sia. Le zurme hanno salvo l' arco e certi dardi, e poi di questi legni, che chiamano palli di ferro, con la sua simitara, ne hanno altra arme. E tutta zente greza, li patroni di li bastarde hanno aspri x al di, di le sotil aspri 8, di le fuste aspri 6, hanno copia di biscoti, le zurme aspri 500 per tutto il viazo; ne tochano piu danari, se non se vadagnano, di vele et sartie molto mal ad ordine solicitano molto queste xx galie, e tardano per manchamento, doue habinno a ferir questi non hanno ancor fondati li pensieri soi; ma credo, dove la fortuna li mostrera miglior vista, li si ponzerano. L'è venuto qui da me Do. Zuam Francesco Justiniam, mi ha ditto: questo capitano mai lo lassa, non sta horra senza lui o in arsenale o a le fucine di le artillarie. Il Bassa volea, al tutto l' andasse con queste prime xx galie a Rhodi; lui dice averli risposte, non voler rispetto di questi soi capitanij; Curtogali li ha parlato dicendoli: non habbi rispetto, tutti semo obedienti al gran Signor, e che contra el suo voler forzato convenira andar col capitanio, e li ha promesso gran cose. Lui non voria andar dicendo: e bon christiano, amator di la sua fede, e pensa li contrarij cercha li principi christiani, e quello che dirano li populi, li quali non sanno come pasano le cose, ma e sforzato convenir andar. Io laudai e li dissi, chel tochaua bene. Tornato poi disse: son ne le sue man, non posso far altrimenti, non li puti parlar et dir altro; concludo: Idio sia quello che illumini l' animo vostro, siamo in pace con questo Signor, desideramo ogni suo ben, come sapete sete venitiano e nobile e per le virtù vostre tenite bon nome, pensate quello dirano li emuli vostri e li amici. Disse: cognosse il tutto,

ma la forza non cognosse la raxom. Poi li dissi di le cose de India, che sara, disse: havemo parlato questo e il tempo di tuor x nave di quelle, ne capitorno e acompagnate con larmata tirarme fuor dil stretto di Zibilterra, e andar a quella impresa. Li dissi: avertì a le nave nostre, non le impedisti in queste e quelle messe per qui e per altri viazi. Poi di la condition dil armata disse, quasi quello di sopra e scritto; e di più, chel capitano mena pedoni. Dissi: qual impresa torra? rispose, non lo sanno loro medemi certo sopra le cose del imperator e dil Papa e non de altri; e qualche pensier di andar a *Segna* per dar favor per quella via al impresa di Vienna, e cussi sono sta consigliati. Li dissi: non e possibile li si metti armata in quel Quarner, saria pericolo grande. Rispose: dite il vero, sonno zanze, fara danno in Sicilia e Puia, e forsi in riviera di Zenoa, e quella spiaza romana, e doue miglio li mostrara la fortuna, e secondo li capitani corsarij li saperano ben persuader; in ogni canto cussi si ragiona. Questi pensano non hauer scontro, non havendo l' imperator favor cha altri cha dil Papa. Tengono il re di Franza et il re de Ingalterra per lhoro, et di la Signoria nostra non parlano altramente, che come de se medesimi. Doman bei capitano fu del Suffi rebello, e favorito da queste parte de qui adi 8 dil instante parti molto honoratamente, acompagnato con il stendardo di sanzacho passo sopra Anatolia, va a la volta di Diarbech con animo di voler intrar in la Signoria, che tien Seresbei, la qual possede come beni proprij che vanno di herede in herede; e questi voleno, che questo Domanbei habbia sotto di se quel paese per esser sopra il confin di Tauris, et perche il paese e forte, e dubitano de difficulta, perho hanno comandato al Sanzacho di Aleppo, al bilarbei di la Caramania, a quel di Maraso e al bilarbei di Diforbech, e a tutti quelli Sanzachi, che tutti vadino a darli ajuto, e li danno 500 Janizari; per il che e sta fatta de li grande provision di vituarie et in tanta abondantia, che è fama, questo Signor vadi a quella impresa, e il sophi per spie lo crede; si ha per spie, chel sophi manda soi oratori; e questi ha certo aviso. Si tien, questi non leverano de qui fino la profetione dil aviso dil campo, che si acertava, el biglarbei di la Grecia con stendardo dovea levar a li xv. di marzo e non e levato e lui non lo sa quando. Un mio amico mi ha fatto intender, come per spie hanno, che l' arziducha ha messo gran gravezze a li soi subditi, li quali con cative parole si rendono dificili a pagar; e perche si dice, vien quì soi oratori, esso Baylo li disse, senza salvo conduto, lui rispose: se lo domanderano, potria esser lo havegeno; le cose vanno cussi atorno fra quelli che simil cose pratichano. Questa letera erra tutta in zifra. LVI, 40. 1532.

Dil dito di 24. marzo ricevute ut supra. Poi scrita mi e sta fatto intender, li oratori dil Soffi erano gionti al Tochato, giornate cercha xx lontan de qui, e sta mandato a incontrarli con li danari per le spese dil camin, et si aspetano con grande piacer da questi, li quali non leverano se prima non si adatino queste cose. Ho auto aviso, le fuste andavano per Barbarossa, erano ancora a queste bande, si

1532. crede sarano tarde fato il comandamento dil armar nove, ussirano de qui, et con quelle 8 dil Moro e queste di Gallipoli in compagnia di 84 galie, di le qual xx sarano bastarde. El Justiniam va certo sopra il armata. Il reverendo Gritti già giorni x parti di Andernopoli, si tiene sia gionto in Valachia. Di le robe di la caravana robata ho auto aspri 23 m., 6. verge doro, una simitara et altre frasche, restano de anelli, fra li qualli un bel diamante. Le cose di Mori con Damaschini si meterano a fine. Mando il mandato di 500 mi era di saluitrij, et etiam traduto in vulgaro li comandamenti di Molini di Scardona per Sibinico et per Antivari et Dulcigno li avero. L' è intravenuto un gran caxo alli xxi. che dormendo el Biglarbei di la Grecia da alcuni soi schiavi lo scoporono e sono sta presi, uno si dice esser todesco et giovane et do altri Albanesi. Non e sta deliberato, chi dia esser Beglarbei; si crede restera nel Bassa. Ho mandato a la Porta per haver li comandamenti, et per questo intrigo non si pote averli, li qual e fati resta a signarli, ma li havero a questa altra Porta, che sarano le feste di Pasqua. Li rectori di Antivari e Dulzigno hanno fatto richiamo di quel Sanzacho di Scutari, el comandamento e sta ordinato, e lo mandara al Sanzacho di Bossina; el suo Prothogiero mi ha ditto, a tirato le fuste di Obrovazo in terra, e fatto che non le potrano armar e molto scusa Morat Vayvoda. LVI, 40—41.

A di **27 ditto**. Da Sibenico di S. Bernardo Balbi di 14, riceute adi 27. Adi ultimo Marzo zonze de li il nontio dil re Zuanne dno. Antonio Vrantio, preposito di Buda vecchia, stato al papa, et li portò lettere nostre di 7. al qual li fe bona ciera; et di 12. parti, et pre Zorzi abbate l' accompagnoe fino ali confini e lo ricomanda a Murath, so fradello, che lo trovò a campo da Pivo, e lo mandò con scorta dal Bassà. Questo Murath e il Basà sono in travagli per convegnir restituir li captivi, et robe depredate a Anconitani. Per una staffeta, venuta da Costantinopoli, parti adi 27. Marzo, si ha, il Bassa Beyram quarto esser sta amazato da li soi schiavi, molti di loro è sta presi, e tirati a coda di cavallo et squartati, e che il Signor per tal caso era tutto sopra di se, nè si sà certo sil cavalcherà con lo exercito, o non. LVI, 43.

Adi **27 Aprile 1532**. Da Sibenico di S. Bernardo Balbi conte e capitanio di 8 Aprile, riceute a di 17 dito. In questa hora e zonto de qui il rdo. Abate Pre Zorzi, parti a di primo da Clisino; referisse, che essendo per passar in Bossina li vene uno messo dil mco. Murath suo fradello a dirli l' aspetasse de lì, dove è stato molti zorni. Et poi a dì 4 el vene, il qual avea grato di la balia hauta per la Signoria nostra; et concluse, che a li di passati haueano hauto stafette di la Porta per star preparati; ma non sapeano che viazo ni da terra ni da mar, dicendo chel pensa, che questo anno non sia altro. E disse: hessendo ti el tuo conte lo intenderite primo di altri (disse era sta molto rebufato, et cussi el bassa dal gran Signor per le fuste di Obrovazzo). Li oratori dil re Ferdinando an-

davano a Constantinopoli; li fo fato per il bassa dila Bossina salvo conduto, volendo darli il passo, ma non haueano voluto fidarsi. E hanno mandato una stafeta a la Porta per haverlo dal Signor di andar e tornar; et erano retirati con li cariagi a li confini aspettando la resolutione dil salvo conduto dala Porta. LVI, 43. 1532.

Adi 27 **Aprile** 1532. Dil ditto di 15, riceute a di ditto per via di Scardona, dove è il magn. Murath chiehaia, si ha, che a di 12 dil instante corseno molti cavalli a questi lochi, confini al gran Signor, sopra S(T)enina, dove hanno depredato molti animali, e questi conduti in Croatia insieme con alcuni morlachi. Per il che esso Murath e Turchi sono molto sdegnati. Dilo esercito et armata nulla si ha, solum tutti stanno preparati; judicano l'armata andara ala volta di Malta, et havia fato capitanio dil armata Aiax bassa. LVI, 43.

Adi 27 **Aprile** 1532. Fu posto per li Savii tutti armar x galie in Dalmatia in li lochi notadi di soto; e sia scripto a li rectori, mandano de qui li soracomiti a tuor le galie, ut im parte. E dove si armano: a Cao d'Istria una, Veia, Cherso e Ossero una, a Sibenico una, a Spalato una, Zara do, Curzola una, Liesna una, Cataro una. LVI, 44.

Dil dito di 29 **April**. L'amico non è in questa terra, fin zorni x. sarà de qui, al presente è venuto un mio amicissimo, qual me dice, che Venerdi da mattina fevano le mostre di cernede a Malborgetto et la Trevesa; e che intendeva, si fevano anche in li lochi circumvicini; più oltra è venuto uno da Staier, qual dice, non haver inteso, che Turchi siano gionti in Ongaria, ma che se ragionava, che in Belgrado era duplicata la guarda per approssimarse il fin della tregua, che è a San Zorzi; et chel Gritti era gionto a Buda, e quasi governava quel contorno. Altro per hora non se intende. LVI, 60.

A di 30 **April**. Di Ratisbona alli 17 di April 1532 al Sir Duca di Ferrara: la maesta Cesarea dapoi lessersi rivalsa . . . (Ommissis). In Strigonia si fa una dieta per li Ongari dil paese, che tiene il Ser. re di Romani, et in Pest se ne fa una per quelli di la parte dil vajvoda. Questa mattina dovea partir di quà il vescovo di Jesi, che a questi di fu mandato qui da nostro Signor, et un gentilomo di la cesarea Maestà, che si tenea seria D. Petro de la Cueva, et uno di quelli dil re di Romani, per esser presente ala dieta di Strigonia unitamente, et il vescovo di Jesi poi, et l'homo di la Maestà cesarea devono trovarsi anche in quella dil vajvoda. Piaccia a nostro Signor Dio, che partorisca quell' andata loro qualche buon frutto. LVI, 48.

A di 30 **Aprile** 1532. Da Sibenico di Sr. Bernardo Balbi conte e capitanio di 22 Aprile, riceute a di ultimo ditto. Come a di 18 aue letere dal Dasdar di Scardona, che si duol, che certi tristi con una barcha la note andarno sotto il castello di Vellim, e depredorno tutto uno casal de soi morlachi, prese do fradelli, uno nepote, una dona,

1532. un altra amazorno; et mando uno di quelli, che fu presi, et scapolato, pregandomi fazi bona provision. Unde per visinar ben con ditti Turchi quello morlacho examinai. Disse: il Sabato santo esser venuti do morlachi fugiti da Fiume con 14 homeni incogniti con barche a una porta per mezo lo mortaro; e smontati andono al casal di morlachi, e li comessono tal deliti; et nomina in quelli do nostri subditi da Velim; e non crede sia vero; pur scrive: zercherò averli nelle man. Et par, questo Dasdar el magn. Murath voleno di questo dar notitia a la Porta. E ben scriver la cosa al orator Zen, et faria, che a Zara, Arbe, Veia e Nona, che a li passi ditti morlachi non fusseno lassati passar, et fuseno presi; tamen si remete al sapiente voler di la Signoria nostra. LVI, 47.

A di 3 **Maggio**. Di Cividal di Friul di S. M. Grimani proveditor di 29 April, riceute adi 3. Ozi a me e venuto una persona degna di fede, e mi ha ditto, che M. Nicolò da la Torre, capitano di Gradischa, nelli passati giorni ando a Lubiana, e fatte alcune cernede de contadini e altri soldati con il capitanio Cocianar fece trarne ne li carssi et lochi successivi vicini molte artellarie per veder, se li Turchi, che erano alla Piucha oltre la Lirentia, datoli dal re Ferdinando fesseno movimento alcuno di partita; perche se havesseno dimostrato segno di levarsi, ditto S. Nicolò havea deliberato taiarli a pezi; onde ditti Turchi non essendo mossi dal trarre di le artiglierie, forno lassati in ditto loco, et M. Nicolò ritornò a Gradischa.

A di 3 **Maggio 1532**. Da Traù di Sr. Alvixe Calbo, conte e capitanio, di 6 aprile, receute a di primo Mazo. Io ha hauto heri, che il conte di Spalato havia dato principio a fabrichar Salona. Et li Turchi andorno e li dovendo (?), et e voce per via di Sibenico, che 5000 cavalli dil arziducha havea corso propinquo a quel teritorio et depredato diversi bovi dil Signor Turcho. LVI, 60.

Ad 3 **Maggio**. Da Sibenico di Sr. Bernardo Balbi, conte e capitanio, di 25 Aprile, riceute a di 3 Mazo. Scrive hauer avuto aviso a di XX dil instante: il magn. Murath vayvoda cavalcho verso Chinino, et ho inteso li fa una grande preparatione di molte cavalchature et pedoni. La causa non si sa; si dice per correr in Croatia; altri per taiar certe strade a quelli monti, per dove Coruati potrano venir a so danni, accio cavalchando il suo bassa verso Vienna non li sia facile ali Coruati venir a correr e depredar li subditi dil Signor Turcho. Di novo risona: il gran Signor fata questa luna et il so bayram caualchara con ezercito verso Vienna. Heri ho auto un altra letera da Spalato da dno. Nicolo Quirini gubernator di Poliza. Avisa: il Signor si parti da Constantinopoli per verso Vienna fata la pasqua, che al fin di questa luna et manda la dita lettera. — Ibid.

Ad 3 **Maggio**. Da Traù dil conte preditto di 12 April, riceute a di primo mazo. Avisa, tra Clisani e quelli di Salona è stata trieva con promission 6 giorni avanti farglelo intender. Il comesso dil Gritti ha mandato a dimandar la terra di Clissa justa il mandato dil Gran

Signor e dil re Zuane. Li ha risposto, vuol scriver al suo signor 1532.
conte Piero Crusich, qual è al governo di Posonia; e si tien habbino scritto al re di Romani. Son auisato, Milach vayvoda di Bosina auer rebelato e fugito dal re di Romani con 1000 homeni, e fatoli gran oferta, che come passera il Turcho nel Hongaria, con il suo favor vol far voltar quel regno di Bosina e ruinar il castello di Salona: e li sia taja la testa, sil non fa questo con queli morlachi, i quali, partido sara il bassa, hanno mal animo a Turchi per la graveza noviter messa chiamata il tebs, che insuportabile. E dito vayvoda e sta molto acharezato dal re. A inteso, ditto bassa e Murat chiehaja fanno più numero di cavali poteno, tolendo più li ronzini ali morlachi; e dicono, il Gran Signor ussira questo san Zorzi, e lhoro aspetano ordine, a qual volta debino andar. Scrive, aver hauto letere dal Zen orator nostro a Constantinopoli, favorissi le cose dil Gritti; e cosi, scrive, exequira. *Ibid.*

A di 8 **Maggio** 1532. Da Sibinico vidi letera particular di 2 mazo 1532 scrita per uno franciscano Alberto Sibinzam al rdo. pre. Piero Matisio primicerio di Sibinicho, la qual dice cosi: Eri, che fu a di primo mazo, 4 fuste, si dise di Barbaria, fu alli Azuri e fu scoverte, e feze un poco di danno alle caxe delle robbe; ma le brigate fuzireno; qui era una galia Contarina, videlizet Sr. Domenigo, sula qual montò molti di nostri Sibinzani e ando fuora dil porto, et si trovo con le fuste nostre, una el capitanio Bondimier, et M. Ambroso Contarini. E le sopra dete 4 fuste deteno la caza ale do fuste nostre, le qual do fuste e la galia non pote investir per non esser la fusta Contarina interzada; da poi le fuste de inimici erra quattro benissimo in hordine; i nostri veneno ala terra et quela sera fu ben armato di assai zente, poi la matina al alba si partino, et pocho avanti mezo zorno vedeno 4 velle, et volseno andar ala volta di lhoro, et cusì aprosimati zercha miglia do longi vedeno esser da velle 7, li fu forzo fuor la volta de qui et a hore 19 quelli dil castello hanno visto 7 velle ala volta dila porta di Slarim. Si judicha, siano più velle di Barbaria, credo faranno quello voranno per questi scoglj, benche la magnifica dil conte ha fato intender a tutti, si vardino con quelle debite provisione, li convien; le dite fuste, se disse esser alli Azuri, hanno preso prima la marziliana di Furlanich, che andava oltra con certi mercanti Puiesi, et ha tolto li armisi il resto dile robbe e tutti li homeni menati via, sono carge sina ali spironi; altro non ze. LVI, 61.

A di 10 **Maggio** 1532. Di Sr. Francesco Dandolo capitanio dil colfo, data in galia Antivari a di 25 April, receuta a di 4 mazo: come a Budua trovo tanti homeni, che mancha solum sei a interzarsi; qui ho trova 4 navilij da parti da Brazola apreso Saragosa e zorni 4 patroni. Jacometo da Liesna dice, aver visto fuora di Saragosa galere 4 barbaresche; e da uno schiavo fuzito a inteso, voleno venir in colfo, et esser benisimo armate. A nova di Corfù, il proveditor del armata esser venuto verso il Sasno, a inteso 4 fuste dila Valona za zorni do si atrovano a S. Zuane di Medoa, per il che

1532. esso capitanio non vol andar a Corfù per paura, perche lui e la galia Sagreda non a pan per zorni 4, ne modo di averne, ha tolto stara 300 formento di ditta nave, e a Budoa fara mesurar e far biscoto; poi masenato et andara verso la Puja; il soracomito da Ponte e a Cataro non anchora interzato e lo intertenira con lui; suplicha, a Cataro sia provisto di biscoti e remi 50 et barili 20 di polvere per esser la galia Sagreda inuda di tutte queste cose et io lo socorso. LVI, 67.

A di **10 Maggio 1532.** Da Sibinicho di S. Bernardo Balbi conte e capitanio di 2 Mazo, riceute a di 8 dito: Eri matina fo visto verso lisola di Azuri fuste 4 moresche, qual trovo uno navilio mia 8 in mar di questo loco, e lo preseno et 200 homeni smontorono et depredo; poi andono alle Coronate, scoglio di Zara. Et paso il capitanio dile fuste Bondimier con la conserva Contarina; non molto lontano che venivano qui, fo sequitato da 4 di quele fino a questo porto; et havendo scoperto questo quelli dil castello et hessendo qui la galia sorocomito D. Domenico Contarini, qual erra ben disposto datoli homini volendo unirse con le fuste, ando in bocha dil porto mezo mio, ma la fusta Contarina erra disarmata, e ritornorono tutti 3 qui a hore una di notte, per haver socorso di homini et refreschar le zurme et venendo il giorno ritornar fuora al combater con esse fuste. Hor datoli homeni questa matina parti con le 2 fuste et andati mia x in mar scoperse le 4 fuste, et poi altre 4 che li seguirono drieto, zerchando trapolarli, non parse al capitanio andar più oltra e tornono di qui. Dubito farano prede ali Scoglij; ho scrito per barcha a Zara di questo; e qui atorno tutti se salvi in questa terra. LVI, 71.

Ad **10 Maggio. Da Liesna** di S. Alexandro Badoer conte e proveditor di 3 mazo, riceute a di 8 dito: Questi ozi venuti da Lissa dicono, la sera avanti et ogi haver veduti lontan da terra mia xx una galeota, do fuste e uno bregantin; questo ho etiam per uno bregantim raguseo, qual il patron dice averle vedute, et aver trova sopra Lissa uno navilio di zercha stara 400 afondato cargo de vini, di qual e sta recupera bona parte, e il navilio etiam si recuperera et sara conduto qui, sopra il qual non erra alcuno; si judicha, ditte fuste lhabi preso et sta trova le casse rotte e hanno tolto cosse di pocho imbroio il resto abandonando.

Dil dito di 4, riceute ut supra: per barcha aposta venuta da Lisa ho inteso, le fuste fuzendo aver messo in terra li homini et bruza più caze, menato via assa anime, e parte dile persone fugiteno ala montagna hanno combatuto per do hore continue el campaniel di S. Nicolo; quelli si ha difeso virilmente, morto uno moro e assa feriti, le qual fuste elevate andate ala volta di Bua, scoglio li proximo, dove hanno preso una marziliana grossa. Vanno fazendo quanto danno ponno; io per barcha aposta ho da notizia al capitanio dil colfo, qual se trova ala volta di Cataro scrivendo: mi e soprazonte lettere dil zudexe di Lisa, qual mando incluse, el qual eri lo mandoe

de li con una barcha et provisioni, ha expedito etiam letere alla Braza, dove a inteso esser de li una nostra galia; et per morlachi di morlachia si ha che de li sono do galie nostre, et ha inteso, ditte fuste voler dar uno asalto al borgo di questo locho, ma non dubitemo per esser ben provisti; ben richiede, se li mandi tre barili di polvere. *Ibidem.* 1532.

Da Lisa di Mathio Zucharino, zudexe, di 3 mazo, al proveditor e conte di Liesna: avisa, come zonze li una hora avanti sol a monte et a examinato 2 homini stati in Camusa, qualli hanno visto il tutto; dicono in Lissa le fuste, zoe li homini di quelle, auer bruza la caza di Antonio Pribeie, chi e di Stephano e di Nicolo; altre caze non ha bruza, sacheza tutto fino le serature dile caze, amazato Michiel Marchesich e Andrea Rozanich, ferito a morte la moier de Michiel Ostoich, et menato via uno so puto picolo, menato via Bogdam Ronciezat, Nicolo Repanciach e tutta la fameia di Andrea Bizànich, el puto di Antonio di Mafio, qual ge sta donado. Le fuste e a Buzi la vardia la visto a preso do marciliane, una barcha veniva di Puia, si stima sia la barcha di Antonio Plebeich. Antonio de Mafio e resta in Camusa, cargava il resto dile robe per Liesna. Doman andaro in Camusa a veder il resto; dimanda, se li mandi arme, non posso aver uno cavalo da homo vivente, non e barcha, voria, se li mandase una barcha. *Ibid.*

Dil dito conte di Liesna di 4, riceute a di 8 mazo. Manda letere aute da Ragusi per bregantim aposta con letere da Constantinopoli dil orator Zen. Le fuste hanno fato gran danni sul isola di Lisa, sopra di queste sonno assa turchi dilla Vallona.

Di Sr. Alexandro Bondimier, capitanio dile fuste, date im porto di Sibinico a di 7 mazo, riceute a di 8 dito. Serenissime princeps etc. Heri havendo hauto notitia di uno galiom di Ancona, qual da poi fu cargato di molte merchadantie de diversi merchadanti in ditto locho, si subditi di vostra serenita come di nui valevano ducati (sic) 10 m., el qual lasado ditti merchadanti in tera et patron fugirono via con valuta de ducati 100 m., qual fu visto la note avanti sopra la Incoronata; onde levatomi da Zara provizando me transferi in quelle acque con dno. Ambruoso Contarini, et hessendo zercha mia 4 luntam de ditto locho discopersi le fuste barbaresche (3 di banci 12 et una di 18), per tanto valendome chiarir di quanto mi parea haver visto, presuponendome, fusse troppa arrogantia et presontiom a fuste venir fino a Sibinico; ma zertifichando da quelli pastori dile ixole esser fuste, ut supra, deliberai venir verso Sibinico fanzando intender per quelli scoglij Morter, Trabacho e altri lochi, come venira la lor venuta, di che fui salute di molte anime. Unde ditte fuste se misseno a sequitarme, del che più volte dubitai dila fusta di dno. Ambruoso Contarini per non esser interzada, come per altre mie a vostra Serenita significhai, et quello di continuo penzeva avanti, fino che preveni in bocha dil canal di Sibinicho, dove vidi venir la galia di dno. Domenico Contarini, essendomi gia propinqùe le fuste in getto

1532. de artegliaria, e per non patir qualche danno me voltai a quelle; dove subgionse la notte, et monito da dno. Ambruoso Contarini, che lui non li trovava il modo di poter combater, mi fu forza venir alla terra et darli xx homini a remo et do scapoli, ne zonzesemo alquanti sopra le fuste come per la galia; et dato parte alla notte se levassemo tutti tre, quali volentorosi di far il debito andasemo per ritrovarle, quale erano sopra cao Costa; et aproximandose a ditto locho discoverzissemo fuste 7 et una erra al largo; quale iterum se aviorno verso de nui, dove per il murmurar de ogni uno poi visto lo acreser di altre 4 fuste grosse, etiam dubitandome de altre conserve come se dice esser con questo, mi fu forzo tornar in driedo exortando il mco. conte, che con ogni presteza debbi expedir a la volta dile ixole di Zara; perche si ha hauto per molte vie, esser una compagnia di 18 fuste qui in colpho, azio non predesseno quelli lochi, come hanno fato qui ali Azuri. Io vedero di conzonzermi con quelle 4 galie, qual ancora non sono passate a Zara; et con quelle posendolo esser adrio tentero iterum a trovarme con dite fuste et far quanto son tenuto per obligo ho con vostra Serenità. Mancando il modo non so quello debbo far, solum suplichar quela, che volendomi tenir fuora mi dagi il modo, la possi servir justa il desiderio mio. *Ibid.*

A dì 11 **Maggio** 1532. Su posto per i Sauj dil conseio e T. F. Item una letera a S. Lodovico Bolani conte a Spalato in risposta di soe, non se ingerissa, ma permetti, vadi per il territorio vituarie in Clisa, come da lui ma non per la terra, ne tolte dalli lochi nostri. LVI, 77.

A dì 11 **Maggio** 1532. Da Zara di rectori di 2 marzo, receute a di x. Come hano auto letere dil conte di Sibinico et l' aviso dile fuste, e aver perso uno navilio etc. E fazi intender al capitanio dile fuste, vadi li; qual capitanio eri parti de qui, et ando ala volta di Ancona per certo galione, a tolto roba di merchadanti este via. LVI, 78.

Da Sibinico dil conte di 4, receute a di XI. Come le fuste moresche esta viste a di 3 a Lisa verso Liesna; non sa se siano state solum 4, ma si tien le siano più presto dila Valona cha moresche. A di primo uno povero religioso con persone 4 di qui con una brazera se parti per andar alla volta di S. Andrea di Pelago per coglier certi falconi a nome dil rdmo. Pre Zorzi abate per comandamento dil bassa di Bosina e scontrato nelle fuste esta captivato. Ibid. c. 79.

Da Zara di S. Alvixe Bon conte e S. Vicenzo Zantani capitanio Di 3 receute adi XI mazo. Come havendo hauto letere dal conte di Sibinico e dal capitanio dile fuste, la copia dile qual mandono incluse, et hessendo zonto de qui D. Zuam Batta Justiniam, qual si ha interzado di homini 80 li manchava, ai qual haveano dato uno mocenigo per uno; et e partito questo notte; e va verso Sibinico per unirse con la galia Contarina et le do fuste. Havemo scrito a Pago, Arbe, et Vegia, trovandose galie de li le mandino qui a Zara, fatto intender a queste ixole il tutto, ale qual non e sta fato danno; et

a hore 24 venuto uno nostro citadim venuto da Panetole loco distante dali Azuri mia x dice, fin quel hora non si haueà inteso cosa alcuna dile fuste. LVI, 79. 1532.

Deli diti di 5, receute adi dito. Il sopracomito Justiniam parti de qui, come scriseno, et scontro una barcha con letere dil capitanio dile fuste; lo avisava, tornase adriedo, perche le fuste erano divise in più lochi; scriveno, e zonto etiam dito capitanio dile fuste e la conserva, et ozi a hore xx gionse la galia soracomito D. Zacaria Zantani con solum homini 60, ma non potra interzarsi per la nova venuta, si vol armar de li a ruodolo. Ibid.

Di S. Gregorio Pizamano proveditor zeneral di Dalmatia, date a Zara adi 5, receute adi XI ut supra. Come per la contrarieta di tempi son stato zorni XV a venir, heri sera zonsi de qui, a di 6 partira per Sibinico et exequira li ordeni zercha meter li confini etc. dile fuste; non scrive altro. E fama, le zente turchesche nela Bosina siano per far la impresa di Segna.

A dì 11 **Maggio** 1532. Questa e la copia dila comision dil rdo. Griti mandato in letere dil conte di Spalato di 13 April 1532.

Nos Lodovicus Griti comes perpetuus terre marmarusensis, commendatarius episcopatus agriensis regni Hungarie, dominus civitatis *Segnensis,* castri clisiensis et comunitatis politiensis et consiliarius regius etc. memorie comendamus tenore presentium significantes quibus expedit universis, quod nos considerata sincera fide, probitate et sufficientia magnifici Nicolai Quirini Veneti eisdem de causis motu nostro proprio in generalem administratorem, comissarium, et procuratorem nostrum in castro clisiensi et comunitate policiensi creavimus, ordinavimus et fecimus, dantes et concedentes eidem Nicolao omnimodam potestatem et auctoritatem nomine nostro sumendi possessionem predicti castri clisiensis et dicte comunitatis policiensis, introitus omnes recoliendi, delinquentes puniendi et omnia alia faciendi ac si esset nostra propria persona; mandantes preterea omnibus et singulis officialibus et hominibus dicti castri clisiensis et comunitatis predicte politiensis, quatenus eidem Nicolao, nostro generali administratori, comissario et procuratori in omnibus suis requisitionibus et mandatis pareant, obediant, honorificenter manuteneant et tractent et contrarium minime faciant sub ira et magna indignatione nostra ac pena florenorum duorum milium capiant evitare. In cuius rei testimonium presentem fiere iussimus manu nostra propria subscriptas et nostro sigillo consignatas, presentibus vero perlectis presentata restituatur. Dat. in opido Cyoilo (sic) sub dominatione invictissimi et potentissimi Cesaris Turcarum die secundo mensis marcij anno domino 1532. Subscriptus Ludovicus Griti, gubernator regni Hungarie etc. manu propria. LVI, 80.

A dì 12 **Maggio**. Domenega la mattina venne in collegio l' orator cesareo con il nontio dil conte Piero, al qual herisera poi (da) pregadi fo mandà Nicolò Sagudino secretario a lezerli la risposta del senato, di la qual non si contentava; e cusì questa mattina usò alcune parole dicendo: non si pol mandar vittuarie in Clissa, si non passa per

1532. la cita, et nui non volemo darli il transito; zercho il serenissimo justificar la risposta fattali; e il nontio dicendo alcune parole il serenissimo andò in collera, e disse: Piero ne vuol metter alla guerra col Turco con altre parole; hor fo concluso; questa erra la risposta del Senato. LVI, 80.

A dì 17 **Maggio**. Di S. Gregorio Pizamano Proveditor general in Dalmatia, date a Laurana a di 8. Mazo, riceute a di 17 ditto. Si parti 200 cavalli di Turchi con 800 fanti dil paese, et veneno ali danni di Segna; eri sera intesi quì, le zente Turchesche arrivate ali passi apresso Bichachi (sic), loco dil re di Romani, forno assalite da cavalli 500 et archibusieri 300 di esso re e posti quelli in fuga, morti la maggior parte, et esser venuto comandamento dil Sanzacho a questi territorij qui vicini, che tutti, che pol portar arme, stagino preparati, che al tirar di artillarie di loco in loco si redugino provvisti di pan per 8. zorni a Tenina; et heri poi mezodi se vidite tirar diversi colpi; questi stanno in sospetto. LVI, 88.

A dì 17 **Maggio** 1532. Di Zara di rectori di 13, receute a di 19 mazo: Li soracomiti pocho sperano poter armar le sue galie; la Justiniana parte sta notte per Cataro, mancha 80 homini e tra tutte tre galie hanno trova 16. homini, et alcuni sono fugiti; et S. Beneto Valier vien retor di Cataro zonto di qui dice, non poter armar a Cataro per il morbo, che in quelli contorni e non vi e homini de li per esserne sta levati dalle do prime galie. Il Griti va ozi a Sibinico; il Zantani restera qui per aconzar la soa galia, la qual fà da secchij 100 di aqua al giorno et il biscoto dila Giava si e guastato. LVI, 88.

Da Sibinico di S. Bernardo Balbi conte capitano, di 4 Mazo, receute a di 13 ditto: le fuste barbaresche preseno 3 in 4 navilij, altri verso lizola di Azuri sotto Cao Costa largo in mar mia x fato presoni e tolto laver e lasato i navilij, altre ixole non hanno fato danno, solum hanno depreda li Azuri la chiexia, tolto le croci paramenti et caleci, ma molte persone si salvarno, forno solum 4 fuste, benche il capitano Bondimier dicha 8. Qui come sara zonto il soracomito Justiniam, dicto capitano si unira per veder di auertir. LVI, 88.

Dil dito pur di 4 receute a di 15 mazo: Per alcuni uenuti di Bosina si ha inteso, li morlachi e altre gente feno quel butim de animali et anime sopra listur (sic), li turchi hanno deliberato andarli a trovar da nro 12 m. cavali et 6000 pedoni per convenir ascender quelli monti, et che la massa si fa a Tenina. Questi Turchi dil castello di Salona apocho apocho sonno quasi tutti partiti, questo instesso mi ha ditto il capitano, qual e stato di sopra per saper la cosa, heri le 4 fuste si apresento al ixola di Solta sotto questo contado et hauendo trova quella in hordine dalli ixolani, li quali le vedeno venir ditte fuste, scorseno di longo, hozi li ho mandato de li monitione etc. Ivi.

Da Trau di 4, receute a di 14 ditto: questi di passati una barcha di Turchi, andono alla volta di Fiume a depredar per vendicarsi dil botim fato, menò via quelli da animali ut dicitur 30m. si dice il

forzo il Sr. Turcho non cavara la sua armata fuora. Eri matina si ave nova dile fuste state a li Azuri; et questa note ho di Spalato, esser state al ixola di Solta, ma nulla feno; dile cose di Olisa nulla e sequito, il nontio dil Griti e im Poliza, aspetta li xx giorni passim scrivendo. È venuto do servitori dil emim di Macherischa, dice: il Turcho non ussira, ma solum manda exercito per cagion di la rebeliom di uno capo grande in la polato (sic) fato contra Sua Maestà. Ibid. 1532.

A dì **18 detto**. Venne S. Vicenzo Capello electo capitano zeneral di mar, et parlato zercha l'armada, et parte del collegio li disse, voleva el mettesse banco, et si mettesse ad ordine; et qual disse esser pronto, ma non era zurme in quella terra, et che el Proveditor di l'armada Canaletto non potria armarsi per non haver zurme, et bisognava scriver in Dalmatia per haver zurme, etc. Et sopra questo fo parlato assai, et fatto notar la parte, chel metti banco a di 2. zugno, et ali 9 darli il stendardo, et vadi via; in questo mezo si expedirà i soracomiti Dalmatini. E venuti do di Cao d'Istria a tuor le galie; e quel di Cherso, e Ossero, zoe il fratello dil soracomito; i fo mandati all'arsenal a tuor le galie; si aspetta li altri, et si armerà il Canaletto. Et venne ditto S. Hironimo da Canal proved. dil armada, dicendo non pol haver homini a ruodolo per armarlo, o barcaruoli, o mandar a tuor per le terre e isole, dove non si arma huomini a ruodolo per armarlo e interzar le galie; fo gran disputation, e terminato prender parte tuor homini 250 a ruodolo, ut supra. LVI, 92.

A dì **19 detto.** Fo Domenega zorno di Pasqua di Mazo il Sermo vestito di veludo cremesin, et bareta di raso cremesin con li oratori (dell') Imperator, Francia, Anglia, e Milan, mancho Ferrara, qual è andà con lo Sr. e lo episcopo di Veja e quel di Puolo Vergerio, citato nuovamente, i qual do ancora non hanno hauto la possession di detti vescoadi. Ibid.

A dì **21 Maggio 1532.** Da Sibinico dil conte e capitano di 14, receute a di 20 hore 20. E zonto qui il reverendo Zorzi abbate, qual il mco. proveditor et io mandassemo acompagnar il nontio al sanzacho di Bosina. Per li confini, dice, trovò Murath chachaia suo fradello apresso campo di Pida(?), al qual eri a hore 23 li vene una stafeta dil bassa, chel dovese cavalchar subito per Bosina per hauer nova, il Signor havea fato il suo bayran in Andernopoli et cavalchara col campo potentissimo di mano in mano. E cussi questa matina per tempo parti a stafeta per Bosina e menò con lui il nostro nuntio prometendo far etc. El dito P. Zorzi li dimando limpresa, fava il gran Signor, rispose: con certeza non sapeva; judica per Viena, et contra el Carabodam, larmata si teneva per custodia dil regno più cha far impresa alcuna. Item manda la lettera di Antonio Dobroviza; scriue di campo di Piero a lui, conte, et al proveditor zeneral. LVI, 95.

A dì **23 Maggio 1532**. Vene in (coleggio) Rd. Dno. Thoma Negro episcopo di Trau, olim di Scardona, dolendosi dili soi preti,

1532. quali a Trau hanno fatti molti mali con pocha soa obedientia, maxime di uno, tra le altre cose posto il piso in l'impolete, con il qual un prete dicendo messa lo consagro e bevete; voleva fosse castigati, li fu ditto, desse una scritura di questo et si faria provisione. LVI, 105.

A dì **29 ditto**. Fu posto per li ditti (savij) la commission a Girolamo da Canal, va proveditor in armada, vadi in Histria con S. Zuan Moresini soracomito, al qual fazi dar la galia fo da Domino Antonio Zaroto el cavalier, et di Cao d'Istria, e li se armi solum quella di lanto di Gavardo; e l'altro si fazi dar li danari, et il grosso, e havendo fatto speze in la galia, poner aconto e larmi di altri luogi d'Histria con desterità, e dil resto tuij su la soa galia, et cussi li homeni di la fusta di S. Ambroso Contarini, et vadi per la Dalmatia a sollicitar le galie se armi, et uscito il zeneral fuora vadi a lui, e li con altre clausule, ma questa è la sustantia, e fu presa. LVI, 101.

A dì 31 **Maggio** 1532. Da Dulzigno di Sr. Alvixe Zigogna conte et capitanio di XI mazo, receute a di 25 dito. A di 8 sopra la Boiana fo scoperto fuste 4 barbaresche, dile qual e sta delibera uno schiavo et uenuto de qui dice: e mezi do manchano di Barbaria et e zorni XV che introno in questo colfo, il capitanio di esse e nominato Delisof da Zerbi, et su una fusta di banchi 22, le altre 3 sono di banchi 21, 19 et 18 l'una; e da cao Costa in qua hanno spoia e depreda asaissimi navilij et marzilliane, fatto gran danno nel porto di Antivari, preso una marziliana, su la qual erra homini assai, il forzo donne, carga di oglio e altro preso e spoia tutto, sopra la Boiana trovono uno navilio cargo di sal dil Turcho levato ala Vallona, che si mandava alo emim e salaro di Scutari, tolseno li homini lassato il navilio, il qual inteso lo feci remurchiar in questo porto, et ho scrito a Scutari lo mandino a tuor; ancora hanno preso una barcheta con homini doi di questa cita, le qual fuste hanno tenuto la volta di Rodoni e di Durazo. Si dubita non habino a tornar in queste aque e non si vede alcuna galia nostra; et aricorda, saria bon che da marzo fino zugno si tenisse galie, che scoresse dalla bocha di Boiana fino a Liesna discorendo su e zo; aliter questi nostri subditi e ruinati. LVI, 113.

Da Spalato di Sr. Lunardo Boldu conte e Sr. Gregorio Pizamano pr. zeneral in Dalmatia, data adi 16, receuta adi 27 mazo: Come erano cavalchati ala torre di Salona, dove erra principiato a far uno revelin per habitar stratioti, qual loco e il trar di uno arco dil castelo noviter fabricato de li per Turchi, e li Turchi e la guardia di ditto castelo hanno preso sospetto et venuti per do volte a impedir il lavorar, unde hauemo fato soprastar il lavoro, azio non seguissa qualche scandolo essendo tanto vicini aspetando ordine nostro. Ibid.

Di Sr. Gregorio Pizamano sopraditto da Spalato di 15, receute a di sopraditto: Come partito da Sibinico vene a Traù, poi qui a Spalato; et quanto a meter li confini avisa, altri non confina con Spalato cha il Rdo. Griti per le cosse di Clisa, dil qual e suo governator Sr. Nicolo Querini, che governa la Poliza; et si confina

con pocho con Salona. Eri sera à hore 2 di note vene a me uno 1532. colateral di credenza dali agenti in Clisa dil conte Piero Crusich, et poi mi parlo: dariano quello locho ala Signoria nostra, overo se li aiutasse, perche hanno aviso, Turchi di brieve dieno venir a combaterlo. Li ha risposto bone parole dicendo: per la pace, havemo con il Sr. Turcho, non podemo impedirli. Intendo, il magnifico Murath vayvoda il cadi e lo emin dieno venir a Salona per fabrichar e far li una gabella per dispensar sal. Scrive, haver fato le rasegne di fanti a trova assa mediocrimente, ma in li stratioti sonno alcuni de questi lochi, si chiamano Croati, e sono boni homini, li fanti di Sibinico e Spalato per la magior parte sonno dil paese, ne ha cassato alcuni, e ben li contestabili li refazi le compagnie a Trau, tutti li fanti sonno dila terra, et questo provede per li scarsi pagamenti Ibidem.

Dil dito di 30 da Trau, receute a di 27 dito. Come a di 18 receute 4 lettere dal senato drizate a lui e alli rectori de queste terre di XI dil instante; onde hessendo a Spalato parlo a Sr. Nicolo Querini, qual habita in Almissa et li expose, quanto e il voler dila Signoria si che resto satisfato, e li promise, non si lassaria trar di Spalato vituarie per Clisa, il qual si meraviglio, che la Signoria nostra non havesse risposto a sue letere. Li disse, la Signoria non usava risponder, ma scrivea ali so ministri, li dicesse il voler suo; come hanno fato hora. Disse il dito, aver aviso dali sanzachi qui vicini, il Signor Turcho potentissimo cavalchera in Hongaria, e havea scrito al re Zuanne, chel veniria di fermo e inverneria in Hongaria. Disse, quelli di Clisa li danno speranza, se tra 6 zorni non li venira socorso dal re Ferdinando, che li daria il castelo; et lui tien, il re li mandara danari, il che non pol, deve dar non li mandi, perche Turchi medemi li aiuterano a portar. E disse, haver in comission di tuorli tuto lo arcolto; et quello non potrano tuor, brusarlo. Scrive, il comandamento al sanzacho di Bosina e cadi di Scardona per li molini de Sibinico mandoe; et laltro al sanzacho di Carzego si mandara con la instrutiom di danni receuti in questi teritori di Trau e Spalato e procurar il restante. Ibid.

Da Zara di Sr. Alvixe Bon conte e Sr. Vincenzo Zantani capitano, di 17 etc. di 20 receute adi 17 mazo. El capitano dile fuste Bondimier ritornato de qui porto il morlacho preso, qual si ha tolto taja ducati 300, et li 6 cavali ala barcha, li qual cavali li trove in Albona. Et andato a Buchari parlò a Hieronimo da Zara capitano nel Danubio, qual era a Fiume per far homini per larmata dil Danubio etc., et restitui etc. Di novo si dicea, come adi 8 scriseno, Turchi e morlachi esser sta rotti sopra Segna; hora hanno, ditti Turchi et morlachi esser tornati con più animo e botini assai, e hanno corso fino sopra le porte di Fiume e Segna; e di lhoro non e capitato mal, solum doi; il butim capito prima a Obrovaz, dove Murath vayvoda mando a tuor la sua parte. Et havemo, queli di Fiume et Segna sonno venuti a Novegradi per rescato di anime tenute fin XX; scriveno, haver dato li 6 cavali ali murlachi e fato brusar la barcha

1532. con gran contento loro, e manda la letera, li ha scrito il dasdar di Obrovaz Juran Aga, ringratiandoli etc. LVI, 114.

A di **31 Maggio 1532.** Di Sibinico di S. Bernardo Balbi, conte e capitano, di 23 mazo, receute adi ultimo ditto. Adi 14 scrive, quanto li havia detto il rdo. Pre Zorzi abate hora per uno Raguseo, persona di fede, parti il giorno avanti, da Cliuno si ha il medemo, et che il gran Signor fato il suo bayram in Andernopoli procedeva avanti, ma non tanto potente dilo exercito come e sta dito; et di aver inteso dal magnifico Murath e altri Turchi, chel Signor non andara per questo anno al impresa di Viena; ma solum mandera a dani dil Carabogdam. Domeniga pasata, fo alli 19, esser lettere dil sanzacho di Bosina, che l' or(ator) dil re Ferdinando con cavali 40 per andar dal gran Signor per adatar le cose sue havia hauto salvo conduto. LVI, 117.

Di Sr. Gregorio Pizamano proveditor zeneral in Dalmatia da Sibinico adi 24, receute adi ultimo dito: Come eri ritorno in questa città aspetar il suo nontio, fo mandato dal bassa dila Bosina, per li confini etc. Da Trau ho lettere di eri, come erano sta trato dil castelo noviter fabricato a Salona per Turchi 8 pezi di artellarie; et che furono descriti 150 homini dil contado di Poliza secondo l' ordine di D. Nicolo Querini governador di Poliza, quali intrerano alla guardia dil dito castelo domeniga prozima et Turchi anderano via de li. *Ibid.*

Di Sibinico dil conte e proveditor zeneral sopradito, di 26, receute adi ultimo dito. È ritorna il nontio, fo mandato al sanzacho di Bosina, ben visto da lui il comandamento dil gran Signor; e ditoli, come conveniva cavalchar, ma chel manderia Murath chiechaja over Chiemal vayvoda, ma non cavalchando vera lui impersona, et aspeta da soi vlachj ha mandato per saper quello ch' abbi a far; dice, che Murath e quelli primarj li hano dito la malitia di questi teritorj e gran faticha (quasi dicat bisognaria darli largi doni), si che il presente, porto esso proveditor con lui, e pocho, la Signoria comandi. Li do oratori dil re di Romani ali 19 partirono dal dito sanzacho con cavali 40 et 8 cariazi con presenti al gran Signor et vano conpartito e hano dito publice, sil Signor Turcho sara in viagio, tornera in driedo; chano dona una copa doro al sanzacho di valuta di ducati 500 et a Murath vayvoda uno vaso di ducati 80 con gran satisfation lhoro. Item mandano una lettera dil dito sanzacho a loro scrita, et una altra al Serenissimo nostro; quella dil conte e proveditore dice: Al honorevole et nobile Signor Chusref beg bassa di Bossina allo egregio et honorato et a noi molto caro amico conte di Sibinico e proveditor di Dalmatia, che habiati da dio santo et de noi grande amore. Vene a noi el vostro ambassador conte Antonio de Broeuich e non presento il comandamento dil gram Signor, e la lettera dila Signoria nostra, non andando in campo cavalchare, si non mandero uno di doi etc. E cosa grande importantia e non pizola, si ben apresso di voi la sia pizola, per Dio apresso di noi la

e grande; dio ve guardi amoreuolmente. Questo e il tutto so dila lettera, scrive ala Signoria: Chiusrebeg bassa e governador per dio gratia di Bossina all' Illustrissimo Andrea Griti dux Venetiarum salute. Dio prosperi in sanita longo tempo. Et scrive in consonantia, ut supra, data in Bosina adi 21 mazo. A tergo illustrissimo et excellentissimo D. D. Andreae Griti Venetiarum duci. *Ibid.* 1532.

A dì 31 **Maii** 1532. Da Ciuidal di Friul di S. Marco Grimani proueditor di 27. riceuute adi ultimo mazo. E uenuto uno da Gradisca et mi ha ditto, alli 28 gionse de li D. Zuam Vituri con uno suo fiol per far gente; et che a Gorizia et per tutti li lochi de li si feua gente. Manda una letera da Venzom.

Di Venzom di 26. scrita per Zuam Antonio Michisoto al dito proueditor. Vene heri sera da Vilacho uno mio amicissimo; dice, che mercore passato e sta fata la mostra di tutti li castellani parte a Clanfort et parte a san Vito di Carantano. Si ragionaua far li etiam 400 cauali; et doue siano per mandarli, non si sa. E uenuta noua di lo hauer tolto uno castello al conte *Piero Herdu* seguaze dil re Zuane; e si feua zente da una parte e d' altra.

Da Udene di S. Thoma Contarini locotenente di 28, riceute adi sopraditto. Per uno nostro citadino, heri parti da Gorizia et Gradischa, dice esser zonto in Gradischa D. Zuam Veturi, qual sta priuatamente senza alcun cargo, alozato in caxa de M. Nicolo de la Torre, capitano di ditto loco, col qual Veturi parlo di diverse cose in general ditto nostro citadino. Item dice, che heri mattina si fece la mostra a Gorizia di 70. cavali armati in quel contado alla todescha non molto ben in ordine. Et per noue letere venute di Lubiana: Sono sta sospesi il cavalcar loro, che prima haueano ordine, e ditti cauali dieno caualchar alla uolta di la Croatia. LVI, 116.

Ad 1 **Junii**. Vene in colegio l' orator dil Imperator, et monstro una letera, li scriue il re di Romani de . . . zercha Nicolo Querini, qual per nome di Domino Aluise Gritti vol tuorli il castello di Clissa. LXI, 121.

Adi 3 **Zugno** 1532. Relatione di Stancislao do Cracouia, partito da Cinque Chiesie alli 17 dil mexe preterito: Come il Signor Turco mando uno ambasador con caualli 40, che lui ha ueduto da Perim Peter, ad farli intender, chel debba metter in ordine ad andarli incontro a ritrouarlo a Belgrado; e che Perim Peter si mette in ordine con la sua gente, ma non sa quello che fara. Riferisse, hauer inteso, come in el loco, che fo fatta la giornata con el re Lodouico, erano allogiati Turchi nelle ville circumvicine alle Cinque chiesie; et che i uoleuano intrar in la terra, ma quelli Cinque chiesie non voleno, ben erano contenti che allogiaseno per le ville; ma credo, che la terra non si pora defender; et che piu presto serano intrati che altramente, et che diceuano li Turchi uoler intrar in la terra; et che facessero un alta (sic) li apresso che li fariano bona compagnia, come hanno fatto a quelli di Esech. Referisse, che si diceua,

1532. il re Zuanne esser a Buda; ne ha inteso quanta gente che l' hauesse, ne altro, ma solamente esser gionto a Buda. Referisse, come a Petouia ha inteso, che l' imperador era infermo. Item che l' ha inteso, l' imperador e suo fradello hanno mandato con li oratori soi al Turco de bellissimi presenti, che solamente in manifatura hanno speso ducati x m. e che per ogni locho di Alemagna, doue le stato, si fanno monstre di caualli tutti alla leziera; et che molti di le ville circumvicine a Viena scampano et vengono nelle montagne di Graz e di Petouia; et per le terre sono molti fanti, ma non danno danari ad alcuno. Item referisse, come se re Ferdinando se meteua impersona contra il Turco; et che per tutti vien ditto, chel Turco venira im persona sotto Vienna. Che l' ha ritrouato in due lochi, videlizet tra Petouia et Lubiana et tra Lubiana et Trieste, do mandre de boui, quella mandra tra Lubiana et Petouia era boui 310, l' altra non sa il numero perche erano ali pascoli. LVI, 125.

3 Giugno 1532. Da Trau di Sr. Gregorio Pizamano proveditor zeneral in Dalmatia, di XXI, receute adi 2 zugno (piu vecchia dile altre). Eri zonse qui uno merchadante di questa terra, partito da Fiume alli 12 di questo mese, referisce: come alli 5 arivo li Hieronimo da Zara, comissario dil armata nel Danubio dil re Ferdinando, et havia posto banco, et mandato il tamburo per la terra, che vol andar al armada a Viena, li dava do page et havia trovato homeni e aver spaza una brazera in Dalmatia fino apresso Ragusi per far intender questo instesso. LVI, 123.

5 Giugno 1532. Da Spalato di Sr. Lunardo Bolani, conte e capitano, di 30: Come D. Nicolo Querini per nome dil rdo. Griti havia hauto il castello di Clisa a pati con questo: avanti se dagi, ruini il castello di Salona noviter fabricato et che non vi entri Turchi. LVI, 138.

8 Giugno 1532. Da Spalato di Sr. Lunardo Bolani, conte e capitano, di 30 mazo, receute adi 5 zugno, per barcha spazada aposta: Ozi Dno. Nicolo Querini comesso dil rdo. dno. Aloisio Griti e intrato in la forteza de Clisa con comandamento da quelli capi: non debbi levar la bandiera sua fina tanto non fazi ruinar la forteza fata a Salona per Turchi. LVI, 140.

Da Zara di Sr. Gregorio Pizamano proveditor zeneral in Dalmatia, di ultimo mazo, receute adi 6 zugno: Come non potendo aver aviso avanti XV zorni, ne alcuna nova dal sanzacho di Bossina zercha meter li confini, son venuto qui a Zara per dar le page dil gropo mandato a questi stratioti: Risona da queste bande, Turcho venir con lo exercito in Hungaria, e fara la strada piu bassa di altra fiata, e venir piu verso noi; et questo perche dove pasono l' altra fiata e sta tuta ruinata, et il sanzacho dil ducato con le sue zente e cavalchato alo ezercito. LVI, 140.

8 Giugno 1532. Da Trau di Sr. Alvixe Calbo, conte e capitano, di 29 mazo receute adi 7 zugno per uno citadino di Poliza, venuto

qui, qual a parlato con dno. Nicolo Querini e li ha dito: Clisani 1532.
doman li dieno consignar quella forteza a nome dil rdo. dno. Alvixe Griti, il qual ha fato instantia a Turchi, sono in la forteza di Salona, vadino via, perche non li corera piu soldo; ma che se devulga im Poliza, che in dita forteza di Salona voleno far una gabela. Item da uno patron di schierazo, qual fu preso dale 4 fuste, veneno in Colpho, qual a mandato qui per aver danari per pagar la sua taja, perche che fu venduto a uno Turcho, e in Durazo, dice: dite fuste esser fate richisime per eser partite et andate a disarmar et haver preso xv nostri schierazi. Item si dice de qui, il Signor Turcho esser cavalchato e cussi esser partita larmata. LVI, 140.

8 Giugno 1532. Exemplum unius capituli e litteris episcopi Segnensis ad rmum. Cardinalem Campegium, legatum in Germania: Noverit rma. Dominatio vestra, qualiter in regno Hungarie singulis diebus tot mutationes et mala contingunt, que nunquam similia fuerunt: primo Joannes rex obsidet castrum Vicegrad, quod est in ripa Danubij, duo enim sunt ibi castra, unum est in monte natura munitissimo, ubi corona servari consueverat, et hunc Joanes possidet; aliud est in pede ipsius montis in ripa Danubii Vuzvar vocatum, et hunc habet regia Majestas Ferdinandi, quod castrum nunc obsidetur. Acceperunt igitur ipsi Joannes rex naves nazad vocatas a nostris subtus (sic) castrum et iam unam partem castri possident; nec nostri nisi in una turri fortiori manent et nisi adiuvati fuerint, ibi diutius se tenere non poterunt. Item obsedit castrum, quod Cibar appelant; hoc castrum est valde forte et inter utilissima regni castra, quod fuit relicte condam (sic) palatini, que nunc nupsit dno. Ledovico Petri Tot, castrum primo proditorie accepit Bathor Andreas, qui sese videtur tenere partes regias, sicut prefatus dominus Ludovicus Cibar. Verum postquam est in manibus prefati Bathor Andree, illud obsedit tanquam partes adverse. Item obsidere fecit castrum Zeruarnich, quod pertinet ad episcopatum Agriensem, tum natura tum arte munitum, et alia multa castra. Item alia novitas est: quidam servitor Pauli Bacijchi nomine Tompa, qui ut de captura castrum quodam habere posset, tali arte usus est: ligavit quosdam ex servitoribus suis et accesit ad castelanum castri, quod appellatur Z. Zobauer, et est cuiusdam dni de Paniza pueri, habet circa decem annos etatis, et dixit castellano: dnus meus rogat te, quatenus hos homines in castro detinere velis, quousque de eis iudicium faciat, ut interficiantur; nam sunt digni morte ob eorum scelera; nosti enim, quod dnus meus non habet castrum forte, ubi eos possit detinere; ille tanquam noto homini credidit et vinum portare iussit, ut biberent, simul introducebantur illi simulate captivi per ejusdem servos in castrum, ubi cum venissent statim absoluti sunt a quorum servis, illi qui videbantur captivi; et dato suis signo prefactus illico captivavit castellanum; et sic castrum cepit. Hi ambo tam Paulus Bacijch, quam ille dominus de Paniza tenent partes regias et tamen nullam habent advertentiam ad suam maiestatem. Simile his diebus per eundem

1532. Tompam de alio castro factum est. Preterea Hispani pedites, qui hic manent, quia a multo tempore nullam habuerunt solutionem, omnia depredant, que possunt; itaque si civitatem ingredi possent, preda distraherent omnia; unde horum timore occluse sunt omnes porte civitatis, nec sinitur quispiam ingredi, non aliter stamus quam in obsessa civitate. Hec pro nunc de novitatibus. Ex Posonia feria quarta infra octavam pentecostes jejunantibus omnibus nobis, quia pisces omnes Hispani abstulerunt. Subscripta: Ejusdem Reverendissime dominationis vestre: Franciscus Josefit servitor episcopus Segnensis. LVI, 143.

8 Giugno 1532. Fu posto per li savij tuti poi leto una suplicatiom di Andrea Andriol, olim conte di Pastrovichij: come quella forteza ruina, dove e il reduto di molte anime, et vol lassar uno credito, lha ala camera di Cataro, di ducati 80 f., et sia aiutato a conzar ditta forteza; pertanto sia scrito al conte et capitano di Sibinico: li dagi tanti sali al sopradito per lamontar di ducati 200, dil tratto di quali si fortifichi ditta forteza; e si tegni conto sicome a conseja Sr. Hironimo da Canal, stato capitano al colfo etc. e scriveno a Cataro per meter in la suma di ducati 80. LVI, 144.

11 Giugno 1532. Fu posto per i consieri cai di 40 e sauj tutti, la parte dil clero di Cataro, che non ave il no. le altro conseio tansa di ducati 500, e non hanno intrada 450, che li x savij in Rialto li aldi intervenendo Marim de Marino stato nodaro ali tansadori. LVI, 149.

11 Giugno 1532. Da Zara di Sr. Gregorio Pizamano proveditor zeneral in Dalmatia di 5, receute a di 11 dito: Come Obrovazo, poi sono fati subditi Signor Turcho, erano exenti, ma hora finito il tempo di tal gratia il Signor ha mandato de li uno, chelo dimandano il numistra, per scuoder la x-ma di animali et altro, sicome scuode in li altri soi lochi. Et si intende, dito esser partido za zorni 16 di Andernopoli, dove erra la persona dil gran Signor, e lo exercito tutto erra in la campagna di Sophia; e si crede, per questo anno non farebbe inpresa alcuna; e che Tartari e Valachi sono manchati al gran Signor; e certo nro. di janizari, erano al Cayro, fugirono dal Sophi. E fama, larmata di esso Signor haver fatte danno ad alcune ixole dil Arzipelago, dil che il Signor hauto grandissimo dispiacer, et ha mandato uno a modo per castigar li malfatori. Scrive, questa gente e di natura mendaze, pur alle fiate vi interpongono alcuna verita. *Ibid.*

Da Sibinico di Signor Bernardo Balbi conte capitano, di 4 receute adi XI dito: In questa hora è zonto qui uno servitor dil rdo. Pre Zorzi abbate, parti eri sera al tardo di Cliuno; referisse: domeniga pasata, fo ali do dil presente, gionse de li Murath chiechaja vayvoda, venuto di Bosina, el qual expedi subito tre staphete per quelli lochi e castelli contorni con comandamenti a tutte cavalchature, doveseno soto pena di esser impaladi cavalchar subito ala volta

di Bosina; e si ha lasato intender, che il gran Signor era con il campo a Sophia e dovea dar ordine di proveder piu a bon camino, ne ha voluto dar audientia alcuna ali orator dil re di Romani; ma latoli dir, aspeti il ritorno suo; altri dicono, che restino a Sophia; fatri che erano sta mandati ala excelsa Porta. Dito Murath a dito, chel si partiria con parte dile gente di Bosina adi 7, o andaria ala polta dil tragetto Chobaz sopra il fiume Sava, e il basa di la Bosina vartiva ali xv con il resto di le gente e andaria a quela volta; si judica, li pasera lo ezercito; et etiam che farano usir le fuste di Obrovaz per acompagnarsi con il resto dil armata per eser cusi lordine dil gran Signor. LVI, 149, 150. 1532.

Da Trau di S. Alvixe Calbo conte e capìtano di 3, receute adi XI dito: come con grandissima fatica et mormoratiom grande ha preparato homini 50 a ruodolo per meterli sopra la galia dil proveditor dil armada Canal. Li Clisani hano jurato fidelta a domino Nicolo Querini per nome dil rdo. Griti e dali Morlachi, hano seminato, havera il suo dreto di quel teritorio, il forzo di qual perho era sta dato in timaro per il Signor Turcho a diversi. Dito teritorio e grandissimo, vicina con questo locho e con Sibinico, il qual Querini ha mandato uno homo dal sanzacho, che più non si impazi nel teritorio di Clisa. Li Turchi, sono a Salona nel castelo, hauendo hauto il comandamento di dito Querini, si lievino, sdegnadi diseno: non mancha altro, che il Signor si fazi christiano. Eri capitò qui uno Polo Amandaro venuto da Ragusi, referisse esser nova da li, che galie 30 turchesche erano gionte a Modoni; et era fama, larmata venir in canal di Corphu, e li aspetara ordine; item che Turchi haveano tolte Sijo, e che Ragusei molto temevano di perder la sua liberta venendo larmata con corsari. Scrive: io temo venendo la dita in colfo li scogli elle izole non habino danno; da qui non ne munitiom, ne soldato alcuno e dila banda di mar le mure e triste; e si pol dir esser senza, et sono fenestre suso come el abazia e il vescovado el lanno passato lo episcopo calo per dite fenestre, tolse la note biave, et le mando dove el volse. Item manda lettere aute dal conte di Sibinico. *Ibid.*

Di Signor Francesco Dandolo capitan al colfo, date ala Valona adi 23 mago, receute adi XI Zugno: Le 4 fuste barbaresche, fo vedute far vela sopra cavo santa Maria, si tien siano andate im Barbaria. Eri fui a Tronto, dove si atende a fortificar e a Brandizo e altre tere dila Puia; et mi disse M. Rocho Iseo che tutti i baroni dila provintia erano sta chiamati a Napoli, che vengino con le arme et cavali. Hor zonto poi de qui ho inteso da uno patron di navilio nominato Michiel Telasino da Venetia, qual parti ali 5 dil instante da Constantinopoli, dice esser ussite vele 70 et vanno ala volta di Modom, dove aspetera il resto dil armada, et sara bon numero di vele et li aprira la lettera dil gran Signor zercha il viago suo; questi dila Valona aspectano che dita armata zonzi da di in di; ma poche preparationi fano di biscoti; ben hanno comandamento le ville, che

1532. si fazi et quelli hanno formenti, non li vol vender aspectando; mandano assai calzine a Durazzo per fortificar quella terra. Esso capitano arricorda, che Cattaro si fazzi provisiom, trovi biscotti etc. *Ibid.*

Ad 11 Junii 1532. Da Ragusi alli xxx. di Maggio 1532. Per le mie ultime harete inteso, quanto havea di novo dil Turco. Hora e venuto un corier qual son xv. giorni, cha lassato il Turco con lo exercito in Philipopuli, loco di qua di Andirnopoli x giornate, quali dicono che camina solum x. miglia al giorno con lo exercito, e che in questa hora debbe essere in Sophia, e che li fara consiglio, perche da poi che e partito da Constantinopoli, mai ha fato conseio. Non tacero dirve, che dicono, che quando esso Signor parti di Constantinopoli, chel volse veder prima inviar tutto lo exercito, maximo quelli di la Natolia et Romania, quali sono in magior numero, che non vi siano stati in guerra; et sono usciti con la magior pompa, che mai ussisscono: con sopra veste alli cavalli de drapi, cosa a lhoro insolita; et che quando uscivano quelli Signori Turchi, alli Christiani, che dimorano in Constantinopoli, come Venitiani, Fiorentini, Genoesi et altre nationi, gli levavano le barette et le gittavano in terra, quasi per un desprezo dilla christianità. Del armata di mare, quando il Turco e stato in Andirnopoli, l' ha fatto ussir fora, che sono piu de 150 velle, et l' ha ditto al Capitano, chel vada a Modom, che li gli sara chi gli dira dove si ha a drizare, per sin che non e li, non vuole che sapia quello che ha da fare. Infra dieci giorni noi saperemo di certo qualle camino vole pigliare; e li ambassatori di questi Signori heri partivano, et quelli che sono la apresso lo Signor Turco, che portorno lo tributo questi mexi passati, sono sta ben visti; benche per non esser li ducati venetiani, hanno voluto una angaria de 200 ducati, quale si e pagata volontieri per non far rumor con essi, perche non e tempo. Di quello succedera, non mancaro darvi aviso. Questa matina l' ambassatore, zoe quello che si chiama ambassatore dil christianissimo, e venuto im processione; questi Signori gli hano dato loco honorevolissimo, perche sin heri non e stato da loro Signorie a dir, che fusse homo dil christianissimo; benche prima l' havevano ben presentato, dove allogiava come Signor privato, tamen si dubitava dil caso suo, per che procedendo il Turco tanto stava a partir di qua; e hoggi io gli ho mandato a dire, che havendomi ditto li Signori, che elli erra ambassatore dil christianissimo, che come servitore di soa maesta gli offeriva la caxa, et pregava venisse alloggiare con me e cenar; ha risposto, non poter de qua partir, perche era infermo; io non mancaro; ma a me et a questi Signori ha dato maraviglia, che sia costui ambasiatore del christianissimo, il qual si nomina Signor Antonio Ranchono; quel piu, che sapero, daro aviso. LVI, 152.

14 Giugno 1532. Da Dulzigno di Signor Alvixe Zigogna conte e capitano di 30 Mazo, receute adi 14 dito. Per via di Scutari è nova, il Signor Turcho eser gionto in Sophia, et perche sequiva il suo viago ala volta di Viena. Avisa, sopra la Boiana mia zercha 12 lon-

tano de qui ala vila di Belagni e fate calchare XL di calzine, e di zorno e di note el chadi de Scutari e li a far solicitar et mandarle a Durazo; si dice per far repari ala tera et diffensione. LVI, 154. 1532.

18 Giugno 1532. Di Cataro di Signor Trifom Gradenigo retor e proveditor di 25 Mazzo, receute adi 16 zugno: In questi zorni sono sta condute a Castelnovo some 50 tra archibusi, polvere et freze, et si aspectava di hora in hora x pezi di arteleria grossa con una nave ragusea, li qual erano sta cargati suso a Constantinopoli per munitiom di loco. Scrive, lui convicina ben con questi agenti circunvicini dil Signor Turcho e li usa cortesia et lhoro li corispondono bene. Avisa, esser venuti de qui Signor Nicolao Bernardo et Signor Domenego Contarini soracomiti per interporsi, ma al Bernardo mancha assa homini, ne ha trovato da 40; ma al Contarini manca solum homini XX ad interzarsi. LVI, 159.

18 Giugno 1532. Da Sibinico di Signor Bernardo Balbi conte e capitano di 13 zugno, receute adi 17 dito: In questo giorno è gionto uno come explorator, persona degna di fede, partito mo quarto giorno di Bosina; et referise, de li se divulgava, il gran Signor partito di Sophia con lo ezercito senza dar resolution aluna ali oratori dil re di Romani ita, che essi si trovano travagliati; e cavalchava con lo ezercito a la volta di Belgrado; e al partir suo si judicava fusse pocho lontano; che quatro sanzachi, zoe de Bosina e Ducato e do altri, non si sa il nome, doveano pasar con le soe gente al tragetto Chobas tra Sava et Drava ver Xagabria et Slovigno, etiam Lubiana e Fiume e tute altre tere maritime; e redurle a la devotiom soa; che luni ali x il basa di Bosina partite con le gente ala volta di dito tragetto, alli XI in viagio scontro m. Murath chiechaia pocho lontano di Bosina con molte altre cavalchature, che lo seguiva; e dove prima si ragionava, chel gran Signor voleva spinger una bona banda di gente ala volta di Carabodam, li ha dato ogni obedientia ed ajuto, si di bon numero di cavali come di vituarie e altre cose, e cusi hano fato quele altre provintie contrarie de Valachi e Tartari. LVI, 170.

Di Signor Gregorio Pizamano pr. zeneral in Dalmatia, data a Novegradi adi 18, receuta adi 18. Fui advertito, che li capitani turchi cavalchando alo exercito alcuni giorni disegnava di venir a robar anime di questo contado; unde mi levai da Zara con li stratioti e tuta questa settimana son stato a cavalchar per questi teritorj mostrando andar per solazo; e ho dato ordine per tuto a star ocultati. Eri arrivato un messo, qual mandai di sopra, referisse: parti da Cliuno ali 9, et visto li gran numero di Turchi, che se reducevano li dove era Murath chiechaia, e feva la massa per andar al basa di Bosina, et molto pomposi si de homini, cavali et paramenti, et ha visto condur gran numero di targe da cavalo, feri di lanze, feri da cavalo ormezim per bandiere con certo numero di celade. che dava alli soi soldati a conto delle sue provisioni. Se divulgava, chel basa

1532. di Bosina partiva con tutte le genti ali xv over xvi di questo con lo ezercito per Iayza, et havia da cavalli 7000, tutta bona gente; lo exercito faria el camin ala bassa tra Sava et Drava; et andara a Slovigno, dove e do strade: luna va verso Buda, laltra verso Xagabria; e publica fama nel vulgo, che hora non fara l' impresa di Vienna, ma tendera uerso Xagabria e quella parte ove al tempo invernera. LVI, 170.

28 **Giugno 1532.** Da Spalato di S. Lunardo Bolani conte e capitano di xi zugno, receute adi 17 dito: Per piu vie ho inteso, che Murath chiechaia locotenente di Bosina espedise tutte le gente a cavalo, e in questi confini ala volta dil basa di Bosina, qual si dice dia cavalchar ala volta di Belgrado et ivi aspetar la persona dil gran Signor. LVI, 183.

Di Zara di Signor Gregorio Pizamano proveditor zeneral in Dalmatia di 22, receute adi 28: Come per via di Zorzi Grimani capo di stratioti a Novegradi a inteso per messo expedito a posta, come ha m. da Obrovazo, che nelli zorni passati erano andati 200 in 300 cavali di Turchi con 800 fanti dil paese per depredar li teritorj di Fiume et Segna; et guadagnorono molti prigioni et animali; eri tornando a casa se alogiorno ala campagna, dove da Gaspar Perusch nepote dil conte Zuane di Corbavia, forono asaltati al improvisa con cavali 400 et certo numero di fanti, et recupero la preda et dissiporno la maior parte de queli Turchi; et questo dicono li instesi Turchi di Obrovazo, delli quali furono a questa fatione numero xv, et sono ritornati non piu che 4; il resto malmenati. Li sanzachi di Bosina e Carzego mesi superior fevono descriver tuti li cavali di contadini, che erano in ambe le ditioni per il bisogno dil condur lartelarie, hora hano levati di Charzego 800, di Bosina 1400. LVI, 183.

Di Zara di Vicenzo Capello capitano zeneral di mar di 20, receute adi 28 dito: come adi 19 si levo di Puola col proveditor Canal, il qual tolse la volta di Quarner, et io navegando heri gionsi de qui a hore 10, et solecitato lo armar di quele do galie: et ozi li e sta dato li danari et spazato da matina col soracomito Morosini mi partiro per Corfu, il qual a tutti li homini daremo, ma deli scapoli li mancha 12 per galia. Scrive: e gran dificulta dil armar in questa Dalmatia, e la zonta sono L. 100 ali balestrieri, L. 40 e piu alli scapoli; pezo asai o trovato qui do galie, la Grita mancha 70 homini a remo, e piu, e zercha x scapoli ala Veniera, 120 hano solum 45 homini per galia 14 scapoli, e senza speranza di averne, la Gradeniga, quando parti de qui manchava homini 96 e di scapoli, la Iustiniana 8, il Zantani e zonto hora et li mancha 110 homini et 10 in in 12 scapoli, si che in queste 5 galie ha bisogno di homini da remo 470 a interzarle. Scrive, non si pol haver homo per via di banditi, in Ystria ne have solum do, in questa terra 8, voluntarie non si havera alcun homo, il tempo e dato al sirocho con pioza; spero bonazara, che mi potro levar la fusta, Bondimiera lassero di qui, e zonta

la fregata, voria almen do bregantini, uno deli pizoli di meza coperta laltro di mazor fatione con coperta; le galie di Cao Distria, Vegia e Cherso non apareno. *Ibid.* 1532.

28. **Giugno** 1532. Fu posto per li savij tuti: atento il muro di Dulzigno sia caschado, sia preso, chel dito muro sia refado, perho li sia mandato de qui ducati 100 di bagatini et taij deli ducati 50 dil clero et 50 dil clero a Cataro; e tutti questi danari spendi il conte in dita refazion dile mure cascade, ne in altro, soto pena di furanti, fu preso. LVI, 184.

28 **Giugno** 1532. Di Signor Hironimo da Canal proveditor dil armada, data a Zara adi 24 zugno, receuta adi 29 ditto: Come partito dal clarissimo zeneral ando a Veia, solicito siche la galia fu expedita di armar, et poi a Cherso, e tutte do andate a trovar il zeneral, fo in Arbe, ave homini 50 et page 50, poi vene qui a Zara, dove zonse questa matina, et ha interza S. Batta. Griti, qual questa note si parte, la Zantana et Veniera menara lui per farle interzar e si partira da matina. LVI, 188.

Di Trau di S. Alvixe Calbo conte e capitano di 20, receute ali 29 ditto: Come sa, il mco. conte di Spalato scrisse il successo di Clisa, hora avisa eser venuto qui Alvixe Vendramim natural ben noto ala Signoria nostra, venuto ozi da Clisa et mi ha dito, che poi che D. Nicolo Querini, nontio dil rev. Griti, auto le chiave dela forteza, il di sequente fece far comandamento dil conte Zimbrich et a pre Simone, che prima erano vice-conti de li, ma reduti nel borgo, che in termine di tre hore fuseno partiti di quel teritorio soto pena dila vita; il prete ando subito via et li Turchi, erano nel castelo di Salono, inteso lo partito dil dito, li andorono drio per amazarlo, el qual fugite et azonzeno al homo, che lo acompagnava, e lo ferisero; et il prete dito si salvo in la tore di Ochouch sopra il teritorio di Spalato. Embrich partiva molto mal voluntieri et pregava il Guerini per mezo di esso Vendramim, chel potese restar dicendo non saper dove andar; il che li fu recusato per esser cussi sta il voler de Clisani; licentio etiam li transfugi al numero di XX in XXX, dandoli tre zorni di tempo; e andorono via, sono intrati in Clisa da 80 Polizani e andavano via di altri essi transfugi. ancor non erano partiti, judicasi questi verano sul nostro teritorio; desidera saper il voler dila Signoria nostra, se li die aceptar, questi e soliti far danni a Turchi. Scrive, alcuni soldati de qui, tra i qual uno Fabio, voleno andar a star in Clisa, et si hanno mandati a offerir al Querini; dito Vendramin mi ha dito, chel Querini si duol di la Signoria nostra, che li ha scrito alcune lettere per aver hauto et non hauto mai risposta dicendo: senza di lhoro ho auto Clisa, et chel vol andar verso Segna per veder di averla, e dia andar con alcuni bregantini con li homini di Poliza e tratar con la man destra di averla. Scrive, il basa di Bosina cavalcho alli 14 con celerita; va a incontrar lo exercito dil gran Signor, se dice e di 600 m. persone; e si tien, fin hora sia

1532. zonto a Belgrado. Et avanti si levasse, il bassa fece far comandamento general a tutti li soi subditi, sotto pene stretissime alcun non andasse con vituarie di sorte alcuna ale marine; et si dice perche vol per lo exercito; unde li morlachi circunvicini assai se agravano, hanno mandato tre soi capi drio il basa per far revochar tal hordine con dirli, non porano pagar altramente le graveze imposteli. Scrive, ditto basa non ha lassa alcun in suo loco per metter li confini di questa terra e di Sibinico, e ha scrito al proveditor zeneral di Dalmatia etc. LVI, 188.

A di 28 **Giugno**. Da Cividal di Friul di S. Marco Grimani di, 29, ricevute a di ultimo zugno. In questa hora è ritornato uno mio amico fide digno de Goritia, mandato a posta de li, et e amicissimo di Dno. Raymondo Norimberg, qual è conseier regio, et partì ali 8. di questo da Vienna, refferisse le nove di el ditto Dno. Raymondo in quella hora... Che alli 15 dil instante lo exercito dil Signor partitto di Belgrado per venir alla volta di Viena; et dice, dicto Dno. Raymondo dubita che nel ritorno suo non potra intrar in Viena, se non intra per il Danubio. Scrive, haver auto lettere ditto Dno. Raymondo, di le qual mando la copia, e non il nome di chi scrive, le qual lettere latine sono queste: Magnifice Dne Dne. mi observande. Post servitiorum meorum recomandationem (caeteris omissis). De ponte, sicut magnificentia vestra scribit, quod super Dravam eadem magnificentia vestra cum domino meo vellet obstare, ne disponeretur, credat eadem magnif. vestra, quod hec nullo modo jam per vim fieri potest, quia si omnes partes inferiores incineranerunt et in predam verterunt, non aliter ista terra nonisi et prece et astutia conservare ad tempus poterit; ego, de voluntate Dni. mei, ex nunc ad basam Ibraim sum iturus, pro hac re quidquid possum omnem meam industriam ponere volo; et cum me deus redigerit, omnia eidem significabo, quo iterum Majestati regie ad scitum dare poterit; sed amore dei rogo has meas literas, et alias si quas misero custodiat, et ipsas non perdat, ut ad Turchum non veniat, quae bene valeat. Dacta in Octava Corporis Christi 1532. Egregie Dne. et amice honorande salutem. Hae hora venit erga me novus nuntius, cui fides adhibenda est, dicit, quod jam quatuor diebus preteritis Ibraim bassa ad Zendre pervenisset, quem Cesar Turchus duo miliaria sequitur, neque dubitare quin proxima septimana in Serimio erunt; festinate enim dicit venire, ut perveniat Vienam, antequam credatur; adventum suum oratores regie Majestatis dicit non audisse, sed in Serimio legationes eorum vult audire; quare rogo dom. vestram, ut rmo. dno. episcopo hoc novum cito significet sine mora, nam ego servitorem meum pro nunc Possonium mittere non possum. Valete. Ex castro nostro in die sanctorum Viti et Modesti anno 1532. LVI, 189, 190.

A di 3. **Luglio** 1532. Da Sibinico de S. Bernardo Balbi conte e capitano di 26. receute adi 3 luio: Come adi 13 scrisse, il zonzer di uno suo explorator, e stato in Bosina e di la partita dil Signor

Turcho di Sophia con lo exercito alla volta di Belgrado, e il caval- 1532
char dil sanzacho di Bossina con il m. Murath chiechaia et sue gente, et quello si divulgava (le qual lettere non si haute). Ozi e ritorna uno altro, qual mandai con lettere al sanzacho predito zercha il meter li confini, qualle lordinava, el qual nuntio parti ali xx di Bosina, dice: quel bassa con una banda de cavali se ritrovava alogiato a uno vilagio chiamato Michiasano doe giornate distante dal Seragio over stanzia soa, dove al continuo giongevano gente e cavali assai e aspectava altri sanzachi per andar a passar al tragetto Chobas di fiume dila Sava, per scorsizar verso Xagabria et quelle terre et lochi. Et si ragionava publice, che il Signor in una terra chiamata Nis distante di Sophia tre giornate havia dato audientia ad oratori dil re Ferdinando e comesseli dovesseno far intender al suo re, dovesse venirli al incontro per far giornata, aliter lui andara a trovarlo dove el sara. Dice insuper, al partir di esso explorator gionse una stafeta al sanzacho, chel Signor Turcho, parti da Nis alli 17, erra verso il Danubio rispetto dile aque per uso dil exercito e che adi 26 si trovava a Belgrado, et havia fato condur assa numero di artelaria per il Danubio sopra certe barche, che lhoro apelano sayche. Che disegno sia il suo, non si pole intender, si dice, vol invernar una bona banda dilo ezercito in quel regno per destruzer quelle provisioni et redurle ala devotion soa. LVI, 200.

11 Luglio 1532. Fu posto per li diti (consiglieri) e li savj ai ordeni: havendo alcuni di Veja dona il suo credito, hano al magistrato, ale monache di Veja di Santa Maria di Anzoli per riparar la chiesia et monastero, venuta la badessa de qui: per tanto sia preso, che deli danari dil armar a dite monache siano dato li ditti danari, che sono in tutto L. 380 di pizoli, ut imparte, fu presa ave 163. LVI, 206.

A di **11 Luglio 1532.** Di Cividal di Friul di S. Marco Grimani lettere di primo Luio, riceute 4 ditto. Ozi i venuto uno mio amicissimo da Villaco, qual parti ali 29. dil passato; referisse, come parlo de li longamente con M. Zuanne Zanus dotor di quel loco, et gran riccho, qual li disse, haver hauto lettere in quelli giorni di Vienna, come per exploratori haveano, che lo exercito Turchesco di persone 200 m. era zonto a Belgrado, et altrettanta zente era non troppo lontan con il Signor, et 100 mille persone erano alla volta di Moravia et Slesia, et 100 m. alla volta dil Carantano e Lubiana, et il Signor Turcho con il resto dovea andar all' assedio di Vienna, et che fino ad hora non erano soldati in Vienna, ma ben che alli 8 di questo si dovea trovar certo fanti 10 m. in Viena per guardia di quel loco, et chel re di Romani era di partito di Praga in Boemia, et venuto a Ratisbona dal fratello. Item manda una lettera avuta da Venzom. Da Venzom di Zuan Antonio Midrisoto di 27 zugno al proveditor di Cividal. Clarissimo Signor. Son venuti alcuni Spagnoli, che dicono, nel partir loro di Viena era fama costantissima, Turchi venir et esser certifichati per exploratori, che lo campo Turchesco

1532. era zercha sei zornate lontano da Belgrado, ma che non vi era ancora lo exercito nel regno; et dicesi ancora, che Ferdinando in Boemia de ogni 15 homini tuorne do a questa impresa, et che le terre franche sono rimase d'accordo con l'imperator, videlicet promettono a questo bisogno 40 m. fanti et 8000 cavalli, pagati per 8 mesi; ma che cesare ha volesto piu presto 80 mille fanti et 16 mile cavalli, pagati per 4 mesi; et cosi esser rimasti per composition per quanto se divulgava; tamen fin hora non se intende movesta alcuna. Se altro intenderassi degno di notitia, subito avviserò V. M. overo in persona porterò meco. Dal ditto di 2 ditto, riceute adi 4 ditto. Hozi è venuto uno cittadin de quì, parti da Trieste alli 28 dil passato, refferisse: erano in ordine li 500 homini da remo, che aspectavano d' hora in hora dno. Raymondo Norimberg per haver danari, dove auti si partirano per Viena per montar nelle barche sopra il Danubio. Dice, che in Lubiana tutti quelli castelli haveano adunata molta gente parte a cavallo, e parte a piedi, et similmente nel Cragno, essendo stati exortati da quelli martelosi, che stanno tra la Piucha e Lubiana, quali tutti sono da 4000. E referisse, che dicti martelosi hanno lassato li soi fioli per pegno a ditti castelli, dimostrando voler fidelmente servir in questo, et in brieve sono per ritornar, dil successo avvisero. Item è venuto uno di Lubiana degno di fede, dice: ha passato con uno, veniva da Viena, conferma, che parte dell' essercito Turchesco era partito di Belgrado, et l' altra parte si aspettava insieme con il Signor di hora in hora. Aspetto fra pochi giorni uno mio, andato a Vienna et avvisarò. LVI, 207.

Adi 11 ditto. **Di 6. Luglio 1532.** Relation d' uno mercadante da Bergamo, alevato (sic) a Petavia, qual referisce: esser partito di quella citta ali 25 dil passato, et che al partir suo se intendeva per certo, il Signor Turco con tutto l' esercito esser gionto a Belgrado, et che non se intendeva per qual camino era per venir et che l' havea fatto buttar el ponte a Osich, dove el passò hora tre anni, et ditto ponte ha fatto buttar Peri Pether per comandamento de Ibraim bassà, et ditto ponte è fermo, sopra el qua potria passar do carri al paro; et dice, che al suo partir da Petavia li gionse uno suo parente, che venia da Buda, partito de li alli 18 de Zugno, et li ha riferito, che in Buda erano solamente fanti 500 per la maggior parte Bohemi per guardia delli posti per il re Zuanne, et afferma, che il castello e fatto fortissimo, et che anche la terra si fortifica di e notte, et chel re Zuanne era apresso le Pathes terra fra la Sylvania e Belgrado, la qual provincia de Transilvania erra tutta pervenuta ala devotion dil re Zuanne, eccetto che Sibin, che è capo di la Transilvania, la qual terra havea fatto triegua, e tolto tempo di far deditione. De Ms. Alvise Gritti, et de Vlachi e Moldavi si diceva ben, che erano assoldati, ma che non sapeva con fondamento. Item dice, che sono 4 Capetani hungari, che sieguono la parte dil re di Romani, li quali potevano far 2000 cavalli, quando siano pagati, ma per non haver danari dal ditto re di Romani; e che tutti quelli paesi subditti all' Austria hanno timor de ditti Hungari più che di Turchi, et che

non havendo danari anderiano a depredar; item refferisse che uno capitano nominato Plucher de Carniola insieme con altri nobeli di Carniola con 1000 tra cavalli e pedoni erano andati a depredar in quel di Bossina; dice in Viena non era fatta provisiom alcuna, che in Stiria non era un uomo da guerra, et che tutti stanno con grandissimo timor. LVI, 212. 1532.

Adi **11 Luglio 1532.** Da Udene dil Locotenente di 8. receute alli 10 d. Scrive: in questi paesi Carso, Cragno, Carintia, Piucha et altri loci di cernede e taje di castellani e altre gente, sono partiti da Viena in fora quantità, perhò ma la mazior parte in grosso numero sono andate sopra la Sava all' incontro d' un passo contro di la Bossina, per venir a queste bande per guardarlo. Et 2500 fra piedi et cavallo sono partiti per Lubiana za 6. giorni, et andati ali confini di Bossina per robar et far danno, non li hessendo custodia; quelli di Lubiana haveano gran paura per esser voce, che una banda di cavalli Turchi erano andati a quella volta, ma tre nostri mercadanti zonti sabbato sera, partiti dalla fiera di Lubiana, e uno frate, parti vicino a Zagabria, afferma, nulla si sente de Turchi in quel paese, a Trieste è stà fatto 600 fanti per Vienna. Aspetto uno mio explorator, mandai a Vienna, et un' altro expedito a Petovia et Buda. Zonti aviserà. Scrive, questa camera è povera, et quelli vanno, volleno esser strapagati. LVI, 215.

17. Luglio 1532. Da Sibinico di S. Bernardo Balbi conte e capitano di 1. Luio, receute adi 12 ditto. Ozi zonto uno mio explorator e qual parti ali 14 dil passato di Bossina, dice, come erano coniunti li do sanzachi di Bossina et ducato e sue gente li in Milo Draseuo, e cavalchati ala volta dil tragetto Cobas, dove subito furono tragetati di la, et procedevano per quanto Turchi affirmano verso Sermin per incontrar il gran Signor, quale celerando il camino piu dil solito erra passato Belgrado e procedeva nel dito paese de Sermin. Dice, che tutti quelli spachi e altri martelossi, si della Bossina come da tutti altri luogi contigui, hanno auto comandamento dal substituto et locotenente dil ditto bassa di Bossina, el qual e nominato Giubenzich, di cavalchar et ritrovarsi in Granhovo, loco confinato con Corvati; alcuni judicano, azio stiano ali confini, azio essi Corvati non depredano li soi subditi Turcheschi. LVI, 219.

17. Luglio 1532. Di Sibinico dil conte e capitano di XI, receute adi 16 Luio. Eri al tardo e gionto qui uno servitor dil rdo. pre Zorzi abate, mandato per mi, il qual parti eri da Cliuno, referisse: luni, fo adi pmo. del instante, uno capitano over gubernator di Lubiana, nominato Chocianer, con zercha 4000 cavali et pedoni, sapendo la partita dil bassa di Bossina e sue zente, esser corso fina per mia 4 in 5 arente Cliuno, e haver sachizato Unaz et Olamez, vilazi turcheschi, e depredato grandissima quantita de animali, si grossi come minuti, et brusato le stanzie, et fato captivi molti de diti morlachi ita, che, dice ditto nuntio, tutti quelli lochi turcheschi confinanti erano in fuga, et li volseno sequir alcuni cavalli Turchi et Morlachi a piedi sperando recuperar qualche parte dila preda;

*

1532. e furono morti molti di lhoro, maxime li pedoni fono malmenati con pochissimo dano deli depredanti; quelli subditi del re Ferdinando si vedeno la ruina adossavano tentando la fortuna; dubito, non si lauderano dil mercha; il sanzacho di Bossina e il ducato e gente lhoro e cavalchati alla volta di Serim. LVI, 223.

A di 17. **ditto**. Da Cividal di Friul di S. Marco Grimanni proveditor di 13, receute adi 17 dito. Ozi è venuto uno da Cremons, dice, haver parlato con persona degna di fede, et li disse avvisi di Viena, che parte di lo exercito andara alla volta di Boemia, altri dice tutto lo exercito Turchesco; et uno mio amico venuto di Gorizia mi ha ditto, quelli 4000 de Lubiana et Cragno, che andorono nella Bossina a butinar, haveano fatto preda grande de animali, et fatto ditto buttim volseno proceder più oltra, per sorte se incontro in bon numero de Bossinesi, dove furono ale mano, e da cercha 60 di quelli del Cragno furono amazati, ni si sente il ritorno. Scrive, ozi è zunto il mio successore, lo informaro dil tutto, diman aspetto il ritorno d'uno mio mandato a Goritia etc. LVI, 323—4.

Ad 17. **Luglio** 1532. Di Ratisbona dil orator nostro di 9. etc. .... scrive mandar la copia di do lettere, heri aute con non pocha difficulta, per le quali si vedera li progressi di lo exercito dil Signor Turcho. Sacra regia Majestas, et dne clementissime, fidelium servitiorum meorum perpetuam post commendationem. Istud re vera Mti. Vestre possum significare, quod hodie quidam homo et familiaris meus ad me rediit, quem ego ad explorandum Cesaris Turcarum facta miseram; qui quidem certissime mihi refert et indubitanter pronuntiat, Cesarem Turcarum feria secunda in festo nativitatis beati Joannis Baptiste proxime preterito in Andoralba suis propriis occulis vidisse, et ibidem reliquisse, omnesque vires Cesaris in Serimo consedisse, qui quidem dies octavus est ad hodiernum. Majestas autem Vestra exinde poterit elicere, ipsum Turcarum Cesarem his octo diebus propinquis potuisse accedere. Quidam autem amicus meus de Cesaris exercitu mihi id verissime significavit, voluntatem Cesaris esse Vienam obsidendi atque expugnandi, ita quod ex parte agri nititur comportatis agentibus vallum civitatis complere usque ad superficiem valli, eaque ratione irruptionem facere, ex parte vero Danubii minoris hanc invenisse rationem dicitur, ut ipsum Danubium minorem ex suo alveo, si est possibile, avertat in alium locum ex ipso Danubii loco, ingeniorum viribus, quam etiam caniculis factis civitatem oppugnet. Hec autem omnia memoratus amicus meus mihi fideliter et pro certissima re denunciavit, istud autem pro comperto reffert, Cesarem Turcorum vehementissime festinare, idque habere animi, ut prius quam tota Christianitas conveniat, ipse suum opus perficiat; que omnia volui Majestati Vre tanquam dno meo clementissimo certissime per litteras manifestare, cui me officiaque mea fidelia toto corde commendo. Data ex arce Jauriensi feria secunda in Vigilia festi visitationis beatissime Virginis Marie anno 1532. (subscripta) fidelis servitor Paulus Bachig. LVI, 224.

22. Luglio 1532. Da Trau di Signor Alvixe Calbo conte e capitano di 9 luio, receute adi 20: Come dila coraria fata in Bossina ha inteso, esser stata, che li imperiali, inteso li do sanzachi dil Ponte et Bosina doveano pasar la Sava si spenseno xv m. per asaltarli et obviarli il passo, 4000 dili qual fra pedoni e cavali andati avanti atrovono li sanzachi, che passavano, non li volseno investir per esser pochi aspetando il resto di soi, quali non sorseno; per il che, chi li guidava, falo la strada; poi questi 4000 veneno a depredar e hano menato via gran numero di anime, maxime done Turche con li fioli, et alcuni Turchi, Morlachi pochi, perche di loro non fevano conto; e molti di essi sono andati di volunta per fugir langaria, che pagano al armata del telos, graveza insuportabile et animali numero infinito, et hanno lassa molti per strada, hano bruza biaue in campagna, e fato dauo grandissimo, e minazano di ritornar piu grossi, e li remasti sono in gran fuga e zerchano redursi per salvarsi etc. LVI, 242. 1532.

22 Luglio 1532. Di Signor Gregorio Pizamano proveditor general in Dalmatia, date a Trau adi 2 luio, receute . . . Scrive adi 2 dito: questo conte mandomi uno citadim con sue lettere, exortandomi al venir de qui rispetto li Morlachi, che lavorano le terre nella iuriditìon di questa cità, non voleano dar la intrate, videlicet terratici spectanti a questa camera; unde vini; et li Morlachi volseno li fosseno promesso restando le terre sotto la Signoria non essi cazadi. Et io gionsi de qui ali 29 dil passato, et eri chiamati li Morlachi principali, et sono contenti a darle, ali qual di quello rechieseno li desseno bone parole. Da merchadanti, stati con lhoro trafici in le parte di Bosina, tornati riportano, esser partiti di Bosina ali 27 dil passato; et che quel giorno se intese, che era venuto uno vlacho al sanxacho di Bosina, qual era lontano do zornate de li et portoli alcune letere dil gran Signor suo, per le qual lui e li soi capi tutti mostrano grande alegreza, e partitosi li dono 300 aspri, ne se intese il perche. Si divulgava, haveano ordine di levarsi per andar e passar la Drava, qual paseriano ali 29 over 30 dil passato, che insino ali 26 zugno el Signor era a Serim provintia di la di Belgrado in Hongaria, reputata asai per eser fertile e deli mior vini dil regno; dove havea uditi li oratori dil re Ferdinando acceptati li presenti et donato li diversi doni: che si affirmava il Signor anderebe a far limpresa de Praga; e percio mandava il sanzacho di Bosina con do altri a queste parte piu basse con grande banda di gente, per dar sospeto a Viena e queli altri lochi. Che da Cluyno e da Dumno si mandavano et doveano partir questa setimana guastadori 400 per andar a fortificar Dernis, castelo verso Scardona, et 300 altri a Scardona per dito effecto; che dalli instessi do lochi e sta mandati altri 400 guastadori in Albania, diceasi a Durazo, per aconzar il porto; ove anche vi erano sta mandati de li altri de altri lochi, che sarebero da numero 2000. Et dicono, larmata Turchescha doversi redur in quel loco. Che erra venuto nova ferma, che il conte Piero Crusich con cavali 500 dovea corer neli teritorj di Bosina: unde per

1532. esser partiti li soldati di quelle parte si stava in gran sospeto e venirebbe questa settimana, che per questo e altro· che potesse ocorer in Morlachia fate le proclame, chi poteano portar arme, si dovesse redur subito a Lansoch (sic), ove si fa la massa delle cernede, che sarano deputade ala guardia dil paese; chel sanzacho di Bosina ha lasato in locho di Amurath chiechaja uno chiamato Slobonzoinitz, persona che ha malisima fama. LVI, 235.

Dil dito da Zara alli 8, receute ali 19. drizate ali cai dil conseio di X e lete impregadi. Referisse, esser gionto a Verbosana, che il Seragio di Bosina ali 28 la matina, ove stato infino ali XXX da sera, haver inteso al partir suo per messi venuti de li sanzachi, che l'intero giorno doveano pasar con le gente sue la Sava; et il Despotovich li havea preparato il ponte al trageto Cobaz sopra le barchiete, che dimandavano gemie; che se intendeva, il sanzacho, chiamato Vachobruschim, con gran bando di gente erra andato a Buda, ne havea trovato il re Zuane ivi, come credea; et sopra cio se diceano molte cose; et che si dubitava dila fede sua etc. Che parea nel ezercito tutto et era maraveia, che la Ill. Signoria facese cusi gran provisiom di armata da mar hessendo in bona pace con il Signor suo e tutti li altri principi. Et molto di cio anco si ragionava, che il Signor Turcho havea bona et grande intelligentia con il re christianissimo, al quale havea promesso, se cusi piacera ali Signori Venitiani, et che non lo impediscano farlo imperator di christiani. Che era fama publica, che intendendo il Signor Viena esser ben munita et stimar dificulta in questa impresa, andara ala expedition di Praga, il qual Signor era a Serim, ove fassi la massa di tutto lo exercito; che il sanzacho di Bossina ha lassato uno in locho suo, che chiamano Harpasi, che de li confini di Sibinicho e Trau non parlasse ne facese altro, perche lui anderebe a Serym a basar la man al Signor, e intenderebe il suo voler et subito li direbe quanto havesse a far; che in tuta Bosina non era stato alcun spachi, salvo Casumbech Copach, per esser indisposto et ha cavali 130; che de li Radich famoso capo de martelosi era venuto di Scopia, ch' avea hauto hordine dal Harpasi predito di far quanto piu potea di martelosi per andar a corer in Istria et verso Lubiana e quelle parte; che Turchi dila Bosina, che erano andati alo ezercito haveano hauto mal augurio, perche il teremoto nei giorni pasati a Verbosana havea ruinata in tutto la loro moschea, et anche diceano di loro pronostici, che dimandano chamalie, li significavano non bene; che il capitano Ohocianer con alcuni altri capi dil re di Romani, deli quali non sa il nome, con gram numero di Croati erano corsi a Tlamoz et Unaz di la da Gracovo, lochi di Bosina, hano brusato il borgo di Tlamoz et Biograd, a li quali si opose Cassumbech sopra ditto con la sua compagnia et cavali dil paese insino al numero di 500, et furono roti doe fiate, morti et presi la major parte, et dila compagnia di Cassumbech erano salvati se non 7. il resto furono presi et morti; che essi Croati hanno fato preda de anime 700, cavali dile mandrie 1500, animali bovini in numero piu di 2000, menuti extremo numero, erano processi a Cliuno per XX

mia et esso nuntio trovosi con lhoro nel camino, e per esser vestito a la Croata si salvo, e do Turchi che erano furono presi; che furono presi dali Corvati 4, e conduti a Clyuno; diceano, che erano 4000, il che perho non si crede; che a Clyuno et in Bosina tuti si staua in grandissimo spavento, et haveano ordinate et poste grandissime guardie per il paese; che li morlachi sono ala strada, e con gran dificulta, se non vi sara altre provisiom, si potra andar a camino. LVI, 245. 1532.

Dil dito di Zara di x, receute adi 19. Come hauto questa matina una letterra da Zuani Volami (sic) et Zorzi Grimani capi de stratioti allà custodia di Novegradi et una altra, qual mandano et qui scriveno il sumario la lettera di 2 capi e de 9 hore 24 da Novegradi: ozi semo zonti, qui vene uno homo da Pago, veniva da Obrovaz; dice, chel capitano di Turchi chiamato Anan con 9000 persone a fato la coraria in Dilamezo, tolto asai morlachi turcheschi e asai amazadi e bestiami infiniti, brusono il borgo di Valgrado, che uno castello in dito Dilamezo; el vicebassa chiamato Glubucich a sunado assa zente a cavalo e a pè, andete drio per recuperar la preda; dito capitano li a fato imboschada et li a fato tal rota che a mala pena le scapolo dito vice bassa, molti amazadi et presi; apreso di questo dise: che queli de Obrovazo stano in gran paura e messo le robe di valor dil borgo in la fortezza fini li remi dile fuste e lui vedendo tal paura vene qui a Novegradi.

Et la altra letera, li scrive uno, chiamato Conzim, data in Britam ali 9 di luio. Avisa: sono corsi in Bosina, brusa il borgo de Glamon de fuogi piu di 300, brusa tute biave, erano in campagna li cavali, erano 700 archibusieri, fanti 500, fato inextimabel danno. Havemo per li morlachi, che se hanno trovato li il capitano, e Cozianer, Toda, il conte Pietro Crosichio, Gasparo Perosich de Corbavia et Slobonzovich vice basa de Bosina e Onsumbech vayvoda, volseno combater con lhoro, e sono sta rotti e amazati e presi quasi tutti, li capi sono scapolati per haver boni cavali, li cristiani hano menato via de morlachi turchesci piu de 1500, gran numero di cavali, che stanno im pascolo, et boi et altri animali pizoli grandissima quantita, tanti, che hanno convenuto lassar la più parte per poter menar. Tutto il paese è in fuga e scampano alle montagne, perche le dise, che tornerano presto. Questo, Signor mio, e una gran ruina e ogni di se intendera meio.

Dil dito da Zara di 16, receute adi 20 luio. Uno mio messo, tornato questa matina, riportasi, come ha di Sponich di nation Ungaro, capitano di cavali dil re: alli 13 corse insino Gracovo locho di Bosina distante da fiume miglia xx, dove se reduse gran numero de animali grossi et menuti, linstanto a paser, et ha fato grandissima preda, a che il conte Clais capitano Corvato di dito re di Romani, che ora a tolto per mojer quella fo consorte dil conte Zuane di Corbavia, e il re la fata bano, come erra dito conte Zuane, di anni 32, famoso nella guerra e venuto a Bochali, ove fa grandissima adunation di zente per venir in Bosina; unde per questo e per le incur-

1532. sion passate sono in gran trepidation, la Bosina non havendo alcun soldato, tutti e andati in campo; poi chel vice bassa fu ferito nel conflitto di una lanzata et era im ponto di morte, tutavia si facea gran provisiom di cernede per il paese; et erra fama, verebbe presidio di Albania, e se dice, le gente christiane dovea venir a depredar in quelli lochi vicini a questi nostri territorj; per il che molti voleno fuzir sul nostro; et questo potra esser causa, venisseno sul nostro li inimici lhoro a far incursion etc. LVI, 245—6.

A di 22. **Luio**. Di S. Marco Grimani proveditor a Cividal di 18. receute adi 21. data in porto Gruer. Ozi, essendo arivato qui, è ritornato un mio amico, qual io havia mandato a Goritia, et dice, haver parlato con uno, che veniva di Belgrado, partite ali 29. dil passato, homo di fede, et li ha ditto, chel Signor Turco se ritrovava in Belgrado, et parte di lo esercito era partito, et andava alla volta di Bohemia, per divertir quelle gente, che doveano andar al presidio di Viena, et a quelli casteli sopra il Danubio, il numero de quali era di 40 m. Che li ambassatori dil re di Romani si erano a Belprado dal Signor, al qual li aveva fatto intender, che erano securi zercha le persone lhoro et fameglie, è con loro, e che li voleva aldir, et ditti Oratori judicano sieno fatti venir li, accio i vedessero la potentia dil suo exercito, qual è grande, ma molte zente sono inutili; et dice, che quelli 600 fanti, andavano a Viena per esser posti nelle barche dil Danubio, tra loro sono venuti alle mani, et molti ne sono morti. Che quelli dil Cragno e Lubiana, che erano andati in Bosina, come scrissi per mie di 13. per depredar, erano tornati fatto buttini di 400 m. capi di animali grossi e minuti, et hanno presi e morti 700 homini di Bossina, et di lhoro ne sono morti da circa 100. Che se diceva, che le zente, quale erano state promesse dalle terre Fiandre, et altri lochi all' imperator et al fratello, in brieve sarebbero in ordine, che sariano da 150 millia. LVI, 240—1.

28 **Luglio** 1532. In gran conseio vene il serenissimo; fato conte e capitano a Sibinico, et in scrutinio fossemo zio che mai piu e sta tanto numero; et questo per le gran pregierie fate di quelli, voleano esser electi et fate altre 8 voze. LVI, 249.

30 **Luglio** 1532. Da Sibinico di Signor Bernardo Balbi conte e capitano di 20 luio, receute adi 27 dito: Come non potendo mandar messi per esser li passi intercepti da martelosi, che non si pol pasar, persuasi il rdo. pre Zorzi abbate, andasse fino a Cliuno, dove dimora la fameia di suo fratelo Morath chiechaia, el qual audo, licet con pericolo, et ozi mi ha mandato uno suo servitor, qual parti eri de li, avisa il zonser suo, che tutti queli lochi di la Bosina e contorno sono in grandissima fuga per le incursiom di Corvati e altre gente, che non cesano per giornata molestarli; e noviter hano scorsizato ad uno castelo chiamato Chamengrad, qual e ali confini dila Bosina, et brusato il borgo facendo molte prede et guasti; et quele reliquie di Turchi atendeano a salvarsi aspetando risposta dil gran Signor e suo bassa dila Bossina. Item a uno locho, distante de qui

do zornate, chiamato Grachovo sono adunati cavali Turchi di quelli 1532.
contorno al numero di 600 et pedoni 2000, si judicha per tutela di loro lochi; altri dicono, per voler corer et vendicarsi contra Corvati. Zercha il Signor Turcho et suo exercito nulla se intende con certeza; si dice, a li confini di Sirim, e aver menato tre sanzachi con una bona banda di cavali tra la Sava e Drava, per scorsizar e depredar etc. Dito, che di zorno in zorno aspetavano li olachi, mandati i qual se intenderia qual cosa. LVI, 250.

Da Zara di Sr. Gregorio Pizamano proveditor zeneral in Dalmatia, di 22 luio, receute adi 30 dito: Come in Bosina persevera la sospition di Corvati, e si dice questa setimana sono per venir a loro danni; faranno la via più bassa dile altre fiate; unde li desderi di Obrovazo, Con et Ostroviza hano fato intender a loro subditi christiani, in pena dila vita alcuno non ardischa intrar in li borgi dili lochi con arme, et quelli di Obrovazo ha spoia le do fuste, senno in terra de li, di tutte cose et condute nela forteza; questa matina son avisato, molti de li morlachi turcheschi deli confini a noi vicini fuzeno le loro robe in questo contado, e con li animali se reducono verso Nadim et Novegradi. LVI. 261.

30 Luglio 1532. Da Sibinico dil conte e capitano di 24, receute adi ultimo luio: in questa hora 17 e zonto qui il rev. pre Zorzi abbate, parti eri da Cliuno; dice, al suo partir zonse li do olachi, fo mandati dal gran Signor per le incursion etc. quali ali 18 partirono da Possega et dicono, il Signor col suo exercito ali 13 parte da Serim, alli 17 principiorno a zonzer a Possega di man in man alà volta di Slovigna e Zagabria; e li si dice a firmarsi per rispeto di vituarie per esser paesi uberteschi, fino havea certa resolution dil re Zuane per unirli con il resto ungarico; altri judicano, havesse a destruzerli e depredarli e proceder piu oltra. Queli dila Bosina stano mo di mior animo, e hano mandato subito uno di queli olachi in Grachovo dal sustituto di Morath chiechaia, chiamato Glibonich capitano di queli 600 cavali et 2000 pedoni; e inteso quello eri per tempo tutte ditte zente corseno inver la Corvatia per vendicarsi dila preda loro. Ditti Valachi (sic) disse: il Signor haver dato benigna audientia alli 4 over 8 di questo al orator dil re christianissimo arente Belgrado, e inmediate fo licentia, el qual heri paso a mezo zorno con do bregantini ragusei per queste aque verso Zara. LVI, 262.

30 Luglio 1532. Da Zara di Sr. Gregorio Pizamano proveditor zeneral di Dalmatia, di 7 luio, receute di . . dito: Da poi le ultime ha convenuto cavalchar, et stato fuori giorni x, et manda questo riporto. Hassi di Bosina, che quel sanzacho cum dui altri doveano con gran banda di gente pasar la Drava alli 29 over 30 dil pasato, che in fino ali 26 di zugno il Signor Turco era a Serim provintia di la di Belgrado, ove havea uditi li oratori dil re di Romani, et havea acetati li presenti et alo incontro li havea fati diversi doni; che si affirmava el Signor anderebe a far la impresa de Praga et perciò mandava il sanzacho di Bosina a queste parte più basse per

1532. dar sospeto a Viena et a queli altri luogi; che da Cliuno et da Danino si mandavano et doversi partire subito guastadori 400 per andar a fortificar Dernis castello verso Scardona, et 300 a Scardona per il medesimo effetto; che da li stessi dui lochi haveano mandati 400 altri guastadori in Albania, dicevasi a Durazo, per aconziar il porto, oue ancho erano sta mandati deli altri da altri lochi, et che sarebeno al numero di 2000; et questo perche dicono larmata turchescha doveasi redur in quel locho; che era venuta nova ferma, che il conte Piero Crusich con cavali 500 dovea corer nelli teritorj di Bossina, onde per esser partiti li soldati da queste parti, atrovasi non senza suspetto, perche erano certifichati, che questo venirebbe a mano a mano, che per questo suspetto et altro, che potesse ocorer in Murlachia, furno fate le proclame, che tutti che potevano portar arme, si dovesse redur subito a Clansoch, ove si fa la massa dile cernide, che sarano deputate ala guarda dil paese.

Dil dito, data adi x dito, receute ut supra: Questa matina e arivato qui lo Emim di Macarsccha e partito di la Porta infino di dicembre, hora se ha imbarchato a Cataro, et dice haver hauto nove commissione, et percio venirsene a Venetia, manda un sumario di novo et il dano dila Bosina, e quello di piu che si puo dire, et credo Turchi la sentirano sino al core; se intende, el sanzacho di Bosina con altri dui sanzachi cum le lor gente passorono la Sava ali xxx di zugno, ove era il ponte sopra le barchiele, che se intendeva, chel sanzacho chiamato Viche-Tarchim cum banda grande ero andato a Buda; che era fama publicha, il Signor Turcho, intendendo Viena esser ben munita, non andara a quela impresa, ma faralla a Praga; il quale era a Seryn, provintia di la da Belgrado, ove si faceva la massa dilo ezercito, che in tutta Bosina non e restato alcuno spachi, solum cha Siambech Copicichi con 300 cavali; che de li Radich famoso capo di martelosi havea hauto ordine di far quanto piu martelosi poteva per andar a corer in Istria et verso Lubiana et a quelle parte; chel capitano Cozianner cum altri capi del re de Romani et gran banda de cavali, 700 archibusieri et 500 altri fanti sono venuti in Bosina et arivati insino a Cliuno per miglia xx loco non molto lontano da Sibinico, hano brusato li borgi de Talmozo, che era molto groso locho, dicesi, era di fochi 300, e quelo di Biogrado abrusorono apresso tutte le biave, che erano tagliate a la campagna, et fato altri dani inestimabili, hanno quadagnato anime più da 1500, cavali delle mandre oltra 200, animali bovini in magior numero et extrema quantita de animali menudi; il perche tutta la Bosina e in grandissimo spavento, perche dicono haver cum certeza, che questi, conduto che haranno la preda nei lor paesi, ritornerano a soi danni. LVI, 264.

Da Ratisbona dil orator nostro, di 18 luglio, riceute adi 30 d. Heri a mezo giorno per uno corrier todesco ho hauto lettere di 4. Di novo non vi è cosa di momento; si afferma, il Signor Turcho alli 8 gionse a Esech loco alla mità dil camin di Belgrado a Buda; si tien avanti S. Giacomo sarà in Buda. LVI, 261.

3 Agosto 1532. Di Zara di S. Gregorio Pizamano proveditor zeneral in Dalmatia, di 24 luio, receute adi 3 Avosto. Son avisato, Turchi fan gran adunation di zente si da pè come da cavalo a Gracovo, e quelli lochi vicini; e danno fama, farano 8 in x m. minazano andar in Corvatia per vendicarsi di dani. Eri sera di note a Obrovazo fo dito, che a Virbosano, dove suol habitar il sanzacho di Bosina, erano gionti cavali 500, menati dal dito sanzacho, e che ne verano di altri; risona, lo ezercito dil Signor Turcho venir verso Slovigno e quelle parte piu basse, per haver comodita dile vituarie, per esser lochi ubertosi, si che la Bosina tutta è in grande alegreza. Diman aspetto, chi sapera la verita et auìsero. LVI, 269. 1532.

Di Cao Distria di Sr. Lodovico Venier podesta et capitano, di 29 luio, receute adi 3 dito. Per alcuni contadini di questo teritorio, venuti qui et per alcuni pratici, veneno per comprar sali et vini, si ha aviso, che cavali Turchi erano corsi eri fino apresso Castel Novo, lontano de qui miglia XXV, et hanno sachizato e depredato e fato presoni in bon numero, e tutti li vechj hanno mandato a fil di spada, bruzato Borgodaz, loco lontano dala Nischia mia tre; dove i fa i nostre remi (Clana, Pasonch, Castoua, Inblangar, Gotinch, Prea et diverse altre vilette). Sono gente di Bosina, venute per vendicarsi di la coraria, fu fata. LVI, 269.

Di Cividal di Friul di S. Nicolò Vitturi proveditor di 28 luio, riceute adi 1 Agosto. Ozi mi è sta rifferito da uno gentiluomo di qui, degno di fede, qual ha parlato lungamente, con uno venuto da Vienna; et li ha ditto, il Signor Turcho alli 13 dil instante gionse con 400 m. combattenti a Buda; et che alli 14 Cesare ed il fratello adunate le genti alla summa di 300 m. li sarà incontro; e che in Vienna fin hora erano da persone 7000; item refferse, che tutti quelli cavalli, che erano in Gradisca, Gorizia, et nel Cragno, et molti altri di quelli, che andorono al buttino in Bossina, sono partiti per andar a Viena; in tutto saranno da cavalli 1500. LVI, 267.

Ad **7 Augusti 1532.** Relation di una persona fide digna fata in colegio adi 5 luio (sic), qual hauto lettere di 28. da Petouia, come Turchi corseno da Muaz, che in Hongaria apresso Cinquechiesie, e veneno a Calmaco, locho dil conte Stephano Palatino, verso Petouia; et lo sachegiorno e brusono, et poi sono tornati al campo grosso. Item si diceuva li im Petouia, qualmente una parte dil armada di quelli legni ditti nasade veniuano per il fiume di la Draua verso Petouia, che sopra ditto fiume per questo stevano in gran timor, et scampauano li animali, zoe tutti li boui, verso Lubiana; et perche ogniun fugiua, hanno fatto comandamento sotto pena di rebeliom, che ogniun ritorni a caxa. Che lo episcopo de Xagabria, qual per il passato era sta con il re Zuane, al presente, per quello che veniua ditto, era ritornato ad acostarsi con il Ferdinando, et ge hauea mandato 700 fanti. LVI, 273.

1532. Ad 7 **Augusti 1532.** Da Veja di S. Lunardo Justiniam provveditor, di primo Auosto, ricevute adi 7. im Pregad: Come ha noua, lo exercito turchescho, venuto per depredar Vinodol e lochi vicini, erra sta rotto apresso Segna. Unde per intender la verita mandai subito S. Andrea Acuta citadin de qui a Segna; et questa mattina e ritornato. Referisse: che adi 27 dil passato vene uno capitano Turco con zercha 2000 Turchi, tra cavalli et pedoni, per depredar et depopular Vinodol Chilimcastria (sic) et altri lochi circumvicini, li qualli essendo scorsi per tutti quelli lochi fin apresso Fiume, et ritornando alla volta di Segna con non molto bottino, perche la gente di la preda erano avisti, et il conte Bolfango Franchapani e uno capitano Todesco nominato Pulga con altri capitani ditti lochi feceno uno altro campo di christiani di 1500 fanti et 500 cavali, et se deviseno in doe parte: l'una di le qual ando aspettar ditto campo turchescho ad uno locho chiamato in lingua slaua Chenesa Goriza, distante da Segna per zercha tre mia, et laltra parte continuamente li seguitavano. El martidi matina a hora di terza, che fu adi xxx dil passato, lo campo turchescho fu assaltato nel ditto loco da li christiani, che lo aspetavano, et poi vene da drieto dil altra banda quelli altri, e lo tolseno de mezo, Turchi si perseno et non fenno difesa, et fono frachassati et rotti, scampono solum cavalli 200, et il resto morti et fatti prigioni; nel qual conflito e morto uno capitano Turcho e presa la sua bandiera, riscata li botini e presoni di christiani, cosa miraculosa, non e morto alcuno, salvo doi feriti. Questo e il sumario di la nuova. LVI, 277.

Di Caodistria di S. Lunardo Venier podesta et capitano di 3, ricevute adi 7. im Pregadi: per persona venuta di sopra si ha, li proximi zorni corseno Turchi et danificiorno a Castea et altri lochi, et da zercha 2000 Turchi sono sta da Todeschi asaltati a certi passi stretti, e tutti rotti et morti et presi, non e scampati de quelli oltre cavalli 50. LVI, 277.

7 **Agosto** 1532. Da Dulzigno di Sr. Alvixe Zigogna conte e capitano di 29 luio, receute di 7 avosto, ut supra. Ho per via di Scutari, il Signor Turcho di novo a mandato soi olachi per il dominio et paese suo a recoglier gente et venturieri inviando queli dietro il campo con celerita grande, la qual per via sono passati al numero di x m. gente inubile disarmata et mal, a cavalo la maior parte; e si dice, el Signor e per desender in Italia. Ancora mi e sta referito za zorni 22 esser passato per via de Scopia una stafeta di Modon, che va al Signor Turcho, mandata per il capitano zeneral dila sua armata, per haver hordine dove el si debba con larmata conferier et quello lhabbi da far. LVI, 277.

7 **Agosto** 1532. Da Ragusi vidi lettere di primo Avosto, receute adi 7 dito, di Rocho Faxam scrite a Bartolameo di Nicolo: E venuto di Salamandra certi merchadanti de qui con alcuni fanti, venuti di Bosina in un medemo giorno; dicono, che lantiguarda dil Turcho,

la qual era cum dui sanzachi, son sta roti dal imperador, et il re 1532
Zuane a rebelado; et per questo e stato la sua rota, per tanto fin hora il gran Turcho non ha passato la seconda fiumara, li fanti e merchadanti gionse heri sera. LVI, 279.

Dil dito di 2. Li mei signori manda avisi al zeneral per lettere aute di questo tenor: del campo a di 20 luio, el Signor Turco passo Drava e Ibraim bassa avanti lui, e quattro giorni, in questo vene uno baron dil Ongaro e tributario dil Signor Turcho con grandi presenti davanti el Signor e fu ben acetato; e di poi per sospetto de tradimento fo impresonato et mandato a Belgrado in ferri e posto in la torre di Belgrado, e poi passato el Signor la Drava mando ala volta de Viena uno Turcho di bona condition e con lui uno christiano per spiare lo campo del imperador, li quali furono presi dali imperiali soto Viena; e questo cristiano fo incarzerato, e lo Turcho fo menato per le gente, e presentato da queli Signor, fo remandato al Signor Turcho; e referi haver visto uno grossisimo campo del imperador, e tutavia creseva et per aequa una grossisima armada nel Danubio; si iudico nel campo, chel Signor Turcho andara a Buda, e li si stima fara la giornata neta (sic). *Ibid.*

9 Agosto 1532. Fu poi leto una suplication di uno Bartolo Bajo bombardier di Spalato, era su la galia, menava Sr. Toma Mocenigo orator a Constantinopoli, soracomito Sr. Hironimo Contarini fo ale man con fuste di corsari, et la prese et morite. LVI, 282.

A di 9 dito. Da Udene de M. Ant. Contarini locotenente di la patria del Friul, di 7, receute ali 8 Avosto. Questa matina è capità qui un Bohemo, parte da una terra de Boemia, non Praga, la vigilia di S. Giacomo, gionse a Linz . . . Dice: il gran Signor era a Buda con forzo dil suo exercito, ma li lizieri erano venuti vicini ad Altemburg; et havea mandato 40 in 50 mille cavalli alla volta di Petovia, per correr la Stiria, Carintia et il Cragno, zonto in questa hora uno Bergamasco, parte da Lubiana adi 4. afferma, aver veduto et parlato con corrieri, parteno di Petovia, et dicono, 40 mille cavalli Turchi erano andati a Ronchispurch, certo loco piccolo sopra Petovia XX mia verso Danubio, et aspettavano artellarie per batterlo; et cussi ogni altro loco, che facesse diffesa, et tutte le biave, potevano trovar, le inviavano al campo, il resto brusavano; a Petovia verso Villaco et altri lochi, che poteano; questo si scontra col Bohemo: ho mandato explorator, dil suo riporto avvisarò. LVI, 283.

Dil ditto di 4, riceute adi 8 ditto. E capitò de qui uno, parte ali 17 da Viena. Dice el ditto di Viena, che al suo partir si affirmava, il bassa have in Buda cavalli 50 mille, il Signor con il resto da persone 400 mille era a Cinque chiesie, et caminava a gran camino verso Buda. In Viena erano da 4000 persone fra fanti e cavalli, ma che di giorno in giorno vi azonzeva altri; poi venuti da questi loci fugiti da Alemania dicono, Turchi hanno fatto corrarie; ma di questo non ho molta certeza. Uno altro partito da Pozim, terra in Histria,

1532. alli 28. dil passato dice: Turchi di la Bossina et confini di Corvatia da do in tre millia cavalli sono corsi sopra la Piucha, et menato via da anime 600, e quelli poi messi insieme con ditti Turchi fatto una gran scaramaza al primo di questo, nè si sapeva l' exito. LVI, 283.

Da Trau di S. Alvixe Calbo conte et capitano, di 28 luio, riceute adi 9 Avosto. Avvisa: errano adunati l' imperiali per venir in Bossina a danno de Bossinesi, quali sono in grande timor. Heri passò per questi confini uno corrier turchesco, venuto a far comandamento a morlachi soi sudditi, che in pena della vita dovessero caminar a la volta; et da alcuni morlachi venuti de qui è sta dito: il sanzacho del Ponte è corso fra Sava et Drava, et era sta roto, fugito solum di quelli 100 cavalli, si diceva, il bassa di Bossina fra tre giorni tornaria in driedo per venir a guardar dita provinzia. In questi zorni Bernardim di Castro con uno capitano todesco venne qui per comprar cavalli, et el di sequente si partirono per Spalato et molto a inquerito di l' esser di Clisa, e come era custodita et chi la guardava. LVI, 280.

9 Agosto 1532. Di Zara di S. Gregorio Pizamano proveditor zeneral in Dalmatia, di 30 luio, receute adi 8 Avosto: Le zente adunate in Gracovo sonno levate con fama andar in Corvatia a danni de christiani; il conte Clare bam a Bicachi (Bichach) feva massa di gente, e sta preso 4 vilani, referiscono, li christiani erano ad hordine per andar a corer in Bosina. LVI, 284.

9 Agosto 1532. Da Spalato di Sr. Domenego Bolani conte e capitano di 3, receute ut supra. Ozi a terza Clisani tornati alla devotion dil conte Piero Crusich; Nicolo Querini non era li et li soi e fugiti, che erano dentro, e par segnava meter Turchi, e sta reauta con ducati 500 fo menati dentro etc. In Clisa si fa grande feste; la causa e sta uno Thomaso, che qui, dil qual manda la suo depositiom; quale dice cussi in sumario: conte Thomaso Guosdanovich venuto ozi in questa terra dice, che abandonata Clisa ando verso l' Histria a Lupoglavo castello dil ditto signor conte Piero; e intese, e andato a Roma (sic), poi ando ali scogli di Sibinicho a uno monasterio dito Crepano di frati zocolanti; e lo trovo, e in quel locho mi dete ducati 500 d' oro con ordine, si havesse la forteza di Clisa, il qual ha con se homini xx, e cussi vini, et mandati li danari, la forteza mi ha manda uno homo questa matina a chiamarmi, et hanno leva lo vesilo dil conte Piero, ho spaza uno messo al dito conte Piero. LVI, 284.

Di Zara di Sr. Gregorio Pizamano proveditor zeneral in Dalmatia, di 3 Avosto, receute a di 9 dito: Son avisati, il sanzacho di Carzego, andato a corer fra Drava e Sava, fu ale mano con circa 3000 di Corvati; e fu roto con molta strage, morti tra li altri homini da campo di questo nominato Cusim vayvoda, qual vene con li Turchi im Lombardia conduto da M. Hironimo da Canal; et e venuti deli

Turchi feriti, ad Duuino, tra li quali e Dana Basonouich e vivi e altri famosi in queste parte nella guerra. Si ha di alcuni, che il Signor Turcho era vicino a Belgrado. LVI, 285. 1532.

Dil dito di 3 receute adi dito: Son avisato da Obrovazo esser venuti 3 Turchi, uno fiol dil desdar vechio di quel loco, ferito di 3 ferite; porta, che le gente di Bosina, che andono a corer verso Segna e stato ale man con queli dil re di Romani apreso Brigne, castello propinquo a Segna, e stati roti e maltratati; di cavali 800 erano salvati 150, et di pedoni 3000, 400; il resto morti et presi et Slobenzovich vice bassa di Bosina e fugito cum grand faticha. *Ibid.*

13 Agosto 1532. Sumario di una lettera da Ragusi particular di 2 luio 1532, receuta adi 12, scrita per uno chiamato Io di Rocho a Bartolo di Nicolo in Venetia. E andato via di qua quelo imbasador di Franza al so viazo per avisarvi li honori, e stato in caxa di M. Iacomo de Zuliam, mio patron, XI giorni; et ogni giorno fu apresentato de presenti da manzar da questi Signori, e dopo il corpus dni li asalto uno affano al stomacho, et non si potendo star in caxa per lo gran caldo lo fessemo andar in caxa dil arziepiscopo, e li con remedj mioro; in questo mezo lui mando uno suo zentilhomo napolitano al sanzacho per nonziarli la sua venuta, el qual subito lo spazo al gran Signor; e zonto li, li dono tuto il presento, li haveva mandato re Ferandim, si stima val ducati x m. e questo e certo, il dito ambasador ave lettere e io le portai e legendole mi feze partecipe presente il medico di questa cita, el gran Signor subito spazo una cavalchata di Turchi sin qui a tuorlo con grandissima instantia, lui non si volea partir da Belgrado fino nol veda; e si per sorte el fosse morte, lo debi portar alzio el veda la sua persona, hessendo amalato li fazi far una letica over portarlo sule braze, come li sara più comodo; e questo e certo, sempre li son sta presente, el dito Signor ambasador e usito con grandissima pompa e li honori di questa tera, et merita grande honor, e piacevole e liberal a tuti, chi lha servito, li ha meritati di danari, principalmente M. Jacomo mio padrom, et a Juliam et a mi hebbi zerche ducati 8; noto, il dito ambasador si chiama il capitano Rigom. LVI, 295.

Ad **18 Augusti 1532.** Copia di la lettera per S. Zuam Vituri da Viena a sua moier et leta in colegio et im Pregadi. Marietta carissima! Adi 17. dil instante te o scrito da Plez, e adi 18 ti scrissi da la Treuexa; hora per questa ti fo intender, come per gratia del nostro signor missier Jesu Christo adi 24 dil presente azonsi in Viena sano con tutti li mei seruitori; et cusi priego il nostro Signor, questa ti atroua sana con li figli et tutti li nostri parenti et amici. Per il reuerendissimo monsignor di Lubiana locotenente insieme con tutti questi Signori mi è stato fato gran chareze, et ho troua il ordine de la Maesta dil re, che vol, che io sia de li conseieri de la guerra. O trouato tutto quello mi ha scritto il magnifico M. Vido da la Torre, e per la commission ha dato il re a questi signori; io

1532. mi ho apontato con sua Maesta con prouixiom de fiorini 4000 al anno; si che mi ha conuegnuto far quello non ho voluto fare za molto tempo; si che ti priego, tu uogli star di bona voglia, perchè i Turchi non sono piu de homini; chi li mostra i denti, come si farano, perche questa terra e in gran forteza respetto de quando vene il Turcho a combaterla; prima lhaueua tutti i borgi in piei, che i Turchi steua molto sicuri e comodi, et non potea esser noxesti con le artillarie. Hora le nostre artelarie i baterano, et qui ne e una gran quantitade et grandissima quantitade di polvere et balote, che ti prometto, se si acostera a questa terra, li costerano. E per deffensiom de questa terra sin hora ne son piu di fanti x m. et sarano al numero di fanti 14 m.; et la terra e ben in ordine de vituarie; et tutte le donne et puti de questa terra e fora, e non sono rimasti nome persone da faziom, che pol esser da 3000 schiopetieri di la terra; siche tutti stanno in bona voglia, et aspetta il campo allegramente, si per esser ben in ordine, come per la promessa di la cesarea Maesta et del re, el vegnera a socorer questa terra con grandissimo exercito, sel Turcho vegnira; e sel non vegnera, la cesarea Maesta et il re vol andar a trovar il Turcho; e tutto lo exercito di lo imperator adi xv di auosto sarano insieme a Linz, et a un locho sopra il Danubio, chi si chiama Prespurch, che mia 40 italiani, et hanno fatto una bastia sopra il polesene (sic), che e in mezo il Danubio, una bastia grandissima, ben fornida di artillarie. Alla guarda d' essa ne son molti Spagnoli et in la terra da fanti 4000, che questo passo el bixognera del bon a spontarlo, et non spontandolo il Turcho non si pol seruir de la sua armada; et nui seruiremo grandemente et con gran auantazo dil armada, che se hanno qui, che infra fuste et bregantini et tre barbotte ne sono da 40 nauilij, oltra da cento nasate del paexe, et per armar le fuste et bregantini Hieronimo da Zara et Marin da San Stefano da Venezia et de falidi di le galie da 900 galioti et ogni sorte de officiali et maistranze, che mi aparso un miracolo a condur queste zente tanto lontane con tre ducati per uno. Et eri serra il reverendissimo monsignor de Lubiana hanno abuto auixo, come il lo exercito dil Turco adi 22. de questo el compite di pasar la Draua, et ste zorni 6 a pasarla, et vogliando venir qui el vol uno mexe, et hano fato corer la Schiauonia et parte di la Carinthia, et fatto grandissimi danni et amazar quanto i trouauano et inspaurir questi populi, siche tegno, che lo imperator e il Turcho habiano a far fatto d' arme, perche il Turcho non pol vegnir tanto presto a questa osidion, che lo imperator hauera il suo exercito insieme, si che si uedera questo anno et presto gran cose; et spiero ne la bonta di M. Jesu Christo, che vorano far, che lo imperator habia vitoria per defender la sua santa fede et che tanti santi martiri, che ha patido morte et passiom per lui, pregerano per nui. Si che per hora non te diro altro, saluo recomanda a mei cugnadi et cugnade con tutto il resto de li nostri parenti et amici. Data in Viena adi 30 luio 1535.

Mi sforzero di far, quanto potro piu spesso habi mie letere, sotto- 1532.
scritto il tuo consorte etz. Adi ultimo dil presente tegnimo et non e piu di quello ti ho scritto, ma ben ti priego che uxi ogni diligentia in far hauer recapito a le lettere, che son qui aligate per esserne molto recomandate.

A tergo: A la magnifica d. Marieta Veturi consorte carissima in Birrigrando ne la contra di San Canziam in Venezia. LVI, 296.

16 Agosto 1532. Da Sibinico di Sr. Bernardo Balbi conte e capitano, di 4 Agosto, receute adi 15. Si ha per piu vie, che di bocha di Turchi proprj, come sono stati ala volta di Segna, dove con lhoste andorono trapolati et tajati a pezi, et pochissimi di pedoni e scapolati, cosa molto a proposito, in questi era uno capo nominato Gliobouach, qual fu capitano dile fuste di Obrovaz, persona di mala natura, et e scapolato di pocho. LXI, 300.

16 Agosto 1532. Da Zara di S. Gregorio Pizamano proveditor zeneral in Dalmatia, di 7 Avosto, receute adi 17 dito. Damiam Clocozich, fu soldato nostro altre fiate, venuto dil campe dil Turco e con lui uno suo nepote amico dil castelam nostro di Nadim et li ha referito alcune nove di ditto campo, et mando la propria lettera di esso castelam; ancora intendo esser arivati in Bosina 300 spachi, mandati dal Turcho per guarda del paese dubitando, che christiani ritornino a soi danni in quele parte; et hanno ordine di star da Zetina in qua; et se intende, che ciascum di essi spachi hano con se tre cavalli. LVI, 302.

Di Nadim di Francesco Justiniam castelam, di 6 Avosto al proveditor zeneral di Dalmatia. In questa hora di terza e venuto quel soldato, vien dil campo dil Turcho, za zorni XX si parti lassando quello ala fiumara di Sava, e dice, che non havea ancora passado tutto lo exercito, salvo le zente dila Romania erano passate, et haveano li ponti soto una tera, che se del gran Signor, e dovea passar drio le zente dila Romania, e passate che sara, andara di longo alla volta di Viena. Per quanto se divulga dil re Zuane, si aspetava con le sue zente, donde fo fato il conflito, quando fu morto il re pasato di Hongaria; piu assa lochi dila Slovigna a da obedientia al Signor Turcho, da queli, che prima non dava; per fin questa cavalchada assai de queli Signori di dita provinzia sono andati in campo dil Turcho, et hano conduto assa vituarie talmente, chel campo dil Signor Turcho e fornito di vituarie, e di tutto quello, che li bisogna al sue viver; se dice, il Signor non ha voluto, chel se faza dano nisun per il paese, e a volesto, che con danari si compra ogni cosa. Dil campo dil imperador non dice nulla, salvo che se divulgava, Ferdinando se trovava in campagna sotto Viena, lui judicha fina hora sia il campo dil Signor Turcho sotto Viena, ne altro disse saper. (Questo Damiam e sopra nominato Chochozicho.) LVI, 302.

Dil ditto (orator nostro da Ratisbona) di 7 tenute fino 8, receute adi 18 Avosto da mattina. Za tre zorni venne nova in questa corte

1532. in uno baron di Ungaria, nominato Turco Valente, persona di autorità in quelle parte, qual soleva favorir il vayvoda, hora e dalla parte di questo serenissimo re di Romani, et za 8 zorni e qui, il piu bell' homo vedessi mai: como da poi zonti Turchi in Buda, che fo adi 20 dil passato, il Signor non arrivo, se non sei giorni da poi, ne volse intrarvi; et Imbraim bassa attese a procurar fare jurar fidelta al Signor Turcho per quelli grandi et popoli di Ungaria aderito da ogni uno, et infiniti fugeno per non jurar, et quelli jurano, lo fanno con le lacrime agli occhi, li par esser assassinati; alcuni non credono, il Signor Turcho fazi tal movesta a questi tempi, ma io credo la sia vera, perche il Signor Turcho non haveria tolto tal impresa a petizion del vayvoda; et za più di un anno il Gritti scrisse a queste Maestà, exortando la composition e pace, azio il Turco non piase di mezo. L'arzivescovo de Colotia, si dice, el Francapane e stato il primo ha jurato obbedientia al Turco, et uno altro episcopo, non scrive il nome, qual e fugito per non jurar, tutte quelle parti è in grandissima confusion. Sono lettere di lo episcopo di Agria date in Possonia, et scrive di la correria fatta fino a Iavarino, e Pugna appresso, il castello di Strigonia, come scrissi alli 2 del presente; e specifica il Banderaro di Norimberg, che fu uno di quelli, che uscì fora dil castello, è sta menato prigiom in Buda, ma si tien sia nova falsa; et la verità è fiola dil tempo. Questo far alto dil Turcho, et fermarsi in Buda fa star ognunno suspeso: si dubita voglia invernar per quest' anno in Ongaria. Hanno per altra via, ditto Signor Turco ha mandato un numero di cavalli fra il Drava et Sava a devastar e ruinar la Stiria e Carintia. Il Zabata è in Ungheria, scrive: ditti cavalli essere sta revocati, il che fa star questo sermo re di mior animo. LVI, 301.

A di 16 **ditto.** Di Francesco Justiniam castellam di 6 Avosto al proveditor zeneral in Dalmatia; item il d. proveditor manda quest' altra depositiom, qual dice cussi: 1532. adi 8 Avosto in Zara. Depositiom di uno venuto, referisse, esser arivato a Sasesagne castello del vescovado di Zagabria una giornata alli XXI del passato, dove ritrovò il vescovo con Urbam Bochiam barom Ungaro, molto stimato, con 100 cavalli, nè potendo andar per quella strada al suo camino, per non esser sicura, se ne andò a Virovitiza, cità di Banfionus conte (Banfi Janos) palatin vicina alla Drava per do miglia, ove era esso conte con cavalli 1800. del qual per esser amicissimo del suo patron fu ben accettato, et intese da lui, come anche havea da lo episcopo de Zagabria inteso, che il Signor Turco havea passato la Sava e la Drava con tuto lo exercito alli XX dil passato, et si era firmato a le rive della Drava a Osoch, villagio grosso, et molto ben abbundante; et ha aspettato il sanzaco di la Natolia, che era poi arrivato con molta gente; che ad esso loco de Osoch venne Perim Peter Signor Ungaro di molta reputatiom, mandato dal re Zuanne con cavalli 2800 ben in ordine a far reverentia al Signor Turco per nome de S. M. et poi con S. Excellentia et con l'exercito s'era avviato verso Buda, et solicitavasi molto il caminar, che di loco de Osoch a Buda vi sono

cinque zornade di camino; che il re Zuane ora in Transilvania con 1532
il rdo Gritti; e secondo l' ordine come il Signor havesse passato la Drava, dovea cavalcar con il suo exercito verso Buda per congiongerse, et doveano esser un tempo a quella città; che con il re Zuanne erano tutti grandi de Ongaria et la Transilvania tutta una, et che affirmavano lo episcopo de Zagabria et conte palatin predicti, che sarno persone 60 m. et più; che in Buda per nome dil re Zuane era Simon di Och per guarda di quella con 5000 persone; che se affirmava da tutti, che il Turcho farà la impresa di Viena, et che ha numerosissimo et potentissimo esercito et grossa armata nel Danubio, ne la qual oltra la numerosa artellaria, che conducea con lui per terra, ne conduce anche molta per acqua; che per l' avviso, che l' hebbe il Signor da Buda, in Viena erano fanti xv m. et era provista de le cose necessarie, e perciò si credeva imprese più difficile; che nell' exercito era questa fama, fra tutto che l' imperator ha gran promessa di haver gente alla sua diffesa, ma che ancora non havea campo in campagna di momento, et se dicea, che faria la massa di lo exercito a Linz, ove dovea venir il re di Romani; che ne lo exercito era grandissima abbondantia dil viver, et il numero delli gambelli, che conduceano le vittuarie, era moltitudine quasi infinita; che da tutti si credea piu presto che il Signor Turcho invernera in quelle parte de Ungaria, che non; che affirmavano li predicti, episcopo et conte, che il re di Polana veniva con il suo exercito a Casavia, città alli confini de Polonia, et di l' Ongaria; di la causa del suo venir diceano variamente, ma par che dicesseno, non si lassando ben intender, per boni effetti; che esso conte Banfianus aspettava 3000 cavalli de Turchi, con li quali andava alla recuperation di la terra di Zagabria, e di Varadim, città ricca spettante al re Zuanne, et la istimavano poca impresa; poi à ordine di andar nella Carintia et correr nel Cragno alli confini di Friul; che li capetanij Pugliar et Slouinscho, che sono in Corvatia soldati dil re di Romani, restano in quelle parte per continuamente infestar la Bossina, et che lor do capetanij hanno ben 1000 cavalli. LVI, 302, 303.

Da Ratisbona di 8 Avosto 1532. Al Signor Duca di Mantoa. Le cose turchesche sono talmente raffredate, che niuna nova certa se ne tiene, et sono ben diversi avvisi... Uno barone Ungaro, che per sopra nome si chiama el Turcho Valente, che a sua instantia amazo uno di Principali di quel regno, che era per competer de la corona con esso vayvoda, venuto in sdegno con lui, già alcuni dì si è partito, al presente si è condutto quà, et fa offerto di 3000 boni cavalli, al quale sono fatte molte carezze. Uno Vescovo de Xagabria ha fatto la medessima pratica de venire in quà, ma non se gli presta intera fede, perche altre volte ha fatto delle mutationi. Si va confirmando, che in Buda il Turcho fa pigliar giuramento di fedelta da tutti quelli, che vi si trovano, et il primo, che ha giurato lo hommagio al Turcho, o chi e intervenuto per esso, è stato il Vescovo Colose (sic) dela caxa di Franchapani, del quale ognuno si è maravigliato. LVI, 304.

*

1532. **19 Agosto 1532.** Da Sibinico di Sr. Bernardo Balbi conte e capitano di 9 Avosto, receute adi 18. Hora e zonto uno mio explorator, parte adi 27 dil pasato di Zagabria, referisse, il Signor Turcho ali xx dil passato col suo exercito passo la Drava per mezo la terra di Osich et procedeva il camim ala volta di Posonia et Buda; che in imediate tragetato che hebe, mando uno suo capitano Ungaro chiamato Bamphi Janus con 32 m. Turchi a corer et brusar alcuni lochi dil re Ferdinando, ita che si vedea li fochi e tuti si atrovano in grandissimo spavento et timore; che in Xagabria per via di uno secretario dilo episcopo ha inteso, il re Zuane venir al incontro dil grande Signor a Posonio, qual si judicha al tuto andara ala impresa di Viena, e poi invernera li in Hungaria e non far giornata; et havendo mandato il re di Romani a rechieder homini et danari a quele parte di Xagabria, Slovigne e Carintia, li hanno risposto, non haver danari et voler atender a defendersi con quele poche forze haveano, et li mandava pochissimo ajuto. Dicesi, aspetarsi il re di Polana in una terra dil re di Romani chiamata Casouia, ove tratar acordo tra esso re di Romani et il re Zuane per rimouer il Turco di tal impresa, la qual judicano molto pericolosa; et si pensa la cosa sara tarda. LVI, 311.

26. Agosto 1532. Da Dulzigno di Sr. Alvixe Zigogna conte e capitano di XI Avosto, receute adi 22 dito: Io ven zerchando saper nove per poter avisar, za 4 zorni dal Signor Arcon capitano dila cesarea maiesta a Brandizo e venuto sue letere a uno citadin de qui, li avisasse quelo ha, perche larmata si fa a Mesina, vora far campo in questi lochi; tutto questo paese turchescho sopra Scutari fin a Scopia e Andernopoli ho aviso trovarsi in gran confusione; et fato alcune sette vanno depredando le ville, et si mete ala strada con presuposito, chel Signor mai più non sia per tornar in Scutari; li Turchi mormorano e si doleno, chel Signor Turcho sia venuto a questa impresa, dicendo che la perso il cervelo. LVI, 322.

Da Sibinicho di Sr. Bernardo Balbi conte e capitano di 12 Avosto, receute adi 22 dito: In questo zorno per via di uno explorator, parti ali 20 di Osich, afirma il medemo, che scrisse adi 9 del instante di veduta per haver visto tragetar li a Osich li di avanti et quel zorno, e si dicea per Turchi, il Signor haver fato levar da Belgrado li orator dil re di Romani; e li facea venir col campo, azio che zonti a Buda dovea licentiar uno di essi con la risposta al dito re, e la difuculta bateva, che volevano, il Signor Zuane fusse levato di Hungaria, e che il magnifico Imbraim bassa erra stato in Belgrado a parlamento con lhoro, da poi fato audientia al orator dil re di Franza, e dato li licentia, il qual disse al gran Signor, dovesse celerar il suo camino e non lassarsi dar promesse, perche el saria inganato; e dice, il Signor col campo arivo in Buda alli 25 dil passato; lassato uno bassa con zente alla impresa di Prach piu presto cha Viena, et che Ibraim havia dito, sequendo acordo il gran Signor voleva sotometer la Valachia e il paese dil Charabodam, e meter li uno basa al governo e con questo presuposito partite da Constantinopoli. *Ibid.*

Dil dito di 14. receute ut supra, per via di Scardona: Ho inteso, quel magnifico Desdar ha hauto lettere di uno suo fiol, e col campo turcheseho, date adi ultimo dil pasato arente Buda, avisa, il Signor ha scoperto certo tratato contra il suo exercito fato per alcuni capi Ungari con l' imperator e re di Romani; e interveniva etiam il re Zuane, unde fato retenir alcuni di lhord li ha fatti decapitar; e scrive, judicha il campo, lassato in Buda uno basa con bona custodia e fortificata quella cita, tornera senza procieder a impresa alcuna contra limperador; questo medemo e afirmato per altre vie; item manda una lettera, li ha scrito dito Dasdar di Scardona, la qual dice cussi: Al molto gloriosamente da dio honorato et donato nostro amico, conte et capitano di Sibinico, molto cara et amorevole salutation da mi Dasdar di Scardona come fradello. Et da poi sa V. M. come ha guerra il nostro Signor imperador Turcho cum l' imperador et suo fradello re di Romani; et essendo adesso suso apresso Buda il prefato honorato S. imperador nostro ha trovato una gran cativita e manchamento de alcuni Signori, li quali haveano pace con el Signor imperador Turcho, quello Despotevich et alcuni del bam Primi Peter, et quel di Ardilg, zoe di Transilvania, se ha trovato in lhoro alcuna grande cativita a manchamento. V. M. intendera da poi quello e sta fatto, si che quelli sono sta con essi li servitori lhoro, ne venuta la nova, che sono fuziti ali confini di questo paese atorno Gliubliana apresso Ystria; et ne venuto nova, come meteno in hordine alcune preparationi alli confini di questo paese. Hora V. S. ben sa, qual pace hano il gran Sr. imperador nostro con la illustrissima Signoria di Venetia fra lhoro adesso; questi dui casteli, sono davati Sibinico, V. M. fazia siano ben custoditi et guardati, perho che habbiamo inteso nove verisime, V. M. fazi che de li non passino barche ne navilij salvo de la S. V. di V., ne vi fidate de ogni uno non cadanno chome chi ha la testa; et se V. M. vora intender quello vi dira il portador dile presente per nome Mussia, li prestarete fede. Dio ve alegri amen. Receute adi 14. *Ibid.* 1532.

Da Zara di Sr. Antonio Michiel conte, et Sr. Vicenzo Zantani capitano e Sr. Gregorio Pizamano proveditor zeneral in Dalmatia de 11 Avosto, receute adi 22 dito. Mandano inclusa una lettera, auta da Zuane Ulami et Zorzi Grimani capi di stratioti a Novegradi, quali mandano un altra, scrita li per il Desdar di Obrovaz, el qual Desdar scrive, voler etiam mandar de qui uno suo nontio. Il sumario dil altra dice cussi: Da Novegradi di Zuam Velami al proveditor zeneral di Dalmatia. Mando a V. S. una lettera, mi ha scrito il Desdar di Obrovazo. Eri vene una barcha nostra di Fiume, referisse di questa rota di Turchi sopra Segna, et hano mandato al imperador 8 in 12 nasi deli morti e vivi piu di numero 500, tutti morlachi turcheschi, e pochi Turchi; e dicono, che li cavali tolti pochi sono boni, tutti ronzini morlachi. Il Desdar vol licentia di certi soi manzi, possi menar per il contado di Zara e Pago e vol licentia.

1532. Di Obrovaz scrive il Desdar a Zuani Ulami capo di stratioti. Carissimo, salutatiom a vuj Signor Zuane da mi Nazuff Desdaro de Obrovaz: quanto fratello honorando per questa intenderete, come ho nove, che quelli di Fiume e Segna debbono venir qui per mar in barche, avise il proveditor et respondeme di manzi etc. LVI, 322.

26 Agosto 1532. Di Zara di Sr. Gregorio Pizamano proveditor zeneral in Dalmatia di 16 Avosto, receute adi 22 dito, drizate ali capi dil consejo di x. Adi 8 dil instante scrissi a Vostre Signorie il riporto di uno messo per mi in Hongaria, come lo exercito dil Turcho passò la Drava adi 20 luio, il zorno di Santa Malgarita; hora aviso, havendo inquerito meglio, che passono pur ha dito di Santa Malgarita, ma in questi paesi si fa la festa adi 12 luio, siche adi dito passoe la Drava. Questa matina e ritornato laltro messo, qual non ha possuto passar la Drava, perche le strade sono rote et il Sr. Turcho ha fato levar tutti li ponti e barche, si pasava in ogni loco, et manda la sua relatione qual e questa: Referisse, esser stato in quelli lochi alle rive dila Drava infino ali 28 dil passato et che tutto lo ezercito dil Signor Turcho infino al giorno dito, che fu il suo partir, era alozato di la dila Drava et a Bobavista, Zacom, infino a Varadim, e stava tutavia per levarsi per andar verso Buda; et che in quelli giorni pocho avanti il conte Bulfar Svetaschi e il dispot di Servia, capetani Ungari, furono ale man con Turchi con le lor compagnie, che erano da cavalli 700, et furono roti et ruinati tutti et essi capi prediti rimaseno presoni, ali qual el Signor Turcho havea fato bona ciera prometendoli molte cose, se voleano servir fidelmente, ef lassauali andar liberi per il campo; unde il conte Bulfar si erra fugito e ritornato salvo di qua dila Drava, qual passo sopra uno legno conduto da uno vilano con esso relator; dice, aver con lui gia molta domesticheza, hessendo stato suo servitor longamente, da chi ha inteso, che racontava con queli capi Corvati, che non havea rispeto di lui e si erano reduti in una chiesia, zoe chel Signor avea mandato a Belgrado Peri Peter, grande homo in Hungaria, e si credea li farebe tagliar la testa. Chel Signor ha fato brusar molti lochi et amazar tuti li prisoni, che pasavano la eta di anni xx, li altri retenuti; et che e stato usata gran crudelta; et questo fu da poi che suo Signor intese deli dani, che haveano fato li Corvati in Bosina, di che parea molto risentirsi et cussi tuto lo ezercito. Che li avea udito dire da Turchi di conditiom, chel Sr. faria quanto potra, e li bastera il tempo; poi vole invernar et alogiar la sua persona con la sua guardia, e il Sr. Ibraim basa con la sua gente a Serim, provintia di la di Belgrado, qual e la piu fertile e piu comoda del regno di Hungaria; e mandara do sanzachi, luno alogiera a Zagabria et quelle terre e lochi vicini, laltro disegnano che vadi a Lubiana, ciascum con cavalli xxx m.; et pensano al tuto expugnar Lubiana, il resto dilo ezercito nel resto dil regno facendosi una bona festa a Buda. Che li soldati, particular Turchi, non ardivano parlar dile imprese, se hanno a far, perche il Signor percio havea fato taiar la testa a tre, che haveano ragionato, che lo

ezercito venira in Italia, et cose simile. Che tuti li Frangepani tengono la parte dil re di Romani, et cosi li signori et gentilhomeni di Croatia, ezetto el vescovo di Zagabria, Banfianus, Tacha Janus et Nadasgi Thomas, che sono dila parte dil re Zuane; et fano ogni lor poter in suo servitio. Che li prediti dila parte dil re di Romani hano fato le liste di quanti cavali pono far tuti insieme, et che ciascuno si storno di far quanto gli da il posibile, et hanno fato le liste di quanto da ciascuno, qual esso relator ha vedute et lete; et dice per quelle paserano il numero di 8000 cavalli. Che disegnano, se altri ordini non li sopragiongono, metersi tutti insieme et far anche deli pedoni et venir a ruinar et brusar tutta la Bosina, e tornar poi ove bisognera; et laserano a Bichachi et Merlim Pugliar capitano con cavalli 400. Che il conte Miclaus da Srym, fu cugnato dil conte Zuane di Corbavia, che ha sua cognata, sorela di soa mojer e dil conte Zuane predito, monacha qui in Zara, e carazaro dil Turcho et habi pagato sempre il carazo, salvo questo anno passato, anzi con li Corvati, che fonno li zorni passati a corer in Bosina, vi ando im persona et uno suo fiol; et perho hora teme molto di casi soi, ha con ogni instantia instato esso relator, con chi ha cognition, che faza intender a essa monacha sua cugnata, che a gram quantita de arzenti, per esser in quelli lochi soi le miniere de arzenti, ove ne traze molta utilita, ma voria saper, se poi la illustrissima Signoria si lassera liberamente trazer il suo, et che essa monacha di questo debbi parlar con mi. Dice esso relator, che nelo andar al suo viaggio fece la via di Fiume, ove ando per mar, et uso questa astuzia, che ando da quel capitano, et fense andar a trovar uno suo fratello in Slovigno, che e soldato in queste parte, et si fece far una fede in scritura, e nel ritorno hessendo esso capitanio absente et in suo locho uno vice capitano, qual lo fece prender et poner in ferri in fondi di una torre, dove lo ha tenuto 6 zorni a pan et aqua, opponendoli che erra spia di Turchi, in fine havendo hauto fede, che costui erra subdito dila Signoria nostra et habitava nel suo stato in Dalmatia, lo ha relassato ma li ha retenuto il cavalo. LVI, 325. 1532.

(Nastavit će se.)

Opisi i izvodi iz nekoliko jugoslavenskih rukopisa u Pragu.

Predano u sjednici filologičko-historičkoga razreda dne 3. studenoga 1887. god.

PRIOPĆUJE GJ. POLÍVKA.

I.

„Nomocanon cum parergis."

U biblioteci narodnoga muzeja u Pragu nalazi se sada u zbirci jugoslavenskih spomenika pod br. 19 rukopisa srpskih „Nomocanon cum parergis" veoma zanimive sadržine. Ovaj je rukopis, po mnienju Šafaříkovu, iz XV. v., u 12° pisan na hartiji, ima sada 349 l. Quaternion 1. sasvim se je izgubio, a od drugoga sačuvala se samo 2 lista. Nomokanon počima u ovom rukopisu ustanovom .ке., prvi list svršuje se ustanovom .лд. a drugi počima česti ustanove .ог. — izgubiše se dakle listovi sadržavajući ustanove .ле. do .оѕ., t. j. cijelom 28, medju prvim i drugim listom izgubiše se 3 l. po svoj prilici.

Ovi izgubljeni listovi bili su poznije, no prije neg je bio svezan, nadomješteni novijim listovima. Na sadašnjem 1. listu i na početku druge mu strane čita se сказанию о царих тырскых, колико кои царствова и когда придоше на калиполе лѣт .ѕ. тысущно осам сат и .ҁ. и.ҁ., te se ne može sada bolje pročitati; onda njeke ustanove iz nomokanona; 4 lista su prazna. Na dolnjem kraju l. 2*a*, 3*a*, 4*a*, 5*a*, 6*a*, 7*a*, 8*a*, 9*a* je napisano: Монахіа мнѣ, вѣлку презвитеру, поповичу родомь от бльгарскіе земли от места Кратова на .а.ѱ.д. у будимскои долнои вароши. Na l. 348—349 napisana je sadržina cijelog rukopisa, te ju priopći već g. *Gr. Voskresenskij* u knjizi „Славянскія рукописи, хранящіяся въ заграничныхъ библіотекахъ: Берлинской, Пражской, Вѣнской, Люблянской, Загребской и двухъ Бѣлградскихъ" (СПет. 1882 Akad.), i tu je napisao „таково по оглавленію предполагаемое содержаніе раз-

сматриваемой рукописи; на самомъ же дѣлѣ въ ней содержатся далеко не всѣ перечисленныя статьи" (str. 28). Ova izreka svjedoči, da je gosp. pisac rukopis veoma površno prolistao Naprotiv rukopis sadržava više nego li оглавленїе иже ѥст вь кнїзѣ сеи na l. 348*a*—349*b*. Sadržava naime naš nomokanon-zbornik ove članke:

Номоканонь сїрѣчь ꙁаконникь о многих вещех расуждениїе l. 1—66*b*. молитва раꙁдрешеннаа ꙁа грѣхыї l. 67*a*—69*b*. оглавлениїе и скаꙁаниїе о ꙁаконнику l. 69*b*—74*a*. Посланиїе господа бога и спаса нашего ісуса христа ка патрїарху Їерусал(и)мскому великоє поучениїе и велика ꙁаповедь кь прѣступающимь законь господьнь. 75*a*—90*a*. Скаꙁаниїе ·вї· петких вѣликих. 90*a*—90*b*. тьлкованїе о крьстьныи словн(ен)ма что кое глаголеть. 91*a*—91*b*. Повесть ѕѣло полаꙁнаа, ѡбаче и вьсакого страха и ужаса исплнена ѡ страшием и ужасьием и гроꙁием дне страшьнаго божиꙗ втораго пришастьвиꙗ, иже будѣть всем чловѣком, иже родише се на ꙁемлїи. Видѣниѥ и ѡткровениѥ светаго ѡца нашего Григориа новаго, иже покаꙁа ему господь богь аггелом своим посланиїни ка нему. 92*a*—146*b*. Сь богом почниаѥм летописаньникь ѡт Адаму вь купѣ летѣ. 147*a*—150*b*. Се же родословь ѡт Адама до Аврамаа. 151*a*—161*b*. Се летопись когда уꙁеше се градѡви подунавсцїи, турци кадь их примише. 161*b*. Слово о самрти лаꙁарѣке како вьскреси его господь ѡт мртвиихь и быст живь ·л· лет по вьскрсенїю. 161*b*—162*a*. О вьпрошенїю цени христовѣ. 162*a*. житїе чловѣка божїꙗ Алеѯїи. 163*a*—170*b*. слово о прѣкраснемь иѡсифе. 170*b*—179*a*. слово како живеше жидовинь сь христьꙗниномь. 179*a*—181*b*. Слово учително ѡ притчи 182*a*—184*a*. вьпросы прѣсветые богородице ѡ ·ꙁ· грѣховь 184*a*—185*a* слово светого ефрема 185*a*—187*b* слово ѡца нашего Исаиѥ 187*b*—192*b* видѣниѥ ѡца нашего Мелентиꙗ 192*b*—195*b*. ѡткровениѥ светаго Апостола Павла и видѣнїе мукам чловѣчаским, еже покаꙁа ему архаггель Михаиль 195*b*—198*b*. Слово о д(в)ою на десетѣ раꙁбоиникu 198*b*—201*a*. Слово светаго нашего Иѡана ꙁлатоустаго ѡ страшием судѣ и ѡ сконьчании века сего житиа 201*a*—208*b*. Иже вь светых ѡца нашего Їѡана архиепискупа костантина града, Ꙁлатоустаго слово: вь ѥже иꙁми ме господи ѡт чловѣка лукава 208*b*—214*b*. Поучениѥ вь светую и великую нѣдѣлю пасхи. евaггелїе ѡт Їѡанна 214*b*—219*b*. Поучениѥ вь светую и великую нѣдѣлу пасхи. иже вь светых ѡца нашего Їѡанна Архиѥпискупа Константина града, Ꙁлатоустаго слово учително 220*a*—221*a*. Слово Шакыша цара и скаꙁание како виде ·вї· сьновь вь ѥдину нощь 221*b*—226*b*. Слово ѡ прѣпренїю дїавола сь господомь нашимь Їсоусом Христом 227*a*- 231*a*. Слово Їѡанна милостївaго 231*a*

—234b. Слово Іωанна Златоустаго на усекновеніе главі іωана предитече 235a—240b. Слово о вьсѣх вещѣх ходѧщих и летающих 240b —254b. Прѣмоудрость некоего философа 254b—260b. Тлькованіе о цркви что јест 260b—261b. Тлькованіе о божьствнеи литургіи светаго григорїа јеже видѣ некои стращнь 261b—266a. Слово Іωана Златоустаго, прїчта о души и телу 266a—266b. Тлькованіе семь о души и телу 266b—267b. Чьстьніи паракліась пѣваіеми прѣсветеи владичици нашеи богородици 267b—275a. Повесть ω плачи и рыданіи пророка Нієреміе о ієрусалиме і о запустѣнію его по истѹпленію Авимелѣхове и Варухове 275b—287a. Тлькованіє завета ветхаго и новаго 287b—289a. Вьпросы и ωтвѣты некоих старць о сих вещех 289a—291a. Прѣніе елевтерїево сь евреи о вѣре и сказаніе о ·ві· тых пѧтцѣх вь годищи изкестьно обрѣтох вь вѹвакерди о сем 291a—296a. Слоужба освещенію водѣ 296b—306a. Повесть Афродитїана персенина ωт Филїппа прѣзвитера, сапнсавшїи сїа сниггла бывшаа великаго Іωана златоустаго о рождастве христове и о звѣздѣ и о поклоненїи вльховомь, иже ωт Пѣрсиди 306b—313b. Сказанїа разлнчна светыих и разумнїихь моужь и мудрїихь елинь и мужїи дрѣвнїих словеса о жителєцѣи добродѣтелы и злоге и проучїих вещеи еуаггельскых и апостолскыих 314a—339b. Слово о кресте чьстьнѣм и о двою крсту разбоиничую 340a—343b. Слово како быст ·а·е· исповеданіе о помислѣх и грѣсѣх 344a—347b.

Svi su članci do ovog pošljednjeg pisani jednom rukom, i to onom, kojom je pisano i „oglavlenie“ na l. 348a—349b. Pošljednji je članak pisan drugom, pozdnijom rukom na drugoj hartiji, te nije dopisan do konca. Medju ovim l. 347 i l. 348 ima jedan prazan list.

Crkvenim jezikom prodira već dosta znatno jezik narodan: mj. ѣ pisano є i naprotiv, u dat. loc sg. и: обеды 259a, вь рѣци 196b, вь книзы 348a, no dat. sg. днѣ od дьнь.; mj. ь—а: корабаль 162b, чатаць 281b, acc. g. чатца 281b, nom. sg. агнаць 91a, nom. sg. мртавць 3b, 294b, partic. рѣкаль 281b, 3 sg. praes. цавтеть 91b i dr. v.; mj. вь—оу: узь 342b; хторы mj. вьторы veoma često, 196b i dr. Gen. sg. крви христове 198a, instr. sg. водомь 341a, nom. pl. сыновїи 286b, gen. du. до ωчию, loc. du. по ωчию, gen. pl. смоквїих 283 i svuda pisano х nad redak. loc. pl. о словима 91a. Praes 1 l. sg. поспїим 281b, aor. 1. pl.: оутврдисмо.

Na l. 341a čita se (ωт дрѣва) младьлице, ove rieči, kojih neima Daničić u „Rječniku iz književnih starina srpskih“; na l. 314a loc. sg. злоге, po svoj prilici pogrešno je napisano г mj. в.

U slijedećem saopćiti ću iz ovog zbornika njeke članke zanimive za historiju legenda, apokrifa i crkvene literature u opće.

Prijepis naš je sasvim vjeran. Pokraćenja ima veoma mnogo, no radi teškoća tipografičnih razrieših je. Gdješto nemože se sigurno reći, znači li na pr. ч^с^а: *čas* ili *časa*; u takovim slučajima stavih samoglas u zaporke. Mjesto ь ima vrlo često znak, na takovim mjestima ne napisah ništa, odatle čita se u mom prijepisu: цркова, слнце i pod. Iznad rieči često su akcenti: gravis, lenis i dvostruk, što može biti zanimivo za historiju akcenta srpskoga; ali jih radi teškoća tipografičnih izostavih.

II.

Dvanajest snova cara Šahinšaha.

U ruskoj je književnosti vrlo često obradjivano ovo „slovo“, te se je sačuvalo u mnogim priepisima od XV v. do XVIII pod raznim naslovima: „Слово о снѣхъ Мамеря царя“, „Сказаніе о 12-ти снахъ Мамера царя“, „Слово о послѣднихъ днехъ видѣнія царя Иринея, именемъ Матера, зѣло пречудно и ужасно“, „Повѣсть, како видѣ царь Матеръ едино нощи 12 сновъ“, „О некоторомъ мудреце ерихонскомъ именемъ Мамера слово о последнихъ днехъ и летех“, „нѣкоего мудреца Ерихоньска, нарицаемаго именемъ Мамера, слово о послѣднихъ лѣтехъ и днехъ“ i dr. O tom „slovu“ napisao je glasoviti učenjak akad. *A. V. Veselovskij* osobitu knjigu „Слово о двѣнадцати снахъ Шахаиши (2. приложеніе къ XXXIV. тому Записокъ Имп. Акад. Наукъ 1879). Veselovskij ovdje kao i kašnje u djelu *A. Galahova,* Исторія русской словесности (2. izd. 1880) u česti, koju je on sastavio (sv. I, str. 431), daje ovomu „slovu“ osobito mjesto medju pričama, koje su prešle u rusku književnost iz slavenskoga juga, i pričama, koje su prešle iz zapada jevropskoga. Izvor ovoj priči traži na istoku. Glavnim razlogom ovog mnijenja, osim drugih, jest, što do sada nije bilo poznato, da je ovo „slovo“ bilo takodjer rašireno u jugoslavenskoj književnosti. Ja sam našao u gore opisanom nomokanonu слово шакыша цара и сказание како виде .ві. сновь вь ѥдинѹ нощь. Odavle može se predpolagati, da će se ovo „slovo“ naći i u drugim jugoslavenskim rukopisima. Ova se starosrpska recenzija, koju potpuno saopćujem, slaže u glavnom sa staroruskim tekstom iz XV. v.,

koji je naštampao Veselovskij u pomenutoj knjizi (str. 4—10). Razlike naše recenzije od ove staroruske saopćujem pod crtom.

To dakle svjedoči, da je i priča o dvanajestim snovima cara Šahinšaha, koju su dosele učenjaci poznavali kao rusku, poreklom istočnu, prodrla u rusku književnost takodjer iz slavenskog juga. Ne može se misliti, da bi naprotiv pisac naše srpske priče bio ju crpao iz ruskoga izvora, jer je jezik čist srpsko-slovenski bez ruskoga upliva.

Слово шакыша и сказаниє како виде · ві · сьновь вь юдиннȣ нощь.

Прьви сань еже видѣ: бѣ царь вь градѣ ерихонѣ именем шакышь.[1] и видѣ · ві · сновь вь юдиннȣ нощь. и быст печалань ѕело. и не бѣ емȣ[2] кто разьдрѣшити[3] сновь тѣх.[4] и ѡбрѣте мȣжа мȣдра и[5] книжника хитра[6] именем мамерь. и рѣче мамерь прьви сань како видѣль еси царȣ. и рѣче царь видех стлпь златань ѡт земле до небесь.[7] и рѣче емȣ мамерь.[8] моудрыи царȣ шакиша[9] тебѣ мȣдрѣи нѣст никтоже.[10] Сїе снобы еже еси видѣль[11] несоуть на те ни на градь твои Ерихонь.[12] царȣ еже юси видѣль стлпь златань.[13] егда[14] придѣть[15] тоюе злое врѣме вь последниею дни.[16] ѡт вастокь слньца[17] до запада боудоуть по васех градѣх злаа многа и метежы вь[18] чловецех и небȣдѣть права цара[19] и несахранеть заповедїи божїе. дрȣгь дрȣгȣ врагь бȣдѣть. царь на цара вьстанеть.[20] и не бȣдѣть добро творении, ни юзиком ни делом. и врагов крщених много бȣдѣть.[21] и[22] злаа творещїих,[23] а добра ни[24] мало. законȣ оучеще[25] а[26] по законȣ не ходеще[27]

---

[1] Быстъ в нѣкоих странах древнихъ град бѣ именемъ ирииnъ (rkp. O. L. Dr. Rus. pism.: Ерихонъ), и бѣ в немь царь именемь шахаиша. [2] Om. є. [3] Раздрѣшаꙗ. [4] ихъ. [5] Mj. м. м. и: нѣкоего философа. [6] Om. х. [7] Mj. и рѣче do небесь: и сказа емоу вся сны по рядоу ꙗкоже бѣ видѣлъ. И слышавъ мамеръ философъ оу царя ꙗкоже емоу сказа. [8] М. рѣче е. м.: и отвѣщавь емоу глагола. [9] Великы царю шахаиша. [10] Тебе нѣст моудрѣиша в мирѣ семь, а. [11] Є. є. вид. om. [12] Mj. на гр. itd.: въ твое царство, ни соуть тебѣ на зло, ни твоему градоу на пакость пакы рече емоу мамеръ философ царю мудрыи, первы сонъ како еси видѣлъ? [13] Глагола емоу царь: видѣхъ столпъ златъ от земля до небесе стоꙗщь рече мамеръ. [14] Om егда. [15] Прїиде. [16] Вь посл. д. om. [17] Сл. om. [18] Add. всѣхъ. [19] Права сердца ни мысли. [20] А кнꙗз боудет на кнꙗзь и старѣишины також. [21] Mj. и не б. itd: и в то время злое небоудеть кто добра смыслити или сътворити, ꙗзыком глаголеть добро. а въ сердцих мыслит злаꙗ и пакы брази боудоут мнови. [22] Многа. [23] Сътворꙗт. [24] Om. ни. [25] Mj. оуч.: боудоуть оучители. [26] Add. сами. [27] Творꙗще. [28] Д. om.,

и инех добрꙋ ꙋчеше[28] а сами га не творещѣ.[29] и боꙋдоꙋт глады многїи по ѕемли.[30] и тиꙗ днїи прѣстꙋпить лето на ѕимꙋ а ѕима на лето[31] и бꙋдѣть ѕима вь средь лета и хотеще члокѣщи[32] свѣти[33] и сьблаѕнеть се ѡ врѣмены[34] а неразꙋмеюще,[35] и много сеюще[36] а мало живꙋще[37] и ѕемла маѕдꙋ вьѕищет[38] а не бꙋдѣт на неи роси.[39] и плода недасть хищенниꙗ[40] радї чловѣчьскаго.[41] и дрꙋгь дрꙋга неваѕлюбить ни бꙋдѣть почитаниꙗ ѡт чедь родителем нї ииим ближиим своим.[42] и ѡт своего рода ѡтидꙋть вь инь родь. и иов акы бꙋдꙋть.[43] и[44] жени поимꙋть[45] ѡт блꙋдьниць.[46] и родитель своих неꙋстидѣтсе.[47] и вь тождѣ врѣме кнеѕы и сꙋдие[48] и ратаи и всы ты[49] кꙋпьци бꙋдꙋть. и проидꙋть далиа места вса и бꙋдꙋть им блиѕь[50] и вѣтхи ѡбичаи иѕменитьсе[51] вьсь и мачы[52] прѣкратеть се. и потом ꙋмалить се[53] мирь.

Выпроси[54] ·к̄· сьнь како видѣль еси царꙋ.[55] и рѣче[56] царь. видѣх сврь ꙋбрꙋсь[57] висещь ѡт небесь до ѕемле. и рѣче мамерь[58] егда бꙋдѣть тоꙗ ѕлоꙗ врѣме.[59] тогда по васем мирꙋ[60] ветхы сꙋдь и правы[61] прѣстанеть.[62] и не сатворить добраа никтоѡ никомꙋждо[63] скꙋпосты радїи.[64] и брашнаа радї своꙗго[65] ѡтвржетсе рода своꙗго.[66] и чюждимь людѣмь прилепить се. и прьвꙋю любовь сь чюждими сьврьшаꙗть. а свои родь ѕабꙋдѣть.[67]

оучат. [29] Om. га, не творѧт; add.: бремена налегают, а сами единѣм перстом не прикосноутьсѧ, вси боудоуть оучители, а оучащагосѧ нѣст обрѣсти. [30] Мн. по ѕ. om. [31] Mj. и тиꙗ itd.: стихіа премѣнѧт обычаꙗ своѧ, осень престоупить на зимоу а зима оупадет на весноу. [32] Хотѧщіи, чл. om. [33] Add. сѣмена, и om. [34] Сьблазнить их врѣмѧ. [35] Занеже неразумѣють времени подобна. [36] Всѣють. [37] Пожноуть. [38] Просит аще. [39] Гноѧ. [40] Лихоимьства. [41] Mj. члов.: дроуг дроуга. [42] Mj. и дроугь itd.: любы престанет тогда, чада оца и матере не почтѧт, ни рода ни ближикъ. [43] Mj. и отъ itd.: от своих градовъ въ иныѧ грады поидоут, акы обновѧтьсѧ. [44] Add. иныи. [45] Пріимоуть. [46] Add. чада приживоут. [47] Оца и матерь не помнѧт. [48] Mj. суд.: болѧре и старци. [49] Mj. ты: люди. [50] Mj и проидуть itd.: землѧ съкратитсѧ, далечны поуть близь боудет. [51] Престанет; add.: и вси велможи боудоут крамолници, которници ветхы соудь престанет и соудити имоут по мъздѣ, съ праваго сѧ поути сьвратѧт а не правы пріимоуть. в тоже времѧ злое солнце премѣнит обычныи поут, солнце и мѣсѧць померкнета и звѣзды спадоут, и различнаꙗ знамениіа боудоут, и звѣзда хвостатаꙗ ꙗвитсѧ, шоуми и громи безчинни боудоуть и земли трѧсеніе, гради падоут мнози и птици рыбы оумалитсѧ а овоща скоудость боудеть. [52] Лѣта и мѣсѧци. [53] Изгыбнет. [54] Пакы рече мамеръ философъ къ царю. [55] om. цару. [56] Глагола емоу. [57] Сыръ брюхъ. [58] Add. цареви. [59] Егда пріидеть година та злаꙗ въ весь миръ. [60] т. по в. м. om. [61] И пр. om. [62] Add. и роди и племена от божіа слоужбы оукланѧтсе. [63] Ник. om. [64] Add. брашенныꙗ. [65] И бр.

Въпросін[68] ·г҃· сьнь како видѣль еси царꙋ.[69]

и рѣче[70] царь. видѣхь[71] ·г· котьлы[72] кѵ̈пеще еднимь лоѥ и дрꙋгы маслаа а ·г҃· водѣ.[73] и лои кѵ̈пеше и прѣлиѥваше се вь масло̀. а масло̀ кипеше и прѣлиѥваше се вь лои.[74] а вода самаа ѡ себѣ враше.[75]

и рѣче мамерь.[76] егда[77] придѣть тоѥ ȥлоѥ врѣме.[78] бꙋдꙋть едини людиѥ богати а дрꙋȥїи ꙋбоȥыи.[79] и[80] богаты богатаго ȥоветь[81] на любовь и на трапеȥы.[82] а ꙋбогаго никтоже приȥиваѥть. нь сам ѡ себѣ страждѣт.[83] и вси людіѥ[84] бꙋдꙋть лицемеры. и вьсїи начнꙋть скаредьно жити.[85] и никтоже вьȥищеть своих сьродьникь.[86] и ѡца и матерь вьȥненавидить.[87] а свою женꙋ[88] вьȥлюбить. и свои родь ȥабꙋдѣть. и жена млада мꙋжа полꙋчивьшїи ѡставит ѡца и матерь, и последꙋѥть моꙋжоꙋ своѥмꙋ. да ѥлико любещїи мꙋжа своѥго и пакы иного ѡбрѣщеть любаȥненшаго. и мꙋжа своѥго ȥабꙋдѣть. и прилеппть се последнемꙋ моꙋжꙋ. и мꙋжа радї ȥабꙋдеть. ѡца и матерь и сыни и дащеры тькмо прилепит се мꙋжꙋ своѥмꙋ.[89] и тогда вь четири[90] тисꙋще жень неѡбрѣщеть се ни ѥдина[91] чистаа.[92]

Въпроси[93] ·д· сьнь како видѣль есї царꙋ[55] и рѣче[70] царь видѣх старꙋ кобилꙋ сь ждребетем и ѡрла чрна скꙋбеща травꙋ и вьлагаше прѣд кобилꙋ да ѥсть. а ждребе рȥаше.[94]

---

d. св. om. [66] Своих плешанъ отлоучатся. [67] Mj. у чюжд. люд. itd.: и своих дроуговь, видяще их въ оубожествѣ телеснѣ, и аще видять кого богата или въ власти к тѣмъ присваивають ся и дарове ихъ приносят гортани ради своего и любовъ древнюю своих сродникъ с чюжими людми держати начноуть а оубогаго рода забоудоуть. [68] Паки рече мамеръ книжник цареви. [69] om. цару. [70] Глагола. [71] Add. висящи. [72] Add. полни. [73] Въ единомъ масла, въ дроувѣм лои, въ третіемъ среднем водоу. [74] Да масло кыпя вьскраплашеся въ лои, а лои кыпя вьскраплаше (ся) в масло. [75] А средніи котелъ кипяше, нъ не въкраплашеся в него ничтоже. [76] Отвѣща мамеръ рече царю. [77] Когда. [78] Година та злая. [79] Боудет на единои странѣ силенъ и на дроувѣи, а средніи единъ оубоги родъ. [80] Да. [81] Призываеть. [82] Mj. на л. и н. пр.: и пакы онъ богаты призывати начнет богатаже. [83] А съ оубогы среди их не имат ничтоже, миноуют его, нь с. о с. стр. om. [84] Чловѣци. [85] Add. владѣти всѣмъ миром. [86] Никтоже рода своего ни племени ни оубога соуща взыщет, add. моужъ женоу пріимъ. [87] Оуничижит, add. и прочіи родъ свой. [88] Жены свое(я) родъ. [89] Mj. и свои родъ itd. и послѣдоуетѣ женъ своеи въ всем. [90] Омчет. [91] Add. жена. [92] Add. ли посягнет за свои моужъ чиста жити с нимъ. [93] И рече мамеръ философ царю. [94] Mj. орла чрна itd.: орь бронъ накоупь травоу ядоущь, да орь травоу, тережа, даяше кобылѣ а жеребя лизааше орь. [95] Отвѣща философъ о. [96] Add.

Рѣче мамерь. слиши[95] царȣ. егда придѣть тоѥ ȥлоѥ врѣме[78] мати своѫ дащерь предасть на блȣдь.[96] своѥго радї гртана да егда[97] бы се наситила[98] и сестра своѫ[99] сестрȣ начнеть такождѣ[100] иȣдиты.[101] а мати[102] начнеть стрѣщи[103] стида ради да кто не ȣȥрить.[104] и тогда снахѣ начнȣть не стидѣти се свекровь ни свекрвь своих.[105] и вь тождѣ врѣме жени начнȣть чȣждиѥ мȣжи своим родомь нарѣкȣть. и пакы послеждѣ ѡблиничит се еѷ мȣжь. и тогда ѡт тисȣще дѣвиць вь то̀ врѣмѐ неѡбрѣщеть се чиста ни ѥдина да посагнеть се двоѫ. и вь себѣ невазȥдрьжьна бȣдѣть. и мȣжем сама се иȣдить.[106] и неѡбрѣщеть се дѣвица чиста по ·ȥ̄· мь летȣ.[107]

Въпрось[108] є· сьнь како видѣль еси царȣ.[55] рѣче[56] царь. видѣхь кȣчкȣ лежещȣ на гноищи и щеици лаѫхȣ вь чрѣве ѥѥ.[109] и рѣче мамерь[110] егда придѣть тоѥ ȥлоѥ врѣме. родителы[111] начнȣть ȣчити чеда[112] добрȣ делȣ и ȥаконȣ[113] а она же неслишеть[114] их. нь начнȣть ȣкарати их глаголюще.[115] стари естѣ а не самисли и не весте что глаголетѣ.[116] ѡни же ȣмлчеть срама радї.[117]

Въпроси[118] ·ѕ· сьнь како видѣль еси царȣ.[55] рѣче[119] видѣх множаство поповь[120] ѡгрѣȥьнȣвьшїих вь калѣ.[121] и горко вьпиющїих и немогȣщїих иȥлесты. и рѣче мамерь.[122] егда нридѣть тоѥ ȥлоѥ врѣме.[78] патриарсїи и ѥпӱскȣпы и попови.[123] начнȣть людї[124] ȣчиты добрȣ дѣлȣ и[125] ȥаконȣ благоверинȣ.[126] а сами добра дела не творѣще ни по ȥаконȣ ходѣще и бȣдѣть ȣчениѥ их мрьтьво. понеже ниехь добрȣ ȣчеще а сами добра нетворѣще.[127] имениꙗ ради и нищѥ. сьметающе дȣше своѥ вь ѡгань вечнїи. слави радї телесниѥ ȥабивающе божїю ȥаповедь. понеже прьвеѥ ѡни прѣд ѡльтарем ѡтрѣкьше се сѵѥтьнаго света и богатастьва ластьнаго. и пакы ѡни паче вьсех мирꙗнь бȣдȣт срѣбролюбьци и начнȣть клети се и пакы клетвȣ прѣстȣпати. и аггельскы

чоужемоу моужоу. [97] Om. е. [98] Сыта была. [99] Om. св. [100] Om. так. [101] add. ˙иа дѣло злое. [102] add. свою дщерь водити начнет къ блоуженію и сама двери оучнеть. [103] add. Присѣдащи и не стыдащиса. [104] Ст. р. itd. om. [105] Сноха не стыдитса свекра ни свекрови. [106] Вь т. вр. ж. om. [107] Тогда в тысащи женъ не обращетса .і. женъ чистых, седми лѣт дѣвою не обращетса чиста. [108] Пакы рече мамеръ царю. [109] Видѣхъ сице, ꙗко едина щеница бережа лежааше на гноищи и брешоущи и въ чревѣ еа брехахоу щенꙗта. [110] add. философ. [111] Оци. [112] add. своа. [113] Mj. д. д. и з.: разоумоу доброу. [114] Послоушають. [115] Рекоуще. [116] Mj. а не сам. itd. и себѣ не смыслите. [117] И оуслышавше то оци ихъ оумолкноут от срама. [118] Рече философ царю. [119] Глагола емоу царь. [120] їереи. [121] В калъ впадша до горла. [122] Книжникъ, add. царю послоушаи. [123] Патр. и еп. и поп. om. [124] Всѣхъ начноуть. [125] Д. д. и om. [126] Бл. om. [127] Mj.

ѡбраʒь наυнуть сим попирати вь каль ıадѣнием и богатастьвом и ллѣтвопрѣступлениıемь.[128]

Въпроси[129] ·ʒ· сьнь како видѣль еси цару.[55] рѣυе[56] царь: видѣх конь красань ѕело[130] ıадущы траву двема главами. едина глава напредь[131] а друга наʒадь. и рѣυе мамерь.[132] егда придѣть тое ʒлоıе врѣме. кнеʒы и епυскупы[133] и судиıе[134] несудеть[135] по правди. нь по кривдѣ мита радї.[136] и бога не боıеще се ни υловѣкь срамлающе се. ни самрти поминающ. у права и у крива мито въʒимающе.[137] вьметающе своıе душе вь тму кромешнуıю.[138] богатастьва радї своıего егоже сь собою вь гробь непонесут.[139]

Въпроси[140] ·и· сьнь како видѣль еси цару.[55] и рѣυе[56] царь: видѣхь по васеи ʒемлї расипато драго камение[141] и бисерь и венци царсцїи все раʒлиυноıе.[142] и сьнидє ѡгань сь небесь[143] и пожеже все и быст ıако прах.[144] рѣυе мамерь:[145] егда придѣть тое ʒлоıе врѣме[78] вси υловѣци клеветници[146] будут богати и убогы. и вси[147] лажою и клеткою и лащением[148] богатастьво стежеть[149] и тѣм богатаством ни богу нослужеть ни убогим. ни своеи души.[150] нь[151] вьʒрадують се ѡ богатастьве своем[152] сьбраньном сь грѣхы. да ıегда погубеть богатастьво будѣть им плаυь. а грех своих неплаυуть се по неже сь грѣхом сьбраше богатастьво.[153]

Въпроси[154] ·ѳ· сань како видель еси цару.[55] рѣυе[155] видѣх многиıе боларѣ давающе делателем ѡвы ʒлато ѡвы срѣбро ѡви риʒи пакы придоше кь ним просеще своıего положениıа. и не обрѣтоше ниυесоже.[156]

а сама добр. д. itd.: а сами закона не брегоуще, ходать и оучеnіе разоумоу раворат. [128] Славы ради телесн. заб. itd. om. [129] И пакы рече мамеръ царю. [130] С. om. [131] Едина бѣ спреди. [132] Add. цареви. [133] И еп. om. [134] Add. и старци. [135] Соудити начноут не. [136] Нѣ по мздѣ. [137] Ни сам. itd. om. [138] Сами са мещоуще въ тмоу кромѣшноую, add. оу праваго и оу виноватаго посоулы вземлюще [139] Бог. ради itd. om. [140] И рече ѳилосоѳ царю. [141] Видѣхъ по вселенѣи баше рассыпано каменіи драгых множьство. [142] Mj. и венци itd и женчюгъ и всѣхъ различных оуворочіи. [143] Пріиде огнь великъ, сь неб. om. [144] И б. ıа. пр. om. [145] Add. философ царю. [146] Коупци. [147] И вси. om. [148] Лестію. [149] Стажют богатьство много. [150] Ouслоужать, ни доуши своеи помогоуть, ни убогимъ. [151] Mj. нь: в мало врѣме. [152] О имѣніи том. [153] Mj. даıегда пог. itd.: и по имѣніе шедше погребоут в горѣ и пріидоуть татіе и вьзмоуть е и боудет плачь великъ. [154] И рече мамеръ книжникъ цареви. [155] Глагола царь. [156] Видѣхъ ıако многым ремественником принесоша дѣла своа людие, дающе дѣлати из нима кождо еже хоташе, златом и сребром и мѣдію и порты, пакы пріидоша просити своего и не обрѣтоша ничтоже. [157] Философ, add. разоумѣи царю. [158]

рѣче мамерь[157] егда придѣть тоѥ ȥлоѥ врѣме богати людие предадуть[158] имениѥ своѥ инем людѣмь на саблюдѣниѥ.[159] ѡни же егда вьȥмуть и вьȥрадують се велми ꙗко добитакь дають им.[160] да егда придуть просеще положениꙗ своего.[161] ѡни же[162] вьметающе душе своѥ вь вечнїи[163] ѡгань. и начнуть клети се глаголюще ꙗко неȥнаю имениꙗ твоѥго и невем что глаголеши.[164]

Вьпроси[55] ·і· сьнь како вид(и)ль еси цару.[56] рѣче[165] царь: видех многиѥ стены слеȥшеѥ се и ходѣще по ȥемли ȥло ѡбраȥнїи суще.[166] рѣче мамерь:[167] егда[78] придѣть тоѥ ȥлоѥ врѣме[168] будѣть[169] вьсь мирь[170] неистовь ходити[171] и прѣластить се лажою и клетвою и тьще величаниѥм[172] тако будѣть вьсь мирь.[173]

Вьпроси[174] ·аі· сьнь како видѣль еси цару[55] рѣче[56] царь: видех .г. дѣвице вь едину крьсту носеще сьлнaчиниѥ веньце на главахь своих. и благоухаиниꙗ цвети вь руках их. и вѣ ако вона благоуханиꙗ држаина их.[175] рѣче мамерь:[176] егда придѣть тоѥ ȥлое врѣме будуть вси чловѣци[177] маȥдонищи[178] скупы лажниви и лаже глаголивы[179] и небудѣть вьних права глагола[180] вь вьсем мирѣ. и мати вьȥненавидить чеда своꙗ[181] и врать брата вьȥненавидить[182] и егда начнеть убогь мужь глаголати. аще суть и велми мудра словеса его. нь не послушають его понеже убогь ѥст[183] а егда богати начнеть глаголати аще и велми суть беȥ-

Принесоуть. [159] Имѣніа своа дроугомъ своим на съхраненіе. [160] Они же слышавше ꙗко даеть имъ имѣніа своꙗ възрадоуютса велми. [161] Пакы же по днехъ нѣколицѣхъ пріидоут своего проса полженое, add и не дадать имъ ничтоже. [162] Они же om. [163] Вечніи om. [164] И начн. кл. itd. om. [165] Рере мамер книжник царю. [166] Видѣх .г. жены съшедша съ степени с высоты, по земли ходаща, злообразны соуща. [167] Add. вѣды боуди царю. [168] Когда. [169] Б. om. [170] Add. боудоут вълсви. [171] И ходити нагноуть неистово. [172] Вса люди прельстать лжами величающеса, [173] Т. б. в. м. om. [174] Пакы рече мамер къ царю. [175] Видѣхъ .г. дѣвкы зрачны ходаща, възрастом лѣпы в верстоу .еі. лѣт соущи, различны вѣнца носаща на главах и въ роуках и благоюханныа цвѣтца держаще, се есть божіа вола держаніе ихъ. [176] Философ о царю. [177] Людие. [178] Мазд. om. [179] Om. лажегл. [180] Никтоже боудет глаголаи право. [181] Mj. вь вс. м. itd. ни кротости сътворат окаанніи, нъ сверепіи, мьздоимци, таково боудет врема то злое, видащи жена своа чада мертва лежаща не въплачеть, мати видащи дщеръ свою мертву не въстоужит. [182] На брата враждоует, add. видащи жена смерть моужа своего не жалитси, братъ брата самъ оубіеть. [183] Mj. и ег. нагн. itd. оубогъ моужь слово речеть моудро зѣло, не слоушають его, нъ и оукорат его. [184] А богатъ моуж слово речеть аще и безоумно велми, не лѣпо есть и слыша-

ꙋмина словеса его то его послꙋшают. и рѣкꙋть помлчи боларинь глаголеть. и мꙋдро его сьтворѣть богатастька радї.[184] а ꙋбога и мꙋдра ни вь чтоже.[185]

Вьпроси[186] ·ві· сьнь како видѣль еси царꙋ.[55] рѣче[56] царь: видѣх множастьво людихь[187] тесна ѡчеса нимꙋще и власи ѡстри[188] а нокти[189] сꙋще сꙋровы и ты бѣхꙋ[190] слꙋжеще дїаволꙋ. и рѣче мамерь[191] егда придѣть тоѥ ѕлоѥ врѣме.[78] богати людїѥ[192] поперꙋть ꙋбогиѥ сь насилиѥм[193] метежь вьстанеть многы[194] и тогда начнꙋть глаголати мноѕы[195] поуто прѣжде врѣменѣ[196] сего не ꙋмрѣсьмо. да не видимо конач(и)ниѥ дни сїѥ[197] и начнꙋть глаголати ѡ[198] блаѕе тѣм еже прѣждѣ[199] сїих днїих ꙋмрѣше[200] добро творѣще[201] дꙋше своѥ спасли сꙋть.[202] и вь ѡгань вечнїи не ваведꙋть их[203], иже ѥст ꙋготовань нам грѣшником.[204] ѡны богатаством своим богꙋ послꙋжише. и ꙋбогим. и на брата своѥго не враждꙋи. и имениꙗ своѥго да не хранишн нь да растакаѥши да не бꙋдѣты ꙋдавлениѥ твоѥ и дꙋши понеже нѣст понести имениꙗ своѥго сь собою вь гробь.[205]

и по сих[206] поклони се мꙋдрїи книжникь мамерь царꙋ шакчшꙋ и рѣче сїе провидѣниѥ и такованиѥ сїих снови сбꙋдѣть се вь последьние днїи.[207]

богꙋ нашемꙋ слава ва векы и веком аминь.

семꙋ ѕде коньць

нію чловѣчю, то вси послоушають его и моудра взывають его. [185] А оуд. и. м. н. ч. от. [186] И пакы рече мамеръ цареви. [187] Видѣхъ люди ꙗко оу мновѣхъ бахоу. [188] Mj. oc.: въ възстренъ. [189] Add. великы. [190] Сіи соуть. [191] add. Послоушаи царю. [192] От. людие. [193] Сь нас. и от. [194] Многа матежа и насиліа вьстанетъ. [195] И сіи людие възглаголють сице. [196] Вр. от. [197] Да сіа злыа дни видѣхом конечныа. [198] И н. глаг. о от. [199] Кромѣ. [200] Оумр. от. [201] Сътворѧтъ. [202] И доушю свою спасоуть. [203] Не впадоуть. [204] Иже е. оуг. н. гр. от. [205] Mj. о. богат. св. б. itd. паче бо всего аще кто милостыню подаеть, ни на своего брата не враждоуетъ, ни своего имѣніа хранить нѣсть бо ти пороты о томь. [206] И по скончаніи показаніа сего и потом. [207] Поклон сѧ мамеръ книжникъ ша(ха)иши царю и глагола емоу тако стотысѧщны рабъ есмь, и пакы глагола цареви, сегочтеніа и толкованіа и раздрѣшеніа боудеть в послѣднее времѧ злое, ꙗкоже глаголахомъ. И нынѣ царю великыи молю ти сѧ грѣшны азъ, не боуди ты повиненъ. и отиде въ своѧ си аминь.

III.

Pitanja i odgovori.

U staroj književnosti nalazimo pod raznim naslovima zbirke pitanjâ i odgovorâ ponajviše biblijskoga sadržaja. U indeksima lažnijeh knjiga spominju se „О Василіи Кесарійскомъ", и о Иванѣ Златоустѣ, и о Григоріи Богословѣ вопросы и отвѣты о всемь по ряду (Tihonravov Пам. отреч. русской лит. I, str. VII) i pripisuju se bugarskomu popu Jeremiji (Пам. древней письмен. t. III, 1880 вып. 1. str. 71, Русск. филолог. вѣстникъ XVII, 133-4). O postanku ovog apokrifa ima raznih mnijenja. Već iz XI. vijeka imamo Въпроси и отвѣти Григора богословьца и Василиꙗ u poznatom Izborniku Svjatoslava god. 1073, koji sasvim odgovara grčk. Διάλογος τῶν ἁγίων Βασιλέος καὶ Γρηγορίου τοῦ θεολόγου X. v. (P. Ф. В. I. c. 127). No medju ovim tekstom i našim poznijim tekstovima „Razgovora trojice svetaca" ima vrlo znamenitih razlika, tako u tekstu Sbornika čitamo sasvim drugačija pitanja nego li u našijem tekstovima; samo oblik pitanja je isti. Po tome bilo je izrečeno mnijenje, da se je u pomenutom grčk. tekstu i u Izborniku sačuvala prva redakcija „Razgovora trojice svetaca", sadržavajuć samo apokrifično tumačenje sv. pisma. U kasnije doba preinačivala se je prvašnja sadržina „Razgovora", jer su u nj prodrla razna pitanja krivovjerska. Prema odnošaju ovih poznijih elemenata k prvašnjemu obliku „Razgovora" razlikuju se jošte dvije redakcije (V. Močuljski Историко-литературный анализъ стиха о Голубиной книгѣ P. Ф. В. XVII, 126 sl.). No i pristajući na ovo mnijenje nastaje ipak novo pitanje: kojim načinom i iz kojeg su vrela prodrla krivovjerska pitanja u stari tekst? kojim je načinom postala knjiga pravovjerna knjigom lažnom? je li je već imala ova lažna knjiga svoj uzor u grčkoj književnosti? ili je postajala samostalno u književnosti (jugo)slavenskoj?

U srpskim se je rukopisima ostavštine P. J. Šafařika sačuvalo nekoliko tekstova „Razgovora trojice svetaca", koje ovdje čast imam saopćiti. Nalaze se pod raznim naslovima. U pomenutom već nomokanonu nosi naslov „въпроси и отвѣты некоихь стараць о сих вещех". U inom srpskom rukopisu, ostavštine Šafařikove br. 12, koji sadržava „Synaxaria, Annales, Vitae sanctorum etc." nosi nadpis Сказаніе о прѣмудрости Грігоріе, Василіа, Іоанна Богослова (l. 119b—122b). U ovom rukopisu pisanom na hartiji u 12°, l. 190 poslije synaxara nalazimo slijedeće sastavke: Пасхаліа ѡд сѣдмь

*

тисящь напрѣдь l. 93a—97b, А се колѣдара вѣди l. 98a—99a,[1] исправленіе водіωмь l. 99a—103b.[1] Лѣтописьць l. 103b—104b, Лѣтописьць господь срьбскыхь l. 104b—114b, слово ω небесы и ω земли l. 115a—119b, Сказаніе ω прѣмѫдрости Грігоріѥ, василіа, іωанна богослова l 119b—122b Исчитаи лѣта прѣсветыѥ богородице l. 123a ω сьзданіи храма господнꙗ, соломωн l. 123a, Сказаніѥ некоѥго философа о лѣтѣх и мѣсецѣх и неделꙗх и днех и часωм и высиктѫ и индикту l. 123a—125a, Сіи светыи моужіѥ, иже ωт жень пострадаше l. 125a, Сіа же вьнимаи слыши сказаніа прѣмѫдрыхь мѫжь l. 125a—127a, ω іерѫсалиме 127a, ω сьгрѣшени Давидове 127a—127b, ω сьгрѣшени Соломоновѣ 127b—128a, ω сьздани Рима 128a—130b Слово како ωсоуди Марөа Пилата прѣдь царемь. Кесаромь 130b—133a, Мѣсеца марта .ꙁі. житіе чловѣка божіа Алеѯе l. 133a—140b, Моученіѥ светаго и славнааго вѣликомѫченика и побѣдоносца Геωргіа 141a—157b Маіа. .ѕ. житіе и жизнь светаго и правѣднааго Іωваа l. 158a—176b Мѣсеца Іюліа .єі. дьнь мѫченіе светаго мѫченика Кѵрика и Оулиты матери его l. 177a—190b. Ovaj se život nije ovdje sačuvao cijeli, a sličan je tekstu saopćenom u Novakovićevim Primerima str. 405 sl. Osim toga Razgovor trojice svetaca nosi jošte naslov Слово светаго отца Ефрема; tekst je s ovim naslovom objelodanio St. Novaković u Primjerima str. 443 i čita se u našem nomokanonu l. 185a—187b. Isti naslov s dodatkom о святем Василии о всем исправлении imade jošte tekst naštampan u poznatoj knjizi Tihonravova (II, 448 sl.).

Sadržaj je ovog apokrifa duboko prodirao u život literarni, upravo u vjerovanje prostoga puka, osobito u ruskoj književnosti, te su iz njega izašle Повѣсть града Јерусалима і poznati Стихъ о голубиной книгѣ (Buslajev Очерки рус. нар. слов. I, 455, II, 15, Porfirjev Исторія рус. лит. изд. 4. ч. I, str. 283—4. V. Močuljski op. cit.).

U kasno jošte doba taj se apokrif prepisivao; tako na pr. recenziju bugarsku g. 1805 čuva M. S. Drinov (P. Ф. B. XVII, 137), i u maloruskoj se književnosti pripominje iz god. 1718 „Катехизисъ", kojeg pisac crpio je iz knjigâ що есть на нeбѣ и на земли, и въ облакахъ и водахъ и що которій тіи книги пишетъ, то Духъ святійотповѣдаеть (Огоновскій; Исторія рускои лит. 1887. I, 335).

---

[1] Ovo je već V. Jagić priopćio u Star. X, 118.

Pitanje o postanju Razgovora trojice svetaca riješiti će se, kad se uzporede razni tekstovi jugoslavenski i ruski. Ovim ćemo načinom spoznati, koja su pitanja prodrla u Razgovor još na slavenskom jugu, koja stoprv u Rusiji; ovim ćemo načinom poznati i oblik najstarije već lažne recenzije „Razgovora". Toga radi sravnjivao sam tekstove, koje tuj štampam sa tekstovima dosele izdanim, i navesti ću u opazkama, koje se pitanje nalazi u drugim tekstovima, i važnije razlike medju recenzijama već izdanim i ovima, koje štampam.

Sravnjivao sam pako naše tekstove s tekstovima naštampanim u pomenutoj knjizi Tihonravova (II, 429—457), u knjizi A. N. Pypina Ложныя и отреченныя книги русской старины (str. 169 go 178), s tekstovima naštampanim kn. P. P. Vjazemskim u sborniku Памятники древней письменности т. III, 1880, вып. I, str. 88—123 (rim. br. znači tekst, arab. br. stranu), s rkp. bos.-ćiril. g. 1620 naštampanim u Jagićevim Prilozima (Arkiv za povjest. jugosl. IX, 105—108), s tekstovima naštampanim u knjizi St. Novakovića Primeri knjiž. i jez. st. i srp.-slov. (str. 442—447), s mladom bug. recenzijom saopćenom St. Novakovićem u VI. knj. Starina str. 47 do 55, s ruskim tekstovima naštampanim u Русск. филолог. вѣст. 1887. sv. XVIII str. 171—188.

ВЬПРОСИ И ѠТВѢТЫ НЕКОИХ СТАРАЦЬ О СИХ ВЕЩЕХ.

въпрось: кое хꙋдожьство быст прьвее на ꙁемлїи?

ѡтвѣть: шавь; егда адам и ева шиста листїе смоковное ва раи, когда обнажиста се прѣтꙋплѧжнїа ради.[1]

въпрось: кто оучи кланати се на вастокь?

ѡтвѣть: Моусїи на горѣ агаринсцѣи.[2]

---

[1] Кое художество первое? шев, егда Адам оши листвіе смоковное Tihonr. II, 432, pod. Vjaz. IV, 107. Которое рукодѣлие бысть первое на земли? Егда Адам и Евва преступиста заповед божию в раю, снѣдоша яблокъ за то преступление и спаде с них ризы и позна наготу свою, сошиста себѣ смоковное листвие и покрыша таиныя своя уди Р. Ф. В., XVIII, 179. pod Arkiv. IX, 106. Кое бысть дѣло первое рукама на земли? Адамъ и Ева сшиста себѣ листвіе смоковное Рур. 170. Отъ каде са наиде хитрина наипрьво? Шефъ, егда Адамъ и Ева сошиха листе смоквино и сотвориха себе облека. Star. VI, 49. [2] Кто первіе научи кланяти ся на востокъ? Моисѣи на горѣ аравитстѣи. Tihonr. II, 434. Кто научи кланятися на востокъ? Моисеи на горѣ синаистѣи. Vjaz. V, 116, pod Р. Ф. В. XVIII, 183, Star.

вьпрось: кои дваа бориста се сапостата?

ѡтвѣть: дьнь и нощь.[3]

вьпрось: кто ли сьлгавь спасе се? кто ли истину рѣче и погибѣ?

ѡтвѣть: петарь сьлга и спасе се, Їоуда истину рѣче и погыбѣ, егда жидоком прѣдаст господа. тогда Їоуда рѣче имь: егоже лобыжꙋ, ты ѥст, имеите его: а петарь рѣче: не вемь чловѣка того.[4]

вьпрось: кои праведникь не глагола .ѳ. месець и .и. днїи?

ѡтвѣть: ꙁахарїа ѡтць Їѡана прѣдитече егда виде видѣнїе вь црквы.[5]

вьпрось: коего праведника иꙁбави богь ѡт смрти?

ѡтвѣть: лота егда иꙁьбеже ѡт содома.[6]

вьпрось: кто ѡт чловѣкь нерождѣнь оумрѣть, кто ли рождѣнь не ꙋмреть?

ѡтвѣть: адам нерождѣнь оумрѣть, илїа рождѣи неꙋмрѣть.[7]

вьпрось: кто дващи оумрьль ѥст и пакы васталь ѥст?

ѡтвѣть: лаꙁарь.[8]

VI, 54. Кто ся научи первѣ на земли Богу кланяти на востокъ? Моисей пророкъ егда видѣ неопалимую купину. Рур. 170. [3] каа два супостата? нощь и день. Tihonr. II, 432, pod Vjaz. IV, 98, Р. Ф. В. XVIII, 181. кои се два борца бораше оть века до века? дьнь и нощь борето. Star. VI, 54. которыи борюща супостати два? живот со смертію или нощь со днемъ. Vjaz. IV, 99 кая два супостата борется на свѣтѣ день и нощ? смерть и животъ. Рур. 170 каа ся два борето? животъ и смерть. Tihonr. II 431. [4] Кто солгавъ спасеся а хто истинну рекъ да погибе? Петръ солгавь спасеся а Іюда истинну рекъ погибе. Tihonr. II, 434 pod Vjaz. I, 88; V, 116, Р. Ф. В. XVIII. 185. Кто солгавъ спасеся? Петръ рекый: незнаю чловѣка того. Кто истинну рекъ погибе? Іюда предавый, рече бо: его же азъ лобжу того имѣте. Tihonr. II, 432. Kod Vjaz. IV, 98 odgovara na ovo pitanje. Петръ солга спасеся, Июда жадом правду рекъ погибе. Kod Vjaz. VI, 104—5 samo prva čest кто солга спасе ся: Петръ апостолъ при распяти господни отверже ся христа спасе ся. Opširnije Star. VI, 52. Кто солгаля а истинну рекъ погибе? Петръ солгалъ спасе ся а Іюда, Иродъ истинну рекше погибоша. Рур. 170, Arkiv IX, 106. [5] Pod Star. VI, 54. Кто праведен сый нелга .ѳ. месецъ и осьмнадесят дпіи? Захаріи видѣвъ видѣніе. Tihonr. II, 432. [6] Pod. Star. VI, 54. Коего праведника градъ сей спасе ся от смрьти? Сигоръ градъ и Лот, егда избѣжа от Содома и вниде въ Сигоръ. Tihonr. II, 432. [7] Pod Tihonr. II, 432, 442. Кто не рожденъ умре? Адам не рожденъ умре. Vjaz. I, 89. pod Arkiv IX, 106. Кои не рожденъ живь би? Адамь не рождень живь би. Star VI, 54. Кто не рожденъ? кто не умерь? кто умер неистлѣ? Адамъ не рожденъ умре,

вьпрось: колико пожить адам вь раи?

ѡтвѣть: ѡт шестаго часа до ·ѳ· го.[9]

вьпрось: кто нерождѣнь рождѣнь ѡт матерѣ?

ѡтвѣть: адамь.[10]

вьпрось: кто по рождаствѣ своем сьстарев се и пакы вь чрѣво матѣрне сїи вьнидѣ?

ѡтвѣть: адам ѡт ꙁемлѣ сьꙁдань быст и пакы вь ꙁемлю вьнидѣ.[11]

вьпрось: кто ѡт пророкь погрѣбѣнь быст, и гробь его ношаше и вь гробѣ мрьтавь поюше?

ѡтвѣть: Їѡна вь чрѣвѣ китовѣ.[12]

вьпрось: когда вьꙁрадова се вьсь мирь?

ѡтвѣть: егда иꙁыдѣ нои иꙁ ковчега.[13]

а Лотова жена умре, не истлѣ из Содома идучи от погубления, стала каменемъ и до ныня. Vjaz. IV, 106. U Р. Ф. В. XVIII, 179 odgovara na ovo pitanje: не рожденъ умре Адам, а рождень не умре Илия пророкъ взятъ бысть на небо, а умре не истлѣ Лотова жена, приложи ся в столпъ сланъ, kraće Tihonr. II, 435, pod. Vjaz. V, 120, Pyp. 170. [8] Pod Tihonr. II, 432. Кто дважды смерти вкуси? Лазарь четверодневный. Tihonr. II, 434, pod Vjaz. IV. 106; V, 117, Р. Ф. В. XVIII, 185. Кто двѣ смерти вкуси? Лазарь. Vjaz. IV, 99. Али кои умре и ште воскрьсна? Лазарь Star. VI, 54. Кто дважды рожденъ, кто дважды умре? Иона и Лазаръ. Vjaz. V 117—8. Кто дважды смерть вкуси? Лазарь, другь божіи и Захарія пророкъ. Pyp. 170. Vjaz. I, 88. [9] Pod Tihonr. II, 432, 433. Pyp. 169. U Vjaz. IV 112, još dodato: столко христос на крьстѣ распятъ быст, i u Vjaz. I 90 dodato: а инныя написали больше. — Колко ли би лета Адамь вь раи доиде сь грѣши? .л. лета. Star. VI, 51, pod. Arkiv IX, 106. [10] Pod Star. VI, 55. [11] Pod. Tihonr. II, 432. Pyp. 170. Vjaz. I, 90; IV, 107, 116. Star. VI, 55. Arkiv. IX, 106. Кто сотворися и пакы вниде во чрево матери своея? Сотворися Адам и умре от земли взять бысть, вню и поиде. Р. Ф. В. XVIII, 179. [12] Pod Star. VI, 55. Кто живъ въ гробъ вьниде и гробъ ходеше а мрьтвие въ немь пояше? Іона въ чрѣве китове вьпиаше: вьзупих вь печали моеи кь господу и оуслиша ме. Tihonr. II, 443. Что есть: гробь хождаше а въ немь мертвець пояше? Китъ въ мори хождаше и Іона во чревѣ пѣснь Богу пояше. Pyp. 171, pod Arkiv 171. U Vjaz. I 91 odgovara se na ovo pitanje: Иона во чреве китове, opširnije kod Tihonr. II, 436. Іона во чреве три дни и три нощи, живъ изиде изъ чрева китова, kraće kod Vjaz. IV, 110. гробъ китъ а мертвець Иона во чревѣ, pod Р. Ф. В. XVIII, 185, još kraće Vjaz. 117. Мертвецъ непогребенъ, гробъ ходитъ, а мертвецъ поеть? Мертвецъ непогребенъ Иона, гробъ ходитъ китъ, мертвецъ поетъ Иона въ китѣ поетъ. Vjaz. V, 120. [13] Pod. Tihonr. II, 434. Pyp. 170. Vjaz. IV, 99; V, 118. Star.

въпрось: колико лѣт работаше ісраилитеиѣ въ егѵпте?

ѡтвѣть: .ѹ.[14]

въпрось: на колико чести раздѣли се морѣ?

ѡтвѣть: на .ві.[15]

въпрось: коего месеца саздань быст адам?

ѡтвѣть: месеца марѳа .ке. дьнь въ час .ѕ.[16]

въпрось: коего звѣра не быст сь ноем въ ковчезе?

ѡтвѣть: рибы.[17]

въпрось: единого искахѹ и неможахѹ обрѣсты, нь мрьтва дѣвица показа его?

ѡтвѣть: егда светаа елена обрѣте .г. крста и неможаше познати, кое ест крсть господьнь, нь положи .в. разбоиничѧ на дѣвицѹ ѹмаршѹ и не васта. а егда положи крсть господьнь тогда мрьтваа дѣвица въста.[18]

въпрось: что ест ѡт землє .є. а ѡт мора .в.?

ѡтвѣть: .є. хлебь и .в. рибы благослови богь.[19]

въпрось: кто понесѣ крсть господьнь?

ѡтвѣть: симеѡн киринен.[20]

въпрось: что ѥсть висота небесна, и широта земльнаа и гльбина морскаа?

VI, 55. Arkiv IX, 106. [14] колко лета работиха и рабуваха на мисиръ? .ул. лета. Star. VI 55. [15] на колко делове раздели се морето? .м. делове. Star. VI, 55. [16] Star. VI, 55 neudaje sahata. [17] Pod Tihonr. II, 434. Vjaz. I, 106. Star. VI, 51. Р. Ф. В. XVIII, 182. Который звѣрь въ ковчезѣ не быль? Рыба китъ. Рур. 170. [18] Кто искаша и едино радоваше се? Елен(а) искаше се крьстъ и радоваше се и обрѣте три крьсты, два разбоинича, едимъ живодовечъ крьстъ и восплакася велми понеже не познаваша крьстъ господьнь. Tihonr. II, 451. pod Novak. Prim. 444. Единаго искахомъ а три обрѣтохомъ, обрѣтомъ и непознахомъ, но показа намъ мертвая дѣвица? Егда царица Елена во Иерасалимъ искала крьсть господьнь, наиде и два разбоиничи и невѣдаетъ, которыи крьстъ Христовь н клала по единомоу ко крьсту, от разбоиничыхь ничтоже быстъ, когда положиша ко кресту господьню, тогда воскресе дѣвица. Vjaz IV 101—2. Na drugom mjestu odgovori na ovo pitanje u kratko: царица Елена искаше крьста господьня: наиде три крьста и позан мертвою дѣвицею. Vjaz. V, 114. podobno opširnija Р. Ф. В. XVIII, 184. [19] Что есть пять от земли, двѣ от моря, ,е от мира .ві. от пяти земныхъ? Іже от земли, то есть пят хлѣбь, двѣ от моря, то сут двѣ рыби а от мира ,е мужа ихъ Господь напита от .е. хлѣбовъ, от .в. рыбъ, а два на десят то сут .ві. кош избыть. Vjaz. VI, 108. [20] понесыи крьстъ Господьнь, что ся слыша?

ѿвѣть: сила и мѹдрость и разѹмь, троица светаа.[21]

вьпрось: что ѥст .ѕ. и стоѥща, двaa глаголаста, петих се обличаше, .вı. дивлаше се?

ѿвѣть: часъ .ѕ. бѣше, егда христось сь самарѣнинею женою глаголаше .є. мѹжїи имѣлаше еи, .вı. апостоль дивлаше се.[22]

вьпрось: что ѥст ѿтьць ме роди, азь родих себѣ женѹ, и жена моѥ роди сыны и дьщеры, и ѿт них роди се богородица, мати бога нашего?[23]

вьпрось: что ѥст: посланнїкь сланїи не наѹчень и принесе книги не писаниѣ?

ѿвѣть: егда нои испѹсти голѹба из ковчега и принесе ною листь мали на нь вь ѹстѣхь.[24]

Симеонъ кѵринѣи. Tihonr. II, 430. Кому жидове повелѣша понести крестъ господень? Симеону киринеискому Р. Ф. В. XVIII, 181. [21] Что высота небесная и широта земная и глубина морская? Отецъ и Сынъ свѣтый Духъ. Tihonr. II, 436. Рур. 169. Vjaz. I, 88; V, 112. XVIII, 180. Novak Prim. 446. Что е длбина морска и висота небесна и широта земна? Отець и Сынь и Духь. Star. VI, 49. [22] Шесть стояста а два глаголаста а пять обличаше а два на десять давляху ся? Христосъ бесѣдова въ женою Самарянынею. Tihonr. II, 435. Что есть 2 стояше, 5 обличаше и 12 дивляхуся? Христосъ обличи жену самарянынию пятію мужу, апостоли же дивляхуся. Рур. 171. Что есть: единъ глагола, пять облічи, та .вı. дивляху ся? Единъ глагола Господь женѣ блудницѣ, пять обличаше пят мужеи имѣла еси, .вı. дивляху ся вı. апостоловъ. Vjaz. IV, 108. [23] Что есть: азь не родих се и родих сынове, и сыновѣ мои родише матере мою и мати моя роди оца моего? Адамь не роди се, нь сьзда се от земли и роди сыновѣ и от сыновь его роди се прѣчиста и от прѣчиста роди се Христось, иже сьздаде Адама. Tihonr. II, 442. — Что есть роди мя отець, азь же родихъ себѣ жену, жена же мя родиша дѣти а дѣти же родиша отцу моему матерь? Отець есть Христосъ, совда Адама и от ребра его жену, Евва же родиша ему дѣти а дѣти его родиша святую Богородицу, матерь Христа бога. Рур. 176. Отецъ мя роди, аз рожду жену, жена родит дѣтеи. дѣти же родять оцу моему матерь? Отецъ Саваоѳъ роди Адама, Адам роди Евву, от Еввы же роди ся прѣсвятая Богородица. Vjaz. V, 114—5. Na drugom mjestu odgovara na ovo pitanje: Егда сотвори богъ Адама а изъ ребра его жену ему Евву и родиша сына и дщерь и даде родъ до сибри а от сибрителскаго колѣна родися Иоаким Иоанна, от того бо племени Христосъ роди ся отъ прѣчистыя дѣвѣ (sic!) Марии богородицы Р. Ф. В. XVIII 179. [24] Идетъ посолъ нѣмъ в непостоянен градъ, несетъ грамоту неписанную? Посолъ голубь, непостояненъ градъ ковчегъ

СКАЗАНІЄ Ѡ ПРѢМОУДРОСТИ ГРЇГОРЇЄ, ВАСИЛЇА, ЇѠАННА БОГОСЛОВА.

Synaxar br. 12, l. 119*b*—122*b*.

григорїє рече: коꙗ быст хытрость на ꙁемли? василїє рече: ꙗвь, єгда євва и адамь сьшиста листвїє смоковное, сьтвориста ѡдѣꙗнїє себѣ.[1] коꙗ ли єст послѣдниꙗ дꙋша. грїгорїє рече: чїи глас слышан быст ѡть вьстока до ꙁапада? василїє рече: еввынь, егда роди каина.[2] григорїє рече: кто прьво бога нарече? василїє рече: сатанаиль прьвїи аггель, сврьжень сь небесь, прѣжде сьꙁданїа адамова .д. дни, а ꙁа грьдость нарече се име ємꙋ сатанаиль.[3] василїє рече: что єст гльбина мѡрска и высота небесна и широта ꙁемльна?[4] їѡан рече: что єст єдинь притекь и видѣ риꙁы єдини лежещеє, и соударь иже бе на главе єго, не сь риꙁами лѣжещь, нь ѡсобь свыть и на ином мѣсте лѣже? грїгорїє рече: соударь ѡсꙋ платна слоужьбнаго на блюде, а дари єго врьховно небо до прѣисподны беꙁдны, и тоу єст беꙁдна ꙗко риꙁа, а стихарь єст, .ꙁ. небесь а поꙗсь єст стльпїє желѣꙁноє, ѡко великаго мѡра, на нємже ꙁемлꙗ плиаєть. петрахиль єст вьхѡд и исхѡд, а сеє под поꙗсом ꙁемлє той тльстота ен, елико ѡт вьстока до ꙁапада и повелѣ господь сьгнати пенꙋ мѡрскꙋю, и сьтвори ꙁемлю на четирѣх китѣх великых, на .г. девети малих ѡт коньць ꙁалежит, а дꙋшевиних трѣтїа часть, раискыих воиꙗ, иде риба на тꙋ воню. гльбына же того мѡра велика елико ест ѡт вьстока слнца до ꙁапада. и дно єст того мѡра прити-

---

ноевъ, принесъ виноградъ маслячеиъ, тогда весь миръ возрадова ся. Идетъ посолъ нѣм не путем не дорогою а несетъ грамоту неписанную? Егда быст потопъ на земли, тогда посла нои ис ковчега врана на отвѣтствие осушения водъ, ест ли оскудѣние водѣ обрѣте вран мертвую скотину на горах и невозвратися въ ковчегъ, онъ же жда четыредесять днеи, потом посла голубицу, она же обрѣте древо масличное и принесе и ною. Р. Х. В. XVIII, 182—183. — Немь елачиꙗ книги неписани вь градь вьноси и градь стои и пать нема внавтре? Кога то отпусти Ное гулюба изь кораба и донесе му листо маслиново во уста Star. VI, 51.

[1] V. predjašnja pitanja op. 1. [2] Чiи глас сниде от въстока и до запада? Егда роди Евга Каина. Tihonr. II, 432, Arkiv IX, 106, na ovo pitanje odgovara drugčije: Егда Господь прокля Каина. Tihonr. II, 434, Р. Ф. В. XVIII, 181. Кій гласъ изыде оть востока до запада? Уби Каинъ Абеля, брата своего. Рур. 170, još drugačije Star. VI, 51. [3] Pod. Novak. Prim. 446, Рур. 169. Star. VI, 51. Arkiv. IX, 106. Кого нарече богъ первее Адама на земли? Когда сверженъ бысть сатана прежде создания Адамля за четыре дни тогда за гордость свою отпаде славы божия и нарече ся сатана дияволъ. Р. Ф. В. XVIII, 178, srv. ib. 174. [4] V.

щеть се кь желѣзномꙋ стльпꙋ. тльстота ѥсть того мѡра. ѥко мѡре кь глькине ѥст, тогоже дно ѥст стоить на седмих стльпѣх, и тꙋ ѥст адово жилище, и тоу антихристь лежить свѣзан и аминь. и аггель но оутврьждаѥть ѥго. а тожде стльпїѥ стоить на ѡгны негасимем. и по том небо и дьница свѣтлаа. ѥже прѣжде слнца сьтворениа. тоуже соуть людиѥ, лѣтающе мыслїю, ѥко паꙋчина, и несть имь сьмрьть ни землиѥ, еже нѣст тоу и стопи, нио что бо тоу ѥст бѣздна ѥко риза.[5] василїѥ рече: гдѣ беше прѣжде богь, егда не беше свѣта. Їѡань рече: есть .г. камаре на небесѣхь, и тꙋ беше вь тѣх камарах агнцѣм, тоу и ѥго соут дари, свѣтꙋ же ѥго нѣст конца. іѡань рече: вь тѣх камарах ѡтьць и сынь и светы дꙋхь, аггель ѥст.[6] василїѥ рече: ѡт чта соут аггелы сьтворени? іѡань рече: ѡт дꙋха господнѥ.[7] іѡань рече: ѡт чта ѥст гром, ѡт чта ли мльнїе? василїѥ рече: двaa аггела ѥста громнаа и два мльнина.[8] грїгорїе рече: колико ѥст вѣтрь? іѡаннь рече: .бі.[9] василїе рече: протлькꙋи ми четири горы. Грїгорїѥ рече: лоука на вьстоцѣ чловѣчьскым ѡбразом, маѳтеи на юзе телчим ѡбразомь, марко на западѣ ѡрлѡвем ѡбразом, іѡаннь на сѣвѣре львовем ѡбразѡм, вьси крилати соуть.[10] Їѡаннь рече: како се назва име адамꙋ. василїе рече: посла богь аггела своего и вьзет .д. словѣ: азь на вьстоцѣ, добро на западѣ, мыслѣте на юзѣ, ерь на сѣвере, и нарече име ѥмꙋ адамь.[11] василїе рече: колико ѥст високых горь и мѡрь всѣх, и вѣликых рекь? грїгорїѥ рече: Морь ѥст .ві. и мѡрь .ві., идꙋть скроз всꙋ землю, и великых рекь .л. едина изь раѥ истичет и раздѣлиѥт се на четири рекы.[12] іѡаннь рече: колико ѥст ѡстровь мѡрскых? василїѥ рече: .л. всѣх и вь тѣх ѡстровѣх по .о. ѥзык разлычныих, по толикожде и птиць, по толикожде и рыбь, по толикождо и дрѣвь вьсѣх.[13] Їѡаннь рече: кто научи кла-

predjašnja pitanja cp. 21. [5] Pod. Novak. Prim. 446. Tihonr. II, 436. [6] Pyp. 169. Vjaz. II, 91, drugačije Star. VI, 53. srv. P. Ф. B. XVIII, 173. [7] Star. VI, 53. Pyp. 169. još dodaje: отъ свѣта и от огня, Vjaz. I, 88. dodaje samo: и огня, P. Ф. B. XVIII, 178: от трехъ частей, от солнца, от вѣтра и от свѣта; srv. P. Ф. B. XVIII, 174—5. [8] Отъ чего громъ и молнія сотвоpена бысть? Гласъ Господень вь колесницѣ огненной утверженъ и ангела громная приставлена; drugačije Star. VI, 54. [9] Pyp. 169. Star. VI, 54. [10] Что есть четыре роги на земли, на востокь Матѳей чловѣческимъ образомъ, на югь Лука тельимъ образомъ, на западе Марко лвовымь образомъ, на севере Іоаннъ орлимъ образомъ и все суть крилаты. Vjaz. I, 86, pod. Pyp. 169. P. Ф. B. XVIII, 184. m. Tihonr. II, 431. [11] Novak. Prim. 446. Arkiv. IX, 106. Vjaz. V, 118. Tihonr. II, 444. P. Ф. B. XVIII, 178. [12] Tihonr. II, 433. Novak. Prim. 446. Pyp. 169. P. Ф. B. XVII, 387. [13] Drugačije Tihonr. II, 433. Novak. Prim. 446. Pyp. 169. P. Ф. B. XVIII, 181. [14] V. pre-

иꙗти се лицѣм на вьстокь? василїю реүе: мѡүси на горе синаисцѣи.[14] грїгорїе реүе: кои пророкь не погрѣбень быст? Їѡани реүе: мѡүси на горѣ синаисцѣи, и вьꙁнѣсоше юго аггелы вь раи.[15] василїю реүе: ѡт үта быст просфѹра? Їѡан реүе: Єгда мѡүси проведе люди скроꙁе үрьмною море, тогда үесть полагахѹ велматись на главѣ своеи и пеүаше се ѡт слнца, и богоѹ жрьтвѹ приношахѹ и то быст на главѣ просфора.[16] Їѡаннь реүе: Ѿкоудоѹ вьꙁет се миро? Василїю реүе: егда кѹпаше мѷроносице господа, тогда марїа вьꙁет вь кѹпели тои и помаꙁа брата своего сїмона, лежал бо бе мѣсець .ѕ. болѣщїн.[17] Грї-горїе реүе: Коꙗ мати дѣцѹ ссѣть? Ї҆ѡани реүе: море рѣкы ссѣть.[18] Грїгорїе реүе: Кто прьвею сына божїа на ꙁемли нареүе? Їѡаннь реүе: Їсаїа ѡт үрѣва матере своюе, и вьꙁет быст аггелы и несен до сед-маго небесы. и сьнидѣт реү вь ѹтробѹ дѣвые. исаїа же бѣ вь үрѣвѣ матерє своюе вь ложеснах.[19] Грїгорїе реүе: Коꙗ два сьпостата борита се ѡт искони и до вѣка. Василїе реүе: дьнь и нощь.[20] Григорїю реүе: кои үловѣкь .р. лѣт не бывь на ꙁемли седѣ и небеса не видѣ, и не-бесем поѣда до .д.го лѣта? Василїю реүе: Илїа прї евьꙁавель, егда царствоваше и не ѡдьжди по ꙁемли лѣта три и мѣсець .ѕ.[21] Григорїе реүе: кои праведникь не глагола .ѳ. мѣсець и дни .и? Василїе реүе: Ꙁахарїа ѡтьць Їѡанна прѣдтеүе, егда виденїю видѣ.[22] Грїгорїе реүе: коюго праведныка богь иꙁбави ѡт сьмрьти? Василїю реүе: Лота, егда иꙁбѣжа ѡт сьмрьти.[23] Василїе реүе: Кои үловѣкь не рождень ѹмрѣть, кои ли рождень живь быст? Василїе реүе: Ѧдам не рождень ѹмрѣть а Илїа рождень живь быст.[24] Грїгорїе: Кто дващи ѹмрьл, и пакы вьсталь юст? Василїю реүе: Лаꙁарь.[25] Григорїе реүе: кто сьмрьть не видевь вь смрьть вьбеже? Василїе реүе: Єльꙁавель егда царствоваше[26] Григорїе реүе: гдѣ стѹдено и горѣщею смѣшают се? Василїе реүе:

djašnja pitanja op. 2. [15] Tihonr. II, 434. Pyp. 170. Star. VI, 54. Кто от апостол погребенъ бысть а живъ ходитъ? Иоанъ богословъ. Р. Ф. В. XVIII, 185. [16] Novak. Prim. 447. Star. VI, 54. [17] Pyp. 170. Star. VI, 54. [68] Tihonr. II, 437. Vjaz. IV, 107; V, 119. Novak. Prim. 447. Star. VI, 54. Р. Ф. В. XVIII, 185. [19] Который пророкъ неродися и господа видѣ? Ісайя во чревѣ матерни Господа видѣ. Vjaz. V, 116. Star. VI, 54. [20] V. predjašnja pitanja op. 3. [21] Star. VI, 54. Хто Бога на земли не вѣде, а Богу поклонися? Исаиа пророкъ отъ чрева матерня взятъ бысть ангеломъ и несенъ до седьмаго неба и опять во чрево матери своя вложенъ бысть. Tihonr. II, 435. Кый чловѣкъ пол четверта столпа постави на земли? Іліа при Езавели .г. лѣта и .s. мѣсець не одожди. Tihonr. II, 432. Pyp. 170. Vjaz. IV, 107. [22] V. predjašnja pitanja op. 5. [23] V. predjašnja pitanja op. 6. [24] V. predjašnja pitanja op. 7. [25] V. predjašnja pitanja op. 8. [26] Кто смерти не вкуш

оуглїе гореще и град.[27] Григорїє рече: кто не рождень ѡт матере? Василїе рече: Адамь.[28] Григорїе рече: Кто нерождень сьстарев се и пакы вь чрѣво матере своє вьнидѣ. Василиє рече: Адамь от землє сьздань, и вь землю пакы вьнидѣ.[29] Григорїє рече: колико лѣт жит Ноє по потопѣ? Василїє рече: шесть лѣть.[30] Грїгорїє рече: кои пророкь не погрѣбень быст, гробь єго ношаше и вь гробѣ мрьтвь ношше? Василїе рече: Іѡна вь чрѣвѣ китове.[31] Григорїе рече: когда вьсь мирь вьзрадова се? Василїє рече: егда Ноє изыдѣ ѡт корабa.[32] Грїгорїе рече: колико лѣт работаше Єгуптенѡм ісраилтене? Василїе рече: че(тири) ста лѣт.[33] Грїгорїє рече: На колико раздѣли се море? Василїе рече: на .ві. пꙋтовь.[34] Грїгорїє рече: колико их тисоущь прѣидѣ море? Василїє рече: .м. тисоущь.[35] Григорїе рече: колико их тисоущь прѣидѣ Їѡрдань? Василїе рече: четири ста тисоущь.[36] Григорїе рече: гдѣ вьзет богь прьсть, вьнюже сьзда Адама? Василїє рече: ѡт землє мадїамьскыє.[37] Грїгорїе рече: коєго мѣсеца сьзда богь Адама? Василїе рече: марта .ке. дьнь вь час .s.[38] Григорїе рече: єдиного исках и не ѡбрѣтох его, нь показа ми его дѣвица мрьтва? Василїе рече: светаа Єлена егда вьзыска честною дрѣво и ѡбрѣте трї крсте, и не вѣдѣше кои ест живодавьчь, и положи двaа крста разбоиничa на дѣвици ꙋмрьшои и не вьста. Єгда же положи честиїи крсть христовь, тогда ꙋмрьша дѣвица вьста.[39] Что ест ѡт землє .е. а ѡт мора .в. Василїе рече: ѡт землє .е. хлѣбь, а ѡт мѡра .в. рибѣ, еже благослови господь.[40] Грїгорїе рече: кто заꙋши господа на прѣанїи. Василїе рече: раслаблѥнїи, егоже при ѡвчи кꙋпѣли исцѣли имеѥ мꙋ гь самь.[41] Григорїе рече: кто сьтвори петрꙋ ѡтврѣщи се? что се зовет? Василїе рече: басисаль.[42] Григорїе рече: дрѣво на нѥм же

смерти бѣга? Іліа в Елзавели. Tihonr. II, 432. Star. VI, 54. [27] Гдѣ студено и тепло смѣсистеся? В Содомѣ и въ Гоморѣ, град угліе горющіи. Tihonr. II, 432. Vjaz. IV, 112. Star. VI, 54. [28] V. prediduća pitanja op. 10. [29] V. prediduća pitanja op. 11. [30] Star. VI, 55. odgovara na ovo pitanje: .т. лета. [31] V. prediduća pitanja op. 12. [32] V. prediduća pitanja op. 13. [33] V. prediduća pitanja op 14. [34] V. prediduća pitanja op. 15. Star. VI, 54. [35] Star. VI, 54. А колико люди проидѣ по моисею чрѣз' морѣ чрмное? 6. тисоущи на 12 поути. Arkiv IX, 107. [36] Sr. Pypin str. 12., u sbirkama pitanjâ i odgovora nisam ga našao. [37] Srv. kod Pypina: Сказаніе како сотвори Бог Адама str. 12. [38] V. prediduća pitanja op. 16. [39] V. prediduća pitanja op. 18. [40] V. prediduća pitanja op. 19. [41] Srav. Vjaz. IV, 101. [42] Рабыни юже сотвори Петра отврещи се, что ся нарече? Лѣчица, юже сказается просящія. Tihonr. II, 430. Кто обличи Петра? Асала, раба Пилатова, спросящи его у вратъ: ты еси ученикъ его Петръ. онъ же

ѡбеси се Їѹда, что се ѕовет? Василїю рече: брекыниꙗ.[43] Григорїе рече: кто прободѣ господа? Василїе рече: Логгїнь сьтникь.[44] Грїгорїе рече: коꙗ два аггела ѡтвалиста камень ѡт двереи гроба? Василїе рече: едино Азаиль, юже нарицают се крѣпикь богь а дрꙋгїи Калоиль, еже нарицают се правьдьнь богь.[45] Григорїе рече: что ест висота небеснаа и широта ѕемльна и глъбина мѡрска? Василїе рече: самь моудрость и раѕоум троица света.

„Slovo sv. Efrema“, koje se čita u nomokanonu srpske kolekcije Šafařikove br. 19. sudara se sasvim uz malene razlikosti sa „slovom“, koje je objelodanio St. Novaković u svojim Primjerima str. 443—5, samo što je nešto punije i opširnije od teksta Novakovićeva. Ovu čest, koju ima naše „slovo“ više, ovdje štampam

U pitanju o carici sv. Eleni čita se u našem slovu оскрьбе и вьсплава се, mj. чего ради str. 445 jest ѕащо, mj. еже иштетити str. 445, r. 11 napisano — izpravnije moguće — ищеши ти.

Slovo naštampano u Tihonravova sasvim se razlikuje.

СЛОВО СВЕТОГО ЕФРЕМА.

(l. 186*b*—187*b*) Почто ѕоветь се иꙗковь брат божїи? егда быст рождаство господие, тогда сынови иѡсифовїи ѡтрекоше се господа. Іꙗковь рѣче: се брать мои сынь оца моюго и азь мою честь раѕделꙋ сь ним. того ради нарѣче се Їꙗковь брать господьнь.[1] почто рѣче иѡанꙋ: се мати т(в)оꙗ и богородици рѣче: се сынь твои? Іѡань бо бѣше, егоже любьлаше Їсоусь, благовещеннем родиль се юст ѡт светого дꙋха.[2] колико лѣт имаше богородица до благовещениꙗ гаврилова? .ді. лѣт и .д. месеца.[3] колико лѣт быст богородица вь домꙋ іѡана богослова по вьѕнесению господинꙋ? .ді. лѣт.[4] и вьсех же лѣт, еже прѣбысть богородица на ѕемлїи? .нѳ. лѣт.[5] что юст аллꙋи? хвалите господа.[6] вь кои дьнь

начатъ клятися, яко не знаю человѣка. Рур. 170. [43] Древо на немже ся Іюда обѣси, что ся слыша? Мирнихи. Tihonr. II, 430. како имя древу тому, на немъже Іуда удавися? Имя древу тому славенски дубъ. Рур. 172. u bos. rkp. Kuk. zove se мирика Arkiv. IX, 107. [44] Tihonr. II, 430. Рур. 172, Arkiv IX, 107. [45] Оба аггела иже отвалиста камень, како еста имена има? Един Заил, еже сказается праведенъ Богъ, а другій Капуилъ, еже сказается крѣпокъ Богъ. Tihonr. II, 430. Кто отвали каменъ отъ гроба Господня? — Ангела Господня: (единому) ангелу имя Калоилъ, другому Аваилъ. А како име бѣ онима анђелома ка отвалиста камен от гроба? едному Аваил' а другому Агдоил'. Arkiv IX, 106. [46] V. prediduća pitanja op. 21.

[1] Tihonr. II, 453. [2] Tihonr. II, 453. [3] Tihonr. II, 440. [4] Tihonr. II, 445. [5] Tihonr. II, 445. [6] Tihonr. II, 453: что есть алелуꙗ,

сьтвори богь небо и ꙁемлю? вь недѣлю сьтвори богь небо и ꙁемьлю, вь понедѣльникь слнце и месець, вь хторникь раи насади, вь среду сьстави водьние сьтвари, вь четвртакь повеле гадом и сьꙁдаше се, вь петакь сьꙁда богь адама, вь суботу душу ему вьдасть.[7] Ѡт колико чести сьтвори богь адама? ѡт .ꙁ.. чести: .а. честь тело ѡт ꙁемле, .в. ѡчи ему ѡт води морскиѥ, .г. кости ѡт камена, .д. душу ѡт ветьра, .є. умь ѡт брьꙁости аггельскиѥ, .ѕ. раꙁуми ѡт ѡблака, .ꙁ. крвь ѡт росе ꙁемльниѥ.[8] На колико чести раꙁдели богь доброту адамову? нь .ꙁ. чести; .а. честь дасть авраму гостолюбие, .в. самсону силу, .г. богатаство їѡву, .д. лепоту їѡсифу, .є. кротость давиду, .ѕ. мудрость соломону, .ꙁ. косе авесалуму сину давидову.[9] Колико ѥст тело чловѣчьско пльно крьви? тако и ꙁемла ѥст плна водѣ.[10] Толико обрѣтох ꙁдѣ ѡсем вь сем иꙁводѣ. богу нашему слава.

какоже глаголеть? Алелуіа еврѣискимъ языкомъ хвалимъ господа. [7] Tihonr. II, 448. [8] Tihonr. II, 448. Star. VI, 48. drugačije Tihonr. II, 433. Pyp. 169. Vjaz. IV, 111: Отъ коликых частей сътворенъ быстъ Адамъ? Отъ осми частей: 1) взято от земля тѣло; 2) от камени кости (mj. t. u Vjaz.: от моря утроба, a P. Ф. B. XVIII, 178: от главъ душа, u Arkivu IX, 105: очи от слнца); 3) от (Pyp. add. чермнаго) моря кровь (mj. t. u Vjaz.: от солнца очи, u Arkivu IX, 105: кости от камене.) 4) от солнца очи (mj. t. u Vjaz.: отъ камени кости, u P. Ф. B. XVIII, 178: от духа теплота, u Arkivu IX, 105: мисал от облака); 5) от облака мысли (от солнца очи P. Ф. B. XVIII, 178: душа от вѣтра Arkiv IX, 105; 6) Tihonr.: отъ вѣтра духъ, Pyp.: отъ востока дыханія власы, Vjaz.: отъ огня теплота, P. Ф B. XVIII, 178: от вѣтра дыханіе, Arkiv IX, 105: власи от травѣ (više ovdje nema ni 7. ni 8. česti); 7) Tihonr.: отъ огня теплота, Pyp.: отъ свѣта духъ, Vjaz.: отъ вѣтра дыханіе, P. Ф. B. XVIII, 178: от облакъ мысли; 8) самъ Господъ вдохнулъ ему душу (Vjaz. дахъ), P. Ф. B. XVIII, 178: осмое от камени кости, от духа святаго в человѣке благодат воста яко чловѣкъ, (srv. ib. XVII, 147—9, 175—7, XVIII, 175.) drugačije još Pyp. str. 11. srv. jošte u Pypina Сказаніе како сотвори Богъ Адама str. 12., lat.-anglosas. rkp. X. v. u Buslajeva Истор. очерки рус. нар. слов. I, 144, i st.-njem. u Or. Millera. Опытъ истор. обозрѣнія рус. слов. I², 336, Pypin Очеркъ истор. стар. пов. 140 P. Ф. B. XVIII, str. 169 sl. [9] Tihonr. II, 448. Star. VI, 49. [10] Tihonr. II, 453.

СЛѠВО Ѡ НЕБЕСЫ И Ѡ ꙀЕМЛИ.

Synaxar br. 12. l. 115a—118a.

Что прьво изыдѣ изь усть божїихь? слово, сынь божїи.[1] что прьво сьтвори богь? небо и ꙁемлю, и до .ꙁ.маго дне сьврьши дѣло свое.[2] ѡ(т) чеса быст небо? ѡт води.[3] колико ѥст небесь? .ꙁ.[4] ѡ(т) чеса быст слнце и лоуна и ꙁвѣꙁды? ѡт свить божїих.[5] ѡт чеса быст ꙁемля? ѡт тины водиїѥ.[6] что држить ꙁемлю? вода.α) а воду что држит? камен велики.β) а камен что дрьжит? врани четворокрилати.γ) а врани четиреδ) что дрьжит? ѡгнь, ѡтноудоуже вание истечють.ε) а ѡгнь что дрьжить? дроугы ѡгнь горчаиши того .ві. крат.ζ) а ть ѡгнь что поддрьжит? доубьη) прьво всѣх насаждень, а коренїе дуба того стоить на силѣ божїе. господь же и сила божїа ꙁачела и конца не имат.*) колико ѥст высоко небо? колико горе толико и вь широту.[7] колико ѥст дебела ꙁемлѥ, колико ли вода? вода ѥст .ꙁ стадиовь, а ꙁемли (?)[8] ѡткоудоу быст чловѣк? ѡт ꙁемлѥ. како сьтворен быст? ѡд .и. чести, .а. ѡт ꙁемлѥ, .в. ѡт мора, .г. ѡт слнца, .д. ѡт ѡблака, .е. ѡт вѣтра, .ѕ. ѡт камене, .ꙁ. ѡт светого духа, .и. ѡт сего свѣта. тако сьтвори богь ѡт .и. чести вь ѥдино, рече аще иꙁыдет семе чловѣче и аще будеть семе ѥго ѡт мора, то будет лаком; аще ли будет ѡт слнца, то будеть мудрь и почтен и сьмысльнь; аще ли ѡт ѡблака будет, то прѣль-стивь, аще ли ѡт вѣтра, то сильнь и срьдить, аще ли ѡт камене

[1] Novak. Prim. 442. [2] Novak. Prim. 442. [3] Drugačije Star. VI, 47. [4] Star. VI, 47. [5] Drugačije Рур. 160 Star. VI, 48 i u dvijem bug. rkp. XVIII. i XIX. v. M Drinova Р. Ф. В. XVII, 155—6, от чего сотвори господь богъ солнце? от свѣтлия ризы господни Р. Ф. В. XVIII, 178. pod. u Povijesti grada Jerusalima: Buslajev Истор. очерки I, 462. srv. Р. Ф. В. XVII, 155, XVIII, 174. [6] Tihonr. II, 443. (α) вода висока β) камень плосень велми γ) .д. китове златы δ) китове златы ε) рѣка огньнаа ζ) други огнь, еже ѥст пожечь того огня .в. чести η) дубь желѣзны). Star. VI, 48 sličnije recenziji u Tihonr. — на чемь земля основана бысть? на трех китах и на тридесяти малѣхъ. Отчего тѣ киты суть бывают? находятъ онѣ себѣ раиское благоухание, вынимают от того десяту часть на пропитание. На чемъ земля стоит и утвердится? Слыши творца Иоана Дамаскына глаголюща яко воздрузивши богъ на ничесом же землю повелѣнием своим и повѣсивши неодержимую тяготу на водахъ. Р. Ф. В. XVIII, 179—180. pod. lat., provenç. i hispan. Archiv f. slav. Philologie I, 128, 335—6. Р. Ф. В. XVII, 159, 160; XVIII, 41, 174. Рypin Исторія слав. литер. I, str. 78 op. 4. O. Ohonovskyj. История литер. руськои I, 335. — [7] Srv. Tihonr. II, 454: колика есть глубина земнаıа? колика ест высота небеснаıа. [8] Novak. Prim.

*) Ovo je mjesto V. Jagić već saopćio. Archiv f. slav. Philologie I, 95.

боудет, то милостив и тврдь, аще ли ѡт светаго духа боудет, то смѣрень и доброволвнь кь вьсѣмь.[9] колико жить адам на ȥемли? .цл. лѣт.[10] колико ѥсть рода птичиѥга? .рм. рѡдовь.[11] кто сьтвори .а. ѡброк богу? авел, агнца ȥакла.[12] кто быст прьвїи пастирь ѡвцам? авел[13] кто быст прьвїи ратаи? каинь, и начет ѡрати.[14] ѡткоудоу вьȥе пшеницу? михаиль ю иȥнесе из раꙗ и покрьже на ȥемлю.[15] кто прьво наче бога молити? енѡх[16] кто прьво начи книгу? мефасоуа.[17] кто прьво иȥѡбрѣте кнꙑгу грьчску? меркурїе.[18] а словенску книгу кто иȥьобрѣте? куриль.[19] коꙗ планина виша ѡт всѣх планинь? алфеѡва, и та быст вь потопе не покрьвена, а не погрѣȥла ѥст.[20] ȥа колико иȥдѣла ноѥ ковчегь? ȥа .р. лѣт.[21] колико бе вь дльготу? .т. лакть, а вь широту? .н.[22] кто ȥамысли хлана? ноѥ, прьво хама братома своима работати.[23] кто раȥдѣли ȥемлю на .д. чести? ное г. сыновомь симу, хамоу и афету.[24] кто сь богомь беседова лицем кь лицу? мѡуси.[25] кто умрѣ и гробь ѥго не ѡбрѣте се? мѡусеѡвь.[26] кои грѣх не имат прощенїѥ? светого духа хулещеѥ. колико ȥвѣри не быст вь ковчеȥе и живи быше? риба и дїавол.[27] кто ȥатвори небо .т. лѣт и .ѕ. мѣсець? Илїа.[28] кто спа .ȥѕ. лѣт? авимелѣх. кто постави прьво црьков богу? соломон.[29] кои ѥст град срѣдѣ ȥемлѥ? ієрусалимь.[30] коꙗ быст прьва црковь христїанска? Светы Петрь вь Риме. Кы быст быст прьвїи епискупь? іаковь вь ієрусалиме.[31] чесо ради богь не пусти душамь, да се би вьȥвращали сь ѡного свѣта? да бы повѣдали, како ѥст тамо. демони се прѣображали и прѣльщали иȥьбраниѥ, и била би сьблаȥнь, того ради не пусти.[32] како не даст богь чловѣку, да би ȥнал кончину свою? не би бо прѣстал грѣхь створе, раȥбои, блоуд, и напокон се покаꙗл.[33] понеже христось рече: учимь те ѡв-

445. [9] V. Slovo sv. Efrema op. 8. [10] Novak. Prim. 442. [11] ib. [12] ib. Star. VI, 50. [13] Novak. Prim. 442. [14] ib. Star. VI, 49. [15] Novak. Prim. 444. Star. VI, 49. [16] Novak. Prim. 442. Star. VI, 50. [17] Novak. Prim. 443. Star. VI, 50. [18] Novak. Prim. 443. Star. VI, 50. P. Ф. B. XVII, 367. [19] Novak. Prim. 443. Star. VI, 50. [20] Novak. Prim. 443. Star. VI, 51. [21] Novak. prim. 443. Star. VI, 51. [22] Novak. Prim. 443. Vjaz. V, 120. [23] Novak. Prim. 443. [24] ib. [25] ib. Star. VI, 52. Br. 10—25 slijede za sobom istim redom u Slovu: О небеси и о земли протльнь naštampanom u Novak. Prim., samo da je medju br. 22. i 23. u našem tekstu ispušćeno jedno pitanje. [26] Star. VI, 52. V. Сказаніе о прѣмудрости op. 15. [27] V. Бьпросы и отвѣты op. 17. sposob, kojim je djavo prodirao u korabalj, pripovijeda ruski apokrif naštampani u Buslajeva Истор. Очер. I, 439—440. [29] Star. VI, 50. [30] Pyp. 175. Vjaz. I, 88. Star. VI, 52. P. Ф. B. XVII, 372, XVIII, 180. [31] P. Ф. B. XVII, 375. Star. VI, 50. [32] Drugačije sasvim odgovara se na ovo pitanje u rkp. Kukuljevićevu

рѣщꙋ, ꙋ том ти сꙋждꙋ. когда богь сьꙁда адама? ѥко слово сьꙁданїа вь .ѕ. днь поꙁнаваѥт се адам[34] колико лѣт сьтвори адам вь раи? .ѕ. час, и вь вечерꙋ оубо ськры се, ѥкоже пишет се, понѣже дїаволь жене пошьпта и абїе не трьпѣ ꙁавистї. богь бо чловѣка на испльнѥнїѥ ѡт падшааго аггелскаго чина сьꙁданїѥ.[35] кто всѣх прѣжде именова бога на ꙁемлꙑ? ѥвлиѥмо ѥко дїавол рече вь жене: что ти рече богь ѡт сего сада не ѥсти.[36] кто неродив се ꙋмрѣт? адамь.[37] кто сьтворивь се, вьнидѣ вь чрѣво материѥе? адам ѡт ꙁемлѥ ꙋбо сьꙁдави се и пакы вь ꙁемлю вьнидѣ ѡт нѥе же вьꙁет быст.[38] кто покаꙁа каинꙋ оубити брата своего? прьвеѥ оубо бога прогнѥва, вьтороѥ ѡца ѡскрбы, трѣтїѥ матерь бесчедствова, четврьто брата ꙋби, пето крьвь пролїа, шесто ꙁемлю ѡскврьни, седмо ада ѡбнови.[39] когда ꙋмрѣть ѥдиною .д.-та честь мира? егда ꙋби каин брата своего.[40] колицем лѣтом ноѥ бе, егда сьтвори се потоп? пети стомь. колико сьтвори ное вь ков-чеꙁе? мѣсец .е. когда ѡбрадова се вьсь мирь вь кꙋпе? егда иꙁыде ноѥ ис ковчега сь женою и сьнымь дрꙋгомꙋ вѣликомꙋ сꙋщемꙋ жи-вотиꙋ.[41] колико работаше сынове иꙁраилевы вь египтѣ? четири ста лѣт.[42] колико сьтвори мѡчси лѣт, ѥко да иꙁбавит исраилтени ѡт ꙁемлѥ египтскыѥ? .м. лѣт. колици проидоше море сь мѡчсеѡм? .ѕ. тисоꙋщь.[43] на колико раꙁдѣли море? по пророцѣ, на .ві., ѥко коеждо колѣно свои поꙋт ходит прѣходе море.[44] вьчловѣченїѥ божїѥ вь кои ѡбласти быст? при авгꙋсте кѥсаре.[45] како име быст жене, иже ѡбрѣте се на рождьство христово, иже миро ськрывшїа? саломи. ѡткоꙋдоꙋ быст мѵрѡ, ѥже помаꙁа марїа ноꙁе ісоꙋсове, и испльни се дѡм ѡт вонѥ мира? егда роди се господь нашь ісꙋсь христось и ѡми се и баба вьꙁмьши по-мывенїѥ, вьлїа вь сьсоꙋд и погрѣбе ѥ вь врьтпе, и егда благоволи богь по .л. тих лѣтѣхь и трех и ѡткри се мѣсто ѥви се сьсоꙋдь, испльни се мѣсто ѡт вонѥ мира, ѥко чюдити се пастирꙋ, и поискавь ѡбрѣте сїѥ, иꙁет ѡт ꙁемлѥ, и нѐраꙁꙋме что ѥсть, по приключенїи же ѡбрѣтши се марїа, каче благоволѥнїѥм божїѥм вьꙁети сїе, и сьхрани доиде ѡного, и егда вьнидѣ ісꙋсь вь домꙋ симона прокаженнаго.[46] когда вьскресе

XVII. v. Arkiv. IX, 105. [33] ib. 105. [34] V. Выпроси и отвѣты ор. 16. [35] ib. ор. 9. [36] V. Сказаніе о прѣмудрости ор. 3. [37] V. Вьпросы и отвѣты ор. 7. [38] ib. ор. 11. [39] Которая 7 отмщеній на Каина? Убивый Каинъ Абеля брата своего 1-е Бога раз-гнѣви, 2-е отца опечали, 3-е матерь безчадну сотвори, 4-е брата уби, 5-е кровь пролия, 6-е землю оскверни, 7-е адъ обнови Рур. 172. [40] Tihonr. II, 432, 434. Vjaz. V, 120. [41] V. Вьпросы и от-вѣты ор. 13. Сказаніе о прѣмудрости ор. 32. [42] Вьпр. и отв. ор. 14. Сказ. о прѣм. ор. 33. [43] Сказ. о прѣм. ор. 35. [44] Вьпр. и отв. ор. 15. Сказ. о прѣм. ор. 34. [45] Tihonr. II, 429. [46] Сказ.

христось? .ке. дьнь марта мѣсеца недели прьвыю. и вь тьжде дьнь зачеть светаа богородица, господа нашего ісуса христа, и вь тьжде дьнь вьскрьсе сего ради —[47] ѡтвет: на .л. тих еже стоѧніѥ єдиному срѣбрьнику литрь .ві, всѣх же литрь. .тѯ. срѣбрьникь имеаше, .р. динара вь .л. тих же срѣбрьницѣх .҂г. динарь, злата же .р. перпер. колико сьстоит се, ѡ еже · о · седмицею вращати сьгрѣшающиим? ѹс. чловѣкь некы сьтвори бракь сыну своему: чловѣкь ѥст богь, сынь же вьпльтиви се слово божіѥ. кто звании? пророци. кто ѡтрекоше се? жидове. кто идоше? людиѥ єзыци. кто вь ѡдѣжды скврьнне? іюда. что брак? вѣчера господиѥ. что ѥст скровище ськрьвенно? христос. а село? богородица. купиви же село? Ïѡсифь.[48] на колико чести раздѣли богь доброту адамову? на .ѕ. чести; прьвоѥ авраамь гостолюбство, .в. ноеву богатьство, .г. давидоу кротость, .д. соломону мудрост, .е. Ïѡсифу лѣпоту, ѕ. самсону якость, .ѕ: авесалому косе.[49]

Medju biblijska pitanja i odgovore spadaju takodjer alegorijska tumačenja evangjeoskih priča. Njeka je od njih jur objelodanio akad. V. Jagić u Starinama V, str. 67—68. Ovakovo se tumačenje nalazi takodjer pod naslovom Тлькованіе ветхаго и новаго завета u pomenutom nomokanonu na l. 287*b*—289. Ina recenzija ovoga tumačenja nalazi se jošte u drugom rukopisu ostavštine Šafařikove, t. j. u hronografu njekoč Magaraševićevu v. XVI. na l. 165*b*—167*a* pod naslovom Сказаніе вь малѣ ѡт еvаггеліа притче. Razlike ovoga teksta od prvoga štampam u opazkama pod crtom.

Ovih tumačenja imade u raznom obliku. U tekstovima, koji se čitaju u nomokanonu i u hronografu, pripoviedaju se najprije u njekakvom redu evangjeoske priče, i onda se tumače. Sasvim različit oblik ima tumačenje, koje štampam iz pomenutog već synaxara. Čita se u njem na l. 118*a*—119*b* kao druga čest „Slova o nebesi i o zemlji“ pod naslovom Исправленіе о новом завете. Oblikom svojim podudara se sasvim s pitanjima i odgovorima, koja navadno su nadpisana „razgovor trojice svetaca“, a i sadržinom ponajviše se podudaraju.

---

o прѣм. op. 17. [47] Ovdje se je list (117) izgubio. [48] Ovo je mjesto izeto iz alegorijskih tumačenja evangjeoskih priča, kakova odmah ćemo saopćiti. [49] Slovo sv. Efrema op. 9.

*

ТЛЬКОВАНЇЄ ВЕТХАГО И НОВАГО ꙀАВЕТА.

Чловѣкь некїи[1] исхождаше[2] ѡт ерȣсалима вь ерихонь и вь раꙁбонинкы вьпадѣ.[3] Что ѥст чловѣкь: Ададь. Что Ієрȣсалимь? раи. Что Ієрихѡн? мирь. Что ꙗꙁка? грѣси. Что раꙁбоиницн? дїаволи. Кто їереи? Моѵсїи. Кто левїи? Іѡань.[4] Кто Самараинь? Христос. Что масло и вино? тело[5] и крвь христова.[6] Кто гостилинкь? Павль. Что гостилиница? црква. Что пенеꙁы? вѣтхїи и новы ꙁавѣть.

Что ѥст рѣченїє: вьꙁдам ти егда вьꙁвращȣ се[7] вь хторое пришаствїє, егда вьꙁдасть[8] комȣждо по дѣлом его. Чловѣкь некыи[9] наєт[10] делателѣ вь виноградь свои. Кто чловѣкь? Богь. Что виноградь? мирь. Что делателы? апостоль. Кто пришьды[11] вь .аі. часъ? Маѳеи причатень[12] быст вь[13] .аі. часъ ка[14] апостолѡм.

Чловѣкȣ некоемȣ[15] оѹгобꙁи се нива и помишлаше[16] вь себѧ,[17] что сьтворȣ.[18] Кто чловѣкь? Іоѹда,[19] о немже давидь прорѣче:[20] рѣче бѣꙁȣмань вь срдци своем.[21]

Рѣче господь своим оѹченикам: идѣте вь вьсь[22] и обрѧщете ослѧ привеꙁано и ждрѣбе.[23] Что вьсь: мирь. Что ослѧ? жидови Что ждрѣбе? христьꙗны Что привеꙁанїє?[24] ꙁаконь. Что ѡтрѣшивыи? Христось. Что вьпрашавїи? ꙁаконь, ѡт рабиие бо ꙁаконь,[25] еже и[26] ѡт свободиїє.

Рѣче господь: идете кь дние.[27] Что ѥст градь? Адамь. Что ѥст дина?[28] Адь. Оѹ тебѣ сатворȣ пасхȣ са ȣченикы моими. Послȣшаи Павла глаголюща, ибо пасха наша по нась ꙁаклана быст христось.[29]

Рѣче господь ка апостолѡм:[30] вы ѥстѣ свѣт мирȣ,[31] се[32] бо секира при корѣнїи дрѣва лежить.[33] Что корѣнїє?[34] вера. Что дрѣво? чловѣци. А секира? чловѣчьскаа[35] кончина и[36] огань и[37] мȣка.[38]

---

[1] некто. [2] сьхождаше. [3] add. иже бывше и съвлѣкше и ѡставише еле жива. [4] кто л. іѡ. om. [5] светое тѣло. [6] хр. om. [7] а еже рече егда вьꙁвращꙋ се вьꙁдам ти тогда. [8] вьꙁдамь, add. рече. [9] некто. [10] иꙁыде наети. [11] а кто прїиде. [12] причестиннкь. [13] в. вь om. [14] ч. ка om. [15] add. богатоѹ. [16] мышлꙗше. [17] add. глаголѥ. [18] mj. что сьтв.: раꙁорȣ житницє мое и болше сьꙁыждȣ. [19] add. искарїѡтскы. [20] mj. о н. д. пр.: ꙗко. [21] add. нѣст бога а нига сьбранїа песитна. [22] add. ꙗже ѥст прѣмо вама. [23] add. сь нимь. [24] приꙁвавые. [25] om. ѡт раб. боꙁ. [26] иже ѥст. [28] кь ѡнисици вь град и рцете емȣ: врѣме мое близь ѥсть, оѹ тебѣ пасхȣ сь оѹченикы моими сьтворȣ. [27] а ѡнисица. [29] оѹ тебѣ do. хр. om. [30] своим оѹченикам. [31] add. апостольми просвѣти вас мирь. рече господь своим оѹченикам, вы есте соль ꙁемли, ꙁсмлꙋ нарече чловѣкы, а соль вѣрꙋ. [32] не. [33] add. и всако дрѣво не творещеѥ плода добра посѣкает се и вь ѡгнь вьмѣтает се. [34] корѣнь ѥст. [35] члов. om. [36] а. [37] om. и. [38] add. вѣчиаа.

Улов҃кь[39] саꙁдаа храминꙋ[40] на камены. Ѵто ѥст улов҃кь? Петарь. Камень? Христось. А храмина? вера. А ветры? дїаволы. Кто[41] на песцѣ?[42] Іоуда.[43] А песакь? бѣсп(л)одная дꙋша.[44]

Оуподоби се царстьво небесноѥ жене ниꙋщои .і. драхам.[45] Ѵто ѥст жена?[46] црькви. А светилникь? крсть.[47] А драхьми? аггелы и архаггелы прѣсветлы десетоѥ адамь. Оставїи христос, иде ка адамꙋ.[48]

Уловѣкь же[49] сьтвори бракь сынꙋ своемꙋ. Кто уловѣкь? богь. Ѵто ѥст сынь вьплътивїи се? слово божїе.[50] Кто ꙁванийи? пророцїи. Кто ѡтрекшеи се? жидовы. Ѵто идоше людїи.[51] Кто вь одѣждын скврнеи? иоуда.[52] Ѵто ѥст скровище сакривенноѥ на ꙁемлїи? Христось. Село? богородица. А купивы? Іосифь.[53]

Оуподоби се[54] царстьво небесное квасꙋ, ѥже прїемшїи жена ськры вь мꙋцѣ сьта трїи, доиджеже вьскисе. Ѵто ѥст жена? ꙁемлꙗ. А квась? богь.[55] А три сати? тридиевноѥ вьскрсенїе.

Ѵто сꙋть .е. дѣвь мꙋдриих?[56] мꙋдрость,[57] вера, надежда, любы, мирь, милостиня. Ѵто ѥст .е. бꙋих?[58] нераꙁꙋмїе, нетрьпенїе, немилосрдїе, прѣстꙋпанїе ꙁаповеды божїе,[59] и неустроенїе.[60] Кто невестьникь?[61] Христось. Ѵто ѥст[62] масло мꙋдрых?[63] милостиня. Кто масло[64] продающеи? нищїи.[65] Кто прїнемшеи .е. мацась?[66] апостолы[67] два[68] еуаггелисти,[69] .д. а иже[70] єдинь[71] Іоуда.[72]

---

[39] add. некто. [40] add. свою. [41] а иже. [42] add. съꙁда храминꙋ. [43] add. искарнѡтскы. [44] а п. б. д. om. [45] реуе господь своим оуѵеником: жена нека имѣѥ .і. драхмы, и погоубы ѿт них єдинꙋ, и вьжегшїи свѣтиланикь свои въꙁыскавшїи обрѣть. [46] жена ѥст. [47] хс. [48] аггелы прѣстолы господствїа власти хероувїмыи и серафїмми. въꙁьшьд христос на крсть и сьниде на ада и въскрѣси адама. [49] реуе господь: оуподоби се царство небесное уловѣкꙋ, иже. [50] а сынь? слово, вьплъщен се ѿт богородице. [51] а пришьдшеи ѡт еꙁыкь людїи. [52] add. искарїѡтскы add. а бракь? вечера господнꙗ. [53] реуе господь оуподоби се царство небесное скровищꙋ съкрьвенꙋ на селѣ, егоже шьдь уловѣкь продасть имѣнї еское. искоупи село то. скровище христось ѥст а село светаа бца а коупивї е Іѡсифь дрѣводѣлꙗ. [54] реуе господь оупод. се. [55] христось. [56] реуе господь: оуподоби се царство небесное .і.мь дѣвамь, .е. боуих и .е. моудрїих моудрїих .е. [57] om мꙋдрость. [58] боуих .е., уто .е. om [59] ѿтстоупленїе. [60] гнѣвь [61] а несвѣтилникь [62] mj. уто ѥ: а. [63] om. мꙋд. [64] om. масло. [65] add. а въꙁдрѣмавшеи беꙁпаметници дрѣмливїи и не бдѣщїих ѡ дꙋшах своих, а иꙁгнанїе: 'немилостивїи. [66] реуе господь: уловѣкь некы бѣ богать и приꙁва рабы свое, ѡвомꙋ даст .е. таланть, ѡвомꙋ же два, ѡвомꙋ же єдинь. прїеми .е. таланть. [67] add. сꙋт, а прїемши. [68] add. свети. [69] add сꙋт. [70] иже om. [71] add. прїеми. [72] add. искарнѡтскы, и съкрнвы въ оубрꙋсе. [73] add. шьдь въ морѣ и. [74] вь м. nm., add. и еже имѣши прьвѣе

Рѣче господь Петрови:[73] врьзы оудицу вь морѣ.[74] Что іест морѣ? мирь.[75] А оудица? слово божіе, статирь кресть. А еже вьздаси[76] за ме и за се, понеже Петарь хотеше пропеть быты срьмоглавь.[77]

Что іест уловѣкь?[78] богь. А виноградь? вьсь[79] мирь. А оплоть? законь. А тоуило? крьщеніе. А стльпь? вера. А делателіе? жидовѣ. А рабы послани? пророци и апостолы и мученици.

Оученици идоше вь галилею вь гору и видевше поклонише се, а ови же усумнеше, петарь і иаковь и іωань. нь не усумнеше се, прѣобрази бо се прѣд ними. тогда рѣче овыи поклонише се а овіже усумнеше се. Что суть жрьвни? мирь. мелущіа? душа и тело. душа поемлет се а тело оставлает се. Что марфа и маріа образь службы закона моусеова носить? маріа же образь црьковь, новіе благодѣты христовы носеще ногамь владычнімь пріседить.[80]

Исправленіе ω новωм завете.

Кого наимиωго господь пожалова? Іюду.[1] ωткоудоу бѣху срѣбрьници, іеже даше Іюде на проданіе? людіе иже вѣровахоу вь дрѣво, іеже посади лоть, .г. главніе, и прикоаше кь дрѣву и подаше іюдеіе.[2] Почто рече господь: примете и іадите, піите ωт ніее вси, се іест крьвь моа? егда прѣломи хлѣбь и даст ученикомь своимь, тогда

рыбу и ωткрьзы оуста и ωбрѣщеши статирь. тай въземь дажь за ме и за се. [75] морѣ іесть мирь. [76] вьзд om. [77] распѣти се долу главою. [78] уловѣкь нѣкы домовит насади виноград и ωгради ωплотомь. уловѣкь іест. [79] вьсь om. [80] mj. оученици идоше do пріседить: рече господь: изыдѣ сѣеи сѣяти сѣме свое. сѣме іест: слово божіе, а еже на поути и птице небесніе позобаше е, а еже въ трьніи: жидовѣ непріемшеи слово божіе, а иже на добрѣи земли: пророци и апостолы и мученици и праведніи вьси. рече господь: идѣте на страну далече пріети царство. и възврацѣ се призва рабы свое, и ωвому даст .і. мнас, ωвому же .е., ωвому же два овому, ωвому едінь. кто іест уловѣкь? богь, а страна небеса, а рабы пророци, и апостолы и мученици. пріемшеи .І. а два еуаггелисти а едінь іоуда искаріωтскы. Въпрос: что іест прѣмоудрость създа себѣ храм и оутврьди стльпь .з. прѣмоудрость бога глаголіеть: създа себѣ храмину, еже ωт дѣвы пльть, проречe: стльпи .з. соут: уиновѣ носеще вѣру, .а. пророци .в. апостолы, .г. оучителіе, .д. патріарсіи, .е. мученици, .ѕ. прѣподобни и праведніи, .з. постници. И закла своа жрьтьвна мученикь глаголіеть и растворіи въ уаши своеи вино и воду, еже истече из ребарь спасовіи. и оуготовы свою трапезу: глаголіеть тѣло христово, и светую литургію и посла свое рабы проповѣдникы глаголіеть, апостолы проповѣдавшеи ω правѣи вѣрѣ.

[1] Tihonr. II, 457. Star. VI, 52. [2] Tihonr. II, 457. Star. VI, 52.

Їюда не иде, того ради изволи реч быти. Поуто принесоше христоу влъсвы дары? злато и ливан вко богоу, и змирнв и вко мрьтвьцв. Zашо рече: Самарание, .е. мвжи имела кеси? Самараниня имаше свѧтїю моудрост и хранише дѣвьство, и .е. пророкь имаше, пророчьство вь срьдци своюм. пророка давида, исаие и езекиліа и аввакума и наума, тѣх пророчьство дрьжаше вь срдци си, а мвжа своего, егоже имаше, непримешаше се вь нюмв, иавуаше его божьствв, и видѣ богь уистотв ює, и принде кь нюи на истоуникь и вви уюдеса своѧ.[3] кто бога видѣ? Авраамь.[4] да кто сь . . . . . беседова? пророкь аввакумь.[5] Кто сь богомь беседова лицѣм кь лицв? мωуси на горе синаисции.[6] Кто раздѣли жьзлом мωре и пронде проze ню по соуxoу? Сынове Їсраилевы и мωуси.[7] Уи гроб не ωбрѣте се? мовсиновь.[8] да кто видѣ бога нага? светы Мартинь.[9] Кто сveza змеа? светаа Марина.[10] да кто вь ωбразь беседова сь аггелы? еремїа пророкь.[11] Како да изБавит се уловѣкь дїавола? постом и милостинию и молитвою.[12] Коѧ полза уловѣкв иже ω себѣ пость постеи? таковїи ωбрѣщет се на свдищи христовѣ, под кровом светые богородице.[13] Кою ползв имат уловѣкь, иже поуитаеть светыих? Уловѣкь поуитаюет светыих, светыи же десеткваюет юмв грѣхы прѣд богомь на страшнем пришьствїи.[14] бежит ли аггель ωт телѣсиаго смрада? не бежить ωт телѣсиаго, нь ωт двшевиаго грѣха бежить не видимь аггель, ωт уюждаго блвда .г. вьприще бежить аггель плауюши се.[15] Како приходит аггель кь праведникв или кь грѣшникв на сьмрьть? Аггель приходит кь грѣшникв львовем ωбразωм, урьнь ωгнезраувнь, а к праведникв тих, голвбиным ωбразωм, сь вѣликою лѣпотою.[16] Кто сь пльтїю вьзыдѣ на небо? Илїа на ωгиыих колесницах.[17] Поуто сьтвори богь дрѣвеса дивїа? да питомою мило уловѣкомь.[18] Рече риторь философ, уто се zочеть едино? рече дрвгы: и юдин богь на небесѣхь. да уто .в.? двѣ свѣтилѣ на небесѣхь. да уто соуть .г.? ωтьць и сынь и двхь светы. да уто рече .д.? ветри. Да уто юсть .е.? .е. прѣстоль господьнь. Да уто есть .s.? .s. херввим и серафим. Да уто есть .z.? .z. небесь, на седмем ωтьць не выдими. Да уто юст .и.? ωт искони прѣбываюет вь вѣкы. Аминь.[19]

[3] Tihonr. II, 456 drugačije. [4] Star. VI, 52. [5] Кто сась муле думаше? Пророкъ Авакумъ. Star. VI, 52. [6] V. Слово о небеси и о земли ор. 25. [7] V. Слово о небеси и о земли ор. 42. [8] Star. VI, 52. [9] Star. VI. 52. [10] Star. VI, 52. [11] Star. VI, 52. [12] Star. VI, 53. [13] Star. VI, 53. [14] Star. VI, 53. [15] Star. VI, 53. Tihonr. II, 451. [16] Star. VI, 53. Tihonr. II, 450. [17] Star. VI, 53. [18] За коиа работа Богъ сотвори диви звери? Да л миль добитакъ. Star. VI, 53. [19] Star. VI, 53. Istim redom idu za sobom br. 9—19 u bug. tekstu štampanom u Starinama VI, 52—53.

IV.

Priča o drvetu krstnom.

Tihonravov i Pypin naštampali su u svojim zbornicima lažnih knjiga razne recenzije Слова о крьстѣ чьстнѣи и о двою крьсту равбоиничю. Recenzija se ove priče, koja se čita u pomenutom nomokanonu l. 340*a*—343*b*, podudara u glavnom s recenzijom srpskog rukopisa XV v., koju je naštampao Tihonravov u poznatoj svojoj knjizi I, str. 308 sl. Kao prilog ka kritici ovog Slova priopćujem ovdje recenziju pomenutog nomokanona; no samo na toliko, na koliko se razlikuje od pomenute recenzije srpske.

СЛОВО Ѡ КРСТЄ ЧЬСТНѢМ И Ѳ ДВОЮ КРСТꙊ РАЗБОИНИЧЮ.

Ѧдамь бѣше вь Єдеме прѣд дверми раисиими, егда приближи се дьнь его кь самрти, одрьжим быст болезнию великою. сынь его Сить рече: о мати моꙗ, повѣждь нам, что отьць мои болезнꙋеть. Євва рече: о сынꙋ мои, желаѥть блага раискаа, того ради болить. Сить рѣче: идем вь раи и принесем ѡт благых раискых моемꙋ оцꙋ . . . . . болезань емꙋ . . . . . аггель . . . . . дрѣво есть раздрешаѥ . . . . . прогонить . . . . . керꙋеи вань не и та заблꙋдить. прїем Сить, ѥже мꙋ дасть аггель господьнь . . оцꙋ своемꙋ Ѧдамꙋ. и рече Ѧдамь: се дрѣво его же ради изгинань бых из раꙗ и вьзеть и савить венаць себе и вьзложи на главꙋ свою и ꙋмрѣть. и положише его с венцем вь землю. и израсте дрѣво из венца и из главе Ѧдамове и бысть велико и прѣчꙋдьно растом. на три растеще и вь едино стоѥще се . . . . .

СЛОВО О РАЗꙊМНѢМЬ ДРѢВѢ НА НЕМ ЖЕ РАСПЕТ СЕ РАЗБОИНИКЬ ВѢРНЫ.

От тогождѣ . . . . . и ты огань боудѣть не ꙋгасими до века и лютїи ѕвѣрїе стрѣгꙋть ты огань . . . . . егда слиша аврам ꙋжасе се и пꙋсти лота ꙗко погинеть и рече емꙋ: иди и принеси . . . вь иаїи рѣце. шадь лоть и обрѣте . . . . . главнѥ . . . . . и виде авраам и позна и рѣче емꙋ: посади на горници местѣ и полѣвати водомь повѣлѣ. егда прорастꙋт главнѥ тогда еси прощень ѡт грѣха твоѥго. и вода бѣше на далече. и .г.щи на дьнь доношаше и полѥваше главнѥ и израсте дрѣво чюдьно и прѣкрасно ѕѣло.

О ТРѢТЇЕМ ДРѢВѢ НА НЕМЬ ЖЕ РАСПЕТ СЕ РАЗБОИНИКЬ НЕВЕРНЇИ.

Ѿт тогождѣ . . . . . егда вступи вода дрѣво оста при мерсцеи рецн . . . . . не имехв . . за не вода бѣ горка и моусїи бѣ скрьбань и сьтвори молитвв кь господв . . . . дрѣво потопио и вьзам моусїи ѿт дрѣва шадьлице и крьста образно . . . . . дрѣво прѣкрасно и чюдно.

вьпрос. Како зачехв се та дрѣва и како растехв.

ѿтвѣт . . . . не бе тоу тогда ни аггела ни никого иного такмо сам господь и сатаиаиль. и крадеше сьтаиаиль ѿт господа и просипа по срѣдѣ раю. и рече господь емв: да бвдѣть то тебѣ на прогнанїе. и иде сьтаиаиль да видить дрѣво свою и дрѣво его изгнал из раю и поурьне сатаиаиль и бысть дїаволь. дрѣво же израсте на .г. стльпа: едииь стльпь адам, дрвги стльпь евва, трѣти стльпь по срѣдѣ сам господь . . . . . при рѣце тигрь и изнесе его дрѣво оста при рѣце мерсцеи.

вьпрѡс. Како сьбраше пе такы вь ιервсалимь?

ѿтвѣт. Егда хотеше господь богь, да сьзиждѣть соломвнь дом божїи светїи сиѡнь, спвсти господь печать соломвнв и владаше демонн вьсеми . . . . . моусїи вь меррѣ ишадь посѣче . . . дрѣво .п. виволь . . . . . потонв дрѣво вь ιордане . . . . и иде на дрѣво иеже посадї лоть главию и посѣче дрѣво и принесе вь ιервсалимь ка црькви и не приста гдѣ хотемхв поставити его и печалань быст соломвнь. едииь же мвжь именемь елисеи дрѣво делаше над ιорданѡм и спадѣ емв секира и падѣ вь ιордань и вьгльбе вь дрѣво иеже потопи ιордань и иде и поведа соломвнв. и шьдь и изеше дрѣво и принесоше вь ιервсалимь. и не приложи се и прислониие ть дрѣва вз црьквв и вьпроси демони иеже дрьжаше печатїю господнею. оны рѣше емв: знаем дрѣво на далече вь едеме велико и чюдно, нь страшно есть нам о том глаголати. соломвнь же рече: закливаю вась печатїю господнею . . . . идете и вьзмете заврьшїе и закорѣнїе и обрѣтоше адамовв главв вь корѣни . . . . . дрѣво и корѣнь . . . на земли и на цркви не приста не досеже мерв. Соломвнь рече: о велїе чюдо, .г. дрѣва . . обрѣтают се . . . . . творѣть, на земли мѣрв прѣсежвть, на цркви недосежвт и вса .г. дрѣва ѩко от едииого соуть дрѣва и прислони всѣх кь цркви.

СЛОВО О ГЛАВЕ АДАМОВЕ.

Глава же адамова стоѩше вь корѣнв ииномв ведома. Соломвнь изыдѣ на полю и вьзеть бвра его напрасна едииь пендопвль носещи царв горнвю свитв и не вгоди се сь царемь видѣвше же пещерв и

вьнидѣ вь ню. ть пещера бѣ кость а не камень. егда прѣста бура, иꙁыде отрокь и обрѣте цара и повѣда како виде пещеру кость а не камн. на утрїа посла царь и оучистише корѣнь ѿт прсти. и поꙁна соломунь ꙗко ꙗест адамова глава, и како сь дрѣвом иꙁнесена быст, и како архаггель даде ситу, егда умираше адам.

вьпрос. Како бысть то дрѣво, гдѣ ли вьꙁеть архаггель и дадѣ сифу?

ѿвѣт ..... дадѣ сифу. иже вить адам венаць себѣ ..... по срѣдѣ їерусалима и сьнидоше се вси людїе и поклонише се са царемь сице глаголюще: поклании ꙗемо се прькому божїю сьꙁданїю, и пакы врьгше по камень глаголюще и пакы побїем каменїем божїе ꙁаповеди прѣступника. и сьтворише лилостротонь, да егда бысть же прѣданїе господа бога нашего и приведоше ка пилату христа и дваа раꙁбонника и тогда повелѣ и сьтворише вь тѣх дрѣвѣх .г. крьсти. и распѣше христа на дрѣвѣ, ꙗеже иꙁрасте иꙁ главе адамовѣ. а раꙁбонника верного распѣше, ꙗеже израсте иꙁ главань, що посади лоть; о десную христа распѣше его. а невернаaго раꙁбонника о шую христа на древѣ, ꙗеже иꙁрасте вь мерскои рѣцѣ, еже посади моусїи.

До ꙁдѣ конаць сему обрѣтох вь иꙁводѣ сем. слава богу о васем.

V.

Vidjenje sv. Pavla.

Stojan Novaković u „Primjerima“ saopći „Слово св. Павла апостола о исходѣ душевнѣмь“ naštampano g. 1520 u zborniku za putnike Božidara Vukovića. Ovaj se tekst podudara s ruskim tekstom Слово о епистолiи св. апостола Павла, како бывъ въ дусѣ святѣ и видѣ, како души праведныхъ и грѣшнихъ преставляются, koji je naštampan u Pypinovu zborniku lažnih knjiga (str. 129). Drugi tekst priopćio je Tihonravov u svojoj poznatoj knjizi (str. 40—58). Sasvim ini tekst, ne sudarajući se ni s prvim ni s drugim, nagjoh u pomenutom nomokanonu l. 195*b*—197*b*, koji evo saopštavam, ne upuštajući se radi nedostatka literarnih sredstava u literarno-historijsko objašnjivanje ovog „Slova“.

Ѿкрьвениꙗ светого апостола павла и видѣниꙗ мукам чловѣчаским, еже покаꙁа ему архаггель михаиль. благословы ѿче.

Послушаите братиꙗ и раꙁумеите провидѣниꙗ светаго павла, ѿкрьвениꙗм мукамь чловѣчаским. Єгда повелѣ господь и вьꙁнесоше его до трѣтиꙗго небесы и еже видѣ исповеда. Слишитѣ братиꙗ, аꙁь па-

валь сказѹю вамь: дьнь светыѥ недѣлы великь ѥсть и подобьно ѥсть ѡтлѹчити и празновати болшѣ вьсех днїи, зане бо недѣла првїи дьнь божїи ѥст, вь ню же повеле богь просветити се вьсеи вьселеннеи. понеже сы дьнь божи ѥст, сего ради повеле богь почитати дьнь светыѥ недѣлы. а иже непочитають дьнь светыѥ недѣлы, сїи людиѥ, не сѹть божи и покоꙗ неимають им дѹше на оном светѹ, нь вь днѹ адовѹ мѹчеть се. иже вь светѹю недѣлѹ не вьстают на ѹтрьнѹ и литѹргїю не(с)лишають светыѥ недѣлы, богь ѹчестиꙗ не имать ѿт них и не хощѹть имати милость божию. Пакы азь павель вьпросих архаггела михаила, колико ѥст великих мѹк. и рѣче ми: их ѥст много, елико нѣст мощно чловѣком изрещи лиеже сьписати. да нам право ѥст ѹгаждати богѹ. зане бо се есмо нарѣкьли христьꙗни. Пакы видѣхь павель, кои бехѹ распели христа, дрѣва их и листие резаше, ꙗко бритва. а ѡни горѣхѹ на ѡганних дверех ѡбешены за езикь. И ѥще видѣхь пещь ѡгна горѣщаго ѿт .з. ѡгнь и ѿт множех ѡбразь чѹдьнехь мѹкь: .а. пещь снега, .в. леда, .г. ѡгна, .д. ѡгна, .е. ѕмиꙗ, .ѕ. ѕвиѥвь великих, .з. смешена всех мѹкь, и вь тех пещерах бехѹ дѹше коѥ се не бехѹ покаꙗле ѡ грѣсех своих, того ради тако мѹчет се и ты бехѹ поврзени за ѥзикь. дрѹзи же вьпиꙗхѹ се и молꙗхѹ се и не ѹслишаше се их гласѣ. иниже плакахѹ велми ѿт горких моѵкь. И ѥще видѣхь братиѥ рѣкѹ чрьнѹ ѡганнѹ и бехѹ вь неи чрви, коиждо пожирахѹ чловѣкы. А врхѹ рекы ѡноѥ бѣше мость танакь ꙗкоже влась и по нем прѣхождахѹ дѹше праведьныѥ а грѣшныѥ падахѹ вь рѣкѹ и тѹ бехѹ ѹготовлениниѥ мѹкы великыѥ: блѹдьником и крвопролиꙗтелем. І еще видѣхь врага единого стоѥща на краи моста и зиниꙗюща и изхождаше емѹ из ѹсть пламень ѡганы и пожираше грѣшникы. и ѥще видѣх павель вь хтороѝ рѣци ѡганнеи дрѹгиѥ дѹше стоѥще, единиѥ до врха, дрѹгиѥ до ѡчиюх, .г. до поꙗса, .д. до колень. И вьпросихь азь павель архаггела михаила водѣща ме кто сѹть сиѥ дѹше? и рѣче ми: то сѹть скѹпи, лакомци и немилосрьдїи, и ѥже не почиташе дьнь светыѥ недѣли и светых книгь непослѹшаше ни вероваше им. ни дѹши ѿт своѥго имениꙗ неполѹчише ни свои мрьтвихь непоменѹше ни паметь им сьткорише, ни се исповедаше ни покаꙗше ни поделише ѹбогим. того ради милости божиѥ лишише е. И еще видѣхь калѹгерѣ кои не ношахѹ по ѹставѹ чина своѥго, ты бехѹ вьвржены вь пещерь ѡганнѹю сь змиѥвы вь кѹпѣ коиждо несатворише добродѣтелы вь жити своѥм. И ѥще видѣхь некоѥ жены и бехѹ им ѕмиѥ по ѡчиюх. и вьпросих михаила: кто сѹть сиѥ жены? и рѣче ми: то сѹть жени блѹдьнице, еже крашахѹ лица своꙗ билиѥм и готовлахѹ се на прѣлащениѥ блѹда. Їеще хощѹт имети аггелы проклетиѥ коиждо хощѹть им начи-

нить лица ѡгнемь негасимимь. І ѥще видѣхь на ѥдинемь месте множастьво мѹжїи и жень и ꙗдѣхѹ своѥ єꙁикы. и рѣче ми михаиль: се сѹт вражалище и прорицателы ꙁемлы. Н ѥще видѣхь вь пламени ѡганием горѣще множаство мѹжи. и вьпросих и рѣче ми михаиль: се сѹть коиждо давахѹ имение вь лихвѹ а бога не васпоменовахѹ ни ѹбогих помиловахѹ. Н ѥще видѣхь на ѥдинем местѣ ледь и ѡгань сьмешень и бехѹ вьнемь калѹгеры и вьпросих и рѣче ми михаиль: се сѹть єпискѹпы и игѹмены и ерѣи и калѹгери, кои повргоше чинь свои и живехѹ ꙗко свиние вь кале Н се видѣхь павель и вьсплаках се ѕело. и рѣче ми михаиль архаггель: Ї еще не си видѣль великих мѹкь. и покаꙁа ми едино место и вѣше на нем .ѕі. печаты. и рѣче ми михаиль: павле, павле, нѣст ты мощно трьпети смрад(а) еже иꙁходить ѡт сего места. и ꙁдѣ сѹть дѹше вьложене, коѥ немогѹть иꙁити вь векы. и вьпросихь кто сѹть и рѣче ми михаилѣ: се сѹть проклеты Їюдѣие, еже распеше господа и невероваше, когда роди се ѡт богородице ни се причестише частьнаго тела и крви христове. Н ѥще видѣхь множастьво мѹжи п жень стоѥщих вь тескоте, и видех единѹ дѹшѹ хотещѹ прѣити мостом таиким. и рѣче ми михаиль: пождимь мало, да видимь, како прѣидет дѹша сїꙗ и начеше чатиты .единѹ книгѹ и бехѹ вь неи написании грѣси чловечасцїи. и рѣше: сиꙗ дѹша грѣшьна ѥсть неможеть прѣити моста сего и видѣхь павель ꙗко сынь божїи хощеть сьити на ꙁемлю ѡт небесь сь единемь венцемь пльнь светого камениꙗ. и рѣче им: аꙁь бых распеть и прободѣнь вь рѣбра и покаꙁа им своѥ рѣбра и раны по рѹкѹ и по ногѹ. и пакы рѣче им: вїи напоисте ме ѡцьта сь жлчию и вса прѣтрьпех вась ради, понеже мртьви бисте. и тогда вьꙁѹпише грѣшници единемь гласомь: помилѹи владыко тварь свою, помилѹи нась грѣшних. и пристѹпих аꙁь павель сь архаггелом михаилом кь господѹ молеще се и глаголющи ꙁа грѣшникы: помилѹи владыко мирь свои. тогда глагола: даю им покои дьнь светыѥ недѣли. ѡт ѳ.-го часа сѹботе до расвитающаго понедѣльника. и вьꙁѹпише вси единем гласом: Слава вь вишних творцѹ, сынѹ божию и светомѹ дѹхѹ, просветиви вась иꙁбави нась ѡт горких мѹкь всех вь векы аминь. Богѹ нашемѹ слава вь векы аминь.

VI.

Priča proroka Jeremije o plijenjenju Jerusalima.

Recenziju ove priče iz jednog srpskog zbornika polovine XIV s. naštampao je St. Novaković u VIII knj. Starinâ (str. 40—58). Ova se recenzija podudara s ruskom recenzijom naštampanom u poznatoj knjizi Tihonravova (I, 284—297). U pomenutom nomokanonu iz ostavštine Šafařikove l. 275*b*—287*a* nalazi se drugi variant iste priče, različit od ove recenzije i sudarajući se s recenzijom naštampanom u pomenutoj knjizi (I, 274—284). Saopćujem ju ovdje, no samo u koliko se razlikuje od one recenzije ruske, onim načinom, kojim je štampao Daničić Hvalov rukopis. Slična, sudarajuća se mjesta izostavih i naznačih je piknjama.

Повесть ѡ плачы и рыданїи пророка Їеремїе о Ієрусалиме ї о ѕапустѣнїю его и о иступленїю Авимелѣхове и Варȣхове. Благослови оче.

Їеремїа сїи . . ѡт наафора сьлоучае се вьси . . . . . пророчаствїа . . . . . вьпльщенїи христове, вь нѣм же крѣпкое пророчаствїе ꙗвлꙗет се . . пахорь сынь емировь . . . . . инѕ ȣстыꙗ стлбѣ инѕринȣвь . . . . . ва какьтарактиние иѕостави . . пахорȣ . . . . . проповедȣеть се . . . прокльть ꙗест иже дѣло господнꙗ неприлежно творѣи . . . . . сего потрѣбиты Їереи наȣчавахȣ. Сынь же сафановь харакавь . . . . . сь иже сьтворы и положи . . . . . сице глаголюще: господь ка мнѣ рѣче . . . льстива соуть ȣста твоꙗ, понꙗже ти сїе адь и-с-рдца своего иѕринȣвь, нь слыши истинȣ и раѕȣмеи, понеже оуѕы дрѣвенїе . . . . . глаголеть вьседрьжитель; и на выю . . . . . иѕврьгнеши . . . . . послѣдствоваше и вь .ѕ. ми мѣсець Ананїа . . . . . по глаголȣ Їеремиинȣ, вь осмое же и десетое . . . . . плачȣщȣ же . . . . . не вѣдѣ . . . . . идѣ . . . вениаминовы . . . . . вьсаждаꙗм бывает иѕа много емȣ тамо . . . . . отаи . . . . . и пророкь рече: не азь царȣ глаголꙗи нь ꙗже ꙗест вь мнѣ глаголꙗи, и ꙗже писах писах и по сих . . . . . ѡтвѣдень быст, сьбор же о неи крамȣлаше се сь царѣм сице глаголюще: почто сы и вь тамницȣ ѕатварает сеи ратникѡм срдца ѕатвараꙗт не проповедȣꙗ . . . . . рѣче царь: се вь роукы ваше прѣдаю его. тогда поеше Їерѣмїю и вьвргоше его вь ровь мелхїевь . . гльбоце . . . ȣвѣдѣвь . . . . . и царь ка немȣ рѣче: не са волею се сьтворых, нь бою се народа . . . . . .л. моужы силиых . . . . . иѕ рова . . . . . промислѡм божїем невредима . . . . . и тогда царь постави его блиѕь себѣ и рѣче ка немȣ: не сакри ѡт менѣ ꙗже вьѕыщȣ ѡт тебѣ. и рѣче пророкь . . . . . живь господь ѡтьць моих . . . . . аще что рѣчеши . . . . . тебѣ . . . . . и иѕыдеши противȣ . . . . . да веси ꙗко ѡт рȣкȣ . . . . . блѣды же

седекїа . . ни ка чтоже вьменивь . . . . . не чгонезнувь . . . . . града градоу прѣнесоше . . вьнюшнюю пагубу видѣ и начеть бегати нощїю сь сущимы его и путь его обрѣтоше халдеани и гнаше вь слѣдь его и постигше его сь васемы и прѣд оучима его сыны его мачем убыше, сѣдекии же оуи изамше . . . . . тамо даже и . . . . . Навузардан . . . вь зшадь вь Їерусалимь и запаливь его огнѣмь и дѡм господьнь вьс ꙗко прахь сьтворы по Їеремиину глаголу . . . . . прѣнесе и по седам дѣсеть же леть паки же вьзврати се плѣнь . . ꙗкоже шнрше ꙗест по напрѣде сказанно. И еже быст прѣждѣ запустениа иерусалимскаго, слыши еже рѣче господь ка Їеремїи глаголе: . . . . . хощу градь погубити множаства ради грѣх живущїих вьнѣмь, нь молитвы ваше ꙗко стльпы тврьды соут у посрѣдѣ его и ꙗко стѣна каменѣ жестока окроужають его. нь ныниа убо изыди ѡт нѣго, прѣждѣ даже не обьступить его сила халденскаа. и рѣче Їеремїа ка господу сице глаголе . . . . . господи мои аще воли ти ꙗест . . . . . да потрѣбыть се . . . . господь же кь нему рѣче: ты вьстанїи и изыдїи и они нехвалѣт се . . . . . нь иди ка вароху . . . . . ка стѣнамь градьскыны и гледаите, ꙗко аще азь не отвору нымь врать градьских . . . . . рекь . . . . . на главы своꙗе, горко плачуще на многыи часы и вь .s. чась нощїи прїидоше ка стенам градьскїнмь и слышаху гласы трубьиїе и прїидошѣ . . . . . свѣще горѣще . . . . . градьскых. и видѣще их и еще прилагаху плачь горчаишїи глаголюще: ныниа познахѡм . . . . . градь, доиде же вьзглаголюем богу. тогда Їеремїа рѣче: молю ти се господи . . . . . да камо имам . . . . . и глаголы. слыши земле . . . . . врьху водь . . . . . вь сѣдамь времѣнѣх . . . . . рѣче паки Їеремїа молю ти се . . . . . ефиоплаинину . . . . . твоему. сьи ме изведе из рова . . . . . вѣх . . . . , да не устрашит се, за не малодушань ꙗест. и рѣче господь кь Їеремїи . . . . доиде же паки вьсхощуть . . . . . доидѣже паки вьзвращу их . . . . . поемше сьсуды . . . . . смокви недужиїнмь . . . . . поидѣ на село . . . . . сльнцу дьнь покрившу, и се сила . . и обступи велики градь . . . . . изважь града . . . . . и поидѣ Їеремїа са людми . . . . . вьнь града прѣбыст сѣдеще на гробѣ даже до вазвращенїа и вьзбуденїа авимелехова . . . . . сльнцу вѣлми вьсїавшу и притекшу ему обрѣте дрѣво . . . . . главу на кошницу и успѣ . . . . . еже рѣче кь Їеремїи . . . . . и ѿ по спании же своемь вьставь авимелѣхь и рѣче: сладько поспахь нь мало, и сего радї тешка ꙗест глава моꙗ, понеже . . . . . и ѡдькрив смокьвы и обрѣте их їеще млеко каплющеꙗе ѡт ных ꙗкоже скоро вранынїих. и паки рѣче і еще бых мало поспаль, нь на скорѣе посла ме Єрѣмїа . . . поспим, укаснути имам и окарають ме . . . труд и варь . . . нь да . . . . . и угожду пославшому мѣ . . . паки спати имам . . . . . коего

. . ни . . . . нь забудѣх . . . . . ѡт суседь своих, и рѣче благословень господь велмїи ужась ми быст и скрбѣщее горко неведуще что са- творити . . . . . старць некои сь села идѣше и глагола ему Авиме- лѣх: . . . . . старць рѣче . . . . . Авимелѣх рече: да гдѣ ѥст Їеремїа Їерѣи божїи . . . . . понеже не обрѣтох их . . . . . что глаголеши чедо, ты неси . . . . . ѥремїю Їереа и вароха чатца и вьпрашаеши о пых . . . . . плѥнены суть навуходоносором . . . . . толико юнь сїи, иже ника- коже тогда рождѣнь бывь, и юже . . . их и вьпрашаеши о ных . . . . аще не бы старь быль . . . . . болшему ѡт себѣ а подсмеꙗл бых ти се и рѣкал бых ти: по что лажу глаголеши . . . . . аггелы божїи не бы дошлы сь силою и областїю похвалити их, не бы мощно было вавѵлонанѡм пленити градь сы и людї божїе повести вь вавѵлонь. нь повѣждь ми, кои ѥст час ѡт ютрѣѥ, ѡтнелиже посла ме ѡтьць мои . . . . . за смоквы . . недужнимь людѣмь. и придох подь дрѣво . . . . . поспах . . . укаснѣх . . . . . каплющеѥ млеко ѡт них . . . . . плѥненнїи суть . . . да о семь и . . . . не лажу ми тебѣ, прїиди и виждь смоквїи и еще каплющу млеку ѡт них. и прїишадь старць и видѣ сїа прѣ- славна и чудьнаа и рѣче старць: слыши чедо праведнаа чловѣка сынь еси ты . . . . . нь наведѣ на тѣ обуоумрьтїе сїе нь разумен чедо и азь тебѣ истинну повѣдаю: оуже ѥст .о. лѣт ѡтнелиже суть людїе града сега вь вавѵлоне са еремїемь, ѡтнелиже плѥнѣны суть . . . . . ест . . . . . врѣмѣ и вазрасть плоду . . . . . познаваи . . . . . землю и градь испитно . . . . . хьторїи на десетѣ ѥст мѣсець сьи . . . . . и бла- гословивь его и ѡтиде ѡт него старць . . . . . ему подобаѥть . . . . . хвалѣще бога . . . . . набраннїи и ѥще млѣку каплющу ѡт ных и благо даривь бога велмїи сь оужасом . . . . . подати Їеремїи . . . . . прѣслав- немь вьзбуждѣнїи . . . . . ꙗкоже азь рѣх вам . . . . ꙗже . . . . . и еще мало дни прѣбудѣтѣ и богь извѣдсть вы ѡт вавѵлона . . . . . на шїю его . . . . . ѡтиде ѡт ных . . . вару(х) сь авимелехѡм посланїе и бла- гословише бога и помолше се и навезоше посланїе и .і. смоквїих на шїю орлу и благославише его послаше поручивше ему: пакы вазврати се ка нам. он же шадь ва вавѵлонь и сѣде на стльпѣ вьнь града по сьмотрѣнїю божїю и изыдѣ еремїа из града са васемы людмїи изно- сеще мртавьца на погрѣбѣнїе его на месте еже испроси еремїа оу навахoдороносора цара погрибанїа ради Їюдѣм. тогда вьзвавь орль вь Їеремїи чловѣчьскыим гласѡм глаголюще . . . . . слышавь же се Їерѣмїа и вси людїе и прославише бога. и абыѥ надѣ орль на мртавца и вьнезапу вьставь мрьтвїи и сїе вси видѣвше познаше ꙗко сїе посланїе ѡт бога ѥст и паки вси прославише бога о бывшемь чюдѣси и приступаль еремїа и ѡтрѣшивь посланїе и прочат прѣд васеми и слышавше людїе скорос

свое възвращеніе и вазрадоваше се радостію вѣликою ѕело. и паки написавь еремія свое посланіе и все скрьбы находѣщеѥ и нападающеѥ на ных и навезавь на шію орлȣ и благословивь его и посла его паки ка ним въспѣть. он же паки ѡтиѣсь писаніе на варȣхȣ и авимелехȣ и прочатше и плакаше се горко и паки благодарѣще бога ꙗко непріеше таковіе скрьбы и напасты ..... ѡт них вси исцелише се и постигшȣ .... кь Іереміи ..... поѥмшіимь жены ѡт твоего езыка ..... да не прѣидȣт ..... и възвратише се вь вавулонь ..... нь рѣкше им ..... оутвердисмо ..... приносѧще жрьтвы .... помоли се ..... изоставивь ..... и скоро притекоше кь ним ..... лежеща ..... на главы своѥ и плачȣще се вси ..... стрѣжахȣ его сьблюдающе за .г. дны и по трѣхь днѣхь вьниде дȣша его вь тело ..... не ȣгасимаго ..... дрȣгаа лѣта. т. о. з. лѣто ..... дрѣвеном трьзȣбом разтрьше его. нь пріидете ȣбо да и сего ..... и истȣпленіемь. он же разȣмевь ... рече нимь оумлькнетѣ вы ..... паки рѣче нимь: принесете ми камень велик ѕело и принесоше емȣ камень ..... да біють ..... пріеть ... и бинѩхȣ его каменіемь ..... видѣвь ..... пріеть ... и възȣпи ка людемь о ȣродиви ..... истрѣзвише се и видѣвьше ..... текоше навь ... ѡт саплѣменниіих ..... рѣче им .... каменноѥ ȣдарѣниіе ꙗко каплѣ даждѣвніе сь небесь нисходещеѥ и сіимь побіенніемь пророкь еремія богȣ дȣхь свои прѣдасть. и пришадьшȣ же вьрȣхȣ и авимелѣхȣ и погрѣбоше светое тѣло его ..... и въземше камень иже быст помощникь ереміи и положише на гробь его. Свещенны иже сьсȣды положіи еремія ..... запечати .... и ꙗко желѣзним изваꙗніемь быст и облакȣ осѣняющȣ каменȣ знаемȣ томȣ быти. ..... слава ва вѣкы и веком. Аминь.

Regesta documentorum regni Croatiae, Dalmatiae et Slavoniae saeculi XIII.

Collegit et digessit I. Kukuljević de Saccis.

Predano u sjednici filologičko-historičkoga razreda jugoslavenske akademije znanosti i umjetnosti dne 25. lipnja 1889.

I. **Cathari,** *3. Januarii 1200.* Lupinus Lupanae, Maurus Jacobi Leqcae, Ursacius Simeonis, Euticius Michapag, Paschalis Dragus, Rille Dobrazza, Nicolaus Graban cum populo civitatis Cathari et domino . . . . archidiacono Micha cum suo capitulo ibi existentes, recolentes, quod cum sub tempore comitis Benesae, veniente legato a curia romana Gualterio, totus populus civitatis reclamaret coram eo de superfluitate laboris, quem sine misericordia exigebat (idem comes) a suis debitoribus. Decretum igitur fuit, ut pro decem annis de labore non possit plus quaerere exactor nisi duplicatos solidos ad rationem de quinque ad sex, quoniam in antiquo tempore idem fuit usus civitatis. Hoc igitur decretum communitas Cathari confirmavit. Actum sub tempore domini regis Velcani, et comitatum regente Desimiro.
Farlati: Illyricum sacrum. T. VI. p. 435.

II. **Romae. Laterani,** *4. Januarii 1200.* Innocentius III. papa scribit fidelibus christi in Ragusana provincia constitutis, quia maior instat necessitas quam unquam, ut terrae sanctae celeriter succuratur, et de succursu speratur maior quam unquam provenerat utilitas proventura; recepit enim litteras ab Antiocheno et Jerosolomitano patriarchis, archiepiscopis item et episcopis utriusque provintiae, sicut et a carissimis filiis suis A. Jerosolimi et L. Armenici regibus, similiter et a magistris Jerosolomitarum hospitalium et militiae templi, quibus ei exposuerunt necessitates et miserias Terrae sanctae, asserentes inter alia, quod cum hactenus dominus per discordiam Saracenorum, qui se ipsos impugnant, orientali provinciae pepercisset et iam nunc inter eos de pace tractetur, si prius quam redeant ad concordiam congruum subsidium mitteretur, sperent pro certo quod facile posset hoc tempore orientalis provincia liberari. Si autem prius redierint ad concordiam quam subsidium devenerit, timent quod residuum terrae Saraceni de facili valeant obtinere, cum peregrinis ad propria iam reversis terra remanserit et viris et viribus destituta. Monet igitur eos papa, ut crucem et arma aripiant et ad succursum Terrae sanctae veniant, communicat in fine quod decimam partem proventuum et redituum suorum ad subsidium Terrae sanctae duxerit deputandam.
Ex transumpto bullarum et instrumentorum archivi publici de Ragusa MSC. pag. 426. In mea collectione. Farlati ibid. p. 87. Idem scribit archiepiscopo ragusino et suffraganeis. Ibid. p. 84. Monum. hist. Diplom. XI, 205.

III. **Romae. Laterani,** *25. Januarii 1200.* Innocentius III. papa confirmat magistro et fratribus militiae templi in Slavonia constitutis confinium compositionem cum monasterio SS. Cosmae et Damiani anno 1194. initam.

Theiner: Monumenta Slavorum meridionalium. I. p. 11.

IV. **Romae Laterani,** *2. martii 1200.* Innocentius papa recomendat capitulo et suffraganeis ecclessiae Spalatensis suum in Hungariam missum legatum G(regorium) sanctae Mariae in Aquiro diaconum cardinalem, virum literatum et de nobilioribus Romanis oriundum, quem praecipit honorifice tractari et ipsius monita firmiter teneri ac servari.

Carrara: Archivio capitulare di Spalato, p. 8.

V. **Spalati,** *13 Julii 1200.* Bernardus archiepiscopus Spalatensis notificat Chazae abbatissae S. Benedicti, quod intellecto plenius instrumento Grubessae b. m. comitis, ex consensu majoris partis nobilium Spalatensium confecto, de his quae fuerant in controversia actitata inter abbatissam s. Benedicti et Vulcinam filium Biti Nasitorti super territorio quod est in Dilato super Viperam, quod vocitatur Lugoperscina et est in curia spalatensi constitutum, quod territorium datum fuit jure haereditario ecclessiae s. Benedicti et traditum ei in perpetuum a rege Suinimiro, sicut per publicum instrumentum eius apparet. Constituto in praesencia sua advocato abbatissae Borislavo filio Nicolai comitis Cacicli et Vulcina adversario sine aliquo advocato, controversia hoc modo decisa est, quod Vulcinae judiciali sententia silentium impositum et ei prohibitum monasterium in posterum ullatenus molestare. Metae fuerunt: a Vipera quomodo vadit Predel s. Domnii usque ad viam supra mare, qua itur Tragurium, deinde ad occidentem usque ad terras Messagalinae et sursum sicut vadit potoc superius ad montem, quem potoc assignavit villicus regis in praesentia nobilium Srecae Bogdani, Kalendae Nicola, Cassari Radae, Pisuale Sabatii com. notarii et pristaldi archiepiscopalis Vulcasii.

Farlati: Illyr. Sacr. T. III., p. 233. Orig. in archivo monialium S. Mariae Jaderae.

VI. **Romae. Laterani,** *11. octobris 1200.* Innocentius III. papa significat Henrico regi Hungariae, quas poenas in haereticos constituerit, mandatque ut Patarenos, quos spalatensis archiepiscopus de Spalatensi et Traguriensi civitatibus expulerat, Culinus autem banus Bosnae illis non solum tutum latibulum sed et praesidium contulit, una cum bano a regno expellat; contra Nicolaum vero Farensem episcopum in metropolim jadertinam intrusum procedat.

Theiner: Mon. Slav. merid. I. p. 12.

VII. **Romae. Laterani,** *14. Octobris 1200.* Innocentius III. papa iniungit archiepiscopo Spalatensi (Bernardo) ut Nicolaum quondam farensis ecclesiae episcopum, qui duos necdum in minoribus ordinibus constitutos, in provincia spalatensi episcopos eligi fecerat, et in Jadertina provintia post latam in eum suspensionis sententiam quosdam ad ordines non erubuit promovere, una cum suffraganeis suis singulis diebus dominicis et festivis per universam Spalatensem provinciam excommunicatum publice nuntiet, ordinatos ab eo clericos ab officio et beneficio suspendat, et per Jadertinam provinciam faciat idem publice nuntiari, quod nisi resipuerit infra mensem, non solum a dignitate verum etiam ab ordinibus deponendus sit.

Theiner: Vet. Mon. Slavorum merid. I. p. 13.

VIII. *15. Octobris 1200.* Andreas, Dalmatiae, Croatiae Chulmaeque dux attendens servitii fidelitatem, quam illi Baranus zagrab. decanus exhibuit, dedit illi in recompensationem servitii terram, quae fuit Jerosae hominis, haeredum omnino carentis, et cum talium haereditates ad ius ducatus devolvi debent, ius idem in Baranum totaliter transferri decrevit. Iobagiones qua testes subscripti: Mog comes, Nicolaus banus, Dominicus episcopus zagr., Nicolaus archielectus zadertinus, Ata comes, Cristol comes, Crasun comes, Isep comes, Cersen comes et caeteri complures. Metae autem terrae fuerunt: Ex una parte fluvius qui vocatur Dulus, ex alia parte villa Pete et Vete, ex tertia antiqua regia strata, et protenditur usque ad pontem, ubi terminatur. Datum per Jacobum praepositum magistrum ducis et cancellarium.

Tkalčić: Mon. episcopatus zagrab. I. p. 9.

IX. **Romae. Laterani,** *21. Novembris 1200.* Innocentius III. papa iniungit B(ernardo) archiepiscopo Spalatensi et Johanni capellano suo, cum in terra Culini bani quorundam hominum multitudo moretur, qui de Catharorum haeresi sunt suspecti, ut ad terram praefati Cullini accedant, de fide ac conversatione tam ipsius quam uxoris et hominum terrae suae inquirant, si quos haereticos invenerint ad fidem reducant, contra renitentes autem secundum edictum adversus haereticos procedant. Una communicat, quod Henrico regi Hung. scripserit contra illos. Idem rex Culinum arguens et obiurgans praecepit, ut huiusmodi homines de tota terra sibi subiecta proscriberet, bonis eorum omnibus confiscatis. Culinus tamen semetipsum excusavit, quod eos homines non haereticos sed catholicos esse credebat, paratus quosdam ad sedem apostolicem destinare.

Theiner: Mon. Slav. merid. T. I., p. 15.

X. **Romae. Laterani,** *5. Decembris 1200.* Innocentius III. papa significat (Joanni) antibarensi archiepiscopo, quod ad audientiam eius ex litteris Vulcani Diocliae regis et eiusdem archiepisci pervenerit, quod Dominicus quondam suacensis episcopus, qui coram capellano S. subdiacono et legato sedis apost. de homicidio accusatus fuerat et in concilio apud Antivarum pontificalem resignaverat dignitatem, ad praesentiam ejus (pontificis) accessisset et rediens quasdam litteras archiepiscopo praesentavit, quibus sibi asserebat a pontifice episcopale officium restitutum, quibus visis ille eum in ipsa ecclesia restituit, electum vero episcopum svaciensem G. ab eadem ecclesia removit. Sed praefatus rex non credens litteras papales emanasse, tam ipsum Dominicum, quam electum episcopum praecepit pontificis conspectui praesentari, petens edoceri, quid duceret papa de ipso negotio statuendum. Praefato Dominico fugam arripiente in Hungariam attulit solus episcopus mentionatas litteras, quas Romae pro falsis agnoverunt, quocirca mandat pontifex, ut episcopum G. in officium restituat, Dominicum vero, si rediverit, in quoddam monasterium includat.

Theiner: Mon. Slav. merid. I., 13.

XI. *A. 1200.* Andreas dux Dalmatiae, Croatiae et Slavoniae intrans civitatem Traguriensem, ubi una a clero et uniuerso populo in honore et gaudio receptus laudes hymnidicas recepit, confirmat civitati privilegia ei ab antecessoribus suis concessa.

Lucius: De regno Dalmatiae et Croatiae Schwandtner. T. III., p. 119.

*

XII. *A. 1200.* Johannes capellanus et Symon subdiaconus, domini papae familiares, et ap. sedis legati concedunt Constantio abbati de Acrumina (Lacroma) et suis successoribus, salva auctoritate apostolica, ad instantiam cleri et populi ragusiensis, mitram, baculum et sandalia, quam concessionem iam Andreas quondam archiepiscopus a papa Eugenio pro abbate eiusdem monasterii impetravit.

Farlati: Illyr. Sacr. T. VI., p. 88.

XIII. *A. 1200.* Hemericus rex Chasmam, quam rex Ladislaus ecclesiae zagrabiensi contulerat, per clericum Thomam canonicum albensem peragrari faciens, eidem ecclesiae confirmat, et populum in ea constitutum ad instar Dumbrogensium et aliorum eidem ecclesiae subditorum in marturinarum et annonae pensione sive hospitii debito non bano sed soli episcopo respondere decernit. Terrae meta prima fuit pons regis Colomani, secus quem nomen Prodani episcopi in corticibus arborum insculptum est. Hinc via dicti regis super magnum montem usque ad puteum eiusdem. A puteo inde ad Rosuk, inde ad montem Sythva, inde ad fluvium Dobouk, deinde ad Balablata, hinc ad fluvium Prestika, qui jungitur fluvio Chasma. In villa vero Zelina prima meta est versus septemtrionem juxta puteum, a quo per vallem usque magnam viam dividentem terram Bereslai et tendit ad ecclesiam S. Johannis et ad terram Vgrini et versus occasum ad pontem Vratislai de Lomni, sub quo currit fluvius Zelina. Hinc ad magnum montem usque metam Razumeni, inde ad puteum, ubi terminatur. Datum per manus Desiderii aulae cancelarii et praepositi de Scibin. Subscripti inter caeteros Calanus episcopus quinqueecl., Dominicus Zagrab, Benedictus banus et comes de Zala.

Tkalčić: Monumenta epp. zagrab. I. p. 9.

XIV. *A. 1200.* Andreas dux Dalmatiae, Croatiae Chulmaeque causam, quae versata fuit inter Dominicum zagr. episcopum et Petrum fratrem Zadur de terra Graboniza cum suis magnatibus ordine judiciario decidit in commodum episcopi, convicto Petro in iure plurium testimonio, relinquendo terram episcopo in perpetuum. In testimonium subscripti iobagiones: Mog comes, Nicolaus banus, Ata comes, Martinus comes, Isep comes, Cresen comes. Prestaldi vero Welceta de Gora et Wrodislaus de Zagrabia. Datum per manus Jacobi prepositi magistri ejusdem ducis et cancellarii.

Tkalčić: Monumenta epp. zagr. I., 8.

XV. *A. 1200.* Andreas Dalmatiae Croatiae Chulmaeque dux, ad preces abbatis et fratrum de monasterio Ss. Cosmae et Damiani, dedit eorum ecclesiae S. Grisogoni terram, quae est in suburbio Sibenig, perpetuo possidendam. Terra autem vocatur Dub ab arbore ibidem exorta. Praedicta vero capella S. Grisogoni erat fundata a civibus praedicti castri Sibenik et praefato monasterio tradita; terram proclamat dux esse liberam: ut nemini liceat ab ea exigere quidquam ex debito nec in decimis, nec in aliis, salvo jure dioecesani episcopi. Datum per manus praepositi et cancellarii ducis magistri Jacobi. Prestaldus erat comes Domaldus. Jobbagionum vero nomina, qui tunc aderant et facto testimonium perhibuerant, haec sunt: Bernardus Spalatensis archiepiscopus, Nicolaus Jadertinus archielectus, Georgius Tiniensis episcopus, Mog comes, Nicolaus banus etc.

Farlati IV. p. 8. Katona Hist. r. H. IV. p. 592. Fejer Codex diplom. Hung. II. p. 375.

XVI. *Circa 1200.* Hemericus rex Hung. et Croatiae capitulo spalatensi et totius urbis conventui intimat, quod litteris per eorum nuntios receptis intellexerit, quod Jadrenses jactent se episcopatus scardonensem et nonensem a modo possessuros. Quia igitur non vult jura eorum minuere aut privare, confirmat totaliter omnia eorum jura, mandatque eorum suffraganeis regia auctoritate, quatenus debitum honorem et reverentiam spalatensi ecclesiae exhibeant.

Lucius: De regno Dalmat. et Croatiae Lib. III. cap. XIII.

XVII. *Circa a. 1200.* Gregorius de sancto apostolo, sanctae Mariae in Porticu diaconus cardinalis, notificat clero et populo spalatensi, quod fratrem Micham farensem episcopum benigne receperit et in iis, quae sibi novit expedire, auxilium ei impendit et favorem, et quia illius promotio honorem illorum videtur respicere, consulit illis, ut defensionem ejus efficaciter adiuvent, credit enim, quod si ea, que in litteris apostolicis continentur, probata fuerint, quod in dicto episcopo per spalatensem ecclesiam constitutum fuerat, optatum finem consequetur.

Farlati Illyr. sacr. T. IV. p. 247.

XVIII. *Circa a. 1200.* Belcenus sacerdos s. Mariae de Salona atestatur, quod propriis auribus audiverit et suis occulis cognoverit, qualiter Adrianus Ungarus et judex regis Ungariae, ac tempore illo banus regis Ungariae, quodam furore afflictus ascendit super equum suum, et dum contra honorem ecclesiae sancti Benedicti equitaret, nutu divino de equo suo cecidit recognoscens se malum fecisse, dedit praedictae ecclesiae s. Benedicti de Spalato terras de Saline et terras de Bellau...to, quae fuerunt ante Saloninae, pro remedio animae suae. Testes, qui terras ostenderunt, fuerunt: Dragus de Constantino, Duimus de Salsamina, Rade de Spinola, Dessa de Istra, Dessa de Hungaro, Jura filius Mathiae, sacerdos et magister Gabriel, sicut ex ore iadrensis presbiteri Tisceni audivit, ita veraciter scripsit.

Orig. in perg. in archivo monialium S. Mariae Jaderae.

XIX. **Bari,** *8. februarii 1201.* Garganus de Cortisio justiciarius barensis, Leo Mancinus judex, Rogerius Madii ammiratus, filius et Leo Utcius cives Bari, voluntate omnium civium jurant ad sacra evangelia firmam pacem ad 12 annos tenere cum Ragusinis. Regnante Frederico rege Siciliae duce Apuliae et principe Capuae.

Ljubić: Monumenta spectantia historiam Slavorum meridionalium I p. 20.

XX. *1201.* Hemericus Hung. Dalm. Croaciae Ramaeque rex ad instantiam Dominici episcopi zagrabiensis, terras ac praedia, quae monasterio zagrabiensi devota contulit antiquitas, per clericum Thomam albensem canonicum fecit collustrari, munitque donationes regia auctoritate. Terrae autem sunt: Primum locum ratione dignitatis vendicat Zagrabia. Ejus meta incipit in loco Kerec ad rivum Circueniza. Inde usque fluvium Sava. Per cursum Savae pervenit ad molendinum episcopale, ubi rivulus Ternava influit in Savam, versus septemtrionem dividit metam terra hominis Cena. Deinde per sylvam et campum ad vinitores regis. Illinc per sylvam ad rivum majorem Blisna, et rivulum minorem Blisna. Deinde versus septemtrionem ad villam ecclesiae, quam tenuit Baranus decanus Inde ad Turpignam, inde per magnum montem ad magnam stratam, deinde per vallem ad fluvium Deze, qui in fine montis Ixes influit fluvium

Circuenizam, qui fluit per Zagrabiam. In villa Ziseria prima meta fons fluens, qui dividit terram Bogdan. Inde ad magnum montem versus occasum, inde ad septentrionem ad viam. Hinc ad rivum Tristenec, hinc per vineam Dobre, ad quercum quae est in vertice montis, et dividit terram Lastei. Inde arbor castanee dividit terram servorum regis. Deinde per montem versus meridiem meta cum Meriad, quae protenditur ad montem lapideum, qui dividit metam Bratognae et dicti Bogdani. In Ugra prima meta est fluvius Scepnicha. Illinc ad rivum fluentem de ponte Lutac, deinde meta Bolozad (Bolezad). Inde ad montem Mesco. Per montem meta Murgico ad fluvium Scepnicha (qui dividit metam canonicorum). Inde iuxta portum Lixeu rivi, ubi dividit terram Mical. Idem rivus fluit ad domum Zunislav. Tendit ultro ad locum Lisina, qui dividit metam Petri filii Tance. Hinc per silvam ad magnam stratam, hinc ad fluvium Scepnicha, ubi est praedium canonicorum. De villa Camenic prima meta ad rivum Bogaxaum Transiens rivum Camenic dividit terram Tosimer et Kineginci, ad rivum Bogaxaum dividit terram Desislav porro terram Bartholomaei comitis. Inde per magnam viam supra montem dividit terram Bogdan. Occurrunt adhuc terrae Isany, terra ad rivum Clenovnic Soulad. — In Gavrastino (Varasdino). Prima meta iuxta magnam viam terra Stane. Inde ad Plitvizam rivum supra pontem versus meridien per eandem viam ad villam Suetosclav Inde ad viam in modum crucis est terra Sargas, et Vogriza. Transiens silvam ad flumen Bensiza dividens metam Hvalimer. Hinc ad vadum Plitvize, hinc ad villam hospitaliorum. In Camarniza prima est meta terrea versus occidentem. Hinc ad rivum qui dicitur Semerdeia, et terra Tolimeri. Per rivum ad metam magnam Prodani episcopi, versus meridiem ad montem et per viam ad rivum Mocilniza, et ad magnam stratam. In Zdelia dividit rivus terram templariorum. Rivus Hausta dividit metam Cernoglav, vadit ad rivum Zdelia. In Dombro (Dubrava) rivus Glogovniza iuxta pontem Prodani episcopi, versus occidentem terra Belae ducis. Ad meridiem aqua Sernes (Črnec) et rivus Camnciza ad terram Keneginci. Inde locus Prilesia, meta Isani, rivus Preteca, terra cum subulcis regis. Locus Lupoglav, terra filiorum Semerce, hinc per magnam silvam ad rivum Zelina, qui iungit se rivo Cernez, qui dividit terram Macharii comitis et influit flumen Cesma. Ad septentrionem rivus Velika iungit se rivo Cesme et Velika dividit terram Sumugiensem. Inde ad rivum Cognici, ad fontem Studens, inde ad rivum Cirqueni et Sigleni, qui influit in Xabiniza. Hinc ad magnam viam ad metam Prodani episcopi, per montem ad rivum Lubenizam, ad rivum Jalceniza iterum ad magnam viam. Hinc ad rivum Glogovnica, ubi fuit pons Prodani episcopi. — In Gorra apud s. Clementem prima est meta iuxta villam Oropoc rivus Lescovz, qui influit in Petrinam. Tendit ad portum Zebedei et ad montem Gradez, versus meridiem est meta s. Ladislai regis, a qua tendit ad magnam fossam. Inde ad rivum Ponique, hinc ad montem ad salicem iuxta viam. Hinc ad vallem, ubi est fons Mirogna. Inde ad rivum Cremenitez. Inde ad magnam stratam in monte ad dictum rivum Lescovez. Iuxta Odera (Odra) prima meta est rivus Dobon versus meridiem ad flumen Culpa et ad rivum parva Mosceniza. Hinc ad sepulcrum Seledini, ad paludem Piauisemam, ad locum Pridaca (Priulaca?) versus orientem rivus Zepniza. Transiens Savum ad mortuam Odram, quae dividit terram cum Machario comite. In Potgoria prima meta est iuxta fluvium Volavla ad Lada. Inde per vallem ad rivum Locauc, qui ad meridiem

dividit metam cum Stephano comite. Hinc meta Sculis ad montem Istenec hinc meta in Wlc, versus occasum per viam ad pontem Tolomas in fluvio Svibini. Versus septemtrionem ad montem ubi est meta predicti Lada. Ad orientem vinea Helapognae, qui est decimator episcopi. Ad rivum Heuni (Heunc?), qui jungitur rivo Volaule. — In Dusa prima est meta locus Vrcuta, versus orientem ad Obres. Hinc terra Tolimer, versus meridiem locus Macra et terra Zuluc. Hinc locus Bogatofeu. Versus orientem meta inter ecclesiam, s. Jacobi et s. Stephani. Hinc terra Radozlau. Terra Petri filii Tatar, terra Hensa. In Gasca prima meta tendit ad rivum Bresniza, hinc ad rivum Jagen qui iungitur Bresnizae, usque ad piscinam quae dicitur Gasca dividens terram Deuneser, porro ad paludem Sered, qua versus occidentem influit rivum Zomou, qui fluit usque ad portum Lovrui. — In Wasca prima meta est Drawa. Hinc ad finem silvae Lovnuc, per silvam ad magnam stratam, versus orientem ad terram civilium Albensium. Deinde ad rivum Zagaviza, qui fluens versus orientem tendit usque sepulturas Sclavorum. Inde per silvam ad rivum Losenica. Porro per diversas metas terreas transiens stratam, quae dicitur Wersemort (Versemost) usque ad Dravam. Iem in Virtus (Vercus) prima est meta ad terram Quirtus, quae est sacerdotis Mozou. Hinc per multas metas ad terram carpentariorum civilium versus orientem ad rivum Sud. Hinc ad nemus comitis, ubi est terra comitis Sumugiensis. Hinc terra servorum regis. Hinc terra Beu, terra Brenc, rivus Toutsit (Toutsic). Item terrae Chesma, donationis videlicet gloriosi regis Ladizlai, prima meta est pons regis Colomani, secus nominatus episcopi Prodani. Hinc via dicti regis dirigitur supra magnum montem ad puteum eiusdem, a quo Rosur. Hinc ad montem Zythva. Hinc ad fluvium Dobohuc, deinde Belablata. Hinc ad fluvium Pritiska qui fluit in Chazmam· Populus vero in terra Chasma ad instar Dumbrogensium, immo omnium zagr. ecclesiae attinentium, in marturinarum collecta, annonae provisione, hospitii debito, immo universaliter et in iudiciis, non bano, vel cuicunque alteri, sed soli episcopo respondeat. Villae Zelinae prima meta inchoatur iuxta puteum, a quo protenditur per mediam vallem usque magnam viam dividentem terram Berislai, et tendit ad ecclesiam s. Johannis. Hinc ad terram Hugerini, hinc versus occasum ad pontem Wartislay de Lomi, sub quo ponte currit fluvius Zelina. Hinc ad magnum montem usque ad metam Ragemani.

Inter alia dedit idem rex ecclesiae zagr. insulam Cahianyc in Sava sitam et dispensavit a marturinarum persolutione, de quibus et de porcis episcopus decimas percipiendas habeat. Datum per manus Desiderii aulae regis cancellarii et Scybiniensis praepositi.

Tkalčić: Monumenta epp. sagrab. p. 11—16.

XXI. *A. 1201.* Andreas Dalmatiae, Chroatiae, Chulmaeque dux ad ammonitionem fratris sui Hemerici regis, et ad petitionem Dominici episcopi zagrab. donavit ecclesiae zagr. insulam Cagnis cum his metis: ab oriente ubi fluvius Sava in duas distinctiones se dividit, prima meta arbor populea, ad meridiem dividitur cum meta Carachuna, ad occidentem iuxta dictum fluvium ad rivum Seregna, ubi intrat Savam, et idem rivus dividit metam a filiis Zesa, versus occidentem exit de Sava et meta est ulmus, verum Sava dividit omnes metas a filiis Zesa. Testes fuerunt Iobagiones: Mog comes, Nicholaus comes, Martinus comes, Ata comes, Cresen comes, Crasun comes et pristaldus rei. Cancellarius Jacobus praepositus et magister.

Tkalčić: Monumenta epp. sagrab. p. 10.

XXII. **Clugii,** *m. Februario a. 1202.* Rainaldus una cum suis haeredibus, donat Johanni Bolso et eius haeredibus in praesentia Bacileri Veneti gastaldi Clugiensis et eius iudicum portionem de terra et vinea in Cissone posita. Testes fuerunt: Vitalis Zambonus decanus, Petrus de Putheo et Matheus Buffi, Dominicus Silvus, diaconus et notarius scriptor.

Orig. in mea antiqua collectione, modo in bibl. accad. scient. Zagrabiae.

XXIII. **Clugii,** *mense Februario a. 1202.* Vitalis Zambonus decanus, testificat: quod die quinto intrante mense Februario praecepto Bacaleri Veneti gastaldionis Clugii et lege iudicum investivit unam proprietatem terrae et vineae in Cissone positam ad nomen Johannis Bolso filii Matthaei Bolzo (sic). Quae proprietas advenit sibi a Jordano filio Johannis de Putheo. Testificantur: Matheus Silvus filius quondam Martini, Leo Bolso filius Mathaei, porro testis Petrus de Ragona et Varimbertus Venetus. Dominicus Silvus sub-diaconus et notarius complevit.

Originale in mea antiqua collectione, nunc in bibl. academiae zagr.

XXIV. **In Absarensi palatio comitissae,** *15. martii 1202.* Daria[1] Dei gratia absarensis comitissa una cum filiis suis Roberto et Petro comitibus, promittit arbensi civitati pro se et suis omnibus filiis, quod si arbenses filium eius Robertum fecerint comitem arbensem, omnia jura veterana, quae habet in Kessa eis vellit concedere, quousque dictus comes Robertus in eodem existeret comitatu, dicto vero Roberto decedente vel defficiénte, si filius eius vel frater comes fuerit, praedictum locum Kessae praedicto modo teneat, sin minus, jura comitissae ad ipsam redeant et Arbenses apud Arbenses remaneant.

Lucius: De regno Dalmatiae et Croatiae. Lib. IV., cap. VIII.

XXV. **Romae. Laterani,** *21. Novembris 1202.* Innocentius III. papa significat B(ernardino) spalatensi archiepiscopo et Johanni capellano et legato suo, cum in terra Cullini bani multitudo hominum moretur, qui de Catharorum haeresi sunt vehementer suspecti et graviter infamati, quocirca scripsit papa Henrico regi Hung., qui Culino bano praecepit, ut huiusmodi homines proscriberet. Sed excusans se banus respondit, quod eos non haereticos sed catholicos esse credebat, paratus quosdam ad sedem apostolicam destinare, ut fidem suam exponerent. Nuper ergo Culinus banus archiepiscopum et archidiaconum ragusinum cum praefatis hominibus Romam destinavit petens, ut papa aliquem virum de latere suo in Bosnam mitteret, qui homines de fide examinaret et plantanda plantaret. Mandat igitur praefatis Johanni capellano et B. archiepiscopo, ut Romam procedant et de fide tam bani, quam ejus uxoris et hominum terrae inquirant.

Theiner: Mon. Slav. merid. I., p. 15.

XXVI. *A. 1202.* Hemericus Ung., Dalm., Croat., Ramequae rex, agit gratias consulibus et populo civit. spalatensis, quod ei fidelitatem servaverint et servent, et Bernardum archiepiscopum amore quo decuit honoraverint. Libertates et honores eorum paratum se declarat protegere omni tempore.

Farlati: Illyr. sacr. T. III., p. 234.

---

[1] Filia Leonardi comitis Absari et ejus uxoris N. filiae ducis Dessae. Huius Leonardi frater Nicolaus (filius Vitalis Michaelis ducis Venet.) habuit uxorem Mariam Ladislavi de stirpe regali hungarica.

XXVII. *A. 1202.* Andreas dei gratia Dalm., Croat., Chulmaeque dux terram Kaiani castrensis, quam pater illius rex Bela III. Barano zagr. decano perpetuo contulerat, assignans eam per suum hominem Woychna, eidem confirmando resignavit per suum hominem Stephanum. Metarum autem prima fuit ab oriente terra Abraami cognati Gurkonis comitis. Procedendo contra meridiem ad magnum pirum penes terram servorum regis, contra occidentem super fontem lapideum iungens se castrensibus, ac versus septemtrionem iuxta castrum Nicola annectitur publicae stratae zagoriensi, disiungens se a terris castrensium. Testes: Mogy comes, Nicolaus comes, Martinus banus, Crasun comes, Cresen comes, Ata comes, Cristol comes, Paul comes. Datum per Jacobum praepositum magistrum et cancellarium.
Tkalčić: Mon. epp. zagr. I., p. 16.

XXVIII. *A. 1202.* Innocentius III. arguit crucesignatos, quod civitatem Jaderam occupaverint, et cum crucem tulerint proptem Christum, in eum arma converterint, cum debuissent Saracenorum provinciam expugnare. Accepit enim, quod cum ante Jaderam navigio venissent. signa contra civitatem protinus expandentes, tentoria in obsidione fixerunt, undique civitatem vallaverunt et muros ipsius non sine multa effusione sanguinis suffoderunt. Cumque cives subire cum Venetis judicium pontificis vellent, neque in hoc etiam apud eos potuissent misericordiam invenire, et circa muros suos armis imagines suspenderunt. Sed crucesignati in injuriam crucifixi non minus civitatem impugnarunt et cives, sed eos ad deditionem violenta dextera coegerunt, nec illos a nequissimo proposito abstinuit reverentia crucis assumptae, nec Henrici regis Hungariae et Andreae ducis fratris eius devotio, qui pro Terrae sanctae subsidio crucis signaculum assumpserunt, nec apostolicae sedis auctoritas, quae illis curavit districtius inhibere ne terras christianorum invadere vel laedere tentarent. Veneti in occulis eorum subverterunt muros civitatis, spoliaverunt ecclesias, destruxerunt aedificia, et cruesignati cum eis spolia Jadertinorum diviserunt. Gaudet tamen papa, quod culpam suam cognoverint et eam per poenitentiam expiare intimaverint. Monet ergo illos, ut universa reddant, quae de Jadertinorum spoliis ad illos devenerunt; sententiam tamen excommunicationis sedis apostolicae, de qua absolverunt illos contra auctoritatem sedis ap. episcopi in exercitu constituti, relaxatam non agnoscens; mittit suum legatum G. s. Marcelli praesbiterum cardinalem, ut ab eis juramentum recipiat et absolutionem impendat. Monet illos insuper et mandat illis, ut regi Hungariae humiliter supplicent, ut super offensa, quam commiserunt in eum, pro Deo et propter Deum illis dignetur misericordiam exhibere.
Wenzel: Codex dipl. Arpad. T. VI, p. 236.

XXIX. **Jaderae,** ***mense Februario*** *1203.* Capitulum Jadrense, Domaldus comes et universitas civitatis, tradunt et concedunt Dominico abbati ss. Cosmae et Damiani de Monte, quoniam tempore suae desolationis et exilii in monasterio ejus agnoverunt fore asilum et auxilium, ad memoriam beneficii exhibiti ecclesiam s. Demetrii martyris in eorum civitate sitam. Subscripti: Marinus plebanus s. Mariae, Petrus plebanus s. Stephani, Joannes plebanus s. Michaelis, Stephanus plebanus s. Petri, presbyter Michael, presbyter Grisogonus. Scripsit: Camasius diaconus s. Anastasiae et com. notarius.
Farlati: Illyr. sacr. T. V., p. 70.

XXX. *A. 1203.* Missi Jadertinorum petunt a Reinerio filio ducis Venetiarum et a consilio, pro communitate Jadrensium, ut habeant respectum misericordiae erga illos. Approbant omnes conditiones pacis et subjectionis.
Tafel et Thomas Urkunden zur älterer Handels- und Staatsgeschichte Venedigs. I. 421. Wenzel: Codex dipl. Arpad. VI. 261.

XXXI. ***Mense Martii a.*** *1203* Joannes de Casamaris legatus apostolicus scribit pontifici, quod tractato negotio Patarinorum in Bosna fuerit aliquantis diebus in Ungaria, unde sperat cum nunciis bulgaricis ire ad regem Caloiohannem. De Bosna refert, quod ibidem unicus episcopatus sit, episcopus vero mortuus est. Cum hoc regnum sit adminus dietarum decem et plus, possent ibi creari tres vel quatuor episcopi, necessarius autem esset et unus Latinus.
Theiner: Mon. Slav. merid. I, p. 19.

XXXII. **Apud Jaderam,** *mense Aprili. 1203.* B. Flandriae et Hainoviae, L. Blezensis et Claromontensis et H. s. Pauli comites, Oddo de Chanliet et W. frater ejus notificant, quod super eo, quod apud Jaderam incurrerint excommunicationem apostolicam vel incurisse timent, tam ipsi quam successores eorum sedi apostolicae se obligent, quod ad mandatum ejus satisfactionem curabunt exhibere. Sequuntur aliae litterae eorum ad pontificem et huius ad illos in eodem merito.
Wenzel: Codex dipl. Arpad. VI., p. 240, 241, 242, 248.

XXXIII. **Jaderae,** *mense Aprili. a. 1203.* Henricus Dandulo Venetiarum dux quietat Rogerium Maurocenum absarensem comitem cum suis haeredibus de toto, quod sibi dare et solvere debuisset pro castro Kessae annuatim. Testes: Marcus Dandulo, Lellovillo, Andreas Conradus presbyter et notarius atque plebanus roboravit, Joannes ecclessiae s. Silvestri presbyter et not. testis.
Lucius: De regno Dalm. et Croat. Lib. IV., cap. VIII.

XXXIV. **In insula Regia,** *30. Aprilis 1203.* Priores (Bogomilorum), qui hactenus singulariter christiani nominis praerogativa vocati sunt, in territorio Bosnae constituti, omnium vice, qui sunt de eorum societate fraternitatis, in praesentia Joannis de Casamaris capellani pontificis Romani in Bosna delegati, praesente bano Culino promittunt stare ordinationi et mandatis Romanae ecclesiae. Abrenuntiant schismati, agnoscunt Romanam ecclesiam qua caput suum. In omnibus locis, ubi fratrum conventus commoratur, habebunt oratoria, in omnibus ecclesiis altaria et cruces, libros etiam tam novi, quam veteris testamenti legent. Per singula loca habebunt sacerdotes, qui celebrabunt missas, audient confessiones et tribuent poenitentiam. Cemeteria habebunt juxta oratoria. Septies de anno accipient corpus domini de manu sacerdotis. Jejunia observabunt. Foeminae, quae de eorum erunt religione, a viris separatae erunt tam in dormitoriis quam refectoriis, et nullus fratrum solus cum sola confabulabitur, unde possit sinistra suspicio suboriri. Neque recipient aliquem vel aliquam coniugatam, nisi mutuo consensu, continentia promissa, ambo pariter convertantur. Festivitates sanctorum celebrabunt, et nullum Manichaeum vel alium haereticum ad habitandum secum recipient. Et sicut separantur ab aliis saecularibus vita et conversatione, ita etiam secernentur vestimentis, quae vestimenta erunt clausa, non colorata, usque ad talos mensurata. Promittunt etiam de caetero se non christianos, sicut hactenus, sed fratres nominari ne

singularitate nominis aliis christianis iniuria inferatur. Mortuo vero magistro priore cum consilio fratrum eligent praelatum a Romano pontifice confirmandum. Actum apud Bosnam iuxta flumen loco, qui vocatur Bolino poili (polje) 6. idus aprilis. Subscripti: Dagite, Lubin, Brageta, Pribis, Luben, Rados, Bladosius, banus Culinus, Marinus archidiaconus Ragusii. Deinde Lubin et Drageta ex voluntate fratrum et Culini cum eodem Joanne capellano ad Henricum Hungariae regem euntes in praesentia ipsius regis et colocensis archiepiscopi et quinque ecclesiensis episcopi et aliorum multorum jurarunt haec statuta servare.

Theiner: Mon. Slav. merid. I., p. 20.

XXXV. **Ferentini,** *15. Maii 1203.* Innocentius III. papa ad desiderium Joannis regis Angliae et supplicationem Bernardi archiepiscopi Ragusini duxit eundem a. episcopum a cura et solicitudine Rag. archiepiscopatus absolvendum, quod ibi non poterat secure morari, et si regressum habet ad illam, mortis sibi periculum imminebat. Ne igitur idem in vituperium ministerii defectum in temporalibus patiatur, episcopatum Karleolensem et ecclesiam de Meleburn de beneficentia dicti regis et concessione Gulfredi Eborum a. episcopi, benigne collatis de benignitate sedis apostolicae concedit. Quam collationem rex Angliae Johannes confirmat in Merleb 10. Januarii 1204.

Farlatti: Illyr. sacr. VI, 89. Fejer: Cod. dipl. Hung. T. VII., vol. 5, p. 156.

XXXVI. **Termulis,** *29. Maii 1203.* Regnante Frederico rege Siciliae, Mainardus Rogerius et Guillellmus Lombardus judices civitatis Termulae et Trasmundus miles camerarius cum universo populo civitatis, recipiunt omnes Ragusaeos in cives suos, volentes veram amicitiam cum eis manutenere. Praeterea remittunt illis omnem plataticum et arboraticum in sua civitate.

Ljubić: Mon. hist. Slav. merid. I., p. 20.

XXXVII. **Ferentini.** *18. Junii 1203.* Innocentius III. papa mandat capitulo Ragusino, quod cum Ragusinus archiepiscopus in eius praesentia constitutus archiepiscopatum suum ideo, quod morari secure non posset in eo propter inimicitias capituli, quas sibi imminere dicebat, in eius manibus resignavit, quatenus ad electionem novi pontificis canonice procedant, et talem eligant personam, quae non tantum praeesse quam prodesse studebit.

Ex transumpto bullarum archivi Ragusani. MSC. p. 364 in mea collectione.

XXXVIII. **Spalati,** *16. Novembris 1203.* Anno 1203. die 16. novembris existente Bernardo archiepiscopo, Martinuso comite, Cazetta nepote, Pilosi vicario. Cum Santius Dabrane Gumay domum molendinarum Salonae laborasset et archiepiscopus Bernardus in eadem domo proprias molas ponere voluisset, Santius ei proprias molas ibi ponere, nisi de expendio domus refunderet, contendebat Archiepiscopus autem nihil sibi de dispendio refundere debere dicebat. Unde ambae partes arbitrios elegerunt, promittentes coram illis firmiter stare. Archiepiscopus itaque elegit judicem Forminum, Michaelem Sulizae atque Pezzam; Santius elegit Johannem Marci, Dragonem de Pinosa atque Galonem Quibus electis et habito multorum nobilium consilio, et audita eorum ratione, suscepta a Santio manu arbitrati sunt, quod dictus Santius alterum molendinorum, quodcunque sibi placet, suscipiat, et archiepiscopus

in altero proprias molas ponat. Si autem ille et eius successor proprias molas ibi ponere noluerit, nulli extraneo nisi Santio molas ponere tribuat. Si ipsa domus post haec defecerit,, de communi dispendio eam reparent. Si archiepiscopus cavalagiam suam reparare voluerit, ita eam reparet, quod cavalagia Santii non offendatur. Presbyter Sabatius juratus notarius communis hoc breve scripsit. Martinus examinator manum misit, magister Gregorius spalatensis notarius jussu dominorum judicum, Duimi, Formini et Miche Madii Jore et consiliarii et totius curiae spalatensis hanc cartam ex autentica carta Sabatii notarii exemplavit et signo consveto signavit. A. 1247. 23. Sept.

Ex archivo aulico viennensi. Acta Spal. XVI., I., 154 Carrara: Archiv. capit. P. 13.

XXXIX. *A. 1203.* Hemericus rex Hung. et Croatiae notificat, quod ad petitionem Zlandi wesprimiensis episcopi, ipsos, qui super terram beati Michaelis, quae inter Muram et Dravam consistit, commorantur, de totius debiti incumbentis et juris ad regem seu ad banum pertinentis obligatione absolvit, et eos ordine excipiens, quod de caetero marturinas non persolvant, praeterea neque banus neque curialis comes, neque aliquis alter, illos exactione, sive ad regem sive ad ipsos spectante, audeant ulterius aliquatenus aggravare.

Fejer: Codex dipl. R. H. T. II.. p. 414.

XL. **Anagniae,** *5. Novembris 1203.* Innocentius III. papa compositionem inter Andream ducem Slavoniae et Emericum regem Ungariae in G. tituli s. Vitalis presbyteri cardinalis, tunc apost. sedis legati manibus versatam et ab eo postmodum confirmatam, sicut ab utraque parte sponte recepta est, auctoritate apostolica confirmat.

Katona: Historia Hung. T. IV., p. 690. Fejer l. c P. 412.

XLI. **Anagniae,** *5. Novembris 1203.* Innocentius III. pontifex promittit duci Sclavoniae Andreae, cum voto peregrinationis emisso proposuerit in terrae sanctae subsidium proficisci, eius personam cum omnibus suis bonis sub beati Petri et suam protectionem suscipere. Disponit quoque, ut si dominus interim masculum ei dare dignaretur haeredem, in eius ducatu succedat, et donec ad legitimam aetatem pervenerit, apostolicae sedis praesidio specialius foveatur.

In vaticana bibliotheca descripsit Josephus Garasupi. Katona l. c. 669. Fejer l. c. 415.

XLII. *A. 1203.* Hemericus rex nuntiat pontifici Romano, quod cum Johannes ejus capellanus, qui de terra Culini bani duos principaliores ex haereticis secum in praesentiam regis adduxisset, rex inspectis articulis, quos susceperant, eadem capitula sub suo sigillo contenta memorato Culino, qui tunc apud eum erat, dedit districte praecipiendo, ut ea et alia, si qua Romana sedes transmittere decreverit, ab omnibus in terra faciat observari. Qui se in manu regis et archiepiscopi Colocensis obligavit, quod si de caetero haereticos in terra sua manutenere praesumpserit, mille marcas argenti persolvet, quarum una medietas pontifici, alia vero fisco regio obveniet. Illi praeterea duo priores, qui cum legato venerant, jurarunt, quod constitutiones dictas firmiter observaturi sint.

Theiner: Mon. Slav. merid. I., 22.

LXIII. **Anagniae,** *25. Februarii 1204.* Innocentius III. papa hortatur Venetos ad resipiscendum et poenitentiam agendam de facinore, quod adversus Jaderam commiserant cum exercitu Gallorum crucesignatorum; commemorat insuper qualiter Hemericus rex et Andreas dux, frater ejus, assumpserant signum crucis, in Terrae sanctae subsidium proposuerant transfretare, quorum profectus Venetis impendientibus hactenus est dilatus.

Theiner: Mon. Slav. merid. I., 22.

XLIV. **Romae,** *15. Septembris 1204.* Innocentius III. papa notificat legato suo Leoni inter caetera: significavimus quoque tibi, ut apud Jaderam, quae hactenus cum tota provincia sua subiecta fuit patriarche Gradensi, faceres electionem canonicam de persona idonea celebrari, et electum ad nos consecrandum et palleandum dirigeres, ut sic inciperemus punire superbiam Venetorum.

Theiner: Mon. Slav. merid. I., p. 37.

XLV. **Romae,** *1. Octobris 1204.* Innocentius III. papa scribit regi Emerico, quod ad apostolicam sedem venerint monachi s. Egidii de Ungaria (in Simigio) lacrimabiliter conquerentes, quod eorum abbate defuncto alium sibi secundum antiquum morem elegerint; quod hactenus tam abbates quam monachi consueverint habere Latinos, sed rex electioni huic noluit praebere consensum, affirmans, quod in alium, quam Ungarum, minime consentiret; frater autem B(ernardus) spalatensis archiepiscopus hoc attendens, monasterium ipsum a rege velociter impetravit. De quo pontifex valde miratur, quia licet professione sit monachus et natione Latinus, quum tamen pontificis gerat officium, abbatis non debuit ministerium usurpare, praesertim in aliena dioecesi, et per laicam potestatem idem episcopus, in merito thesauri ecclesiae, opportunitate capta in monachos armata manu irruit violenter, et quosdam ex ipsis manu propria flagellavit, quosdam vero coniecit in vincula monachosque Ungaros, pro sua voluntate, instituit. Quia vero nec novum est, nec absurdum, ut in regno regis diversarum nationum conventus uni domino, sub regulari habitu, famulentur, licet unum sit ibi Latinorum coenobium, quum tamen ibidem sint multa Graecorum, rogat et monet regem, ut non impediat monachos, ut sibi eligant abbatem. Archiepiscopo autem spalatensi minatur cum excommunicatione.

Fejer: Codex dipl. T. II., p. 446.

XLVI. **Jaderae,** *8. Novembris 1204.* Tempore Hemerici regis et Domaldi comitis, Michael filius Dobre Carbonis una cum filio suo Dobre commutat cum Domine filio Martini allodium suum, in platea s. Mariae positum, iuxta domum, quae fuit Andrae filii Gurone, cum omnibus suis terris, terminis et pertinentiis, suscipiens vice versa illius terram, quae est inter vallem Plichuli et vallem Dragsani. Testante: Vitali plebano s. Petri veteris, Cossae Gregorii, Nicolai Lampridii et Bogdani filii Martini. Scripsit Camasius s. Anastasiae diaconus et Jadrensis notarius.

Originale in mea ant. coll.

XLVII. **Venetiis,** *a. 1204.* Henricus Dandulus dux Venetiarum excusat se pontifici Romano: Quod cum crucem assumpserat et transmeandi gratia iter arriperet, necessitate temporis hiemalis ingruente opportuit eum cum stolio

suo et perigrinorum apud Jaderam hiemare, quae cum esset rebellis ei et Venetiis longo tempore, de civitate et civibus, secundum quod moris est invicem se inimicantium, iuste sumpserit ultionem. Propter quod sententiam excommunicatias contra eum et Venetos placuit pontifici promulgare, quam patienter sustulit, usque dum per cardinalem s. Marcelli legatum suum meruit absolutionem.

Theiner: Mon. Slav. merid. I., 38.

XLVIII. **Venetiis,** *a. 1204.* Pactum inter Jadrenses et Dominium Venetiarum. Primo volunt eligere archiepiscopum de Venetia, eiusque electionem patriarchae Gradensi pro confirmatione representare, qui etiam fidelitatem duci jurabit. 2. Archiepiscopus habebit antiquum jus de Dalmatinis episcopis, et omnes introitus, quos et antea, et insuper a communi Jadrae omni anno in kalendis martii unum miliarium et dimidium cunicularum. 3. Clerus bis in anno cantabit laudes domino duci et patriarchae, archiepiscopo et communitati in maiori ecclesia. 4. Comitem eligent Jadratini semper de Venetia, et representabunt electionem duci. Comes jurabit etiam fidelitatem duci. Habebit omnes redditus et honorificentias, quas habere solebant de insula Pagi et insuper Scherdam insulam. 5. Omnes homines comitatus a 14 annis et supra jurabunt fidelitatem duci. 6. Si contigerit ducem aut nuntios suos applicare Jaderam, suscipient eos honorifice. Dux potest hospitari in domo archiepiscopali aut in alia domo honorabili. 7. Quoties fecerint Veneti exercitum usque Ragusium et infra, facient et Jadratini secundum numerum suorum virorum. Si vero fecerit exercitum a XXX galeis et supra, quae dabent transire Ragusium, facient inde Jadratini tricessimam partem. 8. Jadratini debunt domino Michaeli, qui factus erat comes Pagi et aliarum insularum, 1350 libras in quatuor annis in singulis kalendis Martii. 9. Jadratini tollent de omnibus navibus extraneorum, quae illuc applicuerint ad portum, illam dationem, quam Venetia tollit ab extraneis navibus, dividentque illas in tres partes: unam archiepiscopo, aliam comiti, tertiam communitati. 9. Omnes amicos Venetorum habebunt pro suis amicis sicut et inimicos pro inimicis. 10. De muris civitatis ruinandis vel non, nihil concludant sine voluntate ducis. 11. Omni anno dabunt communi Venetiarum perperos centum et quinquaginta, calendis Martii, aut tria miliaria bonarum cunicularum. 12. Jadratini restituent omnes illos, qui exiverunt e civitate propter discordiam cum Venetis. 13. Pro obsidibus dabunt Jadratini triginta et infra, qui stabunt semper in Venetia, ad expendium Jadrae. 14. Comes quisque debet habere suam domum Jadrae pro habitatione. 15. Pro conservatione pacti jurabunt omnes Jadratini.

Ljubić: Monumenta hist. Slav. merid. I., p. 21.

XLIX. *Circa a. 1204.* Benedictus gradensis patriarcha et Dalmatiae primas ad petitionem Dominici abbatis s. Damiani de Monte et ejus conventus, ecclesiam s. Dimitrii martyris in Jadertina civitate positam monasterio ab universo clero et populo collatam, confirmat. V. nr. XXIX.

Farlati: Illyr. sacr. T. V., p. 70.

L. **Anagniae**, *4. Februarii 1205.* Innocentius III. papa ad petitionem abbatis et conventus b. Grisogoni Jadertinensis, personas et monasterium ipsorum cum omnibus bonis, quae possidet, aut in futurum adipisci poterit, sub b. Petri et sua protectione suscipit. Specialiter autem: ecclesias s. Petri de

Diculo, s. Jacobi, s. Martini, s. Michelis de Brauzo (Obrovac), s. Georgii de Cameniani, s. Johannis de Tilago, ss. Cosmae et Damiani de Berbin, s. Michaelis de Pusimano (Pasman), s. Laurentii de Locorano, cum pertinentiis earundem, insulam Mauni, terram de Berda, terram de Sihovarra et terram de Ceperlane.

Originale in pergam. in archivo gubernii Jadertini, nro. 11., masso A., caps. I.

LI. **Jaderae,** *11. Februarii 1205.* Tempore Petri Ziani ducis Venetiarum, Leonardi jadrensis archiepiscopi et Vitalis Danduli civitatis eiusdem comitis, Manfredus clericus ex donatione capituli jadrensis et assensu fundatorum, suscipit ecclesiam s. Damiani, quae est iuxta forum, suo studio regendam. Cum assensu et consilio subscriptorum virorum permutavit postea idem Manfredus cum Stana filia Sekire, vicina dictae ecclesiae quinque passus terrae eiusdem capellae cum decem passibus terrae eiusdem Stanae. Praesentibus et assentientibus Marino s. Mariae, Prodicio s. Stephani, Johanne s. Michaelis plebanis et Luca de Augusto ac Crisogono presbyteris. Scripsit: Vitalis s. Petri veteris plebanus et jadrensis notarius.

Orig. in mea ant. coll.

LII. **Venetiis,** *3. Aprilis 1205.* Petrus Ziani dux Venetiarum significat, quod venientes in praesentiam ejus haeredes quondam nobilis Rogerii Mauroceni conquesti sint super nobilem Joannem Sisindolum comitem Arbi et eiusdem communitatem, ostendentes unum privilegium continens in feudum eis concessum castrum Chissae cum pertinentiis, quod violenter molestatur ab Arbensibus. Unde praedictus comes arbensis pro predicta communitate ostendit rationem, videlicet privilegia antiqua, quae facta fuerunt tempore Cresimiri regis Croatiae. Quibus auditis privilegia arbensia confirmavit, alia vero repudiavit.

Lucius: De regno Dalm. et Croat. Lib. IV., cap. VIII.

LIII. **Arbae,** *mensis Madii 1205.* Prodanus arbensis episcopus, Joannes Sisinulus loci rector cum suis judicibus Duimo et Philippo et nobilibus civitatis Madio Tiane, Sergio Carine et Marino Dimigne Blasii ac universa communitate arbensi, Terrinus Fr. templariorum segniensium dominator, Crivosia segniensis setnicus, Laisnic curiae dvornicus, Brifani Vertiglavi, Moyses judex, Sribren Curnaviz, Crasiz filius Rastinne, Radoslaus Prestiz, et multi alii, qui negotii hujus causam tractandam Arbam venerunt, fecerunt quamdam recordationis et constitutionis cartam, (quam Farlatus, ad historiam ecclesiasticam non pertinentem, non reproduxit).

Farlati: Illyr. sacr. T. V., p. 239

LIV. *1. augusti 1205.* Andreas II. rex Hungariae Croatiae etc. ad supplicationem civium nonensium designat et confirmat metas eorundem civitatis una cum eorundem antiquis libertatibus et consvetudinibus. Et quidem, quod possint in perpetuum omni tempore eligere comitem sibi undecunque voluerint, qui comes et non alter habet potestatem judicandi eos. Item quod nullus dux, banus vel vicebanus ipsos cives possit ad suum iudicium vocare, neque audet aliquod servitium vel exactiones quascunque a civibus petere, nisi tantum semel pro anno, si eum pervenire contigerit in civitatem Nonae pro regiis aut

regni negotiis, expensam pro triginta personis unius prandii sive coenae; neque audent supradicti dux, banus vel vice banus cum maiori numero personarum introire civitatem contra voluntatem civium. Item si aliquis de regno cives nonenses in aliquo offenderit, subjaceat idem offensor iudicio comitis sicuti alii cives. Item quod nullus dux, banus, vicebanus possit in civitate Nona, regio vel suo nomine, munitionem quamcumque construere, vel constructam in suam vel regiam custodiam postulare sed ipsi cives civitatem ad suam custodiant voluntatem. Item a dandis obsidibus perpetuo sint exempti, suisque iuribus et consvetudinibus antiquis uti libere valeant, et eas sicut eis visum fuerit in melius commutare. Tenentur autem laudes regio nomini, sicut est consvetudo fidelium de maritimis, pro honorificentia regia consvetis diebus observare, et per suum clerum et populum deprecare; neque audent ullo infideli vel rebelli regis dare quodcunque auxilium. Regem si ad partes maritimas veniret et civitatem intrare vellet, cives pro posse suo in portis civitatis excipere et decentius quod fuerit hospitium eidem exigere debent. Caeteri vero qui in regis fuerint comitiva, nullum possunt occupare vel recipere hospitium intra muros civitatis, nisi suis propriis expensis et eum civium voluntate. — Metas civitatis fecit rex designari per comite (Li) Oberinum in hunc modum: incipit a capite insulae vocatae Vir, deinde per litus maris ad s. Andream, deinde in quendam locum protensum in mare, qui dicitur Drugozay, deinde in Dicla, deinde in locum Crux parva, deinde in palludem Cugnacovoblato, deinde in parte australi ad Brischiane, deinde ad rivum Potoch, in quodam nemus Iblan et per vallem Budisgna usque ad Chernicza, versus Boream in Cazinagoriza ad quandam Quitivirnizam ad austrum ad vocatas Quinque vias, versus boream ad vallem Romogiaza ad locum Radogn; deinde ad vallem Veprina usque ad lapidem apud mare, super quem est crux descripta. Excepta tamen possessione castri Lubae, quae est hospitalis sancti Johannis. Item pascua in loco Tribras versus occidentem usque ad locum equus (konj) et usque ad cacumen magni montis. Datum per manus Gotfredi otochiensis ecclesiae praepositi aulae regiae cancellarii; existente inter caeteros Calano Quinque ecclesiensi episcopo electo, Gotardo zagrab. epo., Mitrario bano et comite simigiensii.

Idem privilegium confirmavit Bela IV. rex 7 kal. sept. a 1244 deputans ad pristaldum nonensibus Dionisium ducem totius Sclavoniae.

Copia mea ex archivo archiepisc. jadrensis. Habet quoque Fejer cod. dipl. Hung. T. VII., vol 5., p. 166.

LV. *A. 1205.* Zellovellus dei et ducis Venetiarum gratia comes ragusensis scribit Velcinno spalatensi potestati et traguriensi comiti et nobilibus eiusdem civitatis: quoniam Judas olim ragusensis comes nec illis, nec suis civibus justitiam facere voluit, et ideo dissensio inter eos in dies crescebat, nunc autem, quia civitas ragusensis de confinibus Venetiarum habet (comitem), volunt ut mala omnia quae usque nunc acta sunt, extirpentur et plena justitia invicem administretur, ut inter fratres et amicos convenit.

Carrara: Archivio capitulare di Spalato. P. 73.

LVI. *A. 1205.* Andreas rex contulit pro anima sua et dei intuitu terram Gora cum omnibus suis pertinentiis, eo jure et ea libertate, qua eam tempore

ducatus sui tenebatur, cum omnibus hominibus, servis et liberis, beatae Mariae, ad abbatiam construendam de domo Clarevallensi ordinis cysterciensis.
Tkalčić: Mon. eppisc. sagr., I., p. 17.

LVII. **Ferentini,** *16. Junii 1206.* Innocentius III. pontifex confirmat conventionem amicabilem inter archiepiscopum et clericos et canonicos ecclesiae spalatensis de assensu et voluntate utriusque partis factam.
In archivo aulico viennensi. Spalatensia. — Carrara: Archiv. capit. di Spalato p. 71.

LVIII. **Ferentini,** *5. Augusti 1206.* Innocentius III. papa corripiens nuntios Venetorum, reprehendit de novo ducem et populum Venetorum propter invasionem Jadertinam, et super multis et magnis offensis, quas non solum in deum et Romanam ecclesia verum etiam in populum christianum ac proximos suos nequiter commiserunt, praesertim in Jadertinae civitatis excidio et de multis iniquis operibus apud Constantinopolim perpetratis. Preces illorum, quas pro pallio destinando abbati s. Felicis, quem Jadertinum electum appellarunt, per praefatos nuntios porrexerunt, admittendas non duxit, quia ex iis, quae per eos acta sunt contra Jaderam nimis contra eos scandalizatus est populus christianus.
Theiner: Mon. Slav. merid. I., 42.

LIX. **Venetiis,** *mense Septembri. 1206.* Rogerius Premarius de confinio s. Pauli et Petrus Michael de confinio s. Sophiae faciunt plenam securitatem duci Venetiarum Petro Ziani, et communi Venetorum de eo, quod continetur in una concessionis et dationis charta facta a. 1203. mense Julio, Rivoalti, quam Rainerius Dandulo, filius quondam Henrici ducis, qua eius vices gerens cum suis iudicibus dedit pro eo, quod a Jadertinis capti et rebus spoliati cum irent qua legati ad imperatorem Constantinopolim, per quam potestatem dedit illis de proprietatibus terrarum et casarum positis infra civitatem Arbensem vel de vineis et terris insulae Jadertinorum in valore nongentarum librarum Veneticarum ad arbitrium curiae Arbisanae.
Ljubić: Monumenta hist. Slav. merid. I., 20.

LX. *A. 1206.* Bertoldus dei gratia dux Dalmatiae et marchio Istriae confirmat beneficia per parentem suum Cartusiae Seitzensi collata.
Fejer: Codex dipl. Hung. T. VIII., v. I., p. 189.

LXI. *A. 1206.* Treguanus episcopus Traguriensis jurat fidelitatem beato Domnio et Bernardo archiepiscopo spalatensi et omnibus eius successoribus secundum omnia quae continentur in canone de forma fidelitatis.
Farlati: Illyr. sacr. T. IV., p. 335.

LXII. **Jaderae,** *21. Martii 1207.* Bartholomaeus episcopus Scardonensis exaudiens postulationem Dominici abbatis s. Damiani de Monte ecclesiam s. Petri de Bubniano, quae voluntate et assensu fundatorum eius, eidem abbati et eius monasterio cum omnibus pertinentiis tradita est, confirmat donationem. Statuit autem et complevit haec traditione Sloviniae filii Boricii et Grubessae fratris ejus, Radoslavi et Dragoslav filiorum Stephani, Yrace Binboli filii Tollicii, Jungii fili Radosci, Nikole et Prodanizi filiorum Dominici Gussikiorum,

praedictae ecclesiae fundatorum. Praesentibus Mirgo et Dessidrago, Stojano, Negosso, Dragovano, presbyteris; Duymo Mogoroviko, Tataro Chlevnanino, Chodimiro Caciclo, Jutrosso etc. Scripta sunt haec a Vitale s. Petri veteris plebano et Jadertino notario.

Farlati: Illyr. sacr. IV., p. 14.

LXIII. *A. 1207*. Andreas II. rex manifestum facit, quod tempore sui ducatus in Slavonia pro salute animae suae et progenitorum suorum contulerit septem villas domui s. Sepulchri et in manus praepositi Nicolai, qui tunc temporis eidem domui tam in Polonia quam in regno Ungariae praeerat, per pristaldum suum Oser de villa Pagh fecit assignari. Postmodum in regni solium sublimatus collationem suam confirmavit. Harum septem villarum erant tres super Glogonicam, videlicet: villa Cosmae, Poren et Vysumer. In Strazila duae, scilicet villa Proklancza et Sidovina et ibi prope est villa Durbe. Super Raszinam fluvium est septima villa Druse. Metae sunt hae: de territorio Cosmae prima in monte cumulus de terra, qui incipit dividere a territorio templariorum, procedit usque ad fluvim Glogonicza. Ex alia parte dividit territorium Pridanczy a dicto monte. Ascendendo per montem descendit ad rivulum Bridin ac venit ad lacum ranarum et descendit iterum ad Bridin; inde ad montem occurit a parte villae ducissae, descendit in vallem Kusinte et a cumulo descendit in Glogovniczam et ad rivulum Szumech usque ad montem Lippa gora et descendit ad Glogoniczam, deinde ad montem Grades usque terminos Zadrec et ad minorem Glogoniczam, in quem cadit rivulus Strassila, procedit ad montem vinearum et inter vineas per montem ad alium rivulum Strassila, transeundo iuxta Alamnii cumulos usque in Razinam; deinde usque ad terram Vranis, et incipit terra de Dolsa eundo per viam usque ad terram Priodanko, descendit ad fluvium Quopurnice, ad montem ubi est cumulus, a quo incipit terra templariorum usque ad terminos Cosmae. Rex concedit etiam populo villarum eadem gaudere libertate, qua faventur villae templariorum et hospitalariorum, praeterea domui donat praerogativam, ut nullus tributariorum eam aliquo exactionis genere audeat aggravare, neque de rebus et vineis exigere tributum aut aliam pensionem. Domum quoque eiusdem dominici sepulchri in Marchia simili privilegio duxit muniri, quod ei etiam condam frater eius (rex Emericus) contulerat. Datum per manus Roberti albensis praepositi et aulae cancellarii. Inter subscriptos: Calanus quinqueeclesiensis episcopus, Gotardus zagr., Petrus sirmiensis episcopus, Chepanus filius Michal banus et simegiensis comes.

E transumpto capituli chasmensis de anno 1375 et comitis Sigismundi Erdődy bani de anno 1629. Orig. perg. in mea collectione; nunc in acad. Slav. merid.

LXIV. *A. 1207*. Andreas II. rex confert Almissanis simile privilegium sicuti aliae civitates Dalmatiae possidebant.

Lucius. Schwandtner: scriptor. rer. Hung. III., p. 257.

LXV. *A. 1207*. Andreas II. rex ad preces patris Bernardi archiepiscopi spalatensis confirmat jura spalatensis ecclesiae, et omnes ecclesiasticas seu rerum saecularium possesiones, jurisdictiones quoque episcopatuum et quarumlibet ecclesiarum. Subjicit illi ad instar privilegii romanae ecclesiae nominatim

segniensem, nonensem, scardonensem, traguriensem, corbaviensem, tinniensem, farensem et bosenensem episcopatus; item ecclesias s. Moysi et s. Stephani de Salona, cum omnibus pertinentiis. Villas etiam Srenine et Gethe et montem Crassum, villam s. Georgii et Ostrohe. Item ecclesiam s. Stephani ante Spalatum, s. Bartholomaei de Tini, villam Coriza et Lavena et totum regale praedium Byacce et totum territorium s. Vitalis, quod ad idem praedium spectat, non obstante privilegio, per falsi sugestionem impetrato, quod dedit Tragurinis, quando gerebat ducalia. Item omnia molendina in Salona fluvio sint libera ab omni exactione tributi; et omnes sextarios farinae, qui septem analiter pertinebant ad banum, confert ad usum ecclesiae spalat. Item Ziminam et Cethinam, Clevnam et totum Masarum. — Inter magnates subscripti: Calanus episcopus quinquecel., Gothardus zagr., Stephanus filius Mic banus et comes Simegiensis, Chuz comes Posonien.

Farlati: Illyr. sacr. III., 237.

LXVI. *A. 1207.* Andreas II. rex jurat spalatensibus super sanctam crucem firmam pacem et libertatem; regi, filio ejus aut successoribus ejus tributarii non sint. Episcopum et comitem, quem clerus et populus elegerit, confirmabit. Lege antiquitus constituta cum eorum judice eos uti permittit, praeter quam introitus portus civitatis de extraneis duae partes rex habeat, tertiam vero comes civitatis. In civitate eorum neminem Ungarorum vel alienigenarum habitare permissurus, nisi quem voluntas civium expetierit. Cum autem ad eos coronandus aut regni negotia pertracturus cum eis venerit, nemini civium vis inferetur domorum suarum, judicem extra civitatem proficisci non concedet. Omnibus civibus terra marique et per totum regnum negotia exercere liberum sit, neque ex commercio debitum aliquod nec regi nec homini regio persolvant. Obsides ab eis nullo modo recipiet, sed in curia servire volentibus morandi et discedendi facultatem obtineant. Cuivis e civitate et regno cum uxore et regno emigrare licitum sit. Datum per manus cancellarii Roberti praepositi albensis. Existentibus inter caeteros Calano quinqeeccles., Gottardo zagr. episcopis, Cheffano filio Michae bano et saguriensi comite.

Kukuljević: Jura regni I, 40. Fejer: Codex dipl. Hung. T. II., p. 118. Signatum bulla aurea. Liber pactorum reip. venet.

LXVII. *A. 1207.* Andreas II. rex jurat super s. crucem Almisanis firmam pacem et libertatem. Ei aut filio suo et successoribus eorum tributarii non sint. Episcopum et comitem, quem clerus et populus elegerit, confirmabit et lege antiquitus constituta cum eorum judice eos uti permittet. In civitate eorum neminem Hungarorum aut alienigenarum habitare permittet, nisi quem voluntas eorum expetierit. Cum ad eos coronandus aut cum eis negotia regni pertracturus venerit, nemini civium vis inferetur domorum suarum nis; quem soli susceperint. Judicem inter eos et extraneos a se constitutum in civitate sedulo morari permittet. Si quis eorum per ejus regnum terra marique negotia exercuerit, regi aut alicui ejus hominum ex proprio commercio nullum persolvet debitum. Obsides ab illis nullo modo recipiet, sed in curia eius servire volentibus rogam impendet, et morandi sive discedendi ad suum velle facultatem optinebit nullaque eis super hoc molestia inferatur. Si dominium regis aliquem aggravare videbitur, et ex ejus urbe exire voluerit, secure cum

uxore et filiis et familia et omnibus bonis suis quocunque sibi placuerit eat. Haec omnia sine fraude et ingenio observabit.

Wenczel: Mon. Hung. historica. Codex Arpadianus. I., p. 93. Signatum aurea bulla. Ex libro privilegiorum communitatis almissanae. MSC.

LXVIII. *A. 1208., 21. Martii.* Tempore perturbationis et diebus malorum, in quibus civitas Jadertina solotenus prostrata est, necessitate cogente ad capellam S. Petri apostoli fundatam in loco Bubiani, quae quondam fuit monasterii S. Dimitrii, in quo parvus grex (monialium) Deo famulabatur, confugerunt Dragasa, Girda, Premilla et Dabrosa moniales et quaedam aliae, quae jam carnis viam ingressae sunt, volentes in eodem loco Christo servitium exhibere, sed propter instans schisma, quod ortum est inter potentes Slavoniae, multa et gravia incommoda ab omnibus quotidie perpessae fuerunt. Erant tunc sine rectore, et usque ad unum non erat, qui eis faceret bonum. Accesserunt tunc ad patrem Dominicum abbatem S. Damiani de Monte et fratres eiusdem monasterii, rogantes ut eis subveniret, qui habito fratrum consilio suscepit illas in consortium fraternitatis suae, pollicens eis, tam in victualibus quam et indumentis et omnibus necessariis, prout sororibus suis, providere; ideoque de communi voluntate fundatorum ejusdem ecclesiae s. Petri, scilicet Sloviniae et Grubessae filiorum Boricii, Radoslavi et Dragoslavi filiorum Stephani, Grace Binboli filii Polissi, Jurgii filii Radosti, Nicolae et Prodanizi filiorum Dominici tradiderunt ipsam ecclesiam s. Petri monasterio s. Damiani in perpetuum. Praesentibus: Bartholomaeo episcopo scardonensi, Mirco, Desidrugo, Stoyano, Negoso, Dragovano praesbyteris, Duymo Mogorovikio, Tartaro Chlevniano, Chodimiro Cacicli, Sutroso, et Slavomiro Lisnicikig, Privoso et Trebeso Virevikig, Stroyco, Dalmozaymo, et Ustę Cuddomirikio; scriptum a Vitale s. Petri veteris plebano et jadrensi notario.

Farlati: Illyr. Sacr. T. V. p. 70. Cf. supra nr. LXII.

LXIX. **Rivoalti,** *mense martio 1208.* Roberto, Petro, Johanni atque Andreae filiorum Rogerii Mauroceno, quondam comitis absarensis, conceditur a dominio Venetiarum carta concessionis de comitatu Absari cum insula Leporaria et Auriola et Seracana, cum omnibus redditibus et honorificentiis ad dictum comitatum pertinentibus. E converso obligant se Robertus et Petrus, comitatum et insulas regere, conservare et defensare ad utilitatem dominii Venetici sine eius auxilio, contra omnes, exceptis coronatis personis et eorum exercitu manifesto. Insuper solvent omni anno communi Venetiarum libras denariorum veneticorum 400 Ad haec observanda praestitit pro tunc sacramentum Petrus, donec frater eius Robertus venerit in Sclavoniam vel in Venetiam infra tres menses de custodia, qua tenetur. Cum duo juniores fratres Johannes et Andreas non habuerant adhuc legitimam aetatem, receperunt comitatum solummodo dicti duo seniores. Petrus Mauroceno cum scribere nesciret, pro se scribi et signum facere rogavit. Testes: Joannes Juliani et Stebhanus Enzo.

Ljubić: Mon. hist. Slav. I. p. 24.

LXX. **Molficti,** *mense maio 1208.* Cives Molficti civitatis concordarunt mutuam dilectionem et consanguineitatem cum civibus Ragusii; et statuerunt, quod nec Ragusini in Molficta plazam tribuerent vel scalaticam, nec Molfictenses Ragusii plazam vel scalaticum, et familiam vel ancoraticum. Privilegium

hoc, ante 60 annos reciproce factum, renovarunt Aecarnus episcopus molfictensis cum omnibus civibus.

Ljubić: Mon. hist. Slav. mer. I. p. 26.

LXXI. **Anagniae,** *11. Junii 1208.* Innocentius III papa mandat archiepiscopo ragusiensi et archidiacono traguriensi, ut sententiam excomunicationis in episcopum Nonensem latam, irritam denuntient, cum fratres militiae templi de Vrana (Urania) ei significaverint, quod cum ad episcopum tinniensem contra nonensem papales litteras impetrassent, idem nonensis amicabiliter super iis, de quibus inter ipsos quaestio vertebatur, composuit cum eisdem; tinniensis autem episcopus praefatum nonensem, contra quem rancorem conceperat, eisdem fratribus nescientibus propriae voluntatis arbitrio excommunicavit.

Theiner: Mon. Slav. merid. I., p. 44.

LXXII. **Almissae,** *20 junii 1208.* Sebenna comes Almissae una cum fratribus et propinquis suis, cupiens reformare ... (pacem?), transmisit Sincam fratrem suum nobili viro L. Querino ragusino comiti, qui S. coram eo pro eis pacem habere juravit, et quae Venetis citra festum s. Lucae ablata forent, reddere constituit. Misit etiam farensem episcopum qua legatum ad ducem Venetiarum Petrum Zianum, ut ea, quae acta fuerant cum dicto comite, ei notificaret et ipse confirmaret, quod ille etiam fecit. Placuit ad haec duci supradicto mittere ad eum Suauum plebanum s. Joannis ev. qua nuntium, ut pacem cum eo statueret et confirmaret, quem laete suscepit, volens eius voluntati parere cum voluntate omnium suorum propinquorum et totius populi sui dominii. Et hoc firmant ipse comes Sebenna et Desislaus, Rados, Dragan, Bogdanus et Sinca comites. Savinus, Maurus, Sifante, Damianus, Gervasius, Mathaeus Ragusaeus, Chodina, Gardogna, Braynech, Tulcus, Poelad, Drasizoto, Mathaeus Catarinus, et jurant firmam pacem et amicitiam semper observare, promittentes quod nunquam velint Venetos per mare molestare a Samsico usque Venetias et a Fano etiam usque Venetias. Huic testes praesentes: dictus episcopus farensis, presbyter Otto venetus, Nichola jadertinus presbyter, Stancius, diaconus Dragogna, Mathaeus Marinus, omnes tres de Kerso, et multi alii.

Hormayr: Geschichte Tyrols I. Th. p. 212. Fejer Cod. Dipl. Hung. T. VII. vol. 5. p. 172.

LXXIII. *1208. 3 julii.* Georgius rex Diocleae etc. et Bladinus frater eius et Stranco et Petruslav consobrini ejus, jurant Petro Ziani duci Venetiarum, quod terram, quam nunc habent, et illam, quam acquirent in antea, tenebunt per eundem ducem et suos successores; et quod in omni districtu eorum homines dominii Venetiarum erunt securi in personis et rebus. Et si Demetrius se non converterit ad fidelitatem ducis, si a duce solicitati erunt, praestabunt ei contra illum auxilium Amicos autem et inimicos Venetiarum pro suis amicis et inimicis habebunt.

Ljubić: Monumenta hist. Slav. merid. I., p. 27.

LXXIV. **Jaderae,** *mense Septembri 1208.* Viola monialis s. Mariae, quondam abatissa s. Dimitrii, post desolationem civitatis Jadertinae, cum non esset aliquis, qui de voluntate ducis Venetiarnm in ea quiesceret habitare, relicto parvo

ovili suo divertit ad civitatem arbensem, ubi in monasterio s. Andreae permansit; sorores autem illius confugerunt, bonis omnibus expoliatae, ad ecclesiam s. Petri in Bubiano, capellam sui monasterii, et ibi miseram vitam ducentes per aliquod tempus manserunt. Cumque Deus Jadertinis facultatem reddeundi ad loca propria tribuerit, et sorores propter fervens schisma, quod inter nobiles Slavoniae ortum fuerat, diurnis et nocturnis efficerentur incommodis, et nullam reddeundi facultatem ad ecclesiam s. Dimitrii haberent, quae a quibusdam Jadertinis habitabatur, illustrissimus vir Domaldus comes, capituli et populi consilio habito, optulerunt eam monasterio s. Damiani de monte habendam in perpetuum, cui etiam sorores illius cum praedicta capella sua sponte se subdiderunt. Caeterum cum civitas praedicta de die in diem in melius cresceret et dicta Viola multis indigeret, rediit et illa; et cum quaereret ecclesiam suam pro voluntate capituli et Vitalis Danduli comitis et totius communitatis nequivit illam habere, cum Benedictus patriarcha gradensis eam monasterio s. Damiani tradidisset, Viola autem benigne et misericorditer a Talia s. Mariae abbatissa, cum sororibus suscepta, cum ibidem maneret ad exhortationem capituli et communitatis, Dominicus abbas s. Damiani ad sustentationem illius tribuit ei XX perperos et pro illis, quas illa secum eduxerat e monasterio s. Dimitrii. Ideoque ipsum monasterium in perpetuum reddit securum, nullamque loquellam vel rixam contra eum et fratres ipsius excitaturam. Actum in praesentia Mathaei presbyteri s. Mariae majoris, praedicti S. Stephani, Manfredi s. Michaelis plebani, Crisogoni presbyteri s. Anastasiae, Camosii diaconi, Cossae Grisogoni, Michae Pecenegi, Dessae de Pezze, Vitaza Petrizii, Nicolai de Lampredio, Leonardi de Ossinico, et aliorum multorum. Scripsit Vitalis s. Petri veteris plebanus et jadrensis notarius.

Farlati: Illyr. sacr. T. V., p. 71.

LXXV. **Jaderae,** *21 Marti 1209.* Temporibus Petri Ziani ducis Venetiarum, Leonardi jadrensis archiepiscopi ac Petri Michaelis comitis Coscia Gregorii, commissarius Bonae filiae Madii, consanguineae suae et eius haeredum, una cum Gabriele Quirino viro Inglese genero ejus, post multas contentiones, quas habuerunt cum Drasce Balbo et cum ejus sororibus, Agape et Dabrizza, de terris de Jimano, venerunt ad convenientiam pacis in hunc modum: quod medietatem Dragae Bona et alias (partes) Drasce et sorores suae habeant et possideant. Actum in praesentia Cosce, Crisogoni Dimine, Martini Lampridii de Valentino et Dimine Scidani. Scribit Vitalis s. Petri veteris plebanus, jaderensis notarius.

In collectione mea antiqua. Privil. Bibl. acad. Slav. mer. Zagrabiae.

LXXVI. *A. 1209.* Andreas II rex considerans fidele servitium hospitum in villa Varasd commorantium, quod ei fideliter, dum in Kene detineretur in carcere, exhibuerant, eis ad petitionem Poch palatini et comitis musuniensis perpetuo jure contulit statum libertatis, ac terram circumdatam undique metis praecepit eis assignare. Libertas autem haec est: quod comes vel suus comes curialis non habeat potestatem eos judicandi, sed inter se quemcumque volunt judicem constituant, quem ricthardum solent appellare. Nullus burgensis tributum aut tricesimam soluere teneatur, nisi qui vadit in Teutoniam cum suis mercimoniis de quolibet curru ponderato solvet tres denarios; de singulis

equis venalibus duos denarios, a duobus bobus 1 denarium; de tribus porcis 1 denarium. In portu Dravae de quolibet curru 1 denarium. Si quis haerede carens decesserit, libere disponat possessionem suam, sive ecclesiae sive cuilibet suorum cognatorum. Si quis voluerit de villa discedere, venditis omnibus aedificiis libere possit abire. Quicumque per aliquem extraneum in rebus suis damnum pateretur, et idem malefactor ab eodem burgensi in villa sua recognosceretur, rictharus eiusdem loci inter eos faciat iustitiam. Metarum autem prima terrae Iwancz incipit ab oriente et tendit versus meridiem et arborem nyarfa, et procedit usque ad aquam Plinz infra capellam s. Petri; in occidente venit ad rivulum Blizna, vertitur ad meridiem ad quamdam vallem et ascendit ad magnam viam, per quam itur ad Thoplich, ubi tenet metas cum Zelko et cum terra Thoplich; inde tendit ad montem, qui dicitur Pechyze, ubi sunt cavernae in eodem monte; progreditur versus occidentem usque viam levatam, ubi tenet metas cum Wekozlau et cum Burdon in quodam loco aqueo; ad aquilonem pertransit pontem muratum et duos lacus, conterminatur villae episcopi, et tenet metas in ea in quodam lacu, versus meridiem cadit ad fluvium Plinz, exit ad viam levatam, et per eandem cadit in aquam Breznicze, ad occidentem conterminatur villae Berac; inde ad caput aquae, ubi cum Radomer tenet metas; in aquilone cadit ad aquam Plinez, conterminatur villae Domse; deinde tendit ad magnam viam, per quam itur ad terram cruciferorum; in aquilone itur ad dumum Coruli; inde ad magnam viam, per quam itur ad Teutoniam; inde ad metam arboream, ubi est commetaneus Iner jobagio castri; deinde ad portum Dravae, per quem fluvium magnum circuit insulam, quae dicitur Zrepiczar, quam nunquam aqua separare possit ab hospitibus; per maiorem cursum fluvii magni venit ad praedictam villam Iwancz, in qua gradiens conterminatur primae metae. Prestaldi regis: Gurdon de castro Grebin et Zelko terrigena de villa Pliticze. Datum per manus magistri Thomae aulae cancellarii. Existente Stephano episcopo zagrabiensi, Zacharia comite varasdiensi.

Kerchelich: Not. Prael. p. 188. Mea: Jura regni I. p. 41. Monum. Hung. hist. VI, 125.

LXXVII. *A. 1209.* Andreas I. rex. recordans, quod comes Wratislaus tempore, quo ducatus fruebatur dignitate, quando inter eum et fratrem Hemericum regem discordia vertebatur, ob fidele servitium, quod ei exhibuit, non modicam jacturam tam domus suae combustae, quam rerum caeterarum, praecepto dicti fratris et regis, passus fuisset; denique susceptis regni gubernaculis ad praesentiam regiam accessit, rogitans ut patrimonium suum et fratrum suorum cum omnibus praediis et possessionibus suis sub tenore privilegii corroboraret, praebens auditum petitionibus dedit in mandatis Bank bano, ut terram et possessiones Wratislai diligenter inspiceret. Qui banus per regium pristaldum et suum capellanum Cyprianum de meta ad metam possessiones inspicere curavit, praesentibus pluribus castrensibus et · canonicis zagrabiensibus, nullo prohibente aut contradicente. Rexque possessum confirmat, concedens ei libertatem, quod nullus banus, nullus comes, sive quilibet alius, super illam terram, nisi ex bona voluntate possessoris, descendere praesumat. Metae autem hae sunt: Prima meta praedii Dobra incipit a Sava et tendit ad lapideum portum, inde per varias metas arboreas ad cacumen montis,

ubi metatur cum terra ecclesiae zagrabiensis et vertitur ad locum Calz, inde ad rivum; inde ad ecclesiam omnium sanctorum, inde ad rivum Studenz, inde ad Savam; ab ecclesia oo. ss. dividit Wratislav terram suam, quam absque consangvineis possidet. Ibi etiam habet praedium pro se, ubi est ecclesia S. Martini, cujus praedii meta incipit a Sava, et tendit usque ad Crapina, deinde ad Gypka; inde ad verticem montis Zelemen. Praedii Poloniza, ubi Vratislaus comes aedificavit ecclesiam s. Nicolai, prima meta est versus occidentem aqua Crapina, inde ad rivum Ded potoka, qui descendit de monte Ursi (Medved), ubi dividitur a terra fratrum suorum. Frater Petus habet praedium nomine Lubenic infra metas s. Nicolai; Dobucha vero et Berislav fratres comitis habent praedium Bistra, cujus meta incipit penes Crapina et tendit usque ad rivum Jerana, inde ascendit ad montem Ursi. Vratislaus habet etiam praedium iuxta Crapina nomine Cherniz, cuius meta est iuxta aquam et tendit ad rivum Kamna, inde ad magnam viam, quae venit de calida aqua, et vadit ad Pritiskam. Aliud praedium Vratislai Ztubiza, ubi aedificavit ecclesiam s. Georgii, cuius meta, quam ostendit metarius Nesdist pristaldo, incipit ad arborem abietis, et vadit ad rivum Cladnik; deinde ad Topliza; inde ad montem; inde meta arborea, quam ostendit metarius Nisk, et alia quam monstravit Nomoy; inde ad metam Martini; inde ad locum Holm; inde ad magnam viam, quae dicitur Torda (tvrda) via, inde ad caput rivi Cassina; inde ad locum Planina, inde ad locum Dubiza: abhinc ad caput Vidak, et revertitur ad primam metam. Aliud praedium Bistricza habet Vratislaus, cujus metas monstravit Petku, incipit ubi Sitomeria cadit in Crapinam; inde iuxta aquam ad rivum Zdeed; inde ad locum Claz; abhinc ad Globouecz; et per montem, vineas et metas arboreas ascendit ad magnam viam, deinde vadit Bystrizam, ubi est magna meta, et transiens aquam ad vineam et caput rivi ad cacumen montis, deinde revertitur ad domum Martini; vadit ad caput rivi Lubenik, et ubi idem cadit in alium rivum, vadit ad locum Calze, et ad locum ubi rivus cadit in Crapinam. Cosina autem frater Vratislai habet terram et praedium Pihina in loco, ubi dictus rivus cadit in Crapina, quam metam monstravit Nemog et vadit ad locum Zavej, et per varias metas ad aquam Pichina; inde ad montem, ubi coniungitur metis Vratislai, quarum fuit metarius Cuplen. Vratislaus habet quoque praedium Horsovcz, cujus meta incipit ad rivum Zelnik, quam monstravit Boyla metarius, et vadit ad caput Zelnik, ubi fuit metarius Gerizlav; et porro arboreae metae, quarum metarius fuit Bolarin, vadit ad rivum Lucilnica ad metam domus Crisan et cadit in Crapinam. Aliud praedium Vratislai Plesiviza incipit ad caput Javoroz, et tendit ad Lipovz, deinde ad Drenez et ad caput Brigana, et revertitur ad primam. Habet Vratislav et pradium Horonguza inter Zavam et Cherniz, quod est commune fratribus, cujus meta incipit apud Drenec, metarius fuit Baran, inde ad Zavam. Vransa etiam cognatus W(ratislai) est particeps praedii, Toma vero et Petrus fratres Wratislai habent praedium Otok, metarius Zobola, meta vadit ad rivum Biztua, inde ad rivum Pioisa, inde ad Mlacam et Savam. metarius Crisan. Troceil frater Wratislai habet praedium Orehovez iuxta Savum. Stephanus habet praedium Poiatna, metarii sunt Uresc, Berislav et Posdis. Strizmer habet praedium Lipouz; metarius Martinus, Berislav et Drascy. Datum per manus Thomae v. cancellarii. Bertholdo colocensi electo. Calano

Quinqueeccl. Gothardo zagrabiensi, Bank bano, Moche posoniensi, Ochuz suproniensi.

Tkalčić: Mon. episcopatus zagrab. I. p. 17.

LXXVIII. *A. 1209.* Andreas II rex agnoscens, quod Bela rex pater ejus Bartholomeo comiti (de Veglia) terram in Banatu tali libertate contulerit possidendam, ut eam, si filio caruerit, cuicunque de consangvineis suis relinquere possit, modo eadem liberalitate admittit ad petitionem ejusdem Bartholomei, ut eandem terram nepoti suo comiti Guidoni de Vegla iure perpetuo possidendam tradere possit. Datum per manus Roberti aulae cancellarii; subscripti inter caeteros: Calanus episcopus Quinqueeccles, Guthardus zagrabiensis, Banco banus, Ochuz supruniensis comes.

Wenczel: Cod. diplom. arpadianus XI, 95. Originale pridem in archivo regnic. zagrab. nunc Pestini.

LXXIX. *A. 1209.* Andreas II rex agnoscens, quod regia celsitudo hiis popotissimum opera misericordiae propensiori cura debet impendere, qui et crucem salutiferam et sepulcrum dominicum contra paganos effusione sanguinis confovent, considerans igitur miliciae templi religiosam devotionem et assiduos labores contra Christi hostes, duxit omnes templarios, qui infra regni terminos, et tam in Dalmatia quam in Chroatia, et omnia eorum bona mobilia et immobilia contra quemlibet hominem protegere. Constituitque, ut nullus banus vel banilus vel aliquis alius descensum vel aliquod tributum, vel collectam, vel liberos denarios, sive marturinas, vel denarios ponderis, vel exaccionem aliquam, sive aliquod onus, a fratribus templi et eorum jobagionibus ac hominibus pro quibuslibet rebus exigere praesumat. Confirmat quoque omnia illis a praedecessoribus suis collata privilegia, sicut illa et rex Hemericus frater eius confirmaverat; scilicet villam Pisana in comitatu Gore; cujus meta prima vadit usque Belox et deinde in Cuthinam usque ad pontem Chaoval, postea ad Jamitha, sicut via regis est, ad Banc et de Banc usque ad Noac, et sicut est via, quae ducit ad fontem iuxta Gustunt. Terrae vero de Cuthina meta est: per rivulum de Wolchenis ad montem usque ad magnam viam. Iobagiones etiam et omnes homines, quos habebant tempore magistri Gaufridi, Marcel et Kalani bani, tam in Dalmatia quam in Croatia, sicut Bela rex eis concesserat, confirmat. Villam quoque Cupam, quam ex concessione Belae regis comes Wolchis erogavit; pro qua villa ex parte regis fuit pristaldus Petrus frater Georgii Moici eo tempore vice regis iudicis, et Jurk de Brichina pristaldus dicti comitis. Hi sunt testes super hoc donum: Michen pater Wolchete de Belina et Bramtho de Boniche et Brisano centenarius. Insuper confirmat quoddam praedium Haco, quod illis dedit comes Gutimerus, qui erat comes Gorre, et ex concessione regis Stephani, qui eodem tempore regnavit. Pristaldus fuit Johannes de Drawa et comes Burili de Gorice. Forum etiam, quod eis pater Bela rex pro luminari ecclesiae b. Mariae dedit, confirmat. Insuper quamdam terram civilium in comitatu de Gora cum suis hominibus confert, cujus metae: prima publica strata, quae via exercitus dicitur, tendit ad Treztenic; deinde ad viam antiquam cementario opere supereffusam; deinde usque ad Cepeni et ad fluvium Glina cum utraque eiusdem ripa. Adjungitur deinde terrae Bris, tendit ad Lipechena et revertitur ad dictam muratam viam. Hominum nomina sunt:

Oche, Budil, frater ejus Slanem, Drasila, Wasete, Wolche; qui nulli servire tenentur nisi fratribus, et immunes sint omnium exactionum et collectionum, quae per Slavoniam habentur, sive pro necessitate ducatus imponentur. Dat quoque villam Cresseno, quam pater eis contulerat, et villam de Tresina, cuius metae: flumen Cremekysa, vadit usque ad Cupam, ex alia parte magna via regis, quae vadit Zagrabiam; ex parte Boniche usque ad Cupam, superius mons, inde ad locum Selath. Civitatem vero Scen, quam illis rex Bela contulit, cum pertinentiis et ecclesia s. Georgii in eiusdem civitatis territorio, quam Petrus archiepiscopus Saloniae dedit, confirmat. Villam quoque Glogonice, quam Prodanus zagrabiensis episcopus sua pecunia emit, et rex Bella concessit, etiam rex concedit, cujus meta incipit de rivulo Zelina, qui fluit in aquam Glogoniza, et ducit ad metam Cuthe et per silvam ad metam cuiusdam proceris Vinislav et ad viam, quae ducit ad locum Crisiensem; inde vadit ad Zopoc per silvas et fluit aqua, quae vadit in aliam aquam Vertilena et transiens montes ad viam Rostinaz, inde ad minorem Vertilena usque ad viam, quae ducit ad Kemyheth, et per montes et valles itur ad terram Veysa, ad aquam Zelna, et terras Batha, Bocko et Cramca quas rex Hemericus dederat fratribus. Quarum metae prima prope Dumbovach (Dubovac) inde in Glonice aquam ad terram Logdon, per montem descendit in Grazenam aquam; a latere montis ad pothoc Liscoviche et descendit ad Copronice et per montes et varias metas ad terram, quae dividit terras templi et sepulchri, per viam ad foveam, quae slavonice Kalicha nuncupatur. Villam quoque Esdel (Zdelja), quam banus Boricich de Bosna pro remedio animae suae domui miliciae templi e concessione Stephani regis et munimine Belae regis contulit. Terram etiam quam ejusdem Boricii nepotes domui dederant. Terram etiam s. Martini a castro zagrabiense exemptam in puram dedit elemosynam. Templariis, licet eandem terram Crakoni Valpo, cum adhuc fidelis existeret, donasset, versa autem fide et caput et omnia propria infami fraude perdidit. Hujus terrae prima meta est: Prelistia per rivum Oriconox descendendo ad Licoos, deinde ad Cuchia, hinc ad Schernet magnam, usque dum cadit in Polica, de Polica in magnam Schernet et inde in Zelina, ubi est terra episcopalis, inde ad parvam Chernet, ad Terbensapole, inde ad Choren; dein ad Lupoglave, ad siccam Loignam iuxta terram Petconis, de sicca in magnam Loignam, et iuxta terram Philippi usque ad magnam viam, quae ducit Zagrabiam; deinde iuxta terram Hertconis ad Babina gora; inde ubi Bogorod cadit in Zelinam; inde per medium Clenoyze vadit ad Dumbro, deinde ad Chernichina et cadit in Glovice et in Chernecz; per silvam protenditur in Cassina. His metis circumscriptis iubet illos rex in possessionem induci per comitem Vanleginum conturbenarium Banconis bani. Praeterea ad petitionem fratris Cononis dictae domui templi dat servitium duorum hominum liberorum de Gora, quos a communi servitio sex generationum excipit, videlicet Velizlaum et Chudislavum, ut servitium pro rege vel bano teneantur. Caeterum sicut rex Bela templariis per totum regnum dedit singularem libertatem, ut a nullis invadantur hospitibus, nec banus, nec aliquis alius in illis praesumat hospitari, ita et ille confirmat. Hoc privilegium communit rex aurea bulla. Datum per Thomam praepositum albensem et aulae cancellarium; subscriptis inter caeteros Calano episcopo quinqueecclesiensi, Gothardo zagrabiensi, Bank bano, Ochiuz suproniensi.

Tkalčić: Monumenta epp. zagrab. I, 20.

LXXX. *A. 1209.* Andreas II rex nobilibus Croatiae: Albus (Bela) Slavogost comiti de Corbavia et Dragoslavo concedit privilegium sub bulla aurea sui patris regis Belae, qui pro eximiis servitiis dedit illis terras Possedaria, Suerdlac, Sevellata, Brisniza, Jamma, Loqua, Budalia, Mircha, Zachlum, Nova, Bletchyane, Jutra. Testes: Thomas banus, Nicolaus filius, Borch palatinus.

Ex originali dominorum de Possedaria. Bulletino di archeologia e storia Dalmata (Notae Joannis Lucii) anno V. N. 2. Febrajo 1882.

LXXXI. *A. 1210.* Andreas II rex commendat memoriae laudabilem fidelitatem Domaldi comitis de Subenig, filii Saraceni comitis, quia cum quidam principes Hungariae adversus eum machinantes consilium in Graeciam ad Geychae cartas et nuntios transmisissent, ut et illos in Hungariam venientes, eorum consilio et auxilio adiuti, regnum usurparent, Domaldus cognitae perfidae legationis tenore, ipsos nuntios cum iam Spalatum pervenissent, coepit et ad regem una cum cartis suis compeditos adduxit. Ideoque terram Zetinam et Tril cum omnibus pertinentiis eidem Domaldo et haeredibus in perpetuum donat. Cuius terrae metae: ab oriente Chrisova, Cameniza et Ymot, Sutozel, inde versus mare ad Wrulas; inde ad Zernounizam; inde ad Stilpez (Stlpec), inde ad Zer usque ad Stiber puz (put?); inde currit ad Prel, ad Jaxim, ad Laeten, a Crabonala Cameniza, ad Zavalam usque ad Beloy.

N. R. A. archiv. regnic. zagr. fasc. 483, Nr. 31. Nunc Pestini.

LXXXII. *A. 1210.* Andreas II rex agnoscens multiplicia et diversa servitia Domaldi comitis de Scibenik, filii Saracheni, donat eidem Domaldo et suis haeredibus terram Chetyne et Tryl cum omnibus suis pertinentiis, eundemque per pristaldos suos Ulricum Teutonicum et Sclovignam introduci facit.

Kukuljević: Jura regni CDS. I, 44.

LXXXIII. *A. 1210.* Andreas II rex considerans sacrae militiae templi religiosam devotionem et assiduos labores, quos ab hostibus crucis Christi incessanter perferunt, terram Lesnissa de comitatu de Posega exceptam, quam Chepano Bachiensi et palatino comiti primitus contulerat, et ipse regio consensu militiae templi in testamento erogaverat, eidem militiae concedit et confirmat. Prima meta terrae incipit a loco Starsa et tendit ad fluvium Dobrareka usque dum cadit in fluvium Lesnissa et usque quo ea cadit in Zovam; Zova vero inferius descendit usque ad Tortina; in aquilone vadit usque ad torrentem Wieperyell, protenditur usque ad viam Ban; deinde ad collem magnum Pizun, inde ad collem Scelemen, unde revertitur ad Starsa. Sicuti comiti palatino Chepano concesserat, quod omnes homines super eandem terram habitantes, regi sive bano in marturinis vel aliis fiscalibus accionibus solvere tenentur, sibi soli et post eum suis haeredibus solvere annuatim, ita pro remissione suorum peccatorum concedit rex nunc militiae templi. Super hanc donationem dedit rex duo privilegia cera et auro bullata; sed cum fratres templi mittere voluissent ei privilegia pro confirmatione, privilegium auro bullatum non invenerunt, ideo proclamat rex idem privilegium in futuro pro omnibus vanum et superfluum. Contulit etiam rex templariis sicut et Chepano adiunctam terram Racessam Petri filii Thatar, cujus meta incipit penes aquam Lesnica (sic), ubi est via Ducanta, quae descendit de Potus et ducit Rudmam, et in cacumine montis Zoym ad tres fontes, per locum Eruk ad album fagum, et vadit ad tres dumos et ad locum, ubi dum ducatum regeret (rex Andreas), aprum

interfecit ac propriis manibus crucem in arbore incidit, iuxta quem locum sunt tres metae filii Marii, et ducunt ad fontem, cuius rivulus Raconicha vocatur. Concessit etiam illis rex terram, quam Odolla nepos Borichii bani cum ecclesia s. Mariae ibi fundata fratribus domus templi donavit. Terram quoque Wodicha quam templariis Stephanus condam comes de Goriza donavit. Terram quoque, quam eis Damaldus comes in comitatu de Goriza pro remedio animae donaverat. Concedit etiam rex ad pretium fratris Cononis magistri servitium hominum Velislai et Chudislai, qui regi et soli bano a progenitoribus suis servire tenebantur.

Wenzel: Codex dipl. Arpad. T. XI., p. 105.

LXXXIV. **Romae. Laterani,** *22. Januarii 1211.* Innocentius III papa ad petitionem Pontii magistri et fratrum militiae templi in Ungaria praebet assensum, ut commutationem inter eos et (Gothardum) episcopum zagrabiensem super quibusdam decimis et aliis rebus inire possint.

Katona: Hist. crit. V, 123. Fejer: Cod. Dipl. II, p. 104.

LXXXV. **Vigiliis,** *6. Junii 1211.* Vita nauclerus civis ragusinus, coram B. episcopo vigiliensi et imperiali secretario comparens, deponit quaerelam contra aliquos cives vigilienses, qui astrinxerunt eum solvere de anchoratico, arboraticho ac plateaticho, dicens, iam ex antiquo cives Ragusii applicantes litora civitatis vigiliensis nihil solvisse de dictis tributis aut mercibus emptis aut venditis, sicut nec vigilienses solvisse Ragusii. Pro conservatione bonorum morum introductorum tempore Friderici regis et suorum praedecessorum, cum revera extet pactum cum Ragusio, declararunt judices supradicti liberum esse Vitam et quoscumque cives ragusinos venientes Vigilias ab omni exactione. Propterea ordinatum est Bartolomaeo notario communis, ut istam resolutionem ponat in scriptis.

Ljubić: Mon. hist. Slav. merid. I., p. 27.

LXXXVI. *1211.* Andreas II rex manifestando probata in eum creatoris benignitatem, cujus misericordia a tot et tantis fuit periculis liberatus et de exilio ad regnum, de carcere ad solium, mirabillter sublimatus, devotionis voto inductus, monasterium ad honorem beatae dei genitricis Mariae in Toplica duxit construendum, fratribusque clarevallensis domus, ordinis cysterciensis, idem monasterium cum omnibus possessionibus et libertatibus, quibus illud dotavit, contulit. Dedit vero ei in dotem totum comitatum gorensem (de Gora) cum omnibus pertinentiis, praeter pertinentias templariorum et praeter sex generationes cum tenutis, quas ad iurisdictionem castri voluit pertinere. Statuit porro ut ecclesia B. V. M. de Toplica omnia iura comitatus de Gora possideat, quae duces Slavoniae seu comites de Gora antea possederunt. Nomina piscaturarum haec sunt: Ilovenie, Bratchovycha, Lubin, Vustiloygne, Cherneth, Terdeche, Bukovia. Principales autem metae: Toplica, Golina, Bouicha et Podegas ultra fluvium Cuppam, ab eo loco ubi fluvius Crauazcha cadit in Cuppam usque ad terminos Pescenyce, quae est villa fratrum hospitalis, dein Hothina, Strysov, Dossice, Maladece, Brestet, Crastevyze super Savam, Moschenyze et terra Strepiz, Bachus quoque, Peche, Stanko, terra Bodilo, quae est super Glinam, Obet cum suis metis, terra Mogon, Berkis et Chultych, Melinoga, Stresyche, Visoka, terra Rados et Graduner (Gradimir), Jalsevniza, Murta, Brebroviza, Ozelsko, Gradissa, terra Provinja, Chavche, omnes cum

suis metis; in Vernycia et Cherniha et terra Slavoygna et Copachia, insula Bogdan et terra Holdice et Zelobeth et Delym, Gozna et Chava, Ruiske et Cudina et terra Crete, Slaven, Raten, super fluvium Gliniza, terra Godimeri et Stebencha, terra quoque Goztove et fratrum suorum et Riwkova et Leskova et Verkouyla; terra Veychenich et Gaigna, terra Myzeloygna et Vulkan super Vustymaie et Gracheniza scilicet Boylenie, terra de Brochina, ubi sita est prima Grangia de Toplica; insuper Slatygnich, Tersa, Stresigna, terra Cranko filii Hlapoygna, Lochoviza, terra scilicet Musconis, Chernech, quae fuit Lesconis cum portu super Savam. Principaliores redditus, quos rex tempore ducatus sui percipiebat: pro marturinis unaquaeque mansio 24 frisaticos solvere tenetur annuatim. De his exempti sunt saltem quinque: Breminer (Branimir) in Bouicha, Vulkan, Verkis, Bogdan et Goztove. Hi quinque Jobagiones cum nepotibus suis teneantur ecclesiae de Toplica annuatim tres pensas et descensum dare. Porcos regios debet ecclesia de tota terra colligere. Caeteras nominatim adductas praestationes solvant sicut prius duci solvebant. Monasterium hoc regale declaratum est immune et liberum ab omni alia iurisdictione praeter regis iudicis. Abbas vero habet plenariam et irrefragabilem potestatem universum populum suum vel per se vel per suum comitem curialem judicandi, sicut comites de Gora antea judicabant. Existentibus Calano Quinqueecclesiensi, Gothardo zagrabiensi episcopis, Bertoldo colocensi archiepiscopo et bano Bancone bichoriensi qui et curialis est comes reginae. Ochuz supruniensi etc.

Tkalčić: Monumenta epp. zagr. I., 25.

LXXXVII. *A. 1211.* Andreas II rex declarat, quod cum Simon banus, frater Michaelis bani, novo et inaudito genere iniquitatis et nequitiae, adinventionibus detestabilibus crudeliter ac enormiter armatus, una cum suis complicibus, mortis bonae memoriae Gertrudis reginae, consortis regis particeps extitisset, habito communi filiorum et episcoporum ac omnium banorum consilio, universas eiusdem possessiones decrevit confiscandas.

Fejer: Codex dipl. Hung. III. p. 152.

LXXXVIII. **Arbae,** *3. Januarii 1212.* Temporibus Petri Ziani ducis Venetiarum, Prodani episcopi arbensis, nec non Marci Mauroceni comitis arbensis. In palatio episcopi arbensis congregato cum episcopo et capitulo ejus, vir nobilis Albertus quondam Mathaei Gauzigna (Gozinić) tamquam senior stirpis cum omnibus propinquis domus suae exposuit suam magnam erga s. Stephanum devotionem, et orat capitulum facultatem supra Turrim ad eos spectantem et existentem supra Catribum aedificandi unam ecclesiam ad honorem praedicti sancti. Item ut ipse et progenies sexus masculini habeant in eamdem ecclesiam iuspatronatus cum facultate eligendi capellanum per episcopum confirmandum. Episcopus et capitulum consentit petitioni sub conditionibus 1. ut ecclesia sit congrue dotata; 2. si capellanus non eligatur intra sex menses, electio ad episcopum intelligatur devoluta.

Farlati: Illyr. Sacr. T. V., p. 239.

LXXXIX. *A. 1212.* Tempore Bernardi archiepiscopi, Domaldi comitis, Drago nepotis Danne vicarii, Madius filius Jorre, cum Stoje longo et uxore sua, facit cambium? (ganbitum) et more paterno assignat in Hilco eis de terra

sua tres barcos per longum et latum, et insuper addit XX romanatos auri pro finito precio. Illi autem dant ei quandam vineam de XX vretenis ibidem in Hilco possidendam. Testes: Rade Pisaule, Bracco peliparis. Scripsit Sabatius communis juratus notarius.

Orig. in archivo monasterii S. Mariae Jaderae.

XC. **Romae. Laterani,** *19. Martii 1213.* Innocentius III papa significat veglensi episcopo, quod causa, quae inter eum et clericos castri Musculi vertebatur, per exmissos abbatem de Melta, plebanum s. Mariae majoris Jadertinae et archidiaconum veglensem composita sit, qui dictos clericos ad omnia petita exolvenda ei sentialiter condemnarunt.

Theiner: Mon. Slav. merid. I., 46.

XCI. **Rivoalti,** *mense Maio 1213.* Petrus Ziani dux Venetiarum facit plenam et irrevocabilem securitatem Johanni veglensi comiti et suis haeredibus de omnibus, quae ei dare tenebat anno transacto ad festum s. Michaelis, tam pro regaliis quam pro comitatu Veglae et insulae totius atque pro insula de Perviki, secundum cartam promissionis, quam fecerat Rivoalti Henricus Dandulo anno 1199. mense aprilis. Si autem unquam contra hanc cartam tentaret componere aliquid, dux promitit çomiti Johanni et suis haeredibus solvere quinque libras auri. Testes: Joannes Vituri, et Henricus Polani, Michael Bonifacius plebanus s. Mariae Jubianici notarius complevit et roboravit.

Ljubić: Monumenta spectantia historiam Slavorum meridionalium I p. 28.

XCII. *A. 1213.* Andreas II rex affirmat, quod licet omnia monasteria cisterciensis ordinis specialiter diligat, monasterio tamen de Toplica, quod de proprio suo fundavit regni sui anno primo, ampliori dilectionis praerogativa teneatur, eo quod clarevallenses fratres inibi convocaverat. Illis itaque contulit totum comitatum de Gora, sicut illum ipse possedit, dum dux fuisset ultra Dravam. Repetit ex suo privilegio illius monasterii libertates et immunitates ac solutiones et praestationes populi. Inter Jobagiones, qui annuatim tres pensas frisaticorum solvebant, nominat Gostve cum parentela sua, Breminer cum parentela, Berkis cum parentela, Vratislav cum parentela, Petrus filius Murta cum parentela et Bogdan cum parentela. Insula solvet etiam tres pensas, Holdi cum parentela, Vlchota cum parentela, Zrepic cum parentela, Berglez cum fratribus ultra Culpam, Zlobez cum parentela, Dilin cum parentela, Nestursa cum parentela, Vicho cum parentela, Hemelcho cum parentela. — Gostve et Petro de Murta, quia abbati Theobaldo legitime servierunt, concessit rex libertatem; ut de suis praediis saltem terciam partem marturinarum solvant. Praedia Gostue: Maya et Stebenche. Praedia Petri: Ielsevnenica, Serno et Celna. Hospites de Toplica singulo anno decem pensas frisaticorum solvere habebant, praeter marturinas, quas solvunt sicut alii. In foro Templariorum de Gora habebant fratres de Toplica medietatem tributi, praeter pisces et peccora et primum denarium. — Existentibus: Bertoldo archiepiscopo colocensi et vojvoda Transil. Kalano quinqueeclesiensi, Gothardo zagrabiensi episcopis, Banc palatino, Martino bano, Alexandro sumuniensi.

Tkalčić: Mon. epp. zagr. I., p. 28.

XCIII. **Albonae,** *24. Februarii 1214.* Temporibus Petri iupani, Pervogna filius Joannis, et Joannes filius Negom et Sabnic Slavogost cum aliis nobilibus

iuraverunt tenere pacem et concordiam hominibus de Arba ita, quod sint salvi et securi in partibus eorum, tam in personis quam in rebus, dehinc ad annos 20 sub poena Bizantiorum 20. Et si aliquis eorum habuerit aliquam inquisitionem contra Albonenses vel hi contra Arbenses, deponant quaerimoniam ante sapientes suos. Et si aliqua pars contra iusiurandum ire temptaverit, aut sacramentum corruperit, vel per vim, sive furto aut per pignorationem, componat aliam partem cum supradicta poena, et pax firma remaneat. Jurant: Petrus vicecomes, iupanus Petrus supradictus, cum ambobus iudicibus Mathaeo filio Slavogost, Bogesila filio Biticha, Ivanaz filius Sedeslai plebanus. Insuper rogant Albonenses, ut si piratae Cazichi eos praedaverint et bona eorum abducerent vel personas, arbenses si possunt redimant eas, per bonam concordiam. Si autem noluerint, ut eos emant, dimitant eos abire. Et si aliquis ex partibus Albonae eos pignoraverit aut ceciderit in manus eorum, debeant eos tenere et bona, quae ablata fuerunt et mittere eis nuntium infra quindecim dies. Consimile facient eis et Albonenses.

Lucius: Memorie di Trau. p. 61 in additamento.

XCIV. *Circa a. 1214.* Andreas II rex mandat omnibus comitibus in Slavonia, quatenus monasterium suum de Toplica custodiant, et a malefactoribus et raptoribus deffendant, quia qui male fecerit monasterio, erit quasi qui tetigerit pupillam eius oculi.

Tkalčić: Monumenta epp. zagrab. I. p. 33.

XCV. *Circa a. 1214.* Andreas II rex abbati de Toplica (Theobaldo) licentiam concessit forum faciendi in Bachusa.

Tkalčić: Monumenta epp. zagrab. p. I, 34.

XCVI. *A. 1214.* Tempore Bernardi archiepiscopi, Domaldi comitis, Thomae nepotis Messagalinae vicarii. Stephanus Ustinna et Drasil, olim filii Ruzinne de Hilco, vendiderunt cuidam Duimo terram, quae fuit sub ecclesia s. Johannis de Hilco iuxta vineam eius, pro duobus romanatis et medium pro fine. Testes: Michacius, Lucarus Stresi et Barbatus. Scripsit Sabatius communis juratus notarius.

Orig. in archivo mon. s. Mariae Jaderae.

XCVII. *A. 1214.* Andreas II rex donat Barano decano zagrabiensis ecclesiae in recompensationem fidelis sui servitii terram Cehna (Čhehlinec vel Čulinec) et Wereck castrensium castri zagrabiensis perpetuo iure possidendam sibi et suis successoribus. In possessionem idem introducitur per Martinum banum, qui tunc temporis in illis partibus banatus fungebatur dignitate. Prima meta fuit villa Scepnicha praedii eiusdem Barani decani; deinde versus aquilonem venit ad quandam publicam stratam, quae in illis partibus via regis vocatur, usque dum eadem via intrat in quandam aquam nomine Tornua (Trnava), et per eandem viam derivatur, donec Tornua defluit in Zawam; versus australem partem eadem Zawa circuit omnes alias terras eiusdem Barani. Indulget etiam rex Barano et suis haeredibus perpetuo marturinas centum mansionum de parte, quae regem contigerat, ita ut nullus homo bani ad colligendas marturinas transmissus, super praedictas. C. mansiones de populo dicti decani descendere, aut collectam marturinarum exigere praesumat. Datum per manus Thomae aulae regiae cancellarii et albensis praepositi. Inter pro-

ceres: Kalanus episcopus quinqueecclesiensis, Gothardus zagrabiensis. — Ochuz banus et comes symigiensis.

Tkalčić: Monum. episc. zagr. I, 35.

XCVIII. *1214—1217.* Stephanus magnus iupanus (Rasciae) cum filiis suis iurat comiti Ragusii Johanni Dandulo et toti communi ragusinae civitatis, quod futurus sit eorum amicus et eius filii, donec ei recti fuerint; et si aliquis eorum inimicus fugerit ad eius terram, tradet eum iis; si coeperit eos molestare de terra eius. Tribuit eis libertatem veniendi cum mercimoniis et vendendi et comparendi libere. Slavus non audeat comprehendere ragusaeum sine judicio et si fuerit aliqua causa inter civitatem Ragusii et terram eius, ponentur iudices, uti est consvetudo, et iudicent.

Ljubić: mon. hist. Slav. mer. I, 31.

XCIX. *A. 1215.* Andreas II rex confirmat perennalem fassionem Villermi quoad terram olim reginalem Dravae et Murae interjacentem, sibi per regem collatam et comiti Buzad venditam.

Acta mixta in archivo regni Croatiae, fasc. 516, nr. 45.

C. **Cathari,** *mense Augusto 1215.* Cum pro quodam debito fuissent datae aptagiae (pignora) super presbyterum Michaelem comiti Tupzae, et postquam hoc factum nuntiatum fuisset archidiacono Sergio, qui tunc primatum ecclesiae catarensis tenebat, venit in curiam coram judicibus Drago Potis Basilii cum Petro Potis Triphonis atque Simeonis Junii, coram quorum judicio convincerunt comitem Tupzam. Et iudicatum, quod comes non audeat recipere aptagias super ullum clericum, nisi episcopus vel archidiaconns. Scripsit Junius communis notarius.

Farlati Illyr. sacr. T. VI. p. 436.

CI. *A. 1215.* Bertholdus archiepiscopus colocensis ad petitionem N. electi episcopi zagrabiensis et canonicorum eiusdem ecclesia, confirmat privilegium Stephani episeopi zagrabiensis, in quo ecclesiae et capitulo zagrabiensi confert praedia Sciteh (Sisek) et Odra, Pribisev et Drencina, sicut in magno privilegio Hemerici regis habebatur, non obstante eo, quod eadem praedia in dicto prilegio inter bona episcopalia computentur. Existente Joanne bano Sclavoniae.

Tkalčić: Mon. epis. zagr. I, p. 36.

CII. **Sibenici,** *12 Octobris 1216.* Temporibus Petri Ziani ducis Venetiarum, Venantii arbensis episcopi et Marci Mastropetri comitis Domaldus spalatensis et sibenicensis comes pro se suisque hominibus de Sebenico et Marcus comes arbensis cum tota communitate instrumentum pacis et concordiae perpetualiter habendum fieri jubent, tali modo, quod quidquid offensionis ex utraque parte huiusque extitit, ex toto penitus remittatur, praeter quod homines de Sebenico Marco comiti et communitati arbensi hinc ad festum bb. apostolorum Petri et Pauli primitus venturum centum perperos aureos bonos justi ponderis pro damno ab ipsis facto dare teneantur.

Farlati: Illyr. sacr. T. V., p. 239.

CIII. *Circa 1216.* Comes Bachater in lecto aegritudinis constitutus, tale statuit testamentum coram fratribus minoribus de Gorbonuk, videlicet fratre Nicolao, fratre Cosma et fratre Blasio, nec non Georgio sacerdote ecclesiae

ecclesiae s. Adriani, Tiba comite, magistro Endrey, magistro Herrico filio Mikov, ac consorte sua. Imprimis ob remedium animae suae, fratribus de Gorbonok, apud quos requiem suam elegit, legavit unum equum palefridum zug (?) coloris, 16 cabulos tritici et 32 cabulos vini. Item possessionis suae Alazta legavit filiae suae dilectae medietatem, aliam vero partem consorti suae karissimae pro dote sua. Item possessionem suam s. Dominicum in Zegeria iuxta Scelniche sitam reliquit filiae et consorti suae. Item possessionem magnam Zaragad, quam pro fidelibus servitiis rex Bela ei contulerat, »Ladislao ac Andrea regibus, privilegiorum suorum munimine firmantibus«. Porro terram Crokay et partem de Ruicha, Conzka vocatam, porro terram Poloncha. Omnes terras reliquit filiae et consorti suae. Item terram Luky Zarakad, quae a Stephano filio Ochuz, obligata erat in pignore, legavit Andreae filio Petrus filio sororis suae. Item equum zug coloris legavit filiae una cum sua sella et abena pro vestitu, et alium equum zug coloris legavit pro die subaracionis suae; soceri sponsi sui in die nuptiarum filiae suae reliquit galeam suam et gladium suum. Item diversos equos pey, rufi et zeu coloris reliquit filiae, consorti et zombot servienti. Item cyphum argenteum et cingulum argenteum legavit filiae suae. Item quandam ancillam suam Elenam ob remedium animae suae permittit libertati. Totam vero familiam suam in servili famulatu obligatam reliquit filiae et uxori suae; et quidem relictam Bodolo nomine, Zorcam cum suis filiabus, Dragelka et Kuna cum 5 filiis, scilicet: Cyce, Buden, Budivoy, Georgio et Wlohoyk, filiam quoque Dragelkae nomine Parva; item Denisam cum filio Stephano; item duas ancillas Cywtna (Cvitna) et Cruppa, nec non Mikov fratrem eorundem pariter cum matre Dragna; Malsam, Johannem et Ivan filios Damasa; item Elisabeth filiam Almand; item Zvanimer cum conjuge sua Zuwaycha, et cum tribus filiis Paulo, Zordilo et Danimer; item Zombot et Wolk cum fratre, item Jurk cum filia et Mersa.

Pridem in archivo regni Croatiae Zagrabiae (n. r. a. f. 1675 nr. 1.) nunc in archivo Pestini.

CIV. **Anagniae,** *25 Maii 1217.* Honorius III papa veglensi et traguriensi episcopis significando, quod N. subdiaconus et canonicus spalatensis, apud sedem apostolicam constitutus magistro G. capellano suo proposuerit, cum in episcopum nonensem fuisset electus, quod archiepiscopus spalatensis G. archipresbiterum spalatensem non electum a clero vel a populo expetitum, pro sua voluntate praesumpserit in episcopum nonensem consecrare, et licet tam consecranti quam consecrato a praedecessore suo (Innocentio III) mandatum fuerit, ut se apostolico conspectui praesentarent, quia tamen illi constituti Romae tempore generalis concilii, de praefata re mentione non habita, recedere praesumpserunt, mandat, ut eundem episcopum nonensem se conspectui apostolico praesentandum compellant.

Theiner: Mon. Slav. merid. I., p. 70.

CV. **Cathari,** *mense Octobris 1217.* Blasius catharensis episcopus una cum suo clero et communitate tempore regis Radoslavi facit breve Matthaeo de Bovali propter bonum servitium, quod adduxerint caput beati Tryphonis, patroni civitatis, donat ei agrum de s. Theodoro, et concedit, ut ex omni collectione, quae fuerit in civitate, de magna sive minima, una cum filiis suis et haeredibus sint absoluti ab omni datione communis in perpetuum. Ad hoc jurant: Tryphon archidiaconus cum archipresbytero, presbytero Jacobo et pres-

bytero Junio communis notario et multis aliis presbyteris, cum Triphone Bolizae et Milesa Dino juratis judicibus civ. Testes: Serga Ludinus, Andreas cath. Marinus Moschae, Joannes Eurici, Joannes, Jacobus et Petrus filius Joannis Dubionis, Junius presb. not. scripsit.

Farlati: Illyr. sacr. T. VI., p. 439.

CVI. *mense Septembris 1217.* Tempore Slavici archiepiscopi spalatensis electi. Domaldi comitis, Mengazae nepotis, Maravennae vicarii, Micatius notum facit, quod de controversia, quae illi erat cum coenobio s. Stephani et abbate Deodato arbitris, episcopo Tragurii et abbate Crana, ita convenerit, ut ille omne jus dimitteret, quod habere posset in vinea supra Calametum, quam Stana uxor Joannis donavit s. Stephano; item in praediis insulae Soltae, quae sunt apud Cernovam; abbas autem quod ei dederit duodecim perperos. Testes: Dragov filius Nicolai, Gregorius Michudus, Debiana Desaze, et Murga. Scripsit presbyter Sabatius, notarius communis.

Farlati: Illyr. Sacr. T. III., p. 243.

CVII. *A. 1217.* Andreas II rex, cum esset in susceptae peregrinationis ad terram sanctam praecinctus, ad petitionem Ciriaci praepositi ecclesiae zagrab. cum canonicis suis, confirmat omnia privilegia, signanter autem metas terrarum et possessionum ecclesiae zagrabiensis. Metae autem fuerunt haec: Prima meta terrae, quam illis rex Bela, pater Andreae donavit, incipit ab oriente juxta quam est aqua Corusca, et ibidem est meta crisiensis. Inde protenditur ad occidentem supra montem, ad metam, sub qua est via, per quam tendit ad aquilonem versus terram Nicolai, deinde ad occidentem ad aquam Camesnice, per illam superius ad metam clavigerorum ad finem montis in aquam Siprach; deinde ad Camesnica, ubi iungitur cum aqua Celnik (Celnic) usque ad fenum Bogdani; inde ultra siccum Celnic ad rivulum Ozchorch; inde superius versus Malinam, inde ad montem et piros iuxta terram Isani; inde per viam usque Bresnicam, et ad sinistram ad locum Vinodoli; inde ad magnam stratam et versus occidentem in vallem et supra ad villam sacerdotis (Popovec?) et ad inde supra viam iuxta vineas Vitalis, ad occidentem et ultra magnum montem ad castrum Gregorii (Gregurovec), et iterum ad montem, ubi est forma sellae; inde ad vallem Peregasce (Pegker), et per quandam viam ad finem montis, qui vocatur dorsum Caprae (kozji hrbet); deinde ad orientem per viam Vorosd supra pontem, et ad vallem ultra rivulum Camescam ad cacumen; inde ultra magnam vallem ad Las et ad viam Petku et ultra sylvam ad vallem, ubi minor Corusca exit; inde ad maiorem Coruscam et per montem versus orientem ad vallem Brestoua et inferius ad Glogonicam, deinde ad piscinam cruciferorum, deinde ad Calissam (Tkalec) et ultra viam per vallem et supra montem ad Sabia loca (Žabja lokva) usque ad metam templariorum et per montem ad rivulum Copronich usque ad metam crisiensem, ubi terminatur cum priori meta. Item terrae, quam nobilis Catar (Tatar) contulit ecclesiae est meta: a porta lapidea versus occidentem ad rivulum Bogaceua, inde per viam ad montem Pescenic, inde ultra sylvam ad rivulum Lubesiza, et per viam sub monte Lubel, super eundem montem tendit ad montem dorsum Caprae, et per viam redeundo ad locum Pethce, ubi terminatur. Meta terrae Topliza, quam Alexius quondam banus contulit, incipit a rivo Globociza et participat metas cum terra Mutimeri comitis; inde ad montem Wlcomerii, ubi protenditur per

viam et per dorsum montis descendit ad vallem, ad »nasum eiusdem montis«; deinde ascendit montem, ubi est via, et ascendendo et descendendo venit ad viam, ubi junguntur metae cum varasdiniensibus et per illam (metam) itur ad magnam viam, et descendit ad acquam Bigne, super ripam Prognibrod, et iungitur metis zagrabiensibus. Terrae Babuch, quam rex Bela, pater Andreae, contulit ecclesiae zagrab., prima meta incipit a cacumine montis, ubi est fons, ibi solent viatores quiescere, hinc in dorso montis per viam ad Bela Bokonia, inde ad Calissam, inde ad montem Ingelowcz, inde per montem descendit ad rivum Prodani, inde ad montem Gremla, et montem Adumoli, et descendit in campum ad rubum in medio viae per mediam sylvam ad Lomka, inde per medium flumen in insulam ad sambucum, et juxta sylvam ad Zavam; deinde ad metam Waratizlai juxta viam ad ecclesiam, protenditur per viam usque Goli verh et per cacumen montis ad priorem metam. Terrae Gremla, quam contulit nobilis Petrus, meta incipit versus orientem et dividit terram cum populo regis transiens magnam stratam et dividit terras cum populo regis et centurione Petro mons Pantelouth versus orientem. Terrae Zawarsia, quam Joannes praepositi C(iriaci) avunculus contulit, meta inscipit a terra filiorum Nicolai iuxta viam per montem ad terram castrensium. Terrae Opor, quam contulit Blasius quondam abbas s. Martini, meta incipit versus orientem in via regia, deinde ad terram civis Cihene, et versus occidentem ad ecclesiam s. Mariae; versus septentrionem ad magnam viam, quae venit de Suseria et vadit Zagrabiam, inde ad fluvium Johan potoka, superius ad terram episcopi, per montem ad viam, a qua descendit ad metam terrae comitis Egidii; per vallem et montem ad fluvium Jelseuch et descendit ad viam. Terrae Casina, quam quidam Wtha cum suis fratribus contulit, prima meta incipit a magna strata per fluvium Casina, ad viam quae ducit in Guinam, quae est meta inter terram Casina et terram templariorum; deinde per magnam sylvam versus montem, qui est iuxta ripam Zavae; inde ad fluvium Johan, ad terram canonicorum, et in regressu ad viam exercitualem, quae fuit prima meta casina; per eandem tendit versus occidentem ad quadrivium, inde per eandem viam septentrionem versus per vallem ad viam et versus orientem usque ad quadrivium; in septentrione transit rivum Zepnica ascedendo usque ad viam, quae ducit ad aliam viam, qua itur ad Wgram et inde ad magnam stratam. Podgoriensis praedii, quod Martinus banus contulit, incipit meta a rivo Trstenik potok, qui currit in aquam Gradna, tendit ad locum Gradez; deinde iuxta ecclesiam ad magnam stratam, et per illam ad rivum Gosseva, et per medium campum versus meridiem ad magnam viam ad priorem metam. Terra, quam quidam Zomar filius Dozlai contulit, incipit a fluvio Wlica, ascendit sursum in viam Pomneu usque ad metam Egidii comitis. Terra, quam Vladislaus contulit, incipit a rivo Cosniza, de quo exit Mlaca, inde iuxta portum filiorum Chuale ad magnam viam, quae ducit ad Monoslov, ad metam Scopiza et Selin, ubi sunt sex metae Terra Blata, incipit de fluvio Ocrogluc, qui tendit ad paludem Blato versus orientem, et inde ad terram Cupal, deinde juxta sylvam ad paludem Gluboca Mlaca, et sylva dividit terram Zechi a Blata, quae sylva Wlci log dicitur; inde ad aquam Wlachun; inde ad pontem, in quo pedites transeunt; Brestua Mlaca dividit Blatam a terra Narad, et tendit ad viam Konhod, inde ad aquam Petoisa. Sunt porro terrae, quas Baranus decanus contulit: Resnik, Scepnica, Brest, Sihenek, Werecht et Tarnowa cum

*

terra Cocani et quam Nues bachiensis praepositus ecclesiae contulit, cum insula Preulaca et tribus clausuris piscaturae a Barano decano collatis. In his omnibus praecepto regio procuratorem egit Buzad comes. Insuper episcopus zagrabiensis Stephanus contulit ecclesiae terras Pribisceu, Drencina, Odra, Scisech. Refert praeterea rex Andreas: »Cum ecclesiam zagrabiensem, quod iam dudum desideravimus, dedicari fecimus, et eam in majori dotare non possemus, compacientes suis necessitatibus, et maxime, quod sita sit in regni nostri confinio, has illi libertates concessimus: quatenus universi populi ad eam pertinentes nec bano, nec vice-bano, nec alicui in victualibus vel descensibus, in marturinis, vel in iudiciis vel ulla unquam occasione rei respondere teneantur.« Insuper memoratus Ciriacus praepositus terras suas et suorum fratrorum Quinciani et Bocani Casina cum Blagusa et insula iuxta fluvium Zawa cum terra Tupal (seu Cupal), quam rex eis dedit, et cum praedio Dolsiza cum territorio Bcelich capitulo zagrabiensi contulit. Metae autem terrae Casina sunt: ab occidente a fluvio Liseu, deinde a vertice montis ad quercum, quae est supra ecclesiam s. Petri, deinde terra Budiz, inde descendit in Casinam, et per transitum ascendit ad vineas praepositi; inde descendit in Blagusa et per viam ad montem, ubi iungitur cum meta Bozir; inde per verticem montis ad fagum, et descendit ad fluvium Jasenouiz, qui cadit in fluvium Glavniza, per illam descendit ad magnam viam, ubi est pons, et per eandem revertitur ad primam metam. Meta insulae et terrae Cupal incipit a Zawa et per certas metas de villa Sechi (Čehi) usque ad Narad ad metas Blata; abhinc ad metas Jaroslai et per viam vadit ad Vedridol et terram Wechezlai et cadit in Zawa. Meta in Dolsiza cum sylva incipit versus orientem ab Odra, vadit per Lihciniche (Lekenik?), deinde per sylvam directe ad paludem Obed. Confirmat etiam donationem Egidii (comitis) et annihilat privilegium, si quod in his terris haberet Banco (banus) vel Ochuz (Okić) comes. Datum per cancellarium Ugrinum. Inter praelatos et magnates Stephanus zagrabiensis episcopus; Ochuz curialis comes, Banco banus.

Idem privilegium confirmatum per Henricum III papam 1227 et per regem Stephanum IV. a 1272. Transumptum per capitulum chasmensem a. 1657. per capitulum zagrabiense a. 1767. in archivo capituli zagr. acta antiqua. fasc I. nr. 38. fasc. 55, nr. 1.

Theiner: Mon. vet. hist. Slav. I, p. 73. — Tkalčić: Mon. zagr. II, p. 44.

CVIII. *A 1217.* Andreas II rex, ad petitionem Desiderii episcopi chanadiensis et Ciriaci praepositi zagrabiensis, donat cuidam Egidio, qui a primogenitoribus suis ad banatus dignitatem servitio pertinebat, perpetuam libertatem, ita, ut tam ipse quam eius successores nec bano nec cuiquam hominum ratione pristinae conditionis respondere teneatur, sed cum omnibus haeredibus inter servientes regis computabilis habeatur. Praedia etiam illius confirmat, et quidem: Insula, Crasteniza, Prevlaca, Selin, Chernelec, Rucha, Quiquinik. Metae autem Insulae sunt: a rivo Ztrugna, et desinit in viam, quae ducit in campum Surina, et transit in magnam silvam, et venit ad rivum Mlaca et desinit in pontem Zavnca (Savica), et finitur in magna Sava. Meta terrae Cresteniza incipit in rivo Mertunice et vadit iuxta rivum Zovichka glava, et transit alium rivum Dulga mlaca, et tendit in Savam, ubi finitur. Terrae Prevlaca meta incipit in oriente in ipsa Sava in loco, qui vocatur transitus leprosorum,

ducit in rivum Mertuvica, deinde ad rivum Obonin, et per varias metas arboreas ad rivum Costniza et siccam Costnizam, et ad rivum Mlaca, et ad ripam Ztrugua usque ad Savam. Terrae Selin prima meta a fonte Zlatousti iuxta ecclesiam s. Joannis Babtistae, vadit ad rivum Odra, venit ad rivum secundum dicti fontis Zlatousti et finitur in capite ipsius. Terrae Chernelec prima meta in magna arbore fagi iuxta rivum Jelseuc per montem ad vallem et in viam in cacumine montis, ad magnum hornum et per varias metas arboreas iterum ad rivum Jelschevec. Terrae Rucha meta contermina est terrae Munuzlov, scilicet filiorum Macharei comitis, inde ad Zavam, inde in Lachinam, inde per silvam ad primam metam. Terrae Quiquinik meta descendit a loco in Lomnizam, ascendit ad fluvium Ses, ascendit ad bivium Pomnev, inde in Revicam fluvium, inde per vallem redit in Calnucz. Datum per manus Hugrini cancellarii, Bertoldo colocensi, Calano quinqueecclesiensi, Stephano zagrabiensi episcopis, Bancone bano, Ochuz curiali comite.

Tkalčić: Mon. epis. zagr. I, p. 36.

CIX. *A. 1217.* Andreas II rex, cum esset in exequendo itinere assumptae crucis ad sanctam terram proficiscens, venit Zagrabiam et ad monasterium zagrabiense a s. Ladislao rege constructum, qui terram Sclavoniae sive Banatum ab errore idololatriae ad christianitatem convertit et coronae Hungariae subiugavit, qui etiam in eodem Banatu episcopatum instituit et monasterium s. Stephani regis construxit, supplicationibus episcopi et capituli zagrabiensis, ut omnia privilegia super praediis, possessionibus et libertatibus, tam a s. Ladislao rege, primo fundatore, quam etiam a praedecessoribus suis, praesertim a fratre et rege Hemerico ecclesiae zagrabiensi collata, secretioris et solemnioris sui sigilli, videlicet aureae bulae munimine, confirmaret, grato volens accurrere assensu, habito consilio omnium magnatum suorum, omnia privilegia ecclesiae per cancellarium Ugolinum coram multitudine perlegi fecit, et aureo sigillo suo confirmavit, adjungens porro, ut nullus banus, sive sit de regali progenie sive de magnatibus, praesumat populos ecclesiae coram se in iudicium trahere, aut descensum petere, aut marturinas seu quamcumquae collectam exigere, iniungens bano seu duci pro tempore constituto, quod decimas marturinarum omnium collectarum episcopo plenarie persolvat; decimam etiam omnium tributorum forensium, seu decimas proventus portuum, solvere compellat. Statuit porro, ut populus ecclesiae in nullius foro tributum solvere cogatur. Disponit etiam, »quod licet nunquam moneta regalis in regno Banatus seu ducatus facta fuerit ab aliquo rege«, tamen si a successoribus suis fieri contigerit, quod rex non credit, populus ecclesiae mercimonia sua emendo vel vendendo dare non compellatur pro eadem, nec etiam monetarum aliquod forum episcopi causa exercendae monetae accedere aliquo modo praesumant; si inventi fuerint, in carcere detineantur et omnes res suas ammittant. Datum per manus magistri Ugolini aulae r. cancellarii.

Inter subscriptos Calanus 5-eccles. et Stephanus episcopus zagrabiensis, Banko banus, Ochus curialis comes.

Idem privilegium confirmarunt: Rex Bela IV a 1269 aurea bulla; rex Stephanus IV a, 1272; Carolus Robertus a. 1318, Stephanus dux 1353; rex Ladislaus IV a. 1492.

Tkalčić: Mon. episcopatus zagrab. I. p. 44.

CX. *A. 1217.* Andreas II rex, zagrabiensis dioecesis monasterium per s. Ladislaum regem fundatum, huius largitionis stipendio dotavit: quatenus salinarii super Marisium fluvium constituti de salibus aquaticis eiusdem ecclesiae canonicis nec non episcopo, valens 50 marcas de salibus in loco, qui votur Zegedin annuatim ante festum s. Stephani persolvere teneantur, ac iam dictis canonicis usque Zagrabiam absque omni tributo deportandis, et si eis expedierit venditioni exponendis.

Tkalčić: Monum. episc. zagr. I, 46.

CXI. *A. 1217.* Cum tempore praeincepti itineris ad libertationem terrae sanstae et ad componendam discordiam et controversiam pro Jadertina terra rex Ungariae Andreas II legatos suos P. priorem domus hospitalis totius Hungariae et Alexandrum praepositum transilvanae ecclesiae Venetias ad ducem Petrum Ziani misisset, factum est sequens inter eos pactum: Dominus rex debet dare privilegium securitatis et finis, bulla aurea insignitum, domino duci et communitati Venetiarum, quod contentiones habitae de civitute Jadra et ejus pertinentiis perpetuum finem habeant. Insuper debet renunciare canonieo vel legali et utroque juri reali et personali super Jadram civ. Idem privilegium debet insuper auctoritate apostolica muniri. Haec omnia confirmat praepositus et legatus regius sacramento. P. autem prior in habitu suae religionis. Praeterea stabilivit dux cum legatis, quod homines ambarum partium in veniendo et redeundo liberi sint ab omnibus solutionibus, salvo illo quod de rebus suis octuagesimum tam in Venetia, quam in Ungaria, solvere teneantur. Petierunt insuper legati, ut regi concederentur naves ad transportandum, quod dux annuit ea racione, quod navis, quae erit miliarorum 500, debet habere marinarios 50, caeterae autem naves habebunt competentes marinarios plures vel pauciores, secundum rationem magnitudinis vel parvitatis earum; et rex debeat solvere pro navibus 500 miliarium 550 marchas argenti monetae Venetiarum; si navis maior fuerit, plus solvetur, si minor minus; sed nulla tamen erit minor, quam trecentorum miliarium. Naves debent esse paratae usque ad festum beati Jacobi et ibunt Spalatum recepturae dictum regem et suos cum rebus suis et equites, ad portandum eum ultra mare.

Ljubić: Mon. hist. Slav. merid. I., p. 29.

CXII. *A. 1217.* Andreas II rex concedit libertatem Tragurinis, ut in nulla causa debeant respondere, nec Domaldo (comiti spalat.) nec suo filio, nec alicui alteri personae. Praecipit insimul dicto Domaldo et suo filio et eorum hominibus, ne in futurum molestent praedictos cives, nisi velint incurrere regis indignationem. Comendat etiam magistro domus templi, ut cives defendat contra praedictos comites. Datum per manus Ugrini aulae cancellarii.

Lucius: Memorie di Traù. p. 29.

CXIII, *A. 1217.* Frater Pontius de cruce, humilis magister militiae templi per Ungariam et Slavoniam, et locumtenens regius in Croatia et Dalmatia, notificat, quod cum in causa, quae vertebatur inter comitem Domaldum et civitatem traguriensem, evocasset una cum aliis nobilibus Croatis ambas partes in praesentiam suam ad domum suam (militiae templi) in s. Petro de Boischie, positam in terreno inter Jaderam et Vranam, miserit Domaldus hominem suum et Tragurienses Dessam de Luca, qui produxerunt litteras regias, in quibus illos rex liberavit a judicio tam Domaldi quam ejus filii et eorum

hominum, praecipiendo dictis comitibus, ne audeant molestare praedictos cives. Praefatus igitur Pontius de cruce, agnoscens cum consilio multorum nobilium Croatorum ibi praesentium dictum privilegium regium, confirmat Tragurinis possessionem omnium terrarum et privilegia illorum. Praesentes: Joannes episcopus nonensis, comes Bodemir, comes Gregorius cum suis fratribus, comes Georgius Desivoy de Lika, Bratko et multi alii. Fuerunt quoque ibi frater G. capellanus, frater Jacobus de Pecoraria, frater Paulus de Oriol et Madius judex de Spalato.

Lucius: Memorie di Trau. p. 30.

CXIV. **Spalati,** *24. Nov. 1217.* Tempore Slavici (Slavizo) electi archiepiscopi spalatensis, Domaldi comitis et Mengazza nepote Maravennae, Talia uxor Dragovani dat praedium Deodato abbati s. Stephani sub conditione, ut sibi e coenobio alimenta suppeditarentur, filinm autem suum monachi educandum atque erudiendum susciperent.

Farlati: Illyr. sacr. T. III., p. 244.

CXV. *A. 1217.* Andreas II rex notificat, quod cum esset in spalatensis civitatis portu ad implendum votum assumptae crucis, supplicarint eum canonici spalatenses, ut eis terram, non amplius quam murus destructae et antiquae civitatis Salonarum circuit, libenti animo conferret, quam illis rex pro remissione peccatorum suorum gratuite contulit et per Martinum comitem tradidit possidendam. Datum per manus magistri Ugrini aulae cancellarii, existente inter caeteros Calano quinqueecclesiensi, Stephano zagrabiensi episcopis, Bancone bano, Ochuz curiali comite etc.

Farlati: Illyr. Sacr. T. III, p. 243.

CXVI. *Circa 1217—1219.* Andreas II rex notificat civitati traguriensi et populo siccensi, quod super quaestionibus s. Petri de Clobiczo, territorio Biachio et s. Vitalis, pro quibus electus archiepiscopus spalatensis et episcopus parati erant litigare, omnis quaestio sopita sit, et ut territorium sicut hactenus ita a modo pacifice possideant.

Farlati: Illyr. sacr. T. III. p. 246.

CXVII. *13. Januarii 1218.* Cum ecclesia spalatensis archiepiscopo careret, Treguanus episcopus traguriensis a Grupcio archidiacono et canonicis ecclesiae spalatensis nec non a Deodato abbate et monachis s. Stephani accersitus fuit, ut initiaret primum lapidem subjiciendum fundamentis ecclesiae s. Nicolai de Saranda, quam aere suo aedificandam statuerat Racca, civis Spalati cum Elisabetha ejus conjuge, et ab illis percontatis, quid et quantum in dotem et administrationem ejusdem ecclesiae contribuere vellent, uterque respondit corum clericis et laicis utriusque sexus, qui sane frequentissimi convenerant, sibi in animo esse locum illum et quidquid agri circa erat offerre et tradere pro expiatione animae suae et suorum parentum; Deodato abbati et monachis s. Stephani praeterea terras, quas possidebant in Marnano, cum quatuor bovibus ad excollendas terras omnes frugiferas, cum grege ducentorum ovium ac decem apiariis. Decreverunt etiam cisternam ibi fodere, et haec omnia se facturos polliciti sunt sub ea conditione, ut monachi tres clericos aut minimum duos constituerent, qui perpetuo eidem ecclesiae custodiendae praeessent et divinis mysteriis operam darent. Quibus auditis episcopus lapidem consecravit. Testes: Andreas et Petrus diaconus.

Farlati: Illyr. sacr. T. IV., p. 336.

CXVIII. **Romae, Laterani,** *29. Januarii 1218.* Honorius III papa confirmat s. Basilii coenobiarchae multa monasteria et possessiones tam in Asia quam in Europa, inter caetera: apud Ungariam monasterium s. Demetrii juxta flumen Savi, cum omnibus rationibus et libertatibus suis a Bela rege eis indultis — cum conducta aquae fluminis Savae cum piscaria, nemoribus, iure passagii et omnibus aliis pertinentiis suis. — Item ecclesiam s. Mariae de Corosca, cum casali santofola, cimbris, terris et pertinentiis suis.

Theiner: Monum. Hungar. I, 9.

CXIX. *A. 1218.* Andreas II rex considerans constantem fidelitatem et strenua multifaria servitia Baboneg et Stephani comitum de Vodicha, filiorum quondam comitis Stephani de Goricha, quos veriloquax praeconii fama de originali domo et stirpe generosa Ursinorum romanae urbis senatorum propagatos testatur, enumerat illorum merita, inter caetera, quod, cum in terram sanctam profectus fuisset comes Stephanus frater Baboneg cum suis et fratris sui proximis familiaribusque, satis honesto coetu et congruo armis condecenter fulcito, equitibus ducentis et quinquaginta, suis propriis expensis per iter continuum in aditu et reditu cum rege procedere, diuturna et nocturna custodia persistere, gravesque labores suferre non dubitavit. Ob quorum fidelitatem praedictos fratres et corum haeredes in praefato eorum dominio Vodicha, quod frater ejus Henricus rex de commissione regis Belae patris sui pro fidelibus servitiis eis contulerat, novae donationis nomine sicuti et in caeteris eorum possessionibus confirmat, comitesque liberos eos nominat, eximiam quoque gratiam eis largiendo, ut a judicio et jurisdictione ducis Slavoniae, atque hani aliorumque iudicum regni et iustitiariorum, praeter solummodo regiae majestatis, prorsus sint exempti. Praeterea liberat eos a collectione mardurinalium per ducem, banum aut alios officiales exigi solita, prohibetque in eorum dominio et comitatu ducem, banum, praelatos, barones et iustitiarios descendere, aut generales congregationes celebrare. Datum per manus magistri Ugrini aulae cancellarii, existentibus inter alios magnates Calano quinqueecclesiensi, Stephano zagrabiensi episcopis, Bankone bano, Ochus curiae reginalis comite.

Walvasor: Ehre d. Herz. Krain L. XII, p. 37.

CXX. *A. 1218.* Tempore Slavici electi archiepiscopi spalatensis, Domaldo comite, Mengaza nepote, Maravini vicario etc legitima possessio cuiusdam molitrinae, quam olim Lapsicus coenobio s. Stephani donaverat, testificatione juridica firmatur.

Farlati: Illyr. sacr. T. III., p. 244.

CXXI. **Spalati,** *mense Martio 1219.* Tempore Slavici electi archiepiscopi spalatensis, Domaldi comitis, Marini nepotis, Palubellae vicarii, quaedam praedia donata coenobio s. Stephani.

Farlati: Illyr. sacr. III., 244.

CXXII. **Romae,** *25. Mai 1219.* Honorius III papa mandat archidiacono et capitulo jadertino, nisi velint consentire, ut patriarcha gradensis confirmet et consecret electum jadertinum, ad curiam procuratores suos mittant.

Theiner: Mon. Slav. merid. p. 71.

CXXIII. **Viterbii,** *12. Novembris 1219.* Honorius III papa concedit patriarchae gradensi, ut iure suo in confirmando et consecrando electo jadertino utatur.

Theiner: Mon. Slav. merid. I., 71.

CXXIV. **Apud urbem veterem,** *28. Julii 1220.* Papa Honorius III capitulo spalatensi terras, quas Andreas rex Hungariae infra muros civitatis Salonae ei donavit, auctoritate apostolica confirmat.

Farlati: Illyr. sacr. T. III, p. 248.

CXXV. **Apud urbem veterem,** *29. Julii 1220.* Honorius III papa scribit capitulo spalatensi: Licet in dilectum fratrem (Guncellum), hospitalis s. regis Stephani de ordine cruciferorum, ecclesia spalatensis viduata pastore, contulerint vota sua et electiones fratrum huiusmodi sedes apostolica non admittat electioque de eodem fratre contra formam fuerit concilii generalis attemptata, quia tamen iam e sex electis nullus illorum, propter nimiam paupertatem eiusdem, suscipere voluit eius ecclesiae curam, duxit septimam electionem tolerandam, si electio ecclesiae videatur expedire. Dedit tamen F. Rudolpho, episcopo wesprimiensi in mandatis, ut inquirat, an sit electus idoneus pro dicta dignitate.

Farlati: Illyr. sacr. III, p. 247.

CXXVI. *A. 1220.* Honorius III papa, precibus cleri et capituli spalaiensis praebet suum assensum quod, rege Andrea, dum proficisceretur in terrae sanctae subsidium, per civitatem spalatensem transitum faciente, comes et populus civitatis collectam facientes pro exhibenda digna honorificentia regi, petierunt, ut tam haereditatum capituli quam ecclesiasticorum proventuum contingentem tribuerent in collecta portiones, cui petitioni idem capitulum assenserat.

Farlati: T. III, p. 248.

CXXVII. *A. 1220.* Andreas II rex ad petitionem uxoris suae reginae Yoles contulit terram Vidhor ad sexaginta aratra, in comitatu de Wolkov sitam, cuidam puellae Ahalyz ex ingenui sanguinis parentibus oriundae, quam ipsa regina de Franciee partibus pro suis servitiis in Hungariam adduxit, et postea nobili viro Borez in uxorem tradidit. Ipsa enim reginae, antequam ex Graecia ad regem adduceretur, innumerabilia tam in mari quam in terra exhibuerat fidelia servitia, et etiam indefessam circa filium regis Andream sedulitatem demonstravit. In terram ipsam fecit rex eam per Ochiucz tunc temporis Sclavoniae banum introduci. Metae ipsius terrae: Prima de aqua Boza, scilicet de orto Wrachulla; item in exitu sylvae, communem habet metam cum comite Michaele; inde ad arborem piri, ubi fuit congregatio puerorum in octavis pasce, et ibi incipit meta cruciferorum, et meta Ludex, postmodum jungitur terrae Holmos usque ad terram Georgii ad magnam viam, ubi jungitur terrae Jardan, et per mediam sylvam vadit ad Mlaka et praedium Georgii, usque ad Boza apud ortum Milova. Datum per manus Cleti aulae r. cancellarii et agriensis praepositi. Existentibus inter caeteros Stephano episcopo zagrabiensi. Ochiuz curiali comite reginae, bano et comite Worostienzi, Borez comite musuniensi.

N. R. A. Fasc. 1501. N. 4. Ex actis per banum c. Khuen-Hedervåry e regni archivo Pestinum missis.

CXXVIII. *A. 1220.* Martinus episcopus corbaviensis notificat, quod cum ordini consecraret ecclesiam s. Stephani in Vernice recognitum sit de hominibus abbatis de Toplica, qui eandem ecclesiam per concessionem suam construxerant, quod praedictus abbas et monachi Toplicae habeant eandem iurisdictionem in dicta ecclesia, quam debet habere dominus vel patronus in ecclesia fundata in terra sua.

Tkalčić: Monumenta epp. zagrab. I, 48.

CXXIX. *Circa 1220.* Andreas II rex jubet Malducco duci Kachetorum totiquae suae cognationi, quod a latrociniis in insulis duabus maritimis et Zernovniza se abstineant, piratas et patarenos ejiciant, aliter cum robore regni et filiis duobus, B(ela) et C(olomano), in persona eum castigabit.

Lucius: De regno Dalm. et Croat. Lib. IV., cap. IV.

CXXX. *A. 1220—1224.* Stephanus I Serbiae rex monasterio s. Mariae donat in insula Melita locum Babinopolje, in insula Corcyra (Corzula) ecclesias s. Viti, Stephani et Georgii, in Stagno ecclesiam s. Nicolai.

Miklosich: Monum. serb. p. 8.

CXXXI. *A 1220—1224.* Stephanus I rex Serbiae confert Ragusinis libertatem mercandi in regno suo, et constituit župam, in qua si mercatori damnum inferatur, debet aut damnificatores tradere aut damnum compensare.

Miklosich: Mon. serbica, p. 16.

CXXXII. *A. 1220—1224.* Stephanus I rex Serbiae confert Ragusinis libertatem mercandi, et quod possint sine ulla molestia visitare eius regnum et loca eiusdem, controversias autem inter Ragusinos et Serbos se ipsum dirempturum esse constituit.

Miklosich: Monum. serbica. p. 16.

CXXXIII. *A. 1220—1224.* Stephanus I rex Serbiae constituit posse Ragusinos vinum merum et mel cum datio (ꙋ ꙋцѣнь) in Brskovo vendere, vinum vero mixtum et mel sine datio (прєзь ꙋцѣнь) deprehendendum esse.

Miklosich: Monum. serb. p. 17.

CXXXIV. **Romae, Laterani,** *2. Januarii 1221.* Honorius III papa scribit abbati de Curc (Zircz) in Bokan vesprimiensis dioecesis et strigoniensi praeposito, quomodo olim inter abbatem s. Martini de Pannonia et episcopum et canonicos zagrabienses quaestio suborta fuisset super decimis quarundam possessionum in comitatu simigiensi existentium. Praedecessor suus Innocentius papa dedit super hoc in mandatis, ut contestata causa illam ad concilium remitterent generalem. Pars zagrabiensis malitiose declinans examen, recessit contumaciter ab eisdem. Demum abbate s. Martini et procuratore adversae partis in praesentia G. s. Theodori diaconi cardinalis constitutis, idem abbas omnes decimas comitatus simigiensis, quae est ultra fluvium Dravum, sicut ipsius partis cingitur limitibus comitatus, nec non decimas capellarum s. Barnabae, s. crucis et s. Trinitatis ex parte castri simigiensis in dioecesi wesprimensi existentium, cum fructibus perceptis ex eis, quibus fuerant, ut dicebatur, per eundem episcopum spoliati, sibi restitui postulavit, producens privilegium s. Stephani regis et confirmationes Alexandri, Urbani et Clementis pontificum. Procurator autem ex adverso proposuit, episcopum dictas decimas inconcusse diutius possedisse, asserens nihilominus, quod dicta pars, quae

ultra Dravam existit, tempore dati priveligii de comitatu non fuisset eodem; et quod praedictae capellae, quae circa Dravam erant, cum parochianis suis essent in zagrabiensi dioecesi constitutae. Innocentius papa causam episcopo vaciensi et collegis suis commisit fine debito terminandam. Verum cum propter obitum mandatoris et alias circumstantias negotium procedere non potuisset, mandavit papa ad instantiam abbatis praepositis vesprimiensi et albensi, ut super hoc negotio procedant. Sed illi in hac re minime procedentes ipsam causam ad sedem apostolicam remiserunt. Mandat itaque papa, supradictis suis mandatariis in his litteris, ut dictam causam quo otius ad finem perducant.

Wenzel: Codex dipl. Arpad. T. I., p. 116.

CXXXV. **Spalati,** *25. martii 1221.* Temporibus Guncelli archiepiscopi spalatensis, Buisseni comitis, Michae filii Cosmae, Zulae (Zadali) vicarii, Spalatenses, Tragurienses et Clissenses jurant firmam pacem Sibenicensibus et promittunt fraternam amicitiam, si sibenicenses pyraticam non exercuerint. Scripsit presbyter Sabatius juratus notarius communis de praecepto judicum et omnium nobilium.

Lucius: Memorie di Traù. p. 31.

CXXXVI. **Romae, Laterani,** *29. Martii 1229.* Honorius III papa confirmat nobilibus viris H. et S. comitibus de Vegla donationom regis Andreae quatuor insularum inter Spalatum et Ulmes sitarum, videlicet: Faram, Braczam, Corzuram et Laugustam.

Theiner: Mon. Hung. I. p. 27. Krčelić: Not. praelim. p. 208. Katona: Hist. crit. V, 349. Fejer: Cod. Dipl. III, p. 306.

CXXXVII. **Romae, Laterani,** *13. Aprilis 1221.* Honorius III papa scribit comiti et populo spalatensi, se audivisse quomodo novi contra Christum hostes, proditorie insurgentes, legem ejus dissipare nitantur, quia quidam Sclavi et Dalmatiani, quamvis censeantur nomine christiano, crucesignatos transfretantes in terrae sanctae subsidium et alios Christianos piratica rabie spoliant, capiunt et occidunt et veluti vulpes, habentes proprias foveas, latitant capta praeda. Rogat igitur universitatem eorum, ut manu valida studeant hos insurgentes a suis finibus profligare. Misit etiam magistrum Acontium subdiaconum et capellanum suum ad partes eorum, cui vult ut pareant, sententiam autem quam idem tuleritre in belles seu etiam contemptores ratam habebunt et facient inviolabiliter observare.

Farlati: Illyr. Sacr. T. III. p. 249. Katona: Hist. crit. V. 357. Fejér: cod. dipl. III. 1. p. 307.

CXXXVIII. **Cathari,** *15. Septembris 1221.* Tempore regis Radoslavi et comitis de Soli, episcopi vero Blasii Leo(nis) stabilit civitas catarensis, ut in antea nulla carta de lege scribatur, nisi in curia coram iudicibus; et quicunque voluerit facere aliquam cartam (credatizam) alicui homini de aliquo negotio, non possit facere nisi praesentibus ambabus partibus, et testes et iudices debeant adesse. Mos de venditione haereditatum conseruetur sicut in antiquo tempore.

Ex collectione D. Papafavae vendita exc. d. episcopo Strossmayer. Habet quoque. Rad jugosl. akademije I p. 129.

CXXXIX. **Romae, Laterani,** *3. Decembris 1221.* Honorius III papa communicat magistro Acontio subdiacono, capellano et legato suo, quod, cum audiverit quod in partibus Bosniae tamquam in cubilibus structionum haretici receptati, velut lamiae nudatis mammis catulos suos lactent, dogmatizando palam suae pravitatis errores, volens pestilentes huiusmodi effugare, regi Ungariae et universis archiepiscopis et episcopis illius regni direxerit scripta, ut cum ab illo (legato) fuerint requisiti, ad profligandos illos procedant viriliter et potenter.
Theiner: Mon. Vet. Hung. I. p. 31. Fejér: cod dipl. III., 1. p. 350.

CXXXX. **Romae, Laterani,** *4. Decembris 1221* Honorius III papa notificat Guncello electo archiepiscopo spalatensi, quod, cum Vulcasius canonicus spalatensis nuncius ejus ad sedem apostolicam accedens supplicasset, ut pallium pontificale ei concedere dignaretur, in eiusdem instantium assenserit, et pallium miserit, episcopo autem vesprimiensi commiserit, ut ab eo suscipiat juramentum et cum pallio consecrationem.
Farlati: Illyr. Sacr. T. III 251. Theiner, Mon. Slav. I 72. Fejér: cod. dipl. III., 1 p. 348.

CXXXXI. **Romae, Laterani,** *4. Decembris 1221.* Honorius III papa scribit vesprimiensi episcopo, quod illi dederit olim in mandatis, ut electionem de G(uncello), fratre hospitalis s. Stephani regis a spalatensi capitulo celebratam examinet, et si personam invenerit idoneam, eum confirmet, quod eum fecisse nuper intimavit. Cum nunc ipse electus pallium a sede petierit, misit illum per canonicum spalatensem Wlcasinum, mandatque episcopo ut nunc ab eo juramentem recipiat.
Theiner: Mon. Vet. Hung. I. 31. Farlati: Illyr. sacr. III. 251.

CXXXXII. *A. 1221.* Andrnas II rex testificat, quod Ochuz banus, consentiente rege, Thomae comiti filio Macharei terram Horestuncha (Hrastovica), quam haereditario jure possidebat, dederit in concambium terrarum Duruichs, Lasna Pola et Russa, quas ipsi comiti Thomae rex per bullam auream contulerat. Rex confirmans cambium dedit dictam rerram Horostuncha metis circumscribi per Boko N. fratrem Ciriaci praepositum zagrabiensis Ecclesiae. Huius terrae prima meta incipit a fluvio Sava et vadit ad locum Maho; inde per mediam villam ante domum Joannis pastoris; inde per viam ad caput aquae Chladniche; inde ad Lanham usque ad locum, ubi fluvius Prepo.. cadit in dictum Lanha; inde ad fluvium Sepchina, qui cadit in fluvium Sava. Datum per manus cancellarii Cleti praepositi Agriensis. Subscripti: Stephanus episcopus zagrabiensis. Ochuz banus, Laurentius filius Ochuz de Kewe (comes). Thomas de Wolkov, Ladislaus marescaleus et comes de Posegua.
Codex Dipl. patrius t. VII. p. 8.

CXXXXIII *A. 1221.* Acontius apostolicae sedis legatus declarat, spalatensibus in nullum praejudicium imputandum, quod illi benevole eidem pro secura navigatione Jaderam ligna sua paraverint propter instantem necessitatem gverrae nefandorum Cazethorum (Kačić), qui pro ipsorum posse legato insidias ad nocendum parabant.
Farlati: Illyr. sacr. III. 250.

CXXXXIV. *A. 1221.* Andreas II rex considerans, quod frater Pontius de g(r)uce (cruce) per Hungariam et Slavonium domorum militiae templi magister ob regis securitatem tam eundo ultra mare, quam redeundo per Gretiam de

bonis domus magna ei servitia fecerit, per cujus consilium et auxilium, post Deum, sicut credidit, ad propria remeavit. Labores quoque assiduos, quos cum eo et propter conjugem quoque reginam Y(olantam) sustinuit, prae oculis habens, ad petitionem reginae et pro salute tam corporum, quam et animarum suarum, terram quandam in Croatia terrae castri de Scen et terrae de Modrus et de Bozane contiguam, Gazke nomine, cum omnibus pertinentiis in recompensationem expensarum et laborum, quos dictus magister sustinuit sacrae militiae templi, ita libere sicut caeteras elemosynam, quas in regno possident, nullo obstante privilegio supra predicta terra prius aut posterius forsitan impetrato, in perpetuum contulit, inhibendo, quod nullus banus, nullus comes, nullus baiulus, sive quilibet alius, super populum in dicta terra commorantem, absque litentia fratrum templi audeat descendere, vel exactione alicuius collectae molestare. Introduci fecit fratres domus templi per jobagionem regium Dodomerium comitem. Prima meta terrae iuxta rivulum Gernovize, inde ad locum Cedelov usque ad Wrata; hinc tendit versus Busan usque Bame (Banove?) Camenice, quae est divisio inter Busan et Gvesche, ubi lapis est fixus; ibique est area triturandi. Protenditur usque ad Crastino, ubi est ecclesia s. Georgii et s. Marci, inde ad aquam iuxta Vatenic ad montem Malecenic in Chesche (Gesche) et Vinador (Vinodol) versus occidentem; inde vadit ad Jeceniçe (Jesenice) et protenditur ad Cherniche versus orientem; inde versus divisiones de Gvechke et Modrus ad lapidem, qui vocatur Pes Ursi; inde ad montem Plaz; inde dividitur in montem Plaz et Gvechke, tenditque ad Gernevize (Černevice). Datum per manus Ugrini aulae Cancellarii et collocensis archielecti, existente inter caeteros Stephano episcopo zagrabiensi, Neccka vojvoda etc. Confirmatum est hoc privilegium per Honorium III papam 4-o Maii 1226.

Theiner: Mon. hist. Hung. resp. T. I. p. 68.

CXXXXV. *A. 1221.* Andreas II. rex ad instantiam Ochuz bani terram Kemesnice sub Keymuk (Kalnik, Kamnik), quam pater ejus rex Bela a maiore Ochuz, patre videlicet Ochuz bani, abstulerat et zagrabiensi ecclesiae contulerat possidendam, maxime quia in ducentis marcis persolvendis, quas ei (regi) de ultramarinis partibus remeanti accomodaverat, sibi tenebatur, eodem iure, quo ecclesia eam possidebat, restituit, scilicet, ut nec marturinas sive alias exacciones, quae sunt, vel quae forte in Banatu emerserint, nec victualia banatui nec vicebano, incolae earundem terrarum solvere teneantur. In possessionem fecit illum rex introduci per Reinolt, filium Pertolt. Ecclesiae autem zagr. dedit rex in concambium de suis propriis terris: Rodos, Vidusa, Cupuc et Braten a castro zagr. exceptas. Metas quoque idem Reinolt circumscripsit, et sunt hae: Terra Rodos egreditur de Sava et venit ad fossatam Mlaca usque viam, et tendit in longam Mlacam et per varias metas arboreas ad terminos Girymla, quae est terra ecclesiae ab antiquo, a dextra terra populorum regis a sinistris ecclesiae et iterum per varias metas intrat Savum. Terrae Cupuc et Viduse incipit iuxta metas episcopi, inde ad puteum Lubavod, inde per viam ad caeumen magni montis, et in vertice vadit ad Jazanovc, descendit ad puteum, inde intrat aquam Blizna, ascendit montem Sterma pec, descendit ad Blizna potok, exit ad viam Struscogoy, vadit ad aquam Zucher et finitur. Terrae Bratonis meta vadit per varias metas, ubi conterminatur terrae Banconis,

ad aquam Jelsove et per montem, inde ad viam ad Hodud, inde ad Cravavelg et in Hodud, ubi terminatur. Per manus Cleti cancellarii et praepositi agriensis. Existentibus Stephano zagr. Bartholomaeo quinqueecclesiensi episcopis Ochuz bano, Bancone curiali comite regis et comite albensi, Laurencio filio Ochuz magistro pincernarum. (Confirmatum est hoc priv. per Honorium III, papam. A. 1227.)

Tkalčić: Mon. episc. zagr. I, p. 49. Theiner: Mon. Hung. I, p. 77. Transumptum in Bulla Honorii papae de A. 1227 in archivo Capituli zagr.

CXXXXVI. **Catari.** *A. 1221* Memoriae commendatur, quod ecclesia s. Mariae de Flumine et ecclesia s. Johannis de Portello semper fuerint sub regimine horum haereditariorum, videlicet de comite Johanne, et de Dersa cum his, qui sunt de Bisacca, quas ecclesias rexerunt ipsi per plurimos annos; denique veniente in vetustate ipsa ecclesia erat opus reedificandi eam, tum successores de dictis propagationibus cupientes renovare ecclesiam s. Mariae, diruerunt veterem, et in loco eius fabricaverunt aliam, quae post multa annorum curricula, hoc ess anno 1221 mense octobris in vigilia s. Lucae, sub tempore d. regis Radoslavi et d. Blasii catharensis episcopi, completa fuit. Homines, qui de illorum progenie egressi fuerunt, studuerunt dedicare ecclesiam s. Mariae virgini, adiungentes etiam ecclesiam s. Joannis de Perzano. Homines autem, qui ecclesiam dedicaverunt, de superiorum veterum origine, fuerunt: Inprimis praesbyter Jacobus, abbas eiusdem ecclesiae s. Mariae, qui originem ducebat de iis de Bisacca, et presbyter Angelus cum fratre suo Calenda filio Tryphonis, Nichiforus et Draghihna cum Leonardo, qui processerunt de comite Johanne, cum Martholo filio Dobrazae, et ejus fratribus et Tryphon Ratislavae cum Prodano Sclepi, genero Marini Ratislavae, et filii Marta cum filiis Marcellae et filiis Sabadazi, qui exorti sunt de iis de Dersa, et presbyter Marinus Taponi cum fratribus suis, et Simon Odalae et Margarithus natus ex filia Grubinae cum Georgio filio Vitae. Bello et Johanne. Et Donatus de Rys et Petrus natus de filia de Palmicae de Rys, cum filiis Mengazae de Rys et Matovona Draghi, et Georgius cum Bogdano diacono nepote archipresbyteri et filii Veturi eum filiis Marci de Stephano. Et filia Andreae Zaponi, et filii Romani cum filia Ursacii de Stephano. Suprascripti igitur haereditarii s. Mariae considerantes bonum adiutorium Georgii Simeonis, qui in ipsa ecclesia misit Strabinum cumque coniuge sua Raislava, concesserunt ipsis dedicare ecclesiam cum ipsis abbatibus s. Georgii et s. Petri Budvensi. Presbyter Michael Paschae, testis archipresbyter chatarensis copiavit, fuitque testis M. archidiac. cathedralis, presbyter M. Stoici testis.

Ex collectione d. Papafavae. Exemplar litterae repertae per d. Antonium episcopum catharensem in altari s. Mariae Fluminis a. 1420 mense octobri.

CXXXXVII. **Anagniae,** *12. Martii 1222.* Honorius III papa capitulo ecclesiae ragusinae. Considerans, quod inhabitatores castri almisiensis eam in christianos immunitatem exerceant, ut non ecclesiis aut personis earum, viduis, pupillis et senibus, nec cuilibent parcant sexui et aetati, sed paganorum more universa vastantes in perditione rerum et hominum gloriantur, ex compassione his malis occurrere desiderat; audiens porro, quod vicini castro praedicto, ex partibus de Bossina, ubi haeretici quidam dogmatizando pallam suae pravitatis errores sacrosanctam orthodoxam ecclesiam exterminant, ecclesia autem

ragusina pastore vacet, monet, quatenus ad electionem archiepiscopi procedat et contra haereticos et almissenses magistro A(concio) subdiacono et capellano suo apost. sedis legato assistat.

Farlati: Illyr. Sacr. T. VI, p. 92.

CXXXXVIII. **Jaderae,** *22. Mai 1222.* Temporibus Petri Ziani, ducis Venetiarum et Joannis Venerii jadrensis archiepiscopi ac Petri Michaelis comitis, Joannes Gardiaza promotus ad sollicitudinem ecclesiae jadertinae, cum ex officio suo multum in eadem ecclesia ob diutissimam pastoris absentiam invenisset evellenda et plantanda, comperit ecclesiam s. Dimitrii a clero et populo jadertino monasterio s. Damiani de monte collatam esse, quam collationem ad preces Roberti abbatis et ejus conventus, confirmat. Testes: Aconcius papae subdiaconus et capellanus atque sedis ap. legatus, Treguanus tragur. episcopus Chranus s. Joannis ejusdem dioecesis abbas, Damianus abbas s. Grisogoni jadrensis, Manfredus archidiaconus, Camasius archipresbyter s. Petri veteris plebanus, Dobre s. Stephani, Marinus s. Petri novi, Zancius s. Michaelis, plebani jadertini; ac nobiles viri Laurentius de Joseph, Coscia Gregorii et Desa Pisiza advocatus praedicti monasterii, Vitalis s. Mariae majoris plebanus et iuratus notarius jadrensis scripsit.

Farlati: Illyricum sacrum. T. V. p. 73.

CXXXXIX. **Cathari,** *mense Junio 1222.* Coram juratis judicibus Joanne Jacobi et Desa, Blasius catharensis episcopus mittit quaerimoniam super naucleros navium, praetendens reditum tam de maioribus quam de minoribus navibus, ad quam quaestionem respondit Andreas Catenae, se non scire quod episcoqo unquam aliquid datum fuisset de minoribus barcellis; ad quod Simeon nauclerus testificatus est, quod ille dederit episcopo reditum. Idem teatificarunt et alii homines: Lampridius Zizae cum Vitalio Faronis et Martino Moscae, ad quod judices cum consensu aliquorum nobilium judicarunt, ut deinceps tam maiores naves quam barcellae darent reditum episcopo; et quidem de uno arbore medium modium et de duobus unum modium.

Farlatti: Illyr. sacr. T. VI., 436.

CL. **Romae, Laterani,** *7 Julii 1222.* Honorius III papa ad petitionem Yolae reginae Hung. personam eius cum omnibus bonis suis suscepit sub b. Petri protectione, specialiter banatum cum omnibus pertinentiis suis, (utpote) comitatum de Warasdin cum pertinentiis, comitatum sumugiensem; comitatum de Zala, comitatum de Serem, et alia que vir eius (rex Andraeas) in dotalitium ei concessit.

Fejer: Cod. dipl. T. III., p. 388., Theiner: Mon. Hung. I., 35.

CLI. **Ragusii,** *mense Octobris 1222.* Acontius d. papae subdiaconus et capellanus et sedis apostolicae legatus, residens in aula ragusina, fert sententiam pro Jordano abbate et pro monasterio lacromensi, ut vineas Juppanae et earum pertinentias, quae olim Savini Pincioli fuerunt, in perpetuum habeant et nunquam a se alineare queant. Testes: Dandulus comes, Matthaeus Ballislavae, Lucarius Naimeri, Matthaeus Budatiae judex juratus et presbyter Gataldus communis notarius, qui scripsit.

Farlati: Illyr. Sacr. T. VI, p. 95.

CLII. *A. 1222.* Jocelinus archiepiscopus spalatensis notificat, quod Gnepa quondam uxor Armos, confessa sit, quod filius ejus Timpor, qui etiam Be-

rengerius, filius eiusdem Armos, dedit b. v. Mariae et domui de Toplica in morte sua totam suam terram, quae fuit patris sui Armos, sicut est in privilegio, quod contulit eidem Armos rex Andreas, et hoc pro remedio animae suae et patris sui. Testes: Gostve et Azarias, Toycelaus et Zyth, Henricus teutonicus et plures alii.

Tkalčić: Monumenta epp. zagrab. I, 52.

CLIII. *A. 1222.* Bela rex junior et dux totius Slavoniae donat terram Pzer (Psarjevo) de castro zagrabiensi exemptam Stephano episcopo zagrabiensi, cuius discretione procurrente prae caeteris regni primatibus discordia inter patrem ejus Andream et illum olim exorta et ad inextimabile regni detrimentum succrescens, est ad concordiam revocata, et universa gens variis perturbationum procellis fluctuans in pace collocata. Metae terrae sunt: Prima dividit terram Petri, filii Gurch super montem, et terra, quae dividit terram populorum castri; inde vadit ad magnam viam et a capite ejusdem viae vadit super verticem montis et per alium montem ad vallem, quae licet sit pastus ferarum tamen est meta; et per metas arboreas ad fluvium Biztricha, et inferius ad fluvium Breszovica, ubi uterque in unum conveniunt, superius ad magnam viam, inde versus meridiem per magnam viam usque ad locum Predolia; inde descendit ad fines terrae Zelinae prope s. Johannem, ubi conterminatur terrae propriae episcopi (Biškupec?). Praesentibus iobagionibus; Jula palatino et budrugiensi comite, Petro de Crapuna, Screcmerio de Zala, Cosma de Wolcov comitibus, Vaievoda camerario. Pristaldus metam assignans et metas erigens Bissenus de Hotvon nomine Kochobur, magister Hemo cancellarius.

Tkalčić: Mon. eppisc. zagr., I., p. 50.

CLIV. **Ragusae,** *1221—1223.* Zellovellus ducis Venetiarum gratia comes ragusiensis scribit nobili viro Velcinno, eadem gratia potestati spalatensi et comiti traguriensi, et communitatibus earundem civitatum, quomodo non sit occultum, quod Judas, olim ragusiensis comes, nec illis, nec suis civibus iustitiam facere voluit, et ideo dissensio et pignora inter eos et Ragusinos de die in die crescebant; nunc autem sub dominio Venetiarum positi vellent Ragusaei, ut mala omnia extirpentur, et parati sunt omnibus iustitiam plenam facere ut fratribus et amicis.

Carrara: Archivio capitolare di Spalato, p. 73. — Ljubić. Mon. Slav. merid. I., 31.

CLV. **In Planio,** *2. Julii 1223.* Conradus portuensis episcopus et in partibus Galliae apostolicae sedis legatus, scribens Rothomagensi archiepiscopo et ejus suffraganeis episcopis implorat illorum auxilium contra quemdam haeresiarcham, quem haeretici albigenses papam suum appellant, habitantem in finibus Bulgariae, Croatiae et Dalmatiae iuxta Hungarorum nationem; ad eum namque confluunt haeretici albigenses, ut ad eorum consulta respondeat. Etenim de Carosano oriundus, vices illius antipapae gerens, Bartholomaeus haereticorum episcopus, exhibendo ei reverentiam, sedem et locum concessit in villa Porlos et se ipsum transtulit in partes Tolosanas; ipse etiam Bartholomaeus creat episcopos et ecclesias perfide ordinare contendit; rogat itaque, ut veniant Senonam octavis Petri et Pauli proxime futuri, ubi et alii praelati Franciae congregabuntur, et consilium praestabunt super negotio albigensi.

Fejer: Codex dipl. Hung. T. VII. 5, p. 231. Wenczel: Cod. dipl. Arpad. XI, 173.

CLVI. **Spalati,** *mense Martio 1223.* Existente Guncelo archiepiscopo spalatensi, Buyseno comite, Gregorio nepote, Vangigo (Vanlegino?) vicario, Stephanus Cazzetta vicecomes, iudices Drago de Pinosa, Lucarus Stresi, consules Bauclius Jornae, Lucarus Michaelis, Duimus Peccetae cum toto populo sacramentum perpetuo conservari firmarunt, quod a modo nullus civis vel extraneus vinum Spaletum, nec per mare neque per terram, apportet; e contrafacientibus solvet extraneus communi de uno centenario decem yperperos, civis autem bannum duodecim romanatorum; in vindemiis nullus partem sui socii emat, suam partem afferat et partem socii derelinquat; similiter qui frumentum attulerit, hic vendat et extra non portet, qui aliter fecerit solvat banum 12 romanatos. Presbiter Sobanus notarius scripsit.

Lucius: Memorie di Trau. p 191.

CLVII. **Signiae,** *10. Julii 1223.* Honorius III papa Primogenito subdiacono et praeposito zagrabiensi, exusta ecclesia cathedrali et propter exiles eius proventus oblatum a georiensi (jauriensi?) episcopo canonicatum acceptandi facultatem largitur.

Katona: Histor. crit. V, 410. Fejer: Cod. diplom. III, p. 416,

CLVIII. **Signiae,** *11. Julii 1223.* Honorius III papa accepto nuntio a magistro Primogenito subdiacono suo et praeposito zagrabiensi ac capitulo de Chesma, quod zagrabiensis episcopus (Stephanus) ecclesiam ipsam incendio devastasset, homicidium perpetrasset, et pro iniectione manuum in quosdam ipsius ecclesiae canonicos violenta, vinculo excommunicationis astrictus, divina temere celebraverit, absolutionis beneficio non obtento, multisque aliis criminibus irretitus, committit abbatibus s. Egidii, s. Jacobi et s. Petri (de Posega) vesprimiensis et quinqueecclesiensis dioecesis super praemissis inquisitionem. Sed sicut dictus praepositus nuper exposuit, licet praefati abbates in negotio diligenter processerint, referentes fideliter sedi apostolicae, quae invenerunt, praefigentes partibus terminum, quo se conspectui pontificis praesentare debuissent; accedente praeposito cum quibusdam suis concanonicis ad sedem apostolicam, memoratus tamen episcopus, utpote sibi conscius nec venit nec misit aliquem responsalem; mandat igitur dictis abbatibus, ut ipsum episcopum cogant, ut in festo nativitatis dominicae proxime futuro per se vel per idoneum responsalem suo se conspectui praesentet.

Katona l. c. p. 408. Fejer: Codex dipl. III, p. 416. Farlati: Illyr. sacr. V, 361.

CLIX. **Signiae,** *27. Julii 1223.* Honorius III papa Guncello archiepiscopo mandat, ut abbatem monasterii s. Stephani de Spalato ex eo, quod illo apud sedem apostolicam constituto, per capitulum ejus confirmationem electionis obtinuerat et per suffraganeos ecclesiae spalatensis munus benedictionis acceperit non molestet, quia id in contemptum eius factum non extitit.

Farlatti: Illyr. sacr. T. III, p. 254.

CLX. **Signiae,** *27. Julii 1223.* Honorius III papa notificat magistro Acontio capellano et legato suo, quod per Guncellum electum olim spalatensem per scripta sua mandaverit, ut ei, quem restituta sibi gratia sua, remisit ad ecclesiam spalatensem, pallium dudum transmissum sine mora tradat, una cum bulla pontificali, et juramentum fidelitatis ab eo recipiat.

Farlati: Illyr. sacr. T. III, 254.

CLXI. *A. 1223.* Andreas II rex, cognita infidelitate jobagionis sui Domaldi de Chroacia, quam contra regiam coronam perpetraverat, consilio omnium jobagionium suorum, quandam possesionem suam, quae incipit ab aqua Cerca, descendens ad mare et venit usque Zadur, fidelibus comitibus Gregorio et Stephano (de Bribir) et fratribus eorundem propter indeciduae fidelitatis obsequia, maxime autem, quia dictus Domaldus praenominatorum fidelium terram, viribus exterorum regnorum requisitis, adducto exercitu devastavit, in recompensationem tantorum meritorum ipsis perpetuo contulit possidendam; quam terram nominatus Domaldus et cognati eiusdem ab avo suo caeco Zoloyna obtinuerunt. Introducti sunt iidem fratres per Georgium filium Jaduch in praedictam possessionem. Datum per manus Cleti cancellarii et agriensis praepositi, existente Stephano zagrabiensi episcopo, Salamone bano.

Wenzel: Cod. dipl. Arpadianus. T. VI, p. 419.

CLXII. *1223.* Andreas II rex donat Gvidoni, comiti de Vegla, et ejus haeredibus totam terram pertinentem infra ducatum Slavoniae, Vinodol et Modrus vocatam, cum omnibus pertinentiis et redditibus; una confirmat donationem praedictae terrae Modrus per regem Belam III factam.

Ex transumpto Mathiae regis de a. 1458. in actis pridem archivi regnic. croatici. N. R. A. Fasc. 371. nr. 34. Nunc Pestini. Fejér: cod. dipl. Hung. III, p. 403.

CLXIII. *A. 1223.* Andreas II rex confert fratribus s. sepulchri de Polonia terram Laga (Tkalec) in Slavonia in pertinentiis castri Kriss cum designatione metarum, quas Jonas filius Pauli de villa Gyog in parochia sumugiensi consignavit. Et quidem incipit prima meta iuxta fluvium Kamasnicha; et procedens per magnam viam, quae ducit versus Zagrabiam, venit ad arborem Gertayn, exinde ad fluvium Velyka, qui separat terram Gozthouch; deinde ad locum, ubi fluvius Wogircza incidit in fluvium Velika, et separatur a terra comitis Petko; deinde per fluvium Wogirzka superius ad terram subulcorum regis et ad Zopoth potoka; exinde super montem et viam, versus orientem ad vallem transit nemus Kamasniccha et cadit in fluvium Kamasnicha et per eundem ad primam metam redeundo. Datum per manus Cleti aulae cancellarii ecclesiae vaciensis praepositi. Existentibus: Stephano episcopo zagrabiensi, Salamone bano, Bothez curiali comite.

Ex transumpto capitali chasmensis de a. 1641. In archivo regni Croatiae: acta Jesuitarum zagrabiensium. Fasc. VIII, nr. 1.

CLXIV. *Circa 1223.* Philippus Palatinus comes de Scepus exactionem dimidiorum fertonum Johanni filio Uz et Lucachio filio Petri servientibus magistri Thomae proximi et castellani sui de Scepus relaxare petit universos exactores, quia ipsi servientes cum eo in Croatia in praesenti exercitu ei in suis seruitiis exstiterunt laborantes.

Fejer: Codex dipl. T. III. vol. II, p. 480.

CLXV. *9. kal. Januarii 1224.* Bela junior rex Hungariae ad preces Radus et fratrum suorum de Klokoch, videlicet Zonyan, Damiani, Cristani, Simeonis, Zlabech, Vrancho, Vlcaz, Friedrich, Dobrogost et Wlchan una cum omnibus fratribus suis, qui de filiis jobagionum s. regis de Goricza oriundi fuerant, ob fidelitatem ei et patri ejus praestitam donat praerogativam libertatis et terram de Klokoch; ita quod abhinc ad castrum (Goricha) nullum habeant respectum.

Meta prima inter Gorizam et Gay est Glave, inde ad campum Brezopolje, inde super caput fontis Illavecz, ad caput rivi Knezepotok, ad rivum Koranna, inde ad pedem montis Ozlycze, inde per cacumen montis descendit ad rivum Ivanpotok, et per viam ad campum Chistepole et ad dumum Velike greche, inde per viam ad Glinam ad caput rivi Pestenoga, inde per viam ad locum Poluchyscha, ubi antiquitus fuit ecclesia; inde ad montem Vtokanerch, ad locum, ubi rivus Tolstipotok cadit in Coraniza; inde ascendit montem Sucho, venit ad rivulum Gerstina et ad salicem super Glinam, et inde supra caput rivi Skopechna ad viam, quae venit de Seyne; et per viam supra silvam Krote Buchovia ad primam metam Glave. Porro constituit rex, quod ad exercitum quindecim loricatos et centum pedites vernaculos expedire debeant. Terram autem per pristaldum Petrum filium Jorcho de Zagrabia assignari facit. Testes: Chak comes bodrogiensis, Alladar magister, Martinus banus, Bachia comes zagrabiensis, Andreas magister terrae indigenae Guncellus archiepiscopus spalatensis, Martinus episcopus corbaviensis, Michus episcopus tiniensis, Herebertus abbas Toplicae, Boncelaus comes goricensis. Datum per Mathiam praepositum zagrabiensem aulae regiae cancellarium.

Hoc privilegium confirmatum est a rege Ludovico I a. 1381, Sigism. 1412, Ferd. I a. 1550.

Orig. in archivo comitum Wojkfi.

CLXVI. **Venetiis,** *15. Martii 1224.* Marcus Contarenus de confinio s. Silvestri stat plegius et pagator domino duci ad partem communis Venetiarum pro Stepacia et Zunio de Ragusia et de eorum duobus platis, qui fuerunt ad ripam ipsius Marci, sub pena 1000 librarum veneciarum.

Ljubić: Mon. hist. Slav. mer. I. p. 32.

CLXVII. **Veneciis,** *mense aprili 1224.* Dux Venetiarum facit recordationem cum suo consilio de eo, quod, sicut dicit Leonardus Semitecolo de s. Vito, cum jam dudum transiisset in quadam barca Ancona versus Piscairam, homines de Spalato, et homines, qui dicuntur esse Cacicii, existentes in uno barcoso in mari supra montem Anconae, agressi et persecuti sint eum, sagittando et proeliando usque in terram, et tunc dimissa barca fugit in terram et ipsi Spalatini et Cacicii coeperunt barcam et negociationem dicti Leonardi et Dominici Valerii de s. Raphaele. Inter drapum et ferrum et ramum fuerunt res in valore 1600 librarum veneticarum. Dux mandaverat per litteras Mafeo Feriolo capitaneo gallearum inquirere in Spalato de pracdictis rebus ablatis; sed quid postea super praemissis factum ignorat; Leonardus autem dicit, quod Mafeus nullam inde potuerit consequi vel habere racionem.

Ljubić: Monumenta hist. Slav. merid. I., p. 33.

CLVIII. **Toplichae (Topusko),** *26 Mai 1224.* Domaldus comes notificat, quod in praesentia regis Belae et B(elus) bani (aut potius Banco bani) et Julae comitis et multorum nobilium Hungarorum, fratres Toplicae conquaesti sint, quod ille quandam terram dederit templariis, nomine Mogos in comitatu Gorae, quae in privilegio dictorum fratrum continetur. Interrogatus coram rege et nobilibus testatus est, illum nunquam aliquam terram in Gora possedisse vel templariis dedisse; et si templarii aliquo modo litteras impetraverunt, litteras falsas esse, et per fraudem impetratas declarat.

Tkalčić: Mon. epis. zagr. I, p. 52.

CLXIX. **Venetiis,** *28. Maii 1224.* Dux Venetiarum cum suo consilio ordinat, quod infrascripti homines de Arbe per sacramentum teneantur venire ante praesentiam suam, eius mandatis parituri die 20 intrante mense Junio et quidem Doimo filius de Zofolino, Gualcina Zamoga, Gambe Grosse, Filippus judex, Filiol, Marinus Papamilio, Bertaldus filius de Grade, Petrixa de Mace Bobe Cristoforus de Malo Dener, Madius de Alberto, Galzegna, Petrus Pelenga, Nicola de Rufaldo, Flascon, Vizeni de Gotopalgna, Zorzi filius Mathaei de Candi, Madius Bertaldo, P. de Perina, Calenda, P. Bozola.

Ljubić: Mon. hist. Slav. merid. I., p. 33.

CLXX. **Venetiis,** *16. Julii 1224.* Johannes Verero de Ragusia promittit duci Venetiarum et communitati sub paena totius heris eius et suae personae, quod in viatico, quod facturus est cum suo panzono, in terram Alexandriae vel Egipti iturus non sit, et ita jurat per s. evangelia. Idem sacramentum fecerunt et Petrus Novelo nauclerus dicti patizoni, qui Petrus Venetus est, ac Paulus et Dominicus de Ragusio.

Ljubić: Mon. Slav. mer. I, p. 33.

CLXXI. **In monasterio s. Stephani,** *26. Mai 1224.* M. sancti Stephani, D. sancti Petri abbates et J. canonicus traguriensis suscepta delegationis auctoritate a pontifice in cuiusdam terrae causa, quae inter canonicos s. Domnii (Spalatenses) et conventum monasterii s. Benedicti vertebatur, curarunt audire allegationes utriusque partis. Canonici proponebant, quod quaedam domina Strija, olim Gaudii Kalendae relicta legavit terram canonicis et hoc testamentum publico instrumento firmavit, quod canonici ostendebant. Moniales respondebant hanc terram monasterio prius a viro ipsius Strijae esse legatam et hoc testimonio quarumdam feminarum probare conabantur. Demum cum Strija iterum ad exitum propinquasset, ab abbatissa monachalem habitum postulabat. Abbatissa vero minime concedebat, nisi monasterio conferret ipsam terram, quam a suo viro collatam asserebant. Super hoc introducebant testes presbyterum Sabe Calixti, et Petrum Ruffum. Legati pronuntiarunt hanc sententiam: Cum mulieres secundum antiquam civitatis consuetudinem in conficiendis testamentis ad testimonium admitti non possint, maxime in civitate, ubi clerici vel fideles laici possent vocari, alii autem testes ad irritandum instrumentum canonicorum non sufficiunt, praesertim cum Petrus Ruffus nota furti infamatus sit, adjudicatur ipsa terra canonicis perpetue possidenda. Pars adversa appellavit ad sedem apostolicam. Testes: Apollinaris Cacanfolli, Mathaeus Maurutae, et quam plures clerici et monachi ejusdem monasterii s. Stephani.

Ex archivo aulico vindobonensi. Acta spalatensia. Carrara: Archivio capit. p. 11. habet quoque Wencsel: Cod dipl. arpadianus. I, p. 206.

CLXXII. **Venetiis,** *11. Aprilis 1225.* Joannes Contareni filius Marci Contareni stat plegius et pagator domino duci pro Desa de Prodanello, de Jadra, sub poena librarum C. videlicet quod ipse Desa monstraturus sit in Jadra coram M Dandulo aut ejus Joanne suo vicario homines, qui sibi vendiderunt ceram, de qua erat quaestio inter eum et Stephanum Babilonium, quae erat de navi et quae, ut dicitur, rapta fuit in partibus Sibenici.

Ljubić: Mon Slav. mer. I, p. 34.

CLXXIII. **Tiburae,** *15. Maii 1225.* Honorius III papa scribit Ugrino archiepiscopo colocensi, gratum se accepisse, quod catholicae fidei ductus amore, ad profligandos haereticos de Bozna, Soy (Sol) et Vssora, ubi tamquam lamiae nudatis mammis publicae catulos suos lactant, ad exhortationem bonae memoriae Acontii legati et aliorum virorum viriliter se accinxerit.

Farlati: Illyr. sacr. T. IV., p. 48. Theiner: Monum. Hungar. hist. I, p. 55.

CLXXIV. **Crapinae,** *2 Junii 1225.* Guncellus archiepiscopus spalatensis et Martinus episcopus corbaviensis attestantur, quod terra Mogos, quam comes Domaldus ignorans et incaute contulerat templariis, quod idem etiam ipse comes Domaldus affirmavit et confessus est, esset castrensium comitatus de Gora et in nullo sibi aut cognatis pertineret. Actum in praesentia d. regis in loco Crapinae in festo beatorum Marcellini et Petri in capella domini regis. Pristaldo Medilo existente.

Tkalčić: Mon. episcopatus zagrab. I. p. 54.

CLXXV. **Venetiis,** *3. Julii 1225.* Bartholomaeus Barocius de confinio s. Mariae Formosae stat plegius d. duci ad partem communis Veneciarum pro Miroslavo de Jadra sub poena librarum mille ven., quod ipse Mirus intra xxx dies aut in propria persona rediturus sit Venetias pro obside aut vero mittet filium Bogdani de Xigla de Jadra. — Item Bartholomaeus de Canale stat plegius pro Simone Desa Zotto de Jadra sub poena librarum 500 ven. et Joannes Badoaro stat pro Marino de Bertholdo de Jadra sub poena 1500 librarum ven. scilicet 1000 pro Marino et 500 librarum pro Simone — qui potest mandare pro obside nepotem suum Petrignam, Marinus vero filium Michae de Picenigo de Jadra. Item Andreas Georgio stat plegius et pagator pro Johanne Zavata de Jadra sub poena mille libr. ven. — Joannes de Jadra de confinio s. Mariae novae recipit a duce obsidem filium Dese de Picega de Jadra. — Idem Desa dimittit filium suum pro plegio pro eo in manu Joannis de Jadra de confinio s. Mariae Formosae.

Ljubić: Mon. Slav. mer. I, p. 35.

CLXXVI. **Venetiis,** *3. Julii 1225.* Marinus Michael de s. Sophia stat plegius et pagator d. duci ad partem communis Veneciarum pro Martino de Melgaca de Jadra sub poena mille librarum veneticarum, videlicet quod intra xxx dies ipse Martinus rediturus sit in virtute domini ducis pro obside in Venetias vel unum filiorum ejus mittet. — Eodem die stat plegius d. duci L. Gradenigo de confinio s. Silurii pro Stefano de Picega de Jadra sub poena librarum 1000 veneticarum, quod intra xxx dies in propria persona rediturus sit pro obside Venetias, aut mandabit suo loco Prestem filium Michae de Jadra.

Ljubić: Mon. Slav. mer. I, p. 34.

CLXXVII. **Venetiis,** *mense Augusto 1225.* Per ducem Venetiarum et minus consilium ordinatum, quod Arbenses pro questione Golli et Arte solvant pro duobus annis, qui elapsi erant, libras ccc. et a mense 1. Augusti usque vi annos dictae insulae inter comitem M. arbensem et arbenses communes remaneant secundum datum eis factum a d. duce.

Ljubić: Mon. Slav. merid. I, p. 36.

CLXXVIII. *A. 1225.* Bela rex junior primogenitus regis Andreae considerans multitudinem servitiorum Budunae et fratrum suorum Iwan et Leucha, nec non cognatorum suorum Georgii, Iwan filii Ladizlai, Birbizlai, Nicolai, Dobche, Miluani, Rodus, Tole, Roscoe et aliorum iuxta eiusdem generationis lineam descedentium, eximit eos ab obligatoria servitute castri zagrabiensis, volens ut in futurum honesta societate servientium regis gaudeant, et libertatis nobilitas in totam successionis posteritatem transfundatur. Datum per manus Mathiae praepositi zagrabiensis aulae cancellarii; existentibus Stephano episcopo zagrabiensi, Alader totius Slavoniae, Vonic de maritimis banis.

Fejér: Cod. dipl. T. III, v II., p. 481.

CLXXIX. *A. 1225.* Bela rex junior, ecclesiae b. M. V. de Topulcha cisterciensis ordinis, a patre rege Andrea fundatae, pro salute matris suae Gertrudis confert in usus fratrum et pauperum sustentationem, marturinas sex generationum comitatus de Gora, et quidem Pribislai de Bojna et fratrum, Alpreth, Martini filii Brochonis, Ratae, Bislai et Trucha et fratrum et cognatorum suorum; donat etiam xx marcas, quas annuatim iidem jobagiones solvere debebant. Testes: Guchulinus (sic) archiepiscopus spalatensis, Micha tiniensis, Martinus corbaviensis episcopi, N. marchio Istriae avunculus ac rector regis, nec non comes mosoniensis, Chak bodrugiensis, Pousa castri ferrei, Michael symigiensis, Wakiam zagrabiensis, Aladanus tavernicorum mag. Andreas dapiferorum, Bagamerius pincerna, Mathias zagrabiensis ecclesiae praepositus et aulae cancellarius, Stephanus electus episcopus zagrabiensis.

Tkalčić: Monumenta epp. zagrab. I. p. 54.

CLXXX. *A 1225.* Bela rex junior concedit hospitibus de Pernia (Perina) hanc libertatem: ut per septem annos in nullo ei teneantur, nec forum quod ibi celebratur per septennium tributum persolvat; transactis vero his annis, annuatim centum pensas regi persolvant, vel dexterarium tot pensis valentem; tributi autem tertia pars maiori eiusdem villae spectet jurisdictioni, residuas autem partes regi debeant administrari, nec aliquis eos praeter defensorem ipsorum, a rege statutum, audeat iudicare, appellatio autem causae fiat ad regem. Si Banus eis ad valorem unius marcae dampnum fecerit, in centuplo restituere debet, bano non aliud quam domos suas occasione descensus dare teneantur, pro aliis necessitatibus praecium recipiunt; bona sua quilibet cuilibet testandi habeat facultatem; si prolibus caruerit, domum suam vendere et emigrare cuiquam licitum. Sacerdotem, quemcumque voluerint, recipere possunt. Praeterea assignat illis montem Grachie nec non terram Zalac pro plantandis vineis. Terrarum autem termini hi sunt: ab oriente, ubi minor Chemenica cadit in magnam Pernia; exinde minor Pernica, dirigitur versus occidentem per viam, quae ad cruciferos vadit; ubi ipsa via et Prichlisnica et Perna simul veniunt, ibi est meta: Prichlisnica autem ascendit ad caput ipsius fontis, ibi est meta; iuxta semitam dextrorsum vadit ad caput aquae Jelesnicha; aqua autem ista confluit iuxta villam Drasen, cadit in viam, quae venit de foro regis; et villa ascendit iuxta minorem Chemernicha et coniungitur cum prima meta. Pristaldi: Petrus comes pilisiensis, et Mirizlaus de Goricha terrigena. Datum per manus Mathiae praepositi zagrabiensis aulae cancellarii. Existentibus Ugrino colocensi, Gunzulino spalatensi archiepiscopis, Stephano zagrabiensi, Martino corbaviensi, Micus piseciensi (tinniniensi) episcopis, Chak

budrugiensi, Pol bachiensi, Buzad ferrei castri, Gecha zaladiensi, Mikka simigiensi, Paulo tavernico, Andrea dapiferorum, Bogomilo Pincernarum, Johanne agazonum magistris.

Ex transumpto capituli zagrabiensis de a. 1362 N. R. A. fasc. 1531. N. 2. Per banum Khuen-Hedervády ex archivo regni Pestinum transmissum.

CLXXXI. *A. 1225.* Bela rex primogenitus regis Hungariae notificat, quod cum Motmirus quandam terram suam circa Toplica canonicorum zagrabiensium via iudicii contra Christianum perdidisset, tunc mater ejusdem Motmiri de iniuria et verecundia sibi illata graviter impetebat. Est quoque ad duellum adiudicatum et compositio in praesentia regis tali modo facta: ut duas partes terrae dictus Christianus matri M. restituat; mater autem M. eandem terram capitulo zagrabiensi pro remedio animae suae assignet retentis proventibus vita durante. Rex habito consilio jobagionum tam Ungarorum quam Sclavorum annuit hanc dispositionem. Metae terrae: A Bedna usque rivulum Cocosinec cadentem in illam, inde sursum per rivulum ad caput ejusdem, et ibidem est meta, quae dividit terram crisiensis castri, inde ad latus montis Lubel, usque semitam pastoralem; inde versus orientem ad viam magnam Coziherbet, qui de Cris ducit in Worosd; inde descendit in vallem et ascendit in Studenc, inde a via magna divertit ad sinistrum et vadit, ubi Camieniza et Yelsavec oriuntur, et conjungitur terrae Petconis (Petkovec), per montem venit ad Cerovoberdo et descendit ad metam Osl, protenditur ad ulmum, ubi oritur rivulus Slatynic, per quem vertitur in Bedna. Pristaldus super his Petco comes crisiensis, cancellarius Mathias praepositus, banus Aladar.

Tkalčić: Monumenta epp. zagrab. I, 53.

CLXXXII. **Venetiis,** *initio mense Aprilis 1226.* Petrus Ziani dux Venetiarum scribit Joanni Dandulo propinquo suo et comiti ragusiensi et toti populo ragusino, quod litteras eorum per missos acceperit magna cum displicentia, cum ex iisdem litteris et missis intellexerit, quod de obsidibus et caeteris, quae fieri et transmitti expetivit, nihil adimplere velint; at cum missi eorum assererent, quod illi parati sint obsides destinare et inimicos venetos verius et non ficte pro suis inimicis habere; et contra Cacicios totum id facere, quod Zadra et caeterae insulae Venetorum facerent, ragusinae civitati a gravedine eius retraxerint manus. Qua de causa mandat, quatenus quae dicta sunt adimplere studiosus satagant. Si autem infrascriptos obsides non miserint, solvent de omnibus rebus, quas Venecias adduxerint, quadragesimum, et quae de aliis partibus adduxerint, illa facient aufferi. Nomina obsidum sunt haec: Nicoliza filius Jacobi de Corvo, Grobissa de Balisclava, Grai filius comitis Zudae (Judae), gener de Bubbagna Susinus, Stefanus filius comitis Luccari, filius Laurencii de Pisino, filius de Damiano de Gondola, filius de Domegna de Ragno, filius Nicolae de Morexa, filius de Damiano de Bucego, filius Todori Grosso, filius Mathaei de Bodaza, filius de Baglaza, Kalendus de Cerneca, filius de Benzola de Bodaza, unus ex illis de Gaglopa, unus de Ostiglia, filius de Damitro de Rusfis, Blasius gener de Jacobo, de Cerva, filius Petri de Morexa. Mandat dux insuper, ut omnes suas ballistas dirigant Venetias; in terram inimicorum veneticorum non pergant et cum inimicis non faciant mercatum.

Ljubić: Mon. Slav. merid. I, p. 37.

CLXXXIII. **Venetiis,** *25. Aprilis 1226.* Per ducem Venetiarum et consilium minus et mais ordinatum est, quod nullus Venetus, neque forinsecus, per se vel ejus nuntium audeat comparare de rebus vel mercibus Ragusiensium, neque de illis, quae fuerunt in navisollis Ragusiae, quae noviter venerunt in Zadra, vel contritis illis, videlicet de Zadra intra et quicumque repertus fuerit habere vel comparasse de mercibus ipsorum de illis, quae fuerunt de Slavonia, solvet quadragesimum.

Ljubić: Mon. Slav. mer. I, p. 37.

CLXXXIV. **Phari,** *30. Aprilis 1226.* Existente Micha episcopo pharensi, Pribislavo comite, Desislavo jupano et Nicolao judice. Idem Desislavus jupanus cum iudice et omni populo pharensi donat monasterio s. Silvestri de Busi quemdam locum, tali tenore, ut frater praedicti monasterii tempore hyemis usque ad carniprivium, vel si aliquando humor extiterit, nullatenus vetet adaquare bestias pharensium. Testes: jupanus Antomirae filius, et Dragoslaus, Petrus filius jupani de Slavogostis, Cheperna Chranco filius Nicolai, Stanoje filius Robe, Vladimirus filius Veleche, Drasemur Chranotta filius Cepcone, Bernardus notarius.

Ex antiquo manuscripto prof. Sim. Ljubić.

CLXXXV. **Venetiis,** *29. Mai 1226.* Petrus Ziani dux Venetiarum concedit mercatoribus ex regno Ungariae, qui Venetias venire vellent, quod secure veniant et recedant in personis et rebus, ita tamen, ut fisco persolvant ad rationem cujusquam centenarii xxx libras venetas.

Ljubić: Mon. Slav. mer. I, p. 38.

CLXXXVI. **Romae Laterani,** *11. Juni 1226.* Honorius III papa acceptis litteris archiepiscopi spalatensis et eius suffraganeorum intellexit, quod Caceclii Almissiani piratae ad eorum praedicationis instantiam promiserint se piraticam tirannidem de caetero dimissuros, dummodo ecclesiae romanae gratiam valeant rehabere, ac per eam possint sedes patrimoniorum suorum a rege recipere, quibus ab eo se asserunt spoliatos; mandat ergo praefatis, quatenus Caciclos prudenter inducant, ut cessent a malo, quia mater ecclesia poenitentibus veniam tribuit.

Theiner: Mon. Slav. merid. I., 73.

CLXXXVII. **Spalati,** *1. Augusti 1226.* Colomanus Ruthenorum rex et dux Dalmatiae atque Croatiae, cum ad partes maritimas descendisset, postulavit eum Treguanus episcopus traguriensis, ut ob salutem animae suae et ob requiem matris suae Gertrudae reginae locum Drid ecclesiae traguriensi intuitu elemosynae donet, cujus postulationi assensum praebens dictum Drid cum omnibus pertinentiis fato episcopo et ecclesiae in perpetuum donat, reducens in irritum omnem actionem et jurisdictionem, quam Ulcinna Tragurii quondam comes in eum locum ex commissione patrui sui Henrici quondam regis, vel Petrus de Chelmo ex concessione fratris sui Belae regis, seu alii quicumque dignoscuntur habuisse. Metae autem sunt: ab oriente maria, ab occidente Stelpona, ab aquilone terrae Tragurii quae Mezlime appellantur, ab austro vero terrae monasterii traguriensis. Hanc autem donationem contulit dux episcopo per Stephanum comitem. Acta iu praesentia Guncelli archiepiscopi spalatensis, Mikussi episcopi tiniensis, Nicolai scardonensis, Valegini bani, Sala-

monis Dimici comitis, Joannis comitis, Pauli comitis, Vladislai comitis, Gregorii comitis de Breberio. Scriptum in archiepiscopali palatio per manus magistri Barnabae aulae regiae vicecancellarii.

Farlati: Illyr. sacr. T. IV., p. 337.

CLXXXVIII. *Post 1. Augusti 1226—1242.* Bela rex, ad petitionem Treguani episcopi traguriensis, Cherne rectoris et omnium civium Tragurii confirmat privilegium Colomani regis et ducis totius Slavoniae a. 1226 extradatum super praedio Drid civitati Tragurii collato et etiam per regem Andream confirmato; extinguit quoque omnem iurisdictionem, quam comes Budislauus aut alii usurparunt. Eandem terram facit rex Bela restitui per comitem Petrum filium Gil, magistrum tavernicorum filii sui ducis Stephani, Colomanus autem ex largitate gloriosi patris sui Andreae regis dux Dalmatiae atque Croatiae contulit dictam terram cum ad partes maritimas descendisset, pro salute animae suae et matris suae Gertrudae, reducens in irritum omnem iurisdictionem, quam Volcinna traguriensis quondam comes, ex commissione regis q. Henrici, vel Petrus de Chelmo ex concessione regis Belae dignoscuntur habuisse. Testes privilegii Colomani regis erant: Gunzello archiepiscopus spalatensis, Michussa episcopus tinniniensis, Nicolaus episcopus scard., Valeginnus banus, Salamon banus, Dimitria comes, Michael comes, Paulus comes, Vidislav comes, Gregorius comes de Berberio, Barnabas vicecancellarius ducis.

Privilegium Belae regis fuit consignatum aurea bulla pendente. Cancellarius Benedictus electus archiepiscopus colocensis. Dionisius banus totius Sclavoniae et Maritimarum.

Ex transumpto Joannis cancellarii tragur. a. 1323. In mea collectione.

CLXXXIX. **Venetiis**, *8. Augusti 1226.* Joannes archiepiscopus Jadrae iurat in praesentia ducis et Jacobi de Molino, M. Storlati, P. Barbi, S. Marglioni et Petri Barbi consiliorum suorum, quod per ullum ingenium per se vel ejus nuntium nec aliquam personam hujus mundi aliquam conventionem vel conspirationem cum hominibus aliquibus Jadrae vel alterius partis non fecerit, nec fieri fecit, nec consensit, quae aliquo modo esse possint in damnum et detrimentum Venetiarum aut Jadrae; item nec in futurum facturum aliquid contra damnum dominationis venetae.

Ljubić: Mon. Slav. mer. I, p. 39.

CXC. **Venetiis**, *9. Octobris 1226.* Andreas Marino stat plegius et pagator d. ducis et communis Venetiarum sub poena librarum 50. ven. pro Johanne filio Mathaei de Cherso, qui venerat Venetias cum obsidibus Chersi, videlicet quod idem Johannes sine mandato d. ducis et consilii de Veneciis non sit exiturus et quando quaesitus fuerit se presentabit.

Sequuntur et alii obsides chersani: 1. Prema de Cherso. — 2 Ceprian nepos Mathaei Marini de Cherso, qui venerat pro obside occasione crudelis mortis nobilis viri comitis N. 3. Dominicus Mathaei Marini de Cherso, qui venerat pro obside eadem occasione.

Ljubić: Mon. Slav. mer. I, p. 39.

CXCI. **Venetiis**, *10. Octobris 1226.* Obsides Ragusii, quos dux et consilium Venetiis petiit sibi dari: Unus ex fratribus Baisclavae, unus filius Jacobi de Cerna, unus filius de Martinuso, unus ex fratribus de Gaglopis, unus filiorum

Todori de Crosse, unus filiorum et fratrum de Naimerio, unus de Raigna unus de Rosigna, unus de Dobranica, unus de Gondola et de Morra, unus filius Damiani vel Junii de Gleia, unus de Bucignola nomine, filius Damjani; praeterea Nicolaus de Moresa et Petrus eius frater, unus de Stiglo et Slaba de Lampo, unus de Bonaza, Mathaeus vel Mencola, unus de Vitali Prasso et de Carnixe, unus de Macino, unus filiorum de Lampi et de Stopacha, unus filiorum de Pecoraro (Ovčarević) et de Rastij, Nicolaus de Pecenico cum fratribus dent unum ex filiis, unus de Manduca vicina et de Zars-Zers.

Ljubić: Mon Slav. mer. I, p. 40.

CXCII. **Venetiis,** *29. Octobris 1226.* Per ducem Venetiarum et suum consilium ordinatum et stridatum est publice super scalas Rivoalti: quod nullus homo Venetiarum, nec forensis, audeat in antea per se vel suum nuntium per aliquod ingenium recipere in sua domo aliquem Ragusinum, nec aliqua mercimonia Ragusanorum nisi in prima vel secunda die fecerit hoc notum vicedomino Venetiarum sub poena librarum xxx et solidorum xii et duplum quantum solverit Ragusinus.

Ljubić: Mon. Slav. mer. I, p. 41.

CXCIII. **Venetiis,** *29. Novembris 1226.* Ordinatum fuit, quod nullus Venetus aut forensis audeat comparare aut facere comparare in Jadra nec a Jadra infra mercimonia deducta in Venetias in poena xxx libr. ven. et solidos xii.

Ljubić: Mon. Slav. merid. I, p. 41.

CXCIV. *A. 1226.* Colomanus rex Rutheniae nec non Croatiae Dalmatiaeque dux confert ecclesiae s. Laurentii de Hoy (Háj), quam avia ejus construxit, portum qui dicitur Paul pro remedio animae defunctae matris suae Gertrudis. concedente patre ejus rege Andrea.

Fejer: Cod. dipl. T. VI, vol. 2, p. 363.

CXCV. *A. 1226.* Bela rex junior, cum quidam Egidius propter privationem oculorum sui fratris per Muterinum filium Moterini ad judicium regis petiisset, judicavit illos rex cum consilio suorum jobagionum ad examen duelli exequendum. Et quia dictus Muterinus ad dictum terminum non venit, nec misit, ipsum in CC marcis tam pro privacione oculorum quam in factis damnis condemnavit. Sed quia magistro Stephano episcopo zagrabiensi attinebat, ad petitionem ipsius commisit, ut inter eos pacem laeviorem reformaret, et ut dictus Muterinus adversario CL. marcas persolvat; sed quia non habuit unde posset persolvere, praefatum episcopum coram pristaldo regis Chete comite et coram multis aliis rogavit, ut ipse pro toto suo praedio, quod inter Dravam et Muram habebat, praefatam pecuniam adversario suo solveret, tali conditione, ut si usque ad nativitatem domini proxime venturum non redderet, tunc et totum praedium perderet et contra episcopum reclamationem non haberet. Et quia dictam pecuniam nec usque dictum terminum, nec ad prolongatum usque pascham solvere voluit, habito consilio omnium magnatum regis et consensu dictum Muterini praedium Bistric et Otok Sciget, rex episcopo in perpetuum adiudicavit Pristaldo comite Chete, et cancellario Mathia praeposito zagrab.

Tkalčić: Monumenta epp. zagrab. I, 57.

CXCVI. *A. 1226.* Stephanus episcopus zagrabiensis concedit cruciferis s. sepulchri decimas de villa eorundem Caluch (Thalec) dicta, cum omnibus suis pertinentiis.

Ex actis Soc. Jesu zagr. in archivo zagr. fasc. VIII, N. 2.

CXCVII. *A. 1224—1226.* Andreas II rex jobagionibus suis Wegeslov filiis Welcheta, filiis Beriov, et Dachun filio Vislov, et filiis Mortunus in Banatu existentibus, eo quod coronae regiae in solita fidelitate eos perseverasse compererit, illos quadraginta duos fresaticos, quos pro denariis marturinalibus de populis suis de singulis mansionibus fisco debebant, liberalitate regia ellevat et disponit, ut in posterum duodecim tantummodo frisaticos de qualibet mansione populorum suorum sicut tempore regis Colomani consvetum fuerat usui regio dare teneantur. Subscripti: Thomas strigoniensis, Ugrinus calocensis archiepiscopus, inter episcopos Stephanus zagrabiensis. Salamon banus et comes saladiensis. Datum per manus magistri Stephani, d. papae subdiaconi et aulae cancellarii. Confirmatum per Karolum regem a. 1326.

Originale in mea collectione.

CXCVIII. *11. Januarii 1227.* Honorius III papa adjudicat Ugrino archiepiscopo et capitulo colocensi castrum Posega cum suis pertinentiis, specialiter pro haereticis de finibus illis penitus profligandis, consentientibus rege Ungariae et Bela ejus primogenito.

Tkalčić: Monum. episc. zagr. I, 57.

CXCIX. **Venetiis,** *9. Februarii 1227.* Consilium venetum facit recordationem, quod Andreas II rex Ungariae per litteras significaverit, ablationem rerum mercatorum Venetorum in illius terra ignorari, dedit tamen in mandatis, ut per episcopum georiensem illos, per quos damna sunt illata, plenius intiment.

Ljubić: Mon. Slav. merid. I, p. 42.

CC. **Romae, Laterani,** *15. Januarii 1227.* Honorius III papa monet Joannem (ulterioris Sirmii dominum) et natum Margaritae quondam imperatricis constantinopolitanae, ad implementum voti expeditionem sacram contra haereticos de Bosna suscipiendi, cum ab archiepiscopo colocensi ducentas marcas receperit eo fine, ut se crucis signaculo insignet; sed ab eo pluries requisitus, contra haerettcos procedere non curavit. Mandat insimul praeposito et magistro Ypolito, canonicis albensibus, vesprimiensis dioecesis, ut eum ad complendum promissum per censuram ecclesiasticam compellant.

Fejer: Cod. dipl. Hung. t. III, vol. II, p. 101. Theiner: Mon. Hung. I, 72.

CCI. **Venetiis,** *mense Martio 1227.* Petrus Ziani dux Venetiarum cum suo consilio, ad petitionem legatorum jadrensium Cerne de Carboro et Joanne Ragni ex parte comitis et communis Jadrae, concedit, quod Jadra possit dare a tribus usque sex obsides romano imperatori, si evenerit, quod ipse faceret eos per suos nuntios requiri pro facto guerrae Caciciorum.

Ljubić: Mon. Slav. merid. I, p. 42.

CCII. **Spalati,** *14. Aprilis 1227.* Temporibus Guncelli archiepiscopi spalatensis, Gregorii illustrissimi comitis, Michae Zadali vicarii, Petrus filius quondam zupani Ursici recognoscit, quod a Gregorio comite et tota commu-

nitate nobilium populoque spalatensi receperit castellum de Clissa pro conservatione ad honorem coronae regni Hungariae et ad salutem civitatum Spalati et Tragurii, promittens se conservare velle idem castellum contra quemlibet hominum. Pro majori autem cautella et securitate deposuerunt titulo pignoris quidam nobiles mille perperos; et quidem Madius civis spal. socer dicti Petri 150, Micha frater ejus 50, Stepo cognatus ejus 50, Cuzeta 50, Dessa Michaelis 50, Cusan 50, Leonardus Michae 50, Stire Mager 50, Martinus Luccari 50, Vulcinna Desazzae 50, Bucassin 50, Theodosius nepos Drimi 50, Petrus de Camercio 50, Stanicca Jancii 50, Jacobus Leonardi 50, Forminus Tessae 50, Jacobus traguriensis 50. Hi omnes juraverunt quoque in praesentia Gregorii dicti comitis, Stephani et Michae iudicum, Dragonis de Pinsa, Georgii Mattaei de Grute, Dirmi Formini, Dragonis Nicolae, Gregorii Lucae, Murgia et aliorum. De Tragurio: Desa de Luca, Casotti Milae etc Scripsit Thomas clericus juratus notarius communitatis de Spalato.

Lucius: Memorie di Traù. p. 34.

CCIII. **Romae, Laterani,** *a. 1227.* Honorius III papa ad petitionem magistri et fratrum templi in Ungaria grato concurrens assensu, domum de Luz cum portu et piscariis suis, Rassan et Kar, piscariam Soroud, Vesice, Licenica, Odohila et Wodicha villas cum pertinentiis, apostolica auctoritate confirmat.

Wenzel: Codex dipl. Arpad. T. XI., p. 201.

CCIV. **Spalati,** *11. Mai 1227.* Gregorius comes spalatensis et Guncellus archiepiscopus spalatensis terminant causam inter fratres domus militiae templi de Urana et Forminum nepotem Petri Strisii et alios patronos ecclesiae circa possessionem ecclesiae s. Petri de Bada. Praesentibus Stephano et Micha judicibus, Drago Primore, Lucaro Stresii, Duimo Formino et aliis.

Farlati: Illyr. sacr. T. III., p. 255.

CCV. **Anagniae,** *25. Junii 1227.* Gregorius IX papa confirmat episcopo et capitulo zagrabiensi ad petitionem illorum privilegia collata ecclesiae zagrabiensi per reges Hungariae et Croatiae, per duces et alios fideles, in specie privilegium Emerici regis de a. 1201, Andreae regis de a. 1217, et Belae ducis de a. 1222.

Theiner: Mon. Slav. merid. I, 79.

CCVI. **Anagniae,** *9. Julii 1227.* Gregorius IX papa confirmat capitulo zagrabiensi omnia privilegia et donationes possessionum, collata ei a regibus et aliis et in specie a Hemerico et Andrea rege (a. 1199 et 1217).

Theiner: Monum. Hung. I, 73. Tkalčić: Mon. episc. zagr. I, p. 59.

CCVII. **Anagniae,** *10. Julii 1227.* Gregorius IX papa confirmat episcopo zagrabiensi privilegia et donationes, collata ei per reges Hemericum, Andream II, et Belam regem juniorem.

Theiner l. c. 79. Tkalčić: Mon. episc. zagr. I, 60.

CCVIII. **Anagniae,** *18 Julii 1227.* Gregorius IX papa edoctus, quod clarae memoriae Ladislaus rex Ungariae popŭlum de Dumbroa cum terra et silva

ecclesiae zagrabiensi contulerit, cum eadem silva fuisset per quemdam Sudegnam ecclesiae subtracta, bonae memoriae Felicianus archiepiscopus strigoniensis, causa sibi super hoc regia auctoritate commissa, per sententiam ecclesiae restituit. Super qua processu temporis Adilbreth frater Kaladini comitis symegiensis et quidam alii moverunt contra dictam ecclesiam coram dicto archiepiscopo quaestionem. Qui pro ecclesia sententiam promulgavit. Hanc sententiam factam a 1134 approbat nunc papa.

Tkalčić: Mon. episc. zagr. I, p. 61. Theiner: Mon. Hung. I, p. 85.

CCIX. **Anagniae,** *24. Julii 1227.* Gregorius IX papa annuens postulationibus Aringerii archiepiscopi ragusini, ad exemplum praedecessorum suorum Innocentii, Anastasii, Adriani, Alexandri et Urbani pontificum suscipit illum sub b. Petri et suam protectionem, possessiones ecclesiae eius confirmat, uti et omnes parochias ad eam pertinentes, scilicet regnum Zachulmiae, regnum Serviliae, quod est Bosna, et regnum Tribuniae, civitatem quoque catarinensem seu Rosae, budvanensem, antivarensem, liciniatensem, scodriensem, drivastinensem et polatensem cum abbatiis, ecclesiis et parochiis suis, ratas habet et confirmat; pallii quoque usum ultro quoque concedit. Subscripserunt cum Gregorio pontifice Gelagius albanensis episcopus, Conradus portuensis et s. rufiensis episcopus, Gvidus praenestinensis episcopus, Oliverus sabinensis episcopus, Stephanus basilicae 12 apostolorum presb. cardinalis, Thomas s. Sabinae presb. cardin., Octavius ss. Sergii et Bacchi dioec. card., Rainerius s. Mariae in Cosmidin diac card., Stephanus s. Adriani diac. card., Petrus s. Georgii ad velum aureum diac. card. Per manus magistri Sinibaldi s. rom. eccl. vicecancellarii.

***Farlati:** Illyr. sacr. VI, 96. Ex transumpto bullarum archivi ragusini. MSC. p. 8. in mea collectione.*

CCX. **Reate,** *30. Julii 1227.* Gregorius IX papa accepta quaerimonia a magistro et fratribus militiae templi in Hungaria et Slavonia, quod ipsi domibus, villis, possessionibus et rebus aliis a Colomano rege et duce Slavoniae fuerint spoliati, mandat Bartholomaeo episcopo et praeposito, ac abbati cisterciensis ordinis, dioecesis quinqueecclesiensis, ut ipsi factam jam pridem inter ambas partes compositionem, remota appellatione, per censuram ecclesiasticam faciant firmiter observari.

***Fejer:** Codex dipl. Hung. III., vol. II, p. 112.*

CCXI. *20. Augusti 1227.* Magister Nicolaus filius Petri de Ludbregh, volens saluti animae suae et proximorum suorum providere, donat suam possessionem empticiam Vrazilaz in districtu zagrabiensi de comitatu Morocha ecclesiae beati regis Stephani, et hanc offert in festo eiusdem, maioris missae officio existente. Si autem capitulum processu temporis voluerit hanc terram dare alicui, praediali more, non possit dare alteri, quam alicui de eius haeredibus; castra vero sua et suorum haeredum Zelna et Bistricha cum suis pertinenciis non possint aliquo colore per detentores eiusdem possessionis in aliquo offendi vel turbari.

***Tkalčić:** Mon. episc. zagr. I, p. 57.*

CCXII. **Venetiis,** *29. Septembris 1227.* Ordinatum est per ducem et consilium venetum, ut P. Maurocenus qua legatus ducis eat ad Chersum pro facto comitis N. Quirini. Pro qua legatione recepit CL libras pro tribus mensibus.

Ljubić: Mon. Slav merid. I., p. 44.

CCXIII. **Venetiis,** *9. Octobris 1227.* Petrus Ziani dux Venetiarum cum suo consilio facit recordationem, quod J. Dauro, M. Donato et Filipus Julianus confessi sint, quod, quando ipsi de mandato consilii iverunt ad comitatum abserensem pro facto crudelis mortis N. Quirini, audiverint Marinum vicecomitem ab ore podzupani Permanae de Cherso, quod ante mortem dicti comitis fuerint interfecti boves et vaccae CXL ab hominibus de Cafisolo, comitis peccora cum lacte 80, multoni 184, agnelli 80, caprae 143, bici 38, caureoli 38. Ab archidiacono autem et a Mathaeo Marino vicecomite intellexerunt, quod 22 jumenta sint in insula, quae fuerunt comitis et quae sunt in custodia communis. Ab ore Draxicae podzupani de Absero audiverunt, quod ipse habeat dicti comitis peccora 930 sine fructu huius anni. Et Drubagus fuit confessus, quod habuerit bestias 400 minus 6 a comite.

Ljubić: Monumenta Slavorum meridionalium. I. p. 44.

CCXIV. **Cathari,** *mense Octobri 1227.* Blasius catharensis episcopus una cum omni catharensi clero et communitate, sub tempore regis Radoslavi, faciunt breve Mathaeo de Bovali propter bonum servitium, quod gessit ecclesiae et civitati adducens caput sanctissimi Triphonis, patroni et protectoris sui, propter quod donant ei agrum de s. Theodoro. Absolvunt eum et haeredes suos ab omni datione communis in perpetuum. Et dum gesta de hac translatione scribere facient, ipsum in eisdem commemorabunt. Haec omnia jurarunt: Notarius capitularis Tryphon archidiaconus cum presbytero Jacobo, archipresbytero et presbytero Junio communis notario et multis aliis presbyteris et Triphone Bolizae et Milessa Dino judicibus juratis in civitate eo tempore. Testes: Serga Zudinus, Andreas catharensis, Marinus Moschae, Joannes Eutici, Joannes Jacobus, Petrus filius Joannis Dabronis.

Farlati: Illyr. Sacr. T. VI., p. 439. Trans. ex collectione D. Papafavae. MSC.

CCXV. **Venetiis,** *16. Novembris 1227.* Yvanus zupanus et Andreas de Petrizo de Jadra legati stant plegii d. duci et communi Venetiarum pro Domaldo de Volcina de Jadra et Petro Pogano filio Laurentii de Jadra sub poena yperpeporum auri 500 pro unaquoque ipsorum, si contigerit eos facere aliquid contra honorem ducis vel comitis Jadrae aut ejus fflii.

Ljubić: Mon. Slav. merid. I, p. 45.

CCXVI. *A. 1227.* Andreas II rex confirmat donationem Colomani ducis filii sui factam episcopo et ecclesiae traguriensi de praedio et terra Drid prope civitatem Tragurii, cassans omnem jurisdictionem, quam vel Vulcinna quondam traguriensis comes, vel Budislaus Gregorii comitis consobrinus, vel alius quispiam in eundem locum dignoscitur habuisse.

Farlati: Illyr. sacr. T. IV., p. 337.

CCXVII. *A. 1227.* Stephanus episcopus zagrabiensis proventus decimaru suarum, cultelli scilicet zagrabiensis parochiae provenientes, exceptis eis quae

ad cellarium eius solent deputari, scilicet frumento, avena, cera, melle, lino, fabis, agnis et nucibus, nec non fertone cancellarii et una marca pincernae, concessit capitulo zagrabiensi pro cappis suis singulis annis renovandis. Decimas quoque de Gercha (Gverche, Gorica?), exceptis supradictis accessoriis, et ducentos porcos et ducentos cubulos vini de cellario zagrabiensi eis contulit. Praeterea, cum canonici non habuerint habitacula communia, in qua convenientes ad divina officia in domo domini expedicius possint concurrere, curiam suam et omnes domos in eadem existentes eisdem perpetuo contulit inhabitandas, ut in unum convenientes valeant salubriter cotidianum officium decantare.

Tkalčić: Mon. episc. zagr. I, p. 58

CCXVIII. *1225—1228.* Cum nonnulli ex iis fratribus praedicatorum, qui ad terram sanctam destinati fuerant, Ragusium appulissent, Arringerius Romanus archiepiscopus et Nicolaus de Sorrento rector seu comes Ragusii ditinuerunt illos in civitate, et tradiderunt illis quoddam sacellum ad moenia civitatis s. Jacobo apostolo sacratum, domosque, quae circum erant, pro conventu destinaverunt. Cum autem numerus fratrum in brevi usque ad 40 crevit, donavit illis a. 1228 nobilis civis de Palmota ecclesiam b. virginis in coelos assumptae et domum et hortum extra muros civitatis iuxta sacellum s. Jacobi.

Farlati: Illyr. sacr. T. VI. p. 95.

CCXIX. **Braciae,** *21 Martii 1228.* Temporibus regis Andreae II, Drasinae comitis Braciae, Dragoslav jupani, et Parvoslov et Gregorii Dragosii judicum, comparuit ante curiam in Nerezi Ivan Bloy et praesentavit pecuniam prout in sudbina, pro vinea viverinae, et licentiatus fuit. Barnabas archipresbiter juratus scriba communitatis scripsit.

Cicarelli: Osservazioni sulla Isolla di Brazza, p. 106.

CCXX. *27. Augusti 1228.* Capitulum zagrabiense attestatur, quod Volcheta nobili viro, una cum fratribus suis Szida et Merga filiis Mezten ab una parte, et Roberto comite filii Abel personaliter constitutis, idem Volcheta cum fratribus confessi sint, quod ipsi vinculum proximitatis cum ipso comite Roberto contrahere volentes, per filiam praefati Volcheta nomine Dragozt, possessionem suam culpateum cum omnibus pertinentiis contulerint eidem Roberto. Pro maiori cautela exmiserunt magistrum Dragozlaum pro inspiciendis metis. Cui commissioni astiterunt etiam proximi Vlchetae comitis et fratrum suorum, scilicet: Cocurina et Volchetk filii Mestina, Gerdimer et Vranesco filii Crisan, Volk et Nork filii Norsa, Junosa filius Kobeda, Predizlaus cum fratribus et proximis, Orcun, Dragos, Ertesa, Cherneht, Odola, Zorislav filii Chuchuk, Volkouoy et Volk filii Stoislai, qui donationem ratificarunt. Metarum prima incipit ubi quidam alveus Szavae Struzeht vocatus cadit in Savam, per quem venit ad unum Cheret, a quo vadit ad fluvium Cerita; inde venit ad quoddam ium(?) inde ad locum Pyavichna per unum fluvium ad silvam Megnakea, inde ad fluvium Cherenchina, per viam vadit per unum Siget bona longitudine et venit ad viam antiquam versus septemtrionem, per quam procedit nimia longitudine a sinistra parte terra abbatis de Toplica, a dextra terra Roberti comitis. Per eandem viam ad rivum Szlepeht et per eundem cadit in fluvium Moschenicha, per quem cadit in Culpam, hinc per eandem

Culpam exit directe inter Rakov et Goricha, venit ad locum Vruit et per quandam viam versus Sciteht et ad rivulum Cozopor cadit in Culpam, et in eodem fluvio descendit et pervenit ad eum locum, ubi Sava et Culpa coniunguntur seu commiscentur; per Savam in magno spatio venit ad lacum Lokov et per medium lacum in magna longitudine venit ad lacum Crepche, et per medium vadit ad arborem Dobri dub — per terram Loca in fluvium Scepcina, ubi limites nobilium Domonoslav a metis Roberti comitis separantur; hinc per Scepcina, ubi nobiles de Blina commetantur, per quem fluvium cadit in Savam, et per magnum spatium iterum ad alveum Struzeht (Stružec).

Tkalčić: Mon. episc. zagr. I, p. 61.

CCXXI. **Perusii,** *9. Julii 1228.* Gregorius IX papa mandat omnibus praelatis ecclesiarum per Istriam, Dalmatiam et Slavoniam, quatenus devotionem fidelium ad venerationem beati Francisci institutoris fratrum minorum excitantes festivitatem eidem 4 nonis Octobris annis singulis excolant et pronuntient.

Fabianich: Storia dei frati minori in Dalmatia e Bosna. I, 407.

CCXXII. **Venetiis,** *25. Decembris 1228.* Ordinatum est per ducem et consilium venetum, minus et maius, et stridatum publice Rivoalti in scalis, quod nullus Venetus a modo in antea usque ad s. Petrum proximum in Junio in persona vel per suum missum audeat ire aut mandare per terram vel per aquam a Jadra supra, nec a civitati Firmi nec in Ancona.

Ljubić: Mon. Slav. merid. I, p. 45.

CCXXIII. *A. 1228.* Andreas II rex notificat, quod comes Marcellus filius Petri filii comitis de Pukur (Pakrac) et de genere Tecun, una cum Mychaele et Benedicto fratribus suis quaerulando supplicarint, ut cum idem comes Marcellus in regiis servitiis ultra mare cum rege fuisset, quidam vicini possessionis ipsorum Oziagh metas eiusdem in multis locis destruxissent, supplicarunt itaque regem ut easdem veras et antiquas metas de novo circumdari facere dignaretur. Rex confirmando eis possessionem praefatam, misit hominem suum cum homine capituli quinqueecclesiensis, qui dictas metas reambularunt et segregarunt. Prima itaque meta incipit in littore Dravae a parte septentrionali, in vicinitate possessionis nobilium de Raholka, Bogonov vocatae, in fine cuiusdam silvae ilicum Tulherdeu nuncupatae; ab occidente vadit ad plagam meridionalem per lacus et per prata ad dumos viminum, Requitye (Rakitje) dietorum; inde ad unum portum penes terras possessionis Bogonov et Ozyagh; ibi transit magnam viam in meridie; inde tendit ad stagnum Stoysentherith ad magnam viam, per quam itur de Ozyagh ad villam Wyllow: inde ad puteum Hvalen et silvam Saas (šaš), et tendit in parte meridionali in lacum Ivahon malakya, et intrat ad unam viam magnam, per quam itur de Ozyagh in Willow, deinde ad silvam Slosye. Tendit ad terras minor Palana dictas, et venit ad lacum Ragtonicha. In magno spatio cadit in fluvium Crasow, transit ad lacum et fluvium Clocochuch et de ipso ad lacum Rezna et ad alium lacum Pezye mlaka; inde prope magnam viam, per quam itur ab Raholcha ad Ozyak. Eundo prope lacum Cheruch vadit ad maiorem et minorem Dragoztryuch et iuxta pontem Scurubuch hyda, cadit ad fluvium Pezchyna, et ad alium fluvium Wlchyche procedendo ad fluvium Lokanech, ubi terrae nobilium de Raholcha

terminantur. Incipit tenere cum Matuchyna, in parte septentrionali venit ad lacum Rogtouicha et silvam memorosam Kanachyn, cadit in fluvium Mathuchyna et per unam silvam ad magnam viam in qua itur ad Ozyagh. In bono spatio cadit in oriente ad fluvium Fluniz bekoyk et per fluvium Bakoyk tenet metam cum Nekche (Našice) et cadit in magno spacio in fluvium Nekche. Venit in oriente ad lacum Byztra et ad alium lacum Machlyn. Deinde ad lacum Kathkona et cadit in fluvium Brezthnyche. Incipit tenere cum terra Kos et cadit ad fluvium Wlchyche. Intrat ad aquam Medves, tenet commetaneitatem cum cruciferis de dicto Crassov et intrat ad fluvium Crassov ubi meta cruciferorum terminatur. In magno spatio venit ad metam terrae Serech usque ad unum monticulum, sub quo est magna via per quam itur de Ozyagh ad Serech (Šerec?). Intrat in stagnum Martyna. Inde ad duas magnas arbores iuxta fluvium Dravae cadit in ipsum fluvium et contra cursum eiusdem nimis longe pergit in suo abyssu et pervenit ad priores metas in littore Dravae ineoatas, ubi terminantur. Datum per manus Alberti aulae cancellarii praepositi orodiensis. Existentibus Stephano episcopo zagrabiensi, Jula bano et comite supruniensi, Ocys (Ochich) curiali comite reginae.

Fejer: Cod. dipl. Hung. III, vol. II, p. 134.

CCXXIV. *A. 1228.* Dionisius comes palatinus manifestat, quod inter Rubinum filium comitis Job de genere Woyk et ejus generationem ab una parte, ab altera comitem Petrum filium Marcelli de genere Thethen (Tecun?) et totam generationem suam, fomes discordiae per longum tempus pro terra inter fluvios Puxker (Pakra) et Thopolcha (Toplica) adiacente et aliis rebus ac damnis processisset, tandem ad regem fuit deducta, quum rex, vice sua, eidem commisit audiendam et fine debito terminandam, Rubinus allegavit quod dicta terra per comitem Petrum sit vi occupata, produxitque instrumenta authentica Stephani et Belae Belyn regum condam Hungariae, quae comes Petrus improbare conabatur. Sed quia nullum privilegium ad juris sui defensionem produxit, nec proceres inter Dravum et Savum commorantes pro parte ipsius quidquam responderunt, sua improbacio locum habere non potuit. Appellavit ergo Petrus iteratim ad regem et astiterunt ambae partes in praesencia domini regis et exposita fuerunt instrumenta filiorum Woyk, quorum vigore spanatum sive knezatum iam in fata terra tenuerant, altereantibus ambobus partibus inventus fuit comes Petrus tamquam calumniator, rex tamen ei poenam remisit, et ambas partes ad concordiam revocavit. Comes ergo Petrus partem praedictae terrae, supra quam villa Keresztor ad generationem Woyk pertinens extitit fundata, cum omnibus pertinentiis Rubino concessit, aliam vera partem terrae, supra quam villa Megeriwch (Medjurečje) exstitit fundata, cum omnibus pertinentiis Rubinus comiti Petro annuit. Litteras quoque mortuas et innanes proclamarunt. Ad revidendas metas terrarum comes Zochud exmissus. Et quidem incipit prima meta terrae Woykonis in fluvio Toplicha, ubi aqua Mechchencha cadit in eandem et per longum spatium pervenit ad locum, ubi rivulus Zuha Mechencha cadit in Mechencham et per varias metas ad viam magnam, quae venit de Pukur, et per vallem nemorosam in aquam pluvialem Werbnichapothok et iterum in Toplicha. Consensum quoque praebuerunt: Woyna filius Woynae, Johannes filius Fabiani, Zazlan et Mark filii Buza, filii comitis Job

de generatione Woyk. Item Arnoldus f. Peterd, Leukus f. Deschan, de generatione comitis Petri et Stephanus et Ivan de genere Tholonygh.

Feyer: Croatiae et Slavoniae. p. 128. Wencsel. Cod. arpad. VI, p. 457.

CCXXV. *A. 1228.* Ugrinus archiepiscopus colocensis suscipiens delegatam a rege causam cognoscendam inter abbatem s Martini de Pannonia et abbatem s. Demetrii de Sirmia super quadam piscina sita juxta Knesa, quae vulgariter Miruth vocatur. Cum enim ventum esset ad processum negotii, abbas de Pannonia piscacionem in dicta piscina violenter esse factam a jobbagionibus abbatis s. Demetrii ad damnum marcarum XVI et hoc testimonio provincialium comprobavit, asserens per autenticum (privilegium) s. Ladislai se probaturum, quod piscina sit monasterii s. Martini, abbas tamen s. Demetrii et ejus populi reclamarunt et dixerunt, quod eadem piscina esset jus eorum ecclesiae, et quod hoc demonstrare vêlint privilegio, quod haberent apud episcopum quinqueecclesiensem et comitem Cletum. Statuto termino abbas de Pannonia exemplar sui privilegii praesentavit, paratus etiam autenticum praesentare, altera parte nullo innitente instrumento. Terminus abbati s. Demetrii prolongatus fuit usque ad pascha. Usus tamen piscinae relictus abbati s. Martini. Damnum et judicium persolvere habuit abbas s. Demetrii. Hanc sententiam confirmavit et rex Andreas II pro Urio seu Urosio abbate s. Martini.

Wencsel: Codex dipl. Arpad. T. I., p. 248.

CCXXVI. *Circa 1228.* Treguanus episcopus traguriensis scribit Guncello archiepiscopo spalatensi: cum propter valetudinem corporis lecto affixus Spalatum adire non posset, et cum audiverit eum curiam romanam visitare velle, sed cum plures ecclesiae spalatensis archiepiscopatus suo pastore vacent, opportet extendere sollicitudinem ad subrogationem earum, dat ei propterea consilium, ut per nuntios et litteras studeat efficere, ut ad vacantem sedem nullus eligatur absque sua conscientia et capituli spalatensis.

Farlati: Illyr. sacr. T. IV., p. 338.

CCXXVII. *Circa 1228.* Treguanus episcopus traguriensis scribit C. archidiacono spalatensi et capitulo, rogans propensius, quatenus suorum obsequiorum intuitu Prodanum servientem suum et concanonicum in jure beneficiorum sibi ab illis collatorum manutenere dignarentur.

Farlati: Illyr. Sacr. T. IV., p. 338.

CCXXVIII. *Circa 1228.* Colomanus rex Ruthenorum et dux totius Slavoniae statuit primo Laurentium filium Ompud in comitem de Gerha (Gora?); sed cum nihil boni, multa tamen mala fecisset, abstulit ab eo eumdem comitatum, inferens ei poenam ut meruit. Postmodum ad preces fratrum eiusdem Dionisii palatini et Michaelis magistri recepit illum in gratiam suam et contulit ei comitatum Maris de Podogola (Podolja?). Sed ille non oblitus nequiciarum 24 villas ad idem castrum pertinentes personaliter combussit, ac duas ecclesias, putans pecuniam in ea invenire, destruxit. Ad hoc statuit dux, licet de eo sibi satisfacere potuisset, ipsum coram patre suo rege Andrea ac omnium jobagionum suorum judicio tradere. Quem pater suus et omnes fere barones regni reum proclamarunt et ad ammissionem omnium suarum possessionum condemnarunt. Ad multas tamen preces, maxime patris sui, pepercit illi dux et de possessionibus eius solummodo praedium Lipow (Lipovac), cum

idem Laurentius et pater ducis et alii instantes rogassent, accepit. Quod praedium Demetrio magistro alienatum fuit cum aggravatione patris eiusdem. Vendidit ergo illud dux pro mille marcis.

Wenzel: Cod. dipl. Arpad. I, p. 256.

CCXXIX. *A. 1228.* Bela rex junior confert Stephano episcopo zagrabiensi ad recompensationem ejusdem servitiorum villam Vertus cum suis cohabitatoribus a castro symegiensi exceptam, et fecit illum per comitem Iseph filium Joanis introduci. Datum per manus Mathiae praepositi zagrabiensis aulae cancellarii.

Ex archivo archiepiscopi zagrabiensis. Liber privileg. p. 39. Tkalčić: Mon. episc. zagr. p. 56 ad a. 1226.

CCXXX. **Jaderae,** *circa 1228.* G. archiepiscopus spalatensis promittit se firmiter stare ad omnia, quae inter eum et capitulum eius frater Gvarinus cum suis fratribus decreverit ordinandum. Libros autem, quos apud se habet, promittit firmiter, quod absque omni lite usque ad festum s. Martini ecclesiae restiturus sit, scilicet: . . epistolare, ordinarium sermocinale, institutiones et tapetem. Praesentibus procurantibus causam capituli Vita primicerio, Petro et Desa diaconibus, Thoma subdiacono testimonio Bartholi nonensis et Nicolai scardonensis, Nicolai et Jacomini fratrum minorum et abbatis Chranae, laicorum vero Grubae spalatensis et Cernae carl. civis jadrensis.

Ex archivo aulico viennensi. Act. spal. cap. Carrara: Archiv. capit. p. 11.

CCXXXI. **Perusii,** *20. Januarii 1229.* Gregorius IX papa concedit Ugrino archiepiscopo colociensi facultatem novam sedem episcopalem in monasterio Cuchet (Ku, Kow, Kö) statuendi authoritate apostolica.

Farlati: Illyr. sacr. T. VII., p. 544. Theiner: Mon. Hung. I, 88.

CCXXXII. **Arbi,** *3. Februarii 1229.* Temporibus Jacobi Teupolo ducis Veneciarum, et Jordani episcopi arbensis et Petri comitis, dictus episcopus scriptum recordationis fieri jubet de terris et vineis et aliis jurisdictionibus episcopatus arbensis et cum penitus ignorentur jura episcopatus et ecclesiae, fecit jurare tres clericos et tres laicos, quorum nomina sunt: Ursus quondam abbas s. Petri, Designa archipresbyter, Stephanus presbyter, Philippus filius quondam Fusci judex, Julianus atque Designa filius quondam Micali, ut secundum suum scire jura ei probarent et demonstrarent. Inprimis Designa archipresbyter juravit, quod locus Salbinus iuxta montem s. Damiani, cum loco Potueto et Pulveraria tota usque ad Lapisum, et vinea, quam tenet potestas Andreas prope fontem Bonifacii et totus mons de Sciro, et locellus Catilla et totum Pluginum usque ad Drinduli et campus de Pino et terra de Vallicella et terra de Pertamo et terra Sassi sint et extiterint ecclesiae s. Mariae. Item vinea, quam tenet Ugolus frater quondam Prodani episcopi de Lauro, ac quondam episcopus Andreas eam tenebat. Et vallis plana et vinea uxoris Lampridii qu. de Bagnolo et Gurgum quondam Catalella de Marano, et monticellus de Cupellago, quem tenet Marius Gissani.

Designa dixit, quod cum esset quartarius episcopi Prodani, vendidit terram, in qua presbyter Drasimerus habet vineam in Sabuno, vinea Marinae Gerdussae et vinea quondam Fanfognae et vineae Bivaldi, Petri Buzolae, Cipriani veglensis, Joannis Fligulini, Locavae, filiorum Maltravae, Nicolae Mignorelli, Joannis presbyteri de Bencina et Drasignae Stannae . . . . et vendidit locum,

quem tenet Ragaza cum episcopo Andrea et cum Brugnolo quondam quartario et vineae Madii Bertaldi et Calendae et pastinum orient et vinea Designae Vilzi et filiorum Lampridii Costizzae, quae omnes sunt in Galbano et fuerunt in terris ecclesiae s. Mariae.

Philippus judex juravit, se a patre suo audivisse, quod a via, qua venitur a monte s. Damiani usque ad viam publicam et eundo versus austrum usque ad vineam s. Petri et Cotopagnae, totum fuit de quarto et vinea Vezoli et vinea uxoris Lampridii et Gurgium Vazatrichi, quod tenet Vitus Zadolini, erant ecclesiae s. Mariae. Item Salinae in capite Comorcarii et molendinum prope monasterium s. Petri et terra in Marano. Testis Stephanus archidiaconus etc.

Farlati: Illyr. sacr. V. 246.

CCXXXIII. **Perusii,** *3. Martii 1229.* Gregorius IX papa scribit legato suo Egidio subdiacono et capellano, quomodo colocensis archiepiscopus in sua praesentia fecerit recitari, quod nobilis mulier .. soror regis Ungariae acquisiverit terram ulteriorem Sirmiam, ratione partis Ungariae quae citerior Sirmia nuncupatur, quae ad nutum dictae sororis regis regitur adeo, quod quidam de clericis archiepiscopo ipsi subjectis, per eam in maiori ecclesia, quam terrae illius homines episcopalem nominant, provisor sit deputatus ad tempus, donec de ipsa, quae Graecorum ritum tenet et nondum sedi apostolicae obediuit, ipsa sedes disponet. Quare archiepiscopus supplicavit, ut cum praefata ecclesia colocensis vicinior et conterminata esse noscatur, ipsam novo episcopatui, qui de licentia pontificis in citeriori Sirmia debet creari, per ipsum annectere dignaretur. Cum ad honorem apostolicae sedis pertineat, ut Sclavi et Graeci, qui terram illam inhabitant, ad latinorum ritum et obedientiam romanae ecclesiae, si fieri potest, convertantur; mandat legato, si in ecclesia illa sit episcopus et sub obedientia ecclesiae romanae esse voluerit, eum recipiat, si autem non sit episcopus, vel si noluerit obedire Romae, dicto novo episcopatui adjiciat ecclesias.

Theiner: Mon. Hung. I. p. 88. Farlati: op. cit. VII, 545.

CCXXXIV. **Venetiis,** *6. Martii 1229.* Jacobus Teupolo dux Venetiarum post suam electionem et introitum statuit, quod debeat habere qua dux annuatim 2800 denariorum venetorum quousque in ducatu steterit, et 350 romanatos de redditu comitatus Vegloe et pro regaliis eiusdem comitatus romanatos 60 eo tempore annuatim, quo continetur in promissionibus illis, quas Joannes, Vido et Henricus comites Veglae fecerunt praedecessori suo Henrico Dandulo — et habere debet inter caetera regalia tam Chersi et Auseri quam de comitatu Arbae, Ragusii et Sansegi.

Ljubić: Mon. Slav. mer. I, p. 46.

CCXXXV. **Jaderae,** *8. Augusti 1229.* Tempore Jacobi Theupuli ducis Venetiarum, Johannis archiepiscopi jadrensis, Marini Danduli comitis, Gaja abbatissa monasterii s. Nicholai una cum monialibus Marina, Dobrica, Dopsa, Stana, Dessa, Velcilla, Honorata, Procha, Duna, Fumia et Honorata affirmat, se accepisse a Jurcone pro libertate Milae disti monasterii formulae emptae pro perperis sex, uxoris vero eiusdem Jurconis perperos duodecim, nec sit illis licitum eandem pro servitio repetere. Praesentibus abbate s. Chrisogoni, presbitero Michaele s. Eliae, Desa presbitero dicti monasterii s. Nicolai, pres-

bitero Bartholomaeo, laicis Bubeo, Mendino, Draximir. Scripsit Filippus filius Jacobi Petri mortui, interfuit Rainerius, jadrensis notarius.

Ex mea collectione.

CCXXXVI. *Mense Septembris 1229.* Guncellus archiepiscopus commemorat qualiter sit processum in causa, quae inter templarios ex una parte et Robertum abbatem de Rogova ex parte altera levata fuit. Quoniam cum nuper in curia d. Colomani regis et Julae bani ejusdem multa controversia super quibusdam possessionibus ad Rogovam pertinentibus inter templarios et R. abbatem orta fuisset, pro bono pacis ambae partes, videlicet magister Ranardus argentarius et Johannes de . . . cum fratribus suis, et Stephanus comes Tragurii procurator ejusdem abbatis solemniter compositum scripserunt; nimirum: quod in festo nativitatis b. M. virginis magistro et fratribus domus militiae templi ex parte una et abbati et monachis s. Cosmae et Damiani in Dalmatia ex altera super quibusdam possessionibus de Rogova, pro quibus inter partes coram Jula bano totius Sclavoniae questio vertebatur, tandem magister domus templi stante pro parte sua ac Stephano de Breberio comiti, Tragurii procuratore stante pro abbate et monachis coram archiepiscopo spalatensi de forma pacis in hunc modum extitit ordinatum: quod dictus magister venerit ad partes maritimas in Vranam, convocatis praefato archiepiscopo nec non aliis tam spiritualibus et ecclesiasticis personis quam saecularibus bonis viris, quos partes voluerunt communiter evocare. Si de plano potuerit fieri compositio de sexaginta romanatis aureis, quos dictus comes S. pro liberatione bonorum monasterii ex parte bani confiscatorum eidem bano solvere promisit, dicti magister et fratres templarii sive partem sive totum cum ratione praevia abbati et monachis reddere teneantur. Quod si autem causa amicabiliter non potuerit terminari, electi sunt arbitri: dictus archiepiscopus, R. nonensis episcopus cum fratre monacho de Thopliza et alio fratre domus hospitalis, nec non duobus fratribus praedicatorum et duobus fratribus minoribus, a quorum judicio appelata ultro non permittitur; juraverunt namque ambae partes judicio arbitrorum penitus se subjicere velle; annotatur etiam, quod electus Stephanus comes nomine etiam fratris sui Gregorii comitis spalatensis et nomine fratrum et cognatorum suorum manu firmiter promisit, quod de possessionibus ad Albam maritimam desolatam spectantibus, quae civitas ad fratres templarios pertinere dignoscitur, in subsidium seu patrocinium abbatis et monachorum contra templarios non opponent. Templariis tamen non comparentibus ad iudicium, lata est sententia per arbitros in favorem monachorum.

Farlati: Illyr. sacr. T. III., p. 257.

VVXXXII. Cathari, *11. Octobris 1229.* Blasius episcopus catharensis cum Triphone archidiacono et reliquis clericis cum judicibus et nobilibus civitatis instituunt decretum, ut in antea nullus homo ex ciuitate praesumat credere aliquam causam abbati Matthaeo s. Georgii, nec ipsius monachis super causis s. Georgii. Nec ullus homo audeat emere terras aut vineas de s. Georgio ab illis, nec credere illis aliquam pecuniam super paramentis monasterii. Qui contra fecerit, perdat pretium illis datum et subiaceat poenae excommunicationis.

Farlati: Illyr. sacr. T. VI, p. 439.

CCXXXVIII. *A. 1229.* Andreas II rex donat servienti suo Michaeli filio Abrahe, qui a primis suae pueritiae temporibus tum in regno, tum extra

regnum et maxime in expeditione Rasciae, rege personaliter ibidem existente, indefesse perservissent, et totiens se suaque mortis exposuisset periculo, terram Chokol, vacantem incolis et a castro albensi exemptam.

Tkalčić: Mon. episc. zagr. I., p. 64.

CCXXXIX. **Spalati,** *1229.* Michael farensis episcopus, Treguanus episcopus traguriensis et Cataldus electus archidiaconus spalatensis cum Vita primicerio et cum toto capitulo, electi per Guncellum archiepiscopum spalatensem, ad consecrationem Nicolai electi scardonensis, consulunt ei et suggerunt modis omnibus, ipsum qua episcopum tertium, absque dubio procedere posse consecrationem. Et hoc fecerunt ex consensu omnium suffraganeorum, qui consultationi interesse non potuerant, propter Slavos totam Dalmatiam destruentes.

Farlati: Illyr. Sacr. T. III. p. 256.

CCXXXX. *A. 1229.* Andreas II rex accedente ad suam curiam et in conspectum suorum etiam jobagionum Stephano episcopo zagrabiensi, qui a rege postulavit, ut aut secundum instituta veteris testamenti totam suam dioecesim iustas decimas omnium frugum, aut secundum antiquam consvetudinem Ungariae singula pondera pro singulis capeciis persolvi faceret. Rex autem statuit, licet hoc episcopo grave videbatur, habito consilio jobagionum, ut iustas decimas omnium frugum in specie, aut pro duabus capeciis unum pondus persolvatur. Ita tamen, ut quicunque solvere noluerit, excommunicari possit. Per Bulchu gevriensem praepositum et aulae cancellarium; existentibus Stephano zagrabiensi episcopo, Ochuz curiali comite reginae etc.

Tkalčić: Mon. episc. zagr. I, p. 63.

CCXXXXI. *6. Decembris 1229.* Capitulum chasmensis ecclesiae commendat memoriae, quod comes Germanus a parte una, ab altera autem Paulus et Gregorius filii Ilij coram constituti, idem comes Germanus quandam terram in Kamacha (Kamarcha) prope ecclesiam b. Virginis iuxta aquam Kamarha, ad ipsum ex parte dicti Pauli pro 25 marcis titulo pignoris devolutam, quam Paulus in termino non redemerat, amore cognationis reliquit eidem Paulo, relaxatis quinque marcis; pro residuis 20 marcis iidem fratres Paulus et Gregorius confessi sunt terram ad quinque aratra cum sessione Ilija patris eorum in monte et fundo unius molendini pignori obligasse Dominico filio comitis Garmani.

Wenzel: Cod. dipl. arpad. VI, p. 479.

CCXXXXII. *A. 1229.* Colomanus Haliciae rex ac dux Slavoniae notificat, quod terram quandam exceptam de villa Thomae, ad quatuor aratra, quam Dominicus quondam comes filius Rugas, Don et Mathiae contulerat, ab eis non abstulerit verum cognita fidelitate eorum, eis possidendam et suis haeredibus contulit, assignatis metis per pristaldum Polen.

Wenzel: Cod. dipl. arpad. VI, p. 477.

CCXXXXIII. *Circa 1229.* Colomanus dux Croatiae et Dalmatiae mandat comiti et communitati spalatensis civitatis, ut cum omnibus suis navibus, tam parvis quam magnis, decenter apparati, dum nuntium ad eos miserit contra Domaldum inimicum regis in auxilium occurrant et de rebus eiusdem Domaldi nihil in suam custodiam recipere praesumant.

Ex archivo aulico vindobonnensi. Acta spal. XII/124. Carrara: Archiv. capit. di Spalato p. 73.

CCXXXXIV. *A. 1229.* Magnus iupanus (Rasciae) Stephanus cum suis filiis iurat comiti Ragusii Johanni Dandulo et toti communi ragusinae civitatis, quod eorum amicus cum suis filiis futurus sit donec ei recti fuerint. Si aliquis eorum inimicus ad eius terram fugerit et de illa ceperit eos molestare, dabit illum eis. Homines cum mercimoniis possunt venire sine ullo timore, quod est mercatorum consvetudo, dabunt ei. Et Slavus non apprehendet Raguseum sine iudicio. Si factum fuerit iniustum, inter civitatem ragusinam et terram eius positi erunt judices, ubi est consvetudo et judicabunt.

Ex archivo aulico vindobonensi. Ragusa rub. serb. 163/5.

CCXXXXV. *Circa 1230.(?)* Zellovellus gratia Venetiarum ducis comes ragusiensis, scribit nobili viro, eadem gratia spalatensi potestati Velciuno et traguriensi comiti et nobilibus eiusdem civitatis: cum Judas olim ragusiensis comes nec suis nec illorum civibus justitiam facere voluerit, et ideo dissensio et pignora inter eos et Raguseos de die in diem crescebant, nunc autem quia civitas ragasensis gratia dei de confinibus Venetiarum habetur, volunt ut mala omnia cessent et pax firma perduret.

In archivo aulico viennensi inter acta ragusina. Carrara: Archiv. capit. di Spalato p. 73.

CCXXXXVI. *9. Februarii 1230.* Farcasius praepositus quinqueecclesiensis et totum capitulum notificat, quod Abraam comes filius Marcelli, homo magistri File praepositi zagrabiensis et cancellarii Colomani regis, coram illis fuerit protestatus, quod terras ipsius Donat et Drauch, quas habuit iuxta Ruch (Rovišće?) emptitias et terram ex altera parte Ruch nominatam Cudumred, regi Colomanno, duci totius Sclavoniae in commutationem terrarum Pucruch ab eodem rege receptarum, predicto magistro File eo tenore remisisset, ut ipse comes Abraam praedictum magistrum File super terris iam praefatis, si aliquis eas impetere praesumeret, ab eius vexatione eximere et liberare teneatur.

N. R. A. Fasc. 1501. N. 8. ex actis archivi regni per banum Khuen-Hedervary deportatis.

CCXXXXVII. **Colocae,** *m. majo 1230.* Ugrinus archiepiscopus colocensis, cum inter Stephanum episcopum zagrabiensem et eius ecclesiae capitulum ex una parte, ex altera autem inter magistrum et fratres domus militiae templi per regnum Ungariae et Slavoniae super qnadam terra Rasecha coram Colomano rege (et duce) quaestio diutius verteretur, tandem amicabiliter ita composuit: Quod dicti magister et fratres totam illam terram, quam habent ultra Dravam versus Slavoniam, terrae dicti episcopi, quae Vasca dicitur, contiguam, quam Benedictus quondam banus dictae domui templi pro salute animae suae contulit, zagrabiensi ecclesiae dimiserint, tali conditione, quod dictus episcopus zagrabiensis et capitulum bona fide promiserint, quod super Rasecha permanente templariis nihil de caetero reclamabunt. Sub paena 200 marcarum illius partis, quae a composicione recederet.

Tkalčić: Mon. ep. zagrab. I. p. 65. Farlati: Illyr. sacr. T. V, p. 363.

CCXXXXVIII. **In Arascia,** *15. Juli 1230.* Radoslaus rex Serbiae et maritimi una cum fratribus suis Vla islavo et Urosio, attendentes servitia nobilium de Catharo, quae patri eorum Stephano primo coronato regi et avo eorum s. Simeoni Nemagnae praestiterunt et ipsis nunc praestant, confirmat eis privilegium regis Georgii de dato 15 Augusti a. 1215. super collatione terrae

Prevlacha cum concessione reaedificationis ecclesiae s. Archangeli et donatione locorum Lustiza et Pasiglav et cum tota planitie usque ad confinium de Gasral.
Rad. akad. jugosl. I, p. 130. Nani: De duobus nummis regis Rassiae, p. XLV.

CCXXXXIX. *A. 1230.* Nemilus vicebanus et comes zagrabiensis testatur, quod cum venisset ad eum jobagio Tersa cum litteris Colomani, ut praeceptum adimpleret, venit ad terram Zlatenich (Slatinić?) ad perambulandam eam. monachi autem prohibuerunt ei terram illam perambulare dicentes, quod esset data ecclesiae de Toplica per privilegium regis Andreae, quod etiam ostenderunt. Quo perlecto coram Martino corbaviensi episcopo et coram sex generationibus, invenit vicebanus dictam terram Terse in privilegio monachorum; Martinus tamen episcopus affirmavit, quod dicta terra esset castrensium. Habito consilio cum jobagionibus adiudicata est terra monachis. Ad hoc nominati sunt duo pristaldi, unus terrigena Yaresclav et alter Ungarus nomine Kesseu.

Tkalčić: Mon. episc. zagr. I, p. 68.

CCL. *A. 1230.* Capitulum ecclesine zagrabiensis notificat, quomodo Zibisclaus filius Cojan cum suo fratre Marco et cum parentibus suis agnovisset, quod terram Slatennic, ad monasterium de Toplica pertinentem, per aliquod tempus indebite occupasset. Impetente vero ipsum abbate, recognoscentes praefati terram non sui juris esse, coram capitulo dicto abbati resignassent. Metae terrae sunt: prima ubi Dramonin cadit in Glinam, inde descendit ad caput rivuli et vadit ad fossas Crenichischa, deinde ad rivulum Vulchi, inde supra domum Torse ad locum Caliche, inde ad locum Zlobinocancep, inde per viam in monte, quae vadit a Bayne a Bachuse, inde per eandem viam ad locum Prohod, inde supra magnam vineam ecclesiae toplicensis ad montem Vruit, inde ad arborem clenik, ubi terminatur. Existentibus: Andrea rege Belae filio eius regnum Hungariae gubernante, Colomanno totius Sclavoniae ducatum tenente, Stephano secundo episcopo zagrabiensi, Mathia praeposito, Pugrino cantore, Gabriele custode, Simeone decano et caeteris.

Tkalčić: Mon. ep. zagr. I, p. 66.

CCLI. *Mense Maio aut Junio 1231.* Colomanus Ruthenorum rex et Slavoniae dux considerans fratrum militiae templi religiosam devotionem et assiduos labores quos ab hostibus crucis Christi incessanter perferunt, dignum duxit omnes templarios, qui infra ducatum Slavoniae sunt, et omnes eorum terminos tam in Dalmatia quam in Croatia et omnia eorum bona mobilia et immobilia contra quemlibet hominem protegere. Concedens illis insignia privilegia et libertates.

Theiner: Mon. Hung. vetera I, p. 97. Ex confirmatoriis litteris Gregorii IX papae.

CCLII. Reate, *8. Julii 1231.* Gregorius IX papa ad petitionem fratrum militiae templi confirmat compositionem inter eos ex una parte et Colomanum Ruthenorum regem ex altera super quibusdam villis, domibus, possessionibus, animalibus et rebus aliis, quibus illi ab ipso causabantur, factam amicabiliter eodem anno 1231 In productis Colomanni regis et Slavoniae ducis litteris commemorat idem, quod considerans fratrum militiae templi religiosam devo-

tionem et assiduos labores, necessarium duxerit omnes templarios, qui infra ducatum suum Slavoniae sunt et terminos eorum tam in Dalmatia quam in Croatia et omnia eorundem bona mobilia et immobilia contra quemlibet hominem ubique protegere, ut regali gratia securi tranquilla pace Christo deserviant. Constituit itaque, ut nullus dux, nullus banus, nullus comes vel baiulus nec aliquis alius in ducatu Slavoniae, descensum, vel tributum, collectam, vel liberos denarios sive marturinas, vel denarios ponderis, vel hominum computum vel exactionem aliquam, a fratribus vel eius jobagionibus praesumat exigere. Confirmat illis omnes collationes praedecessorum suorum regum sive ducum Slavoniae. Insuper cum iidem fratres litteras apostolicas ad V. archiepiscopum colocenses, Bartholomaeum quinqueecclesiensem et S(tephanum) zagrabiensem episcopos obtinuissent, qui eum ad ablatas possessiones restituendas coercere debuissent, ille pacem litibus praeponens, eis omnia ablata in integrum restitui decrevit. Datum per manus Farcasii agriensis praepositi et aulae suae cancellarii.

Theiner: Mon. hist. Hung. vet. T. I. p. 97.

CCLIII. **Ragusii,** *15. Novembris 1231.* In ordinata curia, cum sonitu campanae, in praesentia d. Joannis Danduli militis Ragusii comitis, et coram subscriptis testibus comes Helias filius Grubessae, quondam comitis, concordavit cum communi Ragusii de omnibus suis causis et suorum hominum, quas tulerunt in Corcira. Testes sunt: comes Draganus de Almisso, Borco judex de Clissa, Joannes Gundulae, Gervasius Marini, Andreas Dabranae et Babona Petri, jurati judices et Petrus Ballislavae et Damianus Bocinolli et Thomas Pezane, consiliarii et Petrus Zicla, et presbiter paschalis juratus notarius qua scriptor.

Ex archivo aulico vienensi. Acta ragusana nr. 962. Ljubić: Mon Slavor. merid. I, 46.

CCLIV. **Spalati,** *15 Octobris 1231. (?)* Temporibus Guncelli archiepiscopi spalatensis, Gregorii (de Briberio) comitis, Stephani curiae vicarii, ... inna relicta Gaudii concessit filiae suae Chatenae monachae tenere burnum in vita sua, post mortem autem eius vadit in proprietatem ambarum sororum eius, Marae et Slavae. Praesentes: praesbiter Ivan, Jurra, Mathias et alii. Scripsit notarius comitis Choas (?).

Ex archivo monialium s. Mariae Jaderae.

CCLV. *A 1231.* Colomanus rex et dux totius Sclavoniae concedit hospitibus juxta castrum Volkow, Teutonicis videlicet Saxonibus, Hungaris et Sclavis, talem libertatem, ut omnem causam, praeter effusionem sanguinis, major villae eorum, quem ipsimet exposuerint, iudicare teneatur, effusionem autem sanguinis cum janitore castri possit judicare. Porro, quod de qualibet porta dimidium fertonem dare teneantur. Item si quis sine haeredibus decedere contigerit, pecuniam suam cuicumque vellet possit disponere Item, quod nullus absque serie judicii de villa eorum ligatum aut vinctum possit quempiam extrahere; item contulit illis rex terram T. et libertatem piscandi in Danubio et fluvio Walkow, conceditque jus liberae emigrationis. Praesentibus jobagionibus: Jula bano, filioque ejus altero Jula, magistro tavernicorum suorum, Nicolao de Zala, Opoi de Simig, Petro de Walkow, Georgio de Barana, comitatus tenentibus. Per manus magistri File notarii.

Fejer: III, 237.

CCLVI. *A. 1231.* Bela rex (junior) primogenitus regis, cum per divinae dispositionis gratiam voluntate et auctoritate patris et maturo principum suorum consilio praesente suo Colomano rege et duce totius Slavoniae causam perpetuitatum discuteret, in detrimentum regiae coronae donationes terrarum factas revocans, Thomas quondam banus, Macharei comitis filius, super haereditatibus, pascuis et terris titulo emptionis, possessionis privilegia ei exhibuit, in quibus continebantur merita sua et fidelitatis obsequia, vulnerum in hostili conflicto receptorum, sanguinis effusio etc. Rex ergo communicato fratris sui et principum terrae consilo, omnia eius instrumenta et possessiones confirmat. Datum per manus Mathiae praepositi zagrabiensis aulae cancellarii.

Wenzel: Cod. dipl. Arpadianus. T. XI, p. 234.

CCLVII. *A. 1231.* Andreas II rex considerans indeciduum et indesinens meritorum obsequium, quod Thomas comes filius Macharei comitis a primaevis iuventutis suae temporibus semper exhibuit, et maxime propter eximia opera, quibus semper claruit et cum inter eum et Hemericum regem multiplices adversitatum fluctuationes emergerent, nec carceris erumnas pro eodem Andrea sustinere expavit, nec minas, nec vulnera, nec aliquod genus mortis, aut laborem et viarum tedia trepidavit, et demum cum rex ultra mare in subsidium sanctae terrae profectus fuisset et postea de ultramarinis partibus domum reversus, quam plurimis regnum hostiliter affligentibus Thomam comitem in solita fidelitate constanter perseverasse invenit. Propter quod confert ei primo terram Souncha in bachiensi comitatu, quae fuit terra Vros sine haerede defuncti, item terram et piscinam Sowala in comitatu volcoyensi, iuxta Danubium; item terram cum silva, quae fuit piscatorum de Zagrabia, cujus meta incipit in Odra, ubi cadit Rybnicha in Odram et venit ad Timenera Mlaca, dein in Zavam et descendit inferius, ubi exit de Zawa Netusla Mlaca et vadit in Chyrnich et ubi exit Golina Mlaca et ad Caminam, ubi eadem Mlaca cadit in Zavam et super Zavam ubi exit Mortincastrug et ad Ruscam et ubi Rusca venit in Odram. Haec sunt nomina camporum: Pola, Durnye, Lysnic, Ruffa, Pala, Polana, Crisna. Rex quoque facit per Petcu de villa Barasuha omnes possessiones Thomae comitis et fratrum et consangvineorum circumscribere. Et est in Syrma terra Solt, ubi stetit ecclesia s. Laurentii, alias tres partes donarunt fratres Nicolaus Stephanus et Egidius monasteriis s. Spiritus et s. Crucis. (Thomas nominatur in textu et banus.) Ultra vero Dravam in loco Monislov Thomas comes habet quartam partem, cujus prima meta est a confinio montis Garig, qui vocatur Rusych et vadit usque ad locum Chasma Berke iuxta domum Dragos, et per quandam viam ad fluvium Lakauch, super quem sedet Didislav et per viam in fine Las ad Chasma usque ad Johannem Scelpe; item terra Thola, cuius meta est iuxta Chasmam locus Protisca subtus Dragos fenery et inde usque ad caput Zidriach, ad locum Galgeia et ad locum Cheret, et in domum Cresse, item ad unam Mlacam, quae intrat in Golgovam. Porro praedium Cheresnew, quod vocatur Vni; item quarta pars in Nuach, quae est iuxta Dravam et villam Michaelis et villam Scelku. Aliam partem habet Johannes filius sororis Thomae Cheva, qui vendidit villam Dragun et Gongay comiti Thomae. Tertia soror est Jecha. Occurunt in metis villa Veretne, terra Lakavcy, praedium Bosol iuxta aquam Olma, villa Nigosloy et

Blasey, fluvius Zogovca, villa Pelesev et Varatie, vicus Mort et vallis Slatinik et portus Nuach et terra episcopi zagrabiensis.

Wenzel: Cod. dipl. Arpad. T. XI, p. 218.

CCLVIII. **Ragusii,** *13. Januarii et* **Venetiis,** *mense Maio 1232.* Cum Binzola Bobatiae et Gervasius Naimerii, viri nobiles et nuntii civitatis Ragusii ad praesentiam ducis Jacobi Teupoli venissent, petentes concordiam et reconciliationem et ostendentes commissionem quam habuerunt super hoc de dato 13 januarii a. c. quam illis dederant jurati judices civitatis ragusinae: Joannes Gundula, Gervasius Marini, Andreas Dabranae, Mathaeus Bobatiae, Bubanna Petri et consiliarii Damianus Bocinoli, Balatia Gervasii, Petrus Balislavae, Thomas Pezzanae, Joannes Lampri et totus populus ragusinus, dux et commune Venetiarum assenserunt in concordiam et pactum ad tres annos et tantum plus quantum dux voluerit. Inprimis subdunt se Ragusini veneto dominio et petierunt, ut possint eligere comitem de Venetis, Ragusani eligent semper et archiepiscopum ex Venetis, parati sunt etiam cum assensu sedis apostolicae confirmationem expetere a patriarcha gradensi, archiepiscopus jurabit fidelitatem dominio veneto, clerus ter in anno duci laudes cantabit. Omnes homines a tredecim annis et supra jurabunt etiam fidelitatem duci et comiti per Venetos posito. Dux habebit liberum in Ragusa descensum et hospitium. Exercitum usque Durachium et infra usque Brundusium et infra augent Ragusini secundum numerum virorum suorum. Si Veneti facient exercitum cum 30 lignis armatis, Ragusini facient tricesimam partem. Daciam de navibus extraneorum tollent in Ragusio eandem, quam et Veneti in Venetia, amicos et inimicos habebunt communes. Si Venetia miserit contra Caciclios et Dalmesanios (Almissanos), galleas, Ragusini debent mittere lignum cum 50 hominibus decenter armatis. Pro regaliis dabunt duci omni anno in festo oo. sanctorum yperperos 12, et communi Venetiarum yperperos aureos 100 et comiti yperperos 400. Obsides dabunt 12 de 12 nobilibus parentatibus, e quibus morabuntur Venetiis semper 6 cum cambio omni medio anno. Si aliquis moreretur aut fugerit dabunt alium in loco ejus. De mercibus romanis apportatis Venetias dabunt Ragusini quinque pro centenario. De mercibus ultramarinis et terris Egipti, Tonissi et Barbariae dabunt quintum, de mercibus Sclavoniae in Ve neciis nihil solvere debent. Tantum cum quatvor navigialis debent Ragusini venire per annum et si aliter venerint, solvent quintum de omnibus mercibus Romaniae. Tempore guerrae et pacis licitum est Ragusinis ire ad mercandum a Culfo Coranti infra. In aliis partibus vetitis non audent ire, nisi secundum quod fecerint Veneti. Venetiis non audent facere mercatum cum foristeriis.

Ljubić: Mon. Slav. mer. I, p. 46. In variis exemplaribus varie. Suspectum.

CCLIX. **Reate,** *20. Martii 1232.* Gregorius IX papa in litteris ad Ugrinum archiepiscopum colocensem datis miratur non modicum, quod cum ex monasterio de Cuchet suae dioecesis ecclesiam erexerit cathedralem, episcopum ad titulum eiusdem ecclesiae in episcopum (Innocentium) consecrando archidiaconus sirmiensis (Oliverius) in tantam proruperit temeritatis audaciam, ut in eundem episcopum et ecclesiam suam iurisdictionem exercere praesumat. Cum igitur idem episcopus supplicaverit, ut super hoc sibi providere dignaretur, mandat archiepiscopo, quatenus praefato archidiacono, ne in eum et ecclesiam iuris-

dictionem aliquam exercere praesumat, ex parte rom. pontificis districte studeat inhibere.

Farlati: Illyr. sacr. T. VII. p. 548. Theiner: Mon. vet. Hung. I, p. 103.

CCLX. **Jaderae,** *14. Aprilis 1232.* Temporibus ducis Venetiarum Joannis Theupolo, archiepiscopi jadrensis Johannis et comitis ... Petrus de sancto Georgio, habens commissionem a Bonsegno percipiendi ab Andrea de Petrizo quandam pecuniariam summam pro eodem Bonsegno, aut cartam securitatis, fatetur, quod acceperit a dicto Andrea libras denariorum veneticorum quadraginta, unam minus, denarios decem et octo, et confirmat hoc cum carta securitatis. Praesentibus testibus Michaele Gastaldo et Negoy proprio nepote, Dumnus Martini examinator subscribit, Rainerius jadrensis notarius cartam scribit et signo consveto roborat.

Ex mea collectione.

CCLXI. **Tragurii** *20. Aprilis 1232.* Tempore Treguani episcopi, Stephani comitis, Casotto et Luca Theodosii judicibus, Stana uxor Petrissae cum filiis suis profitetur, se percepisse a domino episcopo 20 perperos pro domo, quae fuit viri sui. Sita est domus iuxta illam, quam Venna obtulit beato Laurentio. Testes: Urso archidiaconus, Innocentius presbyter, Theodorus Rugia et Elias filius Mathaei, Joannes juratus notarius traguriensis et canonicus s. Laurentii.

Farlati: Illyr. sacr. IV, 338.

CCLXII. **Quinqueecclesiis,** *mense Aprili 1232.* Garinus praepositus et totum capitulum quinqueecclesiense notificat, quod Ivanka filius Abraham de genere Sudan ex una parte, et Mortun et Wolko filius Gordassa, Christofol filius Kyris et Laurycz fiiius Mycola ex altera confessi sint, quod quatvor postremi iam dicti sub testimonio et voluntate colocensis archiepiscopi terram Bedech et Terpycz, quae ad 30 aratra protenditur, Ivanka filio Abraham pro 50 marcis vendiderint. Meta incipit in Zelemen et subtus est puteus, qui vocatur Kenez kuta et inde iuxta terram Drusko ad locum, ubi rivulus Papugh cadit in Cirkonik a parte orientis sub Fenes berek et pervenit ad rivulum, qui cadit in Cirkonik et ibi terra Drusko finitur et commetatur Abraham jobagionis castri. — Per varias metas pervenit in occidente ad Pales potoka, venit ad siccam vallem et in magno spatio ad Zelemen et iterum in magno spatio cadit in magnum potok et in Pukur et iuxta montem Suoysam in aquilone ad magnum Zelemen, ubi commetatur terrae magistri Julae et ad primam metam. Subscripti: Georgius cantor, Lyka custos, Pethe decanus et Thomas lector quinqueecclesiensis.

Wenzel: Cod. dipl. Arpad. VI, p. 512.

CCLXIII. **Laterani,** *30. Maii 1232.* Gregorius IX papa mandat Jacobo prenestino electo, apostolicae sedis legato, ut episcopum de Bosna, qui, prout ex processu inquisitionis eiusdem legati didicit, legem Christi damnabiliter praevaricavit, a regimine ecclesiae amoveat, et tam in eadem ecclesia quam in locis aliis bosnensis dioecesis, quae ut dicitur non modicum est diffusa, duos vel tres aut quatuor, prout viderit expediens, doctos in lege domini, studeat in episcopos ordinare, eidem iniungendo, ut cum habitatores illius terrae dicantur in facultatibus tenues et in malititia locupletes, qui pro magna parte sunt infecti haeretica pravitate, eos ab errore exemplo boni operis et documento sermonis revocet.

Theiner: Mon. Hung. I, p. 113.

CCLXIV. **Spoleti,** *5. Junii 1232.* Gregorius IX papa scribit archiepiscopo colocensi, episcopo zagrabiensi et praeposito s. Laurentii colocensis dioecesis: Cum graves et enormes episcopi de Bosna excessus et maculas non potuisset obaudire; idem enim, utpote litteralis expers scientiae ac haereticorum publicus defensator, per quemdam haereticum simonie vitio in episcopum procuravit assummi, item nullum in ecclesia sua celebrat divinum officium, nec ministrat ecclesiasticum sacramentum, adeoque factus esse dicitur ecclesiasticis officiis alienus, quod baptismi ferme penitus sit ignarus, et sicut asseritur in quadam villa moretur et fratrem suum carnalem manifestum haeresiarcam in suo ore foveat et defendat. Idcirco mandat, ut super hanc rem inquirant, et veritatem diligenter referat.

Wenzel: Cod. dipl. Arpad. I, p. 298.

CCLXV. *A. 1232.* Jula banus totius Slavoniae, comes curiae regiae, declarat, quod cum coram eo inter comites Marcellum et Abraham de Pukur et totam cognationem eorum, ex una parte, et inter Dursan, comitem Martinum, Devcher et Wlchie, filios Radovan, ac comitem Hodos et eorum cognationem ex altera parte, causa super terra Topolovec in Pukur habita, fuisset ventilata, cum consensu eiusdem bani ad pacem pervenerunt tali conditione: Quod si altera pars iterato litem moveret, 200 penzas aliae parti persolveret, terram autem comiti Dursan et fratribus suis in pace dimiserunt possidendam. Meta terrae incipit in monticulo Babina Gorycha, inde versus meridiem transeundo viam descendit ad silvam Raven, inde ad aquam Pukur, inde per cursum ipsius ad aquam Mlakam et iterum in Pukur et per eius meatum in commetatione terrae Toide et Retzlan venit, ubi fluvius Zdenichnik cadit in Pukur. Tendit contra Zdenichnik et venit in bono spatio ubi fluvius Rakovez cadit in ipsum, inde in caput eiusdem ad metam terream in magna silva Raven et per multas metas arboreas ad siccam Mechenicam ad fluvium Gradinovecz et per campum in quandam vallem ad fluvim Bucovecz, per cuius decursum intrat in aquam Mechenicza et eundo superius venit ubi fluvius Dobovecz cadit in ipsam aquam et sursum usque ad vadum Rigi brod, inde per viam in oriente supra montem in bono spatio venit ad fluvium Radmis et transiens eum venit per viam ad vallem et tendit ad caput alterius vallis Clopetnik et per viam magnam ad priorem metam. Pristaldus bani Daniel, pristaldus nobilium Cacanus comes terrigena de Cus.

Wenzel: Cod. dipl. Arpad VI, p. 507.

CCLXVI. **Reate,** *23. Julii 1232.* Gregorius IX papa abbatibus de Bochon et de Tichon et archidiaconis de Roba vesprimiensis et jauriensis dioecesis scribit, quod tempore Innocentii III papae praedecessoris sui abbas s. Martini de Pannonia pro se ac suo coventu petierit ab episcopo et canonicis zagrabiensis ecclesiae, quorum procurator ad hoc in judicio comparebat, decimas omnium frugum et aliarum rerum partis comitatus simigiensis, quae est ultra Dravam, nec non et capellarum s. Barnabae, s. Crucis et s. Trinitatis existentium in vesprimiensi dioecesi citra Dravam, producens privilegium s. Stephani regis et confirmationes Alexandri, Urbani et Clementis pontificum. Procurator partis adversae respondit in contrarium. Post longi temporis tractum, post diversa rescripta a pontificibus obtenta, tandem ad apostolicae sedis examen deventum est, cui finalem sententiam dare non potuit eo, quod litis

contestationem legitimam acta judicii non haberent Tandem partes concordi tractatu inter se habito ad compositionem pervenerunt: Abbas videlicet pro se et monasterio suo decimas et omnia alia, quae comprehendere poterat eius petitio, ultra fluvium Dravam, infra zagrabiensem dioecesim versus Slavoniam episcopo et ecclesiae zagrabiensi ex toto pacifice dimisit. Episcopus vero pro se et sua ecclesia decimas quatuor capellarum scilicet s. Mariae, s. Trinitatis, s. Barnabae et s. Crucis versus Hungariam et quidquid juris in iis capellis habebat abbati et monasterio praedicto dimisit pacifice et quiete. Caeterum pro quibusdam fructibus et expensis 500 marcas argenti ad pondus Hungariae bonorum et electorum frisaticorum vendentium et ementium abbati se promisit episcopus soluturum.

Mikotsy: Hist. banorum. Farlatti: Illyr. sacr. T. V, p. 366. Theiner: Mon. Hung. I, p. 105. Tkalčić: Mon. episc. zagr. I, 73.

CCLXVII. **Anagniae,** *22. Augusti 1232.* Gregorius IX papa inclinatus precibus nobilis mulieris Helenae uxoris Julae bani indulget illi, ut cum generale interdictum terrae fuerit, liceat ei audire divina in ecclesiis, monasteriis seu capellis, quibus est eo tempore ex pontificum permissione concessum divina officia celebrare, dummodo causam non dederit interdicto.

Fejer: Codex dipl. Hung. III, vol. II, p. 303. Theiner: Mon. Hung. I, 106.

CCLXVIII. *Circa 1232.* Gregorius spalatensis et sibenicensis comes cum judicibus et universo populo, scribit Joanni Dandulo comiti et communi ragusinae civitatis, cum inter eos antiqua amicitia et societas stabilita sit, oportet etiam ut inter eos justitia fiat, ut dum fuerunt in guerra cum suo communi inimico comite Petro, dederunt omnes eorum res de illius insulis et eius districtibus ragusinis, et restituerunt omues res ragusinas, sed ragusini non ita fecerunt, nec restituerunt, quae ab illis ablata fuerunt, idcirco miserunt Ragusium Johannem judicem cum domino Cazetta, cui sunt res ablatae et rogant ut eas restituant. Gaudent, si resistere poterint inimico regi, qui et illis insidiatur.

Ex archivo aulico viennensi acta ragusana. Ljubić: Mon. Slav. I, p. 55.

CCLXIX. *A. 1232.* Colomanus rex Ruthenorum et dux totius Sclavoniae ad petitionem Dragani et filii eius Draguech adolescentis jobagionibus castri sui de Roicha (Rovišće), qui magnum illi servitium cum effusione sanguinis tempore illo, dum frater eius Andreas dux a quibusdam vesano ductus consilio, in regnum eius Sclavoniae violenter irruisset, praebuerunt, donat terram quamdam Konzka vocatam in comitatu de Roicha consilio omnium jobagionum, praesertim Julae bani, Julae magistri tavernicorum, Demetrii magistri dapiferorum, Nicolai comitls de Zala, Opoy comitis de Symigio, Petri comitis de Wlkow, Georgii comitis de Barana, per cancellarium Farcassium praepositum agriensiem (sic).

Krčelić: Not. Prael. p. 497. Historia Illyrici Msc.

CCLXX. **In ponte Kehid,** *1232.* Universi servientes regis citra et ultra Zalam constituti notificant, quod dum in partibus suis multa mala, iniuriae, damna et gravamina perpetrabantur et multi potentiores opprimebantur, qui ius suum prosequi non poterant propter distanciam judicum et multa alia impedimenta, petierint a rege licentiam judicandi, quorum preces rex ex-

audivit Obtenta licentia dum inter se discutere malefacta cepissent, Bartholomaeus episcopus vesprimiensis, Ochuz banum, qui unus erat ex eis, traxit in causam coram eis, quia quamdam terram ecclesiae vesprimiensis nomine Wesmech a prima fundatrice ecclesiae suae regina Gysla donatam, quae est inter Dravam et Muram citra portum Worosd, iniuste occupasset et detineret. Ochuz autem banus respondit, quod eadem terra esset sua haereditaria. Evocatus banus ad praestandam comprobationem, ad iudicium non comparuit nec testes produxit, episcopus autem produxit testes pro parte sua, inter quos fuerunt: capitulum zagrabiense, Buzad banus et Michael frater eius Wulchuk, Marcus de genere Gordon, Georgius filius comitis Lucae, Jacobus major exercitus zaladiensis etc. Cum autem ipsi judices misissent pristaldum Ondornuch de Opath et duos socios suos ad introductionem episcopi in possessionem, ipsi manu violentia per Ochuz banum prohibiti sunt. Et sic banus in nullo penitus sententiam judicum observavit contra suum juramentum.

Wensel: *Cod. dipl. Arpad XI, p. 249. Fejer*: *C. d. III, vol. II, p. 315.*

CCLXXI. *A. 1232.* Stephanus II episcopus zagrabiensis licet inter silvestres et indomitas gentes positus, in primo introitu suo, quaedam bonae spei principia incipiens inchoare, nolens terrori supradicti populi cedere, »quos licet per multos labores Christi fides iam suscepit diligendos«, construxit ecclesiam s. Spiritus in nova Chasma, in villa per eum congregata, ubi creavit et stabilivit praeposituram et capitulum ex duodecim canonicis. Pro sustentatione praeposituræ annectit ei archidiaconatum de Gesse cum quarta omnium proventuum,* item praedium Byenig cum omnibus suis redditibus, capitulo autem confert terram de veteri Chasma cum omnibus redditibus, pertinenciis et marturinis. Hujus metae sunt: a ponte super fluvium Morovcha per viam ad s. Elisabet, inde per eundem fluvium et rivulum Pothoc inter dumos avellanorum versus occidentem ad fluvium Ravenn, inde versus ecclesiam s. Crucis inferius ad Pothoc, qui dicitur Botha potocha, deinde per fluvios Scelna et Morovcha iterum ad pontem jam dictum. Praeterea donat terram Radicha de s. Martino pro concambio terrae de Kasna, cujus metae vadunt per pontem super Dobnichizam per magnam viam, quae ducit in Garig, usque terram Dursan, inde versus novam Chasmam et versus septentrionem cadit in fluvium Raquitnicam parvam, ad quemdam fluvium, qui cadit in Dobnichizam ad dictam partem. Confert etiam immunitates populo capituli. Liberat eum ab exactione et descensu suo et banorum* et omnium aliorum. Tribuit capitulo omnes decimas, omnia judicia spiritualia, item omnes decimas de Monoslov simul cum tributo, qui pohisna dicitur, decimas de Sabnicha; item tres vineas: Jalsova, Dobnicha et terciam super veteri Chasma; item quamdam clausuram piscium in Chasma, quae Scelep dicitur; item molendinum in Grabronca juxta magnam viam, praeterea quaedam mancipia una cum suis haeredibus et successoribus et quidem Dragilo, Malca, Stanka, Precana, Cakan, Cacumera, Danco, Quoislav, Brathovan, Stoislav, Stoidrag, Banko, Dragona, Zoimera, Cupivoy, Pervech, Lubna, Goden, Godislav, Pethco, Gudislava, Pethna, Dominco, Stanislava, Curisa, Demenca, Stanko, Deslov, Dreghna, Svethina, Dragonica, Suoyha: item confert pulsatores, quorum nomina: Rufus et filius eius Stojan, Pelesch et filius Halaputa, Wlchina, Cerne et frater eius Seinarc; item

duas capellas s. Joannis Batt et s. Martini, praeterea ecclesiam s. Crucis de Kyriz confert cantoriae.

Ex archivo archiepiscopatus zagrabiensis inter fundationalia et archiv. capit. časm. Transumptum de a. 1544. Fasc. I, nr. 1. Tkalčić: Mon. episc zagr. I, 68.

CCLXXII. **Jaderae,** *1. Decembris 1232.* Temporibus Jacobi Theupoli ducis Venetiarum, Joannis archiepiscopi jadrensis, Joannis Michaelis comitis jadrensis, pertractata est in curia comitis civitatis, praesentibus judicibus Bogdano de Zloradi, Georgio fratre Jurislavi, et aliis nobilibus causa inter Duimum de Ragia et Pellegrinum de Valle super facto cuiusdam muri sedilis positi inter casamatum dicti Duimi et Pellegrini, quem mediante sententia pro comuni ambarum partium declararunt communiter reparare et sustentare velle Subscripti cum signo crucis Joannes Michael dei gratia comes jadrensis et Gregorius judex, Rainerius jadrensis notarius scripsit.

In mea collectione.

CCLXXIII. **Venetiis,** *mense Decembri 1232.* Johannes, Gvido et Henricus comites veglenses, consanguinitatis vinculo connexi, citati per ducem Veneciarum et eius consilium, et coram eis personaliter astantes ad componendas inter se discordias et litigia, convenerunt in hoc pacto: I. quod regimen totius comitatus Veglae taliter regatur per eos, quod unus eorum regat civitatem a kalendis mensis Januarii proxime venturi usque ad festum ss. apostolorum Petri et Pauli primo venturum, et alius castellum Muscum, Dobregna, Verbenicum et Besca, tertius autem insulam Parviki, et qui rexerit eandem insulam regat et civitatem. II. Hoc tenentur observare usque ad sex annos. III. Si aliquis eorum absens fuerit, vel aegritudine aut aliquo negotio praepeditus, liceat ei vel eis vicem suam committere uxori, sorori, filio vel filiis, filiae vel filiabus, fratri, nepoti, genero, sive consanguineo germano. IV. Quilibet in regimine tenetur facere justicias et rationes de suis hominibus terrae secundum consvetudinem ejusdem, exceptis hominibus propriae familiae et iis qui aluntur eorum pane et vino Hi debent judicari per tres homines ad hoc ordinatos per eos, quorum unum quilibet per se eligere debet, sententia autem secundum consvetudinem terrae enuntiabitur per comitem. V. Electione omnes debent fieri justae VI Redditus et proventus comitatus communiter sine fraude inter eos dividetur. VII. Inter duos litigantes habet tercius jus judicandi usque ad 50 Bizantios valoris; quod fuerit supra, liceat appellare ad curiam ducis. VIII. Remittunt sibi omnes offensas et injurias factas vicissim et omnibus hominibus ejusdem terrae, salvis sententiis quondam latis. IX. Si vero aliqua quaestio inter eos orta fuerit, tam in faciendo pacem vel guerram, quam in faciendis bannis supra terra alterius, et in mutandis rebus ipsius terrae, illam sententiam, quam Martinucius frater comitis Johannis tulerit supra praemissis, firmam et ratam habebunt. Si autem ille nolluerit aut praepeditus esset, alium eligere infra unum mensem debent. Ad haec omnia juraverunt sub poena 1000 librarum veneticorum. Subscripti testes venetici.

Ljubić: Mon. Slav. merid. I, p. 49.

STARINE

NA SVIET IZDAJE

JUGOSLAVENSKA AKADEMIJA ZNANOSTI
I UMJETNOSTI.

KNJIGA XXII.

U ZAGREBU 1890.

U AKADEMIČKOJ KNJIŽARI L. HARTMANA (KUGLI I DEUTSCH) NA PRODAJU.

Dionička tiskara u Zagrebu.

SADRŽAJ.

Chronicon observantis provinciae Bosnae Argentinae ordinis s. Francisci Seraphici.

SASTAVIO O. E. FERMENDŽIN.

Predano u sjednici filologičko-historičkoga razreda dne 17. travnja 1888. god.

Ovaj Ljetopis redne države Bosanske reda sv. Franje (od godine 1339—1735) sastavljen je iz raznih spomenika do sada većom stranom ne tiskanih. Ti spomenici su ili kronike ili pako druge manje isprave, razprave i bilježke, koje eto nabrajam:

1. *Ljetopis Gyöngyöški* „Cronica seu origo fratrum minorum de observantia Bozne et Hungarie Christo Jesu militantium". Počima doduše godinom 1313. te se bavi jedino opisivanjem zgoda zbivših se u Francezkoj i drugdje, a o Bosni neima ni riečice sve do god. 1339.; završuje pako viešću o Luterovoj smrti († 1546), te se iz toga i drugih podataka pravom izvadja, da je oko godine 1547. dovršena.

Spisatelj, komu imena neznamo, bi franjevac redne države presvetoga Spasitelja, koja u predtursko doba posjedova jedno trinaest samostana po Slavoniji i Hrvatskoj.[1] Bijaše inače muž bistre glave, poduzetna duha i hrabra srca. Godine 1500 vidimo ga, gdje uz svoga provincijala neumorno radi oko rješavanja zakučastih pitanja svoga reda, koja zanimahu i isti sabor na Rakošu.[2] God. 1523—5. nalazimo ga u Sriemu kod Slankamena u vojsci Tomorijevoj.[3]

---

[1] Registar tih samostana je u jednom rukopisu iz 16. stoljeća knjižnice biskupijske u erdeljskom Beogradu pod br. 133. Samostani su ovi: „Vijlak, Atya (Opatovac), Pereczke (Berak), Diako, Alsany, Atyna, Polyancz, (Poljanska u Požeškom polju), Zent-Laszlo, Varallia, Petrocz, Remetincz, Ivancz, Gyergi (Sveti Gjuragj).

[2] „In cuius legatione in hac parte fatigatus ego laboravi non modicum. (Chronicon Gyöngyösiense). Radilo se je o ujedinjenju franjevaca observanta sa konventuali (Minoriti).

[3] „Egregius Paulus de Thomor . . . . in inferioribus partibus Hungarie . . . . . . habitum religionis semper tulit . . . . . . et ita humiliter vixit, ut si vidisses, miratus valde fuisses; cuius testis ego ipse sum, qui cum sua paternitate in confinibus dictis socius existens quasi per annum et medium steti. (Ibid.) Tomori pošao je u Sriem oko 10. Jula 1523., te se je ondję zadržavao neprekidno do početka 1525. (Fraknoi: Tomori Pál Élete. p. 31. seq.)

Glavna namjera piscu je bila pobijati njeke predsude o začetku vikarije i provincije presvetog Spasitelja, pak to ga je prinukalo, da je i začetak bosanske vikarije izpitao.[1]

Izvori, kojimi se je bezimeni pisac služio, često puta sám napominje, a to su:

a) Bilješke otca Blaža Zalke,[2] vikara bosanskoga (1420—1425)., kojih, na žalost, danas neimamo.

b) „Chronica XXIV. Generalium“ pisana u Francezkoj g. 1373., koja do danas još nije tiskana;[3] pisac ju je izcrpio, a na mjestih doslovce prepisao.

c) Razne pečatnice svetom stolicom izdane u prilog bosanskoj vikariji.[4]

d) Zvanične naredbe izdane na glavnih skupštinah franjevačkih.[5]

e) Živo pripoviedanje očevidca poštovanoga starca, otca Grge iz Iloka.[6]

Jedan priepis toga ljetopisa nalazi se u knjižnici častnih otaca franjevaca u samostanu Gyöngyöškom. Chronic. Gyöngyösiense.

2. Drugi izvor je *Ljetopis otca Leonarda Losteinera,* erdeljskog franjevca, pisan godine 1786—9. na temelju isprava, koje se čuvaju u samostanskom arkivu častnih o. o. franjevaca u Kološvaru; naslov mu je „Propago vitis seraphicae in Transilvania . . . seu Historia Chronologico-topographica Provinciae seraphicae Transilvaniae ord. s. Franc . . . . Chronic. Losteiner.

3. *Ljetopis otca Ivana Velikanovića, Brodjanina,* koji je na kraju istoga zabilježio: „Haec omnia ex variis memoriarum reliquiis atque fragmentis studiose collegit . . . pater Joannes Velikanovich, actualis minister provincialis [Provinciae Capistranae] anno 1774“. Otac Velikanović poznat je inače ne samo kano uzoran redovnik, nego

---

[1] . . . Ut innotescat universis et audientibus patefiat ac latrantium ora obturentur et dicentium, quod minorum sancte observantie de Hungaria fundatorem neminem haberet, sed quidam fratres contra suorum prelatorum voluntatem fugientes in Ceri [Čerević u Sriemu]. Ibidem in Prologo. O mjestu „Ceri“ vid. Acta Bulgariae p. VI.

[2] „Cogitavi . . . ut solum gesta vicariorum [Bozne scriberem] sicut in libro reverendi patris fr. Blasii de Zalka, quondam vicarii de Bozna in loco Ozora . . . . resignato comperi“. (Chronic. Gyöngyösiense in Prologo).

[3] Prepisa ima mlogo, jedan u Rimu u knjižnici „Angelica“ iz 15. stoljeća, nije označen brojem. O toj kronici vidi P. Denifle Archiv für Litteratur und Kirchengeschichte I. p. 147. Analecta Franciscana, Quaracchi prope Florentiam 1887., tom. II. XXIV—XXV.

[4] Vidi u ovom ljetopisu godine: 1408. i 1420.

[5] Vidi godinu 1514.

[6] . . „Et [gesta quae] a venerabili sene videlicet fratre Gregorio de Vylac didici, qui sub obedientia omnium vicariorum observantiae de Hungaria, dempto . . . fratre Fabiano . . . primo vicario eiusdem familie, vixit laudabiliter [od prilike od god. 1452. —] duxi ut describerem“. (Chronic. Gyöngyösiense in Prologo).

i vrstan hrvatski i latinski spisatelj († 1803.)[1] Ljetopis mu počima godinom 1406., pa dovršuje god. 1690. Pisac se posve držao o. Andrije Šipračića iz Dubočca.[2] — I. Chronicon Velikanović.

4. *Drugi Ljetopis istim otcem Velikanovićem* napisan počima sa godinom 1702., a dovršuje god. 1735. Pisac se je služio podatci povadjenimi iz arkiva bosanske države u Šibeniku i Osieku; pisao ga je u Vukovaru; a kano ovaj, tako i onaj prvi, čuva se u budimskoj knjižnici častnih o. o. franjevaca. — II. Chronic. Velikanović.

5. *Bezimeni Ljetopis redodržave Dubrovačke* „Origo et progressus primo custodiae, deinde huius Ragusinae provinciae minorum de observantia s. Francisci", pisan je oko godine 1779.; važan je u toliko, u koliko je pisac svoje podatke, koje se tiču bosanske vikarije, povadio iz službenih zapisnika te za franjevački red i katoličku crkvu na Balkanu veoma zaslužne republike. Rukopis se čuva u knjižnici Jugoslavenske akademije u Zagrebu pod brojem: II. b. 81. Orig. etc. Prov. Ragusinae.

Da pako mnoge praznine popunim rabili su mi još i sliedeći izvori:

6. Trideset debelih svezaka *iz arkiva Vjeroplodnice* (Sacr. congregatio de fide propaganda) obilježenih brojevi: 56, 57, 72, 73, 75, 79, 80, 85, 87, 90, 94, 127, 148, 152, 157, 160, 172, 178, 179, 218, 219, 305, 310, 330, 382, 384, 385, 388, 390, i jedan, koji je označen samo nadpisom „Relazioni". Svi ti svezci sadržavaju mnoge izvorne dopise iz Bosne ili o Bosni, te spadaju u red „Scritture Originali". Ako Bog dragi bude htjeo, ja sam voljan u svoje vrieme izdati ih. Sve podatke iz tih svezaka pocrpane navadjam riečmi: Vol. n. pr. „Vol. 305. fol. 91."

7. *Codex mss. Politicorum CXXIX.* u tajnom arkivu Vatikanskom.

8. *Lettere di Vescovi* mss. Vol. 10. Ibidem.

9. *Epistolae catholicor. Bosnae* et mercatorum Ragusinorum. Armar. VII. Capst. VII. N-ris. 3. 4. 5. 7. 8. 9. mss. Ibid.

10. *Epistolae Gregorii XIII. ad Principes* mss. Vol. 28. Ibid.

11. *Acta Capituli generalis fratrum minorum an. 1639.* u arkivu franjevačkog reda u Rimu u samostanu S. Isidora. — Tabularium Ordinis.

12. *Comportata de miraculis s. Joannis Capistrani* notatis et examinatis 1521. mss. Ibid.

13. *Acta Canonizationis b. Jacobi de Marchia* mss. Ibidem.

14. *Diversae epistolae Brevia etc.* mss. Ibid.

---

[1] O njemu i njegovih knjigah vidi: Ivana Kukuljevića Bibliografiju hrvatsku str. 170. i Šematizam redodržave sv. Ivana Kapistrana od godine 1886., gdje su u Prilogu zabilježene knjige redovnicima te države napisane; Batinićevo: Djelovanje Franjevaca III. str. 104.

[2] Godine 1885. službeno pohadjajuć bosanske samostane vidih Šipračićev Ljetopis, kako ga je vele zaslužni otac Benić († 1785) bio prepisao; ali poslovi zapriečen nisam mogao, van samo nješta malo iz njega zabilježiti. Čuva ga u Sutjesci mlogopoštovani otac Dominik Andrić, vriedni eksprovincijal bosanske redodržave.

*

15. *Cod. Ottob.* mss. 927. komu je naslov: „Compendio delle attestationi e privilegij della casa Bernacovich, quali sono esibiti alla sacra Congregatione di propaganda fide .... Autentiche originali u 8-mini ima 53 lista. Čuva se u knjižnici Vatikanskoj.

16. *Cod. mss* XXXVI. 22. u knjižnici knezova Barberini u Rimu.

17. *Cod. mss.* X. V. 19. u knjižnici „Casanat"-skoj ad Minervam u Rimu.

18. *Regesta cismontanae familiae ord. s. Francisci.* mss. kod o. Prukuratora reda.

19. *Epistolae s. Joannis Capistrani,* mss. u knjižnici našeg kolegija pri sv. Antunu u Rimu.

20. *Chronica* XXIV. Generalium, mss. Ibid.

21. *P. Bartholomaei a Pisa.* Liber Conformitatum s. Francisci mss. (saec. XV.) Ibid.

22. *Constitutiones familie Hungarie fratrum minor.* nr. 133. mss. saec. XV. in 8° fol. 101. u biskupijskoj knjižnici u Erdeljskom Beogradu (Karlsburg.)

23. *Liber Consiliorum Reipublicae* (Ragusinae) de anno 1334—35. mss. u knjižnici častnih o. o. franjevaca u Dubrovniku.

24. *Liber Consilii Rogatorum,* mss. nr. 416, 266. Ibid.

25. *Libro del Consiglio de Pregati,* mss. Zibaldone 416, 267. Ibid.

26. *Epistolarium fratrum minor. Provinciae ss. Salvatoris* (od god. 1470—1545.) mss. u knjižnici častnih o. o. franjevaca u Pešti.

27. *Ljetopis o. fr. Nikole Lašvanina* mss., prepisan nalazi se u sbirci fra Mate Mikića, čuva se u samostanu Sutjeskom.

28. O. *Filipa Lastrića* „Catalogus episcoporum qui assumpti fuere ex religiosis Bosnae" mss. u Mikićevoj sbirci. Ibid.

29. *Necrologium conv. Sutjescensis* mss. prvobitno za svu redodržavu sastavljen otcem Antunom Bačićem, Slavoncem, († u Našicah 1758.) Ibid.

30. *Recensio conventuum Provinciae observ. s. Joannis Capistranensis ord. minor.* e veteribus mss. collecta a P. Fr. Joseph Pauissevich, lectore iubilato et eiusdem Provinciae Custode 1783., mss. Čuva se u knjižnici častnih o. o. franjevaca u Budimu. Pavišević Recensio Conv. Prov. Capistr.

31. Periphrastica et topographica *expositio totius . . Provinciae Bosnae Argentinae* . . ex antiquis manuscriptis fratrum [Fr. Nicolai a Plumbo, episcopi Bosnen. et Fr. Andrea a Dubocsacz] . . Velicae 1730. mss.; čuva se u Vukovaru u knjižnici častnih oo. franjevaca.

32. *De limitibus ecclesiarum Zagrabiensis et Bosnensis,* Mss., u knjižnici Jugoslavenske Akademije u Zagrebu pod brojem IV. C. 10.

33. *Liber memorialis conv. Vukovariensis,* mss. u vukov. samostanu.

34. *Historia domus Požeganae* fratrum minorum mss. čuva u Požežkom samostanu.

35. *Izvodi* iz njekih isprava, koje se čuvaju u Gyöngyöškom arkivu. — Tabularium Gyöngyösiense.

36. *Necrologium convent. Beckoviensis* in Hungaria superiori. Mss., u istom samostanu.

37. *Historia domus fratrum minor. Kremniciensis,* mss. čuva se u istom samostanu.

38. *Historia domus convent. Maria-Gyüdensis.* mss. u istom samostanu.

39. Njeke bilježke *iz arkiva redodržave sv Ladislava u Zagrebu* kod častnih oo. franjevaca.

40. Njeke opet *iz arkiva franjevačkog u Baji.*

41. Njeke takodjer *iz arkiva rimskog sbora* nazvanog „Brevium".

Knjige tiskane, kojima sam se služio za popunitbu ili razjašnjenje :

Acta Sanctorum, mens. Maii, tomus V., Parisiis et Romae, 1866.

Analecta Franciscana tomus II. Quaracchi, 1887.

Arturus a Monasterio, Martyrologium franciscanum, Parisiis, II. Ed. 1653.

Batinić Mijo, Djelovanje Franjevaca u Bosni i Hercegovini, svezak III. Zagreb 1887.

Brüsztle I. Recensio Cleri Quinqueecclesiensis, 1873.

Csaplovics Johann: Slavonien, Pesth 1819.

Čevapović Gregor. Catalogus . . Provinciae s. Joannis a Capistrano Budae 1823.

Civezza (da) Marcellino, m. o. Saggio di Bibliografia Sanfrancescana, Prato 1879.

Fabianich Donato m. oss. Storia dei Frati minori in Dalmazia e Bossina. Zara 1863.

Farlati Daniel S. J. Illyricum Sacrum, tomus IV. Venetiis 1769.

Fasciculi Ecclesiastico-litterarii, tomus II. 1841. Pestini.

Fejér Georgius, Codex diplomaticus Hungariae ecclesiasticus ac civilis, tomus IX. Budae 1833—42.

Fermendžin E. Acta Bulgariae ecclesiastica. Zagrabiae 1887.

Fraknoi Vil. Tomori Pál Élete, Pest. 1881.

Danko Joseph: De S. Scriptura eiusque interpretatione commentarius, Vindobonae 1867.

Denifle Heinrich O. P. Archiv für Litteratur und Kirchengeschichte des Mittlalters etc. Berlin I.

Döbrentei, Régi Magyar Emlékek, Budán 1838.

Ganóczy Anton. Episcopi Varadienses. Pars I-a Viennae 1776.

Glassberger Nicolaus, O. minor. ob., Chronica etc Quaracchi, 1887.

Glavinić Francisc. Or. min. Ob. R. Origine della Provincia di Bosna etc. Udine 1648.

Gubernatis (de) Dominicus, Ord. min. Ob. Ref. Orbis Seraficus, tomus III, Romae, 1684.

Horváth Stephanus, Tudományos Gyüjtemény, Pesten 1830 svezčić V.

Hueber Fortunatus, O. min. Obs. Ref. Menologium franciscanum, Monachii 1698.

Jireček Constantin, Geschichte der Bulgaren, Prag, 1876.

Istvanfi Nicolai Pannonij, Historiarum de rebus Hungaricis libri XXXIV. Coloniae Agrippinae 1622.

Klaić V. Poviest Bosne. Zagreb, 1882.

Klaić V. Slavonija od X. do XIII. stoljeća. Zagreb, 1882.

Kemény I. u „Magazin für Geschichte Siebenbürgens“, II. Band. I. Heft, Hermanstadt.
Kovachich M. G. Supplementa ad Vestigia comitiorum. Tomus III. Budae 1801.
Krčelić A. B. De regnis Dalmatiae, Croatiae et Slavoniae Notitiae Praeliminares. Zagrabiae.
Lampe Fridericus (pravo mu ime: Paulus Ember) Historia .. Reformatae Ecclesiae in Hungaria et Transilvania, Trajecti ad Rhenum, 1728.
Magliano (da) Pamfilo min. Oss. R. Storia di S. Francesco e de Francescani. Roma 1876.
Magyar Könyvszemle od godine 1883. Pest.
Miklosich Fr. (Dr.) Monumenta Serbica, Viennae 1858.
Monumenta Ragusina, tomus II. Zagrabiae 1882.
Očevja (de) Philippus, Epitome Vetustatum Bosnensis Provinciae, Anconae 1776.
Péterfy Car. Collectio Conciliorum Hungariae, Posonii 1741.
Rački Fr. (Dr.) u Radu Jugosl. Akademije svez. VII., VIII., — u Starinah I., V., XIV., — u Književniku III. god.
Sbaraglia Hyacinthus Supplementum ad scriptores trium ordinum s. Francisci, Romae 1806.
Sirmiensis Georgius, Epistola de perdicione Regni Hungaror. edid. Gustav Wenzel, Pest. 1857.
Theiner Aug. Vetera monumenta historica Hungariam sacram illustrantia, tomus II., Romae, 1859.
Theiner Aug. Vetera monumenta Slavorum meridionalium historiam illustrantia, tomus I., Romae, 1863. tomus II., Zagrabiae, 1875.
Ughelli Italia Sacra, Romae 1643—62.
Ulysipponensis Marcus, Chroniche.
Waddingus L. Annales Minorum, Romae 1731. Neapoli 1680.
Van den Hauten P. Breviarium Historicum ordinis, Romae, 1777.
Vitezović P. Kronika aliti spomen svega svieta vikov, u Zagrebu 1696.
Zlatović Stjepan franjevac „Franovci“ u Zagrebu 1887.

A. 1339. Incipit vicaria minorum observantium de Bozna. Anno igitur 1339 fuit Assisii capitulum generale[1] celebratum, et post

[1] Mlogi pišu, da je taj kapitulum prije Gerardovog polazka u Bosnu bio držan god. 1340. Marianus Florentin. (Chronic. antiqu. cap. 11.) Marcus Ulyssiponen. (Chronc. P. II. libr. 8. cap. 44. p. 482.) Dominic. de Gubernatis (Orbis Seraph. tom. III. p. 47.); ob istom kapitulu te godine govore sliedeći priepisi 15-og stoljeća kronike 24. gjenerala, i to: Asiški del sagro convento, Asiški samostana degli Angeli (sada se nalazi u rimskoj knjižniei zvanoj Angelica) i Fiorentinski knjižnice Lorenziane. Iz toga se vidi, da se je naš ljetopisac služio sasma drugim i to korektnijim priepisom kronike 24 gjenerala; jer da pomenuti kapitulum nije mogao godine 1340. držan biti, već je Wadding opazio razmatrajuć odviš kratko vrieme, za koje bi o. Gerardo morao na kapitulumu biti, Ugarsku i Bosnu pohoditi, papu u Avignonu pismeno izviestiti i odgovor primiti, a to sve za dva mjeseca. S toga je

idem capitulum, dum idem generalis [Gerardus Oddonis] ad provinciam Hungariae pergeret per Sclavoniam, transivit per Boznam, quam videns quasi totam hereticis populatam, zelo fidei succensus ad dominum banum eiusdem Bozne principem accessit et ipsum ad fidem convertit et ad ecclesie romane unitatem reduxit; deinde multos fratres illuc ad predicandum hereticis de diversis partibus ordinis destinavit, qui ibidem multos converterunt et ecclesias erexerunt; et diversis captis ibi locis facta est una et prima familia minorum vicaria, que hodie Boznensium appellatur,[1] cuius bona fama crevit in tantum, ut postea, scilicet tempore Ludovici regis Hungarie, devoti Hungari eiusdem familie fratribus propter eorum sinceram paupertatem et vitam omnibus admirabilem laudabilemque et multis divinis miraculis coruscantem, in Hungaria plurima construxerunt domicilia, quorum primus locus in Cheri erat constructus, unde et familia minorum observancie de Hungaria Cheriensis usque modo nuncupatur.

Quando ergo frater Gerardus predictus minister generalis ad visitandos fratres suos, scilicet conventuales,[2] in Hungariam veniebat, quia tunc observantia minorum in toto mundo non inveniebatur, scribebant autem tunc anno domini 1339. et eodem anno idem generalis, ut predixi, transeundo ad Hungariam primam vicariam observancie minorum in regno Bozne instituit et socium sui itineris

---

Wadding dvojio, da li je u obće medju godinom 1337. i 1340. u Asisu kapitulum držan bio. (Annal. Minor. tom. III. p. 465. Edit. I.). Sve pako poteškoće izčezavaju, ako uzmeš god. 1339. našim ljetopiscem navedenu.

[1] Što naš ljetopisac od početka sve dovle piše, izvadio je skoro doslovce iz kronike 24 gjenerala. Pošto mnogi pisuć o Bosni (Očevija Epitome Vetusta p. 1. Čevapović Catalog. Prov. Capistranae p. 9. i. t. d.) navode Marka Lisbonskoga rieči, pak ih zatim na svoju tumače, evo što on sam piše: Celebrò si in Asisi dal medesimo ministro generale l' anno 1340., dopo il quale andando il ministro in Schiavonia, nella provincia d' Ungar'a, passò per la Bosna, dove erano de gli heretici. Questo buon padre, ch era acceso di vivo zelo della fede, alla presenza del principe e popolo di quella terra predicando i misterij della fede cattolica lo converti ridducendo all' ubbidienza della chiesa santa. Dopo mandò de' Frati di diverse provincie a predicare la parola di Dio a quegli heretici, che non erano convertiti, e fecero gran frutto, edificando molte chiese e monasterij. Ivi si fece una vicaria chiamata Bosnese et haveva sotto di se sette custodie . . . . . (Chron. P. II. libr. 8. cap. 44. pag. 482—3.). „1339. Doidosse sada najpri u Bosnu i tu se nastanisse Bratya Reda sz. Ferencza, kim Ban Stefan uzida Klostar u Millesevom, u komu se i zakopat učini.“ Vitezović Kronika. str. 102.

[2] U vrieme Gerardovo red nije bio razdieljen, te nije ni bilo u tom smislu konventuala, kakvi su danas i kakvih je bilo u ljetopiščevo vrieme t. j. oko 1518—1540. U vrieme Gerardovo franjevci su bili jednostavno nazivani „fratres minores“.

fratrem Peregrinum primum vicarium prefecit . . . Primus vicarius in observantia Bozne fuit frater Peregrinus de Saxonia a fratre Gerardo XVIII. ministro generali post beatum Franciscum institutus, qui Boznam personaliter intravit tempore Stephani bani, patris regine Hungarie et ibi observantiam minorum primus incepit, et dictum fratrem Peregrinum vicarium fecit anno domini 1339. quinto die Octobris; et rexit familiam decem annis et fuit episcopus Bozne,[1] ut dicunt, et depositus quiescit in Diaco in ecclesia minorum observancie. *Chronic. Gyöngyösiense.*

A. 1349. Secundus vicarius frater Martinus de Asth, institutus a Gulielmo [ministro generali] anno domini 1349. octavo die mensis Aprilis. *Ibid.*

A. 1360. Tertius vicarius frater Franciscus de Florencia, institutus a predicto Gulielmo anno domini 1360. die Maii . . . *Ibid.*

A. 1361. Quartus vicarius frater Lucas de Hungaria, institutus a fratre Marco generali ministro anno domini 1361. *Ibid.*

---

[1] Godine 1335: kalugjeri Stonski svojevoljno ili pako prisiljeni ostaviše samostan sv. Nikole, a Dubrovački senat iste godine naredbom od 22. kolovoza pošalje tamo jednog svećenika katoličkog: „M. Min. C. quod debeat eligi unus presbyter, qui teneatur celebrare divina officia in episcopatu Stami cum uno clericello et recipere eos ad confessionem et dare eis poenitentiam et alia divina offitia prout precipit sancta mater ecclesia romana . . . (Ex libro Consil. de an. 1334—35. Mss. bibliot. Fratr. Min. Ragusin. pag. 79). God. 1346. Dubrovčani ponudiše bosanskim franjevcem taj samostan, vikar o Peregrin zamoli od Pape dozvolu da ga smije primiti, a sveta Stolica odpisom dne XII. kal. Aprilis 1347. *Ex dono caelesti* dozvoli mu primiti taj u *Stonu* i drugi u *Djakovu*. (Theiner. Mon. Hung. I. pag. 736).

Nu redovnici još neunidjoše u stonski samostan sve do god. 1349., jer god. 1346. 4. kolovoza u senatu (Cons. Rogator.) bje zaključeno „quod presbyter Nicolas Arbaness pro presenti habere debeat a Communi ypp. 20. et teneatur officiare continue ecclesiam monasterii Stagni et ab isto anno in antea nichil habere a Communi, nisi usum fructum vineae Communis, que est apud dictum monasterium. (Liber Consil. pag. 103. mss. biblioth. fratrum minor. Ragusin); a i god. 1348. bje potvrdjen „Dompnus Petrus Albanensis . . . presbyter monasterii de Stagno . . . qui [ibi] moratur ad serviendum monasterio . . . et ad cantandum divinum officium in ecclesia ipsius. (Monum. Ragusina tom. II. p. 35. i 54.). Istom god. 1349. 18. veljače bi u senatu konačno zaključeno: „quod frater Pelegrinus habeat licentiam possendi construere et construi facere unum monasterium de ordine fratrum minorum in puncta Stagni . . (Monum. Ragusina. tom. II. pag. 62.).

O. Peregrin bje iste godine 1349. imenovan spljetskim nadbiskupom (Farlati Illyr. Sacr. III. p. 325. Katona Histor. R. Hungar. X. p. 181.) a u skoro opet premješćen u Bosnu za biskupa. „Dum ad universas“ Dt. Avinion. V. Kat. Febr 1349. (Annales Minor. tom. III. ad hunc ann. Edit. I.). Umre pako god. 1356. 28 siečnja (Dr. Rački u Radu VII. str. 126. 3.) te počiva u Djakovu.

A. 1363. Quintus vicarius frater Zoltaldus de Florencia, *secundario* institutus a predicto Marco generali ministro anno domini 1363. et rexit vicariam per duas revolutiones. *Ibid.*

A. 1366. Sextus vicarius frater Franciscus de Florencia predictus. Istius autem tempore, videlicet anno domini 1366, invictissimus et devotissimus dominus Ludovicus rex Hungarorum Bulgariam et regna in confinibus Hungarie sue subiecit potestati, et tunc misit epistolam romano pontifici una cum vicario Bozne predicto, ut ad Bulgariam et alia regna in confinibus Hungarie eidem regi subiecta fratres mitteret in multa copia, in qua epistola narrabat quomodo vicarius predictus octo fratres misisset, ut inter schismaticos et hereticos verba vite predicando seminarent et [eos], qui ex ipsis converterentur, baptizarent; quorum predicatione dominus Jesus, sicut in primitiva ecclesia abundancius graciam sue immense pietatis effundit, ita quod ipsi octo fratres ad baptizandos scismaticos et hereticos in partibus illis non sufficerent.

Tunc summus pontifex admodum gavisus fratri Marco generali misit hanc epistolam: Carissime minister! Hesterno die ab inclito rege Hungarie et a vicario Bozne quasdam litteras[1] . . . *Ibid.*

A. 1368. Septimus vicarius frater Bertholus [Bartholomaeus] de Alverna anno 1368. ab eodem fratre Marco institutus, qui iam cardinalis erat[2] et vicarius ministri, quoad usque minister ordinis eli-

---

[1] Ne sveti otac papa, nego franjevački gjeneral je pisao taj list provincijalu „Provinciae Seraphicae"; isti list je doslovce otisnut kod Waddinga (Annales Minor. tom. VIII. p. 196. Edit II.).

[2] O. Marko je mjeseca rujna imenovan kardinalom, pak tim je prestao redom upravljati. Svjedok nam je kronika 24 gjenerala, koja piše: „Eodem anno [1366] 18 die Septembris supradictus fr. Marcus generalis factus est . . . titulo s. Praxedis presbyter cardinalis; dominus autem papa quamuis requisitus noluit dare aliquem vicarium, sed dominus protector [Nicolaus cardinalis Lemovicensis] facto speciali sigillo offitii quoad multa quasi vicarius ordinem gubernabat." Dakle ne Marko nego Nikola je Bartola potvrdio za vikara. Usljed čega držim, da je godina potvrde krivo pisana 1368. mjesto 1367., jer od 6-oga srpnja 1367. već novo izabrani gjeneral, Tomo iz Farignana, braćom upravljao. (Annal. Minor. tom. VIII. p. 201, II. Edit.)

Iza Peregrina fra Bartol najdulje obnašao čast vikara bosanskoga, a u Bosni djelovao blizu 40 godina. On bje jedan od velikana franjevačkih na slavenskom jugu, koji ustroji vikariju, pak tim razvi ono opsežno djelovanje svoje braće, s kojega postigoše veliki ugled i upliv ne samo u Bosni nego i na čitavom Balkanu, od jadranskog mora sve do Besarabije, ondašnje Tartarije.

Još godine 1373. upravljao je (Theiner Mon. Slavor. Meridion. II. p 327.), god. 1376. 12. Juna bio je u Aquili na kapitulumu (Annal. Minor. VIII. p. 334.); iste je godine zvanično pohodio sv. zemlju. (Ibid. p. 335.); god. 1392. (Fabianič Storia dei Frati Minori p. 154.) i godine 1400. vikarovao je u Bosni (Annal. Minor. t. IX. p. 161.); god. 1404. još kao takav je djelovao, a to doznajemo iz sliedeće

geretur . . . Huius temporibus fuit magna guerra in confinibus Hungarie, quia devotissimus dominus rex Ludovicus, postquam defunctus est [an. 1382.] omnia regna, que ipse rex predictus debellaverat, contra Panoniam insurgentes ex omni parte [contra] eam bellare ceperunt; tunc eciam quinque fratres minores de vicaria Bozne in Bulgaria, Bodon martirizati sunt[1] per hunc modum.

---

bilješke Nikole biskupa Stonskoga, kojom te godine privoljuje: Che Dabissa e Tvardissa sua compagna possa e debbia con la gratia di Dio stare nella Chiesa di ss. Cosma e Damjano posta nelli confini di Vino (Vico?) in Stagno, possino stare le dette recluse in la di chiesa, o vero in recluso che e al presente o vero se fara . . . et pregare Dio per tutto della vita loro, et che nessuno per nessuno tempo le possa molestare; Padre misser lo vicario delli frati di Bosna Bartolomeo Aduumna [Alverna] concede tutto quello che e scritto di sopra per l' autorita che ha con li frati della vicaria di Bosna." Zibaldone (rukps. otaca franjevaca u Dubrovniku pod br. 416. 267.)

Dapače iz bule pape Martina V. *Sacrae religionis.* Datum V. kal. Augusti pontf. an. 8. = 1425. razabira se, da je isti još i godine 1407. vikarovao: „Exhibita siquidem pro parte vestra petitio continebat, quod dudum pro parte quondam Bartholomaei de Alberna, tunc vicarij quondam Antonij de Pereto, generalis ministri ordinis minorum, in provincia seu vicaria Bosnae . . . infra limites dictae vicariae tunc degentium, bonae memoriae Angelo, in universali ecclesia episcopo, tunc Gregorio XII. in eius obedientia, de qua partes illae tunc erant nuncupato . . . (Priepis u mojoj sbirki.) Papa Grgo XII. [prije zvan Angelo Corario] bi u prosincu god. 1406. izabran, a 18-og istog mjeseca i godine okrunjen; dakle Bartol je mogao samo god. 1407. podnieti molbu u ime vikarije. Te godine još kano vikara navadja ga o. Fr. Glavinić (Origine della prov. di Bosna Argentina p. 9.) i ljetopisac Veličkog samostana u Slavoniji (Paraphrastica Expositio . . . provinciae Bosnae Argent. p. 3.) o njegovoj smrti primeće: ille . . . post plurimos exantlatos pro ecclesia romano-catholica et instituto seraphico labores, cum opinione sanctitatis vita functus est in conventu nostro Cettinensi, in Croatia superiori, ibidemque in capella s. Catharinae sepultus. Koje li godine je umro, neznamo; godine 1414. 16. listopada u jednom listu čini se da ga kao mrtvoga spominje gjeneral o. Anto de Pereto pišuć: Item omnia statuta per venerabilem fratrem Bartholomeum de Alverna, *olim vicarium Bosgne,* auctoritate generalis capituli, Aquilae celebrati anno 1376. 12. die Junii, super . . . regimine fratrum sacri conventus Syon (Hierusalem) confecta de novo confirmo. (Izvornik u Arkivu Reda u Rimu).

Izvan pomenutih statuta za svetu zemlju napisao je „Tractatus, quomodo debemus nos ponere ad recipiendum corpus Christi. (Hyacinthi Sbarateae Supplementum ad Scriptores trium Ordinum s. Franc. Romae 1806. p. 112. i Montfaucon tom. I. Biblioth. mss. p. 305.).

[1] Naš je ljetopisac mučeničtvo petorice redovnika u krivu godinu ubilježio: oni su bo umrli god. 1369. a ne istom po smrti Ljudevitovoj 1382.) Kronika 24 gjenerala veli: Eodem anno [1369] in Bulgaria in

Passio quinque fratrum de observancia in civitate Bodon [Vidin]. Eodem anno in Bulgaria civitate Bodon passi sunt pro defensione vere fidei quinque fratres perfectissimi, videlicet: Anthonius de Saxonia, homo igniti eloquii et magne contemplationis et raptus. Fr. Georgius de Tragurio, interpres et sacerdos solemnis, humilitatis profundissimae et magnus zelator fidei orthodoxe. Fr. Nicolaus Hungarus, sacerdos, qui per XVI annos non comedit nisi semel in die post vesperas panem tantum et aquam, portando semper ad carnem circulos ferreos et loricam. Fr. Thomas de Fulgineo, laicus, vir devocionis maxime et penitencie rigidiose

Cum christianissimus rex Hungarie Ludovicus portam ferream transiens supradictam Bodoni civitatem cepisset, que sita est in ripa Danubii fluminis, et per fratres nostros, ut in parte dictum est superius, quam plurimi fuissent baptizati et uniti ecclesie orthodoxe, processu temporis eadem civitas per regem Bozorad[1] scismaticum, consencientibus e'dem nonnullis civibus, proditorie fuit capta; dictus enim rex [in] regione civitatis Bodon ultra Danubium principabatur. Morabantur tunc in civitate decem fratres minores perfectissimi, quotidie contra sacerdotes et calugeros, hoc est religiosos hereticos, disputando.

In ipsa igitur captione quinque ex eisdem decem fratribus cum multis christianis ad duo fortalitia dicti regis Hungarie, que ibi erant, pro tuitione suorum corporum confugerunt; supradictos tamen quinque fratres inimici fidei in quadam ecclesia invenerunt orantes, et in ipsa furioso impetu unum ex eis in frusta divisum crudeliter peremerunt, alios autem quatuor ligatis manibus ipsi regi Bozorad presentarunt; quos cernentes supradicti Calugeri, fidei catholice inimici, gaudentes et eis insultantes dixerunt: nunc est hora disputandi de fide, nunc audemus vobis respondere. Sancti vero martyres spiritus sancti unctione, qua ipsi, ut ita dicam, quasi vinculis ligati, audaciores effecti fidem catholicam viriliter defendebant et viribus totis eorum errorem cum audacia maxima condemnabant. Audientes autem eos quasi insanos de tanta constantia et vite presentis contemptu mirando nihilominus furore torquebantur. Cum igitur fratres sancti nollent fidem negare, inimici fidei, ut occiderentur, a rego Bozorad petierunt; rex vero de spoliis et captione civitatis magis sollicitus erat, ab eis faciem avertens penitus nihil respondit. Illi vero diaboli ministri statim sanctos martyres

---

civitate Vindin passi sunt pro defensione vere fidei perfectissimi quinque fratres, videlicet etc . . . I Wadding pristaje uz tu godinu: Hoc anno (1369) die XII. Februarii in Bulgaria et civitate Bindim passi sunt in testimonium fidei fratres quinque . . . (Annal. Minor. tom. VIII. p. 215. Ed. II.), a slažu se i drugi učenjaci o tom pišući. (Hueber Menolog. franciscan. p. 2384. — P. Pamfilo da Magliano Storia di s. Francesco e de' Francescani II. p. 487. — Dr. Jireček Geschichte d. Bulgaren. p. 324.)

[1] Bozorad = Bazarad, a na mjestih i Basaraba (Sravni Jireček Geschichte d. Bulg. p. 391. 13.) je Vlajko, Rumunjski vojvoda.

extra civitatem ad ripam Danubii fluminis adduxerunt [et] cum cognovissent eos a soliditate fidei non posse amoveri, eis capita amputaverunt et sic cum palma martirii Deo animas suas reddiderunt Et post hoc descendit super eorum corpora lux copiosa de celis, et audite fuerunt voces melodiose quasi resonancium puerorum; postea excrevit Danubius fluvius et dictorum quatuor martyrum corpora extra tulit; et post hec visa sunt ibi quatuor sepulcra non sine admiratione omnium, qui aderant et videbant; multis autem signis significavit dominus sanctus, cum quo regnabunt in eternum et ultra. *Ibid.*

A. 1366. Peractis igitur predictis per generalem ministrum, videlicet fratrem Marcum, secundum mandatum domini pape, multi fratres et zelo fidei et aliorum salute accensi ad summum pontificem veniebant, ibique adepta benedictione, cum humili obediencia ad presenciam devotissimi regis Hungarorum et patris vicarii de Bozna veniebant cum gaudio, quibus secundum paupertatem, sicut ipsi volebant, plurima loca in confinibus Hungarie construxerunt, videlicet: Orsova, Hatzhak,[1] Kw,[2] Kwnium, Alsan[3] vel Luko (sic) Harako, et in Hungaria: Cheri, Sebes, Jenuw de quo, scilicet Cheri,[4] eisdem simplex populus ad aliorum fratrum precipue conventualium differentiam nomen invenit, nec ipsos usque nunc Cherienses[5] nominare desinit. *Ibid.*

---

[1] Današnji Hatszeg u Erdelju.

[2] Kw čini se da je pogriešno pisano na mjesto Kwnium t. j. Kwvium, današnji Kovin u Banatu pri Dunavu.

[3] Alsan bijaše samostan posvećen sv. Franji, a oko god. 1376. podignut troškom i nastojanjem Valentina, biskupa Pećuskoga. Papina bula otiskana je u Fejérovom Cod. Doplom. IX. 5. p 104., i kod Theinera Mon. Slav. Merid. I. p. 301. Naš ljetopisac ne veli gdje je ležao, nu iz papine bule znamo, da je Alsan bio obkoljen pučanstvom grčko-neujedinjenim i bogomilskim (inter scismaticos et infideles), dakle svakako medju Savom i Dravom a u biskupiji Pecujskoj. U najstarijem katalogu samostana vikarije bosanske (Barthol. Pisani Liber Conformit. Mss.) Alšan je zabilježen na prvom mjestu u kustodiji Mačvanskoj. U buli Eugenija IV. *Romanus pontifex* od god. 1433. krivo je metnuto *Resan* mjesto *Alsan* (kod Wadding. Annal. Minor. XI. p. 288.) Izvornik te bule nalazeći se u arkivu ugarske redodržave Salvatorijanske ima: Alsni.

[4] Cheri današnji Čerević u Sriemu. „Emericus Therek de Ziketwara . . . concesserunt sibi in quarto loco iuxta Danubium flui [in] insula Sirmiensi arcem Cherwgh cum pertincijs suis . . . Gjuro Sriemac Epistola de perdicione regni. p. 35.

[5] Cherienses. „Ubi (kod Varne u Bugarskoj) et . . dominus Julianus cardinalis et legatus pontificius multique alii religiosae vitae visi maxime de ordine fratrum Cheriensium castra inter eadem ultima solvisse debita feruntur 1444 anno. „Joan. de Thwrocz (Chron. Hung. P. IV. pag. 422.) Ganóczy (Eppi. Varadienses, 1444. Viennae 1776. P. I. p. 336.) krivo misli, kada mjesto *Cheriensium* čita *Cisterciensium*. — [Paulus To-

A. 1382. Post mortem Ludovici († 1382) . . multi fratres Itali, qui de mandato generalis ministri fratris Marci . . . in Pannoniam et eius confinia regna venerant, propter meritum laboris inter infideles et scismaticos, et propter regularem observanciam, nam tunc sola vicaria Bozne de observantia minorum nominabatur, ad Italiam, patriam eorum, redierunt; de quibus quidam devotissimus frater, qui triginta annis in vicaria Bozne laboraverat omni virtute clarus et sanctitate fulgens, cum senesceret ad patriam Senensem remeavit; qui vita et sanctimonia clarus totam Senarum civitatem decorabat,[1] ita ut eius audita fama multi ad eum iuvenes devoti veniebant humiliter supplicantes, ut eos ad ordinem reciperet, de quibus quidam devotissimus iuvenis scientia preclarus et forma decorus nobili genere sed nobilior virtute nunc gloriosus in celis Bernardinus de Senijs[2] . . .; ad cuius exemplum . . . etiam quidam iuvenis et ipse [iam] beatus in celis, sicut miracula testantur, Joannes de Capistrano ordinem predictum intravit; qui postea pro magna parte mundi inquisitor heretice pravitatis et fidei catholice defensor maximus exstitit, sicut hec habentur in eius vita, ubi quiescit, in Uylak. *Ibid.*

A. 1393. Conventus Visitationis B. Mariae Umblae in littore maris fratres vicariae Bosnae sibi domicilium posuerunt, contemplationi et mentis tranquilitati opportunum. *Origo etc. Provinc. Ragusinae Mss.*

A. 1399. Conventus Slani, divo Hieronymo, Illyricae nationis lumini atque ornamento, consecratus, aedificatus fuit a fratribus vicariae Bosnae, eleemosynis Ragusinorum ex redditibus Bastiarum . . . de Lisacz. *Origo et Provinc. Ragusinae Mss.*

A. 1406. In quibusdam A. R. P. Marini de Spalato vicarii Bosnae vicariae anno adhuc 1406. manuscriptis legitur celebratum Scopiae fuisse per ipsum capitulum, ad quod regem Bosnae Ostojam venisse atque in eodem multa domus Omuchjevich et provinciae privilegia confirmasse, ex eodem habetur P. Marino; haec inter antiquissimas conventus Sutiscensis scipturas[3] reperta fuere. *I. Chronic. Velikanović.*

---

mori] . . Vilacum se contulit ad *Cherium* [monasterium] . . . ubi celebre Capistrani inter divos relati templum sepulchrumque habebatur. Istvanfi (Histor. R. Hung. lib. VII. p. 69)

[1] Demum accessit (s. Bernardinus) . . quemdam venerabilem virum religiosissimum ordinis minorum Joannem Restori, Senensem, probatum senem, fama celebrem, longa austeritate maceratum et experientia circumspectum, qui triginta annis in Bosna contra haereticos pugnando multos ad fidem attraxerat, et senio gravatus, terra sancta peragrata, Senas redierat . . . S. Antoninus († 1459.) III-a Parte Histor. tit. 24. cap. 5. §. 1. Vidi i Artura Martyrolog. Franciscan. pag. 71.

[2] Cum autem esset (s. Bernardinus) XXII. vel circa ab utero matris, id est anno circiter MCCCLXXXVI. fr. Joannem Ristorii in suum consultorem et confessorem assumpsit". Vitae a s. Bernardino actae Chronotaxis. *Acta Sanctor. Mens. Maii,* tom. V. p. 61. et 260.

[3] To je jedan list, koji počima riečmi: Nos frater Marinus de Spalato, vicarius totius Bosnae . . . . . a završuje: „Scriptum Veselae

A. 1408. Octavus vicarius fuit fr. Petrus de Skena,[1] institutus a fratre Antonio de Pereto anno domini 1408., qui anno 1411. fuit depositus in Diako, in festo beati Marci Evangeliste, et ibidem fuit electus vicarius frater Ambrosius[2] de Senijs; post huius electionem [in vicaria] fuit magna briga et divisio, nec fuit meritus confirmari, sed confusibiliter deiici et vicariam exire.[3]

---

decima quinta Maii a nativitate Christi 1406." U njemu se pripovieda, kako se je kralj Ostoja sa svom dvorskom pratnjom onud putujuć svratio k franjevcima u Veseloj Straži, koji su baš to vrieme držali kapitulum, te je pred vikarom i ostalima Brajanu Omućević-Grguriću i sinovom njegovim potvrdio sve povlastice, i to: propter illorum fidelia servitia tempore, quo me expulit Bosna, quo in sola civitate Bobovac detinebar". Taj list je otiskan u djelcu Ivana de Rosatis (Napulj 1663.), u kom opisuje pleme Omućevića. Ja imam latinski prepis. Taj list a i njim navedeni vikar čini mi se veoma sumnjivimi. Medjutim sravni Fejéra (Cod. Diplom. IX. vol. I. p. 657—8.), koji iztiče povelje o plemenu Omućevića pod istom godinom 1406.

[1] Pietro Schiena Veneziano . . . della veneta provincia . . . rilevasi che fosse uomo dotto e virtuoso P. Sigismundo da Venezia Biografia serafica p. 190. Uslied papinog razkolja zametne se razdor i u samoj vikariji; svakako da su njeki stajali uz razkolnog gjenerala Janettia, a drugi se držali pravoga gjenerala Antuna Pereta, koga bje doduše Grga XII. god. 1408. s časti gjenerala skinuo, a Pisanski sabor 1409. i zatim Aleksandar V. iznovice ga u časti potvrdiše. Medjutim vidi se, da je skinuti Petar bio pristaša Grgin, jer ga ovaj imenuje još iste godine biskupom Fossae Clodii (Chiozza). Die XVI. Julii ad Clugien. in provincia Gradensi fratrem Petrum Schenam (Gregorius XII.) promovit. (Annal. Minor. tom. IX. p. 348. Edit. II.) Vidi i Pietro Antonio de Venezia (Gloriose Memorie. p. 12.) † 1414. (Ughelli Italia Sacra tom. V. pag. 1353)

[2] B. Joannes Ristorius Senensis . . . et Ambrosius Conti concives, in regno Bosnae annis 30 contra haereticos praesert m Manchaeos strenue decertarunt, plurimos ad fidei veritatem reducerunt et indefesse in evangelio adlaborantes uberes dederunt fructus; tandem Ambrosius illis in partibus, Joannes vero in patria migrarunt ad Christum. Terrinca Theatr. Etrusco-Minoritic. p. 119.

[3] Ambrosij jamačno bi još pristaša Grgine stranke, te s toga nemogav se održati protiv vikaru, koga bje iste godine imenovao pravi gjeneral Antun, pristaša saborski i pape Aleksandra V., morade izaći iz Bosne, te se preseli u Mletke u samostan della Vigna. Tuj ga nalazimo još godine 1421., kako nam sviedoči jedna bilješka na rukopisu knjižnice sv. Marka u Mletcih označenom: Mss. lat. Class. II. LXIV. koju je izdao veleuč. dr. Rački: „Ego fr. Ambrosius conventus de Venetiis . . . concessi istum librum et dedi ad usum fr. Stephano de Tergestis, vicario Bosne, ex caritate et pro suis fidelibus servitiis mihi exhibitis, de licentia rmo. patrio magistri Angeli de Bonis [pravo: de Senis] generalis ministri [1421—23] decima die Septembris anno domini 1421. (Starine I. str. 100. i XIV. str. 4.) Naš ljetopisac

Sed unde fuit ista briga de Cronica Generalium non invenio, quoniam gesta ministrorum [generalium] non habeo nisi viginti quatuor, quorum iam cronicas excessi; sed secundum meam existimationem, sicut in quadam bulla Martini [V.] pape invenio, quod frater Blasius de Zalka, undecimus vicarius Bozne familie, in capitulo eiusdem Bozne presentaverat, cuius copiam idem capitulum vicario predicto et fratribus suis pro defensione contra ministrum generalem tradidit; quoniam ipse minister generalis vicariam Bozne sibi subiugare volebat; hoc idem patet ex gestis sanctorum Bernardini de Senijs et Joannis de Capistrania; eo namque tempore quidam zelatores ordinis, precipue qui de vicaria Bozne Italiam intraverant . . . modo . . . predicte regularis observantie informati et assueti, secundum regulam viventes, superflua abiicientes, sanctum Franciscum imitantes, insolentes [vero] et contra paupertatem viventes redarguendo, precipue et ipsum ministrum generalem; quare ipse minister voluit ipsum nomen vicariatus in nomen ministri provincialis mutare; et forte in hac sua voluntate ipse fr. Ambrosius de Senijs predictus condescenderat, ideo confusibiliter fuit deiectus et vicariam propter hanc perversam voluntatem exire compulsus tanquam [in]dignus. *Chronic. Gyöngyösiense.*

A. 1411. Nonus vicarius frater Henricus de Polonia, ab eodem fratre Antonio de Pereto ministro generali fuit institutus anno domini 1411. et donec ad eum venisset littera confirmationis mortuus fuit. *Ibid.*

Decimus vicarius frater Matthias de Anglia, ab eodem fratre Antonio ministro institutus. *Ibid.*

A. 1420. Undecimus vicarius frater Blasius de Hungaria[1] sive de Zalka, anno domini 1420. in festo annunciationis virginis gloriose[2] fratribus vicarie in Diako electus, et tandem per dictum fratrem Antonium de Pereto ministrum generalem confirmatus, qui constitutiones[3] papales, generales ac Bozne observanciales, quas

---

držao je o. Ambrosiju i Stjepana za šizmatičke vikare, pa s toga i nije njih u brojevnom redu naveo.

[1] Obnašao je tu čast za izviestno od god. 1420. do početka 1424., a vjerovatno je da je još i 1425. vikarom bio, ako se u obzir uzme bula Martina V., koju je on, po ljetopiščevoj tvrdnji, predao kaptolu bosanskomu.

[2] 25. Ožujka.

[3] Antun a Pereto umrie negdje u drugoj polovini god. 1420. (Annal. minor. t. X. p. 53.), a redovnici sakupljeni na kapitulu u Forliviu 1421. god. izabraše fra Angjela Salveti-a iz Siene gjeneralom (Van den Haute Breviarium historic. Ord. Minor. p 227.); tuj je većina t. j. stranka od god. 1415. službeno zvana „konventualskom“ (conventuales) radila, da glede siromaštva ublaži regulu u smislu već dobivenih raznih privilegija; njoj se je opirala manjina, koja je htjela da regulu obdržaje u svojoj prvobitnoj strogosti doslovce; ovoj god. 1415. zvanično ime je bilo „observanta (observantes)“. Da većina svoju svrhu postigne, pokuša kako bi najprije samoupravu observanta uništila. „Et quod ipsi

secum portabat loco Ozore,[1] tunc noviter per dominum Piponem, comitem de Tömösvar, fundato resignavit. Iste etiam frater Blasius multum laboravit pro sancta observantia contra ministrum generalem, qui bullam pape Martini quinti capitulo Boznensi presentavit, et eius transsumptum accepit, que habetur in loco minorum in Kosal[2] . . . *Ibid.*

A. 1422. Martinus V. concedit, ut fratres minores Bosnenses conventum pro ipsis in loco Kabol dioecesis „Baciensis" et alium in alio loco recipere possint. *Tabularium Gyöngyösiense.*

A. 1426. Nicolaus de Gara, palatinus regni, pro remedio animae suae fratribus minoribus vicariae Bosnae aedificat conventum in loco Vrok super fluvium Vágh. *Tabularium Gyöngyös.*

A. 1429. Sigismundus rex omnia privilegia guardianis conventuum Cherij (Čerević), Sebes, Hatsag et Orsova vicariae Bosnae, a Ludovico I. concessa, confirmat et declarat. *Tabularium Gyöngyös.*

Eodem anno conventus s. Blasii Canalium in ditione reipublicae Ragusinae originem habuit; die enim 15. Julii eiusdem anni a senatu Ragusino data fuit fratribus minoribus vicariae Bosnae ecclesia s. Georgii in Popovichie cum facultate inibi conventum pro ipsis construendi, ut in libro Viridi capit. 241. Anno supradicto die 29. Octobris ab eodem senatu permutatus fuit supradictus conventus s. Georgii in commodiorem s. Martini de Pridvorje, ut in eodem Viridi cap. 242., quam aediculam fratres permutarunt in ecclesiam s. Blasii ipsam simul cum conventu aedificantes ex proventibus Bastiarum de Popovichi et Uscopglie . . . . . *Origo Provinciae Ragusinae.*

A. 1432. 1. Aprilis. Fr. Guilelmus „*de Casali*" minister generalis ordinis „*fratrem Jacobum de Montebranduno de Esculo*" provinciae

conventuales quandoque fecerunt ipsos [ministros provinciales et custodes] iurare in electione, quod ipsos observantes ad modum aliorum reducerent, sicut magister Angelus de Senis generalis minister fecit et super hoc dispensationem diceretur se accepisse a Papa. (Glassberger Chronica p. 297) Da o. Blaž samoupravu svoje vikarije obrani, poče sakupljati o tom sloveće isprave i naredbe, koje u jedno sabrane sačinjavahu ono, što ljetopisac zove „Constitutiones papales et Bozne". Na temelju tih isprava dobi Blaž od Martina V. potvrdu neodvisnosti vikarije. Sacrae religionis. dat. Romae V. kal. Aug. an. octavo. 1425. te ju sjegurnosti radi pokaže kaptolu bosanskomu. Izvornik se nalazi u arkivu provincije ss. Salvatoris u Ugarskoj.

[1] Ozora mjesto u Ugarskoj na rieci Sió (Klaić Slavonija str. 39.); taj samostan je za Blaževog vikarijata predan redovnikom, kano što sam bilježi na jednoj pergameni. Ego fr. Blasius de Zalka vicarius Bozne anno 1423. undecimo die mensis Decembris presentavi istam Bullam Dno. Henrico Episcopo Quinqueecclesien. in specie, et ipse concessit viva voce locum de Ozzura ad usum nostrum, iuxta voluntatem apostolice sedis, ubi presentes fuerunt fere omnes Domini de capitulo ante valvas templi. Arkiv provincije ss. Salvatoris u Ugarskoj.

[2] Kosal mjesto u Erdelju.

Marchiae, nominat suum commissarium visitatorem vicariae Bosnae, cum plena potestate fratres in ea existentes „expropriandi et reformandi." *Ex Origin. in Tabulario Ordinis.*

A. 1433. Stephanus rex Bosnae epistola 1. Aprilis vertente anno scripta „Reverendissimo in Christo patri Jacobo de Italia sacri ordinis minorum" commendat eidem loca Bosnensium ad extirpandos haereticos et paganos. *Ex Actis Canonisationis b. Jacobi in Tabular. Ordin.*

A. 1434. Sacra Synodus Basiliensis edito decreto peculiari omnia monasteria vicariae Bosnae in Bosna, Dalmatia, Hungaria etc. existentia confirmat decernitque, ut ipsa vicaria Bosnae per proprium vicarium et deinceps gubernanda immediate a ministro generali ordinis dependeat. *Ex Orig. Tabularium Gyöngyösiense.*

A. 1434. Duodecimus vicarius frater Joannes de Korzula,[1] confirmatus per reverendissimum patrem Guilelmum ministrum generalem, qui tandem fuit electus in episcopum Varadinensem.[2]

Iste episcopus in spiritu apparens, si ita est sicut Farkas[3] eiusdem ecclesie episcopus narrat, circa annum domini 1499. vel 1498.; quando [enim] ipse predictus Farkas, episcopus Varadiensis, in suo cubili, in lecto post epistolas quiesceret, venit quidam vir ignotus, habitu minorum indutus et corda succinctus ac infula episcopali ornatus, [et] ipsum Varadiensem episcopum predictum Farkas flagellis cesum et verberatum reliquit in lecto, qui tunc morte preventus, in eadem infirmitate defunctus finivit dies suos. *Chronic. Gyöngyösiense.*

A. 1435. Tertius decimus vicarius frater Jacobus de Marchia, missus ab eodem fratre Guilelmo, ministro generali, qui vicariam visitavit[4] et utriusque sexus homines poenitentiales tertii ordinis in Papa constituit, et tandem factus vicarius,[5] et confirmatus a domino papa. *Chronic. Gyöngyösiense.*

---

[1] Vidi o njem dra. Miklošića Monumenta Serbica p. 379 i dra. Račkoga Bogomili u Radu VIII., str. 143.

[2] Biskupom Varadinskim bje imenovan god. 1435., Apostolatus officium, datum Florentiae anno 1435. VI. kalend. Augusti anno V. (Annal. Minor. tom. X. p. 545.) On držaše sjajni sprovod kralju Sigismundu 1437. 8. prosinca umrvšemu, a u Varadinu zakopanomu. Ganóczy (Episcopi Varadienses P. I. pag. 323.). Umrie pako na bojištu kod Varne u Bugarskoj 1444. (Thwrocz, Chronic. Hungar. P. IV. pag. 422,)

[3] Valentin Farkas je biskupovao od 1491. do godine od prilike 1494. Ganóczy l. c. p. 454 i 462. Dakle i godina ljetopiscem navedena ima se prema tomu izpraviti i to: „1493. vel 1494." na mjesto „1499. vel 1498."

[4] God. 1432. (Annal. minor. tom. X. p. 194).

[5] God. 1435. (Annal. minor. tom. X. p. 231).

A. 1436. Idem frater Jacobus habuit inquirere in hereticos, in qua inquisitione vicariatum resignavit.[1] Veniens autem ad Kamancz et in utraque parte Danubii subiacentes urbes et villas, ubi multos hereticos Hussitas nomine convertit, et effodere fecit et comburi; ubi etiam magister Blasius, magister capelle in predicto Kamancz, propterea [se in] fugam dedit; veniens autem Bachiam, ubi prepositus maior erat, vitam revocando finivit dies in bono laudabiliter. Item idem frater Jacobus plebanum de Zent Marton defunctum effodi fecit et comburi versus eandem Kamancz, et multos similiter. Item plebanum de bulchen contra fwtak et alios ibidem defunctos similiter.

Ita enim hec heresis Hussitarum, ut dicunt, venerat in Pannoniam, quod dum magister Blasius predictus puer docilis erat, tunc cives de Kamancz eidem subvenientes, miserunt eum ad studium, promittentes eidem ut plebaniam de Kamancz, si merebitur, eidem condonarent; tunc ipse puer ex desiderio studii transiens Bohemiam, intravit civitatem magnam Pragam, ibique humana sapientia [imbutus] et diabolica Hussitarum videlicet heresis pravitate infectus, tandem cum quibusdam suis ad Pannoniam tempore competenti regressus in suam patriam scilicet Kamancz, ibique illa Hussitarum heresis, sicut idem magister Blasius incusando se inquisitori predicto dixerat, non ab ipso, sed a suis in illa patria disseminata fuerit; et ipse dies suos ut predictum est laudabiliter finivit.

Tunc etiam duo litterati de eadem Kamancz, videlicet Thomas et Valentinus[2], cum quibusdam hominibus insanis et mulierculis, consilio inito, nocte recedentes ad regnum Modue [Moldaviae] intraverunt, ubi iidem duo clerici heresim predictam seminantes, utriusque testamenti scripta in hungaricum idioma transtulerunt. Quot ergo et quanta in eis apparet heresis, sicut et ego legi, nemo hominum numerare possit, ex quo fuerunt simplices litterati, iuxta proverbium vulgare *simplex theologus purus hereticus est;* nam istam dictionem *spiritus sanctus* exposuerunt sic *zent zelleth*; tunc iidem clerici iterum consilio inito, ut Christi discipuli, quod absit, unus eorum, videlicet Thomas, apud eundem populum per eosdem ad heresim conversum pro informatione remansit; alter, videlicet Valentinus, Turciam intravit et [ut] dum litteras eorum didicerit, tunc socium suum post se vocaret, et cum ibidem labori se dediset, ita ut eius fama usque ad imperatorem Turcorum venisset, tunc mandavit idem imperator ex consiliariorum suorum decreto, ne tale quid in detrimentum legis eorum exsurgeret, ut idem Valentinus vivus decoriaretur et sic factum est. Alter autem, videlicet

---

[1] Annales Minor. tom. X. p. 268.

[2] Toma i Valentin, Beočinski župnik, bijahu svjetovni svećenici, kako nam svjedoči izvornik ob iztragi proti njima povedenoj, koj imam pri ruci, premda ih Danko (De s. scriptura Commentar. p. 244) drži za Franjevce. Oni prevedoše sveto pismo na magjarski jezik u duhu husitskom. (Döbrentei Régi Magyar nyelvemlékek.)

Thomas, cum suo populo immobilis permansit, et tandem moriens secundum merita suorum operum diabolo cui famulatus est, animam tradidit, cuius penam nemo dicere posset. *Ibid.*

A. 1436. Die 2. Junii [in consilio Rogatorum Reipublicae Ragusinae captum est] de faciendo tres nobiles, qui forment litteras supplicationis Domino Pape pro conventibus vicarie Bosne, qui in iurisdictione nostra sunt. *Ex libro Consil. Rogator. Cod. Mss. pag. 24.*

Eodem anno die 25. Januarii Stephanus Tvrtko coram magnatibus Hungariae Albae regiae congregatis edito scripto promittit se loca fratrum minorum ordinis s. Francisci de observantia vicariae Bosnae . . . ac fratres in eisdem nunc et in futurum[1] protecturum . . . *Katona: Historia Regni Crit. XII. p. 736.*

A. 1440. Quintus decimus vicarius fr. Joannes de Hungaria sive de Vaya electus fuit et ab eodem Guilelmo ministro generali confirmatus.[2] Haec usque ad hoc ex libro fratris Blasij de Zalka accepi, et que sequuntur a venerabili sene predicto [Fr. Gregorio de Uylak] qui sub obediencia omnium vicariorum familie observancie de Hungaria usque hodie militavit cum honore.

A. 1444. Quando iste frater Joanes de Vaya predictus foret vicarius Boznensium familie minorum, tunc inter reges Hungarorum et Bozne fuit magna guerra exorta, propter quod pro pace habenda frater Joannes, vicarius predictus, missus fuit ad regem Hungarorum eo videlicet anno, quo capitulum celebrare debebat;[3] veniens

---

[1] Na isti način je god. 1431. mjeseca veljače Ivan Vlad, Vlaški vojvoda, u Nürnbergu pred Sigismundom i velikaši obećao, da će bosanske franjevce u svakom pogledu braniti i štititi. (Vidi Magazin für Geschichte Siebenbürgens, II Band, I Heft, p. 45.)

[2] Ivan Vajac bje najprije imenovan komisarom Bosne. *Ex iniuncto* Datum Florentiae 9. Maii 1439 (Annal. Minor. tom. XI, pag. 7. II Edit.) sliedeće pako godine u srpnju mjesecu već je kao vikar djelovao „aliquos fratres . . . vicariae Bosnae deputatos per fratrem Dionysium de Uilach et fratrem Joannem de Waya, vicarium Bosnae, ad eundum ad regna Scythiae etc. Eugenius IV. *Cum ad salutem.* Datum Florentiae 1440 III kalend. Augusti an. 10. (U mojoj sbirci.) Njeki pišu: *Baja* mjesto *Vaja*, nu držim, da je vjernije Vaja. Tako god. 1484. dolazi „Andreas plebanus de Waya" Szabo K. Székely Oklevéltár, I. sv. str. 243. Medjutim šokci po Bačkoj rado meću b mjesto v, n. pr. kažu: Bukovar mjesto Vukovar, sravni današnji *Bukin* na Dunavu, preko od Šarengrada, na mjesto Vokin (Vochin), selo koje je njekoč ležalo, gdje je danas Šarengrad.

[3] T. j. 1443. godine, koje je bio znameniti rat medju ugarskim kraljem i Turčinom; u proljeću, dakle prije odlazka kraljeva u Srbiju i Bugarsku, morao je fra Ivan vikar u Budimu biti, da u ime dvora Bosanskoga obavi svoje poslove kod Vladislava i Hunyadia. (Sr. V. Klaića, Poviest Bosne. Zagreb. 1882. str. 280.)

*

ergo in Hungariam et fratribus subtilioribus convocatis exhortabatur eos dilacionem capituli petens ab eis in hunc modum:

Fratres dilectissimi! novistis bonum pacis, pro quo et filius Dei altissimi veniens in hunc mundum plurima usque ad mortem pati voluit, ut inter Deum et hominem pacis tranquillitatem stabiliret, quod etiam nobis manifestum est et omnibus, quoniam inter regem Hungarorum et Bozne iam bella plurima fuerunt facta, ig tur ut capitulum ad annum futurum transferamus necesse est, ui inter reges predictos pacis concordia habeatur, que et in eis virtute Dei permaneat, pro qua et ego nunc missus sum. t

Hec dixit et statim inter fratres ex desiderio religionis et eorum simplicitate magnus rumor ortus fuit in consistorio, dicentibus quibusdam, quod non ideo facti sumus fratres, ut regum curas et principum varia verba specialiter curiosa proferamus . . . Et tunc quidam frater Hungarus nomine Michael de Szond irruit inter alios et manu violenta sigillum ab ipso vicario rapuit. Et ex tunc dominos Hungaros et barones adeunt, quos petunt humiliter, ut pro eis regi supplicarent, ut a domino papa impetrarent, quod in Hungaria fratribus de observancia minorum vicarium concederet, ipsi parem; et sicut fuit supplicatum ita et impetratum a domino papa Eugenio IV. et concessum, cuius bulla habetur Bude in conventu fratrum minorum de observancia; et hec facta fuerunt anno 1444.[1] *Ibid.*

Quo facto primum capitulum celebratum est in Jenew et ibi primus vicarius eligitur frater Fabianus de Kenieres et rexit familiam per quatuor revoluciones[2] . . . Item ut predicta credant esse vera, legitur in cronica Hungarorum, quod dum dux Bozne militaret, in curia regis Hungarorum factum est, ut a quodam barone, videlicet Paulo Chupor, delusus fuisset in hec verba: Bey thot nem ember, pogacza nem kenier; tunc ipse dux ita commotus exivit de curia regis et intravit in regnum Bozne indutus pelle bovina cornibus erectis et asinam in manu tenens dicebat: ego videbo, si thot nem ember, pogacza nem kenier, et sic commovit bellum aggrediens, in cuius conflictu multi milites regis Hungarorum fuerunt interfecti, sic hec habentur in cronica Hungarorum.[3] De quibus unum mili-

---

[1] Oni su se faktično odciepili od Bosanaca, te izabrali o. Fabijana Bačvanina svojim vikarom Hungariae; ali ga papa ne potvrdi kao takvoga, nego bulom *Et si ex debito.* Datum IX. kal. Februarii an. 1444. (Annal. Minor. XI. p. 474, II Edit.) digne razdieljenje vikarije, ujedini obe polovine, te ga potvrdi za vikara vikarije bosanske, kojom je dalje upravljao sve do god. 1447. (Annal. Minor. t. XI. p. 284—9.)

[2] Kao vikar vikarije bosanske upravljao je samo tri godine; vidi o njemu rečena za vikara Ivana Vajca pod 1.

[3] Thwrocz Chronica Hungar. P. IV. cap. XVI. p. 375. Inter ceteri bella Dominicae Incarnationis, cum *quindecimus post mille quadrin gentos* instaret annus, magna vis armorum gentis Hungaricae adversu ducem Spalethi Herwoya denominatum mota est. Ovaj dakle ljetopis cem napomenuti boj spada u godinu 1415.

tem in armis cum puero suo fratres minores ad eorum claustrum in Diako portaverunt et ibi sepelierunt cum honore; et tunc frater Nicolaus de Hathad custos custodie Diako,[1] quando in nocte ante matutinum oraret ante altare, ecce miles, mirabile dictu, cum suo puero surrexerunt et cum predicto custode certare ceperunt per multum tempus, ita ut membra militis mortui in manibus custodis in illo certamine semper manerent, et tandem cum miles puero suo precepisset, ut gladio ipsum fratrem in tibijs percuteret, tunc predictus Nicolaus custos celeriter in crucifixi imagine inspexit, que et nunc habetur ibidem in pariete scripta, suspiravit et exclamavit dicens: Domine Jesu adiuva iam! et sic illi disparuerunt, ipse autem custos cecidit in terram; et circa matutinum venerunt fratres et invenerunt eum iacentem quasi mortuum et accipentes portaverunt ad lectum; et mane facto expergefactus et viribus reassumptis convocatisque fratribus predicta eis fideliter et conscientiose narravit, affirmans quod si effoderitis invenietis in corpore militis ipsa signa, quoniam putrida eius membra semper in manibus meis remanebant, et sic effossa ipsa corpora invenerunt, sicut ipse custos narraverat et tandem extra cimiterium proiecerunt; et sic propter predicta, ut ipse Hungarorum ipsi duci Boznensium condescenderet frater Joannes vicarius predictus missus fuit, ut dictum est supra.

Eo tempore omnipotencia Dei per fratres observantes de Hungaria multa miracula operabantur, de quibus aliqua adhuc narrare decrevi, quoniam multi ex fratribus divina suavitate repleti erant, ut aliquando raptum patiebantur, ita ut ipse imperator et rex Sigismundus ad videndum Dei magnalia sepius ad claustrum in Cherij fundatum accedebat et talia ibi patientes et diligenter comprobando auscultabat; et sic visis miraculis dominica virtute factis in singularem et eorum prerogativum exarsit amorem, ut ipsis et eorum desideriis apud summum pontificem paratum se promittendo offerebat; et sic eisdem omnia, sicut placitum erat, impetravit. *Ibid.*

1453. S. Jacobus de Marchia a ministro generali tertium mittitur in Bosnam, qua commissarius visitator cum potestatis plenitudine ad componenda iurgia inter Dalmatinos et Bosnenses circa coenobia Ragusina, qui auctoritate pontificia utrumque coenobium Ragusinum et Daxense Bosnensibus adiudicavit. *Origo etc. Prov. Ragusinae MSS.*

A. 1455. Die 21. Junii Jaurinum ad despotum Rascie venit tabellarius annuncians: civitatem Novobrdo a Mohameto iam esse occupatam. Erat in hac civitate auri et argenti fodina, quae domino suo annuatim, ut ferunt, centum et viginti millia ducatorum

---

[1] Kustodije Djakovačke nije bilo, nego je Djakovački kraj sa samostanom pripadao kustodiji Usorskoj (Bartholomaei a Pisa Conformitat. fol. 128): što se ona ovdje pojavlja, dokazuje, da je razkol po vikariji daleko razširen bio. Iz pripoviedanja razabira se, da je god. 1415. bojište bilo i medju Savom i Dravom.

reddebat. *Epist. S. Joannis Capistran. MSS. Bibliotheca Colleg. S. Antonii Romae.*

A. 1457. Calixtus PP. III. die 25. Octobris scribit b. Jacobo de Marchia, in Hungaria expeditionem „cruciatae" in Turcas praedicanti, se — ex consilio cardinalium — regnantes principes catholicos provocasse, ut Romam mittant oratores idoneos suffultos plena potestate, ut simul cum eis . . . consilium et auxilium, quod cito exequi possit, capiatur; hortaturque beatum, ut et ipse hoc sensu agat apud „Imperatorem, reges Hungarie, Bosne et Polonie et Datie". *Ex originali.*

A. 1459. . . In attestatione facta de anno 1459. patrum Franciscanorum Casini degentium [legitur], patrem Philippum a Cressevo fuisse vicarium vicariae Bosnensis, ut videri potest in archivio conventus [Sutiscensis].[1] *I. Chronic. Velikanović.*

A. 1462. Pius II. fratri Ludovico de Vincentia, vicario generali observantium, edito Brevi die 13. Maii praecipit, ut quamprimum commode fieri poterit, in Dalmatiam et Bosnam concederet, et ibidem pacem inter fratres Bosnenses et Dalmatinos componeret; fratres vero „*in loco Tersati et Vegle*" inobedientes compesceret. *Ex Origin. in Tabulario Ordinis.*

Senatus Reipublicae Ragusinae hoc anno 1462. die 5. Septembris decernit: ut „Fratres conventuum Racusii et Daxae curent impetrari loca eorum regulae: Stagni, Slani, Umble et Canalis, et amoveri a regimine fratrum Bossine, et cum eorum locis uniri; et in dicta impetratione animadvertant inseri, quod fratres, qui pro tempore erunt in dictis quatuor locis, possint et debeant ministrare curam animarum eo modo, quo habent fratres vicarie Bossine, et rector et consilium faveant eis pro dicta unione obtinenda". *Estratto del Consiglio de Pregati MSS., pag. 242.*

A. 1463 Pius II. edito die 16. Februarii Brevi statuit: a) Ut de duabus Provinciis Dalmatiae et Bosnae fiat una, quae vocetur Bosnae et Dalmatiae. b) Ut eidem praesit vicarius Italus per generalem vicarium et suos definitores eligendus. *Ex Orig. in Tabulario Ordinis.*

---

[1] O. Filip iz Dubrovnika bio je g. 1457. 21. travnja vikarom Bosne. [Theiner, Vet. Mon. Hungar. II., p. 291.] U jednom pako listu Stjepana Tomaševića kralja „Datum in nostra solita habitatione Bobovacii anno ... 1461. Septembris die 18.", od kojega je jedan stari priepis u Vukovarskoj knjižnici franjevačkoj, medju ostalima je pisano: „omnia suprascripta tradimus in manus multum venerando patri Philippo vicario apostolico (?) regni nostri, ut scribat in annalibus ecclesiae . . . ut nullus audeat dicere aut disdicere, nec diminuere . . . quod non inquireret dictus vicarius et inquisitor sancti officii Bosnae cum suis fratribus s. Francisci . . . [I ovaj list mi je sumnjiv.] Godine pako 1462. pod pisuje se „Ego fr. Philippus de Ragusio vicarius Bosnae" [Annal. Minor. tom. XIII. p. 250]. Sudeć po navedenih držim, da se mjest *Kreševa* ima čitati Filip „a Ragusio".

A. 1464. Ragusini fratres . . . . Pio II. humillime supplicarunt, adiuvante ipsos fratre Mariano Resti, patricio Ragusino, eiusdem pontificis capellano . . . [et] pontifex annuit quatuor . . . coenobia: Slani, Umblae, Stagni et Canalium a Bosnensibus separari, eademque Ragusino et Dacensi uniri independenter a Bosnensibus et Dalmatinis. At fratres Bosnenses et Dalmatini iterum se in unam provinciam univerunt sub nomine Bosnae-Dalmatiae, ut sic et tertio fratribus Ragusinis dolo nocerent; et revera post tot iurgia cum Ragusinis ultimo moverunt P. [vicarium] generalem in Illyricum, qui convocato capitulo provinciali Pasmani Ragusinos voluntati Bosnensium et Dalmatinorum subiecit. *Origo etc. Prov. Ragus. MSS.*

Eodem anno Paulus PP. II. sub dato diei 18. Novembris scribens ad generalem congregationem Assisii habitam acta provincialis capituli, Pasmani celebrati, omnia rata habuit. *Ex Orig. Tabular. Ordinis.*

A. 1468. Paulus II. decernit, ut P. vicarius generalis fratrum minorum Ragusinos fratres a Bosnensibus et Dalmatinis separet. *Origo etc. Prov. Rag. ut supra.*

A. 1469. In capitulo generali in conventu Insulae Bisentinae, lacus Vulsenii, celebrato Bosnenses a Dalmatinis separantur. *Origo etc. Prov. Ragus. ut supra.*

A. 1498. Die 7-a. Junii. Fojnicae sanctissime obiit beatus frater Angelus Zvizdović, vitae sanctitate et zelo communis boni promovendi clarissimus. *P. Nicolai a Lašva, Chronic. Bosnense. MSS.*

A. 1504. In eodem capitulo [Mantuae celebrato] fuit quaestio mota contra Boznenses, qui citra[1] Zavam locum novum acceptarunt, super quo habita contencione coram quinque patribus . . . [qui] . . . determinarunt, quod Boznenses supersedeant ab omni fabrica praefati loci in castro Gywletiz[2] cepti ultra Zavam, sed veniant ad capitulum nostrum provincialę supplicaturi; quod si que cedetur, possint prosequi fabricam et alias non. *Chronic. Gyöngyösiense.*

A. 1514. 29. Junii divisa est totaliter et adaequate vicaria Bosnae Argentinae ab illa, quae olim Bosnae, Croatiae nunc vero Carnioliae dicitur.[3] *I. Chronic. Velikanović.*

---

[1] Ljetopisac ovdje a i pod godinom 1514. mieša sad *ultra* sad pako *citra* Zauam, čitatelji pako ne će se buniti znajući, da se u toj razpri radi o zemljištu ležećem medju Savom i Dravom.

[2] Taj samostan bi posvećen blaženoj Gospi, nu gdje li je ležao Gywletiz, ne znam; godine 1606. spominje se „Andreas Osztrossithy de Ghylethincz“ medju pristašami Stjepana Bočkaja. (Kovačić, Supplem. advestigia comitior. tom. III, p. 340.)

[3] Razdjelba je učinjena pod stanovitim uvjetom. „La qual scrittura della divisione (piše o. Franjo Glavinić, Origine della provincia Bosna Croazia, pag. 11.) si trova hoggi anco nel monasterio di Tersatto fatta con conditione però, che se di nuovo si ricuperasse il Regno di Bosna, devono parimente le provincie unirsi insieme“. Uzrok razdieljenju vidi kod Krčelića. (Notitiae Preliminares, pag. 420.)

A. 1514. Item in capitulo [Assisii die 13 Iunii celebrato] certatum est coram auditoribus causarum . . . circa loca quae pretendebant Boznenses sive Croatini capere ultra [citra?] Zavam, et propterea coram eisdem auditoribus ex parte provincie nostre Hungarie oblate fuerunt bulle Nicolaij et Sixti[1] cum allegacionc molestiarum nostrarum contra ipsa privilegia, presentibus vicario, discretoque vicarie Bozne, per quos exhibita fuit bulla parva dicti Nicolay surreptitia; contra quam allegantibus nobis illam subreptitiam et consequenter litteras Sixti posteriores, allegarunt contra et ipsi se habere posteriores a Sixto[2] quasque non quieverunt ostendere, et eciam a Julio, quas in forma ibidem exhibuerunt, quibus concedebatur, inter alia, ipsis loca posse assummere usque ad Drauam et eciam acquirere posessiones et alia, nullam tamen faciebant mentionem saltem specialem de nostris privilegiis, faciebant autem de bulla Sixti, quam ipsi Boznenses se habere pretendebant; contra quas eciam alia allegata ipsorum Boznesium obiecta fuerunt plurima, partim ibidem allegata, partim vero seorsim inculcata; tum quia decisio facta fuit Mantue in contrarium, tum quia littere tam Nicolay quam Sixti eciam Julii subrepticie forent; et Breve Julii post decisionem iam dictam et eciam sine scitu generalis et commissarii sui et contra possessionem ipsorum procuratum, tum eciam quia non est habita mencio illius Brevis nec de aliis predictis nostris Bullis, sed neque [de] divisione consensione pape super metis, et quod littere ipsorum fuissent tacita et suspensa veritate obtente; nec quod quibusdam bullis, saltem sufficienter derogatum, presertim cum nostre fuerint eciam per Sixtum et Leonem X. modernum confirmate, neque possent pretextu Brevis et aliarum [bullarum] interrumpere questionem, propterea quod esset perpetua siue perpetuata, nec reclamatum [est] contra eandem saltem palam et legitime ab annis pluribus, hinc eciam prescriptio essent perpetuata obiecta. Fuerunt et alia, ast quia non poterant Boznenses accipere locum sine scitu et consensu vicarii generalis et contra constituciones cismontanas, et quia litteras Sixti et Julii hactenus semper occultarunt et plura hinc inde proposita.

Determinatum itaque fuit in capitulo iam fato . . . quod stent sentencie date in capitulo Mantue celebrato 1504., videlicet locus s. Marie apud Zauam de benignitate concessus in confinibus Hungarie captus ab ipsis Boznensibus teneatur, et quod deniceps nullum

---

[1] Bula Sikste IV-oga. izdana u prilog vikariji ugarskoj je: *sedis apostolicae*. Datum Romae 1476., pridie kalend. Maii an. 5°.

[2] Bula istoga Sikste IV-oga., koju je bila dobila vikarija bosanska, glasi: Romanus pontifex. Datum Tibure 1473. pridie idus Augusti. Obje u priepisu kod mene. Izvornik prve je u arkivu oo. Franjevaca države Salvatorijanske u Ugarskoj, a druge original prošlog stoljeća nalazio se je u Ljubljani, odkale je biskup Nikola Olovčić priepis donio u Slavoniju i Budim, a ima ga i u nadbiskupskom arkivu u Zagrebu.

amplius locum capere debeant non obstantibus indultis et concessionibus, quas ostendunt Boznenses ... superinde exstant memoratorum auditorum in conventu Budensi sigillate per prefatum generalem vicarium cum apposicione manus proprie; similes littere habentur in eodem conventu Mantue et in aliis capitulis generalibus date super hac eadem re; huius tamen rei clarius et plenius habetur in Italia, in matrica, sive libro patrum cismontanorum, in quo solent acta capituli generalis annotari.

Item cum ex utraque parte delate fuerint querele, quod videlicet utrique uadunt ad ciuitates et provincias; consocii uadunt ad seculares absque licentia guardianorum et ibi comedunt et ueniunt domum etc. De mandato, quorum supra, determinatum est, quod deinceps si contigerit patribus de Hungaria accedere ad patres Croatos aut Boznenses, et e contra, non declinent ad seculares, nec discurrant huc illuc, sed primo se presentent guardiano loci, antequam discurrant, [et dein] cum sua bona licentia exeant domum et visitent et pertractent negocia sua; et hoc servetur inviolabiliter ex mandato reverendi patris vicarii generalis et sub pena ad arbitrium reverendi patris, et privationis officiorum, si sunt prelati. Ego fr. Xoferus q. s. manu propria scripsi. *Chronic. Gyöngyösiense.*

A. 1523. A. R. P. Stephanus Kucich electus minister provincialis fuisse legitur. Kucich vero villa est prope Aluvisium. Provincialatus sui tempore Plumbi peste moritur, et in villa Rujevicza sepelitur. *I. Chronic. Velikanović.*

A. 1524 Hic (P. Stephanus) apud Turcas inique accusatus, cum aliis duodecim fratribus capitur et Seraglium perducitur; sed dum ille fugiendo se salvat, hi ut illum prodant fustibus gravissime vexantur; horum constantia et in superiorem suum fidelitas multis tentata fuit ludibriis, sed incassum. Sequentes praeterea conventus diruuntur: Cognici videlicet, Sutiscae, Vissokij, Foiniczae et Cressevii; sed omnes, excepto primo, paulo post reaedificantur. Successores huius provincialis itidem desiderantur. *I. Chronic. Velikanović.*

A. 1526. Cum curreret annus 1526., venit iterum Turcus cum ducentibus millibus, ut dicitur, hominum ad Hungariam et obsedit castrum Petri Varadini et fortiter expugnans, licet cum periculo magno sui populi, tamen finaliter per pulveres pixidicos murum ipsius castri sursum ponere fecit; et ita ingredientes Turci cum Hungaris de castro exeuntibus acriter pugnaverunt,[1] quod, ut dicitur, sanguis

[1] Petrovaradin pade u turske ruke dne 28. srpnja. (Fraknoi Tomori Pál Élete, p. 62.) Barun Burgo u svom listu od 5. kolovoza 1526. (kod Theinera, Mon. Hungar., II. pag. 793) piše ob istoj zgodi ovako: „Ali 3 (d' Agosto) scrissi a V. S. di la perdita di Petrovaradino, che Turchi havendo minato il castello e dato foco dirupatolo, la gente che era dentro si fece forte in su l' area seu piazza del castello et li cum l' armi e le mani si difese in sino alla morte, in tanto che lo sangue di Turchi e di christiani veneva in sino alli ginochi; novanta persone solamente restando vivi si ritirarno in una torre seu campanile di la chiesa che era sola rimasta in piedi, in animo di difendersi anchor loro sino alla morte

occisorum fluebat ad modum rivuli circa portam castri et usque ad tibias pugnatores utrinque in sanguine ambulabant, sed finaliter Turci prevaluerunt. Non tamen vivos de Hungaris, qui remanserant, occiderunt, sed retinuerunt et cesari ipsorum portaverunt, ille vero ipsis liberam concessit vel transeundi ad regem vel cum suis Turcis remanendi facultatem; ex quibus pauci ibidem manserunt, alii omnes ad predictum dominum Paulum de Thomor, archiepiscopum Colocensem et capitaneum suum, venerunt. Deinde Turcus paulatim ascendens omnia castra circa Danubium situata obtinuit et [populum] vel captivavit vel occidit et omnem igne et gladio vastavit terram.

Tandem rex et principes Hungarorum tarde evigilantes, et segniter convenientes castra metati sunt in campo Mohacs, ubi dictus Pater frater Paulus de Thomor... ut supremus capitaneus regni cum magnifico domino Georgio de Zepes (adfuit) presente ibidem et Ludovico, rege Hungarorum; ibique exspectato cesare cum suo exercitu, tandem inito conflictu, victi sunt Hungari. Ibi rex Ludovicus occisus est, ibi Ladislaus, archiepiscopus Strigoniensis interiit. Similiter Philippus More, episcopus Quinqueecclesiensis, Franciscus de Peren, episcopus Varadiensis, Franciscus de Chahol Chanadiensis, Georgius, episcopus Bosnensis, et multi alii ecclesiarum prelati interempti sunt. Ibi occisus est et predictus frater Paulus de Thomor.

Et tandem Turcorum cesar sic magnifica victoria potitus ascendit usque Budam, cuncta igne et gladio consumens accepit Budense castrum sed non combussit, civitatem tamen totaliter igne concremavit. Tunc Turcorum exercitus ex parte Bude ascendit... [usque] Jaurinum omnia igne vastando, ex alia [autem] parte usque ad Szeczen... ex altera [item] parte per planiciem versus Titziam ascenderunt usque ad Mezekövesd et tandem descendentes venerunt ad Szegedinum et infra omnia vastaverunt et perdiderunt igne, et homines et captivos abduxerunt vel occiderunt..... Et tandem cesar Budam sic vacuam [relinquens] rediit ad Turciam. Tunc eciam perierunt multa claustra nostri ordinis videlicet: Fwtak, Vylak, Athia,[1] Alsan, Pereczke[2], Kewlud, Pakos, Ozora, Geergij'

---

tal che ebber per bene di pigliarli a patti salva solamente la vita et data la fede solamente in camisia l'hanno mandati salvi a Colocense, lo resto che erano feriti . . . tutti l'hanno fatto decapitare e buttare in Danubio . . . .".

[1] Athia današnji Opatovac u Sriemu; o tom samostanu vidi Starine knj. V. str. 130. U crkvi samostanskoj bje zakopan Ladislav Grebenski (de Gereb) nadbiskup Kaločki, inače član plemena „Bitthovecz" (srav. Čaplovićevo djelce Slavonien pag. 60). Na tablici jednog starog brevijara je zabilježeno: „Ladislaus Gereb . . . Colocensis archiepiscopus [qui] in pago hereditario Telek nuncupato in die sancte Anne diem obiit. Sub arce sua Attya apud fratres minores sepultus [est] 1507.". (Vid. Magy. Könyvszemle 1883. str. 108.)

[2] Pereczke i Perethke (vidi sbirku čudesa zbivših se na grobu sv Iv. Kapistrana, a god. 1521. u Rimu sv. stolicom izpitanih. MSS.) j

Budensis, Pestiensis, Thata, Giongios, Bereny, locus de Zegedino .... *Chronic. Gyöngyösiense.*

A. 1529. Eodem anno (1529) in Slavonia in contratis Rementincensibus per Turcas interfecti sunt: Fr. Martinus de Rascia sacerdos, Fr. Balthazar clericus in loco Petrocz, Fr. Petrus de Diako, laicus in loco Athina. *Chronic. Gyöngyösiense.*

A. 1532. Anno igitur [1532.] in estate cum maxima potentia equestri cesar Turcarum, videns quod Allemani nolent pacem reformare cum Johanne rege, exivit et per Semigium et Zalam ascendit ad Austriam et vastavit illam partem Hungarie iterum igne et gladio, et incolas illius terre partim occidit partim captivos duxit; et stetit in Austria per tres menses vel ultra exspectans Carolum cesarem et Allemanos contra se ad pugnam, sed nullus venit; et vastavit similiter Allemaniam usque ad Aquis granum (?), sicut ipse Turcus post descensum dixit in Pest, et nullum habuit conflictum. Et sic iterum revertitur in autumno circa festum s. Michaelis per adiacentem terram circa fluvium Mura et Drava, et sic totam Slavoniam Turci vastaverunt igne et gladio, et homines vel occiderunt vel secum captivos abduxerunt.[1] Tunc temporis ex parte altera Turci ascenderunt cum multis navibus et galeis .... et Strigonium obsederunt ... *Chronic. Gyöngyösiense.*

A. 1539. Hoc anno Fr. Georgius „Diuoevich“ minister provincialis Bosnae indicit capitulum celebrandum, ad quod praeter ceteros, citantur guardiani „Zuo(r)nich“ et „Salinarum superiorum“ .. Easdem litteras circulares anno 1639 vidit Fr. Hieronymus Lucić, episcopus Drivastensis. *Vol. 124. fol. 34.*

A. 1544. Michael Starinus, in oppido Sztara[2] comitatus Baranyensis natus, doctrinam Lutheri in Slavoniam inducens catholicos

---

današnji Berak takodjer u Sriemu. Tuj bje oko god. 1420. Filipom od Korogja sazidan franjevački samostan. (Arkiv Gyöngyöski.) U toj samostanskoj crkvi bijaše znatna grobnica pomenute velikaške obitelji Korogjske; redovnici popraviše g. 1526. razoreni samostan, ali kada ga Turci po drugi put zapališe god. 1533., moradoše ga ipak ostaviti. (Epistolarium fratrum minor. Prov. Salvator. MSS.) Beračani i danas zovu to mjesto gdje je samostan ležao „svetinjom“.

[1] Na tablici jedne knjige iz 15. stoljeća je zabilježeno „Liber fratris Thomae de Zabochina: „Anno Domini millesimo quingentesimo tricesimo secundo impiisimus caesar Turcorum intravit in regnum Hungariae iuxta Drawam et Muram, combussit maximam partem regni eiusdem, et aliam partem regni Alemaniae; in festo vero Matthaei Apostoli et Evangelistae, cum reversus fuit, combussit maiorem partem regni Slavoniae, qui caesar Turcarum cum sua potestate et exercitibus una nocte pernoctavit in campo Warasdinensi (Magy. Könyvszemle 1883. pag. 105.) (Sravni: Chronic. Nicol. Oláh kod Péterfia Concil. Hungar. II, p. 188; i dra. Račkoga, Ob obrani hrv.-slav. granice u Književniku. God. III, str. 513.)

[2] „In pagis . . . Sztára . . . omnes (nunc) sunt catholici nationis croaticae“. Brüsztle Recensio Dioeces. Quinqueccl. II, p. 261.

sacerdotes dire persequi incipit. Sacerdotibus catholicis haud paucis in Bosniam et Banatum Temesiensem aufugientibus, ipse Starinus multas catholicorum Slavoniae ecclesias occupat. *Frider. Lampe Historia Eccl. Reformatae in Hungaria pag. 103.*

A. 1551. Lutherani Slavoniae[1] circa festa Pentecostalia in loco Tordinci dioecesis „Valkouiensis .... quae olim Posegiensis .... vocabatur, synodum celebrant. Ecclesiae Lutheranae in Slavonia magna fautrix est Hedviga Artandi. *Ibid. pag. 674.*

A. 1561. Fr. Bonifacius Drako ica a Ragusio a sancta sede mittitur ad Hungariae, Transilvaniae, Poloniae, Moscoviae partes, „quarum vulgare idioma intelligit et intelligibiliter loquitur", ut ibidem verbum Dei contra „Lutheranos" praedicet, et fideles ad resistendum „imminenti turcicae potestati" excitet. *Regesta Cismontanae familiae fol. 219.*

A. 1564. Pius PP. IV. fratribus provinciae Bosnae eadem privilegia concedit, quibus et fratres gaudent, in locis terrae sanctae commorantes. *Ibid.*

A. 1568. In ministrum Bosnae electus fuit admodum reverendus pater „Marianus[2]" Kosovich de Zaostrog. *I. Chronic. Velikanović.*

A. 1570. Eiusdem ministeriatus tempore, guardiano vero fr. Gregorio Bukovac, Turcae, subiecto igne, monasterium in loco Osinj incendio delent, fr. Petrum Grabković exdefinitorem perimunt et fr. Nicolaum Kević vicarium vulnerant. *Zlatović, Franovci str. 45.*

A. 1571. Admodum reverendus pater Gregorius Dulmensis (est minister provincialis, qui) Romae moritur. *I. Chronic. Velikanović.*

A. 1572. Fr. Bonifacius a Ragusio, episcopus Ston ensis, iussu Pii PP. V. qua visitator apostolicus multa agit pro reformatione vitae religiosae fratrum Bosnensium. *Tabularium Vaticanum secret. Brevia Gregor. XIII. et Sixti V. vol. 28. pag. 474.*

A. 1573. Die 26. Augusti fr. Antonius Matković nominatur episcopus Bosnae, cum potestate administrandi sacramenta et peragendi pontificalia etiam in locis infidelium, in quibus ordinarii episcopi actu non commorantur. *Biblioth. Barberini Cod. mss. XXXVI. fol. 48. Vol. 310.*

A. 1574. Minister provincialis Bosnae admodum reverendus pater Gregorius Kucich; sed duorum eius successorum nulla exstat memoria. *I. Chronic. Velikanović.*

A. 1575. Agente in primis fratre Antonio, custode et commissario Bosnae Gregorius PP. XIII. permittit, ut fratres provinciae Bosnensis possint occupare antiquum conventum s. Augustini in loco „Velika" in Slavonia, cum omnibus adnexis terrenis, a gubernio Turcico iam concessis. *Annales Minorum tom. XXI. p. 479.*

---

[1] Sravni Tudományos Gyüjtemény god. 1830. sv. V, str. 55—101; i *Fasciculi Ecclesiastico-Litterarii* od godine 1841., tomul. II., pag. 183.

[2] Ljetopisac ga zove Matom, a Lastrić u svom Epitome vetustat. ga piše Martinom.

A. 1576. Sancta sedes fratrem Antonium, custodem, a ministro generali qua commisarium visitatorem ad Bosnenses missum commendat per litteras datas „Reverendis in Christo Simoni a Ponte ministro et aliis fratribus ordinis minorum de observantia in loco s. Catharinae Cressevi degentibus, provinciae Bosnae Argentinae.“ *Tabularium Vatic. secret. Vol. 28.*

A. 1578. Fr. Joannes Mathaeus ab Ulmo a s. sede mittitur ad catholicos oppidi Dračanica in Hercegovina, ut iis in rebus spiritualibus assisteret. *Annales Minorum tom. XXI. p. 506.*

A. 1579. Fr. Antonius „Mathei“ consentiente ministro generali instat apud s. sedem, ut in Bosnam quam primum mittatur Visitator apostolicus. *Tabular. Vatican. Secret. Cod. Mss. Politicorum CXXIX. fol. 195.*

A. 1580. Mense Februario frater Antonius „Mathaei“. Roma discedit ad peninsulam Ston in Dalmatia ad eiusdem peninsulae episcopum. *Ibidem.*

A. 1580. Fr. Bonifacius Drakolica a Ragusio, episcopus Stoinensis a sancta sede romana mittitur ad catholicos Bosnae, Hercegovinae, Serbiae et Hungariae, Turcis subiectae, tanquam visitator apostolicus. *Tabularium Vatic. Secret. Codex XXIX. Politicorum fol. 145—210.*

Die 15. Decembris. Idem visitator apostolicus communicat cum summo pontifice visitationem Hercegovinae et Bosnae iam esse peractam, quin expertus fuisset „satanam aut aliquem malum occursum“; episcopum semendriensem, qui plura voce referret, pro sede scardonensi impense commendat. *Tabul. Vaticanum Secret. Lettere di Vescovi Vol. 10 fol. 27.*

A. 1581. Die 2. Martii. Mercatores catholici civitatis Sarajevo significant sanctae sedi visitatorem apostolicum a se tanquam angelum de coelis fuisse receptum, qui eos admodum consolatus est et in fide sancta confirmavit, gratiasque agunt summo pontifici maximas. *Tabularium Vatican. Secret. Armar. VII. capsa 7. Nr. 9.*

Die 11. Junii. Pariter et fratres ord. s. Franc. ceterique catholici Bosnae scriptis litteris gratias reponunt summo pontifici . . . . (mi) sinovi pravovierni karstiani stare viere rimske . . . biskup bosanski i ministar . . . provincie s ostaliem otci definitorni, i sa sviemi fratri i karstiani pribivaiućiemi u kralestvu bosanskomu i hercegovini, i u dielu od hrvata i srbske zemlie i podunavia . . . u miestu Olovo . . . et praeter ceteros subscribit: frater Gregorius Masnovich, minister provincie Bosne Argentine. *Ibid . . Nr. 8.*

Item die 10 Julii eodem gratitudinis sensu scribunt et catholici Salinarum Inferiorum . . . Dolnih soli i od svih sela, koii su okolo otiu Soli, okolo pedeset mila Karstiani . . . . . subscribunt autem: Ja Mihal Atević; Ja (J)anko knez od Jasinice; Ja Knez Vraneš Ivanović, knez od Kalatče sa svom moiom knežiiom; Ja fra Stipan Milešić gvardia(n) od dolnih soli, koi i pisa ovo pismo; Ja (J)anko i Mato u Seočasci. *Ibidem . . Nr. 7.*

A. 1581. Diebus 28 et 29 Augusti eiusdem anni, in ecclesia s. Mariae in Babska, loco Sirmiensi, habetur sacra synodus, ipso Bonifacio in ea praesidente. Epistolis pietatis plenis, quo ex eadem synodo ad summum pontificem datae sunt, subscribunt die 30 Augusti: Ego predicator et presbiter atque oppidi plebanos Caspar . . . Ego frater Noris plebanus ivanconi; Ego (M)ateus plebanus de morovig; et ego christoforus plebanus de dragorino; Ja fra gargur kapelan od tompoienac; Ja fra ierolim bapski kapelan; Ego fr. nicolaus plebanus de gorriani; Jo fra marcho de uarse plebanus; Ego Antonius episcopus Bosnensis presens fui in omnibus istis et rogatus, ab illis ut meo digitto munirem has presentes sic et feci; Ita est, ego Gaspar qui supra manu propria as conscribsci *Ibid. Nr. 5.*

Eodem anno Gregorius PP. XIII. quatuor conventus fratrum Bosnensium propriis, expensis fecit aedificari (reaedificari?) et fratres in iis habitantes rebus necessariis provideri. *Romae Biblioth. Casanat. Co. Mss. X. V. 19.*

A. 1582. Circa exitum anni praecedentis vel initio vertentis Temesvarini apud mercatores Ragusinos, praesente episcopo Bosnensi et aliis itineris comitibus, pie in Domino moritur fr. Bonifacius, episcopus et visitator apostolicus, *de cuius morte* datis ad s. sedem epistolis, retulerunt dicti mercatores Ragusini, quorum exemplum imitati sunt et catholici cives Temesvarienses nationis hungaricae. Scripta defuncti visitatoris et libri mansere apud Ragusinos in quadam cistula recondita. *Tabularum Vatic. secret. armar. VIII. Capra VII. n. 3 ex 4. et Politicorum Cod. CXXIX.*

A. 1584. Admodum reverendus pater Marianus Haglinich de Sutiska, minister provincialis. *I. Chronic. Velikanović.*

A. 1586. Sixtus PP. V. fratrem Gregorium a Salinis mittit consolandum catholicos in partibus Savi et Sirmii, sub iugo Turcico gementes. *Annal. minor. tom. XXII., p. 80.*

A. 1587 Adm. R. P. Franciscus Bolichjevich de Ricice, postea episcopus Bosnensis; multa cum provincia iurgia habuit atque lites; pax eo vivente nulla erat. Fojniczae sepultus iacet. Custos eius P. Marcus Bosnjakovich definitor generalis creatur Romae. *I. Chron. Velikanović.*

Idem episcopus pro partibus Sirmiensibus circa Ilok, Ljuba, Sot etc. in suum vicarium generalem nominat fr. Vicentium Stipančić, cuius opera usus novi calendarii [dicti Gregoriani] acceptatus est. *Vol. 152, fol. 394.*

Fr. Bernardinus a Ragusio cum aliis sociis, ut fidelibus in provinciis Požega et Temesvar, quoad res spirituales subveniret, a summo pontifice mittitur. *Secretaria Brevium in mense Decembr. p. 350.*

A. 1590. Minister provincialis admodum reverendus pater Petrus de Salinis. *I. Chron. Velikanović.*

A. 1593. Minister provincialis admodum reverendus pater Marianus Haglinich secundo. *I. Chron. Velikanović.*

A. 1596. Minister provincialis admodum reverendus pater Gregorius Masnovich. *I. Chron. Velikanović.*

Fr. Petrus a Bosna [a Salinis = Gradovrh] auctoritate s. sedis apostolicae in Serbiam transit et Bulgariam, ut christianos ibidem in catholica fide instrueret. *Secret. Brevium in mense septembris, p. 119.*

A. 1599. Admodum reverendus pater Antonius Milanovich definitor generalis. *I. Chron. Velikanović.*

A. 1600. Admodum reverendus pater Blasius a Gradac, vir ob eximias virtutes magnae etiam apud Turcas auctoritatis, in locis „Gradac, Jassabia, et Chelmo" quinque ecclesias aedificavit, et auctoritate Clementis VIII. illius regionis populum ad fidem catholicam reduxit *Vol. 382, fol. 113.*

A. 1602. Minister provincialis admodum rev. pater Stephanus Zlatarich. *I. Chron. Velikanović.*

A. 1605. Minister provincialis admodum reverendus pater Jacobus Slapnicza de Sutiska *Ibid.*

A. 1608. Admodum reverendus pater Elias Csakalovich a Fojnicza vir mirabilis in operibus suis. *Ibid.*

A. 1611. Admodum reverendus pater Martinus Bielavich de Sutiska, sub huius gubernio guardianus conventus s. Mariae Argentinae per Mahometanam seductus, Christo abnegato Mahometo subscribit. *Ibid.*

A. 1614. Minister provincialis adm. rev. p. Gregorius Marinovich.[1] *O. Stjep. Zlatović, Franovci pag. 72.*

A. 1615. Ministrum provincialem agit Fr. Gregorius Marinović Dulmensis. *P. Zlatović, Franovci, str. 72.*

S. 1617. Hoc anno fuit minister Provincialis Bosnae fr. Thomas Ivkovich de Bagnaluca, subinde episcopus Bosnensis, qui varias habuit cum Provincia dissensiones. *I. Chronic. Velikanović.*

A. 1618. Petrus Katić, episcopus Prizrenensis (Vol. 219, fol. 10. Vol. 56, fol. 280), praesentibus Ludovico de Molost, legatto caesareo, et Casparo Gratiani, legato Othomanico, magno catholicorum in Slavonia fautore, occupat ecclesiam s. Petri Belgradiensem fratrum minorum Bosnensium. *Vol. 388, fol. 73.*

A. 1620. Minister provincialis Bosnae hoc anno fuisse legitur fr. Lucas Kačić, germanus frater Bartholomaei, episcopi Macariensis. *P. Zlatović, Franovci str. 72.*

A. 1622. Fr. Petrus a Salinis, episcopus Sophiensis, Romam petit (Vol. 390, fol. 491), ubi et obtinuit, ut fratres Bulgariae, qui interim eius gubernio obnoxii erant, a Bosnensibns penitus separentur. *Vol. 310, fol. 224.*

A. 1623. Minister provincialis Bosnae fr. Marianus Olovcich. *I. Chronic. Velikanović.*

---

[1] Chron. Velikanović pogriešno ga piše „Masnovich".

Eodem anno Fr a Salinis, episcopus Sophiensis, redux Roma ad conventum loci Gradovrh devertit, ubi et adstantibus fratribus die 4-a. Aprilis piissime moritur. *Vol. 384, fol. 75.*

Turcae, audita episcopi morte, manasterium invadunt et fratres, ut defuncti thesauros, quos Roma tulisset, proderent, variis tormentis excruciant; tandem promissis 2000 scutis fratres liberantur. *Očevija, Catalogus episcopor. Prov. Bosnae. MSS.*

A. 1624. Fr. Paulus Papić a Sarajevo et Gregorius Bosnensis (sic) Romam ad sacram congregationem fidei propagandae de tristissimo statu provinciae Bosnensis relaturi mittuntur. Sacra Congregatio, auditis relationibus, die 24. Octobris decrevit: scribendas esse litteras quaestuarias ad Principes pro fratribus Bosnensibus, easque quamprimum expediri mandavit, quia secus exactionibus Turcicis resisti non posset. *Vol. 384, fol. 74.*

Emericus Losy, nominatus episcopus Bosnensis, agente Nuntio s. sedis Viennensi, resignat titulum dicti episcopatus in favorem episcopi Scardonensis. *Vol. 330, fol. 406.*

Instituuntur hoc anno delegati apostolici, qui regiones Turco subiectas, in quibus ordinarii episcopi non resident, visitarent et animarum curam gererent. *Vol. 85, fol. 295.*

A. 1625. Fojnicae moritur fr. Antonius „Mattei" a Požega, episcopus Scardonensis et Bosnae administrator, vir promovendae rei catholicae studiosissimus. Vide et annos: 1575., 1576., 1579., 1580. *Historia domus Poženanae. MSS.*

Decreto s. Congregationis de fide propaganda die 5. Septembris edito proponitur, si sanctissimo placuerit, fr. Thomas Ivković, ante paucos menses in ministrum provincialem electus, pro episcopo Scardonensi et administratore Bosnae. *Vol. 385, fol. 543 et 610.*

Die 28. Octobris fr. Albertus Rengjić Ragusinus, episcopus Semendriensis, venit Belgradum ad locum ordinariae suae commorationis. *Vol. 56, fol. 210.*

Die 17. Novembris Urbanus PP. VIII. patribus definitoribus actualibus et exministris provincialibus provinciae Bosnae concedit — pro hac vice tantum — ut sine capitulo in locum fr. Thomae Ivković, alium ministrum provincialem eligere possint[1]. *Vol. 385, fol. 469.*

A. 1626. P. Marcus Bandulavić a Skoplje et P. Elias a Požega undant missionem australis Hungariae in locis Karaševo et Lipova (Lipa ad Marusium). *Vol. 147, fol. 103.*

In Gradovrh moritur P. Thomas ab Olovo, vir aetate grandaevus vitaeque sanctitate clarus; et dum fratres locum sepulturae quaererent, corpus defuncti episcopi Sophiensis, Petri Saliensis, incorruptum et flexibile inveniunt. *Vol. 124, fol. 34.*

Moritur Fojnicae fr. Antonius a Požega episcopus. *Historia domus Požeganae fratrum minor. MSS.*

---

[1] Nu imena tomu provincijalu ne znam, ako li nije fr. Marian Olovčić (?)

A. 1627. Fr. Albertus Rengjić, episcopus Semendriensis, occupat ecclesiam s. Petri Belgradiensem, in qua fratres Bosnenses sacra peragebant. *Vol. 388, fol. 65.*

A. 1628. Mense Martio Pater N. N. minister provincialis Bosnae una cum P. Andrea Tomanović a Kamengrad Romam discessit ad congregationem generalem. *Vol. 142, fol. 78.*

In capitulo provinciali hac aestate celebrato in ministrum provincialem eligitur P. Andreas a Kamengrad, *Vol. 57, fol. 25, 27.*

Hic minister provincialis „maleus fratrum" dictus (fuit), quia eos in virga ferrea rexit, et quoddam speciale disciplinae genus discolos componendi adinvenit et adhibuit. *I. Chron. Velikanović.*

A. 1629. Fr. Albertus Rengjić, episcopus Semendriensis, mense Septembris Belgrado Viennam discedit, ut, terminatis quibusdam in aula imperiali negotiis, munus visitatoris apostolici inter Valachos [seu Uskokos] Croatiae, quorum numerus 20.000 exaequabat, perageret. *Vol. 385, fol. 510.*

Mercatores Bosnenses, ob ecclesiam Belgradiensem litem agunt acerbissimam adversus mercatores Ragusinos. *Vol. 57, fol. 23.*

1630. Viennae inter mensem Januarium et Aprilem (vol. 72, fol. 1) moritur frater Albertus Rengjić, episcopus Semendriensis, destinatus visitator apostolicus apud Valachos. *Vol. 148, fol. 294,*

Die 15. Aprilis Romae a Cardinalibus s. congregationis de fide propaganda fratris Pauli Papić, Baćiensis parochi, laudatur zelus et solicitudo circa procurandam animarum salutem. *Vol. 75, fol. 249, 251.*

Frater Dominicus „Andreassi", episcopus Stephanensis et fr. Bartholomaeus Kačić, episcopus Macariensis, conveniunt, ut catholici in orientali parte fluvii Neretva habitantes deinceps ad Stephanensem (Narronensem), alii vero in occidentali plaga eiusdem fluvii ad Macariensem pertineant dioecesim. *Vol. 148, fol. 216.*

Abbasa, ferocissimus gubernator Bosnae, catholicos crudelissime persequitur; guardianus in Dolnji Soli a Turcis occiditur, multi fratrum incarcerantur. (Vol. 148, fol. 325.) P. Matheus a Jajce et P. Gabriel a Poljana ab obviis Turcis baculis saevissime caesi, perimuntur. *Vol. 148, fol. 323.*

A. 1630. . . . . Religiosi de provincia Bosnae Argentinae . . . . anno 1630. . . . veste saeculari induti in Transilvaniam appulerunt numero quatuor: Stephanus de Salinis, Stephanus aliis Seraphinus a Lopara, Marianus a Sarajo, et Elias; verum postremi duo . . . vix salutata provincia ad suos rediverunt. . . . Die inaugurationis [Georgii Rakoczy] religiosi ex Argentina Bosna, hospites praedicti Stephanus a Salinis et Stephanus a Lopara, lege Transilvaniae provinciam intrare prohibiti, ut in regno praexstitisse palam comprobarent, pro saecularibus vestibus religiosas sumpserunt, et se in publico stiterunt, toleratique deinceps ali ienigeni fratres liberius etiam per titulum confirmati nuper Csikiensis monasterii spiritualem operam regnicolis locarunt. . . . Pater Stephanus in id animum intendit, ut pro depasta vinea domini a sacra congregatione missionariam exoraret

facultatem, qua brevi impetrata, per provinciam, licet non absque metu, religiosus tamen inter furentes haereticos incedebat, operamque in sacris, magnatibus praecipue, cum linguam patriae [adhuc] non novisset, addicebat. *Chronic. Losteiner.*

A. 1631. Die 25 Aprilis Požegae, P. Marcus, servis Bašae Kanisiensis non valens illico agnellum assandum procurare, 713 ictus baculorum sustinere cogitur. *Vol. 73. fol. 163.*

Die 24 Junii in capitulo provinciae in ministrum eligitur pater Martinus „Barguglianin", cuius cognati fere omnes Mohametanam fidem amplexi erant. (Vol. 73. fol. 163). In tota provincia hoc anno erant fratres numero 350. *Vol. 391. fol. 149.*

Joannes Tomcus Mrnavić confirmatur episcopus Bosnensis, eodem vero tempore administratio Bosnae committitur fr. Thomae episcopo Scardonensi. *Vol. 310. fol. 322.*

A. 1632. Princeps Georgius Rakoczy sub dato diei 10. Junii Albae Juliae fratribus Bosnensibus, qui ut missionarii apostolici in Transilvania laborabant, litteras protectionales concedit. *Chronic. Losteiner*

A. 1633. Fr. Andreas a Jajce, olim officialis in aula imperiali Viennae et ottomana Constantinopoli, Bononiae edit quaedam opera, a se conscripta. *Vol. 75. fol. 286—290.*

Dum Fojnicae extraordinaria provinciae congregatio praeside episcopo Macariensi haberetur, frater Thomas Ivković, episcopus Scardonensis et administrator Bosnae, die 17-a Junii in loco „Lucna", qui a Fojnica itinere duorum dierum distat, piissime moritur.[1] Duo patres definitores et quatuor sacerdotes, cum defuncti corpus ad ecclesiam Jajcensem portaretur, a Turcis capti incarcerantur et nonnisi numeratis 160 scutis libertati restituuntur. *Vol. 75. fol. 245.*

Fr. Hieronymus „Lucich" etiam „Bogoslavich" (Vol. 385. fol 610) dictus, a populo et fratribus in Olovo congregatis pro episcopo Scardonae commendatur (Vol. 75. fol. 243.) Nonnulli tamen contradicebant ideo, quod eius fratres germani: Behrem, Alia et Pervan, cum suis, Muhamedanismum amplexi fuerint. (Vol. 152. fol. 350). Is initio huius saeculi plurimum pro fide catholica operabatur in Slavonia, ubi et antiquum conventum Našicensem, a patribus provinciae s. Mariae, ad quam pertinebat, (P. Eugenii Kossa Antiquarium Prov. Marianae Mss. Part. III. pag. 453.) circa annum 1532 derelictum (conf. Književnik III. God. p. 513) pro fratribus Bosnensibus occupavit et restauravit. *Vol. 75. fol. 288.*

P. Georgius Pranić, dictus „Paleologus", commendatur pro episcopo Belgradiensi vel Budensi. *Vol. 75. fol. 419.*

Hoc anno imago s. Antonii Pad. in ecclesia Našicensi adcursu populorum frequentissimo depingitur. *Pavišević: Recensio Ms. conventuum provinciae Capistranae.*

---

[1] Otac Nikola Lašvanin bilježi u svom ljetopisu, da je biskup Ivković umro u Jajcu god. 1634.

A. 1634. Catholici locorum: Iloch, Gliuba, Sot, Barkasovo, Bacinczi, Seleus, Kalotinczi, „Gibara, Higge, Lasz", tres viros Romam mittunt, qui a sua Sanctitate peterent fratres minores Bosnenses pro cura animarum. *Vol. 152. fol. 393.*

Die 20. Junii in capitulo provinciali, praeside P. Philippo a Kamengrad, commissario provinciae, in ministrum eligitur P. Nicolaus Brajković. *Vol. 152. fol. 354.*

Administratio Bosnensis episcopatus committitur fr. Hieronymo Lucić, episcopo Drivastensi. *Vol. 310. fol. 322.*

A. 1635. Patres Bosnenses Stephanus a Salinis et Stephanus a Lopara anno 1635 tumultus aulicos iam deseruerant et ad parochialem siculicalis sedis Maros ecclesiam in Köszvényes dictam, alias pastoris solatio destitutam, ambo convenerunt et consequenter opera imprimis religiosi pro tunc laici conversi, provinciae s. Mariae alumni, Casimiri Domokos . . . in tantum sibi demeruerunt, ut locum mansionis in vicino pago Mikháza beneficio praecipui viri Michaelis Tholdalaghi et consortis eius Elisabethae Mihálcz obtinuerint, ecclesiamque et cellulas e lignis aedificare coeperint. Ceterum religiosi isti in dioecesi, cuius antistes exul erat, ut liberius et fructuosius sacramenta ministrarent . . . alter eorum P. Stephanus a Lopara ad romanam curiam venit . . . [et 1636.] obtinuit facultates . . . missionis apostolicae . . . *Chronic. Losteiner.*

A. 1635. Cyrillus, patriarcha Constantinopolitanus, et vezirius Budensis, ferocem movent in catholicos et franciscanos persecutionem. Gubernator Bosnae decernit: conventum Fojnicensem igne delendum, fratres perimendos. (Vol. 152. fol. 302.) Fratres Fojnicenses tamen 4000, Našicenses vero 2800 scutis numeratis mortem evadunt; multi fratrum in vinculis gemunt. (Vol. 152. fol. 356.) Multi ex fratribus censuerunt: Joannem Tomcum Mrnavić, nominatum episcopum Bosnensem, in Bosnam vocandum. (Vol. 152. fol. 320.) P. Nicol. Brajković, minister provincialis Bosnae, post habitam 12-a Martii congregationem Romam concessit cum proposito non revertendi amplius ob persecutiones et difficultates (Vol. 152. fol. 363.), qui tamen, agentibus in primis mercatoribus Sarajevensibus, mense Julio in Bosnam rediit. *Vol. 152. fol. 331.*

Fr. Elias „Bulich de Darnissa", clericus provinciae Bosnensis, edidit libellum inscriptum „Privilegia provinciae Bosnae Argentinae . . . Anconae apud Marcum Slavioni 1635" in forma 12. folia habentem 8, quem dedicavit „Patri ac Praeclarissimo viro Andreae Tomanovich Camengradensi . . . olim Ministro dignissimo . . .".

A. 1636. P. Philippus a Kamengrad, qui nuper Budae parochum agebat, mittitur visitatum ecclesias ad lacum „Balatinum" sitas. *Vol. 79. fol. 174.*

A. 1637.[1] Tempore [P. Nicolai Brajković] casus Foiniczae contigit pessimus, talis quidem, ut Turcae et conventum solo aequare et fratres perimere intenderint [an. 1635]. Casus autem iste fa-

[1] I Chronic. Velikanović meće taj slučaj u god. 1635. ali krivo.

talis ita contigit: P. Marianus Maravich, conventus Sutiscensis guardianus, cum summa cuidam Sinanovich, turcae potentissimo, imperatoris Turcorum intimo, et magnae apud omnes aestimationis viro coniungeretur necessitudine, a provincia et discretorii Foinicensis patribus rogatus, ut rem cum turcis interventu sui patroni in bonum coenobii ageret, se velle reposuit, si in futuro mox capitulo provinciale sibi munus deferetur; patres etsi minus iustae petitioni acquiescunt, et fidem datam maiori provinciae sigillo munitam petenti exhibent; sed rebus cum Turcis compositis et conventu a maioribus eliberato expensis, patribus capituli, sibi illudere volentibus, maxime illudit cum eorum periculo. Amicum quippe suum accedit pristinum, eique provinciae patrum fidei iussionem porrigit. Sinanovich visa fidei iussione et audita P. Mariani interpellatione, suum ad locum capituli, quod tunc Cressevii celebrabatur, ministrum delegit; minister Cressevium cum cohorte advolat, tentoria ad coenobium erigit et dira atque extrema minatur patribus, ni patrem Maravich provincialem iubeant. Quare necessitate constricti etiam nolentes promissum servant, et ut petebatur, ad electionem procedunt . . . *I. Chronic. Velikanović.*

Praefatum capitulum primo dimidio mensis Augusti an. 1637. habitum fuit (Vol. 157. fol. 251.), praesidente P. Nicolao Kuljenović (Vol. 157. fol. 219.), et electus in eo minister provincialis P. Marianus Marović totum definitorium deinceps in gubernio habuit sibi adversum. *Vol. 157. fol. 193.*

A. 1637. P. Georgius „Bielavich" nominatur episcopus Tininiensis. *Vol. 79. fol. 157.*

Die 1-a Aprilis (Viennae vel Tyrnaviae?) moritur Joannes Tomcus Mrnavić, episcopus Bosnensis, qui tamen ante mortem episcopatum Bosnensem resignavit in favorem Fr. Thomae „Marhnavich" (Vol. 79. fol. 361.) nepotis sui. *Vol. 160. fol. 332.*

Die 26-a Junii Fr. Thomas „Marhnavich . . . biskup obrani od Smedereva . . ." et administrator Bosnae cedit parochias „Carascevo" et „Morovich" conventui s. Mariae in Srebernica. *Vol. 157. fol. 259.*

A 1638. P. Hieronymus Lucić, episcopus Drivastensis et interim administrator Bosnensis, rogat a sacra congregatione fr. Johannem „Mihailovich" a Požega, nepotem suum (Vol. 157. fol. 251.) et actu vicarium generalem, sibi in *„suffraganeum"* dari. *Vol. 157. fol. 241.*

Quidam saecularis lucri causa falsifificavit litteras bullarum apostolicarum, nec non sigillum episcopale et provincialis ordinis minorum de obs. in Bosna, qui usque ad mortis articulum celavit scelus suum, ab aliquot annis, quo confesso et conditionaliter absoluto, convaluit et hoc anno a summo pontifice absolvi humilite postulat. *Vol. 157. fol. 194.*

A. 1639. Hoc anno in provincia Bosnensi erant conventus 1' hospitia 100, fratres vero universim 412. *Ex Actis capituli gene Tabularium Ordinis.*

A. 1640. Hoc anno, altero dimidio mensis Junii, in capitulo provinciae in ministrum eligitur P. Martinus „Barguglanin". *Vol. 124. fol. 39. et 133.*

P. Bartholomaeus Kačić, episcopus Makariensis, instat apud s. sedem, ut fr. Petrus Kačić sibi in coadiutorem detur. *Vol. 127. fol. 178. et vol. 124. fol. 132.*

P. Elias a „Rodgna" (Radna), qui a Turcis multa pro Christo passus, saepiusque baculis dire caesus fuerat, in Italiam concessit. *Vol. 124. fol. 89.*

P. Joannes Dežmanić a Darniš ut missionarius mittitur Karašovam, ubi sequentibus annis et in primis Lipae plurima bona in incrementum fidei catholicae operatus est. *Vol. 85. fol. 396.*

Hoc anno florebat gymnasium conventus Velicensis in Slavonia, magistro P. Joanne Mihailović a Požega, viro erudito, pio, et rerum agendarum dexteritate claro, qui dein ad sedem Prizrenensem postulatus fuit; alumni erant 40. Eodem anno in ecclesia s. Augustini Velicensi erutus fuit lapis cum inscriptione fere deleta, in qua nonnulli arguebant dictam ecclesiam ante 600 annos exstructam fuisse. *Vol. 124. fol. 43.*[1]

A. 1641. Die 6 Decembris fr. Joannes Baptista Doaria, ord. s. Franc. observ., Italus ex dioecesi Cremonensi, praeconisatur episcopus Semendriensis.[2] *Cod. mss. XXXVI. 22. Biblioth. Barberini. Romae.*

A. 1642. P. Andreas Stipančić ab Omiš, non obstantibus impedimentis et diris persecutionibus, Radnae, in suburbio Lipensi, ad dextram Marusii ripam, aedificat ecclesiam Ascensionis Domini. *Vol. 87. fol. 187.*

A. 1643. In monasterio Sutjescensi die 15. Januarii. (Vol. 87. fol. 188.) piissime moritur P. Hieronymus Lučić, episcopus Drivastensis et aliquando administrator episcopatus Bosnensis. Is natus 1575, post studia in Italia absoluta circa annum 1601 in patriam rediens, in primis in Našicensi et vicinis partibus indefesse et magno cum fidei incremento laborabat. (Vol. 179.) Guardiani, definitoris provinciae. (Vol. 385. fol. 610), item commissarii provinciae, et vicarii generalis munere tempore episcoporum Baličević et fr. Alberti Rengjić preclare fungebatur; vir scientia, pietate et religionis zelo clarissimus. *(Vol. 148. fol. 339. et Historia domus Požeganae fratrum Minorum, ubi agit de Conv. Sutjescensi.*

Petrus Sabatinus Jadrensis, parochus Niemcensis in Sirmio, et episcopi Semendriensis, qui absens erat, vicarius generalis, franciscanorum parochias in *Laz* et *Vukovar* violenter occupat. *Vol. 179.*

---

[1] Velička crkva stara bila je u gotičkom slogu sazidana, kano što je još i sada opaziti na ostancih i na vratih, koja vode iz sakristije u svetište; a vjerojatno je, da je zidana u drugoj polovici 15 stoleća.

[2] Ali nikad nije u svoju biskupiju zavirio.

P. Marcus Bandulavić Bosnensis nominatur archiepiscopus Marcianopolitanus (Preslav) in Bulgaria eo addito, ut resideat Silistriae. *Vol. 87. fol. 188. Vol. 127. fol. 412.*

Mense Junio vel primo dimidio Julii in capitulo Bosnensi, praeside P. Marino Imbrišinović a Požega, P. Franciscus Lipanović eligitur minister provincialis Bosnae. *Vol. 179.*

P. Johannes Mihailović a Požega, electus Prizrenensis episcopus, in itinere Romam versus disparuit, nec amplius quidquam de illo, facta etiam sedula indagatione, certo resciri potuit. *Vol. 179.*

Mense Maii P. Jacobus Bon-Carpi, Italus, Ord. s. Francisci conventualium, olim per plures annos parochus loci Seghoras in Germania (Vol. 80. fol. 46), episcopus Nimeriae et administrator Semendriensis, venit Belgradum ad suam residentiam. *Vol. 87. fol. 267.*

A. 1644. Alaybeg Sirmiensis insidiatur vitae episcopi Nimeriae, qui eapropter aufugit Ragusium, et inde Viennam, ubi anno 1646 episcopatui resignavit. *Vol. 94. fol. 17.*

12. Augusti in pago Szent Maria, dum pestiferis inserviret, mortem oppetiit P. Philippus a Kamengrad, olim commissarius provinciae Bosnensis, qui plurimos a daemone obsessos liberasse traditur. *Necrologium conventus Beckoviensis provinciae Salvatorianae.*

Mense Decembri, Velicae in Slavonia pie in Domino obiit P. Thomas Mrnavić, episcopus Bosnensis. *Vol. 90. fol. 295.*

A. 1645. Pontifex P. Marcum Bandin, anhiepiscopum Marcianopolitanum et administratorem Bakoviensem, principi Moldaviae Basilio commendat..... praelaudatus Marcus Bandinus Scopia ortus ac subinde regulam s. P. Francisci in provincia Bosnae Argentinae professus, scripsit Moldavicae missionis suae *Itinerarium,* ab alma provincia [Transilvaniensi] in originalibus haereditatum. *Chronic Losteiner.*

A. 1646. P. Stephanus ab Imotta exdefinitor, P. Georgius guardianus Živogostae, P. Joannes a Poljica, guardianus Macarscensis, P. Paulus Kačić, guardianus Zaostrogensis, P. Georgius Kačić, pater provinciae, P. Thadaeus Vukasić excustos, P. Nicolaus Rusić, nomine 120 fratrum Hercegovinensium rogant auctoritate s. sedis apostolicae a fratribus Bosnensibus separari, prout et olim saepius petebatur. *Vol. 172. fol. 325.*

Commissarius provinciae hoc anno fuit: P. Lazarus a Fojnica. *Vol. 172. fol. 396.*

A. 1647. .. Primam in Transilvania .. sub praesidio admodum reverendi P. Gabrielis Thomasii .. fuisse in Csik die 19 Martii anno 1647 celebratam fratrum synodum, colligo ex originalibus litteris obedientiae, quibus .. recens electus fr. Marianus Saraënsis ... patrem Casimirum Domokos .. confirmat guardianum conventu s. Francisci Albae Ecclesiae [Carolinae].

Eodem anno P. Stephanus a Salinis vicarius generalis [episcopi Transilvaniae] et archidiaconus nominatur a principe sub dato Albae Juliae 20 Aprilis. Ut cunque autem vi a principe saeculari et quidem

heterodoxo sit nominatus vicarius generalis, munus susceptum naviter gessit; obibat provinciam, de vita et moribus cognoscebat, et ut mala curaret, leniora prius adhibuit remedia, in improbos mores gravius dein animadvertit, et hinc odia incurrit curionum, qui ut censoriae auctoritati sui vicarii modum ponerent rem ad principem . . . detulerunt . . cuius favore insanae deliciae protegerentur atque fides etiam, quod in curionibus Siculicalis sedis Sepsi tristis experientia probavit, periclitaretur . . . princeps Salinum per epistolam graviter admonuit, ut . . auctoritate moderate uteretur. Ad quae Salinus principi facti sui rationem exposuit se in administranda sacra republica ad decreta conciliorum egisse, neque modum in his excessisse . . . . Dein Salinus mortuis parochis saecularibus viros sui ordinis administrandis parochiis praeposuit, qui populum verbo et vitae castigatioris exemplo informarent et liberioris temporis infamiam levarent. *Chronic. Losteiner.*

A. 1648. P. Georgius „Veich" ab Olovo, ordinis minorum prov. Bosnensis, a Georgio Lippay, archiepiscopo Strigoniensi, sede Colocensi vacante, designatur, qui in vasta Danubii ora oppressam sub iugo turcico religionem sustentaret. *Historia conventus Kremnicensis MSS. pag. 43.*

Dira in catholicos et fratres Bosnenses a Turcis movetur persecutio; conventus omnes, excepto Olovo, depraedantur et partim diruuntur; episcopus Maravić ad lacum Balaton, seniores provinciae patres ad partes Požeganas aufugiunt. *Vol. 178.*

A. 1649. In conventu Csikiensi die 15. Martii . . . fuit congregatio, in qua [electus fuit] Gvardianus Mikházensis P. Stephanus a Lopara fr. Marianus Sarai definitor, fr. Stephanus de Salinis definitor.

P. Stephanus a Salinis [vicarius generalis] imperio principis fratres suos e parochiis ad claustra revocavit, afflictis [vero] ecclesiae rebus consulturus et melioris cleri defectus suppleturus peculiares viros probos et disciplinatos, quos *licentiatos* dixit, instituit, qui populum fidelem ad Deum salubrius ducerent. Haec eius ordinatio etiam in publicis comitiis Albae Juliae ann. 1649. 23. Januarii rati habita est. *Chronic. Losteiner.*

A. 1650. Admodum reverendus pater Thomas Juracich de Zaesda prope Sutiscam commissarius, eligit adm. rev. patrem Matthaeum Benlich de Bagnaluca in ministrum provincialem. *I. Chronic. Velikanović.*

Princeps Transilvaniae decreto die 22. Februarii huius anni edito iubet, ut P. Stephanus de Salinis, generalis vicarius Transilvaniae, causas matrimoniales catholicorum cognoscat, et partes pro munere suo componat. *Chronic. Losteiner.*

A. 1650. Mense Februario Velicae in Slavonia moritur P. Marinus Imbrišinović a Požega, episcopus Belgradensis et aliorum episcopatuum Hungariae et Slavoniae sub turcico dominio existentium zelosus administrator. (Vol. *218. fol. 295.* et Vol. *310. fol. 30.)* Se-

pultus quiescit in ecclesia s. Augustini. *P. Nicolai a Lašva Chronicon MSS.*

Die 15. Junii P. Mathaeus Benlić, minister provincialis, rogat sacram congregationem de fide propaganda, ut filium provinciae Bosnensis pro episcopatu Belgradensi proponere non dedignetur. *Vol. 218. fol. 162.*

A. 1651. Loco P. Mathaei Benlić, electi episcopi Belgradensis, in vicarium provincialem eligitur P. Andreas a Jajce.

Die 25. Junii in ecclesia s. Mariae in Olovo per episcopum P. Marianum Maravić. P. Mathaeus Benlić consecratur, assistentibus P. Paulo Posilović, episcopo Scardonen. et praefato P. Andrea a Jajce, vicario provinciali. Vol. 218. fol. 263, et Vol. *Relazioni.*

Reverendissimus pater Petrus Manero, minister generalis totius ordinis minorum, olim concessam provinciae Bosnensi facultatem. suos clericos Romam et ad alios Italiae conventus mittendi, renovat. *Vol. 305. fol. 53.*

A. 1652. Incertum qua die obiit P. Stephanus a Salinis . . . . P. Adalbertus Ujfalvi aetate coaevus laudes eius sequentibus in suis manuscriptis memorat: R. P. Stephanus a Salinis fuit primus custos conventuum Csik es Mikháza, qui etiam fuit vicarius generalis catholicorum in Transilvania, natione Bosnensis, per interpretem tamen concionabatur, tandem etiam per se, sed hungaricam linguam non poterat bene exprimere, qui litteratos homines conabatur *licenciatos* facere, ut populus audiret verbum Dei ob penuriam sacerdotum. Hic Pater . . . gratus et acceptus erat apud dominos et plebem, imo etiam apud principem regni, ita ut eum ad mensam adhiberet, erat enim exemplaris et bonae vitae; verbo: Religiosus devotus, et prudenter gubernabat visitabatque tam monasteria quam parochias, qui multum in ecclesia et religione laboravit . . . . Hic in via vocatus ad domum Francisci Bethlen, filius cum in periculo mortis esset et mater ploraret, dixit ei: noli flere, sanabitur; flexit, oravit, [filius] coepit melius valere et convaluit. Hic Pater cuidam nobili saeculari sapienti dixit: melius esset, ut animae provideres, tu enim ante annum morieris. Hic [saecularis] erat sanus, dicebant[que] ei, non credat; et cum iam prope esset annus, non credebat, tamen tristis erat [et] mortuus est ante annum.

Hic principi Rakoczy seniori in venatione laeso anno 1647. dixisse fertur: non sanaberis sed morieris. Hic reverendus pater multarum virtutum obiit in conventu Mikháza et sepultus est ibidem in crypta ante maius altare, quam ipse curaverat et primus intravit. Ita scribit de illo et P. Michael Balasffi ordinis minorum in suis manuscriptis. *Chronic. Losteiner.*

A. 1652.[1] P. Andreas de Jajce, commissarius provincialis, [in capitulo Sutjeskae habito] creat admodum reverendum patrem Phi-

---

[1] U izvorniku krivo je ubilježena godina 1653 na mjesto god. 1652.

lippum Tarnovicsanin ministrum provincialem. *I. Chronic. Velikanović.*

Definitorium praedicti Ministri Provincialis componebant: Fr. Franciscus Banić custos, fr. Mathaeus Vučković definitor, fr. Gregorius Vojković definitor, fr. Stephanus Djakovlia definitor, fr. Georgius Vuić definitor [fors idem qui an. 1648. scribitur Veić] definitor, fr. Joannes a Kamengrad secretarius provinciae; Fojnicensis guardianus: fr. Franciscus Dobretić. *P. Nicolai a Lašva Chronicon. Bosnense. MSS.*

A. 1653. Andreas Brnjaković, vir nobilis Olovensis, filius Bernardi et Mariae, de patria Bosnensi optime meritus et fidei catholicae defensor intrepidus, ab episcopo Bosnensi Maravić Imperatori Romano et aliis principibus impense commendatur. *Codex Ottobonian. MSS. 927. fol. 46.*

A. 1654. Episcopus Benlić, dum visitaret suam dioecesim. a Turcis captus in carceres coniicitur, et nonnisi solutis 400 scutis eliberatur. *Vol. 310. fol 76.*

A. 1655.[1] P. Philippus Trnovčanin ad finem vergente sui ministeriatus officio omnes pro celebrando Velicae capitulo praeparavit impensas; sed neque vocales Velicam venire volebant, neque gubernium Turcicum facultatem illud celebrandi dedit . . . .

Tempore capituli, quod Sutiscae habitum fuit, tres viri nobiles a Musselim cum mandatis, ut patres congregati patrem Libanović eligerent, accedunt. Turbantur ad hoc haud leviter patres, sed capto consilio, dum 200 aureos enumerant et vexam gravissimam solvunt, capitulum suo modo pacifice servant. *I. Chronic. Velikanović.*

Hoc anno in provincia Bosnensi erant fratres numero 300. — Conventus in Olovo pro tuendo ecclesiae decore, tutanda episcopi et catholicorum libertate 600 scuta solvere cogitur. — Ab initio episcopatus Fr. Mariani Maravić usque ad praesentem annum 2000 familiarum e regno Bosnae in Hungariam transmigrarunt. Vol. inscriptum *Relationi.*

In capitulo praefato minister provincialis elegitur fr. Georgius a Salinis, custos fr. Petrus a Požega; definitores vero: fr. Joannes a Brod, fr. Nicolaus . . . . . a Banjaluka, fr. Stephanus Glumčić. fr. Petrus Guganović, Fr. Franciscus Ogramić; Fojnicensis guardianus fr. Joannes a Kamengrad. *P. Nicolai a Lašva Chronicon Bosnense MSS.*

A. 1657.[2] Admodum reverendus pater Georgius Dungerović de Salinis, minister provincialis in secunda congregatione Modricae habita, stante eo tum penes provinciam ex indulto capituli generalis iure, patrem Joannem Dragnimlia provinciae commisarium

---

[1] Ovaj kapitul bje držan god. 1655, kako se razabira iz jednog lista biskupa Benlića (Vol. 218. fol. 18); ljetopisac je krivo ubilježio godinu 1653.

[2] Ljetopis piše god. 1656 mjesto god. 1657.

nominat, duobus actualibus provinciae definitoribus eidem contradicentibus, patribus nempe Stephano Glumčić et Nicolao Aćžić, qui perditis oleo et opera definitorio sponte se subii iunt. *I. Chronic. Velikanović.*

A. 1658. Commissarius interea fungitur officio, verum tamen cum Fojniczam venisset, a patre Nicolao mox dicto definitore, ostio in faciem clauso, ingredi prohibetur Pater tamen Joannes de Kamengrad et portam eidem aperuit, et illum cum tota familia solemniter excepit. Peracta visitatione canonica capitulum Gradovarini convocat, in quo [15. Septembris][1] terminato (P. Franciscus Ogramić) provincialis creatus est.

Tempore vero capituli conventus Sutiscensis cum eclesia, archivio provinciae et nobilissimis memoriis, totus igne consumptus, interiit. *I. Chronic. Velikanović.*

Praefati ministri provincialis definitorium constituebant: custos fr. Joannes a Kamengrad; fr. Andreas Zovičanin definitor, fr. Stephanus Gradiščanin, fr. Petrus Raduljevčanin, fr Martinus Brogjanin, fr. Josephus Vitanović. Secretarius Provinciae fr. Hieronymus Varedoljanin; Gvardianus Fojnicensis fr. Franciscus Miletić. *P. Nicolai a Lašva Chronic. Bosnense MSS.*

Hoc anno adhuc vigebat liturgia slavica apud Bosnenses et quidem ita, ut principales partes missae primum latine et dein slavice recitarentur; partes principales considerabantur: Gloria in excelsis, Epistola, Evangelium, Passio, Credo, Pater Noster. *Vol. 305. fol. 60.*

Patres familiae Olovensis, videlicet: Philippus Trnovčanin exminister, Stephanus Glumić definitor act. Nicolaus a Banjaluka def. provinciae, Georgius ab Olovo gvardianus in Olovo, Georgius a Seočanica guard . . . Elias a „Turbiciho", Antonius a Sutiska, Vincentius Mendunić guardianus Ramensis etc. instant apud s. Congregationem, ut parochias: Laz. Nimci et Babska, conventui Olovensi vi ereptas, restitui faciat. *Vol. 305. fol. 91.*

A. 1659. Sacra congregatio de fide propaganda ordinat, ut fr. Matthaes Benlić, episcopus Belgradensis, et episcopatuum in Hungaria atque Slavonia sub dominio turcico existentium administrator, possit apud fratres minores Velicae vel vero Szegedini residere. *Vol. 310. fol. 87.*

A. 1660. Patri Bernardino, Bosnensi dicto, conventus s. Nicolai in Visoki guardiano, quum tempore belli suppellectilia ecclesae ab inimicis Turcis defenderet, Turca manum dextram gladio abscidit. Is proin sic mutilatus rogat in conventum Venetiarum recipi, ubi confessarium mercatorum Bosnensium ageret. *Vol. 305. fol. 100.*

---

[1] Tako piše o. Mato iz Dervente, gvardijan Srebrnički, dne 7 ožujka god. 1661 da je i sam došao na kapitulum: veni ad capitulum provinciale . . . . . celebratum anno 1658. 15. Septembris. (Vol. 305 fol. 149.)

A. 1660. Die 14. Septembris in conventu Olovo piam mortem obiit P. Fr. Marianus Maravić, episcopus Bosnensis, qui et die 15. ibidem sepultus est. *Vol. 305. fol. 133.*

A.1661. Provincialis et fratres Bosnenses rogant summum pontificem, ut praecipiat ministro provinciali provinciae Dalmatiae, ne audeat illa quatuor hospitia Dalmatiae, olim a Bosnensibus erecta, occupare, cum tempore novissimi belli quatuor monasteria in Bosna sint combusta et fratrum plurimi occisi. (Vol. 305. fol. 141); item prohibeat, ne christiani catholicos, qui Turcis subiecti sunt, vi capere, abigere et tamquam sclavos tractare et vendere audeant (Vol. 305. fol. 208); item, ut fr. Mathaeus Benlić, ab imperatore et rege nominatus episcopus Bosnensis, confirmetur. *Vol. 305. fol. 174.*

Civitas Smederevo hoc anno incendio deletur. *Vol. 305. fol. 455.*

A. 1661. Admodum reverendus pater Franciscus Ogramić de Požega, minister provincialis, Velicae cum omnibus expensis parabat capitulum (anno 1661. celebrandum); sed postquam patrem Georgium a Quinqueecclesiis pro obtinenda facultate, sine qua congressus huius modi celebrari non potuit, ad Bassam Temesvariensem, Seida nomine, qui autoritate eandem tribuendi pollebat, destinasset, nobilis quidam Turca Bosnensis Čakalović, dicti Bassae cancellarius maior, in tantum impediri fecit exinde, quod capitula fratrum extra Bosniam in partibus Slavoniae aut alibi celebrari nunquam consveverint; suspicantur plerique, patres franciscanos transavanos [Bosnenses] per hunc cancellarium capituli Velicae celebrandi suspensionem procurasse. Et id quidem merito, commotum enim erat Turcas inter et Croatas bellum, cum quibus Nicolaus Zrinsky strenue pugnabat. Suspecti proinde patres Bosnenses potuissent esse et plura a Turcis incommoda perpeti. Animadvertens igitur P. Provincialis intentum suum undique impediri, supradictum P. Georgium a Quinque ecclesiis Romam pro obtinendo Brevi, vi cuius electio totius definitorii sequatur, determinat, et post eundem P. Anicium [Ančić] de Dulmo multorum librorum auctorem mittit. Agebat vero tunc temporis Romae P. Marianus Lisnić pro episcopatu Macariensi et eidem adiunctus socius P. Gregorius Kovačević, ambo Imotenses, qui horum provinciae procuratorum designationem impediunt. Illi vero ad propagandam recurrendo praesidem capituli Bosnensis P. Seraphinum de Bulgaria, commissarium apostolicum accipiunt, cui a P. Mariano Lisnić P. Franciscus Miletić a Banjaluka plurimum commendatus erat, tanquam vir inter omnes Bosnenses zelo, religiositate et scientia plenus. *I. Chronic Velikanović.*

A. 1662. Pater itaque Seraphinus, commissarius apostolicus, primum Seralium venit, fratrem Joannem a Derventa, loci parochum, pro secretario assumit, recta Fojnicam progreditur et patres vocales ad capitulum citat. Omnes quidem ad eius mandatum comparent, sed maxime inter eos circa novi provincialis electionem lites exoriuntur et dissensiones. Commissarius cum patribus Bosnensibus pro Patre suprafato Miletić, transsavani (Slavonitae) cum provinciali et patribus Salinarum Inferiorum et Superiorum pro Patre Joanne de

Darniš acriter decertant. Et postquam uniri nequivissent Transsavani cum Salinarum patribus . . . in commissarium, caeterosque Bosnenses patres varia improperia convitia atque minas mirum in modum spumantes e congressu capitulari exierunt. *I. Chronic. Velikanović.*

A. 1662. Commissarius P. Seraphinus reliquis vocalibus unitus sine provinciali capitulum celebrat 1662. die 14 Februarii [et eligit] provincialem adm. rev. patrem Franciscum Miletich, custodem patrem Georgium Sabich de Guber in campo Clevna seu Livno. Definitores: P. Philippum Runovich de Imota, P. Petrum Tuoglanin de Plumbo, P. Marcum Alkovich de Kreševo, P. Marcum Vasiljevčanin de Sutiska, P. Joannem de Derventa secretarium.

Gvardianos: Sutiscae P. Michaelem Brexann; Ramae P. Georgium Vojkovich; Foiniczae P. Franciscum Prudlia; Kreševii P. Petrum Dubocsanin; Vissokii P. Marcum Guberović; Plumbi P. Joannem Jerić; Argentinae P. Antonium Travisić; Gradovar. Salinis P. Bernardinum Galias, quem Turca per crepaturam ianuae conventus gladio transfixit; Salinis inferioribus . . . ignoratur; S. Eliae Modricae P. Petrum Barglianin. Gvardianos Sibenicensem, Macharensem, Imotensem, Xivogostensem, Zaostrogensem, Velicensem, Nassicensem non reperii notatos.

Patres interea Transsavani [i. e. Slavoniae etc.] cum patre provinciali et supradictis Bosnensibus, obtenta a patre Sebastiano Neapolitano, olim commissario generali et ordinis patre atque discreto perpetuo, facultate, adunatis Velicae patribus capitulum celebrant et patrem Joannem de Darnis [ministrum provincialem] salutant. Sed cognita per congregationem de Propaganda supradicti commissarii generalis fraude, eundem sacra congregatio in propria cella unius anni spatio sequestrat. Pro transsavanis agebat generalis Sambuca, patris Sebastiani partes tuitus, et congregatio sacra Bosnensium acta defendebat et protegebat.

Trassavani duos Romam agentes expediunt, patrem videlicet Stephanum Radovanjčanin et patrem Georgium a Quinqueeclesiis, qui forti animo et sufficientibus rationibus Bosnensibus contradicebant, sed mandato sacrae congregationis carceri mancipantur. Intellecto hoc infelici suorum procuratorum casu alios duos, nempe patrem Josephum Vitanović et patrem Georgium Skontrić de Saraglio, Romam mox intrepidi mittunt transsavani. Hlorum [horum] duorum primus dilapidando res conventus Visokiensis tempore sui guardianatus terras inhypothecando et multa alia conventui debita causando ad patres transsavanos transiit.

Cum vero pro transsavanis in Propaganda agerent, pater Josephus Vitanovich haec verba haeretica protulit: *„potius omnes fidem negabimus, quam P. Francisci Miletić provinciali Bosnensium subditi vocabimur“;* quod in Propaganda valde notatum erat.

Hoc ipso tempore patres agentes transsavanorum patrem Marianum Lisgnich in curia nostra romana quaerebant, quod ratas vestiarii portiones e camera Neapolitana, quas Hispaniae rex pro singulis

annis in tanta pecuniae summa pia beneficentia erogabat, de sex annis fraudulenter usurpaverit.

Supradicti duo agentes inquisitionis causa iter Neapolim adsumunt, si furti arguendus esset pater Marianus Lisnić. Interea sacra congregatio de Propaganda episcopo Neapolitano mandat, ut tales religiosos carceribus tradat. Hinc primo episcopalibus, deinde conventus carceribus pater Josephus includitur, socio per fugam salvato.

Erat hoc etiam tempore Romae pater Michael Jelavić, pro episcopatu quoque Macharensi competens, qui patri Gregorio Skontrić, qui manus inimicorum Neapoli evaserat, scripsit, ut salutem in fuga quaereret, *quia quaereris ubique.* Hanc epistolam casu apertam P. Stephanus Gluntich, cum Anconae studens generalis esset, percepit, et P. Mariano Lisnić Romam transmisit, qua habita illum detentum Neapoli in carcere liberum dimitti curavit, seque ab imposturis egregie purgavit et provinciae rationem de repetitione dicti vestiarii optime reddidit.

Post haec sacra congregatio de Propaganda ad examinanda Bosnensium et commissarii [P. Seraphini] et provincialis Ogramić acta patrem Franciscum Soimirović [archi-]episcopum de Ocrida in partibus et patrem Vitalem de Ragusa delegavit, qui cum Anconam pervenissent, multa de provincia Bosnensi sinistre loquebantur, non ut iudices sed ut actores. Quae P. Stephanus Gluntić dissimulando, cuncta patri Mariano Lisnić perscripsit. Hic porro, ut primum haec intellexit, illorum *iter et opus impediri fecit.* Reversis itaque supradictis sacra congregatio omnem quam praedictis dederat commissionem cum plenitudine potestatis patri Michaeli Jelavich contulit, qui potestate munitus ad Bosniam iter direxit cum expresso sacrae congregationis mandato, ut P. Francisco Miletić sigilla restituantur.[1] *I. Chronic. Velikanović.*

A. 1663. Ad provinciam ingressus litteras a studente generali Romae patre Michaele Radnich, vulgo Usun, percipit, ex quibus mentem et firmam intentionem reverendissimi ministri intelligit, ut si patrem Joannem de Darnis stabilire in officio non valeret, acceptis ab utroque provinciali sigillis se ipsum provincialatus dignitate condecoraret. Sed ambitiosus et gubernandi avidus sine consideratione atque reflexione s. congregationis, cuius mandato delegabatur, tentare coepit. Et licet a P. Joanne de Darnis, transsavano provinciali, sigilla evulserit, a patre tamen Miletich, provinciali Bosnensium, nullo modo potuit. Interim habitis sigillis imperare, obedientiales formare litteras, religiosos commutare et similia praeter intentionem s. congregationis coepit. His quippe auditis sacra congregatio omnia eius in provincia facta una cum potestate illi tradita annihilavit; imo etiam definitoriatum, quem loco patris Petri Tuoglianin de Plumbo vita functi obtinuerat, privavit. Omnes pro-

---

[1] O. Jelavić počeo je svoju službu kao povjerenik obavljati god. 1663. (Vol. 305. fol. 376.)

fessos et ad religionem ab ipso Jelavich receptos pater provincialis Miletich revalidare debuit.

Vocatus tandem a sacra congregatione pater provincialis Miletich, ut in plurimis accusatus responderet, ratione et innocentia fultus, intrepide ad omnia argumenta reposuit, et fortioribus in adversarios retortis, victor tandem ad provinciam rediit. *I. Chronic. Velikanović.*

A. 1663. P. Joannes Ančić colligendis indulgentiarum decretis, quae in favorem Provinciae Bosnensis emanaverant, sedulo intentus, rogat sacram sedem, vellet alias adhuc ad decennium concedere sequentibus ecclesiis: a) S. Mariae Gratiarum oppidi de Plumbo. b) B. Mariae Virg. prope oppidum Plumbi in monte. c) Ecclesiae s. Eliae Proph. in villa Jelaschae. d) B. Mariae V. prope oppidum Morovich Sirmien. dioecesis. e) S. Margarithae Virginis et Martyris villae de „Luba" Sirmiensis dioecesis. f) S. Catharinae V. et M. villae de „Soth". *Vol. 305. fol. 252.*

Fratres Bosnenses, mortuo parocho in Babska, occupant illam parochiam, et in festo nativitatis B. M. Virg. sacras functiones ibidem peragunt. *Vol. 305. fol. 252.*

A. 1664. Tartari in Bačka, Sirmio et comitatu Baranja saeve grassantur, oppida Ilciz (Ilača) Babska, „Gliuba" depraedantur; multi catholicorum occiduntur, haud pauci in servitutem abiguntur. Sacra imago B. Mariae V. Babscensis in partes secatur, ecclesia vitiatur. *Vol. 305. fol. 455.*

Conventus Fojnicensis hoc anno die Jovis hebdomadae sanctae incendio deletur, qua occasione et bibliotheca antiquitatum dives interiit. *Ibid.*

A. 1666. Sub hoc provincialatu [P. Francisci Miletich] 1666. die Jovis, in caena Domini, hora meridiana, conventus s. Spiritus Foiniczae, cum secundo provinciae archivio seu memoriis ab origine provinciae Bosnensis et omnium rerum, regni etiam successibus, et a rege Bosniae occiso ibidem relictis, igne consumptus est totus. Extant quaedam adhuc a flamma ignis intacta fragmenta sed valde exigui momenti.

Sub eodem provincialatu quosdam provincia conventus, qui custodiam[1] eiusdem formabant, resecuit, et provinciae *Bulgariae* a tot saeculis subiectam anno adhuc 1644 sub provincialatu P. Petri Lippanovich reliquit, quo tempore in provinciam crevit.

Item sub eodem provinciali maxima persecutio, minae atque tentationes variae contra conventum Sutiscensem opera cuiusdam Turcae,

---

[1] Bugarska kano kustodija odciepi se od Bosne još god. 1622 . . . sub qua vicaria Bosnensi multae adhuc erant custodiae . . . quae sunt in Bulgaria, Valachia etc. . . separatae de anno 1622 (Ark. Vjeroplod. vol. 310. fol. 224). Ovo odieljenje od Bosne bi istom godine 1624 službeno potvrdjeno (Acta Bulg. Eccles. p. 24). Provincia Bulgariae . . anno 1676 die 11. Junii a Clemente X in provinciam [erecta fuit] (P. Dominic. de Gubernatis Orbis Seraphicus tom. IV. p. 395.

Osman Uxigovich et in Ricsice Usem Kolakovich exortae, adeo, ut proximam conventus ruinam propter nimias expensas minarentur.

Die 10 Decembris admodum reverendus pater Georgius Sabich de Rama [eligitur minister] provincialis, commissario et capituli praeside patre Joanne de Camengrado; custos (fit) P. Stephanus Glumcsich de Dubocsacz, alii volunt, de Sutisca, ex eadem familia; definitores: P. Petrus de Dubicza e familia Cressevii, P. Nicolaus Ruxich e familia Vissovatii, P. Lucas Maruncsich de Possega, P. Antonius Travnik de Foinicza, P. Joannes Duhno de Derventa, e familia Sutiscensi.

Quinque electi fuere, ast commissarius generalis, audita quinque definitorum electione, illum, qui pauciora tulerat suffragia, excludi iussit. Hinc provincialis neoelectus, immediatus et commissarius, celatis electionis votis. dicunt hunc miserum pauciora habuisse suffragia, quare etsi ii, qui ei sufragati sunt, testimonio perhiberent, istius vota aliorum votis plura fuisse, tamen definitoriali dignitate privatus remansit; sic fit, ubi conscientia fortiora pectora mala tenet.

Gvardiani: Imotae P. Philippus Runovich; Ramae P. Andreas de Sovichi; Foiniczae P. Joannes Rankovich de Maidan; Cressevii P. Martinus de Borovicza, sub hoc liberati sunt a supradictis Turcis, conventus extirpatoribus, fratres: Plumbi P. Michael Radnich, alias Uzum, factus contra totius familiae illius mentem. De credito invenit numeratae pecuniae octingentos aureos zechinos, turcice arslanias, sed spatio duorum annorum totum id, quod acceperat, consumpsit et conventum 345 aureis zechinis indebitavit.

Argentinae P. Stephanus Milics de Sutisca; Salinis P. Michael Imeonicsanin (?); Gradovarh P. Josephus Sibich; Modricse P. Mathaeus Vasich; Nassicis P. Marianus Resich de Captol; Vellicae P. Josephus de Brod.

Conventus maritimos hic non nominavit, qui ista notavit.

Hic provincialis anno sui officii primo morte praeventus occubuit, in cuius locum non vicarius sed provincialis sufficitur. *I. Chronic. Velikanović.*

A. 1667. 20 Augusti admodum rever. pater Thomas Juracsich, de Zajezda, e conventu Sutiscensi. Hic optime suum gubernium explevit, adeo ut a pluribus annis talis administratio provinciae facta non fuerit.

Tempore huius provincialis venerunt Turcae, Acsamogliani vocati, id est infantium catholicorum raptores, a suo imperatore expediti, et multos eorum cum maxima christianorum aerumna et lachrimis abstulerunt.

Eodem moderante provinciam Pacchjara schismaticorum sive patriarcha Pechyensis Constantinopoli cum imperatoris ordine venit. ut omnes catholicos aut ritum graecum aut sectam Turcarum amplecti cogeret; multa proinde conventus Bosniae pro sui et catholicorum liberatione expendere debebant, et si diabolicus homo a nostris christianis cum universa cohorte sua una noctium Possegae occisi non fuissent, Deus novit, quae adhuc contigissent. *I. Chronic. Velikanović.*

Sacra Congregatio de fide propaganda ministro provinciali Bosnae et episcopo Belgradensi mandat, ne permitteret P. Joannem a Derventa, missionarium, capella Arad exturbari. *Vol. 310.*

A. 1668. Radnae in aedicula sacra coloratur imago B. Mariae V. deinceps miraculis clara. *Pavišević Recensio Conventuum provinc. Capistranae MSS.*

A. 1669. Sacra congregatio prohibet, ne iuvenes in conventu Velika, Slavoniae, ad novitiatum recipi et ad solemnia vota nuncupanda admitti possint, Vicario provinciali fratre Thoma Juračić. *Vol. 124. fol. 141.*

28 Augusti Sutiscae celebratum fuit capitulum, in quo factus est provincialis P. Gregorius Kovacsevich de Imota, commissario et capituli praeside P. Francisco Miletich; custos P. Andreas de Dubocsacz e conventu Sutiscensi.

Definitores: P. Joannes de Camengrado excustos, P. Gregorius Voicovich secundo, P. Georgius Dungerovich de Salinis exprovincialis, P. Paulus Kunich de Macharska. P. Franciscus Zlacsevich secretarius.

Gvardiani: Sibenici P. Franciscus Kovacsevich; Macharskae P. Franciscus Nimicsich; Xivogostae s. crucis P. Nicolaus Knezevich; Zaostrogii P. Andreas Jurisich; Imotae P. Joannes Runovich; Vissovatii adhuc non erat conventus, quia illa familia propter Turcas anno adhuc 1646 Sibenici cum omnibus coenobii rebus, inde nunquam repetendis, profuga erat.

Foiniczae P. Franciscus Prudlia; Cressevii P. Petrus de Dubicza, pater provinciae; Visokii P. Antonius Kesserovich de Saraglio; Sutiscae P. Josephus Bilopoglacz; Plumbi P. Joannes Jerich; Argentinae P. Petrus Pigliuxich de Sutisca; Gradovarh P. Joannes Catussich de Basinio; Salinis inferioribus P. Andreas de Brodio: Modriczae s. Eliae P. Petrus Oraovcsanin, pater eximius; Nassicis P. Andreas Jelacsich; Velicae P. Josephus de Velica.

Sub hoc provinciali celebratum fuit capitulum generale 1670 24 Maii Vallisoleti in Hispania, ad quod ex provincia ista prominister destinatus fuit P. Stephanus Milich de Sutisca cum custode actuali. [Hi] obtinent a capitulo generali, ut generalis vel eius commissarius cum alumnis provinciae commissarios visitatores eligat, cum antea auctoritatem definitorii patres cum provinciali commissarios denominandi haberent. Hoc porro privilegium in dicto capitulo generali moderatum fuit.

Ultimo huius provincialatus anno episcopus Bosnensis creatus est P. Nicolaus Ogramich de Possega, olim de Plumbo, qui ad secundam Modricsae habitam congregationem venit et a patribus petiit, ut sibi a parochis *agnus paschalis,* videlicet unus aureus, detur Cuius petitioni contra alios admodum reverendi patres exprovinciali Franciscus Miletich et Georgius de Salinis consenserunt.

Sub eodem provinciali Turcae Candiam sive Cretae regnum magi cum totius Europae catholicae dolore subiugarunt. *I. Chroni Velikanović.*

A. 1672. Die 28 Augusti capitulum Foiniczae celebratum fuit, in eo commissarius et praeses P. Petrus Guganovich de Imota provincialem fecit P. Antonium a Travnik de Foinicza; custodem P. Nicolaum Pessich de Macharska; definitores: P. Michael Brexanin de Sutisca; P. Georgius a Quinque ecclesiis de Vellica; P. Petrus Oravuglanin de Modricsa; P. Franciscus Zlacsevich. P. Petrus Vucovich de s. cruce secretarius.

Gvardiani [electi]: Sibenici P. Antonius de Sibenico; Macharskae P. Joannes Sarich de Vardo; Xivogostae P. Marianus Lerotich; Zaostrogii P. Petrus Thomassevich; Imotae P. Joannes Margnavacz; Foiniczae P. Joannes Garkovich; Ramae P. Antonius Huch; Cressevii P. Gregorius Dogancsich; Vissovatii P. Stephanus Turcsich; Sutiscae P. Andreas de Dubocsacz; Plumbi P. Joannes Jerich secundo; Argentinae P. Andreas Sassanin de Argentina; Salinis P. Jacobus Suknovich; Gradovarh P. Augustinus de Varess; Modricsae P. Blasius Pejakovich; Nassicis P . . . Suknovich; Vellicae P. Lucas Ibrissimovich alias Shoko.

In hoc capitulo episcopus Bosnae P. Nicolaus de Plumbo discordias cum provincia suscitavit, totum definitorium cum patribus Gregorio de Imota et Andrea de Dubocsacz excommucationis iaculo percussit, quos tamen eius anathematis sagitta minime laesit. Missa namque a definitorio Romam ad sacram congregationem iustificatione excommunicatio desiit et episcopus reus inventus loco mitrae pileum cardinalitium, quem non cum iubilo sed cum moerore accepit, a sacra congregatione obtinuit, nec non et agno paschali, quem primo acquisierat, privatus fuit.

Hoc anno Turcae a Polonis Camnitium vi accipiunt.

Item eodem anno Bassa Bosnensis omnes provinciae conventus quadam impositione, dicta „csulos" aggravavit, ideo quod P. Matthaeus de Foinicza, in multis conventus Foiniczensis locis parochus, solita festiva celebraret sacra, annunciaret missas, et cum populus conflueret, cum eo de loco ad silvas et montes recederet, ibidem eadem ministraret sacra, ab oculis Turcarum se absconderet, ut certam singulis annis pro publica missarum celebratione dari solitam evaderet solutionem. Sed Turcae aliter iudicabant, dicebantque, quod cum populo in remotis locis contra Turcas oret. Et haec eorum erat ars politices, qua magnam pecuniae summam singulis annis Bassae dandam conventibus imposuerunt, servaturque id ipsum usque in hodiernum diem.

Tempore huius provincialis moritur Vellicae episcopus Benlich de Belgrado, qui multam charitatem omnibus provinciae conventibus reliquit, bonus et sanctus praesul.

Eodem tempore sectam turcicam amplexus est P. Petrus Bucaras cum Turcis vinum potando.

Stante adhuc eligendi commissarios penes provinciam auctoritate, quamvis moderata fuerit, patres provinciae in commissarium eligunt P. Philippum Runovich. Sub idem tempus Romae agebat pro episcopatu P. Lucas Maruncsich, quem tamen, contraria sibi provincia,

non obtinuit. Generalis ergo volens consolari eundem, patentales pro commissario huius provinciae patri Joanni a Camengrado exmisit, et patrem Lucam, ut, si fieri posset, provincialem faceret, eidem commendat. Porro commissarius a provincia electus cessit, nec amplius hac facultate provincia utebatur. *I. Chronic. Velikanović.*

A. 1674. Philippus Brnjaković, interventu suo et factis expensis propriis a gubernio turcico obtinet scriptum mandatum: a) Quod catholici Mitrovicenses in Sirmio non teneantur in posterum milites gubernatoris turcici hospitio exscipere. b) Ut libere possint celebrari sacra et cetera, quae ad cultum catholicum pertinent. c) Similiter ut catholici in oppido „Radna“ (ad Marusium) libero religionis catholicae exercitio gaudere possint. *Cod. Mss. Ottobon. 927. pag. 40.*

A. 1675. Die 25. Augusti Foiniczae congregatum fuit capitulum, et provincialis electus est P. Marcus de Vassiglievo polje, e familia conventus Sutiscensis; custos P. Petrus Vucovich seu *lupus* de Xivogosta.

Definitores: P. Stephanus Glumcsich secundo et excustos; P. Philippus Runovich secundo; P. Martinus Bura de Vellica; P. Antonius de Sovichie secundo.

P. Nicolaus de Plumbo secretarius.

Gvardiani: Vissovatii P. Marcus de Vicia de Dobretichi, e familia Foiniczensi, et hic primus erat guardianus hic loci a tempore, quo se Sibenicum receperant. Sibenici P. Franciscus Kovacsevich secundo; Macharskae P. Simon Ribarevich; Xivogostae P. Paulus Marticsich de Zaostrog; Zaostrogi P. Stephanus Tvartkovich; Imotae P. Michael Runovich; Ramae P. Stephanus Mattich; Foiniczae P. Athanasius de Foinicza; Cressevii P. Antonius de Gabella eiusdem conventus; Visokii P. Petrus Guvich de Gradisca; Sutiscae P. Josephus Novcovich; Plumbi P. Joannes Vidich de Plumbo; Argentinae P. Michael de Temesvar; Salinarum inferiorum P. N. (sic); Gradovarh seu Salinarum superiorum P. N. (sic); Modricsae P. Franciscus de Czarkvisste; Nassicis P. Josephus Sumgliak de Bakovicza; Vellicae P. Nicolaus Kurssevich.

Sub hoc provinciali apostatavit P. Lucas Maruncsich, exdefinitor, male contentus quod provincialatum non obtinuerit, et multo tempore Budae cum Turcis traditorie vivendo, provinciam coram ipsis denigrat, multaque damna eidem infert. Is postea [ad provinciam rediens] voce activa et passiva in perpetuum privatus fuit.

Tempore eiusdem provincialatus episcopus Bosnensis cum provincia lites movit; volebat enim supprimere facultatem provincialibus et guardianis instituendi parochos et amovendi eosdem; sed episcopus in sacra congregatione perdidit; provincialis vero eiusqı successores dicta facultate semper usi sunt.[1] Introductus est usı

[1] Sveta kongregacija vjeroplodnice odgovorila je 10. lipnja 1677. Continuent fratres Bosnenses in proponendo parocho Episcopo, don et quousque sedes apostolica aliud super hoc duxerit ordinandum..

ab episcopo pro baptismate masculi sex accipiendi nummos, femellae autem quatuor nummos turcicos.

Sub hoc etiam provinciali magnas lites patres nostri Imotenses cum Xivogostensibus habuerunt ratione parochiarum, magnam pecuniae summam perdiderunt, aliis poenis exceptis, et multorum de Imota exilio. *I. Chronic. Velikanović.*

A. 1678. Die 20. Julii capitulum Cressevii celebratur, in quo commissarius et praeses P. Andreas de Dubocsacz provincialem eligit P. Gregorium de Imota secundo; custodem P. Nicolaum de Ilok. Definitores: P. Simonem Tuartkovich de Zaostrogh; P. Antonium Gabeglanin de Cressevo; P. Lucam Ibrissimovich de Possega.

Patrem Michaelem Radnich secretarium.

Guardianos: Vissovatii P. Lucam Boghich; Sibenici P. Paulum Grabovacz; Macharskae P. Joannem Marich; Xivogostae P. Nicolaum Dubocsanin; Zaostrogii P. Andream Marsich; Imotae P. Lucam Vuknich; Ramae P. Michaelem Vicich; Foiniczae admodum reverendum P. Antonium de Travnik exprovincialem; Cressevii P. Laurentium de Cressevio; Visokii P. Gregorium Dogancsich; Sutiscae P. Michaëlem Brezanin; Plumbi P. Franciscum Zlacsevich; Argentinae P. Hieronymum de Maidan; Salinis inferioribus P. Philippum Ma(n)irovich; Gradovarh seu Salinis superioribus P. Michaëlem Lukignanin; Modricsae P. Blasium Peakovich; Nassicis P. Georgium de Podgora; Velicae P. Bartholomaeum Popich. *I. Chron. Velikanović.*

A. 1679. Hic provincialis [P. Gregorius] ad congregationem generalem die 20. Mai celebratam cum custode Romam concessit. Eius loco commissarius provincialis electus est P. Stephanus Milich, qui ultra anni spatium in officio permansit, donec provincialis Roma rediisset. Provincialis custos privilegium antiquum proprios alumnos ab ipso definitorio commissarios denominandi confirmandum secum ferre volebat, sed advertentes, ut fertur, Foiniczae a P. Francisco Miletich aliisque absconditum ab ulteriore tentamine supersederunt. Non fuerunt tamen desides pro bono provinciae operari tantum quantum possibile fuit; nam privilegium in capitulo *Vallisoletano* commissarios proprios alumnos a generalibus superioribus destinandi atque denominandi emanatum ampliari fecerunt, quamvis auctoritatem pristinam nunquam obtinere potuerint. Sunt et alia in praefata congregatione generali edita decreta, quae in Chronologia ordinis ultimae impressionis facile videri possunt.

Eodem anno die 13. Martii Anconae in Italia, dum Romae consecratus ad episcopatum Belgradensem accederet, morte praeventus est illustrissimus ac reverendissimus Pater Matthaeus, ex illustri prosapia lib. baronum Brnjaković, origine Plumbensis. *Necrologium conv. Sutjescensis MSS.*

Continuent fratres Bosnenses in proponendo ad singulas parochias parochos approbandos ab Episcopo . . . (Priepis medju spisi pok. otca Benića, revnog sabiratelja starina redovničke svoje provincije.)

*

A. 1681. Die 10. Julii celebratum fuit capitulum Foiniczae commissario et capituli praeside P. Antonio Gabeglianin, [in quo] provincialis iussus est P. Andreas de Dubocsacz, custos [vero] P. Michael Radnich.

Definitores: P. Joannes Katussich de Gradovarh; P. Paulus Grabovacz de Imota; P. Gregorius Dogancsich de Cressevio; P. Stephanus Mattich de Rama.

P. Athanasius de Foinicza secretarius.

Gvardiani: Vissovatii P. Simon Bracnovich; Sibenici P. Andreas Ressicza; Macharskae P. Joannes Marich; Xivogostae P. Elias Mamich; Zaostrogii P. Bonaventura Pirkovich; Ramae P. Antonius de Dumno; Foiniczae P. Philippus de Camengrad; Cressevii P. Antonius Gabeglianin; Sutiscae P. Michael Barissich; Argentinae P. Nicolaus de Lasva; Salinis inferioribus P. Bernardinus de Salinis; Gradovarh Salinis superioribus P. Bernardinus Doglianin; Nassicis P. Marcus Odobassich; Modricsae P. Simon de Maglaj; Vissokii P. Georgius Sko(n)trich; Vellicae P. Philippus Copanich; Budae praesidens P. Simon Varess; Tukuljae prope Budam parochus provincialis P. Stephanus Milich. Sub hoc provinciali Turcae occiderunt mulam Saraglii, et fuit inde maxima confusio et persecutio in christianos. *I. Chronic. Velikanović.*

A. 1682. Item eodem gubernante 1682. die 18. Octobris conventus Ramae combustus fuit, sed melius reaedificatus est. Item sub eodem expediti sunt duo Constantinopolim religiosi, ut alleviaretur iugum Turcarum, quod miseri religiosi ferre nequibant. Et quidem multum effecerunt, sed etiam multum expenderunt. *I. Chronic. Velikanović.*

A. 1684. Leopoldus edito decreto inhibet, ne quis episcoporum vel prelatorum alios in suis iuribus pacifice consistentes turbare audeat, quousque hac in re per competentem iudicem determinatum non fuerit. *De limitib. ecclesiar. Zagrab. et Bosnen. MSS.*

Celebratum fuit capitulum Cressevii dic 26 Novembris, commissario et capituli praeside P. Michaële Radnich,[1] in quo electus est provincialis P. Antonius Gabeglanin; custodis aliorumque officialium memoria nulla est. Hic provincialis sui gubernii anno decedit et in eius locum electus est: *I. Chronic. Velikanović.*

---

[1] Isti piše 20. svibnja god. 1682. iz Makarske velikom vojvodi Toskanskom: „io vado circospetto visitando la provincia che abbraccia tre mila miglia comminciando in Dalmazia e finisce in Transilvania, comprendendo la Bosna, Buda, Belgrado e tutta l' Ungheria che è sotto il Turco. Nelli luoghi nuovamente presi alli Turchi io ho me-' parrochi e capellani, i quali celebrano nelle loro gia moschee . . . Ultimamente e stata presa la considerabile fortezza di Duare (sic) di 21. die Aprile, dove io ho posto capellano, il mio compagno che stato meco a Roma per le lingue Italiana et Ilirica. (Arkiv Medicejs u Firenzi filza 1116. kod O. Marcelina da Civezza, Bibliografia Sr francescana, Prato 1879. p. 482.)

A. 1685. P. Michael Radnich, qui gubernavit per quinque annos, propter bella Turcas inter et imperium romanum; in nullo enim conventu unio vocalium fieri potuit. Terminato igitur anno quinto obtinuit Breve, cum Romae eo tum esset, per quod totum definitorium eligi fecit. *I. Chronic. Velikanović.*

Eodem anno die 24. Julii. In Italia piam vitam finivit P. Joannes Ančić a Duvno, lector et concionator generalis, vir doctus et multorum librorum scriptor. *Necrologium conv. Sutjescens. MSS.*

A. 1687. Nostri, Turca Osiekino profligato, mesquitam in fortalitio obtinent pro ecclesia ibidem exstruenda. *Pavišević. Recensio conventuum provinc. Capistran. MSS.*

A. 1688. Fratres Bosnenses derelicto conventu Gradovrh, Bačini consident, ideo et monasterium Bačiense erectum usque ad annum 1705 appellabatur „conventus Gradovariensis“. *Pavišević l. c.*

A. 1690. Itaque electus per Breve apopolicum P. Gregorius Stanich. De definitorio aliisque officialibus nulla memoria exstat, quia, ut coniicio, neque scripti sunt; siquidem provincia archivio formali carebat ab eo tempore, quo Sutiscae et Fojnicae combustum fuerat, ut supra memini, et usque ad Paulum .. archivium non fuit formatum, nisi in chartulis hinc inde quaedam reperiebantur. Ferunt multi, P. Michaëlem Radnich ivisse ad capitulum generale in Hispania 1682 celebratum, qua custodem, et si non scripsisset familia Plumbensis, definitor generalis evasisset. Id porro probari non potest, cum sine prominístro vel ministro vix ivisset. *I. Chronic. Velikanović.*

A. 1691. Leopoldus annuit, ut fratres Bosnenses Budae in „Aquatica civitate“, „inter gentem et nationem rascianam“ residentiam et capellam exstruere possint. *Ramus Virid. Oliv. p. 204.*

A. 1700. Die 16. Junii. Fr. Franciscus a Travnik, minister provinciae Bosnae Argentinae, et fr. Alexius Buziaković, minister provinciae s. Ladislai, Romae conveniunt inter se de conventuum et residentiarum possessione: 1. Ut fratres provinciae s. Ladislai libere possideant conventus et residentias: Szigeth, Kanizsa, Quinqueecclesias, Siklos, Virovitica, Koprivnica, Hrastovica et Szegust. 2. Bosnenses vero maneant in: Gradiška, Dubočac, Brod, Kopanica, Vočin (Šarengrad), Našice, Velika, Požega, Cernik, Zrin, „Pougnia“ Novi, et s. Catharina. 3. In Osiek et Mohač utraque pars suam residentiam habere possit. *Tabularium provinc. s. Ladislai fratrum minorum.*

A. 1701. Joannes Ferdinandus Car. Carafa, camerae aulicae delegatus, concedit, ut fratres minores conventus Petrovaradiensis „ob .. sedulitatem et charitatis fervorem .... vineam in loco Shrin situatam et pratum in parte cisdanubiana“ possidere possint. *Pavić Ramus Viridantis Olivae pag. 250.*

A. 1702. In conventu s. Augustini Velicae fuit electus proprovincialis A. R. P. Gabriel Gabrich, qui in conventu s. Joannis a Capistrano Illokini incoepit restaurare eundem conventum. Custos illius temporis erat RP. Michaël a Possega, qui item *vicarii foranei*

his in partibus munere fungebatur. Et cum de more visitasset curam, qui habent per pagos animarum, contigit Petrinum quemdam in pago Vetovo scandalose repertum vixisse. Eundem carceri Vellicae mancipavit, post paucum tempus et ad formales Zagrabiam versus carceres expedivit, franciscanum eidem suffecit, et ultra non redivere Petrini ad eundem locum. *II. Chronic. Velikanović.*

Milites Brodii consistentes rogant suam maiestatem, ne sinat eos a patribus provinciae Bosnae separari. *Pavić Ramus Virid. Olivae. p. 188.*

A. 1703. Die 21. Julii. Goriani in Slavonia: venerabilis servus Dei P. Nicolaus de Novi, parochus loci, a schismaticis interemptus. *Necrologium Conv. Sutjescens. MSS.*

Conventu Olovensi in Bosna per quemdam Seffer Bassam succenso, fratres franciscani Ilokinum transeunt, ubi conventum — erat enim hucdum residentia — de novo erigunt. *Pavišević. Recensio Conv. provinc. Capistr. MSS.*

A. 1704. Hoc anno, dum rebellio Rakoczyana immanitate fureret, statua thaumaturga B. Mariae V., quam anno adhuc 1698 P. Thomas Kraljević ex conventu Koprivnicensi Gyud-inum tulerat, ne in manus impiorum deveniret, Osiekinum ad patres franciscanos prov. Bosnensis transportatur, qui eandem contra mentem partis confidentis in ecclesia sua venerationi exposuerunt. Dum vero cessante revolutione eadem statua repeteretur, denegata et retenta est. Pia haec disceptatio Romae sacrae concregationis decreto sublata est eo, ut statua Osiekini permaneat, timenda enim erat seditio inter populum, si inde asportaretur. *Liber Memorab. Conv. Mariae Gyud-ens.*

Iam anno 1697 patribus familiae s. Petri Salinarum data fuit facultas intrandi Šarengradinum et erigendi conventum de Vočin penes Danubium, tamen patres Srebernicenses S. Mariae, qui primum Mohačini consederant, hoc anno Mohačino Šarengradinum translati sunt. *Pavišević Recensio conventuum prov. Capistr. MSS.*

A. 1705. Hoc anno fuit flos et solidum decus, cui hactenus non secundus, electus pro provinciali admodum rev. P. Marcus Bullaych, qui ab ante per quinquennium secretarius multum laudabilis fuit; vir vere dignus honore et laude, nam dum fuisset tempore adm. rev. patris Provincialis supra memorati *Ussum* in Ercsin parochus, plurimas mortificationes, quas praetereo brevitatis causa, tolleravit et sustulit patienter ab eodem. Iste in suo provincialatu abusus religiosorum fratrum et maxime eorum, qui parum aut nihil professionis memores exstabant, correxit et extirpavit, nimirum: portantes coturnos caeruleos aut flavos, calligas diversi coloris et arma gestientes eliminavit. Huius secretarius fuit R. P. Hieronymus Labudich, qui recommendatitiis vicecommissarii ordinis litteris promotus fuit, sed tantum per annum in eodem (ob sui immorigeram vitam) passus. Hic missus fuit Ragusium pro ultima sua consolatione pro redimenda et revehenda sacristia, quam patres Bosnenses conventus s. Nicolai Visoki vendiderant, acceptis a RP. Bernardino Csurcsibassich, guardiano ad s. Michaelem Gradiscae, 140 i. e. centum

quadraginta aureis redemit a mercatoribus, et consignavit suprafato guardiano Gradiscensi; nimirum tres argenteas cruces, calices duos, thuribulum unum argenteum, casulas tres, et reliqua sacristiae suppellectilia, sed maxima ruina et defectu ob putrescentiam et in similitudinem thesauri neo effossi, subterranee tenti, offuscata obtritave fuere. R. P. Provincialis iste quemdam Matthiam a Bajna Luka, qui per nonnullos suae sceleratae vitae in vitiorum Charybdi haeserat, et latrocinantium more cum silvestribus vitam duxit, sua igitur prudentia ac perspicacia eundem e vitiorum hoc coeno ad bonam reduxit vitam et expiat medii anni carceribus peccatum.

Custos illius provincialatus R. P. Stephanus Cserkovich, qui bis diffinitor, homo pius ac mitis, qui multa bona Sibenicensi conventui in guardianatu suo praestitit, Budae egit guardianum quoque et tractum secus plateam antiquum videlicet sua industria fecit.

Antefatus adm. rev. P. in suo guardianatu post provincialatum Nassiczis tractum illius conventus e parte meridionali ex integro perfici curavit. Et s. seraphico ordini multos tam opifices germanos, quam sacerdotes in dicto conventu induendo peperit, omniumque ferme nationum pater communis appellari visus fuit, et obiit eodem in conventu sub provincialatu ARP. Philippi Surkovich.

Etiam silentio non est praetereundum, quod ante provincialatum turrim erexit modernam, campanam majorem introponendo, et post suum provincialatum etiam horologium ad eandem turrim posuit et multa alia.

Romana curia eundem ad provinciam exteram quoque pro commissario delegavit, videlicet provinciam Croatiae s. Ladislai 1711. ubi et in hodiernum illius boni regiminis mentio fit. *II. Chronic. Velikanović.*

A. 1707. Josephus I. hortatur fratres provinciae Bosnensis, ut in proximo capitulo in ministrum provincialem eligerent unum ex nativis Hungariae vel Slavoniae filiis, quo fine commendat P. Bonaventuram Posegaj, multorum annorum provinciae Bosnen. procuratorem etc. doctrina et pietate commendatum. *Pavić Ramus Virid. Olivae p. 153.*

Požegae in ecclesia fratrum minorum erigitur confraternitas chordigerorum. *Ibid. p. 283.*

A. 1708. Electus fuit hoc anno per patres congregatos Nassiczis, commissario ex Italia existente, pater adm. rever. Andreas ab Imota, lector actualis Budae canonum, vir pius et humilis, doctrina sat praeditus ac cantor praeclarus, remotus a saeculo nec correspondentias amabat aulae. Sed quia ad latus habebat peritum Bullaych, qui cum curia romana et camera bellica et aulica correspondebat, facile proin erat ei gubernare, nam comes facundus pro vehiculo est.

Secretarius illius fuerat rev. pater Lucas Karagich, vir pro certo doctus, potens loquela et compositione in provincia moderno aevo nulli secundus, hungaricam linguam sicut nativus calens. Hinc fors et stimulabatur (quia scientia inflat), ut patres majores conventuum

et etiam curiam romanam requisivisset, ut immediate illius temporis provinciali succederet, sed irritus evenit conatus.

Pro commissario visitatore venit ARP. Antonius Nokich, qui alternativam provincialium in Bosnensi provincia et Dalmatiae ac Hungariae electionem decretaliter instituit, id est, dum provincialis est ex aliqua parte, custos fiat ex altera; dum autem nec provincialem nec custodem pars aliqua habet, habeat duos deffinitores. Hunc subsecutus fuit Adm. P.... *II. Chronic. Velikanović.*

Našicis in conventu erigitur Schola Grammaticae, ad quam iuvenes ex Bosna aeque et Slavonia, sacrum ordinem amplecti volentes, concurrere possent. *Pavić Ramus Virid. Olivae p. 63.*

A. 1710. Conventus s. Eliae Modriciensis in Bosna anno 1699. Kopanicam, et hoc anno 1710 Djakovam translatus est. *Pavišević Recensio conventuum prov. Capistrand MSS.*

Georgius Patačić, episcopus Bosnensis, fratribus provinciae Bosnensis concedit moscheam turcicam, propriis tamen expensis in ecclesiam B. Mariae Virg mutatam, ut penes eam conventum aedificare possint. Item et parochiam civitatis Djakovo cum filialibus Budrovac, Piskurevac, Selci, Pavezinac et Nabergje. *Pavić Ramus Virid. Oliv. p. 312.*

A. 1711. P. Petrus Pastirovich, qui Venetiis in lectoratu Philosophiae plurimos ex magnatibus habuit patronos, vitam quoque inibi ducens piam, devotam ac exemplarem. Paduae unam nobilem personam a vexatione daemonis liberavit et ad capitulum Nassicziense ex Italia venit; tumque pro concionatore Essekinum missus laudabiliter per biennium exercuit; tertio vero anno Valkovarinum pro guardiano missus etiam laudabiliter exercuit; et tandem per religiosorum suffragium in provincialem electus. Hic Posonium perexit et adfuit coronationi Josephi caesaris in regem Hungariae, a quo diplomate benigne fulcitus, ut imperturbate possideamus loca, adhuc sub jugo saevo turcico data, quia a parochiis praelati nitebantur exturbare; et ex post inperturbata mansit provincia usque ad Adm. rev. patrem Andream a Cuttievo. Hic fecit capitulum Diakovae. *II. Chronic. Velikanović.*

A. 1714. Diakovae fuit electus admodum reverendus pater Petrus a Lasva, commissario existente adm. rev. patre Bullaych. Hic provincialis barbam rufam nutriebat more Bosnensium; vir pius, morum integritate et prudentia satis praeditus, laudabiliter gubernavit provinciam. Secretarius illius fuit admod. rev. pater Franciscus a Sigetto.

Sub illius provincialatu Turcae intendentes Viennam usque proficisci, sed irrito eorum connatu, quia Petrovaradini sub primo et quidem strenuo conflictu percussi ad caput usque, relictis tentorii signis bellicis ac tormentis, arripuere, Deo sospitante fortunae fugam. *Ibid.*

A. 1717. Fuit electus Vellicae admod. rever. pater Philippi Surkovich, commissario existente admodum reverendo patre Joan a Sirmio, qui provincialis (fuit) obesus, ita quod vix ambulare quib

satis doctus, lector theologus. Vir erat praeterea, cui nunquam satis, inhians semper rebus alienis, et multos extulit hujus nostrae partis libros ad Dalmatiae partes.

In illius provincialatu ex hac discessit vita Pater admodum reverendus Marcus Bullaych; Vissovaczi capitulum fuit, ubi non modica confusio orta, prout infra videre licebit.

Secretarius fuit Rev. Pater N. Junakovich. *Ibid.*

A. 1720. ARP. Andreas a Cuttievo, vir sanctae vitae, doctrina moribusque praeditus fuit optimis. Ante ejusdem electionem visitavit provinciam admod. reverendus pater Borojevich et in pace quieteque quievere omnia. Ad maritimas vero cum se contulisset partes, adinvenit reverendum patrem Nikolich authoritate commissarii generalis pro Praeside capituli; qui cum inchoasset convocare capitulares vocales, sibi praeprimis pro custode, suisque adhaerentibus pro provinciali conabatur exprimere vota; sed in vanum, quia vocales ejusdem recommendationi indignissimae et mere interessatae et non piae noluere adhaerere; bene vero tali conscientia elegerunt pro provinciali admodum reverendum patrem a Cuttievo. Pro custode vero RP. Simonem Thomassevich; pro diffinitoribus rev. patrem Georgium Margich, rev. patrem Bonaventuram Macsukati, rever. patrem Javich et rev. patr. Dobretich; et tandem pro secretario unanimi voto et consensu patrum provinciae rever. patrem Michaëlem Pavunovich.

Suprafatus Nikolich cum suis nonnullis ex his partibus atque Bosnae sibi adhaerentibus Romae ita intricarunt, quod per duos menses suspensi fuerint reverendus pater Macsukati et Dobretich. Sed superveniente pleniori ac lucidiori informatione Romam admodum reverendi patris ministri provincialis, omnino eosdem canonice fuisse electos, et sic restituti pristino statui fuerunt, manente adversariorum irrito conatu.

Dictus provincialis a Cuttievo in suo provincialatu Viennae et Posonii per quinque menses suo cum secretario propter parochias, ecclesiam *Mohacsiensem* Valkovariensemque, contra tres impetitores multum insudarunt, nempe episcopos Bosnensem Bakich, Quinqueccclesiensem Neslerod, Syrmiensemque Virnich, qui nitebantur unanimi consensu surripere quaedam, turbareve multum provinciam pauperculam; sed superveniente augustissimi caesaris Caroli VI. benignissimo diplomate resipuere illico, extemploque se mitigavêre veluti agni mansuetuli, et in pace mansit provincia ex tunc ad annum usque 1735 prout ab infra.

In illius provincialatu emanatum decretum fuit, ut ex aliena commissarii non suscipiantur (in) provincia. Pannificina Vellicae erecta.

Idem ad capitulum generale Romam perexit sibi adhaerente custode et secretario, ubi non modica disturbia in cancellaria propagandae fidei rev. pater Secretarius sua solertia ac circumspectione adinvenit, quam confusionem duo senes, Ivacsich et Jaranovich, qui decretum iam exceperant, ut in satisfactionem eorum et poenam

nostram, parti Bosnensi unus adaugeatur diffinitor, surripiendo parti nostrae, eo quod quasi demonstrassent, alternativam nos non servasse provincialium electionem. Sed subdole falsissimeque relatum fuisse, praefatus secretarius publice docuit; remanserunt duo senes Susanovezi cum . . . pudore. *Ibid.*

A. 1722. Incipit aedificari conventus ss. Philippi et Jacobi apostolorum Vukovarini. *Liber Memor. Conv. Vukovar. MSS.*

A. 1723. Capitulum generale fuit anno 1723 May 6-a. In quo electus fuit reverendissimus Pater Laurentius a Sancto Laurentio; in dicto capitulo admodum reverendus pater a Cuttievo provincialis, pro definitore generali 40 vota (habuit), disquisitorem in eodem capitulo causarum egit.

Capitulum provinciale suum fecit in conventu S. Spiritus Possegae, quod promulgatum fuit per circiter 20 dies propter quandam confusionem ortam per P. Ivacsich et Juranovich, ubi omnes iam patres congregati fuerant.

Pro capitulo procuravit staneos orbiculos 60, scutellas 40, portiones, salvietas, orbiculos magnos, amphoras vulgo Majolikas duas, cultros et coclearia.

Ab hoc anno libera regiaque civitas Possegana decreto nuper emanato augustissimi imperatoris Caroli VI. nuncupabitur.

In fine provincialatus patris admodum reverendi a Cuttievo horrendissimus Tolnae contigit casus a quodam patre Joanne Mittrovich, filio Budensi, origine autem Erczegovacz, qui eodem anno mense vero circa finem augusti threnodiam suo cum deflebili casu expertus. Id est, qui in croceis vexabantur, amplexati sunt stercora. Ad seditiosam quippe vitam se subduxit, sed, ut originaliter ordiar, praeprimis casum priorem enarraudum censui.

In oppido Tholnensi perpetrato peccato, Essekini dein detentus, diu apud superiorem . . . . . tandem iterum redux Tolnam, quasi medio desperatus, fatalem quemdam et iniquum Lovro latronem cum suis sociis nocturna in conversatione diu habuit, vestimenta eorum ad normam fieri curabat et tandem una noctium cum ipsis appositus est, ut peccet.

Insidiabatur fatali et misero hoc in statu uni patrum non procul Illokino, sed occasione non subsequente, subsecutus illi fuit iactus glandine sclopi, prorupit voce pro confessario; venit quidam plebanus Dum Matho nomine, qui eum absolvit, et sic misere eo mortuo, occultabant quidem religiosi ex nostratibus eum non fuisse religiosum; sed alia via plebanus pandebat. Administrator igitur Illokensis tanquam infamem . . . . prostibulo vel patibulo dare volens intermediatorem se posuit Pater admodum reverendus Pastirovich, et eum in privatum inhumarunt locum.

Tolnam igitur suffectus anno 1723 cum patentalibus suis litteris quidam pater Simon Butkovich in mense septembri. Accedit proinde capitulum Quinquecclesiense pro iurisdictione obtinenda, ibi quid passus per dies 21. et qualia obiecta impostualiter Provinciam Bosnensem erga habuerit, calamus praesens ac vires simul nequeunt

enarrare. Eidem pro ulteriori suo progressu ac iuvamine veniunt Admod. Reverendus P. Minister Provincialis cum secretario. Qui vere genutenus submisissimeque postulabat, ut saltem suo in provincialatu haec non fierent; iam parochiam libenter cedimus asserebat; sed residentiam locumque imperturbate possessum a tot annis nobis condonent; sed nihil effecit. Dicebat enim episcopus, Pater! si quid fecero, faciam specialiter vestrae paternitati in gratiam et neutiquam Provinciae. Presidentem tandem ambiguum ac ancipitem ibi reliquit,. cui retrocessus illicitus ex parte suorum superiorum fuerat, ulteriorem vero progressum custodia episcopalis non sinebat. In festo S. Francisci non habebant illi patres Ladislaianae provinciae germanum confessarium; dixit una dierum quidam pater Laslo, Lector actualis, patri praesidenti, tentabo unam rem pro confessione obtinenda, et accesit una simul reverendissimum vicarium Capuchi, hostem et Amen Provinciae Bosnae, qui erat infensissimus et obtinuit totaliter, ut eidem eo in instanti indulserit, sed affigendo neque excipiendo aut nominando locum. Praesidens obtenta jurisdictione paratae occasioni se posuit et Tolnam versus dirigit gressus; ubi se igitur videt Capuchi deceptum, cum militibus ad eum attingendum in via Tolnam versus etiam dirigit viam, et nisi in bivio errasset, neutiquam praedictus praesidens Tolnam vidisset; tribus horis non completis intrat vicarius generalis praedictum, et residentia aggressa et accessa, affatur praesidentem: cujus authoritate attentaverit petens clavim de ecclesia; negativum replicat praedictus; ille vero episcopali illo magno sigillo eccle·iam obsigillat duppliciter et suspendit illos tres sacerdotes a celebratione et tandem omnibus functionibus dicens in discessu suo: Vestra ecclesia non est, residentiam non habetis nisi domum parochialem; et mansit obligatio 30 diebus et aliquot, [et] nemo sacramentalia administrabat, nemo baptizabat et sic misere vivebatur.

Praesidem intimat episcopus qualiter ecclesia viduata sit a pastore; et ecce Capuchi citat eum ad sacrum tribunal, et hoc sub praetextu eum absentandi a residentia; sed praesentiens praedictus se excusabat, non posse venire absque expressa licentia provincialis. Tandem non multo interiecto tempore veniunt duo capitulares ad residentiam cum excommunicatione lata in Simeonem Butkovich ob sui refractionem et obstinacitatem clausula sequenti expressa, Et si ille non acceptaverit, affigatur ad valvas ecclesiae; praedicti utrumque attentantes neutrum sinebat praesidens fieri asserens: ecclesiam non debere quidquam pati. Delictum personae non debet in detrimentum ecclesiae redundare.

Repulsi bonis et malis modis abeunt, sed iterum fit Segsardini congregatio generalis comitatensium, ad quam citantur religiosi Tholna omnes ut compareant; sed praesideus cum P. Marco a Lippa comparent, iratum vident sed non pertimescunt episcopum, et fiunt disceptationes longissimae inter vicarium Capuchi et Praesidentem; hic ostentat fasciculum litterarum contra nos et quod

non sit ibi fundata residentia sed domus parochiae; ex alia vero parte iam in contrarium habebatur, quod omnia, quae data fuerant per benefactores, non qua parochis sed qua franciscanis indulta et data fuerant. Tandem et ultimo episcopus concludit, ut si cras fueritis inibi reperti, pro certo brachio saeculari vos extraham, et a facie sua abegit utrosque. Illustrissimus dominus noster bene addictus Petrofski scribit ad residentiam, ut eam muniant, quia pro certo iam etiam comitatum requisivit pro assistentia, ut si opus fuerit, vi etiam extrahantur.

Aliud medium non occurrit superius dicto, quam ut precibus se cum suis daret et firmaret omnes tres atrii portas clavis ferreis. Veniunt cras in vigilia sanctorum Simonis et Judae reverendissimus vicarius generalis, praepositus maior Bakich, et transmigrator Jesuita futurus parochus et directe ad residentiam suis rhedis tendentes, ast videntes obicem redeunt ad domum civicam, inde nunciatur Praesidenti, ut clavim ecclesiae mitteret, ille renuntiat cum solus reverendissimus minus pendeat suam obsignationem et maioris clavim ecclesiae, sic illa statim utetur, annectens praeterea: sciat reverendissimus, me non ex aliqua debitali aut mancipali obligatione triginta et ultra diebus ecclesiam eleemosynario subsidio erectam, proinde nostram omni iure tenuisse obsigillatam, non inquam alio motivo nisi mero respectu Amen.

Accessit ecclesiam et reseravit illam solennissime. Tunc iterato mittit nuntium, ut saltem permitteret in ea illos tres hodie celebrare; replicavit: Praesidens non est pacifice ingressus, non permittam; et sic finem litium habuimus: illi iverunt Seksardinum properantes ad celebrationem et nos una cum incolis laeti mansimus tribus ferme diebus tripudientes, quod ita evaserimus minas hostium. Referunt quidam fide digni, quod dum nuntius redivisset ac dixisset negativam etiam ad celebrationem, tum barbam suam cepit prae nimia furia trahere ac vellere, militibus fuerat stipatus, sed non comitatensibus nisi suis solummodo svevis, qui ad horas Quinquecclesiis clamantes sunt. Misere post hoc tempus ibi vivebatur, obiiciebant enim saepe nobis fugam et sceleratam vitam defuncti, eleemosynarum etiam minus devenerat largitio.

Commissario existente patre admodum reverendo Petro a Lasva, fuit electus pro provinciali P. Adm. rever. Augustinus a Salinis, qui per suprafatum senem informatione falsa Romae in congregatione de propaganda fuit infamatus, eum non fuisse natione Bosnensem et *tamen Salinae sunt in Bosnia*: *ideo unanimi* consensu patrum vocalium ille fuit electus in isto capitulo; P. A. R. Vucskovich, cum tribus sibi adhaerentibus ex Dalmatia machinabantur separationem provinciae, praepeditum tamen per a. rev. patrem a Lasva et P. A. R. Surkovich fuit, ubi etiam quasi omnes ex vocalibus nostrae parti consenserunt.

In eodem capitulo pro custode fuit electus rev. pater Joannes a Sirmio pro parte imperiali.

Et ex deffinitoribus RP. Antonius a Brodio, rever. P. Michaël Pavunovich ex Dalmatia, rev. pater Antonius Radich et rev. P. Babich. Pro secretario rev. pater Marianus Lekussich, qui causam sibi lusit, quod in definitorem non evaserit et vel ideo, ut cum ad aliquam civitatem vel suburbium, relicto provinciali et socio ad libitum accepto, ad utriusque sexus domos pro confabulationibus accessit, non quidem scandala suborta fuere, at patres provinciae omnia non recto aspiciebant oculo.

In gubernio suprafati patris provincialis pro prima congregatione facienda decretum emanavit Roma, ut patres de uno conventu ad alium se transferant, quod et factum sua incineratione multi in alia vita testantur. Nam motio dicta multis mortem repentinam aut diutinam infirmitatem causavit. RP. Bartholomaeus Vellikam, ubi tactus appoplexia obiit munitus omnibus sacramentis in Domino. P. Admod. rever. Pastirovich Bacsinum, sed ne ibi bene, iterum Ilokinum se transtulit. P. Admod. rever. a Cuttievo Nassiczas. PR. Bonaventura a Possega Buda translatus Possegam et ibi, rupto interiit filo.

Conventus S. Antonii Baiae comburitur, et vel ideo, quia alibi imbricibus et secus caminus arundinibus tectus fuit et guardiano illius temporis adscribitur, et ipse fuit rever. pater Lucas Karagich, qui eum iterum texit, generali tamen mendicatione per Bacskam facta; [hic] vitam communem non servavit, carnes prout etiam alter saecularium diebus etiam vetitis manducabat, et in podagra et chiragra et subinde, uti ille dicebat, *sciatica* semper haesit infirmus. In familia illius vicarius fuit P. Georgius Dubravcsevich, incorporatus Dalmata. P. Lucas Gurcsevich concionator, P. Simon Butkovich, qui loco guardiani causa deponendae reverentiae exmissus fuerat Colocsam ad eminentissimum cardinalem Csaky.

Eodem in provincialatu lis orta fuit observantes inter reformatos, quis eorum videretur esse major: decretum igitur observantium in favorem tunc temporis venit, ut praecedant observantes in publicis semper functionibus.

Sub idem tempus P. Provincialis venit Czernekinum cum Patribus adm. rever. P. Petro Pastirovich, Andrea a Cuttievo ac Antonio a Brodio ad RP. Michaelem Pavunovich, definitorem actualem et praesidem loci suprafati, adhortabanturque eum, ut apud excellentissimam dominam Petrassianam, terrestrem nimirum gubernatricem, instaret pro spatio conventus extensiori latiorique, insimul etiam pro fornace latericia, quod et factum est; et ista modalitate (qua summe semperque pollebat) religiosa obtinuit et ut successu temporis hortum cum apertinenciis pro sacris centum celebrandis ad intentionem dominae suprafatae gratum habuerit. Igitur dum spatium illud occupabatur, volens excellentissima domina, ut et praesentibus incolis installatio solemnis fundi neo dati fiat, quod et praesentibus praeprimis incolis Czernekiensibus et dein plenipotentiario dictae dominae domino Josepho Springrlsklee factum fuit. Duobus praeterea hominibus, quorum domus spatium dictum occu-

pabat, exsolvit, videlicet Francisco Rusich et Antonio Messar, unicuique per quindecim florenos, quamvis in attestatione infra annexa floreni non sint positi, sed quod homines sponte cesserint; tamen testes exsolutionis fuerunt sequentes nimirum: Marcus Sagovacz, Joannes Jelivich, Petrus Szokolich, Mathias Tievich, Nicolaus senex Drebrich pro spatio. Imo illarum domus curavit praedictus Praesidens sumptibus residentiae propriis transportari, unicuique superaddendo octo occas laridi, centum occas kukuriczae ac centum tritici. Antefatus praesidens in suo hinc discessu successori reliquit quadraginta millia laterum et octingentos florenos procuratos sua industria, diversis in locis a benefactoribus, pro aedificio novi conventus. Qui in capitulo Nassicziensi translatus fuit pro praesidente Valkovarinum, ubi item non modica suum per triennium reliquit beneficia; nam ecclesiam ex integro circummuravit, quia antea fuerat lignea, et in uno tractu cellas in superiori contignatione sex et in inferiori quinque cum fornicibus in integrum usque ad cohabitationem perfecit, suppellectilibus etiam omnibus intellectis.

Hoc anno orribilis evenit Diakovae casus, ita, quod episcopus illustrissimus Bakich, qui osor semper pacis et discordiarum amator fuerat; orta igitur lis eundem inter et franciscanos parochos de uno cadavere, quod intus ecclesiae nostrae latum iam fuerat, ut illud vi eriperet, non erubuit ille sacris suis delibatis manibus aggredi, securi valvas ecclesiae nostrae secare sua; qui casus eum in tantum praecipitium . . . dedit, quod exiliatus a loco praedicto suo, coactus superius fuerit querere aliud domicilium sibi.

Hic provincialis fecit suum capitulum Nassiczis et huic successit in provincialem adm. rev. P. Paulus Nikolich, origine Sibenico. *II. Chronic. Velikanović.*

A. 1725. Annus Jubilei apertus per totam christianitatem fuit, et demum etiam per illustrissimum ac reverendissimum Georgium Braniug, episcopum Zagrabiensem, hic in Slavonia publicatus et quidem, ut omnes crucibus, vexillis labarisque suis Zagrabiam accedant.

Hic autem ARP. Andreas a Cuttiva, exprovincialis et actualis in spiritualibus vicarius foraneus supradicti episcopi, impossibilitatem praesentiens ob arduitatem itineris locique nimium distantis accessit, solus exponens genuine, et obtinuit, ut Possegae tanquam in metropoli Slavoniae loco fiat, et visitent tres ecclesias, societatis Jesu etc. Vide in protocollo illius coenobii. *Ibid.*

Prohibetur religiosis deinceps adoptare compatres, commatres, fratres vel sorores etiam iuratos. Eriguntur studia philosophica Našicis, Gradiscae, Djakovae et Bajae.

Item commonentur fratres, ne novalia statutis temporibus ex Italia sibi mittenda procurent, ob periculum perdendi favorem postalem et status nostri puritatem. *Tabularium convent. Bajensis.*

A. 1726. Vigesima quarta Junii ARP. Paulus Nikolich, dalmata, pro provinciali eligitur Nassiczis, commissario existente P. A. R. Hieronymo a Rama, qui commissarius valde iuvenis fuerat, in actuali

tamen lectura Sibeniczensi; qui ita laxus suis habenis, veniens ad provinciam, patres quasi ludibrio habens, puerili quodam modo tractabat; cum patribus provinciae modo alta nimium sapiendo praesumendo tuisationibus aggrestibus, quod totum in tantum vidimus dissimulatum per patres fuisse.

Hic ex parte Admod. rever. patris Provincialis tunc temporis existentis fuit missus Romam cum conscriptionibus conventuum, parochiarum et residentiarum, quid, quantum suprafata possideat loca, abs quibus religiosi vix aut nullo modo sustentari possint. Et a sancta sede emanavit apostolica, ut per syndacos apostolicos conventus et residentiae possideri possint abs scrupulo omnia ea, quae indultu suae Maiestatis habuimus et quae a temporibus Turcarum quoque possidebamus. Cum ipso destinavit quoque provincia PR. Stephanum a Quinquecclesiis qua definitorem neo electum. Ceteri vero patres definitores erant:

Definitores: RP. Joannes Narancsich, RP. Joannes a Straxemano, RP. Stephanus Brakucz, RP. Lucas Csolich, Custos vero RP. Matthaeus Delivich.

Pro secretario suo habuit RP. Bonaventuram Radnich indutum in Provincia reformatorum S. Ladislai, sed incorporatum in nostra.

Provincialis altefatus suum gubernium habuit per menses tantum 9, et Budae ante visitationem suam canonicam, filo a dira morte succiso fatis cessit, sepulturam inibi adeptus in conventu eodem.

Ad viduatum gubernium suffectus eidem fuit ARP. Simon Thomassevich pro vicario provinciali, secretario sibi assistente RP. Antonio Bachich, qui congregationem Illokini 11. Augusti primam fecit. *II. Chron. Velikanović.*

A. 1727. Administratio Serbiae fratribus provinciae Bosnen. Belgradi concedit locum pro aedificandis monasterio et ecclesia. *Pavić Ramae Virid. Olivus p. 376.*

A. 1728. Comes Kufstein a Carolo VI. obtinet arcem et dominium Vukovar. *Liber Memor. conv. Vukov. MSS.*

A. 1728. Octobris 30 fatali die obiit in Domino etiam antefatus vicarius provincialis Sibenici in Dalmatia. Cuius in locum suffectus fuit ARP. Petrus Caparancsich, lector generalis actu primae classis, et mansit sua in functione quatuor per menses.

Pro commissario futuri capituli ARP. Pastirovich et capitulum, quod debuisset fuisse factum in Dalmatia, factum est in residentia Csuntich, et non aliunde, nisi propter capitulum futurum generale Romae.

Die 29 Aprilis elegitur in provincialem ARP. Joannes a Straxeman, lector iam sexennalis; custos aevi eius erat RP. Andreas Barisich ex Dalmatia, quia uniti adhuc fuerant nobis.

Definitores: RP. Georgius Ivanovich, RP. Hieronymus Labudich, RP. Lucas Chabich, et Petrus ab Eszek alias Olocsky; post hoc capitulum pro romana cinxere se via generalis capituli causa die 6. Junii Millanum versus, videlicet: ARP. Provincialis secretariusque illius RP. Michael Perkovich. Et electus fuit in generalem

Rmus. P. Joannes de Sotto, Hispanus genere, priore existente eo Rmo P. Matthaeo a Pareta. *II. Chronic. Velikanović.*

A. 1730. Suprafatus minister provincialis redux Roma facit primam congregationem Signii in Dalmatia mense Majo.

Hoc anno coepit hic locus[1] nomen adipisci conventus et primus guardianus meruit nuncupari RP. Michaël Pavunovich et continuavit strenue aedificationem conventus in tantum, quod per suum triennium meridionalem partem perfectam reddiderit. *Ibid.*

A. 1731. Secundam suam congregationem fecit Brodii in Slavonia, in qua pro commissario creant PR. Joannem Narancsich, qui sibi annexit pro secretario PR. Antonium Bachich. Hic visitat provinciam, sed benefactores nullos, et ideo properanter peragebat sua; finito suo munere ponit se iterum in nidum suum pristinum Brodium. *Ibid.*

A. 1732. Fit capitulum Diakovae in Slavonia in Augusto et eligitur in provincialem ARP. Antonius Markovich, jam iubilatus, ex parte Bosnensium; pro secretario [assumptus fuit] RP. Petrus Knexevich Dalmata.

Definitores: RP. Nicolaus Gojak ex Dalmatia, RP. Paulus Ivanovich a Sibenico, RP. Antonius Bacsich, RP. Joseph Mihich, hunc promovit P. Straxemano. qua illius secretarium, quia moriente P. Perkovich Possegae hic erat Petrovaradinii guardianus. Custos vero RP. Michaël Pavunovich, hic in suo custodiatu legatur Temesvarinum versus, unde conabamur extirpari, et obtinet 40 passus spatii in arce penes nostram residentiam.

Praeterea custos dictus hoc anno procuravit provinciae nostrae valde utilem ab excellentissimo archiepiscopo Patacsich attestationem, quae iam semel, dum accusabamur apud apostolicum commissarium, inservivit. *Ibid.*

A. 1733. Hic primam suam congregationem fecit Vissovaczii in Dalmatia anno sequenti; et quia quidam religiosi mali sua [non] contenti sorte multis annis machinabantur via coactiva introduci inter patres provinciae, effectu tamen non assecuto, ac dolose tandem scriptitare cepere et ad summum pontificem; hic dein legat pro re aut negotiis inquirendis ad provinciam nostram commissarium apostolicum, sibi adnexo secretario, prout ab infra videbis; suprafata sub congregatione hic venit Budam ad nostrum conventum, figit sedem, praetendit ad se sisti omnes patres, aut ad minimum decanum P. Pastirovich, a quo summa auctoritate atque prosopopaea accipit sigilla, perlustrat provinciam visitatione canonica, ablegat suum secretarium ad partes Banath; redux provincialis ad provinciam inaudit dictum etiam partes Bosnenses visitasse. Hic visitat, at visitat et ille. Hic igitur immane chaos hos inter et eum ordivisse. *Ibid.*

---

[1] To jest Vukovar, gdje je vriedni pisac puno godina prebivao napokon umro dne 21. kolovoza 1803. Vid. Šematizam države Kapistranske od god. 1886. Appendix str. 22.

A. 1734. Hic facit divisiones in provincia. Valkovarini in Julio dividit provinciam in tres partes: in partem S. Joannis Capistrani, cui praefecit in provincialem P. Lucam Karagich; in partem S. Martyris Caii, quae est Dalmatia, cui praefecit provincialem ARP. Hieronymum a Rama; et tandem Bosnensem adunavit Slavoniae, cui praefecit ARP. jubilatum Simonem Mecsich, qui in capelania simplici Pleternicii diu deguit, fors vel ut liberius petulesceret, vel vero ut liberioris disciplinae sit.

Tunc oriuntur disceptationes et discordiae, quia provinciae S. Joannis Capistrani nolunt ullos dare conventus, qui sunt ex parte ista Danubii. Hi praetendunt illi negant, hi agunt illi laborant. Tandem morte, optima mediatrice superveniente, subsecat ARP. Mecsich pedem, et moritur Possegae. Et tunc quis laetior patre Karagich? hic acquirit per breve ab reverendissimo patre ab Ebora partes divisas adunari et praefici munere praelatus. Breve perlectum fuit crepantibus patrum quorumdam buccis; et dicunt quidam, non fuisse impressum, sed scripturam ordinariam a Rmo. Generali ab Ebora procuratum. *Ibid.*

A. 1735. Die 10 mensis Julii in conventu ss. Philippi et Jacobi PAR. Lucas Karagich se se propalat sequenti tenore canonice evectum:

Fr. Lucas Karagich, ord. minor. de observantia SP. Francisci, lector theologus, concionator generalis et exdefinitor et ad praesens in hac observanti Bosnae Argentinae provincia minister provincialis et servus.

Admodum, reverendis, multum venerandis, venerandis patribus ac fratribus in Christo dilectissimis salutem, caelistium donorum uberrimam affluentiam.

Ineffabili divinae maiestatis providentia, quae omnia suaviter disponit ac gubernat, ad hujus almae provinciae gubernium evecti, cuncta salubriter exequi iugi vigilantes anhelantesque almam provinciam nobis concreditam circumspecta providentia gubernare, ac, quantum ex alto conceditur, eandem dirigere satagentes, in eam praecipue curam sollicitis studiis incumbimus, ut admodum reverendis, reverendis, multum venerandis, venerandis patribus, ac reverentiis vestris hanc institutionem electionemque nostram a reverendissimo patre Josepho Maria ab Ebora, cismontanae familiae commissario generali ac reformatore apostolico, factam, ac die 10 mensis Julii in conventu nostro ss. Apostolorum Philippi et Jacobi Valkovarini per admodum reverendum patrem Cajetanum ab Interaquis, provinciae hujus commissarium apostolicum, adhibitis de more caeremoniis publicatam, communi omnium beneficio, religiosoque commodo obsequiosissimis respective animis significemus et insinuemus, prout et praesentibus nostris denuntiatoris litteris idipsum praestare intendimus, desuper intimantes, altefatum reverendissimum patrem commissarium generalem Josephum Mariam ab Ebora summum suum officium, ob alia publica negotia, renunciasse, ejusque vices titulo vice-commissarii generalis apostolica

authoritate assumpsisse reverendissimum patrem Joannem Antonium a S. Cruce; quibus praeprimis intimatis, ut omnia studiis nostris omniumque votis correspondeant, queis videlicet alma haec provincia regularibus foveatur institutis, omniaque in Dei gloriam, religionis honorem, saeculi aedificationem, provinciae utilitatem et regularis disciplinae incrementum iuxta exigentiam officii nostri, quo fungimur, facilius praestemus, sequentia ab omnibus curae nostrae subiectis observari volumus . . . .

Datum 17. Julii 1735 Vukovarini.

Definitores illius aevi fuere hi: nimirum ARP. Laurentius a Buda, lector iam iubilatus; RP. Stephanus Villov, qua actualis lector generalis studii Budensis conventus; RP. Antonius Bibich a Vukovar; et RP. Bonaventura Mechich a Possega.

Secretarius vero RP. J. Capistranus Neypert, Franco natione. Hic ante annos duos fuerat PAR. Joannis a Strazemano, qua commissarii per provinciam S. Ladislai regis, scriptor. Est sacerdos bene in calamo latinitatis peritus, iuvenis attamen, quia in sacerdotio quintum tantum agebat annum et in habitu 9-um.

Custos autem fit eo anno ex partibus Bosnae RP. Philippus ab Ochjevia ex pago et nativo solo juxta Sutiskam.

Hoc in anno fit tumultuaria iniectio militum confinariorum ex districtu Brodensi solummodo in officiales suos Orliavae in mense Novembri in pago Orljavacz; et periit dominus supremus capitaneus Jancsikovich cum auditore suo et uno capitaneo iaculo globi; coeteris officialibus arripientibus, sicut quisque quiebat, uni pedes, uni absque framea, pileo, equo, vel vero apparamentis, aliis fuga salvum quaerentes conductum in conventu nostro Possegano. Fit demum militia redux et rabiose quaeritare coepere, num aliqui sint superstites officiales in conventu praedicto, desiderantes pari eosdem afficere poena. Nostri dein religiosi tali quali industria mitigant eos, qui redeunt Brodium; factores verae necis salvos sese faciunt in partibus turcicis. Post perpetratum enorme scelus coepit spargi commissio aulica ventura, quae et intrat anno sequenti et prandet in nostro conventu. (Possegano).

Anno praedicto Adm. RP. Provincialis suam inchoavit visitationem primam et peregrat personaliter totam (provinciam), et dum fuisset Bajae, intermisit solitam deponere reverentiam excellentissimo archiepiscopo Colocensi, qui coepit moleste ferre; invehitur dein in surripiendum parochias, et accepit successive varia loca.

Hic legat suos definitores nimirum ARP. Laurentium et P. Villov, num velit desistere, neutiquam vero intercedendi aut supplicandi causa, qui acerbe eisdem replicuit: libere tantum agere, illum proin iam fore capacem in quocunque foro demum respondere. *Ibid*

A. 1736. Praedicto anno taliter qualiter elapso, fit prima congregatio ejusdem provincialis congregatio Nassiczis et e medio venerabilis definitorii mittitur ARP. Laurentius Viennam versus inibi agendi [causa] contra illegitimos impetitores et etiam ration Paxensis residentiae pro licentia futurae capellae erigendae; se

nihil obtinuit, imo axacerbavit ita, quod nullibi bonum patronum Viennae invenerit.

Hoc anno intrat inclyta commissio Slavoniam et morantur diebus aliquot Possegae, publicatur viarum grassatoribus gratia; mittitur RP. Pavunovich ad eosdem per modum intermediationis, introducit quinquaginta, eorundem fratres obtinent gratiam, et redeunt quisque ad suam stationem.

Porro conventus Nassiczensis (introduxit) quinquaginta duos, quorum harambassae plurimi, eorum inter sed Coskes capitaneus supereminebat, qui et in suo praedicato post gratiam obtentam mansit, obligato tamen semper similes grassatores extirpare viarum.

Suprafatorum vero supereminebat *csicsa harambassa,* qui 14 annis suo in scelere haesit; hic ducit in Ternava uxorem, et ex lupo, sed utinam, ovis mansueta factus (est). *Ibid.*

---

*

Putopis Marka Antuna Pigafette u Carigrad od god. 1567.

Predao u sjednici filologičko-historičkoga razreda dne 11. svibnja 1889.

PRAVI ČLAN DR. P. MATKOVIĆ.

Uvod.

Jur njekoji pisci prošloga vieka, koji su o Turskoj pisali, osobito Lüdecke i Meussel,[1] spominju Pigafettin putopis (naštampan u Londonu 1585) kao dobru, ali vrlo riedku knjigu. Hammer navodeć u svojoj historiji osmanskoga carstva takodjer Pigafettin putopis, pripominje, da je znamenito i riedko bibliografijsko djelo; ali štampanoga izdanja nije nigdje mogao naći, nego je upotriebio priepis Pigafettina štampanoga putopisa iz knjižnice sveučilišta u Göttingenu.[2] Buduć da je isti putopis bio na kronologijskom redu, da ga razpravim u mojih studijah o „putovanjih po Balkanskom poluotoku": dadoh si truda, ne bi li se gdje na njega namjerio. Pošto sam ga bez uspjeha tražio po knjižnicah u Beču, Gradcu, Pešti, Pragu, Draždjanih, Lipskom, Wolfenbüttelu, Berlinu i dr., zamolih u Göttingenu, da mi se iz sveučilišne knjižnice na kratko vrieme pozajmi pomenuti priepis Pigafettina putopisa; ali uprava knjižnice mi na to odvrati, da su s najvećom pomnjom pregledani imenici knjiga i rukopisa, pak da Pigafettinomu putopisu niti štampanomu, nit u priepisu neima nigdje ni spomena ni traga. Tim je dakle odgovorom konštatovano, da onoga priepisa, što je rabio Hammeru, neima više u sveučilišnoj knjižnici u Göttingenu. Putujuć po Italiji god. 1878—81 pretraživah knjižnice i propitivah za Pigafettin putopis u Mletcih, Milanu, Bologni, Fiorenci, Genovi i u Napulju, a u Rimu su mi prijatelji pretražili mnoge knjižnice (Vatikanu, Angeliku, Casanelesu, Alessandrinu, Vittorio Emanuele, Vaccelianu i Sveto-apolinarsku); ali sav moj i tudji trud bijaše bezuspješan. Uz to se tražilo i propitkivalo kod čuvenih antikvara u Lipskom, Frankfurtu, Monakovu i Rimu; ali odgovori obično su glasili,

---

[1] Lüdecke Ch. W. Beschreibung des türkischen Reiches nach sein Religions- und Staatsverfassung in der letzten Hälfte des achtzehnte Jahrhunderts, mit Kupfern. Neue Auflage, Leipzig 1778; II. Bd. 110 u. 111. — Meussel, Bibliotheca historica, Lipsiae 1787, vol. I P. I, 249.

[2] Hammer, Gesch. d. Osman. Reiches, III, 517.

da je Pigafettin putopis danas velika bibliografijska riedkost, koja se ni za velike novce nemože kupiti.

Na to se obratih u London, kao na glavni izvor, jer je pomenuti putopis g. 1585 ondje naštampan. Na prvo pismo mi je odgovoreno, da se u bibliografiji Lowndesovoj[1] spominje eksemplar Pigafettina putopisa, što se čuva u biblioteci britanskoga muzeja, a taj eksemplar da je bio englezkoga kralja Jakova prvoga; al ga žalibog neima u imenicih pomenute biblioteke. Za tim mi je javljeno, da se Pigafettin putopis pomnjivo tražilo po starih imenicih i inventarih; dali su si njekoji činovnici knjižnice truda, nebi li mu se u trag ušlo. Uz to se izučavalo specijalne imenike onih knjiga, koje su u Englezkoj prije god. 1640 štampane, a tim se došlo do tražena eksemplara Pigafettina putopisa u biblioteci britanskoga muzeja (Sign. 790. G. 5.). Ne samo, da mi je to javljeno, nego mi je priobćena sadržina (naslovi pojedinih glava) putopisa. Na to zamolih, da se na moj trošak dade cio putopis prepisati; al na tu molbu nisam više nikakova odgovora dobio.

Pored svega dopisivanja s Londonom nisam prestao još i drugdje propitkivati, i napokon podje mi srećno za rukom ući željenu putopisu u Monakovu u trag; uprava ondašnje dvorske i državne knjižnice veledušno mi ga pozajmi za naučnu porabu, a u to ime izričem joj najsrdačniju hvalu.

Ove sam podatke naveo, da se vidi, kako je putopis M. A. Pigafette danas tako velika bibliografijska riedkost, da se smatra kao rukopis. Budué da je Pigafettin putopis, kao što drugdje dokazujem (Rad, knj. C., 69—73) ne samo dobom, nego i sadržinom vrlo znatan, i željeti je, da bude i za naučne poslove pristupniji: toga radi prireḍih novo izdanje, a slavna jugoslavenska akademija odluči da se štampa.

Tekst Pigafettina putopisa prepisan je doslovce iz pomenutoga londonskoga izdanja od g. 1585, izuzev interpunkcije i velika pismena, što je udešeno prema današnjemu stanovištu izdavanja starih spomenika. Budué da se o istom putovanju sačuvao i putni dnevnik Antuna Vrančića,[2] popunio sam njim u bilježkah Pigafettin putopis, da se može Vrančićev popis puta s Pigafettinim putopisom lasnije porediti. Pošto je moja razprava, koja razsvjetljuje Pigafettin putopis, naštampana u C. knj. „Rada“ (str. 65—168), dakle odieljeno od teksta, za to sam kod znatnijih i manje poznatih topografijskih imena, koja se u putopisu spominju, u bilježkah dodao radi udobnije porabe dotična današnja topografijska imena. I kod citacija starih pisaca naveo sam glave i dr. dotičnih mjesta, da se uzmognu citacije lasnije poredjivati. Glede ostaloga o putopisu i njegovom piscu upućujem na pomenutu moju razpravu.

---

[1] Lowndes W. T., The bibliographer's manual of english Literature; London 1834, 4 vol.

[2] Monum. Hung. hist., Scr. VI, 78—83.

Itinerario

di

Marc' Antonio Pigafetta.

gentil' huomo vicentino.

Londra apresso Wolfio Inghlese 1585.

All' illustrissimo et eccellentissimo signore il signor Eduardo Seymer, cavaliere, conte d' Hertford, et signore di beau champe.

Non v' é dubbio alcuno, illustrissimo et eccellentissimo signor mio, che la congnitione dell' historie non apporti grandissima consolatione et diletto agl' animi generosi, et che non soministri non poco d' utile all' attioni humane, et che la geografia non sia la vera luce, che ci guida a tal cognitione. Per ciò che, con l' aiuto di quella noi ci rappresentiamo avanti gli occhi l' imagine di tutta la terra con li suoi mari, golfi, et e con tutte le regioni, città, monti, et fiumi, et con tutti gl' altri luoghi, che in quella principali si contengono, et ne quali sono stati fatte, et trattate tutte le cose, che nell' historie leggiamo. Et per ciò, quanto più la geografia è copiosa, et meglio rappresentata et in disegni et in parole, tanto più ella arreca et d' utile et di splendore. Ma malagevolmente essa può esser trattata et posta in verisimil figura, se non vi sono gran coppia di diligenti et fideli itinerarij, ne quali siano descritte le minime particolarità et le distanze giuste et i siti de luoghi con i nomi loro proprij et natij, et stranièri. Quest' itinerarij in vero, oltra che sono la vera sostanza della geografia (perchè senza essi ella non può esser composta), danno immediatamente anchora grande intelligenza agli scrittori dell' historie generali. Percioché se essi vogliono descrivere un luogo, dove sia stata fatta una battaglia, overo un assedio et oppugnatione d' una città, o qualche altro simil fatto illustre, essi ciò commodamente non ponno fare, se non hanno l' aiuto di questi. Medesimamente nel voler descrivere gl' habiti et i costumi delle genti, et quali armi usino in guerra, pur bisogna che riccorrano al favor di questi itinerarij, et che di quelli si prevagliano. Pertanto havendo io, già sedici anni sono, descritto un viaggio, ch' io feci da Vienna a Constantinopoli, più per tenerlo in privato, e per poterne far partecipe qualche amico, che ch' io havessi havuto pensiero alcuno di mandarlo a luce, ho hora per essortazione d' alcuni amici diliberato contra il mio primiei instinto, di lasciarlo andar libero et sciolto, dove ei si vuole. Io in vero havendolo, si come accade, in alcuni luoghi et ad alcune persone dimostrato, fui alle volte essortato a farlo stampare, ma io a ciò, come a cosa molto aliena da me, non dava punto d' orrechia. Hora essendo io venuto in questo regno, et havendolo i

Londra, et in Ossonia, pure secondo l' occasione dimostrato ad alcuni gentil' huomini miei amici, fui da loro con non poca instanza essortato a mandarlo in palese, dall' hora a impoi cominciai a pensare sopra la richiesta loro, et sopra quello, che di già altri detto m' haveano. Dall' un canto l' impressione mia, che di già havea fatta di tenerlo così in privato, et il sapere che delle cose de Turchi molti haveno scritto, et il considerare, che mettere alle stampe un viaggio di non molte miglia, et fatto, si puo dire, sopra le porte della Christianità, et tutta via facendosi da altri, dovesse esser giudicata cosa troppo leggiera, et cosa che fosse più tosto per arrecarmi nome di vano, et poco considerato che altro. Queste cose, dico io, pensando, mi tenevano indietro, et m' essortavano a lasciar questo libro ne' termini suoi privati, si come fin' alhora stato se n' era. Ma d' altra parte poi, essendo pur stato di nuovo essortato, et principalmente da messer Ricardo Hakluyt, gentilhuomo Inglese, et maestro nell' arti in Oxonia, giovine dotato d' un' animo cortese, et generoso, et non solamente dotto nella sua professione, et in altre scienze, ma ancora molto intendente et amantissimo delle cose di geografia et ancora considerando io l' utile, che sogliono portare gl' itinerarij alla geografia, et quanto pochi se ne trovano, et come quei pochi per la maggior parte sono sommariamente et confusamente descritti, et come alcuni poco avedutamente nel descrivere i loro viaggi hanno tralasciate alcune parti et luoghi come noti et troppo vulgari, havendo pensato questi tali, che si come quei luoghi erano noti a loro, et a quegl' altri, che sovente la dovevano andare, che essi ancora dovessero essere manifestati a tutti gli altri, et alli posteri loro, il che si vede per prova non essere avvenuto. Perchè sappiamo, che già fa dugento, et ancora cento anni molti luoghi erano noti, che adesso sono ignoti o almeno superficialmente conosciuti. Considerando io dunque queste cose, ciò è che se si ha poca cognitione del sito della terra, che d' altronde non procede, che perchè gli scritori della geografia hanno mancamento de buoni itinerarij, et che haverebbono desiderato, che quelli c' hanno scritto, piu chiaramente havessero scritto, et che quelli che sono andati a cerca, et ch' erano idonei alla scrittura, non havessero così disprezzato di notare i viaggi loro fatti in parti lontane; mi son contentato dico considerando tutte queste cose, di posporre ogn' altro rispetto, et di mandare in luce questo viaggio, sia di qualunque poco momento si voglia. Al che fare tanto più volentieri mi son messo, quanto più conosco, che quasi tutto questo tratto di terra (ancor che sia in Europa, et messo in pratica ogn' anno d' alcuni) è stato dagl' antichi geografi male over oscuramente descritto, et da moderni pochissimo conosciuto. Mi spinge ancora oltre a ciò, a far questo il considerare, che nel narrare le cose turchesche non mi sono messo nell' altrui fatiche, et il sapere, che pochi o niuno habbia fin hora investigato: in che principalmente consista la potenza et debolezza dell' impero Turchesco, et perchè più in un tempo, che nell' altro sia venuto a tanta grandezza, et

io in questo libro ne disputo alquanto insieme con altre simili cose, et della vera origine loro. Ancora m' essorta a questo il vedere, che alcuni hanno scritto della guerra ultimamente fatta nella Ungheria, et per ingnoranza hanno dette alcune cose non bene, per non dir false, et inconvenienti alla gravità dell' historia, la quale principalmente non vuole, che nelle cose si puo dire troppo chiare, vi si interponga manifesto errore. Io dunque in questo libro, non per descrivere la guerra d' Ungheria, ma per dar più chiara notitia della cagione di questo viaggio, ho scritto sommariamente et veritevolmente (comme co lui che vi fu presente) tutto quasi quel tanto, ch' appartiene alla vera cognitione di cotale historia. Da queste considerazioni dunque mosso, et dall' esortationi statemi già fatte più volte da gl' amici, ho voluto compiacere et a loro et a me, et lasciare andare in luce quanto ho scritto in questo itinerario sotto il nome di V. S. I. et honoratissima, la quale con l' auttorità et chiarezza della persona sua potrà supplire all' imperfetione di cotal mia opera. Et non si meraviglierà, che uno, il quale non tiene seco alcuna corporale servitù, ne conoscenza, habbia ardimento di venirle avanti co' scritti suoi. Perchè si come il sole senza haver risguardo a cosa veruna, offerisce la virtù sua a qualunque si voglia picciola cosa, che di quella vuole participe farsi, così io invitato dallo splendore et calore, che procede alla virtù di lei, confidentemente ho spinto avanti al cospetto suo questa operetta, acciochè ella pigli vigore da quella et possa sostentarsi, et vivere al pari dell' altre. Et ciò credo molto bene le verrà fatto; perciochè ella portando in fronte il nome di un tal signor illustre, non tanto per nobiltà et chiarezza di sangue, quanto honorato per bontà di costumi et per l' affettione et favore, che porta verso tutte le terre buone, ella dico, portando in fronte un tal nome, non potrà far altrimenti, che ricevere vita, et esser rispettata ancora da tutti coloro, i quali tai lettere da lei favorite, in rispetto hanno. Supplicandola dunque, che voglia ricevere l' animo mio in buona parte, altro non le dirò, se non che se questo itinerario non è descritto di quella sorte, della quale io desidererei che fosse, che non s' ha da darla colpa ad altro, ch' all' inesperienza dall' hora, come a cosa che il più delle volte non suole essere molto dalla giovinezza lontana, et al non haver io a que' tempi pensato a quelle cose, che necessarie sono ad uno itinerario, che abbia da portare il nome di bene, et scientificamente descritto. Ma sia come si voglia, io supplico di nuovo V. S. I. a riceverlo co' quella pura volontà, con la quale io gliele appresento, et con la quale io la mando fuori, ciò è che, se non in molto, almeno in qualche parte habbia d' aiutare a quelli, che nell' historie et nelle cose di geografia sogliono impiegare per utile et consolatione del mondo l' opera loro.

Cap. I. La cagione perchè Massimiliano II. imperatore mandò suoi ambasciatori à Constantinopoli per contrattar la pace con Selino II. imper. de Turchi, l' anno 1567, dove si dimostra brevemente in parte il soccesso della guerra d' Ungaria, fatta l' anno innanzi.

Perchè nel viaggio, che abbiamo fatto per lo paese d' infedeli, nella legatione, che mandò l' anno passato 1567 Massimiliano, imperatore secondo di questo nome, per contrattare la pace co' Turchi, a Selino imperator di quelli, pur secondo anch' egli di quel nome, habbiamo visto, et inteso molte cose, et particolari di quelle genti, et habbiamo ancora in parte conosciuto, su quai fondamenti et base sia fermo l' imperio della casa ottomana, che già tanti anni potentissima regna sopra il paese de Christiani, tenendoli in miserabil servitù opressi: mi ha parso non essere al tutto inconveniente cosa di formare non ad altri, ma a me stesso un memoriale, et di scrivere, riducendomi in memoria, con quel meglior modo et forma, che mi dettera l' inesperienza mia, tutto quello che abbiamo visto et caminato del paese et tutte quelle cose, che in piu luoghi e da più persone abbiamo intese, cosa che forse a qualche tempo potrà giovar ad' alcuno, et che reccherà non picciola meraviglia, considerando come poca et vil turba di Turchi tenga opressi et servi tante migliaia di Christiani con tanto nobile et fertil paese a confusione et vergogna di tutti i principi nostri. Ma avanti che si cominci descrivere il viaggio, non serà fuor di proposito il narrar la causa di tal legatione, tocccando in brevità il soccesso non solamente della passata guerra d' Ungaria, ma ancora quello, che per lo passato è accaduto in quel regno, per le pretensioni, che gli arciduchi d' Austria v' hanno havuto di già gran tempo sopra.

Gli arciduchi d' Austria infino al tempo di Federico III. et Massimiliano I., imperatori, pretesero d' haver ragioni sopra il regno d' Ungaria, et perciò non poche guerre furono tra essi et il re di quella. Dopo la morte del re Lodovico, il quele fu rotto et occiso con tutto il suo essercito a Moacch l' anno 1526 da Solimano, re de Turchi, Giovanni sucesse nel regno. Questo Giovanni di vaivoda, ciò è governatore della Transilvania co'l favore dell' essercito, ch' egli haveva, et de suoi partigiani et amici si fece creare et incoronare re d' Ungaria. Contra costui Ferdinando (il quale molto più che gli antecessori suoi non havean fatto, pretendeva sopra questo regno) mosse l' armi et lo privò di quello, scacciandolo di Buda, et di tutta la Transilvania ancora. Ferdinando, poi che ebbe aquistato il regno di Ungaria, si fece incoronare re di quella in Alba Regale nel mese di Novembre, nell' anno mille cinque cento et venti sette. Et Giovanni se ne fugì in Polonia, et ricorse con ambasciarie a Solimano, supplicandolo, che lo volesse con gli aiuti suoi restituire nel regno, promettendo di volergli pagar tributo. Per il che Solimano nel 1529. entrò in Ungaria et prese Buda, et scorrendo oltre con l' armi vittoriose pose l' assedio a Vienna, città principale d' Austria, ma sforzato

Giovanni vaivoda di Transilvania si fece re d' Ungaria.

di partirsi, si ritirò a Buda, dove costituì Giovanni di nuovo re d' Ungaria. Solimano ritornato a Costantinopoli non molto tempo vi soggiornò. Perciochè con grandissimo esercito rientrò di nuovo in Ungaria con animo di prender Vienna. Ma intendendo li grandi apparati, che Ferdinando et l' imperatore Carlo suo fratello avevano fatti, non hebbe ardire di adprossimarsi, et così senza haver fatto cosa alcuna di momento, se ne ritornò a Costantinopoli. Dopo questo il re Giovanni et il re Ferdinando fecero pace con questa conditione, che Ferdinando dopo la morte di Giovanni dovesse soccedere nel regno d' Ungaria. Ma la cosa passò ad altro modo. Perchè Giovanni prese per moglie Isabella, figliuola di Sigismondo, re di Polonia, et sorella di questo presente re Sigismondo Augusto II. che a quest' hora regna. Di questa hebbe un figliuolo in tempo, ch' egli era ammalato, et così nell' allegrezze della natività di quello se ne morse. Questo figlio fu ad un tratto et battezato, et con la corona di Stefano, primo re d' Ungaria, incoronato in Alba Regale, et fu chiamato Stefano. Ferdinando subito, intesa la morte di Giovanni, pretendendo d' esser leggitimo soccessore, mosse l' armi nell' Ungaria, et mandò un essercito per prendere Buda. Ma la regina Isabella et gli altri governatori del figliuolo re, ricorsi per aiuto a Solimano, fecero venir i Turchi. I quali venuti distrussero l' essercito di Ferdinando. Essendo poco doppo la vittoria giunto Solimano, prese pacificamente Buda per se, et mandò la regina et il figliuolo in Transilvania, acciò vivessero, et dominassero in quella provincia, et questo fu nel 1541. Et così i Turchi finalmente si fecero patroni del regno d' Ungaria, eccetto però quella parte, ch' era posseduta ancora da Ferdinando, et la quale era contigua alli regni suoi. Ma non contenti li Turchi di haver tutto quello, ch' era stato del re Giovanni, seguitando la vittoria, occuparono Pesto, Vicegrado, Strigonia, Tata et Alba Regale, et altri lochi, di sorte che secondo il Danubio s' avicinarono a Comara circa una lega. Il figluolo del re Giovanni, chiamato Stefano, si come è ancora da Turchi chiamato, essendo cresciuto in età, si fece chiamare Giovanni II., eletto re d' Ungaria. Ferdinando con questo Giovanni et con li Turchi hebbe ancora molte discordie, ma finalmente fece pace, e s' acquetò co' Turchi, pagando loro per conto del paese, che possedeva in Ungaria, quarantacinque mila talari per ciascuno anno di tributo. Questa pace durò infino alla morte di Ferdinando, la quale fu nel mese di luglio 1564. Ma subito dopo la sua morte nacque tra suo figlio Massimiliano (il quale et nello stato, et nell' imperio gli socesse) et tra Giovanni principe in Transilvania guerra, et dissessione. Per l qual cosa Massimiliano cominciò sotto la condotta di Lazaro Suendi a danneggiare il paese del Transilvano, et ancora quel de' Turchi, e ritenne il tributo, che soleva mandar a Costantinopoli ogni anr Ferdinando suo padre. Questa guerra durò così tutto l' anno 1564 et nel seguente nel mese di febraio lo Svendio prese Tokai, fo

Stefano figliuolo di Giovanni.

Stefano si fece chiamare Giov. II. elletto rè d' Ungaria.

Guerra tra Massimiliano, per la quale nacque la guerra d' Ungaria co' l Turco.

Giovanni principe di Transilvania et il bassa di Temisvar incitarono il Turco contra Massimiliano.

tezza di importanza. In questo anno il gran Turco mandò la sua armata per occupar l'isola di Malta, sotto il governo di Mustafa, uno de suoi bassavisir, et di Piali, capitan del mare, la qual armata poco men che rotta et priva del maggior et miglior gente, che vi fosse sopra, vergognosamente (se ben con mortalità di molti cavalieri) fu costretta a partirsi, et tutta conquassata a Costantinopoli ritirarsi. Il Transilvano dunque dubitando et temendo di Massimiliano cercò d'incitare il gran Turco contra di quello, et a questo suo intento hebbe fautore molto il bassa di Temisvar. Questi due instigavano et solicitavano Solimano a mover la guerra, parte mettendoli innanzi apparenti ragioni, et parte dando molte et false imputationi a Massimiliano, ponendolo in sospetto la potenza di quello. Dicendo essi, qualmente egli non solamente havea l'animo suo intento per insignorirsi di tutta la Transilvania, ma che volea co'l favore di tutta l'Alemagna et di buona parte della Christianità in questo principio del suo imperio tentare ogni sforzo, et ogni suo potere per scacciare, e dispogliare i Turchi di tutto 'l regno d'Ungaria, et d'altri luoghi appartenenti a quello. Il che così essere chiaramente da questo potea apparere, che esso subito dopo la morte del padre Ferdinando havea rotto le conventioni della pace, et haveva denegato il tributo, che pagar solea dell' Ungaria. Solimano, oltre il suo naturale desiderio di guerreggiare co' Christiani, et lo sdegno et rabia concetta, per lo cattivo soccesso dell' armata sua, che con vergogna et danno s'era ritornata di Malta, acceso dagli stimoli di costoro et d'altri, che l'accendevano alla guerra, si diliberò nell'ultima sua vecchiezza, preparandosi con il maggior sforzo di gente a se possibil, et in persona volere nel l'esta seguente 1566. entrare nell' Ungaria a danni di Massimiliano, promettendo et dicendo più tosto di volervi lasciar la vita, che staccarsi senza vittoria da quella impresa. Tra tanto che il Transilvano da un canto incitava la guerra il Turco, et che preparamenti per quella si facevano, non cessava dall' altro per intertener Massimiliano, di trattar la pace con quello, et per questo effetto mandò a Vienna per ambasciator suo, Stefano Battori, signore Unghero. Ma Massimiliano, avendo per diversi mezi intesa la mala volontà del Transilvano et la risolutione del Turco, di voler venir in Ungaria, si lamentò con il Battori ambasciatore, che con esso seco trattasse una cosa a Vienna, et che il patron suo ne trattasse un' altra in tutto contraria con il Turco, et così egli lo fece custodire in prigione nella casa, dove egli abitava in Vienna.

Stefano Battori, ambasciator del Transilvano, custodito in Vienna.

Intralasciati adunque i negotij della pace, l'imperator, per difendersi cominciò preparare aiuti e dall' imperio et da altri principi christiani, et a far tutto ciò, che per lui possibile era. Mandò genti al conte Echio di Salma, il quale era governatore di Giavarino et generale di quelle parte d'Ungaria, che è sotto à cotal governo. Il conte con quelle genti prese Vesperino, terra di non molto conto, et dove fu fatta pochissima preda. Poi se ne andò a Tata, lontana da Comara circa

Vesperino et Tata prese dal conte Echio.

venti due miglia, picciola fortezza, et la quale era diffesa da trecento Turchi, et a venti uno di luglio fù espugnata, et tutti li soldati ammazzati, eccetto che circa cinquanta, i quali insieme con il governatore loro furono fatti prigioni. Tata fu già alli tempi delli rè ungari una bella et piacevole terra, ma essendo poi stata presa da Turchi, anni sette avanti questo tempo, fu tutta da loro rovinata et distrutta, eccetto che la fortezza, la quale è lontana da quelle rovine, circa un gran tiro d' arcobugio. In questo giorno, che fu presa Tata, venne soccorso al conte Ecchio di due mila fanti italiani, pagati dal papa, sotto la condotta del sig. Gio. Alfonso Castaldo, coppiero dello imperatore, et del conte di Camerano. In questo medesimo giorno ancora, overo il sequente, giunse a Tata da cinque cento et cinquanta cavalli del duca di Savoia, parte con gli archibusi, et alcuna parte con lancie, l' imperator in questo mezo stava a Vienna mettendo in ordine le genti, che tuttavia gli venivano in soccorso. Solimano, havendo congregato grandissimo esercito, si partì da Costantinopoli et certo più tosto con scontentezza de suoi soldati, che altrimente, parendo alla maggior parte di quelli et a non pochi capitani ancora più tosto d'esser condotti al macello, che alla guerra. Et per lo vero, secondo che ci fù referto da poi, essendo noi in viaggio, et in più luoghi, et da più persone, tanto erano grandi et spaventevoli le nove, che venivano referte delle forze dell' essercito christiano à quelle bande, che in tutto non erano privi di ragione di temere. Conciosia cossa che tra l' altre nove, che dell' essercito nostro si dicevano, una era questa, che tante erano le genti d' arme a cavallo condotte in persona da diversi duchi d' Italia, et nominavanli, coperte tutte et i loro cavalli d' armi bianche et risplendenti, che quando il sole in quele percoteva, indietro molto et di lontano ne rifletteva un tal splendore, che alli risguardanti et meraviglia et timore poneva ad un tratto. Anchora ci fu referto, che nel loro stesso essercito essendo sotto a Zighet, più volte di notte fu datto all' arme con grandissima paura della venuta de Christiani, se ben erano lontanissimi da loro, ritrovandosi allhora solamente l' arciduca Carlo con non molte genti poco lontano da quel loco, più tosto spettatore, che difenditore di quello. Et medesimamente intesi da alcuni schiavi christiani, i quali furono sopra la loro armata nel Danubio (interrogandoli io) che per paura dell' armata nostra, la quale una volta si avicinò a Strigonia, essi con la loro paurosamente si ritirarono appresso Buda, et quei di Strigonia continovamente stavano apparecchiati, che avicinandosi l' essercito nostro (il quale allhora era a Comara) alle mura della città, di partirsi da quella. Talchè è cosa chiara, et da non dubitare, che ancora in essi risiede la lor parte di paura: et per conseguenza s' ha da giudicare, che se bene le lor forze sono grandi, che però non siano così formidabili et tremende, come la fama ci rapporta all' orrechie, fondata più per le vittorie acquistate de loro, per la poca disciplina et meno obedienza et patienza delle genti nostre, che per virtù et

I soldati di Solimano mal volontieri andarono alla guerra in Ungaria.

valore delle loro, ancorchè moltissime et di ciò non altro. Ma Solimano con tutto questo come ben esperto delle forze et de soldati christiani, et della poca concordia de principi nostri, et rissoluto di far gran fatti, o di morire, si ridusse a Belgrado, et là fece la rassegna di tutti i suoi soldati. Quivi il principe di Transilvania, essendo venuto a far riverenza a Solimano fu raccolto humanissimamente da quello. Et havendolo abbraciato, et nella fronte basciato, chiamandolo figliuolo, gli disse, che dovesse star di buono animo, et che, si come era stato vero amico di suo padre, che così parimente sarebbe suo, et lo difenderebbe da ogni ingiuria degl' inimici suoi.

Di quì Solimano partito (havendolo di già mandato Pertau, suo secondo bassa visir all' assedio di Giula verso le parti di Transilvania) si dirizzò con il resto dell' essercito, che in vero era grandissimo, verso Zighet, posto in Ungaria, alli confini di Crovatia, distante tre leghe dal fiume Dravo et quattro dal laco Balaton, in loco circondato da paludi; et circa il principio d' agosto vi pose lo assedio. L' imperatore, ò fosse che havesse inteso l' andata de Turchi verso Zighet, o fosse per altro, scrisse al conte Echio, che si ritirasse a Comara. Il conte poco dopo la presa di Tata prese ancora Vitan et Ghestes abandonati da Turchi, castelli posti tra le colline 20 o 25 miglia lontani da Tata. Dopo la presa di questi si ritirò à Comara alli 27 di luglio, et s' accampò di qua dal Danubio, sopra la ripa destra, dirimpetto alla fortezza di Comara. L' imperatore poi con la maggior parte della cavalleria, circa la prima settimana d' agosto partito di Vienna, passò Giavarino, credendosi, che dovesse venire a ritrovare l' essercito nostro a Comara, ma egli si fermò a mezza strada tra Giavarino et noi. Et così gli esserciti nostri distanti l' uno dall' altro per lo spazio d' una giornata in campagna rasa si fermarono, et senza far cosa di momento, dalli 27 di luglio infino il 14 di settembre noi dimorammo a Comara, espettando: qual fine dovesse havere l' assedio di Zighet. Li Turchi havendo fatte molte batterie, et dati molti assalti, finalmente alli 7 di settembre 1566. presero la fortezza di Zighet, che fu proprio tre giorni dopo la morte del vecchio Solimano. Non sarà intutto fuori di ragione, quando si congetturasse, che la morte sua principalmente accadesse per questo, chè havendo egli veduto, che i suoi soldati erano stati con grandissimo danno molte volte rigettati, si havesse non solamente disperato della vittoria, ma si havesse ancora recato a petto, che la difesa di quella fortezza gli dovesse ridondare in grandissimo vituperio et vergogna; et apportargli ancora non picciolo danno, et che perciò l' afflitto cuor suo, et indebolito per l' indispositione et vecchiaia non fosse stato atto a supportare così aspro et grave colpo, ma che vinto et abbatuto havesse dato fine a giorni suoi. Questa cosa mi dò facilmente a credere, considerando io, che li Turchi non confessano Solimano

Giula, Zighet.

Vitan et Ghestes presi dal conte Echio.

Il conte Echio si ritira a Comara.

Massimiliano si fermò tra Giavarino et Comara.

Presa di Zighet.

Morte di Solimano.

esser morto avanti, ma dopo la presa di Zighet, et questo ho io udito dire dalla propria bocca di Hebraino, il quale veniva con esso noi nel ritorno, ambassatore del gran Turco all' imperatore. Costui venendo dire all' ambasciatore nostro, qualmente Solimano era morto tre giorni avanti la presa di Zighet, rispose nò. Egli morsë tre giorni dopo la presa di quello, al che l' illmo. ambasciator rispose di nuovo che nò, ma ch' era morto avanti. L' imper. havendo inteso la presa di Zighet, ritornò indietro a Giavarino, et scrisse al conte di Salma, che ancor egli con le genti sue vi si ritirrasse. Per il che il conte alli 14. di settembre, levato il campo da Comara, giunse il seguente giorno à Giavarino. Questa è citta e fortezza del' imperatore in Ungaria, et è distante da Vienna miglia ottanta. Dalli Ungheri è chiamata Jurr e da Tedeschi Rab. Massimiliano, havendo congiunto le sue genti insieme, non si sapendo per ancora la morte del gran Turco, et dubitando che gl' inimici non lo venissero a ritrovare, fece per più sua sicurezza cominciare un ponte, fatto sopra le barche, che passasse all' altra ripa del Danubio, tutto vicino a Giavarino. Et essendo munito l' essercito suo dalle spalle, cioè verso tramontana dalla fortezza di Giavarino, et dal Danubio, et dal destro lato da un picciolo fiume, che corre in quello, chiamato Rab, fece che il sinistro lato et la fronte fosse fortificata parimente d' argini, et di fosse. Ma intesasi finalmente la morte di Solimano, et perciò non dubitandosi più della venuta de Turchi, et il ponte et le trincee furono lasciate imperfette. Le genti così a piedi, come a cavallo, che si ritrovavano alhora nell' essercito dell' imperatore appresso Giavarino erano queste. Di Bohemia eran tre mila cento et cinquanta cavalli, di Slesia due mila, di Moravia altri due mila, et d' Austria due mila cento et cinquanta. Tutti questi sopradetti erano armati di corsaletti, et morioni, et per offesa havevano le pistole et la spada. Dell' Ungheria poi v' erano quattro mila et cinquecento cavalli, i quali havevano la targa, et il morione, la lancia, scimitara, et stocco, et alcuni oltre a ciò qualche camiscia di maglia over corsaletto. Tra costoro v' erano alcuni (o che ciò derivi da i costumi loro antichi di Scithia, overo ad imitatione de Turchi), i quali haveano grandissime ali d' acquila sopra le spalle, et pelli d' orsi o d' altri fieri animali così ad armacollo, cercando di trasformarsi in vista più spaventosa, che sia lor possibile. Questi tali apresso de Turchi sono chiamati *Deli,* cioè pazzi. Tutti questi cavalli, che di sopra habbiamo nominati, erano stati raccozzati insieme dagli stati sudditi all' imperatore. Oltre à questi v' erano stati dal duca di Savoia mandati cinque cento et cinquanta cavalli, armati, come di sopra s' è detto, sotto la guida di monssieur *de Levi.* V' era ancora il duca di Ferrara in persona, accompagnato da una honoratissima cavalleria, la quale insieme con i cavalli della casa sua perveniva al numero de cavalli mille cento et cinquanta. Erano parimente il duca di Guisa, et li-

Hebraino diceva Solimano esser morto tre giorni dopo la presa di Zighet.

Gli esserciti si ritirano a Giavarino.

Giavarino. Rab.

Quanto et quale fosse l' essercito dello imperatore.

Monsr. de Levi conte di Socastro.

venturieri italiani, i quali faceano il numero di settecento et cinquanta cavalli. Oltre a questi v' erano ancora altri principi alemani, et ambasciatori, et venturieri, cavalli, de quali in tutto aggiugnevano il numero di mille cento et cinquanta. L' arciduca Ferdinando, fratello dell' imperatore et luogotenente suo in questa impresa, haveva seco mille cento et cinquanta cavalli, computatevi quelli della casa sua. Et li cavalli, ch' appartenevano al proprio imperatore, et alla casa sua arrivavano al numero di due mila cento et venti cavalli. Otra tutte queste sopradette genti a cavallo, v' erano poi i soldati, i quali dagli stati dell' imperio erano stati mandati, che facevano il numero di otto mila cavalli armati con le pistole, come di sopra. Et questa era tutta la cavalleria, ciò è trenta mille settecento et novanta cavalli. La fanteria poi era questa: d' Ungheria v' erano due mila fanti, d' Austria altre due mila, d' Italia due mila fanti, pagati dal papa, et tre mila mandati dal duca di Fiorenza sotto la condotta del signor Aurelio Fregolso. Poi v' erano sedici mila fanti mandati dalli stati dell' imperio; talchè in tutto erano fanti venticinque mila. Et questa era la somma dell' essercito dei Christiani, ancor che in vero così nelle compagnie de soldati a piedi, come nelle quadre de cavalli vi mancassero non pochi, ma tanto è che secondo questa somma furono fatte le provisioni, et compartiti gli allogiamenti. Per il bisogno di questo essercito v' erano quatro mila guastatori, i quali allogiavano appresso il fiume Rab, a lato il campo. Hora li Turchi, avendo preso Zighet, et ammazzati tutti li soldati, ch' erano al presidio, fu spiccata la testa al corpo del conte di Zerino, governator del luogo, et de tutte quelle parti, il quale essendo vissuto valoroso, valorosamente combatendo volse morire. Il begh d' Alba Regale, essendo stato per l' adietro amico di conte di Zerino (pero quanto lice) volse con barbara pietà dimostrare di tenere conto di un tale huomo valoroso. Per il che presa la testa di quello, la mandò sopra un carro coperto di velluto negro a donare al conte di Salma, mandandogli a dire, che non sapeva far cosa più grata, che mandar la testa di quel valoroso huomo, acciò potesse essere honoratissimamente sepolta dalli suoi. In questo medesimo tempo ancora Pertau, bassa visir, prese Giula, essendosi reso il governator di quella Keretzkein, signor di Nikelspurg, il quale, non essendogli osservate le promesse fatte, perciò che fu saccheggiata la città, et fatte schiave et taglieggiate di molte persone, non molto tempo dopo da dolore, et da vergogna oppresso, tardi pentendosi della viltà sua, infame tra Turchi se ne morse. Mahometo, primo bassa visir, subito dopo la morte di Solimano (la quale egli tenne nascosta, più che gli fu possibile) espedì in posta un chiaus in Natolia a Selino figliuolo di Solimano, il quale alhora risedeva in Cuteh, città in Galatia, non distante da Angora, dandogli nova della morte del padre et che tutti erano pronti alli comandi suoi et obbedienti per servirlo, riconoscendolo per lor signore. Il che inteso Selino subito si partì per Costantino-

La testa del conte di Zerino mandata al conte Echio.

Pertau preso Giula.

Selino.

poli, dove giunto et dimoratovi quattro o cinque giorni, s' incaminò verso Zighet per pigliar il possesso dell' essercito et dell' imperio insieme. Mentre che l' imperatore stava così attendato appresso Giavarino, accade che un giorno, nella mattina circa l' hora del disinare, s' appicciò un gran fuoco nella città, et fu così inopinato et vehemente per lo gran vento, che allhora tirava, che non solamente la maggior parte delle case della città furono abbrusciate, ma ancora li gabbioni, che per diffesa dell' artiglieria sopra le muraglie erano, furono quasi tutti dal fuoco consumati. Et gli allogiamenti nostri, i quali erano più vicini alla città et quelli d' alcuni cavalli ungheri, furono con gran fatica da noi soccorsi, portando via tende et padiglioni et simili cose, acciochè in quelli il fuoco non s' appicasse. Come si accendesse così di giorno questo gran fuoco non ci è noto. Alcuni hanno detto, che fu veduto uno a cavallo a fugirsi via nell' istesso tempo, che la città si abbrusciava, argomentando perciò, che sia stata alcuna spia et fautor de Turchi, che cotal fuoco accendesse; ma alcuni altri, alla quale opinione più adherisco, diceano, che sapendosi, che molti signori Ungheri, et mercanti havevano condotte la, come in luogo più sicuro, le cose che più care tenevano, alcuni soldati, spinti dalla moderna militar disciplina, che gl' incita, non potendo predare gl' inimici, a robare et danneggiare gl' amici, accesero nascostamente, vedendo l' occasione del vento, il fuoco nella città, con quest' animo, che tratanto che il fuoco lavorasse (imaginandosi essi, che cosi facilmente non si potrebbe estinguere) eglino facendo mostra d' aiutare, havessero quasi una honesta facoltà di robare et così proprio accade, che ritrovandosi ivi gran quantità di soldati tedeschi, corsero non ad ajutare, ma in effetto a saccheggiare. Il che volendo imitare alcuni pochi soldati italiani, che pur la si trovavano, furono essi stessi dalli Tedeschi et d' altri malmenati et saccheggiati, et questo intervenne ancora ad altri, che meno poteano. Non solamente in questo luogo si conobbe l' ignominiosa militia de soldati nostri, ma in molti altri, perciochè molte case et ville de gl' Ungheri furono abbrusciate. Et là dove noi caminando le decine di giornate per lo paese, donde era passato l' essercito turchesco, non abbiamo visto pur una minima capanuccia rovinata dalli soldati turchi, così all' incontrario caminando noi da Giavarino verso Vienna si potean vedere molte rovine in poche miglia fatte. In questi giorni ancora, che l' imperatore s' interteneva così a Giavarino, fu tentato di tirare nelle imboscata circa quindici o venti mila cavalli turchi, che ad Alba Regale soggiornavano. A questa impresa si mosse gran parte della cavalleria tedesca et ungaresca et i cavalieri venturieri et quei di Savoia accompagnati da alcun insegne di lantzchenech et aiduchi, et dalle fanterie italiane di Fio renza et del papa. Marchiarono mezo un giorno et una notte qua continuamente, infino à tanto, che la matina seguente si ritrovaron in una pianura tutta circondata da boschi, et non molto distant d' Alba Regale. In questo luogo i condottieri si fermarono, et co

cavallo a cavallo stettero più di tre hore di longo a bätter consiglio. Et finalmente circa due hore avanti mezo giorno si mossero per andare a trovare gl' inimici. I cavalli ungheri, et altri non molti scorsero infino apprèsso alla città, essendo il resto dell' essercito rimasto nascosto ne' boschi. Li Turchi più savij di noi, veduti i nostri soldati, non si mossero ponto fuori de i loro alloggiamenti, ò fosse perchè conjétturassero ciò ch' era, ò che fossero di già stati avertiti dell' imboscata, non essendo gran cosa che di già l' aviso fosse pervenuto a loro; considerando il disordine de nostri, et lo streppito che menavano, perchè havendo essi caminato di notte, et molti divisi da gl' altri in picciole compagnie, venuto il giorno, non sapevano ritrovare gl' amici et il luogo loro, et così chi chiamava Pietro, et chi Martino, et chi vociferava in un canto, et chi in un altro. Havendo noi gran spazio di giorno espettato nei boschi gl' inimici, et vedendo che si perdea il tempo, et che la notte s' approssimava, ritornammo indietro, et alloggiammo quella notte in quella pianura, cinta di selve, donde eravamo partiti, et il seguente giorno pervenimmo, che di già era notte, al campo à Giavarino. In questa impresa non si acquistò altro che perdita di molti cavalli, et d' huomini ancora, come dapoi si vide, per haver essi patito molta sete et bevuto acque immonde et sporche. Era di già giunto Selino all' essercito, il quale non avendo concorrente alcuno nell' imperio, essendo già stato morto in Persia Bajazith suo fratello, fu ricevuto universalmente et riconosciuto da tutti per Signore. Narrasi, che essendo entrato il sopranominato Bajazith ne i confini del regno di Persia, il re Thamas gli venne incontra, accompagnato solo dalla corte sua ordinaria et disarmata, et l' accolse amorevolmente consolandolo delle sue miserie, et promettendogli aiuto et forze per ripararsi dalle insidie del padre, et che impiegarebbe ò in vita del padre Solimano, ò dopo la morte di quello, tutte le sue forze per rimetterlo nell' imperio paterno. La qual amorevolezza forsi gli vietò (portò?) la morte. Perciochè un bassa di detto Bajazith, vedendo, che il re era disarmato, et con poche genti, essortò il suo signore con simili parole. Vuoi tu signore, ch' io ti dia un consiglio buono, et seguitò. Tu vedi qualmente noi siamo scacciati e perseguitati, et per necessità siamo costretti di metterci nelle mani dei nostri nimici naturali, de quai costui è il re, i cui maggiori quanto siano stati nimici, et alle volte di danno all' imperio turchesco et alla casa ottomana, tu lo puoi sapere. Hora pigliando l' occasione della fortuna, che ha posto adesso nelle tue mani questo re con quasi tutta la nobilta di Persia, tu puoi ad un tratto e vendicarti dell' ingiurie d' un perfido re, et rebelle della tua religione, et acquistarti medesimamente un imperio, co 'l quale tu pottrai ancora poscia castigar altri. Tu hai appresso di te cinquemila valorosissimi Turchi, affinati alle guerre. I popoli, udita che havranno la morte del re, et di buona parte della nobiltà loro, penseranno noi esser molti più, che non siamo, et che habbiamo, havendo usato noi questo stratagema ancora favore

Historia della morte de Baiazith fratello di Selino.

d' altronde. Et di più tutti i malcontenti, che di tali in ogni paese ve ne sono, si conguingeranno con esso noi: di sorte che, dico, tutti i popoli smarriti et confusi dalla novità della cosa ti riceveranno per loro re et signore. Che se stiamo a questo modo tu sai l' infedeltà loro, e l' insidie degl' aversarii tuoi, che non cesseranno mai infino a tanto, che non ti habbino oppresso. Baiazith udito questo parlare, gli disse: non piaccia a dio, che a costui, che m' ha dimostrato tanta prontezza in aiutarmi et confidenza in me, et che sotto salvo condotto m' ha ricevuto nel suo regno, usi cotale sceleratezza et perfidia. Et così ò dubitando di non poter esseguire cotal disegno, ò pur per altro, egli non volse assentire al consiglio del suo bassa. Ma il re di Persia poco da poi non volendo, che quei cinque mila Turchi stessero insieme, in diversi luoghi gli diede le stanze, lasciandone cinquecento al servitio di Baiazith. Ma non passato molto tempo, sia stata qual si voglia la cagione, il re Thamas fece occidere Baiazith con tutti li suoi. Dicesi medesimamente, che quando quel bassa hebbe udita la novella, che et il suo signore, et egli doveva morire, voltatosi a quello tutto furioso gli disse: vedi mò hora poltrone Baiazith, huomo vile et traditore alli tuoi, che per non haver voluto credere al mio consiglio, porti hora la pena della tua bestialità: che piacesse a dio, che fosse roversciata tutta sopra a te solo, et non sopra a tanti valent' huomini, che morranno teco. Et così furono fatti tutti morire.

I giannizzari tumultuarono alquanto alla venuta del gran Turco lor nuovo signore.

Ma ritornando à proposito, Selino giunto all' essercito fu obedito da tutti, et conosciuto per signore. Egli è ben vero, che li gianizzari un poco tumultuarono, vollendo essere confirmati nelle preminenze loro, che sogliono haver nelle morti et creationi de loro signori, domandando un grandissimo donativo di danari, invece delli saccheggiamenti lor concessi di fare a mercanti Giudei et Christiani, ma poi si acquetarono infino alla giunta loro in Constantinopoli. Selino pochi giorni dopo la giunta sua si partì, havendo lasciato grosso presidio a Zighet, et conducendo seco il corpo del padre Solimano, si dirizzò con tutto l' essercito suo verso Constantinopoli. Il quale essercito veniva in vista più tosto di perditore, che d' altro: conciosia cosa che molti soldati n' erano morti, et tutto 'l dì per la strada ne an-

L' essercito turchesco pareva più tosto perditore che vincitore.

davano morendo et venivano fiachi et disordinati con perdita di molti cavalli et mezzi disarmati et dispogliati et in fine con poca allegrezza. Certo è cosa verisimile et affirmata da molti habitatori, che stando molti disordini loro, se qualche buona somma et espedita sorte di soldati gli havesse daneggiandoli nella coda seguitati, gli havrebbe condotti a qualche grave danno et pericoloso partito, et massime non essendo gli giannizari alhora in buona disposizione con li bassa, e co 'l lor

Giannizzari non volevano lasciar entrar il signore nel serraglio.

proprio signore. Il che ben dimostrarono subito giunti in Costantinopoli; perchè volendo Selino dismontare al suo alloggiamento, et entrare nel serraglio, li gianizzari si gli opposero tumultando, et non volsero che intrasse, dimandando

le lor preminenze. Et volendogli li bassa placare, se gli voltarono incontra, et co'l calce de gl' archibugi a Mohametto et a Pertau, ch' erano i primi fra li bassa, gli dierono di matte bastonate, come a quelli, che erano causa, che non fossero largamente donati dal signore. Selino non poco inpaurito dimandò al capitan di giannizzari, chiamato da loro gianizzar aga: che cosa vogliono questi giannizzari? a cui l'aga, ch' era già dismontato a piedi per placare i suoi soldati piangendo disse: soltano! essi vorebbero denari. Et tuttavia cercava con fraterne et amorevoli parole, et lacrimando sempre di quetargli, dicendoli, che non vollessero con questi strani modi et indiretti macchiare il nome di obedientissimi soldati, et sopra tutto amatori del lor signore, et a se lor capitano di far perder miseramente la vita, et che il signor non era per mancarli d' una minima parola, et che sarebbono largamente donati et premiati; et finalmente placati, et rimasti d' accordo s' aquetarono. Ma con tutto questo Mahometto, temendo di qualche inconveniente, per qualche giorno non vi uscì fuori di casa, ne venne secondo il costume nel serraglio al consiglio, chiamato dal lor divano.

I giannizzari bastonarono Mahometto et Pertau, primi bassa visir.

Ma nell' essercito dell' imperatore non solo tanti, ma molti più disordini v' erano, morendo ogni giorno grandissima quantità di soldati, ma molti più di campo continuamente partendosene, essendo già cominciati a venire i freddi et i cattivi tempi. Per il che l' imperatore, senza aver fatto cosa alcuna di momento, dopo che fu verificata la morte di Solimano, et la partita dell' essercito turchesco, non si dubitando più d' altro, circa le fine d' ottobre, essendo hoggimai poche più genti, levò il resto del campo dalle mura di Giavarino, et disciolto l' essercito si condusse a Vienna, portando in vece di triomphi un pestifero morbo, che cominciato al campo, finì dentro dalle mura di Vienna et delì in circa, amazzando per tutto l' inverno d' ogni sorte gente, facendoli in prima impazzare che morire. Et cotal fine hebbe questa guera d' Ungaria, la fama grande della quale haveva dato che dire a tutt' il mondo, e per la quale da tutte le nationi de Christiani ivi erano concorsi molti signori et cavalieri honorati e gentilhuomini et gente d' ogni sorte, credendosi che l' opere et il fine dovesse essere corrispondente alla fama di così grandissima guerra, dovendosi massime oltra molti signori et condottieri di gran preggio, condurvisi principi tali et potenti imperatori.

L' imperatore dissolve il campo, et si ritira a Vienna.

Disciolto che fù a questo modo l' uno dall' altro essercito, poco da poi mettendosi di mezo alcuni dell' una parte et della altra si cominciò a trattar d' accordo. Tra questi fù il bassa di Buda et il conte Echio, il quale dal detto bassa (tentati gli animi dell' una parte et dell' altra) hebbe intelligenza, che se si mandassero da Massimiliano ambasciatori a Costantinopoli con il tributo, che si pagava gli anni adietro dell' Ungaria, et con intentione di far pace, che facilmente con honestissime conditioni si potrebbe ottener quella dal gran signore. Così dopo mandati per

Si comincia a trattar d' accordo.

questo effetto alquanti mesi in su et in giù a Costantinopoli, si conchiuse, che l' imperatore manderia con pienissima commissione et con il tributo, suoi ambasciatori, i quali havendo sicurissimo salvo condotto di andare et ritornare in ogni caso di guerra et di pace, anderiano a Costantinopoli a contrattare la pace over tregua, che la si sia. Conchiuso con promesse ch' ebbero questo, uno dimandare, et l' altro d' assicurare gl' ambasciatori. Li Turchi messero in libertà il signor Alberto de Vuis, il quale già sei anni rissedeva prima per Ferdinando, et poi per Massimiliano ambasciatore in Costantinopoli, et già 22 mesi erano, che strettamente era stato da i Turchi serrato in casa, di modo che ne egli ne alcuno della famiglia sua poteva uscire, havendo et di notte e di giorno sempre le guardie attorno, havendogli oltre a ciò chiuse con dell' asse tutte le fenestre, tal che solo per lo spiraglio di sopra havevano un poco di luce, acciò no potessero guardare fuori, ne vedere altrove, che nella corte di dentro. L' una parte et l' altra per diversi rispetti disiderava la pace. Quasi impossibile era al nostro imperatore poter metter in campagnia l' anno vegnente uno essercito tale, qual l' anno passato hebbe in essere. A Selino poi oltre i disturbi d' Oriente, essendo li ribelli in Arabia i popoli dell' una et dell' altra Gemen, i quali havevano amazzato i bassa et alquanti sangiachi, ch' erano al governo loro, et i Persiani che gli erano poco amici, anzi venuti in manifesta guerra haveva disiderio più tosto con la pace, che con la guerra confirmarsi nell' imperio: et tanto più che gli era impossibilissimo condurre per l' anno futuro in Ungaria essercito di valore alcuno, mancando alli soldati per la guerra passata molte cose necessarie, et al paese consumato et distrutto le vettovaglie bastanti a somministrare a tanta moltitudine di gente. Et tanto gli era di possibilità far guerra in Ungaria nell' estate vegnente, ne quell' altra appresso, che mai non credono i Turchi (ancorchè havessero havuto promessa) che dovessero venire ambasciatori de Christiani a trattar di pace, et mentre che erano in viaggio, ancora in Costantinopoli si teneva quasi per fermo, che non dovessero venire più altrimenti ambasciatori. Et alcuni Ragusei mi dissero in Belgrado, che un spahi della porta renegato gli disse (nel passar che fece l' essercito turchesco nel tornar indietro): io starò pur a vedere questo anno, se li Christiani hanno cervello, et se verranno in Ungaria. Egli è cosa chiarissima, che con la metà dell' essercito passato si havrebbe l' anno che venne poi, fatto progresso grandissimo in quelle parti. Ma essi sapevano i lori disconzi, et ignoravano i nostri, i quali erano tali, che l' imperatore era disposto al tutto di voler pace et non guerra, per poterla poi fare a miglior tempo et a miglior occasione, mancandoli in tutto li danari. Per il che egli diliberò di mandar suoi ambasciatori con il tributo et altri denari et honoratissimi presenti sì per lo gran signore, come per tutti li bassa visir, et per lo bassa di Buda ancor. Et pensando molto tra se, et ruminando, chi gli paresse atto et

I Turchi non credevano, che imperatore dovesse mandar ambasciatori.

idoneo per condurre a fine con prudenza et honore un maneggio di simil' importanza, havendosi a trattare con grande interesse dell' utile et dell' honore con barbare genti potentissime et avarissime, di due gli parve d'elegere uno, il signor Antonio Verantio, vescovo d' Agria, consigliero suo del regno d' Ungaria, prelato di grandissima riputazione et esperienza, il quale essendo vecchio di sessantatre anni, oltra la scienza delle lettere, haveva la pratica di ventisette legationi, nelle quali aveva conseguito nome honoratissimo sempre, et ultimamente dieci anni innanzi a questa legatione era stato mandato da Ferdinando primo a Solimano primo, padri, come hora da Massimiliano secondo a Selino secondo, figliuoli, imperatori quelli de Christiani, et questi de Turchi, ambasciatore a Costantinopoli. Di donde felicemente ritornato l' essaltò al principato et vescovato d' Agria. A questo huomo avendo dato il carico di questo importantissimo negotio, Massimiliano imperatore, il quale all' hora si ritrovava a Praga, per più honorare questa ambascieria, et dargli più riputatione, oltra la dignità della persona di quello, gli volse dar per compagno uno honoratissimo cavaliere il signor Christoforo Thaimphimpoch di Stiria, consigliero di guerra di S. M. Questi ambasciatori finalmente per esser scorso già molto tempo, et perciò dubitando li Turchi di non esser tenuti a parole, et solicitando l' imperatore la partita, molto in fretta pigliarono licenza da S. M., la quale all' hora faceva una dieta in Possonia. Et essendo accompagnati da una grande et honorata famiglia, si misero in viaggio il dì primo di luglio 1567.[1]

Ambasciatori del imperatore.

Cap. II. Si descrive il viaggio da Vienna infino a Belgrado, giù per lo Danubio.[2]

Ancorchè noi ci siamo partiti da Possonia, quando partimmo dalla corte cesarea, nondimeno il primo nostro montar in barca fù in Vienna, et è perciò io comincierò da quella

Vienna. Juliobona.

[1] Monumenta Hungariae histor. Scr., VI, 78.

[2] 1567. Ratio itineris in Turciam facti per Danubium. Julii die primo Posonio, 10 milliaria. — 9. Comoranio, 5 mil. — 10. Strigonio, 8 m. — 13. Buda, 5 m. Raczkewy, 5 m. — 14. Feldwar, 3 m. Pax, 6 m. — 15. Tolna, 5 m. Baja, 1 m.; Zeremlyen, 6 m. — 16. Weresmarth, 8 m. Ostium Dravi fluvii, 2 m. Erdewd, arx, 4 m. Fluvius Valpo, unde incipit Syrmium. — 17. Walkowar, arx, 2 m. Atthyawar, indigenis Otthyn, arx diruta, 1 m. Wylak, indigenis Illok, arx, 2 m. Hic incipit mons Almus, quem indigenae appellant Frusca gorra. Banmostra, indegenis Banowczy appellatum, arx destructa, 1 m. Cherwgh, arx destructa, 1 m. Kamonecz, turris vetustae arcis sine incolis, 4 m. Varadinum Petri, 1 m. — 18. Karom, indigenis Karlowczy dictum, oppidum magnum et frequens, 3 m. Zalonkemen, arx et oppidum, indigenae Rasciani vocant Zlani kamen, hoc est: „salsus lapis". — Zemlyn, 4 m. Ubi exacta die 19. venimus Belgradum. Mon. Hung. hist., Sc. VI, 78, 79. Rad, knj. C, 87—95.

Viènna, principal città d' Austria, è posta sopra la ripa destra d' un ramo del Danubio, et è così detta da un picciolo rivetto d' acqua, nominato ancor egli *Vienna,* da gli abitatori detto *Wien*. Questo rivetto le corre lontano un buon tirar di sasso, et la circonda dalla parte meridionale et orientale, et poi entra nel Danubio. Questa città non è di molto circuito, il quale è più tosto rotondo che altramente, et andando di fuori longo la fossa, caminando a buon passo si puo circondare in tre quarti d' ora. Dopo che Ferdinando imperatore si pose quivi ad habitare, cominciò ad essere adornata d' ottime et splendide case, di sorte che ora è popolantissima et bella. Le sue mura sono state da architettori italiani fabbricate di mattoni cotti, alla moderna, fortissime et robustissime con baluardi spessi et reali, et è la più forte città di tutte quelle frontiere. Fuori della città, per alquanto di spazio, così di quà come di là dal Danubio, vi sono borghi grandissimi et popolatissimi, le cui case sono tutte fatte di legno, le qual ad un bisogno di guerra possono tutte con poca fatica esser levate via, et passata quella con poco dispendio di nuovo riposte. Il paese circonvicino è fertile e bello, et la città di pane buonissimo, vini, carni, legne e di tutte l' altre cose v' è abondanza grandissima, et più che in ciascuno altro luogo d' Alemagna. Questa città senza dubbio alcuno è *Juliobona*, situata da Tolomeo[1] appresso il monte *Cetio*, hora chiamata *Calenbergh,* dove

Monte Cetio. Calenbergh. era già il cominciamento della superior Panonia. Da Vienna dunque partendoci venimmo con sette leghe di

Peternel. navigazione a Peternel. Questa è una rocca, posta sopra una picciola collinetta alla destra del Danubio. Et fu ne' tempi passati una assai buona città, la quale fu rovinata (come si dice) dal re Mathias. Quivi è il confine d' Austria, et comincia d' Ungaria. L' Austria è ancor divisa dall' Ungaria, più discosto dal Danubio, da un picciolo fiumetto, chiamato *Laita*, et principal-

Confine tra l' Austria, et l' Ungaria. mente in quella parte, dove è Pruch città. Ma questo fiumetto, andando poi verso oriente, corre tutto per l' Ungaria. infino che si va à metter nel Danubio. Da Peternel poi con tre leghe venimmo a Possonia posta alla sinistra del Danubio.

Possonia. Pespruch. Monte Carpatho. Questa città è da Tedeschi nomata Pespruch, et hora è capo di quella parte d' Ungaria che posseduta dall' imperatore. Quivi si fanno l' incoronationi et le diete di quel regno. Il monte Carpatho comincia qui, et dopo che ha circuito tutta l' Ungaria di là dal Danubio et la Transilvania, va poscia a finire sopra le cattarate del Danubio, in un luogo chiamato Almasca.[2] L' illustrissimo ambasciator dunque non essendo ancor ben in ordine, messa la famiglia sua nelle barche, l' impose, che dovesse andare a Comara, et ivi fermarsi. Esso il sudetto giorno con alquanti di noi ascesi ne cocchi, si partì da Possonia, et havendo passato poco discosto da quella il Danubio sopra le barche, et entrato nell' isola di Comara giunse ad alloggiare

[1] Ptol., l. II, c. 14, ed. Mülleri, p 291. [2] Halimaska, Sc. VI, 83.

quella notte ad una villa chiamata Nagie Magiar, che vuol dire „Villa Ungara“, havendo fatto in tutto circa tre leghe ungare, che corrispondono a ventiuna miglia a queste nostre d' Italia. Da Nagie Magiar partendo noi venimmo a Megier, terra grossa senza muraglie, con cinque leghe di viaggio. Et di quivi pervenimmo con quattro leghe à Comara, nominata città dalli Ungari. Comara. Questa dà il nome all' isola, la quale è più grande di ciascuna altra che il Danubio faccia, è cinta di mura, ma triste. Nell' ultimo angolo della città et dell' isola vi è fabbricata una fortezza alla moderna con tre baluardi, bagnata da due lati da due rami del Danubio, l' uno de quali, ciò è il sinistro, è chiamato Vaga. Et è ivi frontiera de Turchi. Quivi dimorammo fino ai 7. di luglio, facendo tratanto intendere al begh di Strigonia, che mandasse genti ad incontrarci, et a riceverci per sicuri nel paese inimico, et così nel sudetto giorno essendo ogni cosa appostata, intrammo Turchi venuti a ricever gli ambasciatori. nelle barche, ch' erano state parrechiate capacissime in Vienna, et in Possonia per portarci in fino à Belgrado con li cavalli et carri et robe nostre insieme. Et posciachè noi fummo pervenuti, lontani da Comara circa una lega o poco più, su 'l tenere del Turco, essendo noi stati infino a quel luogo accompagnati dalle nassade et soldati di Comara, ci venne incontra uno aga de Turchi, et un chiaus detto Becran, mandati dal bassa di Buda, con alquante nassade armate de soldati Turchi. A costoro, dismontati noi in terra, l' illustrissimo ambasciatore parlò et diedesegli per consignato, dicendoli, ch' eglino lo dovessero condurre insieme con tutti i suoi sano e salvo al bassa di Buda. Il che essi affirmarono. I Turchi invitati da gli ambasciatori entrarono nella barca di quelli, et disinarono con essi loro quella mattina insieme. Li nostri lasciatici nelle mani de Turchi, et pigliata licenza se ne ritornarono indietro. Noi havendo navigato in quel giorno cinque leghe, arrivammo a Strigonia, dove non ci fu permesso di scender in barca, non consentendo il begh di quella città, che noi andassimo attorno. Di che poi ne fu aspramente ripreso dalla bassa di Buda, che havesse usata verso noi una cotal villania. In quella sera, che noi dimorammo là, alcuni sonatori Turcheschi per honorarci, et guadagnar la mancia, su la ripa del fiume ci fecero una gran sonata con quei barbari loro et strepitosi stromenti. Et molti giovani con diversi salti, saltandosi sopra le spalle et gettandosi per terra, et con giochi di braccia non fecero altro tutta quella sera, che dimostrarci allegrezza, et farci vezzi così di lontano. Questa città è posta alla destra ripa del Danubio, et è in pianura, eccetto il castello, ch' era già l' arcivescovato, che soprasta alla Strigonia. città sopra una rupe. Di questa città et d' altri luoghi ancora, li quali et nel ritorno habbiamo visti, non ne dirò altro per hora, se non quello, che mi parra, riservandomi dirne di sotto nel ritorno, come meglio informato. Da Strigonia (lasciando a dietro Vicegrado. due leghe lontano Vicegrado, castello, posto sopra Buda. un monte alla destra riva del Danubio) giungemmo a Buda, città

regale, cinque leghe da quello lontana. In questa città fa residenza il bassa, il quale governa tutta l' Ungaria, et altri paesi a quella appartenenti. Questa città è posta sopra una collina, alla destra del fiume, et ha in capo dalla parte di mezzo giorno il castello, posto in luogo molto più alto di quella e molto risguardevole. In questo vi dimora un castellano con cinquecento soldati, come dicono, ma a me non parve, che dovessero essere tanti. Costui ha pena la testa a partirsi di là, et ha comissione medesimamente di non vi lasciar entrar il bassa, se non con poca gente. Quivi si vede il palazzo regale, che occupa quasi tutto quel loco, il qual palazzo fu restaurato dal re Mathias in buona parte, e per quello che appare dimostra, che fu un superbissimo palaggio, et sarebbe ancora, se fosse tenuto in affeto et governato. Quivi si vedono amplissime sale et portichi grandi et camare magnificamente costrutte. Tra queste vedemmo le reliquie d' una belissima libraria con molte pitture et inscritioni latine. Tutte cose che rappresentano a gl' occhi, di chi le mira, un certo che di grave et di nobile antichità, et che ad un tratto medesimo, sentendosi tutto rissentire, gli porge horrore et compassione, veggendo l' alta gloria di quei rè tutta distrutta et rovinata. La mattina dietro gli ambasciatori andarono a parlar al bassa. La sua casa è secondo la foggia loro assai bella, posta sopra il Danubio nelle radici della collina, sopra la quale è la citta murata. Fu presentato di due coppe d' argento indorate et de uno horologio tutto lavorato d' oro, et mille talari appresso. Esso bassa ci riceve in una assai ampia sala, chiamata da Turchi divano, perciochè in quella fano il loro divano, ciò è consiglio. Questa attorno ha molte panche, le quali coprono di tapetti; nel mezo è libera d' ogni impedimento. Sopra queste panche in luogo più apparente de gli altri siede il bassa. Dall' una mano et dall' altra gli seggono appresso per ordine i suoi consiglieri et officiali et altri personaggi turchi, vestiti tutti superbamente di vesti di seta di varij colori et fatture et longhe infino a taloni, secondo il costume loro, et coperti il capo con i suoi bianchissimi et ben fati turbanti. Et non si vedendo, se non ordine et silentio, mi sembrarono tanti gravissimi et riputati senatori. Dinanzi al bassa erano poste due picciole sedie, dove dopo che egli s' hebbe un poco levato in piedi et fatte l' accoglienze alla giunta de gli ambasciatori, li fece ambe due sedere. La conclusione del parlare, che gli fece in italiano il reverendissimo ambasciator nostro, fu, dopo data la lettera et referte le salutationi dell' imperatore, qualmente egli lo pregava, che per beneficio commune dei sudditi d' Ungaria dovesse continovare nel buono proposito suo et trattamento della pace, et che oltre a ciò gli dovesse concedere buonissima compagnia et guide, che lo potessero condur sano et salvo alla porta del gran signore, acciò potesse trattar et dar compimento alla pace per commodo di tutti et publico interesse. Finiti con lieta fronte questi ragionamenti, molti di noi gli basciammo le mani. L' interprete di questo ragionamento

Palazzo regale.

Presenti dati al bassa di Buda.

Divano.

fu un Giudeo padovano, che in turchesco al bassa, et in italiano all' ambasciatore esponeva tutto ciò, che s' era stato detto. Et ancorchè volendo essi, havessero potuto l' uno all' altro parlar in crovato, nondimeno il bassa per più reputatione et per altri rispetti ancora, volse che in turchesco gli fosse referta la proposta, e'n quella medesimamente farli la risposta. Et ciò usossi parimente a Costantinopoli sempre eccetto che ne i ragionamenti più particolari et di meno importanza, over in qualche disgressione, che allhora senza dragomani in crovata lingua parlavano, la quale è familiare à tutti quasi i Turchi, et specialmente a gli huomini di guerra. Dinanzi a questa sala, dove ci ricevè il bassa, nel cortile da basso, si vedevano medesimamente in bella ordinanza tutti li suoi giannizzari, et li suoi schiavi con la zarcula rossa (le quali tutte cose s' intendevano poi meglio in altri luoghi) et altri soldati con pennacchi alti et longhi, i quali tutti facevano bella vista, et la corte del bassa adornavano molto. Costoro non si sogliono mai mover del lor loco, et se quattro hore durasse bene il negotio, altre tante essi ne dimorarebbono in piedi. Finite queste cose gl' ambasciatori andati a casa, noi fummo condotti a veder il castello, dal quale ritornando, et andando noi verso la città, vedemmo non longi dalla porta di quello l' arme della famiglia d' Este sopra la porta d' una di quelle case, ch' era quella, ove soleva già habitare il cardinale Hyppolito da Este al tempo di Mathias. Il qual cardinale fu vescovo d' Agria, havendo imprima per haver quel vescovato, per causa delle campagne più belle et più atte alla caccia, renunciato l' arcivescovato di Strigonia, senza comparatione di molta più entrata et riputatione, sendo che l' arcivescovo dopo il re è il primo personaggio et gran canceliere del regno. A basso, dirimpetto a questo castello vi è sopra il Danubio un ponte su le barche di longhezza circa un quarto di miglia, o più, passato il quale per altretanto viaggio s' entra nella città di Pesta, posta con un lato, sendo di forma quadrata, sopra la sinistra ripa del Danubio; et è di circuito più grande di Buda, et cinto di mura basse et triste, rifatte in buona parte dalli Turchi di Creta solo et di vimini con teste, di modo che sembrano più tosto ad un muro fatto dalli contadini nostri a qualche lor cortile, che à muraglia di città. Di dentro è bene accasata, et habitata da Ungari, et da Turchi, et vi sono diverse sorti di mercantie, et in più abbondanza assai, che non è in Buda. Dimorammo à Buda due giorni. Il bassa mandò con noi il chechaja suo, che viene a dire mastro di casa, huomo di riputatione grande, con buona compagnia et Becran chiaus, che fu quello che ci venne ad incontrare appresso Comara con alquanti gianizzari, acciochè et havessero cura di noi, et ci accompagnassero sicuri, e ci preparassero gli alloggiamenti, et ci provedessero di loco in loco, a spese del gran signore, tutte le cose necessarie al vitto per noi e per li cavalli nostri. Noi dunque accompagnati da costoro alli dieci del sudetto mese ascendemmo le barche, ciascuna delle quali era re-

Casa dove habitava il cardinal Hyppolito da Este.

morchiata da una nassada de Turchi, di sorte che oltra la velocità
del fiume con gran corso ci conducevano giù à seconda. Di quivi
partendoci, lasciammo alla destra Sulex castello, et
Sulex. Chevi. poscia Chevi alla sinistra Questa è buona terra, posta
in una isola, che fa il Danubio assai grande, la quale ha sotto di
se da otto o più ville, et è habitata da Crovati, huomini, i quali
non sono troppo angariati ai Turchi. Da poi arrivammo havendo
fatto in tutto circa dieci o più leghe a Fulduar, la qual è più
tosto villa che altro, alla destra del Danubio. Quivi v' è un castello de Turchi fatto, come di sotto si dirà. Et l' altro giorno passando Tolna, terra grossa, et città secondo gli Ungari, posta alla
destra, pigliammo alloggiamento ad una foresta sopra il Danubio,
havendo fatto di viaggio circa dodici leghe. Da poi partendo et
Seremble. lasciando a dietro Seremble,[1] villagio grosso alla si-
Veresmarton. nistra, ci fermammo la seguente notte a Veresmarton[2]
villagio ancor egli, non troppo distante da Moach, ove fu morto il
re Ludovico in battaglia da Solimano, posto sopra l' altro ramo
del Danubio verso mezogiorno, perciochè quivi è una isola, havendo
navigato in questo giorno circa dodici leghe. Et poi da Veresmarton partendoci, avanti che fermassemo le barche per lo disi-
Erdeudy. nare a Erdeudy, rocca alla sinistra, vedemmo la
Drava. Drava, da Tolomeo[3] *Darus* nomato, fiume famoso, dalla
parte di mezogiorno, venendo, alla banda destra scarricare l' acque
sue nel Danubio, et rendernelo vi è più grosso che prima. Et
Valcovar. havendo noi scorso circa tredici leghe, ci riposammo a Valcovar,[4] terra grossa over città, sotto le mura della quale il fiume
Volco. Volco,[5] da cui ella prende il nome, entra dalla parte
destra nel Danubio. Sopra questo fiume Volco, il qual non è di
troppe acque ripieno, Solimano venendo all' impresa di Zighet, fece
un ponte di legno assai longo, il quale è ancora in piedi. Da quella
città, venendo giù a seconda, lasciammo a man destra circa quattro
Vyllach. leghe lontano Vyllach,[6] città posta sopra una collina,
bagnata dal Danubio, cinta di mura, la quale ha un castello posto
da oriente, et fu già ducato, et tra li più potenti di Ungaria. Più
oltre poi altre tante leghe lontano, vedemmo pur sopra una col-
Petrovaradinó. lina, longo la ripa destra del Danubio Petrovaradino,
picciola ma bella città, quanto alla vedeta, che di fuor dimostra,
molto vaga, cinta di muraglie con le sue torri in forma circolare,
nel cui mezo vi si vede una picciola fortezza inalzata con le mura
a quel medesimo modo fabricate. Lasciate a dietro queste città con
Charon. dieci leghe in tutto di viaggio, fermammo le barche a
Charon,[7] buon casale, o terra ch' ella si sia. Gli habitatori di
questa sono Rasciani, hanno un prete, et otto monache, et in tutto
osservano gl' ordini greci. Di quivi navigando vedemmo venire

---

[1] Vrančić Zeremlyen. [2] Weresmarth; Scr. VI, 78, 79. [3] Ptol. l. II, c. 15, ed Mül. p. 297. [4] Vukovar. [5] Vuka. [6] Ilok. [7] Karlovci.

dalla parte di tramontana il fiume Tibisco, hora chiamato Tissa, et dalla sinistra sponda entrar con l'acque sue nel Danubio, et poco più oltre dalla parte destra lasciammo a dietro Salumchieme,[1] città posta sopra una collina, la quale ha un castello da occidente. Poco più innanzi circa un miglio italiano, o più, dalla parte destra, dentro fra terra, si vede le ruine d'una città distrutta, chiamata Bozainasfricch,[2] la quale fu già grande, et nominata tra le prime d' Ungaria. Poscia havendo fatto di viaggio in tutto circa leghe nove, et ponendo fine al navigare, giungemmo a Belgrado, città principale, a diciotto luglio. Quivi entrammo la bocca del fiume Savo, da Tolomeo Saus,[3] et alla destra ripa di quello fermammo le barche, et piantammo li nostri padiglioni in una bella prateria, discosta dalla città un terzo di miglio italiano. Questo fiume Savo venendo di mezo giorno si mescola co 'l Danubio in quel proprio luogo, dove è posta la città, come di sotto meglio si potrà vedere. Oltra questi due fiumi comincia la Rascia, la quale è parte dell' antica Misia superiore. Et quivi finisce l' Ungaria, havendo la Rascia da oriente, intendendosi però quela parte sola, ch' è divisa dal Savo; perchè il Danubio, seguendo il suo viaggio verso oriente, lascia a mezo giorno la Rascia, et a tramontana il paese di Temisvar, ch' è parte dell' Ungaria.

Tissa. Tibisco.

Salumchieme.

Bozainasfricch.

Belgrado.

Savo.

Belgrado è chiamato da Tolomeo[4] Tauturum, et da Plinio[5] Taurunum, posto nel confluente del Savo e del Danubio. El considerando io, che tutti gli antichi scrittori situano Taurunum nelle parti della Pannonia inferiore et non nella Misia superiore, dove veramente è posto, mi par credere ancora, che Possonia sia Carno, ancorchè sia di là dal Danubiò alla sinistra. Et in vero se Plinio non facesse mentione Taurunum esser nel confluente, io non crederei mai quello esser Belgrado, ma pensarei più tosto esser Singidunum. Et ancora se il sito, ch' è nel confluente dalla parte d' Ungaria, ciò è tra la sinistra del Savo et la destra del Danubio lo comportasse, io direi ancora, che Taurunum non fosse Belgrado. Ma vedendo, che quel luogo non è sito buono per città, ne apparendovi segno alcuno d' edifizio, non posso se non credere Taurunum essere Belgrado, et d' altro canto maravigliarmi, che gli scrittori tutti l' habbiano situato nella Panonia et non nella Misia, dove egli è. Se dunque tutti gli antichi hano scritto a questo modo, non sarebbe gran maraviglia ancora, se Tolomeo havesse posto *Carno* nella Panonia superiore, ancorchè fosse alla sinistra ripa del Danubio nella Germania Magna. Quivi si potrebbe medesimamente andar congetturando il resto delle città situate da Tolomeo sopra 'l Danubio, considerando la distanza dell' una dall' altra, et il sito del fiume, et accomodarle alli moderni nomi, come

Possonia.

Carno.

---

[1] Slankamen. [2] Banmostra i. e. Banovci; Sc. VI, 79. [3] Ptol. l. II, c. 15. p. 296. [4] Ptol., l. II, c. 15, ed. c., p. 300. [5] Plin., III, 148. Rad, knj. C., 94, 95.

sarebbe a dire, che Valcovar fosse Cornacum, Vyllach Acumincum, et Petrovaradino Rittium, ma perchè è cosa incerta, lasciarò il giudicio ad altri, si come son per lasciarlo ancora circa gl' altri luoghi, che più oltre si tratteranno di mano in mano. Ma ritorniamo al viaggio.

Cap. III. Viaggio per la Rascia.[1]

Dimorammo quivi a Belgrado due giorni, et alli 20. del sudetto mese lasciando le barche, et montati ne i cocchi, pigliammo il camin nostro per terra, et venimmo con tre leghe di viaggio a Parchan,[2] castello de Turchi, posto ancor egli su la destra del Danubio. Di quivi il giorno seguente venimmo con leghe quattro ad alloggiare appresso Zenderuu, città, la quale fu già chiamata Samandria, et da Tolomeo[3] *Tricornio* posta alla destra del Danubio, et alla sinistra di Morava; è assai grande et popolata, ma ha le case basse, et la maggior parte di legno secondo la costuma del paese, non ha cinte di mura, et è habitata da Christiani et da Turchi. Vi sono ancora alquanti Ragusei per causa di contrattar mercantie. Questa città ha dalla parte di tramontana un castello di forma quadrata, di circuito circa un mezo miglio italiano, cinto di assai buona muraglia all' antica con spessissime torri, che la fiancheggiano; di dentro è di vilissime case ripieno.

Parchan. Zenderuu.

Da occidente et da tramontana è bagnato dal Danubio, et da oriente dal fiume Morava, il quale ivi entra nel Danubio. Questo fiume da Tolomeo è chiamato *Moschio.* Quivi appresso il castello di là da Morava sopra la ripa destra, v' è l' arsenale, dove il gran Turco suol tenere l' armata sua per servirsene nel Danubio, guerreggiando. Noi ci fermammo oltra il fiume Morava in un alloggiamento, tutto pieno di peri, essendovene più di trecento piedi, carichi di frutti, i quali allhora quasi tutti erano maturi. Ivi ci attendammo a guisa d' un picciolo essercitetto. In un quartiero ponendosi il checchaia con li suoi Turchi, et in un altro con li Tedeschi il signor Christophoro, et noi altri Ungari coll' illustrissimo d' Agria in un altro. Bene è vero, che

Morava. Arsenale del Turco sopra il Danubio.

---

[1] 20/VII. Belgrado movimus et venimus ad castellum Grodzka per 4 milliaria. — 21. Ex Grodzka venimus Samandriam, 4 mil. — 22. Ex Samandria venimus ad pagum Clenovacz, 4 m. — 23. Ex pago Clenovacz venimus ad pagum Bathyczna per 8 m. — 24. Ex Bathyzna venimus ad Jagodnam, oppidum, per 3 m. Ex Jagodna venimus ad Parathyn oppidum per 2 m. — 25. Ex Par. venimus ad pagum Bolywan, 6 m. — 26. Ex Bol. venimus ad oppidum Nys, olim *Nessum*, per 5 m. — Ibidem 27-ma quievimus. — Mon. Hung., Sc. VI, 79, 80. Rad, knj. C., 131—140.

[2] Grocka; Rad, knj. LXXI, 20. [3] Ptol. III, c. 91, p. 433.

per dubbio, di non essere robati una qualche notte, con li carri facendo noi un picciolo steccato, secondo il costume degli Alemanni alla guerra, ci metemmo ad alloggiare poscia più ristretti insieme, commettendo oltre a ciò il checchaia, che una parte de gli huomini del luogo dove alloggiavamo così Christiàni come Turchi, facessero la guardia armati all' alloggiamento nostro, per levar l' animo a quelli, che per fare un ricco bottino, pensassero di assalirci. Et quivi lasciammo a man sinistra il Danubio, il quale correndo verso greco, dopo bagnate molte provincie, nell' ultime contrade di Valacchia con più bocche entra nel mar Maggiore, le quali secondo Arriano historico sono cinque, ma Tolomeo ne pone se non quattro, et altri geografi antichi ne pongono più.

Noi partiti da questo fiume pigliammo il camino verso scirocco. Ma innanzi che più oltre si proceda, non serà forsi disdicevole cosa il ragionar alquanto di questo fiume, si per la nobiltà sua, si per havendo io navigato da Ulma a Belgrado tutto di longo in tre miei viaggi, ch' è la longhezza di più di mille et cento miglia. Il Danubio, si come ben scrive il Glareano, nasce in Suevia, nella provincia di Brisgoia, in una selva detta in tedesco *Swarzwald* cioè „negra selva“, la qual selva è parte dell' antica Hercinia, in una campagna piana lontana da ogni monte una lega tedesca, che sono cinque miglia italiane, in una villa chiamata dal nome del fiume, Don Eshingen, perciochè i Tedeschi chiamano il Danubio „*Donaw*“. Questo fonte del Danubio hà dopo se un picciolo colle, alto circa dodici cubiti, il quale è più tosto una parte più alta della pianura, che altro, et questo fonte non è di poche acque, perchè subito muove alcune ruote di molini et non corre per meza lega tedesca, che dificilmente si può passare a cavallo, essendo augumentato d' altri torrenti, i quali da circonvicini monti discendono, et è così largo, ch' appena con un trar di sasso si può arrivar l' altra ripa. Così correndo per alquante leghe et augumentandosi di continuo, giunge ad Ulma, città franca, la quale gli sta alla sinistra. Quivi comincia ad essere navigabile, et è largo come il Bacchiglione nostro, over la Brenta. Passato che ha Ulma di circa dieci leghe di sotto da Tonabert,[1] et avanti che giunga a Neuburg, entra della Svevia, nella Baviera. Poscia bagniando Ingelstad,[2] Neuburg, Hienam[3], giunge à Kelam[4], tutte città. In questo spatio, ch' è circa nove leghe, il Danubio va molto stretto tra monti, ma slargatosi poi alquanto, et scorso circa quatro leghe passa per mezzo Ratisbona, da Tedeschi detta Regenspurg. Da poi correndo più oltre, bagna Strauba,[5] Filshoven et Passau, dove dalla parte destra l' Eno, dalla sinistra l' Ils fiumi riceve, et havendo corso da Regenspurg circa leghe ventiotto, entra dalla Baviera nell' Austria superiore, un poco di sopra a Lintz, città principal di quella. Di quivi seguitando il suo corso, ch' è verso oriente per dieci leghe

Del Danubio fiume.

---

[1] Donauwörth. [2] Ingolstad. [3] Hienheim. [4] Kehlheim. [5] Straubing.

Luogo pericoloso del Danubio. in circa il Danubio perviene ad un luogo stretissimo tra monti detto Strauben,[1] dove è una pericolosissima voragine, la quale con non poca paura de passagieri, et de naviganti si lascia a mano destra, contigua ad una torre disabitata. Finalmente havendo passato Crems, et da quella voragine corso circa diciotto leghe, esce fuori dei monti (i quali da Tolomeo[2] son Cetii monti. chiamati *Cetii* et hora *Calenbergh,* ciò è in quel luogo, perchè forsi in altri luoghi debbono haver altri nomi) et entra nella campagna aperta, et come disideroso di quella subito in due rami si divide. Il destro ramo ch' è il più picciolo si volta verso mezo dì, et si divide ancor egli in altre due, il più picciolo de Vienna. quali, et il più meridionale va a bagnar le mura di Vienna, la qual lascia a mano destra, et è lontana da quel sboccamento che fà il Danubio fuori de i monti circa due leghe. Questo fiume dunque uscito alla campagna per la pienezza et moltitudine dell' acque sue non potendo andar tutto unito insieme, si va spargendo in molti rami, allagando molti popoli, di sorte che non solo le grandissime isole fa, come è quella di Comara, et molte altre di molti popoli ripiene, ma ne fa infinite ancora che non sono da veruno habitate. Et oltre a ciò ne suoi rami particolari non si fa mai due leghe di viaggio, che qualche isoletta non vi si vegga nel mezzo riposta. Molto famoso fa questo fiume ancora, che ancor ch' egli sia di corso molto veloce et di moltissime acque abondante, non di meno egli se ne va quieto molto et riposato, et chiuso da ripe pianissime et verdeggianti, non esce fuori del letto suo a daneggiar i campi vicini et le città e villaggi posti sopra quelli, se però non è il tempo più che straordinariamente cattivo, et allhora ancora, pochi luoghi eccetuati, non è dannoso molto. Sopra questo fiume pochi ponti si veggono, et di pietra niuno, cioè da Passau in giù, et anco più sopra, i quali tutti ponti essendo di legno, nel principio della primavera (perciochè nel verno i boreali venti domando la potenza di quello, lo fanno, agghiacciandolo star immobile, et tale che non solo i piedi dei piccioli fanciulli et delle donne lo possono calcare, ma i cavalli et i buoi con pesantissimi carri a mal grado suo come per sodissima terra, non si veggendo vestigio alcuno di fiume, gli passaño per di sopra), tutti dico questi ponti nel principio di primavera, et alle volte inverno ancora il Danubio aiutato da venti siroccali, et dalla sua propria possanza scuotendosi da dosso così dure squamme, et rompendo il ghiaccio tutto sdegnato per gl' oltraggi passati urtando in quei miseri ponti rotti et fracassati con i grandissimi pezzi di ghiaccio, via ne gli porta, et con danno tal volta di quei miseri huomini, che sopra vi si ritro vano. Et a questo proposito non voglio già restar quello, che m' stato affirmato per vero esser accaduto sopra il ponte di Vienn Un piscatore (nel tempo che il ghiaccio era già disfatto, et m

[1] Struden. [2] Ptolom., lib. II, c. 14.

naciava ruina alli ponti) per sua sciagura conducendo un carro, sopra il quale v' erano botti piene di pesci per venderli al mercato, si fermò non longi dal ponte per urinare. Tratanto le bestie che tiravano il carro, non si fermando, passarono il ponte. Il piscatore finito il suo bisogno, seguitando il suo carro, s' inviò per passare il ponte ancor egli. Ma passato il mezo e avicinatosi al fine, ecco che un pezo di giaccio urtò in una parte del ponte, et rompendola via ne la porto; lo sciagurato vedendosi il camino interotto di mezo, si volto, e cominciò a ritornarsene indietro, ma avanti che s' avvicinasse al fine: ecco pur di nuovo un ghiaccio, che ruppe una parte del ponte, che davanti gli stava. All' hora l' infelice vedendosi da ogni parte rotta la strada per uscir di mezo del ponte, il qual ancor restava in piedi, cominciò a cridare, et a dimandar aiuto, ma in vano perchè poco da poi altri pezzi di giaccio urtando nel resto del ponte et rompendolo, via con esso lui ne lo portarono. Egli è accaduto ancora in questi simil tempi, ciò è quando il ghiaccio cominciava un poco a rissentirsi, li carri, mentre vi passano di sopra tutti carichi, staccandosi i pezzi et allargandosi, esser stati inghiotiti et sommersi insieme con gli huomini, et buoi, che li tiravano. Et ciò è accaduto alcuna volta nell' Ungaria, et mi soviene d' haverlo udito raccontare et affirmare. Questi ponti poi, quando non si dubita più di nuovo ghiaccio, si rifanno, et si ripongono di nuovo in piedi. Di questo fiume poscia si cavano pesci saporitissimi et in grande abondanza, tra quali gli storionj et le carpe sono molto apprezzati, et si vendono massime nelle giurisditioni del Turco a vilissimo prezzo.

Strano accidente d' un pescatore.

Da questo fiume dunque accommiatandosi noi, et prendendo il camino verso sirocco, venimmo ad alloggiare in questo giorno con tre leghe a Clenovaz, villa. Ma perchè li Turchi non usano di mesurar li loro viaggi ne con miglia ne con leghe: et medesimamente ancora passata l' Ungaria, gl' habitatori di que' paesi poco conto tenendone, mesurando solo le distanze da alloggiamento ad alloggiamento. Io perciò da qui innanzi dirò solamente l' hore, che mettevamo d' indugio nel camino, che per ciasche d' una hora non facevamo più di due et meza, o al più tre, come io mi penso, miglia italiane delle nostre. Da questa villa dunque passando oltre in hore nove ci ponemmo ad alloggiare a Batizina, villa. Di quì partendoci in hore sei, ci fermammo al quanto per disinare a Giacodina, terra grossa, posta appresso il fiume Morava, ciò è alla sinistra; partiti di quì una lega in circa, più oltre guazzammo questo fiumme, et in quella sera havendo ancor caminato quattro hore venimmo ad alloggiare à Parrachin, città secondo loro, posta sopra il fiumiscello Scermasca. Da poi alloggiammo a Polyban, villa in hore nove, a canto la quale un' altro fiumiscello nomato Moravizza, venendo dal monte Gotscena le scorre vicino. Et da questo loco in altre tante hore pervenimmo a Nissa, città, la quale è nel fine della Rascia, intrandosi da quì innanzi nella Bulgaria, la quale ancor ella è parte della Misia Superiore. In

Nissa dimorammo per tutto il giorno seguente, sì per riposarci un poco, come perchè anco il checcaia volse andar à visitar sua madre, che non era lontana di gran lunga di quivi.

Cap. IV. Seguita il viaggio per la Bulgaria e Thracia infino à Costantinopoli e l' aboccamento con il bassa.[1]

Da Nissa partendoci arrivammo a Zuha Clissura, villa, in hore undici, passando prima un monte, che nasce dal monte Scardo ivi vicino, passato il quale a mano sinistra scoprimmo il monte Emo

[1] 28. Ex Nys venimus ad pagum Clyzzurica, saltu *Kunovizae* trium milliarium superato, acclivi et difficili, per 5 mil. — 29. Ex pago Clyzzuricza mox ingressi saltum *Szuha Clyzzura* appellatum, bene duum milliarium longum, altum et lapidosum, venimus ad oppidum Pyroth, sub monte Haemo situm, vetusta arx est despotorum, per 3 mil. Et ab eo via strata est, opus antiquum, quod indigenae Trajanum appelant. — 30. Ex Pyroth venimus ad pagum Kollatin, per 3 mil. — 31. Ex pago Collatino mox ab ipso hospitio ingressi tertium saltum, *Irsevicza* muncupatum, venimus ad pagum Bilicze, 4 mil. — Augusti prima. Ex pago Bilicze venimus Sophiam per 2 mil. Ibidem propter aegritudinem utriusque oratoris exegimus dies 2. et 3. — 4. Ex Sophia venimus ad Bela Czrekva via montana per 4 mil. — 5. Ex Bela Czrekva pago venimus ad campum *Jetiman* sub Rhodope saltu et quievimus in pago Stipos per 2 mil. — 6. Ex pago Stipos venimus ad Novum-Pagum per saltum Rhodopen, 5 mil. — 7. Ex Novo-Pago venimus ad oppidum Tatarpazarczyth per 2 mil. — 8. Ex Tatarpazarczyth venimus Philippopolim per 4 mil. — 9. Ex Philippopoli venimus ad pagum Konyws per 3 mil. — 10. Ez pago Konyws venimus ad pagum Kajaly per 3 m. — 11. Ex Kajaly venimus tota nocte per sterilem campum imprimis Zumzgiova dictum, deinde per Derventhavraly, ad pagum Havraly per 8 mil. — 12. Ex p. Havraly ultra quem paulo post apparuit nobis Nesus, venimus ad Muztaphae-Pontem per 3 mil. — 13. Ex P. Muztaphae movimus et venimus Hadrianopolim per 3 mil. — 15. Hadrianopoli movimus et venimus ad pagum Awsa per per 3 mil. — 16. Ex p. Awsa movimus et venimus ad pagum Babaezky per 4 mil. — 17. Ex p. Babaezky movimus et venimus ad pagum Bergaz per 2 mil. — 18. Ex p. Bergaz venimus ad oppidum Cyurly per noctem totam, 6 mil. In medio praeteriimus primum Karizteram pagum, deinde fluv. Hebrum, perexigua aqua nixum, Graecis Ergene, immo et Turcis dictum. — 19. Ex op. Cyurly ven mus Selymbriam civitatem per 5 mil. — 20. Ex Selymbria ven mus ad Pontem-Magnum, Turcis Bywkczekmegze dictum, per mil. — 21. A P. Magno venimus ad Pontem-Parvum per 3 mil. - 22. A P. Parvo venimus Constantinopolim per 2 mil. Mon., Sc VI, 80—83. Rad, knj. C., 100—131.

verso tramontana. Poscia alloggiammo a Pyrota, casale, o terra grossa, interposta hore sette e meza di viaggio, accanto il quale passa il fiume Nissafa. Et di quivi a Calatino, villa, in hore nove, posta tra le fauci del monte Scardo et Emo. Da poi l'altro giorno arrivammo in altre tante hore a Bellizza, villa. Et l'altro giorno con il viaggio di quattro hore e meza a Sophia, città, nella quale fa ressidenza il primo beghlerbegh, che si chiama della Grecia, over della Romania. Di questa città, si come di tutti questi altri lochi, di sotto si dirà qualche cosa. Quivi dimorammo due giorni per la grave malatia, che allhora teneva grandemente oppresso l'ambasciator nostro. Ma affrettando il checaia molto la partita, dicendo che il troppo indugiare portava pericolo alla sua testa, fu necessario a'li tre d'agosto seguitare il viaggio. Per il che quindi partendoci in hore otto pervenimmo a Vacarel, villa; et da questa il seguente giorno ad una altra chiamata Hyctiman, passando prima Hiscaro picciolo fiume, il quale venendo dal monte Orbelo, il quale è a mezo giorno, corre verso l'Emo, il quale è a tramontana, quattro hore di viaggio mettendo in tutto. Di quivi partendoci passammo il monte Rhodope, monte famoso et celebrato dagl'antichi poeti, del quale più oltre si farà mentione; et intrammo, venendo fuori d'i confini di Bulgaria, nella Thracia, la qual diciamo ancor Romania.

Da Hyctiman dico partitici noi, et passati il monte, ci ponemmo dalla stanchezza d'hore dieci et dal caldo, che non fu picciolo in quei giorni canicolari, a pigliar riposo nella villa di Novazzella; et dapoi il seguente giorno in due hore arrivammo a Taatarpassarsich, casale, et poscia nell'altro a Filipopoli, città, interponendovi hore cinque di viaggio, et alloggiammo nella città, havendo noi infino a questo loco sempre alloggiato alla scoperta vicino a qualche terra o villa. Di quivi venimmo ad alloggiare in hore cinque et meza a Cognus, villa; et passando oltra poi a Zurissa, villa; et il seguente ad Arambli, villa, havendo caminato hore quattordici et meza. Et poscia in hore sette venimmo ad alloggiare a Mustafa-Most, terra grossa, posta sopra la Marizza; et in altretante poi in Andrinopli, città, et quivi dimorammo due giorni. Alli quindici partendoci in hore sei pervenimmo ad Hapsa, casale; et poi in hore sette ad Eschibaba, casale. Et di quindi poscia l'altro giorno in hore cinque di viaggio pervenimmo a Bergaz, città. Da Bergaz poi passammo ad alloggiare in hore dodici a Chiurli, buon casale. Et dapoi in sette hore et meza ci conducemmo a Silivrea, città posta sopra la marina in quel golfo di mare, nomato da Tolomeo Propontide, et poscia a Buicchzechmege in hore sette, casale buono, et da questo ad un altro, detto Cucciuchzechmege, interpostevi hore sei. Et di quindi partendoci in hore quattro arrivammo finalmente all'imperial città di Costantinopoli il dì vigesimo secondo d'agosto 1567.

Molti spahi et chiaussi della corte del gran signore, et giannizzari et altri soldati per cagion d'honore un gran pezzo fuori della città ci vennero ad incontrare. Gl'ambasciatori montati a cavallo honoratamente furono accompagnati da quelli all'alloggiamento loro, posto quasi nel mezo della città, ove il signor Alberto de Vuis, che rissedeva colà ambasciatore, havendo molto espettato la lor venuta, allegramente gli raccolse. Non così tosto giunti fummo all'alloggiamento, che (per esserdì di venere, dì festivo et tra gl'altri osservato da Turchi, et avanti l'hora, nella quale essi vanno a far le lor'orationi, circa le dieci hore, due hore avanti mezo giorno) il gran signore (dovendo come il suo costume era d'andare alle volte ad udir le cerimonie della sua religione alla moschea di Solimano suo padre) passò per dinanzi la nostra porta, strada sua però ordinaria, con tutto l'ordine della corte sua, et forsi qualche cosa di più, per dimostrarci la potenza et pompa sua grandissima, acciochè noi le tenessimo sopra la persuasiva nostra in essistimatione di gran principe et potente imperatore. Di questa sua corte poscia più a basso dirassi qualche cosa. Egli ci passò dinanzi senza guardarci ponto, non considerando nè che fossimo genti, quali eravamo et straniere et giunte se non all'hora, ma in vista di sprezzarci, et di non saper miga cosa alcuna di noi, passò oltra. Ma all'incontrario Mahometto suo primo bassa visir, et gl'altri signori et personaggi Turchi sempre inpassando gl'occhi adosso ci tenevano. Dopo l'arrivar nostro passati sei giorni alli 28. tuttatre gl'ambasciatori andarono a visitare et a parlare a Mahometto, secondo il costume, salutandolo, et presentandolo in nome dell' imperatore. Il presente fu quatro coppe d'argento indorate, di fattura bellissime; le due maggiori erano di altezza di tre spanne, et l'altre di due, nelle quali minori dentro v'erano posto due mila ducati d'oro. Et oltre à ciò gli donarono ancora un horologio sottilmente lavorato et tutto messo ad oro. Dopo le salutationi, oltra il contenuto della lettera di S. M. così in generale li esposero la causa della lor venuta, et la buona disposizione dell'imperatore alla pace, et il bene, che da quella all'una et all'altra parte ne rissultarebbe, et roversciando la colpa dell'armi mosse tutta adosso ad altri, raddolcivano le pratiche. Il bassa non mancò ancor egli di buone parole, et egli rispose in turchesco, essendo l'interprete Hebraino primo dragomano, il quale poi in latino, overo in italiano, secondo che prima l'ambasciatore haveva parlato, gliele esponeva. Finiti questi ragionamenti, andammo a farli riverenza, basciandoli le mani. In quel medesimo giorno salutarono ancora, e pr^ sentarono Pertau secondo bassa et Farat il terzo. A Pertau don rono due coppe d'argento indorate et uno horologio della medesim fattura del sudetto, et due mila talari; et a Farat due mila tala et due coppe. Il giorno sequente poi andarono à visitare gl'alt tre bassa, Acomat il quarto, et Piali il quinto, et Mahumut il sest a ciascuno de quali fu donato mille talari, et date due coppe. I

Il gran Turco, subito giunti gli ambasciatori a Constantinopoli, passo per dinanzi la porta del loro alloggiamento.

Presenti dati alli bassa.

questi sono li sei bassa visir, che al presente hà nella corte sua Selin secondo, huomini che di potere et d'autorità, ancorchè pericolosa avanzano tutti gl' altri dell' imperio turchesco, come nel discorso si potrà vedere. Havendo visitato noi tutti costoro in generale per dar cominciamento al negotio, gl' ambasciatori poi si ristrinsero a dì quattro settembre con Mahometto, il quale i Turchi chiamano Mehemet, appresso il quale tutto il maneggio delle cose è riposto; et fatto questo primo abboccamento, per esser necessario innanzi che si cominciasse a squitinare il negotio: in prima far riverenza et presentare il gran Turco, et darli le lettere scrittegli dall' imperator nostro, per un poco di tempo non si contrattò cosa veruna. Bassa.

Cap. V. Quivi si narra il modo, che si tenne a far riverenza al gran signore, et a presentarlo con la descritione del suo serraglio et della pompa, con la qual ci riceverono.

Il gran signore, essendo dopo la giunta nostra andato diportandosi alla caccia, si stete, dopo presentati li bassa senza far altro infino alli 21. di settembre, nel qual giorno, essendo di già egli ritornato, fu appostato, che gl' ambasciatori dovessero andar a corte. Essi elessero, chi della lor famiglia dovessero basciare le mani al gran Turco, che più di dodici ne furono. Perciochè quei Turchi, che di ciò havean la cura, dissero, che non è costume, ne licito, che molta turba vadi dinanzi a tal signore, et che più di tanti non ne dovessero condurre. Onde essi sei per uno ne elessero. A questi di quindici coppe d' argento indorate, et sottilissimamente lavorate, e di due pretiosissimi horologij della grandezza, ma molto più di valore dei sudetti (tutte cose, ch' erano state ordinate per appresentare il gran Turco, oltre quarantacinque mila talari, che di tributo se gli davano) una per ciascuno delle più belle, che vi fossero, furono date a portare, et che a due a due precedendo gl' altri dovessero andare. La maggior di queste coppe poteva essere di sei palmi et mezzo, et la minore di due palmi di altezza, sette delle quali erano dopie al modo tedesco. Gli ambasciatori (essendo espettati da bassa avanti il loro alloggiamento da gran moltitudine di giannizzari et da molti spahi, e chiausi et altri personaggi di conto, i quali per honorarli et accompagnarli al serraglio erano venuti) la mattina a buona hora, messisi in ordine, et montati a cavallo, s' aviarono verso il serraglio del gran Turco. Noi con li presenti in mano andammo innanzi, et ritrovammo per tutte le strade moltitudine di gente, che grandissima v' era concorsa, per vederci. Et in vero in quelle parti una cotal sorte di ambascieria non si vede così d' ogni tempo. Con ciò sia cosa che oltra la fama, che d' ogni intorno era sparsa, noi esser genti mandate da uno de i più potenti principi, che tra Christiani vi fossero, nel nostro picciolo numero il vestito diverso rendeva alli risguardanti vi è più che altro ancora degno di maestà l' imperator nostro, scorgendovisi Presente al gran Turco.

perciò quello essere di più provincie signore. Imperciochè noi Ungari dell' illustrissimo d' Agria, vestiti di panno morello finissimo con longa veste et grave, et con le scarpe ferrate, et testa meza rasa non ci dimostravammo noi da loro molto diversi. Ma all' incontro li Tedeschi vestiti di nero et con barette di velluto et tabarri curti frangiati d' argento, et con calze poco men che alla Lanzchenech et con le collanne d' oro al collo si rendevano a Turchi molto stranieri. A questo modo dunque honoratissimamente accompagnati intrammo la prima porta del serraglio del gran signore, fabricata di marmi molto magnificamente, et di superba altezza, havente di sopra certe inscrittioni nel lor linguaggio, scolte ne' marmi et messe ad oro. Et passata una corte (alla cui destra vi sono latissimi giardini, et alla sinistra molte habitationi di gran quantità di legne ripiene, et una picciola moschea) arrivammo alla seconda porta, all' entrar della quale fà di mistieri, che chi è a cavallo, schavalchi, et passata questa entrammo in una spatiosissima corte, in forma quasi d' un perfetto quadro, circondata da habitationi con li suoi portici. A mano destra vi sono le cucine et altri alloggiamenti per genti del serraglio, et alla sinistra vi sono pur medesimamente stanze da habitare. Ma di più vi sono molte sale, et ridotti, ove fanno i lor divani, et ove vi si esseguiscono, et vi si maneggiano i publici negotij sì della corte, come dell' imperio, et d' altri affari, et ove li bassa et altri officiali vi si vegono a raddunare insieme. Nell' entrar dunque di questa porta in questa larga piazza, in una parte vedevamo in bella ordinanza posti tutti li solachi, i quali sono gli arcieri, che di continuo stanno appresso il signore, quando egli cavalca, et gli sono come staffieri. Questi portano alti penacchi et diritti sopra la fronte. In un' altro luogo vi si vedeva medesimamente posti con ordine li capici, con li lor bastoni negri in mano, fatti di canna d' India, et questi sono li portieri, et guardiani delle porte del serraglio, di habito poco differenti dalli giannizzari, i quali ancor essi in un' altro canto pur fermi un a paro dell' altro vi si vedevano. Oltra tutti questi poscia et molti altri sparsi fuori di ordine così della corte del signore, come d' altre sorti di genti, vi si vedevano i cavalieri cortigiani, che ci havevano accompagnati, et altri gran personaggi ancora di simili ordini, come i mutefarachà, che sono huomini liberi, i quali tutti stavano in veste di damasco, et di velluto, et di brocato d' oro, et d' altre varie sorti di sete, et di diversi colori adorne, molto pomposi con li loro bianchissimi turbanti in capo, di sorte che di sè rendevano bellissima vista. Et in generale finalmente, et in particolare così nell' ordine, come et nella pompa senza streppito et romore alcuno, et la somma obl dienza ci rappresentavano et la grandezza et magnificenza de corte ottomana. Stando tutti con questo ordine, gli ambasciatori rono condotti al divano, ove erano li bassà, et gli altri gra huomini della corte, et noi fummo posti in uno appartamento adoı di tapeti, sotto ad una di quelle loggie. Poco dappoi sendo così

Prima porta del serraglio.

Seconda porta.

costume loro, ci apprestarono da mangiare, distendendo per terra sopra i tapeti i mantili longhissimi, et seminando poscia sopra quelli una grandissima quantità di cucchiari di legno, et pane in abbondanza, come se ben trecento persone ivi da mangiare havessero havuto. Dapoi posero le vivande ordinatamente poste in quarantadue piatti grandi di terra, dentro li quali vi era minestra di risi, di tre o quattro sorti, diversa l'una dell'altra, qual condita con mele, et di color di qualla, et qual bianca con latte agro, et qual con zuccaro. Vi erano delle frittelle ancora pur fatte di quella medesima mistura; et oltre a ciò v'era poi la sua dilicata carne di castrato, o più tosto di pecora alessa.

Noi senza altro lavamento de mani, tutti postisi a sedere in terra, cominciammo a mangiare di queste lor vivande, dandoci a berre in scodelotti di terra, acqua con zuccaro acconcia, quale è da loro chiamata serbet. Non così tosto levati dalle vivande ci fummo, che alcuni giovani detti giamoglani et da noi giannizzeroti, et altri circonstanti, come lor regalia, d'indi rapitele, qual famelici arpie in uno istante le divorarono. In questo di mezo gli ambasciatori con li bassa nel divano mangiarono il disinare ancor essi. Il qual finito alcuni capici vennero per noi dodici, che a far riverenza al gran signore eravammo dessignati, et havendo essi di già portati via li presenti nostri, ci levarorno di là, et ci menarono più oltre sotto ad una loggia, da la quale si saglie al divano, dove dimoravano li bassa con gli ambasciatori nostri. Poco appresso gli ambasciatori ancor essi uscirono, et si posero nelle panche a sedere espettando. Nel qual mezo tempo li bassa andarono a ritrovar il gran signore, il quale già ancor egli havea mangiato, et s' era messo in una camera espettandoci in pontificiale. Essendo il tutto in ordine et mandato per noi, ci inviammo verso la terza porta, per la quale s' entra al secreto serraglio del signore, nel quale niuna altra persona vi dimora, che egli et gli eunuchi suoi, et i giovani paggi del serraglio, posti sotto alla custodia di quelli. In questa più intima parte solo vi entra il capicibassi, il quale ha in custodia quella terza porta, et li cesigniri, che portano le vivande al gran signore, et li bassa, et qualche d' un altro principale, quando però hanno da negotiar seco qualche cosa. Noi dunque entrati per questa porta, la quale è assai magnificamente costrutta, li capici, che ci conducevano, di subito ci fecero fermare, et ci disposero per ben cinque passi l' uno lontano dall' altro, sotto ad una picciola ma vaga loggietta, che è tra la porta et l' appartamento delle case, di varij colori minutissimamente dipinta. Da ambedue i capi di questa loggia, stando il tutto cheto et in sommo silentio, s' udivano soli dolcemente cantare, et scherzando volare per quelle verdure, che de lì in circa ombreggiavano, alcuni uccelletti, che ben parevano che essi soli del così fare sola licenza havessero. Il gran Turco rissedeva in una camera terrena, la quale da un solo parete da questa loggia era divisa, dove per una picciola fenestra poteva in essa risguardare. L' an-

Il luogo, dove era il gran Turco.

tiporta di questa camera rispondeva in contro alla terza porta, di cui di già habbiamo detto. Gli ambasciatori entrati dentro ad uno ad uno furono condotti a far riverenza dinanzi il gran signore. Nel qual tempo di mezo alcuni capici, havente in mano li presenti, fatta una giravolta avanti la fenestra, glie le fecero vedere.

Quivi tratanto non si sentiva suono di cosa veruna, ma d' ogn' intorno vi si scorgeva una veneranda taciturnità, come è più, se qualche luogo santissimo di Gierusalem si fosse andato a visitare. Et io, perchè io non haveva commodità di ragionar con altrui, prima non m' hebbi aveduto, che il gran Turco fosse là dentro, stando pur ad espettare, che più oltre condotti fossimo, ch' io vidi ritornar indietro i primi delli nostri, che già separatamente haveano fatta la riverenza loro; perchè oltra gl' ambasciatori, che si fermarono in una parte della camera, tutti gli altri ad uno ad uno eran mandati fuora, et ritornavano nella corte. Ne l' uno poteva veder l' altro compagno, che gl' era dinanzi, quando di dentro egli era andato a torre la perdonanza sua; ma subito che quello indietro era stato ricondotto, esso si faceva innanzi sopra l' uscio, dove isnam primo capicibassi et l' odda bassi, l' uno per un braccio, et l' altro per l' altro pigliandolo et per lo collo insieme, et in fretta conducendolo, pianamente con le mani gli tastavano i polsi, se per caso qualche arma corta stesse nascosta sotto la manica di quello. Questa atione però intesi non esser stata fatta a tutti, ma questo fù fatto a me et ad alcuni altri ancora.

Il modo, che tennero in appresentarci dinanzi al gran Turco.

Amorath I. ammazzato.

Et ciò essi hanno usato di fare, dopo che fu ammazzato Amorath primo in Bulgaria l' anno 1373.[1] da uno di dieci gentil' huomini Ungari, i quali havevano destinato di ammazzarlo; costui con un pugnale, che teneva nascosto, andandogli a basciar le mani, lo privò della vita. A questo modo dunque più a simiglianza d' esser condotti da i birri in prigione, che alla presenza di un tanto signore ad uno ad uno fummo appresentati dinanzi a quello. Egli sedeva sopra quel palco da Turchi detto mastabè, il quale essi usano di fare nelle camere loro per dormirvi, et mangiarvi sopra, coperto di finissimi tapeti di seta, come era anco tutto 'l pavimento della camera. Questa era di non troppa grandezza et oscura, non havendo altra fenestra che quella, che di sopra habbiamo detto, le cui mura (per non usar eglino figure ne razzi, ne altra sorte di adornamento) erano di finissimi colori con sottil arte, et vaghezza molto dipinte. Li sei bassa visiri erano in piedi alla sinistra nell' entrar dell' uscio posti in un lato della camera l' uno dietro all' altro, et gli ambasciatori nostri alla destra del l' uscio, in un capo della camera ancor essi in piedi con le berette in mano. Li dragomani erano verso l' altro capo della camera, dove era il signore pomposissimamente vestito. Egli havev una veste di brocato d' oro, tutta di gioie ricamata. Giunti ch' er

[1] Na Kosovu g. 1389.

vammo al cospetto suo, inchinati in terra, quegli che al destro lato ci era, pigliata la sinistra fimbria della veste riverentemente, in mano ce la dava a basciare, stando lui nel resto immobile et con gravità et superbia grandissima senza punto guardarci. Questo fatto indietro, senza voltargli le spalle però, ci riconducevano. Il che havendo ciascuno di noi esseguito, et partitici di là, gl' ambasciatori dierono le lettere di Massimiliano a Selino, et gli esposero brevemente la lor ambasciata, a quali con quattro parole rispondendo, subitamente furono licentiati et usciti fuori dell' una et dell' altra porta, montarono a cavallo, et si dirizzarono verso l' alloggiamento loro. Nel ritornar nostro indietro fummo accompagnati da tutto l' ordine di giannizzari, essendovi l' agà et gl' altri capitani loro. Tra costoro v' erano ancora alcuni huomini chiamati haagi, i quali caminano e seguitano il passo de giannizzari, ma vanno di continuo voltandosi attorno con la persona, che mi meraviglio, che non si stracchino, et balordi cadano in terra Costoro vanno cantando, o più tosto cridando alcuni salmi et precationi, et sogliono così andando pregare per il signore loro. Et questi tali furono mandati per più honoratamente accompagnarci. Oltra questi ancora molti più cavalli di quelli, che al venire ci accompagnarono; onde gionti a casa gl' ambasciatori per sodisfare alla lor avara cortesia, a molti de loro furono destribuiti più di quattrocento talari di donativo, et non si contentavano ancora.

Cap. VI. Si descrive la città di Costantinopoli con tutte le cose notabili, che vi sono dentro, et la città di Pera.

Dopo passate queste cose, trattando gli ambasciatori con il bassa nel negotio loro, a noi più liberamente ci fu licito andare per ogni luogo spasseggiando. Ma dovendo Selino tosto partirsi per Andrinopoli, dove era qualche mese per dimorare, ma più perchè nel maggior articolo discordavano, s' intermesse il maneggio della pace, fin che un messo spedito in posta fosse ito, et ritornato dall' imperatore con qualche rissoluta risposta alla corte turchesca. Durando l' imperio di Ferdinando era, che li sudditi del Turco pagassero il loro censo et tributo alli pàtroni et signori loro, ch' erano et viveano nel paese dell' imperatore, et così vicendevolmente facevano i sudditi di Ferdinando verso i patroni loro, ch' erano nel paese. turco. Ma hora li Turchi nel trattar della pace volevano, che i lor sudditi fossero essenti, et che quelli dell' imperatore pagassero, si come solevano, cosa, che tornava in grandissimo danno de i sudditi Ungari a S. M. Et perciò gl' ambasciatori nostri non ne volevano far nulla, se prima non havevano qualche risposta, per il che espedirono un gentil' huomo Mantovano, il signor Odoardo, huomo pratico et della lingua turchesca, et di simil affari, come quello che per questo negotio, et per altri ancora era stato mandato dall' imperatore più volte da Vienna a Costantinopoli. Partitosi dunque il gran signore alli 20.

In che principalmente discordavano nel trattar della pace.

della luna d' ottobre, et passato dinanzi alla porta nostra con tutta la corte sua armata, et con quell' ordine medesimo, ch' egli cavalcando in qualche viaggio suol tenere, come di sotto vederassi, parlando specialmente di questo, i signori ambasciatori nostri essendo già venuta la fine d' ottobre e rimanendo otiosi, si disposero d' andare a vedere la bocca del stretto del mar Negro. Ma avanti la descrittione di cotal viaggio, meglio sia dire qualche cosa di questa città di Costantinopoli, la quale et per antichità et per grandezza, per ogni altra qualità di eccellenza, ha ad esser anteposta, presso che ad ogni altra famosa città del mondo. Questa città dunque fu chiamata anticamente *Bizantio*. Ma poi che Costantino Magno, lasciando l' Italia, et Roma, andò ad habitarvi, fu chiamata dal nome suo Costantinopoli, et hora è nomata da Turchi (accorciando essi et corrompendo il vocabolo) *Stambol*. È posta in Europa nella Costantinopoli. provincia già chiamata Thracia, et hora Romania, et con nome più generale Grecia, parlandosi greco quasi per tutto; è posta dico in Europa in una punta di terra, la quale sporge in fuori verso l' Asia, chiamata da Plinio et da Solino ancora il promontorio *Chrysoceras*.[1] Quivi è il confine della Propontide et il principio di quello stretto di mare, che divide l' Asia dall' Europa, nomato dagl' antichi Thracio Bosphoro et alle volte *fauces Ponti* et os *Ponti,* et da noi è detto stretto di Costantinopoli, et dalli nostri avi già fa ducento et più anni era chiamato il *braccio di S. Georgio*. Questa punta è più oltra verso tramontana circa due buone miglia italiane, dell' antica città di Calcedonia, et è lontana dalla bocca del mar Negro, il quale è a tramontana più di trenta miglia, et dallo stretto di Gallipoli, ch' è a mezzo giorno, miglia ducento. Tutta questa città, la quale da i cosmografi è posta in gradi 43. di altezza, giace sopra sette colline di non grande, ma piacevole ascesa, et di forma triangolare. Il maggior lato, tirando da greco a garbino, è bagnato verso mezo giorno dalla Propontide verso il cui fine, ciò è verso le sette torri, è un poco ripiegato indietro; et in tutto può esser circa miglia otto di longhezza, come è la commune oppinione. L' altro lato corre da levante a ponente, di longhezza miglia cinque, bagnato dal porto, il quale è longo infino all' acque dolci circa otto e più miglia. Largo può esser un quarto di miglio, e forsi manco. Di là da questo porto dalle parte di tramontana dirimpetto a Costantinopoli è posta Pera, chiamata volgarmente da gl' habitatori: Galata, già città et colonia de Genovesi. Questo porto è di acque molto profonde, et per ciò molto commodo, potendosi approssimar le navi cariche tutte vicine alla ripa, et iscaricar le mercantie con pochissimo incomodo. Questo luogo di mare, dove questo porto, da Strabone è nominato il Corno d Bizantio[2], longo 60 stadij, che sono quasi otto miglia

Promontorio Chrysoceras.

Porto di Costantinopoli.

Il Corno di Bisantio.

---

[1] Plinius, ed. Detl. IV, 46. Solinus, ed, Momms. p. 78.

[2] Strabo, VII, 320.

Il terzo lato poi giace quasi ostro tramontana, di longhezza ancor egli miglia cinque, et questo guarda verso terra ferma. Li due lati, posti sopra il mare, sono cinti da una simplice muraglia, fabricata all' antica con spesse torri et alte, che difendono, la fiancheggiano, oltra le quali mura, massime verso il porto, v' è una strada posta di mezo tra esse e la marina. Ma l' altro terzo lato, che guarda la campagna, oltra 'l fosso, il quale hora è poco men che munito, è fasciato da tre cinte mura. Il primo muro posto sopra il fosso è basso, il secondo poco da quello distante è più alto, et il terzo tutti due li signoreggia: di modo che stando sopra quello, come nel più alto grado si viene a difendere ambedue li muri con tutto il fosso di fuori, adoperandovisi arme da trarre. Ma questi antimuri col loro spatio di mezo vengono hora mal tenuti da Turchi, sendo pieni di terra, et d' altro ruinazzo, et appaiono di poco valore, come ancor furono al tempo de Greci, che quanto più di difese abondevoli furono, tanto più mancò lor la virtù in difender quelle. Et certo è cosa degna di meraviglia, et di notabile viltà, mettendo da canto il giudizio divino, il considerare con quanto disordine et dapocagine lasciarono a Turchi nel primo assalto, che gli dierono in un atimo di tempo, et quasi avanti che apparisse l' alba, in miserabil preda le mura, et la città, et se stessi, cadendo del tutto l' antico imperio loro, et questa ruina fu alli 29. maggio 1453.

Nell' angolo più orientale della città, ciò è nella punta del capo di S. Demetrio, che così al tempo de Greci si chiamava quel luogo, non più che un picciolo mezo miglio distante dall' Anatolia, è posto il serraglio del gran Turco, nella cui lingua è detto *serserrai*. Questo serraglio dentro di se cinge con una muraglia simile a quella della città una buona parte d' una collina, et abbracia lo spatio di circa due o poco più miglia di terreno. In cima la qual collina sonvi poste l' habitationi, che di sopra habbiamo detto essere, et nel resto giù per la spiaggia dall' una et dall' altra parte vi sono amenissimi giardini, che si distendono infino all' ultima punta, che fa angolo a quelli et alla citta parimente. In questa punta vi si vede acanto la marina una bellissima loggia da pigliarsi appiacere, et una porta secreta ben parata d' artigliarie, per la quale esce il signor alle volte, montando su una fregata, quando egli vuol andare diportandosi per quelle marine. Nel mezo questo luogo et in lito dell' Asia, sopra un scoglietto vi è fabricata una piccola torre, che serve in vece di phanò a chi vuol entrar nel porto, che ivi comincia, diffesa da qualche soldato con alcuno pezzo di artigliaria. Et questo luogo il nostro ambasciatore diceva esser quello, che da gl' antichi era chiamato propriamente Bosforo da traghetare i buovi dall' una all' altra parte.

Serraglio del gran Turco.

Thracio Bosforo.

Medesimamente mi par di tener di certo, che questo scoglio sia quello, che narra Strabone[1] della gran presa,

Quel che narra Strabone della presa delle

---

[1] Strabo. XII, 545, 549. Rad, knj. C., 156.

palamede nel Corno di Bizantio. che si faceva delle palamede nel Corno di Bizantio, dicendo, che questi pesci venendo dal mar Eussino et approssimandosi a Calcedonia per entrar nella Propontide, si faceva lor inanzi certe pietre bianche, dalle quali inpediti, et spaventati, di subito si voltavano nel prossimo golfo, ch' egli chiama Corno di Bizantio, dove erano poi prese, et certo egli non può intender d' altro, che di questo scoglio, il quale è tutto dirimpetto alla bocca del porto. Ma che questo scoglio fosse la causa di far entrare le palamede nel porto, io non so, considerando che il medesimo accade a questo pesce, quando del mar Oceano entra nel Reno, et monta all' insù. Perciò che giunti alla bocca del fiume Necher, voltandosi essi entrano per quella, et in tanta abbondanza, ch' empiono tutto quel fiume, il quale si vede carico di barchette di pescattori, che ad altro non attendono, che cotai pesci pigliare, i quali (perchè questa pescaggione si fà nel mese di maggio, negl' altri mesi non ve se ne trovando) sono dagl' habitatori di quei luoghi chiamati *Maifisc.* Il resto della città è in parte da varie sorti di genti habitata, et in parte coltivata per giardini, i quali essendo pieni di alti cipressi rendono, a chi li mira di lontano, gratissima vista. Bezestani. Sonovi nel mezo quasi della città due bezestani, un grande et un piccolo, luoghi ne quali si vendono ogni sorte di mercantie, fatti di forma quadrata, ma più longhi che larghi, e di non troppa grandezza, divisi per di dentro in tanti volti, che vanno per ogni verso. Hanno due porte per ciascuno, le quali passato vespero si serrano, et le merci ivi sicurissime rimangono. Questi si ponno in verità parragonare alla merzaria di Venetia. Perciochè quivi sonovi in grandissima quantilà et mocagiari, et ciambelloti, et panni di diverse sorti di sete, et brocati d' oro, et damaschi mischiati di più colori bellissimi, et altri panni, e -tele turchesche et briglie, et selle fatte, et lavorate eccellentissimamente et tante altre cose di gran preggio, chè una infinità, et una bellezza da vedere. Quivi non solo si vende ciò, che alle botteghe si ritrova, ma ogni cosa, che vi si porta. Schiavi christiani venduti nelli bezestani. Ma quello che poi è di compassione, è che vi si conducono huomini et donne, vecchi et giovani, et d' ogni conditione christiani schiavi, i quali come se fossero tanti branchi di bestie li vanno mirando tastando et per ogni verso ponendo le mani, così alle misere madri con i fanciulli in braccio, come alle mal nate giovanette, che ancor non hanno conosciuto huomo, per conoscere, se elle oltre alla bellezza sono sane et disposte delle membra loro; et il medesimo fanno agli huomini, et a i miseri fanciulli, adornandoli delle più honorevoli veste, che hanno. D' intorno poi a questi bezestani vi si Boteghe. veggono politissime boteghe, così di mercanti Turchi, come di Giudei, distribuite secondo la diversità delle mercantie, in certe strade, de quali assaissime ve ne sono, apprestate solamente per tai boteghe, et coperte tutte per di sopra di legnami a guisa di tetti di casa, ne quali sono pertugi et fenestrelle assai, che rendono luce a sufficienza, et difendono gl' huomini et dalla pioggia et dal

sole. Et a questo modo per tutto 'l paese del Turco, et nelle città, et nell' altre terre, dove sono molte botteghe, vi si scorgono simili strade coperte fatte solamente per quelle, dimorando poi gl' huomini la notte per altre parti della città nelle lor case. E ivi sono poi in questa città bellissimi bagni, moschee magnificamente fabbricate, tra le quale vi è quella di soltan Baiazith, et di soltan Selin bellissime. Ma sopra tutte vi si dimostra superba molto, et di finissimi marmi construtta la moschea del passato Solimano, posta in un molto risguardevol sito della città. Da una parte a basso mirando si discuopre il porto tutto, et di là Galata, con le circonstanti marine, et da un altra parte dinanzi alla vista di cui mira, gran parte della città se gli rappresenta. Questa moschea (si come appare in tal fabbriche esser il costume lor d' operare) è fatta in forma rotonda, nel cui mezo sopra quattro grandissime colonne di marmo, et quattro vastissimi pilastroni interpostivi, tutti di marmo lastricati, sostentata giace una grandissima cupola, per di sopra coperta di piombo, d' intorno alla quale, tra li sostegni et il muro del tempio, molte altre minori, et tutte d' una foggia, come picciole capelle riposte vi sono. In detta chiesa, dalla parte orientale (che verso l' occaso vi è una superbissima porta alta, et di marmi lavorata tutta) vi si vede alla parte sinistra un palco, come una cameretta, chiuso attorno da una gelosia di marmo, et sostentato da nove picciole collonne, ancor esse di marmo, di altezza, come una statura d' huomo, al qual palco ascende per certi marmorei scaglioni il gran signore, quando egli va a detta moschea a far orationi. Quivi dirimpetto a questa cameretta, alla destra parte v' è un spatioso pergamo, dove ascende il sacerdote a leger l' alcorano, tenendo la spada in mano. et questi è detto antipo. Vi sono medesimamente altri pergami più piccioli, come anco nelle chiese nostre. Sopra il pavimento, nel corpo della chiesa vi sono distese per tutto finissime store et netissime: sopra le quali, chi vuol caminare, gli è di mistiere il prima da piedi cavarsi le scarpe, o portarsele seco in mano, riponendole poi ivi a canto tra l' una stora et l' altra. Vi si veggono poscia non troppo in alto posti in grandissima copia et per ogni verso le lampade et cesendeli, i quali di notte nelle lor più celebri orationi tutti si sogliono accendere. In queste lor moschee non si vede imagine di sorte alcuna, ma solo in fronte del tempio alcune note et scritture in lettere magiuscule, et grandi molto in turchesco vi si leggono, verso le quali et il sacerdote et gl' altri orando rivolti stanno, oltre a ciò vi sono molti libri, i quali trattano cose della lor legge, i quali sono scritti a mano, perciochè essi usar la stampa non vogliono. I sacerdoti di questi tempij, molto netti et politi li mantengono. Quando i Turchi sono nella moschea per orare, che altrimenti eglino non vi sogliono andare, stanno divoti molto, et non apron la bocca per parlare, ma si bene per dire, seguitando il sacerdote a tempo qualche divota parola, basciando la terra in fine d' ogni lor salmo. Hora stanno in ginocchioni, sedendosi però a lor modo sui piedi,

Il modo et come vanno ad orare.

et hora diritti, et hora piegati star si veggono, et tuttavia senza far altro motto attenti molto alle ceremonie loro. Queste sono brevi, et per udirle cinque volte tra 'l giorno: et la notte chiamati alla moschea sono, nell' aurora, nel mezo giorno, tre ore dopo, et nell' occaso, et circa la seconda hora di notte. Ogni volta, che vanno a far dette orationi, primieramente tentano di scarricar il corpo, et dopo, lavatesi le parti vergognose, essi si vanno alla fontana, la quale è posta nel cimiterio, avanti la porta della chiesa. Li Turchi, dirincontro alla principal porta di ciascun lor tempio, sogliono per acquedotti (quando non v' è naturale l' acqua) fabricare una fontana di marmo grande et ricca secondo la qualità del tempio. Quivi, dico, pervenuti essi si lavano (essendo tal fontana acconcia a ciò fare) tre volte le braccia sino al gomito, le gambe, et li piedi: et oltra di questo il collo, la bocca, et gli orrecchi, et gli occhi, et la cima del capo legiermente. Et se alcuno non si vuol discalzare le calze dalle gambe colla mano bagnata, tenendo le dita larghe et distese si bagna alquanto la scarpa, et il collo sopra il piede. Ma gli huomini grandi, et quelli, che si tengono in qualche riputatione, tali superstitioni alle lor case forniscono. Lavati che s' hanno, se ne vanno con passo lento poi et pieno d' hipocrisia à far dentro la chiesa l' oratione. Et così credono et tengono, che come han lavato il corpo d' haver lavato ancor l' anima, et chiamano noi altri infideli non lavati, et questo per hora basti. Ma tornando alla moschea di Solimano, dico, che dalla parte d' occidente, innanzi che s' entri la porta del tempio, si trovava un belissimo antrio, o claustro che si chiami, di forma quadrato, con colonne grandi et magnifiche di diversi finissimi marmi, le quali sostengono i volti pur tutti di marmo lavorati; et il pavimento et li muri, e 'n fine tutto ciò, che si vede, è di marmi adorno. Nel mezo di questo antrio di ben lavorati marmi appare una bellissima fontana, fatta a similitudine d' una lettiera, dal cui cielo, riposto sopra le cortine pur di marmo, fatte a gelosia, piove per sei buchi l' acqua, ch' è poi ridotta in certi canaletti, et nel mezo giace una bella et ampia coppa di marmo bianchissimo, alta fino al petto d' un' huomo, che con l' acque sue abondanti riempie tutta la fontana. Nei quattro angoli di questo antrio altre tante torri si veggono altissime, che ivi stanno in luogo de campanili, in ciascuna delle quali vi sono tre corritoi discoperti, sopra i quali salgono i sacerdoti chiamati *meizini*,[1] et con voce più volgare talismani, quando all' hore determinate vogliono chiamare il popolo all' oratione. Di fuori da questo luogo, pur dalla banda d' occidente, passata che s' ha una stradella, s' entra in un capacissimo hospitale, chiamato da loro *amorath*,[2] nel quale dicono, che ogni giorno per almeno vi mangiano cinquecento poveri. Quivi

I Turchi ci chiamano infideli non lavati.

---

[1] Muesin. Hammer, Staatsverfassung, I, 135, 419; II, 395. [2] Imaret, Hammer, St. I, 156, 283.

vedemmo il loro refettorio, la dispensa molto ben fornita, et la lor cucina, dove ci erano grandissime caldaie, le quali, senza fatica dei serventi, s' empiono d' acqua condottavi per alcuni abbondantissimi canali, i quali, dovunque fa di bisogno, a gran commodità tirati vi sono. Et in vero così la moschea, come l' hospitale, et altre habitationi fatte per li sacerdoti di quella, ben appare esser opera del re grande et magnanimo. Dalla parte poi orientale della moschea si vede il sepolcro della soltana Rossa, madre del presente Selino, dove continuamente ardono candele et lampade et vi stanno sacerdoti a dir orationi per l' anima sua. A canto quello, poco più presso alla moschea, hora si fabbrica il sepolcro di Solimano, quasi condotto alla fine, di pietre vive, et marmi, in forma rotonda. Quivi è il corpo suo riposto in una cassa di piombo, coperta di un panno nero con certe verghe bianche per di sopra, et co 'l suo turbante dal capo, et di continuo vi dimorano sacerdoti facendo orationi. Tra molte pietre, et marmi, che quivi erano per compimento di detta fabrica, io vidi quatro lastre di marmo, longhe circa nove et più piedi l' una, antiche molto, et intagliate tutte di lettere greche, et queste furono levate di S. Sophia il 8 mese d' agosto 1567. Imperciochè pochi giorni dopo la giunta nostra in Costantinopoli, venne una notte un terremoto molto grande, il quale fece qualche danno. Di che li loro interpreti et mophti dissero, che perciochè in S. Sophia si ritrovavano alcuni sassi, ne quali erano scolpite certe lettere profane, et non conformi ponto alla lor religione, era cosa inonesta et empia molto il consentire, che più longo tempo vi dimorasse, et che di ciò dio ne dava spesso segni, acciò gli levassero via. Per le quali parole gli cavarono di là, et gli porranno, come dicono, nel pavimento di detto sepolcro. In questi marmi si leggono alcuni decreti, et constitutioni di un concilio, celebrato in Costantinopoli a tempi d' un Emanuelo imperatore, et altre cose pertinenti alla nostra religione. Oltra tutte queste superbissime moschee evvi d' all' oriente della città l' antica et mirabil chiesa di S. Sophia, fabricata già da Giustiniano, imperatore il Grande, la quale hora è ridotta in forma di moschea, dove spesso suol andare il gran signore a far oratione.

Questa, che al presente si vede, è posta tutta vicina al serraglio del gran Turco, et dicesi, che solamente il sanctuario della chiesa, essendo stata per lo passato grandissima, et è rotondo, et molto alta, in guisa della rotonda di Roma, ma più grande, et non scoperta, come dicono coloro, che ambe due hanno veduto. Li muri et il suolo di questa tutti sono crostati di marmi finissimi. Nel mezzo v' è un grandissimo cerchio di colonne grandi et grosse à proportione di varie sorti finissimi marmi. Da queste è sostentato un grandissimo volto, sopra il quale vi sono parimente in quella medesima guisa poste, et perpendiculari altretante colonne di quella quasi medesima grandezza et finezza di marmo, che sono quelle da basso. A queste sta sopra il secondo volto, dal quale è suffolta la gran cupola, che fa coperchio a tutto quello spatio della chiesa,

ch' è circondata dalle colonne. Questa cupola, che viene ad essere il cielo del tempio, è tutta fatta a smalto, et miniata d' oro, et lavorata sotillissimamente con figure di santi a modo nostro, alle quali figure, perchè i Turchi non hanno voluto guastar così fatto lavoro, hanno cavato gl' occhi, non volendo essi figure nelle loro moschee. Li muri, medesimamente del volto di sopra, sono lavorati et figurati a simil modo, et in alcuna parte sono per la vechiezza ruinati et distrutti. Nell' andito di questo volto over portico si veggono molte cose antiche, et dove solevano stare gl' imperatori greci ad udir messa, ch' era dirimpetto all' altar grande verso l' oriente. A questo volto di sopra si monta per due ascese larghe et facil a montare, per le quali gl' avari sacerdoti turchi ci menano separatamente, mostrandoci la metà per volta, acciò tanto più gli doniamo di mancia. Da basso poi vi è come in quella di Solimano un palco, dove monta il signore ad orare, et un pulpito dove leggono i lor libri sacri, et store et lampade per ogni verso. Vedesi di più attorno la chiesa ancora da diciotto o venti porte di bronzo belle, et magnifiche, che vengono a dimostrare la grandezza del tempio ne gl' antichi anni. Perciochè dicono, che più di ducento porte erano di simil struttura et grandezza. Infine, a chi la considera bene, appare oltra quello, che al presente, esser stata una magnifica et grande opra. Questa, oltra la gran fabrica della chiesa, haveva monasterij, et habitationi da monaci grandissime, dicendosi, che si ritrovarano più di sei milla sacerdoti, et che le stantie loro si distendevano per tutto quasi, dove è il serraglio del signore, in altri lochi vicini alla detta chiesa, che hora è lor moschea, pur chiamata con quel proprio nome di S. Sophia. Imperciocchè et da noi, et da loro parimente si predica la sapientia d' iddio esser incomprehensibile et infinita.

Oltra queste lor moschee vi si veggono ancora superbissimi bagni di diverse sorti, grandi et piccioli, tutti saligiati di marmo. Il primo luogo, dove s' entra, è una camera spatiosa, et alta co 'l pavimento di marmo, nel cui mezo v' è una abondantissima fontana fatta di marmo di aqua fresca, condotta ivi per acquedotti, et appresso li muri di quella attorno attorno vi sono palchi alti infino al petto d' un huomo, di sopra coperti di panni, ove ascendono coloro, che si vogliono spogliare per lavarsi: et da indi in sù poscia infino sotto al tetto, il quale è molto alto, in ciascun de lati, vi sono stanghe longhe da uno angolo all' altro, poco distanti l' una dall' altra dove pendono assaissimi drappi azuri et bianchi per asciugare, et per lo servigio di coloro, che si lavano. Più in dentro poi vi sono diverse camerette, tutte calde, acciò molti in una volta si possano lavare separatamente, et sono di marmo ben fabricate con li lor canaletti, che conducono ora l' acqua sporca, in ciascuna delle quali vi ha una fonte di acqua fredda, et un altra di calda, dove chiunque si può commodissimamente lavare. Quivi vi stropicciano, vi lavano, vi fregano, vi fanno mille ceremonie. Fanno il fuoco da basso, et per di sotto scaldano tutte le camere. Di più vi si

scorge ancora in questa città serragli assaissimi, come monasterii di monache, con altissimi muri senza pertugio veruno. Tra questi vi n' è uno chiamato le „sette Torri“ perciochè tante ve ne sono, ove si suol tenere grandissimo thesoro di denari del signore; et quivi fu portato il tributo, che noi conducemmo. Questo serraglio è posto appresso le mura della città nel fine del maggior lato, havente la Propontide da mezo giorno, et era chiamato già la Nova Roma. Et penso, che quì propriamente fosse l' antico Bizantio, et dove Costantino venne ad habitare; oltra questo il signore ve ne ha ancor due altri: nell' uno (il quale è lontano dal suo un miglio et mezo) vi dimorano le donne et concubine sue, con molte altre fanciulle, et nell' altro vi dimorano fanciulli, et altri giovinetti tenuti et governati, come nel suo proprio, si come si dirà di sotto. Seragli.

Gli altri serragli poi, che si veggono per l' altre parti della città, sono delli bassa, et d' altri gran personaggi turchi, per tenervi dentro chiuse le lor donne et vergini, ponendo a guardia loro gl' eunuchi. Evvi ancora una piazza longa et larga, et molto grande, nomata come già l' hyppodromo, ove anticamente vi si solevano maneggiare cavalli. In questa piazza si vede un obelisco, ch' è come l' aguglia di Roma, fatto di una sola pietra a modo di piramide, et scolpito di figure, di altezza, credo, più di 80 braccia. Egli è posto sopra quattro palle di bronzo, et fu fatto fare, si come per alcuni versi latini intagliati nella base si può vedere, dal magno Theodosio per ostentatione, et magnificenza. In questa base ancora si vede scolpiti il mastro di quello, et a che modo fu dirizato in piedi. Sonovi altri edificij ancora, come una colonna di bronzo, attorno la quale è involto un serpente con tre teste, fatta fare da un mago per memoria, ch' egli in quel medesimo luogo, pur a tempi di Theodosio il primo, liberò Costantinopoli dalla persecution di quello, constringendolo a venire in un circolo per arte magica. Di più vi si vede una colonna alta come l' obelisco, di forma quadra, fatta per memoria inalzare dal Magno Costantino, di pietre minute, commesse insieme senza calcina o mistura d' altra sorte, et per mirabile artificio contra tanti terremoti è rimasta in piedi, et ancora rimane. Vi erano parimenti alcune belle statue di bronzo, che levò Solimano da Buda, ma per esortation del mophti et d' altri suoi sacerdoti furono disfatte, facendone poi tante artigliarie. Dall' oriente di cotesta piazza vi è una già chiesa di Christiani, ma hora distrutta, et stanza di varie sorti d' animali feroci. Quivi vedemmo leoni, pardi, leopardi e lupi et altri animali di simil sorti. Dall' occidente poi v' è una casa fabbricata già da quel nominato Hebrain bassa così favorito di Solimano, secondo il lor modo bellissima; ha una sala molto bella et grande, ove sogliono far il lor divano; questa è posseduta hora da Mahumut, sesto bassa visir. In diversi lochi della città tra altre memorie vi sono due colonne mirabili, come altissime torri: l' una è posta appresso quel caravazara, dove dimorano gl' ambasciatori di S. M. C., et dove anticamente soleva essere il luogo di giustitia, et questa Colonna di bronzo.

è tonda et fatta di diversi pezzi di marmo, che tira al verde, molto grossa et cinta con cerchi di ferro, et verso la cima sta un poco pendente, di sorte, che anco ad un tratto potrebbe cadere. Questa colonna fu fatta fare da Costantino quarto di casa Paleologa (come dicono) per memoria della vittoria, ch' ebbe contra Bulgari Costantino terzo, specialmente per l' aiuto che gli diede David imperator di Trebizonda, il qual Costantino terzo, il terzo giorno dopo ch' entrò nella città di Costantinopoli, se ne morse, et per ciò quell' altro Costantino fece poi inalzare questa colonna. Alla qual historia non così facilmente assentisco, perciochè nè il terzo, ne manco il quarto fù di casa Paleologa, et sopra ciò non altro. L' altra colonna è posta in un loco detto all' Aurat bazar, cioè al mercato delle donne, et è molto più bella et alta di quella, che di sopra dicemmo, essendo tutta lavorata di bellissime figure di marmo. Questa fù innalzata al tempo di Honorio, et Arcadio imperatori. Nell' occidental parte della città appresso le mura, verso terra ferma, vi si vede poi il patriarcato, dove ancora fà residenza il patriarca de Greci, che vive secondo le leggi antiche di quelli, et consacra vescovi et altre sorti di prelati; et questi mentre noi dimorammo là, consacrò l' arcivescovo di Valachia et altri sacerdoti. Poco lontano dal patriarcato, ma più basso verso il porto, ch' è a tramontana, vedesi pur appresso le mura le vestigia del palazzo de gl' imperatori greci, posto in bel sito, tutto minato e distrutto, non vi si vedono cosa alcuna di momento. Quivi sono stalle et altri

Giraffa. lochi vili. In queste stalle noi vedemmo una giraffa, chiamata da gli antichi *camelopardalis,* animal raro et bello da vedere. Egli è di altezza, quando tiene alta la testa circa dieci piedi, o poco meno; dinanzi egli è più alto che di dietro forsi un piede et mezo: di longheza è poco più d' un cavallo, ha la testa picciola, quasi a modo di cervo con due cornetti non troppo acuti; la coda sua è come quella d' una vacca, l' ugne sue sono fesse. Egli è di pelo curto et mole, di color bianco con macchie spesse, quasi tra 'l gialo et rosso, cioè come naranzato. È di mansueta natura et piacevole, di poca agilità, et molto tardo nel camminare. Questo animale, quando vuol torre di terra quache cosa con la bocca, ancorchè ei sia di collo molto longo, non di meno perchè ha le gambe dinanzi tanto alte, non la può pigliare, se non se slarga, et che le venga quasi che ad accorciare. Mahometo bassà havea promesso al signor Alberto di donare questa bestia all' imperatore à nome del gran Turco, et fatta la pace gl' ambasciatori di nuovo gliela dimandarono, ma il bassa s' escusò, dicendo, che il gran signore havea se non quella, et che gl' era molto cara, ma che n' espettava un' altra d' Egitto, et che se quella venirà, che gli donarebbe poi questa. Gl' ambasciatori havean determinato di mandar questo animale per lo mar Negro alla bocca del Danubio, et che poi all' in sù del fiume fosse condotta infino à Vienna Non si ha memoria che tale animale sia stato in Italia se non due volte, l' una fu fatta condurre da Giulio Cesare, e l' altra a tempo d

nostri avi fù mandata dal soldano d' Egitto a donare a Lorenzo de Medici, che all' hora era capo della republica Fiorentina.

Le case di questa città di Costantinopoli communemente sono basse et vili al modo turchesco, fabricate di legno, over di pietra, o di mattoni crudi posti insieme con terra et fango, opera che tosto se ne va per terra. Ve ne sono ancora delle alte et fabbricate assai civilmente, ma poche et queste tutte sono habitate da Christiani et da Giudei, e sono vecchie. Li Turchi o per usanza o per avaritia o per qual si sia altra cagione non hanno in costume di fabricare cosa alcuna di momento per l' uso lor particolare, ma edificij publici si bene sogliono essi con qualche pompa et grandezza innalzargli, come di sopra s' è detto, et massime le moschee, et in queste certo generalmente essi ne avantaggiano forsi. Oltre a ciò edificar sogliono i grandi huomini con spesa grande et commodità molta bagni, hospitali, caravazara, che sono le lor ostarie et scuole, et ponti sopra fiumi et stalle et simili altre cose, le quali appartengono al ben publico et commodità de viandanti. Li bassa pur sogliono fare le lor case molto ampie et magnifiche, in ciascuna delle quai fanno una sala grandissima con panche attorno, come s' è detto di sopra, ove suol il bassa far residenza et render consiglio, et questa si chiama il divano. Fannovi ancora un' oratorio in un capo, a canto alle stanze, dove il bassa insieme con altri secondo l' ordinario và a far orationi. Li caravazara sono fatti per aloggiare le persone, che vanno a cerca. In questi non ritrovano altro, che 'l nudo aloggiamento, stalla per li cavalli, et qualche cameruzza od altro coperto per loro; ma il più delle volte dimorano nelle stalle, in quelle massime, le quali attorno hanno un palco alto al petto d' un huomo, con camini da far fuoco, l' uno poco distante dall' altro. Quivi vicino si vende il fieno et altre cose necessarie al viver humano. Ciascuno per ciascun giorno paga un aspro, et quasi sempre; quando non sono di persone particolari, servono per le rendite delle moschee, o di qualche hospitale. Perciochè quando alcun bassa od altro personaggio turco fabrica qualche moschea, o che l' addota di qualche possessione, ò che le fabbrica un caravazara, se gli viene à proposito. Negl' hospitali poscia ciasched' uno per tre giorni vi può alloggiare, i ministri del quale danno alli forestieri, siano di che conditione si vogliano, il mangiare et il bevere secondo il lor costume. Et se il gran Turco istesso alloggia in questi hospitali, gli presentano l' ordinario loro, et così presentarono gli ambasciatori nostri, quando alloggiavano in quelli. Et questi appresso le moschee fabricar si sogliono. Questa città è distinta in tante contrade, le quali o ch' elle tengono il nome antico, o che l' hanno appreso di nuovo, nominandosi la tal contrà per la tal moschea, distinguendosi l' una dall' altra col nome dell' edificatore.

Case di Costantinopoli.

Edificij de Turchi.

Gli habitatori naturali di questa città sono Greci, Turchi et Giudei; infiniti poi altri huomini d' altre varie et longinque nationi dimorandovi. Passate che sono le tre hore di notte, in tre parti

della città suol suonare alcuni tamburi, i quali intimano, che niuna persona debbia andare più fuori di casa senza portarsi seco il lume; perchè altrimenti se viene presa, è castigata secondo la qualità sua. Et ciò a bastanza. Hor non sarà cosa disdicevole il dire ancora di Pera quattro parole. Pera (come di sopra dicemmo, et come dimostra il nome suo, perchè però in Greco vien a dir di là) è posta di là dal porto dirincontro à Costantinopoli verso tramontana, et è volgarmente da Turchi et da Christiani detta Galata. Questa città, distendendosi per di sopra una collina, è cinta di mura, et in cima ha una torre tonda, et grossa molto, et alta, che scuopre assai di lontano, dove vi tengono prigioni. Oltra le mura verso occidente, a ripa del porto, egli vi si vede l' arsenale, dove si fabricano et dimorano le galere del signore Turco. Quivi sono da cento et più caselle di tanta grandezza, che sotto vi può capire una galea. Oltra questo arsenale pur lungo il porto vi è un bellissimo giardino del signore, pieno di molte piante et boschetti, ove egli alle volte diportandosi suol andare. In cima la collina poi passate le mura et quella torre de prigionieri vi sono molte case con grandissimi giardini, così di Turchi, come di Greci, pieni di viti et fichi, et altri soavi frutti, i quali giardini si distendono giù infino allo stretto. Et quivi il sito rende di se vaghissima vista. Et quì d' intorno suol alloggiare l' ambasciator di Francia. Dentro poi della città vi si veggono assai buone case alte et fabricate all' italiana. Il bailo de Venetiani fa la sua dimora qui dentro. Il più degl' habitatori sono Greci, poi Venetiani, Francesi, pochi Turchi et moltissimi Giudei, di quelli massime, che con grandissima utilità de Turchi furono scacciati di Spagna da i re catolici Ferdinando et Isabella. Questi Giudei tengono ancora la lingua spagnuola. In Pera sono due conventi di frati, l' uno di S. Francesco, et l' altro di S. Domenico, i quali osservano gl' instituti propri, come se fossero in Italia. Fanno le processioni a tempi debiti per la città et celebrano senza impedimento alcuno la natività di Christo con tutte le ceremonie appartenenti. Poco tempo ha, che gli Turchi gli hanno levato l' uso delle campanne. Quivi in somma vi par d' essere in una città d' Italia. Vi è ancora un serraglio del signore, nel quale vi stanno giovani fanciulli, posti sotto 'l governo de gl' eunuchi. V' è medesimamente un bezestano et moltissime botteghe piene di mercantie, de quali in Costantinopoli non se ne trovano. Nel porto sono, come a Venetia, molti tragnetti, dove si veggono una infinità di schiavi christiani a travagliare in quelle barche, dette da loro perme, nelle quali ciascuno, che vuole, pagando un dannaio può commodissimamente passare.

Cap. VII. Si descrive lo stretto di Costantinopoli et il viaggio alla bocca del mar Maggior o Negro.[1]

Havendo di sopra detto assai del sito, et della città di Costantinopoli, hora dirassi qualche cosa del viaggio, che facemmo si.

[1] Gl. Rad, knj. C, 157—160.

per lo stretto alla boca del mar Negro. Essendo venuto il dì trigesimo d' ottobre, noi montati su le perme, che sono quelle barche, che s' usano per quelle marine, primieramente traversammo la bocca del porto, et costeggiammo quei giardini di Galata, i quali sono sopra lo stretto, et vedemmo la moschea di Barbarossa,[1] lontana circa due miglia da Galata, et il suo sepolcro ivi a canto, dove egli è sepolto. (Sepolcro di Barbarossa.) Poi lasciammo a dietro Ordocchi,[2] Arnodocchi[3] et Uromega (?), villaggi et casali de Greci, ove sono per tutto belissimi orti. Poi arrivammo a Hernaugh,[4] dove lo stretto più che altrove si ristringe, et (Hernaugh.) quivi la correntia è rapidissima et tale, che le perme a gran fatica possono passare, et le navi, che vogliono andare alla bocca, fa di bisogno quivi il remorchiarle. Di questo luogo fa mentione Strabon,[5] et scrive esser largo stadij cinque, che sono cinque ottavj di miglio, lontano da Costantinopoli stadij trenta. Nondimeno non è così largo, perchè non è più, che un quarto di miglio, o poco più; passammo poi un castelletto detto Giannizzarà,[6] (Giannizzarà.) posto sopra un colle, cinto di mura et fatto in forma triangolare con tre torri negl' angoli. Quivi tengonsi custoditi i prigioni di qualche importanza. Chi lege diligentemente gli scrittori antichi et principalmente Strabone,[7] troverà, che questo luogo è, dove era già il tempio di Bizantio, posto dieci stadij lontano dal più stretto luogo del Thracio Bosforo verso il mar Eusino, (Tempio di Bizantio.) ciò è lontano da Hernaug, dove habbiamo detto esser il loco più stretto. Poco longi di quì, in una villa di Schender Bassa[8] (che fu quello, che essendo andato Solimano all' impresa di Zighet, rimase alla custodia di Costantinopoli), in un bellissimo giardino copioso di molte belle fontane, mangiammo el desinare. Quinci poscia partendoci andammo a Biuchterre, buon casale de Greci, a riposar quella notte, dove trovammo buonissimo vino nuovo di quell' anno, simile al nostro vino marsimino. Quivi lo stretto fà un golfetto, che tira verso occidente, di longhezza tre, o quattro miglia, il qual golfetto non può esser altro, che quel sino, che Plinio[9] nomina *sinus Casthenes*. Questo luogo può distare da Costantinopoli circa ventiquattro miglia. Quivi lo stretto si volta verso oriente, et si può veder la bocca del mar Negro, circa dieci miglia lontana. La mattina dietro, l' ultimo d' ottobre, poi passammo il monasterio di S. Maria de Castagna così detto, perchè ivi sono molte castagne, ma più tosto credo io che sia nomato dall' antico nome Casthenes. Egli è posto tra monti, ch' appena si vede. (Sinus. Casthenes.) Poco più oltra lasciammo adietro le ruine d' una rocca, chiamata Leandro,[10] fabricata già, come si dice, da Dario re di Persia, e poi pervenimmo alla bocca del detto *mar Negro*. il qual è ancora detto *mar Maggiore*, et da gl' antichi fu chiamato

---

[1] Besiktaš. [2] Ortaköi. [3] Arnautköi. [4] Rumeli hisar. [5] Strabo, VII, 319. [6] Jeni köi. [7] Strabo, VII, 319. [8] Tarapia [9] Plinius, IV, 46. [10] Rumeli-Kawak; Rad, knj. C, 157—59.

Eussino, et certo con miglior significato, che de moderni, volendo essi significare il contrario nella lingua greca antica di quello, che il vocabolo suona, ciò è inhospitale. Mela nondimeno scrive questo mar esser stato primieramente nomato *Assenus* ciò è „inhospistale“, per la ferità de gl' habitatori di quello, ma che poi essendo navigato da forestieri e gli habitatori divenuti più humani, fu chiamato

Mar Negro. *Eussino*, ciò è „hospitale“. L' esser hora chiamato Negro questo mare, over Maggiore, io per me altra ragione non vi saprei dire, se non che vedendo che dalla qualità dell' acque Negro non può esser chiamato, che egli perciò sia così detto, quasi che con tal nome si volesse dimostrare, lui non solo esser spaventoso. a chi lo solca, ma pericoloso molto per le spesse fortune et gran tempeste, che si sogliono creare in quel rinchiuso mare. Egli è forza che non potendo l' onde mosse da venti boreali, a quali è sottoposto molto questo mare, slargarsi et humiliarsi, difondendosi in altri mari, non havendo altro esito, che quella picciola bocca di cui parliamo hora, forza è, dico, che ritornando indietro queste onde più furiose che prima, et ricontrandosi in altre, che elle tra se urtandosi et rompendosi causino quella ruina et naufragio che nei tempi passati patirono, et ne moderni tutto dì veggiamo patire a quei miseri navigli, che di così superbo mare et a naviganti funesto et negro ardiscono solcar l' onde. Il che ben dimostrò egli così tosto che lasciammo il suo pericoloso albergo, che se ben mi racordo, fu il giorno di tutti i morti, nel quale venuta una tempestosa fortuna, più di sessanta vasselli patirono estrema sorte. Et ciò considerar puossi ancora avertendo alla natura de i laghi posti tra le valli de monti, i quali si provano esser molto più pericolosi che i mari, et all' incontrario il resto del mar Mediterraneo, et più di tutti il Grande Oceano, come testificano coloro, che l' hanno navigato, non sono così pericolosi come questo. Mela[1] scrive, che la cagione, per la quale questo mare Eussino è cosi fluttuoso et tempestoso, è per esser egli di poco fondo. Mar Maggiore poscia forsi debbe esser chiamato per questo, che oltra che di circuito non sia de mediocri, anzi secondo Tolomeo[2] il maggiore tra tutti gl' altri golfi mediterranei, non richiude dentro dal seno suo se non pochissime isole, per il che a tutti i modi egli può esser maggior degl' altri. Arriano[3] historico, il qual navigò, per quanto appare questo mare a cerca a cerca, scrive in una sua lettera ad Adriano imperatore, che questo mare gira 2784 miglia et che l' acqui sue sono più dolci di quelle de gl' altri mari, per caggione delli molti et gran fiumi, ch' entrano in quello; alcuni hanno scritto, che verso i liti settentrionali questo mare si congela per tre miglia. Il sudetto Arriano nell' istessa lettera descrive questo stretto molto brevemente, dicendo che da Bizantio al porto della furiosa Daphne

---

[1] Pomp. Mela, I, 19; ed. Parthey, p. 28, 29. [2] Tolomeo da Ruscelli-Malombra. Ven. 1574, p. 155, 230, 235. [3] Arriani Periplus I, 370—401.

sono stadij 80, et da questo porto al tempio di Giove Urio stadij 40, che in tutto fanno miglia quindici, et pone questo tempio nella bocca del mar Pontico, nel luogo dove pare, che Tolomeo ponga il tempio di Diana. Et in vero se questi scrittori intendono di quella bocca, della quale noi intendiamo, io mi meraviglio molto, considerando, che in così dirupati et alpestri monti non è verisimile, che vi sia mai stata fabrica di momento alcuno. Ma torniamo donde ci partimmo. Pervenuti a questa bocca, che di larghezza non passa un terzo di miglio, tenendoci a mano sinistra, non longi dal lito, intrammo dentro, vedendo dall' una parte et dall' altra dilatarsi molto il mare. Et fatto poco meno d' un miglio, fermammo la perme a quel loco, dove è posta la torre, la qual havendo in cima una grandissima lucerna, a navigli che di notte solcano l' onde, et che vogliono entrar la bocca, dimostra il viaggio, et è chiamata il *Phanò.*[1] Da questo luogo, ch' è posto sopra una altissima ripa, per quanto si può stender la vista longo il lito, non si vede spiaggia alcuna; et quivi (dove sono poste alquante habitationi de Greci et quella torre, che dicemmo) stemmo a desinare. Lontano circa un trar di sasso da questo lito egli vi si vede sopra un scoglio una colonna di marmo di onesta grandezza dirizzata per memoria, come si dice, dal Magno Pompeo, et poi di nuovo da Ottaviano Augusto ristaurata.[2] Tutta questa costa di Europa da Costantinopoli infino a Biuchterre è benissimo habitata, et piena di belissimi giardini, ma da quel loco infino alla bocca, per esser di monti alti et dirupati, non vi si vede ne giardini ne habitatione alcuna. **La costa dello stretto verso l' Europa.**

Di quindi poi partendoci, per ritornar indietro, venimmo costeggiando li monti dell' Asia Minore, chiamata hora Natolia, più alti che non sono quei verso l' Europa et più scosesi, et pervenimmo alla rocca di Hero,[3] dirimpetto a Leandro, pur fabricata da Dario, le cui muraglie, una gran parte, si veggono distese sù per lo monte. Credo io, che queste due rocche poste una di qua et l' altra di la dallo stretto, fossero così chiamate per memoria di quei due amanti Leandro et Hero, che uno in Abido, et l' altro in Sesto dimoravano nell' altro stretto, chiamato già Hellesponto, ove hora sono posti li Dardanelli, castelli che vietano il passo, a chi sfuorzatamente vuole dell' Arcipelago entrare nella Propontide. Et quivi, come è fama, fù fatto il ponte di Dario padre di Xerse, quando con tante migliaia di persone passò per quello di Asia nell' Europa. A piedi poi del monte sopra il lito vi è hora un buono et grosso casale de Greci. Quindi partendoci pervenimmo ad un altra rocca chiamata Eschizara,[4] all' incontro di Giannizarà, fabricata da Turchi. Et quivi dove è questa rocca Eschizara pur tengo io, che fosse, dove era già il tempio, over Eano (Fano) di Calcedonia dirimpetto al tempio di Bizantio. Questo **Leandro.** **Eschizara.**

[1] Phanarion, Anad. Fener. [2] Leunclavius, Pandectes, 169, 170. [3] Anadoli Kawak. [4] Anad. Hisar; Rad, knj. C, 159.

tempio di Calcedonia si chiamava il tempio di Giove, et come scrive Mela,[1] fabricato da Giasone. Da questo luogo partendo venimmo, che già era notte, a Scintelchin,[2] buon casale de Greci, ove cenammo quella notte e dormimmo. In questa giornata verso sera incontrammo più di mille dolfini, i quali contro la corentia dell' acqua, sollazzandosi insieme, venivano. Questo casale non è mezo miglio discosto dal luogo, dove era la città di Chrizopoli,[3] posta più di sopra verso 'l monte, la qual così era chiamata in lingua greca. Chrizopoli ciò è città d' oro, perciochè aveva molti torri, il cui tetto tutto di lame indorate era coperto, di sorte che quando il sole sopra quelle percoteva, pareva che la città tutta d' oro fosse. In questo loco e 'vi si vede ancora una chiesa molto antica, officiata da sacerdoti greci, il cui tetto pur anch' egli tutto d' oro risplendeva, et perciò era chiamata *Chrizochieromos.*[4] Niente dimeno sono alcuni ancora, ma al parer de più dotti et esperti, meno intendenti, che dicevano, che Chrizopoli non fù in questo luogo, ma dove hora è lo Scutaretto. Da questo casale, che può distare da Costantinopoli circa tre o quattro miglia, partendoci la mattina di tutti i Santi, lasciammo a dietro molti casali et lo Scutaretto anc' egli grosissimo casale, il quale è posto per mezzo la bocca del porto di Costantinopoli. Questo Scutaretto quasi da tutti i moderni è tenuto esser Calcedonia, per haver essi letto over inteso quella città esser stata dirincontro a Costantinopoli, ma di gran lunga errano. Lasciato dunque questo addietro venimmo a Cadecchie,[5] buonissimo casale, dove era già, come apertamente si vede, l' antica e nobil città di Calcedonia. Questo casale è lontano dallo Scutaretto poco più di due miglia, et è su 'l lito della Propontide fuori d' ogni stretto, come di sopra s' è visto. Tutta questa costa dell' Asia, la quale fin quì habbiamo descritta, si conteneva in quella provincia, che gl' antichi nomavano Bitinia. Quivi longo il lito si veggono molte ruine di mura, et per quello che appare, le ruine del molo, et d' altri edificij, ma molte più ruine si veggono verso la campagna, per le quali appare esser stata, come fu, una grandissima città. Nel luogo poscia, dove è il casale, si veggono ancora molte antichità di edificij, tra quai v' è una antichissima chiesa, nella quale vi si officia, e fuvi già celebrato il concilio Calcedonense a tempi di Martiano imperatore, ne gl' anni del signore quattro cento et cinquantacinque. Evvi ancora in piedi un pozzo, molto profondo et antichissimo per quello, che si può conoscere per l' incavature, che grandissime hanno fatto le funi, et altri instromenti da tirar acqua, nel marmo, ch' è posto alla bocca del pozzo, il quale è di buonissima acqua et di tanta abondanza, che essendo stato ivi più di due mesi continui Solimano attendato con un grandissimo essercito, quando egli era per andare alla guerra di Persia, et non adoprandovisi in buona parte altra acqua

[1] Mela I, 19; ed. Par. p. 27. [2] Džengel köi. [3] Skutari. [4] Leunclavius, p. 168. [5] Kadi köi; Rad, knj. C., 159, 160.

che di questo pozzo, mai mancò, et sempre stette abondante. Da queste antichità dunque, che si veggono, et dalla similitudine del nome del casale, et dall' autorità de gl' huomini pratichi di quei luoghi, noi constantemente teniamo questa esser Calcedonia. Imperciochè si come Stambol, Edrene, Fililè sono nomi corrotti, et dedutti dalli intieri ciò è Costantinopoli, Andrinopoli, et Filippopoli, così ancora Cadecchie è dedutto, et corrotto da Calcedonia. Il sito di questo luogo e piano et fertilissimo, et molte cose, che mancano a Costantinopoli, quivi si trovano. Et se furono guidicati ciechi i fondatori di questa città, non furono già perchè non havessero bello et fertil sito, ma sì bene perchè non conobbero il belissimo, ancor che non così fertil sito di Costantinopoli, et massime per la commodità di quel comodissimo porto, nel quale agiatissimamente una nave tutta carica si può accostare al lito, dove a loro era necessario, che avessero un molo. Alcuni di noi andarono quivi un poco così diportandosi, et li giannizzari, ch' erano con noi, dierono la caccia con alcuni leurieri ad un animale detto volgarmente da noi zaccalà, gli antichi lo chiamavano hiena. Questi zaccali sono come lupi principalmente nel pilo, ma sono per lo più minori di corpo. Sono di così ladra et rapace natura, che non solamente robano, come le volpi, galline, et altre cose per mangiarsele, ma robano tutto ciò che se gli appresenta davanti, et che possono portar via, et veste et drappi et vasi d' ogni sorte o di legno o di metale che si siano, et queste tali robe le ripongono in qualche caverna fatta da loro sotto terra; di modo che è accaduto tal volta, che essendo stata ritrovata qualch' una di queste caverne, gli habitatori vi hanno conosciuto dentro le loro robe, et massaricie, che già gran tempo havevano perdute, pensando, che qualche huomo gliele havesse robate. La pele di questi animali è acconciata, come quella del lupo et della volpe, per fodrarne vesti. Ma non è così fina et ha un certo odore, che non satisfa troppo. Si vendono il terzo et meno di quello, che si fanno le pelli de lupi. Quivi Cadecchie disinammo et poi verso sera partendo ci conducemmo a casa.

Cap. VIII. Della vera origine de Turchi, et perchè più in un tempo, che nell' altro siano accresciuti di forze, et dove consista la principal potenza loro, et come tutte le provincie ursurpate da quelli alli Christiani in generale et in particolare conoscono, et obbediscono ad un solo signore; et dello stato de Christiani sudditi al gran Turco.

Volendo discorrere in parte sopra la gran potenza et tirrania di questo gran signore, et medesimamente dimostrare, quanto vilmente vivono i Christiani sotto di quello, dico primieramente, che tutto 'l paese così negli antichi tempi, come ne moderni occupato da Turchi, la cui grandezza è nota ad ogn' uno con gl' huomini suoi et publiche et private sostanze tiene, ne veruno altro conosce hora per patrone, ne per soprano signore, se non colui, che della stirpe

ottomana solo tra gl' altri è conosciuto et riverito per signore. E questo è accascato dopo, che i Turchi ad un solo Ottomano con tutto l' imperio loro si sottomisero. La qual cosa acciò meglio s' intenda mi pare, et non fuori di proposito, qualche cosa degl' antichi Turchi ragionando farmi a dietro un poco.

Questi Turchi uscirono di Scitia, ciò è da quella parte, che fù da gl' antichi pochissimo, et da noi ancora non troppo bene conosciuta, esposta molto verso greco di là dal fiume Jassarte. La provincia, donde uscirono, ci è stata fatta alquanto palese da Marco Polo[1], gentil' huomo vinitiano, il quale passò per quella circa gl' anni del signore mille dugento et settanta due, et la nomina la Gran Turchia per essere provincia grandissima, come quella che arriva dal paese di Samarchan, andando verso greco levante alla volta del Cathaio, infino alla città di Lop, la quale è nel cominciamento d' un deserto molto grande, ancor egli detto Lop, il quale divide questa gran Turchia dalla gran provincia di Tanguth. Altri scrittori hanno chiamato questo paese Turquestan, il che è tutt' uno, conciosiacosa che *istan* in lingua turchesca significa regno, et perciò Turquestan non viene a dir altro, che regno di Turchia, si come Franchistan significa regno de Franchi, essendo che li Turchi et li Greci chiamano tutti noi altri Franchi. Uscirono dunque i Turchi di questi luoghi incogniti a quei tempi circa gl' anni della salute nostra settecento e sessanta, et entrarono nell' Asia maggiore per Derbent, che sono le porte Caspie, et vennero per quella banda, perchè dalla parte orientale del mar Caspio dificilmente poteano passare nella Persia, essendovi di mezo grandissimi deserti, i quali impediscono a chi con grandi esserciti vuole entrar in quei paesi. I Turchi in quei primi tempi conbatterono con i Saraceni settatori di Mahometo (sendo così stati chiamati da lui tutti quei popoli d' Arabia, che seguitano la sua legge) e firmarono le loro sedie circa le porte Caspie, ma essendo si poi adherriti alla Mahometana legge de Saraceni (i quali furono i primi distruttori della parte orientale dell' imperio romano) occuparono alcuni luoghi et provincie nell' Asia maggiore et minore, et principalmente circa l' Eufrate, et la dove si estendono le montagne del Tauro nella Capadocia, nell' una et nell' altra Armenia et nella Cilicia. Questi popoli erano chiamati dalli Christiani Turchi, et il paese da loro occupato Turchia, ma li Tartari et li Saraceni li chiamavano Turcomani et il paese Turcomania. Et perciochè si come essi non erano sotto un capo solo, ne habitavano in un sol luogo, essendo divisi sotto più capi, et sparsi per tutti i luoghi montuosi di quelle contrade in fino là sopra i monti del lago *Vastan*, così accadè ancora, che il nome di Turcomania è stato posto da diversi scrittori diversamente. Perciochè non solo è stata chiamata Turcomania, si come ancora è adesso, quella parte dell' Armenia Maggiore, ch' è

[1] M. Polo; Venezia 1847, p. 196. Yule, Trav. of M. Polo; I, 198; II, 451. Rad, knj. C., 160.

vicina alla Giorgiana, et alli fonti dell' Eufrate, ma fu detta ancora Turcomania tutta quella parte del monte Tauro, dove è hora il paese d' Aladouli, i cui monti si chiamano *Carathas* et questi sono al settentrione et all' oriente della Cilicia campestre, ch' è la Caramania Ancora fu chiamata Turcomania quella parte alpestre della Cilicia detta Trachea et tutti quei luoghi montuosi del Tauro, che sono tra Tarso et Sivas.

Tutto questo io ho voluto dire, acciochè si sappia, de quai Turchi noi parliamo, et intendiamo che so o quelli, che habitano questa ultima parte, ch' era la più occidental di tutte, et la maggiore et più bellicosa. Perciochè quelli altri, che habitarono verso li fonti, dell' Eufrate furono quasi sempre et ancor sono soggetti, et l' altra parte ch' habitava, si come s' è detto al settentrione della campestre Cilicia, dove è hora il paese d' Adouli, luoghi montuosi dell' Armenia Minore, era un principato da se stesso, il qual durò infino a tanto, che Selino primo lo distrusse.

Questi Turchi dunque vissero molto tempo con varia fortuna, niun progresso di memento facendo, perciochè hebbero molti rincontri, che li tennero indietro Ma lasciando da canto tutto ciò, che loro accade et davanti et dopo l' andata di Gottifredo Boglione con tanta moltitudine de Christiani nell' Asia, per la quale li Turchi insieme con gl' altri Mahometani furono per un tempo molto abbatuti, ma parlando dei tempi sussequenti, dico, che per tre cagioni principali, per quanto pare a me, li Turchi non poterono per molti anni spontare innanzi nel paese de Christiani, come poscia fecero in brevissimo tempo con tanta loro prosperità, et danno nostro. La prima cagione fù, che essi non erano uniti tutti sotto ad un capo et sol signore, ma essi erano divisi sotto a più capi et signori, i quali non accordandosi tra loro, si come il più delle volte accade, venivano ad indebolire le forse communi. La seconda fu, ch' essendo intrati nell' Asia i Tartari popoli potentissimi, et venuti ancor essi dall' estreme parti della terra esposta verso greco, fecero di molti danni alli Turchi, et se gli resero tributarii, et dando favore alli principi christiani, che a quelle parti orientali regnavano, furono cagione, che gl' Armeni circa l' anno 1230. levarono dalle mani de Turchi la Cilicia, la quale poi essi chiamarono Armenia Maggiore. La terza cagione fu, che essendo stati scacciati Greci da Francesi et Venetiani di Costantinopoli, et di tutta la Romania, essi si ritirarono nell' Anatolia con tutta la nobiltà loro, et là crearono uno imperatore, il qual fu di casa Lascari nominato Theodoro. Questi Greci dalla necessità costretti non solo si difendevano contra latini, ma valorosamente ributtavano i Turchi, et li constringnevano a starsene nei luoghi montuosi del Tauro, et dificili ad essere occupati. Per il che è cosa certa, che li Turchi a que tempi, i quali furono dal mille et dugento infino al mille et trecento, non possedevano nell' Asia Minore cosa alcuna nelle pianure, ma si difendevano ne luoghi forti et quasi inaccesibili de monti in quelle parti, che di

Cagioni, per le quali i Turchi più in un tempo che nell altro sono accresciuti di forze.

sopra habbiamo detto ch' erano tra l' imperio de Lascari et del re d' Armenia. Stando dunque i Turchi in questi termini ristretti, avvenne, che le cagioni sopra dette nello spatio di non molti anni tuttatre cessarono. Perciochè li Greci havendo a tradimento scacciato di Costantinopoli i Latini, se ne vennero sotto Michele Paleologo, primo di questa casa imperatore, ad habitare nella Romania, et involti ne piaceri della patria, et fatti più lontani da i pericoli non attendevano con quella diligenza et valore a custodire i confini dell' Anatolia, come per lo passato dalla necessità astretti havevano fatto. Parimente in quei stessi tempi li Tartari, i quali sotto Casano re di Persia, lor signore solevano favorire gl' Armeni, et gl' altri Christiani nelle cose di Soria contra il soldano, fu costretto più volte d' abbandonargli per andar a difendere il suo paese contra un suo parente, ancor egli re de Tartari, nominato Baido Calfach; ancora capitano di Casano si ribellò dal suo signore al soldano, et fece ribellare con esso lui Damasco, et tutte l' altre città, che havevano occupate i Tartari in Soria. A queste disgratie vi si aggiunse poi la morte di Casano et successione di Carbanda, il che fù circa gl' anni del signore mille trecento et tre, il quale essendo si adherrito alla legge Mahometana fu inimico de Christiani, i quali persero ogni speranza di potersi più prevalere delle forze tartariche. I Turchi ancora in questo stesso tempo, ciò è nel mille trecento, si come tutti gli scrittori affermano, considerando essi, come la disunione loro gli ritornava in grandissimo danno, elessero sopra di se stessi Ottomano, huomo valoroso, per assoluto re et soprano signore, alla quale elettione adherrirono gl' altri capi et signori, i quali scrivono esser stati principalmente quattro. I Turchi dunque lib ri dagl' ostacoli, che li tenevano deboli et ristretti, et dall' altro canto, facilitati per la negligenza et discordia de Christiani, maravigliosa cosa è a considerare, come sotto questi Ottomani, loro soprani signori, accrescessero in poco tempo et quasi in un momento et di forze et di riputazione insieme. Imperciochè molto più paese et imperio acquistarono in cinquanta o sessanta anni i Turchi di que' tempi, che non havevano fatto in seicento (ne quai più tosto vissero, che dominarano nell' Asia) gl' antecesori loro, havendo eglino non solo domati i confini dell' Asia Minore, ma essendo passati nell' Europa, et soggiogate le principali città di quelle frontiere, (posero) i fondamenti del' imperio loro in Andrinopoli. Ma posciachè Amorath II. pervenne al regno l' anno 1419., huomo di giudizio et esperieza molta, per confirmare molto più nella casa l' imperio acquistato da suoi maggiori, et tor via l' occasioni e levar le forze a quelli, che volessero contra di lui tumultuare e massime a quelle quattro famiglie nobili, con le quali (come è fama publica) pattuì Ottomano, quando fu assunto al regno sopra i Turchi ciò è, che mancando la sua stirpe il dominio cadrebbe sopra di quelle. Costui dico comiciò a poco a poco, obligandosi nuovi huomini et mettendogli al maneggio delle cose, allontanarsi dalli suoi Turchi naturali. Et ciò gli venne fatto senza che quelli se ne accorgessero punto. Amorath II.

Imperciochè gl' Ottomani dopo che cominciarono et forsi anco prima, ad haver imperio nell' Europa, per indebolire le forze de' Christiani, et accrescere la loro, pigliavano de fanciulli del paese, et egli facevano instruire nella lor religione, et poscia fatti grandi, gli mettevano all' essercito dell' armi, et di quelli si servivano. Ma costui, considerando a nuova cautella, imaginossi di formare una nuova sorte di militia, et fare un essercito di simili persone, riputando et non vanamente, che gli dovessero esser come tanti figliuoli soldati, acciochè non solamente formidabili a gl' inimici, et a se fideli si rendessero oppressi et soggetti non pure i Christiani, ma li suoi Turchi naturali ancora. Per il che egli fece fare molti serragli et empielli di fanciulli christiani, facendoli amaestrare da huomini valenti et nelle lettere et nell' armeggiare, et medesimamente in molti altri lochi facendo nutrire altri di simili fanciulli, allevavagli in ogni durezza, et fatica di vita, et in tutto lontana da ogni delicatezza, i quali poscia cresciuti et datili gli stipendij et obligatisigli formandone una valorosa battaglia, gli chiamò giannizzari, quasi nuova fortezza overo come pare ad altri quasi nuova gente, et gli pose alla guardia della persona sua: et altri mettendoli a cavallo, et dandoli grossa provisione et ordinandoli sotto diversi ordini, gli pose pure alla guardia della persona sua, et gli nomò *spahi oglani*[1] cioè figliuoli cavalieri, et di questi medesimamente cominciò a creare suoi bassa et fargli capitani de gl' esserciti et governatori delle città. Li quali tutti non conoscendo altro patrone ne signore, che lui et medesimamente ciò, che havevano dalla gratia sua sola riconoscendo, gli rimanevano obligati et fideli, et tenevano gl' altri in officio et soggetione. Ma perchè di questa materia più in oltre difusamente s' ha da trattare, quì non ne starò a dir altro, bastandomi solo haver detto la cagione, per la quale furono creati i gianizzari et gl' altri soldati tutti figliuoli de Christiani. Dalchè si può vedere, che non sono formidabili questi giannizzari nè per esser fatti quasi a simiglianza della falange macedonica, ne della legion romana, come alcuno ha lasciato scritto, ma solamente per la loro fedeltà, et obbedienza verso il signor loro, conoscendolo come padre, et come suo proprio et particolare beneficatore, et dal qual gli è concesso poi di usare verso i miseri popoli una licentiosa libertà; et più tosto furono creati a simiglianza de mamaluchi, che sotto il soldano tirraneggiavano l' Egitto et la Soria, o vero a simiglianza di quei trecento giovani, che Scipione andando alla guerra cartaginese, condusse seco d' Italia in Sicilia. Costoro essendo senza armi et senza cavalli, hebbero gratuitamente et in dono da Scipione cavalli et armi, dispogliandone altretanti nobili et richi giovani Siciliani, i quali più tosto che andare alla guerra, furono contenti d' esser privati di quelle. Questi giovani poi di pedoni di sarmati fatti cavalieri armati furono sempre in ogni occasione a Scipione obedientissimi et fidelissimi. Così sono

[1] Sipahi oglu, Hammer, St., I, 57.

costoro, de quali hora parliamo, perchè non conoscendo essi altro bene, che quello che gratuitamente hanno havuto dal lor signore, non possono, se non essergli obbedienti et fideli. Questa consuetudine adunque osservando, et accrescendola i soccessori di Amorath di mano in mano, non solo nella lor casa han mantenuto l' imperio acquistato, ma appresso li suoi son divenuti in tal maestà et riverenza, che non come re, ma come dei sono temuti, obediti et riveriti.

Et in vero i popoli loro ogni giorno più perdendo l' animo, et divenendo vili, non essendo ammessi all' essercito dell' armi, et i soldati non conoscendo cosa alcuna propria, ma il tutto riconoscendo dal gran signore, lo tengono come re et signore di tutte le cose, et quasi regnante a similitudine de faraoni, antichi re di Egitto, i quali delle publiche et private sostanze, come nell' historie si legge, assolutissimi patroni ne erano, et gl' huomini servi servivano a quello. Dalle quali cose dette facilmente puossi giudicare, per qual cagione i Turchi (i quali vogliono esser chiamati *Musolmani,* nome preso da i Saraceni, che significa huomo pio et religioso) habbiano a schifo di esser chiamati Turchi in particolare. Perciò che essi veggendo, che di tutti coloro, che hanno governo et che tra gl' altri più riputati et honorati sono (et questi sono gl' huomini militari et cortigiani), niuno ve ne ha che Turco naturale sia, ma o ch' egli è nato Christiano o di padre o di avo almeno, come di sopra s' è visto, et nel discorso meglio si potrà vedere. Essi dicono, che Turchi sono quelli, che stanno nella Natolia, mercanti tutti, et mecanici vili, et zappatori di terra et altri inetti alla militia. Et si tengono per un honorato fregio l' esser nati di stirpe christiana. Et ancorchè il gran Turcho istesso sia per linea mascolina disceso di progenitori Turchi naturali, non è però che li più di loro non siano nati di madre christiana, come di molti cominciando dal presente Selino, si potria se non fosse cosa chiara andar dicendo. Ma oltre tutte queste cose, et acciochè meglio s' intenda, qual signore sia costui, et a quai sudditi egli domina, soggiungnerò qualche cosa delli Christiani sudditi a quello.

Christiani sudditi al Turco.

Primieramente dico, che non è provincia alcuna, che li sotto giacia, che tutta non sia stata prima habitata et dominata da Christiani, et ch' egli come usurpatore non ce la tenga. Costui quando egli ha mosso l' armi contra ad una qualche provincia de Christiani, et che presa l' ha et è cosa meravigliosa, che infino a quest' hora presente a veruna mai più s' è visto levar il capo) subitamente s' intende gl' huomini di quella esser schiavi, et le loro robe, terre e possessioni essere perse et confiscate. Et perchè tal conditione gl' huomini generosi et nobili et usi a commandare et non a servire con grandissima difficultà si potrebbero far star soggetti, et che per ogni via cercarebbero cose nuove, et sarebbero un stimolo sempre a gl' uomini bassi et plebei a vendicarsi in libertà, tutti quei, che nell' armi non sono stati morti, et che a tempo non se ne sono fu-

I nobili Christiani sudditi non sono lasciati vivere.

giti, cercati et presi per ogni banda da Turchi sono crudelmente ammazzati, come si vide già nella presa di Costantinopoli, che Mahometto per averli nelle mani, cercò con false promesse et dimostrationi di voler haver et tener di grandissima stima gl' huomini grandi, et nati di nobil sangue, purchè a qualche modo et con segni apparenti autenticassero la lor nobil genitura. Il che essi credendo allettati, et persuasi per tai fittioni, si faticarono (essendo in prima nascosti) di far palese et illustre il sangue loro. Costoro poscia tutti, palesati che si furono, credendo di andar a nozze, barbaramente furono tagliati a pezzi. Ma gl' altri come contadini, mercanti, et simili basse persone (osservando i Turchi quel precetto della setta loro, che dice: ammazzate coloro, che non credono in Mahometto fino a tanto, che credano, o che paghino l' araz, ch' è il tributo) sono lasciati vivere nella loro legge. I contadini, lavorando la terra, concessali dal signore, come sua riconosconla da quello per gratia, et sogliono pagarli (ciò è ciascuno da quatordici anni in su) sessanta aspri per testa, ch' è un ducato d' oro, d' araz per ciascuno anno. Pagano di più ancora lo spanzi a colui, il quale per special gratia del signore, et a suo beneplacito è dato per lor patrone, et della lor villa. Questo spanzi è una angaria et uno riscotimento d' una parte di tutti i frutti della terra, et d' ogni sorte animali, peso a lor gravissimo.

Araz. Spanzi.[1]

Perciochè questi patroni Turchi, il più delle volte non havendo di bisogno per l' uso loro, et de' loro cavalli, di tanta roba, quanta gli perviene, essi vogliono, che quei miseri la vadino a vendere a tanto pretio, et che gli portino i danari. Il che essi non potendo adempiere sì per carestia di compratori, et massime del vino, come per non potere aggiungere, a cotal pretio sono sforzati, se debiti gliene sono uno, dargliene due et più, et alle volte non potendo ritrovare tanto di rendita sono necessitati vendere li proprij figliuoli per satisfar quelli. Et oltre a ciò bisogna, che facino a questi lor patroni molti altri servigij, come far sogliono i servi al signore loro. Costoro di più sono costretti ancora ad ogni tanti anni, che non vi è tempo determinato, quando il gran signore manda per le sue provincie gli officiali suoi a riscuotere il tributo de figliuoli christiani, a concederli secondo la volontà loro i più disposti et bei figliuoli, che habbiano, acciochè poi cresciuti et renegato che hanno la fede nostra tengano a freno et tirraneggino i padri et fratelli loro. Queste ville et questi luoghi concessi a Turchi, si dicono date in timaro, et i possessori Turchi sono chiamati *timarioti*,[2] essendo ciascuno di questi patroni per cotal gratia havuta dal signore, obligati di mantenere, per ogni sessanta ducati d' oro d' intrata, un huomo armato a cavallo, et di questi più abasso parleremo. Questi villani christiani in verità me-

Miseria de Christiani. Timaro.

---

[1] Haradž i pendžik (petina), Hammer, St. I, 212, 213. [2] Timar, timarli, Hammer, St. I, 210; II, 189, 275.

nano una dura vita, habitando case vili di paglia et picciole et strette, et patendo molto più di quello, che s' è detto. Ma quello ch' è peggio, è, che quasi tutti dal battesimo infuori hanno poca cognitione della religione nostra. Perciochè a molte ville mancano il prete, et non vi si trova chiesa, perchè cadauna che ruini una volta (che dificil cosa non è, che vadino per terra, essendo di paglia et di terra composte, poche di legno trovandosene) gli è poi da Turchi prohibito il reedificarla di nuovo. Nondimeno fanno la quadragesima, et altre devotioni osservano; et si meravigliavano molto di noi, quando in quella stagione ritornando indietro, ci vedevano mangjar de gl' ovi et del formaggio, et tanto più della carne. A quai noi rispondevano, che ciò ci era licito per lo viaggio, et massime havendo la dispensa del papa. Et quì ci adimandavano, chi fosse questo papa, et dove era Roma; che le genti del mondo nuovo n' hanno più cognitione, che questi infelici che stanno nella cattività di Babilonia, espettando pur che noi un giorno andiamo a redimerli. Ritrovansi però alcune ville et terre grosse, che per gratia concessagli dal signore non sono sottoposte a tante angarie, ne contribuiscono i lor figliuoli, ne meno pagano lo spanzi, cioè non hanno timarioti sopra di loro, ma solo pagano l' araz, ciò è tributo al gran signore, et questi sono luoghi proprij di quello, et perciò sono obligati in tempo di guerra seguire il campo, operandovisi come guastatori et specialmente per tagliar herba, et far altri simili servitij. Ancora alcune di queste ville vicine a lochi pericolosi et malsicuri per gli assassini sono obligate ad assicurar il passo, facendo buona guardia. Perciochè sono deputati alcuni, i quali stando sopra certi cengj et rupi de monti, spiano i cespugli de i ladroni, et ne danno aviso a viandanti con un tamburo, et perciò quando si sente a sonar quello, segno è che la strada è sicura, et quando tace, se non s' è in grossa carovana, pericoloso è molto passar per quei luoghi. Gli altri Christiani poscia, che non lavorano la terra, e che habitano le terre più grosse, et che vivono di arte, pagano quel che pagano ancora gli altri Turchi artisti, et di più l' araz, et sono tenuti alla decima de figliuoli, et di poco migliorano da gl' altri la lor conditione. Et questo è in generale (intendendosi però oltra l' Ungaria et la città di Costantinopoli, et altri luoghi principali) lo stato de Christiani sudditi al Turco nell' Europa. Da che si può tener per fermo, che queste genti per permissione del giusto iddio siano mandate sopra il paese de Christiani per punire in parte quelli delle sceleratezze loro e delle loro tante heresie, et non per disperderli in tutto, et far grandi li suoi inimici, perchè si vede, che per dieci Turchi ve ne sono più di cento Christiani e dio consente agli scandali, et gli lascia scorrere, ma guai a quelli poscia, che gli commettono. Et perciò tanto regneranno i Turchi sopra di noi, quanto noi gli daremo materia di regnare, et finchè a sua divina maestà parrà di far un bel colpo, che per ragioni humane et divine si ha da credere, che longamente non habbiano da durare.

Alcune ville et terre non così soggette.

Cap. IX. Del vestire de Turchi in generale, et di qualche lor costume et delli sacerdoti loro, et si tratta ancora alquanto delli Ungheri.

Ma per venire a dire hoggimai in parte qualche cosa di costoro, io dico, che essi, ancorchè habbiano appreso molte cose dalli Saraceni, s' hanno conservata nondimeno la loro lingua natia, la quale scrivono nel modo, che gl' Hebrei fanno la loro, et de carateri penso, che non sia molto diversa. Et in questa non sono scritti i loro libri religiosi, ma nell' arabica, ch' è lingua molto antica et nobile. Tutti questi Turchi, per quanto pare a me in quattro sorti di genti generalmente distinti sono: in soldati, sacerdoti, artisti, et villani. Di questi ultimi, che lavorano la terra molti più in abondanza ve ne sono in Natolia, che nell' Europa, i quali ancor essi molto soggetti stanno costoro, non portano in testa turbante per lo più, et vestono come gl' altri contadini christiani del paese; il vestito de quali non accade andar descrivendo, perchè nel vestire i poveri huomini per tutto 'l mondo mi sembrano tutti esser d' una foggia et d' una linea. Li Turchi contadini dalli Christiani solo nel color del capello differenti si conoscono, perchè i Christiani di pavonazzo over morello lo portano et i Turchi di color rosso. Questo capello over beretta ha quatro ponte, che gli pendono dinanzi, et di dietro, simili alle ponte delle vele, et perciò è chiamato ghielchentacchie, ciò è beretta a vela, et questi tali capelli portano ancora i soldati, che stanno alli confini verso i Christiani, et gl' achanzi[1] medesimamente, de quali di sotto parleremo, et in vero ha molto del bizzaro et militare. Di questi villani si fanno gl' assapi,[2] soldati a piedi, gente di poco conto, et che servono più tosto per guastatori, et per spontare primieramente le spade de gl' inimici, et per servigio dell' armate, et in fine per sp ngerli alla morte, facendone quasi come ponti a gl' altri, chechesiano, adoperati come soldati et tenuti degni di quel nome. Di artisti poi et d' altri mercanti le città tutte, et grossi casali ripieni si veggono: et questi vivono delle lor' arti. Queste due sorti d' huomini, da pochissimi in fuora sono Turchi naturali, et tutti, si come i Christiani, soggetti al bastone. Questi mercanti et massime quelli di Costantinopoli et Andrinopoli, et d' altri simil luoghi principali così della Natolia, come dell' Europa, quando il gran signore va alla guerra, sono obligati ancor essi, seguendo il campo d' andarvi, ciò è a questo modo, che ogni quattro capi di botega d' una medesima mercantia sono tenuti tutti in sieme mandar tanta roba al campo, sotto ad alcun di loro, o non volendovi andar niuno pagar un altro che vadi a nome loro, et che quel tale sia bastante a mantenere una buona bottega. Di modo che d' ogni sorte mercantia, sia di qual sorte si voglia, sotto questi mercanti nel campo si ritrova. Et tutta la carovana di questi mercanti si chiama *ordi,* voce

Contadini.

[1] Akindži, Hammer, St., II, 241. [2] Asab, Hammer, Staatsw. I, 280; II, 235.

loro antica et tartaresca, che significa congregatione, over compagnia di gente.

Quivi innanzi che più oltre si proceda, mi pare luogo di dire alquanto del vestire turchesco, sì per chiarezza delle cose dette, come di quelle, che s' hanno da dire. Li Turchi portano tutti le camiscie loro senza colaro, come medesimamente tutte l' altre vesti loro. Queste hanno le maniche larghe, et si fanno non solamente di telle bianche, ma di azzurre ancora, et d' altri colori, et massime quelle delle donne Le più grandi et nobili le portano fatte di sotilissimi veli, qual di color cremesino et qual pavonazzo et qual turchino, perchè questi sono i colori più apprezzati. Queste camiscie sono lavorate nell' estremità d' oro e di seta. Portano poi li Turchi sopra la camiscia un giupone imbottito longo a mezza coscia, et con le maniche, che gli arrivano solo al gomito. Le calze molti le portano scavezze al ginocchio, et altri le portano intiere quasi all' ongaresca, ma più larghe et non così assetate, senza braghetto et senza allacciamento alcuno, le quali con una cordella corrente se le cingono. Portano le scarpe chiamate da loro pasmach di cuoio cotto et duro co 'l calcagno basso et con poca coperta di sopra, et acute in ponta con una suola durissima et afferrata. Adoprano ancor stivaleti infino al ginocchio di cuoio, come è quello delle scarpe, di color rosso et giallo et rovano et d' altri colori, il negro non adoprando et ancor essi afferrati. Non portano ne pantofole ne pianelle ne meno guanti in mano, et di ciò scherniscono noi et ci biasimano. Sopra questo giuppone portano il dolimano, detto da loro dulamà, largo di busto et longo infino a piedi, affibiandoselo dinanzi con bottoni, et cingendoselo con una cinta longa, et larga di seta di diversi colori, o de altra sorte. Le maniche di questo sono larghe et longhe, et tali, che fra il gomito et il polso molte falde vi vengono. Sopra questo dolimano, quando vanno fuori di casa, portano una veste più larga et più longa infino a taloni aperta dinanzi, et con le maniche curte infino al gomito. Sono però alcuni de i più honorevoli et cortigiani, che a cotali veste usano maniche longhe et strette, che gli pendono giù infino a piedi et queste vesti per lo più sono di seta. In testa poi portano li turbani, detti da loro tulbent, fatti d' una tela bianchissima et sotilissima di cotone, che alcuni de nostri mercanti chiamano tocche, et vengono d' India, ciò è da tutta quella parte, ch' è da Cambaia infino a Bengala, da gl' antichi chiamata India dentro al Gange, et il Decam si fanno eccellentissime. Sopra queste tocche vi pongono poi della tela finissima di Cambrai, et dopo che l' hanno ristrette insieme, maestrevolmente involgono tutta la longhezza della tela, ch' è molta sopra una certa cuffia d cotone alquanto grossetta imbottita et dura, chiamata *gialma*. E li fanno talmente grossi, che divengono come gran baloni, et sogliono costare infino cinquanta scudi et più. Et questo è in generale il vestir de Turchi, ma chi veste bene et chi male, et ch d' uno colore, et chi d' un altro, secondo il potere, et la qualit

Il vestito de Turchi.

dell' huomo così nelle vesti, come ne i turbanti. Tutti costoro et le donne ancora (che nel vestire in nulla o poco differiscono, eccetto che nel coprimento del capo) si tengono rasi li pelli di tutti quei membri del corpo, che comunemente si sogliono tener coperti, et perciò i Turchi molto frequentano i bagni, nondimeno le donne non si radono già i capelli della testa, come fanno gl' huomini, ma li portano come le nostre donne. Soleva già essere, che li soldati e principalmente li giannizzari portavano la barba rasa, lascianosi solamente crescere li mostacchi, ma hora tutti la portano longa eccetto che alcuni soldati a cavallo alli confini d' Ungraria, et d' altri luoghi christiani, i quali ad imitatione degl' Ungheri hanno li mostacchi solamente. Quivi mi par bene, così per disgressione, parlar alquanto degl' Ungheri, et insieme del vestito loro, sì per essere habito molto diverso dal nostro, sì perchè anco non poche volte ho veduto, che li pittori in vece di un Turco sogliono dipingere un Unghero. Questi Ungheri, si come è la commune opinione degli scrittori, sono discendenti di quei famosi Unni, i quali già fa più di mille e cento anni entrarono sicome di già altri popoli erano entrati a rovinare l' imperio d' occidente, et uscirono ancor essi di quelle parti incognite della Scythia settentrionale posta sopra l' Oceano, i cui popoli hora sono chiamati dalli Moscoviti *Juhrici,* et la provincia *Juhria,* et sono sudditi del grandissimo duca di Moscovia, dandogli tributo di perle et pelli pretiose, et dicono, che la lingua di costoro è conforme all' ungaresca, ma di ciò per esser essi lontanissimi da noi, non ne potiamo haver certezza alcuna.

Il parlar loro è diverso da tutti i circonvicini, perchè ne alla lingua tedesca, ne alla crovata, o vogliamo dir schiavona, ne ad alcun' altra dell' Europa non ha conformità alcuna. Hanno di costume gl' Ungheresi di radersi la metà della testa, lasciando nell' altra metà, ch' è la parte più superiore, crescere li capelli longhi mezza spanna. Hanno la barba rasa, ecceto che il labro superiore. Si coprono il capo con un capeletto fatto di un panno piloso, et di forma simile alle berette de Venetiani, salvo che questi hanno un poco di ale, le quali nondimeno stanno voltate all' insù, et serrate come le sudette barette, di sorte che non vagliono ne per difenderli dalla pioggia, ne dal sole, ne dal vento, et li usano in ogni luogo. La camiscia loro è curta di tal modo, che non li può coprire le vergogne; ma hanno un paio di calze di tela bianca larghe et longhe infino a meza gamba, et se le allaciano alla cintura, et così vengono a coprirsi le vergogne. Sopra queste tirano un paio di calze di panno, fatte propriamente, come è la gamba et coscia dell' huomo. Vestono il dolimano (per usar il vocabolo turchesco) subito sopra la camiscia, non usando essi altro giupone. Questo è ancor esso fatto, sicome è il corpo dell' uomo, et di sorte assetato et fermo, che con dificultà si può pizzicare alcuno, et è longo infino a mezza gamba. In somma gl' Ungheri studiano di fare gl' habiti loro, sicome iddio ha fatto i corpi, non cercando ne di aggrandirli, ne di sminuirli in conto veruno. Et sicome in questa

parte fanno meglio di noi, che vogliamo essere più savij di dio, così essi molto peggio nel vestir delle scarpe si dimostrano. Queste loro scarpe sono di cuoio giallo e dure, come le turchesche, ma la suola non è piana, anzi è torta et concava, et verso il calcagno è quattro buone dita più alta, che verso la punta, di modo che se alcuno non è accostumato, con quelle dificilmente può caminare. Queste di dietro sono ferrate con un mezo cerchi di ferro e dinanzi con molte broche, per il che li camminanti fanno, come quasi cavalli fossero, risonare il calpestio de piedi loro. Nel cavalcare non usano altri stivali, che quelle scarpe, fatte però più grandi et tali, che gli arrivano infino a meza gamba, et in vero paiono scarpe più tosto de satiri, che d' huomini. I lor speroni stanno sempre attaccati alle scarpe et sono longhi più d' una spanna, con una rotella molto grande, la quale non ostante che le scarpe siano molto alte, nondimeno tocca infino in terra, talchè quando vogliono andare a piedi con queste scarpe da cavalcare, non ponno far altrimenti, che con la rotella degli speroni percotere in terra. Cavalcano curto, come li Turchi, et usano lancia et targa et scimitara, et di più hanno un stocco longo, come un' huomo et più, il quale sogliono usare, quando hanno rotta la lancia. Usano ancora la mazzaferrata. Questi soldati a cavallo nella lor lingua sono detti *usaroni*, et sono huomini forti et valenti. Li pedoni detti da loro *aiduchi* hanno schiopetti, aste et scimitarre et mazzaferrate, et altre armi a similitudine di accete, et marteli. È gente bestiale, agile et veloce. Tutti dormono duramente, non usano letti di piuma, ne linzuoli; se non fosse per sorte qualche gentil' huomo capo di casa, ma in vece de linzuoli dormono in quelle lor braghe di tela, et sopra tapeti, et alcuni sopra matarassi.

Ma torniamo alle cose de Turchi. Quelli che più honoratamente et pomposamente vestono, sono i cavalieri di corte, et altri officiali grandi, con gli schiavi loro, et vanno a cavallo. Costoro portano vesti di seta di più colori, qual di razo, qual di damasco d' un sol colore, et qual mischio et qual di veluto et qual di broccato d' oro. Medesimamente li lor turbanti portano molto garbati et differenti da quei de gl' huomini bassi; perchè oltra la bianchezza et finezza del drappo, et oltra il dargli una certa galante attilatura con alcune pieghe grandi et vistose, portano di più un' adornamento dritto nel mezzo della cima (chiamato metevanchia et da noi corno) fatto di bambagio, imbotito et grosso, come un braccio d' huomo, coperto di velluto, la maggior parte rovano et cucito nella gialma (ch' è quella cuffia, sopra la quale si ravoglie quella longa pezza di bambagio), et avanza di sopra dall' avoglimento del drappo un mezo palmo, appresso al qual adornamento, come anco in altri luoghi del turbante pongono de pennacchi longhi di penne di struzzo, adornandone alcuna d' oro, e d' altre dindarelle. Et questo metevenchia possono portare tutti quei, ch' hanno paga dal signore, e che portano turbante, come spahi, chiaussi, et simili, et li portano a cavallo, che a piedi il più delle volte, et sempre forsi portano

quei, che non l' hanno, come fanno anco stando in casa, et questi sono più piccioli. Gli schiavi loro più honorevoli lo portano ancor essi medesimamente. Costoro nel cavalcare in viaggio longo, non portano stivali grossi, ne simil' altra cosa, ma alcune sopracalze di panno larghissime così nella coscia, come nella gamba a simiglianza di quelle braghesse, che portarono di tela li nostri zanni, ma più longhe, venendogli giù infino alle calcagne, et sono infaldate. Il gran signore le porta di veluto cremesino. Gli speroni loro sono corti, et non hanno rotella, ma un ferro che ponge: et li portano quasi tutti attaccati agli stivaletti, overo alle scarpe. Cavalcano cortissimo, et riposano il loro piede in una staffa, che tutto gliele arma et tiene coperto, di modo che appena si vede un poco del calcagno con lo sperone. Usano ancora questi cavalieri spahi et altri personaggi turchi, quando cavalcano per la città, di porre al colo dei cavalli loro un certo adornamento a guisa d' un gran garzuolo di lino bianchissimo, il quale gli viene a pendere giù sopra il petto: Et dicono ch' è di coda di bove marino, et di valuta circa sette, over otto talari. Pongono ancora sopra la groppa del cavallo un drappo di seta, od altra cosa fina, lavorato alla turchesca. Non usano di far ramponi alli ferri dei lor cavalli, ne troppo apritura in mezo vi lasciano, ma alli chiodi fanno una gran capella, che gli serve invece di ramponi. L' unghia del cavallo non la tagliano in concavo, come fanno i nostri mareschalchi; ma tagliandola coi lor ferri, la lasciano piena et eguale. Usano grandemente i Turchi di dar il colore ai lor cavalli con quella mistura detta archenda, che a quelle bande si vende a pregio vile, da noi vendendosi molto cara. Gli stalieri governano i cavalli a diverso modo dei nostri, facendoli il letto con il lor proprio sterco seccato, nettato et polverizzato che l' hanno, et non adoprano paglia in conto alcuno per simile effetto. Medesimamente gli danno la biada non in mangiatoie, ma in sacheti di tela ponendogli al lor mostazzo et ligando gliele al collo. Et i nostri stallieri non havendo paglia erano costretti ancor essi di governarli a tal modo, che senza dubio, secondo che i Turchi affermano, è più sano per li cavalli. Dalle sopradette cose narrate circa il vestir loro manifestamente appare, che questi Turchi, si come dalli Saraceni appresero la legge macometana et il nome di musulmano, che essi ancora appresero il vestito, come più comodo et ispediente alle superstitioni della lor legge. Perciochè essi i turbanti portarono in testa, essendoli prohibito andar co' capegli, et perciò tal copritura più gli si conviene. Tutte le lor vesti senza colaro portano, acciò più facilmente si possano il collo lavare, et così delle meze maniche può si dire et delle lor scarpe facili a schalciarsi. Et se bene vedesi et Greci et Giudei portar ancor' essi l' habito a simil modo, ciò è più tosto ad imitation loro, che essi anticamente l' usassero. Li Christiani portano il turbante azurro, et gli Giudei giallo, acciochè et tra loro et dalli Turchi, che lo portano bianco, siano differenti, et si conoscano. Tra Turchi ve ne sono

Li Turchi non usano stivali.

I Turchi danno il colore ai lor cavalli.

*

alcuni, che portano il turbante di color verde, e questi sono tutti della schiatta del loro profeta Mahometo, come dicono, il quale soleva haver per proprio et particolare questo colore, et perciò i Turchi in gran riverenza l' hanno. Et se vedessero alcuno, che lo portasse nelle scarpe, o che se ne adornasse i piedi, o che lo adoprasse in qualche vil servigio, gravemente lo punirebbono. Perchè dicono, ch' è grave errore et peccato calpestare et avilire quel colore, che fu proprio del profeta Mahometo. Costoro parimente hanno in gran riverenza la carta, et se alcuno netandosi le parti vergognose fosse visto adoprarla, sarebbe molto biasimato et ancor punito. Essi in quel servigio adoprano l' acqua, et perciò cavalcando sempre con esso loro cercano di haverne. Et quando veggono qualche pezzo di carta in terra, la ripongono in qualche buco, o che l' abbrusciano et gliene danno quel rispetto, che noi abbiamo verso il pane. Et dicono che il nome di dio si scrive in quella, et ch' egli l' ha data agl' huomini per lo scrivere, et non perchè l' adoprino in così bruto servigio. In molte cose invero costoro s' affaticano in dimostrarsi differenti da noi, ritrovando qualche galante inventione, come è nel bever loro, et nell' orinare, che mai stando in piedi bevono, ne orinano, et dicono che noi imitiamo le bestie, quando in piedi facciamo qelle operationi. Ma essi, se sono in piedi s' inchinano, et si sedono su i piedi al lor costume, et così bevono et orinano. Ancora nel honorare gli huomini essi non li pongono alla destra, come noi, ma alla sinistra. Risguardano molto di non bagnarsi la carne in verun luogo con l' orina, essendo avertiti dai loro teologhi, che quella parte della carne toccata dall' orina, dopo la rissuresione delli corpi, sarà abbrusciata di continuo dal fuoco. Et certo nell' allevare i loro piccioli fanciullini o sia per questa cagione, o per tenerli più netti, io ho visto usare una estrema diligenza, et ho visto vendere alcuni instromenti di legno, accommodati per portar via l' orina de picciolini, così maschi, come femine, senza che le carni loro possino esser bagnate da quella. Medesimamente essi mangiano in terra, ma però sopra i tapetti, o sopra qualche altra cosa. Costoro nelle loro case o picciole, o grandi che si siano, sogliono in alcuna delle lor camere inalzare, infino al ginocchio per lo meno, una parte più che l' altra del pavimento, et sopra questa parte innalzata chiamata da loro mastabè porvi de tapeti, od altri simili panni, et quivi montando senza scarpe sogliono dimorare et mangiare et dormire ancora. Essi non adoprano lettiere, ma quando è venuta la notte, distendono i lor materassi per le camere, et ivi si colcano, et venuta la mattina nell' alba, che per rispetto dell' oratione i Turchi sogliono levar a buon' hora, ciasched' uno pigliando il suo letto, in un luogo appartato l' uno sopra l' altro li ripongono tutti, e sgombrano la casa da simili impedimenti. Io non voglio andar raccontando le particolarità tutte, per le quali differiscono da noi, ma se ragionando me ne verra a preposito alcuna, non starò di dirla. Ma venendo alli sacerdoti io dico, che questi sono

Riverenza circa la carta.

Sacerdoti.

divisi in molte sorti, i quali tutti di habito non sono punto differenti dagl' altri, solamente il turbante portano per lo più molto grande et piano senza quelle apparenti pieghe, che per pompa si sogliono fare i cortigiani. Et quel corno over metevenchia molto più basso portano, et tale ch' appena si vede fuori di quel drappo. Et questo già a tutti non si vede portare. Ponnosi maritare et mercantantare et fare simili essercitij. Sotto a quest' ordine mettonsi ancora tutti quei, che danno opera alle lettere. Le controversie si espediscono secondo l' interpretatione di costoro, et perciò due grandi huomini et di riverenza grandissima, nomati *cadileschieri*,[1] che viene a dire giudici de gl' esserciti, uno delle cause Cadileschieri. d' Europa, et l' altro di quelle d' Asia, administratori vengono creati. Ma sopra tutti costoro i Turchi hanno uno, il quale tengono in quella riputatione quasi e' n quella riverenza, che appresso noi nelle cose spirituali è tenuto il papa, et chiamasi *mophri*.[2] Et questa dignità nell' imperio turchesco sola tra l' altre Mophri. è concessa a vita, et non si da, se non ad huomini di vita probata et dotti nella lor legge. A costui è data autorità d' interpretar la legge, et il gran signor suol riccorrere nelli dubij appartenenti alla legge, nel trattamento delle guerre, et delle paci, come fu nel maneggio passato, percioché i Turchi si rendevano difficili a condescendere che l' imperatore ritenesse Vesperino preso dal conte di Salma quasi nel principio della guerra, dicendo che i luoghi, dove sono state moschee, per le leggi loro non possono concedere a Christiani. Et in vero quando vogliono qualche cosa, che al tutto si vede esser illicita, l' attaccano subito alla lor legge et alli lor libri, come medesimamente diceano, pur in questo negotio della pace, che voleano porre i confini tra l' imperatore et il gran Turco non come era l' onesto, ciò è come dicevano i nostri ambasciatori, ma come era scritto nè lor libri et altre simili cose. Oltra questi di riputatione assai minore sonovi li *cadi*, che sono li Cadi. giudici particolari di loco in loco, i quali determinano le cause civili.

Vi sono ancora altri sacerdoti, che celebrano gl' offici alle lor debite hore, et hanno cura delle moschee, et che accompagnano i morti alla sepoltura. Vanno cantando alcune loro orationi, et portano il morto, ch' è nel cataletto con la testa innanzi ponendovi appresso il suo turbante. Vi sono ancora altri chiamati antipi, i quali su 'l pergamo leggono il libro, tenendo la scimitarra detta da loro chilich in mano, perchè Mahometto ha lasciato, che con la forza si deve far osservar la sua legge, et non con le dispute, o con i miracoli, et che dio ciò gli ha commesso. Vi sono poscia quei che in vece di campane chiamano, montando sopra le torri delle moschee, gl' huomini all' orationi, nomati *meizini*. Meizini. Costoro montati che sono su 'l corritoio del campanile, primiera-

[1] Kadiasker, Hammer, St. II, 373.
[2] Mufti, Hammer, St., II, 7.

mente si voltano verso mezo giorno, et atturandosi l' orrechie con ambe le mani, per mandar fuori la voce più alta, et più sonora, gorghezando con alta voce cridano un certo lor salmo, co 'l quale danno segno agl' huomini, che debbiano venir alla moschea, et poi voltatisi alle altre parti principali del mondo il medesimo salmo cridando esprimono. Et ciò fanno ogni giorno alle debite hore senza differenza alcuna.

Bene è vero, che il dì di venere, giorno festivo, et lor principale sogliono in sette persone (bastando una gl' altri giorni) cridare due hore inanzi mezo giorno. Et in cotal dì le ceremonie vanno più longhe del solito. Finite l' orationi non si astengono già i Turchi da lavorare, et aprono le boteghe, ma non li bezestani. Li Turchi hanno per costume et non è se non buono, circa l' aprir le boteghe et il serarle, ciò è che non l' aprono mai, che non siano passate due o tre hore di sole, et le serrano tre hore dopo mezo giorno, quando il meizino ha cridato la terza volta. Et li bezestani medesimamente non più di due o tre hore sogliono star aperti. Si che fa di bisogno, che chi vuol comprar, tosto si espedisca. Et li mercanti l' altre parti del giorno ponno attendere ad altri lor esserciti, senza penare tutto dì rimanendo in bottega, et tanto vendono essi in quelle poche di hore, quanto fanno li nostri dall' alba infino alla scura notte. Questi meizini ancora oltra i loro ordinarij, straordinariamente cridano o come quando è fuoco, overo che far volessero a gl' uomini prender l' armi, o per altra simil cosa; cridano ancora alla morte di qualche valent' huomo, che sia stato ammazzato, invitando le genti, che vengano al sacrifizio, che fanno per placar l' anima del morto, come fecero quando fu ammazzato il chiausbassi in Andrianopoli dal sangiaco di Curter, l' ultimogiorno di gennaio 1568. Questi sacerdoti turchi oltra il loro ordinario, pochi altri giorni tra l' anno osservano. Hanno due quadragesime o digiuni, che si debbiano chiamare, detti da loro *urrucchie* ciò è digiuno. Il primo et principale dura una intiera luna, et non si celebra ogni anno in una medesima luna, ma si va anticipando successivamente, perchè se questo anno sarà il digiuno nella luna di febbraio, l' altro vegnente sarà in quella di marzo. In questi trenta giorni tutti li Turchi digiunano, et non che si astengono dai cibi lor' ordinarij, ma gli è prohibito il mangiar mentre il sole sta sopra la terra. Finita la luna poscia et il digiuno, celebrano la pasca solennemente, chiamata da loro barian. Et questa pasca et questo digiuno celebrano per questa cagione (secondo che il volgo dice) che Mahometto, volendo haver da dio l' alcorano, nel quale è scritta la lor legge, digiunò tanti giorni, finiti i quali gli venne l' angelo Gabriele mandatoli da dio, portando gli alcorano, et in tre giorni gli espose tutta la legge, e tant dura il loro barian. Celebrano ancora meza luna avanti quest digiuno con grande honore in una certa notte (che questo present anno 1568 venne alli 12. di febraio) la festa della confirmatione

della predestinatione, dicendo che in quella notte iddio in cielo confirma, et predestina tutto quello, che gli huomini qua giù in terra debbono fare nell' anno futuro. In cotal giorno pongono alle due hore di notte, quando crida il meizino, sopra il corritoio delle torri alla parte verso mezzo giorno molte lampade, acconciandole ordinatamente, che di lontano vedendosi, rendono belissima vista, et le lasciano ardere per tutta la notte, quasi di continuo cridando i meizini certi salmi a proposito della confirmatione. Ogni notte medesimamente della lor quadragesima accendono a simil hora le lampadi sopra le torri, ma non in tanta abbondanza, come in quella notte. L' altra pascha poi celebrano alcune lune dopo questa, et la fanno per rispetto de pelegrini, che vanno alla Mecca, et al sepolcro di Mahometto: et la chiamano *cazilarbarian*,[1] perchè cazi vuol dire pelegrino. Oltra tutti questi sacerdoti ce ne sono ancora di molte altre sorti, i quali non hanno stanza ferma, et sono come heremiti. Tra questi sono i dervisi et i torlachi, che in tutto sono simili, eccetto che gl' ultimi vanno co 'l capo discoperto sempre. I dervisi sono una certa generatione de mascalzoni, che i Turchi tengono per santi. Costoro vanno per le cittadi nudi quasi di tutto 'l corpo, coprendosi solamente con una o più pelle di castrato le spalle et le parti vergognose, dimostrando per tutto 'l resto del corpo molte ferite et tagli datisi da se stessi per lo petto, per le braccia, su 'l capo et per ogni verso. Costoro si danno queste ferite in certe lor cerimonie, come dicono, per amor di due figliuoli d' Ali, il quale fu uno de i quattro principali discepoli di Mahometto, i quali due furono tagliati a pezzi da Christiani in una battaglia; et perciò dicono, che per amor di que' due valent' huomini, et heroi a salute dell' anima loro si vogliono dar quelle ferite. Et costoro per lo più sono gran ladroni. Io ne vidi ancora alcuni per lo viaggio, ma non di questa regola, i quali venivane a chieder l' elemosina agl' ambasciatori nostri, vestiti honestamente di panni vili di color bianco e di pelle di castrato, et nella vista asciuti, magri et palidi, che certo dimostravano fare un austera et aspra vita.

Cap. X. Si tratta dell' ordine de soldati, ma primieramente della corte del gran Turco, et specialmente di quelli, che albergano et che hanno paga dentro del serraglio.

Ma venendo a dire dell' altra sorte, che sono i soldati, primieramente hassi da intendere, che questi o che sono soldati della porta, cioè della corte del gran signore, o no. Quelli della porta sono i giannizzari; soldati a piedi, et quelli che propriamente si chiamano spahi, soldati a cavallo. Et spahi viene a dire quanto cavaliere. Ma innanzi che più oltra si proceda, è da sapere, che tutta la corte del presente soltan Selino secondo, hora (come ci è

[1] Hadži bairam.

stato affirmato) arriva al numero di quaranta mila persone, delle quali una parte, ma picciola, alberga et è pagata dentro dal serraglio, et un altra, ch' è la maggior parte, altronde dimora. Coloro che nel serraglio albergano, sono (come s' è detto di sopra) i giuovani paggi del signore, et gl' eunuchi posti così per servigio della persona sua, come per governo et ammaestrare i putti così nelle lettere et nelle cerimonie della lor legge, come nel saetare et cavalcare et essercitij militari. Questi paggi tutti sono figliuoli de Christiani, che niuno figliuolo di Turco, o rinegato è posto la dentro, et sono tolti dalle braccia delle madri christiane suddite al Turco, come s' è detto. Perciochè ad ogni cinque anni, o come pare al gran signore, egli suol mandare suoi officiali per la Grecia, Bossina, Crovatia, et altre provincie adherrenti suddite a quello, a decimarle dei fanciulli christiani, togliendone d' ogni cinque uno, o come gli paiono, havendo poco risguardo in ciò, o regola alcuna, perchè ogni volta che un padre ha due figliuoli, e che non siano maritati, gliene ponno torre uno. Et perciò i padri s' affrettanno di maritar i loro figliuoli presto, acciochè non gli siano tolti e menati via, et per questo crescono in gran famiglia, et stentano più di quello, che farebbono; pur hanno questo di buono, che in quella casa, dove ne pigliano, per parecchi anni poi non vi ritornano. Tolti che hanno questi figliuoli et i più belli ne fanno più cernide. Primieramente una parte dei più belli et più disposti, et atti a riuscire et più generosi pongono nel proprio serraglio del signore, et gli altri in altri diversi seragli, come in Pera, in Andrinopoli, et altrove appropriati solamente per questo effetto, dove sono trattati et governati dagli eunuchi, come se fossero in quello del proprio signore, et alle volte secondo il bisogno ne cavano fuori di questi, et li pongoni in quello. Il resto di questi fanciulli poscia disperdendoli per tutte le città et per tutti i luoghi di Turchia, li destinano a diversi essercitij, affaticandoli et addurandoli sotto la fatica, che qual zappa la terra, et qual scuortica buoi et pecore, et qual fa altro mestiero mecanico pur espediente per la guerra ne animaestrano ancora di questi nel saetare et nel tirare l' arcobugio. Medesimamente pur di questi tali sono i giardinieri, che governano i giardini del gran Turco, et sono chiamati *bostangi*.[1] Tutti costoro vestono ad un modo; acciochè siano conosciuti, portano un dolimano d' un pannaccio grosso di color turchino et in testa un capelletto di panno o feltro naranzato della forma propria di un pane di zuccaro, et altro vestito non portano, et gli chiamano *giamoglani*, che nella lingua italiana viene a dire quanto figliuoli grezzi cioè novizzi, overo inesperti, ma noi li chiamiamo gianizzeroti, perciochè di costoro et non de altra sorte si creano li grannizzari. Questi sono creati di mano in mano secondo l' età, et secondo che riusciscono, et come m' ha parso di considerare secondo che dalli grandi favoriti sono, perciochè

Decima dei figliuoli christiani.

Bostangi.

Giamoglani.

I giamoglani desiderano guerra.

[1] Bostandži, Hammer, St., II, 34.

molti di loro invecchiano senza esser admessi all' ordine de' giannizzari. Et perciò costoro più di tutti gl' altri disiderano la guerra, perchè venuta quella, molti di loro tolti fuora di quei vili mestieri, sono posti su l' armate et con questi si suplisce all' ordine de giannizzari creandone di nuovo, che quasi è tutto 'l grado, al quale sperano arrivare. Dell' Ungaria i Turchi non pigliano fanciulli, et perciò pochissimi Ungari si trovano giannizzari, et questi pochi sono di putti presi, o venutili nelle mani ad altro modo, et posti poi nei giamogliani. Ma tornando a quelli del serraglio dico, che oltra questi fanciulli tolti per tributo, ve ne pongono ancora di quei, che prendono o che robano a qual sia si modo et specialmente se sono nobili et nati di gentil sangue. Perchè li Turchi, ancorchè tra loro non habbiano questa nobiltà, et che non lascino regnare nel lor paese nobili di sorte alcuna, se non straordinariamente, non di meno ne fanno molto conto, et tengono molti cari, quando nobili christiani gli pervengono nelle mani, come è hora il figliuolo del Cicala preso in un galeone insieme co 'l suo padre patrone et capitano del galeono. Questo giovine è nel serraglio del signore et nel numero dei giuovani camerieri di quello, et intimi favoriti; et medesimamente un' altro gentil' huomo Mantovano infame et degno d' ogni vituperio della famiglia de Pavesi, nomati Carlo et pur anc' egli nel serraglio et favorito, et come scrisse, egli nel medesimo grado co 'l Cicala. Ma acciochè s' intenda meglio quanto si dee credere, che i Turchi facino conto della nobiltà, io voglio scriver quello, che ci intravenne con costui, mentre eravammo a Costantinopoli. Costui per quanto ci fu referto, da chi lo conoscea benissimo, fu per li suoi cattivi portamenti privato dal padre suo, poi andato se ne in Ungaria, si trovò a Palota l' anno della guerra 1566. Costui spinto da diabolica instigatione finse di andar ad uccellare con un sparviere, et così essendo sui confini di Palota, si fece prendere alli Turchi volontariamente. Gli ambasciatori nostri havevano carico di riscotter costui, pensandosi che non a volontà, ma per forza fosse stato preso. Hor avenne, ch' essendo noi a Costantinopoli, uno de nostri parlò con un spahi et gli adimando, se conosceva un tale: lo spahi rispose, che sì et che poco tempo era, che l' havea veduto et parlato con esso lui. All' hora il nostro soggiunse: Io volentieri gli parlarei, egli è mio parente, costui parlò più a caso, che veritevolmente, perchè nè era suo parente, nè lo conosceva meno; lo spahi partitosi fece intendere a colui tutto ciò, che gl' era occorso. Il rinegato havendo a male questa cosa, scrisse di là a pochi giorni una lettera a gl' ambasciatori nostri, in cotal tenore: che havendo inteso, qualmente nella lor corte era uno, che diceva esser parente suo e conoscente, et il quale desiderava di parlarli, che perciò egli con licenza del gran signore lor scriveva la presente, acciò sapessero, chi egli si fosse et qual cercasse colui, scrivendo loro, ch' egli era il conte Hyppolito fratello del conte della Mirandola, conte di Ostia, et signor di Casal Maggiore, i quali

L' Ungaria manda tributo de figlioli.

I Turchi fanno gran conto de i nobili Christiani non loro sudditi.

luoghi sono due castelli nel Mantovano; di più lor scriveva, che gli dovessero mandar colui, il quale diceva esser suo parente, che altrimenti egli lo manderebbe a torre. Soggiungea poi qualmente il Cicala, et egli erano dei quattro primi camerieri et favoriti del gran signore, et che havevano diliberato, et non passeranno, scriveva molti anni, di venire a distrutione della nostra maledetta setta, et essaltation della loro. In tutta la lettera parlava arrogantemente, e senza riverenza alcuna. A questa lettera gli ambasciatori havendo inteso la verità, e sapendo essi bene chi egli era, non gli volsero rispondere altrimenti, ma dissero, che non haveano scienza d'alcun altro, che di un Carlo Pavese Mantovano, il quale era stato preso. Costui non havendo altra risposta gli tornò a scrivere dicendo, ch'egli avea inteso qualmente lo chiamavano per altro nome, et che cercavano di mutargli il nome, havendo essi detto, ch'egli non era quel desso, il quale diceva esser, et che perciò guardassero bene, quel che dicessero, che altrimenti gli farebbe fare un strano scherzo. Gl'ambasciatori facendosi beffe di cotal bestia, non gli dierono altra risposta, ne meno volsero intender altro di costui. Ma per ragnaglio certo de spahi, che l'havevano conosciuto, et visto nel serraglio, egli non è altrimenti dei quattro favoriti, ma è nel numero di quei che nella seconda camera, detta asnaodda, posti sono della quale quì di sotto intenderassi. Ma ritornando a proposito, dico, che tutti questi giovani paggi, quando eravamo là ne gl'ultimi mesi, arivavano al numero di cinquecento, distribuiti in sette camere, ciascuna delle quali et di nome et d'essercitio è differente dall'altra. La prima si chiama asodda, che viene come a dire camera favorita, nella quale vi sono quaranta paggi, et questi sono proprij della camera del gran signore, dividendosi tanti al giorno di guardia; hanno cura di fare il letto et tener netta la camera del signore, et altre simil sorti di servigij. Sono sotto alla custodia di un capo, detto da loro agà, il quale è eunuco. Costui ha di paga cento aspri al giorno, che sono due scudi d'oro, et oltre a ciò vesti di seta per suo uso di due o tre sorti. Li giovani, li quali sono detti asoglani, hanno per ciascuno di paga ogni giorno aspri venti, ch'è un mezo talaro, et otto vesti all'anno fatte di seta alla turchesca, et quattro scoffie d'oro, e due centure di seta, fatte come s'è detto di sopra. La seconda si chiama asnaodda, che viene a dire camera del tesoro, perchè odda in turco suona camera nella nostra lingua, et asna thesore, o come altri dicono, casna. Li giovani asnaoglani sono in tutto ottanta, et hanno in custodia le vesti et suppelettile del signore. La lor paga è di otto aspri al giorno, et quattro vesti et altre tante scoffie d'oro, et due cinte all'anno. Il loro agà ha di paga come il primo La terza camera si chiama doganciodda, cioè camera dei falconi vi sono quaranta cinque giovani, che hanno di paga otto aspri a giorno, et vesti come quelli della seconda. La quarta camera s chiama chilerodda cioè camera della dispensa. Vi sono quaranta gi

Paggi del gran signor.

vani con aspri otto al giorno di paga, et per ogni anno due vesti di panno detto da loro cioa, et due scoffie d'oro, et una cinta. Il loro aga ha di paga aspri cinquanta. Questi giovani hanno in governo la dispensa come tutte lo cose appartenenti alla cucina, di spetierie, di zuccari di sciloppi, et acque, et cose medicinali. La quinta camera si chiama capioglanodda, cioè camera dei figliuoli eunuchi. In questa vi sono quaranta giovani tutti eunuchi, che hanno di paga quindici aspri al giorno, et il loro capo n'ha novanta. Et questa propriamente non è nel numero delle camere, et questi riusciscono a gradi, che appartengono ad eunuchi, come ad esser posti al governo delle donne del signore, nel serraglio di quelle, et a divenir capi et governatori di questi altri giovani, et ad altri maneggi fuori del serraglio. La sesta si chiama biuchodda, cioè camera grande, nella quale sotto il governo d'uno agà, che ha di paga cinquanta aspri al giorno, vi stanno ducento giovani con otto aspri al giorno per ciascuno. La settima si chiama cucchiucodda, cioè camera picciola, nella quale vi dimorano cinquanta giovanetti piccioli pur con aspri otto al giorno di paga. Il loro aga n'ha trenta, et otto vesti all'anno. Questi fanciulli per esser di picciola età non si partono mai dal serraglio, ne seguitano la persona del signore in guerra, ne in altro viaggio di sorte alcuna, come fanno gl'altri, i quali però senza la persona del signore mai non escono fuori.

Le camere, dove dormono costoro, sono fatte a foggia di corritoi longhi. Distendono per terra secondo il turchesco costume sopra tapeti o stuore, od altro molti schiavinotti di buona lana uno dietro all'altro che il secondo cuopre la metà del primo, et il terzo la metà del secondo, et così sucessivamente che quando essi si coricano di mano in mano coprendosi, ciascuno rimane in uno schiavinotto, mezo di sotto et mezo di sopra. Et tra ogni cinque di questi giovani vi dorme uno eunuco, havendo et dal capo, et da piedi un torcchio acceso, che per tutta la notte non si spegne. Et ciò fanno per buon rispetto, et vigilano a buona guardia. Questi figliuoli stando a questo modo, secondo l'ancianità, over nobiltà et buoni portamenti loro, overo per l'affetione, che ad alcuno gli viene a porre il gran signore, vengono cavati d'una camera et posti nell'altra, vacando qualche piazza, finchè pervengono alla prima camera favorita del signore, et di più alli quatro intimi et favoriti, li quali quando il gran signore cavalca, sempre lo seguitano subito dietro la persona sua, l'uno portando l'arco et il turcasso, l'altro il pugnale, et un'altro l'acqua, et il quarto le vestimenta sue. Il capo di questi si chiama l'oddabassi, che fu quello, che ci condusse con il primo capicibassi a basciar le mani al gran Turco. E costui non è già eunuco, ma è un di questi giovani. Quando poscia sono nell'età d'uscire questi giovani pervenuti, et che hanno fatta la barba, il signore licentiandoli et oltra quello, che si hanno avanzato nel serraglio, donandoli danari et altre cose, gli pone agl'officii della corte, come gli pare, facendone qual ca-

picibassi, qual cesignir et qual chiaus et qual agà de giannizzari, et quale ancora come è avenuto qualche fiata ma rare volte, bassa visir. Il minor grado, che se gli dia, è fargli spahi della porta, al qual grado medesimamente ascendono ancora quelli, che negl' altri serragli, come habbiamo detto, dimorano. Et niuno di questi pongono nel numero de giannizzari, si come molti pensano, perchè quegli sono cavati fuora dell' ordine, che di sopra s' è detto. Vi habitano ancora in questa parte del serraglio per governare et coltivare i giardini da ducento giardinieri, chiamati bostangi, il cui agà et capo detto bostangi bassi è huomo di riputatione et ascende a gradi honorati. Questi bostangi sono tutti giamoglani, et perciò di questi si creano giannizzari. Medesimamente hassi d' intendere, che vi habitino altre genti più basse, per lo servigio necessario di costoro, et specialmente medici et barbieri. Nell' altre parti poi del serraglio habitano li capici in numero circa trecento, posti sotto tre capitani d' autorità però inegnale, nomati capicibassi, et questi sono portieri et guardiani delle porte del serraglio, et vestono quasi come li giannizzari, da quali principalmente si conoscono per lo bastone nero, che portano in mano, quegl' altri portandonelo bianco et tale, qual nasce di quelle canne d' India, dandoli solamente un poco di vernice per di sopra, costoro vanno a piedi, eccetto quando si ha da cavalcare in qualche viaggio et non accompagnano altrimenti il signor, quando va fuori di casa, ma stanno a guardia del serraglio. Ma li capicibassi loro vanno a cavallo, accompagnati da buone famiglia, et vestono pomposamente, et quasi sempre di broccato d' oro. In questi appartamenti ancora vi habitano, cuochi, sguatari, aquaruoli et altre simili genti di poco conto. Et questi sono quelli che habitano, et che alloggiano dentro dal serraglio del gran Turco.

Bostangi.

Cap. XI. Di quelli, che albergano fuori del serraglio, et che sono della corte del gran Turco, cioè delli cesignir, delli chiaussi, delli dragomani, et delli mustafaracha et d' altre sorti genti et degli loro officii.

Quegli, che dimorano fuori del serraglio, ch' è la maggior parte et i più reputati, in diversi ordini sono distinti. Tra questi vi sono i *cesignir*[1] sotto all' obedienza di un capo detto cesigniris bassi. Costoro portano le vivande in tavola al gran Turco. Et come uno di loro referse alli nostri, in fare simile essercitio portano pregiudicio grande alla lor vita. Et è, che quando per qualsivoglia cagione nel portar li piati, se li lasciano cader di mano, o che li ripongano in terra, gli va la vita. Et costui dimostrò ad alcun de nostri una mano abbrusciata, la quale una volta portando un piatto boglentissimo, et sapendo la cosa come andava, se lo riponeva; volse più tosto sofferire et lasciarcela abbrusciare, che riporlo, et perder poi

[1] Chasinedar, Hammer, St. II, 247.

la vita. Costoro vanno a cavallo, et vestono superbamente et come li capacibassi. Sonovi ancora da quattrocento chiaussi sotto al governo di un capitano detto chiaussaga, il quale et in pace et in guerra è di grande autorità. Costoro pur vanno ancor essi a cavallo, et portano in mano mazze ferrate, con le quali (quando sono con il gran signore, così ne tempi bellicosi, come ne pacifici) fanno star le genti di parte, et andar gl' huomini et i soldati di corte in ordinanza, et servono questo conto come i sergenti. Non sono tutti di equal auttorità, ne meno hanno paga equale, ma alcuno et nel timarro (che alle volte in vece di paga hanno) et nella riputatione secondo l' età, overo il favore et buoni portamenti loro è avantaggiato più di qualche d' un' altro. A costoro, a quelli massime di più autorità, sono commesse l' ambascierie, specialmente a principi Mahomettani, che a Christiani mandano quasi sempre i dragomani, che sono gl' interpreti. Usano ancora mandar costoro, ciò è quelli di minor grado, invece di poste, et di corrieri, anzi quando in qualche luogo vogliono mandar commissione alcun altro, che questi non ispediscono, et in tal caso vengon detti *vlachi*, cioè poste, et osservano un cotal costume nel correre. I Turchi non usano, et non tengono lochi ordinati, ne quali di mano in mano possano rihavere cavalli freschi a vettura, et perciò tirranicamente facendo et da barbari hanno in costume di pigliare, ogni volta che si sentono sotto li cavalli stracchi, il primo, sia di qual si voglia persona, che incontrano. Costoro ordinariamente non vanno di galoppo, ma di buonissimo passo, caminando il dì et la notte. Et alle volte avviene, che ritrovandosi in luoghi lontani dall' habitationi et deserti, non possono haver li cavalli così alla prima richiesta, ma bisogna, che vadino con buone parole, et s' è ritrovato anco di quelli, ch' hanno battuto li chiaussi, et infiniti che quando li veggono venir di lontano, se ne fuggono, se ponno. Ma quando questi vlachi sono in luoghi habitati, et dove possono usare la loro auttorità, subitamente sono obediti, et battono infino il subassi, quando non è diligente. Nel rapir li cavalli su la strada hanno questo di buono, che quando hanno pigliato il cavallo di qualche d' uno, menano a mano il cavallo stracco in fino al primo alloggiamento, overo che lo lasciano in mano di qualche persona, dove poi colui, di cui è il cavallo, se lo può andar a pigliare. Sogliono ancora usare costoro, quando si veggono lontani dai villaggi, et che sanno, che con quei cavalli, ch' hanno sotto, non vi potranno arrivare, ancorchè siano freschi, incontrando qualche carovana, o cavalcata, pigliano di nuovo altri cavalli freschi, et li conducono a mano in fino a tanto, che sentono li loro esser fiachi; all' hora scendono, et ripongono le selle alli freschi, et via cavalcano. Egli è vero, che li servitori di questi vlachi, per guadagnar qualche quattrino, usano delle forfantarie alle volte. Da che si può considerare, quanto questi vlachi ordinariamente debbiano andar più tardi, che le nostre poste non fanno. Oltra questi corrieri a cavallo il gran Turco n' ha ancora un' altra sorte a piedi, et sono in nu-

Modo nel correr le poste.

mero circa sessanta, nomati *peichi.*[1] Costoro vestono con un dolimano corto, et portano in testa un certo capello di argento masciscio, ma legiero, indorato per di sopra, alto più di due spanne, senza punto di ale, con un fregio dinnanzi sopra la fronte, pur d' argento anc' esso indorato; costoro corrono tanto velocemente, ch' è una cosa incredibile. Et fu uno (che per cosa verissima mi fu affirmata), che in un giorno venne da Andrinopoli a Costantinopoli, ch' el viaggio di cento et cinquanta miglia; ma ritorniamo all' officio de chiaussi. Egli è officio ancora di costoro di andare ad incontrare et accompagnare gl' ambasciatori, i quali caminano per lo paese del lor signore, togliendo seco in compagnia alquanti giannizzari. Et giunti gl' ambasciatori alla corte, sogliono sedere per custodia alla porta, dove essi dimorano, et specialmente quando sono de principi non amici. Oltra di ciò hanno una auttorità questi huomini, che appresso di noi sarebbe vergognosa, perchè fanno quasi l' officio de sbirri, et è che quando il signore ha distinato di condanar qualche d' un' alla morte, manda uno o più di costoro a citarlo, che s' appresenti al divano, et il reo immediatamente obedisce; ma se il colpevole è di grande auttorità, vi suol mandare il chiausaga con alquanti chiaussi, et l' obedisce. Nondimeno non fu obedito dal sangiacco di Curter, che sono popoli di Armenia confini al sofi; et credo, che siano quelli, che anticamente erano chiamati Cordi. Costui essendo una mattina l' ultimo giorno di gennaio 1568. alla moschea in Andrinopoli, fu dal chiausagà citato da parte del gran signore a comparire al divano. Egli sapendo, come andava la materia, et che lo farebbono morire per le gravi imputationi, che gli erano state date, cacciato mano al pugnale, ammazzò il chiausaga, (et aiutato da alcuni della sua famiglia), due o tre altri chiaussi appresso; et poi montato su una mula, che per la mala sorte sua non haveva alcuno de suoi cavalli, scampò fuori della città, et si allontanò per una buona lega. Ma non potendo far affretar il passo alla bestia, fu prima ferito, che preso, et la mattina dietro in presenza del gran signore et de bassa insieme con otto over nove delli suoi principali gli fu tagliata la testa, et il resto della sua famiglia al numero infino di sessanta due huomini, come ci fù affirmato, furono per tutte le strade della città, parte impalati, et parte decapitati, et non che gli spicassero la testa netta dal busto, ma tagliandoli con un colpo infino mezo il collo gli lasciavano là nel fango. Oltra costoro vi sono li *mutefaracha,*[2] che sono come gentil' huomini del signor, liberi da ogni servigio, godendosi le loro entrate, che sono grossissime, senza aggravio alcuno, et senza esser obligati a persona veruna. Non vanno alla guerra, se non vogliono, ne meno si appresentano a corte, se non gli è d' appiacere. Tengono famiglia assai, et vestono superbemente Et quando il gran signore in persona và alla guerra, ancor essi

[1] Peik, Hammer, St. I, 53; II, 52. [2] Muteferrika, Hammer, St., II, 23, 54, 69.

lo seguitano. Et si può dire, che in tutto l' imperio turchesco non vi sia altra sorte d' huomini, ch' habbia sembianza di franchigia, che questa, ma però conditionata. A questo grado pervengono spahi et chiaussi et simil persone per gratia, o per qualche merito loro. Li dragomani, come s' è detto, sono gl' interpreti delle lingue. Di questi non vi è numero determinato, ma sono quattro, cinque, sei et più secondo che ve ne hanno copia. Costoro secondo il loro valore, et secondo il favore, che hanno, ascendono in essistimatione et riputatione appresso gl' huomini. Hebraino, che tra questi tiene il primier loco, è di natione Polono, et natto nobile, et secondo che egli dice parente hora di Andrea Dudicio, huomo celebre, il quale in Polonia ha preso per moglie una stretta parente di costui. Intende la lingua italiana, latina et tedesca, ma niuna come si deve. Ma per esser favorito da Mahometto bassa, oltra la grossa entrata, ch' egli ha, è anteposto a Mahometto, pur anc' egli dragomano, nobile Tedesco, et di maggior età et di più prontezza nel parlar delle lingue. Parla benissimo latino, et è huomo che dimostra haver giudizio, et essere destro ne maneggi. Costui essendo paggio di Lodovico, re di Ungaria, dopo la rotta di Moacch fù preso da Turchi, et posto nel serraglio. Questi dragomani debbono essere huomini molto fidati, perchè in tutte l' attioni che passano con principi christiani, è necessario, che vi intervenga l' opera di costoro.

Hebraino dragomano.

Mahometto dragomano.

Il gran signore poscia, come è cosa ragionevole da credere, oltra questi detti di sopra, de quai pur habbiamo havuto qualche conoscenza, ha molti altri ancora, come scrivani, scrivanelli, thesorieri, cancelieri et simili altre genti, pagate nella sua corte, et destinate a diversi essercitij, come bombardieri, chiamati topici, sotto ad un capo detto topicibassi, et da cinquecento et cinquanta gebesi[1] co'l suo gebesibassi, che hanno cura dell' armature, et da cento sei mengi,[2] che sono i cacciatori et altretanti xacargi,[3] ch' hanno in custodia li brachi, et molti altri strozzieri et falconieri, tutti sotto al govorno del seimengibassi, ch' el capo di tutti i cacciatori. Non voglio scordarmi di dire, che v' è un altro personaggio nella corte di questo gran Turco di auttorità non poca, et di grande entrata, detto emitalem, il quale ha in governo tutti gli stendardi et insegne dell' imperio turchesco. Et quanto è eletto qualche bassa, o beghlerbegh al governo di qualche provincia, egli li consegna lo stendardo di quella, ricevendo poi da lui molti presenti. Il gran signore ha ancora due mastri di stalla. Uno ha in governo le bestie da fatica, et è detto cucchiuc imbraorbassi, ciò è picciolo capo di stalla. L' altro detto imbraorbassi è di molto maggior auttorità, e cavalca sempre vicino al gran signore. Tiene molta famiglia, et veste pomposissimamente. La cura di costui è sopra la stalla del Turco, et con l' aiuto d' altri suoi officiali, all' altre stalle appartenenti alla famigliare corte del signore.

---

[1] Džebedži, Hammer, St., I, 88, 438; II, 224. [2] Seimen ili Segban, Hammer, St., II, 207. [3] Sakardži, Hammer, St., I, 468.

Cap. XII. Delli soldati della porta del gran Turco, cioè delli giannizzari et solachi, et delli spahi et loro ordini.

Si è detto fin' hora di diversi ordini della corte del gran Turco. Hora dirassi dei soldati di quella, soldati suoi particolari et in tutto o almeno in buona parte simili a quegli pretoriani de gl' antichi imperatori, et perciò sono chiamati soldati della porta, non si partendo dalla guardia del gran signore, quando è in guerra et quando egli cavalca. Et questi sono i giannizzari, et i solachi, soldati a piedi, et gli spahi,[1] soldati a cavallo, gl' ordini de quali distintamente diremo. Gli spahi (che tanto viene a dire cavalieri, ma per eccellenza s' intende sempre di questi) sono distinti in sei ordini, tre de quali cavalcano alla destra, et tre alla sinistra del Ordine primo. signore. Nel primo ordine sono gli spahiogliani, al numero di due mila et cinque cento. Questi in nostra lingua suonano quanto figliuoli cavalieri, perchè tutti costoro furono nutriti et allevati nel serraglio del signore, et cavalcano alla destra di quello. Secondo. Nel secondo ordine vi sono i *silictari*[2] di numero pari al sudetto, et cavalcano alla sinistra parte, armando come gl' altri, Terzo. et in nulla da quelli differendo. Nel terzo sono gli *vlofagi,*[3] che nella nostra lingua significa salariati, et sono due mila et ducento, et vanno alla destra di dietro alli spahiogliani. Quarto. Nel quarto sono li *solulefagi*, mille et ducento, et ca- Quinto. valcano alla sinistra dietro alli silictari. Nel quinto luogo sono li *sarugaba*,[4] mille et ducento, et seguitano alla destra Sesto. li vlofagi. Nel sesto et ultimo loco cavalcano alla sinistra seguitanao li solulefagi, mille et quatrocento solguraba.

Et questi due ultimi ordini sono di riputatione manco assai de gl' altri. A ciascuno di questi ordini vi ha il suo capitano. L' armi di costoro sono per lo più archi, pochi portando le lancie et targhe. La loro paga è da quattordici infino quaranta aspri al giorno. I Turchi non usano di pagar tutti ad un modo. Et è d' avertire, che ad alcuni gli viene dato invece di questa paga qualche villa in timaro, secondo che più si contentano, ma però quasi tutti hanno paga. Et questi sono i cavalli della porta. Li giannizzari, il cui nome appresso tutte le nazioni è molto celebre, sono in tutto dodici mila, contenuto in un medesimo corpo, sotto all' obedienza Giannizzar aga. di un capitano detto giannizzaraga, di auttorità et riputatione molte grande, ancorchè ei sia sempre giovine. Costui vien creato dei *capicibassi,* o dell' *oddebassi*[5] over di qualche altro giovine favorito, come di sopra s' è detto. Li giannizzari tutti portano archibugi da fuoco, eccetuati alcuni pochi, i quali adoprano qualche arma inastata. Di sopra s' è detto, di che ordine si creano questi giannizzeri, et come vestono i giamo-

[1] Solaki i sipahi, Rad, knj. C., 162. [2] Silihdar, Hammer, St., II, 238. [3] Ulufeldžiani, Hammer, St., II, 239. [4] Ghurebai, Hammer, St., II, 240. [5] Kapidži- i oda baši, Hammer, St. II, 196, 224, 446.

glani, acciò conosciuti siano da gl' altri; hora mi par luogo di dire del vestito di costoro, et a che servono. Portano in capo una certa beretta (o sia che esser si voglia, perchè non ha forma ne di baretta, ne di capello) chiamata zarcula, et è di feltro bianco incolato et duro, di longhezza circa un braccio et mezo, et larga una buona spanna, a similitudine d' una manica longa.

Questa manica dal capo (il quale è aperto, et il quale gli circonda, et copre la testa) è cerchiata da una lama d' argento, indorata un palmo larga, alla qual lama o verga dalla parte dinnanzi sopra la fronte pongono un certo fregio pur anc' egli d' argento indorato, longo una spanna et meza, che viene ad avanzare quattro o cinque dita di sopra dalla zarcula; et questo fregio è largo tre buone dita, et è concavo in foggia d' una zarabotana, sfesa per lo mezo, et gli pende di sotto infino sopra le ciglia. Egli è tutto lavorato et carico di diverse pietre pretiose, di poco pregio, perchè sono quasi tutte false, et è detto da loro giugluch, et vale venti, trenta et più ducati d' oro, secondo che vi sono di pietre buone o cattive. Sotto a questo giugluch d' argento gliene incastrano un altro di legno di quella medesima forma et grandezza. In questo fanno un buco, dove vi ficcano i loro pennacchi, i quali stanno diritti et alti sopra la fronte. Questa zarcula habbiamo detto esser longa circa un braccio et mezo, et incolata et dura, et aperta da un capo, con tutto ciò non si debbe intendere, che tanta longezza stia diritta sopra la testa, perchè la fanno piegare, di sorte che di dietro gli pende fino a meza spalla, a similitudine di que' sciaperoni, che alcune donne portano in Francia. Et penso, che tale copritura portino invece d' un morione, perchè essendo di feltro duro et incolato, et cinta da quella lama d' argento et pendendogli giù alle spalle, gli viene a difendere et la testa et il collo da i colpi delle spade, o almeno in grandissima parte. Altri che giannizzari non portano questa zarcula e giugluch, come parimente altri che essi non possono portare in mano quel bastone bianco, fatto di canna, et se lo veggono portare ad altri, gli danno delle bastonate. Li capici portano pur anc' essi la zarcula bianca di feltro fatta a quel modo, ma gli pende di dietro solamente infino al collo, et non portano il giugluch, si come ancora alcuni giannizzari non lo portano, ancorchè lo possono portare. Li giannizzari tutti vanno a piedi, ma li capi loro cioè li *aiabassi*, che sono posti al governo di cento, vanno a cavallo, et i *boluchbassi*[1] ancora, ma li oddabassi, che sono capi di dieci, cioè d' una camerata, non sono ponto differenti dagl' altri. Questi aiabassi, che vanno a cavallo, portano in capo una zarcula fatta ad un altro modo, senza quella manica, che gli pende di dietro, et è quasi simile alla beretta, che portano i dogi di Venetia: ma si come a quegli il corno si gli piega dinanzi, così a questi più acuto si gli inalza di dietro. Queste sono ancor esse fasciate da una lama d' argento, sopra le

[1] Aga- i buluk- baši, Hammer, St. II, 45, 46.

quali vi pongono alti et diritti i lor pennacchi fatti di piume bianchissime et sottili di quell' ucello detto da Latini *Ardea*, et da noi *Aerone*, a similitudine quasi di quegli ventagli, che usano o che usavano le nostre donne, ma molto più longhi et men grossi. Questi tai pennacchi si vendono infino sessanta et settanta talari l' uno. Di dietro appresso questi pennacchi ve ne pongono ancora un' altro molto più picciolo, et quasi per adornamento del grande, fatto di quelle penette nobili et fine, che usiamo noi di porre sopra le barette nostre. Alcuni giannizzari, che hanno il modo di spendere, portano ancor essi tai penacchi, volendoli però portare.

Costoro hanno di paga da cinque infino dieci aspri al giorno, et ponno ascendere ad alti gradi, secondo che hanno buona o cattiva la sorte et il favore. Questi giannizzari quando il gran signore cavàlca, tutti l' accompagnano senza l' armi, perciochè essi non le portano mai, se non in viaggio longo et alla guerra. Questi soldati ancorchè siano il nervo et la vera fortezza del signore et del suo essercito, pur alle volte gli sono pericolosi et di timore, et bisogna, che li tenga contenti, et ben sodisfatti, senza troppo guardarla per sottile con essi loro.

Et in vero se non fosse quasi che rassicurato il gran Turco dalla somma riverenza, che pur gli vien portata da costoro, et che non sapesse, come essi riconoscono ogni lor bene da lui, overo che volendosi essi ribellare, havessero a chi appoggiarsi, di continuo et sempre gli imminarebbe pericolo grande. Et perciò mentre vedono questi gran signori turchi vivere alcuno della lor casa Ottomana non riposano mai, ne mai stanno così l' animo quieto, finchè non lo veggono appresso. Imperciochè che partito pigliarebbono o a chi rifugiarebbono, se questi giannizzari si ribellassero. Et di ciò se n' è visto più volte l' esperienza. Per la qual cosa in tempo di pace non se ne curano haverne molti nella corte loro, che per quello, che più volte vedendoli, m' ha parso, non credo che in conto alcuno passassero di poco il numero di tre mila. Ma ve ne sono per tutti i confini dell' imperio Turchesco posti molti alle guarnigioni sotto alli beghlerbegh. Et medesimamente gli spahi, per quanto s' è visto, non arrivano al numero soprascritto, ma ciò non è maraviglia, perchè questi non sono mai tutti alla corte, ma in tempo di guerra tutti vi si ritrovano. Questi giannizzari per tutto sono rispettati molto, et quando alcuno Christiano, od altra persona ha alcuno di costoro per guardia sua, se ne può andar dove gli piace, che di offenderlo in un minimo cenno alcun non ha ardimento. Costoro, quando vanno col signore per la città, caminano dietro alli spahi. Vi sono ancora quattrocento arcieri detti solachi sotto quattro capitani, i quali, cavalcando il signore, di continuo gli stanno appresso, staffeggiandoli innanzi et dalle bande del cavallo, sempre tenendo la freccia sopra la corda, la quale tirano, non come facciamo noi con le dita di mezo della mano, ma con il police circondato da un' anello d' osso, over d' avorio, fatto di tal forma, ch' aiuta grandemente la corda a fare l' officio suo.

Costoro portano il dolimano alquanto più curto delli giannizzari, et portano la zarcula con li pennacchi alti et diritti et bianchi, come s' è detto che portano gli aiabassi, di modo che sembrano ad una folta selva. Hanno più paga delli giannizzari, et si creano di quelli. Li capitani loro vestono di broccato d' oro, et stando due alla destra et due alla sinistra tolgono in mezzo la persona del signore, et sono sottoposti all' aga de giannizzari. Et questi s' intendono esser i soldati della porta. Ma avanti che degli altri soldati si scriva cosa alcuna, sia meglio, quasi chiudendo la corte del gran signore dir qualchecosa delli bassa visir et del gran Turco ancora.

Cap. XIII. Delli bassavisir, et loro riputatione, et ordine.

Li bassavisir[1], i quali per richezza, per splendore di famiglia et autorità grandissima i primi sono dopo la persona del gran signore tra tutto l' imperio turchesco, sono pur ancor essi nati di padri christiani et usciti del serraglio, et passati per altri gradi sono ascesi alla suprema dignità. Et perchè questo nome di bassavisir viene a dir propriamente nella lingua nostra capo, consigliero, si dovrebbe dire et scrivere passa e non bassa, perciochè questi due nomi tra se diffferiscono, che passa significa capo, et bassa signore et meno che signore. Visir poscia viene a dir consigliero, et a questi soli è dato il nome di visir. Imperciochè ne al passa di Buda, che suona, come capo di Buda, nè a quel di Aleppo, nè a quel di Misir, ne a gl' altri simili, i quali più tosto sono beghlerbegh che passà, non gli viene dato questo nome di visir, et di gran lunga sono inferiori di dignità a costoro. Et quì non sarà incoveniente a dire, che nella turchesca lingua vi sono quattro titoli di dignità, lasciando stare i principali come di re od imperatore, od altri simili se ve ne sono, cioè ephendi, bassa, begh et soltanephendi è più tosto dedotto dall' aphendi greco, chechesia Turco naturale, et si da a persone mediocri et di vita quieta, et mi pare, che habbia quasi quella significatione, che ha il nostro sire. Bassa è un poco più alto, et sarebbe come messere, et si da alli soldati turchi per honorarli, come Mustapha bassa, Amorath bassa, et simili. Et medesimamente si dice giannizzarbassa, chiausbassa etc. et non che significhi capo de giannizzari, ne meno de chiaussi, che questo al vero lor solo principale s' intende, et in quel caso si doverebbe scrivere chiauspassa o passi come dicono essi. Ma questo nome di giannizzarbassa etc. vuol dire messer giannizzaro, messer chiauss. Beg propriamente significa signore come Schanderbeg, Hebrain beg etc., et si da a persone più honorate. Medesimamente dicesi il begh di Strigonia, il begh d' Alba Regale, che sono li sangiachi, et significa signor di Strigonia etc. Soltano poscia si da specialmente alli nati di casa Ottomana. È dato ancora alli passavisir et simili personaggi

Che cosa significa bassavisir.

Passa et non bassa si doverebbe scrivere.

[1] Zinkeisen, Gesch., III, 59—62.

*

grandi, ma dalli loro servitori et d' altri abusando essi cotal titolo, come vengono ancora appresso di noi abbusati questi titoli di dignità. Parimente alle donne nate di casa Ottomana, se le da il nome di soltana, et al resto delle donne grandi per abusione, che nelle scritture et cose publiche a gl' Ottomani soli cotal nome dato gli viene. Ma già che qui habbiamo fatto mentione di donne, se ne dirà una parola. Queste donne delli bassa la maggior parte sono di casa Ottomana, et perciò chredo, che per questo conto ancora li passa sono chiamati per nome di honore soltan. Sono tenute molto strette (et parlo di quelle, che stanno nelle case loro, non ne serragli) et di continuo hanno la custodia de gl' eunuchi, et mai o raro si vedono, perchè se vanno ne cocchi, tutte le portelle sono serrate, et se a cavallo, pur sono mascherate, di modo che ne pur anco gli occhi si veggono, coprendo quelli con un velo negro et con faccioli bianchi il resto della testa. Le donne grandi, per quello che m' ha parso, non vanno mai a piedi ne meno a cavallo, ma sempre in cocchio, se non sono in villa; ma l' altre vanno a piedi e a cavallo tenendo le gambe, come gli huomini. Si tingono l' unghie et le mani ancor et li piedi di quella archenda, con la quale si tingono i cavalli, et ciò fanno per parer più belle. Il colore, che procede da questa archenda è di color di quadrello.

Quelle che sono maggiori et mogli di passa, et altri grandi stanno in casa molto diliciosamente. Portano i lor zoccoli, o scarpe che si siano coperte tutte d' oro finissimo con delle gemme et pietre pretiose per di sopra. Dormono in pelle di zibellini morbidissime, et portano le camiscie di sottilissimi veli di diversi colori, lavorate d' oro et di seta, et altri abbigliamenti belli et sontuosi. Et di queste donne basti. Ma ritornando alli passa, dico, che gl' imperatori turchi non ne tengono appresso di loro un numero determinato, perchè et tre et quattro et cinque et manco sono stati. Alla morte di Selimano erano cinque cioè: Mahometto, Pertau, Farat, Acomath, et Mustafa, il quale fu quello, che andò capitano sotto Malta delle genti di terra. Ma dopo che fù assunto all' imperio questo presente soltan Solino, per esser Mustafa vecchio, ma molto più per esser calonniato di non essersi portato troppo bene in quella impresa, et haversi guadagnato poca riputatione, fu deposto del magistrato, et in suo luogo posto Piali, che in quella medesima impresa di Malta fu capitano delle genti di mare, et in tempo di pace era, si come ancora è di tutte l' armate turchesche. A questi cinque Selino volse aggiungere il sesto, il quale è Mahumut genero suo, havendo per mogle una sua figliuola. Questi sei passa dunque consiglieri del signore sono quei, che tutto l' imperio turchesco governano. A questi tutti s' inchinano, et a questi le maggiori importanze delle cose s' indirizzano. Secondo il parer di costoro il gran signore et le guerre et paci et tregue suol determinare. I principi esterni, oltra l' ambasciarie, et presenti che mandano al gran Turco a costoro ancora, et lettere mandano et grandi donni. Ma con tutto ciò non si arrogano più, di quello che se gli conviene, et il tutto con-

feriscono con il gran signore, et per ogni minimo sospetto o vero, o falso che sia, che entra nel capo al signore, o che gli fa morire, o che li depone dell' officio, facendoli goder in patienza la vita privata. Tutti costoro non sono però d' una egual autorità, perchè v' è il primo, il secondo et così di mano in mano anzi pare che l' autorità di tutti risegga nel primo, ch' hora è Mahometto nato nobile di padre Bossinese. Ha per moglie una sorella del signore, figliuola di Solimano. Quando si ha da negotiar cosa alcuna da altri, non si va, che da costui, il quale poi alli giorni deputati, ne quali si va a corte nel divano, riferisce la cosa alli compagni in presenza del gran signore se vi è, et sopra di quella difiniscono. Questi passà non s' adunano mai insieme, se non in questo luogo, perciochè v' è pena la vita, se due di loro solamente a parlar insieme convenissero, o negotiassero cosa alcuna con le lettere, perchè se tra se v' hanno differenza, o facenda alcuna, nel divano gli è necessario trattarla. Et perciò non convitano, ne conversano insieme, come fanno questi nostri favoriti cortigiani, et di congiurarsi insieme al tutto gli è tolta la facultà. Et chi sarebbe colui sì ardito, che osasse fidare un talento suo ad' un altro, sapendo che colui col scoprirlo diventa accettissimo al signore, et a lui non rimane un buco da salvarsi veruno? Talchè et mancandogli la facoltà oltra la buona volontà, che hanno, per necessità sono astretti d' esser fideli et obedienti ancora. Solevano per lo passato questi passa sole tre volte alla settimana andar a corte al divano, ma dal principio di febraio del 1568. in quà il signore ha ordinato, che quattro volte vi si venghino a radunare. Et oltra costoro vi vengono ancora cadileschieri et il mophti, et seggono di sopra dalli passa per la riverenza, che come supremi sacerdoti et dottori vien portata alle persone loro. Medesimamente a questo divano molti altri personaggi et officiali grandi di corte vi si adunano, et li chiaussi, et molti delli spahi ancora.

Alli chiaussi il signor ha concesso che possano portare nel divano i lor pugnali, i quali sono curti et torti come le scimitare, essendo (innanzi che fosse morto da quel sangiacco il chiauspassa) prohibito a ciascuna persona fosse, di qual sorte esser si volesse il portare arme in quel luogo. Ma ciò gli ha concesso, acciochè si possano difendere, da chi offendere gli volessero, essendo mandati in comissioni tali. A tutti quei, ch' entrano in divano, il gran signore fa apprestare (così è di ordinario) un disinare, nel quale per ciascuna volta vi spende ducento ducati d' oro. Oltra questi quattro general divani, che si fanno dal signore in ciascuna settimana, ogni uno delli passà da per se alle case loro in ciascun giorno dopo disinare ne fanno un' altro, mettendosi a sedere in quella sala grande, la quale s' è detto farsi da loro per simil effetto, quando fabbricono le lor case. Quivi all' hora deputata quelli che qualche cosa da negotiar hanno seco, o con altri, vi vengono et molti cortigiani ancora per cortegiar il passa vi sogliono venire. Il passa ha il loco suo apparente nel mezo fuori da gl' altri. Subito che

alcuno entra sopra l' uscio del divano piegandosi, et con la testa et co 'l corpo riverentemente fa riverenza alli circostanti, et il simile fa un' altra volta, quando egli è al mezo della sala, et poi và a sedere al loco suo deputato sopra quelle panche, le quali sono poste attorno la sala, essendo il resto sgombro d' ogni impedimento. Quivi costoro adunati non spasseggiano, che spasseggiare in luogo alcuno i Turchi non sogliono et ancorchè molti siano, stanno nondimeno con molto silentio ne fannosi dinanzi quelle sputate, ma tacitamente nel facioletto e gentilmente sputano, et hanno noi a schifo, quando ci odono far quei sgargatamenti. Stando così tutti nel luogo loro e adorni di belle vesti et con i lor turbanti in capo rendono vista di gravi et ben ordinati senatori. Quando poi è venuta l' hora, et che ogn' uno è posto al loco suo, il passa esce fuori, et viene nel divano, alla cui venuta tutti in piedi levandosi et riverentemente piegandosi lo salutano.

Questi passa nel loco l' uno all' altro soccedono, secondo l' ancianità et ordine loro, perchè mancando il primo o per morte o per depositione, ordinariamente il secondo è admesso nel loco di quello, et così soccessivamente. Et se per sorte il gran signore vuol aggiungere un' altro al numero di costoro, quegli tiene l' ultimo luogo. Bene è vero che si come il signore è signore di tutti et patrone, et tutti da lui riconoscono, ciò che hanno, ch' egli a volontà sua turba questo ordine alle fiate et depone, et mette chiunque gli viene aggrado.

Cap. XIV. Della persona del gran signore.

Dalle cose già dette, et da quelle che di sotto dirassi, in parte si può intendere: quale potenza et quale signoria sia quella di questo gran Turco Selino secondo. Egli discende per linea mascolina da quell' Ottomano, il quale creato re sopra i Turchi, ha dato il nome alla potentissima casa Ottomana. Questo Ottomano sicome narra lo Spandughino[1], seguitando l' historie turchesche. discese da un pecoraio chiamato il pazzo, di natione Tartaro. Costui al tempo, che il Saladino soldano facea guerra con Cognino imperator di Costantinopoli, ammazzò in singolar battaglia un valoroso cavalier greco, il quale molti Saraceni haveva occiso. Per il qual merito Saladino gli diede poi in guiderdone una villa chiamata *Ottomazich,* posta nel territorio del Congo città anticamente detta *Iconium,* posta nella Licaonia. Da questa villa Ottomazich pigliò poi il nome Ottomano, et gli antecessori suoi ch' erano discesi dal pazzo. Questo Selino non è ne' da Turchi ne da altri tenuto in quella essistimatione, e 'n quel valore, ch' era tenuto Solimano suo padre. Perciochè oltra che è tenuto d' animo poco bellicoso et abhorrente dai travagli et dedito molto a piaceri et al vino, l' esser di corpo molto greve, et di faccia più tosto enfiata che grassa, et

[1] Spandugino ap. Fr. Sansovinum, p. 154, 155.

infiammata dal vino et simile ad un Bacco, lo rende a gl' huomini in men conto di quello che per lo passato gli antecessori suoi principi bellicosi tenuti erano. Egli può essere di età circa quaranta tre anni, di corpo grasso, di statura non troppo alta, di faccia rossa, et accesa con la barba bionda et rara: et nacque della soltana Rossa.

Questi tral' altre donne tiene una moglie propria, chiamata Assacchi, che vuol dir principessa, della quale ha un figliuolo di età di venti tre anni, nomato Amorath, il quale fa la ressidenza sua nel sangiaccato di Magnesia. Questo Amorath ancor' egli ha un figliolo di tre anni, nominato Mahometto. Ne altri per hora che questi tre della casa Ottomana vi sono. Questo signore quando cavalca per la città, che è quando egli va alla moschea o a pigliarsi appiacere in qualche luogo, cavalca colla corte disarmata, eccetto che i solachi, che guardano la persona sua. Costoro portano li archi con le saette sopra la corda. Li chiaussi portano ancora le mazzeferrate in mano. Gli altri portano solamente il pugnale, il quale non è più longo di due spanne. Quando il signore va alla caccia in lochi vicini, non si conduce dietro costoro, ma se ne va privatamente pur con i solachi appresso. Ma quando egli cavalca in qualche viaggio, tutti portano le loro armi. Precede in prima una grandissima moltitudine di cameli et in tanta quantità, che per due giorni continui dì et notte non fanno altro, che passare et portano le robe, padiglioni et vittovaglie del signore et della sua famiglia. Seguitano poi gli ordini de gli spahi, la maggior parte con archi, et alcuni con lanze et targhe et morioni in testa. Vegonsi medesimamente ad alcuni portare qualche camiscia di maglia, et qualche corsaletto, arme tolte a Christiani. Passati che sono oltra questi spahi, et gli altri cavalieri di corte, seguitano li giannizzari a piedi con gli archibugi in spalla, et alcuni con spedi et ronche et altre arme in asta, portandole credo più tosto per ostentatione, et per trofeo, come spoglie tolte a gl' inimici, che per armarsene. Questi giannizzari non marchiano in ordinanza tanti per fila, ma caminano alla sfilata, senza tumulto però o disordine alcuno, udendosi solamente il calpestrio de cavalli, et delle scarpe ferrate de gl' huomini. Sparsi tra questi giannizzari cavalcano i loro aiaspassi, et i boluchpassi. L' aga quasi nella fine accompagnato et vestito honoratamente seguita costoro. Li chiaussi non vanno uniti insieme, ma cavalcano per ogni parte facendo l' officio loro, come s' è detto. Seguitano poi li solachi, et nell' ultimo attorniato da questi il gran signore. Li passà cavalcano per ordine avanti il gran Turco et Mahometto poco distante da quello. Avanti li passa vanno li cavalli, che suol far condurre a mano il signore tanti in numero, quanti principi di casa Ottomana stati sono. Et questo costume non è molto tempo ch' è in uso. Solimano ne faceva condurre dieci, et questo Selino ne conduce undici, cioè nove a mano superbamente guerniti, i quali mai si cavalcano. Il decimo cavalca l' imbraorpassi, et l' undecimo cavalca la propria persona del signore, et tanti principi sono stati non vi connumerando lui ch' è il dodecimo. Cioè Ottomano, Orcanno, over

Corcan, Amorath I., Baiazith I., Calapino over Ciriscelebi, Mahometto I., Amorath II., Mahometto II., Baiazith II., Selino I., Solimano, Selino II. Egli è il vero, che Teodoro Spandughino imitando, credo, l' historie de Turchi non vi connumera Ciriscelebi, per il che sarebbono solamente undici, ma tutti li nostri historici ne contano dodici, cioè con il presente. Per questa diferenza et perchè io non ho numerato li cavalli io non voglio affirmare più oltre circa la cagione, che ci è stata detta per vera, per la quale conducono questi cavalli a mano, non havendo io mai potuto di ciò certificarmene. Dietro la persona del signore seguitano subito quei quattro giovani favoriti, de quali s' è detto di sopra, dietro a quali poi seguita la moltitudine de gl' altri giovani paggi del signore con i lor eunuchi, vestiti di varii colori di panni turcheschi di seta et d' altra sorte. Costoro portano in testa la zarcula rossa, di quella propria forma, che portano gli schiavi delli passa et d' altri personaggi, le quali simil sorti di genti per servirsene et per far corte, sogliono havere. Questo zarcula non ha quella coda, che gli pende giù come alli giannizzari et alli capici, ma è ristretta insieme et è più alta. Dietro a questi paggi seguita poi una gran turba di falconieri (i quali portano l' uccello nella mano destra) et d' altri cacciatori, et una infinità di diverse sorti di cani et dietro questi seguitano altre genti di servitio, et camelli et simili altri impedimenti. Uscito ch' è il gran signore alla campagna aperta, gli va precedendo una gran frotta di guastatori, che vanno segnando la strada: per donde egli ha da passare, facendo tumuletti di terra di quà et di là acciochè le genti che seguitano, sappiano che strada tiene la corte et i cavalieri et corrieri non errino la strada.

Cap. XV. Il numero delli soldati con i loro beghlerbegh, che ha il signor Turco nell' Europa et nell' Asia.

Questi principi ottomani di mano in mano secondo ch' hanno augumentato il loro stato così et il numero de soldati et degli officiali hanno accresciuto. Già soleva essere, che in tutto l' imperio del gran Turco vi erano solamente due beghlerbeg,[1] i quali erano come generali sopra le genti di guerra. L' uno havea in governo di tutte le provincie, che haveva il Turco nell' Europa et l' altro quelle della Natolia, ch' è l' Asia Minore. Ma Selino primo augumento l' imperio suo grandemente in Asia et Solimano poscia non poco l' ha accresciuto, et nell' Asia et nell' Europa ancora. Talchè egli molto più di quello, che haveva fatto suo padre Selino, il numero dei beghlerbeg fece maggiore, mutandoli ancora in molte parti. Il primo beghlerbeg adunque è quello della Grecia o Romania, chiamato da Turchi Urumeli beghlerbeg, perciochè essi chiamano la Grecia Urumeli. Costui ha sotto di se quaranta milà timarioti

Timarioti. spahi. Li timarioti sono tutti soldati a cavallo, così detti

[1] Zinkeisen, Gesch., III, 128—38.

per lo timaro cioè stipendio, che hanno havuto dal signore, ch' è il possesso di ville et terreni, come di sopra s' è inteso. Costoro per detto timaro sono obligati di mantenere per ogni sessanta ducati, che hanno d' intrata, un' huomo armato a cavallo delle lor armi, che sono o freccia o lancia et targa et questo o sia tempo di guerra o di pace. Tutti costoro con i lor capitani particolari sono soggetti alli sangiacchi (che sono quali appresso le fanterie nostre i capitani collonelli), i quali hanno in governo le provincie particolari, stando poi in tutto obedienti alli commandamenti de beghlerbegh, come a loro capitano generale.

La ressidenza principale di questo beghlerbegh è in Sofia città di Bulgaria, ma il più del tempo anzi quasi sempre sta alla corte, il che gl' altri non ponno fare, conciosia cosa che essi sono tenuti di non partirsi dal governo delle loro provincie, nel qual governo ordinariamente non stanno più che tre anni, mutandoli il signore, o deponendoli come aggrado gli viene. Li sanghiacchi di questo beghlerbegh sono in numero . . . Evvi poi il Beghlerbegh di Buda, il qual si chiama il passa di Buda. Et è d' avertire, che ancorchè siano tutti beghlerbeg et che l' uno massime in tempo di pace, nel maneggio delle sue genti et del suo paese non sia sottoposto ad un altro, ma solo obediente alli comandamenti del signore, nondimeno in tempo di guerra, dove è il beghlerbegh della Grecia, tutti obbediscono a quello, perchè egli è il maggiore degl' altri. Et medesimamente niuno è chiamato per questo nome di beghlerbegh volgarmente, se non li due primi antichi cioè quel della Grecia, et quel della Natolia, nomandosi gli altri passa di tal luogo et tale, come il passa di Buda, di Aleppo etc., se bene sono in effetto beghlerbegh et così scritti su 'l libro loro. Questo passà di Buda ha ottomila timarioti sotto di se et dodici mila soldati, pagati con tanta paga al giorno, i quali stanno a guardia dei confini d' Ungaria et di Crovatia, et de gl' altri luoghi, che sono frontiere a Christiani. Il passa di Temisvar ha sotto di se sette mila timariotti. Costui governa quel paese, ch' è di la dal Danubio et la Valachia. Oltra questi due passa, che da Solimano furono aggiunti all' imperio Turchesco, vi è il Transilvano, il Moldavo et il Valacho principi di nome christiano, i quali sotto la prottetione del gran Turco regnano, et i quali ad ogni richiesta sua il numero di trenta mila soldati, dieci per uno gli somministrano.

Il signor Turco v' ha ancora in Europa gl' achanzi, i quali sono in numero ottanta mila et questi sono pur anc' essi tutti a cavallo, ma male in ordine. Non hanno timaro et vanno alla guerra a spese loro, con speranza di predare, robare et assassinare il paese. Costoro trascorrono quaranta et cinquanta miglia avanti l' essercito, et portano vittovaglia al campo. Sono essenti da ogni gravezza et pagano solamente al signore, un tanto della preda che robano. Nel libro della militia evi ancora scritto ottantamila Tartari, i quali habitano circa la palude Meotide, et sono in lega con il Turco, et queste sono le genti et i soldati, che ha Selino nell' Europa.

L' essercito dell' Asia è questo sotto i lor beghlerbegh Il primo
Natolia. è il beghlerbegh della Natolia, che ha trenta mila timarioti. La Natolia anticamente era l' Asia Minore, ma egli è vero, che sotto il nome di Natolia non vi si comprendono tutte le regioni, che in quella si comprendeano; perciochè vi si esclude la Cappadocia, l' Armenia Minore, et la Cilicia, cioè il paese dove è hora Amasia et Sivas, et il paese d' Aladouli et la Caramania. I Greci chiamano questa regione Anatoli, et li Turchi Anatoldan Memliche, cioè paese over regno di Anatolia. Il beglerbeg di questa risiede in Cutheia, città di Galatia non molto distante da Angori, et è quasi nel mezo dell' Asia Minore. Questa Natolia è stata, et è ancora da molti chiamata Turchia, ma invero troppo volgarmente: perciochè è stato sempre costume del volgo de Christiani di nominar Turchia quei luoghi, che sono stati over sono soggetti alli Turchi. Et così vediamo quelle regioni esser state nominate Turchia, le quali di sopra habbiamo detto, ch' hanno portato il nome di Turcomania, et che ancora alcune portano, et ciò perchè i Turchi all' hora altro non possedevano, che quelle. Ma posciachè i Turchi si dilatarono per tutta l' Asia Minore, incontinente il volgo cominciò a nominare tutta quella parte Turchia; et ultimamente essendo poi sparsi per molte provincie dell' Europa i Turchi, il volgo non lascia di nominare generalmente ancora tutte quelle parti Turchia, sicome veggiamo tutto dì da molti esser così nominate. Questo ho voluto avertire, acciochè si sappia, che non vi è provincia alcuna di queste occupate da Turchi, che propriamente sia nominata Turchia, ma che solamente il volgo indiferentemente cotal nome attribuisce a tutti quei luoghi et provincie, che da essi soggiogati
Caramania. sono; ma seguitiamo l' ordine. Quel della Caramania ha venti mila timarioti. Questa regione è stata chiamata diversamente, gli antichi nostri la chiamavano Cilicia, poi fu nominata circa l' anni del Signore 1230. Armenia Minore, perciochè Robino et Leone, fratelli della Maggiore Armenia havendola levata dalle mani de Turchi, che la possedevano, et essendosene fatti signori, la chiamarono della patria loro Armenia Minore, et cotal nome l' era attribuito solamente dalli Christiani, perchè li Saraceni chiamavano quella il paese d' Araman, che forsi è l' istesso che Caraman, ancorchè sia scritto da altri, ch' ella è così denominata da Caraman signor Arabo, il quale la dominò insieme con i suoi descendenti, infinchè fu presa dal Turco. Hora è da tutti chiamata Caramania. In questa v' è *Tarso*, et la *Jazza* famose città. Quel di Sivas ha dieci mila timarioti. È posta vicina al monte Tauro in Cappadocia, et lontana dall' Eufrate miglia cento, et è sopra un fiume grosso detto *Lais* et da Tolomeo *Iris,* il quale viene dalle montagne di Trebisonda. Questo fiume (già fa più di cento anni al tempo di Ussucasano et di Maometto II.) era il confine tra li Persiani et li Turchi: ma hora hanno di tal sorte i Turchi disteso i loro confini, che sono quasi vicini a *Tauris*, la qual città è lontana da questo fiume miglia sei cento et quarantacinque.

Sivas medesimamente è lontana da Costantinopoli miglia Sivas.
sei cento et cinquanta, et così veniva ad esser quasi nel mezo tra que due potentissimi principi.

Quel di Maras ha ancor egli diecimilla timarioti. *Maras* Maras.
è città regale in Anadoule, paese montuoso, et quale participa et della Capadocia et dell' Armenia Minore, et l' Eufrate passa per questo. Confina con il governo di Sivas, che si dice ancora il paese d' Amasia, et con la Caramania, et co 'l paese d' Aleppo. Alcuni dicono che questa Maras è la città Celeni, posta sopra il fiume Marsia. Questa regione fu soggiogata da Selino primo, occisone il signor di quella ch' era di natione degl' antichi Turcomani, o vogliamo dir Turchi, di quei che di sopra habbiamo detto, che non adherrirono ad Ottomano; questi quattro sopradetti beglerbeg si contengono tutti nell' Asia Minore. Quel di Carahemit ha trenta mila timarioti. Questa città di *Carahemit* è in Diarbech, ch' anticamente era la Mesopotamia, circonda miglia dodici et ha grosse mura et spesse torri. La maggior parte è habitata da Christiani Greci, Armeni et Giacobiti. Da levante ha il fiume *Setche,* anticamente si dicea *Tigris,* il qual fiume viene d' Asanchif città discosta giornate sei. Questa Carahemit è lontana da Costantinopoli giornate trenta, et è di la dall' Eufrate giornate sette, nella strada, che và d' Aleppo a Tauris. Già apparteneva al sofi, ma poi che Selino primo ruppe Hismaelesofi, re di Persia nella campagne Calderane non molto lontane da Tauris, fù sottoposta all' imperio ottomano. Quel di *Arsrum* ha ventimila timarioti. Questa città è alli confini de Persiani, nel paese di Diarbech.

Quel di Vano ha dodici mila timarioti. *Vano* è un castello di circuito un miglio, posto sopra un colle alla parte orientale del lago *Vastan,* nella strada d' Aleppo a Tauris, et lontano da Carchemit giornate diciotto, et da Tauris circa sette over otto. Quel di *Ceheresul* ha dieci mila timarioti. Quel di *Bessara* ne ha quindici mila. Questa città è sopra il fiume Tigre, posta in Assiria. Questa fu presa l' estate passata del 1567. da Persiani et ammazzaronvi circa due mila giannizzari; hora è di nuovo in poter di Turchi, ma distrutta et desolata, et è ivi frontiera de Turchi contra Persiani, come è Comara appresso di noi contra i Turchi. Quel di Bigdat ne ha quaranta mila. *Bigdat* è l' antica Babilonia et è da molti chiamata Bagadet et da i nostri più antichi, cioè già fa ducento et trecento anni era detta Baldach. È grandissima città, non dimeno non è habitata tutta, et dicono esservi circa dieci mila fuoghi. È lontano da Tauris miglia circa quattrocento. Il fiume Eufrate passa per questa, dalla quale al golfo Persico, navigando per il detto fiume, vi pongono dicisette in venti giornate, ma per terra espediscono tal viaggio in sette, over otto giorni. — Quel di Ladza ha dieci mila timarioti. — Quel d' Aleppo ne ha venticinque mila. *Aleppo* è una delle nominate et famose città, che sia in tutta la Soria, et in tutto 'l Levante. E di quà dall' Eufrate tre giornate lontana dieci miglia da un picciolo fiume anticamente detto Singa

et è lontana dal mare cioè da Barutti giornate otto. Questo passa, ch' era in Aleppo negl' ultimi mesi dell' anno 1567, andò al governo d' Egitto, perchè il passa di quella provincia fu occiso per seditiou militare et per passa in Aleppo vi è stato mandato Schender questo gennaio passato 1568. Questo Schender fu colui che rimase al governo di Costantinopoli, quando Solimano venne alla guerra in Ungaria. Quel di Sam ha quaranta mila timarioti. Sam è detto da noi *Damasco*, città bellissima et nobilissima nella Soria. È lontana d' Aleppo nove over dieci giornate, posta più verso mezo giorno, et ha un castello grande et forte.

Il passa di questo loco fu spedito l' anno passato per capitano generale in Arabia contra i Mori di Gemen, i quali si sono ribellati, et hanno ammazato i loro passa, cioè dell' una et dell' altra Gemen, con cinque loro sangiachi appresso. Et si dice che il signore l' ha aggiunto ancora settimo alli passavisir. Quel di Misir
Misir. ha sotto di se cento mila timarioti. Misir da Turchi è chiamato il *Cairo*. Questi governa l' Egitto con le provincie sue adherrenti. Costui ogni anno manda al signore di netta entrata trentaquattro muli con due cassette per ciascuno tutte piene di ducati d' oro. Quel della magior Gemen ha trenta mila timarioti,
Cesair. et quel della minore ne ha venti mila. Quel de Cesair quaranta mila ne ha sotto il governo suo. Tutti questi, che habbiamo nominati, sono tutti beghlerbegh, et hanno più sangiachi sotto di loro, i soldati delli quali in tutto fanno il numero di settecento et diecinove mila persone da combattere et tutte a cavallo. Ducento e cinquanta sette mila in Europa, et quattrocento et sessanta due mila in Asia.

Oltra tutte queste genti vi è poi il capitan del mare, il qual
Piali passavisir, capitan dell' armata. hora è Piali, quinto passavisir, et ha sotto di se cinquanta mila soldati computandovi ancora tra questi leventi che sono i corsari. Questi è quel Piali, che ruppe l' armata christiana et prese il forte delle Gerbe l' anno 1560., nella qual rovina furono perse ventiotto mila persone tra morti et presi. Costui rare volte seguita la corte con gl' altri passa, ma rimane a Costantinopoli per cura dell' armata et per haver il maneggio di tutte le genti marittime. Costui ogni volta, che per commadamento del signore conduce fuori l' armata (uscita ch' è fuori del porto in ordine d' armi et di genti, come dee stare) primieramente va, innanzi ad ogn' altra cosa fare a visitare la sepoltura di Hairiadeno Barbarossa, posta su lo stretto, lontana da Galata circa due miglia, si come di sopra abbiamo detto. Quivi sta per un giorno et una notte orando et sacrificando et pregando dio, che per amor di Barbarossa, et degl' altri fanti voglia favorirli contra gl' infideli et conceder loro benigna fortuna et vittoria contra gl' inimici. Questo Piali è nativo Ungaro et come si dice figluol di un ciabatino, il quale mentre che Solimano andava alla caccia fu trovato da lui, che infante picciolino piangeva, è 'n quella caccia non volse altra preda, che costui. Fattolo poi porre nel serraglio suo et

cresciuto in età, gli diede per moglie una sua nepote, figliuola del presente Selino.

Cap. XVI. Breve consideratione sopra quello, che s' è detto.

Non parrà forsi fuori del verissimile a chi considererà la grandezza dell' imperio turchesco, et con quai spese si mantengono tai soldati, che tanta moltitudine di gente il gran signore tenga parata alli comandi suoi; perchè et se bene in effetto questi soldati di sopra numerati non corrispondessero al numero statoci affirmato, di gran distanza certo non vi debbono esser lontani, perchè et la inveterata credenza, et l' isperienza ci dimostrano, quanta moltitudine di soldati abonda negl' esserciti loro. Et ciò tanto più debbiamo credere, non essendo pagati dalla borsa del signore, ma dalle sostanze de miseri popoli Et quando in qualche grandissima guerra la terza parte di costoro è unita insieme, non è poco; imperochè a guardia di tanti confini et di tanti popoli malcontenti è necessario non spogliare i paesi dei presidij loro ordinarij, oltra che sarebbe cosa quasi impossibile il poter nodrire in un luogo tanta moltitudine di gente. Da che si può considerare, che se il gran Turco tutta la potenza sua unita insieme potesse spignere contra Christiani, che malagevolmente le disunite forze de principi nostri potrebbono ressistergli; ma egli verso l' oriente ha sempre stimoli molti, ch' el tengono a freno, et i popoli suoi, massime quegli di Europa, ad ogni rivolta di fortuna alzarebbono la testa, non vi essendo fortezze, che ritener li potessero; rispetti, che alle volte gli hanno messo non poca paura, et che nel venire alle mani co' inimici a battaglia reale, lo fanno andar risguardevole molto et co 'l piede pesato, se però non si vede più che superiore et la vittoria quasi nelle mani. Oltra tutte queste cose, lasciando da canto il giudicio di dio, come di sopra ho detto, et come mi par di fermamente tenere, cioè queste genti esser mandate a castigare i Christiani, vicendoli et tenendoli opressi fin tanto, che si emendino, per poi tanto più maggiormente opprimere quelle et dispenderle, ma lasciando dico questo, et parlando humanamente mi pare che ancora, che questo tiranico regno'sia potente per le cose che habbiamo detto, non sia però atto et potente per mantenersi longo tempo, quando contra di quello s' inalzasse un principe, se bene di gran lunga et di paese et di soldati et di richezze gli fosse inferiore, pur che di virtù et di valore essergli superiore si sforzasse. Perchè non altrimenti egli resisterebbe a quello, di quello che fece il richissimo Dario con tante sue genti ad Alessandro di soldati pochi, ma valorosi fornito, et di quello che finalmente fece il mondo alli piccioli esserciti de Romani, ma abondantissimi et di disciplina et di fortezza. Ma per fornire ciò, che in questa materia m' ha parso di dire, io dico che questi soldati di questo gran signore per lo più non disiderano la guerra; perciochè godendosi nella pace i beni, che gli sono stati concessi con buon occhio non si veggono

in un luogo chiamato l' acque dolci, che sono in capo del porto alla banda destra, hebbe fatica a scampare alla furia delle acque, et salvo ridursi in loco sicuro. Ruinato quel ponte di legno, Solimano poi fece fabricare questo grande di pietra, fondato sopra palli, con buonissimi fondamenti. Egli è a guisa di quattro ponti, l' uno dietro all' altro, con quattro somità. Vi ha speso, oltra molte opere di sopravanzo, cento et cinquanta somme d' aspri, che vengono ad essere trecentomila ducati soltanini. Fu finito circa un' anno o poco più innanzi, la nostra venuta. Dal canto del ponte verso Costantinopoli hora si fabbrica, per valor del testamento di Solimano un bel caravazara, molto capace con stalle grandi et commode. Et dicono, che ancor dall' altro canto del ponte verso Andrinopoli ne fabricherano un' altro, et edificherannovi medesimamente un' altro casale, di modo, che verrà poi ad esser un luogo molto grande et bello. Il terzo giorno partendoci di quivi, venimmo in hore sette,
Silivrea. circa miglia venti a Silivrea, città, posta s pra il lito della Propontide. Questa città fù nomata già *Selimbria* et è picciola. Ha un castello, le cui mura sono tutte ruinate, dentro al quale sono due monasteri, l' uno de frati, et l' altro di monache. Hanno i lor messali in lingua greca, come medesimamente tutti quei, che osservano i ritti greci costumano d' havere. Passata Silivrea su 'l lito del mare appresso il fiume Chiurli, vedemmo le ruine di *Heraclea* detta ancor *Perynthus*. Et poscia lasciando in questo luogo alla sinistra la Propontide, et allargandoci fra terra, pervenimmo in hore otto et mezza, miglia venticinque, a Chiurli,[1] grosso et buono casale. Ma perchè io ho fatto mentione di sopra dello stretto di Galipoli et della Propontide, voglio qui soggiungere quattro pa-
Propontide. role. Quel mare, che dagl' antichi fu detto Propontide, posto tra due stretti, cioè tra quel di Costantinopoli et quel di Galipoli, hora è detto Marmora, denominato cosi da quattro o cinque isole dette Marmora, le quali sono distanti da Galipoli miglia trenta, et dal lito della Romania miglia quaranta, et da Costantinopoli cento et settanta. Galipoli ha un porto, et un castello mediocremente forte, et la città circonda miglia tre. Quivi comincia lo stretto, il quale in quel luogo è largo circa un miglio, et è longo miglia diciotto, cioè infino alli Dardanelli, che sono due castelli l' uno in Europa et l' altro in Asia, chiamati da Turchi Giegniazar,[2] che significa nuovo castello, et la distanza dall' uno all' altro è circa un miglio et mezo. Da Galipoli a Silivrea si fanno giornate quattro, consumandosene una del passar la montagna detta *Gainola*,[3] quale è distante da Silevrea due giornate. Ma torniamo al nostro viaggio. Appresso Chiurli passa un fiume del medesimo nome. Questo fiume è chiamato da Tolomeo[4] Arzo, sicome era nomato ancora il luogo, che all' hora era città Egli è il vero, chi considera la situatione di Tolomeo, che non quadra molto, che

[1] Čorlu, Rad, kn. C., 104. [2] Jenišehr, Rad, knj. C., 105. [3] Gani montes, Rad, C., 105. [4] Ptol., l. III., c. 11, § 4, § 7.

Arzus sia Chiurli, ma io credo più tosto che o li numeri, o la posizione sia falsa. Poco innanzi, che si arrivi a questo luogo, et propriamente dove sono le sepolture di Selino I., avo di questo presente signore, attaccò il fatto d' arme con Baiazith suo padre, dove fu rotto. Medesimamente Selino venne a morire quivi l' anno 1519. Da Chiurli venimmo a Caristran, casale, in hore sette et miglia diciotto. Et di quivi partendoci in hore cinque, et miglia quatordici venimmo a Berghaz, buon casale, il quale fù già città, è nomata Bergola. Poco innanzi l' arivar nostro a questo luogo nei vedemmo sopra una collina alla parte destra le ruine di *Drusipera*, città ove si veggono ancora alcune torri, hora vi è un casale . . . In questo Berghaz Mahometto passa fa fabricare un grande et bel caravanzara con uno hospitale capacissimo, dove a tante camere diputate, o sianovi forostieri o no, saranno portate le vivande ordinarie. Dirimpetto poscia alla porta di questo caravazara, vi fa fabricare la moschea di marmi et pietre vive et faranvi ancora fare alongo il detto caravazara una longhissima fila di boteghe, per dinanzi alle quali passerà la strada ordinaria da Costantinopoli ad Andrinopoli. Quivi vi lavorano con la catena ai piedi più di ducento schiavi christiani, i quali espettano finita che sarà la fabrica, la quale tosto doveva esser al fine, di esser tutti senza altra taglia liberi. Mahometto (quando il gran signore passò ad Andrinopoli) conducendolo più di due miglia lontano da questo luogo, gli fece far altra strada, o fosse per non fargliele vedere, se non finito, o per schivar l' impedimento delle pietre, che ingombravano tutte vie, o pure per schivar l' invidia in ogni minima cosa a costoro molto pericolosa.

Berghaz.

Da Berghaz in hore sette, miglia diciotto, venimmo ad Eschibaba, casale, che in nostra lingua suona padre vecchio. Quivi si vede una parte d' una chiesa molto anticha, da Christiani già nomata S. Nicolò, dentro alla quale vi è sepolto, come dicono i Turchi, uno gigante loro, il qual fece molte opere et sante et bellicose contra Christiani. Alcuni sacerdoti turchi co lumi accesi di continuo vegliano sopra il suo corpo, conservato in una cassa (se però vi è dentro) molto grande. Attorno a questa cassa vi pende un arco grandissimo et veramente da gigante, con una freccia proportionata a quello, la quale, dicono, che essendo egli a Galipoli, la qual città è distante da questo loco circa ducento miglia, spinta da lui con quell' arco in fino quivi pervenne. Pendevi ancora una mazzaferrata et altre armi gigantesche. Di quivi poi partendoci in hore cinque, miglia quatordici ad Hapsa, casale pervenimmo. Et 'l giorno seguente in hore sette, miglia sedici, et forsi manco, venimmo ad Andrinopoli città principale, dove era il signore con tutta la corte. Quivi stemmo infino alla conclusione della pace, che fu alli 17. febbraio, la quale fu fatta con simili conventioni: che fosse pace, over tregua per otto anni, et che in quella s' includesse il Transilvano; che l' imperatore pagasse trenta mila ducati soltanini di tributo per l' Ungaria, che sono

Eschibaba.

Conventioni della pace.

quaranta cinque mila talari, et che il tributo cominciasse nel principio di gennaio 1568, che i sudditi del Turco non pagassero più a quelli dell' imperatore, ne quei dell' imperatore a quei del Turco. Et sopra questo mi soviene, che nel ritorno nostro essendo noi vicino a Comara nel paese del Turco, passammo per alcune ville, le quali solevano pagare il loro censo all' arcivescovo di Strigonia, et alcuni Ungari di nostra compagnia mi dissero: queste ville non pagheranno più all' arcivescovo. Nel trattar di questa pace i Turchi volevano oltra 'l Transilvano includervi ancora tutti i loro amici et principalmente i Vinitiani, et gl' ambasciatori risposero, che se così volevano, includesseronvi ancora gl' amici dell' imperatore et principalmente il re Filippo. Volevano ancora i Turchi, che lor fossero so Vesprino, et che i confini fossero al lor modo, per le ragioni, che di sopra s' è detto. Di più volevano, che il tributo cominciasse alla giunta degl' ambasciatori in Costantinopoli, che fù l' agosto 1567., et gl' ambasciatori volevano, che incominciasse il giorno della conclusione, essendovi diferenza di sei mesi, finalmente la pace fu conchiusa, come di sopra. Ma suscitando i Turchi dapoi altre difficultà et innovationi, rettrattando quello, ch' haveano affirmato, fù prolongata la partita nostra infino alli venti di marzo, nel qual giorno, havendo gl' ambasciatori presa licenza dal gran signore et da tutti li passa disiderosi tutti noi di partirsi per conto della peste, che di già era entrata in casa, pigliammo il cammino verso christianità per ritornarsene alla corte cesarea.[1] Ma avanti ch' io incominci a descrivere il viaggio, che nel ritorno femmo, prima dirò alcune cose circa la città d' Andrinopoli.

Cap. XVIII. Si parla della città d' Andrinopoli et delli fiumi, che le corrono vicini.

Per esser stata questa città d' Andrinopoli, se non per altro almeno per l' edificator suo, famosa assai, e per un tempo innanzi la presa di Costantinopoli capo dell' imperio turchesco, et essendovi noi ancora dimorati per due mesi continui, non sarà se non bene il dirne qualche cosa. Questa città d' Andrinopoli, dalli Turchi chiamata Edrene, fu da Adriano imperatore edificata, o più tosto reedificata, chiamandosi prima *Orestiade*, et fu presa da Turchi sotto Amorath primo, circa gl' anni del signore 1363., et poi Mahometto primo ne gl' anni 1412.[2] in circa vi trasportò la sedia sua. Questa città è posta, come alcuni vogliono et massime moderni, sopra il fiume Hebro; ma lasciando per hora questo da parte, la città cioè l' antica, et quella ch' è circondata di mura, è posta al mezo giorno d' una collina di piacevole salita, et è di forma quadrata, ma più longa che larga, di circuito circa due miglia italiane. La longhezza sua tira da oriente verso occidente. Le

---

[1] Mon. Hung. hist., Scr. VI, 249—75. [2] 1365, Rad, knj. C., 108, 111.

mura sono all' antica con le torri, senza fosso veruno, et più deboli et minori di quelle di Costantinopoli. Negli angoli delle muraglie vi sono quattro grandissime torri, una per angolo, di forma rotonda. Queste usano per carceri, imprigionandovi et Turchi et Christiani et d' ogni sorte genti. Questa città verso occidente nel bastione più meridionale è bagnata da un fiume chiamato Tonsa, il quale toccato che ha quella torre over bastione, si allarga dalla città, et le corre discosto circa un trar d' arcobugio, andando verso oriente. In questo spatio cioè tra il fiume et la muraglia della città vi sono le sepolture. Usano i Turchi, come i Giudei ancora, di porre per ciascun morto, over sepoltura, una pietra longa et sottile, diritta in piedi alta o bassa, bruta o bella secondo la qualità et il potere della porsona. Fannovi alcuni nel capo di cotal pietra intagliare un turbante. Ma alcuni altri di quelli, che sono più grandi et richi, fanno in quel campo, dove sono i sepolcri, un cimiterio a parte, ponendo il corpo in qualche arca grande di pietra o di marmo, intagliandovi ancora lettere in Turchesco per di sopra. Per cotali effetti usano i Turchi subito fuori della città over d' altro luogo di porre le boteghe, dove i petraiuoli lavorano tali pietre da morti. In alcuni luoghi vi sepeliscono ancora i Christiani a simil modo, intagliandovi una croce nel mezo della pietra. Dentro di questa città non vi stanno se non Giudei et Greci, pochi Turchi dimorandovi et perciò non vi sono boteghe di valore alcuno. Ha le case co 'l solaro assai buone, rispetto alle turchesche, fatte di mattoni, secondo la costuma del paese. Non vi si vede reliquia alcuna di antichità et nobiltà di città famosa, o se vi è, quelle persone ignorano. Vi è solamente una chiesetta di Ragusei posta in assai remoto loco. Ma il più bello et frequentato luogo et pieno di boteghe et d' ogni sorte merci, è per tutto quel spatio per quanto si distende la collina, la quale dopo che Andrinopoli venne in potestà de Turchi, di tempo in tempo fu ripiena di case, di moschee, di bagni, et d' altri edificij, talchè in breve tempo divenne molto piena d' habitatori et mercatanti.

Questa collina, la quale di sopra s' è detto esser alla settentrionale parte della città, è circondata da tre parti dal fiume *Tonsa*, cioè da tramontana, da ponente et da mezo giorno oltra la città murata, come s' è gia detto. Questo Tonsa è fiume assai Tonsa. vago et della grandezza del nostro Bacchiglione, et viene dal monte Emo, ch' è a tramontana, et corre verso mezo giorno, ma quando poi si avvicina alla collina corre verso ponente infino all' ultimo di detta collina; dove giunto, circa una buona ballestrata lontano dall' habitationi, riceve in se un' altro fiume, poco di se minore, detto *Arta*,[1] il quale come si può congetturare, che intenderlo Arta. non ho potuto, viene anch' egli dall' Emo, et corre massime in questo loco verso levante. Quivi un pochetto avanti, che questo fiume Arta entri in Tonsa, et che venga a perdere il suo nome, vi

[1] Tundža i Arda, Rad, knj. C., 112.

*

è fabricato sopra un ponte di pietra longhissimo, il quale ponte tira da tramontana a ostro verso la città. L' Arta dunque, passato che ha questo ponte, entra come s' è detto quasi di subito in Tonsa, e quivi perde il suo nome. Questo Tonsa piegandosi un poco verso mezo giorno, seguita il viaggio suo allongo quel ponte, bagnandolo da un lato. Andato alquanto a questo modo si divide poi in due rami: Il maggior ramo, ch' è il destro, subito sottentra il ponte. Il minor ramo ancor' egli un poco più oltre entra sotto a questo ponte, et poi si avicina ad un bastione della città, et lo bagna come s' è detto. Correndo così alquanto di nuovo si congiunge con il ramo più grande et così unito insieme corre una archibugiata, come s' è detto, lontano dalla città, essendosi voltato verso oriente. Oltra questo fiume, dalla parte verso mezo giorno per altretanta distanza, corre pur verso oriente il fiume *Marizza* in lingua crovata così nominato, *Naricch* i Turchi dicendolo et *Marogna* i Greci, da moderni creduto l' *Hebro,* fiume molto celebrato da poeti. Questo Marizza. fiume Marizza viene da occidente, et nasce in uno loco del monte Orbello chiamato Zamocho, ove sono fodine d' argento et per le quali i Turchi fecero guerra co 'l despoto della Servia.

Coloro che vengono da Scopia per andare a Filippopoli, cavalcato che hanno poco meno di cinque giornate, havendo sempre a mano destra il monte poco lontano, passano a guazzo il fiume Marizza, miglia cinque avanti ch' egli arrivi ad un vilaggio posto tra 'l Rodope et l' Orbello. Et poi scorso ch' egli ha quel vilaggio, et uscito fuori della stretezza de monti, havendo sempre l' Orbello alla mano destra, sbocca nella Thracia, et con circa due giornate perviene a Filippopoli, et di quindi bagnando altri popoli et terre grosse, andando pur sempre verso l' oriente, viene infino a questo luogo. Egli è più grande assai di Tonsa, ma corre men velocemente. Questi due fiumi così correndo l' uno distante dall' altro circa una archibugiata, come s' è detto di sopra, passato che hanno la città d' un miglio italiano, si congiungono insieme, et Tonsa perde il nome, venendo detto Marizza, il quale seguitando il suo corso, et innavigabile per esser molto vadoso, vassi poi a mettere nel mare detto Arcipelago, disotto ad una terricciola ancor ella detta Marogna, dal fiume prendendo il nome, et posta alla ripa sinistra di quello et più in sù della sua bocca miglia cinque, le quali sono navigabili. Da questa terra di Marogna si va in tre giornate per terra a Silivrea. Hora che Andrinopoli sia posta sopra il fiume Hebro, io non so, come si posse affirmare, percioché è cosa chiara, se vogliamo creder a Tolomeo, et al resto degl' antichi, che Tonsa non può esser ne il fiume Hebro, ne meno il Nesto, fiumi famosi della Thracia, perchè et l' uno et l' altro separatamente correndo, sboccavano nel mar Egeo, ma Tonsa entra in Marizza come s' è detto. Anzi il signor ambasciator nostro, il cui giudicio et se non da laudare, constantemente affirmava ancora Marizza non esser l' Hebro, ma il Nesto, et dicea non poter sapere ne congetturare, qual si fosse questo Hebro. Ma quali in vero fossero tutte le sue

ragioni a me non sono note, ne meno mi saprei totalmente risolvere a darne giudicio. Perciochè se noi consideriamo il nascimento suo: egli appare più tosto esser il Nesto che l' Hebro, sicome l' ambasciator nostro dicea. Ma se dall' altro canto risguardiamo lo sboccamento suo nel mare disotto da Marogna, cagiona, che noi non possiamo quasi far altramente, che tenere Marizza esser l' Hebro. Et ciò tanto più facilmente mi do a credere, sapendo io, che a Chrizopoli, città distrutta, et hora una picciola villa, posta sopra il mare, sbocca in quello un gran fiume, ma tuttavia minor di Marizza, il quale considerata la distanza, verso ponente andando, cioè giornate tre di viaggio, che sono da Marogna a Chrizopoli, viene a manifestarsi esser il Nesto, situato dagli antichi quasi in quel proprio luogo. Ma sì per l' autorità dell' ambasciatore, che tiene altramente, si perchè ancora gl' antichi hanno molto oscuratamente et imperfettamente descritta questa Thracia, et tutto 'l tratto, che habbiamo caminato, et li fiumi et monti che sono in esso, non voglio affirmar altro ma solamente mi basta haver avisato questo poco, acciochè qualche altro meglio vi possa pensar sopra.

Nell' alto della collina v' è come in Costantinopoli molte case et boteghe et un bezestano, ma non così grande ne così ripieno di mercantie d' ogni sorte, come è quel di Costantinopoli. Sonovi ancora molti bagni, caravazara, et moschee, tra le quali la più principale è quella di soltan Amorath, padre di soltan Mahometto, posta in cima nel mezo della collina. Ve ne è ancora un altra di là da Tonsa verso tramontana, belissima di soltan Baiazith, con molte colonne di marmo. Evvi ancora oltra questo fiume pur dalla parte verso tramontana, ma più orientale, che non è la moschea di Baiazith, passato che si ha un ponte di pietra, una strada molto longa et polita, coperta di sopra al modo turchesco, piena d' ambedue le bande di boteghe, ove si vendono solamente selle, briglie, archi, carassi, sofra (che sono quei corami tondi, sopra i quali sogliono mangiare, della grandezza di un fondo di tina et più et meno) et altre simili cose, et in somma tutte quelle cose, che di cuoio si fanno. Perciochè quivi più che altrove perfettamente si lavora. In capo di questa strada si ritrova poi la casa over serraglio del signore, dove suol alloggiare quando egli è in Andrinopoli. Dall' altra parte della collina verso mezo giorno, cioè tra essa et la città murata, vi è un belissimo portico longo circa un ottavo di miglio et più, fatto a volto et coperto di piombo, da ambe le parti pieno di boteghe, tutte ad una misura, ove si vendono diverse mercantie di cose minute. Di queste boteghe gli heredi di Ali passa, precessore di questo Mahometto, il quale lo fece fare, gran rendita ogni giorno ne cavano. Questo volto passato vespero, come li bezestani si serra. Sonovi ancora molti altri vecchi et altre strade (sicome ve ne sono ancora oltra 'l fiume Tonsa) piene di cose grosse et drappi vecchi, ma il più bello è circa questo volto

et sopra la collina. Et questo sia a bastanza circa il dir di questa città di Andrinopoli.

Cap. XIX. Dell' ambasciaria, che mando il sofi al gran Turco per concluder la pace, et d' una lettera, che narra la pompa di quella et il ricevimento, che le fu fatto dalla corte turchesca.

Mentre che trattandosi la pace dimoravamo in questa città, giunse alli sedici di febbraio una honoratissima ambasciaria mandata da schac Thamas, re di Persia al gran signore Selino per trattar la pace tra quelli, anzi più tosto per concluderla, essendosi tra loro poco innanzi fatto accordo delle differenze, per le quali già quasi eran venuti ad aperta guerra.[1] Et volendo io scrivere alcuna cosa di questa ambasciaria, per più intelligenza porrò prima una lettera, la quale fu mandata ad Arsrum, ch' è una città alli confini del Persiano, et scritta da un chiaus a Mahometto passa. Questo chiaus s' era partito a posta da Costantinopoli per incontrare questo ambasciator persiano. Questa lettera giunse avanti la venuta dell' ambasciatore, et fu tradotta di turchesco in italiano da dragomano nostro.

Lettera scritta alli passa visir tradotta di turchesco in italiano.

Dopo la salutatione questo è quello, che si fa sapere alle signorie vostre. Adesso con sanità e venutto al principio della luna di Giuma Sulacchir l' oratore di Persia, il suo supremo consigliero, chiamato *schac Culi soltan*, che ha cento et venti gentil' huomini con schuffie, o corni d' oro riccamate, con suoi cavalli, che fanno tirar a mano, e più di dugento altri cavalieri, vestiti di drappi d' oro, et circa quattrocento mercatanti Persiani, che fanno in tutto settecento huomini et mille et novecento cavalcature tra cameli, muli et cavalli, et cinque nacare, tre trombette, cinque flauti, et altri instrumenti. Et oltra di questo due cantori dell' alcorano, uno organista, uno sonatore d' un instromento turchesco, come liuto, due sonatori di pifferi et due musici, che fanno in tutto otto sonatori et uno lutinista, et quattro schiave, donne servitrici della propria camera del schac Culi. Con questa pompa essendo alloggiato una giornata vicino ad Arsrum da questa nostra parte, tutti li saym et spahi se congregarono et si uscì contra di loro con ottomila huomini, tra quali più di cento vestiti con veste d' oro et razzo, et appresso due mila huomini con celate indorate et argentate. Et in conclusione con questa pompa si uscì incontra. Il quale ornamento vedendo l' ambasciatore si stupì et disse, che tutto l' essercito, ch' era in Costantinopoli era venuto quivi, et così venuto nella città dalla matina alla sera fece suonare gli suoi instromenti. Et l' altra matina seguente l' ambasciatore invitò il passa con tutti

[1] Mon. Hung., Scr. VI, 267—73. Hammer, Gesch., III, 517—22

li signori et officiali et fece udire la sua musica et similmente il signor passa invitò essi Persiani. Et andando così l' ambasciatore al convito, venne un' altro soltan del re, et portò all' ambasciatore schac Culi soltan un corno indorato et una veste tessuta d' oro, et se la fece vestire. Et il re di Persia ha mandato tutte l' armature di soltan Baiazith, con li suoi camelli tutti, et anco tutta l' altra roba. Et la tardanza dell' ambasciatore infino a questo tempo sono queste due cause: l' una è questa, che il re di Persia ha fatto fare due padiglioni di un pezzo tessuta la cortina di sopra d' oro, et li arbori recamati; et oltra di questo due libri d' historie, et due perle, che pesano dieci mescali et un balasso grande, come un picciolo pero, et oltra di ciò ottantadue volte cento mila tumenlich di robe, che fanno ottantadue some d' aspri, che il re di Persia manda al gran signore, rifugio del mondo et quaranta falconi Et il maggior dopo il re e schac Culi, ch' è restato del tempo di schac Ismaele et li più principali eletti, et ben ornati soltani del re, et cortigiani, et huomini suoi, per dimostration di lor pompa et possibilità si vestirno et son venuti. Ma con tutto ciò questa pompa venendo appresso all' essercito ad Arsrum tutti li Persiani si stupirno a veder la bella ordinanza delli Ottomani, et una parte di loro se ne ritorno indietro in Persia, et volendo iddio, andando l' ambasciatore la V. S. vederà de che modo et qualità principi sono et signori, et delli due più gran soltani. Hanno per huomo sei tumoni, che fanno al conto di Ottomani sei mila aspri. Il resto secondo il conto le signorie vostre faranno il conto. Et l' altra causa della tardanza dell' ambasciatori è questa, che in Servan li Persiani fecero una seditione, et vennero all' arme, et morsero parecchi, et il schac Culi soltan fù ad esaminar quelli, et così adesso è venuto. Scritta nel principio della luna di Giuma Saluchir nell' anno di Mehemet 975.

Alcune dichiarazioni sopra questa lettera.

Schac Culi soltan non è suo proprio nome, perciochè nella nostra lingua suona tanto, quanto principe servo del re, o del signore, non dandosi questo titolo di schac appresso Persiani, se non alli re. Luna di Giuma Salacchir nell' anno di Mehemet 975. viene ad esser il mese di decembre della natività del redentor del mondo mile cinquecento et sessanta sette. Ma per più chiara intelligenza dell' anno macometano egli è da sapere, che Macometo, il quale dagl' Arabi e detto Mahoma, et dalli Turchi Mehemet, nacque nella città di Mecca, posta tra l' Arabia Felice, et Deserta, de padri idolatri et gentil' huomini, circa gl' anni di Christo cinquecento et settanta, ne tempi di Mauritio imperatore. Et quivi essendo d' età di quaranta anni, incitato dal diavolo comiciò a publicarsi a suoi cittadini se esser profeta di dio. Et così persuadendo le genti, continuò nella città di Mecca dieci anni, nel qual tempo fece scrivere molti capitoli del suo alcorano, il quale nome in arabesco

significa tanto quanto congregatione o radunamento di capitoli over salmi, essendo tutto l' alcorano fatto in versi. Ma finalmente i cittadini più potenti di Mecca et principalmente nove suoi zij, tutti fratelli di suo padre, tenendolo per uno huomo pazzo, indemoniato, et solevator del popolo procurarono d' incarcerarlo et ammazzarlo. La qual cosa presentendo Macometo, se ne fugì con tutti i suoi seguaci in Almadina, la quale ancora è detta Medina Talnabi, cio è città del profeta, città posta nell' Arabia deserta più verso il settentrione di Mecca et lontana da quella circa dieci giornate da carovana. Quivi seguitato da molti cominciò poi per forza d' armi a farsi temere et obedire, et quivi diede ancora fine al suo alcorano. Da questa sua fuga dunque over esilio, che in lingua arabesca è detto alhegera, i Mahometani presero poi il cominciamento dei loro anni. Questa fuga la quale fu anco il principio del regnare di Mahometto, accade nel comincioamento dell' anno del signore sei cento et ventidue nel tempo di Heraclio imperatore, come si può ragionevolmente affermare, considerandosi la debita difalcatione, che dagl' anni nostri agli anni loro si dee fare. Percioché gli anni turcheschi lunari, i quali sono di doci lune intere, vengono ad esser più brevi degl' anni nostri solari; presupponendosi dunque, che li sudetti anni, cioè novecento et settantacinque di Mahometo, e mile cinquecento sessantasette del nostro salvatore siano compiutamente finiti, l' anno de Mahometani verrebbe a cominciare nel primo mese dell' anno sei cento et ventidue della salute nostra. Il che si confronta ancora con gli anni della vita di Mahometto, il quale era di circa cinquanta anni, quando si fugì di Mecca, et cominciò a regnare in Almadina. Poi nel sei cento et ventitre cominciò (come i nostri historici affermano) a molestare l' imperio romano nel duodecimo anno del regno di Heraclio. Et poi, dopo haver occupate molte provincie, morse, essendo di età di anni sessanta tre, et fu sepolto in Almadina, dove tutto dì li Mahometani vanno in peregrinaggio per visitare la sepoltura sua. Secondo questo anno dunque lunare, il quale contiene trecento et cinquanta quattro giorni, li Turchi notano l' attioni loro, et le tregue, che fanno con i principi nostri, et li tributi, che si fanno pagar da quelli, vogliono che siano misurati secondo questo et non secondo il nostro, et perciò quando sono scorsi trentacinque anni delli nostri, essi vogliono che in vece d' un tributo, se gliene diano due. Et ciò osservano principalmente, quando vogliono usar straniezza et rigorosità con qualche d' uno.

Donde cominciano gli anni loro i Turchi.

Sàym nella Natolia si chiamano quelli soldati, che arrivano al compiuto numero dell' intrare assignategliele per stipendio, cioè ch' hanno d' intrata venti mila aspri all' anno. Et questo grado é più honorevole di quello dello spahi.

Un miscale viene ad esser dieci sycli, overo quattro drame. Tumenlich in Persiano è tanto quanto a dir aspro, et tumen mille, et aspro in greco significa bianco, et i Turchi chiamano questa moneta akcia, che pur significa bianco, et cinquanta di queste mo-

nete fanno un scudo d' oro. Servan è un nome di provincia, et dicesi esser la Media. Questa provincia si distende sopra la ripa del mar Caspio, hora Bachu, per giornate sette, cioè da Mamutaga over Mamureagi, porto celebre, infino a Derbent, città ancor essa, celebre passo, nel qual tratto v' è la città Bacchù, posta sopra il mare. La principal città di Servan è Sumachia lontana da Derbent giornate cinque. Questa Servan provincia potrebbe forsi haver preso il nome da Sabran, bella città, lontana da Derbent giornate quattro. Era già regno a parte, ma fu soggiogato poi da Ismaele, padre di questo presente Thamas.

La dove il chiaus scrittore di questa lettera parla della qualità di questo ambasciatore et di quell' altro soltan, et delle loro entrate, si fa beffe di loro.

Questo ambasciatore si partì di Thebris città regale di Persia. Et dicesi che dopo che cominciò a toccar il paese del Turco infino all' arrivar suo in Andrinopoli, vi è andato di spesa cento et sessanta mila ducati.

Il gran Signore per ricevere questo ambasciatore honoratissimamente, oltra la grandissima moltitudine dello popolo, che dentro et fori della città Andrinopoli, sparso per quelle strade attendeva la venuta sua, vi mandò incontra tutti i cavalli della sua corte con molti begh et aga l' emitalem, ch' è sopra a gli stendardi, et quasi tutti li giannizari et aiabassi, et altri d' altre sorti. Nel ritornar indietro che fecero, venivano innanzi molti spahi et altri cavalieri, cortigiani, poi l' emitalem con la sua squadra Dapoi molti begh et altri capitani turchi con le lor famiglie in ordine. Poscia seguitavano sei huomini a cavallo, i quali sopra la groppa dei lor cavalli havevano sei leopardi, i quali suole usare alla caccia il gran Turco. Poi seguitavano alquanti altri pur a cavallo, i quali nelle mani tenevano longhissime aste, huomini giocatori all' egittiana, et moresca. Dapoi seguitava il chiausbassi con alquanti chiaussi et Persiani, et dietro a costoro una gran moltitudine de giannizzari, dietro a quali subito veniva l' ambasciatore, il quale Isnam primo capicipassi teneva a mano destra et era acompagnato da sessanta, over settanta Persiani, i quali dimostravano esser di honesta conditione. Pervenuto che fu l' ambasciatore persiano alla vista nostra (dove erano ancora di dentro riposti gl' ambasciatori nostri) dimandò ad Isnam, che gente eravamo. Egli gli rispose, che la erano gl' ambasciatori mandati dal maggior principe, che tra Christiani fosse nomato imperatore, il quale volea far pace con il gran signore. L' ambasciatore soggiunse, che volentiera li salutarebbe. Isnam udito ciò subito voltò il cavallo verso dove eravamo noi. Gl' ambasciatori nostri, i quali erano di dietro ad alcune gelosie, vedendoli venire alla volta loro fuori sopra l' uscio si fecero, et così et con parole et con cenni si salutarono. Tra l' altre il Persiano disse alli nostri, che volentieri parlerebbe con essi loro, piacendo però ciò al gran signore. Hebraino dragomano ch' era con i nostri ambasciatori era l' interprete. Fatta questa salutatione si

partì, et non si parlarono più. Lo seguitava poi di dietro molta turba et di Turchi et di Persiani. Passati due giorni questo ambasciatore presentò secondo il costume tutti li passa visir, mandando i presenti per lo suo checaia. Il giorno dietro presentati li passa, egli stesso poi andò a visitarli, dove nell' andare gl' intravenne un caso strano. Un giamogliano (mentre l' ambasciatore s' era inviato per andar a visitar Mahometto per lo primo) se gli fece incontro, et gli sparò un' archibugiata, per ammazzarlo, ma non lo colse, ma fu colto in vece sua, legiermente però, un gentil' huomo, principal suo, in un braccio. Il Persiano spaventatosi, credendo di esser tradito, voltò il cavallo per ritornarsene all' alloggiamento. Il passa tra tanto saputo il caso, mandò subitamente gente ad incontrarlo et a iscusarsi seco. Di che l' ambasciator rassicurato seguì il viaggio suo. In questo mezo fu preso il malfattore, et fù condotto alla presenza del Persiano et del passa, il quale gli domandò, per qual cagione egli gli havesse sparrato quell' archibugiata. Il giamogliano senza turbarsi rispose, che ciò per altro egli non haveva fatto, che per esser quello ambasciatore un eretico, et mandato da un re eretico, et inimico delli lor santi, et che per ciò non era conveniente, che venisse a far pace co 'l suo signore, et che di quella non ne era degno. Il che udito dal passa, fu condannato il giorno dietro ad esser strassinato per la città a coda di cavallo, et tagliatali una mano esser decapitato L' ambasciator persiano andò poscia alli ventidue del sudetto mese a presentar et basciar le mano al gran signore, mandando inprima innanzi li presenti sopra quaranta quattro cameli, dieci de quali erano suoi. Il presente del re fu un alcorano con l' autorità sola d' Ali, secondo che essi tengono, et ciò è di costume loro sempre appresentargliene uno. Haveva le coperte ricamate d' oro et di gioie. Presentò gli ancora un libro d' historie pur' anch egli ricamente coperto. Di più una cassettina, nella quale v' era dentro un balasso bellissimo, et due perle molto grosse, et oltre a ciò due borse un palmo longhe tutte piene di gioie. Otto piati firuarij, i quali si disfanno, se gli vien posto dentro veneno. Questi piati firuarii sono quelli, che noi chiamiamo di porcellana, et sono fatti nella China, provincia nell' ultime contrade d' Oriente, et sono di terra, la qual viene conservata più di cinquanta anni sepolta sotto terra, acciochè divenga fina, et il padre la sotterra per il figliuolo, et così di mano in mano. Di più v' erano due padiglioni bellissimi, come si contiene di sopra, venti tapeti di seta grandi et molti altri piccioli pur di seta et d' oro, figurati tutti d' uccelli et d' altre sorti animali, nove ombrelle, che si tengono dinanzi alle porte de i padiglioni, cosa che tra Christiani non ho visto usare, nove tapeti di pelo di camelo bellissimi. Nove selle tutte lavorate alla Persiana con gioie et sette bastoni d' argento, sette scimitare che haveano li fodri rossi, sette archi con le lor freccie et carcassi, tutti lavorati d' oro et di gioie. Presentogli di più altri tapeti nomati teftich.

Il Persiano fu quasi ammazzato da un giamogliano.

Presenti al gran Turco.

fatti di lana finissima et grandi talmente, che sette huomini un solo ne portavano. I falconi morsero per lo viaggio.

Il presente, che a nome suo al gran signore fece l' ambasciatore, fu uno alcorano, un padiglione grande et bello, scimitare, archi, et carcassi et alquanti tapeti di seta et di pelo di camelo. L' ambasciatore veniva honoratissimamente accompagnato così da Turchi, come da suoi gentil' huomini. Andavano innanzi oltra molti altri, in bella ordinanza una pomposa cavalleria de spahi et chiaussi et altri cortigiani, tutti bene a cavallo et riccamente vestiti, molti con vesti di broccato d' oro et di veluto, et altri con damaschi et altri sorti di sete. Dietro a costoro poi venivano da trenta persiani a cavallo, vestiti alla persiana con vesti tessute di varij colori di lana et altre di varij pezzetti di cremesini et taffettà di diversi colori, facendone minutissime figure d' huomini et donne, di cavalli et d' altri animali, et altre vesti fatte a foggioni. Ve ne erano ancora uni con vesti di broccato d' oro, ma non così bello, come il turchesco, et qualche d' un altro con vesti di velluto, et pochissimi con vesti di panno, perchè et di questo et di quello, ancorchè abondino, et di seta, et di lana, non ve ne hanno, se non lo pigliano da Portoghesi, che trafficcano a quelle parti per lo golfo Persico. Et il più delle vesti loro sono di lana imbottite de bambagio, overo figurate. Dietro a questi cavalli venivano molti Persiani a piedi, forsi tutti servitori, et da poi venivano altri cavalieri Turchi et in ultimo un cavallo dell' ambasciatore, condotto a mano da alcuni Persiani. Dietro al cavallo seguitavano poi da ducento giannizzari, et nella fine di questi veniva solo l' ambasciatore, egli et il cavallo pomposissimamente addobato. Haveva di sopra una veste di velluto cremesino, ma con altri colori mischiata. La sella et le redine et la testiera del cavallo nei debiti luoghi erano tutte lavorate di gioie, et quel drappo medesimamente, che vi usano con essi, come i Turchi et gli Ungari di porre per ornamento sopra la groppa del cavallo, era tutto ricamato di Turchine. Quel corno, che avanza di sopra dal turbante dei Persiani più d' un palmo et mezo, da Turchi chiamato metevenchia, era tutto lavorato d' oro, et di diverse sorti gemme. In somma per tutto v' eran gioie.

Dietro all' ambasciatore seguitavano da cento et quaranta cavalli persiani gentil' huomini, et altri della sua corte, vestiti al modo di sopra, chi bene et chi male secondo il potere. Parecchi di loro havevano quel corno lavorato d' oro, ma la più parte l' havevano coperto di panno rosso, come è 'l loro costume, et perciò i Persiani da Turchi sono chiamati Chezilbassi, cio è capi rossi, et ciò più tosto per ischerno, che per altro; perciochè i Turchi soleano chiamare i Persiani al tempo di Ussucanzano et degl' altri re, Agiamini cioè huomini Grezzi et rozzi. Ma poichè Ismaele sofi cominciò a regnare, havendo scacciato i veri heredi et che fece portare alli suoi quel corno sopra la testa di color rosso, furono cominciati a chiamare Chezilbassi, come s' è detto, ma torniamo a proposito.

Seguitavano ancora altri a piedi dietro a costoro di sorte, che tra tutti, cioè quelli ch' erano andati innanzi, et quelli ch' andarono ancor dopo al mangiare, che fecero nel divano, arrivavano al numero di cinquecento. Ma con tutto ciò ancorch' essi (come s' ha da credere) havessero dimostrato tutta la lor pompa, pur non facevano così bella vista, come i Turchi, nemeno sono così begli huomini come quei, essendo quasi tutti bruni, et più tosto piccioli che grandi, et hanno gran simiglianza con gli Spagnoli. Vestono quasi al modo turchesco, solo i dolimani sono più scollati dinanzi, et non se li affibiano dalla parte davanti, come i Turchi, ma tirando la parte sinistra sopra la desta con tre o quattro stringhe se gli allacciano sotto il braccio destro: et quella veste che portano di sopra, non vestendo le meze maniche di quella, la portano così ad armacolo, ne nelli turbanti loro non invogliono poi tanto pannolino, ne li fanno su la forma dei turcheschi; et il corno loro è più longo et più sottile assai di quello, che usano i Turchi, nella cima essendo più grosso che nel mezo. Et questo cotal corno i Persiani tutti egualmente lo portano. Disinato che tutti hebbero, l' ambasciatore con trenta otto suoi gentil' huomini tutti vestiti di broccato d' oro figurato alla persiana, andò secondo il costume a far riverenza al gran signore. Il suo checaia portava in mano un vaso d' oro, nel quale era la lettera del re di Persia al gran Turco, al qual poscia, partiti che si fureno i Persiani, tutti i presenti furono portati davanti. Il gran signore ordinò, che per le spese ordinarie del viver loro si numerassero ogni giorno cinquecento ducati d' oro, perchè in vero erano molti, et molte bestie haveano. Queste spese, che fa il gran Turco agl' ambasciatori, cominciando subito quando sono entrati nel suo paese, et finiscono incontinente che hanno dato compimento al negotio, per lo quale sono venuti. Et così fu fatto a noi, perchè alli 17. di febraio si conchiuse la pace, et alli 18. non mandarono la provisione, che mandar soleano.

Il presente re di Persia si chiama Thamas, et fu figliuolo d' Ismaele. Ha dodici figliuoli tra maschi et femine, et è ancora di buona età; perciochè quando cominciò a regnare, che fù nell' anno 1522. havea solamente dodici anni. Nell' imperio del persiano vi sono molti gentil' huomini, signori et baroni, ma sono poverissimi di denari, consistendo tutta la lor richezza nelle gioie, sete et lane et altre simili cose, abondando ancora di bestiami grandemente. Costoro et se bene di nobiltà avanzano i Turchi, di civilità di costumi credo io, che poco gli vadino innanzi, conciosiacosachè nel divano molto ingordamente mangiavano, et oltre a ciò riponevano ne mocechini pezzi di carne di castratto, et empievanoli di quelle minestre di riso, come usiamo far noi delle confettioni. Cosa, che a Turchi dava, che dire. Et ancorchè appresso loro siano gran signori, non stanno però di contrattar mercantie. Io vidi uno, il quale havea per moglie una figliuola del re, che dimostrò nel nostro caravazara alcune gioie che havea, per venderle. Gli ambasciatori havendo inteso, che costui era nel loro alloggiamento, lo

riceverono per raggionar con lui così all' improvisa et dimesticamente in una camera insieme con suoi compagni. Egli si maravigliava hor di questa, hor di quella cosa, ch' era nella camera, et del letto, et delle cortine di quello. Ma sopra tutto gli piacque uno horologietto indorato, che pendeva ad un parete. L' illustrissimo nostro glielo donò, ma esso ne all' hora ne dapoi non dimostrò segno alcuno di gratitudine verso quello, come da genero di tal re conveniente cosa era d' espettare.

Cap. XX. Seguita la descrittione del viaggio, cioè d' Andrinopoli infino al monte Rodope.

Ma ritornando al viaggio nostro io dico, che fatta la pace, over tregua et presa licenza dal gran signore, noi alli venti di marzo 1568. partimmo d' Andrianopoli per la corte cesarea, et venimmo in hore sei et meza, et miglia sedici a *Mustafa most* Mustafa most.
in crovato, che in turco dicesi *Mustafa chiupri*[1] cioè Mustafa chiupri.
ponte di Mustafa, grosso et buon casale. Quivi questo Mustafa fabricò un bellissimo ponte sopra il fiume Marizza, di longhezza più d' un ottavo di miglio, il qual ponte dà il nome al luogo. Fabricò ancora quivi una grandissima et commoda stalla con un caravazara et una moschea con molti marmi et una scola ancora. Questo Mustafa èra passa visir di Selino primo. Narrasi, che il gran Turco commise una volta a costui, che dovesse tor la vita a Solimano unico suo figliuolo. Il passa essendoli venuto a compassione della casa ottomana, la quale era già spenta per la crudeltà di Selino, nascose Solimano, et ammazzò un altro giovinetto in vece di quello, et mandò dir al signore, qualmente havea esseguito tutto ciò, che gl' havea imposto. Selino di là a qualche tempo, credendosi esser solo rimasto della casa ottomana, et ramaricandosi una volta con questo passa, che non havea figliuolo alcuno, et che sopra ad ogn' altra cosa desiderava di lasciar morendo l' imperio a qualche herede, fù dal passa (il qual non volse preterire tal occasione, havendo preso animo per la doglienza et melanconia che vedeva nel signore) avertito con simil parole. Signore se tu vuoi et se sopra la tua testa mi prometti di perdonarmi, io bene t' insegnerò un herede. A che acconsentendo il signore, il passa gli discoperse tutta la cosa. Di che Selino ne fù grandemente contento, et abbracciandolo gli fece grandissima festa. Questo passa poco da poi se ne morse. Tale historia il nostro ambasciatore raggionando con altri Turchi et altri mentre a piedi passavamo il ponte, andava raccontando. Da Mustafa most venimmo ad Arambli, overo Arambli.
Armali,[2] villa de Turchi. In questa giornata incontrammo più di cento et cinquanta prigioni, tra huomini, donne et fanciulli tutti Crovati, presi da Turchi pochi giorni innanzi contra le conventioni, che stanno. Da Arambli in hore undici, miglia 28, venimmo ad

[1] Mustafa Paša Köpri, Rad, knj. C., 118. [2] Harmanlija.

Zemische. alloggiare a Zemische,[1] villa di Bulgari Christiani. Da Costantinopoli infino a questa villa sempre ritrovammo habitatori greci, et da quì innanzi si trovano Bulgari. Questa villa Zemische è libera dal tributo de figliuoli et da pagar lo spanzi, et è obbligata solamente al signore, pagandoli l' arraz et servendolo alla guerra, tagliandoli l' herba et facendogli simil servigi.

Da Constantinopoli infino a questo luogo è pianura molto ineguale, et campagna mal coltivata et poco fortile. Di quivi in hore quattro et meza, et miglia dieci pervenimmo a Cagiali[2] in turco, et Zurizza in bulgaro, villa de Bulgari et Turchi. Quivi si comincia a trovar campagna piana, ma poco coltivata. Et da poi venimmo in hore sette et meza, et miglia diciotto a Cognus[3] buona villa. Gli habitatori sono Bulgari et Turchi. In questa villa vi è una moschea di pietra et marmi, secondo il luogo assai bella. Di quivi poscia in altretante hore et miglia aggiungemmo a Filippopoli città. Avanti il giungere a questa città, circa un miglio, vi si trovano alquante grandissime stalle, ove sogliono dimorare parte delli camelli del gran signore. Questa città (che da Turchi è chiamata *Filibe)* fu fabricata, o rehedificata da Filippo re di Macedonia, et come appare era posta sopra tre monti over colli, et perciò fu chiamata ancor *Trimontium*. Questi colli sono alla destra di Marizza, l' uno dietro all' altro da greco a libecchio over garbino, lontani dal monte Orbello (che gli sta a mezo giorno, et oltra il quale è la Macedonia) circa due o tre miglia italiane. Plinio[4] pone Filipopoli sotto il monte Rodope et tace così celebre fiume. Et certo se quel monte fosse il Rodope, io non saprei poi qual si fosse l' Orbello. Per il che appare quanto oscuramente per non dir altro, gl' antichi habbiano descritto questa regione. Nel maggior de sudetti monti, cioè quello ch' è più vicino al fiume et più verso oriente degl' altri, era la rocca et il palazzo regale, come per le vestigia si conosce, ove gl' habitatori dicono, che nacque Alessandro Magno. Vedesi ancora certe reliquie di chiesa.

Questa rocca era in parte cinta di mura, delle quali ancora una gran parte con due porte rimangono in piedi, et in parte era munita da rupi et da balzi dific lissimi ad esser ascesi. In questo luogo vi stanno solamente Greci et alquanti Giudei, et quivi è una belissima vedetta. Si scopre per ogni verso un gran spatio di campagna et massime di là dal fiume verso settentrione infino al monte Emo. In questa campagna nell' orientale, ma molto più nell' occidentale parte della città, per spatio di più di venti miglia si veggono infiniti tumuli di terra, et quasi tutti alla sinistra del fiume, per i quali appare senza dubbio ivi esser stata qualche grandissima battaglia, come anco affirmano tutti gl' habitatori. Per il che pensanc alcuni, che quivi combatessero quei quattro gran Romani: M. Antonio, et Ottaviano da una parte et Bruto et Cassio dall' altra,

[1] Semizče, Rad, C., 118. [2] Kajali; [3] Konjštica ili Kemer Kiupriju; Rad, knj. LXX, 51; knj. C., 116, 119. [4] Plinius, IV., 11, 14.

credendo essi quivi esser li campi Filippici, ma di gran longa s' ingannano, perciochè la città di Filippi, ne' cui campi in verità combatterono, è posta dagli scrittori in Macedonia, et Filippopoli in Thracia. Oltre a ciò la descritione della battaglia et del sito, il qual pongono gl' historici, a patto alcuno non può convenire con questo, et non havrebbono taciuto così famoso fiume. Il resto poscia della città si distendeva sopra que' due altri monti, contenendo in se la pianura adherrente, come per alcune rovine si puo congetturare. Ma hora li Turchi habitano solamente circumcirca il primo monte, ove sono moltissime case fatte al modo loro basse et con legni et terra composte. Queste case il fiume Marizza (facendo ivi una picciola volta) le divide in due parti, lasciandone la maggior parte verso oriente alla sinistra ripa, dove è il bezestano. La campagna, che si vede quivi d' intorno, è piana et fertile, ma poco coltivata. Lasciando questa città, dove per un giorno dimorammo, venimmo in hore otto et meza et miglia venticinque a Taatarpasarsich, buon casale. La campagna è piana, ma poco Taatarpasarsich. coltivata. Et di quivi poscia in hore sette meza et miglia ventiuno ad una villa, detta in bulgaro Vaterna et in Turco *Dervent.*[1] Questa villa è posta sopra le radici del monte Rhodope Rhodope. infestato alle volte da assassini. Questo monte è chiamato in Bulgaro *Bucovagora*, che nella nostra lingua suona „monte Bucovagora. di frassini", perciochè quivi ve ne è in moltissima abondanza. Alcuni hanno lasciato scritto il monte Rhodope chiamarsi *Vasigliza*, ma non debbono intender di questo. In questa giornata passammo Novazella,[2] dove alloggiamo nell' andare. Da Costantinopoli infino a questo monte si contiene la Romania, ch' è la principal parte della Thracia, cioè quella che guarda verso ostro, et che risponde alla marina infino all' Elesponto, cioè stretto di Galipoli. Egli è ben vero, che in tutto questo tratto non si parla greco sempre, parlandosi bulgaro da Zemischè in quà, et perciò questa parte secondo la lingua non nella Romania, ma nella Bulgaria si doverebbe porre. È da sapere ancora, che spesissime volte sotto questo nome di Romania dalli scrittori è compresa tutta la Grecia. Questo tratto, che noi abbiamo fatto per la Romania, è posto tutto in pianura. Bene è vero, che da una giornata, passata Filipopoli in là, verso oriente, è tutta pianura ineguale, dimodochè non è ne colline, ne pianura, non vedendosi un mezo miglio di campagna piana, et è più tosto sterile, che altramente. In questi luoghi, i quali io chiamo casali, vi habitano generalmente et Turchi et Christiani. Vi sono mercanti di diverse boteghe, molte et poche secondo la capacità del luogo. Le case sono di legno et qualch' una di mattoni crudi, congiunti con terra o fango, che si sia, case basse et triste. Sonovi ancora li caravazara et alcuna moschea, ma non già bezestani. Nelle ville non vi sono ne caravazara ne moschea, ne vi

---

[1] Tatarpazardžik i Vjetren, Rad, C., 120. [2] Bukovagora, Vasilica i Novoselo, Rad, C., 121.

habitano mercanti et le più sono habitate solamente da contadini christiani. Le loro case, o più tosto capanne, sono fatte di paglia, et di gratici incretati, picciolissimi et tristi, et non se ne vede pur una di muro o di legno, se per sorte non è la chiesa, sicome in alcune ville si ritrovano. Et vivono secondo la greca religione.

Cap. XXI. Seguita il viaggio per la Bulgaria, dal monte Rodope infino a Nissa città.

Da questa villa di Vaterna partendoci noi pervenimo in undici ore et meza, et miglia venticinque a Vaccarel in Bulgaro, et *Allagiaclisse* in turco, villa posta in Bulgaria. In questa giornata Rodope. passamo il monte Rodope, monte celebrato molto da poeti greci et latini. Egli non è di troppa altezza, ma è largo con le spesse montate. Tende da garbino (il fiume Marizza separandolo dall' Orbello) infino al monte Emo verso greco, incantenando quasi questi due monti insieme. Nella cima di questo monte v' è una rocca Noacch Debelle. distrutta et una villa nomata porta di Noacch Debelle,[1] perciochè quivi è una porta, la quale fece far questo Noacch, che fu despoto di Bulgaria, per ostare alli Turchi, che non venissero più innanzi, et per un tempo co' l suo valore difese quelle parti. Questo luogo i Turchi chiamano Capi Dervent, cioè „porta Hyctiman. della guardia". Passammo in questa giornata Hyctiman[2] villa, ove nell' andar alloggiammo. Da questo monte Bucovagora comincia la Bulgaria. Da Allagiaclisse partendoci venimmo in hore Sofia. otto, miglia venti a Sofia, città, havendo inprima passato un picciolo fiume, nomato *Hiscaro,* il quale corre dal monte Orbello verso l' Emo. Una lega innanzi il giunger nostro a questa città vedemmo così da lontano, dove principia il monte Orbello et dove finisce il monte Scardo, vedendosi tra l' uno et l' altro un spatio, over una bocca aperta, senza che vi sia monte alcuno. Questo monte Orbelo è chiamato dalli Turchi ...[3] cioè *Monte Negro* et comincia con un capo quivi, et andando verso oriente, et poi verso mezo giorno voltandosi, et facendo quasi un cerchio (da che da Latini fu detto Orbello) và poi sopra l' Arcipelago a finire.

Questa città di Sofia fu fabricata da Ulpiano Traiano imperatore, et da lui nomata *Ulpianum,* et poscia al tempo de Christiani fu detta Sofia dalla chiesa di S. Sofia, una buona parte della quale si vede ancora in piedi, dimostrando, esser stata una grande et bella fabrica. È posta in pianura senza vestigio alcuno di muraglia, lontana da monte Scardo circa un miglio et mezo italiano. Questo monte, cioè quella parte più vicina alla città, è chiamata da Turchi cioè „monte secco", perciochè in quel luogo non vi si vede verdura alcuna. La città è grande et molto mercantile. Le case et le botteghe sono al modo solito. Quivi si lavorano feltri finissimi, et s' hanno a

[1] Vrata Novak-Debeljaka, Rad, C., 126. [2] Kapu Derbend i Ihtiman, Rad, C., 126. [3] Kara dagh.

buon mercato. Acconciavisi ancora ottimamente il cuoio, cioè quella sorte, che si chiama bulgarino di color rosso et gialo, et ha un soave odore. È abondantissima d' ogni sorte frutti, di pane et carne et di tutto ciò ch' appartiene al vitto humano. Non ha fiume, ma è copiosa di molte fontane. Il beghlerbeg della Romania quando non sta a Costantinopoli, quivi fa la sua residenza et quivi più che altrove i Ragusei molto vi trafficcano. Dimorammo in questa città due giorni, essendo il bariam, cioè la pascha de Turchi, ne quai giorni venne un sì grandissimo vento, che ruinò molte case et ammazzò più di quindici persone. Quelle genti dicevano, che mai più sentirono vento così grande, et certo fu grandissimo. Nel venire a questa città vedemmo ancora molti tumulli dalla parte di tramontana verso l' Emo. Il paese è piano, fertile et sofficientemente habitato et coltivato.

Il primo d' aprile partendoci di quivi venimmo a Belizza villa in hore quattro, et miglia dodici; gli habitatori sono Bulgari et Turchi. La campagna è assai coltivata et habitata. Et da poi l' altro giorno arrivammo in hore otto, miglia venti a Calatino, villa.[1] Questa è posta tra le fauci del monte Emo et Scardo, i quai monti quivi vengono molto a ristringersi insieme, facendo una picciola vale. Calatino.

Il fiume Nesso dagli habitatori nomatto *Nissafa*, nasce vicino a questa villa, in una rupe del monte Scardo, chiamata in Bulgaro *Stara planina,* che vuol dire „monte vecchio", et corre tra mezo questi due monti lasciando l' Emo alla destra et va verso ponente. Gl' habitatori sono Bulgari et franchi d' ogni cosa, eccetto che dall' arracch, et altri servigij, come di sopra s' è detto. Da Calatino in hore sei et meza, miglia dicinove venimmo a Pyrota in bulgaro, et in turco Zarchuù, buon casale, posto alla sinistra ripa del fiume Nissafa il quale gli passa a canto nel fine d' un colle detto *Cunorovice*, il quale colle viene dal Scardo. Quivi è una rocca, che adesso è quasi tutta per terra, dove quasi sempre soleva stare il deposto. Di quivi havendo il sudetto colle alla mano destra et costeggiandolo venimmo fino appresso lo Scardo, et poi lo passammo, et arrivammo in hore sei, et miglia diciotto a Zuha Clisura,[2] ch' è quanto a dire „secca clisura", villa de Bulgari, et è così detta dalli monti contigui sterili et sechi. In questa villa vedemmo assaissime putte, che molte di loro erano belle, le quali tutto quel giorno (perciochè era di domenica) non fecero altro, che ballandoci attorno, festeggiare, ma però chiedendoci sempre degl' aspri. Tre o quattro di loro cantavano a vicenda, rispondendosi a modo di cori, canto barbaro, et rusticale, et altre a due a due pigliavansi per mano. L' una portava in testa quella sorte di capello, over beretta, che ha quelle punte fatte a vela, la quale di sopra habiamo

Stara planina. Pirota. Zarchuù. Zuha Clisura.

---

[1] Bjelica i Kolatin, Rad, C., 128. [2] Pirot, Kunovica i Suha Klisura, Rad, C., 129.

descritta, et questa faceva da huomo, et l' altra imitava quello, ch' era cioè donna, et così danzavano, venendosi sempre ad incontrare. Nel principio cominciano pianpiano, et poi soccesivamente andando crescendo il passo vengono infino a tanto, che fortemente galopano, seguitando tuttavia il canto loro, il quale ancor egli proportionevolmente va crescendo infino al cridare altamente di sorte, che quale è il ballo, tale è il canto aspro et barbaresco. Queste donne et fanciulle usano di portare le maniche et il colaro et il da basso delle camicie lavorato di lana di diversi colori, et qualche d' una di seta. Al collo et alle braccia portano molti manili, composti di varie sorti monete d' argento cioè d' aspri, et d' ongarini, et d' altre. Pendono le ancora all' orecchio di simil monete in gran quantità, et altre pongonosi orrecchini d' argento di sopra indorati grandi, et alla guisa fatti di quelle rottellette, che si pongono per ornamento alli morsi delli cavalli.

Et in vero portano gran peso all' orecchio, et tale, che gliele fa grandi et pender giù più assai del naturale. Oltre a ciò portano in capo una molto strana foggia di capello o beretta, che la si sia. Questo è fatto a similitudine d' un piato over catino, il piede del quale pongono sopra la testa, et il vacuo, il quale è molto più largo et concavo del piede, risguarda il cielo, propriamente al riverscio di quello, che usano alcune donne della Fiandra, che ancor esse portano un capello a similitudine d' un gran catino. Questo capello è contesto di vimini, et bachette sottili, et lo coprono di quello, che più le aggrada. Adornano la parte dinanzi, cioè dalla circonferenza di sopra infino al piedi del capello, che le sta sopra la testa, di molte file delle sudette monete d' argento, facendole pendere ordinatamente. La parte di dietro poi adornano con una frangia di seta o di lana, la quale lor copre tutto 'l collo. Alcune ancora adornano questi lor capelli così dinanzi, come di dietro, di penne di pavoni, che gli circondano d' ogni verso. Et tai capelli le maritate et le donzelle portano. Accostumano ancora cioè quelle, che non hanno havuto marito, di portar le treccie giù per le spalle avolte con mirabile arteficio, facendo molti trecciolini, che ad acconciargli non poco di tempo vi debbono consumare. Adornano ancor questi di simili monete d' argento. Per questo vestito appare, che cotesta gente doveva andare anticamente molto pomposamente adobata. Di tal' habito vestivano ancor le nobile et gentildonne, come habbiamo visto per alcune pitture et specialmente in una chiesa de calogieri, posta in Rascia, ove si vede ritratta dal naturale la moglie del beato Lazaro, despoto di Bulgaria et di Servia, del qual monastero più di sotto.[1] Da questa villa Zuha clissura dunque partendoci in hore nove, et migla ventisette arrivammo a Nissa città,
Nissa. posta alla destra di Nissafa, nelli confini della Rascia et quivi finisce la Bulgaria, la quale anticamente era la Dardania parte della Misia superiore. In questa giornata passammo un monte

[1] Mon. Hung., Scr. II, 312—24. Rad, LXXI, 30, 32, C., 130.

di poca altezza, che deriva dallo Scardo, chiamato *Chunozagora,*[1] nel passar del quale, così la prima, come la seconda volta noi divenimmo di color verde, quasi come se fossimo stati ammalati, discesi poi dal monte, si partiva da noi tal colore. Questo paese di Bulgaria è assai bello, pieno di monti piacevoli. Et la pianura rispetto agl' altri paesi è habitata molto et coltivata. Gli habitatori parlano crovato, ch' è lor naturale, ma più corotto. Questi popoli Bulgari (sotto 'l qual nome si comprendono et li Serviani et Rasciani, Bossinesi, Crovati, Schiavoni, et altri che hanno la medesima lingua) uscirono di Scithia circa gl' anni del signore 670, et come ragionevolmente si può tenere, da quella parte, ch' è posta sopra la Volga tra Cazano et Citracan, dove ancora v' è una terra, che si chiama Bulgaria, et il paese secondo che testificano alcuni frati[2], ch' hanno scritto già fa trecento e cinquanta anni, era chiamato il paese de *Byleri,* interpretato da loro la grande Bulgaria, et questo tanto più affirmo, quanto che essi stessi Bulgari dicono esser venuti da luoghi vicini alla Volga. Questi popoli dopo esser stati un gran tempo vagabondi et senza ferma stanza non consentendovi gl' imperatori di Costantinopoli, che quelli si fermassero in parte alcuna, finalmente nella Thracia vinsero, con una buona bataglia Constantino quinto[3] imperatore, per la qual rotta egli fu sforzato a concederli il paese della Moesia et della Panonia, et che in quelli habitassero. Et così essi secondo le loro nationi particolari si divisero, et habitarono il paese, il quale si vede hora esser da quelle nationi denominato, usando tutti una medesima lingua, over poco diferente. Bulgaria.

Cap. XXII. Seguita il viaggio per la Rascia, cioè da Nissa a Belgrado, et la descritione di quella città.

Questa città di Nissa, nella quale dimorammo per due giorni, è posta in Servia, o più tosto Rascia, perchè la Servia s' intende propriamente quella parte meridionale, per la quale si va a Ragusi, et fù detta anticamente *Nessum* dal fiume Nesso, ch' è *Nissafa,* il qual bagnava le mura della città, come appare per i vestigi, che pochi rimangono in piedi, vedendovisi solo un poco di mura. Subito che s' è passato il ponte, il quale è ad oriente, veggonvisi ancora certe altre reliquie di muraglia, nella parte più alta, che propriamente appare esservi stato una fortezza. Il sito è bello discoprendosi una bella compagna con una collina, che non le sta troppo lontana. Hora questa città, la quale da Tolomeo[4] è situata ne' Dardani è un picciolo casale, et vi sono poche boteghe. Di questo loco alli d' aprile partendoci, venimmo in hore sette, et miglia dicinove a Spahicchiova in turco, et in rasciano Spahicchiova.
Alessinzi[5] villa, la quale il fiumicello *Moravizza* Alessinzi. Moravizza.

[1] Niš i Kunovica, Rad, C., 130. [2] Plan Carpin, ed. D' Avezac, Recueil des Voyages, t. IV., 492. [3] Constantino IV. Rad, C., 131. [4] Ptol. l. III., c. 9. § 4; ed. Mülleri, p. 435. [5] Aleksinci, Rad, C., 135.

*

parte per mezo, lasciandone una parte di là, dove habitano i Turchi. Quivi gia eravi una rocca, posta sopra una collinetta a lato alla sudetta villa. Assambegh, ch' era passa di Temisvar, faceva all' hora in quel luogo fabricare un caravazara. Per di qui oltra vedesi molte rizare. Da questo luogo pervenimmo in hore nove, miglia venticinque a Paracchin,[1] buon casale, et città secondo loro, lasciando alla mano destra Polibam, dove alloggiammo nell' andare. Corre a canto questo luogo un fiumicello detto *Scermasca,* il quale entra poi in Morava, fiume di grandezza honesta, nel quale medesimamente entra Moravizza di Nissafa. Questo Scermasca et Moravizza vengono dal monte *Gotscena,* il quale è parte dell' Emo, et comincia a Nissa. Per di quivi sono molte colline. Et poscia venimmo in hore sette, miglia diciotto a Giaccodina, grosso casale. Passamo molte rizare. Vi è pianura con assai colline. In questa giornata ci partimmo di strada per vedere il monastero *di S. Ravanizza*[2] de frati calogieri, dove giace il corpo del beato Lazaro, despoto della Servia, il quale ce lo mostrarono, cioè una mano solamente, percioché dicono, che per privilegi strettissimi sono prohibiti di poterlo mostrare intiero, et perciò ci mostrarono solamente una mano, tenendo il resto velato. In un dito di quella mano vi vedemmo un belissimo rubino. Per cotesta mano et per l' efiggie, che dal naturale si vede dipinta, dimostra esser stato un' huomo robusto et di gran persona, con barba grande, folta et nera. Questo monastero è posto tra monti, et è circondato di mura assai alte et grosse, con una entrata sola, ma hora sono quasi tutte rovinate. Eranvi ancora quattro buone torri, come per li vestigi si conosce. Quivi soleva habitare il detto Lazaro, il quale fece fabricare questo tempio, adottandolo di buona entrata. Non è mai stato tocco in parte alcuna da Turchi, anzi per privilegij d' alcuni imperatori turcheschi è stato alli frati di questa chiesa concesso, che liberamente possano stare et vivere a lor modo et secondo i ritti della lor religione, eccetto che non debbiano sonar campane, ancorchè alle volte le suonino, ma pianamente. Ordinariamente usano in vece di campana certi travi longhi et grossi, i quali, stando pendenti a traverso d' altri travi et asse, et percotendo in quelli fanno gran strepito. La chiesa è fabricata con bella archittettura et tutta coperta di piombo. Nell' entrar della porta (la quale è bella di marmi lavorati) si vede dalla parte di fuori molte belle pitture, le quali appaiono se non hora di nuovo esser fatte, et di dentro alla destra mano v' è l' archa dove è il corpo del B. Lazaro, et dalla sinistra sono novi ritratti dal naturale egli et due suoi figliuoli piccioli Stefano et Lupo, et Maria sua moglie et il suo suocero, ch' era despoto di Bulgaria il quale lasciando il principato al genero, si messe nell' ordine de calogeri, nell' habito de quali è ritratto. Finalmente et nel cielo

Paracchin. Polibam.

[1] Paraćin i Bovan, Rad, C., 135. [2] Jagodina i Ravanica, Rad C., 136.

della chiesa et ne' muri vi sono belissime et finissime pitture così di Santi come di capitani antichi greci. In capo del tempio di dentro al choro v' è la sacrestia, dove è una imagine della Vergine Maria fatta, come dicono essi, da S. Luca, et è bruna et di grandezza, et di forma è simile a quella di Loreto, et affirmano, che fa miracoli. Poi vedemmo il lor refertorio, la lor cantina, cose che dimostrano, che non vivono alla fratesca. Il lor pane sono faccaccie fatte senza lievito, et cotte non nel forno, ma sopra mattoni scaldati al fuogo, i quali sono di forma rotonda come le foccaccie. Per il che non essendo levate et mal cotte, vengono ad esser un pane duro et non troppo buono, ancorchè siano di farina bianca et buona. Et cotal pane mangiasi per tutta la Bulgaria. Questi monaci vivono travagliando con le lor mani.

Partitici di quivi venimmo poscia a passar il fiume Morava sopra le barche, non potendosi a quella stagione guazzare. Questo fiume nasce nel monte Scardo, et ricevendo in se alquanti fiumicelli correndo verso maestro, entra nel Danubio appresso Zenderuù, ch'è Samandria, la quale è detta da Tolomeo *Tricornio*, et il fiume nomina *Moschio*. Da Giaccodina dunque partitici in hore Moschio.
quattro et meza, et miglia 12 venimmo a Bathizina Bathizina.
villa. Passammo molte colline con boschi et un fiumicello chiamato Leponizza, che corre in Morava. Gli habitatori sono Leponizza.
Turchi et Rasciani. Dapoi venimmo a *Poturechie* in Poturechie.
turco, ch' è Clenovac in Rasciano villa, la quale Clenovac.
è anco detta Palottna[1] in Unghero; è habitata da Palottna.
Turchi et Christiani. Passammo per pianura, con qualche collina, et di quivi arrivammo a Parcham overo Crosca[2], Crosca.
castello de Turchi, dove v' è anco una villa, in hore sette et miglia diciotto. Questo castello è posto alla destra ripa del Danubio, fabricato da Turchi di gratici et terra per assicurarsi (al tempo che il Temisvar et l' Ungaria non era a loro) dagl' insultij degl' aiduchi soldati a piedi et dalle scorrerie degl' Usaroni, soldati a cavallo ungari. Questo Temisvar si conteneva nella Dacia, et hora è parte dell' Ungaria. Li Turchi nelli confini, cioè ne' luoghi sospetti dalle scorrerie di questi cavalli et fanti, per poter resistere ad un subito empito, sogliono fabricare un castello di forma quadra, et lo cingono di legni et di vimini composti con terra, facendo nelle cortine qualche torricuola di legno per poterli difender per fianco. Et la dentro si ripara qualche compagnia di soldati per danneggiare et resistere alli danni. In questa giornata passammo pianura con qualche collina.

Partendoci da Parcham venimmo in hore sei, et miglia quindici, a Belgrado, città. Lasciammo a mano destra molto lontana Samandria, et medesimamente due leghe più oltra Samandria verso tramontana, vedemmo il fine, over principio del monte Emo, il

---

[1] Smederevo, Batočina i Palanka, Rad, C., 137. [2] Grocka, Rad, C., 138.

qual con un capo viene infin là sopra il Danubio, et con l' altro tendendo verso il mar Maggiore, finisce pur sopra 'l Danubio, ma secondo che scrive Arriano, pervieue in fino sopra il mare lontano dalla più meridional bocca del Danubio dugento et sessanta due miglia. Questo monte per quel che noi habbiamo veduto, non è così alto, come scrivono gl' antichi. A mano sinistra poi lasciammo un monte, sopra 'l quale era una rocca chiamata dalli Turchi Avalla. Aualla, dalli Ungari *Zarno,*[1] la quale dopo molto di- Zarno. fendersi fu finalmente presa da Solimano et espugnata. In questa giornata andammo sempre sopra colline, discoprendosi così di quà dal Danubio, come di là verso Temisvar grandissime campagne dell' Ungaria.

Belgrado. Questa città, la quale noi chiamiamo Belgrado, è chiamata ancora da alcuni *Alba Greca.* Gl' Ungheri la nominano Feirvar cioè bianca città, over rocca, perciochè var più tosto rocca, che città significa. Belgrado ancora in rasciano significa il medesimo. Dagl' antichi fu chiamata *Taururum.* Fu presa da Turchi l' anno mille cinque cento et ventiuno. Ella è posta in Rascia alla destra del Danubio, in quel proprio loco, ove la Sava entra nel detto fiume. La città, cioè quella parte, ch' è cinta di mura, insieme con il castello, il quale è sopra una collinetta et congionto con quella, non è di troppa grandezza. Il Danubio bagna questa città da ponente et da tramontana. Il castello, il quale come ho detto, è sopra una collina, sta all' oriente della città, et è in fronte proprio del Danubio. Da questo castello giù per la collina, descende da levante a ponente una cortina di muraglia, et viene infin sopra 'l Danubio in quel proprio loco, dove il fiume Sava entra nel Danubio. Questo fiume corre in questo luogo da ostro a tramontana. Hora il Danubio ricevuto in se il fiume Sava, et fatto più grosso corre verso tramontana infino all' angolo della muraglia della città, et poi vi si volta verso oriente pur bagnando la città, la quale è tutta in pianura posta sotto alla collina sopra la quale è il castello. Questa città dalla parte che risguarda tramontana si slarga più dalla collina, che da quella che risguarda verso ponente, nella quale più larga parte verso l' angolo più orientale v' è il datio della pescaria. Da questo angolo è tirata un' altra cortina, la quale ascendendo da tramontana a mezo giorno, si va a congiungere con il castello, il quale è di forma quadra, ma più longo dalla parte d' oriente verso occidente. La muraglia del castello è assai buona, circondata da una fossa, che poco munita tengono. In un angolo di detto castello, cioè il più occidentale, et settentrionale v' è un' altra fortezzetta pur di forma quadra con quattro torri, et quivi tengono la monitione, la quale questi anni ultimamente passat accendendosi l' abbrugiò tutta, et io vidi che la reedificavano. Gi al basso della collina all' oriente di quella fuori della muragli della città, vi sono molte case de Turchi, Giudei et Rasciani, e

[1] Žrnov ili Avala, Rad, C., 138.

molte boteghe di mercanti Ragusei et d' altri. Et questa è la parte più frequentata et piena di mercantie, et non è cinta di mura. Dalla parte poi di mezo giorno vi è un poco di pianura cinta da alcune basse colline, et dal fiume Sava, il quale come s' è detto, corre da ostro verso tramontana. In questa città Mahometto (perchè vuol fare un bezestano et un caravazara et altre fabriche) fece gettar per terra tre chiese de Christiani Rasciani et le sinagoge de Giudei. Non le ha fatte buttar giù tanto per lo fabbricare, quanto perchè non osservino i ritti delle lor religioni, come alcune povere donne piangendo ci raccontavano insieme con dell' altre lor tirranie. Conciosia cosa che non vogliono, che le rifaccino in altro luogo. Con tutte le vie ancora lor possibili, ricercano di ritrovar la chiesa de Ragusei, la quale è in luogo secreto sotto terra, et perchè non la ritrovarono, gli prohibirono sotto gravissime pene di denari et di carcere, che non dovessero ne tre ne quattro adunarsi insieme a far oratione. Questi Ragusei perchè era la settimana santa, et perchè si confidavano forsi nella nostra venuta, celebrarono i sacri offici, ma con voce piana et sommessa. Et certo che per tutto questo viaggio io non vidi, ne intesi cosa simile, se non quivi. La Rascia ha fine in questo loco, dividendola il Savo, et il Danubio dall' Ungaria. Questa provincia ancor che sia un bellissimo paese et pieno di piacevoli colline, et che per tutto scaturiscano rivetti d' acqua, non è però così coltivata, ne habitata come la Bulgaria. Rascia.

Oltra l' haver io descritto più copiosamente questa fortezza di Belgrado, che alcun' altra, ho vogliuto ancor dilineare questo sito, acciò si puossa vedere, che fortezze sono nell' imperio Turchesco, essendo questa la principale, che habbiamo vista. Et in vero quanto a me, questo mi pare esser un sito, che fabricandolo con ragione diverebbe fortissimo.

Cap. XXIII. Seguita il viaggio da Belgrado a Vienna per l' Ungaria.

Havendo noi passato il fiume Savo su le barche alli sedici d' aprile partimmo da Belgrado, et posto li piedi in Ungaria venimmo in hore sei, miglia diciotto, a Mali carlovci, villa, che significa quasi picciola Carlovzi. Questa villa è nel contado Sirmiense, il qual comincia subito passato il Savo. Gli habitatori sono Rasciani. La campagna è tutta rasa et pochissimo coltivata. Da questa villa in hore sette, miglia diciotto, pervenimmo a Mitroz, over Mitrovizza in Rasciano, et in Ungaro Sava S. Demeter,[1] cioè *S. Demetrio della Sava,* città, la quale fu già chiamata *Sirmium* da Latini, di donde fu detto il contado Sirmiense parte principalissima d' Ungaria. Ma ancorchè secondo la situatione di Tolomeo[2] appaia questa città Contado Sirmiense. Mitroz, Sava S. Demeter.

[1] Karlovčići i Mitrovica, Rad, C., 148. [2] Ptol. lib. II, c. 15, § 4, ed. Mülleri, p. 302.

non poter esser Sirmio, non di meno debbiamo credere, che o che Tolomeo l' abbia mal situata, over che li numeri delli gradi siano stati corotti, come più tosto credo, sicome ancora in altri luoghi. Perciohè si lege in Plinio:[1] Sirmio esser posto sopra il Savo, lontano da Tauruno quarantacinque mila passi, il che non è difforme molto dalla nostra descrittione, et da quello che ci narrava l' ambasciator nostro. Questa città (la quale hora non havendo muraglie viene ad esser più tosto un casale che città) è posta in sito bellissimo alla sinistra del fiume Savo, oltra il quale è la Bossina, la qual provincia, cioè in quella parte vicina a Mitroz dimostra esser silvosa molto. Questa città, dico, fu già grande et honoratissima, et residenza d' alcuni imperatori romani, tra quali fu Probo, il quale, oltra le buone opere, ch' egli quivi fece, et forsi anco per ricordarsi dell' officio del padre, il quale fu ortolano, fece piantare il monte, ch' all' hora si chiamava *Almo,* di buonissime viti, come di malvasie et altre simil sorti. Questo monte è lontano da questa città circa dieci miglia, et distendesi da oriente ad occidente tra la Sava et il Danubio, et è hora chiamato in lingua crovata *Fruscagora*. Dimostra esser un monticello tutto vago et tutto piacevole et fruttuoso, se fosse hora, come già per l' adietro tenuto coltivato. Vedesi questa città esser stata habitata da Romani et da huomini grandi per molti vestigij, che appaiono, et per l' antichità, ch' alle volte si ritrovano, come pochi mesi innanzi la giunta nostra un contadino turco, lavorando la terra, ritrovò nel terreno un' arca grandissima, con il suo coperchio, si come era d' usanza di sepelire qualche nobile romano, dentro la quale non vi si ritrovò altro, che due teste di morto. Nella parte dinanzi in lettere latine vi era scolpito l' infrascritto epitafio.

P · AEL · RESPECTO · EQ · R
A · MILIT · FILIO · PIISSIMO
ET · STVDIIS OMNI PREDITO
P·AEL·TROPHIMIANVS·PATER
V E POSVIT[2]

Si vede ancora le ruine d' un bellissimo edificio, come di qualche rocca con una chiesa congiunta. Quivi sonovi molte case assai commode secondo il costume d' Ungaria, et vi fa ressidenza un sangiacco. In questa città soggiornammo per tutto 'l giorno di pascha. Da Mitroz partendoci venimmo in hore nove et meza di tempo, et miglia trenta a Zotin[3] villa. In questa villa v' era una fortezza, et chiamavasi Zata, posta sopra una rupe molto difficile ad ascendere alla destra d' un ramo del Danubio. Di quà et di là risguardando si discopre un gran tratto di campagna. Vedesi la città Bacciense, dalla quale è denominato il contado, il quale è dirimpetto a quel di Sirmio, di là dal Danubio. Vedesi ancora risguardando verso oriente Villach[4] non molto distante. Questa

---

[1] Plin., III, 148. [2] Mommsen. Corp. Ins. Lat., vol. III, 419 n. 3240. [3] Sotin i [4] Ilok, Rad, knj. C., 149.

rocca et Mitroz con molti altri luoghi furono posseduti da Lorenzo, che fu figliuolo di Nicolò, ultimo re di Bossina, et dapoi da Ladislao, signore nobile Ungaro. Quivi habitano Turchi, Rasciani et Ungari. Da questo loco partendoci in hore sette et meza et miglia venti pervenimmo ad Ossech, città. Questa città (che appresso di noi non sarebbe buona per villa) è posta alla destra del fiume Drava, et è cinta di mure basse senza torri et in buona parte da Turchi rifatte di gratici. Le case di dentro sono tutte di paglia et di legno, et le strade saligiate de travi (et intendo, che così è ancora Zighet) circonda poco più di un miglio italiano. Gli habitatori sono Ungari et alcuni Rasciani, et tutti della confessione d' Augusta; Cazzianer fu sotto a questa terra et sconfitto da Turchi. Ossech.

Sopra la porta di detta città v' erano intagliate in pietra l' infrascritte lettere, le quali ho vogliuto porre per dimostrare, che al suo tempo fu forsi anch' ella da qualche cosa.

D M
AVGENIS · DVIC
IS · ANIMÆ · QVAE
VIXIT · ANN · VIII
D · XXV · VAL · AVG

Queste lettere erano alla mano sinistra dell' entrare.

M
IVLI
II SANC
AE · ANN
ICLAE · FL
ME · EPI
E FECIT
BASSA MA
FELICISSIMA[1]

Queste lettere erano in una meza lasta mancandovi il fine di ciascuna linea, et erano alla mano destra.

Quivi passammo la Drava. Solimano andando all' impresa di Zighet venne infino a questa città, et passato ch' egli hebbe il fiume, si tenne sempre appresso a quello, non discostandosi molto dalla sinistra. Da Ossech pervenimmo in hore quattro, miglia dieci a Lasco, villa grossa, ma secondo gl' Ungari città. Questa lor città è senza muraglia, et ha case quasi tutte coperte di paglia assai grandi et buone, con li pareti di muro, et con le stuffe all' ongaresca. Queste case a risguardo di quelle de Rasciani et Bulgari sono bèlissimi palagi, nondimeno hanno le porte tanto basse et picciole, che a gran fatica un' huomo per di sotto vi può entrare. Et ciò fanno affin, che li Turchi non possano entrare con i lor cavalli ad allogiare in casa loro. Perciochè nell' Ungaria o niuno o pochissimi caravazara si trovano, nemeno altre opere turchesche. Et questo è, perchè ella è ancor novella nel dominio de Turchi, et ancora perchè è più sottoposta agl' insulti de Christiani, che l' altre provincie non sono. Questa città è chiamata Lasco da un ramo del Danubio del medesimo nome, il quale, lasciandola a destra, Lasco.

[1] Marsilius, Danubius, II, tab. 43, p. 111. Mommsen, Corp. Ins. Lat. v. III, p. 425 n. 3289 i 3290.

le corre a canto, et propriamente appartiene al gran signore. Gli habitatori sono ben tenuti da Turchi, et non sono ponto molestati. Quando passò tanto essercito con Solimano, andando sotto a Zighet, non fù pur uno, che in conto alcuno gli desse noia et malnato sarebbe stato colui, che havesse tolto un pane et non l' avesse pagato. Gli habitatori portavano al campo le vittovaglie et mandavano, ogni picciolo fani portava quelle infino al loco, dove passavano. Molti di questi habitatori vivono assai civilmente et massime li giovani, i quali attendono agl' studij, sono tutti della confessione augustana, hanno un predicatore et una scuola publica, dove imparano la lingua latina, greca et hebraica; hanno uno et alle volte due lettori, che gli leggono l' arti liberali, rhetorica, arithmetica, et geometria et simili. Possono venire in queste nostre parti et ritornarsene, come a loro è di piacere, et portano libri di Virtembergh et d' altri lochi, et di Vienna ancora, dove vengono a studiare. In fine per sudditti de Turchi stanno benissimo et tanto meglio hora, ch' è presso Zighet, perciochè i soldati di quel luogo gli davano grandi et spesse molestie con le loro incursioni. Costoro, per quanto pare, poco si curano, che le cose de Christiani vadino bene o male, anzi essi, per quanto si potea comprendere, dimostravano non esser ponto scontenti, che Zighet fosse stato preso, dicendoci, che non temeano più d' esser molestati et perturbati. Da Lasco partendoci pervenimmo in hore otto et meza, et miglia ventiquattro a Moacch.[1] Quivi è un castello de Turchi posto alla destra d' un ramo del Danubio, et è simile a Parcam et fatto per tale effetto.

Stavi a guardia un capitano con alquanti fanti et cavalli turchi. Sonovi poscia oltra questo castello assai case d' Ungari, et per lo passato era un buon luogo, et vi si faceva una buonissima fiera, la qual ancor dura, ma non con tanta frequenza, come ne' tempi adietro. La fiera cominciò proprio in quel giorno, che noi si fermammo là per espettar Hebraino, il qual veniva ambasciator del Turco a Vienna. In questa giornata, che femmo per venir a Moacch, passammo Baragnavar,[2] il quale già era castello. Hora poco distante da quello ve n' è uno de Turchi. Vedesi ivi le ruine d' una rocca, et d' una chiesa con due torri, ogni cosa edificata da S. Stefano, primo re christiano d' Ungaria, il quale il più delle volte soleva quivi dimorare. Questo re edificò molti tempij per tutto il suo regno, et in ciascuno vi faceva due torri, et usavanle per campanili, et perciò l' Ungaria porta per insegna un gran tempio due torri. Appresso questo loco vi sono certi paduli, i quali si passano sopra un ponte di legno, ne quali dicono gli habitatori esservi una campana nascosta, della quale et del r narrano miracoli assai. — Nella campagna per mezo Moach fù l battaglia nell' anno 1526. alli 29. d' agosto tra Solimano et Lo dovico re d' Ungaria. Questo re fugendo dalla bataglia dopo l

Baragnavar.

[1] Muhač, [2] Baranja, Rad, C., 149.

rotta del suo essercito, per la via comune verso Buda, s' affogò in una boglia d' acqua, nella quale non vi starebbon dentro otto cavalli morti. Questa boglia o palude che si sia, è lontana dal loco, dove si fece il fatto d' arme circa un buon miglio italiano, posta nel fine d' una collinetta poco distante dal Danubio. Tra il fine di questa collina et il Danubio, ch' è un spatio d' un trar d' arco et meno, vi sono certi paduli et intrichi, i quali non si ponno passare, se non sopra un ponticello di legno molto stretto, il quale è contiguo a quella boglia cioè della banda verso il Danubio. Il re volendovi passar sopra, lo trovò tutto pieno di carri et altri impedimenti, che fugivano dalla battaglia, di modo che esso stimolato dalla freta, et volendo pur passare si cacciò per quella boglia, che tocca il ponte, et per mala sorte sua affogovisi dentro insieme con il cavallo. Dicono i Turchi, che solamente fù trovato due giorni dopo la giornata, et che Solimano lo fece sepelire in una chiesa, la qual noi vedemmo non troppo distante. Da Moacch partendoci in hore sei et meza, et miglia venti venimmo ad Ethi,[1] villa. Passammo Zecchiu,[2] rocca et Bata,[3] ch' era una richa et bella abatia, et Batazi.[4] Venimmo per una campagna assai ben coltivata, posta tra una bellissima collina et il Danubio, et questa m' ha parso esser la più bella parte d' Ungaria, ch' io habbia visto. Di quivi poscia pervenimmo a Tolna, terra grossa, over città in hore tre et miglia nove. Questa è una terra grande et posta alla destra del Danubio. Ha buone case all' ongaresca. Gli habitatori sono ben tenuti dal Turco, et come quelli di Lasco. La maggior parte di costoro sono della confessione augustana, hanno scuola et studiano come s' è detto di sopra. Passammo Sexuar,[5] ch' era una richa abatia, et hora è ridotta come in fortezza, standovi dentro soldati turchi. La campagna è coltivata, et è vi qualche collina. Questo loco è sangiacato, et quivi tra tutto 'l paese del turco udimmo campanne. Da Tolna pervenimmo ih hore 9, miglia ventisei a Fuldvar,[6] villa, che viene a dire come rocca di terra. Quivi è un castello de Turchi, posto alla destra del Danubio. Passammo Paxivilla,[7] ove era una bella chiesa cinta di muraglia. Hora vi stanno soldati turchi. La campagna ha qualche collina et alcuni boschetti. Gli habitatori sono Ungari della sudetta confessione. Da Fuldvar in hore sette, miglia venti venimmo ad Adom,[8] villa, dove è un castello de Turchi. La campagna è ineguale, poco coltivata, et poscia ritrovasi colline. Da questa villa in hore otto, miglia ventiquattro pervenimmo a Buda, città regale. Lasciammo a dietro un luogo nomato Tertuù,[9] il quale apparteneva già alla famiglia Sarcam, ove è un bel palaggio rispetto al paese et una bella chiesa Hora è di Assambeg sangiacco di Bossina. Quivi è una descesa grandissima, descendendo d' una pianura

Dove s' affogò il re Ludovico.

Ethi. Zecchiu. Bata. Batazi. Tolna. Adom. Tertuù.

[1] Ebesi (?), [2] Szekcsö, [3] Bata, [4] Bataszék, Rad, C., 150. [5] Sexard, [6] Földvar, [7] Paks, [8] Adonj, [9] Erd; Rad, C., 150.

in un altra. La campagna è poco coltivata et appressandosi a Buda si ritrovano molte colline. Questa città (che da Tolomeo[1] è chiamata *Curta*) fu edificata o più tosto reedificata da Buda, fratello di Attila, di cui tiene il nome, et è posta come quasi tutte sono, sopra una collina, alla destra ripa del Danubio. La sua longhezza è da tramontana a mezo di, et di circuito è picciola Oltra il castello, dove è il palaggio regale posto, come habbiamo detto di sopra, nella più rilevata parte della collina in capo della città, vi si inalza pur dalla parte di mezo giorno un' altro monte molto più alto, il quale signoreggia la città et il casale tutto, che gli sta sotto non troppo discosto. Nelle radici di questo monte verso ostro scaturiscono alquante vene d' acqua calda, che corrono poi nel Danubio ivi contiguo. Da questa parte venendo a Buda per andare a Strigonia si ritrova un stretto et difficile addito, essendovi da una banda il Danubio et dall' altra il detto monte, che gli sta sopra. Quivi già era una porta, che custodiva questo passo. Il Danubio corre da tramontana a mezo dì, et lascia la città a ponente. Medesimamente dalla parte occidentale di Buda vi sono molti altri monti, tra quali ve ne uno, ch' è fertilissimo, et il quale già era in buona parte piantato di viti, et nel quale spesso solevano andare i re a diporto cacciando. Da tramontana poi vi sono pianure et campagne grandi, che risguardano verso Strigonia. Li Turchi per assicurar i borghi della città, i quali si distendono giù per la collina infino al Danubio, hanno tirato un muro, il quale cominciando dal fiume et andando verso ponente, ascendendo la collina si congiuge con l' ultime parti della muraglia della città, et così divide le campagne sopradette dalli borghi et case di Buda. Et cotal muro non è buono se non per resistere alle repentine incursioni de nostri. Dalla parte occidentale di Buda per esservi molte vali et monti, difficilmente si può entrar dentro. Nelle case di questa città i Turchi non vi hanno fatto male alcuno, perciochè vi entrarono pacificamente.

Restavi ancora in piedi la chiesa episcopale vicina al castello et molte altre, nelle quale tutte vi sono predicatori della confessione augustana. Di fuori dal muro novo sopradetto, dove è la strada commune che conduce a Strigonia, sopra la ripa del Danubio i Turchi hanno tutte le case, le quali appaiono esser state belle et buone, distrutte et gettate per terra. Tra queste vedemmo la casa, ove già habitava mons. nostro reverendissimo, quando egli haveva prepositura in quella città; alongo questa strada vi sono ancora bagni d' acque calde, dove guariscono molti infermi. Quivi dimorammo due giorni et il passa ci fece grandissimo honore. Questo passa distese (più per farcelo vedere, che per altro) un belissimo padiglione di pregio di tre mila ducati d' oro, tutto lavorato alla persiana, donatoli da Mahometto passavisir. Nell' arbore v' erano sottilissimamente dipinti con finissimi colori, huomini et donne, et

[1] Ptol., lib. II., c. 15, § 3., ed. Mülleri, p. 229.

altre varie sorti d' animali; tra quali noi vedemmo quell' animale, il quale genera il *belzuaro,* o lacrima di cervo, come d' alcuni è volgarmente chiamato, antidoto contrà veneni et morbi contagiosi, pestilentiali sopra tutti eccelentissimo et famoso. Questo animale è tutto simile ad una capra di pelo bianco, et nasce nelle parti d' India. Quando egli è vecchio, genera appresso il cuore uno humore grosso come una castagna o poco più, o meno. Il cacciatore, quando ha preso la capra, che per altro non la cerca, subito l' apre, et spiccatole dal cuore quell' humore, se lo getta così caldo in bocca, dove si congela et diviene duro, come si vede. Dicono ancora, che per vechiezza cotai animali lo generano ne gl' occhi, et che lo lacrimano fuori, da che forsi è detto lacrima di cervo. Ma questa generatione non è così conosciuta per vera, come quella del cuore. Questo belzuaro senza dubio alcuno è quella pietra da Odoardo Barbosa[1] nel suo libro dell' Indie orientali nominata *Paxar,* la quale egli scrive esser portata a vendere da alcuni popoli vagabondi del regno di Dely, detti Joghi, alli re d' India. Egli scrive così: „questi Joghi, che vengono dal detto regno di Deli, portano alli re d' India dell' alicorno, et alcune pietre dette paxar, che hanno gran virtù contra i veleni. Questa tal pietra è berettina et tenera, di grandezza d' una mandorla, la qual viene detto, ritrovarsi nel capo d' un animale, et è di grandissima riputatione tra gl' Indiani" fin quì egli. Questo belzuaro dunque, ch' è forsi nome corrotto da paxar, è di grandissima virtù et fatto in polvere, una minima parte mescolata in alquanto di vino, od acqua et bevuta vale evidentissimamente contra i veleni et la peste, et contra ad ogni altro morbo venenoso, facendo sudare tutto 'l corpo. Perciochè è di costume, che il patiente si metta nel letto, et ivi per sudore scaccia il male. Per il che come cosa rara è tenuto da Turchi in grandissimo prezzo, ma molto più appresso di noi et massime appresso li principi et signori grandi, et appresso quelli, che di ciò cognitione hanno, essendo a pochissimi l' uso di questo in Italia manifesto. Essi venduto a Costantinopoli, l' anno ch' eravamo là, quatordici, quindici aspri il carratto, et ancora venti, ch' è un mezo talaro, che verebbe ad essere settantaquattro talari l' oncia, il che non è meraviglia essendosi venduto a Roma, tanto come una picciola castagna ottanta et cento scudi d' oro. Bene è vero, che se ne vende ancora a miglior mercato, ma forsi non debbe esser di tanto valore et così efficace. Vendesi ancora in Costantinopoli un' altra mistura di terra fatta, chiamata *terra sigilata,* perciochè è signita d' un bollo turchesco. Questa terra l'accomodano in picciole cilele, et sono del colore d' un quadrello over mattone cotto. Questa è della medesima virtù del belzuaro, ma di non tanta efficacia, nè così potente, et intendo della buona, perchè infinita se ne vende, che nulla vale. Difficil cosa è, et mas-

Come si genera il Belzuaro, et sua virtu.

Terra sigilata.

[1] Ramusio, Delle navigationi et viggi, 2. edit., Venetia 1554.; v. I., p. 336. Rad, c, 151, 152.

sime all' inesperti a conoscerla, se non col farne la prova. Questa terra sigilata non si vende troppo cara, pagandosi per una cilela un' aspro o due. Appresso gl' antichi medesimamente questa era in uso, et chiamavanla terra Lemnia, perciochè si faceva nell' isola di Lemno, la quale hora si chiama Stalimene.

Lontano da questa città di Buda circa due miglia, sopra la ripa destra del Danubio, pur dietro alla strada, che va a Strigonia, vedesi le ruine di Buda vecchia. Dicono che da questo loco infino a Tertun, dove è quella grande descesa, ch' è lo spatio di più di quindici miglia, tutto era accasato et habitato et chiamavasi Buda. Da Buda partendoci pervenimmo in hore otto, et miglia

Strigonia. ventisei a Strigonia, città, la quale è dalli Ungari

Istereron. chiamata *Istereron*, denominandola da due fiumi, de quali uno la bagna, et l' altro le corre vicino, cioè é bagnata da un ramo del Danubio, il quale ancora è chiamato Istro, et Cron fiume venendo dalla sinistra ripa entra nel Danubio poco lontano dal castello. Noi corrompendo il vocabolo Istereron, la chiamiamo Strigonia. In questa giornata passamo poca pianura, ma veninimo quasi sempre tra colline, monti et boschi. Questa città è divisa in due parti, l' una lontana dall' altra un buon trar di balestra, et ciascheduna cinta di mure. Nel mezo tra queste vi corre un picciolo fiumetto, il quale verso occidente andando entra nel Danubio ivi vicino. La parte più grande risguarda verso mezo giorno, et è in piano in un bellissimo sito. Questa da levante ha certi monti non troppo lontani et altresi da mezo giorno. Passato che s' ha un poco di pianura, vi si trovano monti. In questa vi sono assai buone case et strade belle et non è ponto inferiore a Buda. Vi è una bellissima chiesa, alta et grande di marmi tutta lavorata, la quale i Turchi tutta via vanno rovinando, cavando i marmi et i sassi grandi per le fabbriche loro. L' altra parte sta a tramontana di questa, et è più picciola. Ha da oriente una rupe scocesa molto et impossibile dalla parte, con la quale soprastà alla città, esser ascesa. Sopra questa rupe v' è il castello, il quale è picciolo et era già l' arcivescovato, et non è guasto in parte alcuna. Da questa rupe over dal castello descendono due cortine di muraglia infino al Danubio, le quali cingono la città, che sta sotto a questo castello. Il Danubio, avanti che giunga alla maggior città, si divide in due rami. Il minore correndo verso tramontana bagna le mura della città, la qual lascia ad oriente, et passata riceve in se quel picciolo fiumetto, il quale habiamo detto, che separa l' una parte dall' altra, poi voltandosi un poco verso ponente, entra nell' altro ramo maggiore, et così tutto unito insieme, et di nuovo andando verso tramontana bagna le mura dell' altra città, la qual pur gli sta ad oriente. Il Danubio passato poi che ha Strigonia voltandosi verso ostro siroco corre verso Buda. Da Strigonia con miglia trenta di viaggio, uscendo fuori del paese del Turco, pervenimmo nell' isola a Comara, fortezza dell' imperatore. In questa giornata passammo tre volte il Danubio, una a Strigonia, la seconda a meza strada

per passare un rametto di esso Danubio, il quale nell' estate si suol guazzare, et la terza ivi a Comara per entrar nell' isola. Per tutto, dove caminammo questo giorno, è campagna piana et è possessa dal Turco infino appresso Comara. Da Comara, ove dimorammo due o tre giorni venimmo in hore cinque et meza, miglia venti a Nagiemagiar[1], terra grossa. Passammo paludi Nagiemagiar. et campagna assai coltivata. Di quivi in hore otto, miglia trenta a Samarin,[2] terra grossa. La pianura è habitata et Samarin. coltivata sofficientemente. Poscia venimmo a Princhirchin,[3] villa, che significa in lingua tedesca chiesa ardente, con Princhirchin. quattro leghe tedesche di viaggio, che sono miglia venti delle nostre. Lasciammo a dietro colline et pianura assai ben coltivata. In questa giornata passammo il Danubio et venimmo fuori dell' isola et intrammo ne confini di Austria. L' Ungaria è posta quasi Ungaria. tutta in piano, poche colline vendendosi et pochissimi monti, fertile et buon paese, ma hora poco habitato et meno coltivato. Nelle giuridittioni del Turco, oltra gl' Ungari naturali, et i Turchi vi habitano ancora già gran tempo fa in molti luoghi Rasciani, i quali vivono alla Greca. Medesimamente i Turchi hanno levato d' Ungaria le ville intiere et disperse per la Rascia et altri paesi, et per la Natolia ancora oltra mare. Da Princhirchin con quattro leghe di viaggio pervenimmo a Fissermin,[4] grossa et buona villa, con buone case et hostarie. Di quivi poi venimmo alli dieci di maggio 1568 a Vienna, città principale d' Austria, con leghe tre di viaggio. Hebrainbegh, dragomano ambasciator del signor Turco, il quale venne di nostra compagnia, fece l' intrata sua solamente alli dodici, et fu accolto con gran pompa et honoratissimamente. Alli dicisette di detto mese l' imperatore diede audienza alli suoi ambasciatori, et noi li basciammo le mani, et fu finita la legatione.

Dimorammo nel viaggio in tutto da Andrinopoli infino a Vienna giorni cinquantadue, de quali ne caminammo quaranta, senza le nove giornate da Costantinopoli ad Andrinopoli, che in tutto sarebbono quarantanove.[1] Secondo il computo, che a me è parso di fare delle miglia, et non senza ragione, egli vi può essere da Vienna a Constantinopoli quasi da maestro a siroco nove cento et sessanta miglia, overo metendovi ogni introppo mille o poco più, da le quali levandone poi la festa, over al più la quinta parte, rimarebbono miglia ottocento, et questa serà la distanza per linea retta dall' una all' altra città. Da Nissa a Costantinopoli metto, che vi siano quattrocento et cinquanta miglia, il che si confronta con uno itinerario, il quale io ho letto in stampa, il qual pone quattro cento et quaranta cinque, anchorchè nei particolari da quello a questo vi sia non poca differenza, essendo posto in quello da Nissa a Sofia miglia 137, dove io ne pongo solamente novantasei; et da Sofia ad Andrinopoli cento et settanta, et io ducento et dieci. Et

[1] Nagy-Megyer, [2] Sömmerein, [3] Fischament, Rad, C., 152, 153. [4] Monum. Hung., Scr. VI., 78—83. Rad, knj. C., 153, 154.

da Andrinopoli a Costantinopoli cento et trenta otto, et io cento et cinquan'atre. Medesimamente io pongo da Vienna a Buda miglia cento et sessantauno, il che pur si confronta con' un altro itinerario, che pone leghe tedesche trentadue, che dando cinque miglia per lega, viene quasi l' istesso. Et in vero solamente con la congettura dell' hore et del caminare forte, o piano si può alla verità delle miglia mediocremente avicinarsi. Et quì sia il fine.

La valuta delle speciarie et d' altre mercantie in Costantinopoli l' anno mille cinquecento et sessantasette di novembre et prima.

Il pepe l' ocha	aspri	43
Il zenzero fino	"	33
Li garofoli	"	135
Il zuccaro fino bianco	"	32
Il zuccaro grosso	"	28
La canella fina integra	aspri	100 et meno
La canella grossa in scavezzoni	"	80
Le noci moscate fine	"	75
Fior di noce moscati	"	25
Il zaffarano	aspri	100 più et meno secondo.
Le mandole ambrosine	"	12
Li capari	"	12
Li datale	"	1
Li fichi	"	2
Il zibibo grosso	"	2
L' uva passa	"	2
Il rhambarbaro buono	"	400 et manco.
L' archenda	"	2
Un migliaio d' agucchie damaschine	"	60
La seta cremesima torta	"	400 et manco.
Il moccagialo negro cioè la pezza picciola di 12 braccia si ha per	aspri	60
Il zambellotto la pezza grande s' ha per 6, sette, otto ducati e più	ducati	8
Il broccato la pezza de undici pichi, cioè braccia, in circa il bellissimo s' ha per	ducati	80

Il belzuaro, il qual noi chiamiamo lacrima di cervo è stato venduto il caratto aspri sei, otto, dodici, et quindici il grosso et bello, et v' era uno che non ne valeva meno d' aspri venti.

Sedici carati fanno una dramma, et quattrocento dramme fano un ocha, la quale è la libra, che s' usa per tutta Turchia. Nove dramme fanno una oncia, di sorte che un' ocha è quaranta quattro oncie et quattro dramme di quelle di Venecia.

Il ducato d' oro turchesco et il zechino venetiano vagliano aspri sessanta. — Lo scudo vale aspri cinquanta, ma pochi vi corron. — Il ducato ungaro vale aspri cinquanta sette. — Il talaro aspri quaranta. — L' aspro è una moneta d' argento picciola et grossa, et vale sedici, venti quattro et alle volte più manguri, che sono monete di rame simili agl' aspri quanto alla forma. La valuta di questi manguri non è sempre ad un modo.

Tavoli dei capitoli.

Opisi i izvodi iz nekoliko jugoslavenskih rukopisa u Pragu.

Predano u sjednici filologičko-historičkoga razreda dne 3. studenoga 1887. god.

PRIOPĆUJE DR. GJ. POLÍVKA.

(V. knj. XXI, 185—224.)

VII.

Afroditijana Persijanca priča o rogjenju Hristovu.

Priča se ova nalazeća se u pomenutom nomokanonu biblioteke muzea češkoga (l. 306*b*—313*b*), podudara u glavnom sa recenzijom, koju je saopćio St. Novaković u X. knjizi Starinâ (str. 74—80). Ali u malenkostim i pojedinostim ima dosta znatnih razlika: mj. кумирница ima светилище, mj. Оурания-небесная, obično ima источникь gdje ini tekst (Star. IX, 16—19; X, 73) ima пїгїи, no ovo ima i naš na jednom mjestu, i još na inom mjestu mj. toga: стоуденьць, mj. раздрѣшаюшти знаменїе: знаменорешителѣ i i. v. Pojedine izreke su izostavljene; onda ih ima više nego u prvom tekstu (Star. X), osobito izostavljen razkaz o udesu perskih poslova kod Iroda (Star. X, 77—78). Ovog razkaza nema takodjer u struskoj recenziji ove priče. Moguće je, da je recenzija, koju evo štampamo, drugi prijevod, nego li tekst saopćeni Novakovićem.

Повесть афродитїана персеиина ѿт филлїппа прѣзвитера. саписавшїи сїа книгга бьвшаа великаго іѡана златоустаго о рождастве христове и о ѕвѣздѣ и о поклоненїи вльховѡм иже ѿт пѣрсиди.

благослови ѿче.

Ѿт персид(и) оувѣдѣ се христось, изначела инутоже оутаенно ѥст ѿт законооучителиен иже вь иен и о словѣсех тащещїих се вьсако, и иже на златих щитовех изваяниаа лежѫть вь светилищїих царскыихь. и поведати хощу ѩко и прьвеѥ ѿт ихже тамо свещенїих сасудь и иже вь них свещение служещїих. слиша се име христово. Свѣтилище бо Ири, иже всакого благочастїа вежд выкь и постави вь нем богы

истуканніє, ꙁлати и срѣбрьнніи, мужаскаа полу и женскаа, украсіи их каменіем многоценни. Да не о украшенніи глаголю и продльжу слово.

Вь онѣх оубо днѣх, ꙗкоже писаніе книгы оучеть, вьшадьшу же цару вь свѣтилище по обычаю раꙁдрѣшеніе саном пріети. И рѣче ему іерѣи пропіе: сарадую ти се владыко цару, ꙗко Ира вь чрѣве ꙁачеть. и царь вьсміав се глаголаа ему: оумрьшіа вь чрѣве ꙁачеть? Он же рече ему: оумрьшіа оживе и жиꙁань раждаꙗеть. Царь же рече что ꙗест се, пропіе, повѣждь ми. Он же рече ему: вь истину, владыко цару, достигаль еси дньсь, ꙗже ꙁдѣ сьдеваꙗемаа; вь сію бо нощь истуканнаа прѣбыше играюще мужіе и жены и друг кь другу глаголаху сице: пріидете, сьрадуим се Ире. Рекоше и мнѣ іерѣю: пріиди, сьрадуи се са нами Ире, ꙗко лобꙁа се. Аꙁь же рѣх: кто хощеть ꙗе целовати несущіи ꙗе. Глаголаше же они ка мнѣ: оживе Ира и жиꙁань раждаꙗеть, и к тому ненаречет се Ира, нь небеснаа; велико слнце целова ею. Жени же ка мужем истуканнаа глаголаху, ꙗко подобне вещь оумалꙗюще; источникь ꙗест целовави се а не Ира, дрѣводелѣ обручи се Ира. И реше мужаскы поль истуканна ка женам, ꙗко оубо источникь ꙗест, праве рекосте, пріемлꙗемь. Каріа же име ꙗест еи. иже маріа глаголꙗет се ꙁа нꙗе вь оутробѣ ꙗко почина корабль богатство носить слово божіе. Аще источникь ѡт нас рече се: источникь ꙗест вь истину живіе воды, источникь води присно текущеꙗе, едину точную имущіи рибу, бож(а)ственою удицею емлющіи вьсего мира ꙗко вь моріи прѣбывающіи, своꙗею пльтію питающіу. Добрѣ бо рекосте, ꙗко ꙁа дрѣводелꙗ обручи се Ира; но не ѡт смешеніа мужаскаа ꙁачеть, егоже раждаꙗет дрѣводелꙗ, нь ꙗест рожд(е)нніи ѡт неꙗе беꙁначелнаго делателꙗ, начелника оца сь беꙁначелноꙗе слово и сынь, иже три сьставнын покровь ѡт небытіа оуделавь прѣмудрѡсть-ними хитростьми иже сьех тріех небесь словѡм оутврдивы покривало. Прѣбыше оубо истуканнаа вьсу нощь бесѣдующе о Ире и пигіи, и вькупѣ рѣше ꙗко оскитающу дню истинненше вьси вьсе оувемы. Ныни оубо дрьжавнын царю: прѣбуди прочеꙗе до дне; вьсако бо ꙗвить вещь сьврьшенное покаꙁаніе, ꙁа нꙗе ꙗвивше се нѣст беꙁделно. прѣбывшоу же цару тамо, ꙁрѣщу истуканнаа сама о себѣ движуща се, жени убо дрьжещеꙗе гусли начеше густи и пѣснопѣвнцѣ пѣснети; нь ꙗелика бѣху вьнутрь храма четвороногa и птице, срѣбрьнніи и ꙁлати коиждо своим гласом поꙗше.

Тѣмже убо о сем дивещу се цару и вьсь страхѡм исплни се и хотѣщу бежати, не трьпеше бо самодвиженіа ильвы, глагола ему іерѣи пропіе: пожди цару, доспѣ бо сьврьшеное ѡткровеніе, иже богь

богом обꙗвити нам изволи и вьсхоте. Сым убо реченном ѿкры се покровь сь выше и сьинде велїа ѕвѣзда свѣтла, и ста врьху источинка, и гласъ ѿт нюго слышавьше сицевь: Владичице, источниче, великое слнце посла ме вьзвѣстити тебѣ, и послужити кь рождаству, несквръннїи бракь творѣ к тебѣ, мати бывшїи прьваго цара вьсех чиновь, невѣста бывшїи тринименнаго божаства, нарнчет же се несеꙗнїи младѣнаць, начело и конаць, начело убо спасенїа, конац же погыбелы. И сему гласу бывшу вса истуканнаа падоше на лици своꙗ, тачїю же стльпа источника прѣбысть стоꙗ, на немже венаць царьскы имеꙗ врьху себе ѿт чьстнїих камены, о(т) анѳраѯа и измарагда ѕвѣзду устроюнну; выше же юꙗ стоꙗше ꙗвльшїа се ѕвѣзда.

И вь тѡм часе повеле царь привѣсти вьсе прѣмудрїе знаменорешителѣ, елици бѣху подь царствѡм его. Проповѣдници же тьщаху се трубами съзывающе и вьси прїидоше вь светилище. Да ꙗкоже ѕвѣзду врху источника стоꙗщу видѣху мудрїи знаменорешителю, и вѣнаць иже ѿт камены частьнїих сь звездою, истукана же на земли лежеща, рекоше цару: кѡрѣнь божаставиїи и царскыи пронич небеснааго и земльнааго цара образь носещїи; прочеꙗ же аще хощеть дрьжава твоꙗ да слышить сїа: Источникь убо марїе виѳлѣемскы ест дьщи, вѣнаць же юст царскы образь, ѕвѣзда же юст небесноꙗ посланїе на земли чюдоденствуемо, ѿт юди ꙗвлꙗꙗ, ꙗко вьстанет царство, иже вьсе памети юденскїе потрѣбыть; богы иже падшеꙗ се конаць части их доспеꙗть. пришадн бо на землю пльтїю богь дрѣвнеꙗ части сы, како новїе богы на неи оставить. Ныню убо царю пошли вь ієрусалимь и обрѣще(ши) сына вьседржителꙗ бога телѣсиѣ дѣвичаскима рукама носима.

Прѣбысть же ѕкезда врху студенца, стоꙗщїи нареченїе небесна, дондѣже послани быше вльсвы ѿт кура цара перскаго. Тогда и та ѕвѣзда сь ними поиде. Вечеру же глыбоку бывшу, ꙗви се вь томжде светилищи дїонись сь саѳири, глаголꙗ прѣдлежещїим истуканнїимь о источнице: ꙗко источникь сьи нѣст едннь ѿт нас, нь нас юст некоꙗго раждающи чловѣка божьставнїе чести сѹща зачетїе ієрею пропїе: что сѣдиши здѣ дѣꙗ светнаа, демнїе писателно доспѣ нь нась и хощем о праведнем и делнѣм и истинем лици ꙗко льже облнчити се, ꙗже мачтахѡм мачтахѡм и ꙗже начинахѡм начинахѡм. Не ктому ꙗвлꙗнїа дами, ѿтꙗть се ѿт нась часть, безславни и безчастны быхѡм; едннь есть богь надь касемы вьзам свою чьсть. Рѣх ти, пропїе: не прѣлащаи се не ктому пѣрси ѿт землꙗ и вьздуха данїи стежеть. Ибо ѿт небытїа вь бытїе вса приведы слово божїе, прїиде дѣвиставнїе данїи пославшому и ѡцу принести, и дрѣвнїи образь новь творе, и по подобїю

вьображаѥ и не подобноѥ пакы подобним давь. Небо сь ꙁемлею радȣѥтсе, ꙁемлꙗ же хвалитсе небеснȣю прїемшїи хвалȣ: ꙗже не выше горѣ, долѣ выше; егоже блаженнїи чинь невидѣ, ꙁлобнїи видѣ. О нѥм же огнь и прѣщенїе, сым же роса и благодѣт. Карїина благла чьсть, источинкь вь вифлеѥме раждаѥть, источника благодѣти, небесемь любымаа быст ꙗкоже благодѣть благодѣти. ꙁачаншїи іȣдеꙗ процавте; сїа же ȣвѣдоше наша, еꙁыкѡм спасенїе прїиде, страждȣщим покои оумножаетсе, дѡстоинно жены сь песнами ликстьв(ȣ)ють глаголюще: карїа источинче водоносиїн, небеснаго свѣтилника бывшїи мати, иже ѡт ꙁиоꙗ мирь орошающїи облаче, помени своих рабни прѣчистаа владычице, ѡ мати беꙁмȣжнаа, владичице. Царь ȣбо сїа видѣвь и слышавь, никако же потрьпевь пославь иже подь царствѡм его вль(с)ви са дари. (Сы рече рекомаго елимелеха (е)лесчерл елиака; елимелех бо тлькȣетсе асирїскомȣ еꙁыкȣ: божїе благоволенїе и царство (ем)ȣ же даде ꙁлато; елесчр жс божїе спасенїе и вьселенїе, (ем)ȣже даде ливань; елїавже тлькȣѥт се богь мои и ѡтьць мои, і осененїе емȣже даст ꙁмирнȣ.)[1] Ѕвѣꙁда же наставлꙗющїи не ластивно вь ѥрȣсалимь, ꙗкоже вьꙁвратише се, пакы шадше исповедаше иже тогда соущїим ꙗже видѣше, ꙗже и написаше се на ꙁлатих дасчицах сице: доспевшим ȣбо нам рече вь ѥрȣсалимь, ꙁнаменїе ȣбо ѕвѣꙁди вь кȣпѣ пришаствїем нашим вьсѣх подвиже. И глаголахȣ: что ѥст се персом мȣдрїим сь ꙗвленїем ѕвѣꙁды пришадше, и вьпрашахȣ нас прьвы ѡт Їȣдѣи о бывшем, и о чесого ради прїидохом, и рѣхѡм кь ним: егоже глаголѥте месїа роди се. они же слышавше смȣтише се, и сапротивь глаголати нам несмеꙗхȣ; рекоше же ка нам: такови соуда небеснаго, рьцете нам что оуведесте. И рѣхѡм ѡтвещавше: невѣрїеи недрȣгȣете и не беꙁ клѣтвы, ниже сь клетвою верȣете, нь беꙁȣмномȣ вьшемȣ сьмислȣ послѣдȣѥте; обаче да повѣмы вам васȣ истинȣ, вышнааго бо отрокь роди се Їсоусь христось, раꙁараѥ ꙁаконь вашь и сабори ваше; сего ради ꙗко ѡт ꙁависти прѣмногии сьстрѣлꙗѥмїи не сладце. послȣшаѥте о имени сем, иже вьнеꙁаапȣ вьста на вас. Они же междȣ собою сьвещавше се молише нас прїети дари и потаити главиꙁнȣ сїȣ ѡт страни тѣх, да не метежь вь них боудѣть. ка нимже ѡтвещавше рѣхѡм: мы дари вь часть емȣ принесохом, вь ꙗже выше величїа егда родити се емȣ. ви глаголѥте прїети дари, и ꙗже ѡт небеснаго божаства ꙗвлѥннаа потаити, и цара нашего повелѣнїе прѣꙁрѣти, или невесте волнкы ѡт асчреи прїесте мȣкы. оні же ȣбоꙗвше се, и много ȣмоливше нас ѡтпȣстивше. и царствȣющ:

[1] Ovo je napisano in margine,

же Їȣдею Їродȣ посла приꙁвати нас и бѣсѣдовавь невааа и вьпросивь, ѡ иних же ѡтвѣщавше рѣхом емȣ, ꙁа их же смȣти се вьсма. ѡттидохѡм ѡттȣдȣ, не ванемше емȣ ꙗко единомȣ последьнемȣ, и пришадше, идѣже бѣхѡм и послани, видѣхѡм рождьшȣю и рождьшаго се иꙁ нее ѕвѣꙁда покаꙁающїи владычны младѣньць. рѣхѡм ей: како наричеши се прѣхвалнаа мати. она же рѣче ка ним: марїамь владыкы. и рѣхѡм ей: ѡткȣдȣ еси. Она же ѡтвѣща: ѡт сїе страни виѳлѣемскїе. глаголахѡм ей: не ваꙁет ли мȣжа кого любо. ѡтвѣщавши же кь нам и рѣче: вьꙁамшȣ ме тачїю прѣдоврȣчениꙋ бывшȣ обраꙁие, и раꙁлȣчающи же ми се мыслымо ей не васхотѣх до конца вьспрїети, ѕѣло прѣнемагающи ми сȣботе освитающои и слицȣ вьснавающȣ вьнеꙁаапȣ прѣдста ми аггель благовѣщае рождаство некое. и смȣтивши се вьꙁвах: никако се боуди ми господи, мȣжа ȣбо не имам. и ȣвери ме сьвѣтом божїем, каково рождаство имети. ми же рѣхѡм ей: мати матерем, вьси боꙁи персцїи ȣблажише те, хвала твоꙗ велїа прѣваꙁшьла еси вьсѣх прѣславнїих жень, ꙗко вьсем царица ꙗви се. Отроче же на ꙁемли сѣдѣше, вьтороє лето ꙗкоже глаголаше та, влиꙁь мал имети; но чести нечто мало рождьшȣю его вь ображенїе имее. бѣше та вьꙁрастѡм о чести мȣжанша тѣло младо имȣщїи, лице бело, прѡсти власи, и красныи имее и благовидии ȣкрашенїем. Имȣщи же сь собою юношȣ живописца, обоих подобїе написа и вь странȣ нашȣ прѣнесохом, и постави се на свѣтилищи вь немже ꙗвленїа быше. сице пише: Вь дїопѣтове храме диониись и нра слицȣ богȣ великомȣ царȣ Їсоусоу перскȣю дрьжавȣ наложи. вьꙁамше же отроче вьждо нас вь рȣках носеще, и поклонивше се, дадохѡм емȣ дари ꙁлато и ливань и иꙁмирнȣ рѣкше: твоꙗ тебѣ принесохѡм, небесно силнїи ісȣсе. никтоже бы нинь ȣправиль не исправлюнна, аще не бы пришаль, ниже бы нинь смесиль горнꙗ сь нижними, аще не бы сам сьнишаль. не бы толика саврьшила се слȣжба ѡт раб(а), елико егда сам прїидѣть господь, ниже царь посилаеть воины на брань, елико егда сам прїидѣть. лѣпо вѣ сде твоеи и прѣмȣдрѡстьнеи хитрѡсти. сьпротивникы своꙗ побѣдивѣ ниꙁложи. Ѡтроче же смеꙗше се и играше люблєнїю нашемȣ и словѣсем радȣесе. И поклонивше се марїи и та нас початшїи, и мы тоу славивше и иꙁидохѡм, ꙗкоже прїидохом на месте идѣже обытахѡм. Вечерȣ же бывшȣ прѣдста нам некто страшань глаголе: вь скорѣ иꙁыдѣте, да не некою напасть подьимете. мыже рѣхѡм емȣ: и кто ѥст напаствȣеи таковїе посланникы божїе воини. Он же рѣче: иродь, нь вь сем часе вьставше шьствȣите сь мирѡм спасаеми. Мы слышавше словѣса оуспорихѡм, и на брьꙁех конѣх вьседше, и иꙁыдохѡм ѡттȣдȣ сь тащанїем, и вьса повѣдахѡм, ꙗже видѣхом вь Їерȣсалимѣ.

Се толика о христѣ сказахѡм вам видѣвше христа спаса нам бывьшаго. Не трьпеше бо образь зрѣти нетлѣніа, на мнозѣ папираѥм ногама грѣховинма. сего раді пієть образь рабы, иже вь обраӡе божіи сіи, ꙗко да рабы ѡт грѣха искупить, и ѡт самрьти изблвить. сьмрьтію вь прьвоѥ дѡстоꙗніе вьзведѣть и невеснаго оца покажеть сии по образу егову паки вьобразившее се. Сего раді вь послѣдиьихь времене вьсіа иже правдѣ слице ꙗко да лучѣюе благости своєє обновить вьсу тварь уловѣчьскую. ємуже слава вь вѣкы аминь.

VIII.

Priča o prepiranju Isusa Hrista sa djavolom,

koja se čita u često već spomenutom nomokanonu pražke kolekcije (1227*a*—231*a*), razlikuje se dosta znatno od recenzije ovoga apokrifa, koj je saopćio St. Novaković iz jednog rukopisa XVI v. u XVI. knjizi Starina (str. 86—89), a neće biti suvišno, ako ga ovdje saopštimo. Neće biti nezanimiv za kritiku ovog apokrifa u jugoslavenskoj književnosti, pa i svojim jezikom zanimati će jezikoslovce.

СЛОВО Ѡ ПРѢПРЕНІЮ ДІАВОЛА СЬ ГОСПОДОМЬ НАШИМ ЇСУСОМЬ ХРИСТѠМ. ОУЕ БЛАГОСЛОВИ.

Пришадьшу Ісоусу на гору елеѡньскую, и глагола учеником своим: алчем здѣ дни .м., поніеже хощу прѣнирати се сь діаволѡм, занеже вьоружаетсе на нась велми. и алкавь се Їсоусь сь учении своими ꙗко да прѣпреть діавола. и слишав же се діаволь и разгнева се велми и облеуе се прѣд Ісусѡм. и рѣуе ка господу: заклинаю те богом живим, да ми рѣуеши ѡткуду еси ты. Їсоусь рѣуе: ѡт прѣвишнаго. и рѣуе діаволь: да сынь лін еси ты прѣвышнаго? и рѣуе Ісоусь: ꙗко ты рѣуе діаволѣ. и рѣуе діаволь: да аще ты еси сынь божіи, поуто приде семо? нь иди на небеса и седы на своем прѣстолѣ, понеже твоꙗ суть небеса а моꙗ ѥст земла. и рѣуе ісоусь: пришаль есам погубыть тебѣ ѡт лица земліи ꙗко єдиного уловѣка. и рѣуе діаволь: иды ты на свои прѣстоль, твоꙗ суть небеса а моꙗ ѥст землꙗ. ащели то не хощеши, аггелы мои аггель твоих горшии сут и силны, и изгубеть тебѣ ꙗко єдиного ѡт уловѣкь а тело твоѥ погубѣть. и рѣуе Їсоусь: о горѣ тебѣ діаволѣ и са аггелы твоими и сь светилиници твоими! понеже азь пришаль есам на землю погубиты тебѣ и сь аггелы и сь светилиници твоими и потрѣбыты ѡт лиц

ꙁемлѥ. и рѣче дїаволь: а что сȣт светилиници мои? ісоѵсь рѣче: творѣщи дѣла твоꙗ. рѣче дїаволь: что сȣт дела моꙗ? Ісоѵсь рѣче: твоꙗ дела сȣт раꙁбоиничаство, блȣд, ꙁависть, ревность, оганиѡ врѣнїе, тьма, трȣсы, свары ꙁемльнїе и раты и свааждѣнїе междȣ братїею, лажи, ненависть, и всакаа неправда. и рѣче дїаволь: право рѣче, ꙗко то сȣт дѣла моꙗ; нь наче тебѣ силны есам и аггелы мои аггель твоих. Ісоѵсь рѣче: горѣ тебѣ дїаволѣ, ꙗко прѣластникь еси всем чловѣком, нь посрамити те имам вь скорѣ. и рѣче дїаволь: ти ли мои прѣластникь еси, ꙗко ѿт жены рѡдїл се еси. Їсоѵсь рѣче: добре веси и ꙗко ѿт жены родих се. да ва ѡны час слово мое сьблюдѣтсе, егоже ради чловѣка сьꙁдахь вь образѣ своѥм, и нехощȣ ѿтстȣпиты ѿт него вь векы. и рѣче дїаволь: о чловѣце ли, егоже саꙁдаа глаголеши. ꙗко не ѿтстȣпиты вь векы ѿт него. да аще тебѣ сьгрѣшить и славȣ и часть твою оставить а волȣ мою и дела моꙗ сьтворить, тогда что сьтворишїи емȣ? и рѣче Їсȣсь: слышїи дїаволѣ! аще чловѣкь сьтворить волȣ твою, а мою славȣ и часть оѳтавить и живеть .м. лѣт или .и. и пакы на конаць покаѥтсе, и страннїе начнеть прїиматї вь дѡм, нагїе одеваты, алчних напитаты и жедьнїих напоиты, сь нимою доьродѣ(т)елїю и прѣждѣ вьсех ѿтсечетсе дель твоих и начнеть глаголати: господи помилȣи ме сьгрѣшившаго тебѣ. и того помилȣю и пошлю емȣ благȣю сьмрьть. и предамь его архаггелȣ михаилȣ сь слȣгами и вьведȣть его вь место покоино. и еще слыши дїаволѣ! аще ли живеть чловѣкь .м. лѣт или .и. вь делѣх твоих и втомȣ ка мне не обратить се ни сатворить преждѣ рѣченїих моих добродѣтелых, и рѣчеть: господи помилȣи и прости ме сьгрѣшившаго тебѣ, томȣ пошлю сьмрьть лютȣю и напраснȣ и прѣдам его аггелȣ моемȣ, емȣже лице пламеное и ведеть его вь тмȣ кромешнȣю вь ѡгань негасими мȣчитї се с тобою дїаволѣ. и се рекь Їсȣсь, обрати се ѿт него, и вьꙁыдѣ на горȣ высокȣ. и тȣ вси дїаволы сьвакȣпише се тмѣ тмами и тисȣще тисȣщами дїаволь. и вьорȣжише се на господа, и рѣче дїаволь: чюдеса и силы моѥ ȣкрѣпитесе, и поидите прѣд мною, аꙁь же поидȣ по вас. христось бо великь сȣпостать пришаль ѥст на ны, и славȣ и чьсть нашȣ погȣбиты хощет. Єгда бо ѿтьць его сьꙁда адама, то аꙁь не рачих поклонити се ни целовати его. и того радї сьврьже ме сь небесь ѿтьць его. и тога радї хощȣ вьꙁдати ѿмщенїе сынȣ его христȣ. нь поидѣте вїи прѣд мною и аꙁь по вась идȣ. и тако идȣщим им на господа, и вьꙁыдѣ прах ѿт дїаволь. и видѣвше ȣченици господни, горы трѣпещȣще се и морѣ сьмȣщающе се ѿт силы бесовскые. и рѣше ȣченици господни: видѣхом трȣсь ѿт бесовь и гласы их слишахѡм и трѣпеть нась прїеть.

и изьшадше .аі. папрнщ. и видѣвже петарь вьпаль их ѹжасе се и ѡтбѥже ѡт господа .г. папрнща. и рѣче емѹ господь: петрѣ что творишн? и покаꙗвже се петарь и вазврати се ка господѹ, и ста иза рамѹ его зрѣти. и видѣв же Ӏсоусь ѹжаслюще се ѹченикы и рѣче им: что ѹжасаете се? кто сьврьже сьтанѹ сь небесь? и рѣче емѹ петарь: ты единородьнїи сынь и ѡтьць твои сь светнмь дѹхомь .г. лица едино божьство и едина слава вь .г. собьствва неразлѹчимаа, ѡтьць и сынь и светы дѹхь и повелѣ Ӏсѹсь прїнты облакѹ сь небесь на землю ꙗко мльнїи, и вьсхититы сьтанѹ и обеситы стрьмоглавь за нозе его на облацѣх небесних и быст тако. и силы его разгнаа ꙗко дим. и бежеще вьпїахѹ: что сьтворим хѹдїи или гдѣ сакрити се имамо вь нещерах или вь гльбинах морскых. ѥже бо кнеза нашего христось на облацѣх небесних обесы! о горѣ нам! и тогда видѣвь дїаволь, ꙗко скончa се слово, еже христось рѣче, и вьзѹпивь велїем гласѡм глаголюще: помилѹи ме господи, непогѹбы менѣ, нь спѹсти ме на землю, да иже вь име моѥ неподобьное верѹеть, да творѹ им пакосты, и таковы вси обратет се кь тебѣ. и се рекшѹ дїаволѹ кь Ӏсѹсѹ сьмирившѹ се емѹ, и повелѣ облакѹ ѡтрѣшити дїавола и падѣ на землю ꙗко мльнїа. и напльнише се ѹста емѹ храпанїа великаго и вапль. и вьсклони се хитити се господа. и рѣче емѹ Ӏсѹсь: пакы ли тожде слишн дїаволѣ? и идѹ ни плѹиѹ на те, слина бо моꙗ света ѥст и ветарь ѡт ѹсть моих светь ѥсть. и рѣче емѹ дїаволь: аще непоборѹ се с тобою, не бѹдѹ тачань вишнемѹ, нь вьлезѹ кнезѹ жидовскомѹ вь срдце и сьтворѹ, да те на крьсте пригвоздѣть, и ѹморѣт те. и рѣче емѹ Ӏсѹсь: право сѹдиль еси, дїаволѣ вьпасти ми ѥст вь рѹце чловѣкѡм грѣшникѡм и крстѹ на немже распьнѹт ме, тѹ начнѹть емѹ клаиати се, а на тебѣ вьсплюють. и рѣче дїаволь: азь сьтворих Ӏѡана ѹсекнѹты прѣд нрѡдомь царемь. и рѣче емѹ Ӏсѹсь: Ӏѡань же ме крьсты, нь нѣст ѹмрьль, нь живь ѥст. рѣче дїаволь: да бых видѣль, когда си се родиль, то бих пришаль на место то, и матер бых твою погѹбиль а тебе бих раскривиль. и пакы рѣче емѹ Ӏсѹсь: кто можеть пшеницѹ жети на вльчьци, вино сьбирати ѡт трьнїа. и не ѡтвеща емѹ ничесоже. и повелѣ Ӏсѹсь растѹпити се землїи .т. сежаних вь широтѹ, и потрѣсе земла на четири страны и растѹпи се по повелѣнїю божїю. и рѣче Ӏсѹсь: вижд дїаволѣ величаство за тобом. и озрѣ се дїаволь и видѣвь за собою пропасть великѹю. и жасе се и рече: что се ѥс господи? и рѣче Ӏсѹсь: вьниди и вижд дїаволѣ! рѣче дїаволь: гл[...] боко лы ѥст се? рѣче Ӏсѹсь емѹ: бывьшїи юноша ѡт .л. лѣт вьзр[...] стом. и да вазметь камень противѹ силы своеѥ и вьврьжеть и идет за .г. лѣт и не можеть на дно сьинти, идеже ты хощеши прѣбива

дїаволѣ, тꙋ хощꙋ те свеꙁати ꙋꙁами нерѣшиннми и посаждꙋ те вь прѣисподьнїих ꙁемли, и прѣбꙋдеши тꙋ до скончанїа века сего. и рѣче дїаволь: а потом что бꙋдеть? рѣче Їсꙋсь: а. лето родить се жито много и вино, .в. лето сьтворꙋ да не обрѣщетсе ни спꙋдь жита, ни мера вина по васеи ꙁемли. и рѣче дїаволь: а потом что? рѣче Їсꙋсь: сьтворꙋ .г. лета ꙗко .г. мѣсеца а .г. мѣсеце ꙗко .г. нѣдѣлю, а .г. недѣле ꙗко .г. днїи, а .г. днїи ꙗко .г. часы, а .г. часы ꙗко .г. чрьте. и рѣче дїаволь: а потом господи что пакы? рѣче Їсꙋсь: сьвїю небеса ꙗко свиткь, и раждѣгꙋ ꙁемлю ꙗко огань, и рѣкꙋ морꙋ, да исахнет ꙗко камень, и прїити имам на место свое, еже нарицает се хижина. тꙋ имать прїити мати моꙗ, иже ме роды, и ѡань богословь, и илїа і енох, иже несꙋт вькꙋсили сьмрьты. и тогда те имам погꙋбиты дїаволѣ сь всемы аггелы твоими. богꙋ нашемꙋ слава и часть и поклананїе оцꙋ и сынꙋ и светомꙋ дꙋхꙋ и нинѣ.

IX.

Pitanja o sedam glavnih grijeha.

Ovakav apokrif je St. Novaković iz jednog srpskog rukopisa XVI v. naštampao pod naslovom Слово о ·ꙁ· грѣсѣхъ непростеннхь u XVI. knjizi Starina str. 91—92. U glavnom slični tekst imaju Вьпросы прѣсветые богородице о ·ꙁ· грѣховь, koje ovdje iz tog istog nomokanona (l. 184*a*—185*a*) štampam. U indeksima lažnijeh knjiga ne nalazimo ovakoga apokrifa. Čini se, kao da je ova priča uzeta iz raširenoga pokrifa Обьхожденїе моукамь прѣсветые владычице наше богородице. (Sravn. Tihonravov Памятн. отреч. русск. лит. II, 30—39.)

ВЬПРОСИ ПРѢСВЕТНЕ БОГОРОДИЦЕ Ѡ ·Ꙁ· ГРѢХОВЬ.

Ѡтреши ꙋбрꙋсь свои прѣсветаа богородица. и поставїи на лоне господини, и молаше се светаа богородица глаголющїи: господи, скажи ми кои сꙋть ꙋбнставнїи грѣси. и рѣче господь: ꙁа сльꙁы и ꙁа вьꙁдиханне твоѥ ѿтпꙋщꙋ грѣхы чловѣком и ꙗже ·ꙁ· грѣховь не ѿтпꙋщꙋ. и рѣче светаа богородица: господи, повеждь ми, кои сꙋть грѣси ти. и рѣче: слиши мати моꙗ. ·а· грѣхь еже вь недѣлꙋ блꙋдь творїт, неимать прощениꙗ. ·в· еже бога хꙋлить и ѿметаѥть се светого дꙋха, сы свеꙁань вь векы. ·г· грех, еже некастаѥть вь недѣлꙋ и не идеть вь црковь и нецелꙋѥть светое еѵаггелїе. ·д· грѣх, иже досаждаѥть светим црьквам и ꙋкараѥть слꙋжеще им. ·е· грех, иже творить блꙋдь сь матерню или сь сестром или сь кꙋмою своею, сего ꙁемлꙗ пожи-

раѥть. ·ѕ· грех, иже вь богатастьве живеть и бога не вьспоменȣѥть и не идеть вь црьковь сь страхом и сь говениѥм и не плачеть се ѡ грѣсех своих и не мислить ѡ црькви, нь трѣпьлеть ногами и рȣками плещеть и ѡчима помиꙁаеть и ȣстьнами нечастивими глаголеть и смеѥть се и кривопрница сы дȣшегȣбаць ѥст и свеꙁань сы ѡтидеть ѡт бога вь сьмое дно адово. ·ꙁ· грѣх вьсех сїих горши ѥст ѡчаꙗниѥ, еже не покаѥть се и не ѡтстанеть се грѣхь творити, нь прилагаѥть ꙁло кь ꙁлȣ и грех кь грѣхȣ, и глаголеть понеже погинȣль есам. сы не имать вери кь богȣ. неraꙁȣмен беꙁȣмне чловѣче: и ѡтстани се грех творити. ѡ ѡбрати се кь богȣ постом молитвою ȣсрьдно сь сльꙁами и сь ваꙁдиханиѥм и крѣпькою любовию, понеже богь милостивь ѥст а богȣ вса вьꙁможна сȣть. нь притеци чловѣче и покаи се. и тогда рѣче светаа богородица и падѣ прѣд ним глаголющїи: помилȣи ме, господи, и скажи ми кои аггель снегь и градь носить. и рѣче господь: архаггель михаиль снегь и градь носить, гдѣ сȣть ꙁлїи чловѣци, погани крвомешцїи, дȣшегȣбьци, насильници, тѣх слана и снегь и градь биѥть.

Богȣ нашемȣ слава вь векы. аминь.

X.

Dvanaest petaka.

Al. N. Veselovskij u svojem članku Опыты по исторіи развитія христіанской легенды. IV. Сказаніе о 12-ти пятницахъ (Журналъ мин. народ. просв. 1876, іюнь) razlikuje dvije redakcije ove priče: 1) Elevtherijevu i 2) Klimentovu. Osim nekoliko malo priča, kao u knjizi Tihonravova (Пам. II, str. 337—8 br. IV i dr.) sve ostale do sada poznate pripadaju redakciji prvoj. No i medju ovim ima razlike, po kojim dijeli je Veselovskij na dvije skupine *A* i *B*. Ove se skupine razlikuju raznim naredjivanjem petaka i nekolicijem osobujnostima. U prvu skupinu *A* spadaju priče izdane Tihonravovim (пам. отреч. литер. рус. br. I *T*[1]), rukopis Undolskog i rukopis Pariški (Martinof Les manuscrits slaves de la bibliotheque impériale de Paris br. 10). U skupinu *B* spadaju rukopisi izdani Porfirjevom (srp. red. Православный Собесѣдникъ 1859 г., февраль, str. 190—195), Novakovićem (u IV knj. Starina), rukop. br. 2 u izdanju Tihonravova i rukopis izdani V. Jagićem u Prilozima k historiji književnosti str. 55—7. U skupinu *B* pripadaju još dvije priče, koje se čitaju u spomenutom nomokanonu, jedna

kraća na l. 90*a*—90*b* i jedna dulja na l. 291*a*—296*a*. Ova se dulja priča podudara u glavnom s pričom izdanom Novakovićem, samo se u više manje neznatnim pojedinostima razlikuje. Evo štampam ju samo u toliko, u koliko se razlikuje od pomenute priče:

Прѣнїе елевтерїево сь еврѣи о вѣре, и скаꙁанїе о ·ві· тых пѣтцѣх вь годищи. иꙁвестьно обрѣтох вь бȣбакерди о сем.

Господи Ісоѵс христе. боже нашь, помнлȣи нась. аминь. вь ꙁападнеи страны ꙁемлꙗ ѥст ꙁовома лавтра, вь неиже градь ѥст драѵь именем. живехȣ же вь нем христїане и еѵрене; и прѣхоѵ же се жидове сь христїаны по васе днїи, овы на тржищїих, овы на горах, овы же на ȣлицах градьскыих и вь вратѣх. и бысть же сьборь велен вь днїи карминаїа цара. Сьбраше жидове и рекоше ка христїанинѡм: мы неможем ꙁлобы сїе трьпети, детїи своих иꙁбываемых от вась . . . . да се прѣпираю . . . . мы вьси да крстим се; аще ли се не крстимо . . . . еже глаголахȣ жидовѣ надеющеи се на прѣмȣдраго философа своего. Христїани же обрѣтоше бога боюща се ѕѣло философа именем елевтерїа, еврѣнскомȣ же име беше тарасїе. Сьбравшимь же се нимь вь едином храмини и наѵеше прѣнирати се и егда трѣтїе сьбраше се, повѣль беше еврѣинь . . . . именѣм малеха. Єгда же вьнидоше вь гльбынȣ прѣмȣдросты прȣще се вьсевидаць же и владыка христось поможе елевтерїю и одолѣ еврѣинȣ. Рѣѵе же жидовинь сь гневом: вѣдѣхь ꙗко . . и вѣмь ꙗко истинна ѥст . . . . . наша вѣра стѣна . . . . на горах . . . . пропоквѣдаше пророци . . . . . прѣмȣдраа . . . . . дȣшамь христїанскии. Ито рекь и иꙁбеже немогы . . . . елевтѣрїе: дети . . . . рѣѵе емȣ вѣмь . . елевтерїе: ꙁаклинаю те богомь живим испокѣждь ми их И пристрашань быст отрокь сь трѣпетѡм . . . . Рѣѵе: егда оѵхватили бехȣ оци наши . . . . и вь том свитцѣ бехȣ писаннїи пѣтци и . . . . нь желаѥть доѵша моꙗ вѣры вашеѥ, да того ради скажȣ вамь, ꙗко да прїимȣ тобою крьщенїе. И скаꙁа емȣ вьсе ѡт ·ві· тих пѣтцѣх и пакы вьнидѣ жидовинь . . елевтерїеви . . . . пѣтцѣх, да скажи ми их кое скаꙁȣѥши. Тогда наѵеть елѣктерїе скаꙁовати:

·а· петка месеца септемврїа . . ѵьстиаго и животворѣщаго креста . . . . сьвалить и еꙁыци и гради . . . .

·в· петакь . . ѵьстиаго креста . . . . вь ·г· ѵась дие . . . . вьсакомȣ христїанинȣ . .

·г· петак . . . . вьꙁеть быст аггелѡм и поставлѥнь быст . . . . пришаствїа (nema христова).

·д· петакь . . . . велить се всакомꙋ христїанинꙋ . . понедѣлникы и срѣды и пѣткы . . . . . .

·є· петак месеца мартїа прѣд ·м· мꙋченикь. . . . . сего радї повелеваѥт (с)є христїанинωм постити.

·ѕ· петакь . . прѣсветїє . . . .

·ꙁ· петакь . . . . . . христось распѣтїє прѣтрьпѣ пльтїю вьꙁыскавь . . . . испꙋстыи . . . .

·и· петакь . . . .

·ѳ· петакь прѣд пентикостїєм . . . . вь ·і· час дне . . . . стою пꙋсть ·ꙁ· лѣт Ієрꙋсалимь . . . . рѣче имь ананїа . . . . вьспѣти ωт пѣсней сїωнскых . . . . и пакы нетворити нам . . . . небꙋдемь . . . . ведѣхꙋ их вь единωм оужꙋ по острωм каменїю . . . и когда их се набодоше ·є· и тогда их се ·р· вьꙁвращахꙋ . . . . . . страсты прѣтрьпелы. о тωм давидь пророкь прорицаше глаголе . . . . петакь двоврѣменины. ostalog nema.

·і· петакь . . . . нападоше . . . .

·аі· петакь . . . . . . прѣсветїє богородице, вьи двигоше се . . . . . . вь корабѣх по морꙋ . . . . ꙁикон и ꙁевеа . . . . .ꙁ. лѣть . . . иꙁыдоше . . . . повелѣ господь гедѣонꙋ иꙁгна . . . етрїкь . . . . владати пакы ·мв· лета.

·ві· петакь прѣд оусекновенїємь главы прѣдитечеви вь дрꙋгы час дне. Ї да ви скажꙋ братїє, егда чюють дїаволь прѣностивша се христїанина вь сїє петкы, и вѣлми плачеть, и абїє рикнꙋвь ѳарасїє великωм гласωм и рѣче: тако ми бога адона, ѩко нѣст повѣданио прежде вь христїанох . . . . самь себѣ . . . . елевтерїє . . . . слышавь сїє . . . . и дꙋшам их. Сних ·ві· петакь, их же подобаеть христїанинωм блюсти . . . . вькꙋшати . . . . милостиню да твореть и ωт пльтаскыих похотїи да се блюдꙋт. и аще що . . . ꙁачнет се, то егда родить се, бꙋдѣть, неꙁдраво или бесно или хромо или слѣпо, или инною некоѥю прокаꙁою прокажено бꙋдѣть . . . . до ·г· дни и тако оучꙋчити нам, да бꙋдѣть оуготованїє вечнїих благь о христѣ ісꙋсѣ господи нашем, емꙋ же подобаѥть всака слава, часть и поклананїє кꙋпно сь оцем и светымь дꙋхωм, и нинѣ и присно и вь вѣкы вѣкωм аминь.

Priča kraća podudara se u glavnom sa „skazanijem“ izdanom u knjizi Tihonravova pod br. 3. (koje je izvadjeno iz dulje priče Elevtherijeve i spada po mnijenju Veselovskoga u skupinu A.), no u pojedinostima znatno se od njega razlikuje, dapače raznim nare-

djivanjem petaka. Nemožemo ipak kazati, da bi ove razlike bile tako znatne, da bi ju trebalo pribrojiti skupini B.

Prva tri petka isto se tako čitaju kao u drugim, osim recenzije Novakovićeve.

·а· месеца марта, вь ню же прѣстѹпи Адамь заповедь божію.

·в· петка. пред благовещеніе, вьнюже ѹбы Каинь Авела брата своего.

·г· петка. прѣд васкрсеніе страстнаа, вьнюже распет се Господь нашь Ісѹсь христось и испѹсти на крсте дѹхь свои.

U 4. petku čitamo u našoj recenziji nešto sasvim drugo. U pričama skupine A pripominje se ovdje propast Sodome i Gomorre, koja se u našoj recenziji spominje pod 9-im petkom. Čita se naime: ·д· петка: прѣдь марковь дьнь (takodjer u Novak. i našoj 1.), вьнюже плени Нахаварадоносорь царь Ієрѹсалимь. Ovo je ovamo došlo po svoj prilici nepažljivošću pisčevom (? ili sastavljačevom?) iz slijedećeg petka, u kojem čitamo: ·є· петка прѣдь сьшастьвіе светого дѹха, вь ню же пленише Агарани многіе страны. U nekolicijem recenzijama, kao u Porfirjeva, Novakovića rečeno je, da Agarjani plijeniše sa Навьходоносоремь царемь, u Jagića плиени нечастиви Навахадоносорь царь Ерувалимь . . . itd. Što u našoj priči čitamo pod 5-tim petkom, nalazi se na istom mjestu u pričama skupine A, drugačije u skupini B. U ovim pripominje plijenjenje Jerusalima Kaldejcima, ·ѕ· петка. прѣдь Петровь дьнь, вь нюже посла господь ·з· казніихь (sic!) на землю. Na ovom istom mjestu čitamo u pričama skupine A i u Tihonr. br. 2, u skupini B ima ovo pod 7-im petkom, no pripominje se na objema mjestima „*deset* kazni", u Novak. pod 10-im petkom.

·з· петка: прѣдь оуспеніе богородице, вьнюже изидоше измаильтени вь галіахь по морѹ. Ovo ima u skupini A, Tihonr. br. 3. pod petkom 8-im, na istom mjestu Tihonr. br. 2, Novak. pod 11-im p.

·и· петка: прѣд оусѣкновеніе, вьнѹже ѹсекнѹше главѹ Іоанѹ. Ovo čitamo na istom mjestu u skupini B, u Novak. pod 12-im petkom, u skupini A pod 9-im, u Tihonr. br. 3. čitamo, što naša priča ima pod 7-im.

·ѳ· петка прѣд вьздвиженіе креста, вьнюже потонлиень бысть гоморь и инехь много градовь. Ovo ima u skupini A, Tihonr. br. 3 pod 4-im u Tihonr. br. 2 pod 10-im petkom.

·і· петка по вьздвиженію крьста вь нѹже раздели моѵсін жезломь морѣ. Tako isto u skupini A i Tihonr. br. 3, i u skupini B osim Tihonr. br. 2 gdje ima pod 9-im petkom.

·аі· петка. прѣд андреѡвь дьнь, вьнюже ʒнаменова пророкь кукоть светине господне. Tako u skupinama A i B osim Novak., gdje ima pod 3-im p.

·ві· петка по рождастве христовѣ, вьнюже Иродь царь иʒбы .ді. тисущь младѣнаць христа ради. Ovo isto u skupini A i B, osim Novak., gdje ima pod 4-im.

Ovo сказанние ·ві· петких (sic!) великих savršuje se slovima: дльжно ѥст поучитати сіе светіе петки и кто их поучитает, неимат видети страха на суду божію ни боиазиін имат.

XI.

Život čovjeka božjega sv. Aleksija.

Legenda o sv. Aleksiju obratila je u pošljednje vrijeme opet na sebe pažnju istraživalaca literature jugoistočnih plemena slavenskih. U IX. sv. Archiv-a für slavische Philologie (str. 593—604) napisa St. Novaković članak „Über die Entstehung mancher Volkslieder“, te je u njem govorio o sudbini ove legende u najnovijoj književnosti i u ustima prostog naroda. Srv. jošte Извѣстія С.-Пет. слав. бл. общества 1887 br. 7—8, str. 352. Poznajemo već nekoliko sredovječnih tekstova ove legende. Iz triju u Biogradu čuvanih rukopisa sastavljeni tekst naštampa St. Novakovaković u svojim „Primjerima“ (str. 396). Ovaj tekst po mnijenju pomenutog učenjaka sadržaje ini prijevod, nego li staroruski tekst naštampâni I. I. Sreznevskim kao br. XXXI. Свѣдѣній и замѣтокъ о малоизвѣстныхъ и неизвѣстныхъ памятникахъ (Сборникъ II. Отд. Имп. Акад. Наукъ т. I, 1867). Taj isti prijevod s ovom staroruskom recenzijom ima ini srpski tekst u kolekciji Hludova opisani A. Popovom, „но есть интересныя разночтенія“ (V. Archiv f. slav. Philol. IX, str. 595, op. 1). Ova se legenda nalazi još u dvjema rukopisima kolekcije Šafařikove, u često spomenutom nomokanonu (l. 163*a*—170*b*), ter u rukopisu br. 12 (l. 183*a*—140*b*) spomenutom više u gl. III. Ovaj se tekst istina podudara većinom s tekstom Novakovićevim, većma nego sa staroruskim Sreznevskoga, no u mnozijem se pojedinostima razlikuje od obiju tekstova, na pr. kod Novak. i Srezn.: vjenčaše se zaručnici u crkvi sv. Vonifantija; toga nema u tekstu nomok., ali ima u tekstu br. 12; kod Novak. i Srezn.: vnide Aleksije vъ riznicu, takodjer u tekstu br. 12, no u tekstu nomk. „vъ polatu“, kod Novak. i Srezn.: sjedješe Aleksij

„jako prositelj“ ili „niščij“ vъ priprate crkovnej, toga nema u tekstu nomok., ali ima u tekstu br. 12; otroci Efimijanovi dogjoše kod Novak. i Srezn.: u Edesь gradь Mesopotamije (vъ Mosopotamiju), Mesop. ispuštena u tekstu nomok., no jest u tekstu br. 12; u tekstu nomok. čitamo, da Aleksije „kogda ih vidê proslavi boga“ itd., ‚kogda ih vidê‘ nema kod Novak. ni kod Srezn., tekst br. 12 ima drugačije.

Novaković:	*Sreznevski:*	*Tekst nomokanona:*
mati že jego .... ide vъ ložnicu svoju, otvrzьze okьnьce svoje, vьzglavi svojemь postavivьši vrêtište, pelomь posypa, i molaše se...	mati že jego .. všedъši v ložnicju svoju, i zavêsi okonce i postьlavši vretišče i glavu pepelomь posypa, moljaše se...	mati že jego... vьšadši vъ polatu svoju i ot(v)rъzši okance prêmo vьzglaviju svojemu i plaskavši prêd nim i posipa pepelom vьzglavije svoje i molaše se
vь papratê sv. bogorodice	vъ papertê sv. b.	.... vь hrame prêsvetije b.
panamonaru	panamanarju	crkovniku, br. 12: panamonarevi
	vъ crьkъvь moju	vь domь moj, br. 12: vь crьkovь
otь tolê služaaše jemu I velьmi proslu slovo to člověka božija vь vъsemь gradê tomь.	ottolê čьstnê služaše jemu. Velmi že proslu slovo o nem vь vьsemь gradê tomь.	ot sego časa služaše jemu. I razume se o človêce sem po vasemu božij jest. tekst br. 12 kao kod gradu, jako člověkь Nov. i Srezn.
Vidêvь že (člověkь božij), jako (i tu) poznaše i vьsi		videvь že jako obličenь byst blagodêtiju vь grade semь. tekst br. 12 kao u Nov. i Srezn.
	priide vь Rimь	prêide vь Rim, ideže bêše otačastvo jego. — tekst br. 12 kao kod Srez. i Nov.
	jako i tu neznajemь jesmь	poneže nevazmogut poznati me. tekst br. 12 kao u Srezn. i Novak.

Novaković:	*Sreznevski:*	*Tekst nomokanona:*
i slyšavь otьсь jego o stranьnyihь, i vьvede i vь domь svoj	slyšavь že otьсь jego, jako (pače) ot stranyihь jestь i radъ (tъštьnêj) bystь i povelê vvesti jego vъ domь svoj	slyšavь že otьсь jego jako ot stranniih jest i rad byst vьvesti jego vь dom svoj.
mati ... ne ishoždaše svojeje	(ne izide) iz ložnice	mati neishoždaše iz polati svojej. tekst br. 12 kao Nov. i Srezn.
dondeže uvêmь o ženisê mojemь čьto mu bystь	dondeže uvižju (uvêdê) o muži (ženisê) mojom kamo sę jestь dêlъ (čьto jemu bystъ).	donьdeže uvemь, kamo mi se denu, čto li jemu byst
... dijavoljemь naučenijemь to jemu byvajetъ	kao kod Novakovića	dijavolim učenijem vse to tvorêt jemu. tekst br. 12 kao u Nov. i Srezn.
ne znajemь, kto bê	neznajemь nikimь že	i nikto že zna, kto jest; tekst br. 12 pod. kao u Novak.

Ovakih se miesta može navesti više, no budi to dosta. Kadkad slaže se tekst nomok. sa staroruskim i razlikuje se od Novakovićeva teksta, na pr. u objema šalje Efimijan „.r. otrokь“ iskati Aleksija, u Novak. nije broj spomenut; u objema čitamo, da Aleksij „učestije imatь vь domu mojemь“, u Novak. „otь domu mojego“; u našem tekstu nomok. čitamo „po sem izvoli se gospodevi prêstaviti se jemu ot samrti k životu“, pod. u Srezn. „jegda že izvoli sę gospodevi da prêdstavitъ sę člověkъ božij“, ali u Novak.: „i jegda se izvoli gospodevi vьzeti ot njego dušu“, u tekstu br. 12 čitamo kao u mladjoj ruskoj legendi, iz koje navodi Sreznevski u pomenutom izdanju razlike, „vzeti predanije ot njego mj. da predst. itd.

Sravnjujući srpske recenzije sa staroruskimi nemožemo pristati uz pomenuto mnijenje St. Novakovića, da je u srpskoj njegovoj recenziji sadržan ini prijevod, no mislimo, da su ovo razne redakcije toga istoga prijevoda, kojeg se je najstarija redakcija sačuvala u ruskom tekstu XII v. izdanom I. I. Sreznevskim. Neupuštajući se u potanje razjašnjivanje odnošaja raznih redakcija ove legende, naštampati ćemo samo kao prilog tekstove u rukopisima Šafařikovim. Najprije štampam tekst iz nomokanona, u primjetbama dodajem

razlike teksta iz rukopisa br. 12, sudarajuće se većinom, kano što smo spomenuli, s tekstom Novakovićevim; no uz to je jasno, da ovaj tekst je mladji, jer jezik narodni većma prodira, a i slova mladjeg kulturnog života prodiru, na pr. Efimijan predao je Aleksija „*majstoriju*“ na učenje gramatike. Pod konac dodajem još život sv. Aleksija, koj se čita u prologu, rukopisu Šafařikove kolekcije br. 8.

ЖНТЫЄ ЧЛОВѢКА БОЖЇꙖ АЛЕѮІИ.

Ѡтьче благословы.

Беше члов҄ѣкь благоверань вь градѣ римсцемь[1] именем Єфимиꙗнь. славань беше[2] римскимь царемь Иероном и Аркаднемь.[3] Беше же богать ѕело,[4] имаше .р[5] рабовь домачедаць и[6] .т. вь свиланих ри-ѯахь[7] и вь ѯлатих поꙗсех. И не имаше чеда, ѯа иѣ жена его не плодьна бешѣ.[8] благоверань же[9] беше[10] и ѯаповеди божиѥ твораше и пощаше се[11] по васе дьнїи до .ѳ. -го часа, и по васе дьнїи .г. тра-пеѯы сталаше:[12] прьвꙋ вь .г. час дие сиротамь и недꙋжиним, а дрꙋгꙋю вь .ѕ. часъ дие вьдовицамь и страиним мимоходѣщимь и ꙋбогим,[14] съмь же вь .ѳ. часъ вькꙋшаше хлеба[15] сь калꙋгеры;[16] ї егда похо-ждаше[17] вь полатꙋ ка царꙋ[18] по васегда милостиниꙋ твораше и глаго-лаше:[19] ꙗко несамь достоинь ходити по божїен ѯемлы. И жена его именем аклаика бѣше[20] верна и боюще се бога и ѯаповеды божиѥ твораше молещи се и глаголющїи:[21] помени[22] ме господи недо-стоинꙋ рабꙋ своꙋю, и[23] даждь ми плодь ꙋтробы[24] моѥи[25] да[26] бꙋдеть вождь старости моѥи и ꙋтешениѥ[27] дꙋши моѥи. И помениꙋ их[28] богь по добродетелы их,[29] и ѯачеть се ѡтроче[30] и вьѯвеселише се о бозѣ. И роди се ѡтроче мꙋжаськы поль, и нарѣкоше име емꙋ Алеѯа.[32]

Єгда вьѯрасте ѡтроче[33] и даше[34] его на првое ꙋчение ꙋчити се книѯе.[35] И егда быст врѣме[36] женитбе[37] его, рѣче же Єфимиꙗнь кь[38] жене своѥи: да[39] сьтворимо[40] бракь сынꙋ своѥмꙋ. И вьѯьдрадова[41] се

[1] быст чловѣкь вь риме градѣ [2] бывь [3] царемаа ишарїа аркадїа цароу римьскы [4] благоверьнь си [5] om. .р. [6] om. и [7] и исхождахꙋ вь риѯах бысерних [8] ѯа не подрꙋжїѥ неплодно бе [9] om. же [10] сїи [11] постеше се [12] и поставлꙗше .г. трапезы вь домꙋ своем [13] прьваа сиротам и страниыми [14] и дрꙋга инщим и мимоходещим, трѣтїа болнимь и вь-довицамь [15] ѡт хлѣба своего [16] сь черьнориѯцыи и мимоходѣщимы и сь оубогыми [17] идѣше [18] царевꙋ [19] милостыню прѣд собою ѡтси-лаше глаголѥ [20] им. ак. бѣ. om. [21] глаголаше [22] помилꙋи [23] нед. р. св. и om. [24] прѣвꙋ [25] м. om., недостоинеи рабѣ твоеи add. [26] да ми [27] оутеха [28] om. их [29] добраа дѣланїа ѥе [30] ѯачет и роди сына [31] и вьѯвѣсели се жена и моуж [32] и роди се . . . do алеѯа om. [33] егда же быст врѣме ѡтрочетꙋ оучити ѥ [34] вьѯдаше [35] на оученїе грама тикыѥ црковнꙋю маисторїю и ѡт риторска мало. и быст ѡтроче прѣ-мꙋдро ѕѣло [36] вр. om. [37] женити [38] кь om. [39] om. да [40] сьтвори

*

жена его[42] ѡ словеси мѹжа своѥго, и паде на ногѹ его глаголюще:[43] да ѹслишить господь[44] богь глаголь твои[45] еже глагола,[46] да сатворимо[47] бракь сынѹ своѥмѹ,[48] понеже въꙁрадова се дѹша моа.[49]

И ѡбрѹчише дѣвицѹ[50] ѡт[51] царьскаго рода и сътворише бракь сынѹ своѥмѹ,[52] и вьведоше его вь чртогь.[53] И сѣде на прѣстоле ꙁлате[54] и въꙁе[55] прьстень ꙁлатань[56] и ѡбьвивь[57] копреною и дасть ѡбрѹчьници своѥи и рѣче ей се: въꙁми и храни[58] да бѹдѣть[59] богь междѹ мною и тобою, доньдеже иꙁьволить господь[60] по глаголѹ, еже глагола ка мен.[61]

Пакы иꙁлеꙁе вьнь иꙁ чрьтога и вьниде[64] вь полатѹ[65] свою и въꙁеть ѡт имениꙗ[66] своѥго, и иꙁиде нощию таи иꙁ Рима.

И сьшадь инс катетолию[67] и ѡбрѣте корабь вь рѣце стоѥщь. И вьлеꙁь[68] вьнь, и доплава до града литиѡтска рекомаго Генерѣи.[69] И тѹ иꙁлеꙁе иꙁ кораблла и помолисе кь богѹ[71] и рѣче: господи[72] боже сътворивы небо и ꙁемлю и спасе ме иꙁ чрѣва матерѣ моеꙗ,[73] спаси ме[74] ѡт сѹѥтьнаго житиꙗ сего ї иꙁбави ме[75] и дарѹи ми небеснаго твоѥго стоꙗниꙗ[76] сь вьсемы ѹгождьшими ты,[77] ꙗко ты ѥси богь миловати и спасты,[78] и тебѣ славѹ въꙁсиламо ѡтьцѹ и сынѹ и светомѹ дѹхѹ.[79]

И вьста вь та часъ ѡбрѣте[80] ѡшальникы[81] некокоѥ[82] и иде сь инмы, и доиде до ѥдеса сѹрниьскаго,[83] идеже стоить[84] ѡбраꙁь иконы господне,[85] еже дасть се[86] Авгарѹ царѹ[87] вь животе сем. И вьлеꙁши емѹ[88] вь градь и продасть все,[89] еже имаше, и раꙁдасть[90] нищимь. И ѡблече се вь хѹдне риꙁы и ста[91] вь припрате црковиеи[92] светыѥ[93] богородице, и пощаше се ѡт недѣле до недѣлѣ[94] и причещаше се светых таинь, и вькѹшаше[95] .в. кѹса[96] хлеба и пиꙗше .в. чаше[97] воды

[41] въꙁвѣселли [42] ж. е. om. [43] глаголе [44] гь. om. [45] слово твоѥ [46] рѣче [47] скторнве [48] add. въꙁлюблѥнномѹ [49] понеже do моа om. [50] ѥмѹ невѣстѹ [51] om. ѡт [52] с. св om. [53] вь црковь, add. и вѣнчаше ѥю сь светыми свещенникы вь црквы светого инфонтаа. и вѣдоше и вь чрьтогь и въꙁвѣселише се дьнь ть до нощи. и вьлеꙁше [54] add. и ѡблїа се сь сльꙁами [55] ѡбвить [56] свои [57] и ѡб. om. [58] рѣче: въꙁмьши и сьхрани [59] и боѹди [60] add. ѥдии таиии иꙁвѣщаѥи [61] om. по г. е. г. к. и. [62] и [63] om. вьнь [64] идѣ [65] риꙁницѹ [66] въꙁмь ѡт богатьства [67] иꙁьшьдь искапа долѣ [68] вьлѣꙁе [69] доплѹва до лалокыѥ рекомаго магдара [70] тѹ om. [71] помоли бога [72] ги. om. [73] и спасе do моѥѥ om. [74] add. ныиꙗ [75] ї иꙁбави ме om. [76] и сподоби і дѣснаго стоꙗнїа [77] тебѣ [78] милостивы спасаеи [79] ѡ. и. с. и с. om. [80] и срѣте и [81] посланникы [82] om. нек. [83] до ꙁемлѥ сирїнскї [84] лежить [85] господа бога нашего исоѹса христа [87] се om. [88] сы [89] емѹ om. [90] все om. [91] даст [92] сѣдѣше ꙗко и проситель [93] цри om. [94] владычице наше [95] ѡт дны до дны [96] ꙗдеше [97] чести [98] мал

до живота своѥго и вьсꙋ нощь неспаше,[98] а ѥже мꙋ[99] даваху милостинꙋ[100] то вьсе подаваше нищим.[101]

И искаху его вь градѣ римсце и посла отьць его искаты .т. отрокь своих[102] и не обрѣтоше[103] его. И приходише[104] и вь Едѣсь градь[105] и милостинꙋ емꙋ даше свои отроци и непозⷯнаше его. А онь же их позна и когда их видѣ,[106] прославы бога и рѣче: хвалꙋ тебѣ[107] вьздаю господи боже мои,[108] яко сподобиль ме еси приѥти[109] милостинꙋ от своих домачедаць имены твоѥго раді. И вьзвратише се отроци вь Рим ка господинꙋ своемꙋ,[110] и сказаше емꙋ[111] яко[112] не обрѣтоше[114] его.

Мати же его от того часа[114] брачнаго, когда[115] искаше[116] и не обрѣтоше его вьшадьшии вь полатꙋ[117] свою[118] и отврьзьшін[119] оканьце прѣмо вьзьглавию своѥмꙋ[120] и пласкавьшін[121] прѣд нимь[122] и посипа пепелом вьзглавне[123] своѥ[124] и молаше се[125] господꙋ богꙋ глаголющи: не имам вьстати отсꙋдꙋ, доньдеже ꙋвем о ѥдиночедьном сынꙋ моѥм, камо ми[126] се денꙋ.[127] Отьць же его, от нелиже роди се[128] сынь его, не прикосиꙋ се[129] жены своѥи, нь[130] глаголаше[131] кь неи: да[132] молимо се[133] господꙋ богꙋ,[135] да нам(а)[136] пощедить отроче сїе еже нам(а) дасть сам да не страждѣмо его.[137]

Сьтворшꙋ же отрочетꙋ вь храме[138] прѣсветиѥ[139] богородице .зı. лѣть и ꙋгодїи богꙋ своѥмꙋ и[140] яви се[141] црковникꙋ[142] света богородица глаголющїи: вьведы чловѣка божия вь домь[143] мои,[144] яко[145] достоинь[146] ѥст царствия небеснаго, яко миро добровонно,[147] и[148] молитва его сияѥть[149] яко слнце[150] вь вьсем[151] мире, и тако просветитсе[152] житиѥ[153] его прѣд аггелы божиими.

И пзидѣ же панамонарь ищꙋщїи[154] таковаго чловѣка и не обрѣте. И обрати се вьспеть[155] молен се[156] прѣсветеи[157] богородици, да

---

[99] и вь всемь житии своѥм не спаше прѣзь всꙋ нощь [100] чеда [101] даяше нищимь все [102] .г. отроки свое искати ѥго [103] обрѣтахоу [104] пришьдьши [105] add. месопотамїе [106] непозⷯнаше ѥго и видѣвь же их просльзи се [107] хвалю те ги [108] б. м. om. [109] приемати [110] ка г. св. om. [111] господинꙋ своемꙋ [112] яко [113] обрѣтохомь [114] того om. [115] егда [116] add. ѥго [117] ложницꙋ [118] св. om. [119] не отврьзѣ [120] пр. в. св. om. [121] постави врѣтище [122] п. и. om. [123] главꙋ [124] св. om. [125] и м. с. om. [126] ми om. [127] дедѣ [128] отиде [129] не прилепи се кь [130] нь om. [131] глаголе [132] да om. [133] моливе [134] гꙋ. om. [135] бога [136] и. om. [137] дан. с. е. om. [138] вь припратѣ [139] светыѥ [140] св. и om. [141] add. вь сиѣ [142] панамонареви [143] црьковь [144] м. om. [145] яко om. [146] add. бо [147] мироблаговонно [148] om. и [149] ѥст, add. яко же веньць на главѣ, цареве, тако почиваеть дꙋхь светы на ниемь [150] add. вьсїаѥт [151] вьсем om. [152] просїаѥть [153] жизнь [154] ище [155] om. вьспет [156] помоли се [157] пр. om. [158] om. и

ѩвить ѥмѹ ѵловѣка божиѩ. И пакы[158] ѩви се[159] емѹ света[160] богородица глаголюштн[161] вьтороѥ: ѹбогы сже[162] седить прѣд дверьмїи[163] црковьнїмы сы[164] ѥст ѵловѣкь божїи. Ї изиде же пакы панамонарь[165] вь припратѹ и ѡбрете ѐго седешта.[166] И ѥмь за рѹкѹ. Єго[167] и вьведе[168] вь црковь пресветые богородице[169] и ѡт сего ѵаса[170] слѹжаше емѹ[171] и разѹме се [172] ѡ ѵловѣце сем[173] по васемѹ градѹ[174] ѩко ѵловѣкь божїи ѥст.[175]

И видевь жс ѩко обличень быст[176] благодѣтию вь граде семь[177] и ѡдьбеже[178] ѡт града того. И пришадь вь Ладиѡкїю[179] и вьлезе вь корабаль. хотештѹ же емѹ[180] прѣити[181] вь тарась,[182] идеже незнаѥмь бѣ.[183] Нь[184] волею божиею прѣгиана[185] быст корабь ветромь бѹринмь[186] и прѣиде[187] вь Рим, идеже бѣше ѡтаѵаствво его.[188] И излезе[189] из корабьла и рѣѵе: живь господь богь мои, да[190] не бѹдѹ тежакь никомѹждѣ,[191] нь да[192] вавидѹ[193] вь дом ѡтьца моѥго, понеже не вазмогѹть познати ме.[194]

И вьииде[195] и сретe ѡтьца своѥго[196] грѣдѹшта ѡт[197] полати вь врѣме ѡбеда. И поклони се емѹ глаголе: рабе божїи, помилѹи ме[198] и поштеди[199] ме вь домѹ твоѥм,[200] да се и азь насиштѹ сь рабы твоимы ѡт крѹпиць падаюштїих ѡдь трапезы твоѥи.[201] И рѣѵе емѹ[202] ѡтьць его, не познавь его: богь твои да благословить лета твоѩ и да даст ты царствво небесноѥ, еже имашы на страииїе земаїи, да благословить те и да насити-т-ѣ ѹпованиѩ твоѥго.[203]

Слышавь же ѡтьць его, ѩко ѡт страиыїих ѥст, и радь быст вьвести его вь дом свои, за не бога боѩше се.[204] И рѣѵе ка[205] ѡтрокѡм своим:[206] кто[207] ѡт вась хоштеть слѹжити емѹ, да аште ѹгодить емѹ живь господь[208] бог мои,[209] ѩко свободань бѹдеть,[210] и ѹѵестиѥ имать вьзеты[211] вь домѹ моѥм. Нь вь припрати вьхода моѥго сьтворите емѹ хижицѹ да валазѣ[212] да[213] зрѹ[214] ѥго и давайте емѹ одь трапезы моеи ѩстїѥ.[215]

---

159 реѵе 160 св. om. 161 гл. om. 161 еже om. 162 сѣдѣ 163 враты 164 то 165 пан. om. 166 сед. om. 167 его om. 168 add. ѥго 169 пр. бог. om. 170 ѡт толи 171 add. вѣлми 172 прослѹ се 173 слово ѵловѣка божїа 174 add. том 175 ѩ. ѵл. б. ѥ. om. 176 прознаше ѥго вьси 177 бл. вь гр. с. om. 178 бежа 179 ладокїю 180 хотеше 181 прїити 182 тарсиликїю 183 ѩко тоѵ не знахѹ ѥго 184 и 185 прѣгнань быст 186 бѹр. sm. 187 прїиде 188 ид. б. ѡт. е. om. 189 излѣзь 190 да om. 191 иномѹ никомѹ 192 да om. 193 идѹ 194 ѩко тоѵ незнаѥмь ѥсмь 195 пришьдь 196 om. св. 197 с 198 add. оѵбогаго страиника 199 вь вѣди 200 вь дом свои 201 add. богь же твои да благословыть лѣта твоѩ и да те наситить ѡть оѵпованїа твоего 202 слышавшїи 203 не пози do твоего om. 204 знае б. б. om. 205 om. ка 206 св. om. 207 кои 20

Мати же[216] имꙋщи[217] сетованиѥ и печаль[218] не исхождаше[219] иꙁполати своѥи.[220] Такождѣ[221] и снаха сь нею[222] прѣдстоаше еи и глаголꙋщїи:[223] не ѡтидꙋ ѡтсꙋдꙋ до самрты моѥи, нь ꙋподобьлю се пꙋстиннеи птици[224] грлици єдиномꙋжнцїи,[225] нь[226] аꙁь сьтрпьлю[227] ѡ мꙋжꙋ своѥмь,[228] доньдеже ꙋвемь, комо ми се деиꙋ,[229] что ли[230] емꙋ быст.

Сьнже быст вь домꙋ ѡтьца своѥго[231] ї ѡтроци же емꙋ по васе днїи[232] пакосты творахꙋ[233] рꙋгающе се:[234] ѡви[235] пихахꙋ[236] на нь,[237] инии же помиѩми полевахꙋ его, дрꙋꙁи же ꙁаꙋшахоꙋ его.[238] Видѣвьже вьсе то[239] чловѣкь божїи, ѩко дїиѩколим ꙋчениѥм все[240] то творѣть емꙋ,[241] ѡнь же вь се то трпьлаше и са радостию и веселиѥм примаше.[242] И бивьшꙋ же емꙋ вь домꙋ ѡтьца своѥго .ꙁı. лѣт и никтоже не ꙁна кто ѥст.[243]

По сем[244] иꙁколи се господевы[245] прѣставити се емꙋ ѡт самрты кь животꙋ.[246] И глагола[247] ѡтрокꙋ слꙋжещꙋ емꙋ: брате, принеси[248] мы хартию и чрнило. И ѡнь же[249] принесе[250] и вьꙁам и написа вса таина еже имаше сь ѡтьцем и сь матерїю,[251] и ѥже глагола ка ѡбрꙋчници своѥи[252] и како еи[253] дасть прстень и како ѡт иеи иꙁлеꙁе.[254] И вьсе житиѥ своѥ написа ѥже быст,[255] да поꙁнають[256] ѩко сынь их ѥст.[257]

Быст же вь єдинь дьнь сꙋщꙋю недѣлꙋ[259] по сконьчаны[260] светыѥ литꙋргие и єще сꙋщꙋ Маркимиѩнꙋ вь цркьїи и благоверинма царема и вьсем людѣмь,[261] глась же слишавьше[262] иꙁь ѡльтара глаголющїи: придѣтѣ вьси[263] ѡбрѣмененнїи грѣхи, трꙋждающе се,[264] аꙁь вїи покою. Слышавьше же сїе слово[265] и ꙋжасоше се, и вьси[266] падоше ниць[267] вь

гь om. [209] м. om. [210] ѩко совомь [211] прїѥти [212] add. и иꙁлаꙁѣ [213] om. да [214] глѣдамь [215] м. ѩ om, add. и бе ѥмоꙋ оꙋрокь присьно [216] add. ѥго [217] имеющи [218] плач [219] иꙁлеꙁѣ [220] ѡт ложнице ѥго [221] так. om. [222] сьи. om. [223] прѣдставши рече [224] пꙋст. пт. om. [225] єдиномꙋжинце [226] и [227] трплю add. и пождꙋ [228] ѡм. св. [229] оꙋвѣм ѡ женысе моѥмь [230] ли om. [231] сь do ї om. [232] вечери [233] емꙋ деахꙋ [234] add. ѥмꙋ [235] им иже [236] пхахꙋ [237] ѥго иогамь [238] а дрꙋꙁы ꙁаꙋшающеи, инии же иꙁливахꙋ нань помїѥ [239] в. то om. [240] вьсе om. [241] бывѧеть [242] mj. ѡнь же itd.: радостїю все примаше трьпѣ [243] mj. и бившꙋ itd.: и конча вь домꙋ ѡчинꙋ .ꙁı. лѣт неꙁнаѥмь кто быст [244] егда же [245] богоꙋ [246] mj. прѣст. itd.: вьꙁети прѣданїѥ ѡт нѥго [247] рече кь [248] донеси [249] ѡнь же om. [250] add. ѥмꙋ [251] манкою [252] add. вь чрьтоꙁѣ [253] om. еи [254] и к. ѡ. и. иꙁ. om. [255] ѥже б. om. [256] add. его [257] ею быст [258] быст [259] соущи недѣли [260] кончние [261] mj. и ѥще itd.: свькоупльшим се вь црковь благовѣрнїимь царемь и всемь людемь [262] оуслышаше [263] вьси om. [264] то. om. [265]

пиюще: господи помилȣи ніи. Тогда[268] паки вь хторою[269] слишахȣ[270] глась глаголющь:[271] поищете чловѣка божиꙗ, да помолить се за лȣдіи.[272]

Свитающȣ же петкȣ, исходещȣ емȣ[273] ѡт телесы своѥго вь четкртакь же вечерь сьбраше се вьси[274] вь црьковь светаго Петьра, молеще се богȣ, да ꙗвить им[275] чловѣка божиꙗ. И быст глась глаголющь: ищетѣ вь домȣ Єфимиꙗновȣ, тȣ[276] его тело ѡбрѣщете.[277] И ѡбратиста[278] се ѡба цара и рекостаа Єфимиꙗнȣ: понеже[279] имель еси[280] таковоѹ благодѣть вь домȣ своѥм, чесо ради ѡт нась ȣтаиль еси и нам(ь) невазвестіи.[281] Єфимиꙗнь же кь ним[282] рѣче: живь господь[283] богь мои, ꙗко не вем[284] таковаго чловѣка[285]. И призваа[286] старѣишаго[287] ѡт рабовь своих и глагола[288] ка немȣ[289]: не веси ліи кого[290] вь дрȣжинии своѥи[291] такова сȣща. Ѡнь же рече: живь господь богь мои, ꙗко не вем таковаго чловѣка, нь[292] вьсе[293] пȣстошиници сȣть.

Тогда повелеше царие[294] иты вь дом Єфимиꙗновь, да изіщȣть[295] чловѣка божіꙗ. И[296] повеле Єфимиꙗнь рабом своим положиты прѣстолы златыѥ[297] и сь свещамы и кадилїи[298] срѣсты их. И придоше царие и архиѥпискȣпьи вьсїї царьскы мȣжїе[299] и быст мльва велїꙗ[300] вь домȣ Єфимиꙗновȣ.

Мати же его бѣше завесила[301] ѡканьце[302] да не видить никого ждѣ[303]. И рѣче: что ѥст мльва сиꙗ[304] и метежь[305], что сȣть пришаїи царие и мȣжи их семо[306]. Сиаха же зрѣщїи вса бившаа[307].

Пришадь[308] слȣга чловѣка божїꙗ и рѣче кь Єфимиꙗнȣ[309]: господине[310], еда сы чловѣкь божїи ѥст инщїи, еже прѣдаль еси мнѣ[311] слȣжити емȣ[312], понеже велика знамениꙗ видех ѡт него[313], ѡт недѣле до недѣле причещаше се светых таинь и ꙗдѣше .в. кȣса хлеба и пиꙗше .в. чаше води и вьсȣ недѣлȣ не ꙗдѣше[314] и вь нощи ве-с-иаа прѣбиваше. И етерии[315] сь клеврѣты[316] многие[317] накости

mj.: сл. же с. сл.: и дивише се [266] вьси om. [267] и поклонише се [268] такожде [269] вторицею [270] оуслышаше [271] гл. om. [272] ꙁа мирь [273] исходить [274] вьси om. [275] намь [276] add. ѥст [277] ѡбр. om. [278] обращьша же [279] пон. om. [280] име ви [281] mj. чесо ради itd. почто неси поведаль [282] кьи. [283] гь om. [284] ꙁнаю [285] так. чл. om., add. всы бо пȣстошиници соуть [286] призвавь [287] add. раба [288] рече [289] каи. om. [290] к. om. [291] ѡт клеврѣть своихь [292] так. чл. нь om. [293] всы бо [294] повелѣста цара [295] поіщȣть [296] тогда [297] столи и прѣстоли поставити [298] сь тамьꙗномь [299] и прїідѣ ѡтьць архїепискȣпь и царїе и всы моужїѥ [300] вѣликаа [301] add. си [302] add. ꙁавѣсомь [303] ю никтоже [304] om. сиꙗ [305] add. нли [306] ц. и. м. с. om. [307] а сиьха ѥе все ꙁрѣше ис полате [308] пр. om. [309] господинȣ своемȣ, кь om. [310] госп. om. [311] ѥгоже ми бѣ порȣчиль [312] сл. е. om. [313] вѣлїꙗ во и дивнаа видѣх ѡт него ꙁнаменїꙗ [314] mj. и ꙗд.: и. в. срькаꙗ води пїаше и. к. ꙁалогаꙗ хлѣба ꙗдеше [315] едини [316] ѡтрѡкь твоихь [317]

ємꙋ творахꙋ, ωви пихахꙋ на нь[318], дрꙋзи же рꙋгахꙋ се[319] ємꙋ[320], инии же поминюми носипахꙋ[321] єго, ωви заꙋшахꙋ єго[322] ωнь же все то трплаше и сь радостию приимаше[323].

Слишавь же то Єфимиꙗнь[324] и тєчє кь чловѣкꙋ божию, И пришадь ка дверѣмь[325] и глагола ка немꙋ и не быст глас(а) ωт него. И ωтврзе дверь и притечє ка немꙋ[326] и ωткри[327] лице єго[328] и видѣ[329] светеще се ꙗко сльнце[330] и хартию држещꙋ[331] вь рꙋце. Єфимиꙗнь же хотеше вьзети хартию[332], да видить[333] что юст[334] вь неи, ωньже[335] не пꙋсти[336].

Єфимиꙗнь же тѣче кь царем и рѣче[337]: еже искасмо[338], ωбрѣтохом єго, и сказа[339] ним ꙗко имать[340] .ꙁі. лѣть, ωтколе[341] пришалч єст[342] ка мнѣ. И вса по редꙋ сказа ны, како жиль юст ꙋ него[343], и юще хартию држить вь рꙋце своюи[344] и не дасть мї ю.

Тогда павелеше цариꙗ[345] ωдарь принесты[346] и положиты[347] светою тело єго. И пакы[348] вьсташе цариꙗ[349] и архиюпискꙋпь и вьси мꙋжїи царьскы[350] и стаꙗхꙋ прѣд ωдром[351] єго молеще се[352] и глаголюще: рабѣ божїи[353], аще и грѣшнїи єсмо, на царїе нарицаем се[354], а се ωтьць вьсего мира юст[355]; даждь нам хартию, да видимо, кто єси[356] и что юст[357] вь неи[358]. И вьзамше ю и даше ю[359] хартоларꙋ[360] црковномꙋ прочатить[361]. И седьшима царемь и архиепискꙋпꙋ и Єфимиꙗнꙋ[362] и всем бившим слишать[363]. И начеть хартоларь[364] чатить хартїю.

Да югда слиша Єфимиꙗнь, ꙗко сынь єго юст[366], скоро вьставь[368] сь прѣстола своєго[369] и растрза[370] ризы своꙗ и сединиїи своꙗ трзаше[371] и припадѣ[372] на прси ємꙋ[373] любазно целꙋюще и глаголюще[374]: ꙋви мнѣ, чедо моꙗ, почто сицева[375] сьтвориль юси, почто ми нанесе таковꙗ[376] вьздиханиꙗ! ω[377] люте мнѣ, чедо моє, колико лѣт сетовах[378]

ми. om. 318 же попихающе 319 рꙋгающе се 320 ємꙋ om. 321 полѣвахꙋ 322 ω. ꙁа. є. om. 323 ωнь do приимаше om. 324 ωи же слыша всѣ 325 ка дв. om. 326 и ωтв. do немꙋ om. 327 ωткрывь 328 л. є. om. 329 add. лице єго 330 аггелоу 331 дрьжаше 332 add. ωт рꙋкоу юго 333 и видѣти 334 add. писаиио 335 и 336 add. ю 337 ωи же ωрбащ се и шьд рече царемаа 338 ищемо 339 повѣда 340 ꙗко се юже юст 341 ωтиелиже 342 прїидѣ 343 какож. ю. ꙋ н. om. 344 св. om. 345 повелѣста цара 346 на стлати 347 add. на ниємь 348 om. п. 349 вставше оба цара 350 цар. om. 351 сташе оу ωдра 352 єг. мол. и om. 353 add. мы 354 аще и цара юсва нь грѣшна юсвѣ 355 вьселюеньскын 356 add. тїи 357 add. писаиио 358 add. тогда дасть нмь хартїю 359 вьꙁмьше дадоше хартїю 360 add. царевꙋ 361 нр. om. 362 сѣдѣста же цара и архїюпискꙋпь и юфимїань 363 и в. б. сл. om. 364 харт. om. 365 чисти 366 да do юст om. 367 и 368 скоучи єфимїань 369 сь пр. св. om. 370 раꙁдра 371 add. и тевь на тѣло єго 372 падѣ 373 юго 374 цѣливаше глаголю 375 ми сико 376 так. om. 377 ω om. 378 пꙋст быx 379 чаю

чающе[379] слишати гласа твоюго[380] или беседы твоюе и не ꙗви ми се! Ꙋви мнѣ вождꙋ старости моеи, како могꙋ[381] ꙋставити[382] сетованние срьдьца моего! нь ѡтселѣ имам плакати се ѡт ѡкаꙗние мы дꙋше[383].

Слишавьши же мати его, ꙗко сынь ен[384] юст, и ѡтврзе[385] ѡканьце свою и растрьза[386] ризїи свою и власи[387] свою проснпа, скоро текꙋщи видети единоучедьнаго сына своюго, и[388] жалосно[389] народꙋ глаголаше: ꙋви мнѣ братие[390] дадите ми место приступити[391] да видимь[392] възлюбленаго ми чеда[393], единоучедне ꙋтробы моюе, и ꙋтешенние дꙋши моюи[394], птеньца гнезда моюго, въздоюние[395] сьсцꙋ моюмꙋ[396] любазно лобизающе и глаголюще[397]: ꙋви[398] мнѣ, чедо мою[399], вождꙋ старосты моюи ѡт[400] ꙋтробы моюеи[401], по что ми сице[402] сьтворїи[403]! колико[404] лѣт[405] прѣбиль еси вь домꙋ ѡтьца своюго и не ꙗви ми се!

Снаха же слишавшїи скоро[406] текьшїи и вь скврнавихь[407] ризах[408], плачꙋщїи и глаголꙋщи[409]: ꙋви и мне пꙋстинней птици грлици[410]! любазнаа моꙗ птице грлице[411] колико[412] лѣт пꙋста бих[413], слишати гласа твоюго[414] невьзмогох[415], камо ми[416] денꙋ[417] и не ꙗви ми се[418]! ꙗже ѡт[419] дьньсь вьдовица есам и нѣст ми юже на кого[420] вьзирати, нь ѡт селе вьсплачꙋ се ѡт глꙋбини срьдьца моюго[421]!

Людие же дивеще се зрѣще[422] сь сльзами припадахꙋ лобизающе[423]. Тогда повелеше цариɪе[424] и архиюпискꙋпь понести ѡдарь и ставити[425] по срѣде града. Слишавше же граждане и сьидоше се[426] вси на прѣславное чюдо. И елико недꙋжиних приде кь немꙋ вси исцелише се[427].

Цариɪе же видѣще такова чꙋдѣса[428] сьмїи[429] ѡдарь понесоше[430] сь арьхиюпискꙋпом, да ѡсветиста се[431] прикосновением чловѣка божиꙗ[432].

---

[380] глас твои [381] имам [382] ꙋст om. [383] mj. нь ѡтс. itd.: ѡт сию же достоинь юсмь плакати се ѡстрꙋплюниꙗ мою дꙋшꙋ [384] юю [385] ѡтврьꙁши [386] растрьꙁавши [387] add. главы своюе [388] проснпа do и om. [389] глаголаше [390] mj. нар. гл. ꙋ. м. бр.: глюдающи сына своюго и народа ꙁреще много, оуви мнѣ мꙋжїе [391] прист. om. [392] вьꙁрꙋ. add. жалостио [393] любимое си чедо [394] mj. единоу.: люте мнѣ, братїе моꙗ, да си виждоу единоучедаго сына, агньца дꙋше моюе [395] вьꙁдоюниою [396] моемꙋ [397] mj. люб. itd.: надѣжда мышцѣ моеи, жалостио лобиꙁаю глаголаше [398] ѡхь [399] м. om. [400] в. с. м. ѡт om. [401] м. om. [402] сико [403] сьтвориль юси [404] толико [405] add. поусть [406] си. ск. om. [407] чрьних [408] add. соущи [409] плакаше се и глаголаше [410] пꙋстиниꙗ любиа грьлице [411] люб. м. пт. гр. om. [412] толико [413] желах [414] твои, add. или слоухь твои [415] не вьꙁм. om. [416] ми om. [417] дель юси [418] ꙗвиль се юси менѣ [419] ѡт om. [420] mj. юже на к: иного ѡстроуплюнилаго ми срдца [422] mj. див. ꙁр.: видѣвьше [423] mj. пр. лоб.: вьсплакаше се. [424] и повелѣста цара [425] поставити [426] стекоше се [427] mj. вси на прѣсл. itd.: над нюго: всы исцѣлевахꙋ, неми про-

А ѡтьць его дрьжаше се за рѹце емѹ[433] колеблѹщи се и стенѹщѹ (sic!) и биющи се вь прси свою[434]. Мати же[435] его также власи свое[436] прострьшїи над ними колебаше се[437], и снаха же их[438] пакы сетѹющїи и ридающи вь следь ѡдра идѹщїи[439].

Людие же гнетахѹ се ѡ ѡдре. И не можахѹ пронести[440] ѡдь належещаго народа[441]. И тогда повелеста царие исипати злато и срѣбьро по пѹти, да егда вьзвратеть се людие сьбирати злато[442], да вазможьно бѹдѣть им[443] погрѣбьсты[444] чловѣка божиꙗ. Ѡле чюдо велие[445]! никтоже не вазврати се сьбирати злато[446], нь паче притецахѹ и лобиꙁахѹ тело светаго[447].

И много же трѹдь быст[448] пронести светое его тело[449]. Позде николи бившѹ и[450] принесоше[451] его[452] вь црковь светаго[453] Вонефаньфиꙗ[454]. благоверни же царие повелеше[455] ковчегъ ѹкрасити златом[457] и срѣбром[458] сь бисером и каменїем многоценимь[459]. И положише светою тело[460] Алеѯїи чловѣка божиꙗ[461] мѣсеца марта .ꙁі. дьнь п празновавши же[462] дни, ѡтьць же и мати сь ѡбрѹчницею его тѹ прѣбивьшїи[463], божиєю благодѣтию дондеже[464] искипе из ковчега миро благоѹханьною.

И семѹ же чюдѹ бившѹ сьбирахѹ се мнози недѹжнїи[465] и мазахѹ се и быст приходѣщи[466] исцелахѹ се ѡт недѹгь своих[467] славеще ѡтца и сына и светаго дѹха, емѹже подобаеть всака слава вь векы и веком аминь[468].

МѢСЕЦА ТОГО .ꙁІ. ПАМЕТЬ ПРѢПОДОБНАГО ОЦА НАШЕГО АЛЕѮЇА ЧЛОВѢКА БОЖЇА.

Чловѣкь на земли божїи единь нарек се. вьспрїель еси новѹю благодѣть на небесы оче. вь .ꙁі. прїеть Алеѯїе сьмрьть.

глаголахѹ, беси исцѣлевалахѹ 428 цара же сїа чюдеса видѣвши и 429 с. om. 430 єго вьꙁмьше 431 спасоѹт се 432 mj. чл. б.: тѣла єго 433 mj. а ѡт itd.: идеше бо ѡтьць его дрьже се ꙁа ѡдрь єго 434 колебаю и стеню и плаче 435 а мати 436 св. om. 437 над нымь плакаше се 438 єго 439 mj. пакы itd.: ридающе и стенющи вь црьних риꙁах плакаше се и идеше 440 и тїи дрьжещен 441 ѡт. нал. нар. om. 442 да се людїе ѡбратеть на ꙁлато и на срѣбро 443 еда вьꙁмогоѹть 444 add. тѣло 445 ѡ. ч. в. om. 446 нь не ѡбрати се никто же на срѣбро 447 нь паче любеще тѣло светое его 448 многѹ же троѹдѹ бывшомѹ 449 пр. св. т. om. 450 бив. и om. 451 вьꙁнѣсе 452 om. его 453 om. св. 454 инфонта 455 благовѣрна же цараа повелѣста 456 mj. к. ѹкр.: сьтворити кивōрь 457 add. оѹкрашень 458 и ср. om. 459 и каменїемь бесценимь и бисеромь 460 св. т. om. 461 чловѣка божїа алеѯоѹ 462 add. .ꙁ. 463 ѡтьцѹ и матери и сиьсе тоѹ прѣбивающоѹ 464 д. om. 465 и всы недоѹжны сьбраше се 466 и маꙁ. с. ив. пр. om. 467 и исцѣлевахоѹ сьꙁымающе и мажѹще се 468 ем. itd. om.

Сь бѣше ѡт Рыма, сынь Ефимїана патрикїа и матере Аглаиды, богатыих ѕѣло и благородныих, единородиь имь сн. Чрьтогоу же брачномѹ ѡт оца томѹ оуготованиѹ и вь врѣме вьнегда подобаше присѣдѣти невѣстѣ, даст ей обрѹчены прьстѣнь. и изыдѣ из домѹ таи и вь едѣсь шьдь, присѣдѣше вь црквы .ні. лѣт вь нищероуbныих рызах, милостинею и чловѣколюбїемь питаемь ѡт тамо приходещиих. двиг же се ѡт тоудоу, небо хотѣше оуганити се, иже по вьсегда сьврывати се добродетелы. оуже вь нюмѹ многыми приходещими и того ѡскрьбающими и, хотѣ вь тьрсь кѵликїискыи сьинти вь црквы светого Павла, и таковаго желанїа неполѹчїи, вѣтрѹ соупротившѹ повѣавшѹ и того вь Рымѹ обратившѹ, и доидѣ вь домь оца своего. и непознань быvь, проуее живота своего тамо прѣпроводивь при вратѣх сѣде, ѡт своих рабь роугаемь. и толико настрада ꙗко чловѣк невѣжда и страниникь, и никоемѹ же приобщив се дрьзновенїю. наставши же емѹ блаженниеи коичниѣ, испросивь хартїю. и кто бѣ и ѡт коудоу написавь и вь рѹцѣ дрьжаше, донеликже цароу ѡноурїю божьственыими ѡткрьвенїемь пришьдшѹ. и помоливсе емѹ оуже оумрьшѹ, прїеть хартїю и проуьтьше вь послоушанїе вьсемь, познана быше ꙗже ѡ нюмь, ꙗко всѣмь оудывити се. светое же тѣло его чьстиѣ и великолѣпие погрѣбоше вь црквы светаго апостола Петра, мѵро благооухание и цѣлбы приходѣщїимь неоскоудно подавае.

Regesta documentorum regni Croatiae, Dalmatiae et Slavoniae saeculi XIII.

Collegit et digessit I. Kukuljević de Saccis.

Predano u sjednici filologičko-historičkoga razreda jugoslavenske akademije znanosti i umjetnosti dne 25. lipnja 1889.

(Continuatio v. Starine XXI, 225—304.)

CCLXXIV. **Bach,** *28. Januarii 1232.* Colomanus »dei gratia rex et dux totius Slavoniae« manifestat, se vidisse litteras Andreae regis patris sui, et notasse capitula singula super compositione habita inter Patrem Jacobum Praenestinum electum apost. sedis legatum ex una parte et praedictum Andream regem ex altera, super negotiis ecclesiarum Hungariae, et iurat, quod omnia in compositione adducta, quae illum tangunt, et in futurum observaturus sit; quae autem tangunt regem Ungariae, dabit operam rogando et consulendo, ut ab eo observentur.

Fejer: Cod diplom. Hungar. III. vol. II., p. 350.

CCLXXV. *28. Januarii 1233.* Jula magister tavernicorum, Demetrius magister dapiferorum et Opoy de Rasinja de Symigh promittunt, quod omnia capitula deducta in compositione, facta inter Jacobum Praenestinum electum et legatum apostolicum et Andream regem, quae illos tangunt, observare velint.

Ibid. t. III. vol. II., p. 352.

CCLXXVI. In **Pesth,** *14. Februarii 1233* Buzad, quondam banus, nunc ordinis praedicatorum frater significat, quod praedium suum Szobor filio maiori Buzad tradiderit.

Ibid. t. III. vol. II., p. 334.

CCLXXVII. **Tragurii,** *17. Junii 1233.* Existente Treguano episcopo traguriensi, Stephano comite, judicibus Casotto et Saladino. Praesentes in judicio Silco, Draginna et Bulcus, fatentur, se a Nicolao Cacicio accepisse vineam suam, quam ille plantare coepit in terra sua apud Resinicum, ad plantandum propriis viribus pro medietate vindemiae. Testes Stephanus Cernottae, Desa, Usiç, Mica de Grado, et Desa Cernottae. Scripsit Joannes notarius Traguriensis.

Ex mea collectione.

CCLXXVIII. *22. Julii 1233.* Gregorius IX papa confirmat pactum concordiae (factum 23. julii 1232) quoad decimas comitatus Simegiensis citra et ultra Dravam.

Tkalčić: Monumenta episcop. zagrab. p. 73—4.

CCLXXIX. *22. Septembris 1233.* Colomanus, rex et dux totius Sclavoniae, confirmat litteras patris sui regis Andreae super compositione habita inter patrem Jacobum electum episcopum Praenestinensem et legatum apostolicum ex una, et regem Andream ex altera parte super negotiis ecclesiarum Ungariae et aliis; promittitque et jurat, se omnia puncta compositionis stricte observare velle.
Theiner: Mon. vet. Hung. I, 119. Cf. nr. CCLXXIV.

CCLXXX. **Jaderae,** *6. Octobris 1233.* Temporibus Ducis venet. Jacobi Teupoli, Joannis archiepiscopi Jadrensis et Joannis Michaelis comitis. Cancius filius Cosmae ex reverentia, quam habuit in dominam Bonam abbatissam monasterii S. Mariae, donavit ei quamdam suam terram in piscina iuxta terras Grabae uxoris quondam Germani, quam illi consangvineus David donavit. Bona dedit autem pro talione libras denariorum parvulorum 45. Testibus Vocena, Domatasayi et Grube de Lisiza. Firminus filius Marini examinator scripsit. Rainerius jaderensis notarius consveto signo signavit.
Ex mea collectione.

CCLXXXI. **Anagniae,** *10. Octobris 1233.* Gregorius IX papa mandat fratribus praedicatorum in Bosna, ut filium nobilis viri Ubani dictum Priesda consangvineum Ninoslavi ducis de Bosna, qui P. nuper rediit ad catholicam fidem, et cuius filius obses Romanae ecclesiae fuerat, duci restituant.
Fejer: Cod. dipl. III. v. II., p. 344. Theiner: Monum. vet. Hung. I., p. 120.

CCLXXXII. **Anagniae,** *10. Octobris 1233.* Gregorius IX papa scribit Colomano regi et duci Slavoniae, quod referente Ninoslavo duce de Bosna ei innotuerit, quod cum progenitores sui de antiqua consvetudine comitatus et alias villas terrae suae concesserint et abstulerint quibuscumque secundum suam voluntatem, eo nuper ab haeresi ad fidem catholicam converso et haereticos expugnante, detentores comitatuum et aliarum terrarum ducatus sui praedictae consvetudini refragentur, comitatus et terras easdem contra voluntatem ducis temere detinendo, supplicante ab eo auxilio, injungit, ut praefatam consvetudinem faciat firmiter observari.
Fejer: l. c. 343. Theiner: Mon. vet. Hung. I., pag. 120.

CCCLXXXIII. **Bathiae,** *27. Novembris 1233.* Innocentius episcopus Sirmiensis et magister Albertus Physicus capellanus legati manifestant Jacobo Prenestino electo et sedis apost. legato, quod litteras eius ad Belam juniorem regem directas, in quibus illum monet, ut compositionem factam inter eum et Andream regem et per Belam etiam iureiurando sancitam, firmiter servet, eidem exhibuerint, et viva etiam voce monuerint de omnibus, quae in dictis litteris continentur, monuerit quoque Pous ipsius regis Tavernicorum magistrum, Julam banum et Mathiam comitem, ut eandem compositionem observent.
Theiner: Mon. vet. Hung. I., p. 121.

CCLXXXIV. **Laterani,** *3. Decembris 1233.* Gregorius IX papa communicat archiepiscopo Jadrensi, quod illius litteras receperit, quae continebant, quod dudum recepto super reformatione morum et correctione excessuum subditorum suorum, praesertim incontinentiae vitio laborantium, a sede apostolica mandato, ut ad executionem ipsius procederet, associatis sibi M. archidiacono, C. archipresbytero et G. Primicerio Jadrensi contra abbatem S. Grisogoni et Passerenum presbyterum Jadrensem, publicae infamatos de ipsorum excessibus,

veritatem inquirens, tot et tantis eos plenos flagitis invenerit, quod pudori sit referentibus, et audientibus horrori. Idem enim abbas, sicut equus et mulus, totum in lapsum carnis se effudit. Duos quoque suos filios monachos vel verius demoniacos, quasi testes suae incontinentiae, circa se retinet, qui tabernas armati et prostibula frequentant, committunt rapinas, presbiteros verberant, auferunt spolia, ludunt aleas publice in plateis, excommunicati celebrant, officia divina prophanant, mandata ecclesiae contemnunt, nullam agunt poenitentiam et satisfacere cuidam spoliato et ab eis vulnerato presbytero contradicunt. — Excommunicatus per episcopum absarensem delegatum sedis ap. abbas ascitis sibi excommunicatis cantando discurrit cum mitra et baculo per plateam. In ipso monasterio, florente ab antiquo, vix religionis vestigia remanserunt, unusquisque graditur post desideria cordis sui, omnes utuntur carnibus, dormire in dormitorio simul nolunt, et alia mala committunt enormia. — — Praefatus presbyter Passarenus de periurio, adulterio etiam in ecclesia commisso, furto et sacrilegio ac multis aliis criminibus est convictus. Excomunicatus solemniter missam cantare non expavit. In omnibus Traguriensis episcopi dicitur esse manus, qui abbatem et alios supradictos absolvit praetextu cuiusdam rescripti pontificis. Intellexit etiam papa, quod in partibus Dalmatiae fuerint falsae litterae sub nomine ejus confectae, et quod abbas S. Michaelis Jadrensis dioecesis etiam in suspitione habeatur una cum episcopo Traguriensi, qui erat de falsitate bullae pont. gravissimae infamatus et ab offiicis remotus. Citati ab archiepiscopo non venerunt, et seditionem contra eum excitarunt. Papa ergo citat episcopum ad suam praesentiam, contra abbatem autem S. Grisogoni iuxta mandatum apostolicum erit procedendum.

Theiner: Vetera Mon. Slav. Merid. I. 74. Monum. Hung. historica. Diplom. XI, 525.

CCLXXXV. **Laterani,** *10. Decembris 1233.* Gregorius IX papa accepta relatione archiepiscopi Jadrensis, quae continebat, quod cum ad monasterium S. Grisogoni adiunctis sibi viris accessisset visitationis causa, ipsum monasterium invenerit ob malitiam habitantium spiritualiter et temporaliter esse collapsum; nam abbas et nonnulli monachi demoniacis cedentes insultibus bona monasterii multipliciter dilapidant, statuta regularia non observant, ducentes vitam Deo et hominibus displicentem, discurrentes vagis pedibus per lupanaria, relaxant frena claustralis observantiae in omnem desiderii libertatem, ita ut universis s religionis cultibus abiuratis de Christiano nomen, de monacho solum habitum habere videantur. Excommunicati divina celebrare non verentur. Mandat itaque archiepiscopo, ut personaliter ad locum accedat, corrigatque et reformet in capite et in membris.

Theiner: Mon. Slav. Merid. I. 75. Mon. Hung. hist. Diplom. XI, 528.

CCLXXXVI. **Laterani,** *23. Decembris 1233.* Gregorius IX papa commendat Colomano illustri regi Slavoniae Violam viduam ducissam in Opal ac eius filios, hortans eum, ut illos tam a duce quam ab aliis, qui eos molestare praesumpserint, defendat

Fejer: Cod. Dipl. T. III. vol. II., p. 373. Theiner: Monum. Poloniae I., 25.

CCLXXXVII. *A. 1233.* Capitulum Wesprimiense notificat, quod banus Ocuz terram de villis Miley et Lengel vendiderit hominibus de ipsis villis praefatis,

qui eamdem emerant, cognatis suis se emere posse non fatentibus, quia magnus Ochuz, pater dicti Ocuz bani, emerat dictas villas Milley et Lengel, et certas metas assignaverat et sigillo Vesprimensis capituli roboraverat. Quas litteras patris sui cum homines repeterent, Ochuz banus juramento probavit, quod amissae fuissent.

Wensel: Cod. dip. Arpad. VI., p. 532.

CCLXXXVIII. *A. 1233.* Andreas II dedit in mandatis Bartholomaeo episcopo Wesprimiensi, ut circuiret et metis distingueret illas terras comitatus Vesprimiensis, pro quibus filius eius Colomanus rex et dux tocius Slavoniae, nec non populi de Bokon (Bakony) litem habuerunt cum Andrea comite de genere Wigman. Harum terrarum una erat Seg sive Band, quae erat bonae memoriae Salamonis bani, ab Ochuz bano, qui super dote uxoris ipsius Salamonis ordine judiciario convictus fuerat, pro 120 marcis argenti comparata. Altera tera Byluga erat ab ipso Salamonae bano Belae primogenito filio regis in morte sua relicta, et ab eodem Bela magistro Pous collata et ab ipso magistro per banum Salamonem pro 300 marcis empta. Tertiam terram Vesun legaverat ipse banus Salamon militi suo Andreae calvo pro redemptione voti crucis.

Codex. Dipl. patrius T. IV., p. 14.

CCLXXXIX. In villa **Curbo**, *1233.* Bartholomaeus episcopus Wesprimiensis, attestatur, quod cum nobilis vir Michael frater comitis Buzad (Bani) contraxisset matrimonium cum domina Henthe matre Laurentii et Virunth filiorum comitis Michaelis, et eandem pluribus annis tanquam legitimam uxorem habuisset, ipse postmodum a se eam alienare fecerit, quia illa, ipso nesciente, erat patris sui filia spiritualis, et cum ea nec secundum Deum contrahere poterat nec de iure. Hoc ipsum probaruut eius fratres et consanguinei, videlicet Hahold, Arnoldus, comites Peneth et Tristan coram capitulo Geuriensi solemni juramento. Ad haec decrevit et episcopus, ut eadem domina uxor Michaelis de iure esse non possit.

Fejer: Codex dipl. T. III., vol. II., p. 330.

CCXC. **Spalati,** *10. Januarii 1234.* Tempore Guncelli archiepiscopi spalatensis, Gregorii comitis, Mengace Majnucii vicarii, Ugo(nis) prioris. Chatena abbatissa s. Benedicti vendidit magistro Posil quandam terrullam, quae est in Laureto iuxta terram ecclesiae s. Pauli et s. Johannis de Postigno, pro 4 perperis. Pro cambio autem et in signum stabilis emptionis accepit abatissa tres barcas de terra illius in Dilato sub Cosize. Testes fuerunt: Forminus Testa et Andreas capellanus. C(olo)manus clericus comitis Spalatensis notarius scripsit.

Ex archivo Monialium s. Mariae Jaderae.

CCXCI. *A. 1234. 25. Februarii.* Joannes filius Michaelis Gundulae, una cum uxore sua Dobroslava filia Mauri Mananae, firmato inter se consensu per fidei sacramentum, fecerunt ultimum testamentum de omnibus suis rebus mobilibus et immobilibus. Et commiserunt epitropis suis presbytero Sabae, patri suo spirituali diebus suis, et Valio nepoti Joannis et haeredibus fratris eiusdem et Grubessae fratri ejus et haeredibus in perpetuum et praesbitero Eliae Joannis Viviani diebus suis, ut in loco de propriis suis personis habeant plenam potestatem faciendi, dandi et ordinandi illud, quod subtus ordinave-

rint pro remedio animarum suarum et mortuorum suorum Volunt autem, ut pro primitia dent perperum unum et ustam decimam. Item ut monasterium, quod cum suis denariis in loco Brelas construxerunt ad honorem s. Jacobi ap., perpetualiter sit sub protectione Pontificis Romani, sicut continetur in privilegio Honorii papae et in carta domini Acontii, subdiaconi d papae, et capellani legatique sedis apostolicae, et in carta, quam presbiter Gataldus notarius in archiepiscopali palatio scripsit; volunt, ut idem monasterium consistat sub regula s. Benedicti et sub custodia abbatis et fratrum ibi degentium. — Donant ei vineas et terras, quae sunt in Brelo, et vineas in Vergatto et terras, quae incipiunt a spelunca Mauritii et vadunt usque ad monasterium, et domum, quae est in Pusterula cum molendino, et post mortem suam domum, quae fuit patris Dobroslavae, quae est ad latus domus Dabranae Prochuli et est super viam, quae descendit ad magnum mercatum. Et domum, quam emit J. a Marino Zrieue, quae domus fuit Capalii et de Jachna et est de latere pelagi et confinat domui Catenae Debigi et domui, que fuit patris Johannis; et istam domum patris dederunt Grubessae fratri J. quae domus confinat etiam aliae domui patris Michaelis, in qua nunc manet idem Grubessa. Vaccas et pecora, quae sunt in terra nova, relinqunt post mortem coenobio et vineas de Gionchetto cum omnibus pertinentiis et mobilibus rebus. Et omnes libros, et quartam partem navis Striga et tertiam partem alterius navis, et naviculam, et arscanam et retia. Et pes s. Jacobi laboretur de una libra argenti et detur monasterio. Testantur etiam pecuniam omnibus fere ecclesiis Ragusanis, nominatim adductis. Servos et ancillas proclamarunt liberos, et scapuli vadant per 4 partes mundi. Testes: Mathaeus Bodatiae judex, Vitalis filius Joannis Coledae. Presbyter Paschalis notarius scripsit.

Farlati: Illyr. Sacr. T. VI. 93.

CCXCII. **Ragusii,** *4. Februarii 1234.* Stephanus (Radoslav) rex totius Rassiae et Tribuniae veniens Ragusium et honorifice receptus a Comite Petro Boleslavich et Theodoro Krusich et a tota communitate civitatis et omnibus nobilibus a parvo usque ad magnum consideransque eorum servitia et exhibitos honores, tribuit eis libertate veniendi, eundi et redeundi cum suis mercibus per totum regnum suum et per terram Zachulmiae et Zetae, et liberat eis a portoriis, quibuslibet dationibus et a datio de vineis, quas plantarunt in eius terra.

Miklosich: Mon. Serbica p. 19.

CCXCIII. **Laterani,** *13. Febr. 1234.* Gregorius IX papa mandat omnibus archiepiscopis et episcopis, abbatibus et aliis praelatis ac universis Christi fidelibus, per Carneolae, Istram, Dalmatiam, Bosnam, Croatiam, Serviam et alias partes Slavoniae constitutis, ut priorem s Bartholomaei de Trisulto, tanquam sedis apostolicae legatum, recipiant; cum in Bosnia et vicinis provinciis magna copia perfidorum excreverit, quod iam tota terra velut deserta lugeat.

Theiner: Mon. vet. Hung. I., p. 122. Fejer: Cod. dipl. III. v. II., p. 379.

CCXCIV. **Tragurii,** *18. Februarii 1234.* Praesidente summo pontifice Gregorio IX, Andrea tertio (II) regnatore Hungariae gubernante, Treguano episcopo, Stephano comite, judicibus ser Casoto et Saladino Tragurii existentibus. Dessa Lucae quondam filius, assensu Stanae uxoris suae disponit testamento, quod

post obitum suum vult irrefragabiliter observari. Operae pretium ducit Domino inservientibus universa quae possidet largiendi, adoptans loco carnalium filiorum, quibus caret, spirituales filios, immo patres, fratres scilicet Minores, ad quorum receptaculum ecclesiam B. V. M. cum murorum ambitu et domibus fabricavit prope Tragurium.

Farlati: Illyr. Sacr. T. IV., p. 338.

CCXCV. **Laterani,** *12 Maii 1234.* Gregorius IX papa abbati et conventui honestae vallis de Posega cisterciensis ordinis praecipit, ut ad hospitale in territorio Bachiensi, pro receptione infirmorum et pauperum ab archiepiscopo colocensi erectum, duos conversos e monasterio suo ad dicti hospitalis regimen, cum necesse fuerit, transmittant.

Theiner: Mon. vet. Hung. I., p. 381. Fejer: Codex dipl. T. III. vol. II., p. 381.

CCXCVI *Mense Junio 1234.* Temporibus Guncelli archiepiscopi spalatensis, Gregorii comitis, Dessae nepotis Palumbellae vicarii. Dobromil sr. Colonus et Bonscuterus cum sua uxore Perva vendunt Juriso clerico filio presbiteri Volenine terram suam sub Heilco iuxta Spillam pro 4 perperis. Testes: Sirvianus, Marcus Lucari, Slavco et Budic de Heilco. Cumanus cancellariae spalatensis iuratus scripsit.

Ex archivo Mon. S. Mariae Jaderae.

CCXCVII. **Reate,** *13. Julii 1234.* Gregorius IX papa mandat episcopo et magistro Gregorio canonico Traguriensi, ut quum archiepiscopus Ragusinus conquestus sit, Svaciensis et Drivastiensis episcopi suffraganei sui obedientiam et reverentiam sibi debitam exhibere denegent, partibus convocatis audiant causam et apellatione remota fine debito terminent.

Ex transumpto bullarii Archivi Ragusini Msc. p. 379. In mea collectione.

CCXCVIII. **Jaderae,** *29. Julii 1234.* In praesentia Michaelis episcopi absarensis Michae et Theodori praesbiterorum et aliorum multorum clericorum Jadrensium et Absarensium Joannes archiepiscopus jaderensis et Johannes absarensis archipresbiter delegati papae, praesentibus partibus archipresbitero jaderensi ex una parte et Marino Bertaldi atque Jochanne Michae laicis civibus Jaderae ex altera, sedentes pro tribunali in prato, quod est inter ecclesias s. Mariae et s Felicitatis, fecerunt recitari rescriptum apostolicum Gregorii papae, in quo dicitur, quomodo dictus archipresbiter judex sua petitione monstravit falsam esse quaerelam supradictorum civium, quod ille quaedam eorum vasa aurea et argentea furtive subripuisset, illumque indebite in judicium episcopi traguriensis evocassent. Papa mandat dictis legatis, ut inquirant in rem et super illo ei notificent. Advocatus archipresbiteri nobilis Jurislaus civis Jaderensis allegavit, quod episcopus tragurinus publicus sit falsarius bullae Papalis, quod sit excommunicatus et fautor haereticorum, adeoque false judicaverit, ut illius possessio ei auferatur, idcirco appellavit ad papam Altera pars firmavit, quod dicta possessio illis a legatis papalibus adjudicata sit, denique lata est sententia in emolumentum archipresbiteri.

In mea collectione.

CCXCIX. **Zagrabiae,** *mense Septembris 1234.* Colomanus rex et dux totius Slavoniae attestatur, querelam et discordiam inter abbatem et conventum de

Toplica ex una parte, et Rata et omnes filios suos ita pacificatam esse, quod Rata cum tribus suis filiis Gamaticia, Martin et Usanj promiserint sub sacramento, quod domui Toplicae et suis jobagionibus de caetero non nocerent, et tam de terris quam de rebus pax esset inter eos. Et Rata cum filiis tenetur reddere litteras bani, quas dicebant habere contra tres jobagiones Custue, Vicol et Szelane. Et si in futuro occureret inter partes aliqua quaestio, debeant ipsam tradere ad pertractandum tribus bonis viris, scilicet praeceptori Gorae, comiti Babonic et judici de Perna.

Tkalčić: Mon. episc. zagr. I., p. 74.

CCC. **Perusii,** *14. Octobris 1234.* Gregorius IX papa instigat Colomanum regem et ducem Slavonie, ut ad convertendum infectos macula haereticae pravitatis se versus partes Slavoniae ita potenter accingat, quo et alii huiusmodi sanctitatis opus animo prompto suscipiant et sedentes in perfidiae tenebris ad lucem catholicae properare fidei non postponant sicque fiet, ut numerus dei filiorum augeatur, honor suae celsitudinis amplietur et ille tandem in beatorum collegio conquiescat.

Theiner: Mon. Hung. I., 128.

CCCI. **Arbi,** *mense Octobris 1234.* Temporibus Jacobi Teupoli ducis Venetiarum et Jordani arbensis episcopi. Idem episcopus, Christoporus Maldi, Nicolaus de Rufaldo, et Ciprianus de . . . . pro tota communitate Arbensi sunt electi ad resecandam controversiam inter civitates Arbensem et Segniensem, et frater Radoslaus domus templi de Segna etc. simili modo pro sua communitate electi ad eandem controversiam resecandam. Quam recordationis cartam firmiter habendam per manus notarii fieri jusserunt, concorditer affirmantes, illud instrumentum confectum esse per manus quondam Pot. diaconi arbensis notarii anno 1222. 5. mense madio tempore Prodani episcopi arbensis.

Farlati: Illyr. Sacr. V. 240. Wenzel: Cod. Arp. VI 560.

CCCII. **Perusii,** *17 Octobris 1234.* Gregorius IX papa episcopum Bosnensem de zelo contra haereticos Slavoniae et Bosnae collaudat, indulgentias terrae sanctae largiendi facultatem ei concedit omnibus catholicis per regnum Hungariae constitutis, qui ad haereticorum exterminium signo crucis se accinxerint

Fejer: Cod. Dipl. T. III. vol. II., p. 397. Theiner: Monum. Hung. p. 129.

CCCIII **Perusii,** *17. Octobris 1234.* Gregorius IX papa ad petitionem Colomani regis et ducis indulget, ut ad quemcumque locum ecclesiastico interdicto suppositum devenerit, nominatim interdictis et excommunicatis exclusis, non pulsatis campanis, clausis januis et voce suppressa sibi divina faciat celebrari, dummodo causam non dederit interdicto.

In eodem scriptum est Salomeae reginae uxori Colomani ducis.

Theiner: Mon. Hung. I. 129.

CCCIV. **Perusii,** *17. Octobris 1234.* Gregorius IX papa scribit episcopo Bosnensi, Zagrabiensi et crucesignatis contra haereticos Slavoniae in partibus Ungariae constitutis, cum zelo fidei accensi, signo crucis assumpto proposuerint in Slavoniam contra haereticorum perfidiam proficisci, suscipiendo omnes personas illorum cum omnibus bonis sub b Petri et sua protectione. — In eodem sensu scribit papa etiam episcopo zagrabiensi sub eodem dato.

*

In eodem merito scribit idem papa 17. octobris Colomano duci et iterato zagr. et bosnensi episcopis.

Theiner: Mon. Hung. I., p. 129., 130.

CCCV. *A. 1234.* Keled vice-banus et comes zagrabiensis notum facit, quod Junosa, accepto pristaldo, Chrahonum super terra Mosochana traxit ad suam praesentiam, et proposuit, quod Chrachonus memoratam terram vi usurpasset, quamvis ei jure haereditario pertineret. Cum diversis modis hinc inde tractatum fuisset, vicebanus cum nobilibus terrae, qui aderant, scilicet Petro, Jaroslav et aliis multis, probationem indixit hoc modo, ut ipse (Chrachon) adhibitis secum quinque testibus idoneis et praestito sacramento iustificaret sibi, quae impetebantur. Termino ad hoc deputato dictus Crachonus viribus testium omnino deficiens adiudicatam sibi probacionem exhibere non potuit. Judicium igitur eum convictum esse decernens actorem misit in possesionem. Cui pristaldus Vidomer datus, qui metas circumvalavit. Prima incipit ab aqua Mosochana, inde versus meridiem per viam quae dicitur Borchi. Inde per varias metas descendit in vallem Jazinne et per aquam Mosochana venit ad primam metam. Acta sunt haec domino Colomano rege et duce Slavoniae et Jula bano existentibus

Wensel: Cod. Dipl. Arp. XII. 681.

CCCVI. *A. 1234.* Capitulum ecclesiae Zagrabiensis notificat, quod Elias et Symon frater ejus, filii Petri, Johanni duellatori, filio Rados, quia pro ipsis suam personam periculo duelli exposuerat, in precium hujus laboris terram Budindol, quam olim pater duellatoris patri ipsorum vendiderat, jure perpetuo reddiderint possidendam. Destinatae per hominem capituli metae: quarum prima incipit apud rivulum Melnicha, quem transit via, procedens per eam versus orientem venit ad quendam montem ubi dicta via iungitur cum alia, inde versus aquilonem ad montem Jazovine, et a prima usque huc vicina est terra Guerdine filii Ledise et fratrum eius. Post latus eiusdem montis ad orientem venit ad rivulum Ribnik, apud quem est fons et duae metae terrae. Inde ad vallem, in qua proceditur ad Crapinam et usque huc a monte, qui Jazovina dicitur, vicina est terra Turdae comitis. Inde iuxta Crapinam venit ad rivulum Riutna, qui iungitur cum Crapina et ultra Crapinam vicinatus terrae Eliae et Cosmae, et cum ipsa Crapina venit ad molendinum Domozlay et ultra eam accedit terrae Hraschinae, venit ad caput rivuli Ribine et ad Melnicham A Crapina autem et Melnicha vicina est terra Johannis et fratrum suorum. — Fideiussoriam cautionem praestitit Jacov filius Martini, Hrane filius de Ragos. Existente secundo Stephano zagrab. episcopo, Mathia praeposito, magistro Pangracio archidiacono et cantore, magistro Johanne lectore, Cornelio decano, Gregorio custode.

Wensel: Cod. Dipl. Arpad VI., p. 558. XI., p. 272.

CCCVII. *A. 1234.* Ugulinus archiepiscopus colocensis et Aulae regiae cancellarius innotescit, quod cum Hozuga abbas de Grab et Bertolo ministerialis eiusdem ecclesiae convenissent in eius praesentiam Ivankam filium Abraam de Sudan, conquerentes de ipso, quod terram dictae ecclesiae Zelbarovna sitam ad Oravam per violentiam occupatam detineret, responderit Ivanka, non volienter sed iure emptionali in possessionem eiusdem se venisse. Ad hoc

probandum filios Budur Jacobum et Petka patronos dictae ecclesiae constituit, qui publicae professi sunt, dictam terram Ivancae vendidisse. Ad maiorem exaccionem iuris visum est archiepiscopo et eius assessoribus Baradlao (rectius »Borislav«) episcopo Senensi et Danieli archidiacono Bachiensi, et Martino bano et Andreae comiti, ut dicti Jacobus et Petka suam assertionem iuramento confirmarent Praestito igitur sacramento in sua capella archiepiscopali restituta est terra Ivancae, abbas autem et curialis comes pro merito condemnati. Clericus Benedictus introduxit eos in terram, cujus meta prima posita est super montem Camuna burda, ab eo per quemdam clivium Cuesbere procedit inter duas fontanas, quae Jelove vocantur, usque ad aquam Pukur et per eandem ad fontem Luplan, exinde ad montem Stoyla in metam de Noac et tendit versus orientem Kenelbere usque Bedech.

Wensel: Cod. Dipl. Arpad. VI., p. 557.

CCCVIII. *A. 1234.* Colomanus rex et dux totius Slavoniae tribuit magnae villae Wereuiche sequentem libertatem: ut libere et venire et recedere possint cum omnibus pecuniis suis quo voluerint absque diminutione rerum suarum, venditis domibus et aliis necessariis Si quis siue haerede decesserit, potest omnia sua legare cui cumque voluerit. De qualibet porta sua debent solvere duci quatuor pondera cum statera loci. Nullus judex audet eos judicare nisi villicus eorum cum civibus villae et juratis. Majorem villae ex suis eligant, quem dux confirmabit. Tributum non teneantur dare extraneo. Item neque currus, qui povoz vocantur, nec legationes deferre, nec victualia quaedam, nisi una die pro munere, nec victualia bani quae zalusina vocantur praestare teneantur. Factum consilio omnium iobagionum, videlicet Julae bani filiique ejusdem Julae magistri Tavernicorum ducis, Nicolai comitis de Zala, Opoy comitis de Symigio, Georgii comitis de Wolko etc

Ex Actis deportatis Pestinum e regni archivo. N. R. A. Fasc. 590. N. 19.

CCCIX. *A. circa 1234.* G(uncellus) archiepiscopus spalatensis promittit firmiter stare omnibus, quae inter illum et capitulum frater Quarinus cum suis fratribus decreverit ordinandum. Libros, quos apud se habet, promittit usque ad s. Martinum restituere. (Vide Doc. 1228)

Ex archivo aulico viennensi. Carrara: Archiv. capit. p. 11.

CCCX. **Ragusii,** *1234—1238.* Joannes Dandulus comes Ragusii cum omnibus nobilibus et tota communitate jurant regi totius Rassae et Maritimae Vladislavo, quod ab hodierna die velint esse eidem veraces amici, et inimici eius inimicorum; et si aliquis ex eius regno fugerit ad eos, non nocebit ei; et si aliquid offenderit, ipsi component aut illum regi tradent, et si fugiens aliquid adduxerit ad civitatem, reddent illud. Et si ipse rex fugerit ad civitatem, recipient illum sicut dominum suum cum honore et amore cum omnibus magnatibus eius et conservabunt eos sine ullo damno Et quando rex per mare adiutorium quaesiverit, ibunt ei in adiutorium, illo tamen anno dimittet rex illis totum illud, quod habent in usu dandi; et eorum mercatoribus, qui ambulant per terram illius, dimittet datium sicut avus eius et pater eius fecit. Si autem non potuerint ire in adiutorium, tollet totum illud quod est de consvetudine. Et hoc iurant sicut jurarunt eorum nuntii Mathaeus Bodaciae (Budačić), Gervasius Naymeri (Mangjerević) et Petrus de Sretta (Srječić). Signa

dederunt, qua testes, Petrus Balislavae, Johannes Bogdani, Veleius Bladimiri, Martinusius Gervasii, Andreas Bolislava, Jacobus Negamiri, Dabrana Proculi, Cerne Vitanoe, Michael Pezanae, Petrus Strettae, Grubessa Gundulae, Calenda Cernechae, Niciphorus Strettae, Marinus Calendae, Grubena Balislavae et Goislavus Theodori.

Ex Archivo reip. Ragusinae. Miklošić: Mon. Serbica p. 22 orig. slav.

CCCXI. *A. 1234—1238.* Johannes Dandulus comes Ragusii cum nobilius et toto communi Ragusino jurant regi totius Rassae et Maritimae Vladislao, quod ab hodierna die erunt ei veraces amici, sicut iam prius juraverant eorum nuntii Mathaeus Bobatiae, Gervasius Neimerius et Petrus de Stretta. Et secundum quod erat consvetudo avi regis et patris ejus, civitas cum terra habeant legem inter se de S. Michaele usque ad Georgium Subscripti sunt: Petrus Ballislave, Joh. Bogdani, Velcius Bladimiri, Martinusius Gervasii, Andreas Ballislavae, Jacobus Negamiri, Dabrana Proculi, Cerne Vitanae, Michael Pezanae, Petrus Stretta, Marinus Calendae, Grubessa Ballislavae, Goislavus Theodori. Confirmavit cum cruce Vladislavus cum divino adiutorio rex totius terrae de Rassa, Dioclitiae, Tribuniae, Zaculmiae et jurat coram nobilibus et communi Ragusii, ipsos habere pro amicis eorumque privilegia, quae ab avo et patre ejus obtinuerant, inviolabiliter tenere, dummodo et ipsi hoc faciant.

Wenzel: Cod. Dipl. Arp. XI. p. 319. Translatum de Slavonico in latinum.

CCCXII. *A. 1234—1238.* Stephanus Vladislaus rex totius terrae de Rassa, Diocliae, Dalmatiae, Tribuniae, Zachulmiae jurat Ragusinis avi et patris sui amicis, quod ab hodierna die, si steterint ei in sacramento, quod jurarunt, eos in omnibus diebus suis tenebit in omni justitia, qua tenuerunt eos avus et pater eius et nullum malum eis faciet, donec tres sententias cum eis fecerit.

In archivo reip. ragusanae. Ex slavonico translatum in latinum.

CCCXIII. *A. 1234—1238.* Andreas magnus comes chulmensis paciscitur amicitiam et societatem cum Joanne Dandulo comite Ragusii et tota communitate ragusina.

Miklošić: Mon. Serbica p. 24.

CCCXIV. *A. 1234—1238.* Matthaeus Ninoslav Bosnae magnus banus confirmat Joanni Dandulo comiti Ragusii et toti communitati Ragusii privilegium libertatis, concessum eis a Kulino bano quoad liberum commercium; et si Serbus quaerelam habuerit contra Latinum (vlah), ferat judicium comes, et si Latinus contra Serbum, judicabit banus Scripsit Desoe gramaticus bani Ninoslai.

Miklosich: Mon. Serb. p. 22.

CCCXV. *A. 1234—1240.* Stephanus Vladislaus rex totius Rasiae, Diocleae, Dalmatiae, Tribuniae et Zachulmiae confirmat privilegia Ragusinis concessa a patre et avo suo.

Miklosich: Mon. Serbica p. 25.

CCCXVI. *A. 1234—1240.* Stephanus Vladislaus rex Serbiae remittit Ragusinis Žrnovnicense territorium.

Miklosich: Mon. Serbica p. 27.

CCCXVII. **Jaderae,** *2. martii 1235.* Temporibus Jacobi Teupolo ducis Venetiarum, Johannis Jadrensis archiepiscopi, Johannis Michaelis comitis. Petrinna filius Bitte de Pece confitetur, quod cum Cancione Petrici venerit ad concordiam pro quodam muro apud s. Stephanum et ejus proprium palatium Testibus: Josepho filio Laurenchine, Carnasario. Andreas de Petrico examinator scripsit, Petrus diaconus et s. Anastasiae canonicus et iadr. notarius signavit.
Ex mea collectione.

CCCXVIII. **Almisii,** *17. martii 1235.* Colomanus comes Dalmisii cum suis consanguineis et parentibus et cum toto communi Dalmisii iurat firmam pacem Ragusanis im praesentia Petri Balislave vicecomitis et Bubanae et aliorum plurimorum nobilium Ragusaeorum, qui tunc temporis Dalmisii erant cum lignis suis. Hi fuerunt jurati: comes Colomanus, Pribislavus, Calimannus, Osor, Negoslaus, Strieslaus, Nicolaus Chodimiri, Nicolaus Belcit, Bela de Volcoe, Radoslaus de Stepco, Jesda cum fratre, Rados de Bogdanit, Prodanus de Dracano, Dragoslaus Spue, Bratoslaus cum fratre, Radovan de Obrad, Velcoslav de Miroslav, Tupsa de Mauro, Negoslav, Bratoslav de Belize, Rados Lizerta, Dragotin, Bosdarius de Poclat, Gerdavez, Russota, Merzona, Velcan, Predimir, Ludemir, Alexi, Zarabatan, Radoslav, Marmus, Oblegan, Desco, Strance, Bellos, Obrat, Milos Arcer, Dobrona, Velichna, Radinez, Bratona, Bela, Cernecha, Budislav, Velce, Damian, Dragan, Serben, Lubomir, Martin Seraver, Preven, Desimir, Volemir, Bastant, Ambrosi, Stregona, Vellis, Recinna, Nicola de Bel, Gnevota, Bellen, Desirat.
Ljubić: Mon. Slav. merid. I. p. 51. Ex archivo aulico vindobonensi. Acta Ragusana. Wenzel: Cod. dipl. arpad. XI, 281.

CCCXIX **Ragusii,** *13. Aprilis 1235.* Petrus de Bellislava vicecomes Ragusii cum judicibus et consiliariis de parvo et magno consilio et populus Ragusii statuunt, ut a modo in antea nullus dare debeat alicui mulieri plus quam ducentos perperos nomine parchivii; et non debet dare nisi decem pensas auri pro ornamento capitis, aurium et manuum, et hoc in auro vel argento vel perlis, secundum voluntatem suam, non computatis fazeolis et zepeis. Alia ornamenta a desponsatis deponantur Sponsa vero possit indui more nobilis dominae secundum consvetudinem civitatis Ragusii, quae talis est: Clamis de sciarlato, pellis de fuinis cooperta de viridi, vel de bruno, dipleis vel zuppa de zendato, vel de oramita, clamis de saja, pellicia de leporini et sancilla. Quae consuetudo nullatenus debeat multiplicari sed minorari possit. Zepeque, quae factae sunt, maneant sed a modo in antea non faciant aliam. Nec apportari aliunde faciat aliqua zepequam, quae est deaurata vel habeat telam de seta Nuptiae non celebrentur nisi uno die et quidem eo, quo nupta vadit ad domum viri Panis melatus amplius fieri non debeat, nec bocha portari post sponsam, et oxerium gallinarum, vel ovariorum, vel anatrorum Donaria, quae loco mandiliorum faciebant, qui non habebant mandilia, cessare debent, item donaria, quae faciebat sponsus et sponsa discalciantibus, et torta, quae fiebat, et quae sponsus faciebat de castratto vel sponsa sponso. Eo die quo sponsa vadit ad domum viri, coronetur et ornetur secundum voluntatem suam et sic possit manere per octo dies et non plus Item consveverat sponsus tenere alios socios per totam hebdomadam, et sponsa duas socias. Hoc in antea non faciant nisi per tres vel ad plus quatuor dies. Item consveverat ire

sponsa ad ecclesiam et ibi facere expensas, quod amplius non fiat. Item in annulo sponsae non ponatur pasta levata, nec ruta, nec cum vadit ad domum viri detur ei enez ad manducandum, et in pectore viri non ponatur pasta, vel ruta amplius. Item galleta plena aqua et cathedra ferrea, et pellis montanea amplius fieri non debeant. Item orphana, quae non habet fratres, cum omni sua possessione nubat, et mulier vidua cum omni dote sua et cum omni eo, quod dedit ei vir defunctae. Et si habet patrem, vel matrem vel fratres, nihil amplius detur ei. Quicunque voluerit accipere vel dare uxorem extra civitatem, vel alio modo matrimonium contrahere, non teneatur ad praedicta sed faciat quod melius potest. Et quicunque contra praedicta fecerit, sit perjurus et incidat in excommunicationem, quae facta est per D. Arangerium archiepiscopum et abbates Desam de Lacromono et Joannem de Meleta et Georgium de S. Jacobo de Viscgniza, et per quosdam monachos et canonicos S. Mariae, videlicet presbyterum Petronam filium Theodori, diaconum Mathaeum filium Theophilae, per clericos Marinum filium Sabatini et Stantium filium Simeonis, praesbiterum Paschalem filium Petri, praesentibus fratre Xisto tunc temporis in Dalmatia fratrum minorum ministro, fratre Andrea diacono, qui sunt de Venetiis, fratre Joanne, qui fuit de episcopatu Brixiae, scilicet de Minizno et in conspectu virorum et mulierum in ecclesia S. Mariae. — Et hoc statutum et excommunicatio cum aliis memoratis poenis durat usqu, ad viginti novem annos et non possit mutari nec per consilium parvum, vel magnum vel per iudices vel alio modo.

Farlati: Illyr. Sacr. T. VI. p. 96.

CCCXX. **Ragusii,** *1. Augusti 1235.* Temporibus Gregorii papae et Frederici imperatoris. Theodorus Cresii et Petrus Ballislavae vicecomites Ragusii cum consiliariis et parvo et magno consilio conferunt libertatem omnibus personis civitatis Riminensis veniendi et abeundi de civitate secundum eorum voluntatem. Testes: Joannes Bogdani judex juratus, Velcius Joannis Bladimiri judex, Binzola Bobatiae judex, Andreas Ballislava judex et missus civitatis. Petrus Pascalis Zonus notarius civitatis Ragusii.

Wensel: Cod. Dipl. Arpad. XI., p. 280. Ljubić: Slav. merid. Mon. I., p. 52.

CCCXXI. **Perusii,** *28. Julii 1235.* Gregorius IX papa Colomano regi et duci Slavoniae concessionem redituum de terra Bosna, a rege Andrea patre ejus ei factam, auctoritate apostolica confirmat

Theiner: Mon. Vet. Hung. I., p. 133.

CCCXXII. *A. 1235.* Andreas II rex, donationes priorum regum ecclesiae quinqueecclesiensi factas recensens et confirmans, manifestat inter caetera: Quod alias etiam metas et limites, quibus zagrabiensis ecclesia commetata est Quinqueecclesiensi ecclesiae a sanctissimo rege Ladislao progenitore suo duxerit inserendas, hoc modo: Quoniam ultra Dravae fluvium limes seu terminus quinqueecclesiensis ecclesiae nondum fuerat stabilitus, cum sanctus Ladislaus rex primus transiverat Dravae fluvium, et partes sibi Slavicas regno primum occupaverat, adducto, ubi et sedem fundavit episcopalem, videlicet zagrabiensem, cuius sedis diocesim a sede quinqueecclesiensi super Lysniche fluentum, quod alio nomine Wolko vocatur, terminavit, abinde per Zavam descendendo; quidquid autem Zavae concludit fluvius, ad ius dioecesanum et iustam decimam

quinqueecclesiensis ecclesiae commetatur, et ab illo fluento Lysniche, totam circuando Posogam, et ad quinqueecclesiensem dyocesim regirando revertitur directio ad metam seu terminum super Dravam ex opposito fluvii Olma dicto, qui de parte septemtrionali in eundem Dravae fluvium cadens ab occasu solis quinqueecclesiensem ecclesiam a Wesprimiensi ecclesia metaliter dividit.
Fejér: Cod. Dipl. T. III. vol. II., p. 422.

CCCXXIII. *A. 1235.* Stephanus episcopus zagrabiensis attestatur, quod magister Pangracius cantor zagr utpote vir spiritualis et homo totius religionis et honestatis, quamdam terram Crogh in zagrabiensi territorio, quae ad episcopi aratra pertinebat, de qua frequentissima discordia oriebatur inter episcopi familiam et capitulum, pro 30 marcis ab eo emerit, et capitulo perpetuo possidendam tradiderit. Cui rei episcopus suum assensum praebet.
Tkalčić: Mon. episc. zagr. I., p. 75. Farlati: Illyr. T. V., p. 367.

CCCXXIV. *A. 1235.* Stephanus episcopus zagrabiensis, considerans sui capituli nimiam paupertatem et inopiam, videlicet quod unusquisque fratrum in redditibus non possit habere plus in anno nisi valens marcam et dimidium, episcopatus autem et episcopus abundaret in omnibus bonis, de eiusdem bonis donat capitulo terrulam quamdam de Podgorja cum populis suis, decimis, marturinis et omnibus pertinentiis, solo hoc servitio retento, quod singulis annis, sicut ex antiqua consvetudine tenentur, ad consecrationem crismatis emant oleum pro dimidia marca, et deportent die ramis palmarum Zagrabiae. Insuper donat decimas comitatus de Podgorja, valentes annuatim decem marcas. Et hanc donationem contulit capitulo praesertim ideo, cum idem invisset eum dum laboraret in curia romana pro deliberanda ecclesia contra abbatem S. Martini in 120 marcis argenti.
Tkalčić: Mon. episc. zagr. I., p. 75.

CCCXXV. *A. 1235.* Gregorius Spalatensis et Sibinicensis comes, judices, consiliarii et populus civitatis, amicis suis et cognatis Johanni Dandulo comiti et universo consilio civitatis Ragusinae, scribunt, quod memores esse credant eos guerrae, quae fuit inter eos et comitem Petrum, quem nihil de rebus eorum penes se habere voluerunt, et omnia quaecumque erant eorum (Ragusinorum) in insulis et in districtu salva essent apud eos, quia inimico suo comiti Petro in omnibus, in quibus potuerant offendere, non parcant, sed res corum, quae oblatae fuerunt, statim omnes reddiderunt, quod etiam vicissim de illis petunt. Quod queruntur de inimico rege, valde gaudebunt, si ei resistere potuerint. Mittunt Johannem judicem cum domino Cazetta, cui sunt res ablatae, et rogant ut eum benigne recipiant.
Wensel: Codex Dipl. Arpad. XI., p. 276.

CCCXXVI. *Circa a. 1216—1235.* Thadaeus Urbini et Montefeltri comes et nunc Ravennae et Cerviae potestas cum consilio et communi civitatus Ravennae, audiens per nuntium ragusanum dominum de Balislava, quod Ragusani velint facere pactum amicitiae cum Ravennatis, consentit in hoc pactum et dat illis securitatem eundi et redeundi per forciam et districtem Ravennae pro voluntate eorum, reservato jure et vicissim.
Ljubić: Mon. slav. merid. I., p. 57.

CCCXXVII. *Circa 1235.* Bela rex primogenitus regis Andreae notificat, quod cum de voluntate patris sui et consilio principum donationes inutiliter factas revocaret, obtulerit ei Chama filius Lob nobilis privilegium Belae regis concessum super donatione novem possessionum, quod postmodum apud regem est amissum; considerans ergo excellentissimum servitium dicti Lob patris ipsius et Thomae fratris eiusdem, quod exhibuerunt in Graecia, dimicando se morti tradere non formidantes, quorum probitatem et insignia facta fideliter exhibita Ompudinus tunc banus et Leustachius wayvoda ad aures Belae regis retulerunt, cum quibus dicti homines in Graecia militaverunt, propter quod donavit eis Bela rex avus regis praenotatas possessiones in comitatu de Doboka, quam donationem rex confirmat per manus Mathiae zagrabiensis praepositi aulae regiae cancellarii.

Fejer: Cod. Dipl. Hung. T. VII. vol. 4., p. 32.

CCCXXVIII. **Venetiis,** *die 6. Januarii et mense Junio 1236.* Bogdanus Gojslavi, Nicolaus Maurus, Gervasius Marini, Petrus Ballislavae, judices civitalis Ragusae, et Grubessa Gundulae, Martinusius Gervasii, quondam comitis, Clemens Sersii, Paulus Damiani Bucinoli, Micha Petrus Malussi, Andreas Domanae Rapanas, consiliarii, et cunctus populus ragusanus committunt Matheo Bobatiae et Cerne Vitatiae nobilibus viris plenam potestatem ordinandi de novo pactum cum duce Venetiarum Jacobo Teupolo et cum toto communi. (Vide pactum a. 1232, 13 Januarii et mense Maio)

Ljubić: Mon. Slav. merid. I. 53.

CCCXXIX. **Viterbii,** *16. Januarii 1236.* Gregorius IX papa scribit Belae IV. regi, quod cum turbatione mentis et stupore audiverit, quomodo ille manus suas ad ecclesiarum et religiosorum locorum gravamen extenderit; gravem siquidem Egrensis et aliorum abbatum cisterciensis ordinis, hospitalis quoque Jerosolomitani, militiae templi, S. Lazari, S. Sansonis in Ungaria magistrorum et fratrum recepit questionem, quod cum Aimericus et Andreas pater ejus, Ungariae ac Slavoniae reges, et alii Christi fideles per regnum Ungariae et Slavoniae constituti, quosdam redditus, terras, possessiones et res eorum ecclesiis et domibus contulissent, ille, oblitus eorum memoriae recolendae, ipsorum vestigia relinquens, eos predictis omnibus, pro suae voluntatis arbitrio spoliaverit. Hortatur igitur eum, ut ablata restituat et de illatis damnis satisfaciat.

Theiner: Mon. Hung. I. 142. Wenzel: Cod. arpad. II., p. 37.

CCCXXX. **Viterbii,** *16. Januarii 1236.* Gregorius IX papa audiens, quod rex Hungariae Bela contra progenitorum suorum consvetudinem manus suas ad ecclesiarum et religiosorum locorum gravamen extendat, praecipue cisternicensis ordinis, hospitalis quoque Jerusolomitani et militiae templi spoliando, quosdam reditus, terras et possessiones eorum, quas Emericus et Andreas pater ejus Ungariae et Slavoniae Reges et alii Christi fideles per regnum Ungariae et Slavoniae constituti ecclesiis contulissent, mandat episcopis Vaciensi, Nitriensi et Bosnensi, ut ad regem personaliter accedant, illum attente moneant et inducere procurent, ut a praedictis spoliationibus abstineat.

Theiner: Mon. vet. R. Hung. I., p. 143. Fejer: Cod. Dipl. T. IV. vol. 1., p. 33.

CCCXXXI. **Viterbii,** *25. Jan. 1236.* Gregorius IX papa Colomano regi Ruthenorum et duci Slavoniae scribit, quod magister et fratres militiae templi in Ungaria et Slavonia contra eum conquesti sint, quod ab illo quibusdam suis villis, domibus, possessionibus terris et rebus aliis spoliati fuerint; et licet postmodum per archiepiscopum colocensem amicabilis compositio, a sede apostolica confirmata intervenerit, eam tamen servare non curet. Quocirca illum rogat et monet, quatenus compositionem ipsam studeat firmiter observare.

Theiner: Mon. Hung. I. p. 143. Wenzel: Cod. arpad. II. p. 39.

CCCXXXII. **Tragurii,** *6. Februarii 1236. (et Spalati anno 1111.)* Cum de Ecclesia S. Leonis diuturna controversia inoleverat, succedente concordia tali fine sopita est. Episcopus traguriensis conquestus erat coram consilio spalatensi contra filios Ad(aleni) propter ecclesiam (S. Leonis), quam beato Laurentio (Traguriensi) donaverat Bicula uxor Vitalis, qui illam etiam donaverat eo tenore, ut beatus Laurentius eam possideat post obitum eius. Unde utrique vocati sunt (ad tribunal) praesente archipraesule Crescentio; fuitque definitum, ut episcopus et clerus B. Laurentii possideant in perpetuum tres partes (territorii ecclesiae) unam in Balanzana, aliam in Scalavaria, et tertiam ad S. Stephanum contra partem austri; filii autem Adaleni habeant saltem illam partem, quam eius avus, id est Vitalis, fabricauerat Promiserunt etiam filii Adaleni dare ecclesia de propria possessione aliam terram, quae aequivaleret illis terris, quas concesserunt B. Laurentio. Acceptarunt concordiam Johannes episcopus et abbas Damianus; clerici Mar. Duimus, diaconus, Fuscus iudex Spalati, Gauzulo Scanacani filius Dra . . . N. Mesagalinae filius, Fuscus, Pace, filius Duimus, electus Dabro diaconus, Johannes presbyter, Duimus Tulae filius. Acta fuerunt haec in Palacio S. Domnii coram archiepiscopo Crescentio anno domini millesimo centesimo undecimo tempore papae Paschalis II. Verum postquam praefata ecclesia per longa annorum spatia per manus nepotum Adaleni pluribus clericis ad regendum collata fuisset, post obitum Pauli archipresbiteri Trag. qui eam habuerat, Marinus clericus Bodini nepotis, Adaleni filius ab eodem patre suo et ipsius propinquis, Treguano episcopo et capitulo Trag fuit ad eiusdem ecclesiae beneficium praesentatus et demum confirmatus, qui tenorem suprascriptae concordiae, quae in vetusta pagina scripta fere deleta erat, rescribi fecit, et terras eiusdem ecclesiae hoc ordine fecit annotari: Est autem in Balanzana terra trium vretenorum, prope terram Dobreuoy, ad pontem eundo ad laculum est terra trium vret apud terram rufam est terra 4 vret., apud Loquiza 8 vret, alia in Loquiza 4 vret., apud Lepinum 9 vretenorum Gausinna Trag. primicerius rogatus a praefato Marino clerico scripsit.

Lucius: Mem. di Traù, p. 491.

CCCXXXIII. **Jaderae,** *7. Maii 1236.* Georgius Bravanus, Cranizius frater Brathoni episcopi, Stana uxor Rechisseni, Damianus Grunvez affirmant, quod a Buna abbatissa monasterii S. Mariae cum voluntate Gregorii fratris Jurislavi advocatoris illius acceperint in terra de Bresta vineas plantare pro decimo modio praestando in civitate Tina, similiter de oleo et ficubus. Testibus Dragossio Ingrissino, Ceprenna fratre Cevetanae. Gregorius filius Steppe examinator, Petrus diaconus, canonicus et notarius scripsit.

Ex archivo Monasteri S. Maria iaderensis.

CCCXXXIV. *A. 1236 3. Julii.* Rogerius et Leonardus, filii quondam Petri Mauroceni comitis absarensis, renuntiant comiti Arbi castrum Kessae et Novaliam.

Lucius: De regno Dalm. et Croat. Lib. IV. cap. VIII.

CCCXXXV. **Anconae,** *11. Julii 1236.* Ugo Ugolini Latini potestas Anconae voluntate consilii generalis eius terrae, antiquam pacem et amicitiam inter Tragurienses et Anconitanos renovat, ad cujus amicitiae foedus stabile renovandum. Treguanus Traguriensis Episcopus et vir nobilis Dessa Luciae ad civitatem Anconae venere, quibuscum pactum statutum fuit, ut civis Traguriensis nunc et semper in civitate Anconae et in omni ejus districtu sit securus, salvus, honoratus et receptus sicut quilibet Anconitanus; civis quoque Anconitanus in civitate Tragurii et ejus districtu illud idem habeat Testimonium autem litterarum sigillo Communis Anconae annotatum tradiderunt Carno filio Dant portandum universis Traguriensibus civibus, suae Communitatis bulla Rasavare roboratum.

Farlati: Illyr. Sacr. T. IV. p. 339. Makušev: Monum. hist. Slavorum merid. I., 110 apud quem Treguani loco legitur „Gregorius".

CCCXXXVI. **Reate,** *30. Julii 1236.* Gregorius IX papa mandat episcopo et praeposito quinqueecclesiensi, et abbati de Ciccador, cisterciensis ordinis quinqueeccl. diocesis, ut compositionem, inter Colomanum ducem Slavoniae et magistrum ac fratres militiae templi in Ungaria et Slavonia factam, faciant per censuras ecclesiasticas, appellatione remota, firmiter observari, et quidem non obstante indulgentia, quae sibi a sede apost. sicut dicitur, est concessa, ut nullus in eum absque speciali mandato sedis apostolicae sententiam excommunicationis audeat promulgare; cum autem iidem in promisso negotio procedere voluissent, excusavit se Colomanus, quod non auctoritate sua, sed Belae regis, fratris sui, a quo terram se habere asseruit, dicti milites templi spoliati fuerint. Quocirca ablata non solum restituere noluit, sed executoribus sedis apost., dicto praeposito et abbatibus de Ciccador et Varadiensi, graviter comminatus fuerit, qui cum apud eum nihil proficere valerent, processum non sine fratrum militiae praeiudicio ad sedem apostolicam remittendum duxerunt. Ad hoc monuit papa per litteras iteratim Colomanum, ne irrita faciat quae de suis labiis processerunt, suis autem legatariis iniungit, ut si Colomanus eius monitioni et factae compositioni non satisfaceret, ecclesiastico interdicto puniant.

Theiner: Monum. Hung. I. 146. Wenzel cod. arpad. I., p. 46.

CCCXXXVII. **Reate,** *8. Augusti 1236.* Gregorius IX papa suscipit sub protectionem suam Sebislaum knezium de Woscora (Usora) natum quondam Stephani Bani de Bosna, et injungit archiepiscopo et praeposito Strigoniensi et episcopo quinqueecclesiensi ut illum molestari non permittant.

Suscipit quoque sub suam protectionem A(nnam) relictam Stephani Bani.

Theiner: Mon. vet. Hung. I. 147.

CCCXXXVIII. **Reate,** *8. Augusti 1236.* Gregorius IX papa scribit A(nnae?), relictae quondam S(tephani) Bani de Bosna, quae inter principes Bosnensis diocesis, infectos macula haereticae pravitatis, existit quasi lilium inter spinas,

quod personam et terram illius cum omnibus bonis, quae possidet, sub beati Petri protectionem assumpserit et districte inhibuerit, ne quis illam in fide et devotione romanae ecclesiae persistentem in supradictis, terra et bonis, praesumat temere molestare, iure regis Ungariae semper salvo.

Theiner: Mon. Hung. I. p. 147. Wensel cod. arpad. II. 49.

CCCXXXIX. **In ecclesia B. Adalberti,** *29. Augusti 1236.* Robertus archiepiscopus strigoniensis ius patronatus ecclesiae S. Gerardi M. in parvo Pest seu Creynfeld, a Bela rege Abbatiae B. M. V. Belae fontis in diocesi Colocensi de novo pro monacis Ord Cisterciensis extructae, confirmat

Fejer: Cod. Dipl. Hung. T. IV. vol. I., p. 60.

CCCXL. **Viterbii,** *22. Novembris 1236.* Gregorius papa improbat archiepiscopo jadrensi, quod cum quidam ex fratribus ord. minorum ad civitatem Jadrensem, haereticae pravitatis infectam maculis, propagare fidem accessissent: eos, laicorum multitudine ilariter admittente, contumeliarum aculeis ipsorum pectora pupugerit et ipsorum ordini graviter detrahere praesumpserit, ianuas ecclesiae claudi fecerit, ne ad praedicationem ministri provincialis eiusdem ordinis populus conveniret. Praeterea cum in partibus illis paucae vel nullae congregationes existant, in quibus disciplina vigeat regularis, in quasdam mulieres inibi constitutas pro eo, quod capillorum abscissa caesarie ac relicto saeculari habitu elegerint sua crimina in domibus propriis deplorare, in eorundem fratrum opprobrium, quorum exortationibus anhelant, excomunicationis sententiam promulgaverit, divina auctoritate praecipiens, ut cum apostolus tonsuram prohibeat mulierum, quod illarum aliqua sive in domo propria commoretur, vel religionis sit habitum susceptura, tonsuram prohibeat mulierum. Mandat igitur ei, ut sua facta emendet et a molestatione dictarum mulierum et fratrum ordinis minorum abstineat et desistat, datis ad archiepiscopum Spalatensem litteris, ut eum ab huiusmodi praesumptionibus compescat.

Fabianich: Storia dei Frati minori in Dalm. et Bosna. I. 408. Farlati: Illyr. Sacr. T. V. p. 73. Ad annum 1235.

CCCXLI. *A. 1236.* Bartholomaeus episcopus vesprimiensis, Arnoldus comes Saladiensis, Ladislaus comes, magister Zlandus lector Albensis ecclesiae, et plures comites notificant, quod cum essent inquisitores in parochia Zaladiensi super terris, vineis et aliis iuribus ecclesiarum, servientium regis, castrensium, udvornicorum, populorum reginae et aliarum diversarum conditionum a rege Bela constituti, accesserunt ad terram magistri Michaelis, sitam inter Dravam et Muram, et ibidem multorum testimonio et occulta subtilique inquisitione invenerint, quod dicta terra fuerit quondam Rapolti et Sulc, sed ipsi amiserint eam pro interfectione cuiusdam nobilis de partibus illis, videlicet Friderici, et scientes, quod illa terra fuerit a magistro Michaele de jure possessa, restituerunt illi possidendam. Introductus fuit per hominem regium Mathiam canonicum quinqueecclesiensem.

Wensel: Cod. Dipl. Arpad. III. p. 23.

CCCXLII. *A 1236.* Capitulum ecclesiae zagrabiensis notificat, quod Belko ex una parte ex alia autem Damald et Ivan filii Wogsa intimaverint, quod Endrey et Sepina de genere ipsorum dicto Selk terram suam Ebus pro ducentis pensis argenti, item aliam terram Zbogcina idem Ivan et Damald

praefato Selk pro 300 pensis, item aliam terram Sbogcina Orisco et Sarcas filii Sarcas (Farcas?) pro 200 pensis dicto Selk vendiderint Fideiussores statuerunt: Crachun et Florian filios Crachun, Cristan filium Zeuchey, Woychin filium Peter de Zagoria, Stephanum filium Rados, Wichen filium Wolchech, Martin filium, Nezdesa, Iwahen filium Moncha, Ivan filium Binch, Damasc filium Tomas, Volihka filium Isan, Wlchizlau filium Giubrina Metae autem terrarum haec fuerunt: Prima iuxta viam, quam tenet cum populis castri Bolotyn Inde descendit ad vallem, et per montem et aliam vallem et duas vias, tenet cum populis castri Macolsyn (? Melen?) et per varias metas ad magnam vallem, in qua est rivus Sabige, per eandem aquam tendit ad magnam viam, et ad septemtrionem in magnam silvam et ad flumen Cirinik et tenet metam cum jobagione castri Zulich, et pervenit ad metam castri, quae vocatur Polona Et per fluvium Cyrinik ad rivum Obrusiensem et ad priorem metam. Meta terrae venditae per Ivan et Damald inscipit ad rivum Obrys, vadit ad magnam silvam usque ad flumen Chernych, per eum ad terram episcopi, et per campum et magnam viam transit ad montem et tendit ad maiorem viam Varasdiensem, ibi deficit meta episcopi et vadit ad metam Selconis (Zelco). Meta terrae, quam Orisco et Sarcas vendiderunt, incipit iuxta magnam viam, tendit ad caput fontis, qui currit ad rivum Globuscis in magnam vallem, ascendit ad montem, transit viam, tendit ad vallem et ad aquam Globusciz et per varias metas ad aquam Bynna (Bednja) iuxta aquam puteus crucis, tenens metam cum comite Goiden (Gardun) et iuxta aquam Bigna ad terram castri Beletincy et ultra Bigna ascendit ad magnum montem et venit ad caput fluvii Obris. Existente secundo Stephano episcopo Zagr. Fila praeposito, Pangratio cantore, Johanne lectore, Gregorio custode, Petro decano

Wenzel: Cod. Dipl. Arpad. VII. p. 19.

CCCXLIII. *A. 1236.* Bela IV rex confirmat civitati varasdinensi privilegia et libertates concessas illi ab Andrea II rege, cum eadem privilegia per incendium domus combusta perdiderint Rex de veritate certior factus per jobagiones suos: Stephanum episcopum Zagr., Salamonem Banum, Petrum comitem fratrem Orle comitis, libertates civitati restituit hoc privilegio: Quod comes vel suus comes curialis non habeant potestatem eos iudicandi, sed habeant potestatem quemcumque volunt judicem seu richtardum constituere. In litigio cum exstraneis curialis comes simul cum rihtardo discutiant. Nullus burgensis tributum solvere teneatur, nisi qui vadit in Theutoniam cum suis mercimoniis, tum solvet pro quolibet curru tres denarios. Quoties comes castri renovatur, tenentur ei dare 20 cubulos vini, 100 panes et unum bovem. Si quis sine haerede decesserit, libere disponat cum sua possessione Si quis vellet de villa recedere, venditis omnibus suis, libere abeat. Si quis per extraneum damnum pateretur, rihtardus eiusdem loci inter eos faciat justitiam Metae autem terrae sunt: Prima de villa Ivanec et conterminatur villae Tvrda, deinde vadit ad villam Johannis (Jankovec). inde ad villam episcopi (Biškupec), deinde conterminatur villae Gurdon et villae Vecuslav et vadit ad villam Tusoy (Tužno?); deinde ad terram Cruciferorum, deinde ad magnam viam, in qua gradiens conterminatur priori metae (Ivanec) Pristaldi fuerunt: Otochur de villa Tesen, et Zelco terrigena de villa Pritice Inter praelatos et magnates Stephanus zagr, Martinus Corbaviensis episcopi, Jula comes et magister, Zacharia comes Varostiensis, Salamon Banus, Stephanus filius Nicolai bani

In Archivo civitatis varasdinensis Fasc. III N. 23.

CCCXLIII *Spalati mense Januario 1237.* Temporibus Guncelli archiepiscopi spalatensis, Marci comitis, Michae nepotis Budici vicarii. Archidiaconus et capitulum petunt ab archiepiscopo justitiam fieri de Monachis s. Stephani, quos dicebant ecclesiam S Michaelis de Mari de jure ad se spectantem contra justitiam detineri. Monachi noluerunt respondere, quia suspecta illis erat audientia archiepiscopi, sed appellarunt ad pontificem. In praesentia Dominici praesbiteri, Marini et Dese clericorum. Cumanus clericus spalat iuratus notarius scripsis

Ex archivo aulico Viennensi acta Spalatensia. Carrara: Capit. arch. p. 12.

CCCXLIV. **Viterbii,** *10. Maii 1237.* Gregorius IX. papa ad petitionem Ioannis archiepiscopi antibarensis, quod episcopi, abbates, et alii praelati nec non presbyteri et clerici suae provinciae dignitates et ecclesiastica beneficia de manu receperint laicali, et quod idem episcopi absque missarum celebratione conferant ordines extra tempora constituta, ipse quoque archiepiscopus, gravissimo metu domini temporalis, quemdam episcopum consecraverit et abbate cuiusdam monasterii vivente nec amoto alium substituerit et benedixerit contra sanctiones canonicas, quidam praeterea Drivastensem quondam episcopum ausu diabolico occiderint, nonnulli principes etiam matrimonia in quarto gradu contraxerint; super quibus omnibus petit misericorditer provideri, ad celerius obviandum talibus abusibus mandat papa priori ordinis praedicatorum in Romana provincia, quatenus sine mora aliquot fratres ad dictam provinciam antibarensem destineat pro inquisitione et dictos episcopos ad sedem Romanam citet.

Farlati: Illyr. Sacr. T. VII., p. 35.

CCCXLV. **Arbae,** *11. Maii 1237.* Tempore Jacobi Teupoli ducis Veneciarum, Jordani episcopi arbensis et Rogerii Mauroceni comitis Cum fuerit consvetudo civitatis Arbensis, ut defuncto capellano cuiuscunque ecclesiae fundatores eiusdem ecclesiae capellanum eligere debeant, et electum episcopus confirmet, idcirco subscripti fundatores ecclesiae S. Martini de Barbato arbensis diocesis, qua debitores communis, disposuerunt pignori locare redditus ecclesiae ipsi communitati. Haec autem videns, quod cathedralis ecclesia S. Mariae plurimum indigeat reparatione nec in ipsius aedificio propriae sufficiant facultates, possessiones dictae ecclesiae S. Martini in usum cathedralis ecclesiae condonavit; verum quia ecclesia S. Martini duobus annis capellano vacabat, instituit jadrensis archiepiscopus Jordanum episcopum in capellanum, quod facere minime debuisset, quia institutio capellani, elapsis duobus annis, non ad ipsum sed ad apostolicum spectabat; qua de re episcopus duos canonicos D. et M. sibi malitiose sociavit, in quos a paucis fundatoribus electio dicitur facta fuisse, volens cum ipsis dividere possessiones, defraudata maiori ecclesia. Communitas postulavit episcopum, ut eius donationem cathedrali ecclesiae confirmaret, sed ille renuit et totam terram supposuit interdicto. Idcirco communitas appellavit ad sedem apostolicam. Fundatores ecclesiae S. Martini fuerunt: Christophorns Maldius, Christophorus iudex, Albertus Duimus etc. (quos Farlati omisit describere). Subscripsit Christophorus Cotopagne examinator et judex, Sergius notarius arbensis.

Farlati: Illyr. Sacr. T. V. 241.

CCCXLVI. **Spalati,** *10. Junii 1237.* Temporibus Guncelli archiepiscopi spalatensis, Marci comitis, Petri Pinosė vicarii. Marinus arbensis filius Laurentii positus in Spalato confitetur se debere Petro filio Jacobi Sabacii 17 libras denariorum parvorum, quos obligat se solvere usque ad Julium mensem. Fideiussor fuit Germanus Purnos filius Sabatii. A Malle. Testes: Gregorius Zamboni, Micha filius Sabae Guseli. Cumanus clericus et notarius scripsit.

In archivo Monialium S. Mariae Jaderae.

CCCXLVII. **In Sebus,** *24. Junii 1237.* Bela IV rex transmittens conventum ordinis Cisterciensis de Monasterio Triumpontium de Campagna in Hungariam, contulit ei locum Ukurd ad aedificationem monasterii, cum quibusdam possessionibus. Et quidem in comitatu Syrimensi de possessionibus haereditariis Petri filii Gurwey, quae, quia crimen laesae maiestatis, matrem regis Belae occidendo, comiserat, ad manus regias fuerunt devolutae; imprimis locum Ukurd, qui modo Belafons appellatur, cum omnibus pertinentiis, cum parte Danubii fluentis super terram illam et cum viginti quinque villis sub una meta existentibus, scilicet: villa Comonch (Kamenica?), Chuda, Achad, villa Teutonicorum, Bratach, Incud, Lazar, Ukurd, duae villae Monorous, Lesemer, Luaz, Chervet, Erdeol, Warolea, Turny cum insula, Perben cum piscina, et viginti duabus mansionibus servorum piscatorum, villa Scepholu, Oziun, Haranch, Pokoy, Bratycha, Comolous, Stenc, Oyfolu. Has omnes villas donavit pro remedio animae interfectae matris et suae. Contulit insuper in Sirmia terram Narad cum omnibus pertinentiis. In Petend octo mansiones servorum vinitorum, cum suis terris, et quinque vineas super terra Nicolai filii Theodori, quas ipsi vinitores tenentur colere et vindemiare annuatim ad integrum propriis sumptibus et vinum portare ad claustrum, tali modo quod vinum purum, quod pedibus bene exprimi potest, recipiat ecclesia, et quod in torculari torquebitur, habeant vinitores. Contulit etiam vineam in Sirmia, quam emit propria pecunia de Mychaele officiali Botez, quae vinea est sita in terra abbatis de Dombo. Item contulit ultra Danubium possessionem Peturvarad et regale palatium ibi constitutum cum omnibus pertinentiis et tribus villis Zoyl, Byvolon, quae fuerat Petri de crimine condemnati et villa udvornicorum, contulit etiam allias villas in comitatibus Bachiensi et Budrugiensi sitas. Contulit etiam villam Borica, quae fuit Dionisii comitis Palatini, qui de regni dilapidatione et infidelitate evidenter est convictus. Insuper plebanias utriusque Pesth et multas libertates, utpote dispensationem a solutione omnis tributi, libertatem emptionis et venditionis per totam Hungariam, proprii judicatus etc.

Wensel: Cod. Dipl. Arpad. VII 27.

Izpravak k str. 82. r. 35, knj. XXI. Starina.

Prigodom izpravljanja listine bana Tvrdka ostala je poradi velike sličnosti cir. pismena ѕ i г neopažena štamparska pogreška u njezinom predposljednjem redku, i to upravo u godini, koja ima se čitati .ѵ҃.т҃.ѯ҃.ѕ҃. mjesto .ѵ҃.т҃.ѯ҃.г҃. dakle 1366 mjesto 1363, koja bi pogriešno sliedila. Prem je pomnjivi čitaoc, sravnivši i naslov i uvod, gdje se po tri puta navodi god. 1366, mogao sam opaziti i izpraviti ovu tiskarsku pogrešku, ona se ipak ovdje izpravlja, da se svaka pometnja ukloni.

Dr. Fr. Rački.

U akademičkoj knjižarnici Lav. Hartmana (Kugli i Deutsch) u Zagrebu mogu se dobiti knjige, koje izdaje jugoslavenska akademija znanostî i umjetnostî, koje izlaze njezinom pomoću i koje su prešle u njezinu svojinu:

A. Knjige, koje izdaje akademija.

I. Zbornici (knj. 1—164):

1. **Rad jugoslavenske akademije znanosti i umjetnosti** (knj. 1—101):
— knjige I. do LIX. i LXXX. svima trima razredima zajedničke. Ciena knj. I—XIX, svakoj 1 fr. 25 nč. Knj. XX. do LIX. svakoj 1 fr. 50 nč. Knj. LXXX. 2 for.
— Filologičko-historičkoga i filosofičko-juridičkoga razreda. Knj LX., LXII., LXIII., LXV., LXVII., LXVIII., LXX, LXXI., LXXIII, LXXIV., LXXVI., LXXVII., LXXIX., LXXXI., LXXXII., LXXXIV., LXXXV., LXXXVI., LXXXIX., XCI., XCIII., XCIV., XCVI., XCVII., XCVIII., XCIX., C. i CI. (I—XXX) Ciena po 1 for. 50 nvč.
— Matematičko-prirodoslovnoga razreda. Knj. LXI., LXIV., LXVI., LXIX., LXXII., LXXV., LXXVIII, LXXXIII., XCII. i XCV. (I—X). Ciena svako knjizi 1 fr. 50 nvč. Svakoj svezci 75 nvč.
— Boškovićev. Knjiga LXXXVII., LXXXVIII., XC. Ciena 4 for. 50 novč.
2. **Stari pisci hrvatski** (knj. 1—17).
— Knj. I. Pjesme M. Marulića. U Zagrebu 1869. Ciena 2 r. a. v.
— „ II. Pjesme Šiška Menčetića Vlahovića i Gjore Držića 1870. Ciena 2 fr.
— „ III. i IV. Pjesme Mavra Vetranića Čavčića. 1871. i 1872. Ciena III. knj. 2 fr., knj. IV. 2 for. 50.
— „ V. Pjesme Nikole Dimitrovića i Nikole Nalješkovića. 1873. Ciena 2 fr.
— „ VI. Pjesme Petra Hektorovića i Hanibala Lucića. 1874. Ciena 2 fr.
— „ VII. Djela Marina Držića. 1875. Ciena 3 for.
— „ VIII. Pjesme Nik. Nalješkovića, A. Čubranovića, M. Pelegrinovića i S. Mišetića Bobaljevića i Jegjupka neznana pjesnika. 1876. Ciena 1 for. 70 nvč.
— „ IX. Djela Ivana Fr. Gundulića. 1877. Ciena 5 for.
— „ X. Djela Frana Lukarevića Burine. 1878. Ciena 2 fr. 50 nč.
— „ XI. Pjesme Miha Bunića Babulinova, Maroja i Oracija Mažibradića i Marina Burešića. 1880. Ciena 1 for. 80 nč.
— „ XII., XIII. i XIV. Djela Gjona Gjora Palmotića. 1882., 1883. i 1884. Ciena knj. XII. 3 for. XIII. 3 for. 50 nvč. XIV. 2 for.
— „ XV. Djela Antuna Gleđevića. 1886. Ciena 2 for.
— „ XVI. Djela Petra Zoranića, Antuna Sasina i Savka Gučetića Bendeviševića. 1888 Ciena 2 for. 50 novč.
— „ XVII. Djela Jurja Barakovića. 1889. Ciena 3 for.
3. **Starine.** Knj. I—XXII. 1869—1890. Ciena I. knjizi 1 for. 25 nč. Knj. VII., X., XXI. i XXII po 2 for., ostalim po 1 for. 50 novč.
4. **Monumenta spectantia historiam Slavorum meridionalium.** (Knj. 1—20):
— Knj. I - V., IX., XII. 1868. 1870. 1872. 1874. 1875. 1878. 1882. 1886. Listine o odnošajih izmedju južnoga Slavenstva i mletačke republike. Ciena I., II., III. i IX. po 3 fr., IV. po 4 fr., V. i XII. po 2 fr. 50 nč., XVII. knj. 2 fr.
— Knj. VI., VIII., XI., 1876., 1877., 1880. Commissiones et relationes venetae. Tom. I. II. III. Ciena VI. i XI. knj. 2 for. VIII. knj. 2 fr. 50 nč.
— Knj. VII. 1877. Documenta historiae chroaticae periodum antiquam illustrantia. Ciena 6 for.
— Knj. X. XIII. Monumenta ragusina. Tom. I. et II. 1882. Ciena X. knj. 2 50. nvč. Knj XIII. 3 for.
— Knj. XIV. Scriptores. Vol. I. 1883. Ciena 3 for.
— Knj. XV. Spomenici hrvatske krajine. Vol. I. 1884. Ciena 3 for.
— Knj. XVI. Spomenici hrvatske krajine. Vol. II. 1885. Ciena 3 for.
— Knj. XVIII. Acta Bulgariae ecclesiastica. 1887. Ciena 3 for.
— Knjiga XIX. Acta coniurationem Petri a Zrinio et Francisci de Frankopan nec non Francisci Nadasdy illustrantia. Ciena 2 for. 80 novč.
— Knjiga XX. Spomenici hrvatske krajine. Vol. III. 1889. Ciena 4 for.
5. **Monumenta historico-juridica Slavorum meridion.** (Knj. 1—3.)
— Knj. I. Statuta et leges Curzulae. 1877. Ciena 3 for.
— Knj. II. Statuta et leges civitatis Spalati. 1878. Ciena 3 for.
— Knj. III. Statuta et leges civitatis Buduae, civitatis Scardonae et civitatis et insulae Lesinae 1882—3. Ciena 4 for. 50 novč.

II. Posebna djela (knj. 1—22, sv. 36):

1. **Flora croatica.** Auctoribus Dr. Jos. Schlosser et Lud. Farkaš-Vukotinović. 1869. Ciena 6 fr.
2 **Dvie službe rimskoga obreda za svetkovinu sv. Ćirila i Me-**

3. **Historija dubrovačke drame.** Napisao prof. A. Pavić. 1871. Ciena 1 for. 25 novč.
4. **Pisani zakoni na slovenskom jugu.** Bibliografski nacrt dra. V. Bogišića. 1872. Ciena 1 for. 25 novč.
5. **Isprave o uroti bana Petra Zrinskoga i kneza Fr. Frankopana.** Skupio dr. Fr. Rački. U Zagrebu 1873. Ciena 3 for.
6. **Zbornik sadašnjih pravnih običaja u južnih Slovena.** Osnovao, skupio, uredio V. Bogišić. Knjiga I. 1874. Ciena 6 for.
7. **Vetera monumenta Slavorum meridionalium historiam illustrantia.** Edidit A. Theiner (tomus I. Romae 1863.), tomus II. Zagrabiae 1875. Ciena 10 for.
8. **Korijeni s riječima od njih postalijem u hrvatskom ili srpskom jeziku.** Napisao dr. Gj. Daničić. 1877. Cijena 4 for.
9. **Ljetopis jugoslavenske akademije.** 1877. 1887. 1888. Sv. I., II., III. i
10. IV. Ciena I. i II. svezku 60 nč., III. i IV. 1 for.
Ogled rječnika hrvatskoga ili srpskoga jezika. Obradjuje Gj.
11. Daničić. 1878.
Fauna kornjaša trojedne kraljevine. Od dra. J. K. Schlossera Klekovskoga. 1877—1879. Knj. I., II., III. Ciena svakoj knjizi 3 for., djelu
12. 9 for.
Figure u našem narodnom pjesništvu s njihovom teorijom.
13. Napisao L. Zima. 1880. Ciena 2 for 50 novč.
Rječnik hrvatskoga ili srpskoga jezika. Na svijet izdaje jugoslavenska akademija znanosti i umjetnosti. Dio I. Obradio Đ. Daničić. Sv. 1—4. 1880—1882. Dio II. Obradili Đ. Daničić, M. Valavac, P. Budmani. Sv. 5—8. 1884—1886. Sv. 9—11 (1—3 trećega dijela) 1887—1890. Obrađuje P. Budmani. Cijena svesku 3 for.
14. **Djela jugoslavenske akademije** (knj. 1—9):
— Knj. I. **Izvješće o zagrebačkom potresu 9. studenoga 1880.** Sastavio J. Torbar. 1882. Ciena 2 for.
— Knj. II. **Euchologium, glagolski spomenik manastira Sinaibrda.** Izdao dr. Lavoslav Geitler. 1882. Ciena 2 for.
— Knj. III. **Psalterium, glagolski spomenik manastira Sinaibrda.** Izdao dr. L. Geitler. 1883 Ciena 3 for. 50 nč.
— Knj. IV. **Flora fossilis susedana. (Susedska fosilna flora. — Flore fossile de Sused.)** Auctore dr. Georgio Pilar. 1883. Ciena 8 for.
— Knj. V. **Lekcionarij Bernardina Splječanina.** Po prvom izdanju od god. 1495. 1885. Ciena 1 for. 50 nč.
— Knjiga VI. **Nekoje većinom sintaktične razlike izmedju čakavštine, kajkavštine i štokavštine.** Napisao Luka Zima. 1887 Ciena 2 for. 50 novč.
— Knj. VIII. **Hrvatski spomenici u Kninskoj okolici uz ostale suvremene dalmatinske iz dobe narodne hrvatske dinastije.** Napisao Ivan Bulić. Ciena 2 for. 60 novč.
— Knjiga IX. **Istorija hrvatskoga pravopisa latinskijem slovima.** Napisao dr. T. Maretić. 1889. Ciena 3 for. 50 novč.

B. Knjige, koje su izašle troškom ili podporom akademije (knj. 1—7):

1. **Historija književnosti naroda hrvatskoga i srbskoga.** Napisao V. Jagić. Knj. I. 1867. Ciena 1 for. 20 nč.
2. **Rěčnik lěčničkoga nazivlja.** Sastavio dr. Ivan Dežman. 1868. Ciena 1 for. 50 novč.
3. **Opis jugoslavenskih novaca** od prof. S. Ljubića. 1875. Ciena 10 i 15 fr.
4. **Bilinar. Flora excursoria.** Sastavili dr. J. C. Schlosser i Ljud. Vukotinović. 1876.
5. **Narodne pjesme o boju na Kosovu god. 1389.** Sastavio u cjelinu A. Pavić. 1877. Ciena 1 for.
6. **Jugoslavenski imenik bilja.** Sastavio dr. B. Šulek. 1879. Ciena 2 fr.
7. **Podobe hrvatskih hrastova okoline zagrebačke.** Opisao Ljud. Vukotinović. 1883.

C. Knjige, koje su prešle u svojinu akademije (knj. 1—6, sv. 8):

1. **Povjestni spomenici južnih Slavenah.** Izdao I. Kukuljević. Knj. I. (Acta croatica). 1863. Ciena 3 for.
2. **Rječnik iz književnih starina srpskih.** Napisao Gj. Daničić. Knj. I—III. Ciena svakoj knj. 3 for., djelu 9 for.
3. **Nikoljsko jevangjelje.** Na svijet izdao Gj. Daničić. Ciena 1 for. 30 nč.
4. **Život sv. Save i Simeuna** od Domentijana. Na sviet izdao Gj. Daničić. Ciena 1 for. 30 novč.
5. **Životi kraljeva i arhiepiskopa srpskih** od Danila. Na svijet izdao Gj. Daničić. Ciena 1 for. 30 novč.
6. **Poslovice.** Na svijet izdao Gj. Daničić. Ciena 1 for.

3 2044 014 249 197